Cople carᵗᵉ 3ª B

fl 18/14
C 4410

Completo

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI

PHILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & à cubiculo medici,

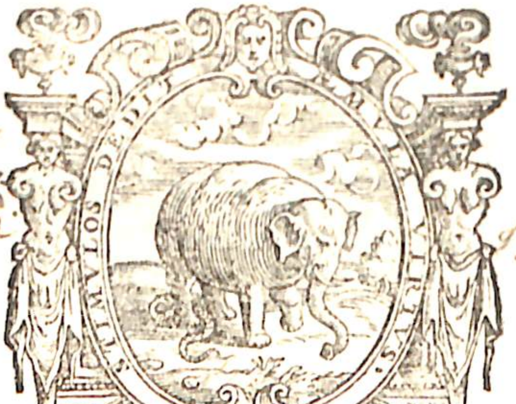
In libros Hippocratis de morbis popularibus,

Commentaria,

Magnam vtriusque medicinæ, theoricæ inquam & practicæ, partem continentia.

ADEVNDEM PHILIPPVM REGEM potentissimum.

Æditio secunda in qua plura typographorum errata emendantur.

AVGVSTAE TAVRINORVM,

Apud hæredem Nicolai Beuilaquæ. 1589.

EL REY.

POR quanto, por parte de vos el Doctor Valles, medico de nuestra camara, nos fue hecha relacion diziendo que vos auiades hecho vnos commentarios sobre las Epidemias de Hippocrates, muy necessarios para los medicos, supplicandonos os mandassemos dar licencia para poder hazer imprimir el libro que sobre ello auiades hecho, y priuilegio por quince años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Conseio, por quãto enel dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos agora nueuamente sobre ello hecha dispone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon. E yo tuuelo por bien, y por la presente vos damos licencia y facultad para que vos, o la persona que para ello nuestro poder huuiere, y no otra persona alguna, podays hazer imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion en estos nuestros Reynos, por tiempo y espacio de quinze años complidos primeros siguientes, que corran y se quenten desde el dia de la fecha desta. So pena que qualquiera persona que sin tener para ello vuestro poder, le imprimiere, o vendiere, o hiziere imprimir y vender, pierda toda la impression que hizieren, o vendieren, con los moldes, e apereios della, y mas incurran en pena de cinquenta mil marauedis, por cada vez que lo contrario hiziere. La mitad dela qual dicha pena sea para la nuestra camara y fisco, y la otra mitad para vos el dicho Doctor Valles, y todas las vezes que se huuiere de imprimir el dicho libro, durante el dicho tiempo delos dichos quinze años, se trayga al nuestro Conseio, iuntamente con el original, que enel fue visto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin del, de Alonso de Valleio nuestro escriuano de camara, y vno delos que enel nuestro Conseio residen, para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se os de licencia para que lo podays vender, y se tasse el precio en que se ha de vender cada volumen, so pena de caer & incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica, y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro Conseio, y otras qualesquier iusticias destos nuestros Reynos, que guarden y cumplan y executen y hagan guardar, cumplir y executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en Madrid a seys dias del mes de Abril de mil y quinientos y setenta y seys años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Herasso.

PHILIPPO II.
HISPANIARVM ET INDIARVM, Regi potentissimo.

FRANCISCVS VALLESSIVS foelicitatem & bene agere.

INTER *alia non pauca in Hippocratem, Galenum, & Aristotelem commentaria, quæ partim in lucē edidi, partim domi habeo, Rex potētissime, in celeberrimū etiā opus Epidemion siue de morbis popularibus, quod in septem libros distributū est, scribere decreui, ea præcipuè causa, quòd nullius neq; ueterum neq; recentiū, extent, aut (quod equidem sciā) extiterint vnquàm integra cōmentaria. Galeni.n. extant adhuc in primum, tertium et sexti partem: scripsit verò, vt eiusdem constat testimonio, etiam in secūdum; recentiores in minora frustra secant. Leonhartus Fuchsius scripsit in sextū. Petrus Iacobus Esteue in secundum. Quartum, quintum & septimum nullus attigit, ac proinde a plerisq; (iniuria vt censeo) habentur despectui, quasi*

alie-

alieni & spurij. Visum ergo est ex re futurũ, vt hi tres nunc denuo illustrati non ex cuiusq; opinione, sed ex seipsis a viris doctis iudicẽtur: studiosi verò habeant, totius operis nõ carptim multorum, sed eiusdem scriptoris cõmentaria: quod genus scribẽdi, mihi visum est semper vtile & honorificum. Nam qui in ea quæ a multis iam alijs enarrata sunt scribit commẽtaria, quantumuis id præstet optimè, est quidem optimus, vnus tamen è multis enarratoribus: qui verò primi id præstant, post tam multa præcipuè secula, parum abest quin sint ipsi autores: quid enim interest fuisse eos libros nunquàm, aut perijsse? quid verò perijsse aut a nullo legi? quid verò a nullo legi, aut prorsus non intelligi? Vt itaque hæc scribam hæc est causa, vt verò tibi Rex potentissimè dicem, maxima illa benignitas qua me prosequutus es. Nam cui possim meos labores referre nisi ei cuius sim alũnus? aut quid velim potiusquàm id testatũ relinquere quod mihi magnæ gloriæ apud posteritatem futurum sit? erit. n. haud dubie multo maiori, quod tanti Regis saluti simul cum so-

cijs

Ad Lectorem.

CVM de medica praxi in amicorum & discipulorum gratiam scribenda cogitarẽ, nulla mihi subijt potior ratio, quàm in libros Epidemion siue de morbis populariter grassantibus Hippocratis edere commentaria. Nam si quis rectè consideret, praxis vnum quiddam eorum est quæ factitari debent, scribi perfectè non possunt, aut certè non aliter quàm in exemplis, ars enim medica de curandis hominibus est, ipsa verò medicatio, non nisi de his hominibus, vt Calia, aut Socrate. Calias autem & Socrates neque in scholas neque in libros adduci possunt, nisi per historias, id verò vel hinc constat, quòd duæ cùm sint artis partes, Theorica, ratiocinatione vtitur, practica experientiam adhibet. Empirici verò medici duobus vtebantur instrumentis, autopsia, & historia, hoc est propria, & magistrorũ obseruatione. Duplex cùm sit ratio qua te possis in practica medicina exercere, alteram quidẽ tenebis, perito, exercitato, ac prudenti medico te adhibens socium, atq; ab illius latere per duos integros annos, secundum nostræ Reipublicæ leges, non recedens; alteram huic proximã, libros Epidemion totos cum commentarijs, legens, ac relegens: ita enim fiet vt de vulgaribus morbis & præsentibus & imminentibus optime coniectes, & plurimis exemplis abundes, quod te magnopere iuuare potest: Nam historiæ huius operis nil sunt aliud, quàm multorum morborũ sapientissime (vt scilicet ab Hippocrate) scriptæ relationes: mea verò commentaria consultationes de morbi qui proponitur essentia, eiusq; & symptomatum causis & prognostico, atq; idonea curatione. Quicunque ergo tibi medicinã factitanti occurret ægrotus, occurret legenti similis apud Hippo. & vtens translatione a simili, adhibebis in consultationem tuam Hippocratem, atque (si alicuius id etiam momenti est) me quoque id vnum te monitum volo, non esse hoc opus in his quæ satis sit legisse semel, sed indigere assidua lectitatione, meditatione, & exercitatione. quod si omnseris, certò scias, eum qui fecerit, fore te in consultationibus longè superiorem. Fruere & vale.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI Professoris Primarij,

ET PHILIPPI MAGNI Hispaniarum & Indiarum Regis potentissimi Archiatri.

COMMENTARIA,

In libros Hippocratis de morbis populariter vagantibus.

Eiusdem in omnes libros de morbis vulgaribus Præfatio, eiúsque argumentum.

OPERVM Hippocratis quædã sunt, quæ præcepta continent; velut libri aphorismorum, & prædictionum, & de ratione victus, & quidam alij: quædam solùm obseruationes, velut hi libri, quorum enarrationem modo aggredimur: nulla enim præcepta continent, sed narrationem solùm eorum, quæ Hippocrates fieri circa multos ægrotos obseruauit. Itaque hic autor historicus est, non præceptor. Nimirum cum ars medica ex philosophia & experimentis nascatur, perfectissimè videtur mihi hanc artem tradidisse, seorsum scribens de natura rerum omnium, præcipuè verò hominis, & de morbis, seorsum suas obseruationes: atque deinceps enucleatissimas sententias. Scripsit scilicet, & artis præcepta, & principia, ex quibus ea nata sunt, verum quia præcepta non ex his quæ cuidã homini, aut paucis quibusdam, sed multis euenerunt, capi debent, consen-

taneum fuit tempeſtatum inſalubrium, in quibus fuerunt morbi communes multis hominibus, præcipuè meminiſſe, vnde etiam acceperunt nomen libri epidemion ſiue de morbis populariter vagantibus. Nam tempeſtatibus ſalubribus accidere ſolent morbi rari. Nulla enim adeo ſalubris eſt tempeſtas, vt nullos ægrotos habeat, ſed quæ non eſt morboſa, habet raros, in inſalubribus accidũt multi. Morborum quidam vocantur ab Hippocrate communes, quidam ſparſim graſſantes: communes ſunt, cùm omnes, aut plerique, iíque omnis naturæ, & ſexus, eodem morbi genere capiuntur: ſparſi, cum varij homines varijs morbis ægrotant. at qui communes, aut regionis, vrbisve naturam ſequuntur, vocanturque ab Hippocrate endimici, à nobis patrij aut vernaculi: aut non, ſed aliam cauſam, & vocantur epidemici, ſiue populares, de morbis vernaculis, in libello de aere, locis & aquis, videtur mihi ſatis ſcripſiſſe, de ſparſis in libris de morbis, in hoc opere de his omnibus agit, vt in ipſius operis decurſu patebit, præcipuè verò de epidemicis, quos naſci ex cauſa communi, in libris de natura humana, & de flatu dicit Hippo. ſparſos verò, non ex cauſa communi, ſed ex cuiuſque victu: in quo nihil poteſt eſſe omnibus regionis, aut vrbis incolis, commune, præter aerem, non enim cibus, aut potus, aut ſomnus, aut vigilia, aut motus corporis, aut animi, aut otium, aut venus, quia nulla re tali vtuntur omnes pariter, ſed eſt ſuus cuiq; mos. Aere verò vtcumque affecto, omnes vtũtur eodem. Atque ita cùm aer putris eſt morborum cauſa, epidemiales fiunt, nunc magis, nunc minus mortiferi, vt deterior, aut minus mala putredo irrepſit in aerem. Victus facit tempeſtates inſalubres, morbis tantum vagantibus ſparſim, atqui hoc genus inſalubrium tempeſtatum, dicit ſolere accidere, per caritatem annonæ, coactis hominibus prauo victu vti. Accidit quidem, in his quoque tempeſtatibus, genus aliquod morbi, commune eſſe præ alijs, quoniam euenit multos eodem modo errare in victu. Nullum verò eſſe morbi genus omnino commune, hinc perſpicies, quòd diuites, & qui etiam in caritate annonæ cibis abundant, non adeo capiũtur talibus morbis. Quòd ſi malum poſt caritatem adeo ſerpat, vt arripiat multos omnis naturæ, putandum eſt morbos ſparſos in populares iam migraſſe, quòd quidem fit,

vel

vel inquinamentis multorum ægrotantium aerem iam inficientibus, vel intemperie aeris, quæ fruges substulit, morbos afferente. Popularis tamen & communis morbus non antea est, quam sit causa in aere. Nam siue frumentum putruerit, siue aquæ fontis venenatæ sint, non est causa necessaria, & omnibus communis. Erunt enim qui eam deuitent, aquam integram, aut frumenta imputrida asportãtes sibi, aerem vero nullus in oppido agens deuitare potest. Quare aer morbos parit omnibus communes, fortunis, naturis, ætatibus, sexubus. Quamquam neque hic opus est, vt omnibus noceat pariter: sed, vt nullum genus hominum omnino non lædat. Nam occurrunt tempestates epidemiales quibus maxime senes, aliæ quibus maximè pueri, aliæ quibus iuuenes maximè læduntur. Nimirum quãquam omnes tempestates, quibus morbi epidemiales fiunt, aeris affectionem coniunctam habeant, non tamen omnes eandem, sed variæ tempestates varias affectiones. Quę quidẽ variæ sunt, nunc differentia effabili (vt si in hac tempestate est iusto siccior, in illa iusto humidior) nunc ineffabili, velut in varijs pestilentiæ generibus accidere solet, inde enim nascuntur pestilentiæ genera longe diuersa nunc cum bubonibus, nunc cum vlceribus: nunc cum maculis: ex maligna quidẽ aeris putredine omnes, sed vario putrescendi modo, eoque indicibili. Illæ igitur variæ aeris affectiones, siue effabiles sint, siue ineffabiles, si magnæ sunt, omnibus hominibus sunt noxiæ (nulla enim natura gaudet extrema aliqua infectione aeris) tamen non omnibus pariter, sed habent cum quibusdam naturis, ætatibus, aut sexubus sympatiam, hanc etiam effabilem, aut ineffabilem. Et quoniam longe maior differentia est diuersorum animalium, quàm diuersarum ætatum hominis, hæ ineffabiles differentiæ faciunt vt quædam pestes, hæc animalium genera, quædam alia inficiant, aut non inficiant, vt docet ipsemet Hippo. libello de flatibus. Dixi si magnæ sint affectiones, non ob putrescentias (putredo enim aeris, siue magna sit siue parua, omnibus hominibus plus aut minus est noxia) sed ob intemperies: hæ enim si non sunt magnæ, non pariunt morbos communes, sed illis hominibus proprios, cum quibus ea intemperies habet sympatiam. Velut siccato aere mulieres, & humidi viri, salubriter degunt, biliosi ægrotant, atque ita cõ-

ſtat non omnes morbos qui ab aere procedunt, eſſe communes, omnes autem communes, eſſe ab aere. At qui, quoniam ab aere naſcuntur, cùm inſalubrem tempeſtatẽ narrat Hippocrates totus in eo eſt, vt deſcribat, quo pacto fuerit affectus aer à ventis & pluuijs. His enim maximè afficitur, velut mox in ipſo operis initio facit. Ego concedente Deo, eam commentariorum rationem obſeruabo, vt explicata narratione, ſingulorum cauſas addam, tu interim memoria mihi retine omnia quæ in hac præfatione dicta ſunt.

Sectio prima, ſiue conſtitutio temporis. I.

IN Thaſo, autumno, circa æquinoctium, & ſub pleia-
das, aquæ multæ, continentes, molles, vt in auſtri-
nis. Hyems auſtrina, pauci venti aquilonares, ſcalores,
totum quod ad hyemem pertinuit, quale ver erat. Ver
autem auſtrinum, frigidum, pluuiæ paruæ. Eſtas magna
ex parte nebuloſa, ſine pluuijs, eteſiæ paruæ, diſperſim
ſpirabant.

CVM ſint duo æquinoctia, vernũ & autumnale, hic ex
adiunctis ſatis conſtat autumnale intelligere Hippocra-
tem cum dicat, autumno, & circa æquinoctium. Quod
dicit, & ſub pleiadas haud dubiè perinde eſt ac ſi diceret,
vſque ad occaſum (intellige vero Hippocratem ac pro-
inde etiam nos, de coſmico ortu, aut occaſu ſignorum
loqui) pleiadum. Nam pleiades eſt ſydus quoddam lo-
catum in tauro, oritur circa finem Aprilis: occidit cir-
ca initium Nouembris. Non potuit tamen tempeſtas il-
la multarum aquarum continenter cadentium, durare ab
æquinoctio autumni vſque ad ortũ pleiadum. Nam hyems
(quæ hoc tempore contineretur) ſine aquis fuit. Ergo in-
telligit fuiſſe aquas multas, continentes, & molles à prin-
cipio autumni, vſque ad occaſum pleiadum. Id tempus
eſt ferè duorum menſium, Septembris, & Octobris. Hoc
tempore fuiſſe dicit pluuias multas. Intelligit vero non
confertas

confertas ac copiosas (tales enim vocare solet largas) sed numero multas hoc est, sæpe cadentes. Pluuias verò continentes, hoc est, non sæpe intercisas, sed longiusculas. Dicit etiam molles, & vt explicet quas vocat molles, addit, vt in austrinis. Nimirum flante austro solent cadere pluuiæ, quædam blandæ, sine frigore, atque vllo rerum rigore, sed placidæ, & sine impetu vehementi, aut strepitu. Tales sunt molles pluuiæ. Itaque duobus illis mensibus hoc modo pluebat. Sed cur cùm duos hos menses descripsisset, addidit statim, hyems austrina? an intermisit mensem vnum? videtur enim: siquidem, autumnus, hyems ver, & æstas, ternos habent menses, & quatuor his temporibus æqualibus duodecim mensium annus constat. Prætermisit ergo Hippo. mensem Nouembris, si hyems non incipit ante solstitium hyemale: quod fit mensis, Decembris exactis aliquot diebus. Sed non prætermisit. Non enim Hippocrates diuidit quatuor anni tempora, vt astrologi, qui rationem habent solstitiorum, & æquinoctiorum: neq; vt grammatici, qui numerant menses: sed vt medicũ decet, rationem habens mutationum, quæ in aëris temperie contingunt nimirum nobis tempus quod insignitè frigidum, & humidum esse solet, est hyems, quod calidum & siccum æstas: quod temperatum, ver, quod inæqualiter calidum & frigidum, atque siccum, autumnus. Quiuis verò videat, has differentias temperiei, non respondere partitioni astronomicæ, aut grammaticæ. Nam mense Nouembris non minus friget aer quàm mense Februarij, imò verò fortasse aliquãto plùs: neque minus calet mense Maij quàm Augusti, neq; ergo per mensem Maium durat vernalis mediocritas, neq; per Nouembrem autumnalis. Quare meritò Hippocrates adiungit mensem Nouembris hyemi: æstati verò Maium, facitque ver, & autumnum, mensium binorum, hyemem, & æstatem, quaternorum. Incipit enim Hippocrati autumnus ab extortu arcturi, finitur occasu pleiadum. Hinc incipit hyems: quæ durat vsque ad æquinoctium vernum. Hinc incipiens durat ver, vsque ad ortum pleiadum. Hinc incipit æstas cuius prima pars est vsque ad ortum Canis, qui Compluti fit. 19. Iulij: secunda pars est ab hoc ortu, vsque ad ortum arcturi. Hanc partitionem scripsit idem Hippocrates libro 3. de dieta dicens. Annum certè in quatuor partes di-

 uidunt,

uidunt, quas omnes fere nouerunt, hyemem, ver, æstatem,
& autumnum. Et hyemem quidem, à pleiadum occasu, vs-
que ad æquinoctium vernum, ver autem ab æquinoctio vs-
que ad pleiadum exortum, æstatem verò ad pleiadum or-
tu, vsque ad ortum arcturi, autumnum ab arcturi ortu vsq;
ad pleiadum occasum. Eãdem partitionem secutus est Pli-
nius, qui libro 18. cap 29. ita scripsit, Ortus vergiliarũ æsta-
tem inchoat, & occasus hyemem. Ab ortu Caniculæ flant
venti, qui vocantur etesiæ, qui vt Aristoteles 2. metheoro-
rum dicit, sunt aquilonares, flantes interdiu, cessantes no-
ctu, quia generantur illis diebus vrenda terra, geminato ca-
lore solis & Caniculę. Cessant ergo noctu cessante vstione.
Fumigat verò illis diebus septentrionalis plaga, quia illa
retinet tunc quoque humorem, qui ad generandum fumum
est satis. Etesiæ igitur, hi venti sunt, & his diebus flant.
Quamquàm Plinius & plerique astronomi à prodromis
vocatis diebus (sunt hi octo ante Canem) incipere dicũt.
Mihi videtur hic Hippocrates non aliter ac Aristote. intel-
ligere nomine etesiarum ventos flantes post Caniculæ or-
tum, quandoquidem magnam æstatis partem descripserat,
antequàm etesiarum mentionem faceret. Sed redeo ad
hyemem. Hyems, inquit, austrina, pauci venti aquilonares,
squalores. Totum quod ad hyemem pertinuit quale erat,
ver. Sed austrina, quo pacto flauerunt venti aquilonares?
aut quo pacto fuerunt squalores? aut si hi fuerunt, quo pa-
cto fuit hyems tota quale ver? Certè non simul fuit hyems
austrina, & aquilonia, ac squalida (neque enim potuit) sed
diuersis temporibus. Narrat vero Hippocrates rem, vt est
acta, prima hyemis pars, eaque maxima, fuit austrina, extre
mo mense hyemis, Februario scilicet, flare cœperunt aqui-
lones: non hi quidem magni, sed quia tota hyeme nõ plue-
rat, potuerunt facilè squalorem facere. Atqui si quis inter-
roget, qualis fuerit extrema hyems, aquilonarem dicemus:
si verò nullius partis mentione facta, quis iubeat respon-
dere, qualis fuerit hyems, respondebimus quod & Hippo-
crates totum quod ad hyemem pertinuit, hoc est tota si-
mul hyems, quale ver fuit, Scilicet eo anno haud fuerunt
magna frigora. Ver dicit fuisse austrinum & frigidum, ad-
ditque, & pluuiæ paruæ, rarum fuit, austrinum esse & frigi-
dum. Quia flante hoc vento solẽt remittere frigora, rarum
quoque

quoque parum pluere. Nam in tota Europa (est verò Thasus in Europa) flante austro solent esse frequentes pluuiæ. Cæterum & si rarum, ita e enit. æstas magna ex parte fuit plena nubibus, tamen non concrescebant in pluuias. Etesiç flauerunt paucæ & paruæ, paucis scilicet diebus, & non vehementer. Flabant sparsim, hoc est, nunc hàc, nunc illàc: Vnde intelligo Hippocratem describere modo tempestatem, quæ fuit non in vrbe Thaso vocata, sed in tota insula, quæ etiam ita appellatur. Constitutio itaque huius anni hæc fuit, morbi verò qui sequuntur.

2 *Cum autem fuerit totus hic aeris status vergens ad austrina, & cum siccitatibus; ante ver, ex priori dispositione sub contraria & boreali fiente, paucis facti sunt causi, & his omnino stabiles, & paucis fluebat sanguis, neque moriebantur ex his. Tubercula verò circa aures, multis circa alteram erant, & ex vtrisque plurimis, sine febre erectè ambulantibus, quibusdam etiam parum incalescebant, extincta sunt omnibus sine noxa, neque suppurarunt cuiquam, vt quæ ex alijs causis. Erat autem figura illorum laxa, magna, effusa, sine inflammatione, Indolentia omnibus obscurè euanuerunt. Fiebant autē hæc pueris, iunioribus, ætate vigentibus, & horum plurimis in palestra & gymnasiis exercitatis: mulieribus verò paucis fiebant. Multis autem tusses siccæ. Tussiebāt, & nihil extrahebant, & voces raucæ non multo post. Quibusdam autem etiam post quoddam tempus inflammationes cum dolore in testiculum alterum: quibusdam in vtrumq;. Quibusdam febres, quibusdam non. Laboriosæ hæ plurimis. Cætera verò quæ ad medicū opificium spectant, sine morbo agebant.*

Cum cœpisset aeris temperiem à principio autumni describere, morbos tamen à principio veris incipit: eius scilicet veris, quod primùm post illum autumnū secutum est.

Atque cùm descriptionem temporis vsque ad æstatis finem perduxerit, morborum narrationem vsque ad sequentem perducit hyemem. Merito quidem:nam verisimile est, neque mox cum intemperie aeris incipere graues ob eã morbos (sed tanto tempore post,quantum ad permutanda corpora sit satis)neque mox ac temperies aeris cessat,morbos ex ea natos extingui, sed tanto plus durare quanto opus sit,vt corpora corrigantur.Cum ergo (inquit) fieret totus hic aeris status austrinus & cum siccitatibus,id est,cum toto hoc anno flaret auster & non plueret.Dicitur verò vtrũque toto anno accidisse, quia vtrumque vix quadam anni particula defuit: nimirum autumni duobus mẽsibus solùm pluit, & vnico mense hyemis flauit boreas. Atqui ob huius particulæ hyemis siccitatem,dicit appetente iam vere quibusdam,haud multis, accidisse causos. Sunt hæ biliosæ febres in genere tertianarum non intermittentium,hos dicit fuisse stabiles,hoc est,non mali moris, neque inopinatum quicquam medico afferentes.Paucis accidisse fluxiones sanguinis,quamquàm multis per id febrium genus soleat fluere de naribus,sanguine in superna ob calorem rapto:denique fuisse salutares, neque ex his homines interijsse. Alijs procedente vere circa alteram aut circa vtramque aurem facta dicit œdemata (talia enim sunt tubercula laxa, magna,effusa,sine inflãmatione, & sine dolore) multos verò non decubuisse ob hæc œdemata,sed erectos obambulasse:quosdam verò parum febricitasse: omnibus dicit extincta esse sine alia noxa: neque enim suppurasse, vt tumores qui ex alijs causis fieri solent (inflammationes scilicet,quæ ex sanguine,aut œdemata quæ ex alia crassiori pituita, aut etiam nonnũquam scirrhi, qui ex melancholico sanguine) sed euanuisse insensili resolutione. Hæc ait euenisse viris & agentibus ætates calidas, & exercitatis, mulieribus verò, aut frigidas ætates agentibus, aut degentibus in otio, paucis. Alijs etiam multis hoc ipso tempore dicit accidisse tusses siccas,quas vocet tusses siccas explicans, addit, tusciebant,& nihil extrahebant, & non multo postquã tussi corripiebantur,voces illis raucæ fiebant.Quibusdam verò horum ipsorum, etiam post quoddam tempus, postquã tussi laborabant,accidebant inflammationes cum dolore (vere scilicet inflammationes) in alterum aut vtrumque testiculum,

lum, quibuſdam cum febre, quibuſdam ſine illa. Plurimis quidem (inquit) hæ inflammationes laborioſæ erant dum durabant. Nimirum dolebant vehementer. cætera verò, non indigebant manu chyrurgica, quia ſoluebantur ſine vſtione aut ſectione, denique omnino ſine ferro, & igne. Hæc dicit acta toto vere. Cauſas horum omnium mox dicemus. Tumoris teſticulorum ex tuſſi cuſam eſſe in ſympathia vocalium cum genitalibus, ſectione 1. lib. 2. dicit ipſemet.

3 *ANte autem quàm æſtas inciperet, & per æſtatem, & per hyemem, multi eorum, qui iam multo tempore corrupti erant, cum tabe decubuerunt, quandoquidem & his qui ambiguè habebant, multis tunc cõfirmauit. Eſt autem quibus incæpit primum: his vrgebat natura in tabem, moriebantur autẽ celeriùs quàm ſolent hæc tranſigi. Alia enim & longiora; & in febribus exiſtentia facilè ferebãt. Et non moriebantur de quibus ſcribetur. ſolũ enim & maximè morborum qui tunc fiebant, multos tabes peremit. Erant autem plurimis illorum pathemata hæc, horridæ febres continuæ, acutæ, omnino quidem non intermittentes, figura autem ſemitertiana, vno quidem die leuiores, altero autem exacerbeſcentes, & ſemper acutiores fientes, ſudores verò ſemper, non per totum. Frigus extremorum multum, & vix recaleſcebãt, alui turbatæ, bilioſæ, paucis ſinceris, tenuibus, mordacibus, frequenter deſſidebant. vrinæ tenues, & crudæ, & decolores, & paucæ, aut craſſæ, & pauca ſubſidẽtes, ſed cruda quadam, & intempeſtiua ſubſidentia ſpuebant autem exigua, denſa, cocta, modicũ quidem vix excreantes. Quos verò violentiſſima vrgebant, neque exiguum cocta, ſed perfectè cruda expuebant. Fauces autem plurimis horum à principio, & ſemper dolebant rubræ cum phlegmone, fluxiones paucæ, tenues, acres. celeriter areſcebant, & malè habebant, ſemper faſtidiebant omnes cibos, non ſitiebant, & delirabant omnes prope mortem, in tabidis ergo hæc.*

Si modo morbos totius æstatis, & autumni, & hyemis, sermone complectitur, quo pacto paulo post facit transgressionem ad morbos autumni, quasi de solis morbis æstatis dixerit? sin minus cur dicit modo, antequàm æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemem? certe modo de morbis qui in fine veris inceperunt, & vsque ad vltimam æstatis partem durauerunt, dicere incipit: sed quia, vt procedēte sermone patere poterit, fuerunt illo anno duplices tabes, & extinctis his qui in prima estate sunt facti tabidi: subcreuerunt aliæ tabes minus læthales, quorũ multæ per hyemem totam productæ sunt. De tabidis incipiens dicere, dixit per æstatem, & hyemem multi tabidi sunt facti. Atqui, quia alij morbi præter tabes subcreuerunt secedente iam æstate, finito sermone de prima deterrimaq; tabe, ad morbos vltimæ æstatis & autumni, & hyemis transgressus est. Ergo inquit, multos, eorum qui nondum decubuerant, sed superiori tempore corrupti erāt, hoc est in thoracibus corruptionem cœperant contrahere, ex destilatione (hi erant tussiculosi) tunc cum tabe decubuisse: atque his qui ambigue habebant, hoc est, quorum tabes latebat adhuc (nam semper tussicula illa diutius durante quædam tabis suspitio fit, si simul videantur præter rationem extenuari) tunc primum apparuit manifeste. Quibusdam etiam dicit incepisse primùm. Hoc est prius, cum scilicet alijs cepit tussis, cœpisse quibusdam apertam tabem, his scilicet, qui natura erant tabidi. Tales vocantur quoddam genus hominum quibus thorax est angustus, & spatulæ eminentes alarum modo, & caput fluxionibus opportunum. Ex his facilè constat, non esse quòd Gal. putet, verba hæc. Quibusdam primum incepit, his natura vergebat ad tabem: interposita esse errore librarij, ac non potius genuina Hippocratis. Non enim dicitur (vt ille intelligit) eos quibus natura vergebat ad tabem nunc primum cæpisse tabescere, ante nunquàm lesos, sed vt ego explicui, cepisse primum tabescere, cùm alij tussi solum corripiebantur. Citasse etiam Galenum hæc verba falsò in commentarijs Aphoris. corrupisseq;, memini mè alio loco indicasse. Sed redeo ad Hippocratem. Explicās quàm periculosa fuerit hæc tabes, dicit, moriebantur citius quā solent hæc transigi. Hoc est, citius etiam moriebâtur, quàm ex tabe mori solent homines. Nimirum ex tabe paucissimi

euadunt,

euadunt, sed tamen ægrotant longiusculè antequam moriantur. Cum enim tabes non succedit morbo acuto, sed à principio fit, vel ex catharro, solet durare quæ breuissima est, annum integrum. Nam aliam dicit ipsemet Hippocrates lib. de internis affectionibus, quæ tres annos durat, aliã quæ etiam nouem. Verum hæ tres species tabis sunt quæ non fiunt ex morbo acuto: quæ ex morbo acuto fit, vt ex pulmonia, pleuritide, aut inflammatione visceris cuiusuis, cùm longissimè, interimere solet intra quatuor menses. Hæ verò quæ hac tempestate acciderant, etiam citius interemerunt. Nam abeunte vere cœperant, & plerique ante æstatem mediam mortui sunt. Quod tempus vix duorum mensium est. Itaque dicit, ex multis morbis qui tunc fiebant, solos tabidos multos homines interemisse, hosque citius solito. Nam alios (inquit) morbos & longiores, & cum febribus, de quibus scribetur statim, melius ferebant, & euadebant. Sed dubitare continget hoc loco, cur dicat Hippocrates morbos de quibus mox scribetur, fuisse longiores, & cum febribus, quasi tabes breuior sit quàm febres, quarum longissimæ vix per alteram anni partem protractæ sunt: atque, quasi tabes hæc sine febre fuerit, quæ non tantum habuit hecticam, quam alioqui solet, sed etiam semitertianas, vt mox dicit. Verum intelligi debet, nõ simpliciter illos morbos longiores fuisse tabe, quæ vt paulo ante diximus annũ integrum durare solet cum est breuissima, sed durasse illos morbos longius tempus, quàm tabidi expectarunt, quia interierunt citius. Illos etiam dicit fuisse in febribus, quia aut ipsimet erant febres morbi, aut ex febribus fiebant, tabes verò non ex febre fit, sed eam potius facit, aut cum ea complicata est, velut hæc tabes cum semitertiana. Erãt (inquit)
, plurimis horum pathemata hæc, febres horridæ, continuæ,
, acutæ, omnino non intermittentes. Erat autem figura semi-
, tertiana, vna quidem die leuiores altera autem exacerbe-
, scentes. Merito quidem huiusmodi sunt febres semitertianæ, quia cùm ex quotidiana, & tertiana compositæ sint, altera die habẽt duas exacerbationes Gale. ex hoc loco colligit, non dictam fuisse ab antiquis semitertianam quãcumque ex quotidiana, & tertiana compositam, sed eam solum quæ continua, & acuta, & horrida sit, eam verò ex quotidiana continua, & intermittente tertiana cõstare. Ego verò

nihil

nihil moror, si quis velit dicere, quatuor esse semitertianarum species, continuas tres, cum scilicet continua est vtraque aut altera, vnam intermittentem, cum vtraque est intermittens. Hippocrates enim non in eo est modo vt difiniat quæ sint semitertianæ febres, neque hic erat locus, sed refert quales semitertianæ illa tempestate cum tabe coniunctæ sunt. Ego nihil minus volo, quàm extorquere ab authoribus plusquam illi dicere velint. Reliqua in tota narratione sunt parum obscura. In vrinis vocat subsidentiam intempestiuam, eam quæ antequàm coctus sit succus fit, uelut in pituitosis morbis accidere solet. Solet enim fieri ex succo crudo, morbo etiam incipiente, quiddam bonæ subsidentię simile, quod adeo simile esse solet, adeoque incautis medicis imponere, vt bene faciat Hippocrates, considerans, non solum an candida & læuis sit, sed etiã an tempestiua. Hoc enim signo apertissimè distinguetur cruda à bona subsidentia. Cùm enim ex aliorum omnium signorũ concursu constat morbum in principio esse, constat non esse subsidentiam benè concoctam. Sputa dicit fuisse cocta modicum quiddam crassa & alba. Ego intelligo dici cocta modicè, nõ quòd cocta verè sint, ne tantillum, sed ꝙ coctis hactenus similia, quòd crassa. Verum eam crassitiem vstione comparatam non coctione esse, satis constat, siquidem sputa sunt illa rotunda, de quibus in prognostico scriptum est, & quæ Hippocrates ipse. 6. epid. dicet delirium prænunciare. Fauces sunt partes oris inter gulam & laryngem. Erant multis illorum, vt ex descriptione patet, phlegmone Erysipelatide affectæ.

4 *IN æstate autem iam & autumno febres multæ, continuæ, non vehementes, longæ autem ægrotantibus neq; in alijs difficilis tolerantiæ factæ sunt habentibus. Alui turbatæ plurimis admodum sine molestia, & nihil notatu dignum lædebant. Vrinæ plurimis boni coloris, & puræ, tenues autem, & post tempus circa iudicationem concoctæ, tussientes non valde, neque extussiebant difficulter, neque fastidientes cibos, sed offerre omnino licebat. Vniuersim quidem subægrotabant tabidi non tabido modo, febribus*

cum

cum horrore parum sudantes. Aliter alij, vt erraticè paroxysmis correpti, omnino quidem non deficientes, paroxysmis autem laborantes tertiano modo. Iudicabãtur quibus horum breuissima fiebant ad vigesimum diem, plurimis autem circa quadragesimum, multis autem circa octogesimum. Est autem quibus neque hoc modo, sed erraticè & sine indicatione deficiebant. Horum autem plurimis non multum tempus deficientes reuertebantur febres rursum, ex recidiuis autem in eisdem periodis iudicabantur. Multis autem eorum sic producebantur, vt per hyemem ægrotarent. Ex omnibus autem qui descripti sunt in hac constitutione, solis tabidis lethalia acciderunt, in alijs verò febribus non facta sunt.

Hic describit æstatis vltimę, & autumni, & hyemis morbos. Quo loco intelligebant quidam enarratores non dici alios morbos a prioribus diuersos, sed de eisdem tabidis esse adhuc sermonem, & illud vnum dici, quomodo inclinante iam æstate habere cœperint tabidi. Gale. contra putat ad alios morbos fieri transgressionē missis tabidis. Nam quod primo dicitur, haud posse ad tabidos referri dicit, quod verò deinde dicit, vniuersim qui subægrotabant tabidi non tabido modo febribus cum horrore, putat per errorem scriptorum ex margine fortasse esse insertum. Ego verò non ita puto, neque enim est quòd me cogat ita suspicari, sed Hippocratem hic describere morbos, qui à declinante æstate inceperunt, eos verò fuisse varios, magna ex parte febriculas quasdam longas, quibus aderant accidentia quæ describit, inter quæ, quibusdam tusses cum excreatione facili. Rursum etiam inter alios morbos, subcreuisse denuo tabes prioribus similes, mitiores tamen & salubriores. Quod vt significaret, quasi extenuatione vtens dixit, subægrotabant tabidi nō tabido modo: his etiam dicit fuisse febres cum horrore, & sudore, sed exiguo: atqui febrem plerisque esse eiusdem figuræ tertiano modo repetentem, alijs tamen alterius, & erraticas. Quod de iudicatione addit, ad omnes illos morbos qui varij fuerunt, referri debet.

Nimirum illorum quidam iudicabantur vigesimo, quidam quadragesimo, vel circa quadragesimū, quidam circa octo gesimum, quidam soluebantur paulatim, latēter, & sine iudicio, atque variè, hoc est incertis diebus, multi postquam soluti videbantur, paulò post reuertebantur, durabantque rursum totidem dies, & eisdem periodis iudicabātur. Quidam producebantur etiam per totam hyemem, hi morbi erant de quibus paulò ante dixit, alios longiores morbos, & in febribus fientes facilè ferebant. Tota hæc constitutio ita habuit, & quod ad aeris mutationes & quod ad morbos attinet. Erit tamen operepretium causas eorum quæ facta sunt explicare, licebit verò hoc loco, quædam ad totū hoc opus necessaria principia dicēdo immorari, hinc sumpto principio. Cùm morbi qui quàuis tempestate accidūt, tales sint, & cum talibus accidentibus fiant, non ob simplicem causam, sed ob multarum concursionem, nequaquàm sciri posit, qui, ex quibusuis tempestatibus nati sint fieri, nisi in causas illas omnes resolutio fiat, sitque antea perspectissimum, cuiuscunque causæ seorsum qui morbi familiares sint. Causæ verò hic sunt duplices, quædam quę ad causam quæ facit pertinent, hoc est ad ipsum aerem (mōstratum enim est prius communium morborum hanc esse causam) hæc sunt, regio, anni tempus, pluuiæ, & siccitates, flatus, qui aut boreales, aut australes sunt: quædam quæ ad causam quæ accipit, hoc est ad ipsum apparatum qui in hominibus ægrotaturis est, pertinet. Hæc sunt, naturæ propriæ illorum ætates, & victus. Et in naturis, temperamenta, & cōpositio: in compositione, quidā modi: cuius modi est quem modò dicebamus in paratis ad tabem, & illæ præcipuè differentię, adstrictio, & laxitas corporum. Qui morbi cuique harum causarum sint proprij, alijs locis scriptū est ab Hippocrate, & à nobis monstratum, eritque nobis modo petitio. De naturis hominum generatim, illud sciri expedit similes in morbos similes facilius incidere, difficilius in contrarios, calidos ergo in calidos, frigidos in frigidos. De ętatibus Hippocrates hæc in aphorismis scripsit. Per ætates hæc accidunt, paruis quidem & recens natis pueris aphthæ, vomitiones, tusses, vigilię, timores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates. Ijs qui ad tempus dentitionis accedunt, gingiuarum pruritus, febres, conuulsiones, alui profluuia,

, fluuia, maximè cum edunt dentes caninos, & crassissimis
, puerorum, & ijs qui duras aluos habent. Vbi ætate paulum
, processerint, tonsillæ, vertebræ quæ in occipitio est ad an-
, teriora luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, &
, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, strumæ, & alia tuber
, cula, præcipuè verò prædicta. Grãdioribus adhuc & ad pu-
, bem accedentibus, horum quidem multa, & febres croni-
, cæ magis, & ex naribus, sanguinis fluxiones. iunioribus san-
, guinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbi comitiales, &
, alij morbi, maximè autem prius dicti. Ijs qui hanc ætatem
, excesserunt, asthmata, pleuritides, perineumoniæ, lethargi,
, phrenitides, causi, diarrheæ diuturnæ, choleræ, dysenteriæ,
, lyenteriæ, hæmorroides. Senibus accidũt difficultates spi-
, randi, destillationes tussim afferentes, stillicidia vrinæ, dif-
, ficultates vrinæ, articulorum dolores, renum mala, vertigi-
, nes, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigi-
, liæ, ventris & oculorum & narium humiditates, hebetudi-
, nes oculorum, glaucedines, difficiles auditus. Quod ad cõ-
, positionem attinet, quacumque parte quisque malè com-
, positus est, ea est imbecillis, & proinde illius morbis op-
portunus. Velut qui angusto est thorace, morbis thoracis: qui densi sunt corpore, insalubriores sunt, vt ipse Hippo. lib. de alimento scripsit. Incidunt enim in omnes morbos ex putredine faciliùs, solum externis causis quæ sola alteratione afficiunt, magis resistunt quam rari. Victus, si puros ab excrementis facit homines, salubres etiam facit: si impuros, ad tales morbos facit paratos, qualia excrementa congeri facit. De regionibus lib. de aere, locis, & aquis scriptũ esse ab Hippocrate antea diximus. Fuerũt qui dicerent, regiones nihil facere ad morbos, neque Hippocratem hac causa in initio narrationis dixisse in Thaso, sed solum signi gratia, velut dixit Dromeadæ vxor, non quòd interesset aliquid esse Dromeadæ, aut Philini. Sed hi apertè falluntur. Nam si venti & pluuiæ aliquid faciunt, certè & regiones faciunt, cum non omnes eisdem ventis æque expositæ sint, neque ęque assiduis pluuijs: cumque alijs solum sit aridum, alijs aqua redundans, quare fit vt vni oppido aut regioni eadem tempestas noxia, alijs sit etiam vtilis. Velut cũ anni constitutio est siccioribus vrbibus, præ siccitate insalubris; Complutenses ob oppidi naturalem humorem solent salu-

briter degere, contra humidioribus annis insaluberrimè. Sed cur Hippo. non descripsit Thasum, dicens ad quam partem mundi pertineat, & quem positum habeat? an satis putauit dicere in Thaso, quasi de nota prouincia ad notos suos & conterraneos; diceret? velut ego modo, satis putarem dictum Compluti, si quid huiusmodi narrare vellem. Est verò Thasus versus meridiem, Thraciæ vicina, maritima, ac proinde temperata, paulo fortasse calidior. De anni temporibus ita scriptum est in aphorismis. Vere, insaniæ, & atræiles, & comitiales, sanguinis fluxiones, & anginæ, & grauedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & papulæ multæ, & tubercula, & articulares morbi. Aestate autem aliqui eorum, & febres continuæ, & causi, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, vomitiones, alui profluuia, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines, & sudamina accidunt. Autumno verò multi æstiui morbi, & febres quartanæ, & erraticæ, & splenes, & hidropes, & tabes, & vrinę stillicidia, leuitates & difficultates intestinorum, coxæ dolores, anginæ, asthmata, ilei, morbi comitiales, furores, & melancholiæ. Hyeme autem pleuritides, pulmonis inflammationes, lethargi, grauedines, raucedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, & capitis vertigines, & apoplexiæ. De pluuijs & siccitatibus eodem lib. scriptum est. In constitutionibus in summa, siccitates imbribus sunt salubriores, & minus lethales, morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones putredines, epilepsiæ, apoplexiæ & anginæ: per siccitates autem, tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, & dyssenteriæ. De flatibus libellus quidam nomine Hippo. circumfertur, quem haud abs re fuerit ad hanc doctrinam perlegere. Sed & in aphorismis optime est scriptum de morbis, quos flatus pariunt. Austri, inquit, auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigritiē afferentes dissoluentes, quando ista præualuerit, huiusmodi in morbis patiuntur: si autem boreale tempus sit, tusses, fauces, ventres duri, difficultates vrinæ, horrores, dolores laterum & pectoris, cum ita præualuerit, huiusmodi in morbis expectare oportet. Hæc sunt quæ singulis causis per se succedere nata sunt. Vt hæ componuntur variæ, ita variæ morborum complicationes accidunt. Cùm annus est tēpestiuus

hoc est,

hoc eſt,cum ſuo quidque tempore fit,nulli morbi populares,& communes fiunt, ſed ſparſi, iique non multi neque graues,& ſunt in eorum genere, qui cuique tempori ſunt familiares. Sed cum eſt intempeſtiuus, vt euariat à tempeſtiuo,ita à ſalubri, atque ſi in idem genus intemperiei totus annus euariat, communes, & illi intemperiei analogi fiunt,velut ſi totus auſtrinus,aut totus borealis, totus pluuiosus,aut ſine pluuijs:ſi verò inæqualiter euariet à tempeſtiuo,variè etiam afficiuntur corpora. Velut in hac tempeſtate,cum plerique laborarent ob auſtrum parotidibus, & tuſſi & deinde tabe, nonnulli ob aquilonem, febribus ardentibus laborauerunt,quia magna ex parte annus fuit auſtrinus, tamen quædam etiam pars anni fuit borealis. Rurſum hic animaduertendum eſt, cum res variè diſpoſitæ ab eadem cauſa efficiente afficiuntur,ſi cauſa quæ facit eſt vehemens,omnes eodem modo affici,ſi eſt debilior,afficiuntur variè,quæuis earum,vt pati nata eſt. Quia quod fit ſemper,refert naturam cauſæ efficientis & materiæ,illius verò magis quod magis præualet.Cùm ergo aeris corruptio magna eſt, omnes ferè homines, vt cumque ſint variè parati, ad idem morbi genus trahit:cum exigua,facit quidem eos ægrotare,morbi verò non adeo retinent vnam ſpeciē, ſed cuiuſque hominis victum aut apparatum referunt,plus aut minus,vt maior aut minor cauſa eſt.Hinc fit vt morbi communes, ſemper incipiant ab ſparſis, & in ſparſos finiantur. Nimirum cauſa omnis magna,incipit à parua,& parua rurſum fit,cum finitur. Verùm neque hi ſparſi qui communes antecedunt,adeo varij ſunt,ac alij ſparſi ſolent, ſed habēt ſemper aliquid commune: neque communes ſunt adeo ijdem, vt non habeant quædam ſymptomata diuerſa. Quia vtrique fiunt ab eadem cauſa, & vtrique in variè affectis hominibus.Rurſum cuiuſque temporis morbi,non tam ob præſentem aeris conſtitutionem fiunt,quam ob antecedētis temporis:quia non ſtatim ac aer à tempeſtiua mediocritate euariat,corpora ægrotant, ſed cum per aliquas moras malè affecta ſunt. Neque verò aeris quæuis temperies extrema,ſequenti tempore morbos affert,ſed quæ à ſequenti non emendatur.Nam aliter ſemper eſſet tempus inſalubre. Quia hyeme ſemper eſt magnum frigus, & æſtate magnus calor,ſed corrigunt ſeſe mutuis viciſſitudinibus.Cum ergo

ſequens tempus non corrigit intemperiem antecedentis, ſemper fiunt morbi referentes intemperiem vtriuſque, antecedentis verò magis. His ſemel intellectis, haud fuerit difficilè intelligere cauſas eorum, quæ præſenti tempeſtate contigerunt, & alia quęuis contigerint. Toto autumno, & tota hyeme, nulli inſignes morbi acciderunt corporibus nondum manifeſtè affectis. Appetente iam vere, febres ardentes factæ ſunt, ob antecedentem tempeſtatem, qua flauerunt aquilonares venti, qui ſiccitatem, & ſqualorem inferentes, ſuccos biliosos moueri fecerunt. At dices, exigua certe cauſa fuit, breuis tempeſtas borealis poſt longam auſtralem. Atqui proinde paucis, iiſque bilioſiſsimis factæ ſunt, neque malignæ, neque magnæ, ſed boni ſtatus, & per quas ſanguis non fluebat de naribus, vt ſolet per febres huiuſmodi, quia non erat tanta vehementia caloris, qui ſanguinem fundi per ſuperna faceret. Sed neque bilioſiſsimis factæ hoc tempore hac occaſione eſſent febres ardentes, ſi hyems fuiſſet qualis conſueuit, frigida, & pluuioſa, vt congeſtam alioqui bilem cohibere poſſet: tamen quia æſtate congeſta fuerat in bilioſis multa bilis, ita vt ſolet, & eam hyems non extinxerat, ſed retinebatur in corporibus, mediocri illa hyemis temperie tantiſper cohibita, quatenus tempus vel modicè in ſiccius mutaretur, bilioſis ergo hæc euenerunt. Hoc ipſo tempore pituitoſis acciderunt œdemata poſt aures, & tuſſes. Sanguineis, inflammationes in teſticulis, ſed omnia hæc fuerunt leuia, nimirum nondum cauſa erat magna, proinde neque magna neque valde communia mala faciebat, ſed varia in varijs corporibus, œdemata verò erant laxa & flatuoſa, quia hyems neque multã neque craſſam pituitam fecerat, & capita multis flatibus auſtrinis repleuerat, proinde fiebant minimè apta ſuppurationi, vt alia œdemata, ſed reſolutioni in ſenſili. Sed quãquam varia ſparſaque erant hæc mala, habebant quiddam, quo communem cauſam iam referebant. Cauſa enim quæ maximè affecit illo anno fuit Auſter, proinde membra illa malè affecta ſunt, quæ maximè flatibus implentur ſemper, caput ſcilicet & thorax & genitalia. Caput enim & thorax reſpiratu ſemper implentur aere, genitalia ſunt fiſtuloſa & ſpirituoſa, inflanturque facilè. Quoniam ergo flatibus erant admiſta quæ tunc temporis abundabant excremẽta, in hæc

membra

membra decubuerunt. Facit verò auster maiores repletiones spirituosas, quam aquilo, quia crassius est, & nó permeat violentius per corpora, sed immoratur. Itaque illa tempestate pituita fuit, neque multa neque crassa: sed quia hyems calida fuit & austrina, fuerit salsa. Tenuis ergo & salsa destillare cepit in pulmonem; tamen quia tenuis erat, non extussiebatur: nam crassitie quadam indigent, quæ sunt tussi excreanda. Cum hæc fierent, & tempestas austrina adhuc duraret, certè duratione ingrauescebat causa, ac proinde etiam morbi, vsque adeo vt incipiente iam æstate, & quia auster, quo flante omnia solent putrescere, durabat, & calor æstatis accedebat, & corpora erant iam cepta corrumpi, fluxione illabente in pulmonem, multis eorum qui tussiculosi fuerant, tunc pulmone apertè putrescente, tabes confirmata est: quæ quidem paratis ad tabem, prius etiam fuerat confirmata: atqui si tunc saltem austrini flatus cessassent, magnæ fuissent tabes, at verò quæ possent iustum ac consuetum tempus expectare, tamen durauit tota æstate copiosa caligo, & multus auster, proinde adeo lethales fuerunt, vt omnes ferè tollerent, eosque citissimè, vt antequam æstas inclinaret interierint: fuisse verò adeo perniciosas tabes, ex his quæ coniungebantur, accedebantque illis, facilè intelliges.

Sectio secunda, siue constitutio temporis. II.

IN Thaso ante autumnum hyemes non tempestiuæ, sed repente in borealibus & austrinis multis, humidæ, & prærumpentes. Hæc autem fiebant huiusmodi vsque ad occasum pleiadum & sub pleiades hyems autem borealis, aquæ multæ, largæ, magnæ, niues: mistæ serenitates plerunque. Hæc autem fiebant quidem omnia, frigora autem non admodum intempestiuè. Iam autem post brumalem solis conuersionem, & tunc cùm Zephyrus flare incipit, vltima bruma magna: aquilones multi, niues autem & aquæ, continenter multæ, & cælum procellosum & nubi- lib. 3° co. 2°

losum. Hæc autem durabant & non remittebant vsque ad æquinoctium. Ver autem frigidum, boreale, aquosum, nubilosum; æstas non admodum vrens fiebat. etesię continenter spirabant. Mox circa arcturum in borealibus admodum multæ aquæ.

MVLTA sunt in superiori sectiõne dicta, ad omnia quæ toto hoc opere cõtinentur necessaria, quæ semel dicta esse ad expeditam facilemque eorum quæ sequuntur enarratio nem, multum refert. Quæ proinde memoria semper teneri oportet. Hæc sunt, quæ de quatuor temporibus anni, & de eorum naturis dicta sunt, vtque non sint medicis quatuor anni partes æquales, sed autumnus incipiat ab ortu arcturi, finiatur occasu pleiadum, hincque incipiat hyems, duretq; vsque ad æquinoctium vernum, ver ab hoc æquinoctio vsque ad ortum vergiliarum, ab harum ortu æstas sit vsque ad autumnum: vtque hyems & æstas longiores anni partes sint, & in alias diuidantur. Hæc itaque & quæ de morborũ vulgarium speciebus, communibus inquam & sparsis, & de cuique tempori familiaribus dicta sunt, vtque communes ab sparsis solent incipere, & in sparsos finiri, vtque in tempore tria præcipuè consideranda veniant, an frigidum, an calidum, an pluat, aut non, an venti perflent, an non: hæcque cum eo quod tempori solet esse tempestiuum conferenda sint, vt constet an tempestiua sint, an intempestiua. Et cognĩtis malis quæ ex quacunque causa per se fieri nata sunt, qualia ex quacunque constitutione, quæ quouis anno contigerit, fieri sit consentaneum, facilè constare posit. Hæc inquam semel nobis dicta sint. Nomen hyemis (eadem ratio est veris & æstatis & autumni) nunc dicitur de tempore quo frigus solet vigere, hoc est, vt diximus à pleiadis ad æquinoctium: nunc de tempore frigido, quodcumque contingat esse hyemi simile in initio huius dictionis nomen illud hyemes, significat, acsi diceretur, frigora magna. Vbi dicitur hyems autem borealis, & rursum, vltima hyems magna, significatur statum illud certum tempus hyemis. Frigora verò illa autumni non acciderunt tẽpestiuè, quia multo antequam cõsuetum est, sed repentè, quia mox post æstiuum calorem superioris anni. Ea frigora dicit fuisse humida, hoc

da, hoc est cum pluuijs, borea & austro flāte, alternatē scilicet. Ea durarunt vsque ad occasum pleiadum & sub pleiadis, hoc est ipsis diebus pleiadum, velut in aphorismo dixit, sub cane, hoc est in diebus caniculæ. Constat verò illud & sub pleiadis esse declaratiuum. nam quid aliud est dictu durarunt ab initio autumni vsque ad occasum pleiadum, quàm sub pleiadis? Non enim posse illud, sub, perinde significare, ac si diceretur, post pleiadas, vt forte quispiam possET suspicari, sequentia verba declarant, nam addit, hyems autem borealis, quasi narratio ad occasum pleiadū solum peruenerit. Hyeme dicit flasse boream, aquas multas, largas & magnas, multas scilicet numero, largas, id est, copiosas & affatim ac largis imbribus cadentes, magnas verò tempore longas, scilicet non trium duarumve horarum. Has dicit fuisse non aquas solum: sed admistis niuibus. Plerunque dicit admistas serenitates. Quod qua ratione fieri possit per aquas multas largas & magnas, fortasse dubitet aliquis. Sed hic nihil aliud significatur, quàm inter pluuium tēpus consueuisse esse serenum, nō nubilosum. Velut post brumalem solis conuersionem quæ à solstitio fit, fuisse mox dicet. Frigora dicit prima hyeme nō fuisse admodum intempestiua. Nimirum etsi frigora erant magna, non erant tamen à natura temporis aliena. Videtur ergo prima hyems à sua temperie, humiditate magis & ventis, quam frigore recessisse, autumnus verò frigore magis. Vbi dicit post brumalē conuersionem, & tunc cum Zephyrus flare incipit, legūt quiddam, incepit, intelligentes nimirum Zephyrum perflasse illa tempestate: quod cōstat repugnare ijs quæ mox sequuntur; hyems magna aquilones multi & niues. Nimirum illud, hyems magna, non significat maiorem tempore. Mam cum sit tempus constitutum vsque ad æquinoctium, non potest esse maior minorve, sed significat hyemem vltimam fuisse magnam hyemem, hoc est valde frigidam. Tamen si Zephyrus flaret, verisimile est frigora placatum iri. Placida enim tempora esse solent flante hoc vento. Est verò hic qui flat ab occidente. Deinde si hic flare ab eo tempore cœpisset, non fuissent multi aquilones eo tempore: sed re vera Hippo non dicit flare cœpisse Zephyrum: sed quasi describens quod tempus diceret, dixit post hyemalem conuersionem, & addidit tunc cum Zephyrus flare incipere solet. Ni-

mirum vt narrat Plinius, Zephyrus nominatus ver inchoat, aperitque terras. Scimus tamen ver inchoari, & terras aperiri, incipereque herbas proferre vltima hyemis parte. Nimirum hyems habet partes tres, prima eſt tempus mittendi ſemina, ab occaſu pleiadum vſque ad ſolſtitium, ſecunda eſt tempus quod vocatur ſub ſolſtitium: ſunt duo menſes mediæ hyemis December & Ianuarius, vltima eſt tempus inſerendi vocatum à Græcis, menſis ſcilicet Februarij, & initium Martij vſque ad æquinoctium. Hoc tempore inchoatur ver, aperiuntur terræ, inſeruntur arbores, flat Zephyrus. Hipp. ergo nunc, quaſi diceret tota reliqua hyeme poſt ſolſtitium, non tantum tempore ſub ſolſtitio: ſed vltima etiam parte hyemis, dixit, poſt ſolſtitium & tunc cum Zephyrus flare incipit vltima hyems magna. Nimirum hic, nomine vltimæ hyemis, intelligit duas vltimas partes. Quod vt rurſum explicaret, addidit, hæc durabant, & non remittebant vſque ad æquinoctium. Aquas hac vltima hyeme dicit fuiſſe, non minus quam prima, multas continẽter. Videbitur autem non poſſe fieri, vt eſſent multæ, & continenter fierent. Nam ξυνεχῶς hoc eſt continenter, Græcis autoribus ſignificare ſolet, quod citra intermiſſionẽ. Si verò aquæ non intermittebant, non multæ, ſed vnà aut ſaltẽ paucæ erant. Tamen ſignificatur fuiſſe multas aquas toto illo tempore, non citra intermiſſionem pluendi, ſed citra intermiſsionem repetendi. Velut ſolemus dicere laboraſſe hominem febre tertiana totum menſem continenter. Ver quoque dicit factum ſimile vltimæ hyemi, æſtatem primã minus vrentem quam ſolet, ſecunda æſtate continenter fuiſſe ęteſias, quod ad attẽperandum calorem non parũ faciebat, atque adeo vltimis iam diebus æſtatis prope arcturum, ſuperueniſſe aquilonẽ cum multis aquis. æteſias enim eſſe flatus quoſdã boreales diximus antea, hoc eſt boreæ ꝓximos non ipſum boream. Sed de æteſijs antea dictum eſt ſatis.

2 *CVm fieret autem totus annus humidus & frigidus & borealis, per hyemem quidẽ ſalubriter habebant maxima ex parte. Ante ver autem multi quidem atque adeo plurimi degebant morbidè. inceperunt ergo primum ophthalmiæ cum fluxione, cum dolore, humidæ, crudæ,*

paruæ,

paruæ, lippæ, plerisque difficulter erumpentes, plurimis autem reuertebantur, defecerũt tardius ad autumnum. æstate autem iam & autumno, dysenteriæ, & tenesmi, & lyenteriæ, & diarrhææ biliosæ, tenues, multæ, crudæ, & mordaces: quibusdam autem & aquosæ, multis etiam effluxiones cum dolore biliosæ, aquosæ, ramentosæ purulentæ, stranguriæ, non renalia, sed his pro alijs alia. Vomitus biliosi, pituitosi, & crudorum ciborum reiectiones. Sudores omnibus, vndique multa humiditas. Fiebant autem hæc multis erectis & sine febre, multis verò febricitantibus, de quibus scribetur: in quibus autem apparebant omnia quæ scripta sunt cum dolore, tabidi autumno iam & sub hyemem. Febres continuæ, & paucissimis illorum ardentes, diurnæ, nocturnæ, semitertianæ, exquisitæ, quartanæ, erraticæ. Singulæ autem scriptarum febrium multis fiebant. Ardentes ergo paucissimis fiebant, & minimè ægrotantium hi laborabant: neque enim sanguis eis fluebat, nisi parum admodum & paucis, neque delirabant. Alia autem omnia tolerabilia. Fiebat autem his iudicium bono admodum ordine. Plurimis cum intermittentibus septem & decem diebus. Neque mortuum aliquem noui tunc in febre ardente: non fiebant antem tunc phrenitica. Tertianæ verò plures quidem quam causi, & magis laboriosæ. Bono autem ordine omnibus his à prima præhensione quatuor periodos, in septem autem perfectè iudicabantur. Neque reuertebantur cuiquam horum. Quartanæ autem multis ab initio quartano ordine incipiebant. Quibusdam autem, non paucis ex alijs febribus & morbis, abscessus in quartanas fiebant, longæ autem, & vt consuetum est his, & adhuc longiores, incidebant. Quotidianæ autem & nocturnæ, & errantes multæ. multis, & multo tempore, durabãt, & erectis, & decumbentibus. Plurimis autem horũ sub pleiada, & vsque ad hyemem, febres consequebãtur.

Merito quidem per autumnum & hyemem salubriter degerunt, quia nondum intemperies affecerat adeo corpora, vt morbis corriperentur. Non enim putandum est, statim ac tempestas aliqua incipit intempestiua fieri, morbos multos accidere, sed in posteriorem aliquam tempestatem incisuros, maximè cum tempestas alicui contrariæ succedit. Tunc enim multo tardius in contrariam affectionem corpora transferuntur. Velut in hac narratione, dicitur autumnus frigidus & humidus successisse æstati, quā certum est siccam & calidam fuisse. Cum enim annus intempestiuus esse cœperit ab autumno, superior æstas fuerit qualis esse solet. Igitur bona pars autumni, & hyemis emendandis corporibus insumpta sit, manifestè autem læsa non fuerint vsque ad finem hyemis, ab eo tempore, toto reliquo anno ægrotauerint. Atque morbi quidem nulla anni parte videntur fuisse omnino communes, sed sparsi, tamen quia ex communi causa, puta aeris intemperie nati sunt, semper habuerunt quiddam commune: atque, quia vnica illa causa quædam faciebat per se, quædam ex accidenti, erat instar multarum causarum. Quo factum est, vt illo saltem anno nunquam omnino sparsi morbi, in communem aliquem migrauerint. Laborabant omni fluxionum genere, in oculos quidam, alij in intestina, in vrinæ vias alij, aut in ventriculum: alij sudabant, redundante multo succo in omnibus, neque quidem eodem succo in omnibus, sed vario in varijs, quouis hominum congerente multum, eius qui sibi naturaliter congeritur. Quia frigus aeris, retineri facit naturale effluuium in quocumque. Quare frigus repleri facit, frigidos frigidis succis per se, & calidos calidis, per accidens. Humiditas aeris replet quidem per se aqueis succis, tamen ex accidenti biliosis etiam succos facit redundare in ijs qui alioqui sunt biliosi, diluta & effusa bile: vt scilicet aquæ potu solent biliosiores reddi. Igitur cum illo anno multus variusque succus in hominibus abundaret, meritò factum est, vt remittente nonnihil frigore (remisit enim nonnihil, etsi ver quoque frigidum fuerit) & humore nimium iam durante, succus regurgitauerit effusus, his in hanc, illis in illam, vt cuique erat debilis hæc aut illa particula. Semper enim in redundantia succorum, partes debiles excipiunt excrementa.

Quamquam

Quamquam peculiari quadam & propria ratione, illo anno oculi, & venter supernus, & infernus & vesica, laborauerunt. Omnes enim has partes prompte lædi a borea & frigore, idem auctor tertio aphorismorum docuit. Frigore ergo simul lædente has membranas, & cohibente effluuium naturale, & borea mordente oculos, factum est vt in hos morbos homines disponerentur. Neque tamen omnes in omnes, sed in quem quisque esset magis natura idoneus, eorum quos aeris temperies nata erat facere. Factæ itaque sunt multis ophthalmiæ, id est membranarum oculi, & palpebrarum inflammationes: non quidem aridæ, vt siccis, & tantum borealibus temporibus solent, sed cum fluxione humidæ; quia multæ pluuiæ fuerunt: cum dolore, ob fluxionis copiam, & acrem aliquam aut salsam qualitatem, quam boreas pepererat, præterquā quòd ipse per se oculos mordebat. Erant etiam crudæ, hoc est solutu difficiles, coqui enim morbum apud Hippo. idem est quod solui. Ergo coctu difficiles, aut crudi, sunt qui nulla ratione soluuntur facilè, velut hæ ophthalmiæ, quæ non cedebant resolutioni; quia cohibebat frigus, cutem densans. Hac ipsa causa lippæ erant paruæ, vix erumpentes. Quia ipsa causa multis cum viderentur solutæ, reuertebantur (hoc enim solutu difficilibus plerumque accidit) & defecerunt tardius, ad autumnum scilicet sequentem. Atqui ophthalmiæ vere factę sunt, quia eo tempore solent phlegmones fieri, reliquæ autem fluxiones, quæ cum euacuationibus manifestis fiebāt, æstate iam & autumno, dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & diarrhœæ. Verisimile est multis cæpisse diarrhœas, ab illis dysenterias & tenesmos processisse, exulceratis intestinis, ab exulcerationibus autē, leuitates. Nam in temporibus siccis, a principio solent incipere dysenteriæ aut a siccitate fecū, tamen in humidis, profluuia antecedunt. Ita ijs quibus ad vesicam & reliquas vrinæ vias succi decubuerunt, in primis acciderunt effluxiones, cum dolore, biliosæ, aquosæ, purulentæ, deinde ramentosæ, & strāguriæ. Hæc verò dicit Hippocra. non fuisse renalia. Hoc est, non accidisse per propriam passionem renum, vel aliorum instrumentorum vrinæ, sed alia pro alijs, hoc est facta esse per permutationem aliorum malorum, aut pro alijs malis, quæ euenissent, nisi corpora per hæc membra essent expurgata.

Vomitus

Vomitus etiam fuerunt varij, ob variam succorum speciē. Multis neq; ea quæ ingesta erant retinebantur vsq; ad concoctionem, virtute retinendi ob humidam intemperiem debilitata nihil.n.est, quod adeo virtutem eam debilitet) multis etiam acciderunt sudores, deniq; omnibus vndequaq; multa humiditas. Miretur quispiam, qui factum fuerit, vt tempore adeo frigido, & cute densata, fluxerint multi sudores. Cæterũ res ita euenit non immeritò, quia copiosa humiditas intus continebatur: neq; per insensilem euacuationem effluebat. (Hanc.n.frigus impediebat) obturans poros minutulos, sudor verò per maiusculos fiebat, quos obturare non poterat. Hæc autem omnia accidebant nõnullis, sine febre quibus scilicet succi abundabant, sed non putrescebant, nonnullis cum febre, quibus putrescebant, de quibus mox scribetur seorsum. Vbi dicit Hippo. in quibus autem hęc cum dolore apparuerunt, tabidi, autũno iam & sub hyemē febres continuæ, Gal. censet verba illa autumno iam & sub hyemę cum antecedentibus & cum sequentibus coniungi, vt intelligatur, autumno quosdam esse factos tabidos, & eodem tempore quibusdam febres continuas esse factas: tamen mihi non est dubium cum solis antecedentibus debere iungi, significarique, eos quibus vomitus aut diarrhœæ aut sudores cum magnis doloribus acciderunt, æstate & incipiente autumno, autumno iam & sub hyemē tabidos esse factos: non quidem exulcerato pulmone (neq; enim oportebat) sed corporibus extenuatis & arefactis, præ dolore & euacuatione. Vt iam hinc cõstet, tabis nomen dici non de ea solum quæ exulcerato pulmone fit, sed de quacunq; . Non tamen potest Hippo. hic dicere autumno iam & sub hyemē cepisse febres quas censere iam hinc incipit, cum statim dicat, longissimas earum durasse vsq; ad pleiadas. Quomodo ergo inceperint hoc ipso tempore? Narrare ergo incipit febres quibus illo anno homines laborauerunt, non quidem sequenti tempore, sed eo ipso quo quidam sine febribus habebant dicta prius mala, quidam habebant cum febribus. Febres, quæ eadem ratione qua cacochymiæ, erant variæ, multiplicesq; aliæ cõtinuæ aliæ intermittentes: atq; vtræq; , aliæ ex bile, aliæ ex pituita ... æ ex melancolicis succis, aliæ ex multis simul, cuiusm ... multæ erraticę, & semitertianæ. Ardentium

febrium duplex genus esse Hipp. ipse alijs locis docet, exquisitum ex bile, aliud ex salsa pituita. Porro vtrunq; genus est in febribus continuis. Est causus febris ardentissima. Accidit quidem hæc nonnullis, quia bilis abundabat cohibito effluuio: hoc autem genus febrium præ alijs fuit in paucissimis: non enim nisi in summe biliosis, neque in his quidem erant suo genere exquisitæ: quia causa ipsa quæ faciebat, nempe aeris intemperies, erat huic morbo contraria, frigida cum esset & humida. Quamquã ergo per accidens faceret, tamen quia per se resistebat, non poterat exquisitè ardentes generare. Neque quidem poterat, si diutius temperies durasset, non corpora hominum, omnia ferè, in frigidos & humidos affectus permutare: atque adeo mirum, nisi sequenti anno fuerunt tales morbi multi. Proprium enim est ijs quæ ex accidenti quippiam faciunt, recidere tandem in id quod est per se. Causa ergo hæc, meritò non valuit ardentes, exquisitasq; facere, tamen tertianas exquisitas valuit, quia hæ eiusdem generis sunt cum ardentibus, tamen ex minori causa fiunt. Itaque causa meritò fecit plures tertianas, & magis exquisitas, & magis laboriosas suo genere quam ardentes. Non.n. profectò satius fuit ardentibus quam tertianis laborare, sed erant hæ exquisitæ, & breues, laboriosę verò vt solent, haud enim scio an febris aliqua laboriosior quam tertiana sit, quæ tamen potior est, quia breuior & intermittens, & tutior. Diurnas & nocturnas quotidianas intelligit Hipp. Cum dicit semitertianæ, exquisitæ, quartanæ, nomine exquisitarum tertianas intelligit. Neque verò solum dicit ardentes non fuisse vehementes, tertianas verò fuisse exquisitas, sed etiam docet illud, ex signis quæ ardentibus non accidebant, & ex tertianarum constitutione. Differens de febre ardente laborantibus, dicit, minime ægrotantium hi laborabant: neque enim sanguis his fluebat nisi parum admodum, & paucis, neq; delirabant: alia autem omnia tolerabilia. Intelligit autem alia omnia, quæ sunt signa pathonomonica ardentis febris, sitim.s & ariditatem & ardorem. nimirũ cuiusq; morbi magnitudo cognoscitur ex magnitudine propriorum symptomatum, & quibusdam superuenientibus: quæ scilicet, morbo magno iam facto, superuenire solent, velut in febre ardente cum est magna, ardor, ariditas &

sitis,

sitis, magna sunt, & vix tolerabilia: superueniunt autem fluxus sanguinis de naribus, & deliria. Cum ergo hæc non adessēt,& propria accidentia essent mediocria, constat ardentes haud multum creuisse. porro tertianas exquisitas fuisse,ex earū constitutione constat.Nam tales vt in aphorismo dicitur,septem periodis iudicantur. Crescebant verò vsq; ad summum vigorem intra quartum paroxismum, iudicabantur integrè intra septimum. Ardentes verò neq; intra quatuordecimum qui acutorum solet esse finis, neq; perfectè iudicabantur, sed decimoseptimo die cum intermittentibus commutabantur (hoc enim significat,dicens, fiebat his iudicium cum intermittentibus) neque mirum, tempus enim frigidum ineptum est ad perfectas solutiones,& alioqui morbi biliosi nō exquisiti,semper sunt difficilis iudicij. Quod dicit bono admodum ordine, nihil aliud est,quam multis eodem modo euenire. Videlicet, in multis eodem modo eueniebat,vt causus in intermittentē abiret, in multis etiam tertianæ septimo periodo deficiebant perfectè,neq; reuertebantur. Hoc enim est perfectè iudicari,integrè & tutò iudicari, vt morbus finiatur omninò,& non redeat.Quartanæ febres plerisq; fiunt post alios morbos,alijs febribus primū factis erraticis, deinde quartanis,vt in prognostico dicitur. Multis tamen fieri etiam solent à principio,nunquā errantes à propria figura. Vtrunque multis accidisse hac tempestate dicit: longas autem dicit fuisse vt solent,& ad huc longiores, quia vt dictū est, æstate iam & autumno fiebant quæ modo narrantur, autumnales verò quartanas esse longas, in aphorismo dicitur.Accedebat porrò totius anni frigida cōstitutio. Addit quotidianæ autem & nocturnæ.Nocturnas vocat quæ singulis noctibus fiunt,vt sint quotidianarum species.Et erroneæ (inquit) multis nimirum varijs excrementis abundabant homines,& multis etiam, ac proinde multo tempore durabant,cum erectis,tum etiam,decumbentibus. Explicans deinde quam multo tempore durauerint,dicit, plurimis sub pleiada & vsque ad hyemē, hoc est toto autumno & vsque ad bonam partem hyemis,productæ sunt; constat verò hunc autūnum & hanc hyemē non fuisse ea tempora à quibus narratio incæpit, quæ dixerat fuisse frigida & humida,sed sequentis anni.

Con-

3 *Conuulsiones autem multis, magis autem pueris, & à principio febricitabant, & in febribus fiebant conuulsiones. Diuturna autem plurimis horum, innoxia autem, nisi ijs qui ex alijs omnibus perniciosè habebant.*

CONVVLSIONES has verisimile est ex repletione esse, & fieri redundantibus præ humiditate temporis succis, & neruis frigore læsis. Neq; enim quæ in febribus fiũt statim censenda sunt ex inanitione fieri, sed quæ post febres admodum ardentes, hominibus iam marcescentibus. Huiusmodi verò non erant tales. Sed succis pituitosis, quos temperies anni congeri fecerat, à febrili calore liquatis, & fusis, conuulsiones ex repletione oriebantur. Nihilominus has quoq; in febribus fieri, deterius erat, quã si in conuulsionibus febres fierent, vt in aphorismo idẽ est auctor. Nam febris conuulsioni succedens, ipsam solueret, cõuulsio verò non potest soluere febrem. Et præterea graue est conuulsionem in febre ipsa fieri posse, à qua, si facta prius esset, solueretur. Tamen neq; hoc erat lethale, nisi in quibus alia etiam erant lethalia. Diximus enim in commentatione prognostici, quantum referat, quodcunq; signum appareat, considerare, vt reliqua annuant aut renuant. Vix enim vllum adeo pernitiosum est, ex quo non aliquis conualuerit, vixque vllum adeo salutare cum quo non aliquis interierit. Et omnino nullum adeo malum, vt sit mortis satis firmum, neq; adeo bonum, vt salutis, si alia omnia renuant. Nihilominus quodcunque signum appareat, quod valde malum sit, etsi ex alijs videatur homo esse salubriter affectus, malum magnum timeri debet (non enim sine causa fit) quod in conualituro quid aliud sit, quàm morbi diuturnitas, & difficilis iudicatio? Merito ergo erant hæc diuturna & innoxia ijs qui ex alijs signis videbantur non esse lethaliter affecti.

4 *Continuæ autem omninò & nihil intermittentes, ingrauescentes autem omnibus modo tertiano, vno die subsidentes, alio ingrauescentes, vehementissimæ omnium quæ tunc fiebant, & longissimæ, & cum maximis*

doloribus

doloribus fientes: leniter incipientes, per totum semper crescentes, & ingrauescentes diebus decretorijs, & agentes in malum. Parum subsidentes, & citò rursum ex remissione violentius ingrauescentes, in decretorijs plerũque peiores facti: rigores autem omnibus sine ordine & erraticè fiebant: paucissimi autem & minimi his, sed in alijs febribus maiores. Sudores multi: his autem paucissimi subleuãtes nihil, sed contra læsiones afferentes, refrigeratio multa extremorum his, & vix recalescebant. Neque dormiebant quidẽ omnino præcipuè hi, & rursum comatosi. Alui autẽ omnibus turbatæ, & malæ. His autẽ valde pessimæ.

Cvm hactenus omnes febrium differentias, quæ illo anno fuerant, velut in quendam cumulum congesserit, nunc seorsum describit febres quasdam, quæ tunc fuerunt grauissimæ. Hæ verò fuerunt semitertianæ. Nam omnino non intermittentes,& vno die ingrauescentes, non nisi ardentes, vel semitertianæ esse poterant Ardentes verò antea dixit fuisse minime graues. Quas ergo modo dicit grauissimas fuisse, semitertianæ fuerint. Et meritò quidem semitertianæ fuerint vehementissimæ,& longissimæ, cum ab eodem auctore dicatur alibi tales esse solere. Quædam eorum accidentium quæ hic dicuntur, pertinent ad propriam figuram morbi, quædam ad periculum & magnitudinem, quædam ad vtrumque. Ad propriam figuram illa, nihil intermittentes, ingrauescentes omnibus modo tertiano, vno die subsidentes, alio ingrauescentes & illud, parum subsidentes, & citò rursum ex remissione violentius ingrauescentes, & illud, rigores omnibus sine ordine & erraticè fiebant, paucissimi autem & minimi his, sed in alijs febribus maiores. Ad periculum illa, ingrauescẽtes diebus decretorijs & augentes in malum, & rursum, in decretorijs plerunque diebus peiores facti,& illud, sudores multi, his autem paucissimi, subleuantes nihil, sed contra læsiones afferentes,& illud alui turbatæ & malæ, his autem valdè pessimę. Ad vtrũque, ille longissimæ & cum maximis doloribus fientes, leniter incipientes, per totum semper crescentes, & illud refrigeratio multa extremorum his,& vix recalescebant, ne-

que

quę dormiebant quidem omnino. præcipue hi, & rursum, comatosi. Nam figura semitertianæ, eius quam solam Gal. semitertianam vocari vult, est, vt nihil intermittant, sed cõtinuæ sint, & ingrauescant modo tertiano, vno die subsidentes, quo scilicet die vnica exacerbatio est solius quotidianæ febris; alio ingrauescentes, quo scilicet est exacerbatio duplex, quotidianæ & tertianę. Quare frequenter videntur subsidentes, & cito (sequenti enim die) rursum ex remissione ingrauescentes violentius, quam die superiori, accedente duplici accessione, & violentius quam nudius tertius, cum morbus tendit in summum vigorem. Accidũt illis rigores sine ordine multi, hoc est, non vno quodam ordine quotidiano aut tertiano, sed videntur sine ordine omnino fieri ob complicationem duarũm febrium, acciditque hodie vnus, cras duo, vt nullus videatur esse ordo. Quin etiam præter hos, incidunt intempestiuè quibusdam horis sine ordine rigores, ob varium motum quem facit succorum contraria natura. Rigores autem his non sunt magni, quales qui propriè rigores appellari solent, sed minimi, quales qui horrores vocantur. Rigores ergo veri his paucissimi, sed qui erant, minimi erant, horrores nempe in alijs autem febribus, maiores rigores erant, puta in exquisitis tertianis. Hæc ergo solam figuram semitertianarum significant. Illa verò figuram simul & grauitatem. Longissimas & cum maximis doloribus fientes. Nam familiare est semitertianis esse vehementes, & cum maximis doloribus, acutas simulque longas. Vt ipse Hipp. hoc ipso lib. dicit his
„ verbis. In febre quam semitertianam vocant, cum morbi
„ eueniunt acuti, tum præter cæteras, hæc est lethalis, & tabi-
„ di, & quæcumque alta longiora mala ægrotant, in hac maxime ægrotant. Verũm quamquam hoc familiare est semitertianis, non tamen æque omnibus, sed maximis, quales eo tempore grassatæ sunt. Familiare etiam est semitertianis incipere leniter, vt non statim prodant suam acutiem: deinde vehementiores semper fiunt, quàm fore in principio videbantur, tum quanto vehementiores per se sunt, tanto hoc habent magis, vt vehementiores fiant. Refrigeratio etiam multa vix recalescens quæ his inerat, familiaris est semitertianis: quia multos habent rigores, ex his autem ob multã pituitam non facile recalescunt. Hi autem recalescebant

vix,

vix,quia semitertianæ erant graues. Neque quidem hic dicit illam refrigerationem extremorum quæ lypiriam febrem,aut extremam calidi extinctionem significat (ex hac enim non recalescunt) sed eam quæ per horrores longos & multos eueniebat. Vbi nos legimus, neque dormiebant quidem omnino,præcipue hi. in quibusdam codicibus est, οὐδὲ ἄγρυπνοι τὸ σύνολον, μάλιστα οὗτοι, id est, neque vigilabant omnino præcipuè hi tamen legendum esse οὐ ὕπνοι τὸ σύνολον id est,non dormiebant omnino, verba mox sequentia palam faciunt. Addit enim & rursum comatosi. Hoc quoque signū,figuræ morbi & magnitudinis est.Nimirum semitertiana vno die solet afferre peruigilium cōmota bile, alio soporē cōmota pituita:quin & in ipsius tertianæ initio & inuasione nimius somnus fit, effumante cum bile pituita,& soluto horrore succedit peruigiliū. Tamen tunc hæc cōtraria maximè fiunt cū vtriusque succi magna signa sunt,& proinde magna semitertiana. Illa significat solū febrium periculū,ingrauescētes diebus decretorijs,& agentes in malū.Nam diebus decretoriis ingrauescere, malū signū est.Illis enim diebus mouetur humor,& cōgreditur cū facultate morbus.illis ergo videri facultatē obrui,periculosum:maxime cū in morbis salutaribus,magnam vim soleat facultas cōparare imitata cæli aspectu, qui facultati solet esse faustus.Quibus ergo diebus solet facultas vincere, debilitatis insignia accidētia sentiri, pessimū est: vt merito illud,quasi insigne quoddā periculi signū,bis dixerit Hippo. repetens his verbis.In decretorijs plerūque diebus peiores facti. Illud etiā est periculi signū, sudores qui in omnibus febribus illo anno erāt multi,in illis fuisse minimos quantitate.itaq; fuisse in his multos sed exiguos, nihil cōferentes, sed cōtra lædētes.Nā euacuationes oēs tentatæ, cuiusmodi crebræ & exiguæ,debilitatē facultatis indicant, decretoria aūt omnia quę nihil cōferunt,ac multo magis quę lædūt,aut mortē aut difficilē iudicationē significare,ipsemet dicet.Illud quoq; haud exiguū periculū indicabat, aluos, quæ illo anno turbatæ & malæ,illis fuisse valde pessimas. Sunt enim valde pessimæ alui cum excretiones fiunt quales in aphorismo & prognostico dicuntur esse,nigræ,liuidæ, cruentæ,biliosæ, sinceræ, fœtidæ, pingues, & variegatæ. Erant igitur illæ febres, semitertianæ, magnæ, & periculosæ.

Virus

5 *VRinæ plurimis eorum, aut tenues & crudæ & decolores, & post tempus parum concoctæ indicatoriè; aut crassitudinem non habentes, perturbatæ autem, nihil consistentes, neque subsidentes, neque coctæ; aut pauca & mala subsidentes. pessima autem hæc omnia.*

NEQVE hæ vrinæ differentiæ pertinebant ad speciem morbi, sed magnitudinem & periculum indicabant. Pessimæ enim vrinarum differentiæ hæ omnes. Erant quibusdam crudæ, tenues, & decolores (hæ sunt aquosæ, siue albę & perspicuæ alijs locis appellatæ) quæ quidem ex tanta cruditate procedunt, vt neque præsentis, neque futuræ concoctionis signum quodpiam præse ferant. & illæ quidem non solum tales apparebant in initio febrium, sed post tempus quoque, id est procedente tempore, parùm comparabant concoctionis signa, decretoriè. Hoc est, parùm recipiebant eas mutationes, quas solent vrinæ recipere, morbo eunte in iudicationem. Alijs erant vrinæ, crassitudinem veram non habentes (vera crassities est quæ concoctione comparatur) quæ tamen videbantur crassæ, quia pertubatæ erant, & nihil consistebant, neque subsidebant. Intellige hic quoque, post tempus: hoc est, cum à principio apparerent perturbatæ, tales multo tempore perseuerabant, neque procedente tempore consistebant, siue conquiescebant ab illa perturbatione, neque subsidebant, hoc est, neq; separabatur in illis quidquã quod subsideret, neq; coquebãtur. Quod quidem multos & coctu difficiles succos significabat, quia nunquã subsidebat in illis quidquam, aut subsidebant pauca & mala. Pauca quidẽ subsidere, cũ tenuitate, cruditatẽ significat, cum crassitie nimia, cruditatẽ etiã & obstructionem. Ita.n. fieri cum grumosa & pauca minguntur, docuit Gal. Malæ subsidentiæ multæ sunt quæcunq;.s. nigræ aut liuidæ, aut grauiter fœtentes, quæ quidẽ ob malã putredinẽ, aut vstionẽ fiunt. Vbi nos legimus crassitudinẽ quidem non habentes, in aliquibus codicibus legitur: πάχος μὲν ἔχοντες, idest crassitudinem quidẽ habentes, quibus verbis idẽ sensus fit. Nimirũ dicit, crassitudinẽ quidẽ habẽtes non verã, sed per perturbationẽ. Non.n. esse veram crassitiẽ, eam quę turbatione fit, alijs locis diximus.

6 *TVßes quidem comitabantur febres. Non habeo autem quod scribam læsionem an vtilitatem, tussis tunc attulerit.*

Hoc accidens fuit in illis febribus assidens, non proprium morbi, neque superueniens in magno periculo, sed vt solent alia signa, quę vocantur assidentia. Sed quoniã nõ obfuit manifestè, constat rursum quod nuper diximus, tabes illo anno factas esse non ob pulmonum vlcera, sed aliter marcescentibus corporibus.

7 *DIuturna ergo & molesta, & omnino sine ordine, & erraticè, & sine iudicatione, plurima horum perseuerabant fieri, & omnino lethaliter habentibus, & ijs qui non. Si enim quosdam ipsorum parùm reliquerant, rursum cito reuertebantur. Est autem quibus iudicabantur ipsorum paucis, quibus celerrime fiebat, circa octogessimum existentibus. Et horum quibusdam reuertebantur, vt multi illorum ad huc per hyemem ægrotarent. Plurimis autem sine iudicatione deficiebant. Similiter autem hæc accidebant ijs qui superstites manserunt, & qui non.*

Omnia dicta accidentia perseuerabant fieri diuturna, molesta, & sine ordine, & sine iudicatione, id est, sine solutione. Quod est, erant longa, molesta, erratica, & vix vnquã finiebantur. Quod ob multitudinẽ, cõtumaciã, & varietatẽ succorũ, fiebat. Fiebat autẽ id, & in ijs, qui oĩno lethaliter habebãt, & in ijs qui nõ. Habere autẽ lethaliter aut nõ, siquidẽ hæc cõmunia erãt vtrisq;, ex alijs accidentibus oĩbus agnoscendũ erat. Quibus multorũ, & contumaciã, & multiplicium, succorum notæ sunt, si ex alijs signis videantur esse salubriter affecti, liberantur, & superstites fiunt, non tamen cito neq; cum bona iudicatione, sed post multum tempus, & cum paulatina solutione, aut per multas recidiuas: si non sunt salubriter affecti, tamen facultas non sit admodum debilis, moriuntur lenté & post longum tempus; sin facultas admodũ debilis sit, moriuntur breui.

Illo anno, vtrisque, & salubriter, & lethaliter affectis, fuerunt succi multi, varij, & contumaces: vires vero quæ longo tempore morbum ferre posset. Proinde qui superstites manserunt, per multas recidiuas euaserunt, & qui mortui sunt, multo tempore prius ægrotauerunt. Quibusdam tamen, quibus scilicet hæc minus inerant, iudicati sunt, qui celerrime, octoginta diebus: & horum etiam, qui octoginta diebus iudicabantur, quibusdam reuertebantur, ita vt multi illorum per hyemem ægrotarent. Ex hoc loco rursum fit manifestum, quod antea diximus, febres quæ descriptæ sunt, non incepisse autumno & sub hyemem, sed æstatis parte vltima. Quandoquidem durare potuerunt quibusdam octoginta dies, antequam hyems fieret.

8 *CVm autem multa quædam fieret indicationis difficultas, & varia ex morbis, & maximum signum & pessimum in fine superueniebat plurimis, fastidire cibos omnes, præcipue autem hos quibus & alia omnia lethaliter habebant. Sitientes non admodum intempestiuè erat in his febribus, cum fierent autem longa tempora, & dolores multi, & praua colliquatio, in his abscessus fiebant, aut maiores quã vt ferre possent, aut minores quàm vt prodesse, sed celeriter recurrerent, & in peius courgerent. Erant autem quæ his fiebant dyssenteriæ & tenesmi, & lyenteriæ, & profluuia, quibusdam autem & hydropes, cum his & sine his. Quodcunq; autem horum violenter fiebat, celeriter corrumpebat, aut rursum nihil proderat. Exanthemata parua & non pro dignitate excretionis morborum, & cito rursum euanescentia: aut post aures œdemata, quæ non soluebantur, & nihil significabant, quibusdam in articulos, præcipuè autem secundum coxam. Paucis decretoriè deficientia, & citò rursum inualescentia in habitum qui à principio.*

Acrisia, siue indicationis difficultas, multa & varia, contigit, quia omnes difficulter iudicabantur, nõ tamẽ

eodem modo: sed quidam per multas recidiuas: quidam
per solutiones paulatinas: quidam per abscessus, atqui ab-
scessus erant varij. Nam quidam per decubitus humorum
in vias euacuationum, vt quibus dysenteriæ, lienteriæ, pro-
fluuia, & tenesmi: quidam in alios morbos per mutatio-
nes (has enim etiam vocare Hippocrates solet abscessus,)
vt quibus hydropes, qui nonnullis acciderunt cum his, hoc
est cum fluxionibus è ventre, nonnunquam sine his: qui-
dam erant abscessus in quasdam partes, vt quibus tumores
(omnes enim tumores vocat Hippocra. œdemata) post
aures, & ad articulos & ad coxam: & exanthemata. Illis
itaq; omnibus, qui ita laborabant, dicit fuisse multā & va-
riam acrisiam, ijs autem qui lethaliter erant affecti, fuisse
signum superueniens maximè pessimum, in appetentiam
omnium ciborum. Neq; profectò immeritò erat hoc gra-
uissimum, nam signum malignæ Cacochymiæ erat, & præ-
terea mala causa. Quia per morbos longos cibum non ca-
pere, pernitiosum est. Dicit tñ non admodum siticulosos
fuisse. Siquidem omnino nihil sitissent cum tanta febre,
malum esset signum, verum non negat sitisse, sed non admo
dum intempestiuè. Illud autē multa humiditas illius anni
fecit. Porrò dicit, cum fierent longa tempora, & dolores
multi, & multa colliquatio. Nimirum antea dixerat, qui-
bus fluxiones illæ multæ per ventrem, & vrinæ vias cū do-
lore fiebant, colliquationem & tabem accidisse, idq; qui-
busdam sine febre, quibusdam cum febre. Hoc ergo dicit
modo, per illas febres quibusdam euenisse. In his, dicit, fie-
bant abscessus, intelligit verò hic abscessus nomine, omnes
permutationes, aut decubitus succorum, siue cum euacua-
tionibus, siue sine illis, vt constat ex enumeratione eorum
quæ acciderunt, dysenteriæ scilicet, tenesmi, lienteriæ, pro-
fluuia, hydropes, parotides, exanthemata, tumores ad arti-
culos, ad coxam præcipuè. Verum, inquit, abscessus plærosq;
que illo anno fuisse maiores quàm vt ferri possent, vel mi-
nores quam vt prodessent. Nimirum in nimia succorum
redundantia hoc periculi semper est, vt aut nimia euacua-
tio fiat, cum qua virtus exoluatur, aut imperfecta, & quæ
ad expurgationem corporis non sit satis. Vt vel hac sola
causa, si secundum artem fieri potest, curandum sit, vt cum
multa subest in corpore copia, minuatur. Hydrops post
alios

alios morbos fit, aut hepate debilitato ipsa intemperie, aut morbi materia influente in hypochódria, & abscedente in regionem ventris. Exanthemata illa parua quæ acciderunt, verisimile est fuisse, quæ variolas & morbillos vocamus. Quanquam enim nomine exanthematum græcis omnes maculæ, aut pustulæ, aut papulæ, in cute significantur, sed hæc malignè putrescentibus succis fieri solent, in pueris præcipuè, quos ex his exanthematis illo anno mortuos fuisse dicet mox. Verisimile est ergo pueros, qui semitertianis laborauerant, in quibus pituita præualuerat, variolis: in quibus bilis, morbillis laborasse. Ea autem, pessimum est, pigrè & parùm exire, & rursum euanescere. Tumores post aures dicit factos, qui non soluebantur, quia ex crassis succis erant, & nihil significabant, hoc est ex quibus neque melius neque deterius habebant, velut ex tussi dixerat. abscessus in articulos solere fieri, quia laxæ partes sunt, & in coxam præcipuè, vt in articulum maximum, dictum in aphorismis est. Paucis quibusdam deficiebant tubercula decretoriè, hoc est soluebantur, tamen citò rursum (ita vt fit in ijs quæ sunt difficilis iudicationis) inualescentia, redibant in habitum priorem.

9 *MOriebantur autem ex omnibus quidem, plurimi autem ex his pueri iam ablactati, & maiores, octennes, & decennes, & vsque ad pubertatem. Fiebant autem his hæc, non sine prius scriptis. Priora autem multis sine his. Solum autem vtile & maximum signorum quæ facta sunt, & multos liberauit constitutos in maximis periculis, quibus in stranguriam conuertebatur, & in hoc abscessus fiebant. accidit autem & plurimis stranguria, ætatibus his maximè. Fiebat autem & multis aliorum non decumbentibus, & in morbis, celeris autem & magna quædam mutatio omnium his fiebat. Ventres enim etsi esse contingeret humidos, malo more citò sistebãtur. Ciboſque omnes iocundè capiebant: febresque mites post hæc. Stranguria autem his diuturna & la-*

*boriosa erat. Vrinæ autem his erant multæ, crassæ, va-
riæ, & rubræ & mixtæ pure, cum dolore. Superstites au-
tem fuerunt omnes hi, neque quemquam horum mortuum
noui.*

Ex abscessibus omnibus moriebantur multi, plurimi autem pueri. Ex exanthematis enim his multos pueros verisimile est, mortuos esse. Quia habebant pueri cum illa morbi specie analogiam (familiaria enim sunt illa exanthemata pueris) & cum anni constitutione quæ erat humida, vt & puerilis ætas, vsque ad pubertatem. Multi ergo pueri exanthemata illa habuerint. Quæ cum illo anno lethalia fuerint, quia erant pauca & citò euanescentia, multi pueri ex illis mortui sint. Præterea cum causa eadem esset omnibus, puta aëris temperies, pueros magis ægrotare fecerit, quàm aliarum ætatum homines, paucique aliorum eo morbo correpti sint, paucissimi verò æqualiter fiebant autem, inquit, his hæc non sine prius scriptis. Idest, exanthemata fiebant pueris, non sine fluxionibus per ventrem, & disenteria. Priora autem, hoc est, illæ fluxiones, multis, sine exanthematis. Certè nihil est magis obseruatum, neq; magis rationi consonum, quàm variolis lethalibus accedere malignas deiectiones, & dysenterias, reconditis, scilicet, malignis excrementis in visceribus, & exeuntibus per intestina, quæ debent in cutem emergere. Quo fit vt & anxietates magnas, ita affecti sentiant, & deliquia animi, ob malignam succorum qualitatem. Quare exulcerant intestina, faciuntq; dysenterias lethales, quales ex bile atra solent fieri. Verùm cùm omnes quos dictæ semitertianæ exercuerant, grauiter affecti essent, solum illud fuit vtile & maximum signum, eorum quæ facta sunt, & quod multos liberauit, in stranguriam malum verti. Hoc enim tempore fiebat stranguria, vt antea etiam dixerat, non per passione propriam instrumentorum vrinæ, sed toto corpore per eas vias sua excrementa natura emittente. Accidit ergo tunc multos hac ratione liberari, perpurgatis corporibus per vrinam. Quare erat vtilis ea excretio quibus accidebat, & maximum signum sanitatis. Atque adeo non eo tempore solùm ita contigit, sed sæpissime aliàs febricitantes solent

lent hac euacuatione iuuari magnopere, vt vix sciam, an aliqua euacuatio sit ad erradicandum mala venarum tam idonea. Neque id immeritò: quia renes de ipsissima vena omnium maxima, qua ex hepate oritur, sugunt. Accidit autem stranguria illa salutaris multis, maximè autem his ætatibus, de quibus nuper dixerat, pueris scilicet. Nam verisimile est contigisse quòd semper solet, vt pueri ex grauissimis malis, & periculosissimis, crebrius euaderent, quam alij homines. Res est miraculo similis, è quantis desperationibus soleant pueri euadere. Quod fit quia habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas, nempe commutatricem, & expultricem. Nulla autem alia ratio pellendi morbum est, quam commutando, aut pellendo materiam. Ergo hoc quoque anno plures pueri conualuerunt, cumque omnes ferè qui liberati sunt, stillicidio vrinæ sint liberati, constat plures pueros stillicidium vrinæ habuisse. Nam etsi plurimi eorum, qui ex exanthematis mortui sunt, fuerint pueri, tñ fieri potuit, vt ex febribus sine exanthematis plurimi pueri cum stillicidio liberati sint. Fiebat (addit) & multis aliorum, & non decumbentibus, & in morbis. Hoc nihil est aliud, quam quòd antea dixerat, & nunc obiter repetit: puta stranguriam accidisse multis cum febre, & multis sine febre. Quod qua causa contigerit supra quoque dictum est, sed qua causa vtile fuerit adeo stillicidium vrinæ illo anno, partim à me est dictum nuperrimè, partim ex ijs quæ Hippocra. narrat intelligetur. Omnium enim dicit fieri consueuisse per illos morbos celerem & magnam mutationem. Nam si venter incipiebat fluere, malo modo cito sistebatur. Malo modo dicit, quasi intempestiuè, & antequam corpus expurgatum satis esset. Quare fiebat, vt cibos tunc iucunde caperent, & febres mitiores fierent, tamen reuerterentur, &, vt dictum est, celeris & magna mutatio, rursum fieret in priorem habitum. Stranguria autem erat diuturna, & laboriosa. Atqui quia diuturna, erat bona causa, expurgabat enim plene corpus, quia laboriosa, erat bonum signum, euacuari enim praua, significabat. Igitur quòd diturna erat & laboriosa, multum, idque malum, euacuabatur. Quare meritò, plusquam alia quæpiam euacuatio, contulit.

Vrinæ autem erant his, qui ita mictu expurgabantur, multæ, crassæ & variæ, & rubræ, & pure mixtæ. Multa quidem vrina singulo mictu esse non poterat per stranguriam, verùm poterat esse non omnino pauca, & mictu crebro fiebat, vt multa vrina emitteretur. Crassæ autem erant & variæ vrinæ, quia varij & crassi succi expurgabatur: rubræ, quia multum sanguinis crudi emittebatur: pure mixtæ, quia ex vlcere, quod corrosione ipsa faciebat vrina aliquid puris corradebat exibatque cum exiguo quodam pure. Quod significaret, dixit Hippocrates τυζόπυα, idest pure mixta. Omnes ergo quibus hoc vrinæ profluuium accidit, superstites manserunt, quia per purgati sunt.

10 *Quæcunque autem sine periculo concoctiones vndequaque exeuntium omnes, tempestiuas, aut bonas, & decretorios abscessus considerare.*

HACTENVS semper egit Hippocrates historicum, narrans solum quæ illis annis acta sunt. Nunc obiter diuertit ad præcepta, agitque, per quasdam huius operis particulas, præceptorem (quamquàm profecto hoc non admodum pertinet ad institutum) tamen accepta occasione ex ijs quæ narrauit ægrotis contigisse, scribit quasdam sententias, partim pertinentes ad prognosticam, partim ad curatiuam. Illa verba, Quæcunque sine periculo sunt, in quibusdam codicibus leguntur adiuncta superioribus, mihi verò multo aptius videntur, cum sequentibus congruere. Nimirum inquit, quæcumque sine periculo sunt vt agnoscas, considerare debes concoctiones vndequaque prodeuntium, & abscessus. Nam quæ sine periculo sunt hæc habent, omnium excrementorum vndequaque prodeũtium, velut deiectionum, & vrinæ, & sputi (omnia enim considerari per febres debent, & nihil negligi) concoctiones bonas, idest bona concoctionis signa, vera, non fucata, neque fallacia, & tempestiuas, hoc est, suo tempore apparentes, & secundũ temporis rationem perseuerantes, non inæqua-

inæquales, aut intempestiuè euanescentes Habent præterea abscessus decretorios bonos. Vocat abscessus decretorios, euacuationes omnes, aut permutationes aut decubitus succorum in quasdam partes. Habent ergo quæ sine periculo sunt mala, euacuationes, aut abscessus bonos Euacuationes bonæ sunt, quæ per regionem conuenientem, & quæ morbo sunt accommodatæ, & quæ cum conferentia & tolerantia aguntur. Abscessus boni, qui in ignobiles, & humiles, & externas partes fiunt, potius quàm qui in contrarias. Cùm ergo in morbo concoctionis signa tempestiuè apparent, & secundum rationem perseuerant, & mutationes tempestiuas in melius recipiunt secundum morbi constitutionem, & si quæ euacuationes, aut qui abscessus fiunt, vt oportet, fiunt, sine periculo homo est.

11 *Concoctiones celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem significant.*

Quantò citius apparent concoctionis signa, tantò breuiorem futurum esse morbum agnoscimus, quod in Aphoris. etiam docuit Hippocrates dicens, & ex ijs quæ mox apparent, velut in pleuriticis sputum si mox apparet post principium, contrahit, si autem postea appareat, producit, & vrinæ, deiectiones, & sudores. Causam illo loco reddidimus. Securitatem etiam salubrem indicant. Est verò duplex securitas salutaris. Dicimus enim securum esse morbum, promittentes fore vt sanus euadat homo. Dicimus etiam sanitatem quam comparabit, fore securam, dicentes non habiturum hominem recidiuam. Vtranque securitatẽ significant signa concoctionis, salutem certe, vsque adeo vt Galenus dicat cum signis concoctionis nõ posse hominem mori, nisi quidpiam, in victu, aut curatione peccetur, aut nouus morbus succrescat (atqui ego quoque ita censeo si perfectæ concoctionis signa sint) securitatem quoque secundam significant, cum sunt bona, & tempestiua. Nã cùm apparent non multò post morbi initium signa concoctionis, & nunquam amplius euanescunt, sed mutantur in melius semper secundum rationem, per dies contemplatione dignos, maxima spes est fore iudicationem optimam, & tutam, & sine recidiuis, perfectam.

Cruda

12 *CRuda autem & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut acrisias, aut labores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorundem recidiuas. Quod autem horum magis erit, ex alijs considerandum.*

CRVDA maius quiddam significant, quàm nomen incocta. Cruda enim sunt, quæ omnino talia sunt, & cocta nullatenus, incocta vero vocat quæ segniter coquuntur, & si non nihil incipiant. Crudas vrinas significabat paulo ante, dicens, crudæ vrinæ, tenues & decolores: incoctas autem, addens, & post tempus parum concoctæ. Contraria ergo sunt duo hæc, cruda & incocta, illis duobus, concoctiones bonæ, & tempestiuæ. Iam verò, mali abscessus contrarij sunt ijs quos vocabat decretorios: malæ scilicet euacuationes, quia non sunt per conuenientes regiones, aut non sunt morbo accommodatæ, ac proinde aut statim virtutem deijciunt, aut rursum nihil prosunt, vt illis ægrotis, ea tempestate quam describit, accidisse dixit: vel abscessus in quasdam partes noxij, quia in internas, aut nobiles: aut maiores quàm vt ferri possint, aut minores quàm vt prosint. Igitur si concoctiones bonæ & tempestiuæ, & decretorij abscessus, significant celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem; cruda & incocta, & mali abscessus, significabunt omnino contraria. Contraria autem sunt iudicij celeritati, diuturnitas, & iudicio, acrisia, hoc est iniudicatio, quam declaratum est à me antea, esse difficile iudicium, aut solutionem sine iudicio. In difficultate iudicij sunt dolores. Securitati salubri contraria sunt mors, & recidiua: siquidem dictum antea est, duplicem securitatem illo nomine significari. Ergo is cui hæc aderunt, aut morietur, aut cum difficili iudicatione vel acrisia, vix tandem euadet. Vtrum horum futurum sit, ex alijs considerandum. Quod & in prognostico ipse Hippoc. fusius docuit. Nimirũ si hæc adsint, & salubriter affectus homo sit, euadet longo tempore, sin lethaliter, morietur. Esse salubriter aut lethaliter affectum, cognosces consideratis alijs omnibus signis salutis aut mortis, in quibus ea quæ constantiam aut langorem vitalis facultatis indicant, tenent primas.

13 *Præterita discito, præsentia cognoscito, prædicito futura. Hæc meditator.*

Ad medicum pertinere arte prognostica vti, circa præsentia, præterita, & futura in initio prognostici libri dixit. Recte autem dicit modo, vt hæc magnopere commendet, hæc meditator. Non quidem quod hæc meditari solum debeat medicus, non etiam exercere, sed quod nulla ratio discendi quidpiam, præstantior sit meditatione. Non enim ea quæ legimus solum, aut audimus, sed quæ multum & diu meditamur optime tenemus. Quare quæ magni momenti in artis operibus futura esse scimus, non vtcunque legere, sed meditari etiam debemus.

14 *Exercere in hoc circa morbos, vt prosis, aut non noceas.*

Non est leue quod his præcipitur, sed magnum prudentiæ præceptum. Cum curamus, multa occurrunt dubia & ambigua, id quod assiduæ altercationes medicorum, nunc de morbi essentia, nunc de causa, nunc de occasione vtendi aliquo auxilio, aperte indicant. Non enim solum altercari contingit imperitos & postremos, sed doctos etiam & probos, non raro. Atqui nos ipsi nobiscum nonnunquam altercamur, videntes quædam signa, quæ in hanc, quædam quæ in illam sententiam trahunt, vt res quidem sit dubitatione plena. Tunc temporis quid agendum sit Hippoc. docet. Agendum quidem erit iuxta coniecturam quæ videtur probabilior, non ita tamen vt si coniectura nos fefellerit, in salutem hominis luserimus, multum lædentes, sed caute incipientes a leui aliquo auxilio, vt si res ita tentata minus bene videatur cedere, liceat consilium mutare, vt multum non lædamus. Denique ita operari, vt prosis, aut si nõ profueris, non noceas tamen, aut, quam minimum fieri possit, noceas.

15 *Ars ex tribus constat. Morbo, ægroto, medico ministro artis. Aduersari morbo ægrotum cum medico oportet.*

Cvm

CVM tria hæc sint in omni curatione, morbus, ægrotus, & medicus, qui est minister artis, quia exequitur quæ iubet ars: ægrotus & medicus debent conspirare aduersus morbum. Quia vt alio loco dicitur, non solum oportet medicum præstare se facientem quæ expedit, sed & ægrotū. Fiet hoc ægroto iuuante medicum, & medico ægrotum: contrarium fieri possit ægroto conspirante cum morbo contra medicum, aut medico cum morbo contra ægrotum. ægrotus iuuat medicum, cum ei paret vt oportet, contra, cum non paret, sed contraria prorsum facit ijs quæ iubet medicus, conspirat cum morbo contra medicum. Medicus iuuat ægrotum, cùm benè vtitur sua arte, contraria præstans morbo, & naturæ similia: si verò malè arte vtitur, præstans morbo similia, aut naturæ contraria, cōspirat cum morbo contra miserum ægrotum.

16 *DOlores circa caput, & ceruicem, & grauitas, cum febribus, & sine febribus. Phreneticis quidem conuulsiones. Sed & viridia vomunt, & quidam horum celeriter moriuntur.*

NVNC redit ad abscessus. Cùm enim dixisset paulo antea, considerandos abscessus bonos aut malos, nūc quorundam abscessuum, qui cuidam passionis generi solent succedere, mentionem facit: velut quædam abscessuū bonorum & malorum exempla proferens. Proinde duos bonos abscessus refert in primis, deinde duos alios malos. Volens autem dicere quæ soleant succedere dolori grauāti, capitis & ceruicis, dicit, velut propositione quadam vtens, eū dolorem solere cum febre aut sine febre fieri: eum verò qui per morbos acutos fit, in quibus sequentes abscessus fiunt, constat cum febre esse. In hoc genere sunt phrenetici. Nam tametsi cùm iam delirant non solent grauitatē capitis sentire, tamen à dolore grauante (repleto nimirum capite) phrenitis incipit. His duo solent superuenire, ambo lethalia, cōuulsio & vomitus viridis, cōuulsos solere phreniticos mori, & omnia ferè signa, quæ in illis lethalia sunt, conuulsionem imminentem significare, facile intelliget, qui prognosticum Hippocratis legerit, & nostra in illud commentaria.

Bilis viridis vomitus, & pessimum signum in eis est, & causa. Signum quidem, quia maxima pessimæ bilis redundantia significatur, cum adeo vita per os regurgitet: causa autem, quia laborante ore ventriculi, multum læditur per cōsensum caput. Quod cum alioqui a deo laboret, nō potest nouam læsionem, sine magno, citoque periculo, sustinere. Conuelluntur ergo plerunque ex hoc malo, vt ex helleboro, nonnunquam purgati mori solent. Meritò ergo celeriter moriuntur. Nonnulli quidem repente in ipso vomitu, nonnulli vno aut duobus diebus.

17 *IN causis autem & alijs febribus, quibus colli dolor, & temporum grauitas, & caligo in oculis, vel hypochondrij contentio non cum dolore fit, his sanguis e naribus fluit. Quibus autem grauitas quidem totius capitis, cum morsu autem ventriculi, & fastidio, sunt, vomunt pituitosa & biliosa, maxima autem ex parte pueris conuulsiones in his maximè, mulieribus autem, & hæc, & dolores ex vtero. Senioribus autem, & quibus iam calidum vincitur, & paraplexiæ, aut maniæ, aut priuationes oculorum.*

IN prognostico eadē ferè scripta sunt, quæ hic, de fluxu sanguinis, & de vomitu. De vomitu quidem his verbis. Si quis per febrem non exitialem dixerit caput dolere, aut tenebrosum quiddam ob oculos versari, aut si oris ventriculi dolor in eo extiterit, biliosa vomitio aderit, sin frigus quoque præhenderit, & inferiores hypochondriorum partes frigidæ fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si quid verò bibat, esitetque sub hoc tempus, per quam cito deuomet. De sanguinis fluxu dicit hæc. Quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro oris, vētriculi dolore, circa hypochondria, aut sinistra parte aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem de naribus in his fluere pro vomitione expectādū est. Magis verò & hic, in adolescētibus sanguinis fluxū expectari oportet. Agētibus verò trigesi-

trigesimum annum, aut etiã adultioribus, minus, sed vomitione in talibus expectari oportet. Ex his locis constat, hic cum dicitur, in causis & alijs febribus intelligi debere non exitialibus, quia in exitialibus, mors potius succedet illis signis, quàm fluxus sanguinis aut vomitus: & vbi dicitur, neque cum dolore, intelligi debere, neque cum inflammatione. Nimirum non quiuis dolor tollit imminentis fluxionis sanguinis signum, sed ille solùm qui cum ardore, significare possit, contentionem hypochondrij a phlegmone fieri. Signis etiam vomitus addi debent quæ hic omissa, & in prognostico scripta sunt. Verum ex his non semper fit vomitus, & si omnia adsint, sed quibusdam alij mali abscessus, vt pueris cùm hæc adsunt, solent conuulsiones accidere irruentibus succis, qui commoti sunt, & non euacuantur, in neruos. Nimirum pueris familiarem esse conuulsionem antea etiam dictum est, & in aphorismis & prognostico. Mulieribus verò hæc eadem accidunt, & dolores vteri. Quia patientiori ventriculi citissimè consentit vterus, ob viciniam arbitror, & congenerem substantiam, & communem cõtinuitatem per venas, & arterias, & quia vtraque pars accipit neruos ex sexto pari, eorum quæ oriũtur è capite. Nihil sanè magis est experimento compertũ, quàm laborante vtero, statim pati ventriculum, & nauseare, ac euerti, & cum ventriculus dolet, nisi exiguus admodum dolor sit, vterum etiam paulo post dolere. Vt non inutiliter neque sine ratione, soleant mulieres quacunque parte circa totum ventrem doleant, vtero statim prospicere. Solet enim plærunque, aut primaria aut secundaria passione, laborare. Seniores verò qui repletionem habent capitis, quia calidum iam in eis vincitur, non possunt expellere fluxu sanguinis neque vomitu, tentat autem expellere eorum natura, facitque vt abscedat in alteram capitis partem, & patiuntur paraplexiam, aut trudit in oculos, & cæcitatem contrahunt: aut sanguis crassus & ater in eorum cerebro detentus, perturbat mentem, facitque maniam. Intelligi autem debet hic nomen maniæ, de qua uis insania sine febre, dici. Senibus enim verisimilius est melancholias, quàm furores fieri.

Tempe-

Tempestas III.

17 *IN Thaso paulo ante arcturum, & in arcturo, aquæ multæ in borealibus magnæ. Circa æquinoctium autem & vsque ad pleiadas, aquæ austrinæ, paruæ, paucæ. Hyems borealis, squalores, frigidi venti, magnæ niues. Circa æquinoctium autem frigora maxima, ver boreale, squalores, aquæ paucę, frigidæ. Circa conuersionem autem ęstiualem solis, aquę paucæ, magna frigora, vsque ad canem. post canem autem vsque ad arcturum æstas calida, vstiones magnę, & non ex adiectione, sed continentes & fortes. Aqua non fiebat, etesiæ spirarunt. circa arcturum autem aquæ austrinæ, vsque ad æquinoctium vernum.*

IN multis codicibus hæc tempestas non est separata a proxima, sed coniuncta quasi sit illius pars: tertia verò incipit ab illis verbis, morbos dignoscimus. Mihi tamen melius videtur hoc loco separare tertiam tempestatem a secunda, & reliqua totius huius primi libri, ad hanc tertiā referre. Quia vnicam tempestatem continet totus liber ex hoc loco, eamque longe diuersam a duabus prioribus. Hac tēpestate non solùm narratur quid integro anno contigerit, velut in duabus superioribus, sed altera etiam parte sequentis anni. Nimirum narratio incipit vnde prius etiam, ab ortu arcturi, & producitur vsque ad arcturum sequentis anni, & præterea vsque ad sequentis ver, vt tota narratio contineat annum, & alteram anni partem. Nam primo arcturo fuerūt aquæ in borealibus, & prima hyems fuit borealis & cum squaloribus, sequenti autem arcturo & sequenti hyeme, fuerunt multæ aquæ austrinæ. Primus narrationis annus magna ex parte fuit frigidus & siccus, atque quanquam inæqualitatem magnam quædam partes attulerunt (nimirum in prima parte autumni fuerunt multę aquæ & magnæ, & in tota fere æstate ingens æstus) tamē totus annus appellationem frigidi & sicci, ob id quod

magna

magna ex parte fuit, accipere potest. Sequentis anni pars contraria omnino fuit, calida enim & humida, quia habuit aquas austrinas. Age ergo omnes narrationis partes percurràmus. In dùas partes diuidit autumnum primam intelligit cum dicit paulo ante arcturum & in arcturo (ea autem est vltimi dies Augusti & primi Septembris vsque ad dimidium ferè) secundam partē autumni intelligit dicens, circa æquinoctium autem & vsque ad pleiadas (occasum scilicet pleiadum) est id tempus a dimidiato Septembri vsque ad primos dies Nouembris. Contra omninò accidit in his duabus autumni partibus, ac frequenter solet: nā in prima flauit boreas, tamen pluit sæpe & multum: in secūda flauit auster, & pluit raro & parum. Hyems tota fuit borealis, atque si qui alij venti flauerunt, illi omnes fuerunt frigidi. Meritò ergo habuit squalores. Boreas enim cum non multum pluit, squalores facit. Atqui quanquam ea hyeme niues magnæ fuerunt, non fuerint tam multæ quin magna ex parte fuerint squalores. Addit, circa æquinoctium autem frigora maxima. Vbi considerandum, in duas illum partes diuidere nùnc ver, primam & secundam, & nùc ver vocare, non vt antea vsque ad ortum pleiadum, sed vsque ad solstitium æstiuale, quod est ferè in medio mensis Iunij. Nam cum dixisset: ver boreale, squalores, aquæ paucæ, frigidæ, addit, Circa conuersionem autem æstiualem, quasi ver sit vsque ad hanc conuersionem. Dicit accidisse a conuersione solis, siue a solstitio vsque ad canis ortum, paucas aquas, & magna frigora. Ego verò non intelligo fuisse frigora magna vt per hyemē (neque enim opinabile est) sed intempestiua, idest maiora multò quàm eo tempore solent. æstatem diuidit hic Hip. in duas partes, primam ante canem, secundam post canem. Canis verò est duplex, vt in commentarijs aphorismorum diximus fusiùs: maior est quam vulgo vocant caniculam (græcis dicitur Sirium) minor est, qui anticanis nobis, græcis procion vocatur. Sydus hoc, est in Leone, oriturque cum sole, mense Iulij, canis quidem circa medium, procion, siue anticanis, decem ferè dies ante canem, vterqae potest appellari cacis. Nùnc non explicat vsque ad cuius canis ortum dicat, fuisse paucas aquas & magna frigora, haud multum reffert. Sed cum antonomaticè nomen canis de Sirio dicatur,

dicatur, ad huius vsque ortum putet quis illum dicere. Post canem vsque ad arcturum, æstatem calidam & vstiones magnas fuisse dicit, non ex adiectione, idest non paulatim ingruentes, & per partes facta adiectione, sed repente: & fuerunt continentes. idest, citra intermissionem: & fortes. Aqua non fiebat (quæ causa maioris ardoris erat) ætesiæ spirarunt, sed cum non attemperarent, constat fuisse flatus quosdam calidissimos. Reliqua dicit fuisse aquas austrinas, vsque ad sequentis anni ver.

18 *IN hac constitutione per hyemem quidem cæperunt paraplexiæ, & multis fiebant, & quidam illorum moriebantur celeriter. Etenim hic morbus valde popularis erat. Cætera autem transigebant sine morbo.*

MAGNA ex parte annus hic fuit frigidus & siccus, tamen fuit mire varius, proinde longe diuersos morbos attulit: per hyemem primam, paraplexias: sequenti vere & æstate febres ardentes. Paraplexias quidem fecit multus humor, qui collectus per autumni pluuias est in capitibus hominum, & sequenti borea, & frigore, densatus, ac velut concretus. Verisimile est autem hoc ipso tempore, quo multi paraplectici fiebant, alijs congeneres morbos accidisse, ijs qui plus læsi sunt apoplexias, ijs qui minus corizas & vertigines. Paraplexia autem raro soluitur perfectè, & tutò, sed duos habet exitus, bonum quidem, cùm in partis cuiusdam, vt brachij, aut cruris paralisim finitur: malum, cùm in apoplexiam, quod multis euenit illa tempestate, qui repente moriebantur. Nimirum erat magna ægrotandi causa, ac proinde, & ægrotatio. Cætera, inquit, transigebant sine morbo. Hoc est, tota illa hyeme non fuit aliud morbi genus, præter paraplexias scilicet & congeneres illi morbos.

19 *ANte ver autem cæperunt febres ardentes, atque ab æquinoctio ad ætatem vsque perdurabant, quicunque autem vere, & æstate ineunte, statim ægrotare cæpissent, plurimi seruabantur, & pauci quidam morie-*

bantur, autumno autem iam, & cum pluissent, lethales erant & plures moriebantur.

FEBRES illæ ardentes fieri potuerint, & ex pituita salsa, & ex bile. Nam hyems quia frigida, congeri fecerit pituitam in pituitosis, quia sicca, salsam: & in biliosis fecerit bilem congeri, cohibito affluuio per frigus: & per siccitatem, fecerit eam esse aerem. Veniente ergo calore, bilis cohibita putresceret, & pituita quæ cum frigore obstructiones & destillationes faciebat, cum calore faceret putridas febres. eas dicit ab æquinoctio ad æstatem vsque perdurasse. Non tamen intelligit cępisse vere, & æstate ineunte extinctas esse, sed per totum ver & totam æstatem durasse: non quidem eas ipsas febres, quæ ineunte vere ortæ sunt, esse productas vsque ad autumnum (non enim tam longæ erant, cùm, quibus longissimæ erant, quadraginta diebus iudicari, mox dicat) sed hoc genus febrium grassatum esse per totum ver, & æstatem. Qui vere & ęstate ineūte febricitarunt, minus lethaliter affecti erant, sed plurimi seruabantur, pauci moriebantur. Nimirum illud morbi genus tūc incipiebat, non erat adeò graue ac postea effectū est. autumno autem iam & cùm pluisset, lethales erant febres. Nam tales etiam esse solent in autumno, & tunc ob austrinum statum, & multam pluuiam, maligna putredo fiebat. æstatis vltimam partem præterit: tamen verisimile est in ea fuisse febres magis lethales prioribus, & minus posterioribus. Quia causæ earum febrium iam ingrauerant, cùm duratione, tum etiam nouo magnoque eius partis æstu, & humor pluuiæ cum austrino tempore, non dum venerat.

20 *FVerunt autem febribus ardentibus hæ passiones. Quibus benè & largiter sanguis ex naribus fluebat, & ob hanc causam maximè seruabantur, & nullum scio benè si sanguis fluxisset, in hac constitutione mortuum esse. Nam Philisco, Epamenoni, & Sileno, quarto & quinto die parum de naribus destillauit, & mortui sunt.*

FEBRES ardentes semper fere solent afferre fluxũ sanguinis de naribus, sanguine sursum lato præ calore, & admistabile: & ea euacuatio in illis maximè prodest, quia ipsas venas & arterias per se vacuat putrescente succo, & eo, qui paratus est putrescere, & feruorem extinguit. Merito ergo seruabantur quibus sanguis fluxisset benè, decretoriè scilicet, & tempestiuè. Largiter, idest, pro multitudinis ratione. Stillas sanguinis de naribus, partim vituperauit antea, partim postea in hoc ipso opere vituperabit non semel. Narrabuntur etiam historiæ Philisci & Sileni.

21 *PLurimi ergo ægrotantium circa crisim rigebant, & maximè quibus sanguis non fluxißet, superrigebant autem ijdem, & sudabant.*

PLAERISQVE eorũ qui liberati sunt fluxit sanguis, neque tamen omnibus, sed quidam alias indicationum species habuerunt, velut quidam, rigores quibus successit sudor. Cuius speciei indicationis in Aphorismo etiam meminit, dicens, a febre ardente rigore superueniente solutio: dicit autem nunc, non esse indicatos quibus ita contingit vno rigore, sed riguisse iterum atque iterum vsque dum exudarunt, in tanta enim succorum copia, & corporum densitate quam anni frigus fecerat, non potuit fieri aliter.

22 *FVerunt quibus morbi regij sexto die. Sed hos aut per vrinam purgatio, aut aluus turbata iuuabat, aut magnum profluuium sanguinis. Vt Heraclides, qui iuxta Aristoclidem decumbebat. Atqui huic & ex naribus fluxit sanguis, & venter turbatus est, & per vesicam est purgatus. Iudicatus autem est sexto die, non vt Phanagoreon seruus, cui cùm nihil horum euenit, mortuus est.*

in texta habeat: indicatum esse die vigesimo

MVLTIS dicit accidisse morbum regium sexto die, qui deinde purgatione per vrinam, aut turbata aluo, pro-

fluuio ventris, iuuati sunt, aut omnibus his euacuationibus factis, quod accidit Hæraclidæ. Illi enim qui morbum regium habuerunt, nullam autem deinceps illarum euacuationum, mortui sunt, velut Phanagoreon. Per febres ex bile factum esse regium morbum, haud est mirum, cæterum facto regio morbo die sexto, seruatos esse, alicui videbitur magis mirandum, cum idem Hippocrates in Aphorismo damnauerit ante septimum diem factum regium morbũ. Sed mirari desinet, qui quæ de hac quæstione lib 10. cont. a me sunt scripta, legerit. Vbi monstrauimus Hippocratem non dixisse illud esse lethale, nedum admodum lethale, sed malum, ita tamen malum, vt possint multi cum eo signo liberari. Quod quidem Hippocratem & intellexisse, & vidisse, hic locus facit palam, quem constat, neque Auerroũ, neque Plinium legisse. Ambo enim Hippocratem carpunt, quasi dixerit, nullum cum eo signo liberari posse.

23 *PRofluuia autem sanguinis plurimis, maximè autem adolescentibus, & ætate vigentibus, & moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Senioribus autem in morbos regios, aut ventres turbati, aut dysenteriæ, vt Bioni, qui prope Silenum decumbebat. Vulgabantur autem etiam dysenteriæ per æstatem: & quibusdam ægrotantium, quibus profluuia etiam sanguinis facta sunt, in dysenterias finita sunt. Vt Eratonis puer & Mylus, magno fluxu sanguinis facto in affectionem dysentericam inciderunt.*

PROFLVVIA sanguinis meritò calidis ætatibus acciderunt, quia his per se est familiaris ea euacuatio, cùm aũt his qui robusti sunt natura, fit fluxus sanguinis, senibus qui sunt debiles, pro fluxu sanguinis fit morbus regius, aut diarrhœa, aut dysenteria. Cum autem accidebat iuuenes & adolescentes tam esse debiles, vt non possent sanguinem effundere, constat grauius affectos eos esse quam senes, longius enim a sua natura aberat ea debilitas. Proinde moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Neque

que mirum est per æstatem vulgatam esse dysenteriam, neque quibusdam, quamquam fluxisset sanguis, accidisse, nihilominus redundante omnes per partes bile.

24 *MVltus ergo hic succus, & maximè abundabat. Quandoquidem & quibus circa crisim non fluxit sanguis, tamen tubercula secundum aures excitata euanuerunt. Hæc autem cum euanuissent, secundum ilium sinistrum grauitas, & summam coxam. Doloribus autem per crisim factis, & vrinis tenuibus exeuntibus, cæperunt sanguinem exiguum effundere. Circa vigesimum quartum fiebant in fluxum sanguinis abscessus Antiphonti Critobuli. Sedatum est, & indicatum perfectè circa quadragesimum.*

MVLTVM fuisse hunc succum, sanguinem scilicet biliosum, probat, quia quibus sanguis circa iudicium non fluxit copiosè, multos deinde habuerunt abscessus, & multas euacuationes, & tandem vltra fines omnes acutorum progressi, finem acutorum ex decidentia, qui est quadragessimus, dies attigerunt.

25 *MVlieres autem ægrotauerunt multæ, pauciores autem quam viri, & mortuę sunt pauciores. Difficilem autem partum habuerunt plurimæ, & post partum ægrotarunt, & mortuæ sunt hæ præcipuè, vt Telebuli filia mortua est sexto a partu. Plurimis itaque in febribus muliebria apparuerunt, quibusdam autem ex naribus sanguis fluxit, & virginibus multis tunc primũ accidit. Nonnullis autem & ex naribus & muliebria apparuerunt, vt Dætharsidis filiæ virgini apparuit primum, & ex naribus large sanguis profluxit. Et nullam scio mortuam earum quibus horum aliquid be-*

ne euenit. Quibus autem accidit, vtero gerentibus ægrotare, omnes, corruperunt, quas ego noui.

DICIT ægrotasse pauciores mulieres viris, & pauciores mortuas esse. Verisimile est illud accidisse ob menstruam illam euacuationem eis adeo consuetam, quæ a multis morbis, & magnis periculis liberare solet. Fluxit copiosè sanguis hac tempestate, mulieribus etiam, vsque adeo, vt quibusdam menstruæ euacuationes fluerent, quibusdamque virginibus febre correptis, tunc fluerent primum, cum nunquam antea fluxissent, quibusdam simul hæc, & de naribus, sanguis fluxit. Et nullã cui horũ aliquid bene, idest pro multudinis ratione, euenerit, dicit Hippo. scire se, esse mortuam: nimirum erat euacuatio satis congruens morbi speciei, & magnitudini. Vtero gerẽtes dicit hac tempestate periclitatas esse. Eas. n. quæ pepererunt, ægrotasse post partum, & mortuas esse, eas autẽ quæ ægrotauerunt antequam parerent, corrupisse fœtus. Quod quidem cum aeris alteratione, & ijs quæ in sententijs scripta sunt, satis est consentaneum. Nam frigiditas temporis faciebat exiguam expurgationem per partum, quare & partum difficilem, & post hunc, morbum eum qui tunc erat epidemialis qui cũ alioqui esset acutissimus, partus labori superueniens lethalis euadebat. Ver autem siccum & boreale facere ad abortum, tertio libro aphoris. dixit ipsemet Hipp. quod verò Telebuli filiam sexto a partu die mortuã dicit, aperte insinuat, quod in prognostico docuit, in muliere quæ peperit, computationem dierum decretoriorum incipere debere a partu, & non ab ipsa febre: quatenus autem illud verum sit, libro decimo controuersiarum a me dictum est. in quo caput proprium habet ea disputatio.

26 *VRinæ autem plurimis, boni coloris quidem, tenues autem, & sedimenta exigua habentes cum deiectionibus tenuibus & biliosis. Multis autem alijs iudicatis in dysenterias malum finitum est, vt Xenophani, & Critiæ. Vrinæ autem aquosæ, multæ, puræ, tenues post crisim, & multo sedimento existente, & alijs bene iudicatis.*

Memini

Memini quibus acciderit: Bioni qui decumbebat iuxta Silenum: Critiæ, qui iuxta Xenophanem: Aretonis puero, mnesistrati mulieri. Post hæc autem dysenterici facti sunt hi omnes. quod quidem vrinas reddiderunt aquosas, considerandum.

DICIT quales vrinæ apparerent in plurimis illa tépestate per morbos. boni coloris, inquit, & tenues Has crudũ morbum significare in prognostico scripsit, maximè cum sediméta haberent, exigua, apparerentq; cum deiectionib. tenuibus & biliosis. Verũ hæc narrat, vt quæ morbo eunte in iudicationem apparerent. Multis aũt alijs dicit iudicatis iam, hoc est cum febres ardentes tp̃s suæ iudicationis excessissent, malum esse in dysenterias finitum, vt Xenophani & Critiæ. Quia. s. reliquiæ excrementorum biliosorum decumbentes in intestina, ea radebant. Quibusdam etiam accidit post crisim, i. post summum vigorem, alia ratio euacuationis, multa vrina aquosa, pura, tenuis. Talem auté solere iuuare, Apho. 69. particulæ quartæ dictum est, multo sedimento existéte, & alijs bene iudicatis, hoc est postquã multum boni sedimenti apparuerat, id quod summum vigorem fuisse indicauerat, & alijs beneiudicatis, hoc est secundum rationem factis alijs mutationibus per dies decretorios, & contemplabiles. Hoc inquit accidisse Bioni, Critiæ, Aretonis puero, mnesistrati mulieri. Hos verò dicit tandem factos esse dysentericos, atque vt huius dysenteriæ causam significet, dicit, quod vrinas reddiderunt aquosas considerandum. Si. n. biliosas reddidissent, esset expurgata bilis, cum autem aquosas reddiderint, retenta est, quæ deinde in intestina incidens, ea exulcerauit.

27 *Circa Arcturum autem multis iudicium accidit vndecimo die, & his non secundum rationem fientes recidiuæ, reuertebantur. Erant autem etiam comatosi hoc tempore, plures autem pueri, atque hi moriebantur omnium minimè.*

NON narrat quæ, eo autumno, à quo tota narratio

 incæ-

incæpit, euenerunt, sed quæ autumno sequentis anni, qui in tota narratione fuit secundus. Multos dicit iudicatos esse vndecimo die, atque his factas recidiuas. Mirum autem quod videtur dicere, eas recidiuas præter rationem fieri, cum tamen nihil magis sit autumni, illius præcipuè, qui tantæ intemperiei succedens, ipse quoque insignem quandam intemperiem afferebat. Verùm quod Hippo. dicit hoc est. Recidiuas tam multas illa tempestate accidisse, vt illis etiam morbis, qui videbantur esse perfectè iudicati, tunc, præter expectationem medicorum, recidiuæ fierēt. Itaque perinde est acsi diceret, morbis etiam illis, qui ita soluti esse videbantur, vt secundum rationem nullæ recidiuæ viderentur euenturæ, recidiuæ fiebant. multi hoc tempore fiebant comatosi. Ob humiditatem, arbitror, austrinam, atque hac ipsa causa, maximè pueri facti sunt comatosi, qui ob humiditatem maximè eo morbo sunt correpti, & ob calorem, & naturalium virium robur, maximè liberabantur, fluxione sanguinis, arbitror, quia adolescentes, quibus sanguis non flueret, maximè mortuos esse illo anno, paulo antedixit. Puerorum autem natura naturæ adolescentium vicina est, vt ætas ætati.

28 *Circa æquinoctium autem, & vsque ad Vergilias, & sub hyemem, producebantur etiam febres ardentes. tamen & phrenitici tunc temporis plurimi fiebant, & moriebantur horum plurimi. Fiebant autem & æstate pauci.*

Dvrabant etiam febres ardentes per autumnum & hyemem, quia ea hyems cùm esset calida, non extinxit bilis feruorem, Phrenitici autem, & comatosi facti tunc sunt, quia austrina constitutio omnia excrementa ad caput conuocauit. Plurimi ergo hac ratione fiebant, plurimi autem moriebantur, quia insalubris constitutio longa, iam vires debilitauerat, & multum creuerat. Nimirum in omni constitutione insalubri illi maximè solent euadere, qui primi, cùm nondum causa inualuit, multum corripiuntur, aut qui vltimi, cum iam languescit. In æstate etiam fiebant phrenitici

nitici nonnulli, quibus scilicet ob solam feruoris vehementiam bilis in caput efferebatur.

29 *ERgo cum febres ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderent. Statim enim incipientibus, febris acuta, parum rigebant, insomnes, anxij, sitibundi, fastidiosi, paulum exudantes circa frontem, & clauiculas, sed nullus per totum. Multùm delirabant, timores tristitiæ, extrema subfrigida, pedes extremi, præcipuè autem manus. Accessiones in diebus paribus, plurimis autem quarto die dolores maximi, & sudores plurimum subfrigidi, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, subfrigida, neque sitiebant. Adhuc his vrinæ nigræ, tenues, paucæ, & alui sistebantur, neque fluebat eis sanguis ex naribus, neque his quibus hæc accidebant, sed parum stillarunt, neque ad recidiuam vlli horum res venit, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus.*

REFERT quæ signa apparuerint in ijs qui per febres ardentes mortui sunt, ea verò sunt, quæ in prognostico lethalia esse dicit. Quædam verò eorum quæ refert, erant assidentia, aut mox apparentia, cuiusmodi, febrē statim fuisse acutam, parùm riguisse, insomnes, & anxios fuisse, & sitibundos, fastidiosos, parùm sudantes circa frontem, & clauiculas, multùm delirasse, timidos, tristes fuisse, pedes & manus præcipuè frigus habuisse, & accessiones fuisse diebus paribus, quædam autem erant superuenientia, quæque hominibus propè mortem iam constitutis eueniebant, à quarto die vsque ad sextum, quo mortui sunt, cuiusmodi, quarto die dolores habuisse maximos, & sudores plurimū durasse sub frigidos, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, cum frigore, & sine siti esse factos, cum prius sitiisset, & vrinas fuisse nigras, tenues & paucas, & suppressam esse aluum, neque fluxisse, sed stillasse sanguinem. Atque hæc omnia lethalia esse, & qua quodque causa, in nostris commentarijs in prognosticum Hippocratis scripsimus, præter pauca quædam, quæ necesse est vt hoc loco dicātur. Parùm

riguisse

riguisse incipientibus febribus, non proinde malum esse dicit, quia multum riguisse melius foret, sed quia omninò riguisse per febrem ardentem, cuius figuræ rigor non congruit, & ante tempus quo posset rigor esse iudicatorius, nihil aliud poterat indicare, quàm malignam succorū qualitatem. Accessiones diebus paribus accidere per febres ardentes, & biliosas, deterius multò est, quàm imparibus. Nam cum tales febres habeant tertio quoque die accessiones, diebus paribus habent, cùm secundo, quarto, sexto, & octauo, exacerbationes: primo autem, tertio, quinto, & septimo, remissiones habēt. Sed quo pacto remissio esse possit die primo, cum nondum creuerit? videtur enim omnis febris intermissio aut remissio, ex intensione fieri? certe in his non ita, sed primo die febris acuta incipit, & tamē semper crescit vsque ad finem secundi diei, ita vt in secundum diem acerbissima totius periodi pars incidat. Fitque ita, vt primo die remissior febris fuerit, non quòd iam remiserit, sed quòd nondum creuerit, eodem modo fiunt sequentes periodi vt ex primo & secundo, ita ex tertio & quarto, & ex quinto & sexto, hoc vero constat multò grauius esse, quàm diebus imparibus accessiones esse, quantó scilicet grauius est, incrementum lōgum esse, quàm inclinationem. Accedit alia ratio ex dierum decretoriorum vi. Cùm enim magna ex parte impares sint magis iudicatorij: iudicatoriis autem diebus facultates naturales multū iuuentur ab astris fit, vt qui habent accessiones paribus diebus, minus adiuti, deterius ferant. Vt autem diebus paribus deterius habere malum est, ita quarto die, grauissimum. Quia hic idem est par, & decretorius. Grauissimum autem esse diebus decretoriis habere deterius, dictum est superiori Tempestate. Non sitire, cùm febris ardens venisset ad summum, dictum etiam antea est, esse grauissimum. Corruptionem enim facultatis, aut delirium significat. Vrinas nigras posse esse tenues, quidam negant, nos in controuersiis affirmauimus, & probauimus. Hippocrates his ægrotis fuisse eiusmodi narrat. Stillicidia, cum deberet fluere sanguis, aut omnino retineri, millies Hippocra. vituperat. Mirum verò, quòd dicat, non habuisse homines recidiuas, qui sexto die mortui sunt. Quo enim pacto haberent mortui? Verum Hippocrates innuit homines qui ita affecti essent, si omnino euasissent, fuisse reci-

se recidiuas habituros. Nam cum tam grauibus symptomatis, si adeo facultas restitisset, tamen non potuissent, nisi cũ difficili iudicio & cum recidiuis liberari. Ergo quasi diceret, nullus liberatus est, sed omnes perierunt, dicit nulli horum res venit ad recidiuam, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus. Sexto quidem die, quia hic dies pessimus est, & morbus erat acutissimus, quique si per impares moueretur, attigisset septimum, sed quia mouebatur per pares, attigit sextum solum. Cum sudoribus, quia id moriendi genus familiare est iis, quibus innatum calidũ languescit, & euolat.

30 *Phreneticis autem acciderunt etiam, quæ antea scripta sunt omnia. indicabantur autem his magna ex parte vndecimo, quibusdam autem & vigesimo. Quibus autem statim non à principio phrenitis incepit, circa tertium aut quartum diem. Sed mediocriter habentibus in primo tempore circa septimum, in acutiem morbus euasit.*

QVIDAM illa tempestate facti sunt phrenetici à principio ægrotationis, quidam aliquandiu febricitantes, posterius phrenitici euaserunt. Verum perrarum est, vsque adeo vt non meminerim modò an aliquando viderim, à primo febris die, ac multo minus, à primo insultu phreniticum fieri. Proinde Hippocra. illud à principio inuadere phrenitim, explicuit, dicens, circa tertium vel quartum diem. Atque hoc loco Hippocra. ita vtitur nomine principij, vt à principio fieri dicat, quod intra primos quatuor dies. Quod ergo hic dicit, hoc est. Phreniticos habuisse omnia quæ antea dicta sunt, hoc est, mortuos esse plurimos, & eos habuisse lethalia signa quorum nuper facta mentio est. Cæterum non tam cito interiisse, quàm eos qui ardente febre tenebantur: eos enim sexto die mori dixit, hos vndecimo, ac nonnullos etiam vigesimo esse iudicatos: cæpisse autem phrenitides quibusdam à principio intra primos febricitandi dies, aliis verò septimo die, cum antea mediocriter viderentur habere, eo quod sine delirio, & leuis essent accidentibus.

31 *MVlti itaque morbi fuerunt ex laborantibus autem moriebantur maximè pueri, adolescentes, vigentes ætate, glabri, subalbidi, rectis capillis, nigris capillis, & nigris oculis qui in ocio & socordia vixerunt. Altam habentes vocem, & qui gracilem, & qui asperam. Balbi, iracundi, & mulieres plurimæ ex hoc genere peribant.*

MVLTOS morbos dicit fuisse, multos scilicet & varios. Refert autem quales mortui sint maximè. Vt autem morbi fuerūt varij, ita ex illis variæ naturæ homines mortui sunt, non quidem ex omnibus omnes qui referuntur, sed hi ex his, alij ex aliis. Velut ex aliis pueri, adolescentes, vigentes ætate: ex aliis glabri, sub albidi, rectis capillis, & reliqui. Hi enim omnes frigidi sunt, illi calidi. Calidi ergo ex febribus ardentibus, & phrenitide: frigidi ex paraplexiis & aliis morbis frigidis moriebantur. Nam ætates quas memorat, calidas esse, in confesso est apud omnes: reliquos qui in hac narratione continentur, esse frigidos, dictū monstratūque est à Gal. lib. artis medicinalis, & à me in cōmentariis. Glabros dico, subalbidos, rectos habentes capillos, & nigros oculos, & balbos, & mulieres, degentesque in ocio, & socordia. Sed quod nigros capillos & habentes altam vocem, & gracilem & asperam, & iracundos, inter frigidos cōmemorat, oportet considerare: Nam nigros capillos caloris esse signum lib. citato docuit Gale. estq; ab omnibus receptum. Alta autem vox (quidā etiam legunt magnam) robur videtur significare in instrumētis vocis, quare & calorem. Iam vero iracundia multo magis videtur nasci ex calore: cùm ira feruor sanguinis sit. Cæterum quod ad nigros capillos attinet, censeo, quod alio etiam loco memini me dixisse, non esse ab Hippoc. scriptum μελαινότριχες, id est, nigros capillos, sed μεγαλότριχες, id est, magnos habentes capillos, ὑψόφωνοι autem, id est, altam vocem habentes, dicuntur, qui tenuem habent, qualem eunuchi, & mulieres, & pueri, hoc autem angustæ viæ, ac proinde frigoris est, ἰσχνόφωνοι autem, id est gracilem vocem habentes, dicuntur, qui habent debilem, quod debilitatis instrumentorū motus est. Aspera autem vox asperitatem arteriæ sequitur: hęc autem in excrementosis ac frigidis non raro fit, ὀργίλοι autem,

tem, id est iracundi, dicuntur, non qui animosi sunt, sed qui leui de causa, atque sæpe, irascuntur, quod frigidorum esse, mulieres indicant. Causa autem est in calidi innati debilitate, quod facilè a quauis causa molestiam subit. Verum hoc quoque, loco citato artis medi. dictum est fusius.

32 *IN hac verò constitutione, in quatuor præcipuè signis seruabantur. Quibusdam enim ex naribus sanguis fluebat, aut per vesicam multa vrina, & multum sedimenti & bonum habens veniebat: aut per turbatam aluum, biliosa tempestiuè, aut dysenterici fiebant. Multis autem contigit non ex vno supra scriptorum signorum iudicari, sed plurimis per omnia exire, & videri habere grauius. Seruabantur autem omnes, quibus hæc contigerunt. Fæminis autem virginibus contingebant etiam omnia antea scripta signa. Quibus autem aut horum aliquid bene fiebat, aut muliebria largiter apparebant, per hæc seruabantur, & indicabantur. Et nullam noui mortuam, earum quibus horum aliquid bene fiebat. Phylonis enim filiæ ex naribus largiter fluxit, cum autem septimum iam attigisset diem, cœnauit intempestiuius; mortua est.*

Ipsas euacuationes vocat signa decretoria. Erant autem simul signa & causæ. Nam & faciebant, & futuram significabant sanitatem. Erāt autem quatuor quæ dicit, sanguinis è naribus fluxio, & vrinæ per vesicam, & biliosorum (biliosa vocat omnes putredinem præseferentes succos) fluxio per turbatam aluum. quæ quidem dysenteriam multis offerebat, & menstrua fluxio, quæ muliebria vocat. Cum dicit purgatos esse multos vrina multa, multum & bonum sedimentum habente, non intelligit sedimentum illud, album, læue, & æquale, quod maximè probari potest. Illud enim non solet ad expurgationem esse satis, sed quod post hoc venit, multum, etsi in matula resideat, & crassum, aut varium sit. Tale enim fieri solet, cùm homo purgatur per vesicam, etiam salubriter. Bonum autem hoc loco est,

quod

quod est, quale euacuari oportet:velut in aliis euacuationibus decretoriis. Vt si pituitosa sit febris, & post concoctionis signa multum succi crudi mingatur:aut si sit melancholica,& mingatur multum nigrum post concoctionis signa. Hoc enim etiam est necessarium:nam hoc est tempestiuam esse euacuationem, scilicet, quæ ante concoctionis signa, intempestiuè, quæ post illa, tempestiuè euacuantur. Vtrumque autem necessarium esse, aperte dicit ipse Hipp. addens,aut per turbatam aluum,biliosa,tempestiuè. Nimirum biliosa,est qualia oportet euacuari, tempestiuè, post signa concoctionis. Verum, inquit, accidisse multis, quod sæpe solet. Nimirum non iudicabantur benè, cùm primùm hæc eueniebant, sed quamquàm eueniebant omnia simul, aut eorum quædam, videbantur incipere habere grauius, nihilominus multo deterior conditio erat eorum quibus nihil tale eueniebat; hi enim moriebantur: illi autem etsi per difficilem iudicationem habebant multi, liberabantur tãdem omnes,& nullus mortuus est eorum, quibus horum aliquid benè fiebat,nisi magnopere in victu peccaret. Velut Phylonis filia,quæ etsi fluxum largum sanguinis habuit,tamen mortua est,quia septimodie,cœnauit lautè, intẽpestiuius inquit,quia cœnauit quo die maximè debuit abstinere.

33 *QVibus in febribus acutis, maximè autem ardentibus, spontaneæ lachrymæ erumpunt, his ex naribus fluxum sanguinis expectare oportet nisi alia lethaliter habeant. Quando quidem malè habentibus non fluxum sanguinis, sed mortem significant.*

Quamquam narrare tantum ea quæ circa ægrotos obseruabat Hippoc. hoc libro cœperit, tamen nonnunquam occasione arrepta ab historia, per digressionem quædam ad artem pertinentia, docet, velut antea non semel fecit, atque modo facit. Lachrymas spontaneas dicit significare imminentem fluxum sanguinis de naribus; non tamen vtcunque,sed adhibitis quibusdam distinctionibus:nimirum non in quibusuis febribus,sed in acutis,atque inter has maximè in ardentibus, quia in his maxime solet fieri hoc genus iudicationis:sed neque in his semper, sed cum ex aliis

signis

ſignis videtur homo eſſe ſalubriter affectus. Nam ſi non ita affectus ſit, poſſint eſſe ſignum mortis. Quod quidem ab Hippo. ipſo in prognoſtico cap. 4. dictum eſt, & à me eo loco explicatum.

34 *QVæ circa aures in febribus erumpebant tubercula cum dolore, quibuſdam deficiente iudicatoriè febre, neq; ſedantur, neq; ſuppurant. Hæc diarrhœa bilioſa, aut dyſenteria, aut craſſarum vrinarum ſubſidentia ſoluit. Vt Hermippo Clazomeno.*

VELVT in Aphoriſmo dictum eſt, ſurditatem ſuperueniente diarrhœa ſolere ſolui: ita modo dicit, tumores quoſdã qui ex febribus relinqui ſolent, neq; reſoluti, neq; ſuppurati, ſolere ſolui diarrhœa, aut vrina copioſa. Eſt autem eadem ratio ſoluendi ſurditatem, & ea tubercula, & ſolutionis quæ ſuperueniente diarrhœa, aut vrinæ profluuio fit. Vtrumq; enim fit facultate ſuccos in partem contrariã, & in vias euacuationis detrudente. Huius Hermippi Clazomenij morbus narrabitur paulo infra. Hic enim eſt ægrotus decimus illorum quatuordecim, quorum hiſtoriæ narrantur in huius primi libri calce.

35 *QVæ circa indicationes, ex quibus dignoſcimus, aut ſimilia aut diſſimilia. Velut duo fratres, qui habitabant propè theatrum ſimul eadem hora cœperunt ægrotare, erant Epigenis fratres. Horum natu maiori iudicium fuit die ſexto, iuniori autem, ſeptimo. Redijt ambobus ſimul eadem hora. Intermiſit dies quinque. Ex recidiua autem iudicium fuit vtriq; ſimul omnino, decimoſeptimo. Iudicium autem erat plurimis quinto die. Intermiſit ſeptem dies, à recidiuis autem iudicium erat, quinto. Quibus autem erat iudicium ſeptimo, intermiſit ſeptem, à recidiua autem indicabantur tribus. Quibuſdam autem erat iudicium ſeptimo, habentes autem intermiſſionem tres, iudicabantur ſeptem. Quibuſdam autem defecit ſexto, & inter-*

miſſiones

missiones habentes sex, arripuit eos tres. Quibusdam autem defuit primo, arripuit & iudicatus est vnica. Vt Euagunti Depharsidis. Quibusdam autem iudicium erat sexto die, deficiebat septem, à recidiua autem iudicabantur quatuor diebus, vt filiæ Aglaidæ. Plurimi ergo ægrotantium in hac constitutione hoc modo ægrotabant, & nullum noui eorum qui superfuerunt, cui non contigerint recidiuæ secundum rationem fientes. Et seruabantur omnes quos ego noui, quibus recidiuæ hac forma factæ sunt. Neque ægrotantium hoc modo cuiquam scio recidiuam accidiße rursum. Mortui autem sunt ægroti multi sexto die vt Epaminundas, Silenus, & Philiscus Antagorei.

NVNC redit ad narrationem. Narratq; quibus diebus contigerit illa tempestate plerosq; iudicari. Dicit ipsa tempora, & modos iudicationum (hæc enim vocat quæ circa iudicationes, ex quibus dignoscimus, partim fuisse similia in multis, partim dissimilia) plurimos enim liberatos esse omnino à morbis decimo septimo die, eosque omnes cum vna recidiua, variè tamen id in illis factum esse, quibusdam his, quibusdam illis diebus, facta intermissione, & recidiua. Sunt in hac dictione quædam adeo difficilia in ipso verborum contextu, vt Galen. sensum solum explicans, dictionem corruptam esse censeat, & culpam reijciat in librarios. Mihi tamen videntur aptè satis omnia explicari posse. Velut (inquit) duo fratres Epigenis, quorum natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem septimo, & ambobus redijt simul eadem hora, & intermissio fuit dierum quinq; (cui scilicet minima) nam non potuit esse ambobus eadē, sed si iuniori fuit quinque, natu maiori fuerit sex dierum, nam iudicium fuit perfectum ambobus decimo septimo, à primo scilicet die totius morbi. Quare recidiua quinque dies ambobus durauit. Alijs hoc idem alia ratione euenit, iudicabantur imperfectè quinto, erant in intermissione septem dies, rursum tenebantur recidiua quinq;, iudicabanturque perfectè decimo septimo die. Alijs aliter etiam prima febris durabat septē, intermissio totidem, recidiua tres; fiebantq;

fiebantq; ex his omnibus decem & septem. Alijs erat primum iudicium septimo, durabat intermissio tres, recidiua septem, vt hic quoque ex bis septem, tribus additis, fierent decem & septem. Quibusdam (inquit) defecit sexto, & intermissiones habêtes sex, arripuit tres, verum hoc minus videtur dictis congruere. Nam ex bis sex & tribus fiunt tantum quindecim, sed hic Hippocratem dixisse, non quidem ἐκρίνετο τριταῖοι id est, tertio iudicati sunt, vt in alijs narrationibus, sed ἔλαμβανε τριταίους id est, arripuit, aut male affecit tres, innuens scilicet, se non dicere, habuisse eos homines recidiuam, quæ tres dies durauerit, sed quæ tribus diebus arripuerit, hoc est habuerit tres accessiones. Constat autem in tres tertianas accessiones, quales in acutis sunt, quinque dies insumi, quinq; verò duodecim additis, fiebant decem & septem. Difficilius aliquanto est quod mox addit. Quibusdam (inquit) defuit primo, arripuit & iudicatus est vna. Sed si quis attentè consideret, ipsa rei difficultas aperit loci legitimum sensum. Nam primo die quo pacto defuerit febris ardens, aut si primo die defuit, & vnum intermisit, rursumque vno alio soluta est, quid aliud fuit quam tertianæ, duos tantum paroxismos fuisse. Sed quid hoc ad acutos morbos? Imo verò quid ad morbos mentione dignos? Ergo cùm primò dicit & vnam, aliud quiddam intelligit, quam diem. Quid illud sit considerandum. Certe in disputatione hac de diebus decretorijs, nunc numerantur dies, velut hoc loco in enarratis iam historijs, nunc septimanæ, velut ibi dicitur ἑτέρης ἑβδόμαδος, id est alterius septimanæ. Nunc impetus, velut in prognostico vbi dicitur. ἡ μὲν πρώτη ἔφοδος αὐτέων οὕτω τελευτᾷ, ἡ δεύτερη ἐς τὴν ἑβδόμην περιάγεται idest, primus igitur impetus eorum ita finitur, secundus autem in hebdomadam perducitur. Est itaque impetus vnus, quaternarius vnus, vna septimana septem dies, dies vnus, viginti quatuor horæ. Neque scio an sit aliud cui numerorum signa, in hac disputatione dari posint. Ergo quod mihi videtur posse dicere, hoc est, quibusdam febris defuit primo impetu, hoc est quarto die, arripuit rursum eos vna septimana exacta, vndecimo inquam die, à quo rursum vna septimana exacta, morbus perfecte iudicatus est, decimo septimo. Alij iudicabantur imperfectè sexto,

transsigebant dies septem sine febre, febricitabant rursum alios quatuor dies, iudicabanturq; perfectè decimo septimo. In tota hac dictione illud est obseruandum Hippocratem vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi vsque ad finem recidiuę, ac non potius duas, quasi duo sint morbi. Atqui hanc esse legitimam rationẽ computandi, in controuersijs à nobis demonstratum est. Plurimos itaque in hac cõstitutione dicit hoc modo ægrotasse, hoc est habuisse febres huius constitutionis; & nullũ nouisse se eorum qui liberati sunt, cui non contigerint recidiuæ secundum rationem factæ. Vocat secundum rationem factas recidiuas, eas quæ intra hos terminos, his numeris, aut alijs similibus fiebant. Dico autem alijs similibus, velut Herophon, cuius postea in singularibus historijs mentionem faciet, nouem dies febricitauit, quinque intermisit, rursum febricitauit tres: et si qui alij fuerunt, qui alijs numeris febricitantes, & intermisionem habẽtes, decimo septimo iudicati sunt. Ergo omnes qui decimoseptimo iudicati sunt, bene & tuto iudicatos dicit: neque enim habuisse alias recidiuas. Iis itaque qui liberati sunt ita euenisse, mortuos autem esse multos sexto die. Neque mirum, siquidem hic dies semper vituperatur. Hæ autem febres, vt ante dictum est, paribus diebus fiebant grauiores. Philisci Antagorei historiam, statim scribit seorsum Hippo. inter historias singulares. Silenus hic nõ est ille, cuius paulo post mentio fit inter ægrotos quatuordecim. Ille enim obijt die vndecimo, hic sexto. ambo autem hi sunt illi met, quorum non ita pridem, in hac ipsa sectione facta est mentio, quibus quarto & quinto sanguis stillauit.

36 *QVibus autem fiebant parotides, vigessimo iudicabantur; solutæ sunt omnibus, quibus non suppurabant, sed ad vesicam cõuertebantur. Cratistonactæ iuxta Heraclium, & pictoris ancillæ suppurarunt. Obijt Scymni pictoris ancilla. suppurauit. Quibusdam autem iudicium fuit septimo, intermisit nono, repetijt. iudicium fuit à recidiua. Fuit iudicium septimo Phanocrito, qui decumbebat iuxta Gnatonem pictorem.*

Re-

Refert nunc alios, qui aliter iudicati sunt. eos quibus parotides fuerunt, dicit magna ex parte iudicatos esse vigesimo. Refert autem & speciem iudicationis. Quibusdam enim suppurasse, & horum quosdam mortuos esse, velut Cratistonactæ & pictoris ancillæ suppuratio fuit. Obijt autem ancilla pectoris, per ipsam suppurationem, nimirum facto maiori abscessu quam vt ferri posset, & lethaliter computrescentibus quibusdam particulis (hoc enim innuit repetens illud verbum, suppurauit) Quibusdā non suppurasse dicit, hisq; bene solutas esse parotides, facta conuersione excrementorum ad vesicam. Nimirum vt solet surditas alui profluuio cessare: Cessarent verò & parotides alui profluuio & surditas profluuio vrinæ, vt nuperrime dictum est. Mox dicit quibusdam fuisse recidiuas, vt nuper relatis, aliter tamen, hoc est alijs diebus, habuisse enim iudicium prius septimo, intermisisse nono: quod ex ipsa phrasy qua antea etiam sæpe vsus est, intelligimus non aliud esse, quàm intermisisse nouem dies. Repetisse ergo, & a recidiua iudicium perfectum habuisse, non in omnibus eisdem diebus, sed varijs; Phanocrito quidem qui decumbebat iuxta Gnatonem septimo die à recidiua.

Hyeme sub solstitium hyemale, & vsque ad æquinoctium, durabant quidem & causi & phrenitides, & moriebantur multi. Indicia quidem variarunt, & iudicium fuit plurimis à principio: quinto deficiebat, quarto redibat, ex recidiua autem indicabatur quinto, omnino autem quatuordecimo. Indicabatur autem & pueris hoc modo plurimis, atque ætate maioribus. Erant quibus iudicium erat vndecimo, reuertebatur quatuordecimo, iudicabatur perfectè decimo octauo. Si qui autem rigebant decimo octauo, his iudicium erat quadragesimo. Rigebant autem plurimi circa iudicium quod ab initio, quidam verò rigebant circa iudicium à principio, & in reciduis simul cum iudicio. Rigebant autem paucissimi vere, æstate plures, autumno plures adhuc,

hyeme autem longe plurimi. Hæmorrhagiæ autem deficiebant.

ADHVC perstat Hippo. explicare illud, quæ circa indicationes ex quibus dignoscimus similia, aut dissimilia. Narrat enim multorum iudicationes, easque varias, & à dictis antea diuersas. Hyeme inquit, & sub solstitium hyemale (secundam hyemem huius totius constitutionis intelligit) durabant causi, & phrenitides. Scilicet inceperant vere superiori, durabant verò vsque ad æquinoctium sequentis veris, & moriebantur multi. Dictum enim etiam antea est, ab autumno cæpisse mori multo plures. Variarunt autem iudicia: plurimis enim à principio fuit iudiciū imperfectum quinto, quarto, post hoc iudicium, redibat febris. iudicabantur rursum perfecte à recidiua, quinto, omnino autem & à principio morbi quatuordecimo. Et hæc quidem erat optima breuissimaque iudicatio earum quæ illo tempore contigerunt. Proinde iudicium huiusmodi contigebat pueris, & ætate maioribus, adolescētibus scilicet & iuuenibus. Quibusdam erat iudicium primum vndecimo, redibat febris quatuordecimo, & iudicabantur perfectè decimo octauo. Decimus octauus quidem non est insignis inter iudicatorios, tamen quiuis dies potest nonnullos iudicare perfectè. Atqui, si quid valet numerus à die recidiuæ (videtur autem valere hoc quoque nonnihil) erat quintus. Quidam horum hoc die, qui à principio erat decimus octauus, rigebant; neque iudicabantur perfectè. Atqui cum hóc die, qui fere est terminus acutorum simpliciter non posset eos natura perpurgare, decidebant morbi ex acutis. Quare quadragesimum attingebant, qui talium est finis. Hunc autem motum, quem rigorem vocamus, dicit accidisse multis circa iudicium à principio, hoc est circa imperfectum illud iudicium, quod ante recidiuam fiebat, quibusdam & circa hoc iudicium, & in recidiua, circa iudicium vltimum. Neque mirum, multas enim ardentes febres rigore solui, in aphorismo dictum est. Rigebant autem, inquit paucissimi vere, æstate plures, autumno plures adhuc, hyeme autem longe plurimi, hœmorrhagiæ autem deficiebant. Ergo vere quo erant paucissimi rigores, erant plurimæ hœmorrhagiæ,

nimirum

nimirum à vere in æstatem & autumnum bilescente sanguine, ab hoc in hyemem retenta, & alijs euacuationibus præ aeris frigore suppressis.

38 *Ex quibus morbos dignoscimus, discentes ex communi omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, ex ijs quæ offeruntur, ex offerente. Facilius enim & difficilius ex his, ex tota constitutione, & secundum cæli partes, & cuiusque regionis ex consuetudine, ex victu, & vitæ genere, ex cuiuscunque ætate, sermonibus, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnis, peruigilijs, insomnijs, quibus & quando, euulsionibus, pruritibus, lachrymis, ex paroxismis, deiectionibus, vrinis, sputis, vomitibus. Et quæ ex quibus, in quæ, successiones morborum, & abscessus in mortem, & in vtilitatem. Sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamenta, singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes (biliosi) hæmorrhagiæ, hæmorrhoydes, ex his autem, & quæ cum his accidunt, considerandum.*

Nunc per digressionem docet Hippocra. signa omnia, quibus vti solemus in morbis ad dignoscendum, summa capita, breui quadam distinctione comprehendens, eorum, quæ diffusè alijs in locis scripta sunt. Sunt autem multa in morbis quæ dignotione indigent. Nimirum qui sit morbus, & quàm periculosus, & quæ sit morbi constitutio. Quædam signorum, quæ nunc commemorat, vnum horum, quædam duo, aut omnia significare possunt. Velut hæc prima: Ex communi enim omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, & ex ijs quæ offeruntur, & ex offerente, cognoscere possumus facilius an difficilius affectus sit homo, hoc est, quam grauiter ægrotet. Nimirum affectiones omnes, per quas videtur homo longe abesse ab eo quod est secundum naturam, cùm communem omnibus hominibus, tum vel maximè

sibi propriam, graues sunt: per quas longe abest, sunt le-
ues. Atqui hoc idem est quod in initio libri κατ' ἰητρεῖον
dixit, similia ne sint an dissimilia. Si possemus singulo-
rum naturas nosse, haud multum laboraremus in digno-
scenda communi, sed quia non possumus, communem no-
bis proponimus, quam intuentes, de signorum magnitu-
dine censemus. Memini autem me alibi docuisse modum,
quo posimus ex multis communibus proximè accedere
ad notitiam naturæ singularis, cuiusq; hominis, etiam igno
ti. iam vero ex ipso morbo dignoscitur periculi magnitu-
do. Sunt enim quidam per se graues, quidam leues. Phreni-
tis enim, pleuritis, aut pulmonia, & febris ardens, vel ipso
nomine nos perturbant, tertiana autem, & quartana, ac
multo magis coriza, aut diaria febris, statim contemnun-
tur. Sed & ægrotus, & quæ offeruntur, & qui offert medi-
cus, significare non parum possunt. Si quis enim videt ro-
bustum hominem, & laborum dolorumq; patientissimũ,
iacere, aut magnopere angi, timet, ne lethalis morbus sit: si
verò in delicata muliere hæc eadem videt, haud multum
curat. Quinimo terretur magis, si hanc subito nunc in mor
bis, tacitam, & plus solito quietam, considerat. tam potest
ipse ægrotus indicare. Quod si ad ægrotantem iam aliquã-
diu accersimur, & interrogantes agnoscimus, nulla reme-
dia esse adhibita, statim contingit opinari, morbum quidẽ
per sese non esse adeo grauem, sed per negligentiam fieri
vt duret, atq; adeo, leuissimum esse putamus, si, etiam sine
remedijs mediocriter fertur Si verò multa adhibita sunt,
& homo videtur parum aut nihil iuuatus, siquidem medi-
cum peritissimum esse putamus, imputamus id morbi ma-
gnitudini, sin imperitiorem agnoscimus, imputamus for-
tasse medico. Quare tanto magis timemus homini, quanto
plura acta esse videmus: tanto minus, quanto pauciora
(hocq; est ex oblatis dignoscere) & tanto timemus plus,
quanto nobilior est medicus, tanto minus, quanto ignobi-
lior. Quod quidem est dignoscere ex offerente. Ex his er-
go agnoscimus, facilius an difficilius homo laboret. Ex ijs
quæ mox sequuntur, & hoc, & constitutionem speciemque
morbi, nam ex tota constitutione aëris, hoc est ex modo
quo aer affectus sit, siue eam affectionem afferat anni tem-
pestas, siue pars cœli. Velut, si in Libia, aut Delo simus;

siue

siue cuiusque regionis temperies, & in quacunque regione, oppidi: quæ vel ex regione nascatur, vel ex ipso oppidi situ, siue locatum est in humili, siue in alto loco, siue spectat meridiem, siue septetrionem, siue orientem siue occiduum solem. Sed quo pacto hæc, speciem morbi significant? an quia eius morbi suspicio statim subit non immerito, qui ea constitutione grassatur, vel illi anni tempori, aut regioni, aut omnino vrbi familiaris est? Sed & consuetudini hominis, victui, & vitæ generi, & ætati, sunt quidam morbi familiares. Si quis enim irasci consueuit crebro multumque, aut vociferari, aut inordinatè & intempestiue moueri, si etiam calido victu vsus est, & quod ad vitæ genus attinet, est faber ferrarius aut cursor, & ætates calidiores agit, profecto biliosis febribus facilè corripietur, statimque timetur in huiusmodi homine id genus febris. Contra, si placidissimus, mansuetusque homo, frigido victu vtens & piscatoriam artem exercens, & qui calidiores iam ætates excesserit, febre corripiatur, ex frigidioribus succis eam pendere statim suspicamur. Speciem ergo morbi ita agnoscimus. Constitutionem vero, eodem ferè modo. Quia ijdem specie morbi, calidioribus temporibus, & locis, & victui, & vitæ generi, & ætati, breuiores: frigidioribus, longiores fiunt. Sed & periculum maius aut minus, ex his agnoscimus, agnita prius morbi specie, considerantesque an is sit congruens, an non. Nam vt in Aphorismo dicitur, in morbis minus periclitantur, quorum naturæ,
ætati, aut regioni, congruit morbus, quàm quibus secundũ nihil horum. Ex ijs etiam quæ sequuntur significationes fiunt, ex sermonibus, ex eorum modis, ex taciturnitate. Nimirum ex sermone. Quo in genere est loquacitas aut taciturnitas, atque in loquacitate modi. In his considerantes, quod secundum naturam inest, & quod præter naturam, non minimum argumentum capimus magnitudinis ipsius affectionis. Velut si qui taciturnus est natura, modo multa loquatur: aut contra, qui verbosus, modo semper sileat, vtrumque est insaniæ genus, & grauis mali nota. Si verò loquax loquatur, aut taceat taciturnus, nihil mali est. Sed quod ad modos attinet, explicemus. Si qui de deo semper, & rebus ad pietatem pertinentibus loqui consueuerat, repente nunc ad lenonũ verba translatus sit, aut phylo-

ſophus nunc repēte totus in armis aut re mercatoria, ſit,
aut leno de vita monaſtica, & miles de dialecticis loqua-
tur, mente commoti eſſe ij omnes videantur. Siquidem nul
lus loquitur ſuo modo. Imaginationes partim ipſis ſermo
nibus agnoſcuntur, partim alijs ſignis. Velut qui vocifera-
batur, pelli è cubiculo tibicines, imaginationem ſermone
prodebat: nutibus prodit, qui muſcas fruſtra venatur, aut
feſtucas colligit. Atqui imaginationes vanæ ac falſæ, cum
ſuperueniunt, mortem, cum à principio adſunt phreniti-
dem indicant. Somnum & vigiliam indicare in morbis
poſſe, multis in locis ab Hippocrate eſt dictum, genera-
timque in Aphor. Somnus & vigilia vtraque ſi modum ex-
cedunt, malum. Sed addit, in ſomnijs quibus, & quando.
De præſagatione ex inſomnijs ſeorſum eſt ſcriptum ab
Hippocrate, Ariſtotele & Galeno. Hic breuiſsime perſtrin
git, quæ ſint in illis conſideranda. Conſiderandum, inquit,
eſt, quæ ſint & quando. In primis illud, quæ ſint, ſpecies, &
partitionem inſomniorum continet, quando autem, tem-
pus quo fiant. Inſomniorum enim quædam ſunt diuina,
quædam naturalia. Diuina ſunt, quæ inſpiratione aliqua
demonis fiunt, demonis autem, boni aut mali. Quæ fiunt
ſine inſpiratione, ſunt naturalia. Poſſunt autem vtraque
ſignificationem certam continere, aut eſſe vana. Nam non-
nunquam à bono demone per inſomnia, rerum quarundā
vtilium admonemur. Vt accidit Danieli, & Ioſepho: illudi-
mur autem ſæpe à malis demonibus, per inſomnia repre-
ſentantibus vana quædam. In naturalibus eodem modo,
quædam ex quibuſdam corporis affectionibus, aut paſſio-
nibus, quas ab externis cauſis accepit, naſcuntur, quædam
caſu quodam, & cauſa inopinabili: Non aliter ac experge
factis nonnunquam, inſperatò per mentem obuerſantur:
atqui, velut inter colloquia ſolet, quorundam, nunquam
expectata, mentio incidere, vt ipſi collocutores mirari ſo-
leant. inſomnia ergo quæ non ſunt vana, certas ſignifica-
tiones habent. An autem vana ſint, certas ſignifica-
rans, quæ ſint, & quando. Si enim ad res turpes perti-
neant aut inutiles, certum eſt non eſſe à bono demone,
ſed vel à malo, vel naturali quapiam cauſa. Neque verò ſi
ad res honeſtas, aut etiam ad diuinum cultum, pertineant,
ſtatim à bono demone eſſe putandum eſt. Poſſunt enim
eſſe

esse etiam a malo, vel naturalia. Considerandum ergo omni ratione, an sub illa boni specie posit malum aliquod, aut deceptio subesse: neque, & si non videatur subesse posse, statim a bono demone esse, confide, sed caute sustine, usque dum quid velit, Deus manifeste declaret. Ita verò te compara, vt cures numen exoratum, ne te tua culpa falli permittat. Si tunc quidem non repetant, naturalia esse puta. Ad quæ, in considerationem adhibe, quando fiant. Si interdiu talia quædam locutus, noctu illud somnies, vanum somnium est, nihil significat. Nam accidit in his, quod in alijs signorum generibus. Nimirum si ex manifesta causa nascuntur, nullam habent significationem. Neque si post multos cibos, aut multam ebrietatem somnium accidat, significare quidquam putandum est, quidquid somnietur. Sed si sobrio iam homine, & cocto magna ex parte cibo, somnium acciditſ, non exiguam præstat significationem, quarundam corporis affectionum, & morbi exitus, an inquam morte, an salute finiendus sit. Sunt horum multa exempla apud Hippocratem & Galenum citatis libris, quę non refert hoc loco persequi. Addit euulsionibus, pruritibus, & lachrymis. Euulsiones autem sunt, velut palpebræ, labij, aut nasi euersio, & genitalium, & testium reuulsio. Pruritus autem sunt, vel totius corporis, vel partis cuiuspiam, vt in naribus fieri solet. Lachrymæ sunt, vel voluntariæ, vel spontaneæ. Hæc autem quid possint significare, in prognostico ab ipso Hippocrate, scriptum est. Quæ nunc addit, consideremus. Ex paroxismis, dicit. Ad hoc genus signi pertinet illa sententia. febres quæcunque non intermittentes tertio die vehementiores fiunt, periculosæ: & quædam quas mox, de febrium figuris, hoc ipso sermone scribit. De deiectionibus, vrinis, sputis, & vomitibus, propria capita scripta sunt in prognostico. Et quæ (inquit) ex quibus, in quæ successiones morborum. Quid dicat, quæ ex quibus successiones morborum, non est obscurum. Est enim considerandum in permutationibus morborum, qui morbi ex quibus fiant. Sed quod dicit, in quæ, aliquanto est obscurius. Videtur enim dicere, quæ in quæ, idest, quiſmorbi in quos morbos. Sed si hoc dicit, quid aliud sit dicere, quæ in quæ, quàm quæ ex quibus? Verum

aliud

aliud est,illud in quæ. Quod vt explicaret,addidit, & abscessus in mortem & vtilitatem. Nimirum vt antea explicuimus, abscessus vocat Hippocrates omnem morbi in morbum mutationem, ea verò nonnunquam fit cum magno malo hominis,& lethaliter, velut pleuritis in pulmoniam, pulmonia mutatur in tabem: nonnunquam fit cum vtilitate,cum scilicet sequens morbus liberat a priori, velut de quartanis febribus,mox dicet. Atqui de his abscessibus bonis & malis,antea in hoc ipso opere disseruimus. Ergo inquit, considerandum quæ affectiones ex quibus affectionibus fiant,in quæ, hoc est in mortem aut vtilitatem. Addit,sudor,rigor,frigus,tussis,sternutamenta, singultus, spiritus,ructus,flatus,silentes,strepentes Sudorem cum dictis euacuationibus coniungere posset, habet enim etiam hic;velut illæ,in prognostico proprium caput. Significationum etiam quas præstare posset rigor per febres acutas (præterquam quòd quarundam intermittentium febrium speciem indicat)scripta sunt sparsim multa: velut illud, in febre perpetua si sexto die rigores fiant, lethale. Et illud, ei qui a febre ardente tenetur,rigore superueniente, solutio.Cum dicit frigus,intelligere potest illam refrigerationem quæ inuadentibus quibusdam accessionibus fiunt, aut omnino frigus, vtcunque incidat. Vtroque enim modo significat speciem febris, aut periculi magnitudinem. Est enim frigus circa extrema in intermittentibus pituitosis,& in perpetuis lypirijs pathognomonicum, in alijs acutis,mortis signum. Velut in prognostico & Aphorismis non semel scriptum est. Atque adeo in historijs huius libri cui nunc incumbimus, crebra mentio fit, sudoris, rigoris, & frigoris. Quin & tussis potest significationem præbere,nunc passionis,vt in pleuritide,nunc periculi aut securitatis.Sternutamentum perinde,& singultus,& spiratio Nam in prognostico inter bona signa refert Hippocrates bene spirare,& facilè extussire, inter mala verò spirationem magnam esse & crebram,& difficilè extussire.De respiratione seorsum in eodem libro multò plura, multarum dispneæ specierum dicens causas, & generatim,magnam vim habere facilem spirationem in omni morbo acuto. De sternutamentis quoque in eo libro ita scripsit. Sternutamenta per morbos circa pulmonem, præire & subse-

subsequi malum est, sed ex alijs morbis exitiosis sternuta-
menta vtilia sunt. Singultus multas pessimasque signifi-
cationes, in Aphorismis docuit. Ab ileo, inquit, vomitus,
vel singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Rursum,
in hepatis inflammatione singultus, malum: & a vomitu
singultus, & oculorum rubor, malum. Addit, ructus, flatus,
silentes, & strepentes. Ad prognosticam ex ructu, pertinet
illa sententia. Ex longis leuitatibus intestinorum, si ructus
acidus fiat, qui antea non erat, bonum. Sed & illa. Acidū
eructantes, pleuritide non admodum capiuntur. De fla-
tibus, qui cum crepitu aut sine crepitu excernuntur (hos
enim vocat silentes, & strepentes) in prognostico ita disse-
ruit. Si flatus sine crepitu excernitur, optimus est. Melior
verò est cum erumpit cum crepitu, quàm cum reconditur
ac reuoluitur. Quod si ita excernitur, indicat hominem do
lorem teneri, aut delirare, nisi sponte flatum emiserit. Ex
hœmorrhagijs omninò, præcipuè autem ex hœmorrhoy-
dibus, multa docet Hippocrates præsentire. Velut in pror-
rhetico. Sanguinis ad diuersum latus eruptiones, malæ. Et
rursum. Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ ma
læ. Et rursum. Ex hœmorragia rigores multi Et multa alia
ad hoc signi genus pertinentia libro illo. Et de hœmor-
rhoydibus illud in Aphorismis. Ab atra bile & phreniticis
hœmorrhoydes superuenientes, bonum In quibusdam co
dicibus inter verba illa, strepentes & hœmorrhagiæ, in-
teriectum est χολώδεα, idest biliosi: tamen suppositititium
esse puto, nisi significat, flatus sterpentes biliosos, hoc est
qui ipso sonitus modo significant, multam bilem flatuo-
sam in intestino contineri. Vocat hos sonitus βορβορυγμούς.
Ex his, & quæcunque ex his accidunt, considerandum. Hoc
est, considerationes prognosticæ capi debent ex his, & ex
omnibus quę ex eis sequuntur. Quæ verba nollim sine con
sideratione præteriri. Continent enim partem quandam
prædictionis vtilissimam. Ea verò est, ex ijs quæ ex quo-
cunque signo nascuntur. Multa enim sunt signa, quæ nunc
mala, nunc bona sunt, ant nunc lethalia, nunc non adeo, vt
hæc aut illa ex eis nascuntur. Nimirum ad præsagij firmitu
dinem, semper sunt adiungenda alia signa, & in multis ex-
pectandum est quid superueniat. Velut in hœmorrhagijs,
de quibus nunc dicebamus, si post multum sanguinis flu-
xum,

xum, singultus aut conuulsio fit, malum. si verò sine his, fit febris solutio, nihil fluxu sanguinis melius est. Sed & in alijs signis considerandum quæ ex quibus fiant. Velut a singultu sternutatio superueniens, liberat. Et a longo alui profluuio, vomitus spontaneus superueniens, soluit. & a vomitu singultus, & oculorum robur, malum. Et a sudore horror, non bonum. Et ita in alijs omnibus signis fit, vt quædam ex quibusdam deteriora aut meliora sint. Nimirum ea quæ antecedunt aut sequuntur, signorũ quorumcunque causam declarant. Sed quia hæc multis alijs in locis pertractantur, hic de eis hactenus.

39 *FEbres quædam continuæ, quædam interdiu tenent, nocte intermittunt, aut nocte tenent die intermittunt, & semitertianæ, & quartanæ, quintanæ, septimanæ, & nonanæ.*

Cum digredi cæperit Hippocrates ad disputationes quasdam ad totam artem necessarias, atque generatim de signis omnibus dixerit, nunc de febribus generatim dicere incipit. Quia ij morbi, maximè, qui cum febribus fiũt, populares esse solent. Incipit ergo a partitione febris, quã quidem accipit a propria earum figura. De febrium differentia seorsum scripsit Gal. multa. in quem etiam librum iam ego edidi commentaria, atque adeo ego libellum quendam seorsum scripsi de febribus, præter multa quæ in controuersijs & alijs locis. Proinde nunc satis erit Hippocratis verba explicare. Nisi suppleantur quædam, non possit partitio hæc non videri parum dialectica. cæterum in Hippocratis enarratione, meritò petimus permitti nobis suppleri quædam, quæ tacuit ille, vt semper esset breuiloquus. Possimus quidem censere hanc partitionem febrium omnium esse, quamquàm possimus etiam censere ad solas eas, quæ ex succis fiunt pertinere. Sed pertineat ad omnes. Nam duo genera: hæcticæ inquam & diariæ in continuis sint. Ergo hæc est partitio. Febres quædam continuæ sunt, velut hæcticæ, diariæ, & quædam putridarum: quædam intermittentes. Intermittentium, quædam quotidianæ, quædam tertianæ, quædam quarta-

næ,

næ, quædam quintanæ, quædam septimanæ, quædam nonanæ. Quotidianarum, quædam nocturnæ, quædam diurnæ. Tertianarum, quædam simplices tertianæ, quædam semitertianæ sunt. Sed cur nocturnas aut diurnas quotidianas solum intelligit, cum tertianis etiam, & quartanis, addere posset, vt nocte teneant, aut die? porrò cur semitertianarum mentionem facit inter differentias simplices cum sint compositæ? aut si ad compositas quoque voluit partitionem ducere, cur non meminit quartanæ cum tertiana, aut quotidiana? videntur enim aut deficere multa in partitione, aut redundare quædam. Sunt multi qui non satis capientes methodum Hippocratis, censent illum fuisse dialecticæ ignarum. Ego verò censeo habuisse illum dialecticam quandam, vulgari vtiliorem. Nimirum non persequebatur omnia vsque ad minima, sed nullam vtilem partitionis rationem ommittens, in singulis ea tantum scribebat, velut exempla quædam, quorum mentio maximè ad vsus artis videbatur esse necessaria: vt reliqua supplerentur, vtilissimorum autem haberetur ratio maxima. Velut modo oportet nos ita persequi partitionem. Febres quædam sunt continuæ, quædam intermittentes; hæ quotidianæ, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ aut nonanæ. Rursum hæ omnes nocte aut die inuadentes; porrò ex his simplicibus, compositæ fieri possunt multis modis. Velut semitertianæ, & aliæ multæ. Tamen nulla compositarum, tam insignem differentiam, & mentione dignam habet, quam semitertiana. Quia, vt mox dicetur, in semitertiana vocata, morbi accidunt acuti, & aliarum omnium hæc est maximè lethalis. Atque, interdiu teneant an noctu, in nullis adeo refert, atque in ijs quæ quotidie affligunt. Quia hæ aut omni die aut omni nocte laborem inferunt. Hæc est methodus Hippocratis quam alibi etiam aperuimus.

40 *SVnt autem acutissimi & maximi, & grauissimi morbi, & maximè lethales in continua febre.*

SATIS erat dicere acutissimi, quin adderet maximi,
&

& grauissimi. Nam quamquàm illud nomen acutissimi, per se solam celeritatem, & breuitatem motus significet, verum medici, vt acutum morbum vocent, non sunt contenti hac acutie, sed magnitudinem prӕterea morbi, & periculum adesse volunt. Hippocrates tamen modo singulis nominibus propriè vtens, expresit omnia, quӕ morbis acutis adesse debent. Nimirum debent esse acuti, idest breues, & magni in essentia propria, & graues. Atque vt explicaret rem magis, addidit, & maximè lethales, hi autem sunt qui grauissimi. Hos dicit fieri in febre continua, hoc est, cum continua febre semper, siue in ipsa febre continua habeat essentiam morbus, vt febris ardens & semitertiana, siue febris sit morbi accidens, vt in pleuritide, & phrenitide, & alijs inflammationibus internis. Non intelligo autem hӕc dicere Hippocratem quòd nunquam sine febre acutus mòrbus fieri posit (nam syncope, carus, & apoplexia acutissimi, maximi, & maximè lethales sunt, tamen sine febribus plӕrumque fiunt) sed quòd plӕrumque cum febre fiat, tuncque, cum continua. Nam quӕ intermittit, quia periculo vacat, simpliciter acuta esse non potest, sed tantum constitutione, vt tertiana exquisita.

41 *SEcurissima autem omnium quartana, & facillima, & longissima. Hӕc enim non tantum ipsa per se ipsam huiusmodi est, sed ab alijs morbis magnis liberat.*

SECVRISSIMAM dicit omnium. Cum tertianis & quotidianis, quӕ sunt febres crebro occurrentes, collationem fieri intelligo. Nam septimana, & nonana, videtur securior. Facillimam dicit curatu, quanquam vulgus hominum incurabilem dicit. Verum non est breui curabilis. Sed facillima, & longissima. Quod est, intra suam constitutionem, quӕ quidem longissima est omnium crebro occurrentium (nam nonana longior etiam est) facillimè curari. Nam victu liberari, & rarissimis euacuationibus, & vsu longo quarundam rerum, haud multum medicamentosarum. Quod si dicas, hoc non esse curari quartanam, perinde est ac si dicas, non curari febrem ardentem, quӕ

non tam breui, quam angina. Nimirum vt non est omnibus eadem constitutio, ita neque æquè longa ratio curationis. Atque longe aliud est, breuem esse curationem, aut facilem. Nam vt anginæ est difficilima & breuissima curatio, ita quartanæ facillima & longissima.

42 *IN semitertiana vocata accidit acutos morbos fieri, & est reliquarum hæc maximè lethalis. Atqui tabidi, & qui longis alijs morbis ægrotant, in hac maximè ægrotant.*

NON parum comprobant, ea quæ modò affirmat de semitertiana febre, illa, quæ prima tempestate huius libri, accidisse dicta sunt. Nimirum multi ægrotauerunt semitertianis lethalibus, quorum plærique in tabe erant. Atqui quod dicit est, semitertianam esse acutum morbum: neque hoc quidem dubium est, cum sit altera ex parte continua febris, & præter eam, habeat aliam intermittentem. Dicit etiam esse maximè lethalem: quod fit, quia nulla febris acuta est, qua tam crebro, & tam continenter, varijs symptomatis facultas affligatur. Et tabidi, atque qui alijs longis morbis laborantes in acutam febrem ex longa incidunt, in hanc maximè incidunt. Quia per debilitatem facultatum congerunt cruda, & per hecticum calorem, aut longam febrem, congerunt bilem. Atqui, ob diuturnitatem ægrotationis contingit varia membra variè laborare. ex duplici autem hoc succo, in varijs membris redundante, contingit hæmitriteo corripi. Porrò quoniam hæc habet semitertiana febris, diximus seorsum illius factam mētionem hoc in loco, in febrium partitione.

43 *NOcturna non valde lethalis, longa autem, diurna longior. Est autem quibus & in tabem repit.*

OMNEM quotidianam longam esse dicit: siquidem nocturnam longam, & diurnam longiorem. Porrò diurnam dicit longiorem nocturna [& magis lethalem, adeò vt

quibus-

quibusdam in tabem inclinet. Hic tabis nomine significatur extenuatio magna, quacunque causa fiat, non ea solùm, quæ ex sordido vlcere pulmonis nascitur. Duplex causa est, qua diurna deterior est. Primùm quia magis secundum rationem est, febres fieri maiores noctu, cùm corpora densiora & minor dissipatio, & maior confluxio excrementorum ad interna, quàm diu, cum sunt his contraria. affectionibus autem omnibus, accidit esse grauioribus, tempore, secundum quod non congruunt, quam eo secundum quod congruunt. Deinde, quia minus opportuna est curationi diurna, quàm nocturna. Quia tempus diurnum occupat paroxysmus, nocturnum solum superest cibis & medicamentis. quare nullum quieti & somno. Et auocantur ægroti multum a communi hominum consuetudine, laborandi & capiendi cibos interdiu. Accedit (quod est maximi momenti) febres diurnas minus venire ad infebricitationem quam nocturnas, quia earum inclinatio incidit in vesperam, qua hora morbi omnes exacerbantur, vt lib. 4. dicit his verbis. quale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.

44 *Septimana longa, non lethalis, nonana longior adhuc, non lethalis. Tertiana exquisita, celeris iudicationis, non lethalis. Quintana verò omnium pessima, etenim ante tabem, & iam tabidis superueniens interimit.*

Quartana, & quæ longiora interualla habent, longissimæ sunt, tertianæ breuissimæ. Qua causa quintana sit omnium febrium intermittentiùm pessima, & ante tabem (extenuationem hic quoque intelligit) & tabidis iam superueniens interimat, non dixit Galen. fortasse quia talem febrem non viderat, sed neque ego ad huc vidi vnquam manifestè. Vidi certè quam dubitaui, quintanam, an quartanam tardantem appellarem. Tentabo nihilominus dicere causam, quam esse suspicor probabilissimam, longo tempore inuestigatam. Hippo. non dicit simpliciter, quintanas esse pessimas, sed eas quæ tabescentibus, aut iam iam in tabem casuris, contingunt. Non sunt autem, arbitror, tales, quæ a principio hominem, sanum antea, inua-

inuadunt,sed vbi quis quartana prius,aut longissima tertiana debilitatus est,& minorem iam materiæ copiã plenè nõ valet pellere,in quintanam incidit,atque eadem causa,quæ cum esset iudicandus quintana corripitur,tabiscit,ob habitualem scilicet facultatum debilitatem. Sextanæ verò, aut septimanæ,aut etiam rariores febres,affligunt iam,vt vitia potius naturalia,quàm vt morbi. atque adeo qui illis laborant,videntur esse homines aliqui sani,gaudentes ea febre, vt euacuatione consueta.

45 *SVnt autem modi, & constitutiones, & paroxismi cuiusque harum febrium,æquè continuarum & intermittentium. Statim enim continua est quibus incipiens floret & viget maximè, & in difficillimum agit:circa iudicium autem,& simul cum iudicio,extenuatur. Est autem quibus incipit molliùs,& summissiùs;accrescit autem,& exacerbatur in dies:circa crisim autem,& simul cum crisi,abũde elucet. Est autem quibus incipiens mitius, accrescit & exacerbatur, & quadantenus aucta,rursum subsistit circa iudicium, & vsque ad iudicium.*

Persequitur rursum febrium partitionem secundum figuras.Retulit enim hactenus differentias intermittentium. Nunc referre incipit differentias continuarum. Dicit ergo modos,constitutiones,& paroxysmos, id est , modos constitutionum & paroxysmorum accidere cuique harum febrium , æquè scilicet continuis & intermittentibus. Intermittentium enim ferè dicti sunt modi. Continuarũ autem, quædam est quæ statim ac incipit , viget ac floret maximè, & in difficillimum agit , hoc est in summo periculo hominem constituit:circa iudicium autem,& simul cum iudicio, hoc est morbo iam eunte in summum vigorem,& vsque ad totam declinationem, extenuatur. Huiusmodi sunt continentes , quæ vocantur Galeno decrescentes . Quædam est, quæ mollius incipit , crescit autem & exacerbatur in dies, & circa iudicij tempus, ac per totum iudicium abunde elucet,vsque dum videtur repente tolli. Huiusmodi sunt continenter crescentes. Sunt autem aliæ continentes inter has

mediæ, neque crescentes neque decrescentes, sed semper æquales, quas ex prioribus intelligi Hippocrates voluit. Alia est febris, quæ incipiens mitius, crescit & exacerbatur, & aucta quadam tenus, scilicet per totum tẽpus incrementi, & vsque ad summum vigorem, rursum subsistit circa iudicium, hoc est, statim ab incepta iudicatione, & vsque ad iudicium perfectum, hoc est, vsque dum integrè, atque omninò soluitur. Huiusmodi sunt omnes febres continuæ, prçter continentes. nam hæ omnes habent principium, & incrementum, & vigorem summum, & declinationem. Qua ratione fiant febres continenter crescentes, decrescentes, & sui semper similes, in meo commentariolo de febribus, dictum mihi est. Sed continget hoc loco dubitare, qua ratione fieri possit vt febres quædam circa iudicium & simul cum iudicio extenuentur, siquidem iudicium in morbi vigore fit, cùm verò consistunt morbi, omnia quæ pręter naturam sunt, morbus scilicet ipse, & symptomata, sint vehementiora. Summa autem ratio est hæc. Duo sunt in interna causa febris, quæ febrem ipsam faciunt, fouent, & augere possunt: ipse materiæ ardor, siue putredine, siue vstione, siue quodam feruore fiat, & quantitas. Atqui alterationem materiæ necesse est crescere, ac per eam ipsam febrem vsque ad summum vigorem, tamen quantitatem non est necesse. Minui enim potest succus morbo ad huc crescente, vel arte, vt misso sanguine aut magna alia facta euacuatione, vel natura, velut per insensibilem euacuationem, vel per paulatim factas euacuationes spontaneas. Ergo materia ipsa quæ intra corpus manet, semper magis ac magis, præter naturam alterascit, atque calorem partium, quantum in ipsa agitur, auget, fit tamen nonnunquam, vt decrescente copia, videatur hęc alteratio minui. Neque tamen proinde putandum est, non esse morbum in incremento. Crescit enim reuera ardor, in ardente materia, & in iis animantis particulis, quas contingit.

46 *Accidit autem hæc fieri in omni febre, & in omni morbo.*

Nihil est aliud quod dicit quàm hæc quæ dicta sunt, vt

accidit

accidit fieri in febribus, ita accidere fieri, & in omni morbo, qui sine febre fit. Sed quæ sunt dicta? febrium quasdam esse intermittentes quasdam perpetuas, atque harum quasdam continuas tantum, quasdam continentes etiam. Hoc ergo idem accidere dicit, omnibus aliis morbis :, intelligi autem debet omnibus pendentibus ex quibusdam succis, cuiusmodi sunt omnes fluxiones, & omnes tumores præter naturam. Est autem hoc verissimum: in podagra enim, & chyragra, hemicrania, & ventriculi, ac intestini, ac, vt semel dicam quibuscumque alijs doloribus, experimur quosdam affligi semper, sine intermissione, quosdamque horũ, semper eodem modo, quosdam remittente sensim, quosdam augescẽte dolore: quosdam quidem citra intermissionem, tamen cum quibusdam exacerbationibus, per vicisitudines recurrentibus: quosdam etiam cum intermissione ex quibusdam interuallis, dolere, omni dolore non raro carentes. Atqui hæc interualla nonnunquam certa, nonnunquam incerta esse videmus. Opthalmiis etiam, & erysipelatis quarundam partium, id videmus sæpe accidere. Quin etiã mihi contigit videre pleuritidem, verissimam quidem, & omnia pathognomonica signa habentem, intermittentem tamen, ita, vt homo alternis diebus pleuritide, alternis nullo morbo teneri videretur. Hoc ergo est consideratione dignissimum in omni morbo. Similes enim in omnibus accidunt modi & constitutiones, & similibus ex causis, atque in febribus. Nimirum opthalmia quotidie affligens, pituitosa; altern s diebus, biliosa, haberi debet.

47 *OPortet autem victum ex horum consideratione offerre.*

Ex constitutione & figura morbi, magnas indicationes nasci, offerendi cibum, differtè aliis locis ab Hippocrate ipso dictum est, præcipuè prima particula Aphorismorum.

48 *MVlta etiam alia opportuna his sunt germana, de quibus quædam iam scripta sunt, quædam scribentur, ad quod discutientem expendere, considerare, cui horũ*

acutum & lethale, aut ex quo superesse possint, & cui prorogetur, aut non. Et quando, & quantum, & cui offerendum sit.

Multa alia signa sunt præter hæc, præter figuras, scilicet, & constitutiones febrium, quæ non aliter quàm hæc, significant euentum morbi, & ad ciborum exhibitionem, indicationem præstant. Quod autem ad euentum morbi attinet, hæc oportet præsentire, an moriturus, an superfuturus homo sit: atque vtrumque, an breui, an post longam ægrotationem. Hæc autem omnia distinguere signis, Hippocrates in prognostico docuit. Atque summa ratio est, coniectari ex signis, vt habent virtus & morbus: nam quæ cum debili virtute magnum morbum indicant, breui futuram mortem, quæ cum robusta facultate exiguum morbum, cito futuram sanitatem; quæ cum robusta facultate magnum, aut cum debili exiguum morbum, significant, tardiùs futuram sanitatem aut mortem, vtrum videbitur altero magis pollere, virtutis robur aut morbi exiguitas: vel contra magnitudo morbi aut debilitas virtutis. In cibi oblatione cõsiderandum, cui sit dandus, & cui non (quibusdam enim per totum morbum non est dandus) & quando, & quantum. Considerandum etiam est, quale sit dandum. Nam illud, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, ad qualitatem ciborum pertinet. Cæterum quia constitutio & figura febris ad qualitatem nihil indicat: sed tantum ad consultationem an dandum an non, & quantum & quando, hic non fecit mentionem qualis: sed tantum quanti, quando, & cui.

49 *QVæ in diebus paribus exacerbantur, in paribus iudicantur, quorum autem paroxismi in imparibus fiunt, iudicantur in imparibus.*

Quia paroxismus similis motus est ei, per quem iudicatio fit, nimirum vterque fit natura expellente excrementa, merito, & si ob vim causæ alicuius supernæ in diem proximum iudicium casurum esset, rapitur à proxima accessione.

ne. Quo fit vt qui mouentur per impares, imparibus iudicētur,& qui per pares,paribus.Neque vero ſolum hac cauſa fit, vt in diem acceſſionis iudicium plerumque incidat, ſed etiam,vt cæteris paribus, tunc melius fiat, cum in eundem diem incidit Quia incidentibus in eundem diem ambobus motibus,perfectius agitur expurgatio. Ne tamen intelligas,moueri per impares,eos qui tertio quoque die habent acceſſiones, per pares autem, qui quarto quoque aut ſingulis.nam omnes fere acuti mouentur,tertio quoq;.Tamen his,ſi prima acceſſio finitur prima die morbi,mouētur per impares, quia ſecunda redit tertio ſi producitur vſque ad ſecundum,mouentur per pares, quia ſecūda redit quarto. Quo fit vt tanto deterius ſit moueri acutum morbum per pares, quanto deterius eſt, quamcunque exacerbationem eſſe longiorem.

50 *Est autem primus decretorius, circuituum per pares indicantium,quartus,ſextus,octauus, decimus,decimus quartus, vigeſimus octauus, trigeſimus, quadrageſimus octauus, ſexageſimus, octogeſimus, centeſimus: circuituum verò in imparibus indicantium,primus,tertius, quintus, ſeptimus, nonus, vndecimus, decimus ſeptimus, vigeſimus primus, vigeſimus ſeptimus, & trigeſimus primus.*

Plus aut minus,dies omnes ſunt decretorij.Iudicant autem plerunque,pares pares,& impares impares, vt dictum eſt. Proinde facit modo ſeorſum enumerationem parium, & imparium,non numerans omnes, ſed multos in vtroque genere. Sunt verò in vtroque genere quidam ob cauſam aliquam ſupernam, ſiue motum aliquem cæli, vim decretoriam habentes,quidam ob infernam cauſam,ob paroxiſmum dico,qui in eos dies incidit. Velut inter pares,quartus,& decimus quartus,& vigeſimus: inter impares, ſeptimus, & vndecimus, & decimus ſeptimus, ſupernam cauſam habent: infernam verò,inter pares, ſextus, octauus,& decimus octauus, inter impares, tertius, & decimus tertius,& decimus nonus. Hæc autem,vt ita habere intelligas, oportet legeris, quæ de diebus decretoriis à nobis ſcripta

aliis locis sunt, maxime autem in enarratione prognostici. In Græcis codicibus legitur ἐκ τῶν δ᾽ ἐν τῇσι περιόδοισι κρινόντων περιόδων α̃ γ̃ ε. atqui si ita legitur, apertè significatur, primum decretorium in imparibus: tamen hoc falsum est. Nam primus & secundus non sunt decretorij cum nullus morborum, quorum concoctionem, & iudicationem expectamus finiri vno die aut duobus possit. Quanquam profecto mori contingit eadem die, vt ex angina, aut secunda, vt soror communi, tamen decretorij vt sint, oportet, vt habere possint vtranque mutationẽ. Legendũ ergo vbi. α̃ πρώτη vt sit sensus, primus dies impar est, tertius. Non numerauit decimum quintum inter impares, quia raro iudicat, cum ei ob supernæ causæ vim, soleat 14. præripere iudicationem. Atque ita haud scio an occurrent iudicati ea die, nisi Hiero. 2. lib. tempestate. 2. & mulier Burdagoræ. 4. lib.

51 *Scire autem oportet si aliter iudicentur, extra præscriptos dies, futuras recidiuas significare. Et fuerint quidem lethalia.*

Hoc est quod confert dies decretorius iudicationi, vt scilicet plerunque bona sit, & sine recidiua. nam vis diei iuuat naturam. Quare quæ aliter, hoc est, præter dies decretorios, iudicantur, aut lethaliter, aut non sine recidiua iudicantur. Sed quanquam hæc sit dierum decretoriorum vis, & fides, non proinde videtur Hippocrates debuisse dicere, si aliter iudicentur, extra præscriptos dies, hoc est, nisi iudicentur aliquo præscriptorum dierum, futuras recidiuas, aut mortem. Nam multi dies præscripti non sunt iudicatorij. Non est ergo quòd in præscriptis benè extra eos malè res agatur: sed in quibusdam illorum bene, in quibusdã malè.
„ Nam dictum est in Aphorismo febricitantem nisi diebus
„ imparibus febris reliquerit, solet recidiuare. Tamen multi modo præscripti sunt pares, & rursum, sudores febricitanti si incæperint boni, tertio, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quatuor decimo, & decimo septimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto Hi enim sudores iudicant morbos. Quæ verò non ità fiunt, laborem significãt, & morbi longitudinem, & recidiuam. Ergo qui sexto, aut

octauo,

octauo,aut decimo fient,non liberabunt à recidiuis. Maxime cum sextus toties sit per se vituperatus, & ab Hippocrate & ab aliis ferè omnibus, qui de diebus decretorij, scripserunt. Cæterum quanquam hæc omnia videntur esse contraria,si bene perpendatur, quid quoque loco Hippocrates velit,non continent certam repugnantiam.Nā quod in Aphorismo quartæ sectionis dicit, nihil est aliud, quam nisi febris diebus iudicatoriis soluatur, futurā recidiuam, dicit verò nisi diebus imparibus, quia,vt alio loco explicuimus,maior vis iudicandi est imparibus quàm paribus diebus.Cum verò de sudore disputans,enumerat dies decretorios, enumerat certè alia ratione quàm hic. Illic enim eos qui simpliciter ac per se, & ob causam aliquam supernam decretorij sunt,enumerat,hic non ita:sed eos qui ad quosdam morbos sunt decretorij Horum verò multi,vt dictum est, quanquam ad quosdā morbos sint, simpliciter nō sunt decretorij. Sed si morbi qui mouentur per pares, melius iudicantur paribus: qui per impares imparibus, cur præferātur impares paribus?aut quid sit illud,simpliciter esse decretorios illos,hos non?Certè,vt dictum est,qui mouentur per pares,non tantum iudicantur paribus crebrius,quā qui mouentur per impares:sed etiam iudicantur melius. Nam virginem Larissæ dicet tertio huius operis libro, liberatam sexto, caruisse recidiua, quia habebat labores diebus paribus.Cæterum hi ipsi morbi,non iudicantur tutius diebus paribus, quàm si imparibus iudicarētur. Non enim minus tuto, septimo quam sexto virgo Larissæ iudicata esset. Nam dies impares,quia simpliciter sunt boni, omnibus sunt boni,quamquam iis qui per impares mouētur, meliores,quia in eosdem dies incidunt ambæ causæ, superna & inferna velut pares, sunt minus mali, iis qui mouentur per pares ob alteram causam, etiam si sint per se ignobiles. Quidam enim etiam,sunt pares, & optimè iudicantes, velut. 14. & 20.qui quidem iis qui mouentur per pares,erunt multo meliores, concurrentibus dictis causis.

52 *Oportet autem mentem adhibere, atque scire, in hi temporibus iudicationes futuras, in salutem aut motem, aut mutationes, in melius, aut deterius.*

Quatuor iudicationum ſpecies fieri poſſunt. Solent autem omnes diebus decretoriis fieri, vel in ſalutem vel in mortem facta mutatione (atqui hæ ſunt iudicationes integræ, alia optima, alia peſſima) vel in melius aut deterius, facta mutatione repentina, vt quam dies vnus affert. Nam paulatim factæ mutationes, neque iudicationes dicuntur (niſi cum latiuſculè vtitur Hippo. eo nomine pro omni ſolutione) neque quibuſdam diebus decretoriis fiunt.

53 *ERraticæ autem febres, & quartanæ, & quintanæ, & ſeptimanæ, & nonanæ, quibus circuitibus iudicentur, conſiderandum.*

Cur erraticas, quartanas, quintanas, ſeptimanas & nonanas, dicit conſiderandum, quibus circuitibus iudicentur? An non aliarum quoq; oportet conſtitutiones cōſiderare? certe. Sed quia (arbitror) harū conſtitutiones, nō ſunt tam certæ, quàm tertianarum & quotidianarū, proinde monet non omittendum: ſed conſiderandum. Tertianæ enim certam conſtitutionem ſcripſit Hippocra. dicens, exquiſitam ſeptem periodis, cùm tardiſſimè, iudicari. Quotidianæ etiā conſtitutionem certam ſcripſerunt alij, dicentes iudicari duobus ferè menſibus. Tamen quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, aut nonanæ, nullibi dicit certā. Sed illud vnum dicit, eſſe longiſſimas omnes, & alias aliis longiores. Nimirū quanto morbus eſt longior, tanto minus certam habet conſtitutionem. Erraticæ multò magis habent conſtitutionem incertam, ob diuerſam naturam. Hac ergo cauſa, difficile eſt ſcire, quot circuitibus hæ iudicentur. Accedit alia ratio, qua non potuit inter autores adeo conſtare, quæ ſit conſtitutio harū, quàm tertianæ & quotidianæ, quòd non potuit tanta eſſe obſeruatio, quia ſunt rariores morbi. Nam præter quartanā, quæ aliquanto frequentior eſt, adeo raræ ſunt, vt quintanam, & quæ per longiora interualla fiunt Galen. nūquam viderit. Sed ſi non ſunt harum febrium cōſtitutiones certæ, qua ratione conſiderandum, quibus circuitibus iudicentur? Certe conſideratis mutationibus, quæ ſecundum cōcoctionem in excrementis fient, quamquam in variis ægrotis, variæ ad modum conſtitutiones cōtingant. In quouis homine non multum errabimus à vera conſtitutionis præſenſione.

Quatuor-

Quatuordecim ægroti, primi Epid.

Ægrotus I.

PHILISCVS qui propè murum decumbebat, primo die febris acuta, inuasit, sudauit in noctem laboriose, secundo omnia exacerbata sunt. Vesperi verò post clysterem bene habuit, noctem quiete transegit. Tertio vsque ad meridiem videbatur factus sine febre. Deinceps verò febris acuta cum sudore, Siticulosus. arescebat lingua. Minxit nigrum. Nox laboriosa. Non dormiuit. Omnino delirauit. Quarto omnia exacerbata sunt. Vrinam nigram reddebat. Noctem minus molestam. Vrinas melioris coloris. Quintò circa meridiem, parum de naribus stillauit syncerum. Vrinæ autem variæ, habentes pendentia quædam, rotunda, similia semini, sparsa. Non sudauit. Apposito autem balano, exigua & flatuosa exierunt. Noctem laboriosè transegit. Somni exigui, verba, delirium. Omnia extrema frigida, non amplius recalescentia. Minxit autem nigra. dormiuit parum. Die iam obmutuit, sudauit parum. Extrema liuida: ad meridiem obijt sexto die. Huic autem spiritus ad finem vsque velut recordanti, rarus & magnus. Splen intumuit tumore rotundo. Sudores frigidi vsque ad finem. Paroxysmi paribus diebus.

NON contentus Hippocra. generatim docere quæ illa tempestate acta sunt, singulares quasdam historias scribit, maioris exercitationis gratia. Philiscus hic, vnus eorũ apertè est, de quibus paulo ante ita scripserat: Ergo cum febres arden-

ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderent. Et reliqua. omnia enim quæ illic dixit, multis per febres ardentes euenisse, hic dicit accidisse Philisco, qui vt ex ipsa narratione palam fit, laborauit febre ardente, perniciosa, & acutissima, & quæ per dies pares mouebatur (est hic ille Philiscus Antagorei filius, cuius nuper meminerat, die sexto mortuum dicens) quia ergo ardens ex bile erat, alternis diebus fiebat grauior, & quia per pares mouebatur, secundo, quarto, & sexto magis. Primo autem, & tertio, & quinto, leuior videbatur. Quia lethalis morbus, morte finitus est: sexto die, quia acutissimus, & per pares mouebatur. Nam si moueretur per impares, attigisset septimum, qui acutissimorum finis est. Sed percurramus omnia verba. Primo die fuit febris acuta, ita enim dicebatur antea, iis quibus lethalia impenderent, statim incipientibus, febris acuta. Sudauit in noctem, hoc est per totam noctem primi diei, laboriosè. Sudor sanè omnino malus, & prauam affectionem significans. Nam intempestiuus, cùm primo die, & tam longe à tempore iudicationis fieret, & sine tolerantia (laboriose enim dicit) & sine conferentia, cum dicat, secundo omnia exacerbata sunt. Esse autem omnia secundo die exacerbata, & vesperi post clysterem bene habuisse, & tertio vsque ad meridiem videri factum sine febre esse, nihil est aliud, quàm esse febrem tertianam continuam, & diebus paribus habere exacerbationes. Diximus enim prius eas febres moueri per pares, quarum periodi singulæ summos vigores habent paribus diebus, antecedentibus autem imparibus incrementa longa, & in fine ipsorum parium, & initio imparium subsequentium, decrementa breuiora. Dico autem impares antecedentes, vt primus antecedit secundum: subsequentes, vt tertius secundo succedit. Primus ergo circuitus Philisci, acerbissimam partem secundo die habuit ad meridiem, cœpit inclinare vesperi (quare Hippocrates clystere vti iussit, vt in inclinationibus fit) durauitque ea inclinatio vsque ad meridiem diei tertij, qua hora verissimile est febrem, primo die incepisse (quamquam Hippocrates horę non meminerit) à meridie tertij diei cœpit febris acuta cum sudore vt à principio. Fuit homo siticulosus, lingua arescebat. Nimirum crescebant iam cum febre ardente propria illius symptomata.

ta. Habuit enim hæc febris in primo circuitu totum principiũ vniuersale. Quo proinde verisimile est, vrinam cruditatis signa habuisse, in secundo, incrementum. Proindeq; incæpit vrina habere signa contraria concoctioni, fierique nigra. Nox tertij diei fuit laboriosa, velut primi, & aliquãto plus, quia crescebat iam malum. Quare non dormiuit, & delirauit omnino, aperteque hactenus enim imminentis delirij notas habuerit, magis quã apertè delirauerit. Quarto sunt omnia exacerbata. Dixerat enim paulo ante, de signis quibus hac tempestate moriebantur, edisserens, quarto die dolores maximi: vrinam nigram tunc quoque reddebat, noctem tamen diei quarti habuit minus molestam, & primas quinti diei vrinas melioris coloris, & mox stillas sanguinis de naribus. Quæ mutatio, quem non eorum qui non sunt admodum periti, deciperet, putantem, septimo die futurum bonum iudicium, siquidem quartus mutationem excrementorum in melius fecerat? Cæterum medicus prudens & non inexpertus, considerans totius morbi figuram, haud multum fideret quieti illius noctis (respondebat enim quieti secundi diei) neque quidem, considerans reliqua omnia, quæ lethaliter affectum hominem indicabant, fideret meliori vrinæ colori, recordatus illius sententiæ. Non oportet multum fidere bonis, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim horum durare non solent. Expectaret ergo medicus mutationem, quam mox meridies diei quinti cœpit afferre. Stillauit parum de naribus syncerum. Stillas huiusmodi vituperat millies Hippocrates & in porrhetico stillas quarto die factas quales hæ fuerant. Nam ante meridiem quinti. Dies autem incipiebant à meridie: sed quod merum dicit stillasse, intelligit Galenus nigrum, quia rubrum, qualem merum sanguinem esse oportet, non putat significare grauem affectionem. Ego verò intelligo Hippocratem dicere quæ dicit. Stillare autem sanguinem purissimum, nihilo melius erat tunc temporis, immo verò fortasse etiam deterius. Quia præterquam quod euacuatio erat quantitate & tempore mala, non euacuabantur qualia oportebat, sed qualia non oportebat. Vrinæ variæ sunt factæ, colore, & substantia, vt varia iam excrementa significarentur: quædam similia semini, ex succis crudis: rotunda, ex vrente calore: pendentia & sparsa, ex flatu fieri

cœperunt.

cæperunt. Non sudauit eo die, vt primo & quinto fecerat, sed apposito balano exigua & flatuosa exierunt. Nimirū illo die, non tam biliosa, quàm cruda & flatuosa visa sunt. Accidit enim in omnibus ferè illa tempestate ægrotantibus, duplicia excrementa moueri. Noctem quinti diei habuit grauissimam, respondentem scilicet nocti primi, & tertij, & grauiorem, vtpote homine iam debiliori, & morbo facto maiori. Quare somni exigui, verba, delirium. Hoc est, per totam noctem loquebatur multa, & delirabat: qđ quidem est, multum delirare. Omnia extrema frigida (hoc est caput, manus, ac pedes) non recalescebant iam ob debilitatem naturalis caloris Appetente iam diluculo, minxit nigra, & dormiuit parum, die iam obmutuit. Quod quidē propè mortem iam constitutis accidere consueuit, & si morbus non sit eorum aliquis, qui ad neruos aut musculos pertinent: sed illud fieri suspicor, per extremum lapsum eius facultatis, quæ thoracem mouet, & per magnam conturbationem hominis, vt solent quidam, ex repentino timore, aphoni fieri. Die sexto ad meridiem obijt, quia ea fuerat semper omnibus diebus paribus grauissima, atque difficillima hora. Huic dicit fuisse semper ad finem vsque spiritum magnum & rarum, velut recordanti, hoc est velut solet esse ei, qui velut oblitus raras facit, & velut recordatus, magnas respirationes. Nimirum hic delirauit to to morbo, si quando enim videbatur sapere, tamen tunc quoque erat velut attonitus, sui oblitus. Quod quidem etiam genus quoddam delirij est, & illum spiritum facere potest. Nam si quis febre carens, cogitans tamen attentius aliquid, rarius ac vix respirat, velut solet mihi legenti accidere, cur non febricitanti sine manifesto delirio, ob obliuionem nonnunquam accidat? Splen (inquit) intumuit tumore rotundo. Quid autem est aliud, cum magna febre, quæ destitutis extremis vrebat viscera, tumorem rotundum splenem habere, quàm phlegmonem? atqui, quandoquidem figura tumoris manu agnoscebatur, manus phlegmon fuerit, alioquin superpositæ partes prohibuissent. Itaque Philiscus non tantum habebat febrem ardentem, sed phlegmonem etiam in hypochōdrio sinistro. Neque proinde febris erat accidens (erant enim in excrementis multa putridæ febris signa) sed laborabat duplici

plici morbo, febre, & phlegmone. Neque quidem fuit hæc lypiria. Fuisset enim extremorum frigus nõ superueniens, sed pathognomonicũ. Sed erat hęc febris maligna, in genere earum quæ vocabantur a veterrimis elodes (sudabat in assidue magno cum periculo) & typhodes, succendebatur enim viscera. Verum considerari hoc loco velim (quod verissimum esse puto) perrarum esse febres hmôi acutissimas, & perniciosissimas fieri, sine interna aliqua affectione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, & thoracis, capitis, & vteri, & renum & vesicæ, vt omni ratione inuestigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri possit, subueniatur.

Aegrotus II.

Silenum qui apud Platamonem propè Eualcidem habitabat, ex laboribus, & potationibus, & exercitationibus intempestiuis, febris corripuit. Cæpit aũt simul dolere lumbis, & capitis grauitatem habebat: & ceruicis erat contentio. Ex aluo autem primo die biliosa, syncera, spumosa, copiosè multa effluebant. Vrinæ nigræ, nigram hypostasim habentes. Siticulosus, lingua arida, nocte nihil dormiuit. Secundo febris acuta, deiectiones plures, tenuiores, spumosæ, vrinæ nigræ. Noctem difficulter tulit, parum delirauit. Tertio omnia exacerbata sunt, hypochondrij contentio, ex vtroque, submollis, vsque ad vmbilicum protensa. Deiectiones tenues, subnigræ, vrinæ turbatæ, nigræ. Nocte nihil dormiuit: sermones multi, risus, non poterat se continere. Quarto cum eis eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, leues, valde pingues. Vrinæ tenues, pellucidæ, paucę. mente constitit. Sexto circa caput parum sudauit. Extrema frigida, liuida. magna iactatio. Ex ventre nihil exibat. Vrinæ suppresæ sunt. Febris acuta. Septimo die sine voce. Extrema non amplius recaluerunt. Minxit nihil. Octauo sudauit frigidum de toto cor-

pore.

pore. Exanthemata cum sudore, rubra, rotunda, parua, velut permanebant: non faciebant abscessum. Ex aluo irritatione parua stercora tenuia, velut cruda multa, reddebantur cum dolore. Mingebat cum dolore, mordacia, syncera, pauca. recalescebat. Somni tenues, comatosi. obmutuit. Vrinæ tenues, perspicuæ. Nono cum ijsdem. Decimo potum non capiebat. Comatosus. somni autem tenues, à ventre autem similia. Mingebat confertim, crassum, subsidens. Sedimentum farinæ simile, album. Extrema rursum frigida. Vndecimo obijt. A principio huic vsque ad finem, spiritus magnus & rarus, hypochondrij palpitatio perpetua. ætas circiter vigesimum annum.

Hic Silenus laborauit, quantum intelligo, febre ardente, habente exacerbationes diebus imparibus. Quanquam id obscurè, ob morbi magnitudinem, nunquam parum affligentis. Habuit cum febre magnum erysipelas in toto hypochondrio, a septo transuerso vsque ad vmbilicum, per vtrumque latus. Cæpit autem apparere non primo morbi die, sed a tertio. Hoc enim est quod dicit. Hypochondrij contentio ex vtroque latere vsque ad vmbilicum, submollis, hoc est sine duro tumore, quem possemus manu inuenire. Erat enim potius ardor cum fluxione, quam tumor: faciebat autem tensionem erysipelas, partim fluxione, partim siccatione, quam ijs locis faciebat bilis. Ardorem illic maximum, vrentemque fuisse, palpitatio perpetua hypochondrij, indicabat. Vocat enim, vt multis alijs in locis, palpitationem, non quam Galenus, motitationem ab incluso flatu, sed pulsum, de
» quo in prognostico dicit: Si pulsus in hypochondrijs ap-
» pareat, perturbationem, aut furorem significat. Erat ergo pulsus arteriæ incumbentis spinæ, apparens, obsignificans eius loci incendium. Delirium verò, & tentio, significabant, serpere etiam erysipelas in septum transuersum. Hæc erat essentia huius morbi, quo multi hoc anno Compluti laborauerunt. Neque mirum, fuit enim apud nos, huc

huc vsque, huius sexagesimi primi anni constitutio, ei quam nuper descripsit Hippocrates simillima: fuitque proinde duplex succi idea in morbis, pituitæ, & bilis. Ergo in æstatis initio cœperunt biliosa irruere in quasdam partes, cum autem in supremas suo more reperent, depressa a pituitosis, hypochondrijs hæserunt. Habebant omnes hoc morbo laborantes, hæc omnia, quæ Silenus, & præter hæc, vomitum etiam, tenente arbitror erysipelate etiam ventriculum. Sed percurramus omnia quæ acciderunt Sileno. Febre correptum dicit, ex exercitationibus nimijs & intempestiuis & potationibus. Narrat occasiones, siue causas manifestas febricitandi, non inutiliter. Multum enim præstat huiusmodi causarum cognitio, ad effectus cognitionem. Natæ certè erant hæ causæ facere crudorum succorum, & biliosorum redundantiam, simul cum obstructionibus. Labor quidem bilem auxerit, præcipue in tam calida tempestate, potationes, cruditates, intempestiui motus, obstructiones, cum per totum corpus, tum vel maximè in hypochondrio. Merito ergo cœpit febricitare cum dolore lumborum, & capitis grauitate, & coli tentione, multis excrementis per partes effusis. Ex aluo primo die, biliosa, syncera, & spumosa, copiosè multa, effluebant. Euacuatio tempore & qualitate pessima. Nam in prognostico scriptum est, Si admodum flaua, aut spumans, deijciatur, hæc omnia mala sunt. Vrinæ verò fuerunt longe pessimæ, nigræ enim, & nigram habentes subsidentiam. Siticulosus (inquit) erat, & lingua arida. Nimirum hęc sunt febris ardentis signa. Nocte nihil dormiuit. Incipiebat, scilicet, cerebrum iam affligi a bile, qua afflictione crescente, secundo die fuit peruigilium cum delirio, & deiectiones, plures etiam quam primo die, similes tamen: vt & vrinæ. Tertio omnia exacerbata sunt. Quia præterquam quòd crescebat iam morbus, per impares mouebatur. Cœpitque iam hypochondrij erysipelas apparere, & deiectiones, atque vrinæ, fiebant deteriores. Deiectiones enim pro biliosis & spumosis, tenues, & subnigræ, vrinæ, pro nigris tenuibus; turbatæ nigræ. Dico autem has esse deteriores, quia multo maiorem nigrorum succorum copiam iam indicabant. Nocte nihil dormiuit. Multa loquebatur, quod insaniæ est. Ri-

debat,

debat,vt non se posset continere. Si hic risus per dementiam fiebat,profecto secura videbatur esse hæc dementia, siquidem cum risu fiebat: quare cum tam longe abesset homo a secura affectione, suspicor non tam fuisse risum ex motu animi natum,quàm impotentiam quandam continendi septum transuersum, ob calorem partium ad eam regionem pertinentium, aut ob motum conuulsiuum ipsius septi. De qua risus specie lib.5.controuersiarum cap. nono disseruimus. Hoc symptoma est, quod vt significet Hippocrates dicit,risus, non se poterat continere. Atqui hoc quoque symptoma nascebatur ex calore circa hypochondrium,& septum.Cui loco proinde admouēda erant tunc temporis frigida epithemata. Quarto die transegit cum his eisdem. Quinto deiectiones meræ,biliosæ, leues, valde pingues.Leuitas & pinguedo magna, colliquationē magnam significabant,atque adeo declarabant, spumosa, quæ primo die apparere cæperunt, vi caloris esse facta,vt solet in feruentibus ollis. Vrinæ huius diei fuerunt tenues,& pellucidæ,& paucæ. Quod ex turbatis nigris qua ratione fieri potuit,nisi raptabile in superiores partes?mirum autem quòd cum his vrinis cæpit mente cōstare,cum soleat,ijs apparentibus,quod non est,fieri,& quod est,augeri,delirium. Quid enim aliud sibi vult Hippocrates,di„ cens, vrinæ albæ perspicuæ malæ, maximè si in deliranti„ bus appareant? Sed tamen qua ratione fieri in Sileno cōiectem,audi:cum bilis,atque adeo, maligna omnia excrementa,per debilitatem facultatis & malo in deterius eunte,sursum reperent,tamen ab inflammatis hypochondrijs, in media via intercipiebantur. Proinde apparere cæperunt vrinæ perspicuæ, & homo nihilominus mente constitit. Tamen aucto magnopere malo, quod obsidebat hypòchondria, omnia lethalia signa ab ea die aucta magnopere sunt,& mortuus esset homo celerrimè nisi quędā exanthemata varis similia(vocant variolas) oborta, liberare omnino non valentia, tamen mortem retardassent. Nam die sexto sudauit parum circa caput. Quod genus sudoris magnopere in prognostico vituperatur; extrema fuerunt frigida, & quod est multò grauius, etiam liuida. Fuit magna iactatio. Ex ventre nihil exibat: & vrinæ suppresæ sunt; & febris acuta. atqui ex his ipsis sympto-

matis

matis conie cto varis similia exanthemata, hoc sexto die orta esse. Nam referens quæ octauo die contigerunt, dicit, exanthemata permanebant. Hoc autem verbum aperte significat non esse facta tunc primum: sed aliquot ante dies. His autem nascentibus, nihil magis sentitur, quàm anxietas quædam maxima, & iactatio. At qui supprimi euacuationes consuetæ solent, cum natura in partem aliam tentat nouum motum. Febris autem, cum hæc excerni incipiunt, mirum in modum crescit. Septimo die obmutuit, & extrema non amplius recaluerunt, & nihil minxit. Atqui si meminimus eorum quæ Philisco acciderunt, mirum est quòd hoc die septimo non sit extinctus, tamen verisimile est durasse hominem vsque ad vndecimum, quia cum robusta facultate ægrotare cœpit, & quia maxima pars biliosorum excrementorum, quæ malignam habebant qualitatem, ad cutem abscessit, quo factum est, vt reliquo morbo symptomata, pituitæ motum magis, quam bilis, significauerint. Nimirum octauo sudauit frigidum de toto corpore, quod quidem commotis cum bile pituitosis, factum puto: velut & somnos comatosos, vrinas, nunc tenues & perspicuas, nunc habentes multum sedimentum farinaceum. Dicit, simile farinæ, album, quia est aliud farinaceum rubrum, quod & orobinum dicitur. Verum non omnino conquieuit post septimum diem bilis, alioquin fortasse liberatus esset homo: sed ipsa exanthemata præse ferebant signa vtriusque succi, bilis quidem, quia rubra: pituitæ, quia rotunda, & velut vari: pituitæ autem contumacis, quia non faciebant abscessum: & bilis non probe euntis, sed recurrentis, signum præbebat irritatio illa, & excretio cum dolore, stercoris, tenuis, ob cruditatem, & mictus syncerus cum mordacitate. Cum his productus est morbus vsque ad vndecimum, quo obiit. Hunc dicit habuisse à principio ad finem, spiritum magnum & rarum. Dictum autem est à me antea, esse hoc mentis alienatæ, & si sine manifesto delirio fieri possit. Pulsus magnus in hypochondrio, incendium illius loci significat. Vituperatum autem est id signum magnopere ab Hippocrate in prognostico.

Aegrotus III.

HEROPHONTI febris acuta. à ventre pauca, qualia per tenesmum solent, inter initia. Post hæc autem tenuia deiecit, biliosa, copiosa. Somni non erant. Vrinæ nigræ, tenues. Quinto die mane surditas. Exacerbabantur omnia, lien intumescebat. Hypochondrij contentio. Ex aluo pauca nigra exibant. Desipuit. Sexto delirauit: sub noctem sudor, refrigeratio, delirium permanebat. Septimo circumfrigebat sitiens, desipiebat. Ad noctem redijt in mentem, dormiuit. Octauo febricitabat. lien subsidebat. Intelligebat omnia. Doluit secundum bubonem primum, secundum rectitudinem lienis: deinde dolores in ambas tibias. Noctem facile tulit. Vrinæ melioris coloris, subsidentiam habebant exiguam. Nono sudauit, iudicatus est. Intermisit. Quinto repetijt. Statim autem splen intumuit. Febris acuta. Surdita rursum. Post recidiuam autem tertio splen subsedit. surditas minor. Crura dolebant. Noctem sudauit. Iudicatus circa decimum septimum: neque delirauit in recidiua.

HEROPHON hic, vnus quidam eorum est, quos nuper dixerat, ex febre ardente, decimo septimo die cum recidiua iudicatos fuisse secundum rationem, & liberatos. Mouebatur hæc febris per impares. Talibus enim diebus exacerbatur, & iudicata est, cùm imperfectè, tum etiam perfectè. Habuit vsque ad nonum diē signa quæ timorem magis afferebant, quàm spem. Nam cum euacuationibus tantis in primis (vt solent per tenesmum) deinde fluentibus, tamen tenuibus, biliosis, & intempestiuis, & cum peruigilio, vrinæ erant nigræ & tenues: quæ mortales esse solent. Tamen quia nonus dies attulit signa concoctionis manifestæ (vrinas enim melioris coloris cum exigua subsidentia) meritò factum est, vt homo euaderet, atq; adeo secundum constitutionem legitimam. Euasit enim

decimo

decimoseptimo, ad quem à nono, tantum tempus est, quantum ad nonum à primo. Sed quia alia ex parte difficilimi morbi erant signa, alia ex parte salubriter affecti hominis, contigit vt difficili iudicio, & non sine recidiuis, ac cum multis abscessibus, homo euaderet. Abscessus autem decurrerunt vt oportuit, quo homo liberaretur: Nam à supernis ad inferna semper, & à nobilioribus ad ignobiliora semper permutatio procedebat. Nam imprimis fuit surditas. A surditate tumor lienis, ab hoc dolor inguinis sinistri (quæ rectitudo ad purgationem lienis multum fecit, & cursum quem cęperat natura tenere aperte iudicauit) deinde dolores in ambas tibias. Atqui non in alteram solum. Nam ambo crura, & ambæ manus, ob ignobilitatem sunt vtriusque lateris viscerum emunctoria: quanquam non æquè vtrorumque. Constat autem illum lienis tumorem in Herophonte, non fuisse phlegmonem. Alioqui si ex phlegmone eius visceris fuisset tantus tumor, non tam facilè subsedisset, & recurrisset. Sed succus per lienem, cursum cæpit, & fecit abscessum, atque adeo cum hoc factum sit, minus iam est inopinabile, etsi vrinæ nigræ tandiu durauerint, seruatum esse hominem. Nam crassi melancholicique succi verisimile est fuisse multum, cuius redundantia, siue maligna corruptione potest tales vrinas parere. Neque scio an in omnibus ægrotis, quorum in epidemijs mentio fit, aut alibi, ab Hippocrate fit qui cum habuerit vrinam nigram superfuerit, quin causam nigritiei præstiterit species succi. Mirumque nisi Herophonti durus tumor in liene superfuit ex crassa succi parte, cum tenuis exudata sit, cùm, sudore noni, tum etiam eo, quem hic indicauit futurum decimo septimo: qui omnino febrem sustulit.

Aegrotus IIII.

IN Thaso Philini vxorem quæ filiam pepererat, & secundum naturam purgatione facta, & cùm alia leniter transigißet, exactis quatuordecim diebus à partu,

ignis corrupuit cum rigore. Dolebat autem cor in initio, & dextrum hypochondrium. Dolores muliebrium. Purgatio cessauit. Apposito autem balano hæc leuiora sunt facta. Capitis autem & colli & lumborum dolores permanebant. Somni non erant. Extrema frigida. siticulosa. Venter vstus est. Pauca deiecit. Vrinæ tenues, & decolores, in initijs. Sexto die ad noctem delirauit multa, & rursum ad mentem rediјt. Septimo siticulosa. Deiectiones biliosæ, crebræ. Octauo riguit. Febris acuta: conuulsiones cum dolore. Multa delirabat. Surgebat. Apposito balano multa deiecit cum fluxu bilis. Somni non erant. Nono conuulsiones. Decimo nonnihil sapuit. Vndecimo dormiuit: omnia recordata est: cito autem rursum delirauit: minxit autem cum conuulsionibus confertim multum, rarò, admonentibus, crassum, album, quale fit in subsidentibus, cum perturbatur. Repositum multum tempus, non subsidebat. Color & crassities qualis fit in iumentis: Talia mingebat, quæ ego vidi. Quatuordecimo die, dolores per totum corpus. Verba multa. Nonnihil sapuit: cito autem rursum delirauit. Decimo septimo obmutuit, vigessimo obijt.

Non dubium est vxori Philini superuenisse causam aliquam manifestam febricitandi. Alioqui, cum per quatuordecim dies secundum naturam processisset expurgatio, non febricitasset. Partus enim naturalis, bonusque fuit, si quis alius: nam sine symptomatis, quæ non ferrentur leuiter, dicit ritè esse expurgatam. Merito ergo computat dies decretorios à febre, quanquam in prognostico à partu fieri debere affirmet. Verum explicuimus in controuersijs illud intelligi, cum videtur partus causam febricitandi præstitisse. Quanquam autem à principio partus non fuerit malus, tamen cum in medio partu (totum tempus naturalis expurgationis partum voco) febre

febre correpta fuerit, non potuit non habere, quæ per malos partus febricitantes habere solent. Ab eo enim die partus bene procedere desijt. Habuit ergo in vtero erysipelam, id quod dolores muliebrum, & vstio in ventre, significabant. Hæc autem facta sunt, quia purgatio cessauit. Recurrente autem sanguine in hepar, doluit dextrum hypochondrium, quod quia doluit, febris erat ardentissima, & mulier siticulosa, consentaneum est phlegmonem habuisse: fuisseque in muliere duas affectiones internas, phlegmonem in hepate, & in vtero erysipelam. Atqui aliorum symptomatum, quædam affectionem vteri, quædam hepatis, quædam vtriusque partis indicabant. Rigor enim, & cordis, hoc est oris ventriculi, dolor, ijs quæ febricitant a partu, familiares sunt, ob consensum ventriculi & neruorum cum vtero. Capitis, & colli, & lumborum dolores, detentis, aut male erumpentibus menstruis purgationibus, fiunt. Sitis, vehementiam febris, & phlegmonis, sequebatur. Frigus extremorum, magnitudinem phlegmonis, & naturalis caloris extinctionem. Peruigilium & delirium, læsionem magnam cerebri. Quoniam verò morbus non erat vera phrenitis, neque delirium fuit perpetuum, sed quibusdam diebus incidens. Conuulsiones autem, quæ nono die cæperunt multùm iam progredi, cerebri læsionem, & neruorum omnium, declarauerunt. Maximè cùm octauo antecesserit rigor ille intempestiuus (quia neque cocto morbo, neque in die decretorio) qui malignam materiæ qualitatem, & neruos tentari, ostendit. Habere hanc mulierem grauissimè, illa erant maxima signa, quæ lethalia apparebant, velut deliria magna & conuulsiones perseuerare, ac crescere in dies, acsi quando viderentur recessisse, statim recurrere: & ab euacuationibus spontaneis, & ab euacuatorijs auxilijs, quibus inter initia iuuari cæperat, procedente iam morbo nihil iuuari. Nam in primis diebus apposito balano (balanum enim intelligit vbi dicit, apposito autem hæc leuiora sunt facta) iuuari uisa est. Octauo tamen die, cum apposito rursum balano multa

biliosa deiecerit, adeo non est iuuata, vt ea nocte non dormiuerit, & nona conuulsa rursum sit. Fuerant autem septimo etiam deiectiones biliosæ crebræ. Quod vndecimo euenit, minxisse scilicet cum conuulsionibus, multum, rarò, admonentibus, nihil est aliud, quam eo die habuisse duo hæc symptomata, conuulsiones, & mictum, rarum & copiosum, & tunc solùm cum admonebatur. Hoc verò erat, conuulsio & delirium. Nam quia mens ægrotabat, non sentiebat vesicæ dolorem & pondus, ac proinde non mingebat nisi admonita, tunc verò multum, quia per interuallum longum, multum congestum erat. Conuulsiones autem cum tanta mentis alienatione, vide quam malè affectum esse cerebrum significarent. Species autem vrinæ,
, capitis etiam laborem monstrabat. Nam in aphorismo
, dictum est, vrinas perturbatas, quales in iumentis esse so-
, lent, dolorem capitis, præsentem aut imminentem significare. Oportet autem ob vires dierum decretoriorum, considerare, per quaternarios accepisse morbum mutationes insignes. quatuordecimo enim, & decimo septimo: atqui, quia quod decimo septimo euenit, grauissimum fuit (obmutescentia enim, quæ nisi cum ob paralisim fit linguæ, vicinis iam morti solet accidere) non potuit vltra vigessimum viuere. Hunc enim diem decimus septimus indicat, vt in controuersijs dictum est. Vbi illud etiam generatim indicauimus, intra vigessimum, omnes quaternarios, esse eorum, qui proximè sequuntur indices. Excrementa in hac muliere habuerunt, quod & in plerisque ægrotis huius tempestatis, bilis & pituitæ significationem, deiectiones enim, bilis: vrina, pituitæ.

Aegrotus V.

Epicratis vxorem, quæ decumbebat prope Archegetem, vicinam iam partui, rigor fortis apprehendit. Non incaluit, vt ferebant, & sequenti die, eadem. Tertio autem die, peperit filiam, & alia omnia venerunt secundum rationem. Secundo die post partum, apprehendit eam febris acuta, cordis dolor, & muliebriũ. Somni non erant:

ſequenti quidem hæc facta ſunt leuiora. Capitis autem & colli & lumborum dolor. A ventre autem pauca biliosa tenuia reddebat, ſyncera, vrinæ tenues ſubnigræ. Ex quo autem eam febris arripuit in noctem ſexto delirauit. Septimo omnia exacerbata ſunt, ſine ſomno delirauit, ſiticuloſa: deiectiones omnes biliosæ ſubrubræ. Octauo riguit, dormiuit plus. Nono cum iiſdem. Decimo crura cum labore dolebant, cordis rurſum dolor. capitis grauitas, nō delirauit. dormiuit magis. venter reſtitit. Vndecimo ſudauit. Minxit vrinas melioris coloris, ſubſidentiam habentes copioſam, leuius habuit. Decimo quarto riguit, febris acuta. Quindecimo vomuit biliosa: frigida, ſubcrebra, ſudauit, ſine febre fuit, in noctem autem febris acuta, vrinæ craſſitiem habentes. ſubſidentia alba. Decimo ſexto exacerbationem nocte habuit, & cum difficili tolerantia, non dormiuit, delirauit. Decimo octauo ſiticuloſa: lingua aruit, non dormiuit: delirauit multa. dolebant ei crura. Ad diem autem vigeſimum, manè parum riguit, comatoſa quieta dormiebat, uomuit bilioſa, pauca & nigra: In noctem ſurditas. Circa vigeſſimum primum autem lateris ſiniſtri grauitas per totum cum dolore, parum tuſſiit, vrinæ autem craſſitiem habentes, turbidæ, ſub rubræ, repoſitæ non ſubſidebant: Cætera autem leuius habebat, non ſine febre. Statim à principio in larynge dolorem & ruborem habuit, & gurgulionem reuulſum, fluuio acris, mordax, ſalſa, vſque ad finem perſeuerabat. Circa vigeſſimum ſeptimum ſine febre. Vrina habuit ſedimentum. Latus nonnihil dolebat. Circa trigeſſimum quartum, febris eam corripuit. Venter bilioſis, turbatus eſt. Quadrageſſimo vomuit pauca bilioſa. Indicata eſt perſectè. Et à febre liberata eſt octogeſſimo.

CVM diceret vxorem Epicratis duobus diebus ante

partum correptam esse rigore, ex quo non febricitauerit postea, addidit, vt ferebant: quæ verba dubitantis esse putat Gale. quia scripserat alibi, mala porro super mala eueniunt, vt post rigorem febris: insinuans, scilicet, nō posse rigorem fieri, cui febris non succedat. Ego verò non omnino nunquam fieri posse, arbitror Hippo. affirmasse, sed nō nisi raro & quibusdam ex causis. Inter quas, præcipua est, crudorum succorum redundantia: addidisse verò illud, vt ferebant, veritatis causa: quòd non viderit: sed audiuerit à familiaribus mulieri. Verisimile est enim, non esse accersitum medicum vsque ad diem secundum post partum, quo febre est correpta. Quamquam morbus non tantum à die quo est enixa, initium habuit motus, ac proinde etiam cōputationis: sed & à die quo riguit. Nam ab eo die cæpit iam parere, cum symptomatis, partus grauioris, & minimè naturalis. Iudicatū autē est à me in cōtrouersiis illud à die quo peperit, esse à die quo cæpit parere. Ergo dies quo primo febricitare cępit, erat iam quintus totius morbi. Non enim febricitauit sequenti die post partum, sed post diem partus, secundo. Quare iudicatus putetur octogesimo quarto, quia à febre octogesimo. Atqui, quasi insinuet non esse eundem sextum à febre & totius morbi, dixit, ex quo eam febris arripuit, sexto, ad noctem delirauit. Si enim legitima computatio esset à febre, vt in aliis, non semper in his diceret à febre: sed taceret. Apertissime hæc quoque habuit signa affectionis vteri, & multitudinis excrementi multiplicis, pituitosi scilicet & biliosi: quare & salsi, quin & melancholici. Habuit enim dolores muliebrium, & oris ventriculi, quod antiqui vocabant cor, quæ pars cum vtero statim consentit. Habuit etiam dolores capitis, colli, & lumborū. Quod partium earūdem passioni attestatur, & multitudinem indicat. Iam verò horrores quibus febres non superuenerunt, & coma, quod vigesimo die factum est, crudos succos: peruigilium, delirium, & biliosæ deiectiones, bilem iudicabant. Et dolor & rubor gurgulionis, qui fuit à principio per totū morbum, erat bilis, & salsæ pituitæ. Vomitus niger, & vrinæ crassæ, & turbidæ, sub rubræ, & grauitas totius sinistri lateris cum dolore, significabant crassum & melancholicū sanguinem. Nam dolor hic grauans, ad lienem præcipue pertinet, excrementis sibi familiaribus refertum. Vsque ad vndecimum

decimum diem exigua erat salutis significatio: nam signa passionis erant magna. In excrementis erant, partim cruditatis, partim contraria concoctioni, signa. In genere signorum salutis aut mortis, nullum video fuisse omnino bonum: & fuerunt multa valde mala. Itaque affectio videbatur lethalis: sed quia, vt consentaneum est, facultas fortis fuit, & symptomata fortasse ob laborem partus fuerunt, quàm pro morbi magnitudine, maiora, & vrinæ, quàm pro corruptione succorum, deteriores, ob admistionem melancholici excrementi, euasit mulier: sed cum difficili iudicatione, & morbo) producto vsque ad constitutionem longorum. Vndecimo habere cæpit signa concoctionis in vrina, obscura tamen (tantum enim melioris coloris) fuerant autem subnigræ: quare haud multum erat, esse melioris coloris. Subsidentiam habebant copiosam, qualis ex crudis sucis fieri solet, nihilominus hæc fuit mutatio in melius. Decimo quarto fuerunt iam in vrina signa manifestæ concoctionis. Vrinæ enim (inquit) crassæ cum subsidentia alba. Multo autem plus est habere crassitiem substantiæ quàm colorem meliorem. Nam cum Hippocrates dicit crassas, non addens perturbatas, coctas intelligit. Meritò ergo iuxta legem constitutionis legitimæ, iudicata est febris vigesimo septimo: sed, ob dictam causam, iudicium non fuit perfectum. Imò quia symptomata quædam durarunt, vt lateris dolor, repetiit ex acta alia septimana, trigesimo quarto, quo etiam deiectiones biliosas habuit, & quadragesimo vomuit. Nihilominus febris est producta ad octogesimum. Non mirum, si quisquam vigesimo primo die pleuritidem superuenisse suspicaretur Habebat enim febrem perpetuam, & accidit lateris dolor cum tussi. Tamen non esse veram pleuritidem, plane intelligeret ex doloris specie. Grauans enim erat, non pungens. Atque quia ad totum latus pertinebat, non tantum ad thoracis partem, manifestum fiebat, aut ad hypochondrium cui omnia alligata sunt, pertinere, aut per totum latus causam esse effusam.

Aegrotus

Aegrotus VI.

CLeonactidem qui supra Heracleum decumbebat, ignis arripuit erraticè. Dolebat autem capite a principio & sinistro latere, & aliarum partium labores, vt quæ lassata sunt. Febres exacerbationem habebant alias aliter sine ordine. Sudores quidem nunc erant, nunc non. Maxima ex parte incidebant paroxysmi in dies decretorios præcipuè. Circa vigesimum quartum autem doluerunt ei extremæ manus: vomuit flaua biliosa alias, satis multa paulo post saniosa omnia. subleuata sunt. Trigessimo iam die cœpit a naribus sanguis fluere ex ambabus, & hæc erraticè paulatim vsque ad iudicium. Non abhorruit autem a cibo, neque sitijt per totum tempus, neque somno caruit. Vrinæ tenues non sine colore. Quadragessimo autem minuit subrubra, sedimentum multum subrubrum habentia. Subleuatus est. Post hæc autem variarunt vrinæ: nunc quidem sedimentum habebant, nunc non. Sexagessimo vrinis sedimentum multum, & album, & leue. Remissa sunt omnia. Febres intermittebant. Vrinæ autem rursum tenues sed boni coloris. Septuagessimo sine febre fuit. Intermisit dies decem. Octogessimo riguit. Febris eum arripuit acuta, sudauit multum. Vrina habuit sedimentum rubrum leue. Perfectè iudicatus est.

HAEC febris fuit erratica continua vsque ad sexagesimum, quo facta est intermittens. Erratica autem continua est, quæ exacerbationes habet erratico modo. Habuit autem vt paroxysmos, ita euacuationes erraticas, sudorem scilicet, & fluxiones sanguinis. Dolor sinistri lateris non erat pleuritis, quædam enim alia symptomata ad fuissent, sed ex adiunctis coniecto ad ventriculi os cruditatibus refertum, eum dolorem pertinuisse, sæpissimè enim id latus

ob

ob ventriculum dolet. Nimirum collocatum est eo loco eius os. Atqui ex huius passione statim dolet caput, ob malos fumos quos recipit: quin & totum corpus dolet, vt quod est defatigatum & lassatum labore, debilitatis scilicet partibus omnibus. Atqui quod 24. factum est, hoc quoque indicat. Leuati enim sunt omnes dolores vomitu biliosorum, & saniosorum. Quæ quidem partim fuerunt biliosa, quæ ob debilitatem partis confluxerunt, partim male corruptus chylus. Neque mirum non ante vigesimum quartum esse euacuata, quæ in ventriculo putruerant. Scimus enim post multò plures dies solere quædam in ventre congesta, expelli. Atqui non abhorruisse a cibo, neque sitijsse, neque caruisse somno, multus & crudus succus faciebat, & frigidus. Neque verò quoniam biliosa euomuit è cauo Ventris, non habuit intra tunicas pituitosa. Dolor manuum extremarum, abscessus quidam fuerit, quales solent esse per febres longas, maximè per quas assiduæ a principio, & variæ euacuationes sunt. Velut in hoc. Id enim multitudinis signum est. Accidunt autem maximè abscessus ad articulos per febres laboriosas, cuius modi esse hanc, illa totius corporis lassitudo declarauit. Chyragra ergo censeo tentatum esse Cleonactidem. 24. habuit vrinas tenues boni coloris, quales crudo morbo fieri alibi dixit, vsque ad 40. ad hoc cæpit habere coctionis manifestæ notas. Subrubra enim minxit, cum multo sedimento, subrubro. Quare vsque ad octogesimum est productus morbus. Vt hoc quoque sit exemplú legitimæ constitutionis morborum. Quanquam enim ante 80. habuit nonnullas iudicationes imperfectas, perfecte autem non antea habuit. A sexagesimo cæpit fieri intermittens. A septuagesimo intermisit vsque ad. 80. iã quo cum rigore, & sudore iudicatus est perfectè. Videretur autem medicis. 80. die superuenisse tertiana intermittens: facto enim rigori superuenit febris: febri sudor, & integra solutio: quæ ipsissima tertianæ figura esse videtur, tamen non ita erat. Sed facultas expultrix mouere incipiens, fecit rigorem. Quia autem hæc non fuit adeo fortis, vt statim rigenti sudor superueniret, hærentibus excrementis per aliquot horas, arsit, vsque dum nouo facultatis impetu facto, sudauit, & iudicatus est.

Aegro-

Aegrotus VII.

ERasinum qui propè Bootæ torrentem habitabat ignis arripuit, post cœnam noctem perturbatam, diem primum quietum, noctem molestam habuit. Secundo omnia exacerbata sunt in noctem, delirauit. Tertio cum labore delirauit multa. Quartus fuit molestissimus. Nocte autem nihil dormiuit. In somnia & cogitationes. Deinde peiora & magna, & periculosa, timor, difficilis tolerantia. Quinto mane recreatus est, intelligebat omnia. Multum autem ante meridiem furijt. Continere se non poterat. Extrema frigida subliuida. Vrinæ crudæ. Mortuus est ad solis occasum. Huic febres vsque ad finem cum sudore. Hypochondria sublimia. Contentio cum dolore. Vrinæ autem nigræ habentes suspensiones rotundas. Non quiescebat, ex ventre autem reddebat stercus. Sitiebat vsque ad finem non admodum. Conuulsiones multæ cum sudore. Circa mortem autem vsque ad finem.

HIC Erasinus habuit secundum vtrumque hypochondrium phlegmonem magnum, & multum compatientibus cerebro & neruis tentabatur delirio & conuulsione, adeo vt tandem conuulsus mortuus sit. Atqui quanquàm ob acutiem morbi, in dies capientis maximum incrementũ, videbatur sequens dies semper fieri deterior hesterno: tamen per pares dies moueri, molestia maxima, quam attulit quartus dies & signis, quem attulit sextus, iudicarunt. Habuit semper vrinas nigras, quas crudas vocat, quia non erant coctæ. Non enim tantum crudæ erant, sed contraria etiam concoctioni signa. Quod non admodum sitiebat, nihilo erat melius, præter rationem enim erat. Fuit verò hic Erasinus singulare exemplum, illorum, de quibus dixerat antea, plurimos hac tempestate sexto die mortuos, his fere signis.

Aegro-

Aegrotus VIII.

MEtonem ignis arripuit. Lumborum grauitas cum dolore: Secundo multum aquæ bibenti aluus bene reddidit. Tertio, capitis grauitas: deiectiones tenues, biliosæ, subrubræ. Quarto omnia exacerbata sunt. Fluxit a dextra nare sanguis, paululùm, bis. Noctem difficulter. Deiectiones quales tertio die, vrinas subnigras habebat, in quibus pendebant subnigra sparsa. Non sudabat. Quinto largiter fluxit ex sinistra synecerum. Sudauit. Iudicatus est. A iudicio insomnis erat, delirabat: vrinæ tenues subnigræ. Balneis secundum caput vsus est: dormiuit, resipuit. Hoc non repetijt, sed fluxit sanguis sæpe post iudicium.

HAEC Metonis febris ex nullo succo mihi videtur pependisse minus, quam ex pituita. Nam pituitæ nulla habuit signa: sanguinis nonnulla. Siquidem habuit diebus, tertio & quarto, subrubras deiectiones. Flauæ bilis habuit multa: nam biliosas & tenues deiectiones, melancholiæ autem habuit, plurima. Nam eius delirij & peruigilij, quod post febrem solutam habuit constat causam fuisse melancholiam. Nam sine febre non fuerit phrenitis. Sed consumpta per deiectionem & sudorem, cum bile, tum parte melancholiæ putrescente, relicta est multa fex, quæ illorum symptomatum, vt solet, causam præstitit. Hæc ergo, quæ soluta febre subsequuta sunt, aperte declararunt ex nigra bile, magna ex parte, febrem pependisse. Quare consentaneum est, vrinas quoque, factas esse subnigras, ob nigrum succum. Quare non est admodum præter rationē, cum vrina nigra liberatum esse hominem. Fuit enim ea vrina, in hoc, non mortis, sed passionis signum. Hoc idem euenit mulieri morosæ in Thaso, cuius in tertio libro mentio fit. Nimirum cum vrina nigra, a melancholica passione liberata est. Verum quanquam nigra bilis præcipuè erat causa, affectus locus hepar erat, magis quam lien. Alioquin fluxio de nare dextera non adeo iuuisset. Est dignum

hic consideratione, quòd dicit, secundo die multum aquæ bibenti aluus benè reddidit, nam quasi reddens causam id dixit. Nimirum aluus bene reddidit, quia aquam multam ille bibit. Quod quidem potuit fieri casu, aut medici consilio. Sed vtcumque, non dubito iuuisse. Nam deonerando aluum, soluerit lumborum grauem dolorem. Ego quidem sæpe hac parte grauiter dolente, cum ob redundantiam in intestinis dolorem ortum coniecto, do bibendam multam aquam cùm multo saccharo, aut admisto exymelite, & aut sola hac, aut immisso clystere, molior deiectionem. Fecit autem arbitror ita Hippocrates, in Metone, dixitque, vt nos imitaremur. Velut illud, balneis secundum caput vsus est. Non enim profectò ipse sua sponte vsus est, sed Hippocrates iussit. neque in illa occasione excogitari melius auxilium potuit. Quia balneum, vt humida causa, melancholicæ intemperiei per se occurrebat, & conciliabat somnum (quo in melancholicis nihil est vtilius) & laxando vias, fluxum sanguinis de naribus, a quo adeo iuuati omnes sunt, mouebat. Meto certò eo fluxu, adeo iuuatus est, vt cum signa concoctionis non antecesserint, tamen quia sæpe fluxit sanguis post iudicium, sine recidiua transegerit.

Aegrotus IX.

Critoni in Thaso, recto ambulanti, pedis dolor cæpit fortis a magno digito. Decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum subcalescens. In noctem delirauit. Secundo tumor per totum pedem, & vsque ad talum, subrubens, & cum contentione. Pustulæ nigræ. Febris acuta: insaniit, a ventre autem mera biliosa, copiosa, effluerunt. Mortuus est a principio secundo die.

ACVTISSIMVS exacte, ac pernitiosissimus fuit hic morbus, quo mortuus Crito est secundo die, ex quo febre acuta teneri cæpit, tertio autem, ex quo dolore digiti pedis correptus est. Nihil mirum, si hic homo podagra se tentari primo illo die suspicatus est. Nam ambulanti ad

huc

huc recto, dolor pedis accidit fortis. Tamen illud malum non esse mite, neque fieri, vt solet, ob virtutis robur detrudentis ad articulos, quæ redundant in intimis partibus, sed ob venenatam quandam succorum qualitatem, suspitionem statim præbere cœpit, horridum & fastidiosum fieri hominem. Maxime autem suspitionem auxit, delirium primæ noctis. Cum illo die, non esset homo occupatus, nisi exigua febre, parum scilicet subcalescens. Quod nomen significat, ex assiduis eius diei horroribus, vix posse calidum innatum, ad corporis habitum redire? accedens autē fastidium, ad intima confluere, aut in intimis hærere malignos succos. Summè verò iam aperta fuit veneni significatio, cum facto maiore pedis tumore, pustulæ nigræ cum contentione, hoc est ampullæ quædam bullis distentis, similes, eruperunt. Nam scimus exanthemata nigra per febres acutas erumpentia, tam esse lethalia, vt vix quequam cum ijs seruari contingat. Certè anno. 57. quo pernitiosum quoddam genus febrium cum exanthematis grassatum est, cum rubeis multi seruabantur, cum nigris, vnius solum, videor mihi meminisse, seruati. Quominus autem expectaret medicus Critonem abscessu cum pustulis facto iuuari posse, febris acuta & insania fecerunt. Nimirum illis erumpentibus facta sunt omnia grauiora, pro sub calfactu febris acuta: pro delirio, mania siue furor: & pro fastidio, copiosæ deiectiones, meræ, biliosæ, quæ cum adeo lethaliter affectum hominem iuuare non possent, vires prorsus deiecerunt. Cum ergo perniciosa signa adeo properarent, factum est, vt perierit homo intra triduum. Hic certè homo a multis putatus sit venenum accepisse, tamen scimus solere multos venenum intra sese, ex prauo victu generare, & repente mori, non aliter ac qui acceperit.

Aegrotus X.

Clazomenium, qui decumbebat iuxta puteum Phrinichidæ, ignis arripuit. A principio dolebant illi caput, & collum, & lumbi. Statim surditas. Somni non erant. Febris acuta arripuit eum. Hypochondrium suspen-

sum

sum erat cum tumore. Contentio exigua. Lingua arida. Quarto in noctem desipuit. Quinto cum dolore omnia sunt exacerbata. Circa vndecimum autem nonnihil remissa sunt. Ex ventre autem ab initio, & vsque ad quatuordecimum multa tenuia, aquei coloris reddebat. Quæ ad deiectionem attinent, cum bona tolerantia transigebat. Deinde venter restitit. Vrinæ vsque ad finem tenues quidē, boni autem coloris, & multam habebant suspensionem, dispersam. Non sudabat. Decimo sexto minxit paulo crassius. Habebat exiguam subsidentiam. Subleuatus nonnihil est. Resipuit magis. Decimo septimo rursum tenuia. Secundum vtramque autem tumor cum dolore. Somni non erant. Delirabat. Crurum habuit dolorem. Vigesimo sine febre, iudicatus est. Non sudauit. Omnia intelligebat. Circa autem vigessimum septimum, coxæ dextræ fortis dolor. Citò cessauit. Quæ autem secundum aurem, neque subsidebant, neque suppurationem accipiebant, dolor autem. Trigessimo primo, diarrhœa, multis aquosis, cum dysentericis. Vrinas crassas minxit, subsederunt quæ circa aures. Quadragessimo autem doluit dextro oculo. Videbat obtusius: rediĳt ad statum.

Hic Clazomenius, est ille Hermippus, cuius pridem facta mentio est, vbi dicebatur. Quæ circa aures in febribus erumpebant cum dolore, quibusdam deficiente iudicatoriè febre, neque sedantur, neque suppurant. His diarrhoea biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Vt Hermippo Clazomenio. De hoc etiam, & qui eodem modo laborarunt illa tempestate, dixit antea, quibus fiebant parotides, vigessimo iudicabantur. Solutæ sunt omnibus quibus non suppurabant, sed ad vesicā conuertebantur. Laborauit hic febre ardente cum inflammatione in hypochondrio. Habuit autem a principio signa magni periculi, & magnæ cacochymiæ. Nam dolores capitis, colli, & lumborum, ĳs qui cum materiæ redundātia

tia febricitare incipiunt, solent accidere: euacuationes præterea symptomaticæ: maxima febris à principio, & deliriũ. Tamen signa cruditatis, producta longius sunt, quam pro tanta febris acutie. Constante ergo virtute factum est, vt euacuationes vtiles essent, & homo salubriter affectus, tamen febris produceretur, vsque ad quadragesimum: qui finis est decidentium ex acutis. Atqui cum signa concoctionis non cæperint apparere ante decimum septimum, meritò iuxta legem constitutionis legitimæ, vltra trigesimũ productum est malum. Rarum autem est, huiusmodi morbos, qui ex acutis fiunt, non habere intermissiones, & recidiuas & multos variosque abscessus. Habuit hic primam iudicationem in vigesimo, vt alij, qui illa tempestate per febres, habebant parotidas. Vsque adeo, cùm morbus aliquis Epidemialis grassatur, refert quam multum, considerare omnia, quæ ægrotantibus contingunt. Talia enim, in iis, qui similiter ægrotare incipiunt, oportet expectare. Ferè enim eodem morbo, cum eisdem signis laborantes, eisdem diebus iudicantur. Nimirum est communis causa omnium horum, quo fit vt curatio etiam similis congruat. Atqui iuuat hæc obseruatio adeo, vt multò melius soleant medici, cum multum iam processit tempestas, curationẽ suscipere morbi popularis, quam cum incipit. Vt propter medicos, melior conditio sit, eorum qui progressa iam tempestate ægrotant: quamquam ob ipsos morbos, sit deterior, nisi plurimũ iam tempestas inclinet. Omnes abscessus quos Clazomenius habuit, frequenter solent per morbos occurrere. Maximè autem occurrunt nobis hoc anno sexagesimo primo, qui, vt quem Hippo. describit modò, fuit siccissimus.

Aegrotus XI.

DRomeadæ vxorem, quæ filiam pepererat, & alijs omnibus secundum rationem factis, secundo die rigor accepit. Febris acuta. Cæpit autem primo dolere circa hypochondrium. Fastidiosa, horrida, & sibi displicens. Sequentibus diebus non dormiuit. Spiritus magnus & rarus. Hypochondrium statim suspensum. Secun-

do ab eo quo riguit, ab aluo bene reddidit stercora. Vrinæ crassæ, albæ, turbidæ. vt fit ex subsidentibus, cum perturbantur. Repositæ multum tempus, non subsidebant. Noctem non dormiuit. Tertio circa meridiem riguit. Febris acuta. Vrinæ similes: hypochondrij dolor. Fastidiosa. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Sudauit per totum corpus frigidum: cito autem recaluit. Quarto circa hypochondrium non nihil subleuata est: capitis autem grauitas cum dolore. Subsoporata est. Pauca à naribus exierunt. Lingua arida siticulosa, fastidiosa. Vrinæ similes, ab aluo nihil. Circa meridiem multa delirauit, & rursum cito parum redijt ad mentem. Surgebat: mox sopore correpta est. Refrigeratio exigua, nocte dormiuit. Delirauit. Spiritus magnus, rarus. Paulo post conuulsiones ex capite cœperunt. Celeriter mortua est.

CVR Hippo. narrat vxorem Dromeadæ peperisse filiá?
an quia filiam peperisse, multo deterius est, & ex filiæ, quá
ex filij partu, sæpius, & grauius ægrotatur. Nam & Epicra-
tis vxorem, narrauit prius, filiam peperisse Nimirum si om-
nes quæ pepererunt, & non sunt multùm expurgatæ, paratæ
sunt grauiter ægrotare, ob multitudinem excrementorum
quæ nouem mensibus congesserunt, multò magis quæ pe-
pererunt filias. Quia enim magis excrementosæ sunt, ple-
runque filias concipiunt. Hæc verò cum filiam peperisset,
lethaliter febricitauit, adeo vt mortua sit septimo à partu,
sexto ab acuta febre. Totus autem affectus hic, fuit: ex pur-
gatione intempestiuè suppressa. Multa excrementa mali-
gna & varia, partim pituitosa, sursum recurrerunt, affece-
runtque ita in primis hypochondrium, & ventriculi os,
deinde caput, in quo, vbi semel firmata sunt, cum conuul-
sione mortua est mulier. Laborauit verò caput ob ascen-
dentes vapores, per consensum, antequam firmatum in eo
omnino malum est. Sed mirum est quòd dicit, aliis omni-
bus secundum rationem factis. Si enim omnia ita facta
sunt, naturalis fuerit partus. Qui ergo potuerit proximo
die febricitare febre acuta? sed illud nihil aliud est, quàm

quæ

quæ illo die agenda fuerunt, ſecundum rationem fuiſſe facta, hoc eſt mox poſt fœtum emiſſas fuiſſe ſecundinas. Rigor non erat ſignum morbi, ſed malitiæ excrementorum, & paſſionis neruoſarum partium. Quamquam non mirum ſi quiſpiam conſiderans, tertio die ab hoc quo primum riguit, rigere rurſum, & ex rigore factam rurſum febrem acutam, hoc eſt creuiſſe febrem denuò in magnam, putaret eſſe febrem tertianam, & ob coniunctam aliam continuam, totum morbum eſſe ſemitertianam. Cæterum quamquam primis illis diebus non habebat facilem diſtinctionem (nam horridam quoque fuiſſe poſt rigorem dicit) tamen ſequens figura apertè prodit, non eſſe hunc morbum. Nullùs enim rigor quinto factus eſt, ſed ſexto. Itaque rigor hic non morbi ſpeciem: ſed ſucci malitiam indicabat. Succeſſit febris acuta, hoc eſt ardens. vt per paroxyſmos ſolet, putreſcentibus quæ erant agitata. Deinde his decumbentibus in hypochondria, cæperunt dolere. Faſtidioſa fuit laborante ore ventriculi: horrida, ob malignam qualitatem ſuccorum membris omnibus moleſtam: & hac quoq; cauſa, ſibi diſplicens. Hoc verò eſt anxiam eſſe, modo quodam indicibili male habentem. Peruigilium, & ſpiritus magnus & rarus, compatientis cerebri, & incipientis delirij. Hypochondrium doluit in primis, ſtatim factum eſt velut ſuſpenſum à ſepto, & ſuperioribus partibus; quod ſuccis per illud euntibus in caput, fit. Quem etiam raptum in caput, portenderunt vrinæ, quæ ſecundo die apparuerunt, craſſæ ſcilicet albæ & turbidæ, quales fieri ſolent, quæ multo tempore repoſitæ perturbantur. Fiunt autem ex iis, quæ antequàm perturbarentur, ſubſidebant. Hæ enim ſunt quas alibi vocat, velut iumentorum, vbi dicit, vrinas quales iumentorum dolorem capitis ſignificare, qui adeſt aut aderit. Tales etiam vrinas dicit fuiſſe die tertio. Quo etiam die fuiſſe dicit hypochondrij dolorem cum faſtidio, & nocte difficilem tolerantiam, & peruigilium. Ego quidem videor mihi intelligere contraxiſſe iam hypochondrium dextrum aut ſiniſtrum (id enim non diſtinguit) aut fortaſſe vtrumque, phlegmonoſum affectum, ex confluxu ſcilicet qui in eam partem à principio fieri cæperat. Quod ſudauit per totum corpus, non erat malum: malum autem, quòd frigidum: quamquam leuius: quia cito recaluit. Frigidi ſudoris

 duplicem

duplicem eo die fuisse causam puto, admistionem pituitæ
cum bile, & debilitatem innati calidi malè se iam diffun-
dentis. Quarto die, pessima mutatio facta est. Id quod om-
nibus qui illa tempestate sexto die mortui sunt, contigisse,
antea dixit. Nam quid aliud fuit, circa hypochondriũ, non-
nihil subleuatam esse, capitis autem dolorem, grauem, &
soporem accidisse, & pauca è naribus exisse, quam permu-
tatam esse magnam materiæ partem, ab hypochondrio in
caput? dolor quidem hanc permutationem indicabat, gra-
uitas autem & sopor crassam & pituitosam fuisse materiã
magna ex parte. Atque adeo pituita in caput impigit, bilis
hæsit magis in ventriculo. Quare facta est lingua insigni-
ter arida, & mulier siticulosa. Vrinæ quoque ex crassis &
turbidis, factæ paucæ & tenues, indicabant raptum mate-
riæ in caput. Sed oleosas quoque fuisse dicit. Galenus in
enarratione historiæ Parij, tertio libro dicit, oleosas vrinas
non dici, quæ oleum contineant: sed quæ substantiæ modo
& colore similes oleo, sint. Cæterùm hoc loco constat o-
leosas non ita dici: essent, enim crassæ: at verò dicit, vrinæ
tenues, oleosæ. Non ergo substantiæ modo similes oleo:
sed velut oleo plenas intelligit. Quæ quidem colliquatio-
nis soboles sunt. Sed quid mirum, tam acutam febrem fuisse
etiam colliquantem? itaque quidquid, in historia Parij, no-
men significet, huius mulieris vrinæ oleum continebant
innatans. Quinto die omnia fuerunt similia, & præter hæc,
aluus est suppressa, expultrice facultate iam cessante. Atque
hoc tempore omnia fuerunt iam repente conuulsa. Accidit
enim in hoc moriendi genere, ita mori, vt paulo ante, iis
qui adsunt, non viderentur morituri.

Aegrotus XII.

Homo quidam calescens cœnauit, atque adeo multum, vomuit omnia. Nocte febris acuta. Hypochondrij dextri dolor. Phlegmone subtenuis ex externa parte. Noctem difficulter tulit. Vrinæ autem initio rubræ, crassitiem habentes. Repositæ non subsidebant. Lingua arida.

Non

Non valde siticulosus. Quarto febris acuta. Dolor omnium. Quinto minxit læue, oleosum, multum. Febris acuta. Sexto vesperi multum delirauit. Neque nocte dormiuit. Septimo omnia exacerbata sunt. Vrinæ similes. Verba multa. Continere non poterat. Ab aluo autem cum irritatione exierunt humida, turbata, cùm lumbricis. Noctem cum dolore. Mane autem riguit: febris acuta. Sudauit multùm, sine febre fieri visus est. Non multum dormiuit. Ex somno frigus. Sputum. Vesperi multum delirauit. Paulo post autem vomuit nigra, pauca, biliosa: nono refrigeratio. Delirauit multùm non dormiuit. Decimo crura cum dolore. Omnia exacerbata sunt. Delirauit. Vndecimo mortuus est.

NVLLVM est erratum tam exiguum, quod non possit magnopere lædere, eum qui ad morbum paratus iam sit. Tantum momentum habet occasio, vt non ita pridem in historia Philonis filiæ animaduertimus. Hic cum iam febricitare inciperet, fortasse id non agnoscens, aut tanti mali initium esse non timens, cœnauit lautè, atque adeo, vt est verisimile, potauit largius. Læsus multum est, & continere non potuit cibum, sed vomuit omnia, & nocte plurimum creuit febris, & phlegmonem contraxit in hypochondrio dextro, in partibus internis. Hoc enim est quod dicit, subtenuis, ex externa parte. Hoc est, fuit inflammatio, quæ in externa parte tenuiter sentiebatur. Erat itaque interna, eius hypochondrij. Quam proinde ad hepar pertinuisse constat. Habuit proinde dolorem & ardorem eo loco, febrem ardentem, linguam aridam, exustia quoque vstionem referebant. Vrinæ imprimis rubræ, crassæ, ex feruente sanguine, deinde habere cæperunt multum oleosum, læue, hoc est multam pinguedinem. Hinc difficilis tolerantia. Hinc peruigilia, deliriaque cum his non erat admodum siticulosus. Nihilo tamen id erat melius. Delirij enim aut corrupti sensus. Quod septimo die exierunt ab aluo cum irritatione humida turbata, inflammationis etiam fuit soboles. Biliosa enim & vsta erant, cum irritarent.

apparuit nocte tertij diei. Delirauit enim omnino, & vigilauit, & noctem difficulter tulit. Huic difficultati noctis successit turbatio ventris, exeuntibus paucis, biliosis, synceris. Quæ euacuatio mala fuit, & quia intempestiua & exigua, & quia synceri excrementi. Vbi dicit, secundum clauiculam dextræ manus, & rursum, dextra manus languit, conjecto vitiatum esse codicem Græcum & Latinum, legendumque fuisse, pro dextra sinistra, & pro dextræ sinistræ. Nam paulo post, hos ipsos dolores & labores narrans, dicit circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Et rursum, dolores secundum clauiculam & brachium sinistrum permanebant. Hoc autē verbū permanebant, apertè significat de eisdem doloribus eum dicere, qui à principio cæperāt, non de nouis. Succedētibus itaque similibus signis semper malis, cum signis autem concoctionis manifestæ, septimo soluta est febris. Non tamē ita, vt quisquam expectare posset, non redituram. Manebant enim multi dolores Vndecimo facta in deterius mutatione, quatuor decimo liberata est: præter expectationē profecto, siquis alius tota hac tempestate. Nam quantúuis viderentur constare vires, tamen futuras recidiuas admodum erat consentaneum.

Aegrotus XIIII.

MElidæ quæ decubuit iuxta templum Iunonis, cæpit caput & collum & pectus dolor fortis. Statim autem febris acuta arripuit eam. Muliebria autem pauca apparuerunt, dolores omnium horum continui. Sexto comatosa, fastidiosa, horrida. Rubræ maxillæ, parum delirauit. Septimo sudauit. Febris defecit. Permanebant dolores. Reuersa est. Somni pauci. Vrinæ vsque ad finem boni coloris, & tenues. Deiectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fœtidæ eruperunt. Vrinis subsidētia alba leuis. Sudauit. Iudicata est perfectè vndecimo.

Haud dubie mulier hæc ob suppressionem mēstruorum laborauit pulmonia. Nam aliquando ante febrem, capitis, colli,

colli,& pectoris dolorem habebat fortem. Si quæ autem pars ante febrem doluit, in ea solet morbus firmari. Verissimile ergo erat, hunc morbum firmatum iri in capite, aut parte aliqua thoracis. Tantum refert ad morbi exactam cognitionem, percontari vt haberet homo, antequam manifeste febricitare cæperit. Atqui propriæ phrenitidis non sunt in hac consecuta signa (non enim delirum perpetuũ) sed paraphrenitidis per consensum cum alia parte, sexto die. Laborare verò pulmonem inflammatione, omnia quæ subsecuta sunt indicarunt: febris acuta: rubor maxillarum: coma,& delirium. Hoc enim consensionis cerebri genus, familiaris pulmoniæ est. Hippocrates nunquam solet pulsus meminisse: habuerit vero hæc molles. Fastidiosa fuit, ob viciniam oris ventriculi cum pulmone, & ob fluxionem,& intemperiem. Dolor quidem pectoris, ob pulmonis affectum non solet esse fortis, sed surdus quidam. Cæterum hic fortis fuit, antequam in ipsum pulmonem fluxio est recepta, dolentibus alijs partibus, quæ illum circunstant, per quas fluxio fiebat. Malo autem procedente, verisimile est, hunc dolorem commutatum esse cum alio tardiori. Hæc inflammatio ob partis calorem & viciniam cũ corde, acutissima esse solet. Ita huic contigit: finita est intra septem dies. Nam & febris est extincta. Sed quia permanebant dolores, capitis scilicet, colli,& pectoris, quod non esse insumptam totam fluxionem indicabat, redijt inflammatio, ac cum ea febris. quanquam in recidiua malum fuit multo magis biliosum, in prima febre multo magis pituitosum. Indicant id symptomata. Habuit enim paucos somnos, deiectiones tenues, biliosas, mordaces, nigras, fœtidas,& exiguas. Quæ quidem, & ob qualitatem, & quia exiguæ, malæ erant, tamen quia vrinæ vsque ad finem apparuerunt, tenues, boni coloris, quæ partim crudæ partim coctæ sunt, in fine cum subsidentia alba leui iudicata est perfectè cum sudore, vndecimo. Oportet hic animaduerti non esse per inflammationes quarundam partium, negligendam vrinarum inspectionem, in hac ægrota maximè, in qua excrementa indicabant, febrem non esse tantum accidens, sed putridam etiam in venis. Non minus considerari oportet, vim septimi & vndecimi, esseque sudorẽ accommodatam iudicationis speciem in pulmonia.

Liber secundus.

Sectio Prima.

CARBVNCVLI in Cranone æstiui Pluebat in vstionibus aqua larga. Per totum fiebat, & præcipue flante austro. Innascebantur in cute sanies. Cum autem erant conclusæ, calescebant, & faciebant pruritum. Deinde bullæ similes vstis erumpebant, & sub cute vri videbantur.

FEBRES omnes cum bubonibus malæ sunt præter diarias, vt in Aphorismo ab eodem dictum est, tamen non omnes æque malæ, sed tanto deteriores succi notas habent: Hinc fit vt in ijs febribus, quæ præcipuè pestilentes sunt, carbunculi quidam, aut carbunculis proximæ inflammationes, in aliqua adenosarum partium mox appareant: quibus raro non succedit, gangrena, & mors. Raro autem incipit pestis mox a carbunculis, sed antecedere solent febres mali moris, interimentes plurimos, fortasse sine vitio aliquo cutis in primis, deinde cum maculis morsibus culicum similibus, aut vibicibus, aut bullis, similibus ijs quæ fiunt in combustis: tandem confirmata peste, apparent carbunculi; innascentibus simul alijs maculis per totam cutem: nam magna significatio est malignitatis materiæ intempestiua expulsio. Quare mox apparent in malignis, quæ græci vocant phlyctenas, aut exanthemata, aut phymata. Sunt vero hæc bullæ, aut maculę, aut tumores: & accedunt his sæpe malignæ vomitiones, aut profluuia alui, sudores copiosi, intempestiuè hæc omnia, & sine conferētia & tolerantia. Accedunt præterea symptomata alia malignitatis, vt deliria, & syncopes, & pulsus diuersi, & febriles.

briles. Ita factum est in Cranone, ciuitate Thesaliæ, quam pestis pessime afflixit. Fuerunt carbunculi, non quidem omnes abscessus qui eo anno in cute apparuerunt, sed qui æstiui. Verisimile est autem a principio veris, quod ab æquinoctio incipit, febres malignas solas, aut cũ alijs abscessibus fuisse, ineunte autem æstate circa ortum vergiliarum cæpisse apparere carbunculos Ita enim fieri solet, & ita factum esse hoc anno Cæsaraugustæ scimus. Atqui profectò meritò. Nulla enim incipiunt a maximis. Merito ergo alij morbi pestilentes, cum alijs minus malignis abscessibus facti fuerint in initio, facto iam maximo aeris calore, cum carbunculis. Non enim tantum qui hos habent, sunt pestilentes, & si hi maxime ita vocentur, sed quicunque populares, & adeo perniciosi, vt plurimos interimant. Accidit verò his omnibus esse contagiosis. Carbunculi autem, vt docet Galenus. lib. de tumoribus præter naturam, fiunt ex sanguine vsque ad naturam atræ bilis feruente. Communes morbi, vt in initio primi libri indicatum est, necessario habent causam in aeris infectione. Quia sola ea est omnibus hominibus communis causa. Contagiosi autem non possunt esse, nisi ob putredinem, neque admodum mortiferi, nisi ob malignam. Pestes ergo semper habent causam in maligna putrescentia aeris. Putredinis verò causæ, quod ad temperamẽtum attinet, sunt calor & humiditas, altera vt faciens, altera ut patiens. Merito ergo Hippocrates dicit, cùm hoc loco, tum multis alijs, pestilentem aeris constitutionem esse calidam & humidam: velut & Galenus pluries quàm vt referri posit. Insinuans ergo causam, qua illo anno tam maligna pestis tenuit Cranonem, dicit, pluebat in ardoribus. Aqua larga. Per totum fiebat, maximè flante austro. Hæc tota est descriptio maxime calidæ & humidæ constitutionis. Calidiorem enim aut frigidiorem: humidiorem aut sicciorem, annum anno, facit, non accesus aut recessius solis (hic. n. æqualis semper est) sed pluuiæ multæ aut paucæ, & ventorum species præcipuè. Vt quidem hæc sint aut non sint, sintve plus aut minus, consentaneum est varios astrorum aspectus facere, quorum secundum singulos annos mira est differentia, cum hæc inferna a supernis illis lationibus gubernentur. Nam si omnia haberent eodem modo in superio-

perioribus illis corporibus, cur non eodem modo ēt hic haberent, aut fierent? Cæterum hæc ipsa afferunt hanc aut illam temperiem pluuias aut flatus afferendo, aut contraria. Quod ad pluuias attinet quo plus pluit, eo annus humidor est, quo minus, eo ficcior. Pluere aūt contingit cōtinēter, & aqua copiosa.i.plurimū (velut nūc, aqua, inquit, larga, idq; fiebat per totum, tempus scilicet) aut aqua copiosa, sed cum intermissionibus, & hæc, tūc est magna pluuia, cum imbres sunt magni, & interualla breuia, (velut in Thaso dixit sectione 2. primi, aquæ multæ, largæ, magnæ, niues, plerumque mista aeris serenitas) aut aqua exigua sed continenter cadente, velut prima sectione, dixerat aquæ multæ, assiduæ molles. Atqui hæc etiam est valde humida constitutio. Quia causa quæcunque cōtinenter afficit, multum id valet efficeres. Imbres largi, sed ex longis interuallis, non admodum possunt humiditatem afferre, quia sequens temporis pars, priorem semper emendat: minimè vero, cum neque crebri, neque magni imbres sunt. Flatus omnes in quatuor genera distribuuntur, in quatuor partes facta terræ diuisione. In his verò maximè insignes, & qui maximè naturis differunt, sunt auster, calidus & humidus: & boreas, frigidus & siccus. Proinde illo flante, crebro solet pluere: hoc flante, non nisi raro. Et pluuiæ cum austro, sunt, quod ad putrescentiam attinet, nocentiores, quia calidæ. Meritò ergo tam multæ & malignæ putredines fuerūt illo anno: quia pluebat (illud vero pluebat perseuerantiā quandam significat, cum sit præteriti infiniti) in ardoribus, idest durantibus imbribus per æstiuos ardores. Nam cum finiuntur pluuiæ, antequam calor magnus ingruat, & si illæ per hyemem & ver fuerint copiosæ, non est tam periculosum. Et pluebat per totum tempus, siue flaret auster, siue etesiæ, maximè autem flante austro. Est qui hoc loco legat, pro, maximè flante austro, maximè in dorso, vultque id referri ad carbunculos. Fortasse reperit in suo codice, κὶ μάλλον νώτω habetur vero. νοτω id quod ex dictis constat melius congruere. Cum dictum sit in adenosis partibus solere fieri pestilentes carbones, non in dorso.

2 *IN ardoribus siccitates, febres maxima ex parte, absque sudore contingunt. In his autem si superrorauerit,*

suda-

sudatoriæ magis fiunt in principijs. Hæc difficiliora iudicatu manent, quàm aliter, tamen minus, si non sit ob hæc, sed ob morbi modum.

QVIDAM verba illa in ardoribus siccitates coniungunt cum superioribus, quasi noua snia incipiat ab illis, Maxima ex parte absque sudore. Verum eam lectionem nemo pbabit, qui quæ dicta sunt intellexerit, & quæ mox dicentur. Dictum mihi antea est, febres malignas habere solere inter cætera, euacuationes symptomaticas, nihil conferentes. Nunc ergo Hippocrates per insinuationem dicit, multis in illa pestilenti cōstitutione, fuisse sudores mox ab initijs febrium. Nam dixerat, fuisse in ardoribus aquam largam. Nunc dicit, in ardoribus siccitatis, idest cū est maximus calor sine pluuijs, maxima ex parte contingere febres absque sudore (quia scilicet corpora fiunt, vt ipsa tempestas visa est, arida) in his autem, idest in ardoribus, si superrorauerit, (superrorare vocat pluere raris guttis, vt per ardores solet) magis sudatorias fieri, ob hanc scilicet externam causam. Id verò fit in principijs symptomaticè, quia in summis febrium vigoribus, & decretoriè, non ob externam causam, sed robore facultatis naturalis fiunt copiosi sudores. Hoc obseruauit Hippocrates in Perintho, vt narrat sectione tertia huius libri, dicens, Sub roribus autē, qui ęstate deciderunt, apparuit sudor in febricitantibus, & quidam sudores ab initio statim facti sunt. Hæc mala quæ cum sudoribus a principio fiunt, difficiliora iudicatu manent, quam aliter, idest quam si nulli apparerent. Nam paulo post dicet. Quæ bene iudicatura sunt, ne statim appareant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Non est autem semper mala febris magna per huiusmodi tempestates, quam sudores comitantur ab initio, sed nonnunquam, cum scilicet fit maligno modo, vt loco citato ex constitutione tertia huius libri dicit. Sunt hæ quas antiqui vocabant febres elodes, pernitiosum genus febrium: vt pernitiosæ & siccæ, dicebantur typhodes. Docet id Galen. lib. quem contra Lycum scripsit. An maligno modo sudor fiat, an non, quo pacto cognosci debeat, audies in cōmentatione tertiæ sectionis,

ctionis,

ctionis,seu constitutionis. Interim tamen scias, ex conferentia aut tolerantia, de quibus prima particula aphorismorum dictum est,dignosci.Cęterum,siue maligno modo fiant,siue non,sudores a principio apparentes,difficilis iudicationis febres significant. Multo autem minus, si non ob hæc(ob intemperiem inquam aeris)sed ob morbi modum fiant sudores, ante tempus iudicationis, velut in tertianis tertio quoque in inclinatione, siue intermittens,siue perpetua tertiana sit, aut singulis diebus in quotidianis. Fiunt enim in his sudores ob propriam morbi figuram,ac nihilominus multitudinem excrementitiæ humiditatis significant(hanc enim ob causam omnes sibi persuaserunt, sudorem in tertiana,aliam prænuntiare) tamen minus quā in alijs morbis. Quia vt morbi, naturæ hominis congruentes,minus mali sunt,quam qui non congruunt,ita symptomata congruentia naturæ morborum. Velut hi sudores in tertianis sequuntur morbi figuram, in alijs malignitatem Epidemialem.

3 *Febres ardentes in æstate magis fiunt, & in alijs temporibus. Siccantur autem magis æstate. Autumno magis ferinæ, & cardialgia. Et si hæc minus maligna sit, ipso morbo tali existente.*

Febres ardentes merito fiunt magis in æstate, sed & in alijs temporibus, quia vt dicitur tertio aphorismorum, morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, quidam tamē magis in quibusdam ipsorum,& fiunt & exacerbantur. Fieri ergo ob victus prauitatem in quouis tempore, etiam hyeme media,possunt ardentes febres;ob naturam autem ipsius temporis,in æstate imprimis,secundo loco, & in autumno. Nam referre morbos autumnales incipiens Hippocrates citato lib. apho. dicit in autumno autem & ex æstiuis multi. Sed cum vtroque tempore fieri soleant tales febres, æstate siccantur magis, idest minus sudatoriæ fiunt,quàm in autumno. Quia, vt dictum est nuperrime, in ardoribus siccitatis(huiusmodi sunt æstiui) febres maxima ex parte absque sudore contingunt:in autumno autem frequentes pluuias esse solere,experimento didicimus, &

Gal.

Gal. dicit in commen. primi epidemion in ipso principio. Autumno fiunt magis ferinæ, idest cum vermibus, aut cum fœdis cutis maculis, vel vlceribus. & cardialgia, idest dolor oris ventriculi, & si hæc minus maligna sit ipso morbo tali existenti, hoc est ferino, & autumnali, quam si non esset. Ita enim, est pathognomicum ipsorum vermium, aut familiare tempori, aliter est inditium malignæ, & venenosæ materiæ. Hanc esse legitimam huius loci enarrationem facile intelliges, consulens Gal. in enarratione contextus quatuordecimi sectionis primæ sexti epidemion, quo ita dicitur. ferinum autumno, & cardialgia, & horrores, & atra bilis. Præterea idem Gal. libello obsoletarum Hippocratis vocum dicit, ferinum apud Hippocratem significare vermes, & sæua vlcera. Causas porrò quibus in autumno hæc fiunt, Gal. docet illo loco ex sexto epidemion esse mali succi, tunc temporis abundantiam, & intemperiei aeris inæqualitatem. Multa præterea ad hanc rem facientia nos de autumni vitijs in com. tertiæ particulæ aphorismorum diximus, & rursum paulo post dicemus.

4 *ASscarides vesperi similiter huic: & illæ eam potissimum diei partem perturbant, non solum quod magis laboretur. Sèd ipsi per seipsos.*

DIEI partes analogiam quandam habent cum partibus anni, non immeritò. Quia vtrũque tempus finitur vna solis circuitione: dies quidem circuitione totius cœli, annus propria ipsius solis. Respondet verò meridies æstati (vtraque enim est pars temporis maxime solis ad nos accessionis) nox media hyemi (quia vtraque parte harum, maximè a nobis sol recedit) horæ circa ortum solis veri: circa occasum, autumno. Quia his horis mediocriter a nobis distat sol, matutinis accedens, vespertinis recedens. Manifesta est analogia, ob quam, qui quouis anni tempore fiunt, ea diei parte, quæ illi respondet, solent exacerbari: Velut æstiui in meridie: hyemales, in nocte media: autumnales, vesperi. Sed nunquid & vernales mane? videtur enim, si quis omnium de ea re conceptæ opinioni, & cõmuni experientiæ velit credere, nullis morbis esse aurora inutilis, nisi

forte

forte alicui febri, cuius exacerbationes contigit in eas horas incidere: id verò non ob morbi naturam, sed casu, ob materiam. Certe ita est. Nam neque ver habet morbos aliquos, qui per se, & ob eius temporis naturam, fiant, cum sit id tempus maximè moderatum, & proinde saluberrimum, vt ipsemet mox dicet: sed per accidens, ob eum qui est in corpore apparatum, quidā morbi eo tempore fiunt. Itaque hac causa, nulli morborum est familiare exacerbari summo mane: contra vesperi exacerbantur omnes, quia ea est deterrima hora, vt respondet deterrimo tempori, autumno scilicet. Velut ergo autumno quidam morbi fiunt, magis quam alijs temporibus, omnes autem fiunt eo tempore deteriores, quia est omnium temporum insaluberrimum, ita vesperi exacerbantur omnes ob horæ malignitatem. quidam vero etiam peculiari quadam ratione, quia sunt autumnales. Hoc ergo est quod dicit Hippocrates ascarides vesperi fatigant, similiter huic, idest eadem ratione quam hoc tempore, idest in autumno. Quia vt nuperrime dictum est, vermium generatio est autumnalis morbus, & illi eam potissimum diei partem perturbant. Non solum quod magis laboretur. Idest non solum quod omnes morbi eo tempore magis exacerbentur, sed ipsi per ipsos. Idest ratione peculiari, quia est autumnalis morbus. Non autem soli ascarides, sed etiam omnium vermium genus. Meminit autem ascaridum vt solet, vtens vt exemplo, vna aliqua re, earum in quibus est ratio aliqua communis: Quod ergo prius dixerat nomine communi, Autumno magis ferinæ, dicit nunc in exemplo, Ascarides vesperi similiter huic.

5 *AVtumno acutissimi morbi, & maximè lethales. Vniuersim simile ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies morbi. Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se mutuo, cum nihil mouetur in superiori specie, alioqui alterius constitutionis hæc principium fuerint.*

ACVTISSIMI morbi fiunt in autumno & æstate.

Nam

Nā & in aphorismis cū recensuisset morbos æstiuales, adiecit, Autumno & multi ex his. Verum vt æstiuales acutiores, ita autumnales magis lethales. Quia succi autumnales crasƒiores, sed deterioris speciei, atrabiliarij enim, ob vstionem maximam, quæ antecesƒit. Ob quam candē cām, & ob propriā tpis inæqualitatem, facultates sunt debiliores, & morbi difficilioris iudicij, & vix vnquā sine productione morbi, aut malis absceƒsibus, aut permutationib. aut recidiuis, relinquentes. Quo fiet vt & si acutas habeāt primas inuasiones, tamen multi ex acutie decidant. Sūt.n. autumnales, mortales aut difficilis iudicij. Fit ēt, vt qui acutis correpti, autumno moriuntur, moriātur nihilo tardius, sed citius ēt quam qui æstate: qui euadūt, euadant tardius. Simul ergo acuti, & mortales magis in autumno, quā alio quopiam tporum. Ex his & ijs quæ nuperrime diximus, intelligi potest facilè tota ferè hæc dictio. Autumno (inquit) acutiƒsimi morbi, & maximè lethales: vniuersim. i. secundū totum annum, seu totius anni rationem habendo. Simile quiddam est quod autumno accidit, ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies quicunque hēt periodum morbi. Quia quale est vesperi exacerbari, magis quā alijs horis diei: tale est ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se inuicem. Idest tale est, morbos autumno fieri grauiores, quàm alijs anni temporibus, & constitutionum omnium anni, & specierum morborum, qui eas consequuntur, proportio quædam & rō est, velut ipsarum horarum diei, & diurnarum cuiusq; morbi mutationum ad se ipsas. Quæ proportio eadem semper seruatur, nisi quid in superiori specie nouatū sit. Idest nisi tempestas nouam aliquam, & insperatam mutationem faciat. Velut si procedente hyeme, rursum fiat autumni tempestas: aut incipiente vere, antequam iustam longitudinē obtinuerit, æstas incipiat. Tunc. n. alterius constitutionis hæc, principium fuerint: i. morbi tunc quoque mutabūtur, fientque non quales tēpestas, quæ procedebat, afferre erat nata, sed quales ea, quæ tunc incipit. Nam & ipsa mutatio fuerit vt initium alterius tempestatis. Cum morbi nō fiant ob hunc aut illum mensem, sed ob hanc aut illam tempeƒiem. Vt curandum nobis non sit, quotus dies cuius mensis agatur, sed quæ temperies aeris sit.

6 *QVare & annum ad se ipsum ita habere. In temporibus consistentibus, & tempestiuè tempestiua reddentibus annis, constantes & boni iudicij morbi. In inconstantibus verò, difficilis iudicij. Vt in Perintho, cum aliquid deficiat, aut redundet, aut ventorum, aut non ventorum, aut imbrium, aut siccitatum, aut æstuum, aut frigorum.*

ANNVM dicit ad seipsum ita habere debere, vt tempora sint consistentia, id est non recipientia mutationes nisi naturales, & tempestiuas, id est, talia, qualia esse secundum naturam solent, suam quocumque tempore temperiẽ afferente. Quia cum tales anni sunt, morbi fiunt constantes (id est suas naturas, quas habent à principio, retinentes, neque facientes mutationes non naturales) & boni iudicij, id est qui perfecte iudicari solent. In inconstantibus vero annis fiunt morbi difficilis iudicij, id est, qui vix iudicantur, & cum abscessibus, permutationibus, aut productionibus insperatis. Sed quia non apposuerat Hippocrates exẽplum anni tempestiui, neque id satis explicuerat, apponit exemplum intempestiui, vt inde illius & huius notitia comparetur, velut rectum indicat obliquum. Vt (inquit) in Perintho, cum aliquid deficiat aut redundet, ventorũ aut non ventorum, imbrium aut siccitatum, æstuum aut frigorum. Ergo tempestiuus est cum nihil horum nimium sit, aut minus quam oporteat, sed tantũ taleq; sit cuiusque horũ quãtum & quale, iuxta cuiusq; regionis naturã, quocũque tempore, esse consueuit. Qualia verò esse soleant hæc, quocunque in loco, habẽt incolæ obseruantissimũ. Sed cur nunc Perinthi meminit? an nõ vbique est intẽpestiuus annus, in quo redũdat aut deficit aliquid ventorũ, pluuiarũ, aut caloris? certe. Sed subiit nunc in mentẽ fortasse ea Perinthi constitutio, quam narrabit in parte tertia huius libri. Sed huius dictionis Hippocraticæ longiusculam enarrationẽ inuenies apud Gal. in initio commentariorum primi libri Epidemiωn.

7 *VEr autem vniuersim saluberrimum est, & minime lethale.*

Ver,

Ver, vt nuper cæpimus dicere, nullos morbos affert per se, quia ad nullam intemperiem inclinat: sed quia multorũ succorum motum cohibebat frigus hyemis, quos soluto frigore, ver fluere finit, quidam in eo morbi ex accidenti fiunt. Proinde saluberrimum esse dicit, minime autem lethale: quia qui fiunt, minus mortales esse consueuerunt, quã alijs temporibus illi ipsi, ob clementiam cœli, & facultatum robur. Sed vtrúque horum inest veri vniuersim. Nam quoddã ver, nihil prohibet insalubrius & perniciosius esse, quodam autumno, ob intempestiuas aliquas aeris constitutiones.

8 *Circa initia morborum considerandum, an statim florcant. Manifestum autem fit ex incremento: ipsa autem incrementa ex periodis, & indicationes inde manifestæ, & ipsis in periodis, exacerbationibus, si prius an non, & an plus temporis an non, atque si magis an non. Omniũ autem continuorum, & intermittentium quæ longa, & vulnerum, & frutorum cum dolore. Et tuberculorum inflammationes, & quæcumque alia apparent posterius. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora, quæ autem tardius, longiora. Et in periodis quod prius, & aliud incrementum reijciente morbo.*

Non dubium est multa verba in hac dictione, atque adeo in toto hoc libro esse vetustate sublata, alia etiã trãsposita, alia corrupta. Quod ipse sermo carens nonnúquam congruentia iuxta grammaticæ regulas, ac nonnunquã mutilus, & varietas lectionum quæ occurrit in Græcis exemplaribus, indicat. Ferè cõtinet tota hæc dictio eandem sententiam, quam aphorismus duodecimus primæ particulæ, & si quædam illic dicuntur distinctius quam hic, quædam hic quam illic. Nam in aphorismo docet agnoscere paroxysmos & constitutiones, ex natura morbi, & temporis, & circuituum incrementis, & ex mox apparentibus; cuius modi sunt sputum, vrinæ, & deiectiones, & sudores. Hic solas constitutiones (non etiam paroxysmos) cognoscere

docet, nulla naturæ morbi neque temporis anni facta mentione: sed ex circuituum incremento, & ex mox apparentibus, & præterea ex communibus signis quorum in aphorismo non meminit. Dicit ergo initia morborum considerandum. Significat verò hic nomen initij, neque ipsum primum insultum, neque tempus cruditatis: sed primos dies, siue primo, siue secundo, siue tertio, siue etiam alioquocumque, medicus ad ægrotum accedat. Quasi diceret, mox ac curam suscipimus ægrotantium, considerare oportet ipsos morbos. Considerare verò oportet, an statim floreant. Significat verò illud, statim, non ipsum principium (non enim florent morbi in principiis) sed quod citò: quasi diceret, an citò morbus venturus sit ad summum vigorem, velut in aphorismo dicitur, quibus statim vigor est. Oportet itaque coniectari quantum temporis supersit vsque ad summum vigorem (idem autem est hoc, atque constitutionem morbi inuestigare) nam aliter nulla ratio esse potest instituendi victum neque curandi morbos. Manifestum autem (inquit) hoc fiet ex incremento. i. ex tẽpore quod vsq; ad incrementũ insumitur, & ex celeritate, aut tarditate, crescendi. Nã quo citius venit ad incrementũ, eò citius finitur morbus: cũ sit ea morborum legitima proportio, vt tantũ tẽporis supersit à die quo primum apparent signa concoctionis manifestæ, quantũ à primo die ad eũ vsque, exactum est. Præterea tanto citius via pertransitur, quantò celerius: quare & morbus veniet ad summũ tantò citius, quanto celerius crescet. Hoc est quod dicit, ipsa incrementa periodis: hoc est, circuitus indicant, an morbus venerit ad incremẽtũ, & quanta celeritate crescat. Obiter docet, quid ex hac notitia boni eueniet, dicens, iudicationes hinc manifestæ, id est, hinc coniecturam facies, an futura iudicatio sit, & quam cito. Nam acuta iudicantur, & quæ cito veniunt ad vigorem, cito etiam iudicantur. Explicat deinde quo pacto circuitus hæc iudicent, dicens. Et ipsis in periodis, exacerbationibus. Periodus constat paroxysmo & interuallo. Paroxysmus est tempus difficillimum interualli, seu exacerbatio. In exacerbationibus ergo tria dicit consideranda, si prius an non, id est, si anticipent horas priorum quæ sequuntur, an non: sed eisdem fiant, aut tardent etiam plus, & an plus temporis an non, id est, an

longiores

longiores sint prioribus, an non: sed æquales, aut breuiores: atque, si magis an non, id est, si magis affligant (id quod agnoscitur magnitudine symptomatum quæ afferunt) an non: sed æquè aut minus. Nam si anticipant & longiores fiunt, & magis affligentes, morbus crescit: si contraria omnia, decrescit: si omnia æque accidunt, stat. Si autem quædam talia, quædam contraria, crescet, decrescet, aut stabit, vt hæc illis, aut illa his, præstant, aut æqualis momenti sunt. Velut si febris anticipet (ne sit autem natura anticipans, aut tardans. Nam hoc neque crementum neque decrementum significat: sed naturam morbi) fiat autem tanto minor, siue quod æquiparari possit anticipationi, neque crescet, neque decrescet. Ex his itaque tribus considerationibus constat notitia incrementi aut decrementi. Quæ omnia complexus est illis verbis aphorismi, & circuituum inuicem incrementa. Mox addidit in aphorismo. Sed & ex superuenientibus, vt in pleuriticis si mox apparet sputum. In hanc ipsam sententiam, addit nunc. Omnium autem continuorum & intermittentium quæ longa, vt vulnerum, & sputorum cum dolore, & tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia apparent posterius. Quæ sanè verba nullum idoneum sensum continent, neque congruam orationem conflant, libuit tamen ea ita exprimere vt in meo codice reperi. Sunt tamen haud dubie ita restituenda, vt legit Petrus Iacobus Steue. Omnium autem morborum, tum continuorum, tum intermittentium, longorum, vrinæ, excretiones, & sputa, consideranda sunt, & vulnerum dolorificorum, & tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia post apparent. Hæc verba dignam Hippocratis sententiam continent, & aptè hærent cum his quæ sequuntur. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius breuiora, quæ verò tardius, longiora, & in periodis, quod prius, & aliud incrementum reiiciente morbo. Nimirum signa quædam sunt pathognomica, his deffinitur propria morbi species (quare necessario accident suis morbis semper) quædam sunt superuenientia quæ superuenire solent morbis, adesse autem à principio nunquam. Huiusmodi sunt signa concoctionis, & contraria concoctioni, Nam incipiunt febres à crudis:

cocta aut contraria superueniunt iam crescentibus. Quædam sunt assidentia: hæc sunt quæ adesse & non adesse pñt quocunque morbi tpe, vt capitis dolor, anxietas, deliriũ, fastidium, & alia huiusmodi. Porro quæ superuenientia di cuntur considerantur, nõ indistincte, in quibusuis morbis sed quædam in quibusdam, velut sputum in morbis thoracis, vrina in febribus, deiectiones in affectionibus alui. hæc sane in his, aut solum, aut præcipuè. Quæ autem dñr assidé tia, cõia sunt multis morbis. Nam in oĩbus quæ dicta sunt, & alijs quam plurimis, consideranda sunt oĩa. Proinde referens genus superuenientium, apposuit genera morborũ in quibus consideranda, dicens oĩum morborum, tum cõtinuorum, tum intermittentium longorum: i. omnium febrium, seu morborum cum febribus (vt intelligantur ẽt febres accidentes) continuorum, qui ẽt magna ex parte sunt acuti: & intermittentium qui longi, aut saltem nõ sunt acuti. Vrinæ, excretiones, & sputa, consideranda sunt: & in vulneribus dolorificis, & tuberculis, considerandę inflammationes. Id est an cito & multum inflammentur partes vlceratæ, & tuberculo maior ardor (qualis in suppuratione solet) accedat. Nam hæc in his superuenientia sunt: quia incrementi eorum morborum sunt signa. Consideranda ergo, hæc, & quæcunque alia post apparent. Quia ea oĩa sunt signa incrementi morborum: cognoscitur verò cõstitutio ex incremento. Referens deinde genus signorum assidentium, & cõium (quorum in aphorismo non meminit) dicit, forte aũt & aliarum rerum cõium, quæ celerius, breuiora. Nam si concursus omnium, aut multorum eius generis, malorum cito apparet, cito moriturum: si bonorum, cito sanum ægrotum, significatur. Vt in prognostico dictum eidem Hippocrati est. Si ergo insignia eius generis symptomata, seu bona seu mala, tardius appareant, longiora mala significantur. Si simul in periodis quod prius, & aliud incrementum reijciat morbus, i. Si simul absit anticipatio paroxysmorum & prorogatio, & exacerbatio maior. Nam si hæc adsint, tam firma inditia sunt incrementi, vt significẽt breui finiendum morbum, vtcunque habeant assidentia. Hæc. n. dictum est posse adesse, & non adesse. Sed dices, maiores esse paroxysmos & lõgiores, & interualla breuiora, non sunt signa breuitatis morbi, sed contrarij. Nam sunt

signa

signa maioris morbi & maioris causæ, morbus autem cæteris paribus, quanto maior, tãto fuerit longior, vt & quiuis alius motus. Falso ergo dicit Hippocrates hæc significare morbum statim vigorem obtenturum. Hic quidam allucinantur magnopere, & incaute incidunt in contrarias assertiones. Sed oportet scire, anticipationem, magnitudinem, & longitudinem paroxysmorum fieri posse ob multitudinem materiæ, ac morbi magnitudinem, aut ob celeritatem, anticipationem quidem magis ob celeritatẽ: magnitudinem & longitudinem æquè ob celeritatem & magnitudinem: omnia autem hæc ob celeritatem & magnitudinem simul. Quia cæteris paribus, quod ad celeritatem attinet, quanto maior morbus, tantò hæc magis accident: & cæteris paribus, quod ad magnitudinem, quantò morbus celerior, tanto hæc magis accident. Itaque quicunque morbus tantò finietur citius; quanto paroxysmus magis anticipabit, & longior ac maior fiet: non inquam tantò finietur citius quam alius quiuis, cui hæc non insint, sed quam ipsemet aut quam alius illi æqualis, cui hæc non inessent.

9 *ET enim eorum qui statim morituri sunt, celeres indicationes fiunt: etenim labores celeres, continui, & vehementes. Quæ autem indicant in melius, non statim apparent. Indicatoria non indicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis indicationis. Quæ præiudicata, si cum cruditate indicata sint, recidiuæ, sin minus acrisiæ. Fuerunt autem & lethalia, quæ non parua.*

QVIA dixerat, indicationum tempus ex notitia constitutionis morborum agnosci, dicit nunc quo tempore agãtur indicationes. Est verò summa rei, bonas indicationes non agi ante coctum morbum. Quia quæ vigore naturæ aguntur, tempestiuè, & cum ordine aguntur: malæ verò intempestiuè. Ergo in morituris celeres indicationes, idest quocũque tempore, & ante quàm morbus venerit ad summum, fieri solent. Nam cum mala indicatione, mors quocũque tempore morbi lethalis, accidere potest: & si salus, nõ

nisi exacta morbi inclinatione. Atque adeo & si in summo vigore morbi moriatur homo, potuerit habere prius multas euacuationes malè iudicantes, vel a principio, nam tales fiunt natura non ferente irritationes. Quia labores celeres, idest cum celeritate quadam vrgentes, continui, & vehementes, esse solent. Quæ verò iudicant in melius, ne statim appareant, idest non ante actam concoctionẽ, quia tanto minus bona sunt, quantò citius fiunt. Tanto. n. maior irritatio, & naturæ impotẽtia significatur. Atque adeo, & si posſint aliquando parte mali ſucci euacuata vtiles esse, tollere tamen morbum nunquam posſint. Iudicatoria autem non iudicantia, i. quæ non tollunt aut magnopere minuunt morbos, partim sunt lethalia, partim difficilis iudicationis. Itaque semper sunt signa mala: quia aut mors succedit, aut difficile iudicium. Est difficilis iudicationis morbus, qui per multos abscessus, & multas permutationes finitur, quod vocatur discrisia. Sed quædam iudicari videntur, atque adeo integre solui, cruda adhuc materia, non sunt soluta tamen perfecte ac tuto, quia recidiuę fiũt. Sin autem iudicationes accidunt, i. euacuationes, & febres manent, accidunt acrisiæ, i. iniudicationes, quod est produci plurimum febres, vt vix vnquam finiendæ videantur. Hæc vero fiunt, si paruæ sunt illæ euacuationes, vt s. ferri posſint. Non raro enim hæ cum per impotentiam fiãt, profusæ adeo sunt, vt homines dissolutis viribus intereant: fiuntque hæc lethalia, quia non parua, idest quia maiora quàm vt ferri posſint.

10 *Quæcunque decretoria cum fiunt, hæc eadem si non fiunt, difficilis iuditij: contraria autem significantia, malum: non solum si recurrant, sed etiam primariæ naturæ contraria repentia. Vt & malorum signorum, in contraria repentia.*

In omni agnostica doctrina, siue ad cognitionem præsentium & præteritorum, siue ad persensionem futurorũ spectet, optimum argumentũ est, ab ijs quæ adsunt. Quia quæcunque adsunt, significant aliquid, illa si non adsunt, significatur contrarium. Velut si in morbo acuto nubeculam

lam in vrina fieri ſeptimo die,boni iudicij ſuo tempore fu turi eſt inditium:hoc idem non apparere, difficilis iuditij eſt. Si igitur ita affecto,ſeptimo, octauo, aut nono, nulla manifeſta concoctio in vrina fit, fiat autem aluus lubrica, difficilis iudicationis fore morbus agnoſcitur:ab eo quod adeſt, a ventris inquam fluxu, qui adeſt, cum adeſſe non deberet: & ab eo quod non adeſt, a concoctione inquam quæ non adeſt,cum adeſſe deberet. Sed in decretorijs,id-eſt in euacuationibus quæ ſoluere ſolent morbos,hoc eue nit manifeſtè.Nimirum ſunt quædam effluxiones, & qui-buſdam vijs factæ, quibuſdam morbis congruentiſsimæ, quibuſdam alijs minus(enarratum mihi hoc fuſius eſt lib. 10. controuerſia.) velut inflammationi gibbæ partis he-patis mictio, ſimæ, deiectio. Rurſum hepatis inflam-mationi,fluxus ſanguinis ex nare dextra:lienis, ex ſiniſtra. Igitur cum fluere ſanguinem ex nare dextra in inflamma-tione hepatis bene,iudicatorium ſit,hoc omnino non fie-ri,aut non fieri idem,ſed aliud,difficilis iudicij eſt. Velut ſi pro ijs euacuationibus quas morbi natura amat, contrariæ fiant,vt ſi in inflammatione hepatis fluat ſanguis ex nare ſiniſtra,& in inflammatione lienis, ex dextra. Quæ enim contraria ſignificant, ideſt decretoria ſignificantia contra rios motus,ijs qui ſunt bene iudicatorij, malum. Id quod fieri poteſt recurrente materia ad interna, aut ad partem male affectam. Vt ſi abſceſſus qui bene fieri cæpit retroce dat. Id enim ſignificat contrarium motum, quod quidem eſt valde periculoſum. Sed non ita ſolum mala ſunt,quòd ſignificant contrarium:non ſolum inquam ſi recurrant,ſed etiam primariæ naturæ contra repentia:ideſt,repentia cō-tra priſtinam naturam morbi. Velut ſi a principio morbi videantur adeſſe ſigna motus materiæ deorſum, & nunc ſubito mutato eo impetu qui huic morbo videbatur eſſe naturalis,apparere incipiant ſigna raptus contrarij, in ca-put facti. Quemadmodum mala ſigna, quæ in contraria repunt,in contraria ſcilicet ei motui,quem per conuenien tem regionem tenere cæperant ſucci: & ei quem natura morbi amabat. Difficilis enim iudicij hoc eſt, quia ſecun-dum rectitudinem quandam naturæ familiarem fieri de-bent naturales euacuationes, bonæ vt ſint. Et quæ aliter fiunt,naturam non ſatis vincere materiam morbi, ſignifi-cant.

cant. Sed vt hac prædicendi regula, quæ est pulcherrima, possimus vti, oportet tenere notas, quibus nosse possimus, impetum succorum, quācunq; in partem fiant, & in contraria mutatum. Proinde Hippocrates qui nihil eorum, quę vtilia sunt, omissit, apponit eas notas dicens.

11 *Considerare verò sic oportet in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus. Sed & multa sunt huiuscemodi. Velut abortientium mammæ graciles fiunt, neque enim contrarium est. Neque tußes diuturnæ, quoniam vbi testis intumuit cessat: & testis tumor à tussi ceßat, & subleuatur. Quæ res admonet nos communionis pectorum, mammarum, genituræ, vocis.*

Idest, agnoscens in quam partem vergant succi, & an mutatus impetus in aliam partem sit, ex coloribus. Nam rubor nimius faciei, impetū in superna significat, maximè si simul venæ tumentes sint. Velut contra, mediocris candor, & venarum compresio, significat in aliam partem sanguinem ferri. Quare sicui facies rubebat, & tumebant venæ frontis, nunc repente mutetur color in candidum, & detumescant venæ, intelligemus in contrariam partem moueri iam succos. In quam autem, intelligemus, ex ijs quæ parti superuenient. Velut si tunc incipiāt eleuari in tumorem venæ crurum, & cutis rubere. Sed & ex tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus: idest, cum tumores hypochondriorum sunt, considerantes in quam partem vergant, sursum, an deorsum, intelligemus, quo inclinent succi. Nam cum tumida, & sursum retracta videantur hypochondria, sursum eunt, (quia hepar suam multitudinem in uenas sursum tendentes refundit, quibus tumentibus ille retrahitur) contra, cum detrahi deorsum videntur. Explicat deinde hæc, exemplis, præcipuè quod de compresionibus partium, ex quibus recedunt succi, dixerat, & quod de tumoribus partium in quas feruntur, insinuauerat. Multa inquit, sunt huiusmodi. Velut abortientium mammæ graciles

graciles

graciles fiunt (dicitur hoc idem Aphorismo. 37. particulæ quintæ) reddens huius rei causam dicit, neq; enim cõtrarium est rationi, quia est magna communio mammis & vtero, id quod alio etiam exemplo explicat. Neque enim rationi contrarium est, quod in tussi diuturna euenit. Nimirum tussis diuturna solet cessare superueniente tumore testiculorum.& hic tumor, superueniente tusse. Obseruauit hoc Hippocrates constitutione prima lib. 1. vbi dixit, multos eorum quos tussis sicca fatigabat, alterius, aut vtriusque testiculi inflammationem incurrisse. Horum autem omnium causam esse dicit, communionem pectorum, mammarum, genituræ, vocis. Idest instrumentorum genitalium, quæ sunt vterus, testes, & virile membrum: & vocalium, quæ sunt imprimis larynx, & nerui recurrentes: deinde, & thorax, & omnia instrumenta respirationis. Horum consensio & communio multis significatur inditijs. Mutatione vocis ex vsu veneris, & ex testium defectu: intumescentiam mammarum ex suppresione menstruorum, & ijs quæ hic refert, gracilescentia mammarum in abortu, & mutua pasione thoracis & testium, qua scilicet, ex tussi sicca & antiqua intumescit testis, & ex illius intumescentia, fit tussis. Illa vocalium cum genitalibus communio est manifesta, in venis quæ de mammis descendunt, per musculos rectos abdominis, & cõmittuntur cum ascendentibus ex vtero: & in neruis sextæ coniugationis, eãdem enim mittit surculos quosdam in testes, & producit neruos recurrentes. Cum ergo habeant thoracis partes vias communes cum genitalibus, non mirum tenacem succum qui non potens excreari, difficilem & siccam tussim facit, per e[illegible] in testes abscedere, & contra, qui non potest in te[illegible] resolui, nonn unquam in thoracem repere.

12 *ABscessus aut per venas, aut per ossa, aut tonos, aut cutem, aut alias emotiones. Boni autem sunt, qui infra morbum fiunt, velut varices, lumborum grauitates ex supernis. Optimi verò præcipuè sunt, inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi à morbo, &*

qui

qui per effluxionem fiunt, velut sanguis è naribus, pus ex aure, sputum, vrina, quæ per effluxionem fiunt. At abscessus quibus hæc non fiant, sunt, velut dentes, oculi, nasus, sudor. Sed & quæ sub cutem abscedunt foras, tubercula, velut humentia, & quæ suppurantur, aut vlcus, aut eiusmodi exanthemata, aut squamæ, aut defluuium capillorum, vitiligines, lepræ, aut eiusmodi quæ abscessus sunt aceruatim fluentes, & non semirepentes, & quæcunque alia dicta sunt. Atque si non sint pro ratione excretionis morbi indigna. Velut temeni nepti, ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non sufficeret ad suscipiendum morbum, recurrit. Mortua est. Abscessus aut per venas, aut per aluum, aut per neruos, aut per cutem, aut iuxta ossa, aut secundum spinalem medullam, aut secundum alias effluxiones, os, pudendum, aures, nares.

Per quas partes agi soleant abscessus, & qui quibus meliores aut deteriores sint, hac dictione docet, apponem: quædam exempla. Vtitur verò quibusdam repetitionibus, vt ipse sermo indicet non satis esse hunc librum expolitum. Hippocrati abscessus est quæcunque abscesio succorum, vt dictum mihi iam antea est, non semel, siue cum effluxione extra corpus, siue sine ea, fiat. Narrat per quas partes fieri soleat, illud verò per quas, significat, per quas, solet egeri extra corpus, vt per os, nares, aures, aluum, pudendum: & per quas vias abit de parte in partem, vt per venas de mammis ad vterum: & in quas decumbunt, velut dicimus, per cutem expurgari viscera oborta scabie. Dicit ergo, abscessus, aut per venas, effluente scilicet sanguine, vt de naribus, de hæmorroydibus, de vtero, aut non effluente, sed abscedente in partem, vt suppresis menstruis intumescunt mammæ, & lac habét, aut etiam inflammantur: aut per ossa. Hoc est quod mox, eundem sermonem repetens, dicit, iuxta ossa. Nimirum decurrunt sæpe succi per periostum iuxta ossa, & nonnunquam in ipsa ossa subeunt, corrumpuntque ea. Nonnunquam per abscessus: aut (inquit) per tonos. Hic quidam tonorum nomine neruos recurrentes solum intelligi vo-

sunt, quia scilicet sectione quarta huius libri differens de recurrentibus, dicit, duo verò toni a cerebro. Sed quòd illi toni sunt, recte intelligunt: quod illi soli, non recte. Ita enim intelligere possis eos solos neruos esse, si dixero sunt duo nerui à cerebro. Satius ergo sit putare, tonos dici neruos. Nam mox in repetitione scripsit: abscessus aut per venas aut per neruos, quasi eadem res sit neruus & tonus. Quanquam toni nomen non videtur propriè dici, nisi de neruis motus, quia illis continentur partes in tono. Itaque quod dicit est, abscessus fieri per neruos motus, eos scilicet qui inserti musculis, tendines fiunt. Per hos autem solere secundum rectitudinem fibrarum deriuari succos, & per tales abscessus resolui nonnunquam crura aut brachia, ac nonnunquam corruptione eorum clauditatem afferri, idque fieri sæpe deriuatis succis per spinalem medullam, aut secundum alteris, aut secundum vtrunque latus, res est expertissima. Proinde mox, repetens dixit, per neruos, aut secundum spinalem medullam. Exemplo est Fullo de quo lib. 4. occurret scriptum, Fullo collum, caput, septima manus stupida, nona, crus stupidum. Tussis cessauit. Aut cutem inquit (quod etiam mox repetijt) nimirum per cutem fiunt abscessus omnes cutanei (quorum etiam enumerationem facit in hac dictione) & insensilis euaporatio, & sudor. Sed quia nondum fecit omnium viarum per quas abscedunt succi, enumerationem, addit, & per alias emotiones, idest alios succorum recessus à partibus affectis. Deinde docet dignoscere bonos & malos abscessus, boni, inquit, sunt qui infra morbum fiunt, idest infra partem primario affectam, velut cum fiunt varices, & lumborum grauitates ex supernis. Sed quia tantum dixerat, bonos esse eos qui infra morbum, possunt autem esse infra morbum, & tamen in nobilem partem, velut si ex hepate fiant in renem aut vterum, qui abscessus non erunt optimi, cum afficiant partes minimè viles: atque adeo possit aliquis abscessus fieri in partem inferiorem primario affectam, esset tamen malus, velut si ex collo in pulmonem abscessus fiat, addit, optimi verò præcipuè sunt inferni, idque non vtcunque, sed longissime infra ventrem positi, & remotissimi a morbo. Nam infra ventrem sunt tantum

crurum

crurum partes,omnes quidem externæ & humiles. Dictum autem ei est in prognostico, eos abscessus maximè optari debere,qui ad exteriora expectent,& ad humiliorem partem fiant. Sed vt abscessus qui sine effluxione fiunt, tanto sunt meliores, quanto longius ab affecta parte succus pellitur,ita qui cum effluxione fiunt meliores sunt, quàm qui sine ea. Nimirum ita, abscedunt etiam magis. Scribit mox exempla abscessuum cum effluxione,deinde sine effluxione, Cum effluxione sunt,vt sanguis è naribus:pus ex aure: sputum : vrina. Sed cur addit, quæ per effluxionem fiunt? nunquid hæc quæ dicta sunt aliquando sine effluxione fiũt? certe illud, quæ per effluxionem fiunt, potest intelligi appositiuè, aut intelligi, de sputo, & vrina. Hæc scilicet esse tales abscessus, cum fiunt cum effluxione decretoria. Nam quotidiana mictio,& spuitio,nõ est abscessus.Scribit deinde exempla abscessuum sine effluxione, dicens, at abscessus, quibus hæc non fiunt, idest qui non fiunt cum effluxione,sunt,velut dentes,oculi,nasus,sudor. Idest,vt qui ad dentes,oculos,nasum,aut sudore,fieri solent.Nimirum solent in has partes aliarum excrementa decumbere, & ita his affectis alios morbos iudicare. Exemplum abscessus in dentem facti,accommodatissimum est in calce.4.lib. huius operis, vbi describens tempestatem quandam insalubrem,dicit, quibusdam etiã dens corrosus est, tertius præcipue ex supernis, præ omnibus autem hic reperitur corrosus. Hunc abscessum cum huius met dentis corruptione iam ego vidi, sæpius autem ad oculos, facta ex dolore capitis, opthalmia, aut acri lacryma, & nonnunquam oculi corruptione aut procidẽtia & in nasum,factis Ozenis, aut Polypo.Iam verò sudor creberrimus abscessus est. Sed cur sudorem ponit in ijs,qui sine effluxione fiunt? An quia nõ effluit affatim,vt sanguis è naribus,aut ex vesica vrina,sed magis erumpit ad cutem, atque inde detergetur. Sed & omnia quæ sub cutem abscedunt per corpus, sunt in hoc genere abscessuum. Hæc verò sunt tubercula, aut vlcera, aut maculæ, aut habentia horum quædam. Tubercula quidem dicuntur omnes tumores præter naturam, & omnes quidem possunt fieri abscessu aliorum malorum, crebriùs verò soluuntur alij morbi tuberculis humentibus, & quæ suppurantur, idest inflammationibus quæ emolliuntur & ad

ad suppurationem perueniunt. Vlcera etiam multiformia fieri solent abscessu, & maculæ, vt vitiligines, & albę & nigræ, & lentigines. Atque adeo comitari tales abscessus solet defluuium capillorum, siue alopecia, siue ophiasis. Siquidem succis qui sub cutem capitis abscedunt, corrumpentibus eorum radices, fit. Fiunt etiam abscessu ex alijs morbis exanthemata omnia in quibus est omne genus scabiei cum sanie, & squammę (sunt verò squammæ, vt magni furfures, sicca quædam scabies) neque solum simplex scabies, sed etiam quæ lepra dicitur, solet abscessu fieri (hæc omnia sunt partim tumores, partim vlcera, partim maculæ) est lepra, tetra quædam scabies, tamen non tam altè tenens carnes, quam qui dicitur elephas. Proinde lepra bonus abscessus esse potest: elephas non potest. Non tamen hæc semper sunt aliorũ morborum abscessus. Nam si cui per febrem longam nascitur scabies febre nihilominus detinente, non est abscessus, sed est alius morbus, vt si alius quiuis morbus accessisset. Quando ergo hæc abscessus sunt? si (inquit) non sunt semirepentia, sed aceruatim fluentia, atque si non sint pro ratione excretionis morbi, indigna. Idest si non sint semirepentia, quod duobus modis fieri contingit, aut quod incæperint erumpere, non eruperint tamen bene, aut quòd etsi eruperint, minori tamen quantitate, quàm pro morbi magnitudine. Et quæcunque (inquit) alia dicta sunt. Quæ scilicet dictum est in bono abscessu desiderari, ne scilicet, mox appareat, neq; cum cruditate, ne sit lethale quia paruum, ne fiat in contraria primariæ naturæ, ne recurrat. Hęc itaque necessaria sunt, vt bonus sit abscessus, & ne minor quam pro morbi magnitudine. Velut Temeni nepti ex morbo forti ad digitum decubuit, qui abscessus cum non sufficeret ad suscipiendum morbum, idest ad suscipiendam totam morbi causam, recurrit, & mortua est. His dictis facit repetitionem partium per quas abscessus fiunt, mentionem nouam faciens quarundam, vt alui, perquam fieri solent crebri abscessus. Pro tonis dicit nunc neruos, vt hinc palam fiat, dictos antea esse tonos neruos. Ego verò motus tantum neruos, dixerim tonor. Addit & spinalem medullam, & os, pudendum, aures, & nares. Per hæc quidem

dem cum effluxione solere abscessus fieri res est notissima: sed & per spinalem medullam deriuari excrementa, & ita solui grauissimos morbos capitis vidimus. Quin & altera capitis pars, cum altera spinalis medullæ, solet totius capitis morbos excipere, vt paraplexia solet finire apoplexiam.

13 *Ex vtero menses, quæ indicationum postridie, vt in lumbos, aut femur.*

Haec dictio variè admodum scripta occurrit. Et nata est varietas partim ex varietate græcorum codicum, partim ex sententiæ difficultate, diuersis diuersa coniectantibus, & varie proinde mutantibus dictionem. Quidam legunt ex vtero menses: finiuntque ibi superiorem orationem: moxque aliam exordiuntur, dicentes iudicationes postridie fiunt ad lumbos aut ad femur. Sed hæc sententia, aut falsa aut omnino imperfecta sit. Non enim omnes iudicationes fiunt postridie, neque omnes quæ ad lumbos aut femur fiunt, fiunt postridie, neq; omnes quæ fiunt postridie, fiunt ad lumbos aut femur. Non explicat autem quas iudicationes dicat, neque à quo die sit illud postridie, an à primo morbi, an ab aliquo superueniente signo. Alij proinde ita legunt, ex vtero octomestri postridie iudicia facta sunt, quasi in lumbos, ac noxas malum repetet. Dicunt hi esse narrationem historiæ. Sed malè vbi dicitur, aut in coxas, seu in femur (nam μηρὸν vtrunque significat) illi, pro aut, legunt &. Quomodo autem narraret postridie illi mulieri factam esse iudicationem ad lumbos aut femur? diceret enim distinctè in quam partem. Præterea hic dicens τούτων κρίσεων euacuationem videtur significare. Nam abscessus cæperat vocare ἀποστασίας, euacuationes verò vteri, neque per lumbos, neque per coxam, neque per femur, fieri possunt. Proinde ego hanc meam lectionem, & aliam sententiam sequutus sum. Ea est, ex vtero menses fieri solere & iudicationes, idest euacuationes illas menstruas, solere fieri postridie, ex quo in lumbos aut femur dolor decumbit. Id vero est expertissimum, fitque & in ijs quibus morbi talibus euacuationibus iudicantur, & bene

valen-

valentibus, quibus non omnino facile hæ euacuationes erumpunt. Causa est, quia incumbente in vterum succo antequam reseratis osculis in cauum illius subeat, intumescunt venæ, aut quæ ex lumbis in vteri fundum tendunt, aut quæ recurrentes è femoribus in illius os, aut vtræque.

14 *ET in testes aliquando ex tussi, & testis ipse in se ipsum.*

Haec quoque est repetitio dictorum antea. Dixerat enim, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit cessant, & testis tumor cessat, a tussi. Nunc dicit, aliquando tumere testem ex tussi, aliquando per se, ipso in se ipso congerente materiam, aut saltem non per passionem secundariam. Quo quidem casu, non laborat per consensum cum thorace. Sed ille potius solet in consensum trahere thoracem, & tusses afferre.

15 *TVssiculosi abscessus, qui supra ventrem non æque perfectè soluunt.*

Tussiculosi abscessus sunt illi, in quos tusses inueteratæ finiuntur. Si ergo rectè dictum nuper est, optimi verò præcipuè sunt inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi a morbo. hi quoque perfectius soluent, infra ventrem, i. infra cauum thoracis facti, quàm supra. Sed & peculiari ratione hi soluent perfectius. Nam vtcumque ex thorace descendant succi, liberantur, & expediuntur magis instrumenta vocis, & respiratus, quàm si sursum petũt. Vix enim est aliqua superiorum partium, quæ non soleat tussim ipsa mouere, etiam cum primaria affectione tenetur, nedum cum ab ipso thorace malum excæperit. Non ergo æquè perfectè liberabitur pulmo, aut thorax a tussi, euntibus succis sursum, atque deorsum.

16 *FLuxus sanguinis largi ex naribus soluunt multa, vt Heragoræ. Non agnoscebant medici.*

Non solum fluxus sanguinis,sed aliæ multæ euacuationes quarum antea facta mentio est, solent soluere multos morbos,non quidem vtcunque,sed cum fiunt copiosè, & largè. Nam tētatæ euacuationes,ne minuunt quidem morbos,& difficilis iudicij aut lethales esse significant. Quod quidem de omnibus decretorijs non iudicantibus, nuper dictum est, speciatim verò de sanguine guttatim stillante, non semel hoc ipso opere dicit Hip. Sed cur deorsum fluxus sanguinis ex naribus, nunc meminit, cum illum inter alias euacuationes iam numerasset? Certè vt admoneret, hunc solere sæpe soluere morbos acutos,vt febres ardentes, & inflammationes internas, in quibus maximè expectantur iudicationes,& solere medicos sępe falli,putantes malum noxiumque esse fluxum,cum tamen sit bene iudicatorius,& optimus:atque adhibentes medicamenta,quibus,cum maximo hominum malo,naturæ repugnant. Qd medicis qui Heragoræ aderant,dicit accidisse. Sed & hoc etiam in alijs euacuationibus potest contingere,minus tamen solent medici imperiti,terreri multitudine deiectionum,aut copia sudoris,quàm sanguinis,vt pote in quo animam esse hominibus videtur. Nihilominus si per bonam iudicationem exit, non sine magno peccato cohibebitur. Neque verò solum hoc modo peccari hac in re potest,sed etiam ex contraria opinione: si quis omnem fluxum fieri sinat decretorium esse putans.Sæpe enim etiam ob vitium sanguinis,aut retentricis debilitatem, aut venæ rupturam, fit fluxus mortiferus. Quid ergo faciendum?certè curandum tenere methodum dignoscendi salutarem & noxium fluxum. Ea est vt Hip.breuissimè omnem euacuationis speciem complectens, dixit, ex conferentia & tolerantia. Quoniam autem tolerantia,quæ ex pulsu & colore, & viribus animalibus spectatur, non admodum exercitatos, quique vero facultatum lapsus & non reparabiles,a leuibus distinguere nesciunt, potest fallere, satius sit in considerationem adhibere omnia quæ Galen. tertio de crisibus sparsim ab Hippo.scripta collegit,magnitudinem, & speciem morbi,naturam diei,iudicationem,& signa decretoria,& concoctiones,quæ antecesserunt,aut non.

Qui

17 QVi asperas voces natura habent, & linguæ subaspera: & quæcunque asperitates a morbis eodem modo. Quæ ergo sunt duræ natura, & sine morbo hoc habent, quæ verò molles & tardiores in peccatum, non bonum: aut prior natura: considerandum & quæ a victu.

CORRVPTIONEM loci huius, quæ & in plærisque græcis exemplaribus. & in versione Iani Cornarij est, facile notabit quicunque perpenderit, vt a Petro Iacobo Steue primum, deinde etiam a me restitutus est. Nam hæc lectio, sensum continet Hippocrateum, illa nullum non absurdum. Sed quid contineant hæc verba enarremus. Dictum est Gal. 4. de locis affectis cap. 8. mihi quæ in scholijs, quæ sint vocis differentiæ, & quas habeant causas vtque causæ nonnunquam in compositione instrumentorũ, nonnunquam in temperamento, eo maximè quod secundum humidum & siccum sint. Raucam enim vocem humiditate, clangosam siccitate gutturis & asperæ arteriæ fieri. Clãgosa verò est ẽt aspera. Nam aspera fit ob asperitatem arteriæ. Asperitas verò contingit in siccitate, quia est vitium figuræ in superficie, figuram autem retinere siccum natum est, humidum minimè. Et quia siccitas parit duritiem, & humiditas mollitiem. Merito ergo clangosa est etiam aspera, & vtraque differentia siccitatem & duritiem instrumentorum indicat. Ergo qui asperas voces habent natura, asperitatem habuerint naturalem; qui ex morbo, præter naturam. Sed si vox aspera vocalium instrumentorum vitium indicat, cur in asperitatem linguæ id reijcit Hipp. cum lingua in instrumentis sermonis sit, non vocis? Certe quia laryngi & epiglottidi, quæ vocalia sunt, est affixa lingua, & fieri non potest, quin illis siccatis, & asperitatem habentibus, lingua quoque ita affecta sit. Hæc verò potest a nobis melius agnosci, vt quæ in conspectum venit. Quæ ergo linguæ sunt natura duræ & sine morbo hoc habent, voces scilicet asperas, (hic debet suppleri) quæ verò non sunt natura tales, non habent clangossas voces & asperas, nisi cum præter naturam, duritiem, siccitatem, & asperitatem, acceperint. Docet deinde præsagire ex contrarijs: hoc est ex mollibus: quæ verò (inquit) molles & proinde tardiores in

peccatum, ideſt balbutientes (nam qui ſunt humida lingua loquûtur pigrius, & peccant in prolatione, mutantes quaſdam literas) non bonum. Significat enim imminentem paralyſim, aut prior natura hominis talis erat: & conſiderandum quæ a victu. Ideſt malum eſt, niſi, ideſt, homini naturale, aut nunc ſuperuenit ex prauo victu, vt ſi æbrius balbutit. Si ergo neque æbrius, neque id natura habens homo, incipit pigrius loqui, & peccare in prolatione, non bonũ. Nam paralyſis ſignificatur.

18 *QVi magno capite ſunt, & magnis ceruicibus ab inclinationibus, & venarum magnitudo, & amplitudo ab eodem: & anguſtiæ, & craſſities, & breuitates et tenuitates, a contrarijs. Quorum venæ latæ ſunt, & ventres & oſſa etiam lata. Sunt autem his qui graciles, & pingues contraria horum. Et in ijs qui fame macerantur, mediocritates ex his. Ab his conſideranda ſunt incrementa cuicunque quæ minuunt, & diminutiones, quæ augent, & in incrementis qualia ſimul augentur, & qualia ſimul roborantur, & diſtantiæ quales communes venarum.*

QVIA caput & ceruix occurrentium nobis hominũ facile perſpiciuntur, vtpote quæ in cõſpectum mox veniunt, docet Hip. ex his agnoſcere totius hominis robur & firmitudinem. indicat. n. magnum caput, cum quo ẽt ſe prodit magna ceruix, hominis capite in humerũ aut pectus inclinante, robur hominis: ſecundum facultatẽ animalem per ſe quidẽ, & manifeſtè, quia caput radix neruorũ eſt, & illud cum ſpina quæ a ceruice incipit, eſt radix oſſiũ: oſſibus verò & neruis firmatur, & agitur motus animalis: ſed & ſecũdum naturalem ẽt & vitalem. Nam magnitudo & amplitudo partium, cum eſt cum bona figura, & bona partiũ concinnitate coniuncta, robur formatricis facultatis indicat. Ergo magnitudo capitis concinna, & cũ idonea figura (nã ſi male formatum ſit, qđ magnum caput, redũdantiam materię potius indicabit) ſignificat non ſolum animalis, ſed & naturalis facultatis robur illius, quia eius facultatis origo eſt,

est, huius, quia ab ea est formatum. Si verò ambæ hæ robustæ sunt, vitalis ēt robusta, quæ calorem naturalis illis impertitur: calore.n. aguntur omnia, & calor omnia dilatat. Cum ergo orta attestentur suis principijs, calidum hepar esse indicabunt amplę venæ, calidum cor, amplæ arteriæ. Igitur qui magno capite cum magna ceruice sunt, calidi sunt & robusti, & venarum (intelligit verò Hip noīe venarum ēt arterias) magnitudinem & amplitudinem hñt: hoc est, venas magnas & ampliter cauas. Nam hæc omnia, ab eadem cā fiunt, & angustiæ venarum, & crassities tunicarum, & densitas, quę coniunctam hēt stricturam viarum & breuitates, & tenuitates hoc est exiguitates secundum oēs distantias in membris quibusuis, ex contrarijs: puta ex frigore. Sed qui amplas venas hñt, hñt ēt mox amplos vētres, i. omnes corporis cauitates amplas, vt thoracem, ventriculum, & vesicam, & magna ossa, non tamen statim & crassum corpus. Quin potius tales esse solent. graciles carnib. & abundantes sanguine. Quod quidem est temperamenti vehementer calidi & sicci: pingues, obesique contraria habent. sunt.n. angustis venis, & ventrib. omnibus, & exiguis ossib. Tales. n. sunt frigidi & humidi. Nam frigidi & sicci oīa hæc habent exigua, & præterea graciles sunt. Inter hos sunt alij neque tam calidi vt illi, neque frigidi vt hi, neque vt hi graciles aut obesi, sed bene corporati, bene crassi, & habentes vasa bene magna. Quia calidi sunt cum quadam mediocritate sanguinis, & temperamenti. Hinc fit, vt aliorum nulli sustinere possint multam inediam, graciles, qui sunt amplis venis, quia sicci & biliosi cum sint, facile exoluuntur, obesi, aut vtcunque exiguas hñtes venas, quia sunt debiles cum penuria sanguinis. Soli illi qui bene temperati, & mediocriter carnosi sunt, possunt in victu tenui contineri, quia robusti, & satis abundantes sanguine. In quam sententiam dixit Hip. facta mentione gracilium & obesorum, & qui fame macerantur, i. qui famem sustinere possunt, mediocritates ex his, i. sunt quibus hæc mediocriter insunt, calor scilicet & amplitudo vasorum, & corpulētia. Sed contingit dubitare, cum dictum sit generatim, magnitudinem & amplitudinem partium ab eodem, & gracilitates & breuitates ac omnino exiguitates a contrario, quo pacto, qui sunt magnis ossibus, venis & arterijs,

sint graciles, & qui angustis venis & arteriis sint obesi, & valde corpulenti? Huic dubitationi occurrens Hipp. addit, ab his consideranda incrementa cuicumque quæ minuunt, & diminutiones quæ augent, & qualia simul augentur, & qualia simul roborantur. Quasi diceret, & si magnitudo ac amplitudo omnium instrumentorum & omnium partium solidarum, ab eadem causa fiunt, & angustia ac exiguitas à contraria: non tamen omnia quæ in homine sunt augentur simul, aut minuuntur: sed quædam sunt, & in quibusdam naturis, quæ simul augentur & roborantur, quædam, & in quibusdam naturis sunt, quæ crescentia afferunt aliorũ imminutiones, & imminuta, aliorum incrementa. Velut quãtum pinguedinis, augetur, tantum minuitur sanguinis (docet Aris. 2. de partibus anim. cap. 5.) & ita quibus crassescentibus, aut ob mutationem ætatis, aut victus, totius corporis carnosa moles crescit, venæ & arteriæ fiunt angustiores, quia ex hauriuntur sanguine, & fiunt densiores, quia pinguescentibus tunicis fiunt minora caua: quibus contra, denuo exercitatis, aut ad calidiorem regionem translatis, aut ad totum victum calidiorem, in venis incipiunt sanguis & spiritus augeri, carnea moles incipit minui. Quibusdã autem simul augentur & roborantur omnia hæc. Velut si quẽ velis, frigidum natura & siccum, & proinde gracilem, & membris omnibus & partibus simplicibus, cum penuria succorum, transferre ad meliorem naturam, calido & humido victu, exercitationibus, frictionibus & inunctionibus idoneis, omnia simul augebuntur, & roborabuntur. Oportet verò hæc omnia nosse & considerare, ad agnoscendum temperiem & robur hominum. Sed quorsum Hippoc. de abscessibus & decretoriis euacuationibus differens, ad magnitudinem capitis, & disputationem de temperamentis nunc diuertit? Profecto tam difficile sit vnum quẽdam ductum, & ordinem, in hoc secundo libro inuenire, vt in quibusdam sententiis omnino fieri non posse videatur: tamen nunc videtur locus hic, alteri, libri sexti, sectionis sextæ, respondere, & ratio ordinis loci huius ex illo intelligi. Illic enim ita dicitur. Quibus sanguis multus ex naribus fluit, quibus quidem colorum priuationes exactæ his parum prosunt, quibus autem rubri colores, non similiter, & quibus capita bonæ tolerantiæ, prosunt, minime autẽ, quibus non.

Hæc duo loca ex se ipsis explicantur mutuò. Nam illic dixit capita firma bene ferre fluxionem sanguinis: sed quæ essent firma capita tacuit, hic explicuit, dicens esse magna cum magnis ceruicibus. Ergo cum dixisset sanguinis fluxú multos iuuare, quosdam autem lædere, addidit firma capita esse talia, vt scilicet intelligamus quod illic explicuit, qui talibus sunt capitibus solere iuuari fluxu sanguinis. Hac occasione venit mentio firmitudinis capitis. Hinc verò nata est disputatio fusior de habitu corporum & temperamentis: docuitque graciles esse latis venis & magnis ossibus, obesos cōtra, angustis venis, quosdam in quibus simul augescant hæc. Nosse verò oportere hæc plurimum, quod exangues & pingues, fluxu sanguinis lædantur, sanguinei siue graciles, siue bene carnosi, iuuentur. Addit considerare etiam oportere, quales sint distantiæ communes venarum, hoc est decisiones communes venarum, & quo modo in quamcunque partem corporis destribuantur venarū rami. Nam ita constare poterit quæcumque pars cum qua habeat venas communes. Iuuantur verò quibus sanguis fluit secūdum rectitudinem, siue sponte siue arte fluxio fiat: non iuuantur, quibus ex contrariis. Vt si cui calido hepate, aut inflammatione tentato, fluit sanguis de nare dextra, bene fertur, sin de sinistra, non ita refert, ergo multum refert nosse, & quæ simul augentur aut non, & dissectionem venarum, cum ad alia multa, tum vel maxime ad iudicandum, an sanguis vtiliter fluat, an cum noxa.

19 *ABdominis rupturæ, quæ quidem circa pubem sunt, plerumque sunt statim innoxiæ. Quæ verò parum supra vmbilicum in dextra parte, dolorificæ hæ, & fastidiosæ, & vomitum stercoris faciētes, vt quod Pittaco. Fiunt autem hæ, aut plaga, aut distentione, aut alterius insultu.*

Abdomen est id quod tegit totum ventrem inferiorem, constat, cute, pinguedine, & octo musculis, huic desupter hæret peritonæus, ad medium quidem ventris secundū longitudinem concrescens cum tendonibus musculorū. Rupturæ possunt fieri hac in parte, aut decisio abdomine secundum altitudinem: cute inquam & musculis ac peritonæo si-

mul:velut cum vulnera penetrantia inferuntur telo aut gladio: aut incipientes ab interiori parte cute quidem sana, dirrupto autem peritonæo, vel solo, vel simul cum musculis, aut eorum aliquo. Fieri autē hoc solet, distentione facta motu aliquo vehementi, vt clamore, aut saltu, aut casu, aut incidente re aliqua aut vt cumque illata plaga. Solum peritonæum dirrumpi supra inguina, leue est, nisi attingat diruptio eam partem, qua concrescit cum tēdonibus musculorum. Si autē ea parte rumpatur, aut in inguine, aut superioribus lateribus, aut qua nascitur scrotum, excidunt loco suo, quę intra illud natura continentur, faciuntque ita conspicuum tumore: in inguinibus quidem aut superioribus partibus, per solā ruptionē, in scroto per hanc, aut laxitatē. Vocanturque hæ omnes, herniæ. Quin & quæcunq; magnæ intumescentiæ scroti, etiam si per dilatationē externæ cutis, internis omnibus partibus sua loca tenentibus fiant, aut multa aqua in eo collecta aut flatu, vt sit velut eius partis ascytes aut tympanites: atque adeo si ipsa testiculorū carne plurimum aucta, scrotum intumuerit, vocātur herniæ, varia nomina accipiētes à loco, aut causa. Vt dicatur bubonocile, enterocile, hydrocile, sarcocile, neumatocile, aut tātum cile. Sed hæc persequi nunc opus non est, ac multo minus curationem. Illud tantum nosse expedit cum omnes abdominis rupturæ dolorosæ sint, & partes subiectas debilitari faciant, nō tamen omnes æquè: sed quæ circa pubē sunt plerunque sunt statim innoxiæ, id est non tantā afferentes noxam, vt non sint multi, qui secundum eas partes rupti, longā vitam agant, non admodū miseram. Quæ vero parùm supra vmbilicum, maximè in dextra parte, multo sunt periculosiores, quia per infernas rupturas intestina solum possunt exire & alterari, & ea quidē crassa, per supernas verò, omētum simul, & intestina gracilia. Omentū verò excidēs loco proprio, admodum læditur, quia vt dicitur in aphorismo, si omentum exciderit necesse est putrescere. Intestinorū gracilium quæcumque læsio maior est. Vlcerata enim non curantur (vt aliquando quidē crassa) intēperata verò aut obstructa, pro dolore colico, qui in crassis intestinis fit, voluulum vocatum afferre solent, morbum perniciosissimum, & à quo vix vllus euadit: cuius propria signa sunt, dolor acutissimus supra vmbilicum, fastidiū, & vomitus fecum. Maximo

ximo ergo in periculo sunt, quibus ruptio abdominis supra vmbilicum est, quia parati sunt ad voluulū. Quod Pittaco cuidam euenisse dicit, quem verisimile est, ex ruptura facto voluulo, interiisse.

20 *QVibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est, & non subsidet, & color qualis valde pallidus, is qui ex albo colore, ab hepate totum quod huiusmodi, & ab hoc hepatici morbi in his: & icteri ab hepate in sub candidum, & aqua inter cutem laborantes, & leuco phlegmatici, qui autem ab splene, nigriores, & hydropes, & icteri.*

Hepatici dicuntur quicunque laborant morbo lōgo hepatis, vt intemperie, quæ cum debilitate coniuncta sit, aut difficili obstructione (nam eum qui inflammatione hepatis laborat, non dicimus hepáticum: sed ita affectum) harum affectionū maxima indicatio est ex colore faciei: quia cum sit propria succorum officina, & tales in cute florescant colores, quales humores abundant in corpore, necesse est vitium sanguinis in hepar reiici, & colore prodi. Ergo vitiosus color præter naturam per totam cutem factus, malum aliquod hepatis primarium, aut secūdarium, necesse est indicet. Quia omnis actio læsa indicat vitium proprij instrumenti: species autem coloris talis, speciem affectionis indicabit. Velut hydrops & regius morbus, qui in hoc morborum genere sunt præcipui, coloris vitiosi specie indicātur. Nam vtrique habent minimè rubrum, neq; bene candidū, neque omnino naturalem, sed albidum intermortuū, & velut ex pallido & albo. In hydropicis verò est albi multùm, pallidi omnino exiguum, vt magis sit malus modus albi, quam pallor: in ictericis, est pallidi coloris multum, vt in quibusdā partibus, crocei dissoluti color. Dicitur verò etiā hic color subalbidus, quia vacua rubore cutis candida est, & fit quidam color referens effusionem flaui per candidū, & hæc quidem habent icterici, & in omni hydropis specie laborantes. Addit Hipp. & leucophlegmatici, quasi leucophlegmatia nō sit hydrops: sed aliud hepatis malū, hydropi

analogum

analogum loco affecto & causa; hydropis verò sint tan
tum duæ species, ascytes & tympanites. Gal. certè tres spe-
cies esse ponit, leucophlegmatiam inter eas recensens. Hip.
videtur hanc ab alijs separare, velut certè, & vulgus ho-
minum ex solo ventris tumore hydropem iudicat. Nihil
refert modo intelligatur, omnes has passiones hepatis es-
se. Quibus color albidus est, vt leucophlegmaticis & hy-
dropicis, hepatis per se aut per consensum, cum ventricu-
lo, intestinis, aut pulmone (hæc enim non mutant colorem
ad aliam speciem) frigidam: quibus verò pallidus valde vt
ictericis, calidam & siccam intemperiem sine obstructio-
ne nonnunquam cum solo vitio sanguinis, plærunque cum
obstructione significat. Non sunt autē hæ affectiones sem-
per simplices, sed componi possunt, cum inter se, tum etiam
cum alijs. Velut siquis morbo regio laborans hydropicus
fit: huic color flauus, cum albido incipiet permisceri. Ve-
rum bilis effusio plurimum huius complicationis cogni-
tionem, quæ ex specie coloris haberi posset, interturbabit.
Maximà distinctio continget ex tumore ventris, qui iam
icterico superueniet. Nimirum ab ascyte est inseparabilis
tumor aquosus ventris, & à tympanite, flatuosus, quia in
illa multa aqua, in hac multus aer, tenet id cauum quod est
inter intestina & peritonæum. Hinc fit ille tumor qui ma-
nui occurrit. Atqui vulgus hominum putat, eam materiam
inter carnem abdominis & cutem contineri. Nam ex hac
vulgari opinione natum est nomen latinum, aqua inter-
cus: & hispanum, *agua entre cuero y carne*. Hanc opinionem
sequutus Hippocrates describens per propria symptoma-
ta hydropem, dicit, quibus quod est inter abdomen & cu-
tem inflatum est. Non quod Hippocrates ignoraret ipsum
etiam abdomen distentum esse, sed quòd istam diligentiá
modo sermo non desideraret. Itaque si morbus regius &
icterus simul hominem tenent, color ad albidum aut pal-
lidum inclinat, vt alter altero magis affligit. Euidens autem
cognitio fit ex tumore ventris. Cum alijs etiam copulan-
tur hi morbi: vt cum ex liene fit hydrops, aut morbus re-
gius. Nam vterque morbus incipere potest ab ipso hepate
primario laborante, aut consentiente cum alio membro
male affecto: sæpissime autem veniunt ex liene, quia refri-
geratus lien refrigerat hepar, fitque hydrops, aut obstru-
ctio,

ctio, quæ lienem obsidebat, vsque ad hepar producitur, fitque icterus, sed vteruis horum morborum ita factus sit, erit cum alio complicatus, qui dicitur icterus niger. Hic est, cum atrabilis diffusa per totum corpus, cutem tingit: fitque liene non satis purgante sanguinem ab atra bile, vt dictus antea icterus, vesica felis non purgante satis à flaua. Vtrunque autem fieri potest, aut bile plurima genita, aut parte ad quam pertinet expurgatio debilitata, aut via obstructa. Si ergo ob debilitatem aut obstructionem lienis portio melancholiæ quæ cutem posit denigrare, diducitur, antequã hepar debilitetur aut obstruatur, fiet solus icterus niger, & color, tantum niger: si autem iam etiam debilitetur hepatis vis concoctrix, fient simul hic & hydrops, eritque color ex albido & nigricante: si autem obstruatur quà parte expurgatur fel, fient ambo icteri, flauus & niger, & color etiam ita mixtus. Quod si hepar ambo patiatur simul, intemperiem dico & obstructionem, fient dicti tres morbi simul: duo icteri & hydrops, atque color quidam nascetur, qui hæc omnia mala ex parte referat. Verum fieri non potest, vt lien debilitatem attulerit hepati, non debilitatus: aut obstructionem, non obstructus. Quare si hydrops aut icterus à liene cœperit, necesse sit melancholiam iam male expurgari. Necesse ergo sit, eos qui à liene cæperint, nigriores esse siue hydropes, siue icteros. Sed enarremus totam hanc orationem. Quibus (inquit) quod est inter abdomen & cutem inflatum est, idest, quibus regio ventris inferni tumida conspicitur, vt in hydropicis, & alijs omnibus, quibus tumores duri hypochondriorum sunt: & non subsidet, idest, & non citò subsidet, vt quibus ex lauta cœna, aut larga potione, aut satietate fructuum horariorum, aut olerum, aut etiam ex colico dolore, intumuit (nam ob tales occasiones solet tumere sine morbo hepatis, sed mox conquiescit, velut certè aliorum omnium morborum, ob manifestas quasdam causas, solet species apparere, sed duratione dijudicantur. Quia scilicet talia mox conquiescant) & color est qualis valde pallidus. Sed quia non is tantum qui propriè dicitur valde pallidus, quique in ictericis conspicitur, indicat malum hepatis, sed etiam albidus color hydropis, addit, is qui ex albo colore, idest nõ solùm qui proprie est valde pallidus, sed qui vt cumq; ob

vacui-

vacuitatem ruboris,& coloris viuidi, vocatur vulgo, nunc pallidus, nunc albidus: ab hepate totum quod huiusmodi: idest, vtcunque homo colorem habeat album aut pallidũ, aut velut ex his mixtum,& ventrem tumidum: quod fit per inflationes aut tumores scirrhosos hypochondriorum vel abundãtiam aquæ aut flatus inter intestina & peritoneum; in hepate esse malum significatur:& ob hoc hepatici morbi in his, idest, & hanc ob causam hepatici morbi dicuntur, quibus hæc adsunt symptomata,& icterici,& aqua inter cutem laborantes, idest, tympanite aut ascite, & leucophlegmatici, qui ab hepate sunt, idest, qui id per primariã passionem hepatis habent (aut saltem nõ ex liene) ad subcandidum inclinant, idest, colores habent citra rubrum, & expertes nigritiæ. Hydropes autem & icteri, qui à liene incipiunt, nigriores sunt.

21 *ET vlcera quæ ægrè sanescunt ex albidorum, & lenticulosorum, & cutis valde finditur, & labia, vt Antilochus & Aleuas: quod ab humoribus ex corpore salsuginoso: quod sub cute maximè & à capite, cum à pulmone calesit.*

APHORIS. 8. sextæ particulæ dictum est, hydropicis vlcera facta in corpore ægrè sanãtur. Hoc idem dicit modò, causam præterea apponens. Dicit ergo, vlcera quæ ægrè sanescunt exalbidorum,& lenticulosorum,& cutis valde finditur & labia. Idest, vlcera quæ fiunt in corporibus exalbidis, simul cum maculis quibusdam lentibus similibus, cum & cutis multum finditur,& labia, qualia erant quæ Antilochus & Aleuas passi sunt, ægrè sanescũt. Quæ quidem duabus affectionibus lethalibus & in extremo iam constitutis hydropi & phthisi, accidere consueuerunt, in vtrisq; quidẽ ob humorem salsum. Hic tamen colligitur in hydropicis sub cute in toto corpore, idq; est frequentissimum,& maximè fieri cõsueuit: fit autem etiã salsa pituita à capite fluente cum à pulmone calefit, vt in phthisicis. Nimirum solet id malum incipere à catharro,& procedere vsq; ad hæc vlcera insanabilia. Repletur caput pituitoso succo, qui fuliginũ quæ de pulmone ascendunt, calore, fit salsus,& defluit, imprimis quidem in ipsum pulmonem recta, deinde verò &

per

per habitum corporis deriuatus. Imprimis ergo ob salsam qualitatem corrodit exulceratq; pulmonem, deinde cum plurimú in eo malo processum est etiam cutem corporis, & ob hanc quæ in corpus defluit salsam humiditatem, & ob proprij cuiq; parti alimenti corruptionem. Quæ corruptio, cum ob materiæ differentiam varia sit, varias etiã parit maculas lentibus similes. Qua autem hæc vlcera ægrè sanescunt, dicta est mihi causa in commentario aphorismi. Ea est eadẽ quæ facit, puta salsa humiditas: cum vlceratę partes nõ aliter possint curari, quàm siccatæ & expurgatę.

22 *Occasiones vnde ægrotare cæperint cõsiderandæ, siue capitis dolor, siue auris, siue lateris. Signum autem in quibus dentes & in quibus bubones.*

Occasiones morborum dici solent causæ procatarticæ, quæ occasionem ægrotandi præstitere, quo significato haud dubie verissima esset hæc sententia. Nam multum refert considerare qua causa ægrotare cæperit homo, ob inediam an ob multum cibum, ob æstum an ob occursum auræ frigidæ, ob vigiliam an ob somnum nimium: ad cognitionem quidem per se, ad curationem vero ex accidenti. Quia à contrarijs causis non potest omnino eodem modo esse affectum corpus. Vtcunque autem affectus differat, debet esse ratio curationis alia. Tamen hic aliud est quod occasionis nomine significatur. Nam ἀφορμὴ nõ fert hanc significationem, & illud ὁπόθεν ἤρχαντο κάμνειν id est, vnde cæperint ægrotare, significat esse partem primam, seu primum impetum à quo morbus cæperit, & multo magis id indicant exempla. Nam (inquit) siue capitis dolor, siue auris, siue lateris, fuerit. Signum autem in quibus dentes, & in quibus bubones. Ergo quod docet est, considerare oportere, vt cæperit ægrotare corpus, & ex qua passione cæperit morbus, si febris cæperit ex dolore capitis, siue ex dolore auris, siue lateris, siue quacunque alia passione: Sed dices quid refert hæc considerare? videtur enim satis esse scire quæ passio sit nunc, & si nescias quæ fuerit. Certe refert multum nosse, quale fuerit initium passionis quã suscipimus curandam, & qui decursus, quotcunque mutationes fecerit malũ: idq; siue prioribus passionibus abeuntibus, posteriores acciderint, siue manentibus, accesserint.

Si

Si recesserint nosse oportet, quot, quæ, & quo ordine fuerint, si maneant, quo ordine sint factæ. Velut si duo occurrant febricitantes, nunc quidem eodem modo. Alteri verò ex capitis, alteri ex renum dolore, facta sit febris: nosse quidem id distinctè oportet: atque sicui simul dolent, aut vtcunque affecta sunt, ventriculus & caput, nosse oportet, an capitis dolor prius afflixerit, & ventriculi deinceps subsecutus sit, an contra. Refert enim hæc consideratio, & ad agnosticam, & ad prognosticam, & ad curationem. Nam si dolor ventriculi antecesſit, dolor capitis p cõsensum esse putabitur, & curatio incipiet à ventriculo: si dolor capitis antecesſit, ea putabitur esse primaria affectio, & curabitur per se: atque si dolor capitis vehemens ante febrem, aut ea incipiente fuit, merito timebitur raptus materiæ in eam partem, & præcauebitur admoto oxyrrhodino. Si doluerint renes, in illos etiam timebitur, & cauebitur decubitus. Quia si quæ pars ante morbum doluit, in ea morbus firmatur. Sed quid est quod addit, signum autem in quibus dentes, & in quibus bubones? Certè sunt exempla quæ forte fortuna tunc occurrebant curanti, & in memoriam venerunt scribenti Hippocrati velut sicui cum dolore dentium facta sit febris, timeri debet partibus superioribus, & ipsi dentes solent excidere iudicatorie, vt ante dictum est. Iam verò si cum bubone cœperit, non est exigui momenti nosse, quia febres ex bubone singularem malitiam habent, vt in aphorismo dictum est, & singularem curam exigunt.

23 *QVæ fiunt vlcera, & iudicant febres, & tubercula; quibus hæc non accidunt, sublata iudicatio. Quibus verò interius relinquuntur, his certiſſimæ reuerſiones, & celerrimæ.*

Dictvm est nuper ab Hippocrate quæcunq; iudicatoria signa fiunt, eadem hæc si non fiunt, difficilis sunt iudicationis: ergo & vlcera sponte nata, & tubercula, cum decretoria esse solere multis morbis, dictum etiam nuper sit, si ijs morbis qui tales iudicationes amant, non fiant, difficilis iudicationis, aut impeditæ iudicationis, id sit. Morbi

verò

verò quibus sunt tales iudicationes familiares, sunt, vt in prognostico dicitur, febres quæ prorogātur, saluo affecto homine. Proinde ego soleo mox ac febris aliqua videtur produci, & ex crassis succis pendere, estque laboriosa, si quæ pars ignobilis dolet aut doluit, in eam abscessum vocare: sin nulla talis sit, omnes partes adenosas fouere calente oleo, aut etiam alia inunctione conuocante. Nam quibus cum iuxta naturam morbi deberent erumpere, hæc manent interius, vel non satis erumpentia & si incæperint, vt cum fiunt abscessu minores quam vt prosint, vel ne tentantia quidem erumpere, celerrimæ & certissimæ sunt recidiuæ. Nam si abscessum succorum facere natura non potuit, multo minus possit euacuationem. Quæ verò relinquuntur in morbis recidiuas faciunt.

24 *CRudos & humidos secessus milium solidum in oleo coctum sistit. Exemplo est nautæ puer, & Myriochaune.*

Deiectiones madentes non biliosæ quales per diarrhœas fiunt sæpe, debilitata retentrice facultate intestinorum, vocat crudos & humidos secessus. Curatur hæc diarrhœa vsu siccantium & adstringentium: cum retentrix humiditate & laxitate maximè debilitetur. Non raro opus est medicamentis deuoratis, & per sedem iniectis, & admotis: sæpe autem sola mutatione victus ad sicciorem, & qui suapte natura difficile descendat, curatur: vt caseo veteri, & duris ouorum vitellis, & hepate asso, & alijs huiusmodi, in quibus etiam est milium integrum oleo coctū, aut solo, aut cum iure aliquo. Milij quidem in hac Hispaniæ parte, rarus est in cibis vsus, tamen pro eo vtimur ad diarrhœam, oriza cocta iure carnium aut oleo. Prossunt etiam esculenta, quæ orizæ polline parantur, vt qui vulgo dicitur *manjar blanco*. Proderunt ergo etiam quæ parabuntur ex milij farina, non tamen ipsum solidum milium: cuius in nautæ puero, & in Mirio chaune periculum Hippocrates fecerat.

Sectio secunda.

1 *MVlier cor dolebat, & nihil remittebat, sed in mali punici succum polentam inspergens, & semel in die comedens, depulit, & non vomuit, qualia quæ Charion.*

HAVD dubiè hic vt & alibi semper καρδαλγειν significat habere dolorem oris ventriculi. Nam ratio curationis id indicat, & quòd, velut quiddam notatu dignum, Hippocrates narrauit, hanc non vomuisse. Accedit quod magna coniectura est hunc Charionem, cuius hic mentio fit, esse illum Charionem, quintum ægrotum primæ partis tertij Epid. Aut hic aut illic corrupto nomine. Nam ille habuit capitis grauem dolorem, & turbatam aluum ex tenuibus, & tremorem labij inferioris, notas acris confluxus in ventrem, & decimasexta vomuit biliosa multa. Itaque cum nomen ægroti occurrat vna literula mutata, idem, & narratio, quod ad vomitionem attinet eadem vtrobique, videtur esse ille ægrotus. Chærion verò laborauit ore ventriculi confluentibus in illud multis & acribus excrementis, quæ quidem mox pariunt cardialgiam, seu cardiogmō, idest dolorem aut morsum oris ventriculi. Malum sane nō leue: ob consensum magnum partium principum cum illo. Nam quibusdam affert lipothimiam, aut etiam syncopen, consentiente corde, quibusdam vertigines, suffusorum vitia, conuulsiuos motus, atque adeo epilepsias, consentiente cerebro. Quibus ob cruditatem acidam, aut redundantiam flatus, vel crudorum succorum, aut intemperiem frigidam, os ventriculi dolet, calorifica ratio curationis debetur: quibus verò ob cruditatem nidorosam, aut confluxum biliosorum excrementorum, aut omnino calidam intemperiem, adstringens & refrigeratoria, vt bilis feruor sedetur, & laxatus ventriculus, adstrictione roboretur: vt ea quæ adest bilis dolorem non faciat, & quæ nondum venit, fluere desinat. In quem vsum laudatur merito malum punicum, vtcunque eo vtaris, siue totis granis perse, aut cum

pane

pane manducatis, siue hausto succo solo, siue panis micis in eum intinctis, siue cum succum cum aliquo idoneo cibo admisto comedas vt cum ptissana, aut cum amylo, aut cū polēta. Paratur polenta ex farina hordei. Ergo paratis pulticulis ex farina hordei, aut farre cum succo mali punici, curari potest id malum, quia replebitur ventriculus attemperante & adstringēte cibo. Ego sanè iam aliquot cardialgicos & pycrocholos, iuui solùm præcipiens vt tota æstate vterentur pro vino, decocto totius mali punici, totius inquam cum cortice & granis. Dicit igitur Hippo. mulierem Cardialgicam, quæ citra intermissionem vexabatur, curatam esse polenta insperso succo mali punici, & μονοσιτῇ, id est, & semel in die cibum accipiens. Sed dubitet aliquis: si dolor ille ex frigore erat, quo pacto posset esse succus mali punici vtilis, si verò calidus cur semel solum in die capiebat cibum? Nam qui ita affecti sunt nulla re magis læduntur, quam ieiunio, vsque adeo, vt nisi summo mane cibi aliquid capiant, ante consuetum prandij tempus linquantur animo, aut saltem grauem morsum sentiant, atque nusquam melius habeant, quàm cum plenus cibis venter est, quibus bilis imbibatur, & astrictus ventriculus nō recipiat. Certè ille affectus erat fluxio calidorum, vt & in Chærione, & qui ita affecti sunt, debent accipere cibos, neque exigua quantitate, neque tenues, quia tales vitiantur, & augēt cacochymiam, si verò accipiuntur multi & crassi, liberant à fluxione, & coquuntur. Non tamen possent coqui multi & pluries accepti, à vētriculo præcipue male affecto. Proinde semel & copiosè pasci debent. Sed quia neque longum interuallum sine omni cibo possunt transigere, vti debent mane & vesperi cibis quibusdam leuibus, & medicamentosis, vt pollenta cum succo mali punici. Itaque Hippocrates non vocat hic μονοσιτίην vnicam degustationē cibi, sed vnicum prandium, vt consilium sit, semel bene prandere, & aliis horis aliquid medicamentosum, quod replere corpus non possit, degustare. Vt si consulas primo mane accipere micam panis, ex vino diluto per hyemen, ex succo mali punici in æstate: & cœnæ tempore polentam cùm illo succo, aut assum pyrum. Illa igitur mulier ita curata est, semel quidem bene prandens, aliis horis medicamenti loco accipiens polentā cum succo mali punici, & liberata qui-

dem est,non vt Chærion, sed sine vomitibus : quod quidē indicat intemperiem fuisse maiorem quàm pro materiæ multitudine.

2 *MVtationes iuuant nisi ad malum mutentur, velut a pharmacis vomentibus febrium causa, fines in meraciora putrefactionem significant, vt Dexippo.*

Vt in aphorismo.14.sectionis secundæ dicitur, in alui fluxionibus mutationes deiectionum iuuant, nisi ad praua mutatio fiat:id cum in spontinis fluxionibus verum sit, tú multo magis in ijs quæ pharmaco accepto fiunt. Nam si quam significationem malam præstare potest deiectionū varietas,multorum & diuersorum excrementorū. & multiplicis cacochimiæ,hanc minuit pharmacū. Nam ne prauæ quidem & variæ excretiones quæ cum accepto pharmaco fiunt,adeo malæ sunt,vt apho. 21. quartæ particulæ dicitur,his verbis.Deiectiones nigræ, velut sanguis niger, sponte venientes, & cum febre & sine febre, pessimæ sunt:& quanto plures fuerint peiores colores, tantò deterius:cum medicamento verò melius,& quanto plures fuerint colores,non malum.Si ergo varietas in pessimis, quæ sponte facta mala est,facta cum pharmaco est minus mala,varietas in minus malis, quæ vt causa prodest, & vt signum minus mala est,quàm vnica ad modum syncera perseuerans,cum pharmaco proderit multo magis quam sine illo.Proinde addit Hippo. hoc loco, velut vomentibus a pharmaco febrium causa, idest, velut in ijs quibus ob febres pharmaca solemus propinare. Dicit verò vomentib. quia vt ex alijs locis cōstat erat illo seculo maximus vsus vomitionum expurgantium.Sed sit ita:iuuet mutatio deiectionum non prauarum,quia perpurgant corpus, sed vt signum,vtræ sunt deteriores,variæ an simplices?Videntur.n. deteriores esse variæ, quia multiplicium excrementorum redundantiam significant:Certè non potest hoc sine distinctione dici,neutræ.n.sunt simpliciter meliores. Sed deiectiones synceræ sunt,quædam quia non habent manifestā alterius generis permistionem, vt tantum biliosæ: quædā, quia & a suo ēt sero sunt depuratæ, vt quæ dicuntur bilio-

sæ synceræ, vt vitellinæ, & æruginosæ. Variæ sunt, aut ex tm̃ malis, vt ex simplicitèr crudis & biliosis: aut ex pessimis, vt ex opima nigra & fœtida & cruenta. Quæ variæ & pessimæ sunt, omnium sunt pessimæ, vt dicitur in prognostico, & apho. 21. quartæ. quæ variæ ex tantum malis aut crudis, peiores sunt vnica syncera non omnino pura, quia multitudinem excrementorum significant: sed minus malæ quę in vnica syncera secundo modo. Quia talis admodū mala est. & vituperatur apho. 7 septimæ, vbi dr̃ Meracæ alui egestiones, malum. In quam ēt sniam. causam simul reddens hic dicit, fines in meraciora putrefactionem significant, vt Dexippo. Idest mutationes excrementorum finiri in vnam spēm meracioris excrementi, graue est, quia significat putrefactionem, i. magnam excrementorum corruptionem, & magnam vim & firmitudinem causæ corrumpentis. Nā in quacunque actione naturali cum oēs materiæ partes in vnam speciem trahuntur, magna effectricis causæ potentia significatur. Nam cum ea est minor, diuersa gignuntur, secundum conditionem materiæ. Igitur vnicam talem deiectionem perseuerare, deterius signum est, quam mutationes fieri: & non ita iuuat, quia non tam fit natura corpus per purgante, quam ob putrefactionem. Id contigit Dexippo.

3 *Serapis ex liquida aluo intumuit. Pruritus haud scio quot dies, non vltra. Habebat autē & abscessum quendam in parte inani, qui quidem denigratus occidit.*

Ex quacunque euacuatione profusa solere hydropem fieri Hipp. & Gal. dictum sæpe est, & experimento notissimum. Nam minus fluentibus menstruis, vt in aphorismo dicitur, morbi fiunt (explicuimus verò in commentario hydropem inter alios) fluentibus etiam plus satis hæmorroydibus, succedit hydrops. Quin & nimijs alui fluxionibus solere succedere, dicitur apho. 43. sextæ, his verbis, Quicunque lienosi a dysenteria corripiuntur. Simile quiddam coniecto esse, quod mulieri de qua præsens narratur historia, contigit, ei quod in hoc aphorismo fieri solere Hipp. dicit. Collegerat in hepate aut liene aut alio

quodam internorum viscerum multa & mala excrementa, cæperatque per aluum deponere, & ob malignitatem exeuntium facta est effluxio nimia, vacuatis simul succis vtilibus cum malignis, quo factum est, vt debilitato naturali calore, hydrops successerit: hydrops verò non ex aqua tantum, sed malignis simul quæ per ventrem ibant, cum aqua distributis, tentauit natura per cutem pellere, & factus est pruritus qui durauit aliquot dies, & non potente natura eum abscessum absoluere: repente, ita vt fit in malignis abscesibus, euanuit pruritus (id enim significant illa verba, non vltra, quasi diceret, non vltra productus est pruritus, sed euanuit) & retrocedente materia in partem inanem collectus est magnus abscessus, qui ob magnitudinẽ cutem obsedit, & subiectas etiam partes tenuit: ob malignitatem verò succi, ex inflammatione facta est gangræna. Proprium enim inflammationis abeuntis in gangrænã inditium est, denigratio. Grangræna verò quæ internas partes attingit, perniciosa est.

4 *ET Stymargi vxor ex ventris perturbatione paucorum dierum, cum multum curaßet sistere, & abortum fecisset fœtus fœminæ quadrimestris, a corruptione sana facta, intumuit.*

Haec historia quadam ex parte similis est proximæ, quia hæc etiam mulier a perturbatione ventris incæpit laborare, & postea intumuit. Verum hæc euasit & si magno cum periculo. Hæc mulier cum vtero gereret (maximè cũ filiam concepisset) meritò multa & praua excrementa collegerat primis mensibus, vnde factum est vt proxima iam quarto mensi, alui profluuio corriperetur. Quod quidem magnum erat abortus periculum. Nam nisi sisteretur, irritatione & mordicatione intestinorum, partium vtero adeo vicinarum, aut ob euacuationem nimiam subtracto fœtus àlimento factus fortasse esset abortus: atque hoc forte timore medicus aliquis sistendum omni ratione curauit: & cum nondum esset purgatum corpus, hoc idem euenit. Cõuersa sunt enim excrementa ad vterum, & corruptione acetabulorũ subsecutus est abortus quadrimestris. Quod

verò

vero quadrimestris fuerit, non minimum auget significationem periculi. Nam recentiores & antiquiores fœtus facilius aboriuntur. Nihilominus sanata est, a partu, & febre, & alui profluuio: & in extremo mali intumuit, reliquijs morbi abscedentibus ad cutem, & hepate debilitato, ita vt sit in magnorum morborum inclinationibus: tamen per bonum victum, pristinum habitum recuperauerit, & perfectè sanata fuerit. Hic casus nos admonet quantum periculi esse soleat in sistendo alui profluuio. Quoniã verò non minus etiam est, nisi sistatur antequàm nimius fiat, considerare caute oportet in omni effluxione, quid agendum sit, an sistendum, an mouendum magis, an permittendum fluere. Scopi verò in hac cõsultatione sunt, conferentia, tolerantia, & modus fluendi. Nam si cum conferentia & tolerantia, bene fluit, permittendum tantum: si cum illis, tñ lentè fluit, mouendum: si sine illis, sistendũ est.

5 *Moscho admodum calculoso, in superiori palpebra hordeolum fiebat, versus aurem magis, deinde ruptum est intro. Quinta & sexta ab interiori parte pus effluxit, quæ infra soluit. Bubon iuxta aurem erat, & infra in ceruice secundum rectitudinem superioris bubonis.*

Calculosi fiunt quibus multi succi crassi in lumbos incumbere solent. Multis aũt cessat ea affectio in alias partes facto talium succorũ abscessu. Neq; mirum est facto vno aliquo abscessu magno, solui affectionem, quæ sæpe solet redire, ita, vt non redeat amplius. Nam frequentes in eandem partẽ reditus fiunt ob illius debilitatem, quæ plærunque conseruatur reliquijs materiæ pertinaciter hærentib. Per magnos autem abscessus solent primario affectæ partes illas etiam reliquias perpurgare, & firmari in posterum, velut Moscho euenit: qui cum calculosus valde esset, oborto aliquando hordeolo in palpebra superiori ad angulum externum, qui spectat aurem, & rupto intro, effluenteque pure ex interna parte oculi, vt ex oculo prodire videret, quinta & sexta die ab orto hordeolo, simulq; ortis duobus bubonibus in ceruice, altero iuxta aurem, altero inferius è regione prioris, soluta est affectio calculosa, & iam inde

melius habuit. Sed miretur aliquis ſolutum eſſe morbum renum facto ad oculum abſceſſu, cum eæ partes nullam rectitudinem habere videantur: deinde ad tantum morbum ſoluendum, hordeolum, exiguum adeo tuberculum, momentum aliquod habuiſſe. Verum oportet noſſe, plerunq; fieri abſceſſus ſecundum rectitudinem, & eos meliores eſſe quàm contrarios: nonnunquam autem fieri in alias partes quibuſdam occaſionibus, non inutiles. Nam Hippo. ipſe. 6. Epid. parte 3. dicit, Alterius loci morbos loca excipientia, aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut ob aliud quiddam, liberant, aut quòd aliis ſunt communicationes. Hæc illo loco. Fortaſſe ergo Moſcho occaſione aliqua alia doluerunt partes circa caput, aut debilitatæ ſunt, vt hanc ob cauſam lumborum fluxionem exceperint, & ſi id rectitudo partium non admodum fecerit. Eſt etiam veriſimile Moſcho fluxionem in lumbos à capite venire, vt pleriſque venit, atque ita oculo & ceruici, & ſi cum parte recipiente nulla eſſet, cum tranſmittente fuiſſe magnam rectitudinem & viciniam. Neque quidem abſceſſus adeo exiguus fuit, vt ſubſecutam ſanitatem adeo mireris. Non enim fuit hordeolum ſolum: ſed cum hoc duo bubones inſignis magnitudinis. Hippocra. verò noluit omittere quippiam, eorum quæ acciderunt. Accedit, nonnunquam abſceſſus exiguos, aſſiduitate expurgandi, & duratione, liberare ſolere à magnis morbis, vt vel vnica puſtula multum tempus non ſaneſcens, ſed ſordes quaſdam continenter demittens, liberet nonnunquam ab epilepſia, aut morbo alio magno.

6 *FRater vxoris Ariſtei fatigatus itinere incaleſcebat. Deinde in tibia terebinthi fiebant. Deinde febris continua fiebat, & poſtridie ſudor fiebat, & aliјs etiam diebus paribus fiebat ſemper. Adhuc autem febris detinebat. Erat autem ſublienoſus. Fluebat ſanguis ex ſiniſtra nare, ſæpe & paulatim. Iudicatus eſt. Poſtridie iuxta aurem ſiniſtram tumor. Poſtridie & iuxta dextram: minor autem hic, & incaleſcebat: hæc euanuerunt, & non ſunt ſuppurata.*

Hic haud dubie cœpit iter agere plenus succis melancholicis: oportuit autem redundantiam illam deponi antequam exerceretur, nedum laboraret. Nam vt Gal. docet in aphorismo. 20. tertiæ particulæ, si homo vel pituita, vel flaua bile, vel atra vel ipso etiam sanguine plenus, ad exercitationem perducatur, in multa atque adeo grauissima mala perducetur: nam apoplexia, aut epilepsia fiet, aut, rupto vase in pulmone, morbus insanabilis: & multi cum febricitare cœpissent, propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti, & quibusdam aliis exercitatione euacuante excrementa ad cutem, vlcera oborta sunt. Nimirum Hipp. dicit, si impurgatus exercearis, vlcera fiet. Merito ergo hic cum cacochymus iter ageret incalescebat id est, calore quodam febrili tentabatur, qualis per neutras dispositiones fieri solet, incipientibus malis succis putrescere ob calorem ex labore. Et in cruribus facti sunt terebinthi, id est (vt Gal. interpretatur. 6 Epid. parte 3 com. 37.) tumores quidam nigri cum pustulis figuram fructus terebinthi habentes. Habent enim ortũ ex melancholico succo. Cum verò hic abscessus minor esset, quàm pro multitudine excrementorum, quæ cœperant alterari, subsequuta est continua febris, cui vtpote pendenti ex multo succo, successit sudor postridie, & aliis sequentibus diebus paribus: qui sudores, vt apho. 36. par. 4. dicitur, significant dolorem, & longitudinem morbi, & recidiuam. Addit autem Hipp. factos esse illos sudores non quidem quibusdam diebus paribus, quibusdam non, sed sequẽtibus diebus paribus, semper. Nimirum, & apho. 42. eiusdem particulæ dicitur, sudor semper fluens significat morbum. Sed quorsum cum dixisset febris continua fiebat, dicit deinde, adhuc autem febris detinebat? Certe vt magis explicet hos sudores symptomaticos fuisse. & multitudinis sobolem. Nam dixit apho. 56. dictæ particulæ Febricitanti sudor eueniens febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Merito ergo huic euacuationes multæ & variæ, non tamen copiosæ & affatim liberantes, sed sæpe tentatæ, & imperfectæ euenerunt. Factus est lienosus: quod maximè declarat dictam succi speciem. Fluxit sanguis sæpe & paulatim ex sinistra nare. Quæ euacuatio etsi symptomatica, atque vt signum mala, fuit, tamen

quia secundum rectitudinem facta, profuit, liberauitque, non perfectè & tuto. Vt si esset bona iudicatio, sed cũ abscessibus. Oborti enim sunt tumores post aures: post sinistram quidem maior, ob dictam rectitudinem cum liene, & quia id latus succis melancholicis magis obsidetur: sed quia toto etiam corpore abundabant, alius, etsi minor post dextram, & obortis his tumoribus incalescebat homo, id est tentabatur rursum febrili calore, reliquiis succorum putrescentibus tamen, cum tam multæ antecessissent euacuationes, factum est vt euanescerent resoluti, sine suppuratione.

7 *Qui ab Alcibiade venerat, ex febribus modicis ante iudicationem tumidum habuit sinistrum testiculum. Erat autem & splenem habens magnum. Et certè tunc iudicata fuit febris vigesimo die, & deinde subincalescebat subinde, & spuebat subfloridum.*

Hæc quoque narratio indicat ex crassis melancholicis succis factam esse febrem huic. Nam quòd morbus recidiuas, & abscessus multos habuit, & quòd febris adhuc intra fines acutorum fuit modica, indicat, succos non fuisse biliosos & acres: quod in lienem & partes sinistras incubuit, indicat fuisse melancholicos. Ergo primum correptus est febre continua & modica, procedente febre intumuit, primum lien ob naturam succi, mox testiculus sinister, ob rectitudinem cum liene. Iudicata est febris vigesimo die, vltimo scilicet fine acutorum: sed non tutò: non enim cum manifesta aliqua euacuatione. Abscessus ergo à principibus partibus potuit facere febris interruptionem, perfectam solutionem sine euacuatione non potuit. Subinde ergo subincalescebat, & successit tussis, & excreatio subfloridi, id est, semialbi & rubri, quia vt dictum est proxima sectione, tussis à tumore testis, & tumor testis à tussi fit, ob communionem genitalium cum spiritualibus instrumentis.

8 *Cui manus dextra, & crus sinistrum ex tussiculari affectu, cum spuisset tenue & non dignum mentione*

resoluta sunt paraplectico modo, alio autem nihilo alterata est, neque facie neque mente. Non quidem fortiter illis. In melius cœpit progredi circa vigesimum diem. Fere factum est circa muliebrem fluxionem, & forte tūc primum facta est. Virgo enim erat.

Multis atque adeo grauissimis morbis corripiuntur virgines tempore pubertatis, nisi maturè prodeant menstruæ euacuationes: a quibus, cum erumpunt, liberantur: vt Hip. docet libello de morbis virginum. Nam confluēs sanguis de toto corpore versus vterum, si liberum exitum non inuenit, redundat in partes alias, & nihil mali est, quod non possit facere. Nam septum transuersum præmens, retracto vtero, præfocationem: in caput irruens, insaniā, epilepsias, catochos, aut etiam apoplexias: occupans thoracem, facit tussiculares affectus: irruens in cor, palpitationes, & tremores cordis, ac nonnunquam syncopas: occupans aliquādo vnam aliarum partium, qua neruos excipit, facit stupores & immobilitatem, & ita resolutiones. Velut huic virgini euenit, volentibus iam mestruis euacuationibus erumpere, neque id facile facientibus ob naturalem vasorum angustiam, aut sanguinis crassitiem, aut expultricis facultatis debilitatem, tussi primùm & difficili respiratione laborauit (nimirum est consensio facilis genitalium cum spiritalibus) deinde cum nihil mentione dignum spuisset, resoluta sunt manus dextra & crus sinistrum, irruente copia in ceruicis dextram partem, qua committitur cum thorace, & in brachium, & in lumborum imam partem & sinistram, & in femur: non occupauit autem cerebrum, neque partes superiores ceruicis. Quare neque facies, neque mens alterata est, vt in alijs ex simili causa fieri solet. Neque illis partibus fortis passio facta est. Non enim erat resolutio vera, vt quæ pituita occupante neruos fieri solet, sed stupor magnus compressis multitudine neruis. Quod exitus indicauit. Nam fluentibus menstruis vigesimo die cæpit melius habere. Hippo dicit, fortasse tunc primum eruperunt Suspicatur id, non sciuit certò. Tamen non multum referebat scire. Nam eadem mala fieri pos-

sunt menstruis suppressis, quæ nō erūpentibus suo tēpore.

9 *APæmantus, & fabri pater, eius qui caput fregit, & Nicostratus, non extussierunt: erant autem alibi secundum renes dolores, interrogationes (factæ sunt) dicebant enim ipsi semper repleri potu aut cibo.*

QVOD dicit pater eius qui caput fregit, nihil aliud est, quam quædam nota ad facilem memoriam comparata. Hi tres ægroti laborabant tussi, alioqui non narrasset non extussisse. Laborabant præterea dolore circa renes, in lumbis scilicet. Difficilis erat scitu causa. Proinde interrogationibus opus fuit. Maximum autem momentum habet ad præsentem corporis statum agnoscendum, de vita ante acta interrogare. Interrogati responderunt, se semper repleri potu aut cibo. Quid ergo ex his coniectes? Certè illos ob voracitatem collegisse multam crudæ humiditatis copiam, hinc excitatas fluxiones de capite, vt fit, decubuisse in thoracem: aut in thorace ipso primum congestam copiam, ob cruditatem verò nihil notatu dignum excreatum, sed descendisse fluxionem in lumbos: vbi ob frigiditatem, & capacitatem partis, multum hærens, & crudior manens, poterat diu vexare, ac fortasse facere hydropem, aut impingens in vrinę vias, aut in vesicæ collum, suppressionem vrinæ facere, aut abscedens in intestina, diarrhæa solui: aut abscedens in vterum, profluuium muliebre facere. Opus ergo erat sicco & tenui victu, pituitæ expurgatione, & clysteribus.

10 *DOlores vehementissimos quomodo cognouerit quis conspicatus. Terror bonæ tolerantiæ. Oblationes & ignauiæ.*

DOCET notas quibus cognoscere possis, an dolor sit vehementissimus. Sed fortasse dices, non fuisse his notis opus, si quidem dolor ipse per sese proditur, cum sit ipse tristis sensus. Tamen quia dolor ægroto quidem manifestus

ſtus eſt, medico vero non niſi ex narratione ægroti, aut notis his: ægroti vero non omnes eadem dicunt, aut conqueruntur eodem modo, dolentes: ſed eſt qui ne tantillum dolorem ſine vociferatione ferre poteſt, eſt qui maximos dolores ſilentio tranſigit, vt non ex querela modo poſſit medicus agnoſcere quantus ſit dolor, ſed opus ſit notis. Accedit, dolorem non ſolum dici vehementem, quòd magnus ſit, ſed quòd plurimum debilitet: quæ duo non neceſſario æque ſiunt, ſed contingit ob morem morbi, dolorem videri minorem, noxæ verò afferre plus. Vehemens ergo dolor nunc dicitur, qui plurimum lædit. Quantum autem lædat, duo ſigna præcipue indicant, alterum capitur a terrore aut tolerantia, alterum ab oblationibus aut ignauia. Tolerantia ſignificat virium conſtantiam, & tolerantiam doloris, ideſt bene ferre dolorem, ſine facultatis lapſu, quod ex pulſu præcipue, deinde ex animalibus actionibus agnoſcitur. Oblationes dicuntur Hippo. cibi qui offeruntur. Hic vero oblationes, dicitur ipſum bene habere ad oblationes, hoc eſt cibos libēter accipere. Ponitur verò terror vt contrariũ tolerantiæ, & ignauia oblationi. Ergo terror ſignificat diſphoriã, ideſt, difficilem tolerantiã doloris, & ignauia, tædium accipiendi cibos. Cauſa verò qua terror ponitur pro diſphoria, quia cum dolor grauis eſt, & virtutem debilitat, ſimilem paſsionem affert, ei quam magnus terror. Nimirum qui grauiſsimo dolore cruciatur, pulſum habet contractum, & extremorum frigus, & quarundam partium tremores, & ciborum inappetentiam, vt qui terrentur. Qui hæc non patiuntur, non admodum graues habent dolores. Graues ergo indicat mala tolerantia, & faſtidium: non graues, bene ferre dolorem, & bene habere ad oblationes.

11 *AQua quæ celeriter caleſcit & celeriter frigeſcit, ſemper leuior eſt.*

HAEC ſententia ſine vllo ordine interiecta eſt, vt aliæ multæ huius libri. Explicata mihi eſt antea in aphoriſmis, ſed nunc quoque aliquid in eius enarrationem dicetur. Nõ ſane ſcripta eſt, vt doceamur agnoſcere, quæ aqua leuior

ſit

sit (nam quid refert?) sed quæ melior. Quia quæ leuior melior est, nisi aliqua corruptio, aut aliena qualitas illi accedat. Nam monstratum mihi est in physicis, totam leuitatis causam esse in tenuitate. Igitur aqua quæcũque, quãtò leuior, tantò tenuior: porro quanto tenuior, tantò facilius alterascit, & in calidum, & in frigidum. Nam in rebus omnibus, quarum est eadem natura, euenit, vt quanto tenuioris substãtiæ sunt, tanto facilius recipiant vtramq; passionem. Nota ergo substantiæ leuioris est in aquæ generibus, facilior commutatio: atque facilior commutatio & leuitas, substantiæ tenuioris. Aqua verò quantò tenuior est, tanto est melius alimenti vehiculum, quia tantò minus moratur in hyppochondrijs, sed distribuitur, deducitque secum cibos solidiores.

12 *Cibi & potus experientia indigent, an ad æqualitatem maneant.*

Tota ea medicinæ pars, quæ ad ciborum & potuum scientiam spectat, est Empyrica, nam cibum aliquem esse multùm aut parum, cito aut tardius nutrientem, citæ aut tardæ excretionis, excrementosum aut excrementis vacãs, boni aut mali succi, nulla exacta ratio est agnoscendi præter experimentum. Non tamen proinde dicit Hippo. nũc, cibi & potus experientia indigent. Nam nihil horum est, ad æqualitatem manere. Sed id dicit, propter ciborũ vsus, & quantitatem. Nam æquale & inæquale de quanto dicitur, & dicitur ad aliquid aliud. Significat ergo Hip. opus esse experimento ad cognoscendum an cibi & potus ad æqualem mensuram maneant cum aliquo alio. Sed quid illud est? Ratio vtendi cibis est, nosse, quantum, & quale, & quo tempore, & ordine, dandum sit, id verò scire possumus, secundum rationem communem aut singularem: secundum communem, ratiotinatione possumus discere: velut biliosis dandum plus & solidius, pituitosis minus & tenuius: dandum cibum posteriorem vbi prior descenderit: dandum tenuem ante crassum: tamen secundum rationem singularem, non possumus sine experimento propriæ

naturæ,

naturæ, eius cui cibus instituitur. Immo verò nisi præsentes, & periculum facientes, & quædam addendo, quædam detrahendo. Nam victus non instituitur homini, sed huic homini. Singularium vero non est scientia. Quod ergo dicit Hippocrates, est, opus esse experimento ad præscribendum cibum & potum, ita vt ad æqualitatem maneant cum eo, quod corpus & dispositio petit, idest, vt exactè tantum detur, quanto opus est. Hanc esse legitimam enarrationem loci, constat ex eodem Hippocrate lib. 1. de dieta, vbi ita dicit, Si quidem enim supra hæc inuenta fuerit ciborum mensura, & laborum ad vnamquamque naturam numerus, ita vt excessus, neque supra neque infra modum fiat, inuenta sane exactè fuerit hominibus sanitas. Nunc verò prædicta quidem omnia inuenta sunt, qualia sint, hoc verò inuenire impossibile est. Si quidem igitur præsens quis sit, & inspiciat, cognouerit quidem hominem exeuntem, & in gymnasijs exercitantem, vt custodire sanum possit, alia detrahendo, alia apponendo. Verum non præsenti, impossibile est cibos ac labores exactè præscribere.

13 D*ICENDVM quod sanguine fluente ex pallescunt, & quæcunque alia huiusmodi dicere debent.*

Si fieri posset, vt medicus singulorum hominum naturas nosset exactè, id esset optimum, atque vtilissimum. Sed non potest. Debet proinde conari, vt quantum possit, agnoscat eius cuius curationem suscipit, naturam. Et multa quidem, ex ijs quæ de temperamentorum notis tradita sunt à medicis, cognoscet, non tamen omnia. Proinde interrogare debet multa, & ipse ægrotus debet dicere, quæcunque per experientiam proprij corporis obseruauerit: vt, quibus soleat iuuari, quibus lædi: qualibus affectionibus, qualibus symptomatis corripi facile soleat. Nihil horũ debet ægrotus omittere, neq; medicus negligere, sed hic interroget multa, ille respondeat libẽter, quæcunq; circa seipsum obseruatione cognouerit. Velut si solet facie

fluente

fluente sanguine linqui animo, aut expallescere, dicere debet: & quæcunque alia huiusmodi. Nam quibus id accidit minus mitti sanguis debet, quia parum iuuantur, vt Hippocrates ipse 6. Epid. parte 6. dicit, his verbis: Quibus sanguis multus fluxit ex naribus, qui quidem decolores mero modo sunt, parum prodest, quibus verò colores rubicundi, non similiter. Non ergo parum refert hoc medico narrare, vt cautius sanguinem mittat.

10 *Sexaginta dierum masculi corruptio in detentionibus partus salubris.*

NOMEN ἀπόφθαρμα quo hic vtitur, non significat abortum sponte factum, is enim dicitur ἔκτρωσις, sed corruptionem fœtus factam medicamento venenato. Quare præceptum hoc ad veneficos spectat. Medicis enim, neque vitæ neque honoris cuiusquam gratia, licet id tentare. Quanquam antiquissimis illis seculis, quibus lex naturæ minus culta erat, corrumpentibus medicamentis vtebantur. Ac proinde occasiones quibus illis vti quis tuto poterat, obseruabant. Sed cur Hippocrates qui iureiurãdo se astrinxerat, discipulosque suos astringi faciebat, nihil se tale, ꝑpinaturos, docet nunc occasionem idoneam ad propinandum? An aliquando iuramenti oblitus, ille quoque propinabat? Si quidem puellæ psaltriæ abortũ saltu molitus est? An solum erat piaculum pharmaco corrumpere, non etiã saltu? An vt alij qui corrumpentia dabant, cum minori periculo darent, hæc docet? An ex hac venefica obseruatione, aliquid etiam quod nobis vtile sit nascitur? Nimirum si corruptio masculi, quæ exactis sexaginta diebus agitur, salubris est, idest sine matris periculo agitur, & abortus masculi post sexaginta dies sponte factus, sit salubris: fœminæ vero eodem tempore: aut masculi, minori, sit insalubris. Sed qua causa masculi abortus siue sponte, siue pharmaco factus, sexaginta diebus est salutaris? Masculi, certè semper, & partus & abortus est salubrior, quàm feminæ, ob dictam sæpe causam. Maxime autem qui sexaginta diebus. Nam vt ipsemet Hippocrates dicit, libello de natura pueri, masculus triginta diebus formationem accipit, fœmina

nima multo pluribus. Atqui vt ibidem Hippocrates autor est, tempus expurgationis respondet tempori formationis, & in Leuitico præcepit Deus, eas quæ masculos pepererint, non adire templum ante triginta dies, quasi id esset longissimum tempus expurgationis, in illis. Itaque mares triginta diebus formantur: fœminæ non tam cito. Docet præterea Hippocrates libello de alimento, duplum tempus inditum in sensus & motus accessionem, atque informationem. Itaque masculum si triginta diebus formatur, sexaginta moueri & sentire, fœminam multo tardius. Ergo masculus veneni vim, aut quancunque causam abortus sentiens poterit sexaginta diebus iuuare exitum proprio motu, ante vero id tempus non poterit, neque fœmina eo tempore. Iam vero si causa superior spectetur, sexagesimus dies non est infelix. Nam motus solis habet aspectum sextilem lustrata sexta parte Zodiaci. Si menses lunares numerentur, incidit in tertium mensem, qui fœlicior est mensibus paribus. His omnibus accedit Hippocratis auctoritas & experimentum.

15 *HErcules intumuit mali die octaua.*

QVID euenerit Herculi non narrat, illud vnum narrat, abscessum esse illi factum octaua die, die non iudicatoria. Quid tum postea? hac causa non fuerit bonus abscessus. Mirum ergo si morbum priorem soluit, aut si non retrocessit.

16 *DYsenteria tentatur magis, qui & tenesmo.*

TENESMVS est in extremo recti intestini, quod dysenteria in intestinis. Merito ergo qui est τενεσμώδεις idest tenesmo tentatur crebro, est etiam δυσεντεριώδεις idest paratus ad dysenterias. Nimirum affectiones, & causæ, & loci male affecti, sunt similes.

17 *LActans quædam papulas per totum corpus habebat. Cum autem cessauit lactare, sedatæ sunt æstate.*

Lactan-

LACTANTIBVS raro fluunt menstrua vsque dũ cessant lactare,aut ad centum vsque tempus: quia ob naturalem necessitatem feruntur in mammas,quæ in vterum abire consueuerant , & redundantia sanguinis, in lac insumitur.Necesse est ergo lact antes,nisi alioqui sint valde euchymæ,repleri malo succo. Quia & si menstruæ euacuationes cessant,quia lactant,non tamen eadem est materia,earum & lactis Nam menstrua fiunt ex pessimo sanguine , lac ex bono. Expulsione enim fiunt illa,hoc tractione,& commutatione.Pultrix vero facultas,fertur in prauum: tractrix in bonum.Ergo insummitur in lac bonus , & retinetur malus in lactantibus Quare non mirum,si lactans illa habebat p totum papulas,referentes cacochymiam , & cessans lactare,profluentibus menstruijs euacuationibus·, sedatæ sunt. æstate narrat solutas papulas . Merito id quoque factum est:quia id tempus est accommodatissimum ad omnes decretorias euacuationes.Hic continget aliquem dubitare,si suppressio menstruorum etiam in lactantibus est causa cacochymiæ , cur quærantur nutrices quibus non profluant. Videtur enim esse satius , vt singulis mensibus purgentur, quam vt impurus sit sanguis.Tamen res non ita habet. Nõ inquam quærendæ sunt,quibus profluant . Quia cum non possit fieri expulsio excrementorum,quam non antecedat excretio,necesse est singulis mensibus,tempore excretionis(quam,doloribus totius corporis qui antecedunt agnoscimus)totum sanguinem perturbari,atque adeo perturbato vitiari lac . Satius ergo sit, bene temperatam nutricem eligere,& bonos succos ei idoneo victu procurare, quam cum illius conturbatione crebra , sanguinis expurgationẽ a menstrua euacuatione expectare.Accedit, quod naturæ opera ordinem habent,cum ergo menstruus sanguis sit generationis principium,cum is apparet , ad aliam iam prolem natura conuertitur,quare ad priorem inepta esse incipit:quare & puerum oportet transferre ad aliam nutricẽ. Quod si non est copia nutricum,sed vna adest menstruam habens euacuationem,singulis mensibus,dum profluit,vitet , quo ad fieri possit , lactationem. Magis autem vitet vnum aut duos dies antequam erumpat (quod tempus secretionis est)quam cum iam fluit.

Coria-

18 *Coriarij, qui coriacea faciebat, (vxori) cum peperisset, & soluta esset perfectè, visum est secundinæ aliquid membranosum remanere. Erupit quarto malè. Nam stranguriosa fiebat: statim concipiens peperit marem. Multos autem annos iam habebat. Denique, neq; menses fluebant, cum autem peperit, intermisit stranguria modicum.*

Qui potuit hæc mulier soluta, idest liberata esse perfectè a partu, manère interius parte membranosa secundinæ? Certe nullatenus. Sed perinde intelligendum est ac si diceret, cum videretur soluta esse perfectè, deinde visum est secundinæ aliquid membranosum remanere: erupit quarto die à partu malè. idest magno cum labore & difficultate: quia fiebat stranguriosa, idest cæperat iam antea ei stranguria fieri, quod non minimum auxerit difficultatem expurgationis vteri, & excretionis secundinarum iam putrescentium, ob viciniam colli vteri, & vesicæ. Omnibus sane iam iam partui proximis fit passio quædam stranguriæ similis. Vltimis mensibus antequam dolores multum fiant, ob compræssionem vesicæ quam distentus vterus, facit, deinde & ob hanc, & ob naturalem nixum vteri deorsum, per compassionem, vesicæ collum irritatur. Plærisque nulla passio propria in ea parte fit, quibusdam autem fit, & post partum etiam manet, vt alijs etiam hæmorrhoydes. Huic ergo fortasse, ob hanc occasionem fiebat, fortasse etiam multo ante fieri cæperat, aucta tamen tunc est, & purgationis difficultatem auxit. Hic mirantur quidam, quòd conceperit tam multos annos nata, vt iam cessassent menstruæ euacuationes, idque miraculum esse putant. Ego verò non intelligo menstrua huic cessasse antequam conciperet, sed post hunc vltimum partum nunquam amplius effluxisse. Mirum quidem quod ea ætate marem pepererit, non tamen adeo vt fide carere debeat. Quod stranguria intermisserit modicum à partu, copiosa expurgatio fecit: nimirum excrementa diuerterunt à vesica ad vterum, & hæc liberata est, vsque dum collectis rursum excrementis, morbus rediJt.

19 *Quædam coxam dolebat antequam conciperet, postquam autem concepit non amplius doluit. Postquam autem peperit, vigesima die rursum doluit, peperit igitur masculum.*

Hvic haud dubie vteri os erat contortum in coxam per morbum vterinum. Nam idem Hippo. lib. de superfœtatione ita reliquit scriptum: Si cui dolores in coxendice, aut in capite, aut manibus, aut aliqua alia corporis parte fuerint, cum verò prægnans est, desinunt, conceptu autem ab vtero exoluto, rursum insunt, odorata, & bibere, & ad vteri os apponere, conducit. Porrò lib. 1. de morbis muliebribus dicit, Quibus verò os distortum est, & ad coxam allapsum: fiunt enim etiam talia prohibentia, ne vterus semen suscipiat: Quum igitur tale quid acciderit, odoratis fomentis fouere oportet, Post fomentum autem per digitum auulsum à coxa detrahito. Hæc Hippo. quibus constat illum dolorem coxæ, morbum vteri fuisse. Nam illi morbo congruit curatio, quæ odoratis suffitibus agitur. Prohibebat verò ille morbus conceptum, sed vsu venereorum curatur, & conceptione, & tempore prægnationis liberæ sunt mulieres ab eo malo, quia insumitur materia, quæ os distorquebat, in fœtum: maximè cum masculus conceptus est: quia quæ fœminam concipit excrementosior est, & frigidior, & plus ei excrementi redundat, & insumitur minus. Huic ergo cõceptione solutus est morbus vterinus, & toto tempore prægnationis, & viginti dies à partu qui fere in expurgationem vteri insumi solent, vt lib. de superfœtatione scripsit, durauit sanitas. Post id tempus, rursum doluit. Sed quando ita ei contigit, merito peperit masculum. Quod insinuans dicit: peperit igitur masculum.

19 *In vtero habenti in tibia dextra inferne, tertio aut quarto mense exanthemata, ad quæ manna thuris vtimur, & in manu dextra iuxta magnum digitum. Haud scio an pepererit, reliqui enim eam semestrem. Habitabat autem, vt ego existimo, prope Archelaum in rupe.*

Vtero gerentes colligunt cacochymiam, quia non expurgantur singulis mensibus, & non insumitur in fœtum tam prauus sanguis, quam expurgatur. Proinde primis tribus mensibus solent illis fieri Picæ, nauseæ, fastidia, & vomitiones. deinde pariunt, & aliæ multæ maculæ, & exanthemata. Velut hunc facta sunt exanthemata, qualia curari solent inspersio pulueris mannæ thuris, aut cerussæ. Sunt maculæ quædam rubentes cum excoriatione. Facta quidem sunt ob cacochymiam, in illis autem partibus, quia sunt emunctoria propria hepatis, velut sinistra manus, & pes sinister, lienis. Indicauerunt ergo illa exanthemata male affici hepar, & consentaneum quidem est, vitium sanguinis, hepar primum persentire, quia est officina propria illius. Hac ipsa causa ego censeo sectionem venæ factam in manu dextra inter digitum medium & anularem, aut hunc & minimum (eodem scilicet loco quo hæc habuit exanthemata) vtilem esse in iecoris affectionibus.

20 *Antigenis vxor quæ circa Nicomachum, peperit filium, carnosum quidem, habentem autem maxima discreta: magnitudine autem vt quatuor digitorum, sine ossibus, post modum verò crassum rotundum. Hæc ante partum asthmatica fiebat. Deinde simul cum partu pus euomuit modicum, quale ex furunculo.*

Hvic mulieri cum concepisset monstrum, accidit etiã difficilis respiratio, fiente in carnosa parte fundi ventriculi, aut in aliquo viscere, eorum quæ iuxta vẽtriculum sunt, suppuratione. Id quod exitus indicauit. Nam simul cum partu pus euomuit modicum. Monstrosum partum fuisse satis indicat descriptio. Dicit enim peperisse filium, carnosum quidẽ, idest vt frustũ quoddam carneum, crassum, & rotundum, sine ossibus, habentem tamen in magnitudine quatuor digitorum discretas maximas partes, vt caput, brachia, & crura. Monstri verò generationem nullus non tribuit debilitati formatricis, aut defectui aut corruptioni, aut redundantiæ materiæ. Nam monstrum fit, aut deficiente parte naturali, vt si nascatur sine brachijs: aut

redundante, vt si duplicia habeat: aut partibus naturalibus male positis, vt si caput nascatur ex medio pectore: aut habentibus figuras alienas, vt caninas, aut equinas. Defectus partis, defectu materiæ, aut debilitate formatricis in parte fiet: defectum verò, qui semen de toto corpore decidi putant, dicent esse defectum partis seminis ex parte tali decidendæ: qui ex solis vasis seminarijs, non ita, sed defectũ materiæ in parte factum, postquàm gigni fœtus cæpit, aut seporatione particulæ seminis, aut corruptione. Redundantiam, qui muliebre tantum semen præstare materiam putant, dicent esse ex superflua redundantia seminis cepta generatione multarum partium, quæ ad multos fœtus pertinebant & coalescentibus. Iuxta sententiam putantium vtrumque semen præstare vim & materiam, simulque decidi de toto corpore, fiet & ob hanc causam, & quòd semina non misceantur aptè, vt si separatim sint partes decisæ à capite mulieris & viri, & ob id duo capita generari incipiant. Malus positus, si de toto corpore semen deciditur, fit, quòd facultas formatrix non bene separet partes seminis, sed male commistæ sint: si de solis vasis seminarijs, quòd cæpta iam materiæ alteratione & cum alterum est iam potentia crus, aliud manus, ante tamen quam duruerint, malè contenta confunduntur. Alienæ figuræ fiunt, ob corruptionem seminis. Nam figuræ alienæ non possunt fieri per se à causa formatrice, sed per accidens, ob materiæ dispositionem. Dispositio autem, qua semen fit, potentia, aliud quàm erat, corruptio est. Nisi his addas vitiosæ & alienæ imaginationis vim, quæ quantum quoque causa possit alterare fœtus, alio loco mihi disputatur. Præter imaginationem vero, constat, causas omnes dictas, non nisi in morbosis corporibus accidere. Nam aut defectus alimenti, est, aut redundantia excrementi, aut maligna qualitas & corrumpens, aut debilitas facultatis non bene coniungentis, quæ coniungi, aut separantis, quæ separari, oportet, aut quædam formantis, quædam alia non formantis. Velut in hoc fœtu, caro quidem genita est, vtpote genitu facilior, ossa verò minimè, deficiente formatrice in ea parte, vt difficiliori. Debilitatem vero facultatis constat in morbosis corporibus esse, quale erat huic mulieri, cui simul cum conceptu, collectio puris in visceribus facta est,

atque

atque ob id difficilis respiratio, compressis instrumentis respirationis. Meminit Gal. huius dispu. cap. 12. de difficultate respirationis, non longe a fine.

21 *Eius quæ filias gemellas peperit & difficulter peperit, & non admodum est purgata, intumuit totum corpus: deinde venter magnus est factus, alia autem subsederunt: & rubra fluebant vsque ad sextum mensem, deinde alba valde iam totum tempus: atque hæ fluxiones Veneri officiebant, & mera rubicunda fluebant.*

Hvic ex partus difficultate facta sunt duo grauissima mala, hydrops, & vlcera vteri. Merito autem fuit difficilis partus. Quia peperit fœminas duas. Nam & quia fœminę, & quia duæ, poterant id facere, cum geminus partus simplici sit difficilior, & fœminæ quam viri. Proinde non satis est purgata, & distributis per totum corpus excrementis intumuit: suffocato deinde calore eorum multitudine, hydrops successit. Cuius manifestę notæ sunt, vētrē intumuisse alijs partibus superioribus extenuatis. Nā lib. de affectionibus, ita scriptum est, Si expurgatione non facta, fiat hydrops, venter aqua impletur, pedes autem & suræ attolluntur. Humeri verò, & clauiculæ, & pectora, & femora, liquefiunt. Hoc est quod nunc dicit, magnum esse factum ventrem, & alia subsedisse. Vlcera verò facta esse in vtero indicāt fluxiones rubræ ad sextū mensem durantes, & factæ deinde albæ, facto scilicet iam pure in vlceribus, quæ in venereo congressu dolebant ob confricationem, & mera rubicunda rursum fundebant. Fecerunt ergo hæc quod alia omnia vlcera, recētia fuderunt sanguinem, inueterata pus, refricata sanguinem rursum.

22 *Diuturnis leuitatibus intestinorum, acidum ructum fieri, antea nunquam factum, signum vtile, vt Demænete accidit. Fortaße autem est & arte facere. Etenim turbationes huiusmodi alterant. Fortaße autem & acidi ructus leuitatem intestinorum soluunt.*

Aphorismo primo sextæ particulæ dicit, ructū acidum post longam leuitatē intestinorum, esse bonū signū,

quod omnium humorum ad inflammatam partem accursum significat. Non sunt autem hæc æquè mala, sed quædam superueniunt prius quædam proximis iam morti. Et narrat quidem Hipp. ea eodem ordine quo acta sunt. Primum ergo ab expurgatione, splen magnus, cum dolore, & febre, & dolore sinistri humeri, & pulsatione arteriæ in cubito, non continenter, sed quibusdam temporibus. Nimirum inflammationes plereque exacerbantur ex quibusdam interuallis. Sed quia vt dicitur 6. apho. 22. Dolores ex c[illegible]so in cubitum descendentes venæ sectione curantur, secuit Hipp. aliquoties venam in cubito, cum pulsaret (non quidem eadem secabatur quæ pulsabat, sed Hipp. venæ nomen venis & arterijs tribuebat) & abibat pulsatio exhausto sanguine calidiori, qui venas eo loci replebat: aliquando autem non fuit secta, sed pulsatio cum sudore abijt, aut etiam nonnunquam sponte, idest, sine aliqua euacuatione, natura aut arte facta. Hæc pulsatio in cubito præ nuntiabat futuram insaniam. Nam in hoc ipso libro tempestate 4. dicit, Quibus vena in cubito pulsat, insanum & furibundum. Deinde procedente malo abierunt hæc, dolor inquam humeri, & pulsus in cubito, quia totus calidus sanguis collectus est ad partem præcipue affectam, & creuit plurimum inflammatio, vsque adeo vt splen videretur intendi ad dextram partem. Hinc iam spiritus offendens, & delirum, tracto cerebro ad magnam compassionem. Tamen non fuit spiritus magnus, etsi deliraret homo, quia aderat dolor inflammationis, qui prohibebat, & conuulsio, per quam, cum dilatari cæperat thorax, retrahebatur. Hinc iam grauius affecta ob magnitudinem febris internę, & omnium succorum & spirituum ad interna reuocationem, cepit sentire frigus extremorum, & demittere flatum. Proximè autem iam morti suppressa deiectio est & vrina. Mortua itaque est ante partum. Admonet nos hæc historia, ne in ijs quæ vtero gerunt, medicamentis expurgantibus, nisi leuissimis, vtamur.

24 *QVæ circa fauces in alterutram partem impetu lata, non sunt exulcerata, ad sinistra conuertebantur. In splenem venit dolor non decretoriè.*

Non

NON satis constat an hoc enarret, vt quod Lyciæ cō-
tigerit, an quod illa tempestate contingeret multis. Nam
Lyciæ factus est tumor lienis non decretorius, fortasse ante
hunc tumorem repserant fœces in alterutram partem fau-
cium, & illinc collectæ sunt in lienem, narraturque id nunc
ab Hipp. præpostere. Magis autem videtur hæc dictio con-
tinere quod in multis obseruabatur illa tempestate. Nimi-
rum acceptæ per ea ferebantur in fauces hoc est, in internā
oris partem, & quædam impegerunt in eas partes, & vlce-
ra fecerunt: quædam non hærentia ibi, in quancunque par-
tem faucium, siue in dextram, inquam siue in sinistram, fer
rentur, colligebantur in sinistra, & in liene dolorem facie-
bant, non decretorie, quia eo abscessu non soluebatur ma
lum, sed procedebat acerbius, vt in Lycia contigisse legi-
mus. Nam vt euacuatio agi potest decretorie (vt cum tem-
pestiue venit, & qua oportet, & soluit, aut subleuat mor-
bum) aut symptomatice (vt cum non confert) ita etiam
abscessus. Ergo in liene fieri potest dolor, & tumor, per
abscessum decretorie, soluiturque ita aut subleuatur mor-
bus prior: aut non decretoriè, velut cum febri quæ cæpe-
rat, mox succedit inflammatio lienis, non minuens, sed au-
gens febrem. Porrò cum tumor lienis febrem facit, nihil
minus est ille tumor, quam decretorius, non est ipse præci-
puus morbus: tamen cum aliquando ex febre prægressa fit
tumor, reijcientibus venis sua excrementa in illam vni-
cam partem, & febris prior soluitur, decretorie fit tumor.
Illis verò de quibus loquitur Hippo. non ita est factus, sed
intempestiue, & augens magis periculum, quam minuens.

25 *HIeroni indicatio facta est decima quinta die.*

TAM rarum est iudicationem decima quinta die fie-
ri, vt cum occurrebat, velut notatu dignissimum, scripto
ab Hipp. mandaretur. Velut nunc Hieroni dicit accidisse,
& 4 huius operis, fœminæ cuidam in Bulagoræ villa. Cau-
sa autem qua per pauci hoc die iudicantur est, quia illi
maxime iudicari possent, in quibus morbi mouerentur
diebus imparibus, sed & in illis quatuor decimus, qui in-
ter tredecimum & quindecimum positus est, arripit iu-
dicationem, fere semper. Proinde lib. 1. huius operis
nume-

numerans dies quibus iudicari solent, qui mouentur per impares, dictos duos omisit, quasi raro iudicantes, ob dictam causam.

26 *Coi sorori hepar elatum est splenico modo. Mortua est secunda die.*

Ingens hepatis inflammatio fuit hæc quæ secũda die interfecit sororẽ Coi. Si enim fuisset scirrhosus tumor, quali solet lien intumescere, nõ potuisset tam breui interimere. Quare quod dicit splenico modo elatum esse, ad magnitudinem tumoris pertinet. Nimirũ solet lien tumescere adeo, vt in dextram partem videatur aliquando tendi, vt Lyciæ accidisse super narrauerat. Nunc explicans inflammationis magnitudinem dicit, intumuisse splenico modo, id est, in tantam molem elatum esse, in quantam lien solet. Sed quãtumuis inflammatio fuerit magna, mirum est occidisse mulierem secunda die, cum Galenus dicat, primum & secundum diem decretorios non esse, atque velit, cũ in prognostico dicit Hippocrates deterrimas febres interimere quarta die aut citius, intelligi, quarta aut tertia. Tamen simile est hoc ei quod de angina diximus in commentario prognostici, nimirum angina, quantumuis acuta sit, non potest ante diem tertium solui, tamen potest secundo atque etiã primo strangulare. Nam strangulatio fit crescente tumore, qui, vt contigerit esse impetum fluxionis, crescet, solutio verò morbi, non nisi depulsa materia à natura, quas depulsiones non potest natura nisi decretoriis diebus perfectè facere. Ita etiam tumor hepatis potuit tantopere crescere, vt compressione septi transuersi, & compassione cerebri, secunda die interfecerit, tamen solui non potuisset ante diem aliquem decretorium.

27 *Bion simul copiosè mingebat sine sedimento, & sanguis de sinistra nare fluebat. Erat enim splen in giberum elatus & durus, & sursum latus. Superstes fuit. Recidiua.*

HANC quoque fuisse inflammationem lienis existimo. Nam

Nam in aliis eius visceris tumoribus, neque expectatur iu-
dicationes, neque recidiuæ. Quod autem liberatus sit Bion
ab ea inflammatione, flaua tanguinis de nare simili a, non
mirum. Nam ea est e morbo maxime accommodata eua-
cuatio, & maxime secundum rectitudinem procedens. Ta-
men quod flaua malæ vrinæ, mirum fortasse videatur ali-
cui, qui legerit apud Gal. 13. meth nullam huic visceri ex
purgando patere per renes viam. Tamen nosse oportet, &
si manifesta via a liene ad renes non sit, nisi per multos an
fractus, esse tamen haud dubie, naturæ vias notas, per quas
possint succi abscedere. Nam Hipp dicitur, omnia conspi-
rabilia & confluxibilia, & alibi, natura inuenit sibi vias. Ita-
que expurgari posse lienem per vrinam constat, per vias
occultas, & si id frequens, non sit, quod multæ sint manife-
stæ. Tamen videtur Hipp. docere non hoc solum exemplo:
sed alibi etiam, sequutus communes obseruationes, posse
expurgari ita lienem, quin etiam & solere. Itaque videtur
Galeno repugnare. Nam libello de passionibus, seu affe-
ctionibus (quamquam cum librum Polibij esse Galenus
putat, non est aspernendus) docens rationem curandi sple-
niticos, post alia quædam, suadet vti diureticis medicamē-
tis. Quæ (inquit) mollire splenem, scriptum est. Si igitur
diuretica mollientia splenem sunt, non mirum, neque sane
rarum, mictione copiosa crassæ & perturbatæ vrinæ solui
lienis tumorem. Quin & Gal. ipse in curatione quartanæ
iubet vti diureticis, & si ea febris cum affectione lienis ple
rumque fit. Animaduertendum est posse partem aliquam
male affectam iuuari, per se, euacuata materia propria mor
bi, aut ex accidēti, expurgato toto corpore. Prodest enim
tantopere in partium morbis totius vacuatio, vt sæpe sola
ea sit satis ad perfectam curationem, quin ad medicamēta
localia procedere opus sit. Ita ergo vsus diureticorū mol-
lire potest lienem, non quidem per se, sed quod deriuata
crassiori parte sanguinis, quæ splenis duritiem fouebat, ad
vrinæ vi eas, ille mollescat. Itaque mictio copiosa, affectio
ni lienis, raro esse possit vacuatio propria, deriuatio tamē
esse possit, sitque non raro, in iis: quibus, biliosi cum sint,
bilis vstione, crassa in liene colliguntur. Nam in illis causa
antecedens mali, est bilis flaua, quæ ob tenuitatem facile
mingitur. In pituitosis & melancholicis, non ita fiet, quia
neque

neque proxima,neque antecedens causa, purgari per vrinam facile possit. Quartanam eodem modo curant diuretica, expurgatis scilicet totis, aut maximis venis & arteriis,per eam viam. Ita ergo Bion liberatus est ex lienis inflammatione,mingens copiosè,& sine sedimento, hoc est crassum & perturbatum,atque ob perturbationem non residens. Sed non potuit tam perfectè lien illa deriuatione perpurgari,vt non redierit morbus,minor tamē,& ex quo superstes mansit. Hæc verò intellige dicta de communis formationis hominibus. Nam raris quibusdam, quibus à vena caua via quædam fertur in mesenterium,facile potest lien purgari per vrinam, recurrentibus succis à mesenterio, per cauam, in vrinæ vias.

28 *ERant autem anginosorum passiones huiusmodi. Ceruicis vertebræ intro vergebant,quibusdam plus quibusdam minus. Exterios cauum habens ceruix,atque dolebat ea parte tacta. Erat autem & cuidam infra os quod dens vocatur, cui non similiter acutum est. Est autem & quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, siquidē cum dente vocato fauces sint,non inflammatæ, sed iacentes. Partes sub buccis tumebant, non inflammatarū modo,neque glandulæ alicui tumuerunt:sed secundum naturam. Et linguam non facile conuertebant: sed maior ipsis esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspieuæ sorbere non poterant, aut valde difficulter: sed in nares effugiebat,si valde conarentur,& per nares loquebantur. Spiritus autem his non valde sublimis. Quibusdā autem venæ in temporibus,& in capite,& in ceruice elatæ. Tamen parum quiddam horum quibusdam iratis tempora calida, etsi alioqui non febricitabant. Non suffocabantur plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saliuam, aut aliud aliquid, neque oculi intus desidebant. Quibus tumor in rectum,neque in alteram partem vergens,hi neque paraplectici fiebant. Cæterùm si quempiam periisse viderim,in memoriam reuocabo,quos autem nunc noui, super-*

stites

ſtites manſerunt. Erant autem quædam celerrimè alleuātia, plurima autem etiam in quadraginta dies peruenientia. Hoc autem plurimi etiam ſine febre: multi autem & in valde longum tempus habentes partem aliquā tumoris, & deglutitio & vox ſignificabant. Columellæ quoque eliquatæ ſignificationem quandam præbebant, nihil mali habere apparentes. Quibus autem in alterutram partē inclinabat malum: in ea parte vnde vertebræ inclinabant, reſoluebantur, & verſus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè, & ore, & interſepto ſecundum gargareonem. Quin etiam inferiores buccæ pro ratione mutabantur. Paraplexiæ autem non per totū corpus fiebant, vt ex aliis, ſed vſque ad manū, à parte quæ erat ſub angina. Atque hi cocta ſpuentes rauci erāt. Quibus autem in rectum, etiam ſpuebant. Quibus autem cum febre, hi multo magis & difficulter ſpirantes, & fundebant ſaliuam, & venæ his magis attollebantur. Et pedes omnium frigidiſſimi. Horum autem maxime hi erecti ſtare non poterant, & quidam non ſtatim mortui ſunt. Quos autem ego noui omnes perierunt.

Hactenus ſingulares hiſtorias narrauit, nūc communem quendam morbum deſcribit, qui quadam tempeſtate multos inuaſit. Explicata autem eſt hæc narratio Gal. 4. li. de locis patientibus cap. 5. & mihi in ſcholiis. Quare minus nunc opus ſit ſermonem multum producere. Multi periculum ſuffocationis incurrerunt ob luxationem vertebrarum ceruicis, quibuſdā luxatis in rectum, id eſt in nullū laterū, ſed intro, quibuſdā in latus: rurſum quibuſdam cum febre, quibuſdam ſine febre. Fiebat verò ob hæc non exigua differentia paſſionū & accidentiū. Atqui omnia hęc quibuſdā accidebant acutiora, quibuſdam tardiora, ob cauſæ ſpeciē: quibuſdam etiā maligniora, quibuſdam mitiora. Atque ita erat magna differentia magnitudinis ſymptomatū propriorum, & ſuperuenientium: quorum, mala fere ſunt, ſtrangulatio & ſi deglutire nō tentarēt, reſpiratio ſublimis, tumor

venarum

venarum in ceruice, fronte, & temporibus, & sub lingua, & calor in temporibus,& effusio multa saliuæ, refrigeratio extremorum:bona verò,contraria. Vocat Hip.hoc malam,passionem anginosam seu anginam,ob symptoma, q̃a præfocabat.Omnem enim strangulationem per passionem aliquam ceruicis accidentem,vocabat anginam Hipp.non tantum eam quæ inflammatione eo loco oborta fieret, vt posteri:ac multo minus distinguebat cynanchas & synanchas.Non enim profecto inflammatio his vertebras luxabat,sed tubercula cruda in ligamentis ossium facta, vt & gibberum patientibus ex morbis,aut lente contractum,fieri solet. Nam & in illis solet fieri introspinæ curuttas cum repanditate,aut extra cum gibbero, aut in alterum latus, cum obstipitate.Fuisse autem tubercula,constat,quia non videtur quæ alia causa potuerit vertebras suis locis euellere:deinde,& quia soluebantur concoctione,& ex creatione concoctorum,quod quidem,si sine his essent laxatę vertebræ,fieri non poterat. Quæ enim esset materia cōcoctioni apta. Erant(inquit) anginosorum passiones huiusmodi.
, Ceruicis vertebræ intro vergebant,¦quibusdam plus, qui-
, busdam minus,exterius cauum habens ceruix (qua scili-
, cet recesserant vertebræ)atque dolebat ea parte tacta.Erát enim diuulsæ partes, ac proinde dolentes. Erat autem & cuidam ossi,infra id os quod dens vocatur, idest, infra secundam vertebram. Nam hæc ob figuram vocatur dens. Itaque dicit in quibusdam fuisse luxationem in tertia vertebra,innuens scilicet multis alijs fuisse in secunda. Addit, quod non similiter acutum est,intelligendum verò non os (nam secunda vertebra acutius os est, alijs omnibus) sed malum,non enim tam graue est luxari tertiam,quàm secúdam:quia secunda & prima præstant motum proprium capiti,tertia solię buccis.Accedit quòd secundæ luxatio obturare magis potest spiritus viam.Itaque malũ minus acutum est luxari tertiam,quàm secundam vertebram. Quanquam quibusdam simul cum tertia luxabatur secunda, & illis erat malum satis conspicuum, maiori peripheria externæ excauationis.Hoc est quod dicit, est autem quibusdam valde conspicuum maiori peripheria, quibus scilicet luxata tertia simul cum vocato dente, quibus erant fauces,idest partes oris inter laryngem & gulam, non inflammatæ

matæ (non enim inflammatione tenebantur) sed iacentes, idest, afflictæ & compressæ. Metaphoricæ enim iacentia dicuntur quæ male habent. Pars dictionis huius quæ hactenus enarrata est, occurrit mille modis scripta, & in Hippocratis græcis codicibus, & in eo quem secutus Galenus est, & mille etiam modis donata latinitate, interpretibus in multos ac varios sensus euntibus. Tamen quia eam lectionum differentiam loco citato, ex opere de locis male affectis exposui, nunc satis sit simpliciter dixisse, quod est maxime consentaneum. Addamus reliqua. Partes sub buccis, idest, internæ oris partes, tumebant, non inflammatarum modo, sed vt pulsæ loco a luxatis ossibus, neque glandulæ, externæ scilicet & quæ in ceruice (nam parythmia cum partibus sub buccis intelliguntur) alicui tumuerunt, idest, nullus tumor videbatur in collo aut ceruice, sed glãdulæ illæ habuerunt secundum naturam. Et linguam non facile conuertebant, sed maior ipsis esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspicuæ. Sorbere non poterant, aut valde difficulter, sed in nares effugiebat, si valde conarentur, & per nares loquebantur. Hæc omnia strangulationis symptomata sunt. Ita enim fieri solent, omnibus, quibus ceruix comprimitur, & spiritus via quacunque causa obturatur. Spiritus his non valde sublimis. Dicitur sublimis spiritus, non vt quidam falso putant, qui trahitur recta ceruice, sed per quem sublimia respirationis instrumenta mouentur, musculi scilicet venientes a ceruice simul cum clauiculis. Hic in summa necessitate fit, & viarum obstructione, aut animalis facultatis debilitate. Quibusdam autem venæ in temporibus, & ceruice, & capite elatæ, ob multitudinem sanguinis, qui accurrens ad caput hæc, & tubercula simul in ligamentis ossium, fecit, aut post factam luxationem, per præfocationis angustiam conuocatus est. De horum symptomatum malitia maiori aut minori, ita scriptum est. 6. Epid. 7. parte: Qui solum deglutire non poterant, his valde mites & toleratu faciles erant: qui verò etiam insuper obscure loquebantur, his molestiores ac diuturniores. Quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur: his aliquantum malè erant. Pessimus verò ijs quibus spiritus sublimis coeleuabatur. Hæc Hippocrates, ex qui-

bus

bus facile intelliges, eorum quæ accidisse hac tempestate anginosis narrat, quæ augeant, & quæ minuant periculum. Addit parum quiddam horum quibusdam iratis, tempora calida & si alioqui non febricitarent. Illud iratis Græcè παλιγγοτάτισιν vt in scholiis quarti de locis patientibus monuimus, per metaphoram dicitur de ipsis malis. Id est, malis cum viderentur facta mitiora redeuntibus, & factis malignioribus, non suffocabantur (inquit) plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saliuam, aut aliud aliquid (hoc leuis suffocationis esse dictum est antea) neque oculi intus desidebant, sed aut manebant secundum naturam, aut nonnihil erumpebant. Atqui secundum naturam manere esset optimum, quia neque suffocationem, neque contractionẽ partium, quæ in extrema debilitate fieri solet, significaret, tamen leuius esset in hoc affectu tumere exertos, quod familiare est suffocationi, quàm contractos esse, quod est à suffocatione alienissimum. Hactenus narrauit quæ in commune acciderunt anginosis non omnino grauiter affectis: sed sine febre, siue in rectum siue in alterum latus luxatæ vertebræ inclinarent. Deinde narrare incipit, seorsum quæ iis, quibus in rectum, id est, in anteriorem partem, non in latus aliquod, luxatio est facta, & quæ quibus in latus: sed vtrisque quidem sine febre: postremò, in calce dictionis, narrabit quæ febricitantibus euenerunt, qui fere omnes mortui sunt, cum eorum qui sine febre laborarunt vix vllus sit mortuus. Sed redeamus ad Hippocratẽ. Quibus tumor, inquit, in rectum, neque alteram partem vergens, hi neque paraplectici fiebant (id est nulla parte resoluebantur) omnes tamen quorum Hippocrates meminerat, liberati sunt. Merito quidem nam lethalia signa, quorum in hoc morbo magna vis est, non admodũ his accidebant. Neque tamen omnes liberabantur citò: sed quidam celerrime: quidam autem non ante quadraginta dies, qui finis est morborũ neque acutorum simpliciter neque iam longorum. Hoc autẽ plurimi habebant etiam sine febre (certè hactenus de iis qui sine febre ita affecti erant loquitur, de febricitantibus postea loquitur) multis autem etiam cronicus fuit hic morbus, & in lõgum tempus, in annum fortasse integrum, productus est, & habuerunt partem aliquam tumoris (tumoris illius quem impulsa vertebra faciebat) in ore (nam nullus

alius

alius tumor apparebat) & deglutio difficilis, & vox gracilis, vt per angustam fistulam significabant perseuerantiam affectionis. Et columellæ liquatæ, hoc est extenuatæ & factæ graciles, quales in extremo mali fieri solent, iis qui fluxione partium oris laborant, siccatæ, quantum suspicor, calore aeris per angustum expirati, significationem quandam præbebant mali nondum soluti, & si nihil mali habere videbantur, id est, & si neque inflammationem, neque vlcus, neque aliud quippiam tale habere videbantur. Qui-
, bus autem in alterutram partem inclinabat malum, in ea
, parte vnde vertebræ inclinabant, resoluebantur, & versus
, alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia
, maxime & ore, & inter septo secundum gargareonem: id
. est, & gargareone: quinetiam inferiores buccæ, id est, quæ inferiorem mandibulam vestiunt, pro ratione mutabantur, id est ab ea parte in quam inclinabant vertebræ contorquebantur in contrariam. Paraplexiæ autem, id est, lateris re-
, solutiones, non per totum corpus fiebant, vt ex aliis passio
. nibus. Solent, ex affectionibus scilicet cerebri, vt paraplexiæ quæ ex apoplexiis solent superesse, atque etiam nonnunquam vt ego existimo ex epilepsiis, sed vsque ad ma-
, num, à parte quæ erat sub angina, id est à parte quæ erat
, sub luxatione eo latere in quod inclinabant luxatæ vertebræ. Sed vt hæc omnia quæ de resolutione dicit, non sine causa euenerint, vtque his acciderint, illis non, & his partibus non illis, & hoc modo, facile intelliget, qui quæ diximus 4. de locis affectis oblitus non sit. Nimirum curuitas spinæ fieri potest angulata, vt cum vertebra proxima à proxima decedit, ita vt angulus ex ambabus fiat: aut arcuata, vt cum multæ incuruantur singulis à vicinis paulatim recedentibus. Vtrumuis horum fieri potest introrsum, aut extrorsum, aut ad latera: porrò horum quodcumque, in ceruice, aut dorso, aut lumbis. Præterea, partes contorqueri possunt, resolutione, aut conuulsione. Per resolutionem laxatur pars malè affecta, ac proinde ea trahitur in contrariam: per conuulsionem, pars affecta contrahitur, & proinde trahit contrariam.. Porrò ob læsionem spinæ illæ partes corporis resoluuntur aut conuelluntur, quæ ex ea parte qua spina læditur, accipiunt neruos. Luxatio spinæ angulata, si magna sit, & magnum angulum facit, in quam-

cumque partem fiat, comprimit, aut mediam secat spinæ medullam, quare omnes infra positæ corporis partes sensum amittunt & motum, non tantum eæ partes quæ è regione læsionis sunt, & quæ neruos ab ea spinæ parte, qua læsio contingit, accipiunt. Non enim solum læsio contingit secũdum ipsas neruorum radices, sed secundum medullam. Si autem læsio arquata fit, seruatur incolumis medulla, quia ipsa quoque incuruatur sensim nullibi compressa. Potest tamen lædere neruorũ radices, ad latus aliquod facta, quia cum nerui oriantur à lateribus spinæ, ex foraminibus, quæ commissura superiorum cum inferioribus vertebris constant, vertebris à vertebris recedentibus, distrahuntur neruorum inde orientium fibræ in ipsa radice: atque etsi quá maximè arcuata læsio fit nerui in eam partem, in quã spina inclinat, laxitatem facit, laxitas verò neruorum affert partibus resolutionem: in contraria verò parte, à qua spina refugit, facit contractionem, & contractio conuulsionem. Tamen hæc mala non in toto corpore quod infra læsioné est, sentiuntur: sed solum in partibus quæ inde neruos accipiunt. Atque hoc euenit magis & apertiùs in partibus superioribus spinæ, quam in inferioribus, quia in superioribus pertinet foramen æque ad ambas vertebras, superiorem & inferiorem, quanto autem pars spinæ est inferior, tantò foramen magis pertinet ad superiorem. Quanto autem magis æquales partes tribuunt ambæ foraminibus, tãto quod inde prodit magis distrahere possunt distractæ. Maximè autem conspicua est flexura partium, quæ, quibusdam resolutis, & contrariis conuulsis fit, in facie. Quippe in qua, cum non fiant gemini artus, vt brachia, aut crura, necesse est à conuulsis laxatas trahi, & laxatas in non laxatas abire, velut loris equorum ab altera parte laxatis aut contractis, capita equorum torquentur. Merito ergo luxatio in rectum nullam resolutionem fecit. Ea verò quæ in obliquum, fecit partes, ab ea parte in quam fiebat spinæ flexura, torqueri in contrariam. Apparebat verò in facie solum, & vsque ad manus, quia illæ partes sunt quas solas attingunt nerui ex ceruice. Sed cur non etiam sentiebatur resolutio septi transuersi: quod quidem ex ceruice accipit neruos, etiam antequam manus. Certè nerui qui ex quarta & quinta vertebris veniunt, antequam attingant septum

commit-

committuntur cum neruis ex sexta coniugatione cerebri. Non potuerunt ergo læsione spinę toti lædi. Atqui fortasse quod, ob alterius partis neruorum læsionem, difficultatis respirationi allatum est, angustiæ laryngis imputabatur. Sed redeamus ad narrationem. Vtrosque, & eos quibus in rectum & in obliquum luxatio erat, sputa esse cocta, & fuisse raucos dicit. Non immerito, raucitatem enim facit in larynge imbibitus humor, nisi autem concocta & dissipata essent tubercula, non essent illi liberati. Sunt autem liberati fere omnes quos hactenus narrauit. Velut quos in fine dictionis narrat, mortui sunt omnes: qui scilicet cum febre magna & perpetua id mali passi sunt. Nam & in aphorismo dicitur, ei qui a febre tenetur, si collum repente peruertitur, & vix potest deuorare nullo tumore apparente in faucibus, lethale. Neque mirum Nam febris magna, & repente facta vertebrarum luxatio significat in his inflammationẽ esse, quod in prioribus tubercula crudiora: quod verò nullus tumor apparet, significat interius propè ipsissimam spiritus viam esse. Quo pacto autem non intereat homo simul aucto plurimum vsu ob febrem, & constricta via ob inflammationem? Maximè autem si non solum interna inflammatio sit, sed ea etiam maxima, quod quæ apparebant in ægrotis symptomata, indicabant. Nimirum hi cum febre multo magis & difficulter spirabant, & fundebant saliuam inter loquendum, & venæ his magis attollebantur, & pedes frigidissimi. Horum autem maximè hi erecti stare non poterant, quia cum conabantur erigere ceruicem, dolebant ob inflammationem.. Multi cito moriebantur, quidam non statim, quos autem (inquit) ego noui, omnes mortui sunt.

Sectio tertia.

1 *IN Perinthum circa solstitium æstiuum venimus, fuerat autem facta hyems clementi cælo, austrina. Ver autem & æstas valde sine aquis vsque ad occasum vergiliarum. Si enim aliquid factum fuerat, erat vt ros. Et Etesiæ non admodum flauerunt, & qui flabant sparsim.*

Totus hic annus fuit calidus & ſiccus. Calidus quidẽ quia frigus hyemis cohibuit auſter, & calorem æſtatis parum emendauerunt Eteſiæ. Humidus autem, quia toto illo anno ab initio hyemis vſque ad initium alterius hyemis, quam occaſus vergiliarum inchoauit, perpaucæ & exiguæ pluuiæ fuerunt. Nam hyems tota fuit clementi cœlo ſerena & ſine pluuiis, reliquum valde ſine aquis: atque ſi quid pluuiæ fiebat erat non largus imber, ſed velut cadẽs ros. Solus auſter potuit emendare ſiccitatem hyemis. Sed humiditas auſtrina ſine pluuiis, minor eſt quam pro naturali hyemis humiditate. Quare ea etiam anni pars ſicca fuit.

2 *AEſtate cauſi populariter graſſati ſunt multi. Erant autem ſine vomitu, & ventres turbati tenuibus, aquoſis, non bilioſis, cum multa ſpuma. Habebant autem aliquando hypoſthaſim repoſita, ex quibus ſane quod ſub dio reponebatur ſimile erat. Excretiones ſimiles ſpecie ſemper, malum. In his multi comatoſi erant, & delirantes, hi autem ex ſomnis tales fiebant. Cum enim expergiſcerentur, intelligebant omnia. Spiritus ſublimes, non quidem valde. Vrinæ tenues plurimis, & modicæ, alioqui non decolores.*

Conſidera hic narrationem intempeſtiuæ aeris tẽperiei cæpiſſe ab initio hyemis quæ anteceſſit, narrationem verò morborum ab initio ſequentis æſtatis hoc eſt ab ortu vergiliarum qui circa finem aprilis contingit, inchoare. Non enim fiunt morbi populares quales illa dies petit: ſed quales ea corporis diſpoſitio quã antegreſſa tẽpeſtas reliquit. Itaque neceſſario aeris mutationes incipiunt multo antea, quam morborum ea ſpecies quæ ſpeciẽ tẽpeſtatis referat, incipiat eſſe cõmunis. Fuerit ergo is morbus qui ab initio æſtatis graſſari cœpit, qualẽ tẽperies hyemis & veris nata fuerat facere. Fuerat autem hyems calida auſtrina, talis verò ſolet multã pituitã ſalſam generare. Hyems enim pituitã ſemper facit magis quam aliam ſpeciem, calida autem calidam, qualis ſalſa eſt. Fuerint ergo cauſi ex ſalſa pituita. Nam præterquam quòd quæ dicta ſunt de cauſo id indicant,

cant, symptomata ēt quæ adfuerunt, multo magis id declarant, fuerunt.n. sine vomitu. At verò Hippo. 1. de morbis, describens causam ex bile dicit, plærunque verò in primis diebus vomitur, aut quatuor aut quinque. Nimirum bilis efferri in superiora nata est, ac proinde vomi, pituita verò salsa quæ per venas putruit magis repit deorsum in intestina. Ventres erant turbati tenuibus aquosis non biliosis & spumosis. At verò lib. de ratione victus in acutis dicit in causo ex bile, fieri liquidas & palidas, biliosas scilicet ex tenui bile: his autem factæ sunt tenues & aquosæ, quia ob pluuiæ defectum venæ totius corporis aquam multam ex ventre traxerant, vt arbores quibus desuper ros aut pluuia non incidit largiori irrigatione indigent a radicibus. Distributa verò aqua & admista cum putrescente pituita, salita est, quæ iam tunc redundans ad vētrem inclinauit. Spumosa vere fecerat auster. Is enim ventus quia crassus & laxans, flatu replet corpora, qui cum aquea substantia mistus spumam parit. Quod autem pro vomitu deiectiones acciderunt, salsi causi admodum est. Nam loco citato ex lib. de ratione dictus in acutis primam notam talis causi scribens dixit; Aluus subit, itaque deiectiones factæ sunt liquidæ, non totæ per totas aquæ, sed partim ex aqua salsa, partim ex pituita. Proinde repositæ, cum aliquando reponebantur & repositæ seruabantur hypostasim habebāt. residet enim crassum sub tenui. Ex quibus quod subdio reponebatur simile erat. Illud subdio reponi nihil nobis nunc significat, neque. n. alterationem aliquam quam aer in deiectionibus faceret, sed narrat rem hanc vt agi solet. Solent.n alui excrementa noctu quotidie extra domū deportari, & in sterquilinia proijci, illa illo in loco dicit similem speciem multum tempus retinuisse. Vbi in primis admirari oportet Hipp. hominis quidem suo tp̄e nobilissimi, & philosophi summi diligentiā in curandis ægrotis, q. non tm̄ recens factas deiectiones domi cōtemplabatur in pelui, sed sæpe ēt hesternas in sterquilinijs requirebat, nihil cēsens indecens, neq; indignum, qđ ex officio pro tuenda hominis vita agatur. Sed quid significabat illa eiusdē formæ in deiectionibus perseuerantia? malum certè. Nam excretiones (inquit) similes specie semper id est multum tp̄s perseuerantes sui similes, malum. Causam Hipp. non dicit,

ea verò est hæc. Quocunque morbi tempore excrementa
sine mutatione insigni diu durent, significatur morbi lon-
gitudo. Nam distinctio temporum morbi agnoscitur præ-
cipuè mutationibus excrementorum in concoctione aut
contrario, si autem idem tempus, quodcunque illud sit,
producitur, totum morbum produci constat, quia tota cō
stitutio morbi constat temporibus vniuersalibus, & eo-
rum proportio quædam est. Si verò post multas mutatio
nes in vnam speciem incidunt excrementa, & eam diu re-
tinent, iam id corruptionis & mortis signum est. Quod
Hipp. ipse docuerat proxima sectione dicens, fines in me-
ratiora putrefactionem significant. Id itaque mali in his
morbis fuit quod excrementa parum mutabantur. Illud
etiam erat malum in multis, quod comatosi erant ob vapo
res pituitæ putrescentis qui in caput vi febris efferehan-
tur, hoc verò morbi & causæ speciem non nihil referebat,
illud verò erat grauius delirare ex somno. Nam in apho-
ris. scriptum est, vbi somnus laborem facit mortale, si iu-
uat non mortale: ac rursum vbi somnus delirium sedat, bo
num. Ergo per insinuationem dicitur si somnus delirium
facit mortale. In his verò constabat ex somno esse deli-
rium, cùm enim expergiscerentur, intelligebant omnia,
idest cum aliquantulum experrecti sine somno contine-
rentur. Non enim delirarent dormientes sed recens exci-
tati, redirent verò ad mentem paulo post. Erat etiam his
spiritus sublimis, idest qui superno thorace trahebatur,
quia ardente febre tenebantur, non tamen admodum, ne-
que sane immeritò. nam admodum sublimis spiritus val-
de lethale est. ex his verò febribus nulli narrantur mor-
tui Vrinæ his erant tenues & non decolores, sed ruffæ for-
tasse, quod in prognostico dicitur crudam affectionem si-
gnificat, minus verò quam si etiam essent albæ & tenues,
vt hoc exemplo constet posse esse vrinam boni coloris si-
ne bona substantia. Modicæ etiam fuerunt his vrinæ, quia
erant alui turbatæ tenuibus & aquosis. Vt ergo copiosa mi
ctio exiguam deiectionem facit, ita copiosa deiectio, ma-
ximè aquosa, facit exiguam mictionem.

3 *Sanguinis fluxiones è naribus non fiebant nisi pau-
cis, neque parotides erumpebant, de quibus postea*

scribam

scribam: neque splenes attollebantur, neque dextrum hypochondrium, neque dolorosum valde, neque intentum fortiter. Significabat autem aliquid & maxime. Indicabantur omnia frequenter circa decimam quartam, pauca cum sudore, pauca cum rigore: & admodum paucis recidiuæ fiebant. Sub roribus autem æstate fientibus, apparuit sudor in febricitantibus. & quidam sudores statim a principio fiebant, non tamen maligno modo: & quibusdam sub hoc tempus indicationes cum sudore fiebant. Superueniebant autem in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates in cute miliaceæ, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ; hæ persistebant vsque ad indicationem. Nulli autem viro noui hæc floruisse. Mulier autem nulla mortua est, cui hæc accidissent. Auditu erant graui, & comatosæ. Prius autem non valde erant comatosæ quibus futuræ erant.

NARRAT Hippo. iudicationes quæ non accidebant & quæ accidebant ægrotis illa tempestate, iudicationes verò quæ cum excretione, & quæ sine excretione per solos abscessus, & quæ tempestiuè & quæ intempestiuè. Sed quorsum quæ non accidebant, aut cur non persequitur omnia quæ non acciderunt? Non enim dicit, non fuisse copiosam excreationem, neque fluxisse pus ex aure. Certè vanum esset narrare, quæ non acciderunt nisi quòd accidere soleant talibus morbis aut verisimile esset, tunc temporis futura, atque ipsum non superuenire, significationem aliquam præstaret notatu dignam. Sanguinis fluxiones ex naribus in ardentibus febribus frequẽtes sunt, elatis sursum succis præ feruore: atque in quibus ob aliquam cãm nõ potest satis erumpere, fieri solent parotides. In his verò neutrum horum fiebat, fortasse quia succi pituitosi cum essent non efferebantur sed deorsum repebant. Sed cur narrat splenes non attolli neque dextrum hypochondriũ fuisse dolorosum admodum, neq; intentum fortiter? An quia vt

 dictum

dictum Hippo.est in prognostico debent in febribus acutis considerari semper hypochondria, vt quæ magnam significationem præstare possunt boni aut mali. Quandoquidem ergo Hipp.narrat modum quo hypochondria habuerunt, constat illum id perquirendi habuisse curam, habendamq; proinde nobis in omnibus acutis morbis Nam
, vt dr̃ in prognostico, Hypochondriorum optimum, quod
, sine dolore est, & molle & æquale dextris & sinistris par-
, tibus: inflammatum aũt & dolens, vel intentũ, vel inæqualiter affectum dextris partibus ad sinistras, hæc oĩa obseruare oportet. Nam tumor in hypochondrijs durus & dolens pessimus quidem si in toto est hypochondrio: si verò sit in altera parte, minus periculosus est in sinistra. Hoc ergo bonum erat in his ægrotis non atolli, neq; intenta fuisse hypochondria multum, significationem tñ (inquit) quandam præstabant. Idest non nihil nihilominus erant affecta. Et pleraq; iudicabantur circa decimam quartam, q̃a erant acuti morbi. Tales verò vt in aphorismo dr̃, quatuor decim diebus iudicantur, pauca ẽt cum rigore, quãquàm hæ duæ iudicationum species familiares sunt febribus ardẽtibus.
, Nam ita dicitur in aphorismo, In febre ardente rigore su-
, perueniente, solutio, & in prognostico, Sudores optimi
, sunt in omnibus acutis morbis, qui in diebus decretorijs fiunt & febrem perfecte submouent. His verò ægrotis nõ contigerunt hæ iudicationes, nisi paucis, nimirum rigores affuerunt, quia morbi pituitosi, magis quàm biliosi erant, sudores verò, quia tempestas sicca. Nã sub roribus æstate fientibus apparuit sudor in febricitantibus, vt ẽt in initio sectionis primæ huius libri, narrans tempestatem, q̃ in Cranone dixit, in his si minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Ita hic quoque dicit apparuisse sudorem in febricitantibus sub roribus fientibus, i. cum pluebat velut narrauerat, & quidam sudores statim ab initio fiebant ante tp̃s iudicationis, quia non fiebant ob internam cãm, natura iam tentante materiæ expulsionẽ, sed ob externam quæ corpora humectabat: tñ & si ab initio illi sudores fierent, non maligno modo fiebant, i. non manebant difficiliora iudicatu quàm aliter, vt in historia Cranonis dicebat, sed fiebant non maligno modo, quia etsi essent signa mala vt certè oẽs symptomaticæ euacuationes,

nes, non tamen lædebant, sed iuuabant fortasse partem ali quam materiæ facientes euacuari. Neque quidem oẽs sudores erant ab initio, sed quibusdam sub hoc tp̃s iudicatio nes cum sudore fiebant, quibus. I accidebat concoctos iã esse succos cum incipiebat pluere. Vna quædam insignis abscessus species superuenit horum plurimis in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates sci licet in cute milij granis similes, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ. Hæ, vt ex hac descriptione & accidentibus, quæ mox dicit, constat, erant illæ maculæ quæ Hispanis nouato nomine vocantur tabardillo. Sunt.n. maculæ quædam per cutem erumpentes in febribus ardentibus symptomaticè, ob feruorem & malignã corruptionem succorum. Superioribus annis fuit malum hoc in Hispania frequens. Malum alioqui rarissimum, vsq; adeo vt tunc temporis primum videretur morbus cum nomine natus. Tunc obseruauimus illis qui eo malo affliguntur fieri hæc quæ narrat Hippocrates symptomata. Nimirum antequam erumpant maculæ, anguntur plurimum & vigilant, ægroti, succo qui interius secernitur, & cuius natura parat expulsionem, lædente viscera: postquam eruperunt & dum erumpunt delirant & comatosi fiunt. Nimirum hoc malum non fit ex sanguine tenui admodum, ille enim non cohibetur cute, quia dissipatur, sed ex crassiusculo malignè putrescente, aut tenui cum crasso admisto, quod etiam non esse admodum pruriginosas eas facit. Cum tenui ergo effertur crassior sanguis in caput, faciuntque vapores putredine mala affecti delirium, crassi coma. Hæ maculæ colore plurimum differunt, indicatque colorum differentia tantam malignitatis morbi differentiam, vt ex nigris aut liuidis, vix vllus euadat, ex rubris pauci admodum intereant. Tales fuerunt in ægrotis huius tempestatis, quandoquidem tam pauci ex his mortui sint, vt nullum Hippocrates viderit. Atqui profecto merito illius anni morbi, etsi magni ac vehementes, fuerunt tamen tam boni iudicij, vt omnes ferè liberarentur, & perpaucis acciderent recidiuæ. Quia etsi fuit annus male temperatus, quod quidem morbos multos & magnos, inclinauit tamen ad siccius, quod securiores & melioris iuditij facere poterat. Quia vt dicitur in aphorismo, Ex anni constitutionibus,

tionibus, in summa siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Quod mulieribus solis dicta exanthemata per febres ardentes hac tempestate eruperint, duplicem causam esse puto, & quod ob deteriorem temperiem malignius eis succi putrescerent; & quòd ob densiorem cutem, & debiliorem calorem, minus exhalatione insensili discuterentur.

4 *Non tamen in totum perseuerabant, sed comatosæ & somnolentæ æstate & vsque ad pleiadum occasum. Deinde autem vigiliæ magis, sed neque omnino sub hac constitutione moriebantur. Ventrem igitur non dabatur, neque ijs quæ gustantur sistere, sed preter rationem putaret aliquis medicationem conferre. Atqui per multa erant quę quibusdam ibant, quod quis in frigore iaceret prostatus vt exulceret quidem frigus. Calefaceret autem hanc speciem ex appositione est potius, & nullam naturæ passionem fieri. In quibus etiam, & qualia signa, & plura, aut pauciora fientia, oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus, omnia huiusmodi corrumpunt.*

Hoc loco & in græcis codicibus occurrit tanta lectionum uarietas, & in latinis versionibus, vt difficilimũ proinde fuerit intelligere quid Hippocrates velit, &, quod ego sciam, intellegerit nullus. Tamen labor hic susceptus mihi est, & collatis codicibus, inuenta lectio hæc, ementatissima, & apertissima. Febres illæ ardentes & comatosæ, de quibus hucusque locutus est, non durarunt nisi vsque ad occasum pleiadum, qui principio hyemis fit. Ab eo tempore laborauerunt dysenteria curatu difficili, facta ex refrigeratione. Cuius accidentia & causam & curationem hac breui oratione complectitur, simulque communem omnis refrigerationis curationem, & notas insinuat. Non (inquit) in totum, idest per totum annum perseuerabant dictæ febres, sed comatosæ & somnolentæ erant æstate & vsque ad pleiadum occasum, deinde autem, idest, hyeme,

vigiliæ

vigiliæ magis, quia dysenteriæ non permittebant satis dormire. Sed neque omnino, idest, sed neque per totum hunc annum moriebantur. Quare neque sub hac constitutione moriebantur vt neque sub superiori: etiam si erant dysenteriæ magnæ, vsque adeo vt non posset venter sisti, neque ijs quæ gustabantur, sed præter rationem putaret aliquis cu rationem conferre, idest, sed omnis curatio quæ conferre solet, præter rationem agi videretur. Hic apertè insinuat Hippocrates sistendi aluum maximam spem collocandam esse in cibis & potibus idoneis & medicamentis ore acceptis. Atqui profectò ego ita puto, siue ad sublimia siue ad humilia intestina malum pertineat. Quanquam detergentium etiam clysterum vsus in hac passione est vtilissimus, astringentium verò esus aut potus. Itaque difficile his sistebatur. Atqui per multa erant quæ quibusdam ibant. Occasio autem ægrotandi erat, quod quis in frigore iaceret prostatus. Itaque maxima ex parte laborabant pauperes, ita vt fit, & qui carentes lectulis decumbebant in frigida humo. Id verò fiebat, vt exulceret quidem frigus idest, vtpote quod frigus exulceret. In talibus verò oportet calfacere non repente & multum sed ex appositione potius, idest paulatim, vt nulla naturæ passio fiat. Quia si dysentericos etsi præfrigore laborare cæperint, plurimum calfacias, auxeris exulcerationes & fluxiones. Oportet ergo id facere modice & paulatim, vt refrigeratio soluatur tuto, & in omnibus refrigeratis etiam si dysenteria non tentetur, eadem ratio curationis tenenda est, quia refrigerati ob cohibitionem calidi effluuij facile incidunt in febres malignas, & internas inflammationes. Ergo in omnibus frigidis passionibus calfaciendum est modicè. His & talibus signis cognosci possunt, qualia in illis esse solent, aut omnia aut quædam plura aut pauciora, vt plus aut minus secundum plures aut pauciores partes. Refrigerati sunt. Hæc sunt oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus. Omnia enim huiusmodi corrumpunt, idest significant refrigerationem. Nam etsi omnis immodica intemperies corruptio est, refrigeratio verò potius, quia vita calore seruatur præcipuè.

Quibus

5 *QVibus in febribus anxiosis, horridis, rubescunt facies, laboriosè degunt. Dolores oculorum, capitis grauitates, paraplexiæ, & muliebria si apparuerint: maximæ autem quibus primum, sed & virginibus, & mulieribus, quibus ex multo tempore, sed & quibus non quo consuetum est tempore, aut vt oportet, apparent, deinde pallidæ fiunt.*

Hic narrat Hippo. quæ muliebribus accidere solent quòd menstrua non fluant, aut quòd ex multo tempore, idest rarius quam oporteat, aut quòd non quo consuetum est tempore, sed nunc crebrius nunc rarius, aut nõ vt oportet, sed difficilè & parum. Quibusdam enim consueto tempore semper fluit, sed semper minus quam pro corporis indigentia. Ob hæc omnia merito accidunt multa & grauissima mala, quia ea expurgatio menstrua maximè necessaria est corporibus muliebribus, vtpote quæ excrementosa admodum sunt. Ergo ea priuata redundant multis & malignis excrementis, qualia sunt quæ illa euacuatione expelluntur, inciduntque in morbos quibus ob grauitatem & symptomatum horribilium multitudinem Hippo. librum proprium dicauit, qui est de morbis muliebribus. Atqui, quia hæc eadem grauiora multo accidũt virginibus, quippe quibus, quia venere non vtuntur, sanguis minus fluit, & semen etiam (quod est multo grauius) detẽtum putrescit, seorsum scripsit de morbis virginum. Hicque eandem ob causam dicit, maximè autem quibus primum, idest ijs quæ adolescentiam ingrediuntur. Sed & virginibus, idest omnibus venerem non expertis, etsi sæpe iam menses fluxerint. Et muliebribus inquit, idest, sed & ijs quæ venere vsæ sunt, si non frequenter, & consueto tempore, & vt oportet, apparent. Hic quidem non narrat omnia quæ dicta occasione muliebribus fieri solent (neque enim tam breui possent) sed præcipua quædã. Verum & quæ dicit & quæ omittit facilè intelliget qui legerit dictos libellos. Nã libello de morbis mulierũ docet Hipp. nõ tãtũ quas noxas afferre soleat menstruorum difficilis fluxio, sed & quo ordine

dine, & quas primo mense defecerunt, & secundo, tertio, ac deinceps, vsque dum sit malum incurabile. Inter cætera dicit corripi sæpe mulieres febribus cum anxietate, simulque explicat quid vocet anxietatem. Nam, inquit, anxia erit & alias atque alias se ipsam iactabit. Horridas etiam esse, ac labore plenas his febres dicit. Nam hęc
, sunt illius verba suffocatio alias atque alias in ipsam ir-
, ruet, & febris alias atque alias corripiet, & horror, & lumborum dolor. Sed hæc etiam omnia grauiora fieri in virginibus: simulque resolutiones quarundam partium: quæ cum alterius corporis partis sunt, paraplexiæ dicuntur, libello alio dicit. Iam verò dolores oculorum ad radices, & capitis grauitates fieri vterino morbo detentis, Hippo. dicit, sed & mulieribus omnibus est notissimum. Omnia autem hæc fiunt, non tam cum mulier priuata est fluxione consueta, quam eo tempore quo fluunt malè, aut quo tentatur ea expulsio, sed non perficitur: cum scilicet, vt dicit Hipp. libello de morbis virginum, sanguis in vteros confluit velut effluxurus. proinde hic dicit & muliebria si apparuerint, idest accident hæc cum muliebria apparuerint male, aut cum instant. Nam quod hæc euacuatio cesset tantum colligitur in corpore cacochymia, tamen cum sint quieta excrementa melius transigunt mulieres, dum autem fit, aut instat, agitatur vitiosus sanguis missus in vterum vndique. cumque non inueniat exitum recurrit ad superiora, & male afficit cor, caput, & instrumenta omnia respirationis, atque ante etiam quam recurrat effumat agitatus, vnde capitis grauitates, oculorum dolores, rubores faciei, anxietates, suffocationes, nonnunquam etiam insanias facit. Cum igitur (inquit Hippocrates) osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, tunc sanguis non habens effluxum præ multitudine resilit ad cor, & ad septum transuersum. Sed paraplexias quo pacto facit? quemadmodum (inquit Hippocra.) cum aliquo longo tempore desidente sanguis ex coxis ac femoribus depressus in tibias ac pedes torporem inducit, a torpore autem pedes ad iter faciendum impotentes fiunt, donec sanguis ad seipsum reuertatur. Itaq; resolutiones in his fiunt, confertim replente partē sanguine, atq; ita, repente,

te, eunte sanguine, soluuntur, vt, genus causæ ignorãtibus, videantur multa talia miraculosa. Sed quæ dicta sunt, fluente, aut dum tentat natura fluxionem, maximè fiunt, postea verò suppressa fluxione cacochymæ fiunt mulieres, debilitanturque earum facultates naturales, & multas obstructiones contrahunt, deinde pallidæ fiunt.

6 *MAgnum autem in omnibus quod deinceps, & in quo tempore, & in quibus, præcipuè in febribus valde biliosis, vniuersim quibus in crura purgatio. Medicamentorum etiam modos scimus, ex quibus fiunt qualia, & quæ. Non enim omnes, sed alij aliter bene disponuntur: & alibi citius aut tardius accipienda manuum tractationibus, velut siccare, aut tundere aut coquere & alia huiusmodi. Mitto plurima quæcunque vnicuique conducunt, & in quibus morbis & quo morbi tempore, ætatem, speciem, victum, quale tempus anni, & quod, & qualiter procedat & huiusmodi.*

BREVISSIME vt solet hac oratione complexus est multa ad curandi rationem spectantia, quæ medicus scire & facere debet, & quæ considerare vt præstantia indicationem faciendorum. Sunt verò hæc omnia quæ hoc loco simul collegit, sparsim scripta ab Hippocrate in multis alijs. pars prima orationis æquè videtur posse duo significare: alterum, magnum esse, idest, magni momenti, in omnibus morbis scire quod deinceps ægroto superuenturum est: & quo tempore, hoc est, an mox an aliquanto an multo post: & in quibus morbis quidque superuenturum sit: quia non sunt eadem omnibus morbis superueniētia æquè bona aut mala, sed quibusdam meliora aut deteriora. Atqui præscire quod deinceps futurum sit differentiam habet ex ijs quæ possunt superuenire. Aut enim superuenturum morbum morbo præsentimus, aut accidens aliquod morbo, idque bonam aut malam significationem præstiturum consistens in genere signorum salutis aut mortis, vel concoctionis & contrarij: aut constitutionem aut iudicationem

dicationem & iudicationis speciem (cum quibus intelligo signa omnia decretoria) aut salutem aut mortem. Morbus morbo superuenire potest, aut citra necessitatem aut necessario. Atqui quod citra necessitatem, aut quod ita soleat, aut casu quodam. Casu quodam superuenire potest, quodcunque cuicunque cum quo potest complicari, & huius agnoscendi nō est ratio aliqua ex specie morbi prioris, sed ex signis quæ solent præcedere posteriorem. Quod soleat, vt primo de morbis Hippo. dicit, ex pleuritide febris ardens (febris scilicet morbus, nam febris accidens necessario coniuncta est)ex phrenitide perineumonia, dysenteria ex tenesmo, ex dysenteria lienteria, ex liēteria hydrops, ex pituita etiā alba hydrops(nā leucophlegmatiam nō vocat hydropē Hippo.) ex perineumonia & pleuritide, pectoris suppuratio : Necessario, vt (inquit) si vigor corripuerit necesse est superuenire febrē: si neruus dissectus fuerit conuulsionē facit: ex cerebri vulnere necesse est febrē superuenire, & alicuius partis corporis cōuulsionē: facto fluxu sanguinis in ventre aliquē, necesse est grumos putrescere. Accidentia mala sentimus, vt si vulnus cerebrū attingit, superuenturum vomitum biliosum, si inflammatio irrepsit inseptum transuersum, futurum delirium: si dentes stridēt, futurum furorem, bona, vt si quis purgationem copiose fluere considerans, prædicat sitim, futuram perfectæ purgationis notam. Signa concoctionis, vt si quis videns turbatam vrinam iam clarescere, prædicat futurum vt cito aliquid contineat, & videns semirubrum semialbum sputum, futurum purulentum : Constitutionem, hoc est futurum morbum breuem aut longum, agnoscimus maximè ex signis concoctionis, quia si mox apparent morbum contrahunt, sin autem tardius, producunt. Iudicationem futuram esse ex magnitudine & acutie morbi coniectamus, quia magna iudicantur, parua soluuntur, vt Gal. dicit. Ad præsensionem speciei iudicationis multæ Hippocratis sententiæ spectant. Velut illa in prognostico, inquirendum num doleant caput, an hebetudines subeant oculorum, fluxus sanguinis de naribus instat. Huc etiam spectat quod mox in hac ipsa sectione dicet è directo etiam laterum intentio dolorosa, & hypochondriorum intentiones, & splenis eleuationes è naribus eruptiones. Salutem futuram significant

ficant omnia signa quæ ab Hippocrate siue in aphorismis, siue in prognostico siue prorriticis, siue hoc ipso opere, siue alibi, bona dicuntur, præcipue verò quæ admodum salutaria: mortem, omnia quæ mala, præcipuè verò quæ lethalia, ac multo magis quæ valde lethalia. Talia sunt quæ possunt deinceps fieri quæque magni momenti est præsentire. Magni quidem momenti, & ad honorem medici, & ad curationem suscipiendam vt in prohemio prognostici indicatum est. Hæc verò datur præsentire non tantum futura esse: sed quo tempore, velut si nubecula quarta die rubea apparet, iudicatio erit septima: & quibus septima die excerni incipit excreatio partim biliosa partim puruléta, eos morituros quatuordecima spectare oportet. Porrò à die qua inuadunt rigor & febris & pro dolore pondus ruptionem suppurationis expectare oportet vigesima, trigesima, quadragesima, aut etiam sexagesima die. Porrò considerare expedit non solum quid superuenturum sit: sed etiam in quibus morbis: quia id quoque magnum momentũ habet. Nam fluxus alui superueniens surditati, hydropi, aut spleniticis est bonus pleuritidi aut perineumoniæ, malus. Cõuulsioni ex alui profluuio febris superueniens, mala, conuulsioni ex partu, bona. Omnium ergo horum præsensio magni momenti est, præcipue verò in febribus valde biliosis, id est, in morbis acutis qui cum putridis febribus continuis affligũt (nam in his est maior vsus artis prognosticæ) & hæ sunt quæ iudicationes habent: sed & in iis quæ pro iudicationibus habent abscessus (velut multæ ad crura, vtpote partem externam humilem & ignobilem) id est, in longis. Itaque hæc periphrasis præcipuè in febribus valde biliosis, vniuersim quibus ad crura purgatio significat idẽ, ac si diceretur, præcipuè in acutis sed omnino etiã in lõgis. Hoc ergo est quod prima totius huius orationis pars significare potest, pertinetque iuxta hanc enarrationem ad partem prognosticam per se, ex accidenti, etiam ad curatoriã, vt curationi morborum prænotio subseruit. Alterum est magni momenti, scire quid post quid circa ægrotanté agi oporteat. Ad quem locum spectat illa consideratio, vtrũ sit potius post ex purgationẽ mittere sanguinem, an expurgare post sanguinis missionem, & illa, an ab epoto pharmaco dormiendum an mouendum, & an à clystere mittendus

sanguis

sanguis an contra, atque alia innumera: latissimus enim hic
locus est, & multas considerationes continens, quia non
satis est scire, quæ agenda: sed etiam quo ordine. Atqui iux-
ta hanc enarrationem proprius vsurpatur illud deinceps,
quam iuxta priorem. Nam Aristotele enarratore, deinceps
succedere aut esse dicuntur, non quæcunque postea vtcū-
que sunt: sed quæ proxima, ita vt nihil eiusdem generis in-
tercedat. Itaque sit hæc consideratio, a quocunque auxilio
medico quod aliud mox succedere debeat, vt recte proce-
dat, quæcunque curatio suscepta sit. Non est autem satis
nosse quę agenda (nam hanc considerationem priorem in-
telligi volumus) & quo ordine: sed & quo tempore morbi,
anni, aut diei. Morbi, vt an expurgandum ante diem quin-
tum, an non ante concoctionem, an vtendum solis resol-
uentibus in summo vigore, an non ante inclinationē: Anni,
quia quibus venæ sectione aut expurgatione est opus, vere
facere expedit, vt in Apho. dicitur: Diei, quia vt. 1. de mor-
bis dicitur, quidā morbi sunt quibus occasio est vt curētur
matutina diei hora, alij quibus occasio est vt curētur semel
in die, nec refert quo tēpore id fiat. Sed & in quibus mor-
bis, vt an in pleuriticis sit expurgandū, an solū mittēdus san
guis, an in angina sit vtendū repercutientibus, an non. An
in affectione ventriculi liceat vti solis laxantibus aliquādo.
Sed cum hæc omnia nosse in morbis omnibus magnū mo-
mentum habeat, præcipuè verò in acutis, quippe in quibus
si quid ob imperitiā erratum sit, minus ob breuitatē emen-
dari poterit. Prima ergo pars hæc continet. Secunda pars
continet, quæ spectant ad materiā. Pertinet verò ad medi-
cum, quia vt Aris. dicit ad eundem artificem pertinet na-
uem facere, & nosse ex quibus lignis facienda sit. Medica-
mentorum (inquit) modos scimus, id est scire debemus,
vocat verò modos differentias seu species. At qui medica-
mētorū nomine licet hic intelligere, aut quæ proprius me-
dicamēta vocamus, aut generatim omnia auxilia medica.
Atqui vtroq; modo verum est quod dicitur, & multi modi
intelligi possunt. Nam scire debet medicus omnes modos.
auxiliorum secundum primas differentias & posteriores
vsque ad vltimas. Secundum primas dico, velut quæ victu
aguntur: quæ pharmacis, quæ chirurgia: aut vt aliis pla-
cet diuidere, quæ assumenda, quæ admouenda, quæ agen-

da. Secundum posteriores, vt rationem mittendi sanguinē, expurgandi, instituendi victum, medicamentis alterandi, & aliud quiduis faciendi. Medicamentorum quoque modos nosse oportet & eos qui sunt secundum differentiam facultatum, & secundum modos præparationum ad vsum. Primo modo, vt quæ calida, quæ frigida, quæ humida, quæ sicca, quæ duo horum habent: sed & secundum facultates secundas vt quæ adstringentia, quæ laxantia, quæ resoluentia, quæ mouentia pus, quæ diuretica, quæ expurgantia. Sed & secundum tertias, quæ velut proprietates quædam sunt, vt quæ capitalia, quæ hepatica, quæ lieni vtilia. Secūdo modo vt quæ ore accipiuntur forma liquida, potu: aut forma boli, aut trochiscorum aut tabellarum, esu accipi posse: aut catapotiorum aut puluerum, deglutione. Quæ admouētur, infundi, vt embrochas, aut inungi vt olea, linimenta: aut admoueri, vt cataplasmata: aut affigi vt emplastra aut ceratos linteolos. Modos hos omnes medicaminum & medicatio-
„ num nosse oportet, non enim omnes eodem modo, sed alij
„ aliter bene disponuntur, & curantur. Et alibi citius aut tardius. id est: & alij indigent curatione celeriori, alij tardiori. Vt scilicet morbus ipse acutior est, aut tardior. Nimirū, vt dicitur. 1. de morbis, repentinæ auxiliorum occasiones sunt in acutissimis morbis, in aliis minus repētinæ. Sed hoc quod de celeriori aut tardiori curatione dicimus, ad considerationes curatorias spectare videtur, quod mox addit
„ pertinet ad materiam. Assumenda (inquit) manuum tracta
„ tionibus velut siccare, aut tundere, aut coquere, & alia huiusmodi. His verbis insinuat artem seplasiariorum etiam esse ad curationes obeundas necessariam, ac proinde medicinæ partem. Quia medicamenta omnia indigent præparatione aliqua manu facta, aut mistorum aut simpliciū. Mistorum quidem præparatio est artificiosa & quæ vnicuique congruat, mistio: simplicium, vt quędam siccare oportet, & in pulueres redigere insolata aut ad ignem: quædam tundere, idque tenuiter aut crassiusculè: quædam elixare in aqua, quædam aliter parare. Sed cum omnia medicamenta præparationem quandam desiderent, ea maximè quæ intra corpus assumenda sunt, quia plerunque qualitates aliquas noxias præparatione deponunt, & in assumendis maius periculum ab inemendatis impendet, quàm in iis quæ admo-

admouentur. In fine orationis per præoccupationem dicit omnia à quibus curatoriæ indicationes accipi possunt. Ea verò sunt omnia quæ naturalia, & præter naturam & nó naturalia sunt. Naturalia quidem, vt temperies naturalis, & ætas, & peculiaris cuiusque natura, seu proprietas & consuetudo. Peculiarem naturam intelligit dicens, quæ vnicuique conducunt, secundum conditionem, scilicet singularem: temperiem quæ secundum appellationem communem dicitur, intelligit, dicens speciem. Consuetudinem intelligit, dicens victum. Considerare scilicet oportet victum qui antecessit. Præter naturam sunt morbus, & quæcunque morbi pars, causæ & symptomata. Non naturalia sunt, tempus anni, & quæ huiuscemodi, vt regio. In anni tempore considerandum, quod sit vt an ver, æstas, autumnus, an hyems, magis autem quale. Non enim semper ver est sui simile, neque omnibus annis fiunt tempestiua tempestiuè. Magis autem refert ad curationes morborum considerare quo pacto affectus sit aer, quàm qui mensis, aut quotus illius dies sit. Sed & quo pacto procedat. Nam mutationes aeris quæ dum morbus durat, succedunt, magnas etiam mutationes morbi constitutioni afferunt. Quare non solum quale tempus sit semel considerandum: sed quotidie etiam qualis sit ille dies. Nimirum ex his omnibus nascitur ratio curationis, quæ tenenda est, rebus naturalibus petentibus similia, rebus præter naturam petentibus contraria non naturalibus, nunc similia, nunc contraria, vt euenit iuuare naturam aut morbum.

7 *Zoilo iuxta murum ex tussi concocta, febris acuta, & faciei rubor, & aluus intercepta nisi ad necessitatē. Lateris sinistri dolor, & auris è regione dolens valde, & caput non adeo. Spuens semper, suppurulentum ægrotabat. Sed alia indicata sunt. Et secundum aurem pus multum effluxit, circa octauam aut nonam diem. Principia autem nonæ diei doloris auris finis. Nescio quomodo sine rigore iudicium. Sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Sursum simul cum aure secundum scapu-*

 lam

lam præcipuè leuatus est dolor. Sed & prius sputa multa quæ secundum principia spuebantur florida, & circa septimam aut octauam. Deinde concocta. Venter restitit vsque ad nonam & decimam. Dolor euanuit. Tumor remittebat, & sudores exigui fiebant, non tamen iudicabant. Manifesta autem erant & alijs, & secessu. Cū enim inciperet dolor auris, etiam venter turbatus est. Effluxit autem ex aure nona die, & iudicatus est quatuordecima sine rigore morbus eadem die. Cæterùm sputum largius ibat, & magis concoctum, postquàm ex aure effluxit. Sudores vero & herpetes in capite in multum tempus fiebant. Arescentes tertio quoque die.

Difficilem faciunt hanc narrationem repetitiones quibus vtitur. Videtur enim nunc ad eadem deuolui, nunc redire ad priora, nunc dicere contraria. Causa verò est, quia in principio narrat breui totam historiam, summatim attin gens prima & vltima, mox redit rursum ad eandem narrationem à principio, narrans sigillatim singula. Intelligentur verò facilè verba re ipsa prius explicata vt acta est tota. Zoilus proculdubio laborauit catarrho ob redundantiam excrementorum in capite (nam id totus processus & exitus morbi indicauit) hic fecit tussim, quæ sicca durauit aliquandiu, ita vt fit, deinde maturescente iam tussi, cum calor in eo vegetior esset factus, roboratum cerebrum tentauit multitudinem expellere, expulitque simul magnam par tem ad porum auditorium sinistrum, & ad sinistràm partem thoracis, & ad totum id latus secundum alteram capitis & ceruicis & scapularum partem. Itaque cœpit simul laborare auris inflammatione, & pleuritide, & dolore occupante totum id latus. Cum auris dolor cœpit, ac cum eo reliqui etiā dolores & febres, fluxit etiam aluus copiose, vnum fortasse diem, aut etiam noctem, deinde restitit vsq; ad decimum diem, vt nihil nisi ad necessitatem, id est vix siccum & cum clysteri egereret. A principio dolorū & febris, cæpit excreare suppurulentum seu floridum, hoc est semisanguinem, semi pus. Vtraque inflammatio, auris, inquam,

quam, & lateris, suppuratione iudicata est. Auris quidem inter octauam & nonam diem, lateris autem quatuor decima, vtraque sine rigore. Circa iudicationem inflammationis auris, factus est sudor copiosus capitis. Ab eo tempore exigui quidam nihil iuuantes processerunt, à suppuratione pleuritidis processit sputum largius & magis concoctũ, id est bene suppuratũ deposito iam rubore, & adhibuit medicus vstionem thoracis, quæ in hoc malo maximo remedio esse solet, & multum tempus post hæc fiebant in capite sudores, & herpetes, qui tertio quoque die exacerbabantur, & tertio quoque crescebant. Ita tandem euasit. Zoilo, inquit, iuxta murũ habitanti, ex tussi cõcocta, febris acuta. Tussim illam ex redundantia excrementorum in capite fuisse, euentus declarat, decubitus illi materiæ secundum rectitudinem cum capite, & sudores, herpetesque capitis, quibus tandem solutus morbus est. Cerebri enim excrementa abscesserint primum ad alteram illius partem, inde magna illius pars, in aurem, & latus secundum rectitudinem positum, incubuerit. Quod verò eo qui cœpta tussi alia grauiora mala superuenerint, non mirum. Nam cum multitudinem excrementorum magis quam cruditatem sequi possint, sæpe vno malo concocto aliud superuenit deterius. Faciei rubor hic, ad suppurationem tendentibus pleuritidibus, aut ad perineumoniam, solet fieri. Aluus intercæpta est præ febris magnitudine, & vehementia impetus ad superna concitati: atqui deterius fuit, quod, vt mox dicetur, in principio multum soluta multum siccata aluus est, illud enim significauit magnam copiam, hoc magnum recursum, atque adeo in morbis thoracis, & capitis vtrumque malum est, & multum fluere, & multum siccari aluum. Lateris sinistri dolor, & auris è regione posita, hoc est sinistra, dolens valde, & caput non adeo. Nimirum auris dolor, quem ego ex catarrho aliquoties in me ipso expertus sum, acutissimus est. Spuens semper, id est à principio febris acutæ (cum enim hæc exciperet concoctã tussim, fieri ita potuit) sub purulentum, id est semipus, ægrotabat. Alia, iudicata sunt, id est, quæ pertinebant ad aurem, ceruicem, & scaeulam soluta. Rationem verò & tempus iudicationis indicat, dicens. Secundum aurem pus multum effluxit circa octauam aut nonam diem. Ex-

 plicans

plicans deinde cur dicat circa octauam aut nonam, dicit, Principia nonæ diei doloris auris finis, id est finitus est dolor circa principium nonæ diei. Nescio (inquit) modo sine rigore iuditium factum est. Miratur Hippocrates q̃a suppurationes in partibus sentientibus solet rigor comitari. Nam in prognostico dicit initium suppurationis esse, ex quo primum eum rigor apprehendit. Fortasse in hoc homine abstulit rigorem copiosus sudor, qui hoc ipso tempore, hoc est circa octauam & nonam diem, contigit. Proinde dicit, sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Id est firma tandem curatio fuit, inustio sinistri lateris. Auxilium sane Hippocrati in his & in omnibus ferè doloribus diuturnis familiarissimum, nostro tempore non sine magno ægrotantium discrimine inusitatum iã. Quia si quis medicorum eo vti vult, tempestiuè ægroti non parent, vtpote meliora & minus molesta sperantes: cum iam in extremo vitæ constituti quid vis paterentur, medicus non vult id tentare, vt qui videat iam nullam salutis spem esse. Quod ego iam in aliquibus facere cæpi, cessitque optimè, audi: Nihil præfatus sub emplastro aliquo quo ad dolentes partes vtor, pono medicamentum causticum, quã emplastrum hæret loco, quem vri volo. Aegrotus doloris causam non intelligens, incautè patitur, vsque dum facta sufficiens inustio est. Fieri verò id potest in vna aut pluribus particulis, vt res exiget. His dictis cum extremũ narrationis videretur attigisse, redit Hippocrates ad nuper dicta. Sursum simul cum aure secundum scapulam præcipuè leuatus est dolor. Id est, simul cum dolore auris, sedatus est dolor scapulæ & humeri & ceruicis è regione. Sed & sputa multa quæ prius secundùm principia, & circa septimam & octauam spuebantur florida, deinde, hoc est septimam & octauam, concocta, id est suppurata iam spuebantur. Venter restitit vsque ad nonam & decimam diẽ. Ergo intelligimus circa nonam & decimam fluxisse. Iudicat autem benè morbos aurium, fluxus ventris. Nam in aphorismo dicitur profluuium ventris surditatem tollere. Itaque dolor auris euanuit circa initium nonæ diei vt dictum est. deinceps tumor, hoc est inflammatio lateris remittebat, & sudores exigui fiebant. Non tamen iudicabant. Manifesta autem erant, excrementa quæ in corpore

abunda-

abundabant, & alijs & secessu. Nã etsi dictum est aluũ resti tisse, & nihil egerere nisi ad necessitatem, tamen cum inciperet dolor auris, hoc est primo die, aut etiam secundo febris & dolor, venter turbatus est, vt etiam circa nonam & decimam. Effluxit autem, vt dictum est, pus ex aure nona die, & indicatus est totus morbus, pleuritidis scilicet, quatuor decima, sine rigore etiam fuit solutio hac eadem die, vt fuerat nona. Cæterum sputum largius ibat & magis concoctum, hoc est suppuratum, ex quo ex aure pus effluxit, atque ita processit, vt intelligamus post quatuor decimam fuisse adhuc copiosiores puris excreationes. Hoc tempore etiam vstio facta fuerit, & si id Hippocrates non repetat. Sudores verò & herpetes in capite in multum tempus fiebant, arescentes tertio quoque die, & tertio quoque die reflorescentes, quod quidem significabat biliosam fuisse capitis cacochymiam.

8 *Quæcumque sine signo aliquo disparent, difficilis sunt indicationis, vt puellæ Pollimarci erysipelas.*

Erisipelas non potest bene solui nisi paulatim & exusta in parte male affecta cute, relictoque vestigio: si nullo relicto euanescat repente, non debet probari ea solutio. Significat enim introuerti, quod tantopere in prognostico vituperatur.

9 *In bubonibus febres malæ sunt exceptis diarijs, & qui in febribus bubones nequiores in acutis ab initio decrescentes.*

Dictum mihi est in commentatione aphorismi quinquagesimi sexti quartæ particulæ, siue febris non diaria superueniat buboni, siue bubo febri, siue ingruant ambo simul, malum esse, quia significatur viscerum graue malum. Itaque bubones malos esse cum febribus putridis. Addit nunc Hippocrates eos esse deteriores qui in acutis febribus sunt, tales enim solent esse periculosissimi, atque

adeo peſtilentes. Maximè verò eos qui ab initio decreſcunt, ideſt mox in initio pullulantes, deinde non creſcūt cum febribus, ſed decreſcunt febribus creſcentibus, illud enim & eſſe malignam materiam, & recondi in viſceribus ſignificat.

10 *Spiritus hypochondrijs eleuatio mollis & intentio neutra, in ipſis ſurſum rotundum, in dextris velut circunferentia, ſuppuratoria. Aliud longius magis, aliud diffuſum, aliud deorſum repens, & hinc inde contentio vſque ad vmbilicum. In omni ſurſum rectitudine, ſi reuocetur & abeatus rotundum, ſiquidem ſpiritus ſine iudicatione, extenuatur calore: ſi autem hoc effugiat, in ſuppurationem tendit.*

NOTAS cauſæ & affectus & affectæ partis in ventris tumoribus docet, & ſi non perſequitur omnia, ſed tangit, vt ſolet. Docet hæc fuſius Gal. lib. 5. de locis patientibus. Dicit Hippocrates eleuationem in hypochondrijs mollem, hoc eſt non admodum retinentem tactui, cum diſtentione, tamē quę facit vt fouea quæ compreſsione facta fuerit, non multum retineatur ſi intentio neutra eſt, hoc eſt ad neutram partem inclinans, ſed totum hypochondrium tenens, ſignificare ſpiritus, hoc eſt flatus. Tale enim eſt quod in tympaniticis apparet. Si verò ſupra hoc eſt in ſuprema ventris parte, in dextris, hoc eſt in hepatis loco, rotundus tumor velut circunferentia, ſuppuratorium eſt. Quia illo loco tumor rotundus cum aliis neceſſarijs notis, inflammationem hepatis ſignificat, & eam quidē magnam, exiguā enim muſculi occultant. Ex magnis autem inflammationibus plærunque ſuppurationes fiunt, maximè ijs quæ in hepate ſunt, nam vt in prognoſtico dicitur, œdema quod in ventre fatigat, minus facit abſceſſum, quàm quod in hypochondrijs. minimè verò partes ſub vmbilico in ſuppurationem vertuntur. Atqui tumores in ventre non omnes rotundi, ſed aliud longius magis, ideſt aliud tumor eſt in longum productus, talis eſt qui tenet muſculos rectos, aliud deorſum repens, non ſecundum rectum, talis tumor

eſt

est qui tenet musculos obliquè descendentes, aut obliquè ascendentes: obliquè descendentis musculi est, qui repit a parte posteriori in anteriorem deorsum, obliquè ascendentis qui à parte anteriori ad posteriorem deorsum, aut (quod idem est) a posteriori ad anteriorem sursum. Et hinc inde contentio vsque ad vmbilicum. Tales sunt tumores musculorum transuersorum. Aliud est diffusum, idest ad varias partes pertinens & versus varias spectans, vt cum tumores tenent musculos diuersos, aut internarum partium multas variè dissitas. Atqui tumor rotundus mox ac producitur vltra constitutionem inflammationis, suppurationis suspitionem præbet, tamen non semper suppuratio est, sed nonnunquam collectio flatuosa. Atqui sane vtraque collectio & puris scilicet & flatus, & tumoribus aut tentionibus diffusis, aut in longum productis, reuocatur aut colligitur in vnam partem materia, & in rotundum abit. Sed an flatus sit, ita dignoscitur. Si spiritus seu flatus est, sine iudicatione, idest sine manifesta euacuatione, extenuatur & insensibiliter absumitur calore, idest calorificis fomentis: si autem hoc effugiat, idest huic curationi non obediat, in suppurationem tendit.

11 *DEnsi spiritus, parui, magni, rari, parui rari: exit extra magnus, intro paruus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intro reuocatio velut super inspirantibus, calidus, frigidus.*

HAEC eadem sententia cum multis sequentium scripta occurit sexto libro epidemi. parte secunda, atque adeo hic desunt duæ voculæ quæ illinc transferendæ huc sunt. Scilicet magni densi. Nam cum hoc & illo loco velit Hippocrates breuibus amplecti omnes differentias respirationis, & tres differentias coniugationum magni & parui cum raro & denso scribat, densi scilicet & parui, magni & rari: parui & rari, quarta haud dubie deest, magni & densi. Sed vt Hippocrates tam breui oratione ferè nullam respirationis differentiam non attigerit, considerare oportet, etsi quam omisit, addere. Differentiæ plurimæ com-

communes sunt respirationi & pulsui, non tamen omnes. Nam quædam huic quædam illi sunt propriæ. Communes quidem sunt, magnitudo, celeritas, & crebritas, irrhythmus, æqualitas, aut inæqualitas, ordo aut contrariũ. Debilitas & vehementia. Hæ quidem eodem modo in vtrisque definiuntur, & dicuntur vniuocè. Propria differentia pulsus est durities, & mollities. Quia in respiratione, cum non sit eius iudex tactus, considerari haud quaquàm potest. Velut respirationis est differentia propria sublimem aut non sublimem esse, quia hæc differentia capitur, ex numero instrumentorum quæ in actionem adhibentur, quæ quidem quia multiplicia, & liberè mouentia, non adhibentur semper eadem. At verò pulsui non potest esse differentia aliqua quæ huic respondeat, quia semper agitur instrumentis eisdem, corde inquàm & arterijs leuibus. Velut etiam accidit soli respirationi vt quodam positu facilius aut difficilius agatur, vnde ea differentia prodit quæ orthopnœa nuncupatur. Est etiam propria respirationi differentia quæ capitur ex qualitate materiæ, quæ expiratur. Vnde spiritus calidus & frigidus dicitur: in pulsu verò nullus sensus esse potest materiæ, quæ trahitur aut pellitur. Hic igitur Hippocrates omnium differentiarum communium respirationi & pulsui meminit, præter vnam debilitatem aut vehementiam: & vnius propriæ, calidi inquàm & frigidi. Duas ergo solum proprias omisit, sublimis & non sublimis, & quæ ex positu capitur orthopnœã. Quas si addas, nulla amplius deesse videbitur. Dicit verò Hippocrates non tantum simplices, sed & compositas. Simplices enim sunt magna & parua: velox & tarda; seu tardans & festinans: densa & rara. Fiunt hinc compositæ quatuor differentiæ: magna & rara, magna & crebra, parua & rara, parua & crebra. Et sunt hæ differentiæ significatione insignes. Nam vt in prognostico dicitur, spiritus, spiritus creber & magnus significat ardorem: creber & paruus, dolorem: rarus & magnus, delirium: rarus & paruus, extinctionem caloris. Atqui celeritas & tarditas cum dictis differentijs componuntur. Nam qui magnus & creber est spiritus, celer etiam necessario erit: qui paruus & rarus, tardus etiam statim: qui magnus & rarus, etiam celer, quia cum non cogit

summa

ſumma neceſsitas ceſſant à reſpiratione qui delirant, cum verò cogit, reſpirabunt etiam celeriter. Paruus & creber, vt vrgebit magis calor aut dolor, ita erit tardus aut celer. Si enim calor etiam cum dolore vrget vt per inflammationes, erit celer & creber: ſi verò dolor multum & calor nihil aut exiguum, vt per concluſos flatus, erit paruus & tardus. Rhytmus eſt, cum ſecundum naturalem proportionem reſpondet magnitudo expirationis & inſpirationis: ſunt mali rhytmi cum ab hac proportione deficiunt, aut quod dilatatio ſit maior conſtrictione, quod fit cum maior eſt neceſsitas attemperandi cordis calorem aut reficiendi ſpiritus cerebri, quàm expellendi fuligines: aut quòd conſtrictio ſit maior dilatatione, quod ob contrarias cauſas euenit. Aequalis & inæqualis multæ differentiæ eſſe poſſunt: & inæquali ſunt ordo aut deordinatio. Tamen Hippo. vno exemplo inæqualitatis maximè inſignis, attigit totum hoc genus. Duplex, inquit intro reuocatio velut ſuperinſpirãtibus. Hic eſt qui in aphoriſmo vocatur offendens, diciturque conuulſionem ſignificare. Calidus præterea aut frigidus. Calidus ſpiritus mediocriter, naturalis eſt: vrens, eſt febrilis: frigidus eſt peſsimus, quia extinctionis caloris ſoboles: ac proinde dicitur in prognoſtico admodum exitialis. Supereſt addamus differentias quas hic deeſſe diximus, vt euadat perfecta hæc lucubratiuncula. Has diximus eſſe tres, vnam communem cum pulſu, & ſi habeat non eandem rationem dignotionis. Hæc eſt ſpiratio fortis aut debilis. Hæc eſt in vehementia illius motus, vt quiuis alius vehemens aut debilis eſſe poteſt. In ijs qui adhuc loqui poſſunt, ex vocis vehementia, agnoſcitur ea quæ eſt in reſpiratione, vtpote materiam præſtante voci reſpiratione. Vocis autem vehementia auditu cognoſcitur. In ijs verò qui loqui non poſſunt, conſiderandum an ſuper pectore ponderis aliquid ferre poſsint, quanto enim poſſunt ferre minus, tãto maior reſpirationis debilitas ſignificatur. Duas diximus eſſe proprias, vnam quæ ex poſitu quem ægrotus reſpirandi gratia requirit, capitur: in hoc genere eſt orthopnœa: quæ aut ob ardorem ſummum, aut anguſtiam viarum reſpirationis, contingit: alteram quæ ex inſtrumentis quæ in reſpirationem adhibentur, capitur. Inſtrumentũ quod primo adhibetur, idque ſolum neceſſario ac ſemper,

eſt

est septum transuersum, post illud, secundo loco musculi intercostales: tertio, qui veniunt à lumbis in thoracem, vltimo, qui à clauiculis & collo descendunt. Ea tamen lex mouendi est, vt hoc quo dicta nũc sunt ordine, priora sine posterioribus moueri contingat, posteriora verò sine prioribus, minimè: sunt verò dicta priora quæ humiliora, posteriora quæ superiora. Respiratio igitur sublimis & quæ sublimibus iam instrumentis agitur, extremæ necessitatis debilitatis est, nulla iam potente facultate mouere satis, ac proinde mouente omnia.

12 *Medicatoria continuarum oscitationum longa, respiratio, non potantibus autem, & vix, respiratio breuis.*

RESPIRATIO longa dicitur quæ ex longis interuallis fit, & multum producitur, magna scilicet & rara: breuis respiratio est, quæ huic contraria, parua scilicet & crebra. Medicatorium dicitur, non quod vtcunque bonum, sed quod sanat, estque causa salutaris. Respirationem longã & raram dictum nuper est esse signum phreniticum, nunc dicit curare assiduas oscitationes. Causa autem est, quòd crebræ oscitationes tunc fiant cum multus & crassus flatus redundat circa ventriculum, aut per capitis aut thoracis partes, ex quibus in musculos buccarum redundant. Vnde fit, vt oscitentur & qui fame præmuntur, quòd multum flatum in ventriculo colligant, etqui somnolenti, quòd in caput multus vapor ascendat, & qui alioqui redundant multis excrementis flatuosis. Illos quidem cibus aut somnus curat omnium optimè, hos cohibere spiritum & non nisi ex longis interuallis respirare (non potest autem respirari ex longis interuallis, nisi longa respiratio, in quibus consulto detinetur thorax) quia ita dissipantur optime flatus qui in ventre aut vijs instrumentisue respirationis continentur, vt scilicet sanari solet singultus, & tussis arida ex frigida intemperie. In altera parte in qua Hippocrates dicit non potantibus & vix, respiratio breuis, intelligunt plærique, vix potantes, esse phreniticos, quia Hippocrates in libro prorrheticorum dicit οἱ φρενιτικοὶ βραχυπόται idest phrenitici

phrenitici parum bibentes. Nam reuera phrenitici etsi vrgentur admodum siti, ac proinde sæpe accipiunt potum, auidèque, si offertur, tamen nunquam nisi exiguum bibunt. Non tamen video quo pacto possit dici phreniticorum curatorium respiratio parua & crebra. Dicunt, quia magna & rara in phreniticis mala est, paruam & crebram esse bonam. Tamen non dicimus respirationem magnam & raram esse malam in phreniticis vt causam noxiam, neque vt signum mortis per se, ita enim contraria esset in eisdem bona vt causa, aut signum, sed vt signum pathognomonicum: significat enim ita respirantes phreniticos esse. Quare phreniticis non possit contingere contraria respiratio. Non ergo potest esse curatoria in phreniticis, siquidem ne esse quidem omnino. Dicunt, non posse breuem respirationem phreniticis accidere, posse tamen succedere cum phrenitis soluitur, significareque iam solui. Cæterum hoc, imprimis impropriè dicitur curatorium, deinde falso etiam. Nam etsi phrenitis soluatur, non fiet respiratio parua & crebra, nisi solutæ phrenitidi succedat inflammatio alicujus instrumenti respirationis. Quod si dicas breuem spiritum dici eum qui tam longus esse desinit, improprietatis multum, vtilitatis exiguum, continebit oratio. Proinde aliter puto: vix potantes dici eos qui strangulantur, vt neque respirare, neque deglutire posint præ multitudine humorum, aut fuliginum, irruentium in septum transuersum & cor, quæ quidem passio histericis & hypochondriacis solet accidere. In talibus, in ipso paroxysmo consilium est, vt quã maximè possint conẽtur respirare crebro (multum enim non possunt) ita enim expurgantur fuligines, & pasio minus præualet. Natura quidem ipsa ita affectos docet hoc auxilium. Quum verò respirationem intermittunt, oportet assistentes acclamare, & hortari vt loquantur, aut comprimentes digitos aut aliter dolorem ciere, cogereque vt conquerantur & clament. Loquentes enim, aut saltem edentes vocem, non possunt respirationem intermittere. In quibusdam codicibus legitur vtrobique respiratio longa, vt tota dictio sit: medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio, non potantibus autem & vix, respiratio longa. Iuxta quam lectionem placet non potantium

& vix

& vix potentiam nomine intelligi phreniticos, esseque perinde ac si deceret, Respiratio longa, quæ necessario magna est & rara, medicatoria est oscitationum continuarum, & phrenitidis indicatoria. Itaque non eodem modo dici esse oscitationum & phrenitidis, sed illarum vt salutarem causam, huius vt signum pathognomonicum.

13 *SEcundum rectum & laterum intentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes, ex naribus fluxiones.*

HAEC oratio pars esse videtur decissa ex alia longiori sexti epidemiῶn sectionis secundæ, qua ita habetur. Secundum rectum & laterum dolorem, & intentiones hypochondriorum, splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones. Et aures secundum rectum. Horum plurima eadem etiam in oculis. Nunquid igitur omnia, anque infernè sursum secundum rectum, vtque iuxta buccas aut iuxta oculum & aures: quæ autem supernè deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa vt in testes, ac varices? Eadem vtrobique sententia est, hæc scilicet, decubitus omnes humorum, qui ex quibusdam partibus in quasdam fiunt, & fluxiones spontaneas secundum rectitudinem solere fieri, esse scilicet rectitudinem parti recipienti, aut viæ per quam euacuatio fit, cum parte primario affecta, & quæ mittit. Rectitudo verò est dextrorum cum dextris, sinistrorum cum sinistris, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus. Dextra & sinistra dicuntur secundum hominis latera: superiora & inferiora distinguntur qua est hepar. Quod apertè insinuat Hippocrates dicens, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa. Itaque vtrobique est hæc eadem sententia, sed interest quia quod hic dicitur simpliciter, illic non simpliciter, sed producta quadam dubitatione, an scilicet vt ex infernis sursum secundum rectitudinem lateris fiunt abscessus, vt ex hepate parotis dextra, aut fluxus sanguinis ex dextra nare, ita & qui ex supernis in infernas, id est infra hepar positas partes. Decisio verò est vltima illa interrogatio, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis, vt in te-

stes

stes ac varices. Quasi diceret, non solum in illis, sed in his etiam atque adeo omnibus, rectitudinem seruari solere. Quod non dicit simpliciter, sed quibusdam exemplis, partim decubitus, (vt cum dicit secundum rectum laterum in-
, tentio dolorosa, & intentiones hypochondriorum, & lie-
, nis eleuationes) partim euacuationis, cum dicit, ex naribus fluxiones. Solent quidem abscessus secundum rectitudinem fieri, non tamen omnes necessario fiunt. Euenit enim nonnunquam abscedere in partem contra positam, aut effluere per viam nullam rectitudinem habentem. Neque mirũ. Nam omnia sunt confluxilia. Sed qui secundum rectitudinem fiunt, meliores & vtiliores sunt (cæteris paribus) ijs qui sine rectitudine. Atqui hæc est maxima præcipuaque causa, qua in euacuationibus, aut reuulsionibus, quas arte paramus, dictam legem rectitudinis seruare debemus: nimirum eorum quæ naturaliter eueniunt imitatione. Tametsi enim ratio hæc argumentandi est Empirica, tamen est optima pro præsenti loco in quo practicas rationes sectamur, magis quàm logicas argutias. Disputata verò est diffusè admodum ea questio in controuersijs.

14 *QVæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas facere nata sunt. Primum igitur lienum eleuationes, nisi in articulos finiantur, aut sanguis fluat, hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim vtrorumquè interceptio, & recidiuæ horum merito.*

RECIDIVAS fieri cum corpora nõ sunt in primo morbo perpurgata, sed quædam relicta sunt post iudicationẽ, in aphorismo etiam dictum est. Nunc verò id docet, simulque quæ soleant relicta recidiuas facere. Primum, inquit, fieri solent, ex febribus dificilis iudicationis, eleuationes lienum, nisi in articulos fiant abscessus, aut sanguis fluat: fieri etiam solet hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim est vtrorumque interceptio, idest interceptio eleuationis lienis est abscessus ad articulos aut fluxus sanguinis: intentionis hepatis interceptio, est profluuium vrinæ. Et recidiuæ horum merito fiunt, idest,

Et

& cum hæc supersunt ex morbis, neque intercipiuntur illis modis, merito ex illis recidiuæ morborum fiunt. Hippocrates quidem docet hic quæ plurimum contingunt, constat verò neque hæc solùm solere ex febribus superesse, neque has solùm interceptiones habere hæc mala, neque a solis illis posse præseruare qnancumque illarum. Nã multa alia solent superesse ex febribus significantia recidiuas, velut ventriculi durities, aut vteri, aut solùm oris amaritudo, linguæ ariditas, & sitis. Intercipi etiam potest lienis eleuatio vrinæ profluuio, nam si intercipitur abscessus ad articulos, multa vrina crassa & alba facta, vt aphorismo. 74. particulæ quartæ dicit, & eleuatio lienis abscessu ad articulos, profecto & eleuatio lienis profluuio crassæ vrinæ. Intentio etiam hepatis posit intercipi fluxu sanguinis. Quare & fluxus sanguinis, & vrinæ profluuium, posit intercipere vtrumque malum, non tantum vtrumque alterum.

15 *Abscessus igitur horum, non fientes facere, fientes autem declinare. Hos autem excipere si eant quales oportet, qui verò non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros, sin aliter, cum nuper incæperint.*

Brevissime dicit indicationes omnes, quas ab abscessibus accipere potest medicus. Abscessus enim aut sunt boni aut mali, atque vtrique, aut fientes aut futuri. Atqui fientes, aut satis magno impetu fiunt, aut lentè. Bonos ergo nondum fientes, idest, qui si fierent, essent boni, hos facere. Malos fientes aut futuros declinare, bonos & fientes quales oportet, excipere tantum, idest nihil facere, sed sinere vt fiant, bonos & fientes, non valde, idest non satis, sed lente, cooperari, idest iuuando naturam conari vt perfectè fiant. Omnino inutiles, ac multo magis noxios, auertere. Optimum autem fuerit eos auertere futuros, idest antequam fieri cæperint, sin id non posis, saltem cum nuper cæperint. Nam sero medicina paratur, cum mala per longas conualuere moras.

16 *QVarto die facti sanguinis fluores, difficilis indicationis.*

Nvllo alio in morbo posse videntur fluxus sanguinis quarto die facti esse bene iudicatorij, quàm in febribus continentibus ex sanguine, quæ ob multitudinē crassi sanguinis cum spontanea lassitudine fiunt, vt aphorismo. 74. sectionis quartæ dictum est, tamen in illis etiam, dictū est eodem aphorismo, non esse satis ad perfectam iudicationem, nisi simul multa & crassa vrina fluat, & sanguis ex naribus. Solus ergo sanguinis fluor etiam in illis erit difficilis iudicationis, vtpote non sufficiens euacuatio.

17 *QVæ diem vnum intermittentes, altero superrigent, cum iudicatione in septimum.*

Bene intermittere & cum rigore incipere proprium tertianæ exquisitæ est, quæ verò talis est ad septem periodes cùm longissimè prorogatur, vt in aphorismo etiam dicitur.

18 *SCopo ex coryza & faucium phlegmone prauo victu vso, aluus intercepta est, & febris continua facta est, & lingua arida, & sine somno, infra vmbilicum intensio vehemens æqualis, paulatim in infernam partem in dextris spiritus subdensus, dolebat hypochondria & cum respiraret & cum conuerteretur, sine tussi excreabat subcrassa. Data peplus ab hypochondrio depulit, prodijt autem nihil. Postridie autem glandes duæ appositæ non apparuerunt. Vrina autem crassa & turbida. Hypostasis leuis & æqualis, & stetit aluus in turbulentia, atque venter mollior erat, & lien elatus, & deorsum vergens fiebat. Pulto vtebatur oxyglyci. Decima, sanguis aquosus paucus ex sinistra venit. Non valdè autem debilis ob hoc ipsum. Et vrina subsidentiam habens, in hypostasi autem subcandidum quiddam adhærens vasi tenue,*

P neque

neque quale semen, neque dissimile. Fluebat hoc breui. Postridie iudicatus febre liber, & descendit subtenax vndecima, quod circa fluxum, biliosum. Vrinæ autem purgatio multa, & multitudine & subsidentia, & priusquàm vinum potare cæpisset, parum quiddam emollitioni simile. Penetrauit vndecima die, vt quod essent pauca, lenta autem & stercorosa turbulenta. Hoc indicatorie, quòd & quod Antigenis in Perintho.

Perrarvm est non sisti cito & tuto coryzam nisi quis in principio prauo victu vtatur. Tamen a principio vtentibus copiosiori cibo & potu, multa neque leuia mala ex ea procedere, rarum non est. Quod certè & Scopo euenit, qui cum coryza laborans, vt exitus iudicauit, biliosa, sed ex multa materia & phlegmone faucium ob destillationem, & prauo victu vteretur, neque idonea curatione, febre continua vndecim dierum laborauit, cum multis non leuibus symptomatis. Habuit enim a principio febris alui interceptionem, linguæ ariditatem & peruigiliũ. Infra vmbilicum ad inguem dextrum fuit intentio vehemẽs & paulatim in infernam partem inclinans, & æqualis secundum tempus, idest, citra intermissionem affligens. Habuit etiam dolorem hypochondriorum, hoc est supremæ regionis ventris, sentiebatque hunc dolorem, & cum respiraret, & cum conuerteretur de latere in latus habebatque spiritum subcrebrum, excreabat subcrassum sine tussi. Caussa horum hæc fuit, cum excrementa, quæ coryzam & inflammationem faucium faciebant plurimum in capite redundarent, natura tentauit ea pellere, non potuit autem affatim extra corpus, depulit ergo in partes humiliores. Illa repentia deorsum, simulque putrescentia, fecerunt febrem, & dolores aliarum & aliarum partium. In initio febris aluus intercepta est præ febris vehementia siccatis fecibus, & humiditatibus auersis ab intestinis, conuersisq; in partes quæ doluerunt. Lingua etiam arida & peruigilium significabant febris magnitudinem & bilem. Bona pars succotum defluxit in hypogastrium dextrum, vnde intentio accidit vehemens, paulatim in infernam partem

vergens,

vergens, & nunquam intermittens. Maxima ſuccorum pars hæſit in hypochondrijs, fecitque ibi diſtentiones & repletiones. Vnde ſpiritus fiebat ſubcreber ob compreſſionem ſepti tranſuerſi, vt in ijs quibus ventriculus multo cibo diſtentus eſt. Hinc etiam dolor hypochondriorum, & cum reſpiraret, & cum conuerteretur: cum enim quis, cui pars illa ventris diſtenta eſt, vehementius reſpirare conatur, ipſo ſepto tranſuerſo comprimit diſtentam partem, ſimulque cum ipſo ſepto mouet (mouentur enim inter reſpirandum etiam inteſtina) ob vtramque cauſam dolor fit. Nam mouetur vtroque modo ſuccus aut flatus qui in cauis continentur. Plurima autem quæ quieta dolorem non faciunt, mota faciunt, & quæ quieta leuiorem, mota grauiorem. In inteſtino id experiri eſt facile, cum ſuccus aliquis aut flatus frigidus mouetur. Conuerſio corporis eadem ratione dolorem facere poterat, mouendo ſcilicet, nam cum conuertitur corpus de latere in latus, quædam internarum partium laxantur, quædam diſtenduntur, quædam comprimuntur, atque ita quod interius eſt, mouetur. Quo fit vt cum aliquis flatum ſentit, neque facilè emittere poteſt, conuertere corpus conſilium ſit, ſæpe enim hoc ſolo remedio pellitur. Quæ ſine tuſſi excreabat ſubcraſſa, dè capite veniebant ad palatum. Nam ſi de thorace excrearentur, non poſſent ſine tuſſi; illa ergo via expurgabatur quod in cerebro erat relictum, neque abſceſſerat in inferiores partes. Quidam ob vehementiam febris ſuſpicantur fuiſſe dolorem illum hypochondriorum, inflammationem internam: ego verò non ita puto. Nunquam enim Hippocrates dediſſet peplum, cum nihil, vt ipſemet docet, lib. 4. de ratione victus in acutis, ſit à ratione alienius quàm dare medicamentum expurgans tentatis inflammatione hypochondrijs. Quod ſi quando per eas inflammationes eo eſt vtendum, tamen non ante inclinationem. Conſtat verò nondum veniſſe in inclinationem illud hypochondrij malum cum peplo Hippocrates vſus eſt. Nam multi dies reſtabant a data peplo vſque ad vndecimum, quo febris ſoluta eſt. Non erat itaque inflammatio, ſed quod diximus. Proinde vſus eſt peplo, quòd ſcilicet intelligeret ſuccos fluere deorſum a cerebro, quare etſi non dicat quo die, vſum fuiſſe ſuſpicor

peplo intra primum quaternarium. Expurgationes enim reuulsoriæ quęque non expectata concoctione succorum, sed quòd fluant, faciendæ sunt in ipso principio, idest intra tres aut quatuor dies fieri debent, antequàm scilicet cessauerint fluxiones. Nam in hanc sententiam dicit ipsemet. 4. de ratione victus; Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, cum venter murmurauerit: si non a medicamentis abstineto. Vtrum si murmurauerit, fuerintque excrementa biliosa, scammonia mediocriter purgato. Quantum verò ad aliam pertinet sanationem, quam minimè exhibebis tum potus, tũ sorbitiones, vt meliùs æger habeat, nisi remissione facta decimã quartam fuerit egressus. Itaque duplex occasio purgationis est, altera ob fluxiones reuulsoria cum nondum fluxio cessauit, aut inclinat materia in vẽtrem, quod murmure agnoscitur, altera post exactam concoctionem. Prima quidem purgatio agi debet in principio, secunda post summum vigorem. Proinde in morbis simpliciter acutis quorum summus vigor quatuor decimo fieri solet, prima occasio expurgationis intra primum quaternarium est, secunda non nisi post quatuordecimum, quod & libello de expurgantibus medicamentis Hippocrates dixit. Præter has duas expurgandi occasiones quæ certi temporis sunt, est alia incerti temporis, cum scilicet turget materia. Nam quocunque tempore, immo verò etiam quocunque die turgeat, expurgandum est, vt fiant iam tres occasiones expurgationis. Ergo Hippocrates videns Scopo descẽdere ex capite humores, eosque per hypochondrium viam capere cæpisse, morari autem illic, ne plus satis morarentur, & inflammationem aliquam aut grauem alium affectum concitarent, dedit peplum intra primum quaternarium arbitror. A data peplo nihil per ventrem descendit, sed vsque adeo sine expurgatione transacta res est, vt duæ glandes quæ postridie appositæ sunt, non apparuerint, sed interius remanserint. Nihilominus noxium non fuit medicamentum, neque inutile, nam depulit ab hypochondrio succos, qui depulsi, in primis in vias vrinæ deriuati sunt. Deinde & in ventrem post duos scilicet aut tres illos dies, quibus post acceptũ peplum ne glandes quidem reddebat, interim etiam in hac excrementorum turbatione, cum non omnes viam

cępe-

cæperint, alui, aut vrinæ, quædam pars in lienem collecta est, qua ille elatus est. Vrina ergo post datam peplum fuit crassa, non vt concocta, sed turbida, hypostasis leuis & æqualis. Sed quo pacto in vrina turbida erat talis hypostasis? An cum reponebatur clarescebat, subsidebatque leue. Non arbitror quale id quod perfecte cocto iam morbo solet, sed quale quod cæpto coqui. Durabat autem perturbatio plusquam pro elaboratione eius quod subsidebat, ob conditionem morbi qui cum eo catarrho principium traheret, flatum etiam multum habebat cum succo permistum, qui vrinam magnopere perturbat. Aluus stetit in turbulentia, & venter mollior erat. Hoc est, cæpit etiam postea fluere ex aluo, perseuerauitque ea ventris turbatio aliquot dies. Lien elatus deorsum vergens fiebat. Sæpe quidem lien intumescit secundum propriam figuram trāsuersim, seu indicotomæ lunæ figuram, sæpe etiam producitur deorsum. Nimirum est laxæ cuiusdam substantiæ & versus quaque aptæ dilatari, producitur in totum aut medium, aut extremum fluxio incumbit. Potu (inquit) vtebatur oxyglici ὀξυγλυκὲς esse potionem quandam parari solitam in Græcia ex fauis expresso prius melle, elixatis in aqua purissima. Gal. dicit secundo de fracturis comment, contextus. 29. Ego vel ipso nomine cogor suspicari aliquid aceti in eam portionem infundi solitum, alioqui cur vocaretur ὀξυγλυκὲς. Sed & vsus illius id indicat. Seruabatur enim ad æstatem vt potus sedans sitim. Quod quidem si ex solo melle pararetur non posset præstare. Verum est non posse esse nisi perquam exiguum aceti, quod illa potio acciperet, alioqui non esset potio vtilis laborantibus neruosis partibus, vt Gal. ibidem notat. Erat itaque potio non admodum diuersa a mulsa, aliquanto suauior, quippe qua ad voluptatem vtebantur homines per æstatem, velut nunc ea quæ Hispanis vocatur aloxa. Constat ergo eum potum ad catarrhosam affectionem esse vtilem, magis verò in hoc carere repræhensione si accipiebat aliquid aceti ob magnam febrem, & bile permistam fluxionem. Malo ita procedente, decima sanguis aquosus paucus ex sinistra nare venit. Qui quidem fluxus illud vnum habuit boni, quod secundum rectitudinem fluxit, tamen illa mala, quòd die non decretorio, & quod paucum

fluxit & serosum. Quibus causis videbatur fore inutilis & noxius,& solam debilitatem ægro allaturus. Non tamen ita fuit,neque valde debilis ob hoc ipsum factus est æger, quia mox ab hoc fluxu,sequuta est bona iudicatio, vt fluxus sanguinis potius esset velut initium quoddam (etsi nõ admodum idoneum)iudicationis vndecimi diei, quã euacuatio decimi. Vrina adhuc erat subsidentiam habens, & ex subsidentia quiddam sub candidum adhærebat matulæ, tenue quidem, neque quale semen candidum & filosum, neque dissimile,idest neque partes admodum diuersas habens:erat illud ex pituita quæ sedimenti formam nondum exactè receperat. Fluebat (inquit)hoc breui,idest ex breuibus interuallis & celeriter: ex breuibus quidem interuallis,quòd crebro mingeret,celeriter verò, quòd etsi multum succi cum vrina redderetur,neque obstruebat,neque hærebat in via, neque pigrè reddebatur. Cum hac euacuatione quæ post datam peplum incæpit, & decima die aucta est,postridie est iudicatus & liberatus a febre,& descendit ea die subtenax,quod circa fluxum biliosum: idest,descendit per ventrem, subtenax, idest lentum & crassum & biliosum. Fluxus scilicet ex pituitosis & biliosis. Nam ex talibus erat morbus a principio. Vrinę autem purgatio hac quoque die multa, & multitudine & subsidentia,idest fusuræ ipsius copia, & subsidentiæ. Et prius (inquit)quam vinum potare cæpisset, parum quiddam emollitioni simile,penetrauit vndecima die, vt quòd essent pauca,lenta autem & stercorosa & turbulenta:hoc est, antequam vinum potare cæpisset, emollitio quædam ventris erat,influere enim iam in ventrem cæperat humor, penetrauit autem, idest integrè erupit vndecima die, vt quòd iam superessent pauca. Subsecutæ ergo sunt deiectiones non multæ, sed lentæ stercorosæ & turbulentæ, ex pituita s.& bile,stercore & flatu.Hoc iudicatoriè factum esse euétus indicauit.Fuit enim febre liberatus. Quòd (inquit)& quod Antigenis in Perintho, illud non habet vim causæ, sed perinde est ac si diceretur, velut & quod Antigenis in Perintho. Itaque insinuat Hippocrates se dedisse Scopo vinum circa septimum aut octauum diem. Nam ante decimum quo euacuationes manifeste creuerunt, non tamen antequàm emolliri cæperit venter, qui cæpit quidem

duos

duos aut tres dies, ab accepta peplo. Mirum tamen quod in febre ex catarrho & siticulosa vinum dederit, quod calidum cum sit, febres augere & sitim natum est, & cum facile diducatur, fluxiones augeat, quòd facilè efferatur, caput repleat, & cum multum penetret, tentet neruos: quibus de causis, cum paucis affectibus febriculosis sit vtile, catarrhosis maxime sit noxium. Cæterum considera Hippocratem non dedisse nisi cum deturbati iam a superioribus partibus succi vias vrinæ & alui tenere cæperant, cumque iam linguæ ariditas erat bona ex parte sedata. Neque quidem dederit vinosum & merum, sed oligophorum quod 3. de rat. vict. in acutis maxime commẽdat, & æquale æquali permixtum, quali ad affectiones, quæ vinum maxime omnium amant vti iubet. 7. aphorismorum. Tale illa occasione dari poterat, quo cæptas euacuationes iuuaret, cum fluxiones ad superiora iam destitissent: ac fortasse etiam iuuit tantopere exhibendi vini indicationem natura propria hominis, vt vitari non potuerit. Nam aliter suspicor me febris acutæ solutionem fuisse expectaturum, ne catarrhus quantumuis videretur esse solutus, vsu vini recrudesceret. Ego cum vtroque modo peccari posse non negem, multo tamen plus periculi esse puto in nimia vini indulgentia, quàm in nimia detractione. Cum præcipuè tam multæ potiones medicatæ, omnes vini commoditates præstare posſint.

19 *QVæ circa linguas eleuantur, coagmenta, & exigui existentes lapilli, & quæ podagricis iuxta articulos debiles illorum sunt; etenim ossium natura causa & quòd hæc durescant, est, & quòd contendantur.*

OSSIVM naturam esse causam, quà durescant & contendantur, coagmenta quæ eleuantur circa linguas, & lapillorum exiguorum, & eorum quæ circa debiles articulos padagricorum sunt, nulla ratione videtur posse dicere quantumuis quidam conentur id reddere consentaneum. Dicunt tamen quædam aliena & longe petita. Proinde ego existimo longe aliud Hippocratem

dicere. Nimirum ea quæ circa linguas eleuantur, & exiguos lapillos, quacunque in parte generentur & quæ iuxta debiles podagricorum articulos colliguntur, coagmenta esse idest congestione generari. Omnia enim huiusmodi congestis excrementis fiunt, vt tumores quidam lapidei in lingua, congestis excrementis alimenti proprij ipsius linguæ, lapilli in renibus aut vesica concrescentibus arenulis aut crassis succis, tophi ossei circa articulos podagricorum, excrementis crassis durescentibus & concrescentibus cum ipsis osibus. Atqui in his tophis materia est crassum illud excrementum: effectrix causa duritiei, & contentionis, idest coalescentiæ cum osibus, est ossium natura. Quia naturaliter ipsa ossa congesta excrementa in naturam suã mutant: crescuntque ibi ossa in ossea tubercula, vt lapides crescunt accrescente terra & aqua. Hoc itaque est quod dicit, osium natura causa est, quòd hac durescant, & quòd contendantur, idest accrescant, augeantque ipsa ossa.

20 *Quod Hippostrati (vxori) ex annua quartana tumebat, cum subfrigida palam esse videretur, impetus in totum corpus, & sudor, ita iudicata est, & post hæc muliebria plura, multitudine & tempore. Tunc enim supprimebantur, abscessus non est visus constitisse.*

Vbi ego legi quod tumebat, legit Cornarius collectio, & Iacobus Steue, de vertice decurrebat. Neuter tamen mihi videtur exactè expræsisse quod dixit Hippocrates. Quamquam Cornarius accesit propius, quia intumescentia velut collectio quædam est, sed non est omnino idem. In primis ex illa lectione quam sibi fingit Steue, non videtur aptè explicare posse illa verba, abscessus non est visus constitisse, neque ille explicat, de quo abscessu dicatur. Deinde non quadrat cum græca lectione. Nam hæc occurrũt scripta ĩ græco codice τὸ τῆς ἱπποστράτου ἐκ τεταρταίου ἐνιαυσίου τῇ ἀπεοκορυφου illud verò ἀπεκορύφου non videtur posse fluere nisi à verbo κορυφίομαι quod significat attolli aut tumere: atqui iuxta hanc versionem redditur sensus cõsentaneus. Nimirum Hippostrati vxori per annuam quartanam

, tanam intumuerat pars aliqua, non dicit quæ pars, fuerit tamen quæcunque. Multæ enim & variæ solent per diuturnas febres intumescere quas scilicet euenit in ægrotis esse alijs debiliores, tametsi quædam in quibus magis solent id pati, velut per quartanas solet lien intumescere, neque tamen ille solus, sed nonnunquam crura nonnunquam etiam pars alia quæcunque. Ratio autem intumescentiæ, quæ per tales febres debilibus partibus fit, præcipua est congestio reliquiarum eorum succorum qui in singulis paroxysmis putrescunt aut vruntur, quæ quidem illic hærent, vsq; dum per iudicationes perfectas simul cum succis qui à principio morbum facere cæperant, euacuantur. Ita euenit huic mulieri, pars quædam per quartanam intumuerat, ea, ex annua quartana, hoc est post quartanam, & cum subfrigida iam palam esse videretur, idest, cum videretur iam esse sine febre, natura partis tentauit id quo tumebat pellere, cumque id extra corpus vno impetu per ventrem, aut vrinæ vias, aut conspicuam aliam viam, egeri non posset, impetum cæpit per totum corpus, distributumque est, deinde partibus totius corporis incumbentibus in expulsionem, sudor factus est, & ita mulier iudicata hac ratione. Et abscessus ille in partem tumētem factus, non est visus constitisse, idest euanuit. Tamen hæc iudicatio nunquam fuisset tuta & perfecta, nisi fluxissent deinde muliebria plura multitudine & tempore, tunc enim supprimebantur. Idest nisi fluxissent multa & multos dies, nam per febrem supprimebantur, & consentaneum est suppressionem euacuationis adeo necessariā fecisse morbum, hunc verò attulisse partis tumorem, ergo tumoris iudicatio non posset esse satis ad morbi solutionem, quia tumor nō erat morbi causa, sed ex morbo potius processerat, nisi accessisset euacuatio menstrua, qua quidem morbi præcipuè causa præscindebatur. Sed videri posit mirum quartanā febrē cum ex crasso & melancholico succo originem ducat, sudore quo serosi & tenues succi euacuantur, iudicatā esse perfectè. Desines verò mirari, videns non solo sudore sed magis euacuatione muliebri iudicatam esse, & sudore quidem abscessum illum potius quàm febrem, hāc verò alia euacuatione. Neque quidem quod exudatur necesse est serum esse, sed tātum tale vt calore fundi possit. Neque sane melancholia

succus

succus est seri expers. Atqui per morbos melancholicos multum seri gignitur, non ob speciem succi per se: sed per debilitatem caloris naturalis, & facultatis debilitatem ac incoctionem, velut etiam gignitur multa pituita. Illud ergo serum nonnunquam æquè per totum prouenit, diluitq; ipsam melancholiam, fiuntq; ita sæpe copiosi sudores per quartanas, nonnunquam colligitur vno loco, & ea contrahit tumorẽ aquosum, atqui si ea pars ventris regio sit, superuenit hydrops ascites. Itaque in illa muliere reliquiæ melancholiæ sero dilutæ, collectæ in loco qui intumuit, fuerũt vnde distribui in totum corpus, & exudari potuerunt.

21 *IN salientibus seu pulsantibus hæmorrahagiis figurã inueniendum, & omnino si ex decliui accliue fiat.*

Vbi ego cum Iano Cornario legi, in salientibus seu pulsantibus, vult Iacobus Steue deleri σφύζουσιν, & scribi σφύγγουσιν, id est constringunt, gratis autem id fingit, quoniã non assequitur quid velint sibi hæc Hippocratis verba. Ego verò legi salientibus aut pulsantibus, quia vtrumque significat verbum σφύζειν quinimo solùm significat salire aut subsultare, ac proinde arteriæ σφύζειν dicuntur, quòd subsiliant. Itaque duo videntur posse hic significari aut in hæmorrhagiis salientibus, id est in quibus sanguis exit saliẽs, aut in hæmorrhagiis quæ fiunt ex venis pulsantibus. Atqui possit vtroque modo eadem res significari, si illud saliens significat modum exeundi ex arteriis. Cognoscitur enim sanguis ex arteria exiens quod subsultim exeat. Potest etiã illud saliens significare nihil aliud quàm copiosam eruptionem sanguinis siue ex arteria siue ex vena. Atque ita nihil aliud sit quàm si diceretur in copiosis sanguinis fluoribus: illo modo, in fluoribus sanguinis ex arteriis. Vbi ego legi inueniendum, legunt alij omnes amplaque existens, referuntque ad figuram: nam Græcè habetur. χῆμα συρύτεον. Ego quia non video cur figura ampla desideretur in hæmorrhagiis, nisi impropriè dicatur ampla id est idonea, censeo legendũ pro ευρὺ θεὸν, ευρειθέον, leuis enim corruptio codicis fuerit & redditur sensus expeditus & facilis. Nimirum in fluxionibus sanguinis magnum momen-

tum

tum habet inuenire figuram accommodatam. Vt ſcilicet ſi decliuis eſt pars ex qua fluit accliuis fiat, quia poſitus decliuis multum auget fluxionem. Neque verò hoc ſolum deſideratur ad idoneam figuram, vt ſcilicet ſit accliuis: ſed etiam vt ſit figura indolens, plurimum enim currit ſanguinis ad partem dolentem gratia doloris, neque ſanè ſola figura ſolet eſſe ſatis ad ſiſtendas hæmorrhagias: ſed multæ aliæ ſunt ſuppreſſiones, quas 6. epid. *his verbis* collegit, Sanguinis venarum ſuppreſſiones, deliquium animi, figura alia, interceptio, linamentum, appoſitio, deligatura. Dicit verò hîc de figura, vt quæ ante alia ſit procuranda. Neque ſolum ſanè in hæmorrhagiis ex arteriis, neceſſaria eſt idonea figura: ſed in omnibus vt hac ratione ſatius videatur intelligere in hæmorrhagiis, quæ affluenter ſubſiliunt. Si tamen quam maximè videatur intelligi de hæmorrhagiis ex arteriis, dicendum de illis loquutum Hippocratem, non quod ſolæ: ſed quòd maximè curatione indigeant. Difficilius enim ſiſtitur fluxus rupta arteria quàm vena.

22 *QVa propter & ligaturæ impetum faciunt in venarum ſectionibus, quæ ſi fortes ſint remorantur.*

Hæc ſententia pertinet ad chirurgiam mittendi ſanguinem. Nam cum vena ſecatur in manu aut crure, vt fieri ſolet, curandum vt ſanguis copioſè fluat & ex alto corpore, quod vt fiat conuocari debet ad partem, frictione, balneo, & ligaturis, aut horum quibuſdam. Ligatura verò ita fieri debet. Antequam ſecetur vena, ligari debet fortiter pars, mox debet vltra ligaturam ſectio fieri: à facta verò ſectione debet ligatura, non ſolui quidem: ſed laxari tantillum, ne fortis ſit. Nam ſi ſolueretur omnino, efflueret id quod attractum erat, moxque venire ſineret, ceſſaretque impetus, ſi autem nihil laxaretur, non poſſet ſanguis exire aſtricta vena vehementius. Nam ligaturæ mediocriter fortes impetum faciunt in venarum ſectionibus, id eſt ſanguinem faciunt impetu effluerē, quia enim mediocres ſunt, neque qui dolore trahitur, venire, neque qui iam venit, effluere ceſſat, fortes verò ligaturæ remorantur: ſed quo pacto poteſt hæc dictio cum proxima con-

coniungi, vt hæc incipiat à particula illa quapropter. Certe illa particula aperte significat aliquid deesse priori orationi, illud verò fuerit quod ego in commentatione suppleui ac si ita diceretur, In hæmorrhagiis salientibus figuram inueniendum quæ sine dolore, & vt ex omnino decliui à accliue fiat. Qua propter, quia scilicet dolor conuocat sanguinem, ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint, remorantur.

23 S*Anguineum subbiliosumque acidum ructum faciens, forte autem & in atram bilem his finietur.*

Galenvs 3. de locis male affectis capite. 5. referens eos qui ad melancholiam morbum parati sunt, dicit, macri verò & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt vt huiusmodi humor in ipsis cumuletur. Fitque interdum vt impensæ rubri homines affatim in melancholicam temperiem decidant, atque post hos flaui. Hoc est quod Hippocrates dicit nunc, sanguineum & subbiliosum temperamentum, quale est in perrubris & in flauis, solere in melancholicum mutari, atque adeò tales homines solere in melancholiam morbum incidere. Sanguineum quidem, quia abundat sanguine multo & crasso. Fit autem ex tali multum naturalis melancholiæ, vt ex multo & crasso vino multæ feces: biliosum, quia bilis vstione migrat in atram bilem. Biliosi verò incurrunt id periculum in iuuentute, quia ea ætas est calidissima: vritur verò succus alioqui vstioni aptus calore eius ætatis. Sanguinei verò in ætate consistendi. Tunc enim frigidior crassior & minus spirituosus sanguis fieri incipit, quare fæculentus crassus & terreus. Itaque hæc temperamenta in melancholiæ morbum nata sunt incidere. Signum autem iam iam incidentium, sunt ructus acidi. Cum enim multa melancholia alio qui naturalis, aut multa atra bilis vsta colligatur in illis circa viscera, redundetque in ventriculum, sitque omne genus melancholiæ acidum, admiscens sese cum cibis eos vitiat, facitque acescere, vnde ructus acidi fiunt. Neque quidem obstat nasci semper ex frigore ructus tales, omnis

nis enim melancholia vt acida est, ita frigida subiecto, & terrea.

24 *Rigores incipiunt mulieribus à lumbis per dorsum in caput. Quin & viris etiam parte corporis posteriore magis quàm anteriore, velut cubitis ac femoribus. Sed & cutis rara. Indicat autem capillus animalium.*

Haec sententia & eisdem verbis est aphorismus sexagesimus nonus particulæ quintæ, atqui hæc eadem scripta est. 6. epid. parte. 3. atque adeò multo distinctius quàm hic, quia illic addita aut hic sublata est quædam particula multum addens perspicuitatis. Illic enim ita dicitur, „Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per „dorsum in caput. Sed & viris posteriore corporis parte „magis quam anteriori. Horremus enim magis exterio„ribus quam interioribus corporis partibus, velut cubitis, „femoribus. Sed & cutis rarior. Indicat autem pilus. Quod est, rigores magis incipere à partibus posterioribus, lumbis scilicet, & per dorsum vsque in occiput, quam anterioribus, & exterioribus, vt cubitis & femoribus, quam interioribus: quia rigor passio frigida est, & posteriora quam anteriora, & exteriora quam interiora, frigidiora sunt. Cæterùm cum hæc ratio communis sit fœminis & viris, & vtrique magis posterioribus quam anterioribus, & exterioribus quam interioribus rigere incipiant, tamen fœminæ magis quam viri incipiunt a lumbis, quia habent vteros lumbis alligatos, qui frigidis passionibus maximè capiuntur, & viri magis quam fœminæ incipiunt a cubitis, & femoribus, quia fœminis vt dictum est, est maior causa incipiendi a lumbis per dorsum in occiput. Hinc tamen non fit, vt viri incipiant sæpius a femoribus & cubitis quam a lumbis, neque contra: sed vt ab vtrisque æquè aut ab alterutris vt contigerit. Probat verò Hippocrates partes posteriores frigidiores esse anterioribus, quia in anterioribus cutis rarior est esse autē cutē rariorem indicat pilus, qui in anterioribus magis abundat.

Vtrumque autem, & amplitudo inquam pororum & abũdantia pilorum, indicat calorem: & pili quidem abundantia indicat pororum amplitudinem.

25 *QVibus nihil intra constitutum tempus, singulis partus vitales fiunt.*

IDEST quibus nulla causa abortus accidit, sed manent vsque ad constitutum & fatale tempus exeundi, partus vitales fiunt. Partus non vitales sunt non quicunque recens nati moriuntur (moriuntur enim citò multi alioqui vitales, ob erratum aliquod, aut morbum qui superuenit) sed qui ob imbecillitatem quam ex vtero trahunt non possunt viuere. Huiusmodi autem sunt, qui aut nondum ortui maturi ante tempus legitimum abortiuntur, aut qui intra vterum morbum aliquem contraxerunt, quo nondum soluto, eduntur. Ergo dicit Hippocrates quibus ante constitutum tempus, nihil accidit, idest nulla causa abortus quæ ante tempus exire coegerit, & nullus morbus qui vel in ipso tempore fecerit exire debilem, in ipso tempore nascuntur vitales. Sunt autem abortus causæ missio sanguinis, atque omnino alimenti subtractio vtcunque facta, corruptio fœtus veneno aut admodum medicamentosa re accepta, vt vehementer mouente menstruas euacuationes, aut expurganti medicamento, aut motus vehemens corporis aut animi, atque ob vehementem animi motum, quantum ego existimo (etsi medici quidam aniles quasdam fabulas de hac re somniant) Pica, seu appetentia rei alicuius qua potiri non detur. Morbosos exire fœtus facit, aut morbus aliquis, aut maligna cacochymia parentum, aut prauus victus vtero gerentis. Debiles facit tenuis victus gerentis vtero, aut euacuatio aliqua fluens, quia hæc cum fiunt impossibile est fœtum esse fortem, vt in aphorismo dicitur. Quibus ergo nihil horum accidit intra constitutum tempus, in ipso constituto tempore eduntur, & vitales. Constat tamen intelligi debere, si quæ vtero gerit sterilis non sit. Est enim quoddam genus sterilium (vt Hippocrates ipse libello de sterilibus dicit) quæ concipere quidem possunt, tamen non possunt deinde retinere, propter crassitiem aut humiditatem

tem aut ob exiguitatem vterorum, aut quod omnino dilatari pro fœtuum magnitudine non possunt. Talibus sane abortus fiunt quibusdam certo, quibusdam incerto tempore, etiam si nihil dictorum accidat. Tempus partus nõ est tam constitutum mulieribus, quàm alijs animantibus, & Aristot. 7. de hist. animalium & plin. 7. de hist. naturali dicunt. Habent enim multa tempora in quæ naturales partus solent incidere. Capra verò & ouis quinto mense semper, sus quarto, asina, & equa vndecimo parit, & ita aliorum animalium vnum quodque. De temporibus naturalis partus dubitata sunt multa, & à iure consultis & à medicis. De vndecimestri an possit esse vitalis, ac multo magis de duodecimestri, & de octomestri, ac de minori septimestri. Nonum mensem esse maximè omnium naturale tempus partus, & eo omnes ferè in lucem edi, experientia est confirmatissimum, & nemo dubitat. Septimo etiam & decimo mense edi posse vitales, concedunt omnes. Vndecimo mense posse edi vitalem negauerunt quidam iureconsulti, tamen de hac re consultus diuus Adrianus considerata causa decreuit, posse. Idque merito. Nam Hippocrates etiam id dicit pluries. Vltra vndecimum mẽsem produci posse partum nemo dixit, præter Auicennam, qui quatuordecimum etiam aliquando attigisse, se a quodam accepisse dicit. Octomestris adeo non putatur posse esse vitalis, vt siquis videatur octauo mense natus viuere, putetur mulier conceptionis tempus ignorasse. Ante septimum mensem aut ante centum octoginta duos dies posse aliquem edi vitalem, negat Hippocrates. Ego vix quippiam in rebus naturalibus quod omnino impossibile, aut necessarium sit, esse affirmo. Horum causas, referunt in numerorum naturas qui sectantur Pythagoricam philosophiam: Astrologi in stellas errantes: Hippocrates lib. de octomestri partu insinuat tres causas quas nos lib. 2. cont. vno capite complexi sumus, primam ex proportione temporum prægnationis, quod scilicet tempus motus sit duplum tempore figurationis, & tempus partus triplum tempore motus. Secundam quæ ex numero quadragenariorum, quòd quadragenarij dies magnam vim habeant in affectibus fœtuum, incidat verò septimus quadragenarius in nonum mensem, & quintus in septimum. Tertiam quæ

refert

refert hos euentus in proportionem causæ factricis & materiæ, & in experimentum. Dictum mihi est loco citato primam causam non satis esse idoneam (quamquam proportionem illam temporum fętationis teneri sæpe dicat Hippocrates vel hoc loco statim) post hanc verò secundã esse commodiorem, tertiam omnium maximè carere calumnia. Verùm hæc & illo loco & in commentario libelli de alimento dicta sunt fusius.

26 *APparentia quibus mensibus fiunt, labores in circuitibus, quod in septuaginta mouetur in triplicibus perficitur.*

Eadem sunt quæ vocat apparentia, & quæ labores. Nimirum eas mutationes insignes fętus quæ temporibus quibusdam & articulis prægnationis contingunt, & apparent, notis quibusdã, maximè verò laboribus & doloribus, qui illis momentis vtero gerentibus accidunt. Cum enim moueri incipit fœtus, & viuificatur, quædã anxietatibus, quædam doloribus, quædam deliquiis animi corripiuntur, vt quædam mulieres dicant se animæ ingressum sensisse. Hæc ergo apparentia dicit oportere considerare quibus mensibus fiant. Nam fiunt ex quibusdam circuitibus, quorũ ratione habita, poteris præsentire tempus partus, si die cõceptionis notata, cõsideres. Nam quòd in septuaginta diebus mouetur, in triplicibus, hoc est biscentũ & decem perficitur. Quantũ autem certitudinis hoc habeat, dictũ mihi iam est.

27 *POst mẽstrua aliquãdo dextra, aliquãdo sinistra hiant.*

Duplici causa a recens facta euacuatione menstrua, facillime fit conceptio in plerisque, & quia nuperrime aperta hiant, & os vteri, & quæ in vterum finiuntur venæ & arteriæ, & quia recens vacuatus vterus auidè trahit humorem. Nam dum adhuc fluunt: malè retinet vterus, vtpote conuerso per eum ad euacuationem toto corpore, vt per id tempus non concipiant nisi quędam quibus vterus adeò conniuet natura, vt nunquam satis hiet, nisi dum fluunt: reliquo tempore omnibus conniuet aliquanto plus quam

à recens

à recens facta euacuatione. Ergo post menstrua facilè concipiunt, quia hiant vteri partes, aliquando masculum aliquando fœminam, quia dextra hiant, aut sinistra, aliquando geminos fœtus, quia vtraque hiant. Quare gignitur secundina vtrinque vna, & fœtus duplex. Neque mirum videri debet, nunc in dextra nunc in sinistra parte, nunc in vtraque, fœtum gigni, etsi vterus muliebris sinus non habeat: sed vnicum cauum. Habet enim nihilominus in latus vtrumque distributas venas & arterias, secundum iustitiam & æqualitatem laterum, quam natura semper tenuit, quibus productis secundinæ fiunt, quibus fœtus continetur & alitur. Fiunt ergo nunc ex dextris, nunc ex sinistris, nunc ex vtrisque. Cur mares in dextra, fœminæ in sinistra gignantur magis (quod etsi hic non dicat, insinuat tamen, quandoquidem differentiæ laterum meminit) dictum mihi est in commentatione aphorismi quadragesimi octaui sectionis quintæ.

28 *HVmiditas per exeuntia, victus ratione siccissima.*

Multæ non concipiunt, quòd habeant vteros humidos, & excrementosos, adeò vt neque auidè recipiant semen, neque possint retinere, quæ quidem dispositio contraria est ei, per quam indigent menstruis, vt hient vteri. Agnoscitur hæc dispositio exeuntibus. Effluunt enim mucosa quædam frequenter. Curatur victus ratione siccissima. Nomine victus hic intelligi debet tota ratio viuendi, qua & curationis ratio contineatur. Nam huic passioni non semper solus victus, qui in cibo & potu consistit, est satis, curatio verò fuerit, vt in aliis morbis, contraria affectioni. Vt hinc constet quam non sit vna ratio curandi eas quæ nō concipiunt, vt vulgares medici sibi persuaserunt: sed varia & multiplex pro ratione causæ quæ sterilitatem parit. Quasdam enim omni ratione humectare, quasdam siccare, quasdam tantum calfacere, nonnullas etiam refrigerare, & humectare conuenit.

29 *QVod citius discretum & motum est, augetur rursus segnius & in longius tempus.*

Mvliebria corpora cum geruntur vtero tardius recipiunt figuram & motum quàm masculina, post quam verò hæc nata sunt crescunt citius & breuiori tempore, idque non solùm dum vtero geruntur, sed postquam edita iam sunt, atque ita citius decrescunt senescentia: masculina contra in vtero discernuntur & mouentur citius, deinde crescunt tardius, producitur que eorum incrementum in longius tempus, atque adeo crescunt & viuunt plus. Hoc ergo est quod Hippocrates dicit, quod citius discretum & motum est, augetur segnius & in longius tempus. Causam verò huius necesse est esse in differentia temperamentorum vtriusq; sexus. Nimirũ muliebria corpora sunt humidiora & frigidiora, maximeque oportet talia fuisse principia, ex quibus sint genita. Humidum verò difficile recipit figuram propriam, ergo embrio humidior, tardius recipiet figuram, ac proinde etiam animam. Nam cum anima sit corporis talis, hoc est ad vitam bene dispositi, præcipua autem dispositio sit organorum formatio, quanto tardius figuram recipiet, tanto etiam tardius & animam, quæ non aliter quàm motu agnoscitur, quare & motum. Ergo corpus muliebre, quia humidius, tardius recipit figuram & motum, atque hac ipsa causa citius crescit, quia quę humida facilius quam sicca dilatantur, dum est calor qui id facere possit. Est verò mulieribus primis annis, quod etsi frigidæ sint natura, tunc per ætatem calent. Cessant verò citius ab incremento, crescuntque minus, quia frigidiores cum sint, non potest earũ calidum incrementum vsq; adeo producere. Itaq; augentur citius, quia humidiores, minus verò, quia frigidiores. Accedit illa menstrua euacuatio sanguinis, quæ mox atq; accidit, tollit corporis incremẽtũ.

30 *Labores circa tertium diem supra quinquaginta, & sextum supra centum menstruales secundo & quarto, quæ oportet noße ad septimestrem.*

Dixerat antea labores in circuitibus. Nunc circuitum quendam laborum narrat, qui obseruari solet in futuris septimestribus, non quidem necessario in omnibus, sed in multis. Sentiunt videlicet labores quinquagesimo tertio,

tio, & centesimo sexto. Menstruales, hoc est si per menses velis dicere, secundo & quarto. Nam quinquagesimus tertius secundi, centesimus sextus quarti mensis est. Hoc quidem, qui in Hippocratis obseruatione volet acquiescere, minori labore recipiet. Si tamen dicendum de causa aliquid, quod si non euidens consentaneum tamen sit, ea esse videtur, quod de diebus quinquaginta nouem qui duo menses sunt, detractis septem qui ob expurgationem menstruam plærunque detrahi debent, super sunt quinquaginta, duo. Est ergo quinguagesimus tertius primus tertij mensis. Vt ergo in morbis acutissimis qui plærunque mouentur imparibus magnam vim habet tertius dies, ita prægnatione breuissima tertius mensis. Nam mensibus constat & finitur tempus prægnationis. Est aliud genus articulorum prægnationis maximè insigne, quod in quadragenarijs est. Centesimus verò sextus incidit in tertium quadragenarium, proinde hic quoque labores affert, hic verò magis quam alius eiusdem quadragenarij, quia complet tempus duplum tempore primorum laborum, redeunt verò hi secundum quasdã proportiones. Sed si quinquagesimus tertius affert labores, quia primus tertij mẽsis quo pacto est secũdi mensis? Certè secundũ computationem vulgarẽ mẽsium græcorum aut latinorũ. Nullus enim computans menses, detrahit de mensibus integris, & si ratio, ex quorundam dierum detractione, constet.

31 *AVt à menstruis numerãdi sunt nouem menses, aut à conceptione, & in ducentos & septuaginta dies græci menses fiunt, & si quid in super, aut maribus aut fœminis, hęc fiunt, aut contraria.*

NVNC docet practicam rationem computandi in partu legitimo, ac frequenti, quem dicit esse nouem mẽsium græcorum, hoc est qualium in Græcia erat cõmunis vsus, qui erant triginta dierũ. Nouem ergo tales; menses habent ducentos & septuaginta dies. Sed dices, nouem menses tales, incidunt inducem lunares. Videtur verò haberi debere, iuxta dictas hic & alibi causas, ratio lunarium, ergo partus communes decem mensium sunt, non nouem. Ita est perfecto, quodammodo nouem, quodammodo decem

mensium, sunt. Atque ita componuntur facile autorũ verba, si quando siue in naturæ historiographis, siue poetis, siue etiam in literis sacris, legitur, nunc nouem, nunc decẽ mensibus, fieri. Nouem enim fieri plærunq; scribũt omnes sequuti vulgarem computationem. Sed et Vergilius de cõmuni partu intelligens dicit, matri longa decem tulerint fastidia menses. Aristotel. quoque. 7. lib. de hist. animal. c. 4. dicit fœminas magna ex parte decimo mense parere. Sunt verò hi decem, nouem menses græci. Est autem hic finis partus communis, potius quam lunares nouem, quia longius abest fętus qui græcos nouem compleuit, à sexto quadragenario, quo vt Hippocrates cẽset, ægrotabat, quã qui lunares. Quod autem sit exacte hic finis, scilicet. 270. dies causa fuerit proprio facientis ad materiã. Causã enim cœlestem nullã scio, quæ huic fini admodum quadret, nisi forte id facit aspectus tetragonus solis, quem ferè illo die habere incipit, cum pũcto quo facta fuerit conceptio, qã percurrerit tres partes integri circuli. Cumputatio huius cõmunis partus incipere debet à conceptionis die, si modo is agnosci posit. Sunt verò nonnunquã inditia necessaria, vt cum ex vnico cõgressu cũ viro cõceptũ est: semper autem licet considerare eas notas, quas Hippocrates lib. de genitura his verbis scripsit, Postquam coiuit mulier, si quidẽ conceptura non est, foras procedet genitura, vbi fęmina volet. Quod si fęmina partus perita sit, & cognouerit, qñ genitura non exciderit, sciet qua die intra se ipsam concepit. Rursum libello de canibus dicit, Satis manifestũ est, harum rerum peritis, quod mulier cum in ventre concepit, statim horret, & calor, & dentium stridor consequitur, & conuulsio occupat, tum articulos, tum totum corpus, & vterũ segnities & torpor. Si igitur his signis agnoscere possumus diem conceptionis, ab illo incipere debet cõputatio, sin minus, à menstruis, nõ quidem ab ijs quę vltimo fluxerunt, sed ab eo die quo primùm defecerunt, cũ expectarentur. Nã à die conceptionis procedũt dies. 270. Perrarum autem sit diem cõceptionis esse ipsummet diẽ quo fluxerunt, siue primũ siue vltimum quo fluxerunt intelligas. Si ergo computatio fiat a menstruis fluentibus, sẽper videbitur produci partus vltra nouem menses græcos eritque computatio incerta atque non raro peccabitur in

victu

victu, putante muliere se iã ingressam nonum, cũ nondum egressa octauum mensem sit. Si autem fiat computatio à menstruis deficientibus, semper attinget nonũ mensum, & nunquam excedet. Nam pariet post 270. dies, exceptis tot quot precesserint à die conceptionis vsque ad diem deficientiũ mẽstruorum. Si igitur conceperit recens expurgata, pariet in initio noni, si cum iam menstrua imminerent, in fine, si inter hæc, medio mense: semper tamen intra nonum græcũ, & vltra ducentos septuaginta nunquam producetur, si modo partus communis sit. Quoniam autẽ non nunquam contingunt partus singulares longiores, addidit etsi quid insuper. Atqui quoniam nulli dicti partus necessarij sũt, neque quidẽ alij maribus, alij fęminis necessarij, sed quiuis eorum & maribus & fęminis potest accidere, & cõtrarius, addidit, aut maribus aut fœminis hæc fiunt, aut contraria. In quam sententiam dixit libello de alimento, enumeratis partubus. est, & non est. Hic verò quiddã aliud addidit, dicens, & maribus & fœminis. Scilicet non tantum non esse hominibus certum aliquem partum, sed neque sexui cuique suum. Sed vtrosq; mares scilicet & fęminas, posse his aut alijs diebus nasci. Quare quod Aristotel. 7. de hist. animalium, mares magis quam fęminas fieri septimestres, fœminas magis decimestres dicit, non admodũ probo. Nam præterquam quod fęminas vidi septimestres, tamẽ nequè ratio admodũ est pro illa sententia. Nã etsi tardius recipiant figuras & motus, nõ crescũt tardius, sed vt dictum nuper est, etiam citius, & proinde incidũt & marium & fęminarum editus in eadem tempora.

32 *Cibis & potibus humeri ac mammæ inflantur, & eorum quæ sunt in capite infirmitates & inflationes incrementa recipiunt.*

De vtero gerenti loquitur haud dubiè, dicitquè illis mammas & humeros intumescere (hoc enim significat hic verbum inflari) nam hęc est nota prægnationis inter cæteras, quod mammæ intumuerint, & solidæ ac duræ factæ sint. Quod aphorismis. 52. & 53. particulæ quintæ

 insinua-

insinuatur. Facit verò hunc tumorem sanguis, qui cùm versus vterum vocetur vndique, in venas mammis & vtero communes venit, & in vtranque partem abundat. Sanguis verò est commune alimentum, quod rationem sequitur semper cibi & potus atque vt Aristote. dicit. 2. de partibus animalium cap. 3. quoties cibus non ingeritur sanguis deficit, quoties ingeritur augetur. Atque si alimenta bona assumuntur, sanguis integer est, si praua, vitiosus. Igitur si vtero gerens lautè capiat potus & cibos, non vtcumque mammæ, sed humeri ac mammæ replebuntur: atque debilitas, & repletio capitis, si qua mulieri antea fuerat, aut ex conceptione superuenit, incrementa recipient, tumorem comparantibus humeris & mammis. Nam si, quibus in mammis sanguis colligitur, furorem indicat, quia significat sanguinem melancholicum ferri in partes superiores, profectò quæcunque redundantia in mammis & humeris, portendet capitis repletionem, & imbecillitatem, quæ redundantiæ statim succedit, quia quod mammas distendit & humeros, sursum petit.

33 *Donec oßa solida fiunt, mensium circuitus est. Quæ ante hæc fiunt grauia sunt, laboribus octimestrium germana, & primiperarum.*

Ossa recens natis sunt mollia, & rara, & laxius posita, procedente ætate durescunt, densantur, & concrescunt. Itaque senibus iam solida sunt. Menstrua sanguinis euacuatio naturalis est genere, non quod semper mulieribus accidat, sed quod omnibus, & si non semper. Nam neque in pueritia, neque in senectute, sed fieri incipit pubescentibus, desinit senescentibus. Est itaque circuitus mensium ab initio adolescentiæ (quia arbitror ea ætate est iam minor euacuatio insensilis, atque per corpus totum dissipatio) vsque ad finem consistentiæ, & initium secundæ senectutis. Quo tempore frigidum & siccum iam est corpus, & sanguine minus abundat. Igitur vt diceret vsque ad senectutem mensium circuitus est, vsus est hac periphrasi, donec ossa solida fiunt. Quod addit, quæ ante hæc fiunt grauia sunt, videtur significare ante euacuationes mẽstruas esse

esse difficultates & dolores, idque est verissimum. Nam secretio magnos labores affert. Tamen quod addit, laboribus octimestrium, & primiperarum germana, videtur in alium ferre sensum. Nam labores abortum facientium octauo mense, & primiperarum sunt insignitè graues: illarum, quia ægrotat fœtus, & ipsæ etiam ob malam aliquã affectionem tentant partum intempestiuum: harum, quia non hiant satis vteri. Quorsum ergo conferret quæ antecedunt menstruas euacuationes in commune, cum doloribus octimestrium & primiperarum? Proinde putandum est eum loqui, non de omnibus menstruis, sed de vltimis, & quæ antequam omnino cessent, fiunt. Illæ enim solent fieri cum magna difficultate & doloribus, nunc exiguæ, nunc profusæ, & sine certo ordine rarescentes. Quia sanguis iam ea ætate crassus, non nisi cum magna difficultate, per vias angustiores, duriores, & minus dilatabiles, effundi potest. Proinde in primis rarescit, sex mensium nonnunquam intermissionem faciens, nulla quæ sentiri possit noxa corpori accidente, deinde rursum multùm nitente natura, multùm pellitur crassi, ac cum eo etiam tenuis, duratque multum euacuatio, ac non paucæ hac occasione, profluuij menstrui periculum incurrunt, manentque, cum sistitur, siccæ & exsuccæ, atque hac ipsa causa, imposterum sine ea euacuatione transigunt.

34 *LAc nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente.*

Generationem lactis, & tempus quo in vtero gerentibus primùm apparet, docet breui hac oratione. Lac fit nutrimento mammarum (idest sanguine qui ad nutritionem mammarum venit) mutationem accipiente. Nimirum mammæ in sui substantiam trahentes sanguinem, lac faciunt, cùm abundat quidem sanguis & commutatur, tam abundanter, vt redundet, & exugi possit, cùm non adeo abundat, commutant, quantum suæ nutritioni satis est, nullum autem exugitur. Quibus menstruæ euacuationes fiunt, raro fit lac, quia eadem est materia vtriusque, sed neque vtero gerentibus, quia insumunt eam materiam in

fœtus generationem, ſed prægnationi ſuccedit lactis prouentus, vt oportet ſcilicet, quo infans recens editus, lacte nutriatur. Succedit verò lac prægnationi non affatim, ſed paulatim, vt ſucceſsiuæ aliæ mutationes ſolent. Atque non cum iam editus infans eſt, incipit primùm lac fieri, ſed cũ iam partus inſtat, incipit apparere, quo ſcilicet, cum iam vti eo infantem oporteat, maturius, concoctius ac velut paulatim paratum lac ſit. Incipit quidem aliquibus prius, plæriſque autem octauo menſe lac in mammis apparere. Quod Galenus docet in comment. aphoriſmi. 39. quintę particulæ. Huius autem rei cauſam eſſe puto, quod vltimis menſibus octauo inquam & nono, multum iam craſſioris ſanguinis congeſtum eſt, in venis & arterijs vteri, per quas fœtus alimentum trahit, quod influenti ſanguini impedimento eſt. Fœtus verò magnus iam multo indiget, & multum trahit: multus ergo tractus, & penetrare non potens, recurrit per communes venas ad mammas: qui recurſus, & ad lactis, cuius vſus iam imminet, præparationem, vtilis eſt, & vt fœtus alimenti penuriam magis ſentiẽs, calcitret, dirumpatque acetabula, & in lucem prodeat. Hæc autem omnia ita menſurauit natura, vt neceſſarias cauſas, ijs quæ fieri expedit, aptauerit. Poſt enarrata verba ſuccedunt quædam alia de vlceribus, tamen ipſamet res, de qua agitur, indicat, dilaceratas, & malè commixtas eſſe has dictiones, transferendaque huc eſſe verba hæc.

35 *QVa propter menſes quales octimeſtrium, qui fiunt ad decimum tendentibus malum.*

Dictvm eſt lac fieri incipere vtero gerentibus, octauo menſe, quia perpaucis, naturaliter habentibus, fiunt menſtruæ euacuationes dum gerunt vtero, aut dum lactãt. Sed à principio prægnationis inſumitur in fœtum, deinde
„ in lac illa materia. Propterea (dicit) menſes quales octi-
„ meſtrium qui fiunt vtero gerentibus, tendentibus ad de-
„ cimum menſem, malum. Inſinuat verò hac breui dictione multa: in primis, malum eſſe fieri menſes vtero gerẽtibus: deinde ſolere eſſe talibus difficiles, & quales octimeſtriũ, deinde ſolere fieri hos tendentibus ad decimum, id eſt, parituris

rituris non ante decimum, aut vndecimum mensem græci, quibus scilicet partus producendus, vltra consuetum tempus, est. Sunt verò hæc omnia rationi consentanea. Nam si
, vtero gerenti fluunt menstrua, impossibile est fœtum esse
, sanum, vt in aphorismo dicitur. Quod si ægro fœtu fluunt, laboribus, quos ipsi fluxus afferre solent, accedentibus alijs ex fœtus ægrotatione, erunt quales octimestrium, idest octauo mense abortientium. Quibus verò hæc fiunt, merito partus producitur. Quia si bene fortis fœtus, non potest vitalis exire, nisi ex labore septimi mensis quadraginta dies quiescat, debilis pluri tempore indigebit ad refectionem, & præter hæc, serius veniet ad perfectionem. Duplex enim ratio esse potest, qua partus producatur, aut quòd ob amplitudinem viarum matris & fœtus, & naturam alimento abundantem, tardius sentiat fœtus alimenti penuriam, & respirationis indigentiam: aut quòd ob debilitatem, tardius veniat ad perfectionem. Illi eduntur robusti, ac tanto citius, quam solent alij, rident, quanto tardius nati sunt: hi habent omnino contraria. Atque ita partus producti, nonnunquam meliores, nonnunquam deteriores sunt, quàm communes.

36 *SI in vulneribus fortibus tumor non appareat, magnum malum, laxi vtile, crudi, deterius. Quibus tumores in vlceribus non valde conuelluntur, neque insaniunt. His autem euanescentibus repentè, quibus quidem in posteriora, conuulsiones cum doloribus, quibus autem in anteriorem partem, aut insaniæ aut dolores lateris acuti, & dysenteria rubra. Tumores præter rationem leuantes, fallax, vt Andronici puero erysipelas recurrit. Nisi in eundem locum veniens vtile aliquid significet. Huic ex generatione circa aurem, ad pubem distributum est, alteri tertia die ex natiuitate factus suppuratus est nona. Hic septima die sanus euasit. Deteriora sunt quę repentè euanescũt.*

Aphorismis. 65. & 66. & 67. sectionis quintæ, hæc eadem, eisdem ferè verbis, scripta sunt, quæ cum in cõm. mihi explicata sint, haud erit hic multum immorandum.

Vbi

Vbi legi crudi deterius, habetur in Græco codice ἀνωνεμόμί, id est, sursum pascentes: sed restituimus hunc locum ex aphorismo, quo legitur ἔνωμα quam lectionem sequitur Gale. in commentatione. In vulneribus tumores non apparere malum est, quia secundum rationem apparent, fluxionis gratia. Atqui, etsi medicus curat tumores medicamentis arcere, nihilominus, medico id nõ moliente, sponte sua non apparere, non est bonum. Quia apparentes tumores, & si mala causa sint, quia prohibent vlceris curationẽ, tamen signum non malum. Atqui legi potest, si tumor non appareat magnus, malum. Aut si tumor non appareat, magnum malum, litera græca vtrunque sensum fert, & vterque est verus. Nam dicit in fortibus vlceribus, id est in magnis & malignis, vt quæ circa articulos, aut in neruis fiunt. In talibus verò non satis est apparere qualescunque: sed magnos etiã tumores petit ratio vlcerum. Si verò in fortibus vlceribus, non apparere tumores magnos, est malũ, nullos apparere sit magnum malum: oportet enim apparere, & magnos. Non tamen qualescunque si appareant bene actũ iam cum ægroto sit: sed si molles, seu laxi, id est facile cedentes curationi, crudos enim, id est, rebelles, & insuperabiles auxilijs, apparere, deterius est, fortasse etiã quam nullos. Dictum enim mihi incomm aphorismi est, illud laxi, & crudi metaphoricè accipi, ac significare quod dictũ est. Quis autem probet in vlcere Cancrum, aut Carbonem? Tumores verò mites apparere, bonum. Quia quibus tumores in vlceribus, non valde conuelluntur, neque insaniunt, quæ signa perituris ab vlcere maximè solent accidere. Quibus verò non fiunt, aut euanescunt, fiunt hæc & alia non minus mala, pleuritis fortis, suppuratio, aut dysenteria cruenta. Docens Hippocrates, quibus hæc, & quibus illa, dicit in aphorismis. Quibus à parte posteriori, conuulsiones cum doloribus, quibus ab anteriori, insaniȩ, dolores acuti lateris, suppuratio, dysenteria, præcipuè si rubri erant tumores. Hic dicit: Quibus in posteriora, quibus autem in anteriorẽ partẽ. Sed eadem res est. Nam quibus à posterioribus, proinde fiunt illa, quia in posteriora, & quibus à prioribus, quia in priora. Nimirum, quia posteriora vlcera, rectitudinem habent cum neruorum exortu, in eum a posterioribus recurritur, & conuulsiones cum doloribus fiunt, & quia anteriora,

riora, cum cerebro, thorace, & ventre, illis timetur, cùm euanescunt repentè tumores. Nam fallax salus est, tumores repente euanescere, quod Hippocrates millies docet, & nunc, recordatus pueri Andronici, exemplo cófirmat. Fieri tamé aliquando potest, vt cum bono aliquo euanescat tumor, si scilicet ad certam aliquam partem recurrat, eamque contingat esse humiliorem, exteriorem, & ignobiliorem (nam ad tales salubriter fieri abscessus. 2. sectione huius. 2. libri dictum est) velut cuidam, cui ex generatione, id est, ab ortu, fuerat circa aurem tumor, euanuit: sed ad pubem distributum est, facta scilicet est ad pubem permutatio, eaq; euanescentia tumoris, non fuit mala. Alteri (huius meminit obiter, quòd forte fortuna eodem tempore obseruauerit) tertia die, ex qua natus est, factus est tumor, & suppuratus est nona. Intelligi potest nona ex natiuitate, & ita quasi suppuratione ipsa sanus euaserit, addiderit, hic septima die sanus euasit, quia septima a tumore, erat nona a natiuitate. Aut nona a facto tumore, atque sanus euaserit septima a suppuratione. Vtcunque hoc factum sit, cum malú sit tumores circa vlcera non apparere ob dictas causas, deterius tamen est, cum apparuerint, repéte euanescere, cum non in certam aliquam partem, eamque ignobilé conuertuntur. Proinde concludit totum hunc sermoné Hippocrates his verbis. Deteriora sunt quæ repente euanescunt.

Sectio quarta.

1 *HEpatitis in lumbis vsque ad magnam vertebram inferne, indeque vertebris committitur sublimis per iecur ac septũ transuersum in cor, & hæc quidem recta ad clauiculas, inde autem aliæ quidem in collum, aliæ auté in scapulas aliæ autem deorsum reuertentes, ad vertebras & costas inclinant, & ex sinistris quidem vna prope clauiculas, ex dextris autem, ad quandam regionem alia. Hæc autem paulo inferius reflexa, vnde quidem illa deficit, defertur iuxta, costis reliquis omnibus, hæc hinc atque inde, ramos in quamcunque tribuit.*

buit, vna cum sit. A corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dũ delitescat, & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœperat. Prius autem quàm eò perueniat, iuxta extremas duas costas diuisa est. Et cum alia quidem inde, alia autẽ inde vertebrarum peruenit, euanescit. Recta autem à corde ad clauiculam contendens supra arteriam est, & ab hac, vt & ad lumbos, sub arteria abit, ad hepar, partim quidem in portas & fibram, partim in reliquum parum infra septum transuersum. Septum autem transuersum adnascitur hepati, quod non facile separes. Geminæ autem à clauiculis, aliæ hinc, aliæ inde, sub pectore in abdomen. Quo autem inde, nondum noui. Septum autem infra iuxta vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circum cingit. Arteriæ quidem ex tendine nascuntur, hinc inde arteriæ tonum habentes. Hic iam tandem finitur, quæ recurrit à corde, hepatitis. Ab hepatitide autem per septum transuersum maximæ duæ, alia hinc, alia inde, feruntur, sublimes, multifidæ autem per septum transuersum, sunt circum circa illud, & inseruntur supernè per septum. Hæ autem præcipuæ conspicuæ.

Censet Iacobus Steue totam hanc dictionem, & quæ mox succedit, historiæ venarum, & neruorum, esse adulterinam, & ab aliquo imperito, aut impostore, huc coniectam: quòd narratio non videatur satis distincta & exacta, neque, vt ille putat, vera: atque adeo, quia occurrit hic nomen arteriæ pro arteria leui, cum id nomen non soleat antiquissimis significare nisi asperam, vocenturque illis, arteriæ leues, venæ pulsantes. Ego verô mihi impetraui, quæ in Hippocratis operibus repererim, neque apertè falsa, neque omnino indigna, etsi subobscurius, ac fortasse etiam indistinctius tradita, illius esse censere, quia leue est, leuiter autori denegare (quamquam id sit aliquando necessarium) quæ ex multis seculis sub illius nomine recepta

cepta sint. Maximè quæ vt genuina ab aliis antiquissimis citantur. Velut hic locus citatur, non sine commendatione, a Galeno quibusdam in locis, præcipue autem 2 de natura humana commentario contextus sexti, vbi ita scripsit.
„ Vna est vastissima vena, quam vocant cauam, per gibbum
„ iecoris tota animantis longitudine porrecta. Dirimit au-
„ tem septum transuersum imam animantis regionem a su-
„ prema. Hæc vena caua septum transuersum penetrat, con-
„ tenditque supra ad cor, infra ad spinam secundum iecoris
„ gibbum peruecta, itaque ex illa quæ supera petit, tanquam
„ caudice, venas supra septum transuersum germinari, aper-
„ tè cernas, ex altera quæ ad spinam diuertit, inferiores.
„ Horum Hippocrates in 2 morborum vulgarium autor est,
„ vbi iecorariam appellat cauam venam. Hæc etiam con-
„ firmant quotquot anatomiam tractauerunt. Hæc Galenus. Itaque eo enarratore, hæc ab Hippocrate scripta sunt, atque adeo quæ Hippocrates hoc loco docet, sunt quæ Galenus verissima, & ab omnibus qui anatomiam tractauerunt confirmata, esse dicit. Esse vnam aut alteram voculam, additam, detractam aut transpositam, possim adduci, vt credam, ob libri vetustatem, tamen omnino negare esse Hippocratis, negligentiæ esse puto, nisi cum id ob maximas causas fit, quæ profecto hic sunt nullæ. Nam & si hæc quæ de venæ distributione dicuntur, dici fortasse possent distinctius & fusius, tamen dicuntur verè. Quod quidem satis est, illo præcipue seculo, quo nondum erat anatomes historia adeò culta. Nam facundiam & elegantiam ab Hippocrate quis requirat? Ego certe nuperrimè hunc locum discipulis meis enarraui, non aliter quam posita ob oculos vena, factaque coram multis illorum eius dissectione, qua facile intellexerunt quæ docet Hippocrates verissima esse. Hepatitem vocari venam cauam Galenus autor est, quòd ex hepate oritur. Caua autem vena est, non solùm qua erumpit ex hepate: sed & in quamcunque partem producatur. Itaque tota vena, non pulsans, dicitur hepatitis: arteria dicitur vena pulsans, aut non hepatitis, atque nonnunquam arteria sine addito, plerunque arteria leuis, quia antiquissimi arteriæ nomen tribuebant asperæ. Magnam vertebram hic vocat coxæ articulum. Duo enim articuli

ticuli solent Hippocrati magni dici, hic, & qui ex secunda ceruicis vertebra fit, quem autem quoque loco intelligat, descriptione solet explicere: velut libro de ossium natura, dicens, Coxa verò magno verticulo, quod iuxta os sacrum est, ex ligamento cartilagineo ac neruoso adhęret. Hic magnum verticulum intelligit, quod in osse sacro. Paulo post addit, hinc vsque ad magnum verticulum quod supra supernas humeri partes est, è directo gibbosa est. Hic haud dubiè intelligit secundam ceruicis vertebram, quandoquidem dicit supra supernas humeri partes est. Velut hoc loco constat significari articulum ossis sacri, quandoquidem dicit, in lumbis infernè. Hippocrates quidem hic vnico illo nomine, hepatitis, insinuauit venæ principium, & venarum radicationem hepar esse, ac proinde venas hepate humiliores ab eo descendere, superiores ab eo ascendere, atquè adeo communem superiorum & inferiorum venarum radicem, esse in ipsa hepatis parte gibba, quà exit vena. Ibi diuidit vt in duos magnos caules, alterum sursum, alterum deorsum, iuxta spinam repentes. Incipiens ergo Hippocrates narrationē ab hepate, caulem deorsum repentem vocat hepatitidem in lumbis: repentem sursum, vocat hepatitidem sublimem. Et ab inferiori caule incipiens, dicit, hepatitidem quæ in lumbis est, attingere per infernam partem vsque ad os sacrum. Perfecto & vsque ad extremos pedes producitur, sed quia in osse sacro secatur in duos ramos, deficiente iā caule, in eam vsque partem produci dicitur, quasi non amplius procedat vna existens. Inde (inquit) idest ab exortu vsque ad extremum ossis sacri, in ipso osse sacro & lumbis, vertebris spinæ committitur, idest iuxta spinam iacet producta. De hac venæ parte hoc tantum dicit, & ad sublimem transgreditur dicens: sublimis per iecur, idest per iecoris gibbam partem, ac per septum transuersum in cor tendit, & hæc quidem, neq; insumitur in cor, neq; in illud intrat, sed præteriens iuxta, & in illius dextrum ventriculum mittens ramum, recta ad clauiculas ascendit, vbi in multos iam ramos secta, vna esse desinit: velut de hepatitide in lumbis antea dicebatur: abit verò eò loci in venas iugulares, quæ per ceruicem in caput subeunt: quarū quæcūque, duæ venæ deinceps fiūt. quarum alia internas, alia ex-

ternas

ternas capitis partes adit. Præter has fiunt eò loci alia tria paria venarum non tam insignium, quarũ aliæ abeunt ad scapulas nutriendas (quæ venæ facere solent, vt raptum sá guinis in caput, dolor scapularum antecedat) aliæ eodem loco ortæ deorsum reflectuntur magis, & in vertebras pri mas dorsi insumuntur: aliæ duæ descendentes, vtrinq; vna, a dorsi initio producuntur vsque ad quintam vertebram dorsi, & mittunt, quæcunq; in suum latus ramulos conspicuos, qui nutriant quatuor spatia intercostalia. Ante autẽ quam vena hepatitis sublimis clauiculas attingat, & vna esse desinat abiens in vnas has, demittit multas alias in via ad nutritionem partium, consistensium in via, & è regione posita: velut profecto venas axillares mittit in brachia, quæ incubitis internæ vocantur (harum hîc non meminit, & si profecto insignes satis sint) atquè mox ac cor prætergressa est, mittit per partem dextram venam quæ sine coniuge vocatur, quia ei nulla in sinistra parte respondet. Hæc repit deorsum, incipiens quà desinunt duæ, quas diximus nutrire quatuor spatia intercostalia, & mittit in septem reliqua spatia binos ramulos, in vtrunque latus, vnum, atque ita sola hæc vena est pro duabus superioribus. Hæc docens Hippocrates dicit, ex sinistris quidem id est in sinistra parte, vna solum vena (intellige reflectitur per spatia intercostalia) & hæc quidem propè clauiculas, ex dextris verò, duæ. Nam vna propè clauiculas; coniux eius quæ ex sinistris, & ad quandam regionem (ad quintam scilicet vertebram thoracis) alia. Hæc autem paulò inferius reflexa, vnde quidem illa deficit, defertur hæc costis reliquis omnibus, hinc atque inde ramos in quancunque tribuit, vna cum sit, vna scilicet & sine cõiuge. Describens rursum hanc eãdem venam dicit, à corde quidẽ ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dũ delitescat & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœpit. Idest ab ea parte qua cordis suprema pars est, orta ad regionem quandam procedens per partẽ dextram, decurrens sub arteria aspera, nam partim latet dextra parte arteriæ tecta, partim etiam sub tota arteria, amittit surculos in sinistra spatia, & producitur vsque ad eam partem qua vena caua, quam sublimẽ appellauimus, ex hepate orta, sursum ferri cępit: hîc enim finitur: aut si

quid

quid amplius ,pcedit,extenuatur adeò,vt delitescat. Prius autem quam eò perueniat , vnde hepatitis eleuari cœpit, iuxta extremas duas costas diuersa est , vt scilicet & iuxta superiores, est verò hæc vltima diuisio eius venæ , atq; cũ alia hinc,alia inde vertebrarum peruenit , idest , cum alia in hanc,alia in illam partem,alia vltra, alia citra vertebras spinæ peruenit,euanescit.Redit deinde ad hepatitidẽ sublimem dicens,rectà autẽ à corde (ab ea scilicet parte qua vena sine coniuge orta est) ad clauiculam contendens, supra arteriam est,& ab hac, vt & ad lũbos sub arteria abit ad hepar,idest , à clauicula abit sub arteria,vt & ad lũbos sub arteria abit ad hepar.Ita illud sub arteria repeti debet collatio enim est à clauicula venam quæ ferebatur supra arteriam fieri sub arteria,vt & ea quæ est in lumbis. Quod vt intelligas , scias hic arteriam Vocari venam pulsantem:porrò per totum corpus ferri venas cum arterijs,uerum per partes extremas,cuiusmodi sunt,manus crura, & ceruix,ac tota cutis , venas esse exteriores , sub illis arterias (alioqui non essent venæ tam opportunæ sectioni) tamen in internis partibus.Atquè intra corporis ventres, thoracem dico,& quod intra peritonæum, venas esse interiores arterijs , propiores enim sunt arteriæ spinæ, & illis incumbunt venæ . Necesse est ergo venas & arterias, cum iam iam sunt ex internis emersuræ,positum mutare, atque eas quæ superstant , submitti:atqui profectò ità fit, iuxta clauiculas vena quæ incumbere arteriæ thorace toto videbatur , sub arteria fit , atque ita tota ceruice exterior fit quàm arteria.Et vena,quæ,per tota crura fertur exterior quam arteria , iam ingressa ventris regionem sub arteria est , & ad lumbos insilit in arteriam non per illãm recta producta totius ventris longitudine , sed transuersim super arteria tendens , transiliens in dextram partem quasi tendens in hepar;partim in portas & fibram,partim in reliquum paruum infra septum,idest partim in gibbam & sublimem eius partem , ex qua hepatitis oritur . Dixit verò , vt hanc hepatis partem significaret , parum infra septum,quia septum transuersum adnascitur hepati, quod non facile separes. Hoc vsque adeo verum est , vt semper ex macello cum hepate aliquid septi transuersi deportetur . His de hepatite , quæ in lumbis, & de hepatis partibus,

bus,& septi situ obiter dictis, redit ad hepatitidem sublimem, dicens, geminæ aliæ a clauiculis hinc inde sub pecto re in abdomem. Hæ sunt venæ quæ de hepatitide sublimi, qua iam separantur venæ, ituræ ab brachia erumpunt in mammas,& repunt exterius per thoracem, & per musculos rectos abdominis, vtrinque vna. Quare illud sub pectus, non dicitur, quod sub osse pectoris feratur (fertur.n. per exteriorem thoracis partem) sed quòd non finita in thorace, sub per illum feratur in abdomen, idest per musculos rectos quò autem (inquit) inde nondum noui. Non habebat id exactum, neque mirum, nullam enim aliam in partem tendunt, sed ibi cum ascendentibus ex vtero congressæ, coalescunt. Redit rursum ad septi transuersi situm, & hepatitidis finem, dicens, septum autem infra secundã vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circuncingit. Septi figuram & positum oculis contemplari oportet, vt hæc intelligantur. Est quidem musculus figuræ singularis. Nam quasi quædam membrana carnea tenditur, diuidens totum corporis cauum, per medium circuncingens, quà finis est costarum. Ex illo ergo & costis fit thorax, velut ex eodem & peritonæo, venter. Hoc septum penetrat vena hepatitis a dextra versus sinistram partem sursum tẽdens circa partem anteriorem, & superior pars ventriculi a sinistra versus dextram obliquè descendens circa medium, & arteria magna quæ a corde recta per spinam descendit. Hęc ergo penetrat septum in postrema parte iuxta spinam, qua illud spinæ alligatur. Hoc est ad vltimam thoracis vertebram & primam lumborum. Quæ vt significet, dicit, septum, circuncingit, hoc verbo innuens illius positum, infra iuxta vertebram, quæ sub costis, i. alligatum vertebræ vltimæ thoracis: atqui reuera alligatur vndecimę & duodecimæ. Describit verò hanc partem alijs notis, dicẽs, quà ren ex arteria. Nimirum illo loco erumpit, vt dixi, magna arteria, ex thorace in ventrem descendens: atquè ex ea, in ipso egressu, recipiunt renes arterias. Ergo alligatur septum spinæ, quà ren pendet ex arteria. Quia scilicet procedunt inde ad renes duæ arteriæ. Eodem ferè in loco, ex vndecima vertebra thoracis, procedunt tendines quidam in quosdam musculos femorum, quibus magna arteria, q̃ per lumborum vertebras procedit vsque ad os sacrum,

vtrinquè habens vnum, firmitudinis gratia alligatur, atque adeo, & quæ tendunt in renes. Hoc vt insinuet, dicit, arteriæ ex tendine nascuntur. Non nascuntur profecto arteriæ ex tendine, sed eodem loco ex magna arteria nascuntur, quà magna arteria erumpit e thorace, & quà tendines nascuntur ex vertebris. Itaque dicit arteriæ ex tendine nascuntur, habentes hinc inde arteriæ, idest ab vtraquè parte arteriæ magnæ tonum (hos ipsos tendines vocat hic tonos) hic iam tandem (inquit) finitur, quæ recurrit a corde hepatitis, idest vena sine coniuge. Sed quomodo finitur quà septum transuersum alligatur spinæ, si verè antea dictum erat, eam produci vsque dum perueniat eò, vnde hepatitis, eleuari cœpit? Nam hepar infra septũ transuersum est? Certè vena sine coniuge quodammodo finitur in vltimo spatio intercostali, quia ibi mittendi in vtrunque latus surculos finem facit, quodammodo etiam attingit vsque ad eam partem quà hepatitis eleuari cępit, quia ad eam vsque, ac fortasse etiam aliquanto plus procedit, quidam gracilis illius venæ finis, vt cauda quædam muris euanescens. Non est tamen prima productio quæ ex hepatitide sublimi fit, vena sine coniuge. Nam cum hepatitis penetrat septum, mittit per illius supernam partem duas venas satis magnas, aliam hinc aliam inde, quæ per supernam septi partem multifidæ, per illud feruntur, & inseruntur supernè, toto septo alimentum præstantes. Hic finem ponit narrationi venarum, dicens, hæ autem præcipuè conspicuæ, quod aut de his vltimis quæ nutriunt septum intelligi potest (dixerat enim eas esse maximas) aut de omnibus dictis; quasi non sint expositæ venæ omnes, sed quæ præcipuè conspicuæ. Non possumus negare multas venas non ignobiles, omissas in hac narratione esse Nam venientium ad brachia nulla est facta mentio, nequè venarum emulgentium, nequè genitalium, nequè venæ arterialis, tamen non proinde quæ dicta sunt, non sint dicta verè, nequè pro antiquissimo illo seculo; parũ exactè.

2 *Duo autem toni a cerebro sub os mani verticuli deorsum, & ad stomachum præcipuè vtrinquè arteriæ procedunt, vterquè in se ipsum incidens, vni similis, deinde vertebræ & septumtransuersum coalescunt. Hic finiun-*

niuntur, & quidam dubij ad hepar & lienem, ab hac communione tendere videntur. Alius tonus ex vertebris quę vtrinquè iuxta spinam, tenditur obliquè vertebrarum & costis distribuitur, vt venę ita hi per septum transuersum in mesenterium, mihi, videntur tendere, in his verò deficiunt. Rursus autem vbi septum transuersum cohæsit, hinc continui existentes iuxta medium sub arteria, reliquum vt venæ, uertebris distribuunt, vsquè dum absumantur, cum ad sacrum os peruenerint.

EXIGVVM quiddam docet Hippocrates de neruorũ historia, mittitque dicere multo plura: neque quidem quæ dicit satis exponit: non tamen proinde non sunt hæc verissima. Velut nuper non narrauit historiam venarum omnium, atque externarum nullam mentionem fecit, ita nunc non omnes neruos neque eos qui in proximas ex quadam spinæ parte procedunt, velut persequi, sed eos qui in multas partes, quasi multis communes, per interna deferuntur. Hi sunt tantum duo, sextum par ortorum ex cerebro, & quartum ortorum ex ceruice. Quanquam sextum cerebri par, recipit tantam accesionem ex septimo, & quintum ceruicis, ex quarto & sexto & septimo, vt contingat dubitare, sexto, an septimo cerebri, & quinto ceruicis, an aliorum alicui, tribuenda sit illa distributio. Quin & qui ex cerebro veniunt, ex his qui ex ceruice, accesionem accipiunt, & hi ex illis, vt quocunque eorum alterutri ferantur, videantur quodammodo ferri vtrique: tamen singulis in proprias fibras sectis, & re ita explorata, constat eos qui ex ceruice veniunt, ferri in medium septi transuersi, deferentes illi motum, atque in illud multifariam distribui, ibique finiri, eos verò qui ex cerebro veniunt, cùm primùm attingunt supremam thoracis partem, portionem quandam mittere ad radices costarum sub mẽbrana succingente costas, in initio quidem exiguam excurrentem verò per totum thoracem deorsum, & ex neruulis venientibus a vertebris, in singulis spatijs intercostalibus, recipientem accesionem, & hanc quidem neruorum portionem, penetrare in ventrem cum arteria, ea parte quà

ſeptum vertebris alligari diximus,atque ſurculos mittere, in primis in ipſum ſeptum,deinde & in omnes ferè partes infra ſeptum poſitas:nam in fundum ventriculi, & omentum,& craſſa inteſtina,quin & in tenuia,iecur, lienem, & veſicam fellis, atque & adeò & in genitalia: aliam porrò portionem dictam maiorem, per internum cauũ thoracis procedere,ex qua fiunt nerui,qui vocantur recurrentes,& ſurculi mittuntur in pulmonem & pericardium, & quod eius,poſt has diſtributiones,ſupereſt (eſt verò id ſatis multum)inſumitur in os ventriculi. Totam hanc hiſtoriã narrat Hippocrates quanquam non ſatis diſtinctè. Duo (inquit)toni,ideſt duo nerui motus, veniunt a cerebro ſub os magni verticuli. Os magni verticuli vocat hic ſecundam vertebram ceruicis.Sed quo pacto duo illi nerui veniunt a cerebro,& ſub os magni ventriculi: certe duo nerui, ſunt duo illa neruorum paria quæ dicta ſunt, ſextæ coniugationis cerebri,& quintæ ceruicis. Aliud naſcitur ex cerebro, aliud ſub os magni verticuli,& vtrunque fertur deorſum. Itaque legendum videtur, duo autem toni, a cerebro & ſub os magni verticuli,deorſum.Narrans deinde,quo tendant,dicit,& ad ſtomachum (ideſt ad os ventriculi) præcipue vtrinque arteriæ(aſperæ ſcilicet)procedunt. Hi ſunt rami ſextæ coniugationis qui per thoracis cauum feruntur,quorum pars ſunt nerui recurrentes, vterque (inquit) in ſe ipſum incidens vni ſimilis. Tria videntur ſignificare poſſe hæc verba,aut vtrunque cum altero coaleſcere multis locis,eum inquàm qui ex cerebro & qui ſub os magni verticuli,& conflare vnum neruum, quaſi eodem in ſeipſum per partes incidente: aut vtrunque eorum neruorum qui a ſexta coniugatione vtrinque arteriæ feruntur in ſtomachum præcipue, antequam eo peruenerit, recurrere, quaſi in ſe ipſum incidentem,quodãmodo vnum, quodãmodo duos factum: aut hos eoſdem neruos cum os ventriculi attigerint,ita congredi, vt vtriſque in ſe ipſos incidentibus & complicatis, vni ſimilis fiat. Deinde vertebræ & ſeptum tranſuerſum coaleſcunt (vbi antea dictum eſt) hic finiuntur.Qui hic finiuntur,ſunt nerui dicti ſextæ coniugationis,& nerui qui naſcuntur ſub oſſe magni verticuli, qui nerui ſepti tranſuerſi vocantur, quia in medium illius incidentes motũ illi præſtant.Et quidam dubij(neruuli

ſcili-

scilicet) ab hac communione (idest ab hoc loco quo septum & vertebræ coalescunt)ad hepar & lienem tendere videntur. Certe quædam reliquiæ exiguæ neruorum oris ventriculi insumuntur in cauum hepatis. In lienem hinc non apparet quid feratur, sed ille proinde dicit, dubij. Alius (inquit) tonus ex vertebris quæ vtrinque,iuxta spinam tenditur oblique vertebrarum,idest alius neruus (hic est pars sextæ coniugationis, quæ sub membrana succingente costas repit)per vertebras, quæ vtrobique,& supra septum & infra septum sunt,tenditur iuxta spinam, nō per medias ipsas vertebras, sed oblique vertebrarum (liceat vti hoc græcismo) hoc est deflectentes non nihil a vertebris,& per thoracem, distribuitur costis, & vt venæ (inquit)ita hi nerui(quod nunc dicit alius tonus, nunc hi, nihil refert,nam est vnus vtroque in latere) per septum transuersum in mesenterium mihi videntur tendere, & in his, hoc est partibus mesenterij, deficiunt. Rursus autem vbi septum transuersum cohæsit hinc cōtinui existentes. Hoc dicit Hippocrates secundum ipsam rationem administrationis anatomicæ. Nimirum,licet neruum illum,qui sub membrana costarum descendit per septum transuersum, consectari,persequi quæ surculos,quos demittit ad omentum & mesenterium,eisque ibi finitis,redire rursum,in eā partem,qua septum transuersum cohæsit vertebris, vbi videntur nerui continui existentes, nimirum rami ex eodem caule, inde ferri iuxta medium corporis, sub arteria magna quæ illac descendit, & reliquum, quod superest ex sexta coniugatione, varie distribuunt vertebris, vt venæ. Nimirum vt vena caua quæ illac etiam repit,demittit ramulos in proximas quasque partes, ita illi neruuli. Sed quod dicit distribuere vertebris, iuxta veritatem non satis exacte dicitur. Nam ex singulis vertebris nascuntur neruuli qui coalescunt cum surculis, quos illi nerui demittunt, quare non magis tribuunt vertebris, quàm ex illis accipiunt. Sed dicitur hoc, vt monui, secundum administrationem, ad quam nihil interest, nerui hi tribuant vertebris, an accipiant ex vertebris, modo dissector videat surculos ex dictis neruis demissos, ire in vertebras. Atqui ita fit, vsque dum absumantur, cum ad sacrum os peruenerint. Nam si quid

genitalibus ex hac coniugatione tribuitur, id quoque sub sacro osse est. Itaque horum neruulorum historia, etsi non satis exactè, verè tamen Hippocrati narrata est. Quod tamen sæpe dicere soleo, nunc non omittam, partium historiam a nullo autore petendam esse, sed oculorum intuitu inuestigandam. Nam citra hunc, sola lectione nihil certi consequi possis.

3 *IN Aeno leguminũ esu continenter vtentes, fœminæ & viri, crurum impotentes fiebant, & ad finem vsque perstiterunt. Verùm orobum comedentes, dolentes genua.*

HAEC eadem sententia eisdem omnino verbis sexto lib. sectione 4 scripta occurret, quamquam fortasse perperam interposita illo loco est, hic solum ab Hippocrate scripta. Galenus enim nullam illius mentionem facit in eius libri commentarijs. Sed vtcunque hoc habeat, morbosa hæc constitutio facta est, quòd homines multo leguminũ esu essent vsi per famem, hoc est, anonæ caritatem, vt dicit Galenus in commen. apho. 16. particulæ. 3. in quo, vt alijs multis in locis, hanc citat historiam. Accidit verò id in Aeno vrbe Thraciæ, regionis sterilis admodum & frigidæ, vt vel hac ratione magis, accidere fuerit consentaneũ. Quod fœminas & viros laborasse dicit, videtur insinuare fuisse morbum epidemialem, talem enim esse dicimus, eũ qui vtriusque sexus & omnis ætatis homines apprehendit, tamen quòd non in aere causam esse dicit, sed in prauis cibis, alia ex parte non videtur epidemialis. Si enim illi solùm tali morbi genere tentati sunt, qui leguminibus sunt vsi, non fuit epidemialis. Fieri autem potuit, vt incipiente a malo victu morbo, in aerem infectio serperet, essetq; ita epidemialis, & ægrotarent ob communem esum leguminum, qui nunquam legumina gustassent, ita vt fit. Sæpe enim pestis grassatur in vrbe, cuius causa prima non fuerit communis, sed peculiaris aliqua, vt vestis, aut lectus, aut cibus: Proximam verò, iam cum epidemialis morbus est, necesse est communem esse causam. Ita fieri potuit in Aeno. Incepit tamen malum ab esu leguminum, & maxima

xima ex parte tentati fuerint tali morbo, leguminum esu vtentes continenter. Non enim profecto qui aliquando fortasse, ac cum reliquis cibis condita, vt solent, legumina gustassent, sed qui eis in præcipuis cibis vterentur semper, aliorum penuria. Hi verò merito ægrotarunt. Nam vt Hippocrates ipse lib. de rat victus in acutis dicit, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, & fricta, & macerata, & viridia. His autem vtendum non est nisi cum cibis. Vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria vitia habet. Galenus etiam libris de cibis boni & mali succi, legumina in cibis mali succi ponit, adeo vt paucis nominatis, dicat, cæteris homines non vesci, nisi fame & rerum inopia præmantur, velut scilicet hi qui in Aeno. Habent itaque legumina omnia multa communia vitia, vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria velut nunc omnibus leguminibus vtentibus crura sunt debilitata, vtentibus eruo doluerunt præterea genua: & hæc quidem non per ipsas putridas & malignas febres, quibus consentaneum est fuisse correptos in initio mali (quod & lib. 4. huius operis dicetur, vbi de hac tempestate aliquanto plura, etsi breuissimè etiam, scribentur) sed postea etiam per totam vitam, crurum vitia perseuerabant. Quia, arbitror, ex leguminibus multum praui & crassi succi colligebatur. Atqui quod crassum in crura paulatim subsidet. Hinc fiunt varices, elephantes, cancri, sine vlceribus aut cum vlceribus, hinc atrophiæ crurum, quia vbi multum mali, exiguum est vtilis succi, & id quod est, a prauo, nonnunquam prohibetur affigi. Hinc etiam fit, vt nerui crurum ab humoribus crassis occupati, nonnunquam resoluantur. Eruum præterea habet insignem vim siccandi, & partes acres, vsque adeo vt ne bobus quidem detur sine magna præparatione, vt Gal. lib. de alimen. facultate cap. 29. docet. Potuerit ergo siccare ligamenta articuli genu, ac facere male flexilia, vt, cum flecterentur, dolerent, atque eius acres partes, in altum articuli collectæ, dolorem mouerint. A talibus autem succis, tam crassis inquam & contumacibus, paulatim factæ infirmitates, non poterant non tota vita durare.

4 *CVrandum iram inferre, & reuocandi coloris causa, & effusionis succorum, & lætitiam, & timorem, & huiusmodi, atque si aliud corpus simul ægrotet, simul curare, si autem non, hoc.*

Quandoquidem ira, gaudium, timor, & huiusmodi passiones, animi sunt non solius, sed communes cum corpore, vsque adeo vt ex motione sanguinis & spirituum definitiones physicas & materiales habeant, constat esse cās alterantes nostra corpora, vsque adeo, vt quædam illarū sint calorificæ, quædam refrigeratoriæ causæ: id quod ex differentijs quas pulsibus afferunt, manifestum fiet. Quod si alterare nostra corpora possunt, possint esse causæ salutares, possintque sanare, cum contigerit, ea teneri morbo contrario affectioni, quam natæ sunt afferre. Vel hoc solo argumento, quod possint morbos quosdam gignere, possint a contrarijs liberare. Vti ergo potest medicus omnibus animi motibus in curatione morborum. Vtatur verò singulis opportunè, & ad quosdam morbos, aut quibusdam occasionibus. Vtimur motibus quibusuis, nunc ob communes causas: nunc ob proprias. Communes appello, eas quæ non nascuntur ex morbi natura, sed alijs rebus aduentitijs, quæ quidem in alijs etiam morbis fieri possent. Vt cū suspicamur aliquem assistētium noxium esse ægroto, & suademus ægroto vt eum arceat, si non possumus aliter, ēt curantes vt in eum irascatur. Aut cum timidum esse suapte natura ægrotum videmus, aut timere nunc morbi periculum, vsque adeo vt debilitetur, animum facimus, suadentes nihil periculi in malo esse: contra cum non vult ægrotus nobis obedire, timorem incutimus, grauia comminantes. Si videmus tristem esse, exhilaramus. Hæc verò cōmunia sunt. Propria autem, per morbos frigidos ad iram prouocare, vtpote ira caloris existente causa. Nam vt. 6. lib. epidem. sectio. 5. dicetur ira trahit in caput calidum & humidum. Feruet enim per eam passionem sanguis circa cor, proinde calescunt thorax & caput, replenturque sanguine feruente, vt feruore redundat in olla succus. Simul etiam cum præcipuis partibus calescit totus habitus corporis. Ergo cum friget multum corpus, redundatque crudis,

dis,& calor,vt ignis sub viridibus lignis,periclitatur suffo-
cari,quod color cutis albidus & intermortuus prodit, nó
ab re erit,ad iram prouocare crebrò hominem. Ita enim
funditur sanguis & reuocatur color, pariterque viuifica-
tur calidum naturale, & expeditur ab obruentibus fuligi-
nibus. Potestque esse vsus iræ,& in reductione corporum
morbidorum, & in curatione ægrotantium. Lætitia
vtimur,vt proprio eorum medicamine,per morbos melan
cholicos. Nam metus & mœstitia sunt symptomata pro-
pria talium morborum, læduntque duobus modis, & de-
bilitantia virtutem, & conseruantia augentiaque rursum
morbum, a quo nata sunt. Si enim multi occasione ali-
qua correpti metu & mœstitia,cumque hæ passiones mul
tùm perseuerarent,melancholici euaserunt, poterunt eæ-
dem præsentem seruare & augere. Igitur tollere tristitiam
(quod est lætitiam inferre) est curatio legitima, quia ex
causæ seruantis sublatione,estque symptomatum faculta-
tem debilitantium sublatio. Timore curantur etiam in-
sani,quia metus facit vt mens sese colligat,& ad sapiētiam
redeat. Timore etiam repentino curatur singultus,quia
territi continent spiritum, spiritus autem detentione sin-
gultus tollitur. Quin & quartanam febrem vidi, timore
hora paroxysmi superueniente sublatam, non amplius re-
disse, & multi alij testificantur. Id verò fit, quia timore
cietur alius succorum impetus vehementior motu pa-
roxysmi, atque ita natura obliuiscitur motus illius con-
sueti. Accedit, timore turbari ventrem non rarò, depo-
nique ita feces, cum ex toto corpore, tum vel maximè ex
liene. Itaque non rarò vtendum est motibus animi, vt
proprijs morborum auxilijs. Nunquam tamen omitten-
da sunt alia auxilia, si morbus aliud auxilium exigat ra-
tione sui, aut causæ, aut corpus alio morbo teneatur,præ
ter id quod petierat animi motum: aut ipse motus animi,
dum vnam curat, aliam passionem intulerit. Velut si
sublata aliqua ex parte videatur insania, aut quartana fe-
bris, timore, non est proinde omittenda expurgatio
melancholiæ, atque si timor ob singultum illatus, de-
liquium fecerit, deliquium curare. Si quartana fe-
bre simul cum obstructione laborat homo, & timor
quartanam substulerit, lienem proprijs auxilijs mol-
lire,

lire, & aperire. Itaque si reliquum corpus ægrotet simul, simul curare: sin minus, id est si non sit affectio alia, nequè alia curationis indicatio, hoc, idest hoc solùm facere sit sa tis. Vt si solo singultu ob flatum in ore ventriculi laboret, solus timor est satis.

5 *STymargi famula Idumæa erat, cum peperißet filiam, os vteri contortum est, & in coxam & crus dolor. Liberata est iuxta talum secta vena, etiam si tremores secundum corpus eam tenebant. Sed ad occasionem oppor-tet venire, & occasionis initium.*

FILIARVM partus solere esse difficiliores, dictum antea est sæpe. Huic dolorem ad coxam & crus faciebat, os vteri plenitudine contortum, & proinde præmens neruos, qui rectà eunt ad crus eius lateris: ita scilicet vt fit cū lapide laborat ren, videbatur huic non mittens sanguis, vt neq; alijs q̄ p̄focatione cū vteri peruersione, aut retra-ctio ne laborant, qa ea passio frigida est, sanguinis verò missio auxiliū refrigeratoriū, maximè cū tremores, frigus, aut de-bilitatē, aut vtrūque indicarent. Id dico, qa si cōcussiones cū rigore vocat tremores, passio calidi innati est, sin aūt ve ros tremores, est facultatis motricis impotentia. Nihilomi nus secuit Hippocr. venam, quia opportet ad occasionē, & occasionis principium venire. Nimirum, vt cognitio incipit a postremis, hoc est a symptomatis, ab ijsque pro-cedit ad affectus essentias, & ad causas, proximas primum, deinde remotas vsque ad primas, ita curatio incipere de-bet ab indicationibus causarum, primarum primùm, mox proximarum, deinde affectus, tandem symptomatum, si quæ sunt, quæ non tollantur simul cum morbo. Hoc vt si-gnificet, dicit, veniendum ad occasionem, & occasionis principium, idest, per causas vsque ad primam. Nam occa-sio, est causa procatartica, quæ prior est antecedente, & in ipsis procatarticis, sunt aliæ ante alias. Opportet verò ve-nire ad omnium primam, quia etsi procatarticæ quæ recesserunt, curatoriam indicationem non habeant per se, præ-stant tamen multum ad cognitionem affectus, & causarū internarum, quas habent. Opportet ergo in curatione, ra-

tionem

tionem habere prius causæ quàm affectus. Velut in hac, secta est vena, quia etsi esset frigida affectio ac cum debilitate, tamen erat ex exigua purgatione partus, quod ex ipsis symptomatis palam fit, & Galenus libro de rigore tremore & palpitatione dicit. Fieri verò ex hac occasione, indicabat frigidam passionem ex accidenti factam esse. Nam sanguis per se calorem magis natus erat facere. Si ergo erat affectio ex accidenti frigida, auxilio indigebat ex accidenti calido, cuiusmodi est missio sanguinis. Est etenim per se auxilium refrigeratorium, aliquando verò per accidens calfacit, cum refrigeratio multitudine obruente erat facta. Atqui debilitas ex euacuatione suppressione, non in essentia, sed per aggrauationem esse cognoscebatur, hanc verò tollit euacuatio. Quod si mittendus erat sanguis, profecto ex talo eiusdem lateris. Quia id exigit ratio rectitudinis.

Sectio quinta.

1 *QVicunque rufi sunt, & acuto naso, ac paruis oculis, praui: qui vero ruffi, simi, & magnis oculis, boni.*

HAEC sententia & aliæ quædam huius libri, spectant ad physiognomiam, quam phylosophię partem, non esse inanem probat Arist. multis argumentis, in libro cui Physiognomicũ, titulus est. Gale. quoque libello quod animi mores corporis temperaturam sequuntur, multa physiognomica docet, cùm ex illo libello, tum vel maximè ex. 1. de historia animalium. Esse autem physiognomiam, manifestum est, quia norunt venatores bonos canes & venationi idoneos ex corporum formatione dignoscere, & equites agnoscunt solo intuitu generosos equos. Si ergo belluæ notis corporeis agnosci pñt, possint & homines, cum præcipuè illis colorum, & formæ totius longè maior differentia sit, quàm alicui alij animantium generi. Sed & rõne cõstare potest. Si.n. animi mores corporis temperaturam sequuntur,

quuntur, vt Gal. toto illo libello confirmauit, & compositio idonea instrumentorum sequitur cuiusque mores & temperaturam, vt septimo cap. illius libelli de sententia Aristo. dicit Gal. constat ex forma externa posse ingenium & mores coniectari. Hoc verò est physiognomiæ, videlicet ex naturalibus notis agnoscere, quæ intra hominem, ad animam pertinentia, delitescunt. Sequi mores hominum & ingenia temperaturam, constat, quia cibis & potibus, morbo & langore, & ætate, & mutatione temporũ, videmus eiusdem hominis mores sæpe mutatos. Constat verò hæc mutare corpus, manente anima eadem. Præterea regionis differentia facit ad differentiam ingenij & morum, quod exemplo Europeorum & Asianorum docet Hippocrates libello de aere locis & aquis. Constat verò id ad differentiam temperamenti regionum referri, quæ non aliter, quàm corpora aliter afficiendo possunt mores permutare. Præterea, humores multum præstant ad mores, vt 1. de natu. huma. comm 39. Gal. docet, humores verò rationem quandam habent ad temperamenta. Sed præter dicta constat quod dicitur, quia virtutes & vitia, vt Arist. docet de sententia Platonis, quæ Galen. maximè placet, sunt in tribus animæ partibus, aut earum aliqua, rationali inquàm, irascibili, aut concupiscibili, quæ in tribus præcipuis membris sedem habent, rationalis in cerebro, irascibilis in corde, concupiscibilis in hepate. Prudentia ergo est in rationali, fortitudo in irascibili, temperantia in concupiscibili, iustitia in omnibus. Igitur mutatis membris, mutentur potentiæ illæ, aut partes animæ, ac cum illis virtutes & vitia. Præterea si quæ pars est animæ propria, & non communis cum instrumento corporeo, ea est mens seu intellectus: si igitur mens perturbari potest, aut lædi per corporeas passiones, vt certè potest, quandoquidem vino & phrenitide, constat omnia quæ ad ingenium & mores spectant, posse cum corporis temperie permutari. Sed & cum his mutari instrumentorum formationẽ, ac proinde externam corporis speciem, constat. Quia animalium cuique dedit natura compositionem maximè accommodatam illius moribus, nam audacibus dedit cornua, rapacibus vngues, timida inermia fecit, sed ad velocitatem comparata. Igitur & in singulis cuiusque speciei

ita

ita fecerit, dederitque cuiusque moribus accommodatum corpus, simileque eius animalis corpori, cuius mores maximè imitetur. Atqui stulte, nisi ita faceret. Velut siquis sutori fabrilia instrumenta, & fabro sutoria tribueret. Si igitur temperamentum facit ad mores & ad compositionem & compositio etiam ad mores, poterit significare forma exterior mores & morbos. Dico autem mores, nō qui sint (nam hos educatio, & doctrina, & Dei gratia, solet mutare) sed ad quos propensus natura, quisque sit. Morbos dico, quos natus quisque habere sit. Si enim in vinculo animæ & corporis hæc pedia principium habet, poterunt eisdem signis præsentiri morbi animi & corporis: constatq; iam hinc, quo pacto physionomica doctrina ad medicinā referatur. Versantur physionomi circa naturalia apparētia, indeque capiunt notas, vt circa partes omnes, & particulas, earum figuram & colorem: circa voces, vt quod gracilem habeant aut crassam, & motus, ut quod oculi nictēt, aut non: & mores apparentes, vt quod tristes sentiātur aut hilares. Argumentantur cuiusque notæ significationem, relatione ad alia animalia. Velut oculos magnos rotūdos & eminentes, bouinos mores, & ingenium significare docet Arist. 1. de historia animalium, cupiditates scilicet & hebitudinem, quia tales oculi bobus sunt: & relatione ad alios homines, velut molles carne, mansuetos etiam esse & prudentes, quia tales sunt Asiani: aut relatione ad passionem, vt nares secundum pinnas ualde apertas, iracundi esse, quia irati solent nares ita aperire: & relatione ad alias ætates, vt caluities significat senilem maturitatem & prudentiam, quia senibus solet accidere. Est alia ratio argumentandi, ex obseruatione morum, ut quibus aures arrectæ, loquaces sunt, quia tales esse solent, qui eiusmodi. Sunt duæ aliæ rationes philosophicæ, & potiores: relatione ad causam. Vt magnitudo partium pręcipuarum & viarum, bonos mores quia significant robur facultatis: plærunque autem meliora, quæ fortia & virilia; deteriora, quæ debilia & muliebria: alia ratio est ex quibusdam, quibus aliud necessario succedat, uelut si tristem & iracundum necesse est esse inuidum, si notæ tristitiæ & iracundiæ sint, & si non sint notæ inuidiæ, iudicabitur indus esse. Obseruandum verò in hac parte est, vt in alia omni prudenti

conie-

coniectura, ne communia signa pro proprijs capiantur, vt si quis leoninum signum vocet, qđ non minus sit in equo, aut morem leoninum, quem habeant æquè alia animalia: præterea, ne cum multa signa sint, vni soli credatur, aut ambiguo, sine alijs quę possint significationem ambiguam certam facere. Velut nunc dicit, rufos bonos esse & malos, sed distinguit ex adiunctis. Color rufus capillorum mediocris est, inter eos qui frigiditatem temperamenti significant, & eos qui calorem. Proinde rufi temperie mediocri sunt, atque ingenio acuto, tales autem non norunt esse mediocres moribus, sed aut probi aut nequam, vt in hæc aut illa studia incumbunt. Præterea rufus color capillorum, videtur fieri posse ob mediocritatem temperamenti, aut ob mixtionem contrariorum excrementorum, quæ quidem ex mixtione contrariorum succorum, & contrariorum principiorum, ortum trahat. Mediocritas faciet ad probos mores, mixtio contrariorum ad perfidiam, itaque his rationibus videtur, vtriusque contrarij nota rufus color. Quin & in sacris literis celebrantur duo rufi, Esau & Dauid, quorum alterum odio habuit Deus, alterum secundum cor suum esse pronunciauit. Rufi itaque, & boni & mali sint. Bonitas quidem non est vna aliqua virtus singularis, sed in omnibus consistit. Definitur autem bonitas præcipuè beneuolentia, & inuidiæ vacuitate. Nam qui omnibus bene vult, nulli vnquam iniurius esse poterit, sed quo ad fieri poterit, omnibus vtilis, & in bonum diriget semper consilia, & operabitur, atque proinde Plato proprium bonitatis esse putauit, nulli inuidere: eritque contrarij, omnibus male velle, & facere. Sed cum rufus color vtriusque posit esse nota, accedente naso acuto, id est angusto, & ad extremitatem in acumen desinente, & oculis paruis, prauos significabit: accedentibus naso simo, & magnis oculis, bonos. Mimirum vt Aristo. in physiognomico docet, nasus amplus, & latis vijs, qualem quidem nunc simum vocat, significat magnanimos, & audaces homines, quia refertur ad leones, atque quia cerebrum & thorax facilius ventilantur & expurgantur, quare minus vrgeatur fuliginibus, suntque animosi, qui θυμώδεις dicuntur græcis, non iracundi, qui ὀργίλοι. Magni etiam oculi, maioris facultatis formatricis in cerebro (quia orta atte-

stantur

ſtantur principijs) & naturalis caloris plus: acutus naſus, & exigui oculi, contraria. Omnia autem quæ magnanimitatem & robur ſignificant, ſunt probitatis, quæ puſilanimitatem & debilitatem, improbitatis ſigna. Quia vt Cicero in officijs dicit, iniuria naſcitur ex timore. Quare minimè ſunt perfidi, aut iniurij, qui minimè timidi. Cæterùm neque ſimum quod in naſo commendat, eſt qualecunque, neque magnum in oculis. Qui enim valde ſimi ſunt, vt anguſti ſint narium pori, neque bene ventilantur, neque abſunt ab omni nequitia, quia ſunt valde ſalaces, referuntur enim ad ceruos: ſed ſimum naſum vocat, amplum, non valde preſſum. Oculos magnos rotundos & prominentes Ariſtoteles vituperat. 1. de hiſtoria animalium. Boni ergo ſunt qui magni, angulati ſatis, & mediocriter demiſsi. Tales ergo ſunt boni. Exigui verò mali, maximè ſi exigui, ſimul & caui admodum, ſint.

2 *HYdropici charopi & calui fuerint.*

PVTARI poſsit hæc etiam ſnĩa ad phyſiognomiã pertinere, vt prior, & quę mox ſequitur, quia dictum nuper eſt ſignificari talibus ſignis, vt mores, ita & morbos. Itaque putetur nunc dicere, charopos & caluos, paratos eſſe ad hydropem. Mihi tamen id non videtur admodum conſentaneum. Nam charopus color ſignificat temperamentum calidum & ſiccum, caluitium ſiccum: hydrops verò nata eſt fieri ex frigore & humore. quod vero ſoleat ſiccitas partium per atrophyam ſuccedere hydropi, nihil facit. Nam temperamentum cui morbus aliquis eſt familiaris, non eſt ſimile ei quod ex accidenti ſuccedit morbo, ſed naturæ quam habet morbus a principio. Proinde cenſeo hãc ſententiolam, pertinere ad prognoſticam medicinæ partem, ſignificareq; hydropicos ſolere, ꝓcedente malo, fieri charopos & caluos. Cũ aũt charopos dicit, intelligit glaucos abutens noĩe, velut ẽt in calce tertiæ ſectionis tertij epidemiom, enarratore Galeno. Nimirum illic Hippocrates deſcribens tempeſtatem quandam hydropicorum tabeſcentium, dicit forma tabidorum erat leuis, ſubalbida, lentis co

lorem

lorem referens,subrubra,& charopa, pituita alba referti. Galenus in commen.dicit, hydropicis non posse fieri charopos oculos,hos enim esse leoninos,ac proinde calorem & siccitatem referentes,fieri tamen illis glaucos,abscedēte in oculos pituita,atque adeo consentaneum esse Hippocratem abusum nomine,dixisse charopos pro glaucis. Est autem huic enarrationi admodum consentaneum, quod aniculæ cuidam hydropicæ glaucos oculos factos esse narrat.4.epidemiom.Hoc verò facit pituita, quæ in hydropicis redundat,quæ cum putrida & salsa sit, radices capillorum corrumpens,ophyases, & alopecias, & caluitium infert.Tametsi caluitij nomen propriè non dicitur,nisi de naturali capillorum defectu,qui ob naturalem siccitatē, aut senectutem fit,transfertur tamen etiam nomen ad id defluuium quod corruptione pilorum supra frontem fit.Solere autem fieri redundatia pituitæ defluuia capillorum, aut canitiem intempestiuam cum oculorum glaucedine,experimento didicimus. Fieri itaque possint hydropici calui præter naturam,tamen secundum naturam calui non fuerint,parati ad hydropem. Neque sanè glauci & calui esse naturaliter possint,cum alterum humiditatis, alterum siccitatis sit.Quare & si glauci pro charopis intelligantur, nō potest esse hæc sententia physiognomonica,sed prognostica,vt explicatum est.

3 *Vocis gracilitatem soluit varix ad sinistrum & dextrum (testem) absque horum altero fieri non potest, vt soluatur.*

Gracilitas vocis fit,aut ob angustiam asperæ arteriæ, quam vocant λεπτοφωνίην græcè, aut ob debilitatem musculorum vocis,quam vocant χνοφωνίην. Quo nomine hic vtitur Hippocrates. Pueris vsque ad pubertatem est vox gracilis,debiles enim sunt vocales in pueris,vt alij musculi, ob humiditatem temperamenti, & arteria est gracilis vsque ad eam ætatem. Quibus ex testibus semen effunditur,siccantur partes,præcipuè autem vocales,propter eam communionem,quæ est inter vocalia & genitalia quam 1. sectione huius libri 2. celebrauit Hippocrates. Firmantur ergo musculi vocales, & hac causa, & quia procedit

arteriæ

arteriæ incrementum, mutatur vox in craſſiorem. Quibus verò teſtes perſcinduntur, manet muſculorum humiditas, & ceſſat ſubtractione caloris dilatatio arteriæ, & ita gracilitas vocis perſeuerat. Vt igitur puerilis vocis gracilitas tumeſcentibus ſemine teſticulis tollitur, ita quæ per debilitatem ex morbo contingit, ſoluitur varicibus in teſtem vtrunque. Non enim vt tuſſim ſolui diximus ſectione.1.tumore facto in alterutro teſticulorum, ita vocis gracilitatẽ putandum eſt: ſed factis in vtroque varicibus. Nimirum tuſsis plerunque fit ob ſuccos in altera thoracis parte impactos,gracilitas ob debilitatem muſculorum omniũ.Proinde dicit,abſque horũ altero fieri non poteſt,vt ſoluatur.

4 *MAgni, calui, balbi, gracili voce præditi, boni.*

NON dicit Hippocrates hos omnes magnos inquam, & caluos,& balbos, & gracili voce præditos, eſſe bonos: ſed eos qui omnia hæc habeant, qui ſcilicet ſimul magni, calui,balbi,& gracili voce præditi ſint. Nam quodcunque ſeorſum naſci poſſit ex aliqua cauſa mala: magnitudo, ex materiæ redundantia: caluitium ex ſiccitate, balbuties & vocis gracilitas,ex debilitate muſculorum. Cæterum hæc ſimul,ſignum quoddam non exiguum probitatis exhibent: phyſiognomica cauſa,quia caluitium refertur ad ſenes balbuties & gracilitas vocis refertur ad infantes,itaque ambo ſimul repreſentant ſenilem prudentiam cum infantili ſimplicitate. Præterea eſt cauſa naturalis hæc. magnitudo fieri poteſt ob facultatis robur,aut ob materiæ redundantiam, tamen cum caluitio coniunctam, non eſt veriſimile ex redundantia materiæ eſſe:cum caluitiũ ſiccitatis ſit,quæ neq; cum multa, neque cum valde humida materia eſſe poſſit. Caluitium præterea ſiccitatem ſignificat,quare per ſe mores duros & ſeniles, tamen magnitudo & balbuties ac vocis gracilitas,non ferunt ſiccitatem eſſe nimiam, neq; quidem caluitium fert humiditatem, quæ balbutiem facit & gracilitatem vocis,eſſe nimiam, neque pertinere ad cerebrum. Quare horum ſignorum contra pugnantia, ſignificationem bonam facit. Neque contraria ipſa in extremo poſſunt conſiſtere, cum in particulis adeò vicinis, & ad eandem corporis partem,putà ad caput, pertinẽtibus ſint.

5 *Morbos autem habent balbus, aut caluus, aut gracili voce, aut hirsutus, vehementer atrabiliarios.*

NON debent legi hæc coniunctim vt in proxima oratione, sed diuisim, quòd illa particula, aut, quæ semper interponitur, apertè significat. Nimirum eum cui aliquid horum accidit, esse inquàm balbum, aut caluum, aut gracili voce, aut hirsutum, paratum esse ad morbos atrabiliarios: non tamen, cui duo aut tria horum, necessario etiam sit talis, sed cui aliquod eorum seorsum. Nam qui simul est caluus & balbus, & gracili voce, accedente magnitudine, bene temperatus ac morigeratus est. Sed hæ notæ seorsum vnaquæque, morbos atrabiliarios significant. Caluitium quidem, & hirsuties, quia vtrumque est sicci temperamenti, quo proinde succi terrei multum colligetur. Sed Caluitium significabit melancholiam naturalem, vt quod siccitatem solam cerebri significet, non etiam calorem aut frigus: hirsuties atram bilem, ob calidum & siccum temperamentum. Sed balbuties, & gracilis vox, est consideratione dignum, qui possit tales morbos significare, cum pituitosa potius signa esse videantur, & pituitæ substantia tam longe absit à melancholia, vt in illam transire vna mutatione haud posit. Certè Alexander Trallianus, vnam quandam speciem resolutionis esse putat, ex melancholia, quia etsi succus potẽtia siccus est, succus tamen cum sit, videtur neruos emollire posse. Adducitur vt id ita putet, quòd nihil magis expertum est, quàm melancholicis passionibus laborantes, resolutiones multarum partium pati: atque adeo saliua acida abundare solent, & humidis vomitionibus. Ego quidem an ex melancholia fieri posit resolutio, non contendo modo, tamen qui negant, dicent plærosque eorum qui resolutionibus simul & melancholicis morbis tenentur, non ob melancholicum succum vtrosque pati, sed resolutiones ob pituitam, quæ in melancholicis multa colligitur ob incoctiones. Nam & quartana febre affecti, crebro vomunt pituitam, & melancholici sunt saliuosi, atque pituitosi, & melancholicæ pasiones sæpe concurrunt, non quidem pitui-

toso

toso homine melancholiam generante (nihil enim minus) sed melancholico pituitam. Itaque balbuties, & gracilis vox, possunt in pituitosis fieri per se, possunt etiam fieri in melancholicis ex accidenti, atque tunc temporis significabunt melancholicos morbos. Itaque non dicit has notas morborum melancholicorum, quòd semper fiant in melancholicis hominibus, sed quòd possunt, & soleant, quodque in pituitosis aut melancholicis nata sint fieri, & qualis sit is, in quo tales notæ considerantur, ex alijs notis facilè iudicari possit. Si enim balbus, simul sit toto corpore albidus, glaber & mollis, & piger, pituitosum esse constabit, & pituitosis morbis obnoxium; si verò quæ pituitosam naturam significent, non adsint, & balbus sit, melancholici morbi merito expectantur. Quædam etiam alia balbuties est, vt in commentatione aphoris. 32. sextæ diximus, quæ iracundum hominem significat, ac proinde biliosum, quod cum alicui valde inest, atrabilarij morbi in iuuentute media fiunt.

6 *QVi lingua titubant, & manuum non sunt potentes, necesse est cum hæc soluuntur, suppuratos fieri.*

EADEM pasio significatur in lingua, atque in manibus, nimirum quod in neruis septimæ coniugationis, deferentibus motum linguæ, facit illius titubationem, hoc idem in neruis è ceruice venientibus ad manus, facit illarum impotentiam, & debilitatem, ac tremorem. Id verò est neruos pituitosis & crasis succis irrigatos esse. Multis igitur, pueris adhuc, accidit, lingua titubare, & manibus tremere, & beneficio temporis curantur paulatim, sine alio malo, vt aliæ omnes pituitosæ passiones. Atqui illud idem fieri posit mutato victu ad siccius, aut mutata regione, quod cum victu etiam intelligi potest. Tamen quibus citra hæc affatim illa pasio tollitur, necesse est, abscessum materiæ in partem aliam fieri, expectari verò, multo magis debet, ad eam quæ cum primo affecta habeat maximã rectitudinem, & alioqui recipere paratissima sit. Quorum vtrunque thoraci inest. Nimirum cum linguæ radice, & ceruice tota, maximam habet rectitudinem, atque vt in-

de facile recipiat, facit positus decliuis, & asiduus thora-
cis, & pulmonis, motus, quo succum ad sese allicit. Cras-
so autem succo, ad locum cui exitus expeditus non est, de
riuato, necesse sit putrescentiam, & suppurationem fieri,
quam qui in thorace habent, dicuntur antonomaticè sup-
purati. Quidam vbi Hippocrates dicit, χείρων μὴ ἐγκρατέες
idest mannuum impotentes, volunt, etiam inuito autore,
pro χείρων legi χειλέων idest labiorum. Quia fortasse ma-
ior vicinia labiorum cum lingua, & maior rectitudo à la-
bijs ad thoracem, quàm à manibus. Sed profecto, si non
ipsarum partium ratio habeatur, sed neruorum ad ipsas
venientium, vt sane oportet (non enim illæ titubant aut
tremunt propter se ipsas, sed ob neruos qui in eas inserun-
tur) non est minor communio neruorum manuum & lin-
guæ, quàm linguæ & labiorum, neque minor rectitudo in
thoracem ab illis, quam ab his. Ego quo ad possum malo
sequi lectionem quam in codicibus, aut omnibus aut op-
timis reperio, quàm quam quis somniet.

7 *Dolorem inferiorum locorũ fortis surditas soluit, aut sanguis multus ex naribus, aut mania.*

Svrditas est signum raptus humorũ in caput, pro-
inde qua ratione potest eleuare euacuationes per inferna
factas, quales sunt diarrhoeæ, vt aphor. 28. particulæ. 4. di-
cit Hippocrates, eadem & dolores partium infernarum,
mutata scilicet sursum materia. Atqui materia in superna
repens, potest, poros auditorios occupans, surditatem af-
ferre, aut per venas iugulares, recta in nares tendens, effun
di, aut occupans cerebrum, facere maniam. Potest etiam fa
cere aliud ex alio, vt post surditatem maniam, cum surdi-
tatem in phreniticis signis ponat Hippocrates lib. de iudi-
catione morborum, & post surditatem fluxum sanguinis
de naribus, fluxu soluente surditatem & priorem passio-
nem. Fieri verò hæc obseruantur, vt ex dolore coxæ sur-
ditas, ex dolore hæmorrhoydum mania, ex dolore hypo-
chondrij fluxus sanguinis de naribus.

8 *Si puerperis spasmus fiat, ignem fac, & in vesicam ceratum infundens multum tepidum, lauare.*

Con-

Convvlsionem superueniente febre curari dixit aphorismo.57.4. atqui ego in commentario indicaui,non quancunque, sed eam solùm, quæ ex repletione. Si ergo mulieri cui ex partu plurimum sanguinis fluxisset, conuulsio superueniret,nihil esset deterius,quàm febrem facere. Nam conuulsio ex nimia sanguinis euacuatione, ab inanitione esse merito censetur. Verum quia hoc raro fit, & semper ferè puerperæ deffectu expurgationis ægrotant, coniectamus conuulsionē à partu ex repletione esse,quare febrem facere non videtur fore alienum. Nimirum febris absumit humorem,& siccat neruos. Ego,vt verum fatear, satius esse puto in talibus venam secare quàm febrem facere. Plus enim euacuare possit missio sanguinis, quàm febris absumere, idque tutius, quia citra putredinis occasionem. Quod si ob vires dimittatur (nam ob quid aliud?) certè neque febris excitari tutò posit, maiori enim facultate opus sit ad ferendum febrem quæ tantum absumat, quàm misionem sanguinis quæ tantundem euacuet.Sed si excitari etiam febris debeat,non proinde ab auxilijs localibus ad vterum abstinendum est, sed colluendum cerato infuso in vesicam aut catheterem, vtrisque enim vti solemus pro clysteribus. Sed quo pacto infundatur in vesicam ceratum, aut quod ceratum? Cum ceratum solidum sit, minimè fluxile, qualia quæ hodie vocantur in officinis vnguenta? Certè aut ceratum, aut linimentum, aut vnguentum, aut irrigatio, aut quodcumque aliud, facultatibus erit quale affectio exigit, laxans vias, abstergens vterum,mitigans inflammationes,& anodinum,ac mediocriter resoluens. Ceratum tamē si quod est ad eam rem vtile, & in vterū infundi vis,facile est liquido aliquo dissoluere.

9 *Si capitis os fractum sit,dare potu lac & vinum æquale æquali: si autem vlcus sit, secandæ sunt venæ internæ, nisi febricitet, si autem deliret, capit irrigare, nisi hypochondria eleuata sint.*

Non eadem occasione hæc omnia fieri debent, etsi in eodem morbo fieri possint:neque scripta sunt, quo ordine sunt facienda.Nam capite vlcerato,mox à principio mitti

debet sanguis nisi admodum sit corpus inanitum, & ex succum. Non enim solùm profectò cum redundans corpus succis est, sed etiam cum est eorum moderata copia, quia oportet membra reliqua penuriam pati, ne mittant ad caput, etiam si inde tractio agatur. Verum sanguinis missio non eadem ex parte fieri debet, ex qua ob inflammationem: sed ex aliquanto remotiori, dum vlcus solùm est,& non etiam accessit inflammatio. Nam inflammatio per se petit missionem sanguinis, vlcus non nisi propter inflammationem. Cum ergo nondum erit inflammatio, ob morbum qui nondum est sed timetur, mittitur; talibus verò debetur reuulsio, vt præsentibus iam deriuatio. Si igitur inflammato capite, ex externa brachij eiusdem lateris mittitur, merito ex vlcerato tantum ex interna eiusdem, aut externa contrarij sanguis mittetur: ex externa verò si iam inflammatio aut affectio alia huic similis, in capite cõcitata sit. Hæc tamen concitata esse non poterit, sine aliqua febre. Secanda ergo ob capitis vlcus vena interna est, (internam vocat hic Hippocrates eandem quam Gale. eã inquam quæ respicit hypochondria) nisi febricitet: si autem iam febricitet, externa, quia febris tentari iam exulceratam partem alio malo indicat. Si iam deliret, duorum alterum esse potest, aut initium phrenitidis, aut signum decretorium, indicans instare fluxum sanguinis de naribus. Si illud est, oportet irrigare caput, oxyrrhodino infuso ex alto in suturam coronalem: si verò hoc, abstinere ne indicatio, futura vtilis, prohibeatur. Sanguinis ex naribus instantis, in præcipuis signis est, retrahi sursum hypochondria. Dicit verò nunc eleuata quæ retracta, quasi sursum tracta. Merito ergo si delirare incipit, qui vlcus capitis habet, irrigatione vtemur, nisi hypochondriorum retractio accedat, atque alia huiusmodi signa, quæ prænuntiare possint iudicationem cum sanguinis fluxu. Tunc enim permittendum est fluere: quia si nihil impediat, soluetur febris, & mitigabitur omnis affectus, supereritque solum vlcus: quod vbi sedata fuerit omnis inflammatio, atque suppurata omnia contusa, & expurgata sordida, nil aliud desiderabit, quam idonea medicamenta ad partium regenerationem, cibos boni succi facilè nutrientes. Maximè verò si os etiam deficiat, vt cum confractum, non solùm fissum

sum fuit. Nam ossa habent difficilem generationem, ac proinde ad eorum productionem, quod facilè nutriat, debet mediocriter abundare. Talia vero imprimis sunt lac & vinum. Atqui iam cum conquieuerint omnia symptomata, licet dare vinum. Si enim in principio daretur, vix esse potest aliquid periculosius vino, aut lacte. Vtrumque enim replet caput, vinum præterea ea affert conuulsiones, & fluxiones commouet. Hac mixtura vini & lactis paribus portionibus, nullum vidi vti, neque video an alicui esset futura satis suauis, tamen in occasione dicta auderem tribuere ægro, in cibis lac, & vinum in potu, temperatum aqua, magis quam ille per bonam valetudinem consueuisset. Mixturam vero illam quam licet vocari ἰνογάλα nondum hactenus.

10 *SI caput doleat in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non poßunt dolere.*

DECVRSVS hic est familiaris rheumati, quem quidem catharrosi ferè omnes experti sunt. Cerebrum vtpote humidum & frigidum & ex toto corpore vapores semper excipiens, congerit multa excrementa, quæ deinde deponit in partes inferiores, per thoracem, hypochondria, ad coxam, ac nonnunquam ad extremos pedum articulos. Non possunt autem (dicit) omnia dolere, non quòd non posit aliquãdo fieri, vt hæc omnia ob maximam omni in parte redundantiam doleant, sed quòd plærunque alij alijs dolores succedant, & nouis accedentibus priores solui soleãt, quia permutatione succorũ de parte in partẽ fiũt, quare qui in alias partes irruunt, destituũt, quas affecerãt prius.

11 *ANemien venæ sectio.*

Ανεμίν duo videtur posse significare, difficultatem vomendi à verbo ἐμέω, idest vomo, aut idem quod ὕανεμος, id est flatus. Et ipsa quidem vox hoc secundum videtur significare magis, vtrumuis autem significet, non videtur facilè dictu, qua ratione soluatur venę sectione. Quid enim

missioni sanguinis cum difficultate vomendi, aut cum flatu: hac causa suspicatur Iacobus Esteue, anemien significare semen quod citra concubitum efluit, spontè, quasi subuentaneum semen, vt dicuntur oua subuentanea. Itaque anemien esse gonorrhæam, hancq; solui missione sanguinis, quippe quæ nasci solet ex sanguinis redundantia. Mihi verò non probatur hæc enarratio, quia est longè petita. Sed si difficultatem vomitus significat, quod Hippocrates docet, est, multis, alioqui difficilè vomentibus, euerti ventriculum, fieriq; vomitum per sanguinis missionem, vt scilicet solet fieri alui fluxus & sudor. Sed vt dixi minus videtur ipsa vox ferre hanc significationem. Nam libello de antiquatis Hippocratis vocibus, dicit Galen. ἀνεμοῦται (vnde haud dubiè fluit anemie) idem esse Hippocrati, quod inflatur, quare anemie sit profectò flatus. Habet verò hic locus non incongruam enarrationem ex libello de flatibus, quo Hipp. monstrat, febrium & morbum apoplecticorum, & omnis feruoris sanguinis, causam esse flatus sanguinem perturbantes. Tales ergo morbos vocat tunc anemien à causa accepta appellatione: curanturque tales sectione venæ, quia sanguinis detractio sanguinem attemperat, & venas laxat, & facit corpus perspirabilius. Itaq; hęc sententia, non multum abest ab illa quæ paulò post occurret, repente voce priuatos, si febre careant, sanguinis missione curare. Quanquam anemie plures affectiones significat, quàm apoplecticas: nam & feruores, ac perturbationes spirituum, quibus solent repēte per corpora fieri, maculæ, tumores, ardores cum pruritu: quæ omnia fuso sanguine conquiescunt.

12 *Pharmaco quod fluit sistere inungendo. Fluxus enim ex magna vena est. Si autem sponte fluat multum, ieiunet, aut aquæ duas, quatuor lactis partes.*

Rationem sistendi fluxionē sanguinis, docet optimè Galenus lib. 8. methodi reuulsoria euacuatione, & reuulsionibus sine euacuatione, vt quæ agitur frictione & ligaturis, atque victu idoneo, & potionibus medicamentosis, & medicamentis admotis parti ex qua fluit. Monet verò c. 6. eius libri, non esse veniendum ad hæc parti admo-

uentur

uĕtur, antequā necessaria reuulsio,& totius corporis euacuatio facta sit,quare tunc solùm est his vtendum,cum reuulsio sola,& euacuatio corporis non est satis. Porrò scire opportet,fluxionem aliquā nimiā fieri posse, aut ob rupturam partis ab externa causa factam, vt fluit sanguis vulnerata vena ferro aut ictu, aut spontè & citra causam manifestam,ob internam scilicet. Rediguntur verò omnes internæ causæ fluxionis ad duas has,multitudinem, acrimoniam,& malam qualitatem,ac tenuitatem, scilicet succorũ.Hæc enim duo solũ sunt, quæ retentricem irritando faciunt,suo munere malè fungi.Nā si quā maximè velis, præter has causas,ponere propriā retentricis debilitatē, quæ ob partis intemperiem fiat, hæc quoq; quodammodo in illis causis est.Nā ne debilitata quidē retentrix cessat retinere,nisi irritata irritatē verò à tāto minoribus causis,quātò debilior est.Quare id quoq; qđ debilitatem irritat,multum,aut qualitate molestum est, si nō simpliciter & omnino,tn̄ ad hanc facultatem.Dicit ergo,cum vena aliqua magna vulnerata est ferro aut ictu,necesse est sistere pharmaco inungendo partem vulneratā,idoneis scilicet inunctionibus, quales sunt astringentes. Necesse inquā est ad hæc venire,quia si fluxus ex magna,hoc est ex insigni vena, nō exigua & capillari,est, non erit satis cura totius corporis, vt cesset.Quod si quando erit satis vt cesset, consultum tamen nihilominus erit,inungere, ne rursum effluat.Si verò sponte fluat multum,hoc est,si fluxus spontaneus accidat ob multitudinem,ieiunet,inquit,homo,quia ieiuniũ euacuatio quædam est,& plurimũ prodest ad fluxiones sistēdas,vt nihil est,quod fluxiones adeò moueat, ac cibus & potus.Si vero ob acrimoniam succorũ fiat spontaneus fluxus,opus est alimentis dulcedinē afferentibus & attemperantibus,proinde consuluit dare duas aquæ,& quatuor lactis,aut vnam aquæ,duas lactis partes.Sunt verò hæc consilia,non ad fluxus sanguinis solum,sed ad fluxus etiam vētris,& reliquas fluxiones vtilia:pararique solet hoc lac,ex aquè & lactis dictis portioni bus,immisisque lapillis ignitis,aut ignito ferro,vsque,ad consumptionem tertiæ partis.Estque ita paratum magni vsus in dysenteria, & omni fluxione,quam succorum mordacitas pepererit.

Steri-

13 **S***Teriles fouere, ac pharmaco vti.*

φάρμακον, ac φαρμακεύειν, quo nunc vtitur, medicamentum expurgans ſignificat, cum ſimpliciter dicitur, neque additur aliquid, quod aliam ſpeciem medicamenti ſignificet, vt in proxima ſententia dicebatur pharmaco inungẽdo. De cauſis ſterilitatis, quæ multæ ac variæ ſunt, & de multiplici earum curatione, ſcripta ſunt multa. lib. de ſterilibus, & in aphoriſmis, modo autem quodam redigũtur omnes earum curationes in hæc duo capita, fomenta & expurgationem. Fomenti autem nomine intelligi velim quæcumque interius & exterius, cataplaſmatis, irrigationibus, clyſteribus, peſſis, & ſuffitu, admouentur: vt expurgationis, ac pharmaci nomine, vomitiones & alui ſubductiones. Nã ſterilitatis cauſa omnis ſit, aut vitium compoſitionis, aut temperamenti, aut vlcus vteri, aut totius corporis cacochymia. In vitio compoſitionis vteri, eſt vteri exiguitas, aut craſſities, oris vteri ſtrictura & durities, vt non dilatetur ſatis: aut peruerſio oris vteri, aut amplitudo, & quòd dehiſcat adeò vt non retineat, aut ſtrictura venarum vteri, vt hanc ob cauſam menſtruæ euacuationes non influant, aut laxitas, vt nimium effluant. In vitio temperamenti ſit calor nimius qui ſemen abſumat, aut frigus quod nõ concoquat, aut ſiccitas quæ etiam ſemen & fœtus alimentum abſumat, aut humiditas quæ retentionem impediat: quam vlcera etiam vteri impediũt: cacochymiæ etiam cum in vterum refunduntur, corrumpunt ſemen, cum non refunduntur, non impediunt conceptionem, tamen fœtũ malo ſucco vti faciunt, ac proinde abortus, aut morbidos fœtus. Compoſitiones vitiatæ, ſi à prima generatione contractæ ſint, incurabiles eſſe ſolent, ſin autem aliis morbis ſuccedunt, illorum etiam curatione tolluntur. Cacochymiæ omnes pharmaci vſum poſtulant, intemperies omnes vteri, quæ cum ſucco conſiſtunt ac cum aliqua totius corporis cacochymia coniunctæ ſunt, & vlcera, in primis poſtulant pharmacum, deinde fomenta, infuſiones, in ſeſſiones, peſſos. Sint verò hæc omnia ad calorem frigida, ad frigus calida, ad humorem ſicca, humida ad ſiccitatem, & ad vlcera qualia ratio curandi vlcera petit. Sed hæc omnia longius

gius persequi non est huius loci: hic satis sit indicasse totã sterilium curationem, fomentis & pharmaco contineri.

14 *QVi repente voce priuantur, si sine febre sint, sanguinem mittere.*

Apoplecticæ affectiones, quarum commune accidens est vocis interceptio repentè facta, nonnunquam ex manifesta causa fiunt, vt ex ebrietate, aut latiori cœna, nonnunquam sine ea. Hoc accidens venarum interceptionem significare. 4. de ratione victus in acutis dixit, ac proinde sanguinis missione vtendum esse, vt scilicet laxentur, & peruiæ spiritibus fiant. Dicit etiam quinta aphorismorum, eos qui ex vino voce priuantur, repente solere mori conuulsos, nisi eos febris corripuerit, quasi febris salutaris causa in his sit. Atqui etsi illud, de obmutescentibus repentè sine manifesta causa dixit, in disputatione de ratione victus, & hoc, de obmutescentibus ex vino in aphorismis, tamen ratio eadem est, causa enim externa internam quandam parit, similem eique sponte fit cum causa nulla manifesta est, puta venarum repletionem & interceptionem. Proinde nunc de vtrisque dicit, curari debere misione sanguinis si sint sine febre, si enim febris superueniat, fieri poterit vt ea sola sit satis ad morbi solutionem. Neque verò hinc fit, vt nunquam sit mittendus sanguis, si febris adsit, ad aliquos enim vtroque auxilio opus erit, febre, & missione sanguinis. Sed quod nunc docet est, si alterum, hoc est febris desit, altero saltem esse opus, puta missione sanguinis. Nam si neutrum horum fit, aut fiat, mori solent cõuulsi aut resoluti, arripiente humore neruos & eorũ principium, vt partim quidem dictum est in aporismo, atque. 1. porrhetycorũ dicitur his verbis, vocis interceptiones cum singultu pessimæ. Vocis interceptiones cum exolutione pessimæ.

15 *PItuitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & eructatur per nares in pulmonem.*

Catharri plerumque solent cieri accurrentibus excre-

mentis

mentis in caput ex toto corpore, atque inde in modum euripi descendentibus rursum in pulmonem & thoracẽ per asperam arteriam, vbi tussim & raucedinem pariunt: anteque quam in thoracem incumbant, solent nasi poros occupare, & vocatur ea passio coryza. Fluxus succorum ex corpore in caput, mammarum tumore maximè innotescit: quia succis sursum repentibus, repleri solent. Quã ob causam, vt in aphorismo dicitur, sanguis qui in mammis colligitur, significat furorem Porrò oculi sunt, qui redũdantiam quæ in capite est, maximè produnt. Quod ergo dicit, oculi trahunt ex mammis, perinde est, ac si diceret, in caput ex corpore confluunt. Nimirum cum corpus in caput mittit, videtur caput trahere. Atqui lib. 4. de morbis ita dicitur. Quantum in cibo & potu pituitæ inest vbi in ventriculum peruenit, partim corpus ad se trahit, partim caput, vt quod canum sit, & velut cucurbita corpori incumbat. Mihi vero magis videtur, venter & corpus in caput mittere. Caput vero repleri indicant oculi, atque ita videntur oculi trahere. Hanc vero, seu impulsionem seu tractionem, prænuntiant prius intumescentes mammæ.

16 *QVibus tussis sicca, non soluitur, nisi dolor fortis in coxam, aut in crura, aut in testem.*

Dictum est prima sectione huius libri, tusses siccas cessare solere intumescente teste. Neque vero in solum testem fieri potest abscessus ex vocalibus instrumentis, quãquam in eum sæpius: sed & in alias inferiores partes, vt coxam, & crura. Nam in hac ipsa sectione dictum est antea, ex dolore capitis ad thoracem descendere, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Nunc ergo dicit tussim siccam solui facto abscessu in coxam, aut crura, aut testem, quem abscessum indicat dolor. Nam vt in aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus, dicit verò non solui aliter tussim siccam. Quod quidem de sicca & antiqua intelligi debet, recentem enim, facile sperare possis, excreatione solutam iri, maturata fluxione: inueterati verò & plurimum producti morbi, abscessus desiderant.

17 *SI hydropicum tuſſis corripiat, malum.*

Enarrata mihi eſt hæc ſententia in commentariis aphoriſmorum, eſt enim trigeſima quinta ſectionis ſextæ illius operis.

18 *SI quis ſtatim animo linquatur, calidis omnibus vti debet, ſi autem non, vinum bibere & cibis repleri.*

Statim animo linqui, idem eſt ac ſine cauſa manifeſta, aut ex leuicula quauis cauſa, id pati. Hi ſunt de quibus in aphoriſmo dicitur, qui crebro, ac multum, ſine cauſa manifeſta, exoluuntur repente moriuntur. Dictum verò eſt Galeno, & mihi, in commentariis, eam paſſionem debilitatem naturalis calidi ſignificare. Tota ergo ratio curationis, talis eſſe debet, vt robur naturalis caloris augeat. Hoc ergo eſt quod dicit, calidis omnibus vtatur. Non quidem quod omnia vtcumque calida, illis ſint vtilia. Multis enim præ intemperie extremè calida & bilioſa, naturale calidum debile eſt, & facilè exoluitur, quamquam ſunt alij quibus ob temperamenti frigiditatem eſt ea debilitas. Nimirum omnis immodica intemperies lædit omnes facultates. Frigidis ergo calida dabuntur, quæ non vt alimenta calfaciant ſolùm: ſed vt medicamenta etiam alterando: calidis verò & debilibus non ita: ſed quæ vt cibi calfaciant. nutriendo ſcilicet & bonorum ſpirituum, & boni ſanguinis copiam augendo. Non itaque omnium calidorum vſus eſt vtilis: ſed dicit calidis omnibus vtatur, quaſi diceret totus victus ſit calfactorius, vt oportet tamen. Velut in aphoriſmo dicit, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, non tamen proinde omnia humida ſunt febricitantibus vtilia: ſed quia totus victus debet ad humectationem ſpectare. Hoc itaque eſt quod dicit calidis omnibus vtatur. Verùm quia talium duplex curatio eſt, alia quæ imbecillitatem illam tollat, alia quæ, cum paroxyſmo tenetur, homines, reuocet, vtramque docens Hippocrates addit, ſi autem non, id eſt, ſi autem non poſſit deliquium vitari: ſed nihilominus deliquio correptus fuerit, cogatur vinum bibere, & cibis repleri. ϖωρίζαι quod nos vertimus

vinum

vinum bibere, omnes ferè putant esse vino mero vti, mihi verò indicatum est in commentario vigesimi primi aphorismi secundæ, simpliciùs significare vti vino, siue mero siue diluto. Ita hic opportet legi. Nam & si plerisque, vt ex animi deliquio reuocentur, vtile est haustum merum, quibusdam verò est vtilius dilutum. Vinum inquit bibere, & cibis repleri, ne intellige cibis se ingurgitare, vt quidã hippocraticam phrasim minimè tenentes, transtulere, sed cibis reffici, & vt ita dicatur, renutriri. Ita enim dicitur in aphorismo, facilius est repleri potu quàm cibo, idest facilius ac citius refficimus potu quàm cibo. Quod nunc Hippocretes dicit, vinum bibere & cibis repleri, optimè fit offa panis ex vino, & vno haustu vini aut etiam duobus, aut offa ex iure carnium, & potu vini.

19 *SEcare venas internas morbo intensione facto.*

MORBVM factum intensione vocat morbum magnũ pendentem ex multo succo. Talem enim solet antecedere sensus tensionis. Venas internas vocare Hippocratem aliquando venas magnas, quæ sub cute producuntur, vt externas exiguas & capillares quibus cutis texitur, explicatum est mihi in commentatione illius aphorismi. Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare autem internas. Itaque secare internas, est venam secare, velut secare externas, est scarificare. Est verò in sanguinis misionibus, maius efficatiusque remedium sectio venæ maioris, quam scarificatio: proinde & commodius ad morbos magnos, quales lassitudini tensiuæ, & phlegmonodi, succedere solet.

20 *SOlutio coxarum doloris, oculorum distortiones, cæcitas, testium tumoris, mammarum elatio.*

DICIT oculorum distortionem & cæcitatem, esse solutionem doloris coxarum, & elationẽ mammarum, tumoris testium: non quod hi sint boni abscessus, sed quod fieri soleant, & si sint mali. Nam & primo libro prædictionum

" num ita est scriptum. Ex lumborum recursu oculi distortio, malum. Idest oculi distortio fieri solet ex lumborum dolore, estque mala permutatio, quia ex recursu humorũ ab infernis & ignobilioribus, ad superna & nobiliora, a quibus solent, estque satius, excrementa in humiliora deriuari Vt ergo ex lumbis, ita ex coxa solent succi recurrere in caput, & vt faciunt oculorum distortiones, ita & cæcitatem: vtrunque verò cum magno ægrotãtis malo. Nam vt antea dictum est, ex dolore capitis solent succi in pectus, hypochondria, & coxam descendere, estquè hic bonus abscessus: si contra ascendunt, malignus recursus est, verùm fieri solet. Indicantque vt nuper dictum est, capitis mala, oculi maxime, qui occupati humoribus, conuulsi distorquentur, & obturati excæcantur. Porrò mammarum elatio ex testium tumore, & testium tumor ex mammarũ elatione, fiet, ob communionem vocalium & genitalium partium, vt sectione prima huius secundi libri dictum est. Eadem enim ratione, qua tusses, vbi testis intumuit, cessãt & testis tumor, à tussi.

21 *SI febre tenente, quæ circa faciem macilenta sint die legitimo, sequenti die soluetur.*

CELEBRATISSIMVM est apud Galenum, & reliquos medicinæ doctores, iudicationem duabus partibus constare, anxietate, doloribus, & difficultate, quæ dum secernuntur mala à bonis contingunt, quæque vocant signa critica: & euacuatione, quæ consequitur, & euacuata causa affert morbi solutionem, aut remissionem (nisi tamen sit iudicatio mala) solutionem quidem, cum optimæ conditiõis est crisis, quæ, inter cætera illud habet, vt fiat in die decretorio: remissionem verò, cum est tantum bona cuique aliquid bonorum deest, velut si fortè dies non sit in optimis. Diem ad iudicationem accommodatum vocat Hippocrates nunc decretorium, nunc contemplabilem, nunc legitimum, nunc imparem. Inter cætera symptomata terribilia, quæ instante iudicatione fieri solent, est faciei repente facta extenuatio. Extenuatur enim sępe facies destituta succis, quòd alio conuersi, vi facultatis expultri-

cis

cis euacuationem parantis, sint. Ergo dicit, si febre tenente, hoc est per febres continuas. Nam hæ propriæ tenent homines, aliæ repetunt. Atqui iudicatoria signa in àcutis præcipuè morbis habent vim, qui vt in prognostico dixit Hipp. cum febre affligunt. Si itaque febre tenente, quæ circa faciem macilenta sint in die legitimo, sequenti die soluetur febris. Non quidem sequenti die naturali, velut si septimo facies gracilescat, soluetur febris octauo. Alioqui soluetur die non legitimo, atque ita non erit iudicatio perfecta: quod si non est, cur soluetur? Sed vt in aphorismo dicitur, quibus crisis futura est, nox ante accesionem difficilis, quanquam illa nox & accesio in eundem naturalē diem incidunt, ita nunc dicit, sequenti die febris soluetur si iudicatoria anxietas incipit ab hac nocte, & sequenti nocte, si incipit ab hoc die. Neque te debet deterrere, q̃d extenuatio faciei signum lethale esse soleat, & in lethalibus ponatur ab Hipp. in initio prognostici; omnibus enim signis decretorijs euenit, vt aliquando signa mortis sint, vt lachrymæ inuoluntariæ, nunc significant facultatis retricis corruptionem, nunc fluxum sanguinis de naribus: tremor labiorum, nunc conuulsionem, nunc vomitum. Vtrum autem significet quodcunquè horum, ex adiunctis agnoscitur. Non ergo quæcunque extenuatio faciei pollicetur febris solutionem, sed cui accedent aliæ notæ iudicationis bonæ, in quibus est, vt die legitimo contingat. Referet autem quoque, vt signa concoctionis antecesserint, & indicatio in quaternario antecedente facta sit. Et, quod maximi momenti est, ne alia signa mortis attestentur.

22 *Hydrops, si tumorem habens in cruribus tussiat, malum.*

DIXERAT antea, si hydropicum tussis corripiat, esse malum: nūc addit tumorē habens in cruribus, non quidē fortasse augens periculum, sed vt passionis signum apponens. Non enim graue est hydropico pedes intumescere, proprium enim est huic morbo incipere à pedum tumore neque grauius semper est tumentibus adhuc pedibus tussi corripi, quàm iam detumescentibus. Multis enim vidimus

mus proximis iam morti, siccatos esse pedes plurimùm, ob atrophiam, & excrementis præ debilitate facultatis manentibus iam in superioribus partibus. Tussis quidem horum non sit minus mala, quam si iis accidat, quibus adhuc pedes tumeant: quamquam grauissimum etiam est tantopere redundare aquam, vt supernas & infernas partes simul occupet, & grauius, quam si, tussire incipiente homine, remitteret, tumor pedum, non arefectorum, sed quòd fluxio ad superiora conuertatur. Facilius enim possit ad inferna reuocari humor nondum plurimus, quàm qui omnia iam occupet, morbus curari. Si igitur ad hos referatur hęc sententia Hippocratis, augens periculum, dixerit si habẽs in cruribus tumorem tussiat, malum: si autem non, dixerit id, apponens hydropis signum, quasi solo morbi nomine non satis contentus.

23 *SI auris doleat lacte vtatur.*

LACTIS instillatio vtilis est ad sedandum dolorẽ auris non quemcunque, neque quacũque occasione: sed eum qui ex ardore, aut inflammatione, nondum inueteratis, excitatur, velut etiam eo vti solemus ad ophthalmias. Ignoscendum tamen est Hippocrati quòd neq; distinctione affectus, neque causæ, neque occasionis apposita, simpliciter dixerit, si auris doleat lacte vtatur, ob consuetum breuiloquium, etsi id in aliis, merito vituperetur.

24 *NIsi in die legitimo recedat febris, necesse est redeat.*

DICTVM nuper est Hippocratem eosdem dies vocare iudicatorios, contemplabiles, legitimos, & impares. Iudicatorios quòd iudicia in illis contingant plerunque: legitimos, quòd iudicia, quæ in illis fiunt legitima esse putantur, quæ in aliis diebus, non ita: sed ob illegitimam aliquam occasionem: contemplabiles, quasi contemplatione dignos: impares quod impar ferè sit totum horum genus Dicit ergo nunc quod in aphorismo dixerat, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet repetere.

25 *CVi vena in cubito pulſat, maniacus & iracundus, cui autem quieuerit, ira vacuus.*

Vbi Hippocrates ſcripſit τυφώδης vertunt quidam, ſtupidus, alij lentus, alij etiam mutus, quia Galenus libello de antiquatis Hippocratis vocibus hæc omnia dicit ſignificare id nomen. Ego verò legi, ira vacuus, quia idem Galenus enarrans hunc locum 6. libro de placitis dixit τὸ τυφῶδες ſignificare quod ἀόργητον itaque ſententia eſt, venam in cubito pulſare, eſſe hominis parati ad maniam, & iracundi, contra quieſcere, eſſe hominis tranquilli, & tardi ad iram. Quæ ſententia haud dubiè pertinet ad phyſiognomiam, non ad prognoſticam medicinæ partem. Non enim morbi cuiuſpiam euentum: ſed ſani hominis naturam, & mores, docet agnoſcere. Venam antiquiſſimis dici ſolere etiam arteriam, celebratiſſimum eſt apud Galenum & mihi dictum ſæpe. Cubitus eſt ea pars, quæ inter mediam totius brachij flexuram & manum eſt. Itaque ad cubitum pertinet ea pars quæ frequenter ſolemus, pulſum requirentes, arteriam attrectare. Pulſus nomen non de quocunque arteriæ motu: ſed de conſpicuo, vſque adeò, vt vbi ſolo tactu ſentiri ſolet, poſſit videri, dici ab Hippocrate vel ex hoc loco monſtrat Galenus loco citato ex 6. de placitis. Nam, vtcumque, omnibus hominibus pulſat arteria in cubito. Cum ergo Hippocrates dicit, quibus pulſat in cubito, non vtcumque intelligit: ſed multùm ac vehementer. Quoniam ergo vſus pulſus in attemperatione caloris eſt, conſtat quibus maximus eſt natura pulſus, eos maxima attemperatione indigere: atque adeò temperamento eſſe calidiſſimo, quod mox parit iracundiam, & magnum prouentum vſtæ bilis. Qua qui abundant, maniaci fieri periclitantur. Pulſus verò dicto contrarius, contrariam ſignificationem præſtet, neceſſe eſt. Magno & celeri contrarius, ſit exiguus & tardus. Iracundo quod aorgiton, ſeu ira vacuum. Ergo quod Hippocrates dicit, Quibus verò quieuerit, non ſit omnino non pulſare. Id enim nunquam euenit, niſi in aſphygia, cum proximi iam ſunt morti homines: ſed perinde ſit, ac ſi diceret, quibus verò lentè mouetur. Talium enim natura frigida eſt, ac proinde ad iram minimè prona. Hæc itaque eſt huius loci enarratio, iuxta hanc verſionem,

quæ Galeno placet. Quoniam verò, illius nominis typhodes, non videtur admodùm legitima significatio quæ dicta eſt: ſed potius videtur ſignificare eum qui facilè inflammatur, & non in omnibus codicibus occurrit eadem lectio: ſed in quibuſdam legitur ατρεμέη, id eſt quieſcat, in alijs ἀτρέκεη, id eſt, exactè ac verè dicat, cogor ſuſpicari, ferre poſſe locum hunc alium ſenſum, ac fortaſſe legendum ὡσδεατρεκεῖν τυφώδος, id eſt, vt autem exactè dicatur, inflammabilis. Quæ lectio, & enarratio, eſt facillima, veriſſima, & iuxta legitimam vocum ſignificationem. Fuerit enim hæc tota dictio. Cui vena in cubito pulſat, maniacus, & iracundus, vt autem exactè dicatur, facilè inflammabilis. Rectè autem dicitur, vt exactè dicatur, quaſi diceret, vt per cauſam dicatur, & in cauſam referatur. Nam ſunt maniaci & iracundi, quia calidiſſimi, & hoc ipſum eſt, eſſe facilè inflammabiles, & ad ardentes febres opportunos. Galenus in calce citati libri, interpretatur, hanc pulſationem in cubito ſiniſtro magis notari quàm in dextro. Quam enarrationem mihi videtur Galenus inuexiſſe deceptus, & ſui ſermonis impetu delatus. Nam neque id dixit Hippocrates (niſi fortè ille habuit alium codicem antiquiorem) neque rationi videtur conſentaneum. Nam & ſi arteria aorta ex ſiniſtro cordis ventriculo naſcatur, maior tamen arteria in brachium dextrum, quàm in ſiniſtrum diſtribuitur. Quo fit vt copioſiores ſpiritus in brachium dextrum veniant, atque, vt in omnibus bene compoſitis, & temperatis hominibus, maior & vehementior pulſus in eo ſit, quàm in ſiniſtro. Quòd ſi mediocribus naturis, plus pulſat arteria in dextro cubito, & in calidis creſcet ad portionem. Itaque quod Hippocrates dicit, de vtroque cubito intelligi poteſt, aut de dextro potius.

27 *LAeſio ſi ſanguinem fundat, vlcus non irrigare, caput verò irrigare calida.*

CVM pars aliqua vulnerata eſt, imprimis oportet partem lauare à ſanguinis grumis, etſi quid ſordis inter labia vlceris collectum eſt, niſi magnus ſanguinis fluxus adſit: tunc enim ſatius eſt alligare partem, vt ipſe ſanguis ingru-

mos versus, fluenti obstruat viam: aut vrere, aut infundere astringens medicamentum. Prohibet verò Hippocrates in initio libelli de vlceribus vlcus lauari nisi vino, præterquàm cum fuerit in articulo: tunc enim quia facilè tentatur homo conuulsione, satius sit lauare calida aqua. Aqua quidem ne mordeat, calida, quia frigidum est vlceribus mordax. Atqui etsi illo loco articulorum tantum meminit, eadem ratio est vulnerum in capite, & nudatorum, defractorumque ossium. Quia inde etiam imminet conuulsionis periculum: atque proinde in aphorismo dixit, calida „ plurimum confert ossium fracturis, maximè iis quæ nudata „ sunt, horum verò maximè habentibus vlcera in capite. Ex his prodit facillima huius loci explicatio, si quædam voculæ interponantur, quia Hippocrates quædam dicit quædam insinuat. Ac si diceret, si ex læsa parte fluat multum sanguinis, ne lauetur omnino: sed alligetur vsque dum sanguis restiterit, sin autem talis fluxus non sit, reliquas partes lauare oportet vino, caput verò vulneratum aqua calida, dictam ob causam. Quamquàm nisi opus sit pus multum mouere, ego non consulerem simplici: sed mulsa aqua vti.

28 *SI cor doleat, calidum panem cum vino mero dare.*

ORIS ventriculi dolor, ex quo affatim vires exoluuntur, vocatur Græcis cardialgia, id est cordis dolor: cuius curationem nuper attigit Hippocrates, dixitque ipsum animi deliquium solui vino & cibis facile nutrientibus. Quæ duo, offa panis vino intincta, optimè præstari diximus: quod nunc ipse Hippocrates apertè dicit. Quod verò dicit panem calidum cum vino mero dare, intellige vt explicatum antea est, etsi enim optimum, ad hanc passionem remedium sit hoc, nullum tamen potest esse omnibus optimum citra vllam distinctionem. Vinosis enim & frigidis hyeme maximè, vino mero, atque adeo generoso intincta debet offa dari, abstemiis verò, aut biliosis, æstate maximè, satius sit succo granatorum, aut etiam vuæ acerbæ intingi: mediocribus naturis, passionibus, aut temporibus, satius sit intingi diluto. Vinum verò, modò non sit multum, neq; merum, nisi sit austerum (hoc enim merum etiam esse po-

test)

test) cardiacis etiam biliosis vtile est, quia astringit, & roborat. Proinde ego biliosis hyeme do vinum dilutum, æstate succum malorum granatorum: pituitosis hyeme merum, æstate dilutum. Panem (inquit) calidum cum vino mero. Ne sit autem panis calidus, quòd recens, talis enim non facilè coquitur: sed tostus, aut intingatur panis frigidus bene coctus in vinum calidum.

29 *Vomitus solutio, aquam calidam potu darè, & vomat.*

VNA quædam curatio vomitus est hæc, non parum artificiosa, vomitu scilicet. Nimirum excrementa quæ ventriculo hæserunt, plerunque solent facere, ne quæ ingeruntur contineri possint, & quæ impacta sunt illius tunicis, vt euomantur quæcunque in ventriculi cauo cõtinentur. Vomitus ergo arte factus, qui pelli faciat quæ hærentia aut impacta sunt, curabit vomitum sublatione causę, velut etiã alui profluuium, ac dysenteria, expurgatione & clysteribus curantur: quas curationes ego sæpe fœliciter scio me tentasse. Neque tamen temere tentari debent: sed cùm auxilia, quæ per se sint morbo contraria, non videntur posse opem ferre. Hæc enim sunt per se similia, ex accidenti cõtraria, vt & alia multa in arte. Temerarij autem fuerit medici, experiri ea, à quibus ex accidenti aliquo expectetur auxilium, si nihil prohibeat, iis quæ per se sint vtilia, curare. Sed hic, vt in aliis plerisque, obseruari debet, ne minoribus, facilioribus, certioribus, & tutioribus, maiora, incertiora, & periculosiora præferantur. Non ergo ad quemcũque vomitum iubet Hippocrates dare vomitorium medicamentum, aquam scilicet calidam (intellige verò modicè calidam seu tepidam, huiusmodi enim est quæ vomitoria) vt vomat plus, & ita euacuata causa ventriculus conquiescat: sed cum non potest expectari auxilium ex roborantibus ventriculum, & astringentibus, eo quòd impacta, aut admodum hærens causa sit. Tunc verò non aquam tepidã solùm, quæ, vt facillimum, ita est optimum auxilium, licet dare: sed & mulsam, & decoctum fęniculi, & oxymeli cum tepida, & acetosum, ac succum etiam raphani, & narcissi folia, atque huiusmodi multa.

30 *Quæcunque sphacelo corripiuntur, intercepta vena exulcerare & sanare.*

SPHACELVM ossium corruptionem propriè dici, vt gangrænam carnis, Gal, docet lib. de tumoribus præter naturam, tamen latius etiam patente nomine, sphacelum dici omnem cuiusque partis corruptionem, vt gangræna etiā, quæ est carnis corruptio ob magnitudinem, aut malitiam inflammationis facta, sphacelus sit. Huius curationem nūc docet Hipp. dicens intercepta vena exulcerare & sanare, idest sanatur non aliter, quàm intercepta vena & parte exulcerata. Intercipi autem venam dicit, eam, aut eas, quæ ad partem gangræna tentatam deferūt sanguinem, in via, scissione, vstione, aut laqueo intercipi. Exulcerare dicit, altius partem scarificare. Opportet ergo cum gangrenæ notæ in parte incipiūt apparere, citissimè toti corpori prospicere, & si quæ vena videatur tumidior & nigricans, eam intercipere cauterio, ac morientes iam particulas altis scarificationibus vlcerare, aut vrere, aut partim exulcerare, & exedentia medicamenta admouere, partim vrere. Minora verò his, inutilia in hac affectione sunt.

31 *IN conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, aquam calidam infundere.*

SEMPER Hippocrates quid ad affectionem quancunque agendum sit, vno quodam exemplo docet, oportet autem nos ob communem rationem ad alia omnia eiusmodi sententiam transferre. Velut nunc docere volens Hippocrates nihil aliud, quàm in conuulsione partis, si affectio propria sit conuulsę partis, illi adhibendam esse curationē, sin autem per consensum cum neruorum origine, neruorū principio, dicit in conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare, nisi doleant capite, si autem non, idest, sin aliter, atque si caput doleat, & proinde opus non sit curare digitos sed caput, quod primariò laborare dolor indicet, aquam calidam infundere. Non tamen hoc verum est

in conuulſione digitorum manus, magis quàm in manuum ipſarum conuulſione aut digitorum pedum, neque ſcarificatione ſolum curatio ea agitur, ſed & idoneis inunctionibus & irrigationibus, quin & infuſione aquæ frigidæ aliquando. Neque ſane cum ſolo capite poteſt eſſe conſenſus, ſed & cum ſpinali medulla, ex hac enim plærique nerui motus ducunt originem, neque certè capitis aut ſpinalis medullæ vnica curatio eſt, infuſio aquæ calidæ, ſed & olei, & amygdalini, nonnunquam & coſtini, aut ex caſtoreo, aliquando etiam ſolius violacei, & aliorum medicaminum innumerabilium admotio. Neque certè in conuulſione, ſiue propria paſſione facta ſit, ſiue per conſenſum, tota curatio localis eſſe debet, ſed hanc debent antecedere communes euacuationes. Verum hoc vt commune omni affectui omittit, & propriam conſiderationem, in conuulſione maximè neceſſariam, exponit. Nimirum in conuulſione digitorum manus, aut partis cuiuſq, alterius talis, ſi per propriam paſsionem pars laboret, & ſine febre ſit, oportet partem ipſam curare, medicamentis reſoluentibus ſuccum qui conuulſionem parit, in quibus optimum eſt profectò ac potentiſsimum, ſcarificatio cum cucurbitulis. Dicit ſi ſine febre ſit, eadem ratione qua prius dixerat qui repentè voce priuantur, ſi ſine febre ſint, venæ ſectione curare. Nimirum quia ſi febris adeſt, & conuulſio eſt ex repletione, ab ea poteſt auxiliũ expectari. Si verò laboret pars cõuulſa per cõſenſionem cum capite, aut ſpina, eo oportet trãſferre curationem, & irrigare neruorum principiũ idoneis medicamentis. Non eſt in poſtremis aqua calida ad cõuulſiones, quamquam ad reſolutiones eſſet inutiliſsima, niſi eſſet medicamentoſa, vt nitroſa, aut aluminoſa. Hæc enim ſiccat, dulcis & calida aqua reſoluit & laxat, atque præter hæc, ſi quid neruorum mordet principium, dulcedinem infert. Dignoſcendi conuulſionem propriam ab ea quæ per conſenſum fit, multæ rationes ſunt, quas Gale. in opere de locis patientibus perſequitur: præcipua verò eſt ex accidentibus quæ contingunt parti per ſe laboranti. Velut ſi conuulſi ſunt digiti dextræ manus, & doleant vertebræ poſtremæ ceruicis, & nulla peculiaris læſio digitorum anteceſſerit, conſentaneum eſt per conſenſum digitos conuelli. Hanc ob cauſam dicit, niſi doleat capite: ſi enim dolet,

sit morbus capitis, non digitorum. Tametsi enim nerui motus digitorum, non ex capite, sed ex ceruicis medulla oriuntur, tamen non potest pars tam vicina capitis, ex ipsa substantia celebri producta, ab excremẽtis occupari, quin caput doleat. Sed nequè illud, ob ceruicem, quin doleat & ipsa ceruix. Quare satius sit omnia considerare, ac nihil omittere.

32 *OCulorum spodij duodecimam partem, croci quintã: grumorum thuris vnam: cerussæ vnã myrrhæ vnã. Aquam in caput infundere, & dare alia cum maza.*

CONSTAT nullum medicamen esse ad omnes oculorum affectiones idoneũ, sed dicit Hippocrates vnum quodam esse occularium medicamentorum quæ vsu probata sunt, quod nunc describitur: quodquè accipit, pinguis partis thuris & cerussæ & myrrhæ vnam quandã mensurã, siue vnciam, siue trientem, siue quadrantem, siue drachmã siue scrupulum, siue aliam quancunq; spodij duodecimã, & croci quintam: relatis duodecima & quinta ad certam illam mensuram quam acceperimus, vt vnciæ, aut drachmæ duodecimam, vt si diceremus. R. pinguis partis thuris, cerussæ, & myrrhæ, ana.ʒ. drac.iij. spodij scorp. croci. scorp.ij. & grana viij. Hoc medicamentum est maxima ex parte concoctorium. Nam crocus, thus, & myrrha, hac virtute maximè pollent. Est etiam agglutinans & siccans. Nã dicta omnia habent astrictionem bonam, & siccationem quandam. Siccationem verò insignem habent spodium & cerussa. Est ergo vtile medicamentum ad antiquatas iã fluxiones, opthalmias, & ad vlcuscula, in quibus coquere & absumere succos opus est, & agglutinare labia vlcusculorum, aut roborare partem. Qua etiam vi prohibetur ne fluxio noua fiat. Sunt verò hæ omnes medicamentorũ materies oculares, quia mordacitatis expertes, qualibus ad oculos vtendum semper est, nisi summa cogat necessitas acria tentare. Verum incipiente opthalmia, alijs collyrijs fuerit opus, quæ scilicet tantum repercutiant. Atquè vtile tunc quoque fuerit, aquam frigidam in capitis coronalem futuram infundere ex alto, vt oculorum & totius capitis calor extinguatur, & fluxio arceatur. Sed qua ratione iuue-

uerint allia cum maza quos iuuataquæ frigidæ infusio? Certè vtrunque iuuare posſit eos qui oculis male affecti ſint,ſed non eadem occaſione.Qua ergo occaſione vtrunque explicemus. Maza græcis dicebatur quodcunque edulium paratum ex farina aut pane.Quare in hoc genere sũt maſſa cocta,& pultes,& offæ,ex iure,vino,lacte, aut aceto & oleo,aut quocunque alio ſucco. Conſtare hoc facile poteſt ex Hipp.lib 2.de dieta. Itaque allia cũ maza dicentur offæ quæ cum allijs parari ſolent, quibuſq; vtũtur ruſtici ſunt dolia muſto plena verſaturi,aut vuas conculcaturi in torcularibus, vt in patria mea fieri conſueuit.Id verò faciunt,quia allia fumos noxios muſti arcent & abſumunt. Igitur eadem cauſa cum iam ceſſauit fluxio, & quod influxerat impactum & contumax eſt,iuuare poſſunt allia in maza,vt & vini potio dolores oculorum ſoluit. At verò aqua frigida in caput infuſa non hac occaſione,ſed cum ad huc fluit,eſtque fluxio calida. Tunc enim frigida infuſa in ſynciput,arcet fluxionem ex capite & oculis,quæ ex toto corpore agitur per venas iugulares.Itaq; Hippocrates docet nunc auxilia ad oculos,quæ non ſimul neq; eadem occaſione,ſed ſua quodque agi debent.

33 *VAriccs caluorum niſi fuerint magni, maniaci.*

DICITVR ſexta particula aphoriſmorum. Quicunq; calui fiunt ijs non fiunt magnæ varices. Quo pacto ergo nunc dicit,varices caluorum niſi magni fuerint? Quaſi magni eſſe ſoleant?Explicatum mihi eſt,quod Gale.prior dixerat,illo loco caluitium non dici,quod ob ſiccitatem & duritiem & quibuſdam hominibus naturaliter fit, ſed quamcunque pilorum corruptionem, quæ ob malignam cacochymiam,quæ melancholiæ habet ſemper quam multum, ſignificatq; proinde redundare eam in partibus ſuperioribus.Quo fiet,vt quibus id accidit,rarò varices fiãt magni, non enim vtriſque in partibus, ſuperioribus dico & inferioribus,poterit adeò redundare:ſed aut nulli varices fiẽt, aut exigui.Si quando tamen fient magni accidet permutato contrariam in partem excremento, quare ſoluetur caluitiũ,quod quidẽ per varices exiguos nõ ſoluetur, immo verò grauius affecti capitis inditiũ erit quantò tẽtatus ſolum

lùm & imperfectus abſceſſus,grauius ſignum eſt, quàm nullum abſceſſum fieri.Merito ergo in caluis, factis exiguis varicibus, timetur magis mania, quam ſi nulli fierent.

34 *Vitiliginis & lepræ, calcem in aqua, vt non exulceres.*

Vitiligo & lepra morbi ſunt cutis,& ſatis extimi ex ſuccis pituitoſis aut melacholicis, vtriſquè malignis. Calcem viuam aquam non expertam reſpuunt,quia altius excedunt,recens madefactam, & ſemiextinctam, amant, quia hæc ſiccat,& cutem nouam,detracta veteri, gignit.

35 *Secundarum purgatio ſiquid ſuperſit, ad nares apponere vt ſternutet & apprehendere nares ſternutantis & os.*

Haec eſt 46.ſententia quintæ aphoriſmorum, quā ſuo loco explicui.

Sectio ſexta.

1 *Si caput magnum, & oculi parui, balbi, iracundi.*

Haec ſententia & multę aliæ huius particulæ ad phyſiognomiā ſpectant, & obſeruatione eorum,qui huic philoſophiæ incubuerunt, conſtant.Opportet verò etiam naturales ſingulorum cauſas inueſtigari. Caput magnū magnitudinem cranei ſignificat, non tamen mox opus eſt vt internæ capitis partes magnæ ſint,& interna orificia lata. Quin potius fieri poteſt, vt cauum cranei factum ſit a principio latius,quàm pro magnitudine eorum, quæ interius contineantur,aut vt craneum ſit valde craſſum, & altitudi-

titudinem magnam inter duas tabulas osseas habens, vt cranеum sit magnum & cauum illius exiguum, atque vtraque ratione in capite magno erunt internæ partes exiguæ. Hanc figuram significant, in capite magno, exigui oculi: nam oculi exoriuntur proximè ex cerebro, orta verò plærunq; sunt qualia sua principia. Angustia internarum partium capitis & thoracis multum facit ad iracundiam. Nam cum præcipua membra malè ventilantur & a fumis expurgantur irritationis crebræ initium habent intra sese: maximè si angustiæ organorum accedat calida intemperies. Hæc enim gignit plures & mordaciores fumos, & strictura prohibet expurgari. Magnitudo capitis calorem profectò significare nata est, magisquam frigus. Hæc ergo accedens oculorum exiguitati, auget significationem iracundiæ: quamquam, cum reliqua quæ in capite sunt, magnitudinem habent illi respondentem proportione, significat hominem probum, magnanimum, & alienum ab iracundia. Confirmat verò iracundiæ suspitionem balbuties accedens. Nam dictum est in superiori sectione, diceturque in hac rursus, quosdam balbutire præ iracundia, quod præcipitanter loqui velint, & præ bile, quòd eorum musculi irritentur multum, & parum firmi sint. Quibus igitur caput est magnum & oculi parui, & sunt balbi, iracundi sunt. Sed continget dubitare, qui fieri possit, vt cum magno capite exiguum cerebrum sit factum, cum sint partes adeò vicinæ, & quæcunque causa magnitudinem capitis fecerit, videatur cerebri quoque magnitudinem fuisse factura. Certè multa talia contingere solent in formatione, vt in magnis manibus fiunt quibusdam exigui digiti, aut quòd inæqualis fuerit materiæ generationis temperies, aut quòd inchoata iam generatione partium inæqualiter facultas formatrix in illis materia abundauerit. Vtcunque autem cerebrum exiguũ factum fuerit, etsi ob frigiditatem eius partis, facit angustia ad iracundiam, quòd si craneum ob calorem creuerit, multo magis, sin autem frigidum etiam sit, sed ob materiæ redundantiam, tunc quoque iracundus erit homo, non quia caput magnum, sed quia cerebrum exiguum, & si sit caput magnum.

2 L*Ongæui plures dentes habent.*

DV-

DVPLICI ratione constat dentium raritatem & paucitatem, breuitatem vitæ, densitatem & multitudinem, lõgitudinem significare: & quia pars hæc plusquam alia quępiam indicare potest robur aut debilitatem caloris naturalis in partibus, & facultatis naturalis, & quia est apprimè necessaria ad vitæ custodiam. Nam sola hæc pars post aliquot iam menses editis nascitur, non quasi partis alicuius plus auctæ particula, sed quasi alijs innascens ac infixa, & post aliquot annos excidens, renascitur, Itaque est particula, quam, nullam antea existentem, bis producit natura denuo, ac proinde ea maximè indicare posit, quàm fortis sit naturalis partium facultas: si scilicet multos densos & firmos producit, fortis sit facultas: sin minus, debilis. Quæ quidem ad longitudinem & breuitatem vitæ, maxima omnium causa est, cum nutritione seruetur vita nostra. Præterea ad fęlicem partium nutritionem, faciunt dentes plurimum. Nihil enim quod non probè communitum in ore sit, potest in ventriculo bene commutari, neque in alijs officinis. Constat verò vt rari, qui etiam in firmi semper sũt dentes; non posint satis cibos comminuere, & si multùm in ore versentur.

5 B*Albi, celeri lingua, melancholici, biliosi, inconniuenter aspicientes, iracundi.*

DVPLICES balbos esse, sæpe iam, & in hoc opere, & in alijs dictum est, quosdam pituitosos, ob mollitiem & debilitatem musculorum linguæ balbutientes alios ob mentis cæleritatem, aut irritantem bilem. Illi, siue loqui tantũ, siue cantare velint, siue cunctanter siue rapide, nunquã nõ balbutiunt, suntque hi pituitosi, & tardi, & minime iracundi. Hi cæleri lingua sunt, & vno impetu, antequam hæreant in sermone, loquuntur expeditè: & cum sedato impetu, cãtant. Hi sunt biliosi adeò, vt etiam fiant in iuuẽtute ex biliosis melancholici, proinde etiã sunt ad furorem parati. Quod maximè prodit intuitus inconniuens & iracundia. Nimirum vt tradunt physiognomi, oculi inconniuentes significant homines cogitabundos, inuerecundos, & maniacos. Solent hæc omnia in eosdem incidere. Non autẽ

semper

ſemper. Nam multi ſtudioſi & probi, ſunt cogitabundi. Quidam alij ſunt qui parum tanguntur pudore, non ſunt tamen maniaci. Quæ ita diſtinguuntur. Oculi incôniuentes & torui maniacorum, non torui non maniacorum: horum qui cum quodam humore, ſtudioſorum: cum ſiccitate, inuerecundorum ſunt.

4 *MAgnum caput, oculi nigri & magni, naſum craſſum & ſimum habentes, boni.*

DIXERAT in initio ſuperioris ſectionis, ſimos, magnos oculos habentes, bonos eſſe: nunc addit, caput magnum, & oculos nigros: alterum quidem, vt quod per ſe conferat ad probitatem, alterum, non quod conferat, ſed quod & ſi per ſe malum ſignum eſſe ſoleat, adiunctum tamen alijs, nihil detrahat. Nam magnitudo capitis haud dubiè bonam ſignificationem præſtat, & facultatis formatricis robur iudicat, & cerebrum bene perflabile. Oculi nigri ſignificant, vt Galenus in arte medicinali autor eſt, exiguitatem, aut altum poſitum cryſtallini humoris, aut quòd ſplendidus exquiſitè ſpiritus viſorius non ſit, aut quòd humor aqueus ſit craſſus, vel redundans. Quæ omnia mala potiùs, quàm bona cenſeri debent. Nam robur formatricis, & calor naturalis, partium ſolidiorum, prominentiam & magnitudinem pariunt, & aquearum multitudinem, & excrementiam craſſitudinem, detrahunt. Fulgor verò ipſa inſtrumenti facultatis animalis perfectio eſt. Tamen in capitis totius & oculi magnitudine, & naſi dicta ſimitate, exiguum eſt ad improbitatis ſignificationem, oculos eſſe nigros. Atqui cum cauſæ nigritiei non omnes ſint æque malæ, in bonorum ſignorum concurſu, minimè malæ conſentaneum eſt imputari, ea verò eſt altior cryſtallini poſitus: velut peſſima, ſpiritus obſcuritas.

5 *CHaropi, magnioculi, caput magnum, ceruix tenuis, pectora ſtricta, congruè aptati hominis ſunt.*

IN plæriſque codicibus legitur caput paruum, Ianus Cor-

Cornarius transstulit magnum, quæ lectio hoc loco magis arridet. εὐάρμοςον seu congruè aptatum hominem esse, ad corpus aut animum referri potest. Nam ita appellamus eum cui congrua totius corporis, & elegans compositio est, & cui benè compositi mores. Charopus oculus, qualis leonibus est, & magnus, omnibus hominibus videtur facere ad pulchritudinem. Magnum verò caput, & tenuis ceruix, & pectus angustum, nulli probantur, nisi gracilis ceruix ad magnum caput dicatur, non quæ admodum talis sit, sed quæ producta, vt caput non humeris hæreat (quod ad proceritatem corporis facit plurimum) & stricta pectora dicantur, non quæ ad mammas talia sint & prope alas, sed quæ sub thorace, quà thorax a ventre separatur: cuius loci angustiam, pulchritudinis gratia, sunt qui adeo procurent, vt fascijs & laqueis sua corpora vehementer comprimant. Ad corporis igitur congruam compositionē, ita faciūt hæc: sed & ad morum probitatē vidētur posse multùm conferre. Si enim, vt plato dixit, ceruice separauit Deus caput à thorace, vt minus perturbaretur mens ab irascibili parte, profecto ceruicem esse non valde crassam, & productam, & thoracem non nihil angustum, quod cor nō feruidum neque æstuans significat, faciet multum ad mentis tranquillitatem, idque ad temperantiam. Cum hac verò tranquillitate, caput magnum esse, & spiritus fulgentes (quod charopus color indicat) facit multùm ad mentis perspicatiam, ac proinde ad prudentiam. Hæc verò ad omnem probitatem. Hæc igitur, nisi in extremo sint, ad prudentiam & temperantiam, sin autem extremè angusta sint ceruix & thorax cum magnitudine capitis, facient ad versutiem & astum. Quia cum nimia vitalis facultatis debilitate, aut angustia cordis, quæ improbitatis sunt, prudentia mutatur in calliditatem.

6 *QVi capite est paruo, non fuerit balbus, neque caluus, nisi sit glaucus.*

Observatio physiognomonica hæc esse videtur, eius phylosophiæ peritis experimento cognita. Si quam tamen rationem opportet dicere, hæc fuerit. Capitis exiguitas

guitas aut ex debilitate facultatis, aut ex materiæ penuria videtur orta. Penuria materiæ cum bona temperie fecerit exiguum, non tamen caluum, neque balbum: debilitas facultatis quæ exiguum capitis incrementum pepererit, multorum etiam crudorum causa fuerit. Crudum autem alimentum oculorum glaucedinem solet facere. Nisi ergo glaucus fuerit homo, non habuerit exiguum caput ob facultatis defectum. Si autem ob facultatis defectum, qui cum vitio temperamenti coniunctus est semper, poterit esse balbus, aut caluus, atque alia etiam habere vitia, præter exiguitatem capitis.

7 *IN conuulsionibus si vox in die legitimo soluitur, liberat à magno morbo.*

CONVVLSIONES nunc vocat, eas venarum interceptiones, quæ succis aut vaporibus copiosis occupantibus neruos fieri solent, vt in ebrijs: aut sine occasione plethora occupatis, & in mortem cum manifesta conuulsione finiri. Aqua quidem liberantur, si loquuntur legitima hora solutionis ebrietatis, qui ebrij sunt: aut qui repleti, qua solent solui apoplexia, & aliæ apoplecticæ passiones. De his aphorismo quinto sectionis quintæ ita dicit. Si ebrius
" quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi eũ
" febris corripiat, aut ad eam horam veniens qua solent sol-
" ui crapulæ, loquatur. Hic addit nunc, in conuulsionibus
" (in his scilicet passionibus) si vox soluitur in die legitimo (est verò legitimus solutionis dies cuique morbo, quo solet solui) liberat à magno morbo. Vox quidem non liberat vt causa, sed vt signum, quia indicat liberari hominem à conuulsione lethali. Nimirum in omni vocis interceptione, maximus metus est ex conuulsione, siue ex manifesta causa, siue sine ea vocis interceptio acciderit. Nam de ijs qui ob manifestam causam priuantur, dixit in iam citato aphorismo. De ijs qui citra talem causam, dixit in libro de ratione victus in morbis acutis his verbis. Cum aliquis repente voce priuetur, venarum interceptio signi-
" ficatur, si sanè hoc contingat absque manifesta aut alia
" forti causa. Interiectis paucis addit, incidunt autem plu-
" rimis

rimis ipsorum hæc, rubores faciei, oculorum stabilitates, digitorum in manibus distentiones, dentium stridores, maxillarum contractiones. Constat verò hæc conuulsiua signa esse. Sed & libro. 1. prædictionum, de vocis interceptione in communi, siue ex causa manifesta, siue aliter, ita scriptum est. Vocis interceptiones cum singultu pessimę. Et rursus in vocis interceptione spiritus velut ijs qui strangulantur, malus est. Nimirum hæc conuulsionis sunt signa, cum quibus aphonia pessime affectos significat homines, qui si legitimo solutionis tempore loquuntur, euadunt, & à morbo quidē grauissimo. Atqui profecto multo magis euadunt, qui ex forti apoplexia non loquuntur vsque ad legitimum solutionis tempus, vt vsque ad tertij diei initium, aut vsque dum saltem totus dies naturalis exactus est, quàm qui statim aut non multo postquam correpti sunt. His enim paulo post redit grauius & moriuntur. Ac multo magis si sine vlla partis cuiuspiam resolutione loqui incipiunt, quia multo magis præter rationem ea solutio est, cui merito non fidas. Sed tunc solum putetur euasisse homo, cum legitimo solutionis tempore loquetur.

8 P*Arturienti, febricitanti, & dolenti, aquam affundere, & dare, ter in die ptisanam craßam calidam.*

VBI ego legi vtero gerenti, habetur græce λεχει quod nomen recens enixam potius significat, atque proinde omnes vertunt puerperæ febricitanti. Mihi tamen videtur nomen λεχώ non de ea tantum quæ peperit, sed de parturiēte dici posse, & iuxta hāc lectionē sensus est valde cōsentaneus. Nam ob puerperas febricitantes aut dolentes, non hæc tantum leuia, quæ Hippocrates consulit, sed magna quædam, vt in primis missiones sanguinis, solemus facere. Tamen vtero gerentes, nullas curationes, nisi omnino exiguas ferre possunt, quia misso sanguine abortiunt, & expurgandæ non sunt, nisi cum magna cautione, si materia turgeat, neque ita quidem semper, sed à quarto mense vsque ad septimum. Sed neque tenuem admodum victum sustinere possunt, quia priuatur fœtus alimento, neque auxilium aliud, quod magnopere possit corpus permouere. Atqui diureticorum vsum multo minus, quia mouente etiam mēstruas

struas euacuationes,& abortus. Proinde, siue febricitent, siue doleant, blandius tractandæ sunt, atque si fieri posit febris solo victu,& dolor solo fomēto anodino, curari debet: victu verò humectante, nam talem amat febris, nō autem admodum tenui. Huiusmodi est ptisana crassa (quam totam ptisanam solet vocare) data ter die, ne si detur semel aut bis, detur plusquam ventriculus benè ferat, si neque tantum, neque pluries, minus quàm res desideret. Detur verò hæc actu calida, quandoquidum cibi loco sumitur, ita enim melius coquitur. Neq; proinde est minus humectans. Atqui eadem ratione tu posis vti pulli exigui cū lactuca elixati, cremore, atque etiam carnibus,& alio quo cunque tali cibo Non enim vnicus est ad affectionem aliquam idoneus, sed nominauit Hipp. sibi maxime familiarem. Fomentum quoque anodinum si fieri potest, ne sit stupefaciens, sed aliquod eorum quæ ob mediocritatem, & blandum sensum, quem faciunt anodina proprie nuncupātur, cuiusmodi maximè aqua calida. Ergo dixit Hipp. parturienti febricitanti ptisanam crassam dare. Quasi diceret has blandius tractari. Non tamen proinde nunquā est alijs vtendum, sed nisi res vrgeat. Hoc enim alia omnia præcepta tollit.

9 *PVerulus nutritur septimo mense, aut nono, aut decimo,& firmatur voce,& robur sequitur, & manibus validus est. Voce soluta omnia soluuntur, solutio enim voci est similis. Soluitur autem in legitimo.*

QVAEDAM tempora esse legitima partui, hæcq; esse septimū, nonum,& decimum mensem præcipuè, & quas ob causas, dictum antea est. Nunc docet easdem ob causas hęc eadem tempora esse legitima, quibusdam mutationibus, quas editi iā in lucē pueri subeunt. Hæ sunt dētitio,& tempus dādi cibos solidiores,& soluēdi man⁹,& ambulādi,& edendi voces,& loquellæ. Est enim vocis duplex solutio, prima qua voces articulatas incipiunt edere nihil significātes, secunda quia iam loquuntur. Et reliquæ etiam mutationes geminæ sunt,& ad proportionē accidūt, vt ipsa vocis solutio. Nam septimo mēse, aut nono, aut decimo (ra;

& ex naribus sanguinis profluat, & admodum citò solui-tur.

AD guttur aquam calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autem non, farinam quam calidissimã dare, & vinum meracum.

GVTTVR est caput asperæ arteriæ. Constat verò nõ posse ad omnes gutturis affectiones vllum auxilium, nedũ tam simplex, vtile esse. Ergo ad aliquam certam gutturis passionem, intelligi opportet hanc curationem esse vtilem. Ea verò non potest esse alia, quàm tussis arida, ob destillationẽ tenuem & acrem e capite in guttur. Ea enim si non ex multo, sed ex exiguo, tenui, salso, aut acri, succo pendet, neque corpus vna plenum sit, infusione aquæ calidæ in caput curatur, præcipuè quibus caput lauare consuetum est. Nam ita reuocatur ad cutem, per eamque expirat, quod in guttur destillabat, atque si quid reliquum est, dulcescit, &, citra irritationem gutturis, excreatur. Id verò fieri nihil magis prohibet, quàm frigus aeris ambientis. Nam laxatum balneo caput facilè frigore læditur, & nouam ac deteriorem fluxionem patitur. Confert quoque ad destillationem, vti cibis crassitudinem afferentibus, & hebetantibus, cuiusmodi pulticulæ ex farina paratæ, aut ex amylo, aut etiam oryza, & huiusmodi: contra ac cum ex crassis & crudis fluxio pendet in qua vtendum cibo calorifico & extenuante, sed & in his exiguo vt excrementa cruda absumantur: in illis, non exiguo, ne reddantur acriora. Sed oportet omnia quibus ad pectus vtimur, indicatione partis, actu esse calida, etiam si alioqui medicamenta frigida, ob humoris speciem, sint. Merito ergo dicit, aquã calidam capiti affundere, nisi frigus fuerit, si autem non, id est si frigus fuerit, ac proinde non liceat balneo vti, farinã quàm calidissimam dare. Addit & & vinum meracum. Hoc sanè mihi est in talibus maximè suspectum, ac proinde haud scio an id præbere aliquando tentauerim: conferre vero potest, vt & ad oculorum dolores & ad dolores capitis, & ad soluendam ebrietatem: Coquendo scilicet, & dissipando. Cauendum tamen quàm maxime est, ne tentetur

tur pleno corpore, neque cum fluxio possit denuo concitari. Id enim faciet potius, quàm priorem absumet. Ego proinde prioribus auxilijs contentus, & alijs eiuscemodi malo paulatim huic malo succurri quam nunquam non in fluxionibus periculosum, vinum propinari. Propinat vero ille vinum, cum frigus est, pro balneo, vt discutiat. Neque enim quia dicit si autem non, farinam quam calidissimam dare, intellige non esse hæc danda, nisi quibus infundere aquam non liceat. Nihil enim prohibet simul, & fieri balneum, & cibos tales dari, sed perinde est ac diceret. Si autem non liceat vti balneo, & farinam quam calidissimam dare, da farinam, & potionem copiosam vini meri, & dormiam, vsque dum cum vino, partim absumatur, partim coquatur fluxio.

12 *IN turbatione ventris fabas coctas dare, nisi superiora ardeant, aut cuminum edendum dare cum fabis.*

QVOS in calce primæ sectionis vocauit crudos, & liquidos secessus, nunc vocat turbationem ventris, & qua ratione illic milium coctum dari iussit, nunc iubet fabas coctas, vt cibos tardi descensus, vt si orizam etiam diceret. Cæterum fabæ integræ sint, ac cum corticibus, Nam farina deterget plusquam vt possit sistere. Habet id incommodi, quod multus flatus ex ea prouenit, qui in supernarũ partium imbecillitate maximè debet timeri. Nam effert ad superna, excrementa, atquè ita capitis dolores, facit, aut auget Proinde cum caput repleri excrementis ex toto corpore paratum est, vel etiam thorax, vt cum calida intemperie laborant, vitari debet vsus fabæ, aut aliquid, quod flatum posit tollere, & ventrem nihilominus siccet, cuiusmodi cuminum, cum fabis est admiscendum.

13 *INterceptio morbi non possit fieri nisi in die legitima, neque quidem principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo.*

DICTVM non semel iam est, dies legitimos vocari iudicatorios, quibus scilicet moriũtur ægroti, & quibus salui

fiunt. Itaquè, dies fatales, & extremi morborum acutorum Qui menses, & anni, dicantur legitimi, exigit hic locus, vt dicamus. Huiusmodi quidem sunt qui iudicatorij, qui fatales, qui insignes mutationes nati sunt afferre Non tamen hi perinde atquè dies, sunt velut articuli quidam morborum, sed ætatum, & vitæ hominum. Itaque menses & anni qui insignes vitæ hominum mutationes afferre solent, sunt legitimi. Menses quidem, vt nuper dixerat, partus, dentitiones & loquellam, fieri solere quibusdam mensibus: anni autẽ, velut septeni finiunt infantiam, pueritiam, adolescentiam & reliquis etiam ætatibus mutationes afferunt. Atqui in his ipsis naturalibus mutationibus morbi noui solent fieri. Ac proinde Hippocrates tertia particula aphorismorum, omnes morborum differentias, quæ cum ætatum mutatione fieri solent persequutus est. Accepimus præterea ab antiquissimis rerum naturalium obseruatoribus, annos certos esse hominum vitæ fatales, quos climactericos (attigit id Plinius libr. 7. capitu. 49.) quasi scalares appellabant, quod per eos velut per scalæ quosdam gradus, ex quibus omnibus soleant præcipitari, homines procedant. Illos annos esse periculosos, quòd aut mortem aut morbos insignes (fortunarum etiam iacturas dicunt quidam, sed hæc non curo) afferre soleant. Hos esse dicebant septenarios & nouenarios, & qui multiplicatione. 7. & nouem fiunt. Veluti in primis. 63. quod sit septies nouem: deinde 81. quod nouies nouem: & 49. quod septies septem, sed & 54 quia est sexies nouem, estquè a 63. gradus proximus qui fit ab illo detractis nouem: sed & 70. quia est septenarius fiens ex 63. additis septem. Sed & ante hos sunt climasterici omnes septenarij à primo, quin & menses septimi, & noni, climacterici infantibus sunt, morbis enim maximis, illis mensibus tentantur, & multi deficiunt in detentione, & in lactis cum solido cibo commutatione, ex febribus ex ventris profluuio, ex epilepsia, ex vermibus, & alijs puerilibus morbis. Sunt itaque dies legitimi solutionis morborum: & menses, & anni, legitimi ægrotandi. Non tamen perinde sunt dies legitimi incidendi in morbos. Non enim vt dicimus septenis mensibus, & annis, morbos accidere solere ita possis dicere hoc aut illo die. Nulli enim sũt legitimi dies morborũ, sed accidũt incertis diebus

Pro-

Proinde dicit Hippocrates interceptio morbi non potest fieri nisi in die legitima, neque principium fieri possit, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo. Cum vero audis non potest fieri, perinde intellige ac si diceretur, non fit, aut non solet. Si enim rigidius intelligas, profecto, neque anno climacterico ægrotare, neque morbum die decretorio finiri necesse est. Alia quoque ratione dici potest dies ægrotandi illegitima, quàm quod incerta. Nimirũ Gal. libr. de diebus decretoriis autor est, omnes dies esse plus minusve decretorios, præter primum & secũdum. Primum enim non esse decretorium. Significare ergo possit hic locus Hippocratis, finiri morbos die decretorio, diem quo incipit decretorium non esse: sed illegitimum, malum, improsperum, contrarium diei solutionis. Huc spectant, quidam, qui, dies decretorios cum musicis numeris conferentes, dicũt, decretorios dies esse eos qui dissoni sunt primo.

14 *Nitrum Aegyptium, & coriandrum, & cyminum terere, & cum vnguine inungere.*

Malè conjecta videtur huc hæc sententia. Nam & ipsa videtur aliunde decissa, & cœptum sermonem interrumpit. Sed hoc non adeò multum facit ad rem, si singula legitimè enarrentur. Nitrum Aegyptium secundo loco commendatur à Dioscoride, solùm enim præfert Philadelphycum, estque, vt & coriãdrum & cyminum, calorificum, siccans, & discussorium. Non explicat autem Hippocrates ad quas passiones, neque cui loco debeat hoc linimentum, ex nitro coriandro, & cymino, & oleo paratum, inungi. Quare oportet nos ex aliis coniectemus. Profecto non ad vnicam affectionem, neque vnica in parte vtebantur eo antiqui: sed ad quancumque frigidam passionem, quæque calorem cum quadam discussione desideraret. Nam paulò post in hac ipsa sectione Hippocrates dicet, vt mulier in vtero concipiat, nitrum Aegyptium tritum, coriandrumque, ac cyminum, in pastillos efformato, in pudendumque subdito. Quoties scilicet ob frigidam & humidam vteri intemperiem non concipit: *Dioscorides cap.80. lib.5.* tritum, cum cumino, aut ruta, aut anetho potum ex hydro-

melite aut sapa, sedare tormina: illiniri verò ad febres circuit redeuntes, ante suspectam accessionem. Ad hæc ergo omnia illiniri vtiliter possit, & ad alia huiusmodi, nitrum cum coriandro & cumino & oleo. Ori vteri ad steriles, ad febres circuitu redeuntes, lumbis & toti spinæ, quia vt in aphorismo dicitur, & hoc ipso libro, inde incipiunt rigores: sed & ad ventris perturbationes, ad quas cuminum edendum dare iusserat, si ex intestinorum frigida intéperie initium traxerint, illitio hæc ventri facta vtilis fuerit.

15 *QVicunque obeunt, necessum est in die legitimo, & legitimo mense, & legitimo anno. Prædicere autem rectè habet, mortem aut dolores fortes.*

QVI ex acutis morbis moriuntur die legitimo mori solent. Nam solent mori ex iudiciis. Moriuntur verò homines eisdem diebus quibus salui fiunt. Sed & mense & anno legitimis mori solent, quia his solent ægrotare, eisdem autẽ mensibus & annis necesse est moriantur ex morbis, quibus ægrotant. Cæterùm non est ea solùm vis diei decretorio, ac mensi & anno climactericis, vt interitum afferant: sed menses quidem & anni morbos insignes & acutos, à quibus vix euadunt, aut cronicos dolores, quibus reliquum vitæ vexantur, vt podagram, aut calculum renũ: dies decretorij, etiam cum malè iudicant, aut mortem, aut mutationes in deterius. Proinde dicit, prædicere autẽ rectè habet mortẽ, aut dolores fortes. Nimirum vt in initio prognostici dicitur, medicũ vti prouidentia optimũ est. Atqui profectò ad medici honorem, & admirationem artis, magis refert prædicere mortem in morituris, quam salutem in euasuris. Nam in his, maxima laus est in restituta sanitate, & seruata vitæ incolumitate: in illis nulla superest, nisi vt culpa putetur medicus vacare, quòd prædixerit.

16 *QVorum oculi non sunt robusti, mors in proximo, si autem in anno legitimo fiat, ab vtroque legitimos fieri necesse est, si autem illegitimo anno, & illegitimo die, necesse est mori die legitimo.*

Vnum

VNVM quodam lethalium ſignorum eſt, oculos nō eſſe
robuſtos in morbis acutis. Nam in prognoſtico dicitur, ſi
lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut diſtorqueā-
tur, aut alter altero maior fiat, aut albas partes rubentes
habeant, aut venulas liuidas aut nigras in ipſis habeant, aut
lippæ circa oculos appareant, aut etiam ſint inſtabiles, aut
eminentes, aut cani vehementer facti, aut ſquallētes, & ob-
ſcuri, hæc omnia mala & pernicioſa eſſe putandum eſt. Et
rurſum alibi, ſi neque videat neq; audiat, mors in proximo
eſt. Sed ſcire oportet, vt bona ſigna diebus decretoriis
fientia meliora fiunt, ita mala illis diebus fieri deteriora.
Nimirum dies decretorius addit ſignis omnibus firmitu-
dinem: ſed & annus legitimus & menſis. Si quis enim in an-
no climacterico laboret morbo acuto cum ſignis lethali-
bus, maiorem metum facit, quàm ſi alio anno. Nimirū ipſe
annus horribilis eſt, proinde ſi hoc ſignum, aut aliud quod-
piam valde lethalium appareat anno legitimo & die legi-
timo, ab vtriſque id eſt, vtriuſque temporis vi, legitimas
fieri ſignificationes neceſſe eſt, & proinde eodem die mo-
rietur. Si autem fiat anno illegitimo, & illegitimo die, mo-
rietur quidem (tanta eſt ſigni vis) tamen non eodem die:
ſed aliquo ſequentium decretoriorum, aliquanto quidem
tardius, ſi vtrumque eſt illegitimum: aliquanto citius, ſi al-
terum ſit legitimum, dies inquam aut annus.

17 *NVmeri quidem, tertius validiſſimus eſt.*

TERTIVS numerus, ſi generatim, & quantum in ipſa
numeri ratione agitur, conſideretur, eſt omnium perfectiſ-
ſimus: quia primus impar, atque primus numerus. Vnitas
enim & binarius principia potius numeri ſunt, vt forma
& materia. Horum congreſſu conflatur ternarius, pri-
mum, totum, & perfectum, & primi tres dicuntur omnes,
& ob id omnia conſtant trinitate, phyſica, principiorum:
mathematica, dimenſionum: intellectualia, potentiarum
& virtutum. Sed & ſi in diebus contemplabilibus mor-
borum ſpectetur, tertius eſt validiſſimus. Nam eſt pri-
mus decretorius in acutis tertius, quique affert paroxyſ-
mum, & tertij eſt tanta vis, vt vix vnquam permittat
quarto

quarto (alioqui in primis iudicatorio) iudicare, præripiens illi iudicationem.

18 *Cynanchem & opthalmiam, venæ sectio.*

Vtraqve harum affectionum missione sanguinis curatur, siquidem vtraque est inflammatio, & ex eadē vena ambæ, puta ex cephalica, cum ambæ ad partes supra clauiculas pertineant. Non tamen eadem ratione ad vtramque mitti debet. Nam ad opthalmiam licet copiosè mittere, & affatim, nullo ex deliquio animi timore imminente, tamen ad anginam non licet vti nisi repetita, ne præ deliquio animi introrsus collectus sanguis, in pulmonem incumbat, & perineumoniam faciat. Nam hæc post pleuritidem aut anginam, desperata affectio est.

19 *Vulnerato intestino, respiratio descendit obscura per vulnus, vacuanturque pectora, dare igitur lac & vinum æquale æquali.*

Hanc sententiā merito reiicit Petrus Iacobus Esteue, tanquam suppositítiam, quia neque per ventris vulnus respiratur, neq; idoneū ita vulneratis sit lac cum vino mixtum.

20 *Quorum pectora ardentia sunt, balbi furentes, & calui, horum quicunque ab ortu etiam strabones, amentes, lapidei, maniaci, quibus autē nō, alterius mali solutio.*

Dixerat sectione quinta, morbos habent, balbus, caluus, & hirsutus fortiter atrabiliarios. Hoc idem est quòd nunc dicit, quorum pectora ardentia sunt, balbi, furentes, & calui. Nam hirsuties pectoris calidi indicium est. Porrò hac eadem sectione nuper dixerat. Balbi, celeris linguæ, atrebilis humori, obnozij, biliosique sunt, oculis non nictātes iracundi. Hæc quoque verba continent eandem sententiam, putà iracundos, hirsutos, balbos, & caluos, paratos ad maniam, quia calidi sunt & sicci, atque atrabiliarij. Nunc addit his aliud admaniam parati hominis signum, dicens,

horum

horum qui strabones etiam à primo ortu sunt, amentes, maniaci, lapidei, id est parati ad insaniam, & ad stupidam quandam immobilitatem, quæ crescens, solet in cathocum finiri. Hoc idem significant oculi non nictantes, quorum mentionem antea fecerat. Sed quod strabismus à primo ortu insaniam significet, argumentum physiognomicū est, relatione ad passionem. Nimirum qui iam insaniunt, ita solent oculos iactare: quibus autem non est strabismus à primo ortu, sed successit, alterius morbi est solutio. Solere enim abscessu ex alio morbo oculos distorqueri, didicisti nuper ab Hippocrate dicente, solutio doloris coxarum, oculorum distortio.

21 *Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra, & oculus dexter, & quæ infra sunt, nam & mares dextris partibus hærent.*

MVLTVM præstant naturali calore dextræ partes sinistris, quia in dextra parte hepar situm est, principiū omnis nutritionis. Iam verò & generatiua membra sunt dextra sinistris valde calidiora, testiculus enim dexter ex vena caua venam accipit, sinister ex emulgente serosum sanguinem. Porrò ren dexter sublimior & hepati propior. Sed & arteria aorta, à sinistro ventriculo cordis orta, mox versus dextram partem flectitur, & dextro corporis lateri maiores arterias impertitur. Hinc fit vt omnes partes dextræ sinistris sint firmiores, quod vel inde cognosces, quòd mares dextris vteri partibus hærent magis, vt in aphorismo dicitur. Ergo plurimā vim habent circa naturā dextræ partes. Hoc est magnū momentū habet, dextra pars an sinistra sit, quæ affecta sit, aut vtcūque patiens, aliquam significationē præstet. Nam si pars dextra quā sinistra præstantior est, & morbus dextræ quam sinistræ maior, ac deterior. Porrò si oculum peruerti in morbo acuto, aut lachrymari graue est, peruerti dextrum, aut lachrymari, grauius. Si mammam gracilescere gerenti vtero significat abortum, gracilescere dextram abortum maris. Si hypochondrium alterum habere tumorem & dolorem est periculosum, dextrum ita habere, multò grauius est. Atque ita dextra pleuritis, & arthritis, & hemicranea, quàm sinistra, deterior est.

Mulieri

22 *Mulieri menstrua vt cohibeas, cucurbitulam maximam secundum mammam affigere.*

Hic est aphorismus quinquagesimus sectionis quintæ, in cuius commentario diximus nullius partis cum alia vlla esse rectitudinem maiorē, quàm mammæ cum vtero. Causa autem est communio partium thoracis cum genitalibus, quam esse præcipuè in communibus venis, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, iam diximus, non semel, in hoc ipso libro.

23 *Trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet. Si multum fluat lac, necesse est, vt langueat quod in ventre est: si solidiores sint mammæ, magis sanus est embrio.*

Secunda pars huius sententiæ, est aphorismus quinquagesimus secundus sectionis quintæ. Illa verò verba, trimestris puerulus omnia habet manifesta, & lac tunc habet, significant tertio mense esse iam partes omnes fœtus distinctas, itaque finitam partium figuram, seu formationem, & tunc primùm apparere lac in mammis vtero gerentium. Quod de figura dicitur aliis omnibus placitis videtur consonum. Siquidem cum Hippocrates & in libello de alimēto, & in libello de carnibus, & in hoc ipso libro, multos ac diuersos figuræ fines ponat, nullum tamen non intra tertium mensem. Nam fœminæ etiam, quæ tardius quàm mares figuram accipiunt, circa sexagesimum diem, accipiunt cùm tardissime. Huc enim videtur spectare, quòd Deus sexaginta sex dies prohibuit templum adire, eam quæ filiam peperijsset. Communis enim analogismus est, tempus expurgationis enixę, respondere tēpori formationis infantis. Sed quod dicit de lacte repugnare videtur ipsi Hippocrati qui nuper in hoc ipso libro sectione 3. dixerat, lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente. Quibus verbis diximus significari octauo mense lac fieri, quin & Galen. in comment. sententiæ trigesimæ nonæ particulæ quintæ, octauo mense lac fieri docet, quo pacto ergo

ergo tertio? Certè, Aristot. 4. de generatione animal. capit. 8. decidit hanc controuersiam, dicens, septimo mense primum fieri mulieribus lac vtile, ac concoctius, & copiosius, ante id tempus exiguum esse & inutile, quod appareat. Sed quid quod vtile ne octauo, ne nono quidem mensibus fit, siquidem etiam vsque ad peractum tempus expurgationis sunt, enixis etiam, quæ vocantur colostra? Sunt enim colostra (dicit Plinius lib. 28. capit. 9.) prima à partu, spongiosa densitas lactis, & infantes eo lacte vtentes inuadit morbus qui dicitur colostratio, dicunturque colostrati? Certè ita est, lac vsque ad exactum tempus purgationis non est satis vtile, tamen ante septimum, aut octauum mensem omnino inutile & exiguum, ab hoc tempore plus iam est, & nutrire, tametsi cum aliqua incommoditate, potest, fit tamen qualecunque lac mense tertio.

24 *Vena habetur crassa in vtraque mamma, hæc maximam habent partem prouidentiæ.*

In vtramque mammam erumpit ab internis vena quædam valde manifesta, tunc saltem cum mulier gerit vtero, aut lactat, aut cum instant menstruæ euacuationes. Huius venæ pars maxima in mammam distributa insumitur, reliquum venæ repit deorsum per musculos rectos abdominis, vsque ad vterum. Hæc (inquit) maximam habent partem prouidentiæ. Hoc est, hæc multum præstare potest ad præsentionem. Nam vt superiori sectione dixerat, pituitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & rursum in aphorismo si lac in mammis appareat insanum & furibundum. Quæ significant, tumorem mammarum significare transmissiones succorum à capite ad corpus, & contra, ob has scilicet venas. Sed & alium sensum, quem nunc probo magis, hæc verba ferunt. Nimirum magnam significationem præstare prouidentiæ formatoris, has venas, erumpentes in mammas ob infantis necessitatem, & in vterum productas, ob necessitatem fœtus, & vt eadem materia nutriatur, qua genitus sit.

25 *VRinæ stillicidium soluit venæ sectio.*

TRIGESIMVS sextus aphorismus sectionis sextæ est hic. Quare eius enarrationem suo loco require ex meis commentarijs. Galen. enim putauit esse adiectitium.

26 *SI supernæ partes turgeant quæ circa caput, vlcerum purgatio, vomitus, aqua.*

VBI ego scripsi aqua, in omnibus Græcis codicibus ὕδοφ id est aqua intercus. Tamen quia nihil potest illa lectio continere, quod dignum sit Hippocrate, immo neque quod verum, suspicor scriptum fuisse ab Hippocra. ὕδορ idest aqua. Nam facilis lapsus liberariorum fuerit pro ὕδορ ὕδροφ & hæc sententia est vera, & alijs Hippocrat. præceptis valde consentanea Illud σπαργᾶρ idest turgere, significat tumere, & irritatam esse partem vlcere. Si igitur, inquit, supernæ partes, quæ circa caput turgeant, idest si caput habeat vlcus, & adhuc tentetur inflammatione, & tumeat, vlcerum purgatio, vomitus, aqua. Idest curatio est, dare in potu aquam, & expurgare corpus pharmaco, deinde vti ad vlcera extergentibus, & alijs idoneis medicamẽtis. Nam Hippocrates vomitum vocare solet expurgationem quæ pharmaco fit. Quia expurgationes ex bile, crebro faciebat ille vomitione. Huiusmodi est illud, ad helleboros qui non facilè supra purgantur, eorum corpora pluri cibo & quiete humectare: & rursum illud, si velis magis ducere helleboros, moue corpus. Hæc enim, & huiusmodi omnia, nomine hellebori & vomitionis, de omni expurgatione dicuntur. Igitur purgationem & aquam commendat in talibus vlceribus capitis. Atqui vtrunque in præcipuis posuit. Nam lib. de vlceribus, nõ longè à principio, ita scriptum est, Modicus cibus & aqua quàm maximè omnibus vlceribus conducunt, & magis recentioribus quàm vetustioribus, & si quod aliud vlcus, inflammatum est, aut inflammationem minatur, atque si periculum est corruptionis, & vlceribus, ac inflammationibus in articulis, & vbi conuulsionem fieri periculum est, & vulneribus

, bus in ventre: maximè verò omnium fracturis in capite & femore. Porrò de purgatione paulò inferius dicit, Purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert & in vulneribus quæ sunt in capite. Quod purgationem vomitu fieri iubeat consentaneũ videtur aphorismo decimo octauo sectionis quartæ, in quo dicitur, Dolores supra septum
, transuersum qui purgatione opus habent, sursum versus
, purgatione indigere significant: qui verò infra, deorsum.
Quanquam vt in commentatione illius aphorismi dixi purgatio sursum ob caput facta, magna consideratione indiget, & rarò potest magna noxa carere. Cuius gratia in capitis vlceribus, ego non tantum non moueo expurgatorium vomitum, sed ne purgationẽ quidem pharmaco per os ingesto facere soleo, præcipuè si tempus anni calidum sit, sed si possum clysteribus acrioribus, & tenui victu contentus sum, timens, quod libr. de locis in homine dicitur,
, Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciũt
, enim caput pharmaca purgatiua, & ad caliditatem febrilem accedente ea quæ in medicamento est, insaniam facit. Hæc illo loco, quæ mihi videntur admodum rationi consentanea, ac proinde, siue homo vehementer febricitet, & præcipuè secundum partes superiores, siue caput inflammatione tentatum sit, siue tentari periclitetur, siue phreniticus sit, siue magnum habeat vlcus, quòd possit non sine periculo irritari, deuito pharmaca quoad possum, certò sciens his magnopere tentari capita. Indicat enim id somnus, qui ijs qui expurgantur mox ingruit.

27 *A Ventris turbatione aut à tussi, fiente cancro, os amarescit. Dare autem bibere elaterium bis aut ter, nisi balbus sit. Alligare opportet æris florem cum vsseris vsque dum rufus sit, & spongiam, nisi balbus sit.*

Dictum mihi est in enarratione apho. 24. particulæ quartæ, dysenteriam ex atrabile quam lethalem Hippocrates vocat, esse cancrum intestinorum, atram enim bilem eo loco, vt in alijs solet, cancrum cum vlcere excitare, vt flaua bilis, aut salsa pituita, facit, per minus periculosas dysenterias, vlcera alia simpliciora. Simile quiddam accidit

dit in aspera arteria per tusses. Nimirum vt dysenteria fit destillationem patientibus intestinis, & ea quidem in primis radente, deinde exulcerante manifestè, mitius aut malignius, vt est ipsa influentis succi species, ita per tussim asperæ arteriæ tunica interna, in primis detersionem patitur, procedente malo etiam exulcerationem, aliquando etiam tantam, vt magnæ membranæ frusta tussi reijciātur, atque adeo etiam cartilaginum: & hæc vlcera pro specie succi aliquando sunt simplicia, aliquando maligna, non aliter ac in ipso ore videmus fieri, nunc apthas, nunc malignas nomas. Itaque maligna, & dysenteria, & tussis, esse solet, adeo vt cancrum patiantur intestina, aut aspera arteria. Cuius affectionis essentiam, & notas, & curationem, complectitur breuis hæc dictio. Essentiam quidem his verbis, à ventris turbatione aut tussi fiente cancro: notas, his, os amarescit: reliquis, curationem. Nimirum alui turbatio dicitur omnis ventris fluxio immodica, siue diarrhœa siue dysenteria, siue lienteria sit: quæ verò cum intestinorum exulceratione fit, dysenteria est: & tussis etiam fit patiente aspera arteria destillationem acrem, quæ cum procedit multùm, exulcerat. Exulceratio vtraque, timeri debet, ne cancrosa fiat: vbi enim facta erit talis, erit incurabilis. Timebis autem multo magis, si videris os ægroti amarescere, non vtcunque, sed multum. Quia vlcera tunc fiunt, cacoethè, cum corpora ægrotantium sunt cacochyma: nam quæ bono vtuntur succo, aut nulla aut simpliciora habent vlcera; cacochymiæ autem biliosæ nota est, oris amaritudo, qua quidem multum vtitur Hippocrates, vt innumeris in locis videre licet. Non quidem est hæc sola cacochymiæ eius nota, sed est hæc magna: mala quidem in omni febre, tumore, aut vlcere, communi ratione, peculiari autem magis in tussi atque dysenteria, quia oris tunica interna habet cum ventre continuitatem & rectitudinem, atquè cum aspera arteria viciniam & continuitatem, per gulæ partem anteriorem, & asperæ arteriæ posteriorem. Significat ergo oris amaritudo non solùm esse in corpore multam bilem, sed etiam regurgitare in illas partes. Satius autem fuerit, non hanc solam considerare, sed alias etiam notas adiungere cacochymiæ totius corporis & harum partium, quæ ab excrementis præcipuè, & totius

corpo-

corporis colore capiuntur. Sed veniamus ad curationẽ, quam duplici auxiliorum genere exequi iubet, pharmaco, & admotis ventri medicamentis. Elaterium inquit dare bis aut ter. Elaterij historiam & vires, apud omnes qui de materia medicinali scripserunt, licet legere, vtque is sit succus valde purgans. Quem quidẽ ego, alijs omnibus medicamentis expurgantibus, ad dysentericos, potiorem esse non existimo, sed forte alijs minus commodum. Verum antiquus mos est Hipp. expurgationem præcipere, nominato semper aliquo medicamento, eorum quæ sibi erant familiaria, vt elleboro, elaterio, aut vnico. Perinde ergo tu intellige, ac si diceret, expurga. Illud, bis aut ter, festinationem continet, quasi diceret, expurga cito, ac si opus sit, repete medicamentum sine mora. Sed quorsum expurget quis in dysenteria? Annon trahet ad partem affectam excrementa? Certè. Læserit ergo interim? Haud dudiè, tamen præseruat expurgatio à maligna dysenteria, tempestiuè extrahens multam copiam succorum. Quia multo magis exulcerantur intestina paulatim in ea excrementis influentibus, quàm astatim per ea effluentibus multis. Itaque expurgatio, non tollit periculum quod a succis ipsis impendet, siquidem hos trahit ad intestina, sed quod a mora & lenta fluxione. Proinde si expurgandum in dysenteria est, præ propere faciendum, quia vbi multum processerit malum, frustra suscipietur. Neque tamen hoc curationis genere in omni dysenteria vtendum, temeritatis enim aliquid habet excrementa omnia eò vocare, quò cum magno hominis malo sponte fluunt: sed tunc solum cum maligna dysenteriã imminet, adeò vt non videatur mediocris alia curatio, quæ detergentibus & astringentibus agitur, posse esse satis. Tunc enim satius est, aliquid cum temeritate facere, quàm sinere hominem certo perire. Hæc igitur iubet facere, cum turbata est aluus, & os amarescit, nisi ægrotus sit balbus. Balbo enim familiaris est turbatio alui, vt in aphorismo dicitur. æquum ergo est cum eisdem notis minorem morbum esse suspicari, quàm in alio, quopiam homine. Cum ergo non sit expurgandũ nisi in periculosissima dysenteria, non mirũ si in balbo, his ipsis apparẽtibus, expurgatio deuitetur. Accedit, quod vt facilius fit alui fluxio in

X balbo,

balbo, ita facilius augebitur, & fiet nimia, & minus poterit sisti. Ergo à morbo est balbo periculum minus, ab expurgatione maius. Quare satius sit in talibus non expurgare, etiam si in alijs dysentericis, eisdem & æqualibus symptomatis apparentibus, expurgandum sit. Docet deinde eam rationem curationis quæ exterius admotis perficitur, dicens, alligare oportet florem æris, vstum adeò vt rufus sit, & spongiam. Flos æris medicamentum est siccans & astringens, quale vlcera desiderant, sed est etiam exedens, & nimis acre, verum hanc acrimoniam (vt alia omnia acria) vstione deponit, adeò vt fiat, pro exedente valde extergens, quod etiam amant vlcera, præcipuè maligna. Spongia vti possumus, vt instrumento ad fomenta & irrigationes accommodato, & vt medicamento, ipsa enim per se, præcipuè recens, & quæ mare adhuc olet, siccans admodum est, & multa vlcera sanat. Quare inspergere florem æris vstum, & spongiam alligare, citra aliud quidpiam, fuerit ad vlcera sananda potentissimum: aut etiam puluis spongiæ recentis, & vstæ, cum flore æris mixtus, & inspersus. Neque verò mirum tam vehementi medicamento Hippocratem vti. Non enim quancunque dysenteriam, sed malignam docet curare. Poscente vero nobilia medicamenta vlcerum specie, pars affecta tale admodum poscit, quia est natura sicca, & in alto posita, & excrementitiam humiditatem habens multam: quæ omnia siccantium vim augeri postulant. Sed quoniam hæc curatio est vehemens, non nisi cum vehementis morbi suspicitio est, ea vtemur: quare raro ad balbos: quia vt dictum est talium natura minuit eam suspitionem, proinde nunc quoque adiecit, nisi balbus sit.

28 *IN inquietudine, horrore, oscitatione, vinum æquale æquali.*

Hic est aphorismus quinquagesimus sextus septimæ
» particulæ, figura sermonis tantum differens. Illic enim le-
» gitur, inquietudo, horror, oscitatio, vinum æquale æquali
» potum soluit. In alijs codicibus inquietudinem, horrorem, oscitationem, vinum æquale æquali potum soluit. Sed

hæc

hæc differentia sermonis, nihil addit aut detrahit sententiæ. Hoc loco occurrit in omnibus græcis codicibus, quos mihi contigit videre, adiectum præscriptis verbis, aut lac. Verum suspicor, vt alij etiam multi, corruptionem esse codicis, atque illas duas voculas, male in hunc locum cecidisse: quia non sunt in aphorismo. Sententiam autem in aphorismis & in epidemijs scriptam eandem, consentaneum est, in aphorismis perfectius scriptam censeri, atque ita lectionem aliam emendari. Nam aphorismos scripsit Hippocrates, elaboratissimas sententias colligens, hos autem libros non ita, sed vt adhuc obseruans, & elaboranda deinceps compilans: accedit quod ad has passiones minime est vtile. ἀλυμὴ quam ego inquietudinem appello, aut anxietatem, quidam etiam vocant pandiculationem. Tamen luce clarius est, eos errare, ex ijs quæ Galen. dicit in commentario citati aphorismi (æquum autem est illi credere in nominis græci expositione.) Dicit enim esse eam passionem qua qui tenentur, nunquam quiescunt, sed semper præsentibus molestantur, & ab vna re in aliam se trāsferunt. Itaque inquietudinem seu anxietatem licet dicere. Anxij enim inquieti sunt. Hoc verò nihil est minus quàm pandiculatio. Nam hæc est in totius corporis musculis, quod oscitatio in buccis, fitque vt hæc, quòd crassus flatus moueatur inter musculos, eique exitum præstent musculi, varie sese mouentes, vt ille erumpat. Itaque hæc multum crassumque flatum indicant, qui aut ob multum crudumque adhuc cibum in ventriculo fiunt, vt iam iam dormituris, aut quod excrementa in ventrem confluant, vt esurientibus, aut quòd alioqui crasso & crudo excremento abundent, vt iam iam ægrotaturis. Horror sponte fiens (de tali enim Hippocrates nunc loquitur) excrementa abundare, quæ per cutem delata compassionem inferant, significat. Anxietas seu inquietudo, nulla causa magis fieri potest, quàm quod os ventriculi maligna aliqua excrementi qualitate molestetur, vnde & cardialgia, ac lipothimia, fieri nata est. Dictum vero est Hippocrati proxima sectione, ad cardialgiam vtile esse, panem cum vino dare. Nunc ad omnes has passiones iubet vti vino mediocriter temperato, scilicet æquale æquali. Nimirum hæ passiones sunt neutræ potius quam morbi, proinde ad eas

omnes nihil vtilius, quàm victum ita moderari, vt cruda coquantur,& quæ digeri possunt,digerantur, euacuatione manifesta, aut insensibili. Quæ omnia vinum præstare potest;valde dilutum debiliter,meracius, cum febris periculo: proinde iubet æquale æquali temperare. Intellige autem hanc mensuram in vino mediocri retinendam, non in omni. Nam perinde fuerit veteri & generoso vino duplum aquæ infundere, & oligophoro sub duplum, & mediocri æquale. Sed & totum victum opportet, ad procurandam concoctionem,& corporis puritatem, adhiberi idoneum. Nihil enim refert vinum temperare,si vtaris multis horarijs fructibus aut poris, cepis, & alijs.

29 *AD auris dolorem cucurbitulam affigere.*

MVLTO familiarior erat Hippocrati vsus cucurbitulæ ad dolores omnes,quàm medicis huius tempestatis, qui eam adeo timent,vt ne nominare quidem audeant, nisi semi mortuo iam ægroto, quum scilicet satius esset, agere nihil. Verùm Hippocrates (vt videre licet libro de medico) multis ad dolores vtebatur, & pro dolorum differentia,figura differentibus, ad dolores scilicet in alto positos, ad magnam aut fortem tractionem, opus est angustis ore, ad dolores per cutem velut effusos,amplioribus. Ego certè in doloribus circa quasdam partes consistentibus, raro non vtor cucurbitulis, cum scarificatione aut sine ea, cum dolor non cedit vniuersali vocatæ euacuationi. Quamuis enim id nunc Hippocrates tacet,tamẽ intelligi debet quod dicitur, salua methodo. Nimirum affigere opportet cucurbitulam,prægressa totius corporis euacuatione, quam affectus exigat,& ægrotus posit tolerare. Nam neque ad aliud aliquod auxilium valenter resoluens, veniendum est prius. Neque tamen proinde expectandum est, vsque dum totum corpus sit euacuatum,& exsuccum,vt plærique medici hodie faciunt, quibus nulla euacuatio ad cucurbitularum admotionem videtur esse satis, sed quantum vrgeat partis pasio considerandum, atque, vt resoluentia medicamenta admouemus vacuari cœpto corpore, nõ semper euacuatione finita,ita non raro vrgente pasione, cucurbitulæ

ulæ euacuationibus sunt interponendæ, vt morbus qui nō potest expectare totam euacuationem, cum eam partiri opus est, alternatim secta vena & cucurbitulis admotis, perficiatur. Neque enim vbi nondum est iam admodum plenum corpus, neque fluxionis primus insultus est, suspicari opportet tantam futuram tractionem, vt toto ex corpore in affectam partem fluxio commoueatur, aut augeatur: satis enim erit, si de interna doloris sede ad cutem trahatur. Neque enim hypochondrio admouere, hepati aut lieni, & admouere hypogastrio, vesicæ, aut vtero: & admouere lumbis, renibus admouere, est. Intersunt enim musculi & talia multa. Quod si post admotas cucurbitulas dolor recurret denuo, & fluxio, quid prohibebit iterum misso sanguine deriuare? Nam & in alijs curationibus, cum vrgentię aliqua ratione factum est satis, redimus ad legitimas indicationes, quæ procedunt à causis. Libuit hæc fusius dicere, propter eos medicos, qui non tantum non volūt Hippocratem hac in re imitari, sed meam etiam praxim hac causa vituperant. Quod hic Hippocrates ad auris dolorē, in calce libri de iudicationibus commendauit ad omnes partes circumcirca caput dolentes, his verbis, Caput circumcirca dolenti, quicunque ex supernis locis doluerit, cucurbitam affige. Itaque & ad dolorem oculi, & occipitis, & temporum. Ob aurem quidem humero in primis, deinde ceruici è regione, deinde, post aurem glandulis eius loci. Nam ipsi auri admoueri non potest, sed neque oculo, sed si alter laboret eisdem partibus quibus ad aurem, sin ambo, mediæ ceruici ad occiput, vt & ob tempora. Dixerat proxima sectione Hippocrates, si auris doleat lacte vtatur. Quæ sane videntur longè diuersa auxilia. Sed non mirum, multis sæpe opus est ad eandem pasionē, aut ob differentiam causæ, aut temporis. Velut si ad phlegmonem auris in primis instilletur lac, temperandi, partem & mitigandi dolorem, gratia, procedente malo affigatur cucurbitula, reuellens & euacuans: aut ad phlegmonem, instilletur lac, ad dolorem ex flatu, admoueatur cucurbitula.

3 *QVodcunque supernorum doluerit, dolor in coxas, aut in genua, & asthma, soluit omnia, cum hæc fiūt.*

HAEC quoque sententia scripta est loco citato libri de iudicationibus, & non est à proxima dictione decissa, sed eadem sententia. Nimirum dicit quæcunque pars supernarũ in capite doluerit, curari cucurbitula. Quod vero curationi non cædat, nequè hominem interimat, sed producatur, solui solere cum abscessu, vt alios omnes morbos productus & salutares Abscessus quos solent habere, sunt, in coxas, aut genua, aut firmari in thoracem, & facere asthma. Quod quidẽ consonũ est illis verbis quæ proxima sectione enarrata sunt, si caput doluerit ad pectus descendit, deinde ad hypochondria, postea ad coxam. Omnia verò vt doleant fieri non potest.

11 *IN volulo tenui frigidum vinum multum merum secundum rationẽ dare vsque dum somnus sit, aut crurum dolor fiat? soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore.*

PVLCHERRIMAM, & mihi iam experimento probatam, docet curationem voluuli: non omnis (neque enim eius qui ob inflammationem fit, & quem acuta febris comitatur) sed eius qui à flatu crasso distendente, aut feces duras ad intestina gracilia afferente, aut à succo frigido impacto. Talem enim nihil potest soluere melius, quam vinum merum. Coquit enim cruda, extenuat crassa, dissipat flatus, digerit deducitquè per corpus. Quare aut coquendo, dissipandoquè causam, aut in aliam partem trudendo, liberat ab hoc malo. Accersere enim solet vinum somnũ, aut artuum dolores, aut articulorum, suscitare: & vtraque harum est in hac affectione causa salutaris. Somnus quidẽ quia per quietem & indolentiam facultas reficitur, & reuocato intro calido, causa coquitur. Dolor articulorum, aut artuum, quia facto tali abscessu cessare solet morbus prior, velut in podagricis habemus obseruatissimum. Vix est morbus a quo non liberentur podagra superueniente. Nimirum vt Hippocrates nuper dixit, non potest fieri vt omnia simul doleant. Igitur vel ijs rationibus est vtile vinum, quod somnum conciliet, & dolores crurum afferat, & cum horum aliquid fecerit, satis vini putetur datum. Si enim

enim in his doloribus stupefacientia sæpe sunt vtilia, quod summum faciant, ipsa alioqui per se noxia morbo, quanto vtilius sit vinum, quod somniferum etiam est, & per se vtile ad morbi causam tollendam? Non tamen vtcunque datum hæc fecerit, sed vt quam optime hoc poterit facere. Puta satis multum & merum. Dilutum enim aut exiguum, neque somnum, neque dolores crurum affert. Multum si affatim detur, non poterit retineri, sed statim euometur, vt potest ventriculo talium, ad vomitionem conuerso, etiam fæcum: neque multum & merum si retineretur, coqui posset a facultate debili, acesceret ergo, & factum acetum augeret morbum. Quid ergo superest? vt detur multum merum, sed paulatim, crebro scilicet & exiguo haustu. Ita n. paulatim retinebitur & coquetur, & coquet, & reliqua præstabit bona. Hoc in calce libri de iudicationibus vbi hæc eadem sententia verbis, nonnihil differentibus, scripta est, docuit Hippocrates dicẽs, vinum multũ merũ Κὰταμυκσον idest paulatim dare. Et hoc idem est quod nunc intelligit dicens, Κὰταλογον, idest secundum rationem. Nimirum illud datur ad hanc passionem secundum rationem, quod datur frigidum, multum, merum, & paulatim. Reliqua quidem ob causas dictas, frigidum verò, vt ita quoque minus euomatur. Addit, soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore. Quæ verba partim nouum sensum, partim prioris confirmationem continent. Nimirum febris & dysenteria sine dolore, cum sponte superueniunt, tollũt voluulum: febris quidem, eum qui à flatu, aut crassis & pituitosis: dysenteria, & hunc, & eum qui à sicis fæcibus. Sed vinum multũ paulatim datum potest facere febrem, & dysenteriã: omnes ergo bonos voluuli exitus, qui numerantur quatuor, somnus, dolor artuum, febris, & dysenteria sine dolore, facere solet vinum. Quare voluulo admodum salutare sit. Sed quam vocet dysenteriam sine dolore? Si enim intestinorum exulceratio, quo pacto sine dolore sit? Certe Hippocra. loco citato ex lib de iudicationibus, non addidit illud sine dolore, sed simpliciter dixit, febris aut dysenteria. Quapropter quidam censent hinc deleri, vt codicis corruptione interiectum. Ego verò non ita censeo, sed dysenteriam hic & illic dici quancunque alui perturbationem, addi verò hoc loco sine dolore, vt significetur diarrhœa,

quæ hoc differt à peculiariter vocata dysenteria, quod sine dolore, aut cũ minori dolore intestinorum est crebra deiectio, & hæc sane succedens illi, solet soluere voluulum.

32 *SI hypochondrium distentum fuerit, comprimere manu & lauare; aquæ recedentis à lacte, octo cotylas bibendas dare: si autem vomat, & non bibat, alij intritum acutum.*

DISTENTIONES hypochõdriorum fiunt flatu, aut aqua, aut succis crudis eo loco redundantibus, aut tumoribus scirrhosis cum obstructionibus viscerum consistentibus, vt per hydropis duo genera, ascytem & tympanitem, & per morbum vocatum flatuosum (est vero melancholia hypochondriaca) & ventriculi apepsias frigidas. Fiũt etiam hypochondrij elationes ob inflammationes magnas. Quacunquè ex causa intumescat, hypochondrium, curatur horum aliquo, aut his omnibus, compresione manus, lotione, expurgatione & mouentibus vrinas, ac aperientibus cibis. Inflammationes, missionem sanguinis ante hæc omnia amant: & reliquæ etiam affectiones aliquando, sed non semper, nequè tam copiosè. Verum comprimere, cum flatu, aut aqua, aut etiam tumoribus scirrhosis eleuantur, vtile est, quia aqua & flatus expulsi inde, coguntur exitum quærere, & tumores prohibentur adeò crescere, & cũ sine indolentes, nihil læduntur. Comprimere autem manu quàm fascia, maiorem quandam habet vtilitatem, quia manus calore naturali, & nobis familiari, coquit, & soluit flatus. Lotio sanè seu irrigatio hypochondrij, ad omnes dictas passiones vtilis est, sed non exquacunquè materia, neque ex eadem ad omnes, sed ex diuersa pro affectionis & partis indicatione: velut ad obstructiones vẽtriculi, ex mẽtha & absynthio: hepatis, ex hoc ipso & mentha, cum exiguo aceto: lienis, tamarycis, cappari, & splenij, & aceto pluri. Ex his verò parantur olea, aut decocta, & hæc, ex aqua marina, aut vrina. Serum lactis, quod aquam succedentem ex lacte vocat, frigidum & humidum medicamentum

est

est verũ participatione quarũdã acriũ particularũ, est expurgans, & extergens deobstruens, & mouens vrinam. Quare in dictis obstructionibus maximi est vsus. Vtimur verò eo, nunc simplici, vt cum obstructiones cũ calore aliquo præter naturam, siue febricula consistunt, nunc verò composito, vt cum sunt cum frigida materia, & intemperie. Tunc enim, ad pituitam, admiscemus illi mel & salem: ad melancholiam infundimus quæ eum humorem possint extrahere. Iubet verò Hippocrates dare octo cotylas. Capit verò cotyla vncias nouem. quare octo cotyla ferè capiunt, quod hispani vocant azumbre. Hippocrates certè potiones omnes medicamentosas dabat maiori quantitate quam nunc est in vsu, verùm hæc maxima quantitas est, vt bibatur vno die. Ille verò dabat vt affatim satisque multùm expurgaret. Ego hanc expurgandi rationem nondum sum expertus. Seri autem duas cotylas sæpe dedi ad expurgandum paulatim, vt per aliquot dies cotylæ duæ summo mane acciperentur, nunc simplicis, nunc cum aliqua infusione. Atq; ad expurgationes copiosas, in sero lactis medicamina bene purgantia dissoluo. Merito verò timet Hippocrates ne tantum seri non possit bibi sed euomatur, præcipuè distento antea ventre: proinde iubet intrito, quod paratur ex allio, vti. Nam hoc vt Dioscorides ca. de allio monet, vrinã ciet, & hydropicis est vtile. Certè & flatus dissoluit, & obstructiones omnes tollit. Febricitantibus verò, aut dolentibus capite, ne detur, præcipuè insuetis. Alioqui verò ad distentiones ex flatu aut aqua, est eius vsus vtilissimus.

33 *AD reduuias galla nigra cum melle.*

ABSCESSVS qui iuxta vngues oritur, exiguus esse solet, quare siue suppurauerit iam, siue nondum, siccante medicamento ac resoluente, quale hoc est, aut fieri prohibebitur, aut factus breui delebitur, & citra vnguis corruptionem. Nam galla repellit & siccat, ac siccando absumit humorem. Mel resoluendi vim habet.

34 *VT mulier in vtero habeat, polypos super flamma assatos quam calidissimos & plurimos, semiustos, edendos*

edendos dare. Et nitrum ægyptium, & coriandrum & cuminum terere, & pastillos facere, & apponere pudendo.

Non ad quascunque steriles vtilis curatio est hæc, sed ad eas solum quæ frigidæ, & semine fęcundo parum abundantes, sunt. Polypus enim est salacissimum animal, & qđ coitu nimio resolutum tabescit. Quæ verò talia sunt, necesse est vt augendi semen vim habeant, tali enim succo sunt. & in talem nata mutari. Iam verò quod apponi iubet calorificum est, ac proinde tentiginem faciens. Quanquam ego cuminum detraherem. vt pote quod absumit flatum, vt ruta. Dixi ego ante, hanc illitionem in dorso factam, ad vehementes rigores esse vtilem.

35 *Si caput ex crapula doleat, vini cotylam bibere: si vero aliter doleat, panem calidissimum cum vino mero edere.*

Non temere dari debet vinum dolentibus capite ex vino, sed tunc solum, cum & dolores oculorum soluit, vt in aphorismo dicitur, cum scilicet corpus plenum non est, & dolor firmatus ob causæ difficilem discusionē. Quod dicit si verò aliter doleat (intellige, si verò ob cardialgiam vt plærunque fieri solet) edere panem quam calidissimū cum vino mero. Nimirum superiori sectione dixerat, hoc soluere cardialgiam. Constat verò sympathiæ curationem debere incipere à curatione protopathiæ.

LIBER TERTIVS EPIDEMIORVM.

Sectio prima.

Ægrotus primus.

lib: 7 co

1 *PYTHION qui habitabat iuxta telluris templum. Cœpit tremor à manibus, prima die febris acuta, delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Tertia eadē. Quarta à ventre pauca, mera, biliosa, fluxerūt. Quinta omnia exacerbata sunt, somni tenues, & aluus restitit. Sexta sputa varia, subrubra. Septima os distortum est. Octaua omnia exacerbata sunt, tremores perseuerabant, vrinæ autem in initiis, & vsque ad octauam tenues decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decima sudauit, sputa subcocta, indicatus est, & vrinæ subtenues circa iudicium, post iudicium autem quadraginta diebus postea suppuratio circa sedem. & stranguriosus factus est abscessus.* ϖ. ϖ. ου. Μ. υ.

NE liber hic incipiat à solœcismo, satius est putare, verba illa, Pythion qui habitabat iuxta telluris templum, seorsum scripta esse, vt titulum huius narrationis, & narrationem incipere ab his, cępit tremor à manibus. Ex tota narratione cōstat, hanc fuisse acutam febrem à principio, vnam earum quæ intra quatuor decimam finiuntur (iudicata enim est vndecima) sed imperfectè iudicatam decidisse ex acutis, in genus earum quæ durare solent quadraginta dies. Est consideratione digna, motus figura, quam ab initio retinuit. Incidit enim exacerbatio in secundum diem, vt fieri solet, in iis, quæ mouentur per pares: sed iam

iam inde non habuit exacerbationes per omnes pares, sed quartanas. Nam exacerbatio repetiit quinto, & octauo,& iudicatio vndecimo. Atqui iudicatio eiusdem diei est,cuius esse solet exacerbatio. In diem secundum incidere exacerbationes,morbi est ex multa materia pendentis: quartana verò figura, atrabiliarij. Atqui profecto morbus erat ex multis & variis,& concoctu difficilibus. Patiebatur verò præcipuè cerebrum,& neruorum principium, quia cœpit primo die delirium,& tremor à manibus.Nam & si Galenus putat,tremorem hic vocari,eum qui per animalis facultatis debilitatem euenit, atque hic significare debilitatem ex aggrauatione, ego verò suspicor motum conuulsiuum,per quem non possunt manus consistere, vocari tremorem,quia perrarum est incipientibus febribus tremere: tentari verò conuulsione,aut concuti rigore quodam, admodum frequens, atque hunc etiam vocare tremorem est consuetissimum. Accedit, quòd cum hic teneretur febre acuta,& deliraret,& somni essent tenues, irritabatur cerebrum biliosis & acribus. Quid ergo magis consentaneum, quàm neruos quoque in principio irritatos,cõuulsiuè moueri? Maximè cum Galenus mox dicat,quia habuit die sexta sputa varia & subrubra, & deinde subcocta citra difficilem respirationem,fuisse collecta excrementa multa prima & suprema intercostalia,qua nascuntur nerui manuũ, quæ enim fingi potest maior conuulsionis occasio,quàm excrementa,qua nerui oriũtur? itaque die prima cèpit febris acuta,tremor manuum,& delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Maximæ profecto acutiei. Acutus enim est morbus in quo pericula citò veniunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca mera biliosa fluxerunt. Iam hinc licuit agnoscere morbum lethalem aut difficilis iudicij, quia deiectiones intempestiuæ erant,hoc est non prægressa cõcoctione, quas euacuationes vocauerat Hippo.decretoria non decernentia: sed & quia exibant pauca, nam & stillas sanguinis de naribus vituperat hac ratione Hippoc. Nimirum cum tentat natura pellere,tanto maioris impotentiæ est, quantominus pellitur: sed quia mera & biliosa. Nã excretiones omnes meraciores vituperat Hippoc.in prognostico, ponitq; in lethalibus biliosas deiectiones.Mortuus ergo haud dubie hic homo esset, nisi admodum firma facultate fuisset,

ſet,qua quia fuit, euadere potuit:ſed cum difficili iudicio, decidentia,ac tandem duplici abſceſſu. Quinta,omnia exacerbata ſunt,& ſomni tenues , quin etiam ſomni ſignificabant cerebri paſſionē. Quin & aluum ea die reſtitiſſe, malum. Reſtitit enim ęgro non leuato,ſed malignius ęgrotante:quare ſine vlla conferentia. Præterea recurſum in ſuperiora minabatur : maximè cum cōtigerit ſeptima die os diſtorqueri:quod ſine conuulſione aut paralyſi muſculorum mouentiū buccas,non potuit fieri. Vnde magis adducor vt ſuſpicer,manuum tremorem fuiſſe conuulſionē , aut paralyſim. Quia nerui motus buccarum & manuum , proximū ortū habent. Si igitur ſputa ſexti diei varia ſubrubicunda, ſignificabāt redundantiā ſanguinis & pituitę intra thoracē, non autē in pulmone,neq; ſepto trāſuerſo, neq; humilibus intercoſtalibus(quia Hipp.difficilis reſpirationis meminiſſet) ſed in ſupremis intercoſtalibus qua oriūtur nerui manuū,& proximi his nerui buccarū,apertè ſunt conuulſi aut reſoluti,quis iā non ſuſpicetur tremulū manuū motū, conuulſionis aut reſolutionis fuiſſe initiū? Accedit quod octaua,qua omnia rurſum exacerbata ſunt,perſeuerabāt tremores,qua die probabile eſt euacuatā fuiſſe iam multitudinē, partim ſpontaneis deiectionibus quæ anteceſſerāt, partim ab ipſo Hipp.Narrat poſtea quales vrinę fuerint in Pythione. Hoc enim nunquā contemnendū eſt.Narrat verò id diſtinctiſſimè perſequens omnes vrinæ partes.Nā fuſuræ ſubſtantiā & colorē,& id quod cōtinetur,& quibus diebus ſimiles fuerint,& quibus receperint mutationem, dicēs,vrinæ ab initiis ,& vſq; ad octauā,tenues,decolores, ſuſpēſiones habentes nebuloſas.Decolores dicuntur aquoſæ.Tales enim ſunt,quæ colorem minimè omnium habent . Tenues verò & aquoſæ maximè cruditatis ſunt, quare ſuſpēſiones non fuerint bonæ,candidæ & leues coquēda materia fieri conſueuerunt,ſed obſcuræ,turbidæ,nebuloſæ, quales crudis adhuc morbis apparere ſolent . Perſeuerauerunt tales vrinæ vnam ſeptimanam. Ab octaua die quæ ſecundæ ſeptimanæ eſt prima , cœperunt fieri , pro tenuibus aquoſis,ſubtenues , quales perſeuerauerunt vſque ad diem vndecimam , quā iudicatus eſt. Decima enim ſudauit , ſputa ſubcocta, quæ ſcilicet antea varia , & ſubrubra, iam candida , & mediocriter craſſæ , copioſius excreari cœperunt,

perunt,& ita iudicatus eſt,die ſcilicet proxima,quæ quarta erat ab octaua,qua fuerant exacerbata omnia, & viſus eſt à febre liberari:ſed quia ſine concoctionis ſignis iudicatus eſt,imperfectius eſt iudicatus,ac proinde,exactis aliis quadraginta diebus,duplex abſceſſus contigit, ſuppuratio circa ſedem in clune, ſcilicet, in quam veriſimile eſt craſſa & cruenta abſceſſiſſe,& ſtrangurioſus abſceſſus,hoc eſt fluor vrinæ cum dolore, receptis in vrinæ vias acribus tenuibus, & ſalſis.Hoc genus iudicationis eſt quod apparuiſſe in multis eorum, qui in Thaſo ægrotauerunt, ſecunda ſectione libri primi narrauit, dicens, Multis autem & vrinæ fluxiones cum dolore bilioſæ, aquoſæ, ramentoſæ, purulentæ cũ ſtillicidio, non renales. Sed his alia pro aliis. Sed hæc verba ſuo loco enarrauimus. Nunc supereſt literas has exponamus. ϖ. ϖ. ου. M. υ. has literas, & multas alias, quæ in ſequentibus hiſtoriis ſubſcribuntur, conſtat ſcriptas eſſe ab Hippocrate breuitatis cauſa, ita vt ſit, vt notas exitus morbi, & ſpeciei iudicationis. Nam in omnibus qui mortui ſunt,vltima litera eſt. θ. in his qui euaſerunt. υ. vnde euidẽs fit illud ſignificare θάνατον. id eſt,mortem, hoc ὑγιείαν, id eſt ſanitatem. Prima litera ſemper eſt. ϖ. quæ cum in omnibus ſcripta ſit,quid aliud eſſe poſſit,quam. Πιθανὸν. id eſt probabile:mediæ verò literæ, variè pro differentia iudicationis ægrorum, ſcriptæ ſunt. Quare oportet in ſingulis, quæ eis euenerunt conſiderare,indèque coniectari quid literæ ſignificent,idque habere pro vero,quod maximè quadret. Velut nunc,quia vrina fluente quadrageſimo ſanatus eſt,fuerit. π. Πιθανόν. i. probabile. π. Πλήθει,i.multitudine. υ. οὔρων. i.vrinarũ. M. hoc eſt quadrageſimo (nam eius numeri nota eſt.) υ. ὑγείαν. i. ſalutẽ contigiſſe homini. Dubitare verò poſſis,an quadrageſimo à primo abſceſſum habuerit, an ab vndecimo quo eſt iudicatus. Mihi quidem ab hoc videtur,qui fuerit à primo quinquageſimus. Nam etſi quadrageſimus eſt magis iudicatorius,fuerit verò duplicis generis morbus,acutus, & decidens,& duplex motus,& duplex iudicatio, & duplex dies decretorius. Non alia ratione adducor, quàm quòd Hippocrates ipſe ita factum narrat, dicens, μετὰ κρίσιν ὕστερον. id eſt, poſt iudicationem. poſteriùs. τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν quadraginta diebus. Sed hæc hiſtoria non petit plura.

Aegro-

Ægrotus II.

2 *Hermocratem qui decumbebat iuxta nouum murum, ignis corripuit, cœpit autem dolere caput. Lumbos. Hypochondrij intentio molliter, lingua autem ab initio adusta est. Surditas statim, somni non inerant: siticulosus non valde, vrinæ crassæ, rubræ, reposita non subsidebant. A ventre autem vsta non pauca exibant. Quinta minxit tenuia, habebant suspensionem. Non subsidebant. Ad noctem mente commotus est. Sexta ictericus, omnia exacerbata sunt, non resipiscebat. Septima cum difficili tolerantia, vrinæ tenues similes, sequentibus similiter. In vndecima verò constituto omnia visa sunt leuata esse. Coma incepit, vrinæ crassæ subrubræ, infra tenues, non subsidebant, resipiscebat tranquillè. Quatuordecima sine febre, non sudauit, dormiuit, intelligebat omnia, vrinæ similes. Circa decimam septimam existenti rediit, calefactus est sequentibus, febris acuta, vrinæ: rursum autem vigesima iudicatus est, febre liber, non sudauit. Cibum non capiebat per totum tempus, resipiscebat, loqui non poterat: lingua arida, non sitiebat, dormiebat soporosus. Circa vigesimam quartam calefactus est, aluus humida, multis tenuibus fluens, & sequentibus febris acuta, lingua combusta est. Vigesima septima mortuus est. Huic surditas semper perseuerabat, vrinæ aut crassæ & rubræ, non subsidentes, aut tenues & decolores, suspensiones habentes. Gustare non poterat.*

GALENVS narrat, priores enarratores cōmentos esse multa, excogitantes causas quibus dixerat Hippocra. Hermocratem decumbere ad nouum murum, putantes magnū aliquid eis verbis insinuari, contineríque occasionem, qua febricitare cœperit. Verùm omnia illa merito censet Galen.

meras

meras nugas esse, hæc enim & huiusmodi alia quæ occurrent, quale etiam fuit Pythionem iuxta telluris templum habitasse, solùm memoriæ gratia scripta ab Hippoc. sunt. Sed febris speciem & constitutionem consideremus. Fuit haud dubie febris ardens, quæ ab hepatis inflammatione præcipuè incepit, & phrenitidem attulit, ac tandem per naturalis caloris extinctionem interemit: durauit verò vsque ad vigesimum septimum. Vt iam hinc constet, non omnes acutos morbos finiri intra vigesimum vt Gal. videtur putasse, sed ad vigesimum septimum etiam posse produci, nō deposita acutie. Neque id profecto immerito. Nam quatuor septimanæ, quæ eò die finiuntur, vnico lunæ motu complentur a quo vires diebus decretorijs accedere probabile esse, indicatum iam alibi non semel est. Habuit morbus hic semper signa pernitiosa, multa, ac varia, partim phrenitica, partim extinctionem facultatis præse ferētia. Illud verò habuit insigne, intra dictos dies visum esse hominem febre liberatum non semel, cum tamen esset tam citò moriturus. Sed singulorum significationes & causas percurramus, Hermocratem inquit corripuit ignis, hoc est ingens febris, cœpit dolere caput, & lumbos, hæc, causæ morbum facientis, multitudinem & commotionem indicant, solentque magis in morbum initijs vrgere, quàm cùm iam sunt plurimùm aucti: cōtra ac symptomata, alia q̄ ob materiæ alterationem contingunt. Agitata autem multa materia caput dolet, quia fumum è toto corpore excipit: & lumbi, ob magnam venam, quæ per illos cum arteria etiam magna, perreptat. Verùm hæc & si multarum febrium initijs fiant, non sunt illis pathognomonica, proinde non fiunt in omnibus, sed quibus maximè contingit repleri caput, & sanguinem conturbari. Hypochondrij distetio molliter, hoc est sentiebatur hypochondrium intentum, sed non sentiebatur durities, sed velut vacua distentio. Hoc oportet considerare hoc loco, diligentissimum Hippocratem, nunquam in febribus acutis omisisse hypochondriorum attrectationē, quam in prognostico cōmendauit, & merito quidem. Vix quippe vnquam occurrit vlla earum febrium quæ vehementer ardent, vt per quas lingua exusta est, & quæ exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod internorum viscerum præcipuè patiatur, habeat-

beatque inflammationem, aut eam quàm phlegmonem græci vocant, aut pro hac erysipelas, aut quam vocāt phlogosim, hoc est ardorem. Sentiunturque hæc, duritie, tumore, dolore, aut calore insigni in ea regione, qua, viscus affectum, locatum est, velut nunc Hermocrati hypochondrium erat intentum, quod, quia non dicit vtrum fuerit, dextrum an sinistrum, cum soleat vbi ambo intelligit, dicere hypochondria, alterum, idque dextrum magis consonum est intelligere, quia linguam ērat exusta, & quæ exibant valde biliosa, quæ in hepar referre, sanguinis officinam, est consentaneum: & quia huius hypochondrij, quàm contrarij, tumor periculi plus affert. Sed quia non sentiebatur durum, licet intelligere, si quæ fuit phlegmone, fuisse in parte caua, aut fuisse exiguam, aut fuisse solum erysipelas, aut ardorem. Ita enim tumere potuerit pars fluxione, sine duritie. Atqui ego mox ac vstionem maximam in febricitante intueor, si phlegmonis internæ signa, quæ diligenter requiro, non apparent, de aliqua tamen tali affectione cogito, & eo curationis rationem dirigo. Surditas inquit, statim. Somni non inerant. Hæc duo signa phrenitica sunt, hoc est phrenitim futuram significantia. De surditate video conceptam vulgo hanc opinionem, quæ in medicos etiam transfusa iam est, in morbis acutis bonum signum esse. Eos enim qui morituri sint, plus satis audire. Verùm hi ex quibusdam quæ revera solent euenire, falsam assertionem colligunt, & Hippocrati ac Galeno valde repugnantem. Qui extenuati plurimum, illæsa mente moriuntur, aut fortasse etiam læsa, auditorio tamen poro non occupato, multum solent audire, vt mirentur qui adsunt. Quod extenuationem partium pori auditorij, & nuditatem nerui, reijci rectè puto. Quanquam non raro qui adsunt mirantur, non quod ægri plus alijs audiant, sed quod eos audituros iam non putarent. Sed sit ita, quidam morientium audiant solito plus (nam iam id aliquando fieri non nego) cur tamen proinde surditas bonum signum putetur? Verum est etiam quosdam acute febricitantium, quibus surditas superuenit, liberari fluente sanguine de naribus, alios fluxione alui, alios coxæ, & genu dolore, nihilominus surditas nihil boni preseferet, nisi bonum signum

haberi debet, quod ſignificat periculum, quod modo aliquo poſſit æger euadere. Certè ſurditas, conſtante facultate ſignificat phrenitidem imminere, debilitata, mortem. Si verò poſt phrenitidem, aut grauem alium capitis morbum ſurditas ſuccedat, priori morbo ceſſante, aut alleuato, & facultate non debilitata, haberi poſsit bonum ſignum, quia poterit eſſe facta, abſcedente materia ab interno cerebro ad externas eius partes, expectabunturque tunc temporis a ſurditate parotides. Huic igitur cui ſurditas non in extremo ſuperuenit, ſed ſtatim, ſignum fuerit raptus bilis in caput, maximè ſublato ſomno. Bilis enim in cerebro peruigilium, vt pituita veternum facit. Addit non valde ſiticuloſum fuiſſe, quod in tanta febre duorum alterum ſignificare poterat, corruptionem ſenſus, aut delirium. Nam nõ dolere cum ſit cauſa dolendi in parte, nulla alia ex cauſa fieri poteſt, quam aut quod propria partis natura admodùm ſit corrupta, ac proinde in ea ſenſus, aut quod mens, quam partibus omnibus, (vt in controuerſiarum lib. quinto capite de ſympathia protopathia, antipathia & conſenſu, indicauimus,) vt ſentiant adeſſe oportet, ſit per delirium auocata, Ac proinde & ſi patiatur non ſentiat. Iuxta id quod in aphoriſmo dicitur, Quicunque parte aliqua dolentes omnino dolorem non ſentiunt ijs mens agrotat, Senſum ſtatim non eſt conſentaneum fuiſſe corruptum, ſed cæpiſſe eum à principio mente capi, fuiſſequè hoc etiã ſignum phreniticum, vt priora. Exeuntia maximam bilioſorum redundantiam ſignificabant. Vrinæ enim erant craſſæ rubræ, & deiectiones multæ, vſtæ. Vrinæ porrò repoſitæ non ſubſidebant, quòd agitationem magnam ſanguinis biolioſi ſignificabat, ac proinde, hoc quoque capiti minabatur. Itaque vrina ſimul ſignificabat paſſionem calidam quæ hepati aderat, colore, & quæ cerebro imminebat perturbatione. Hæc a principio vſque ad quintum diem adfuerunt. Quinto vrinæ cœperunt apparere tenues, habentes ſuſpenſiones ſublimes, quæ magis etiam quam priores ſignificauerunt phrenitidem. Nam cum ſemper miſtæ eſſent craſſæ & rubræ, repente factas eſſe tenues, quid aliud quàm in contrarias & ſuperiores partes rapta excrementa, ſignificabant? Id enim ſignificare ſolere tenues vrinas, dictum ab eodem Hippocrate eſt in aphoriſmo, his verbis,

Quibus

„ Quibus vrinæ perſpicuæ & albæ ſunt, malæ: maximè in
„ phreniticis ſi apparuerint. Iam verò ſuſpenſiones ſubli-
mes idem ſignificabant. Cum enim non ob manifeſtam
coctionem fierent, vt nubes bonæ ſolent, conſtat flatum
multum in cauſa fuiſſe, qui crudum ſuccum efferret. Me-
rito ergo eadem die ad noctem mente commotus eſt,
durauitquè hæc commotio vſque ad vndecimum diem,
quo, vt dicemus cœpit tranquillè reſipiſcere. Sed priora
percurramus. Sexta, inquit, ictericus eſt factus. Hoc in
acuta febre ante ſeptimum grauiſsimum eſſe in aphoriſ-
mo dicitur, ſignificabatque phlegmonoſi affectus hepatis
magnitudinem: ſed & quia ſexto, erat multò grauius. Omni
bus enim euacuationibus & abſceſsibus infauſtus eſt is
dies. Quanquam aliquos etiam contingit, ictericos eo
die factos, liberari, quod primo huius operis ſectione
ſecunda multis accidiſſe narrauit. Sed hic nullum aliud
ſignum renuebat, omnia enim erant lethalia, & ea die om-
nia exacerbata ſunt, & non reſipiſcebat. Hoc dicit, quod
non fuerit delirium intercisum, vt per paraphrenitidem
ſolet, ſed perpetuum, vt per phrenitidem Septimam tran-
ſegit cum difficili tolerantia, omnia ſcilicet maleferens,
& languescens. Vrinæ adhuc perſeuerabant ſimiles priori-
bus, tenues ſcilicet, vt & in ſequentibus vſquè ad vndeci-
mam. In vndecima verò conſtituto omnia viſa ſunt leuata
eſſe, non tamen leuata ſunt reuera, ſed peruigilium, anxie
tas, ac magnitudo, commutata cum comate, quod nihilo
melius erat. Non enim minus ſomnus quàm vigilia, ſi mo
dum excedit, malus eſt: fit enim aut debilitata facultate,
adeò vt non poſsit vigilare, aut refrigerato, aut obſtructo
primo ſenſitiuo frigidis & pituitoſis. Hic non erat veri-
ſimile, cum tam multis ſignis morbi mere bilioſi, repen-
te pituitam cepiſſe abundare, ſed potius langore naturalis
caloris, & debilitate facultatis, hominem iam hinc non
potuiſſe vigilare. Vrinæ, ſpecie mutata, redierunt ad-
craſſas ſubrubras. Erant verò nunc infra tenues, hoc
eſt in ſummo craſſæ & perturbatæ, in imo minus craſſæ,
quaſi pendente fæce, vt fieri ſolet in vini dolijs, cum
builit multum. Has vrinas putat Galen. mediocres
fuiſſe, ac proinde, ob contrarij inquam ſigni concurſio-
nem, tardatam fuiſſe hominis mortem vſque ad vi-

gesimum septimum. Ego verò nihil boni putò præ se tulisse has vrinas: ed longè diuersas fuisse, ab illis quas in prognostico, longitudinem morbi & securitatem significare, dixit. Hæc enim erant perturbatæ sine subrubro sedimento, infima parte tenuiores, quas arbitror significasse exusti sanguinis perturbationem, cum crassioris flatus redundantia. Neque mirum durasse hominem vsque ad vigesimum septimum. Nam cum duplex sit moriendi modus, & alij moriantur vi morborum perempti, alij sensim extincta facultate, illi breuius, hi tardius mori solent, contingitquè mirari sæpe medicos, quod post signa desperationis, tandiu vita producatur. Nimirum extinctio facultatis, non afferente morbo repentinum casum, magis producitur, quàm atroces morbi solent. Hic autem Hermocrates à quinto vsque ad vndecimum phrenitidem tenebatur, iam inde soluta phrenitide naturalis calor sensim elanguit. Addit, resipiscebat tranquillè., hoc est, inquietudine deposita redibat ad mentem aliquando, quia iam hinc fuit delirium intercisum vsque ad diem quatuordecimum, quo omnia intelligebat, liber iam omnino à delirio. Consideratione dignum est, post diem septimum non amplius facere mentionem Hippocratem singulorum dierum, sed vndecimi, quatuordecimi, decimi septimi, vigesimi, vigesimi quarti, & vigesimi septimi. Nimirum hi sunt quaternarij, qui in primis sunt comtemplabiles in morbis acutis, & afferunt insignes mutationes, & singulorum mutationes indicant mutationes alias, in sequentibus proximè. Vt cum vndecima viderentur alleuata omnia, decima quarta attulit mutationem maiorem, quia à febre fuit liberatus. Addit, non sudauit, quod non de sudore solo intelligi debet, sed de omni alia euacuatione, quasi diceret, liberatus est a febre, tamen non habuit euacuationem aliquam, qua febris solueretur. Nominat autem fortasse sudorem, quod hic ardentibus febribus sit familiaris euacuatio. Sed quorsum hæc dicit Hippocrates? non enim videbatur referre, narrare, quæ non acciderunt, sed quæ acciderunt Hermocrati. Certè, vt insinuaret causam, qua non est soluta febris tutò, sed habitura proximo

qua-

quaternario recidiuam. Nam quo tuta habeatur iudicatio, debet fieri cum signis concoctionis, & euacuatione idonea pro morbi ratione, quæ aliter fit, præter rationem fit, quare non est ei fidendum, vtpote bono quod præter rationem euenit. Cùm ergo Hermocrates neque concoctionis signa, neque sudorem, aut aliam euacuationem habuerit (nam inquit, non sudauit, & vrinæ similes dictis,) quiuis medicus solertiæ particeps, iudicationem habuisset suspectam, timuissetque recidiuam. Sed qui valde solers esset, mortem etiam timeret, ab eo morbo, qui videretur esse solutus. Perinde enim iudicaret, ac si non esset febris soluta. Cum verò nondum essent concoctionis signa, & antecesissent signa tantæ debilitatis, vt per impotentiam comate esset tentatus, timeri debuit, ne non posset durare virtus donec morbus coqueretur, maximè cùm signa contraria concoctioni apparere cœpissent, in vrina, non solùm cruditatis. Subleuatus autem adeò est, vt febre liber dormiret: dormiret scilicet sine sopore, & omnia intelligeret. Sed contingit hic dubitare, qui fieri possit (videtur enim id admirationem parere) vt qui re vera sunt propiores morti, videantur habere melius, & à febribus, & doloribus, & anxietate liberari. Triplex autem mihi nunc sucurrit ratio. Quibusdam emoriente sensu per partes internas, & cessantibus concoctionibus remittuntur dolores & febres, vt incipiente gangræna in parte inflammata solet contingere: quibusdam naturalis facultas præ debilitate cessat excrementa mouere, ea verò quieta, quàm mota, quantumuis putrescant, minores dolores faciunt, quia minus occurrunt nouis partibus: & minores febres, quia minus fumi mittunt ad principes partes. Quibusdam etiam abscedunt excrementa à partibus principibus ad tempus, extremos conatus apponente facultate. Hoc mihi persuadeo factum in Hermocrate à die quatuordecimo vsque ad 17. quia dormiuit, & intelligebat omnia, quod liberati aliquantisper cerebri magis, quam corruptæ naturæ esse videbatur. Decimo septimo rediijt & calefactus est homo, hoc est febre correptus. Et sequentibus diebus vsq; ad vigesimum fuit febris acuta, vrinæ nihil habuerunt boni, sed mutatæ in crudiores fuerunt.

Iam hinc tenues. Nihilominus vigesima rursum est iudicatus, & liberatus a febre, quæ febris sublatio, multò magis quàm prior in extinctionem caloris referenda fuit. Nam vrina fuit tenuis, & neque nunc sudauit. Itaque neque concoctionem neque euacuationem habuit, & præterea neque cibum neque potum appetebat, cum vtroque indigeret, & non deliraret. Quantum ergo periculi præse ferret non sitire illa indicant, quod mente constabat, & loqui non poterat lingua arida, idest non poterat loqui præ linguæ ariditate: superer at enim vt casus facultatis esset. Quam coniecturam confirmabat, quòd etiam dormiebat soporosus, cum ergo tam lethali causa esset, non soluta, sed extincta febris, circa vigesimam quartam rursum calefactus est, & aluus humectata, fluentibus multis tenuibus per debilitatem, cessante iam retentione, vt in moribundis (qualis postremò hoc quaternario Hermocrates fuit) fieri solet. Et sequentibus vsque ad fatalem diem, febris acuta, & lingua combusta Quare vigesima septima mortuus est: vltimo die mensis lunaris Quem proinde ego finem morborum acutorum esse existimo, tametsi Galen vigesimum, & Hippocrates. quatuordecimum aliquando statuat. Reliqua dicit Hippocrates velut epilogum faciens & in summa redigens, quæ maximè notari opportuit in tota hac historia. Hæc scilicet, surditatem huic semper a principio perseuerasse, de qua primo prædictionum ita scriptum est. Surditas in acutis & turbulentis succedens, mala. Vrinæ fuerunt semper, aut crassæ & rubræ non subsidentes, aut tenues & decolores, & sublimes, suspensiones habentes: & gustare non poterat, neque cibum enim neque potum appetebat. Addit. ϖ.ε.Δ κ.Ζ.θ. quas notas continere hæc ϖίθανον ἐξιόντων διαχοριμάτων. κ. Ζ. θάνατος idest probabile, exeuntibus deiectionibus, vigesimo septimo mortem accidisse. Constat ex morbi fine respondente literæ vltimæ, & numero respondente proximis, & ex communi explicatione literæ primæ, & ex modo moriendi, fluente iam aluo, & omnino dissipata vi, qui reliquis literis congruit. Quanquam Galeno magis placet pro.ε. dicere ἐπιχεθέντων, idest suppressis, putaturq; die 27. suppressis deiectionibus quæ 24. cœperant, obijsse. id verò Hippocrates non narrauerat,

&

& his literis nihil noui solet narrationi addere, sed quæ dicta sunt literis notare. Accedit locus ex primo prædictionis, qui cum hoc adeò consonat, vt eadem omnino res narrari videatur, & literas in meam expositionem trahit. Nam ita habet. Surditas, & vrinæ non subsidentes valde rubicundæ, innatantes, mentis emotionem, portendunt. His morbo regio corripi malum est. Mala etiam est, & ex morbo stoliditas Hos voce priuari sed sentientes esse contingit, venterque arbitror his copiosè fluit, ut Hermippo accidit, vnde obijt. Ferè eadem videtur narrare accidisse illic Hermippo, quæ hic Hermocrati, vt mihi contigerit dubitare, an forte hic vocatus fuerit Hermocrates Hermippus, fueritque eiusdem vtrobique facta mentio. Tamen illic dicit ex fluxu obijsse, quare & hic censeo magis consentaneum intelligere ἐξιόντων quam ἐπιχεθέντων διαχωρημάτων. Nam & si Galen. censet librum prædictionum non esse Hippocratis vtpote minus, quàm aphorismos, & librum prognostici, elaboratum, ego tametsi minus elaboratum, ac proinde minus dignum fide esse video, nō proinde despero scriptum ab eo viro esse, quem video non tantum scripsisse, quæ firma iam & rara esse putaret, sed quædam solum, vt obseruationes, quædam vt assertiones. Huiusmodi sunt quæ hi libri Epidemion continent, nondum satis experimentis confirmata, sed cum quadam suspitione probabili. Huiusmodi etiam quæ in libro prædictionum scripsit, non quasi ita statuenda, sed quasi examinanda magis (scribebat verò fortasse sibi soli hæc & illa) quædam verò vt experimentis iam exploratissima, & rationibus confirmata satis, vt quæ in aphorismis & prognostico. Itaque mediocrem quendam modum doctrinæ mihi videtur tenuisse in libro prædictionum, eius quem in his de morbis popularibus, & in illis, aphorismorum, ac prognostici. Hic enim maxima ex parte agit tantum historicum, in aphorismis & prognosticis, certus iam rerū, agit doctorem, in libro prædictionum de multis, velut inuestigans, dubitat. Quare is liber non habuerit alijs parem fidem, fuerit tamen fortasse in eiusdem Hippocratis scrinijs, & ab eodem scriptus.

Tertius ægrotus.

3 *QVi decumbebat in horto Dealcis, capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorem habebat multo tempore. Ex occasione autem ignis corripuit, decubuit. Secunda, ex sinistra exiguum fluxit meri sanguinis, a ventre autem stercora bene exierunt: vrinæ tenues, variæ, suspensionem habentes minutatim, velut farinæ crassioris, geniturae similes. Tertia febris acuta, excretiones nigræ, tenues, spumosæ, subsidentia liuida deiectionibus, caro, præmebatur, difficulter surgebat, vrinis subsidentia liuida subuiscosa. Quarta, euomuit biliosa, flaua, exigua, paulo post æruginosa. Ex sinistra exiguum merum effluxit. Deiectiones similes, vrinæ similes, exudauit circa caput & clauiculam. Splen eleuatus est, femoris dolor, secundum rectitudinem, hypochondrij dextri contentio submollis. Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum. Quinta deiectiones plures, nigræ spumosæ, subsidentia nigra deiectionibus, noctem non dormiuit, delirauit. Sexta, deiectiones nigræ, pingues, viscidæ, fœtidæ, dormiuit, intelligebat omnia. Septima lingua sicca, siticulosa, non dormiuit, delirauit, vrinæ tenues non boni coloris. Octaua, deiectiones nigræ, exiguæ, consistentes dormiuit, intelligebat, siticulosus non valde. Nona riguit, febris acuta, sudauit, frigus, mente motus est, dextro oculo distortus est, lingua arida, siticulosus, insomnis. Decima, eadem. Vndecima, intelligebat semper omnia, sine febre, dormiuit vrinæ tenues circa iudicationem,*

duos dies fuit sine febre, rediit quatuor decima, statim autem noctem non dormiuit, mente motus est, omnino delirauit. Decimaquinta, vrina turbata, vt ex iis quæ subsederunt fit, cum fuerint agitata. Febris acuta, omnino delirauit, non dormiuit. Genua & tibias cum dolore habebat, a ventre autem, glande apposita, nigra stercora exierunt. Decimasexta vrinæ tenues, habebant autem quod in eis ferebatur nebulosum. Delirauit. Decimaseptima summo mane extrema frigida, contegebatur. Febris acuta. Sudauit per totum, leuatus est, intelligebat magis, non est a febre liberatus, siticulosus, vomuit biliosa flaua pauca. A ventre autem stercora exierunt. Paulo autem post, nigra, pauca, tenuia, vrinæ tenues, non boni coloris. Decima octaua, non intelligebat. Soporosus. Decima nona eadem, vrinæ tenues. Vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit sine febre. Non sitiuit. Vrinæ autem tenues. Vigesima prima parum delirauit, parum sitiebat, hypochondrii dolor, & circa vmbilicum palpitatio vsque in finem. Vigesima quarta vrinis hypostasis, intelligebat omnia. Vigesima septima coxæ dextræ dolor. Vrinæ tenues, & habebant subsidentiam. Alia autem habebant conuenientissima. Vigesima nona dextri oculi dolor, vrinæ tenues. Quadragesima egessit pituitosa alba aliquanto plura, sudauit multum. Ex toto perfectè iudicatus est.

MORBVS hic acutus fuit, quique hominem intra finẽ acutorum interemisset, nisi forte eum contigisset esse robustissimum, quod cũ esset, factum est, vt morbus, qui neque finiri potuerit, ob multam, variam, & concoctu difficilem

ficilem materiam inter suos fines, neque hominem interimere ob eius firmitudinem, decidens ex acuto, quadragesimum diem attigerit, qui iudicatorius est acutorum ex decidentia. Miretur itaque aliquis percurrens signa lethalia, quæ omnibus ferè diebus apparuerunt, significantia partim multam, partim variam & crassam, partim malignam materiam, partim etiam membrorum principum affectionem, non interijsse hominem. Cuius causa puto, hanc narrationem incepisse, ab ea dispositione, quæ febré antecessit, quam vocare solemus neutram dispositionem, & monuisse hominem ex occasione cœpisse febricitare. Nimirum occasio vocatur causa procatartica, seu manifesta. Dicit ergo habuisse hunc capitis grauitatem, & in dextro tempore dolorem diu, & cum ita haberet, ex occasione, vt ex ira, aut longa mora in sole, aut vini potu, aut causa aliqua tali, cœpisse febricitare. Sed quid intererat hæc manere maximè cum non dicat quæ occasio fuerit? Certè capitis grauitas & temporis significabant plenum esse hominem, præcipuè secundum caput multis succis (dolere enim solet caput cum grauitatis sensu ex ea abundantia, præcipuè secundum tempora, ob notatu digna vasa quæ eo loco sunt, & multam carnem, & neruos, & ossium commissuras) ac proinde paratum esse in morbum, timerique debere capiti, ac præcipuè dextræ illius parti, qui vt in aphorismo dicitur, si quæ pars ante morbum doluit in eā morbus firmatur. Quia ergo paratus erat, quæcunque occasio accederet, potuit in febrem acutam incidere: eam verò, quòd ex occasione fieret, minus periculosam esse, quā foret alioqui, erat consentaneum: quia vt in commentario in prognosticum satis iam diximus, ac mōstrauimus, procatarticæ causæ præsagijs omnibus detrahunt, atque lethalia ex occasione facta, minus lethalia sunt, quàm aliter. Potuit ergo non mori ex morbo, qui toto ferè tpe morbi acuti, videbatur lethalis, ꝙ homo esset robustus, & ex occasione cæperit ægrotare. Potuerit verò ea occasio facere morbum in homine, & si robusto, parato tamen. Robustū verò natura, paratum esse, & dispositione neutra teneri, nō mirum. Aut si quis miretur, legens quæ Hipp. dicit innumeris in locis, maximè in initio primi libri de dieta, desinet mirari. Ibi.n. monstrat fieri nō posse, quin homo paulatim conge-

congerat morborum cauſas, & ex quibuſdam interuallis ægrotet. Sed videamus ſigillatim quæ huic homini acciderunt. Die prima ex occaſione cœpit febricitare & igne correptus decubuit: ſecunda fluxit ex nare ſiniſtra exiguum meri ſanguinis. Quod quidem iam hinc ſignificabat, ſine robuſta facultate, mortem, cum ea, difficile iudicium. Nam omni rõne vituperanda fuit euacuatio, & quia ſecunda die (dictum.n erat antea Hippo. iudicationes ne ſtatim appareant) & quia fluxit exiguum. Cum.n.id in omni euacuatione tentata vituperetur, in ſanguinis ſtillis vituperatur maxime, primo prædictionum, neque immerito. Quod enim aliæ euacuationes tentatæ ſignificant alijs in partibus, puta, morbum malignum & debilitatem, hoc, hæc in capite. Sed & quòd id exiguum fuit meri ſanguinis. Merus.n.ſanguis dicitur, qui ſine ſero & pituita (his n.diluitur, vt aqua vinum) craſſus & niger, is verò ſignificabat malignam qualitatem. Ex omnibus.n.temperari amat ſanguis. Sed & quòd ex nare ſiniſtra, doluerat enim tempus dextrum, quare tentata iam ſine rectitudine euacuatio debilitatem facultatis, & multis in partibus abundantem, maligni morbi cauſam, ſignificabat. Illud vnum habuit bonum ea dies quòd ſtercora a ventre benè exierunt. Vrinæ enim ſatis malæ fuerunt, tenues enim & variæ, ideſt, non æque tenues, ſed variæ per partes, aut etiam fortaſſe coloribus variegatæ, & minutatim habentes ſuſpenſionē, quæ quidem referebat farinas craſsiores, & geniture partes, & crudorum ſuccorum, vi febris exuſtorum, redundātiam ſignificabat. Tertia die fuit febris acuta, excretiones ex aluo nigræ, tenues & ſpumoſæ, referentes redundantiam bilis vſtæ, & flatum perturbantem ſuccos. Spumoſæ enim deiectiones aliquando fiunt præ feruore, vt in ollis ſpúma, & tales comitatur colliquatio & pinguedo, ſuntq; ſimul ſpumoſæ & pingues: aliquando fiunt redundantia flatus, quæ & ipſæ peſsimæ ſunt in acutis febribus, quia ſignificant perturbari ſanguinē flatu per totas venas & arterias, id quod capiti ſignificat adeſſe, aut affuturū eſſe malum. Huic vtraque cauſa ſpumoſæ deiectionis affuit, nam erat ea die febris acuta, & non multo poſt delirauit. Vrinę quia tenues erant, habebant ſubſidentiam, partē ſcilicet craſsiorem quæ ſubſidebat. Eam dicit fuiſſe liuidam. Qui

color

color omnium deterrimus esse censetur, quia semper putatur esse extinctionis naturalis caloris soboles, adeò vt nunquam putetur bene ac salubriter exire posse. Quare mirum est, si liuida tam citò exierũt homini superuicturo, & morbo tam longo. Ac fortasse remissè nigra erant hæc, magis, quàm liuida, aut liuoris illa species, ex mixtione excrementorum aliorum colorum, nascebatur. Caro inquit præmebatur. Hoc quoque ex pituita erat, aut pituitoso sanguine, qui ante febrem nondum putrescens, grauabat tantum, iam putrescens fecit carum. Difficulter surgebat, vt caro præssus, & vt pondus alienum toto corpore, ex multitudine excrementorum, sentiens. Vrinis erat subsidẽtia liuida, & subuiscosa, facta arbitror mixtione pituitæ & nigræ bilis, hac præstante remissam quandam nigritiem, illa lentorem. Quarta die euomuit biliosa flaua exigua, paulò post æruginosa, quas vomitiones in prognostico vituperat, vtpote meraciores, & magnum recessum à mediocri temperamento, quod natura partium amat, significantes. Ex sinistra nare exiguum merum sanguinis effluxit. Quod quidem & secundo sic factum fuerat cum mala significatione: sed nunc illud etiam mali accessit, quòd quarto die euenit. Id enim etiam per se vituperatur primo prædictionum in initio, vbi ita scriptum est. Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, cum si quarto cœperit die. Neque sane citra causam, quodcunque enim signum graue, die iudicatorio grauius est. Dies autem quartus est primus impetus, eorum qui mouentur per pares, & quod ad cœlestem causam attinet, primus eorum qui magnam vim habent. Primi enim quaternarij finis. Vrinæ & deiectiones fuerunt similes iis quæ in die tertio, sudauit, circa caput & clauiculam, quod sudoris genus potest duo significare, aut exolutionem innati calidi (in iis enim qui animo linquuntur fieri solet) aut redundantiam excrementorum in sublimibus partibus, quia vbi sudor ibi morbus, vt in aphorismo dicitur. Atqui nunc, hanc secundã sudoris eius causam, verisimile est fuisse, cum tam multa signa sint, vel ante morbum, multitudinis in capite. Splen eleuatus, & femoris dolor secundum rectitudinem, hoc est sinistri. Hunc solum abscessum commendat Gale. inter ea quæ quarto die apparuerũt. Mihi verò & hic videtur malã significationem præstitisse, quia abscessus

scessus in febribus in prima eruptione non soluentes mor
bum,longitudinem morbi significant, vt in aphorismo di-
citur. Constat verò vt hic abscessus non soluerit,neq; sub-
leuauerit morbum.Quare quia abscessus , significauit lon-
gum fore morbum,vt euenit: quia verò ad lienem & sini-
strum femur in sinistro etiam latere , ex quo etiam sanguis
destillauit,magnam redundantiam excrementorum signi-
ficabat.Sed & hypochondriū dextrū contentionem , mol-
lem,hoc est,sine duritie quæ præmendo digitis sentiri pos-
set,habuit. Quod quidē significabat hepatis affectionem ,
quin & nocte fuit sine somno, & delirauit aliquantulum ,
quod pertinebat ad caput,vsq; adeò in omnes partes prin-
cipes redundabāt excremēta,& turgere nō nihil videban-
tur:atqui iam hinc fuit phrenitis. Neq; mirū , quia ante fe-
brē etiam doluerat caput. Sed videamus quæ attulit dies
quinta.Deiectiones plures,nigræ,spumosæ,& habētes sub-
sidentiam nigrā:ferè quales proximis diebus,& ob similes
causas,quia & sine somno fuit nocte,& delirauit.Sexta fue
runt deiectiones etiam nigræ & pingues,& viscidæ,& fœ-
tidæ.Nimirum significantes succum nigrum maligne putre
scentem,cum colliquatione & mixtione aliqua crudioris
pituitæ.Dormiuit & intelligebat omnia . Fortasse liberatū
ad tempus cerebrum est,inclinantibus ad inferna excremē
tis.Nam septima , qua vrinæ apparuerunt tenues non boni
coloris,hoc est minus tinctæ colore,quàm naturales solent
& lingua sicca,& sitis maior,quæ recursum in superiora si-
gnificare poterant,rursum non dormiuit,& delirauit.Octa
ua rursum videtur bilis superiora reliquisse, quia deiectio-
nes fuerunt nigræ,& dormiuit, ac intelligebat , non valde
siticulosus.Quod autem deiectiones nigræ fuerint exiguæ
& consistentes,vstio faciebat,& quod bilis vsta quæ descē
dit cum fæcibus,non erat tanta,vt soluere ac diluere fæces,
sed vt tingere solum posset. A nona die vsquè ad vnde-
cimam peractum est iudicium quoddam,specie sanè,mor-
bo satis accommodatum,rigore enim & sudore(quæ qui-
dem iudicatio febribus ardentibus satis commoda esse so-
let,vt in aphorismo dicitur) difficile tamen fuit, & imper
fectum.Difficile quidem malignitate symptomatum , im-
perfectum defectu euacuationum , quæ & si liberare inte-
rim potuerunt , non tamen , vt non rediret citò febris: Ni-

mirum

mirum ante concoctionem fuit iudicium, quod declarabāt vrinæ, quæ tenues erant circa iudicationem. Cùm itaq; iudicatio duas partes habeat, difficultatem & laborem qui fit ob secretionem, & euacuationem quæ secretioni succedit: illam habuit difficilem, puta rigorem, febrem acutam, frigus extremorum, maius delirium, oculi distortioné, ariditatem linguæ, sitim, peruigilium: hanc insufficiétem, puta sudorem, & insensilem euacuationem, & occultos in aliquas internas partes abscessus. Nam sine his, ob sudorem noni & decimi diei, non adeò conualuisset vndecimo, vt sine febre & delirio dormierit. Est hic notatu dignū, quòd oculi etiam distortio, quæ conuulsiuum tantum signū esse solet, fuit huic iudicatorium: humore qui secernebatur, vt exsudaretur, interim musculum oculi penetrāte. Duos dies fuit sine febre, rediꝫt quatuordecimo, vno scilicet quaternario à die quo intermisit, atque die, per se primæ notæ inter decretorios: talibus vero diebus omnes insignes morborum mutationes, & bonæ & malæ, fieri consueuerunt. Rediꝫt verò cum febre acuta phrenitis, delirauit enim rursum, & sine somno fuit. Neque sane solùm ante hūc diem fuerant delirij interruptiones: sed neque reliquis diebus æquè semper delirauit. Quod fortasse dubitet aliquis quo pacto fieri possit, cùm hanc phrenitidem fuisse cōcedamus & phrenitidem perpetuum delirium esse, inter omnes medicos conueniat. Sed scias, vix vllam esse phrenitidem, per quam nulla interruptio delirij fiat, & ne tantillum ægrotus ad mentem redeat: nihilominus verè ac propriè delirium perpetuum appellari: quod non habet intermissiones certas, & ex statis periodis. Velut profecto hunc ægrotum febre continua laborasse nemo negauit (non enim intermittente, cùm neque quotidiana, neque tertiana, neque quartana) tametsi duos dies sine febre fuit. Nimirum illa interruptio, non fuit ex propria morbi figura, vt in intermittentibus: sed ex casu contingentibus iudicationibus imperfectis; ita de perpetuo delirio phrenitidis sentiendum est. Vrina turbata decimiquinti diei, cruditatis succorum, & morbi capitis nota erat. Nam ita dicitur in aphorismo, Quibus vrinæ perturbatæ quales sunt iumentorum, ijs dolor capitis adest aut aderit. Eadem die tentauit natura abscessum ad inferiora, qui tamen non processit, & dolore

genuum & tibiarum iudicatus est. A ventre auté (inquit) glande apposita nigra stercora prodierunt. Sed quorsum nunc dicit glande apposita, cùm non cœperit narrare auxilia, quibus ad morbos vtebatur: sed quæ ægrotis euenerunt, & sponte facta sunt? Nunquid sola glande vsus est Hippocrates in toto hoc morbo? non sanè. Sed dicit apposita glande, vt insinuet fuisse aluum suppressam ea die, & indiguisse glande, aut etiam fortasse quòd commendet assiduam curam exonerandi ventrem, glandibus, aut clysteribus. Id enim nisi sponte aluus effluat, nunquam omittendum est, vtpote sine noxa vtile. Quamquam neque hoc ita accipiendum est, vt crebrò diuque, non expectantes naturales euacuationes, vtamur illis instrumẽtis. Assuescit enim natura illis, & impotentior in reliquum fit, & eiusdem opis indigua: sed tunc solũ cùm natura cessat, aut cùm occasionibus quibusdã ipsã iuuare opus est. Decima sexta, mutata est vrinarum species, factæque sunt tenues, & continentes, quiddam nubilosum & turbidum, cruditatis quidem signa non minoris: sed maioris etiam, quàm turbidæ. Decima septima, vtpote finis huius extremi quaternarij, & recidiuæ quæ a quatuordecima cępit, attulit iudicationem aliam difficilem, & imperfectam, aliqua ex parte similem ei quæ die nona incepit. Nam illa die habuit rigorem, febrem & sudorem, hac habuit febrem & sudorem, & pro rigore solùm frigus, quale fieri solet per febres pituitosiores, vt meritò putemus, talem fuisse partem succi, qui ea die motus est. Sed mirum in modum nos potest admonere hic ægrotus, ne leuiter & ex quacunque occasione de morbi exitu, aut constitutione, aut etiam figura propria, sententiam feramus, aut bene iam conceptam, mutemus. Sed tardiores inferendis sententijs, expectemus singulorum exitus. Quotus enim quisque non affirmasset nona die, atque hac etiã decima septima, illa quidem tertianam exquisitam, hac verò, quotidianam aut tertianam non exquisitam esse factã, abiisseque iam continuam febrem in intermittentem, aut factam duplicis febris complicationem? Quorũ neutrum euenit: sed fuit vtraque iudicatio quædam, imperfecta, sanè etiam hæc. Nam etsi leuatus est, & intelligebat magis, tamen non est à febre liberatus, & fuit siticulosus plus etiam quàm ante, quod verisimile est fecisse bilem in ventricu-

lum

lum irruentem. Nam vomuit biliosa flaua pauca, à ventre exierunt stercora in primis, hoc est ciborum fæces, & paulò post nigra pauca, tenuia, ex bile atra. Vrinæ fuerunt tenues non boni coloris, hoc est albæ & tenues, quæ maximę cruditatis sunt. Proinde iudicatio proxima imperfecta fuit & morbus quasi denuò inchoatus, & denuò auctus, vsque ad vigesimum, quo rursum iudicationem aliam imperfectam recepit, vsque adeo per singulos quaternarios videtur malum redisse ad principium, habuisseque multa principia, atque reliqua etiam tempora. Nam decima octaua, iam non intelligebat soporosus, & decima nona eadem, & vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit, & fuit sine febre. Sed considera quam attentè omnia narret Hippocrates qui cùm dixerit eum fuisse decima octaua, ac nona soporosum, dicit vigesima dormisse: quasi sopor, non sit somnus: sed impotentia vigilandi, aut somnus cum addito, putà præternaturam. Exercitatus verò medicus facilè distinguet à sopore somnum, ille enim grauis, & ex quo difficilè excitantur, aut si non excitantur difficilè, tamen excitati malè redeunt ad sese, & vigilant. Quin potius non nisi magna vi contineri possunt vigiles, & somno terrentur, aut conuulsiuis motibus tentantur, aut pulsus concidunt, & refrigerantur extrema, & colorem viuidum faciei amittunt, aliquando febres augentur plurimum, vt de his verè scriptum ab Hippocra. sit, somnum laborem facere: dormientibus verò sine sopore, nihil tale accidit: sed contraria omnia. Itaque hoc modo dormiuit die vigesima, qua & sine febre mansit, & non sitiuit. Sed cur non fuit hæc iudicatio satis fida, & sine recidiua? Nam quia sine febre fuit homo, ea videbatur esse perfecta, quia non sitijt, videbatur manere sine signis recidiuæ, sitim enim intus relictam dicet Hippocra. 6. huius operis, præcipuum signum esse reliquiarum praui humoris à quo timere debeamus recidiuam. His accedebat, vt fides tribueretur iudicationi, dies, qui optimè iudicatorius est. Ita est sanè, hæc omnia aderant: sed deerant signa concoctionis, sine quibus nulla iudicatio fida esse potest. Quod vt innueret Hippocra. addit, vrinæ autem tenues, & proxima die, puta decima nona, dixerat, vrinæ tenues. Proinde redijt mox malum, & nihilo mitius quam antea, & si vergere iam ad inferna magna ex parte

succi

ſucci cœperunt, quamquam portiones quædam exiguæ ſurſum ſunt elatæ. Nimirum non tam eſt tota materia, aut vno genere euacuationis pulſa, aut in vnam partem, quam per multas euacuationes, & in multas partes, pulſa, & diſſipata. Vigeſima prima redijt delirium, & ſitis, & ſi vtrumque parum. Hypochondrij dolor, aut totius aut certè dextri, & palpitatio circa vmbilicum. Vigeſima quarta, vt per omnes quaternarios conſueuerat, mutationem in melius fecit, habens in vrina hypoſtaſim (non quidem quantum ſuſpicor, optimam & quæ concoctionis perfectæ eſſe dicitur: ſed multam craſſam & ex ſuccis crudis) & intelligebat omnia. Vigeſima ſeptima, quæ alio quaternario diſtat a vigeſima quarta, attulit aliam iudicationem, partim per abſceſſum ad coxam dextram, partim euacuatione vrinæ tenuis, multæ, & habentis multam ſubſidentiam. Sed conſidera, vt euenerint abſceſſus poſtremi huic ſecundum rectitudinem, & ſecundum rationem, reſponderintque morbi principio. Nam vt quinta ſectione libri ſecundi dixit Hippocrates, ſi caput doluerit deſcendit ad pectus, „ deinde ad hypochondria, poſtea ad coxam. Huic caput „ primùm, hypochondrium deinde doluit, & circa vmbilicum palpitauit, deinde coxa. Tempus quidem dextrum, & hypochondrium dextrum, ac dextra coxa. Palpitationem docet Galenus in commentario prognoſtici, non aliter ac pulſum in hypochondrijs, ſignificare delirium, aut perturbationem. Vtrumque quidem erat in hoc ægroto, delirabat enim, & ægrotabat cum periculo, quod perturbationem facit. Si autem palpitatio erat hæc, & non pulſus, haud dubiè fiebat flatu aliquo fumoſo quærente exitum, atqui fortaſſe illemet, illatus in caput, fecit dolorem dextri oculi, qui vigeſima nona hominem vexauit, & eadem die finitus eſt, & reliqua omnia fuerunt à die vigeſima ſeptima conuenientiſſima. Scilicet fuit ſine febre, ſine delirio, ſine ſopore, aut peruigilio, ſine ſiti magna, aut magno faſtidio, & alijs huiuſmodi. Sed neque hæc omnia ſatisfuerunt, vt homo integrè liberaretur, neque hæc indicatio per-

Z fecta

fecta fuit, quia adhuc vrinæ tenues. Sed reliquum tempus mitius ægrotans transegit vsque ad quadragesimum, qui est finis morborum acutorum ex decidentia. Et tunc habuit deiectiones copiosas & albas, atque sudorem: illis crassa, hoc tenuia, euacuata sunt. Et homo perpurgatus. Sed hic quoque ægrotus confirmat, quod ego antea dixi, finem morborum acutorum esse integrum lunæ mensem. Nam vsque ad vigesimum nonum, fuit huic morbo acuties.

Sectio secunda.

Quartus ægrotus.

IN Thaso Philistes caput dolebat multo tẽpore, atque nonnunquam etiam subsoporosus decubuit. Ex potationibus verò febribus continuis factis, dolor exacerbatus est. Nocte incaluit primùm. Prima die vomuit biliosa exigua, flaua primùm, post hæc æruginosa plùs. A ventre stercora fluxerunt. Noctem difficulter tulit: secunda surditas. Febris acuta. Hypochondrium dextrum intentum est. Repebat in interna. Vrinæ tenues pellucidæ. Habebat appendiculum semini simile, parum insaniuit, circa medium diei. Tertiam difficulter tulit. Quarta conuulsiones, exacerbata sunt omnia. Quinta mane, obijt.

PHILISTES paratus erat ad graues morbos capitis. Nam dolorem capitis multò tempore habebat, & aliquando subsoporosus decumbebat. Quæ duo redundantiam sanguinis crudioris significant, & vsus vini largiori potu incidit in febrem continuam, & dolor exacerbatus est. Atqui fortasse dolor & sopor, quæ multò ante febrem acciderunt, ex

assiduo

assiduo vini potu nascebantur, quòd homo vinosus esset, aliquando verò potu aliquo solito largiori, etiam febricitauit. Fortasse illa ob alias causas acciderunt, & potus insolitus febrem fecit, & dolorem auxit. Vtcunque hoc habuerit, grauis febricitandi causa, parato homini, superuenit. Quo factum est, vt grauiter, acutè scilicet, & lethaliter, ægrotauerit. Et euenerunt sanè omnia, vt talis causa nata erat facere. Euomuit enim prima die biliosa, primum flaua, deinde æruginosa, bile scilicet ad modum vsta. Noctem tulit difficulter crescente vstione. Secunda die surditas, bile cum vino irruente in caput. Febris eadem ratione acuta. Hypochondrium dextrum intentum est, & repebat in interna, quasi retractum in internas, & superiores partes, quæ sunt in thorace sub costis: quod etiam succorum in superna irruentium indicium erat. Nam cùm hepar sit venarum radix, & succorum fons, cum succi, vt plenis canalibus, per venas in superiora feruntur, turgent venæ, & distinctæ retrahi faciunt sursum hepar. Vrinæ erant tenues & pellucidæ, habentes appendiculum semini simile: colore & substantia propria significantes cruditatem, & raptum in caput: contento verò, vstionem crudi succi. Insaniuit parum circa medium diei, & tertiam diem tulit difficulter, crescente cum reliquis delirio. Meritò sanè. Nam vt in primo prædictionum scriptum est, qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilantq; cum surditate, citò & vehementer insaniunt: quarta die acciderunt conuulsiones, quas, si vomitus æruginosi solùm apparuissent, suspicaretur aliquis consensum cerebri cum ore ventriculi fuisse: verum cùm surditas etiam apparuerit & delirium, consentaneum magis est fuisse propriam passionem cerebri, & neruorum, maximè, cum vinum tantopere soleat neruos tentare, & vt in aphorismo. 5. quintæ particulæ dicitur, ebrij soleant conuulsi mori. Velut etiam hic, qui cum conuulsione mortuus est, quinta die mane. Meritò hoc quoque. Quia morbus hic est acutissimus exactè, quales qui quarto die finiuntur. Nam & in aphorismo citato proximo dicitur, eos qui conuulsione corripiuntur, quatuor diebus perire.

Quintus ægrotus.

2 *CHærionem qui decumbebat iuxta Demænetum, ex potu ignis corripuit: statim autem capitis grauitas dolorosa. Non dormiuit. Aluus turbata tenuibus, subbiliosis, tertia febris acuta, capitis tremor, maximò autem labij inferni, paulò ante, post rigor, conuulsiones, omnino delirauit. Noctem difficulter tulit. Quarta per quietem parum dormiuit, delirauit. Quinta laboriosè omnia exacerbata sunt. Delirium, difficulter tulit noctem, non dormiuit. Sexta per eadem. Septima superriguit, febris acuta, sudauit per totum, iudicatus est. Huic perpetuò ab aluo deiectiones biliosæ, exiguæ, syncera. Vrinæ tenues, boni coloris, appendiculum nebulosum habentes: circa octauam minxit melioris coloris vrinas, habentes hypostasim albam, exiguam. Resipiscebat, febre vacans, intermisit, nona rediit. Quatuor decima autem febris acuta, sudauit. Decima sexta vomuit biliosa flaua, satis multa. Decima septima superriguit, febris acuta, sudauit, sine febre, indicatus est. Vrinæ post recidiuam & indicationem melioris coloris, subsidentiam habentes. Neque delirauit in recidiua. Decima octaua incalescebat, parum insuper sitiebat. Vrinæ tenues. Appendiculum nebulosum. Parum delirauit. Circa decimam nonam à febre liber; circa ceruicem habebat dolorem. Vrinis subsidentia. Perfectè indicatus est vigesima.* ϖ. χ. ϖ. ου. κ. υ.

Hic quoque ex vino cœpit ægrotare, vt proximus ægrotus, ac proinde primis diebus habuit symptomata sœua, quæ vinum solet parere: verùm quia antea quàm in febrem incideret, non erat paratus ad grauem morbum capitis,

capitis, vt ille, non est mortuus breui, sed euadens hæc vini symptomata, per mitiorem & salutarem morbum, ad vigesimum vsque diem processit, quo vt legitimo fine multorum morborum acutorum, liberatus est. Sed quæ habuit ex vino? Ignem, & capitis grauitatem dolorosam. Non dormiuit. Vinum quibusdam affert soporem, quibusdam peruigilium. Quibus non tam bilem vrit quæ pungere & siccare possit cerebrum, quam vaporum multitudine replet, somnum humiditate facit, quibus vero contra, facit peruigilium calore. Quod euenit puero illi, quem Galenus narrat, ex vini potu nunquam amplius dormiuisse. Sed & hic Cherion, ex vino non dormiuit, vsserat enim illi bilem, quod deiectiones etiam indicarunt. Nam aluus turbata est tenuibus subbiliosis. Tertia die febris etiam acuta fuit, & capitis tremor, maximè labij inferni, & paulo post, rigor, conuulsiones, & delirium. Hæc omnia vino erant imputanda, illud enim tremores & incontinentiam partium afferre solet, ob multam copiam vaporum replentium, & infirmantium neruos, rigores vero pungens partes sentientes, cùm illud, tum bilis, quam redit acriorem, & agiliorem: conuulsiones, pungens & occupans radices neruorum: delirium, perturbans mentis sedem. Hæc ergo omnia potuit his rationibus afferre Cherioni. Quamquam vbi dicit Hippocrates capitis tremor, suspicor id nomen dici de motibus conuulsiuis, quia addit, maximè autem labij inferni. Labium autem infernum conuulsiuè moueri crebro solet, tremere non nisi, raro, inter loquendum. Sed si tremores illi conuulsiones fuerant capitis & labij, quas alias conuulsiones dicit, addens, conuulsiones? certè manuum, crurum, oculorum, palpebrarum, nasi, & aliarum partium. Hæc cùm habuisset die tertia, & noctem tulisset difficulter, auctis fortasse illis omnibus: quarta iam per quietem dormiuit parùm, hoc est quieuit, & dormiuit nonnihil, tametsi delirauit hac quoque die. Nimirum factus est, ob dictam causam, phreniticus. Quinta laboriosè sunt omnia exacerbata, maximè delirium. Noctem tulit difficulter, non dormiuit: atqui fortasse, quia non dormiuit. Duo enim

hæc video huic ægroto accidisse, quod diebus imparibus habuit deterius, & quòd his ipsis tulit noctes difficilius. Illud arbitror factum, quia morbus erat ex bile syncera tenui, talis autem per impares mouetur: hoc quia parum dormiebat. Grauius autem est laborare vigilem cùm dormire soleas, quàm interdiu, quia id etiam difficultatis accedit, quòd nō dormias. Sexta eadem fuere, quanquam fortasse mitiora. Septima iudicatus est, rigore, & nouo quodam feruore, & sudore superueniente, quasi superueniente febris tertianæ vnica accessione, sed aliud erat: nimirum
, rigor, de quo in aphorismo scriptum est, superuenire fe-
, bri ardenti, & eam soluere. Optimum verò est rigori iudicatorio calorem & sudorem superuenire, quia sudor perficit motum, qui per rigorem inchoatur. Nimirum rigor fit excrementis à venis internis ad habitum corporis exeuntibus. Sudor ex habitu extra cutem. Dicit huic perpetuò exisse deiectiones biliosas exiguas, synceras, quales scilicet à principio inceperant, significantes biliosam esse febrem. Vrinæ in hunc vsque diem fuerant tenues boni coloris, tales videntur esse rufæ tenues, de quibus in prognostico dicit Hippocrates crudam ægrotationem significare. Nimirum sit tenuis cruditate: bonum colorem contrahit bilis flauæ portione exigua, quæ colorem sine crassitie tribuere possit. Sed fortasse hæc ne rufa quidem erat, sed coloris minus boni. Nam quo pacto quæ coloris essent optimi, factæ fuissent die octaua, melioris? Quare videntur die septima fuisse tenues, coloris non mali, quæ cruditatem significant maiorem etiam quàm rufa tenuis. Et habebant appendiculum nebulosum, hoc est, obscurum & turbidum. Iam hinc cœperunt vrinæ mutationem in concoctiores facere, vsque ad decimum septimum. Nam octaua die fuerunt vrinæ melioris coloris, habentes hypostasim albam exiguam, itaque colore sunt factæ meliores & hypostasi, quia pro nebuloso & turbido habere cęperunt sedimentum candidum, illud tamen tenue & exiguum. De substantia, quandoquidem nihil dicit, intelligere oportet fuisse quales prius, tenues scilicet, & totum hunc diem resipuit vacans febre, quæ cum soluta esset die septima, octaua intermisit: tamen mox redijt nona die, quia sine signis concoctionis, quæ iudicationem

dicationem possent satis firmare, intermiserat. Atqui recidiua vsque ad decimumseptimum durauit, quanquam quatuordecimo cœpit imperfectè iudicari (est enim notatu dignissimum, vt omnes dies contemplabiles afferant insignes mutationes) nam ea die facta est febris acutior & sudauit, processit tamen febris, & decima sexta (fortasse incipiente iam motu decimæ septimæ) vomuit biliosa, flaua, satis multa. Decima septima superriguit, & febris acutior est facta, & sudauit, & iudicatus est, factusque sine febre. Quapropter notare oportet, per totum morbi decursum a principio, in quas partes inclinent euacuationes, nam tales debent spectari. Velut huic ægroto tertia die rigor accidit, septima, rigore febrem iudicauit: & rursum decima septima rigore iudicauit recidiuam. Atqui profectò non solum ad præsensionem iudicationis futuræ, refert notare, in quas partes excrementa inclinent, sed & ad curationem aliquando, quia illæmet euacuationes promouendæ sunt, si natura pigrius mouet. Quia ab octaua vsque ad decimamseptimam, vrinæ nullam, & aliorum accidentium exiguam mentionem fecerat. Addit, vrinæ post recidiuam & iudicationem, hoc est, postquàm facta iudicatione die septima cœpit recidiua die nona; semper fuerunt melioris coloris, & subsidentiam habentes: hoc est, tales semper perseuerauerunt, quales apparuerunt die octaua, neque delirauit homo in tota recidiua. Verùm quia vrinæ, nondum processerunt ad concoctas, neque hæc iudicatio carere potuit recidiua, sed die decima octaua visum est malum cœpisse denuo, nouo calore, & noua siti accedente, & vrinæ rursum crudiores: eædem enim quæ fuerant primis diebus, tenues cum appendiculo nubiloso. Non arbitror eadem materia facta crudiori, quæ coqui cœperat, sed portione alia denuò putrescente, & mota. In hac secunda recidiua parum delirauit. Circa decimam nonam factus est à febre liber. Supererat tamen quidam dolor circa ceruicem. Successit vrinis subsidentia, multa scilicet & crassa, qualis solet ijs qui per vrinam purgantur, & iudicatus est perfectè vigesima. Dolorem illum ceruicis suspicor fuisse signum decretorium. Nimirum iudicatoriam euacuationem antecedit semper secretio, & in secretione dolores partium multarum. Nam si

instat euacuatio aliqua, earum quæ per cutem aguntur, vt rigor, sudor, & insensilis euacuatio, exudantia excrementa de venis & arterijs in musculos, dolores, excitant, tensiuos, aut punctorios, vt sunt excrementa: si verò aliqua earum, quæ per internas vias vt ventres, vesicam, & vterum: confluunt excrementa ex corporis habitu in venas, maiores inde in vias euacuationum, transmittenda, & cùm commeantibus excrementis, tùm, tumentibus venis, fiunt dolores partium. Quod in ijs quibus instant menstruæ euacuationes, sæpe licet obseruare. Itaque dolor hic ceruicis ita fieret, duraretque donec copia in vrinarias vias colligeretur. Sed quo pacto cessare potuit febris ante iudicationem? Certè vt bis iam desierat febris, homine nondum à morbo liberato, qui, si ante recidiuam euacuatio sufficiens materiæ, anteuertisset, potuit à recidiua præseruari, & liberari à morbo, cuius iam ante soluta esset febris, vt certè fit sæpe. Sed superest exponamus has literas π. χ. π. ου. K. υ. primum. π. significare. Πιθανόν. id est probabile, & vltimum υ υγίαν id est salutem, indicatum est antea. Indicatum etiam penultimam literam significare numerum, quod hic maximè respondet. κ. enim significat vigesimum. Indicatum etiam hac priorem, prioresve significare speciem euacuationis. Quod hic quoque satis quadrat. nam. Π ου. significare solet πλήθει οὔρων hoc est multitudine vrinæ. Hunc verò ita iudicatum esse, iam diximus. Vnde rursum constat subsidentiam illam vrinæ vigesimi diei fuisse copiosam, & euacuatoriam, non indicatoriam solùm, vt exiguam illam quæ octaua die cœpit apparere. Voco indicatoriam, illam quæ ad agnoscendum materiæ concoctionem, & morbi tempus, consideratur: ad euacuationem autem nihil, aut omnino exiguum præstat: euacuatoriam verò, eam quæ copiosa est, adeò vt magna materiæ pars vrina expurgetur. X. in multis codicibus non est, vbi tamen est, nomini ægroti respondere videtur, quasi illis literis diceretur, probabile Cherionem multitudine vrinæ vigesimo sanatum.

Sextus

Sextus ægrotus.

3 *EVryanactis filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino ſine ſiti, non guſtabat quidquam, à ventre pauca exierunt. Vrinæ tenues, exiguæ, non boni coloris. Incipiente autem febre circa ſedem dolebat. Sexta autem die febre libera, non ſudauit, indicata eſt. Quod autem circa ſedem, parùm ſuppuratum eſt, & exiuit cum iudicatione: poſt indicationem verò die ſeptima riguit, parum quiddam incaluit, ſudauit. Poſt indicationem vero octaua die riguit non multum, poſtea vero extrema frigida ſemper. Circa decimam poſt ſudorem eum qui fiebat delirauit, & rurſum citò reſipuit. Dicebant autem, eam hæc pati, quo guſtaßet racemum. Intermittens autem, duodecima rurſum delirauit, venter turbatus eſt, biliosis, paucis, & meris, tenuibus, mordacibus. Crebro ſurgebat, à die autem qua delirauit poſterius, mortua eſt die ſeptima. Hæc autem incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulſa, fluxiones multæ, exiguæ, acres: tuſsiÿt concocta. Nihil excreabat. Nullum cibum toto tempore accipere poterat, neque appetebat quidquam, ſine ſiti. Neque bibit quidquam notatu dignum. Tacita, nihil loquebatur. Triſtis, deſperata ſtatim erat. Erat autem natiuum quiddam tabidum.*

NARRATIO hæc duas partes habet, prima continet, quæ quibuſdã diebus acciderunt, vſq; ad eam qua mulier mortua eſt, ſecunda quæ per totum morbum perſeuerauerunt. Hæc duos morbos habuit, inflãmatiunculam quandã in ano, quæ ſexta die, cum ſuppuratione ſoluta eſt, vt nihil notatu dignum eius inflammationis, poſt eum diem relictũ ſit: & deſtillationes quaſdã acres, quæ a morbi principio

fluxerunt

fluxerunt a capite,in columellam,fauces,ventrem, & pulmonem,& tandem intra vigesimum nonum diem, vt ego existimo (non enim est dierum supputatio facilis in hac narratione) in tabem finita est. Quod ad hanc secundam affectionem attinet,in ægrotantibus,quos tabe perijsse,prima sectione primi libri narrauit,virgo hæc esse videtur.ferè enim habuit, quæ ea tempestate in ægrotis apparuisse, narrauit.Sed per sequamur totam narrationem sigillatim. Eurynactis (inquit) filiam virginem ignis corripuit, erat autem omnino sine siti, neque gustabat quidquam. Hæc fuit grauissima pars mali illius,à siti & fame tam longè abs fuisse,vt neq; potũ neq; vllũ oĩno cibũ,vel gustare,sustineret.Est enim hoc maximæ corruptionis,facultatis eius qua appetimus,inditium.Ea vero non potest tantopere deficere,nisi extincto calore naturali in ea parte, ad quam ea facultas pertinet.Hoc proinde vt grauissimum, & maximam mortis quæ succesit causam,in principio narrationis ponit. Hippocrates & in calce repetit. A ventre exierunt pauca,& vrinæ etiam tenues, exiguæ, non boni coloris.
„ Quæ omnia debilitatis concoctricis, & expultricis erant
„ Incipiente autem febre,circa sedem dolebat. Hunc dolorem ex inflammatione sedis fuisse, exitus declarauit, quia die sexta à febre est liberata, & iudicata sine sudore, & exijt cum ea iudicatione pus.Nimirum facto pure cessauit febris,quæ fiente pure,ardebat,vt solet.Sed quia non id solum malum erat mulieri,sed destillationes etiam acres e capite,cito post hanc iudicationem redijt febris. Nam septima die riguit,parum quiddam incaluit,& sudauit, & sudore rursum iudicata est.Et rursum octaua post iudicationem (post iudicationem scilicet proximam septimæ diei) riguit non multum.Nimirum est familiare admodum, destillationibus ex capite decurrẽtibus,sæpe & citra certam periodum rigere,& ardere,& sudare excrementis nunc tangentibus sentientes partes, nunc putrescentibus per partes nunc earum calore dissipatis.Sed ex hoc secũdo rigore nõ recaluit satis,nam extrema frigida semper fuerunt, quod debilitatis naturalis caloris erat.Circa decimã, post sudorem eum qui fiebat (nimirum sudabat decima)& post cæptum sudorem,delirauit,& rursum citò resipuit. His dictis interponit Hippocrates causam externã,quæ dicebãt hanc

mulie-

mulierem cœpisse ægrotare, incondito profecto ordine, in principio enim totius narrationis oportuit dici, aut certe in fine. Sed Hippocrates fortasse die morbi decima factus est certior eius occasionis, & scripsit rē totam, vt accepit. Fortasse vetustate codicum est conturbatus ordo. Vtcumque hoc habet, occasio erat satis noxia mulieri, & morbus recte occasioni respondit. Comedit enim vuæ racemum (magnū arbitror) mulier natura parata ad tabem, & fluxionibus de capite, tenuibus & acribus correpta est. Vuæ verò, fluxionibus maximè replere, cōsueuerūt. Dicta ægrotandi occasione, redit ad narrationem, dicens, intermittens autem (diem scilicet vndecimā, delirandi intermisionem faciens) duodecima die rursum delirauit, Venter turbatus est biliosis, paucis, & meris tenuibus, mordacibus, & crebro surgebat, ex biliosis, scilicet destillationibus, quæ in intestina repebant. His ita procedentibus, die septima, a qua posterius delirauit, hoc est septima a duodecima (nam decima delirauit prius) mortua est. Die itaque decima, haud dubiè, tabida facta ex dictis destillationibus. Fuisse verò has, quas dixi legitimas singulorum causas ostendūt, quæ subdit in secunda orationis parte. Hæc (inquit) incipiente morbo doluit fauces, & omnino ruborem habebat, & columella reuulsa. Constat hæc fluxionis a capite esse, quod ipse etiam dicit apertè, addens, fluxiones multæ. Columella reuellitur aliquando multitudine fluxionis tumens, nōnunquam siccante fluxione velut salita, & corrugata: cum illa est causa, est tumida: cum hæc, flaua, aut rubra, siccata, & exasperata, atque facta exigua. Talem fuisse in hac constat, quia fluxiones fuerunt tenues & acres. Itaque fuerūt multæ, non quod copiosæ, sed quod affligentes continenter & in multas partes incumbentes. Nam in fauces, & collumellam (quod indicauit dictus rubor) & in asperam arteriam, quod fecit, vt extussiret concocta, & nihil excrearet, hoc est, vt crebro tussiens, raro extussiret, vt pertenuissimas destillationes fit: aliquando verò concreta & crassa quasi vstam pituitam (hæc enim nunc ob similitudinem cocta vocat) quia tamen præ intemperie sicca & calida pectoris fiebant, referri debebant magis ad efficientem causam, quam ad materiam, cum non esset morbus pituitosus. Esse vero hanc legitimam expositionem, intelliges ex

his

, his verbis primæ sectionis libri primi. Spuebant autem
, exigua densa cocta, modicum quiddam vix excreãtes. Sed
, & in ventrem superiorem decubuit maligna fluxio, tantã
, noxam illi inferens, vt ferè mori fecerit, ac substulerit cibi & potus appetentiam (nimirũ vt solet externa pars isthiomenum pati, præ maligna fluxione, quam excipit) & in inferiorem, faciens crebram cupiditatem desidendi, cum biliosis, paucis, meris tenuibus, & mordacibus deiectionibus Teneriᶜeam grauissimo aliquo morbo interius, nõ tam magno quàm mali moris, & quasi subdolo, indicabat tanta taciturnitas, vt nihil loqueretur, & tristitia tam desperata, vt neque conquereretur, neque auxilium peteret, aut omnino velle videretur. Tale quiddam est hoc, quale quod in externis morbis videmus. Si quæ pars magna inflammatione corripitur, quæ, vt magnæ solent, in suppurationem mutatur, febres accidunt & dolores ingentes, & æger vigilans vociferatur, sin autem in gangrenam abit, febres exiguæ sunt, & dolores nulli, sed pars velut silens (liceat metaphora vti) moritur Non mirum ergo, si caloris naturalis tabe, mulier tam breui contabuit, & mortua est. Quo minus autem mireris, monet Hippocrates fuisse huic natiuũ quiddam tabidum. Itaque in illis erat hæc, de quibus Hippocrates dixerat citata sectione: Est autem quibus incepit primum: his vrgebat natura in tabem: moriebantur autem celerius, quam solent hæc transigi. Mihi verò citæ consumptionis, causa alia maxima videtur accedere, illa integra ferè cibi & potus abstinentia. Nam cum vita hominis iuxta Hippocrat. septem dierum sit, qui potuerit non marcescere hæc virgo, decem & nouem.

Septimus ægrotus.

ANginosa quæ iuxta Aristionem. Hæc primum à lingua incepit. Obscura vox, lingua rubra resiccata. Prima die horrida, incaluit. Tertia rigor: febris acuta, tumor subruber, durus, ceruicis, & super pectus ab vtraque parte. Extrema frigida. Liuida. Spiritus sublimis. Potum

per

per nares reijciebat, bibere non poterat. Deiectiones & vrinæ restiterunt. Quarta omnia exacerbata sunt. Quinta mortua est. Anginosa.

Haec angina tenuit partes internas oris, & externas ceruicis, quia incepit a lingua, quæ rubra & resiccata erat, quasi erysipelatosa. Vnde vox facta est obscura, & fuit tumor durus, & subruber, inflammatio scilicet erysipelatodes, ceruicis & super pectus ab vtraque parte. Horrorem primi diei, & rigorem tertij, biliosa fluxio, quæ in eam partem ferebatur, occurrens partibus sentientibus, fecit. Illa verò frigida & liuida extrema, & spiritus sublimis (hoc est, qui superioribus thoracis partibus trahitur) longè deterrima erant, significabantque, naturalis caloris, & facultatis extinctionem. Quod potum per nares reijciebat, & bibere non poterat, angustiæ viæ, inflammatione compressæ, ascribi potest, aut resolutioni gulæ, vel fastidio extremo, quòd scilicet ob facultatis corruptionem deglutire mulier non posset, & cum ore quam maxime conaretur per nares reijceret. Atqui Galen. extremæ debilitati id vult ascribi, quia deterrima illa signa aderant, quæ dicta sunt. Ego verò vtramque causam adfuisse suspicor, & viæ incommoditatem, & facultatis debilitatem. Deiectiones & vrinæ restiterunt præ debilitate expultricis, in internis manētibus excremētis. Quarta, sunt exacerbata omnia. Quinta mortua est anginosa πιδ ε ε.θ hoc est. πιθάνον διαχωριμάτων ἐπισχελένων. θάνατον hoc est, probabile deiectionibus supressis quinta mortuam: hæc enim significari his literis antea explicatū est Galeno Ob has censet, non fuisse tales literas scriptas ab Hippoc. sed ab alijs adiectas, quia nō probat mortuam esse hanc ob suppressas deiectiones, sed ob anginā, deiectiones verò esse suppressas ob debilitatē facultatis. Ego an ab Hippocra scriptæ, an ab alio adiectæ hæ literulæ sint, non possum dicere, tamen has literas nō esse malè hoc loco adiectas, affirmo. Nā angina per quā fauces & ceruix rubent, maximè descendente rubore ad pectus, diuturnior est, & multi ex ea euadūt, vt in prognostico dicitur, neq; alia ratio moriēdi in tali est, quam recurrētibus intrò excrementis. Nō ergo hæc mulier mortua esset

ex hac angina, nisi facultas fuisset debilissima, quod frigus & liuor partium, & sublimis spiritus, indicabant, neque omnino fuisset mortua, nisi recurrissent intro excrementa: recurrerunt verò, quia suppressæ sunt deiectiones, & vrinæ itaque & ob hanc causam est quinta mortua, alioqui non moritura, aut non tam citò, Si enim valuisse per ventrem, & vesicam, atque vndique facile pellere, neque tantam naturalis caloris extinctionem passa fuisset, neque mortua. Cur enim ab angina externa? Quia verò non valuit, excrementa retenta sunt, quæ extinxerunt calorem, & debilitatem facultatum rectricum, & mortem attulerunt. Tam longe abest a vero loci huius sensu Galenus, vt miretur, qui potuerit hæc angina produci vsque ad quintũ, quin prius mulier mortua fuerit.

Octauus ægrotus.

5 *ADolescentem illum qui decumbebat super foro mendaciorum, ignis corripuit, ex lassitudinibus, & laboribus, & cursibus insolitis. prima, aluus turbata, biliosis, tenuibus, multis. Vrinæ tenues subnigræ, non dormiuit siticulosus. Secunda omnia exacerbata sunt, deiectiones plures, intempestiuiores, non dormiuit, mens turbata. parum sudauit Tertiam difficulter tulit: siticulosus, anxius: multa iactatio: perplexitas, delirauit. Extrema liuida & frigida. Hypochondrij intentio submollis vtrinque. Quarta non dormiuit, in peius. Septima mortuus est. ætatem agebat circa vigesimum annum acutum* π ξ ϛ. θ.

ADOLESCENTEM fuisse duorum quidem causa fuit primum vt ex occasione tam acuto & calido morbo corriperetur, deinde, vt cum tam graui morbo, vsque ad diem septimum, durare posset. Proinde bis id monuit Hippocrates in principio, narrationem inde incipiens, adolescentem illum: in fine, dicens, ætatem agebat circa vigesimum annum.

annum. Quia ergo erat adolescēs, ac fortasse natura calidus,& nutritus calidis, etsi alioqui otiosus, potuit ex labore corripi tam calido morbo. Atqui quanquam reliqua omnia quæ naturæ est victus calidorum sunt, facerent ad facilem passionem, tamen, otiosum fuisse, non subleuauit periculum, immo auxit plurimum, nulla enim causa magis labores læserunt, quam quod insoliti: quia insolita omnia
, fert male natura. Proinde hic male tulit, etsi adole-
, scens,& alioqui fortis. Nimirum vt in aphorismo dicitur; soliti labores ferre, minus lædi solent, etsi sint debiles & senes, quam insoliti, robusti & iuuenes. Quoniam autem dicit, lassitudinibus,& laboribus, & cursibus significat vehementes & multiplices motus eum sustinuisse, atque inde defatigatum esse. Labores enim sunt motus nimij, longe productiores quam exercitationes: lassitudines vero affectiones quas labores pariunt. Ergo cursibus & alijs motibus laborauit, vsque ad magnas lassitudines. Nā exiguas,& velut incipientes lassitudines, exercitationes etiam faciunt, non solum labores, & ea est meta exercitationis, vbi lassari cœperit corpus, statim quiescere: vltra quam, si motus procedit, iam est labor. Bile, hic homo, vehementer agitata,& maligne putrescente, videtur, in hepate & liene contraxisse inflammationem tantam, vt septum etiam transuersum attigerit. Nam ambo hypochondria inflammata fuisse, declarauit, cum reliquis, intentio submollis hypochondrij vtraque ex parte: attigisse fortasse etiam septum transuersum, ex delirio suspicio est. Quāquam per malignas etiam hypochondriorum inflammationes, contingit delirare. Acutissimum & malignum affectum significauerunt euacuationes symptomaticæ, quæ, & tempore quia statim apparuerunt, & qualitate etiam, malæ erant. Puta biliosa tenuia multa ex aluo,& secunda die deiectiones plures. Quod dicit intempestiuiores, non quidem intelligendum prioribus. Nam tales deiectiones, quanto citius apparent, tanto intempestiuiores sunt, sed accipiendum cōparatiuum pro positiuo, quasi intempestiuæ. Sed & vrinæ a primo die tulerunt præse contraria concoctioni, & lethalia, tenues enim fuerunt & subnigræ. Præter exeuntia vero, reliqua etiam quæ sunt in genere signorum salutis aut mortis, statim cęperunt maligna apparere, & vrgere continen-

ter

tur, quod acutiem & periculum ſignificabat. Graue enim, die prima non dormiſſe, & fuiſſe ſiticuloſum (intellege enim valde) grauius verò, ſecunda omnia exacerbata fuiſſe, ſitim ſcilicet, & peruigilium, & mentem turbatam fuiſſe, & ſudaſſe parum. Graue enim ſecunda die ſudare, grauius autem quod parum. Exigui enim ſudores in talibus, animi deliquia comitari ſolent: grauius adhuc quod diem etiam tertiam difficulter tulit. (hoc grauia omnia ſymptomata ſignificant) ſiticuloſus, anxius. Anxietatem vero indicabat, multa iactatio, & perplexitas, & quod delirauit. Quod quidem verbum maius aliquid ſignificat, quam mentem turbatam eſſe. Quare intellige, die hac tertia creuiſſe delirium. Longe autem dictis omnibus grauius extrema liuida & frigida fuiſſe. Hic profectò nullus non putaſſet hominem die quarta, qui primi morborum impetus finis eſt, moriturũ, præcipuè cũ iam videret die quarto non magis quàm prioribus dormire, & ire in peius. Quid enim iam peius, excepta morte, poterat expectari? Atqui profectò ita eſſet factum, niſi hic beneficio ætatis, quæ fere viginti annorum erat, & robuſtæ facultatis, vſque ad ſeptimam duraſſet, qua neceſſario mortuus eſt. Hoc vt ſignificaret, cum dixiſſet ſeptima mortuus eſt, addidit (vt antea etiam dixi) ætatem agebat circa vigeſimum annum. Itaq; ætas effecit, vt tardius interiret, quàm morbi acutie. Ergo morbus acutior fuit, quàm pro exitu quam habuit. Hoc vt ſignificaret, addidit, acutũ. In quatuor autem literis his. πξζθ ſolum dubitari poteſt, quid ξ ſignificet. Nam primam ſignificare probabile, vltimâ mortem, penultimã diẽ quæ hic ſeptima fuit, ex dictis antea eſt apertum ξ verò ſignificare ſolere ξανθὴν ideſt flauam bilem, aut χολιῶν ideſt nouum, ſeu rarum, aut ξυσμόν ideſt ſtrigmentũ, aut ξιροτιτα ideſt ſiccitatem, ex ſua, & antiquiorũ ſentẽtia dicit Galen. Hunc verò magis conſentaneum eſt, dici mortuum ex nouitate, hoc eſt quod repente, mutata multum conſuetudine, ad labores magnos ſe tranſtulit, quam ex bile, aut ſiccitate, aut ſtrigmẽtis Nã quod nouitas cauſã externã & non affectionẽ ſignificet, nihil refert. Non enim ſolum ex affectu, aut interna eius cauſa, aut magno aliquo ſymptomate dicũtur homines interire, ſed & ex cã aliqua externa, cũ eã cõtingit eſſe valde noxiã, velut Philiſtes ex potationibus.

NONVS

Nonus ægrotus.

6 *MVlier quæ decumbebat iuxta Tisamenum. Huic voluulosa difficulter concitabantur, vomitus multi, potum continere non poterat, dolores circa hypochondria, & in ijs quæ circa infernam ventriculi partem dolores, tormina continenter, non erat siticulosa, incalescebat. Extrema frigida, vsque ad finem, fastidiosa, sine somno. Vrinæ tenues paucæ: excretiones crudæ, tenues, nõ erat remedio locus, mortua est.*

VOLVVLVS affectio est acutissima & grauissima, quæ ad intestina gracilia pertinet, vt colicus dolor ad crassa, & in eisdem habet essentiam, & causam. Est enim obstructio aliquando ex induratis fæcibus, aliquando ex crassis succis, & crudo crassoque flatu, nonnunquàm etiam ex inflammatione. Hic morbus tantò periculosior est colico, quantò intestina graciliora, & tenuiora & acrioris sensus, & propiora præcipuis partibus, hepati, lieni, fundo ventriculi, & septo transuerso. Vnde contingit ea trahi ad compassionem. Hoc morbo occupatam fuisse mulierem hanc dicit, narrans primum signa pathognomonica, deinde etiã superuenientia. Pathognomonica sunt hæc, vomitus multi, & potum continere non posse, dolores, ac tormina continenter affligentia circa hypochondria, & infernam ventriculi partem, hoc est inter thoracem: & vmbilicum. Hæc enim per hunc morbum accidunt, & nihil videri descendere deorsum, sed totum ventris motum videri ad os sursum præter naturam concitatum, vsque adeò vt nonnunquam fæces etiam soleant vomere, quod fortasse huic non contigit (ac fortasse etiam contigit, & si Hippocrates non exposuerit vomitus speciem) ob vim & acutiem morbi, anticipante muliere mori. Illa verò sunt superuenientia (quæ quia lethali adeò morbo superuenerunt, fuerunt ẽt lethalia) non fuisse siticulosam cũ incalesceret, hoc est, febricitasse, & nõ secũ

dum rationem febris sitijsse. Quodquidem pessimum erat: nam delirij, aut corruptionis magnæ facultatum in ventriculo. Atqui fastidisse simul cibos, ad ipsummet genus pertinebat, & corruptionem magis facultatis, aut malignos succos indicabat. Extrema frigida vsque ad finem, hoc est, ex quo non recaluerit, magnitudinem internæ inflammationis significabat, vnde & ex febre, & ex tanta totius mali acutie, manifestum, eam eius voluuli causam inflammationem fuisse, eamque magnam & malignam, quæ non minus peruigilium, quàm alia dicta, erat nata facere. In calce narrationis, speciei exeuntium mentionem facit. Quæ quidem species, in genere signorum quæ Galen. vocat assidentia, est, quia quocunque tempore morbi poterant accidere, & non accidere. Meminit verò Hippocra. vrinæ in morbo, qui non erat venarum, ob communem rationem quam Galen. attigit, quo scilicet constet, an venas attigerit affectio, sed & ob peculiarem etiam, quam ego addo: quia scilicet, cùm soleat hepar ad compassionem cum intestinis trahi, & inde maxima huius morbi periculi pars sit, refert quamplurimum scire, quantam læsionem hepar acceperit, quod ex nulla re melius, quàm ex vrina intelligi potest: præcipuè, si secundum gibbam partem patiatur hepar; vt si secundum cauam, ex deiectionibus. Vrinæ ergo tenues & paucæ, cruditatis, & mali hepatis, esse poterant. Sed quia tenues, præcipuè verò si etiam paucæ sint, fieri solent raptu humorum in aliam partem, vt cùm in phreniticis apparent: mihi significassent potiùs inflammationis magnitudinem rapientis ad se omnia more cucurbitæ. Mirum verò quòd voluulo tanto laborans, deiectiones habuerit. Nam vt diximus, nihil omnino solent per sedem emittere. Sed neque hic fuit pars quæpiam excrementorum, expultricis facultatis vi præcipuè pulsa, sed tenue quiddam & crudum, vt quidam ichor, calore hepatis & mesenterij liquescens. Tantus erat morbus, ex quo tam citò mortua est, vt nullus fuerit remedio locus. Quare verisimile est, & si id tacuerit Hippocrates, mortuam fuisse secunda die, aut paulò post. Nam de ijs, quibus ob morbi breuitatem subuenire non possumus, dicit ipsemet Hippocrates in initio prognostici; Quidam enim diem viuentes vnam, aut paulò plus, moriuntur, antequàm medicus

arte

arte repugnet. Eiusmodi fuit hæc, & Hippocrates tacuit diem mortis, vt hinc multo magis intelligeres citissimè mortuam esse, vt vix dies interfuerit, quasi diceret, statim mortua est.

Decimus ægrotus.

7 *Mulierem quandam, earum, quæ aput Pantimedem, ex abortu recentis fœtus ignis corripuit, lingua sicca, siticulosa, fastidiosa, insomnis. Aluus turbata, tenuibus, multis, crudis. Secunda superriguit, febris acuta, ab aluo multa. Non dormiuit. Tertia maiores dolores. Quarta delirauit. Septima mortua est: aluus per totum humida, deiectionibus, multis, tenuibus, crudis. Vrinæ paucæ tenues. Febris ardens.*

Febres acutæ in recens enixis, & ijs, quæ fœtus corruperunt, valde periculosæ sunt. Non enim fiunt ijs, quæ rite purgantur, sed quibus supprimuntur euacuationes. Id verò fit locis vteri, a quibus euulsæ sunt secundinæ, ob rupturas inflammatis, & proinde obstructis, atque materia, alioqui maligna, multum redundante, & inculcata, neque potente exire. Atqui, & si posſit aliter, citra inflammationes inquàm, fieri, tamen acuta febris in enixa raró aliter fiat, & ita semper fieri, putare oportet, quia huc curationis rationem dirigens, nunquam errabis. Neque profectò minus periculi est, in abortum facientibus, quàm in enixis, sed, vt Hippocrates lib. de morbis dicit, multò plus, quia quod naturaliter in his fit, in illis fit prçter naturam. Quod verò violentum, periculosius, quàm quod naturale. Sed, vt in materia dicatur apertius, constat magis dilacerari acetabula vteri, a quibus vi fœtus euellitur, quàm a quibus naturaliter excidit: vt, si pomum nondum maturum, arbore decerpas, quàm si sponte cadat. Minus enim lacerum, & sano propius manet, id vnde naturaliter, velut separatur. Si ergo in abortiente magis vlcerantur vteri, facilius etiam inflammabuntur, ac reliqua mala fient, vsque adeò,

vt de ijs quæ corruperunt dicat loco citato Hippocrates. In huiusmodi enim periculum est., ne vteri exulcerentur, & inflammentur. Hoc autem est periculosum. Non parum autem refert, quo mense conceptionis abortus fiat. Nam quæ corrumpunt fœtum nondum menstruum, aut non antiquiorem, quæ scilicet primò prægnationis mense abortiunt, exiguum, aut vix vllum periculum habent, quia acetabula adhuc sunt mucosa, vt dissipari, nullis manentibus vlceribus, possint: sanguinis verò expurgatio non maior desideratur, quacunque earum, quæ singulis mensibus contingunt, vtpote cum nulla antea talium euacuationum intermissio facta sit. Quæ aliquantò tardius, vt secūdo aut tertio mense abortiunt, cum periculo id faciunt, solidioribus iam aliquanto acetabulis, & suppressionibus menstruorum prægressis, non tamen cū tanto, quanto quæ medijs, aut postremis mensibus: quarum quæ medijs mensib. ob firmitudinem acetabulorum, periclitantur plùs, quàm aliæ omnes; ob multitudinem autem excrementorū, plùs quàm quæ primis, minùs quàm quæ vltimis, quæ vltimis, multitudine excrementorum plùs omnibus, firmitudine acetabulorum non quantum quæ medijs, vt omnibus collatis, in medijs & vltimis mensibus non admodum impar sit periculum, in primis autem manifestè, minus quàm in alijs. Itaque huic mulieri non admodum erat futurus periculosus abortus, vt qui recentis fœtus, nisi magnus apparatus in corpore fuisset. Contigit aūt fuisse tantum, vt ex febre ardente, biliosa, acutissima, facta phrenitide quarta die, mortua fuerit septima. Acutiem autem maximam satis indicauit, ꝙ prima statim die fuit lingua sicca, & mulier siticulosa, & insomnis, Bilis redundantiam & malignā qualitatem, indicabant hæc ipsa, & fastidium, & aluus turbata, tenuibus, multis, crudis. Biliosorum. n. est, valde sitire, & cibos non posse capere. Deiectiones verò tenues, & crudas vocat ex tenui bile, quæ prima die, non, nisi ob redundantiam aut malignam qualitatem, excerneretur. Secunda die eadem fuerunt. Nam non dormiuit, & ex aluo fluxerunt multa, & insuper riguit: id quod in ijs quæ ex abortu, aut partu laborant, sępe euenit, ob sensus vteri acrimoniam. Tertia die fuerunt eadem, & insuper maiores dolores, vterini arbitror. Quarta eadē, & ĩsup delirauit, facta

iam

iam inde phrenitica, quia, arbitror, proximæ diei dolores facti fuerant malignis ſuccis occurrentibus ad vterum, & non potentibus erumpere, cùm ergo exire prohiberentur, inde impetum fecerunt in ſublimem partem, & tenuerunt caput: cætera tranſacta ſint, vt par eſt in poſtrema parte lethalis morbi, vſque ad ſeptimam, qua mortua eſt, quam indicauerat maligna permutatio quartæ. Dicit deinde per recapitulationem. Aluus per totum humida, deiectionibus multis tenuibus crudis, vrinę paucę tenues. Fortaſſe repetit hoc, quod de deiectionibus dicitur, ſignificans id fuiſſe à principio ſignum omnium grauiſſimum. Vrinæ verò fuerint tenues, quòd crudæ; paucæ verò, ob deiectionum tenuium multitudinem, & ob febrem vrentem. Talem enim fuiſſe teſtatur Hippocrates ipſe dicens, febris ardens. Si modo verba hæc vltima Hippocratis ſunt ac non potius, vt Gal. putat, adſcriptitia.

Vndecimus ægrotus.

8 *Alteram ex abortu circa quintum menſem, Oecetæ vxorem, ignis corripuit. Initio comatoſa, & rurſum inſomnis, renū dolor, capitis grauitas. Secunda aluus turbata, paucis, tenuibus, meris primùm. Tertia plura & deteriora, nocte nihil dormiuit. Quarta delirauit. Timores, triſtitiæ, dexter oculus diſtortus eſt, ſudauit circa caput exiguum & frigidum, extrema frigida. Quinta omnia exacerbata ſunt. Multum delirauit, & rurſum celeriter ad mentem redijt. Siticuloſa, inſomnis. Aluus multis meris vſque ad finem. Vrinæ paucæ, tenues, ſubnigræ. Extrema frigida, ſubliuida. Sexta eadem. Septima mortua eſt. Phrenitis.*

Periculoſior abortus eſt, quinto menſe quàm primis tribus, quanquam huic, & proximæ mulieri, par malum & periculum videtur ſuperueniſſe, cum ambæ ſeptima die mortuæ, & ambæ quarta die phreniticæ factæ ſint.

Id quod factum fuerit, quòd prior illa tantò maiorem ad acutum morbum apparatum habuerit, quantò minus periculosam ægrotandi causam. Atqui profectò ita fuisse, vtriusque morbi symptomata indicant. Semper enim fiunt tales morbi, quales antecesserunt apparatus. Illa vero habuit biliosissimum morbum, vt omnia symptomata indicarunt, hæc verò ex varijs succis. Nam quædam symptomata pituitam, quædam bilem, quædam etiam nigram bilem, indicarunt, atque adeò quædam sanguinis redundantiam. Illa ergo biliosior erat, hæc succorum habebat quãdam commixtionem. Coma enim pituitam indicabat, peruigilium, & aluus turbata tenuibus & meris, bilem: dolor renum & capitis grauitas, redundantiam sanguinis, & toto corpore, & circa vterum præcipuè, cum non ritè expurgaretur: timores verò & tristitiæ, melancholiam. Itaque prima die fuit comatosa, & rursum insomnis eadem die. Scilicet prima diei parte dormiebat inexcitabiliter, altera vigilabat, vt nunquam amplius dormitura. Quod quidem in semitertianis, aut quæ illarum naturam referunt, vsu venit. Hæc verò febris causam habuit causæ hemitritæi non valde disimilem, ex pituita enim & bile maximè. Eadem die renum dolor, & capitis grauitas. Secunda aluus turbata paucis tenuibus meris, exeunte bile, vtpote tenuiori, ante alios succos: tertia exierunt plura & deteriora, putidiora, scilicet, & variegata, ex varijs iam excrementis. Nocte eius diei nihil dormiuit, antecedente scilicet vt solet peruigilio, delirium. Nam quarta delirasuit, occupantibus putridis succis cerebrum. Fuit vero species delirij in timore & tristitia, vt ijs qui ex atro succo delirant. Fuit vero eadem die dexter oculus distortus, quod signum non fuit huic iudicatorium, vt ei qui decumbebat in horto Dealcis, qui huius libri fuit tertius ægrotus, sed lethale, iuxta illud quod in aphorismo dicitur. In
„ febre non intermittente, si labium, aut palpebra, aut su-
„ percilium, aut oculus, aut nasus, distorqueatur. Nimirum hoc erat signum conuulsiuum, quod quidem cum delirio coniunctum, & febri ardenti superueniens, grauiter affici cerebrum indicauit. Reliqua etiam omnia quæ ea die accidisse narrat, lethalia esse, ex prognostico didicimus, vt sudasse circa caput exiguum & frigidum, & extrema frigi

da.

da. Quæ omnia quinta exacerbata sunt,& multum delirauit. Quod dicit celeriter ad mentem rediisse, non significat phrenitidis solutionem, sed quod in plærisque phreniticis obseruamus, vt cum valde commoti mente sunt, repente quædam prudenter loquantur. Siticulosa etiam fuit,& insomnis. Quamquam hæc duo non erant tam grauia, quàm reliqua. Non enim erant præter rationem febris, quin potius fortasse, siticulosa fiebat, cum ad mētem redibat. Aluus inquit turbata multis meris vsque ad finē, id vero non potuit, cum vrinis tenuibus & subnigris, morbum soluere: euacuationes enim sine signis concoctionis, ne dum cum concoctioni contrarijs, symptomaticæ sunt. Extrema etiam, hac die, non frigida solùm, sed liuida etiã, fuisse dicit, quod vt in prognostico dicitur, magis pestiferum est quàm si nigrescant, quamquam hoc quoque, morientibus iam partibus, fieri soleat. Sexta eadem fuisse,& septima mortuam, dicit. Merito quidem, quia acutissime processerat morbus,& die quarta facta fuerat insignis mutatio in deterius. In calce dictionis scripsit, phrenitis, Quã quam in quibusdam codicibus reperi φρενιτικα idest, phrenitica, ego sequor eam lectionem quam, ex eius commentarijs intelligo, sequutum fuisse Galenum: illa enim fuerit antiqua & certa. Galenus dicit scriptum fuisse φρενῖτις quam vocem, vt nuper dixi, non putat scriptam ab Hippocrate sed ab alio adiectam. Ego nihil possum de ea re affirmare. Sed si Hippocrates voces has solutas, in fine narrationum adiecit, cur hanc potius phrenitidem,& proximam, febrem ardentem vocauerit, cùm vtraque fuerit febris ardens, & vtraque in phrenitidem abierit, non habeo quod dicam aliud quam vtramque fuisse vtrumque proinde licuisse illi, vtramuis ægrotationem, alterutrum appellare.

Duodecimus ægrotus.

9 *Mulierem quæ decumbebat in foro mendaciorum, enixam primum dolorosè masculum, ignis corripuit. Mox in principio siticulosa, fastidiosa, dolebat cor,*

lingua arida: aluus turbata: tenuibus paucis, non dormiuit. Secunda parum riguit, febris acuta: parum circa caput sudauit frigidum. Tertia laboriose ab aluo cruda multa tenuia fluxerunt. Quarta superriguit. Omnia exacerbata sunt. Insomnis. Quinta laboriose: Sexta eadem. Ab aluo fluxerunt humida multa. Septima superriguit, febris acuta, sitis multa, iactatio, circa vesperam sudauit per totum frigidum. Refrigeratio extremorum, & recalescebat rursum, & rursum ad noctem superriguit. Extrema non recalescebant, non dormiuit, parum quiddam delirauit, & rursum cito resipuit. Octaua circa medium diei recaluit, siticulosa, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa, pauca flaua. Noctē difficulter tulit, non dormiuit, minxit multū, confertim inscia. Nona remiserunt oĩa, comatosa. Ad vesperā parū superriguit. Vomuit amara, biliosa. Decima rigor, febris exacerbationē habuit, non dormiuit quidquam. Mane minxit multum, subsidentiam non habens. Extrema recalfacta sunt. Vndecima vomuit virulenta biliosa, riguit non multò post, & rursum extrema frigida. Ad vesperam rigor, sudor, vomuit multa, noctem laboriose. Duodecima vomuit multa, nigra, fœtida, singultus multus, sitis laboriosa. Decima tertia nigra, fœtida, multa vomuit: rigor. Circa medium autem diei, voce priuata est. Quatuordecima sanguis de naribus. Mortua est. Huic per totum aluus humida, horrida, ætas circa decimum septimum annum, causus.

Havd dubiè febris hæc incepit cum maiori acutie, quàm priores duæ, aut non cum minori. Nam prima statim die habuit omnia, quæ mulier quæ habitabat apud Pantimedem, & insuper dolorem cordis, hoc est oris ventriculi, & reliqua omnia acutissimè processerunt, vt miraculo simile fuerit, septimum diem mulierem

rem hanc effugisse: durauit tamen vsque ad secundum septimum, fortasse quia erat ætatis tam florentis: qua causa verisimile est Hippocrat. in calce narrationis, vt huic admirationi occurreret, dixisse, ætas circa decimum septimum annum. Nam in historia adolescentis illius, qui decumbebat in eo ipso foro mendaciorum, quo hæc mulier, perinde fecit Hippocrates. Est consideratione dignum, in ijs quæ ex partu laborare cœperunt, nunquam non dicere Hippocratem, marem an fœminam pepererint. Nam hanc dicit marem, & vxores Sieni & Dromeadæ, quæ etiam ex partu mortuæ sunt, dixerat filias peperisse. Qua in re apertè insinuat, non parum facere id ad partus difficultatem, & periculum. Longè enim difficilior est affectio gerentium vtero fœminas, & periculosior partus. Nam & ob deteriorem apparatum, & maiorem excrementorum redundantiam, fœminæ concipiuntur, & maiori expurgatione indigent filias enixæ. Nam sexaginta sex diebus expurgari solent, enixæ filios solis triginta. Suppresio ergo in illis est maior. Atqui profecto si memoria velimus repetere omnes Hipp. historias, plures enixarum filias mortuas fuisse, reperiemus. Ergo peperisse filias periculum auget, sed peperisse filios, & nihilominus mortuas fuisse, auget admirationem. Quamquam filios peperisse, & æque grauibus teneri morbis, periculosius est, quia minus naturale. Multos rigores citra vllum ordinem habuit per totum morbum hæc: quod familiare esse omnibus enixis, aut quæ fœtus corrupe-runt, ex illis ipsis historijs, quarum nunc memini, & alijs eiusmodi, licet intelligere. Quin etiam omnibus suppresione menstruorum laborantibus, tam familiares esse rigores putauit Hippocra. vt in aphorismo. 61. quintæ particulę dixerit. Si mulieri purgationes non prodeunt,
, neque horrore, neque febre accedente, verùm cibi fasti-
, dia ipsi accidant, hanc in ventre habere existimato. Quasi
, scilicet suppresionem patientibus sine conceptu, rigores accidere soleant, multi autem sine febribus, aut per febres. Neque sanè id citra rationem. Maligna enim qualitas excrementorum, & acer sensus vteri, possunt id facere. Quibus accedit consensio oris vētriculi. Quod in hac muliere

pecu-

peculiare etiam fuit. Nam plus quam in proximis, & plùsquam in alijs multis soleat, laborauit os ventriculi, quæ pars cùm mordetur, omnium maximè, rigores solet facere, vt ipse Hippoc. lib. 6. huius operis dicet. Laborasse verò in hac tantoperè os ventriculi, indicauit prima die, præter sitim & fastidium & linguæ ariditatem, cardialgia, seu dolor oris ventriculi, præcipuè. Iam enim inde in eam partem ferri excrementa constabat, sed & ex processu morbi nauseæ, & vomitionum. Primum enim tantum biliosa, deindè virulenta biliosa, postremò etiam vomuit nigra fœtida. Hic enim decursus indicabat materiam morbi semper ire ad deteriorem putrescentiam, ventriculum verò continenter p ati, quæ eadem causa fuit, vt postremò etiam singultus magnus superuenerit, signum adeò lethale, cum extenuatis iam, aut ardente febre malignaque afflictis, superuenit, vt nunquam me ex hoc signo deceptum meminerim, tametsi ex eo multos morituros esse prædixerim. Huius etiam particulæ passio, & materiæ mala qualitas in causa fuerint, vt sudor paucus frigidus circa caput, & aliæ extremorum refrigerationes, quæ iam iam morituris solent accidere, vsque adeò anticipauerint, vt vel a secunda die inceperint. Nimirum huiusmodi non fiebant primis diebus, ob extremam naturalis caloris extinctionem, vt solent, sed per deliquia animi, similia ijs quæ afferre solet cardialgia, etiam in non morituris, ac nonnunquã in nondum decumbentibus. Licet autem, inter cætera, in hac narratione vires dierum decretoriorum obseruare. Per singulos enim quaternarios videtur semper morbus denuò inualuisse, facta semper accessione deteriorum signorum. Nam quarta, dicit, omnia exacerbata sunt. Die septima fuit extrema illa frigiditas sudoris & totius corporis, quæ plus quàm viginti horas durauit. Nona cœpit vomitus perniciosus, virulentus, & biliosus, & inde fœtidus, & niger. Decima quarta mortua est. Non sanè penuria euacuationum. Sed, quòd nullæ fuerint morbo congruentes, neque concoctionis materiæ signa fuerint vlla. Nam huic fuit per totum morbum aluus humida, & vomitus non paucus, sudores quidam, & postremo sanguis de naribus Sed hic morbus expurgationem ex vtero desiderabat, hæ aliæ euacuationes nihil aliud indicabant, quàm

multam

multam & malam materiam a natura coerceri non posse, sed inuictam erratico modo, hàc & illàc effluere.

Sectio tertia.

Status pestilens.

Annus austrinus, pluuiosus, sine ventis per totum. Cùm in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates, circa arcturum cũ austro pluuiæ multæ. Autumnus vmbrosus, nubilosus, aquarum multitudines, hyems austrina, humida mollis, post solis conuersiones. Multò post, prope æquinoctium seræ hyemes, & iam circa æquinoctium borealia, & niues non multo tempore. Ver rursum austrinum, sine ventis aquæ multæ semper vsque ad Canẽ, æstas serena calida, æstas magna, etesiæ paruæ, sparsim spirarunt. Rursum verò circa arcturum in borealibus aquæ multæ.

Describit statum quendam pestilentem: habet verò narratio duas partes, prima narratur aeris intemperies, quæ pestilentem statum fecit, secunda narrantur morbi populares, qui ex ea intemperiè nascuntur. Fuit vero annus integer qui insignem habuit intemperiem, ab ortu arcturi incipiens, vsque ad alium eiusdem syderis ortũ. Totus hic annus fuit austrinus, pluuiosus, sine ventis. Nã etsi partes quædam exiguæ eius anni fuerunt flatuosæ, & quædam etiam sine pluuijs, tamen exiguæ partes non prohibent totum annum talem appellare. Toti enim tribuitur quod secundum omnes ferè partes conuenit. Proinde primis verbis summatim totius anni temperiem complectens, dicit status pestilens, annus austrinus, pluuiosus, sine

ventis

Lib. 3o. 10. 3o.

ventis per totum. Deinde percurrit singulas anni partes. Sed quo pacto fuit annus austrinus, si sine ventis? Certè auster est ventus quidam placidus, & qui sæpe flat leuiter, ut non videatur rapidè moueri aer: dicimus autem non esse ventos, cum non flant vehementius. Itaque quod dicit est, toto anno flasse placidè austrum, & pluuias multas fuisse, & raros, aut nullos ventos fortiores. Singulas anni partes percurrere incipit, dicens, cum in prioribus ad annum temporibus fierent siccitates, idest, cum in temporibus superioribus, & proximis, anno ei de quo dicimus, æstate scilicet superioris anni, fuissent siccitates magnæ, circa arcturum, idest in vltima parte mensis Augusti (arcturus enim oritur vigesima sexta & septima eius mensis, & inchoat autumnum) cum austro fuerunt pluuiæ multæ. Autumnus etiam totus fuit vmbrosus, nubilosus, & pluuiosus. Hyems quæ inchoat ab occasu vergiliarum, septima scilicet & octaua Nouembris, fuit austrina itidem, humida, hoc est pluuiosa: mollis, hoc est sine frigore multo, idque habuit fere tota hyems. Nam solum post solstitium hyemale, quod vocat conuersiones, non statim, sed multo post, iam scilicet propè æquinoctium, quod inchoat ver, fuerunt seræ hyemes, hoc est sera frigora. Explicans quid vocet seras hyemes, & quo pacto hoc actum sit, dicit, & iam circa æquinoctium, borealia & niues, non multo tempore. Ver quod ab æquinoctio incipit, rursum redijt ad statum priorem; factum austrinum, sine ventis, & pluuiosum semper, vsque ad Canem. Scilicet, durauit illud, totum ver, quod ortu vergiliarum in fine Aprilis finitur, & primam æstatis partem, quæ durat vsque ad ortum Canis. Aestas serena, inquit, calida, vltima scilicet æstas (nam dixerat primam fuisse quale ver) erat calida, serena, sine pluuijs, cum forti æstu, & etesiæ, quæ illis diebus interdiu spirantes, magnum remedium æstus esse solent, paruæ fuerunt, & sparsim spirarunt. Non tamen diu durauit serenitas: nam ne per totam quidem hanc postremam æstatem, quæ ferè quadraginta dierum est, sed iam prope arcturum, idest circa medium Augusti, cum iam instaret ortus arcturi, rursum fuerunt aquæ multæ, hoc solum a superioribus pluuijs diuersæ, quòd flante

borea

borea descenderunt. Constat itaque totum hunc annum, vix exiguis quibusdam particulis exceptis, fuisse austrinũ, humidum, & tranquilum.

2 *CVm autem factus esset annus austrinus, & humidus, & mollis, per hyemen quidem salubriter transigebant, præter tabidos de quibus scribetur: ante ver autem simul cum fientibus frigoribus erysipelata multa, alijs quidem cum occasionibus, alijs autem non cacoethe multos peremerunt. Multi fauces doluerunt, voces vitiatæ, causi phrenitici, ora vlcere feruido affecta, pudendis tubercula, ophthalmiæ, anthraces. Alui turbatæ, fastidiosi, siticulosi alij quidem, alij autem non. Vrinæ turbatæ, multæ, malæ. Comatosi multum, & rursum vigiles, iudicationes sublatæ multæ. Quædam autem difficilis iudicij. Hydropes, tabidi multi. Morbi quidem populariter vagantes, hi.*

MORBOS qui ob dictam intemperiem populariter grassati sunt nunc colligit, postea de singulis seorsum acturus. Sed cur incipit narratio hæc a hyeme? Cur non dicit, qui morbi fuerint in eo autumno, quo status ille pluuiosus incepit? Certè quia illo autumno nihil noui actum fuerit, nondum enim mutata fuerint adeò corpora, vt tempus fuerit morbidum. Semper enim necesse est causas externas morbos antecedere. Autumno ergo illo nihil noui in hominum communi valetudine fuerit, sed neque in hyeme multũ. Sed p hyemen salubriter degebant, præter tabidos de quibus scribetur postea. Et meritò sanè tabidi facti sunt multi in hyeme humida & austrina, quam autumnus etiam talis, & æstas valde sicca antecesserat. Nam vt in aphorismo. 13. tertiæ dicitur, si æstas sicca fiat & aquilonaris, autumnus verò pluuiosus, & austrinus, capitis dolores ad hyemen fiunt, & tusses, & raucedines, & grauedines, quibusdam etiam tabes. Sed si hæc omnia in tali statu per hyemen fiunt, qui factum

ctum est, vt soli tabidi fuerint in hoc qui describitur? Certè illa omnia ad eandem affectionem pertinent. Nam capitibus repletis dolores fiunt: inde destillantes succi faciunt, partim grauedines, partim tusses & raucedines, procedentes vero, faciunt etiam pulmonum corrosiones, & hæ tabes. Sed hi, & reliqui omnes morbi, quos ante ver simul cum fientibus frigoribus, idest in postrema illa hyemis parte, qua flante aquilone ninxit, dicit incepisse, merito in hoc anno acciderunt, fueruntque pestilentes, vt pote anno pluuioso & austrino. Nam vt in initio huius operis dictum est, pestilentem statum facit putrescentia aeris, nulla autem intemperie magis putrescit aer, vt neque res alia quæpiam, quàm calida & humida, cuiusmodi est austrina & pluuiosa. Atqui quoniam plærique, & pessimi morbi, sunt q. ex putredine, merito dicit Hippocrates in aphorismo, Ex anni constitutionibus, in summa, siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Sed qui morbi fiant in pluuiosis temporibus, quæ sunt insalubriora & magis lethalia, in aphorismo alio, qui est decimus sextus tertianæ particulæ, ita dicitur, Morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ, & anginæ. In his generibus sunt omnes morbi, quos hoc anno accidisse dicit. Nam erysipelata cacoethe, & ora vlcere feruido affecta, & pudendorum tubercula, & ophthalmiæ, & anthraces, in putredinibus sunt, quin & febres ardentes phreniticæ. Quandoquidem in commentatione illius aphorismi diximus, intelligi putrescentiam succorum in venis & arterijs, & vlceribus, & tumoribus præter naturam, & vitijs cutis. Dolores faucium, & vitiatæ voces ad anginas referuntur, alui turbatæ idem dictu est, & alui deiectiones. Hydropes & tabes videntur mihi referri ad febres longas, vtrumque enim mali genus, solent longissimæ febriculæ comitari. Reliqua huius orationis symptomatũ nomina sunt, nõ morborum. Fastidiosos enim fuisse eius tempestatis ægrotos, & alios siticulosos, alios sine siti, & vrinas fuisse turbatas, multas, & malas, & comatosos fuisse multùm, & rursum vigiles, & iudicationes sublatas, & iudicationes difficiles, ad symptomata pertinuit: non pathognomonica, sed partim assidentia, partim superuenientia. Sed singulorum

causas

causas nos summatim dicamus, vt ab Hippocrate narrantur. Bilis collecta æstate, ob blandam hyemis temperiem non est extincta, & per hyemis humiditatem sine frigore, collecta est pituita salsa: à duplici hoc humore, aut eorum altero putrescente malignè, orta sunt omnia. Biliosis in quibus bilis ab æstate in id vsque tempus retinebatur, constipata cute vehementi paucorum dierum frigore, putruit, & ad externas partes pulsa, erysipelata fecit. Fuerunt vere ea maligna ab malam putredinem. Potest enim quicunque morbus, vt febris quæcunque, & quicunq; tumor præter naturam, esse magnus etsi simplicior, aut malignus, etsi minor. Illud quidem est in causæ facientis magnitudine, vt multo succo, magna vstione: hoc in malignitate, vt malo modo putrescendi. Proinde hæc erysipelata fuerũt cacoethe, & multos peremerunt. Quod quidem est fuisse pestilentes morbos. Fauces, & partes circa illas, paratissimæ sunt recipere excrementa cerebri, pulmonis, & ventriculi, in quibus omnibus, per annum humidum, multos succos continere, necesse fuit. Proinde fauces excipiẽtes fluxiones doluerunt. Deinde cum hæ partes, vt & genitales, facile putrescant, vocalibus instrumentis, aut aliquibus partium proximarum, quæ vsum aliquem prestant, exesis, voces viciatæ sunt. Eandem ob causam fuerunt in multorum ore vlcera feruida, idest nomæ malæ cum magno caloris sensu. Nimirum ex bile aut salsa pituita, malignè putrescentibus in pudendis etiam fuerunt tubercula, in adenosis videlicet partibus circa genitales: vt fauces excipiebat excrementa superiorum partium: vt cerebri & pulmonis: ita genitalibus excipientibus excrementa inferiorum, vt renum, & mesenterij: & hepatis. Nam hoc mittit in vtrasque partes. Causi fiunt putrescentibus in uenis bile, aut salsa pituita (nam ex duplici hoc succo ponit Hippocrates duplex causi genus esse) malè autem patientibus capitibus, vt flante austro solent (dicitur enim in aphorismo austri caput grauantes) merito ex illis phrenitici facti sunt, succo putri delato in caput. Oculis vero excipientibus excrementa capitis, fierent ophthalmæ, non aridæ, quales solent fieri in aquilonaribus, sed humidæ, & ex multo succo. Anthraces fiunt in pestilentibus constitutionibus, ex sanguine feruente præ maligna putredine, vt in

Crano-

Cranone accidisse proximo libro dictum est. Profluuia alui fiebant præ multitudine excrementorum, & maligna qualitate,& debilitate retentricis, quam humida intemperies maximè facit. Quæ eadem, in humidis natura corporibus faciebat hydropas. Tabidi verò fierent quidam ex hydropicis per atrophiam,quidam ex putrescentia pulmonum,initium capiente a destillationibus. Fastidia mali succi abundantiam,aut corruptionem facultatum in gula: & ore ventriculi sequi consueuerunt. sitis ingens bilem aut salsum succum ibidem imbibitum, sitis vacuitas per febres,deteriores causas sequi solet, de quibus dictum sæpe est. Vrinæ multæ,multorum succorum:turbatæ,multorum flatuum: malæ,idest contraria concoctioni signa habentes, malè putrescentium succorum erant soboles. Quòd comatosi & vigiles alternatè erant,duplicem succi speciẽ, quam diximus, referebat. Quòd iudicationes sublatæ & difficiles fierent,rationi erat consentaneum, quandoquidem,vt in aphorismo dicitur. Cum non tempestiuè tempestiua redduntur, inconstantes & difficilis iudicij morbi fiunt.

3 *Hi erant populariter vagantes morbi. Quacunque subscriptarum specierum erant ægroti, & moriebantur multi.*

Nisi quacunque morbi specie laborassent multi, etiã si plurimi morbis nõ eisdem ægrotarent, nulli fuissent epidemiales, sed sparsi omnes: atque etiam si fuissent epidemiales,nisi ex eis morerentur multi,nulli fuissent pestilentes.Quandoquidem autem fuerunt multa morborum genera,& singulis ægrotarunt multi,& multi mortui sunt,cõstat nõ vnicam solùm,sed multas fuisse pestes quodammodo autem etiam vnicam eamque maximam,qua commune quiddam omnibus erat,maligna putrescentia.

4 *Accidebat autẽ singulis horum hoc modo. Multis quidem erysipelas cum occasione. In quibusuis & in valde paruis causis in toto corpore,præcipue autem,in ijs qui circa sexagesimum annum, circa caput,atque si parum*

rum neglecta erant, multis autem etiam in ipsa curatione, magnæ phlegmones fiebant, & ipsum erysipelas multum celeriter vndiquè depascebatur. Plurimis igitur ipsorum, abscessus in suppurationes accidebant. Carnium, & neruorum, & ossium, elapsus magni. Erat autem & fluxio collecta non puri similis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa, & varia. Quibus igitur circa horum aliquid euenit fieri, glabricies his totius capitis fiebant, & menti, & ossium denudationes, ac elapsus, & multæ fluxiones, hæcquè in frbribus & sine febribus. Erant autem hæc horrenda magis quàm mala. Quibus enim ad suppurationem horum maturatio peruenit, plurimi horum seruabantur. Quibus autem inflammatio & erysipelas euanuit, huiusmodi autem abscessum nullum fecerunt, horum multi mortui sunt. Similiter autem quacunque alia corporis parte aberraret, acciderunt hæc. Multis enim brachium, & totus cubitus, effluxerunt, quibusdam autem in latera hæc mala inciderunt, aut aliquam anteriorum aut posteriorum partium. Quibusdam autem femur totum, aut tibiæ nudatæ sunt & pes totus. Erat autem omnium horum difficillimum, cum circa pubem, pudenda, accidisset. Quæ cum vlceribus occasione fiebant, huiusmodi erant. Multis autem in febribus, & ante febres, & per febres, acciderunt: erat autem, & horum quæcunque abscessum faciebant per suppurationem: aut secundum ventrem turbatio aliqua tempestiua, aut vtilium vrinarum excretio contigisset, per hæc solui. Quibus autem nihil horum accidit, sine signo autem euanescentibus, exitiosiora fieri. Maxima ergo ex parte plurimis accidit erysipelas vere, durauit autem & per æstatem & autumnum.

PARTICVLATIM nunc percurrit singula mala, quæ antea summatim narrauerat, recensēs singula eodem ordine, quo prius. Proinde de erysipelatis dicit nunc: horum enim primam mentionem fecerat, dicens, Ante ver autem simul cam fientibus frigoribus erysipelata multa, alijs quidem cum occasionibus, alijs autem non cacoethe multos peremerunt: Hæc eadē nūc dilatat & explicat. Explicat „ inquàm, cum quibus occasionibus acciderunt quibusdam, „ & quibus partibus, quibus hominibus præcipuè, & quæ ac„ cesserunt illis erysipelatis, & quos exitus habuerunt. Multis quidem inquit, erysipelas cum occasione, in quibusuis hominibus, & in valde paruis causis. Vocat valde paruas causas, quas & occasiones. Erant vero hæ causæ manifestæ, seu occasiones, vlcuscula exigua cutis, vt quæ per vulgarē scabiem fiunt, aut pruritus, aut tale quidpiam, quæ scalpentibus, initium præstabant erysipelatis. Constat vero hęc esse, quas vocat occasiones. Nam paulò infra dicit, quæcunque cum vlceribus occasione fiebant, huiusmodi erant. Ergo dicit, erysipelas fiebat, in quibusuis hominibus, ex valde paruis causis, vt vlcusculis, aut pruritu toto corpore præcipue autem, circa caput, in sexagenarijs. Non quidem arbitror, sexagenarios reliquo corpore liberor esse a morbo, sed (quod erat omnium grauissimum) secundum capita plus alijs laborasse, quia, arbitror, sunt excremetosi, & ob naturalis calorls debilitatem facilè eis pituita putrescit, fitque salsa. Quo fit, vt familiares sint illis, pruritus totius corporis, vt in aphorismo vltimo tertiæ particulæ dicitur. Ergo ex pruritu, & scalptu, fiebant illis secundum capita vlcuscula, & inde erysipelata. Hæc vero quibus parum negligebantur quibusdam vero etiam si non negligerentur, sed in ipsa curatione, fiebant in medio erysipelatum magnæ, inflammationes, & ipsum erysipelas multum vndique celeriter depascebatur. Duplicem exitum dicit habuisse hæc erysipelata, quædam abscessus quosdam horrendos, per quos multi liberabantur, fecisse, quædam, ex quibus mortui sunt, nullo relicto signo euanuisse: neque mirum, nihil enim periculosius esse potest, quàm recurrere intrò excrementa, periclitantur enim omnia membra præcipua, & verisimile erat, ijs quibus euanescebant, interius euenire, quod ijs, in quibus fiebant abscessus, eueniebat exterius

Abscef-

Abſceſſus verò erant huiuſmodi. Fiebant abſceſſus in ſuppurationes, & putreſcentibus, & in pus reſolutis partibus: fiebant carnium neruorum, & oſſium elapſus magni. Et fluxio collecta in vomica non erat puri ſimilis, ideſt bono puri ſimilis, quale fieri conſueuit ex bono ſanguine, in inflammata particula mediocriter putreſcente, ſed putredo quædam alia multa & varia, nimirum ſanies ex bile collecta & partibus computreſcentibus. Et quibus circa caput horum aliquid euenit fieri, glabricies etiam totius capitis & menti facta eſt, putreſcentibus radicibus capillorum, & oſsium nudationes, exeſa cute & ſubiecta carne, & oſsium elapſus. Quod eſt dictu, computreſcebant etiã ſubiecta oſſa capitis, vt particulæ eorum extraherentur exciſæ Et multæ fluxiones, hoc eſt, multæ ſordes, & copioſum virus redundans in affecta parte: & hæc, quibuſdam cum febribus, q̃buſdã ſine frebib⁹ euenerũt. Erãt aũt inq̃t hæc horrẽda magis, quã mala, q̃a q̃bus ad ſuppurationẽ horũ maturatio peruenit (certe vt non erat bonum pus, ita neque bona maturatio, ſed qualiſcunque maturatio, vt qualecunque pus) plurimi horum ſeruabantur, liberatis ſcilicet internis partibus. Quibus autem inflammatio & eryſipelas (dixerat in eryſipellatis oriri phlegmonas) euanuit, repẽte ſcilicet, & inſperato, ac præter rationem, & huiuſmodi abſceſſum nullum fecerunt, multi mortui ſunt. Nimirum vt in prognoſtico dicitur, & in hoc ipſo opere non ſemel iã notatum eſt, eryſipelas intro recurrere periculoſum eſt. Indicat vero intro recurriſſe, euaneſcentia. Non tantum autẽ quibus circa caput oriebatur eryſipelas, eueniebat quod dictum eſt, ſed ſimiliter, quibus in alia quacunque corporis parte oberrabat eryſipelas (oberrare dicit, quia, vt dictum eſt antea, depaſcebatur vndique, & ſerpebat) multis enim brachium & cubitus effluxerunt, quibuſdam inciderunt hæc mala in latera, quibuſdam in aliquam partiũ anteriorum aut poſteriorum. Quibuſdam femur totum & tibiæ nudatæ ſunt, & pes totus, quibuſdam circa pubẽ & pudenda. Itaq; recte dixerat, quacunque corporis parte. Nullam enim externarum non enumerauit. Erat autẽ, inquit omnium difficillimum cum circa pubem & pudenda accidiſſet Nimirũ hæ partes ſunt putredini valde opportunæ, in quibuſque ob eã naturam, adeo ſolet putredo ſerpere,

vt cogantur in eis chyrurgi,mox vrere & secare. Nõ mirũ ergo si in tam maligna putrescentia,quibus abscessus, alijs in partibus futuri salutares, ad has fierent,periclitarentur. Huiusmodi itaq; inquit,erant quæ cum vlceribus ex occasione fiebant.alijs vero fiebant sine omni occasione, idest nullo vel exiguo prægresso in cute vitio. Fiebant vero his (vt prioribus etiam) quibusdam cum febribus, quibusdã sine febribus:& quibus sine febribus, quibusdam ante febres,quæ postea succedebant,quibusdam post febres,quæ antecesserant. Malum autem esse,& cum febre,& ante, & post febrẽ,quodcunq; eorũ quæ ad cutẽ erũpunt, constat ex ijs quæ mihi dicta sunt ĩ cõmẽtatione aphor.quinquagesimi quinti quartæ particulæ. Contigit hæc quoq; erysipelata,vt priora,si euanescebant sine signo,idest nullo vestigio relicto in parte,(qđ in puella Polimarchi vituperauerat,sectione tertia,libri secundi)neq; facta aliqua euacuatione,per ventrem,aut vrinã,aut aliter(quod est præter rationẽ euanescere)lethalia esse.Soluta autẽ sunt per abscessum cũ suppuratione,vt priora:& quædã etiã, perturbationem alui tempestiuã,idest post signa concoctionis accidẽtem,aut per excretionẽ vrinarum vtilium,idest exeuntium cum conferentia & tolerãtia,soluebantur.Dicit tandẽ hæc erysipelata,quæ vere inceperunt, durasse per totam æstatẽ & autumnum.Neque mirum:nam & intemperies aëris per totum annum durauit.

5 *MVlta autem turbatio his, & circa fauces tubercula,& linguæ inflammationes,& circa dentes abscessus.Vocesque multis significationem præstabant, vitiatæ & impeditæ:primum quidem tabidis incipientibus, sed & causo & phrenitide laborantibus.*

CVM satis iam de erysipelatis dixerat, ad reliqua properát.Dixerat verò mox post præscripta de erysipelatis verba,multis fauces doluerunt,voces vitiatæ. Hæc nunc explicat,dicens,circa fauces tubercula,& linguæ inflammatiões,circa dentes abscessus,& voces vitiatæ, & impeditæ. Qua causa fauces,& partes circũ circa laborauerint, dictũ antea est.De abscessu in dẽtes dixeramus sectione prima secundi libri in hæc Hippocratis verba, abscessus quibus

hæc non fiunt,sunt velut dẽtes.Vbi & loci alterius ex calce libri quarti,meminimus Sed cur dicit,voces vitiatæ, & impeditæ significationẽ præstabãt ? An quia vitium vocis nõ semꝑ fuit pathognomonicũ,vt fortasse i tuberculis fauciũ,& linguæ inflammationibus,sed in quibusdã , vt signũ prauũ superueniens,vt in tabidis,& in causo,& phrenitide affectis.Quod dicit,multa turbatio his,& ad priores & ad eos qui sequuntur,referri potest:turbatio enim Hippoc. significat periculum,quod perturbationem & timorem afferre solet ægrotis,& ijs qui absunt.

6 *COEperunt igitur causi ante ver,& phrenitica postquã fiebãt frigora,& plurimi tunc ægrotarũt, acuta'aũt his,& mortalia acciderunt. Erat aũt constitutio febrium ardentiũ quæ fiebãt,huiusmodi.Incipientes comatosæ,fastidiosæ,horridæ,febris acuta nõ valde,siticulosi , non deliri.A naribus exibãt pauca. Paroxysmi plurimis in paribus,circa paroxysmos autẽ,obliuio , exolutio , & priuatio vocis,extremaq;his semper frigidiora pedum & manuũ,maxime aũt circa paroxysmos , rursumq; tarde & non bene recalescebant,& rursum intelligebant & loquebantur.Detinebat autẽ aut coma perpetuum , nõ somnolentum,ant cum doloribus vigiles. Alui turbatæ plurimis horũ,deiectionibus crudis,tenuibus , multis . Vrinæ multæ tenues,neque iudicatorium,neque vtile quidquam habẽtes.Neque aliud quippiam iudicatorium,ita habentibus fiebat. Neque enim sanguis bene fluebat, neque alius quispiã abscessus,eorum qui consueti sunt, vtilis fiebat. Moriebatur quicunque,vt cõtigit,erratice. Plærũq; autẽ circa iudicationes.Ex multo autem tempore quidã priuati voce , sudantes multi.Iis igitur qui lethaliter habebãt, acciderũt hæc.Similia aũt & phreniticis . Sine siti autẽ hi erãt.Neq; insaniuit phreniticorũ quisquã , vt in alijs , sed alia quadam graui ac lenta delatione in somnum, grauiter peribant.*

Post faucium dolores, & vitiatas voces febrium ardentium & phrenitidum meminerat Hippoc. hæc nunc dicit qualia fuerint, primum quidem agens de laborantibus sola ardente febre sine delirio, deinde de phreniticis. Ambo genera malorum (erat verò id quodammodo etiã vnũ, succedente phrenitide in multis ardenti febri) dicit cœpisse ante ver, cum iam fierent frigora flante Aquilone, & plurimos tunc ægrotasse. Sed miretur quisquam, qui factum fuerit, vt eum constitutio quæ morbosum fecit annum, fuerit austrina & humida, tunc ægrotare cœperint, cũ ad contrarium mutata est, antea salubriter degentes: cum tunc têporis emendari potius anni intemperiem, quam augeri, esset consentaneum. Tamen id factum est ex accidenti, non quòd ea mutatio aëris ad frigidiorem excrementa auxerit: sed quòd obstructione cutis, genita antea, cohibuerit, putrescereque fecerit. Acuta, inquit his, & mortalia acciderunt, symptomata, scilicet quæ autem ea fuerint, deinde percurrit, dicens, erat autem constitutio febrium ardentium quæ fiebant, huiusmodi, incipiẽtes, id est à principio, comatosæ, ob grauitatem capitis, quam auster fecerat: fastidiosæ, ob malignam putrescentiam: horridæ, quia familiare est morbis omnibus cum destillationibus è capite, aut vndecunque fluxionibus vagantibus, atque adeò solis catharris citra alios morbos, horrores inordinatos habere. Neque id immerito, si enim certæ fluxiones, & ordine quodam repetentes, excertis partibus in partes certas, certos & ordinè repetentes faciunt horrores, & alternatè febres, incertæ & vagæ facient incertos. Febris, inquit, acuta, id est acuta ad manum. Nam quod ad constitutionẽ attinet, omnes ardentes sunt acutæ. Tamen non valde siticulosi, addit, non deliri, quasi diceret, non erant valde siticulosi, & si nõ erant deliri. Si enim deliri, non mirum si fuissent sine siti, tamen citra delirium & cum febre acuta, satis præter rationem, ac proinde etiam malum. Significare enim poterat naturæ corruptionem, tametsi in his hoc, non puto ad malignam causam referri: sed ad multæ humiditatis redundantiam, quam assiduæ pluuiæ illius anni peperierint. A naribus exibant pauca, quod vituperatum sæpe ab Hippo. est: nimirum, vt alia quæuis euacuatio tentata, & vt propriã capitis abundantiã repræsentans, aut raptum humorum in illud.

illud. Omnia verò quæ grauitatis capitis signa sunt, erant austrinæ constitutioni congruentia. Quòd paroxysmi fierét diebus paribus, malũ esse, & quam ob causam, dictum est mihi tertia sectione primi libri huius operis. Graues admodum fuisse paroxysmos, symptomata satis indicabant. Per paroxysmos enim, inquit, obliuio, exolutio, & priuatio vocis. Obliuio sanè ob mentis alienationẽ, non enim ob abolitã memoriã, cum id frigoris sit. Exolutio & priuatio vocis, deliquij animi erant: idque debilitatis calidi innati, vt & illud etiam atque adeò multò magis, extremas manus, & extremos pedes frigere semper, maximè vero circa paroxysmos, & tardè ac non bene, id est non satis, recalescere. Sed quo pacto, si semper hæc erant frigida, aut saltem subfrigida, erat febris acuta ad manum? Certè secundum ventrem, & costas. Rursum, inquit, intelligebant, & loquebantur: insinuans, illam obliuionẽ esse non intelligere. Nõ sanè delirare (dixerat enim non deliri) sed velut mentis stupore teneri, ac proinde attonitorum modo, neque meminisse, neque loqui: dispositio catocho similis. Tantopere laborabant ea tempestate capita: quod id etiam quod addit, indicabat. Detinebat, inquit, eos, aut coma perpetuum non somnolentum, aut erant vigiles cum doloribus. Id est, nisi dolore aliquo excitabantur tenebat eos coma vigilãs vocatum, hoc est, passio media inter coma altum & vigiliam. Fit verò id à causa etiam media ex bile & pituita, quos duos succos meritò per illam tempestatem redundasse, nuper indicatum est. Erant his multæ euacuationes intempestiuæ, nihil conferentes: quod redundantiæ maximæ est, & vt in inconstantibus temporibus solent, inconstantes morbi fiebant per quos neque moriendi dies certus erat, vt solet, aut, ob certam morborum constitutionem, multis idẽ: sed incerta omnia. Proinde dicit, alui turbatæ plurimis horum, deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrinæ enim tenues multæ, neque iudicatorium neque vtile quidquam habentes, id est neque tollentes, neque subleuantes morbos. Neque aliud quippiam iudicatorium ita habentibus fiebat. Iudicatorium scilicet iudicans, nam qualia iudicatoria non iudicantia ille vocauit, libri secũdi prima sectione, multa apparuerunt, iudicantia autem, non: quia neque sanguis bene fluebat, neque alius quispiam abscessus, eo-

rum qui consueti sunt, vtilis fiebat. Moriebatur quicũque, vt contigit, erraticè, id est incertis diebus, plerumque autem circa iudicationes, id est cum aliquibus euacuationibus. Hæ enim etsi non iuuent, immo verò & si lædant, iudicationes aliquando appellantur: tametsi id nomen de bonis dicatur antonomaticè, quo sensu ante dixerat, nihil habentes iudicatorium. Sed certè non minus mors quàm salus, solet ægrotis cum euacuationibus subrepere, vt his, qui circa euacuationes moriebantur, quidam in aliis euacuationibus, multò ante quam morerentur, priuati voce, quidam sudantes. His igitur, inquit, qui lethaliter habebant, ex solis scilicet febribus acutis, acciderunt hæc. Similia autem, inquit, & phreniticis, sine siti autem hi erant, priores dixerat non valde siticulosos, hos qui delirarunt fuisse sine siti omnino. Neque mirum: nam si sine delirio non erãt futuri valde siticulosi, quo pacto alienati mente sentiant passionem, alioqui leuem, cùm vt in aphorismo dicitur, qui-
, bus mens ægrotat, etsi dolendi causam habeant, passionem
, non sentiant. Sed quod est illud enigma quod addit, dicẽs, neque phreneticòrum insaniuit quisquam? Quo pacto erãt phrenitici, si non insanibant? Certè non dicit id simpliciter: sed, neque phreniticorum insaniuit quisquam, vt in aliis: in aliis scilicet phreniticis, qui vigiles. & loquaces, & inquieti, & apertè delirantes sunt: sed cum graui ac lenta in somnum delatione, grauiter peribant. Vocat vero: vt, cum alias tum vel maximè toto hoc opere constat, phreniticos, non eos solùm, quibus calidis excrementis abundat cerebrum: sed vtcumque alienatos mente, in quibus sunt etiam lethargici, & typhomania laborantes. Sed de ardente febre & phrenitide hæc.

7 *ERant insuper aliæ febres de quibus scribetur.*

CVM morbos summatim collegit, febrium ardentium solùm meminit, quãquam non illis solis laboratum est, neque consentaneum, nam vt in aphorismo tertiæ particulæ quẽ citauimus dicitur, longę febres familiares sunt pluuiosis tempestatibus, quare non solæ ardentes: proinde quasi aliarum febrium antea oblitus, obiter, & velut aliud agẽs, nunc eas etiam fuisse dicit, acturus de eis poștea, suo loco.

8 ORa multis cum aphthis vlcerata, fluxiones multæ circa pudenda, vlcera, tubercula foris, intus, quæ circa inguina. Ophtalmiæ humidæ, longæ, diuturnæ cum doloribus: eruptiones palpebrarum foris intus, multorum corrumpentes oculos, quas ficus vocant. Erumpebant autem & in alijs vlceribus multi. Et in pudendis carbunculi multi per æstatem, & alia quæ seps vocatur, exanthemata magna, herpetes multis magni. Circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt, primùm quidem tenesmi multis cum dolore, plurimis verò puerulis, et pueris qui ante pubertatem, & plurimi horum peribant. Lienterici multi. Dysenterici. Neque hi cum magno dolore. Biliosa autem, & pinguia, & tenuia, & aquosa, multis quidem ipse morbus in hoc decubuit, & sine febribus, & in febribus cum doloribus. Tormina et voluuli eximaligni, multorum quæ inerant, et suppressa erant, exitus. Et exeuntia dolores non soluentia, iis autem quæ offerebantur difficulter obedientia. Nam purgationes plurimos lædebant, ita autem habentium multi quidem acutè peribant, multi autem diutius viuebant. Vt autem in summa dicatur, omnes & qui longis, & qui acutis morbis tenebantur, ex ijs quæ secundum aluum, moriebantur præcipuè. Omnes enim aluus sustulit. Fastidiosi autem omnes fiebant, & in omnibus antea scriptis, in quos ego vbi ubi incidi. Multi autem præcipuè hi, & qui ex talibus, & ex alijs autem qui & perniciosè habebant, alij quidem siticulosi, alij autem non, eorum qui in febribus, & aliis, nullus importunè, sed poteras quod ad potum attinebat, instituere victum vt velles. Vrinæ autem multæ, quæ exibant, non iuxta potum qui offerebatur: sed multùm superantes. Multa autem malitia erat vrinarum exeuntium, neque enim crassitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtiles habebant. In mul-

tis enim purgationes per vrinas vtiles fieri, bonum. Significabant autem plurimis, colliquationem, & turbationem, & dolores, & indicationum sublationes, comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardentibus laborabant, verum & in aliis omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebant. In summa autem plurimis aut sopor grauis aderat, aut tenues & exiguos somnos dormiebant.

HAEC quæ nunc percurrit, vt ipsemet monet, quibusdam cum febribus, quibusdam etiam sine eis accidebant, atque adeò quibusdam cum ardentibus, quibusdam cum aliis, de quibus mox scribetur. Atque adeò omnia ea mala, quorum in hac constitutione fit mentio, alia cum aliis complicabantur, & si quædam cum quibusdã magis, & hæc est causa qua Hippoc. videtur repetitionibus quibusdam vti, quas nisi quis quod dicimus intelligat, putet esse inutiles. Nam vel nũc dicit, quod & antea dixerat, comatosos fuisse phreniticos, & febre ardẽte laborãtes. Sed antea de ipsis febribus & phrenitidibus agebat seorsum, nũc alia, quæ sine eis in quibusdam fiebant, in quibusdã autem cũ eis, eas in memoriam reuocauerũt. Cur internæ partes oris, & pudenda, & laxæ partes inguinum, per succorum putrescẽtiã, facilius quàm aliæ partes, vlcera, fluxiones, & tubercula, interius & exterius contrahant, dictum antea est. Dictum est etiam oportuisse ophthalmias humidas esse, per hanc tempestatem pluuiosam & austrinam, non aridas, quales per aquilonares fieri solent. Constat verò, eas quæ ob humiditatis abundantiam fuere humidæ, fuisse statim futuras longas & diuturnas, ac cum doloribus. In diuturnis autem & concoctu difficilibus ophthalmiis, multorum malorum periculum oculis impendet. Nam vngues, leucomata, suffusiones concretæ, rixæ, hypopia, encanthydes, & alij multi abscessus fieri solent, à quorum quibusdam visio, ab aliis oculus etiam corrũpitur: velut nunc fiebant ficus, hoc est tubera quædam carnea, ficus ob figuram vocata, quæ in vlceribus, vt ipsamet vlcerata caro rotunda, subdura, subrufa, nascuntur. Oriuntur verò magna ex parte in capite,

vt autor

vt autor est Paulus cap.3.libri.3. sed & in reliquo corpore, quod & hic dicit Hippocrat. addens, erumpebant autem & in alijs vlceribus. Multi in pudendis carbunculi per æstatem nascebantur, & vlcera altius exedentia, & serpentia, quæ ob id vocantur seps, idest serpens. Nimirum carbunculi vrendo sanguine & feruente fiunt. Vlcera illa ab atrabile acerrima: nimirum sunt cancri vlcerati: æstas verò tales succos maximè parata est gignere, & ea corporis pars omnem malignam putrescentiam maximè parata recipere. eadem prorsus ratione qua erysipelata, de quibus multa iã dicta sunt, fiebant exanthemata magna, & herpetes magni multis. His dictis de malis quæ in cute efflorescebant, transit deinde ad ea mala quæ ex aluo patiebantur ægroti, quæ omnia cum summatim mala omnia colligeret, dicens, alui turbatæ, nunc hæc explicans, dicit, circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt. Primùm quidẽ tenesmi multis cum dolore (magno intellige, nam sine omni dolore nulli accidunt) plurimis verò puerulis, & pueris maiusculis, denique vsque ad pubertatem quæ pueritiam finit, & adolescentiam inchoat: fortasse humida natura, in humida constitutione præcipuè, patiendi occasio fuit. Acciderunt etiam lienteriæ, dysenteriæ, & diarrhœe, quæ sunt tria genera deiectionum morbidarum. Neque dysenterici fuerũt cum magno dolore intestinorum vt solent, quia arbitror multitudo humiditatis mordentem qualitatem hebetabat. Diarrhœe verò fuerunt nunc biliosorum, & pinguium, & tenuium, & aquosorum, aliquando cum his, simul exeuntibus deiectionibus variegatis, aliquando seorsum. Biliosis quidem ex eius succi redundantia, pinguibus ex colliquatione, tenuibus & aquosis, ex crudis & pituitosis. Multis quidẽ, inquit, morbus ad hoc decubuit, & sine febribus & cũ febribus doloribus, idest cũ doloribus intestinorũ. Nã dixerat antea erysipelata illa horrenda, quæ nunc cũ febribus nunc sine febribus accidebant, aliquãdo soluta per alui turbationem, iam verò per febres turbatas fuisse aluos plurimis, dictum etiam iam antea est. Sed cum de dysentericis dixerit, neque hi cum magno dolore, quo pacto dicit decubuisse morbos ad aluum cum dolore? Certè dolores dysentericorum, qui ex intestinorum exesione fieri solẽt, fuerunt exigui: alij verò dolores intestinorum, vt tormina &

voluuli,magni,& maligni. Maligni erant quod periculosi: quod inde maximè deprehendebatur,quod non soluebantur euacuationibus.Multorum enim,inquit quæ inerant,&
, suppressa erant,fiebant exitus & exeuntia dolores non sol
, uebant,& ijs quæ offerebantur,medicamentis scilicet ex-
, purgantibus,difficulter obediebant Difficulter obedire di
, ci poterant,aut quòd nō exirēt dato pharmaco, aut quòd exeuntia non prodessent: dici autem hic ob hoc vltimum, constat, quia addit, nam purgationes plurimos lædebant. Certè grauissimum signum est in quouis morbo,nihil prodesse, neque quæ sponte fiant, neque quæ arte tententur. Pharmaca verò rarò non lædunt in morbis pestilentibus, quia conuocant malignos succos versus cor, & in os ventriculi,nisi mox in initijs turgentibus succis. Neq; sanè nisi raro in talibus spontaneæ alui fluxiones vtiles sunt, accommodatiores enim sunt euacuationes, quæ ex alto corpore in cutem euocant, & tales etiam sunt arte procurandæ: vt euocatio ad cutem per frictiones, cucurbitulæ cum scarificatione adhibitæ, & prouocatus sudor, non tamen ob hæc nego antecedere debere missionem sanguinis,ac si res exigat,ex purgatione turgentium. Maximum verò impedimentum expurgationis, hypochondriorum inflammatio. Hoc autem quod dicimus ex hac tēpestate licet agno-
, scere. Nam inquit,ita habentium, multi quidem acutè pe-
, ribant, multi autem etiam diutius viuebant, vt autem in
, summa dicatur, omnes & qui longis & qui acutis morbis
, tenebantur, ex ijs quæ secundum aluum moriebantur præ-
, cipuè, omnes enim aluus sustulit. Repetitione significat Hippocrates se velle, vt hoc velut notatu dignissimum consideremus. quid enim aliud erat dicere,omnes ex aluo moriebantur,quàm omnes aluus sustulit? His dictis de alui turbationibus,transit ad alia quorum erat facta mentio,ea verò diximus esse symptomata potius quàm morborum species,fastidium scilicet,sitim,& vrinas copiosas. Proinde magna diligentia explicat, quibus morbis illa accide-
, rent. Fastidiosi, inquit in omnibus antea scriptis morbis
, fiebant,omnes in quos ego incidi vbi vbi.Nimirum Hippocrates multas vrbes,quin & insulas multas perlustrabat.Nó enim vt ridiculè quidam Lusitanus interpretatur, id dicit, quòd ipsemet Hippo.illis omnibus ægrotauerit.Quis enim

id diceret, nisi leuissimus? Multi autem præcipuè hi, idest præcipuè autē multi fastidiosi erant qui laborabāt ex aluo, & qui (inquit) ex talibus, vt qui etsi non præcipuè ex aluo sed febre laborarent, fluxiones alui habebant (nimirū quibus vtcumque sentiebātur mali succi repere ad ventrē) & ex alijs autem morbis fiebant fastidiosi, qui pernitiose affecti erant. Nimirū fastidium maximum magnum casum facultatū significat. Sitis non perinde ac fastidiū omnes ægrotos tenebat, sed alij quidem erant siticulosi, alij autem non. Qui laborabant cū febribus, illi omnium maxime sitirent, quanquam neque illi omnes æque. Eorum autem qui in febribus, & alijs eiusmodi, in phrenitide scilicet, nullus importune siticulosus erat, sed poteras quod ad potū attinebat, instituere victum vt velles. Dictum etiam antea erat, hos non fuisse siticulosos, & qua causa. Vrinas dicit fuisse
, multas, & potum multo excessu superantes, initium for-
, tasse diabeticæ passionis quæ, vt in alijs solet, ex renum calore, & nimio potu incipere, ita in ijs inciperet, ex renum ardore febrili, & multa humiditate, ob anni statum, in corporibus redundante. Multam autem malitiam dicit fuisse vrinis, quia neque vt signa, neque vt causæ boni aliquid habuerunt. Quia neque crassitiem & concoctionem præ se ferebant, vt inde boni aliquid significaretur, neque habebant purgationes, vt ita saltem aliquid corporibus conferrēt. Itaque neq; bonam significationem præstabant, neque cum cōferētia euacuabātur, vt sæpe solent. In multis enim
, purgationes vtiles per vrinas fieri, bonū, Hoc est, nam mul-
, tis fiunt expurgationes vtiles per vrinas, præstatque talis expurgatio bonam significationē morbi integre soluēdi, & hominis ab abscessibus, & alijs morbis liberandi. Meritò profectò Hippocrates occasione vsus hic est laudandi euacuationem per vrinā, quia morbis quamplurimis est accōmodata. Rari enim morbi nobis curandi contingunt, qui non sint in genere febriū putridarum, quæ omnes causam præcipuam habent in venis & arterijs, vnde vrina destillat, quæ decretorie excernitur. Nā quotidiana mictio, ex potu est nondum distributo. Congruit verò vrina reliquorum etiam morborū maximæ parti, nam ijs qui vesicæ, renum, & hepatis partis gibbæ. Hepar verò, vt bonorum succorum bene habens, ita malorū, male, præcipua causa plærumque

que est. Sed & alij omnes morbi, quibus causa proxima intra venas non est, habent tamen ibi causam quam vocant antecedentem, quæ velut radix proximæ, & per eam morbi, plurima mictione solui possunt. Merito ergo in multis purgationes per vrinas vtiles sunt. Qua causa ego soleo, hac in re Galenum imitatus, omnes ferè morborum ex materia pendentium curationes, diureticis finire. Non autem, quia in omnibus possunt, & solent esse vtiles, & bonam significationem præbere, necesse est semper sint, & pręstent, sed tunc solùm, cùm fiunt facultate expultricè eo excremēta pellente. Cùm verò præ mala ventris affectione, quod dolores significant, aut præ corporis colliquatione, aut ob malignam qualitatem succorum facultate non potente retinere, lædunt & malam significationem præbent, vt horū plurimis significabant colliquationem, turbationem, & dolores, & iudicationum sublationes. Nam vbi copiosa aliqua & noxia euacuatio adest, ea quidem non iudicat, & alias iudicationes fieri prohibet. Comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardentibus laborabant. Ita quoque antea dixerat, neque insaniuit phreniticorum quisquam, vt in alijs, sed alia quadam graui ac lenta in somnum delatione grauiter peribant. Addit verò, & in alijs omnibus morbis maximis, qui cum febre fiebant. Nimirum omnia mala eius tempestatis dixit, fieri aliquando cum febribus, etsi quædam eorum sine febre etiam aliquando: vtcunque ergo essent grauia mala & cum febre, erant etiam comatosa. In summa, inquit, plurimis, omnium eo anno ægrotantium, aderat aut grauis sopor, aut dormiebant tenues & exiguos somnos, idest habebant coma vigilans.

9 *MVlta autem alia febrium genera populariter vagabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, continentium, longarum, erraticarum, fastidiosarum, inconstantium.*

Omnia febrium putridarum genera populariter vagata sunt, nam continuæ, & intermittentes, quæ tertianæ quartanæ, & quotidianæ, & erraticæ: & acutæ, & longæ, & malignæ,

malignæ, & inconſtantes. Sunt verò hæ omnes febrium differētiæ, neq; secūdū vnam ſolùm, ſed ſecundū multas partitiones. Nam ſecundū figurā ſunt hæ, febres cōtinuæ & intermittētes atq; intermittētes tertianæ, quartanæ, quotidianæ, & erraticæ: ſecundum conſtitutionem acutæ & longæ: & rurſum conſtantes: & inconſtantes: ſecundum morem, ſimpliciores aut malignæ. Inconſtantes enim ſunt, quæ illegitimas habent conſtitutiones, & non recipiunt diebus legitimis legitimas mutationes, ac proinde ſunt iudicatu difficiles. Intelligit verò nomine nocturnarum quotidianas. quotidianæ enim ſunt, vt primò Epidem. ſect. tertia dicebatur, nocturnæ aut diurnæ. Non refert autem parum, hæ ſint aut illæ, quia vt illo loco Hippocrates dixit, neque æque longæ, neque æque periculoſæ ſunt, ſed diurnæ nocturnis deteriores. Proinde voluit Hippocrates hic vno nomine dicere fuiſſe quotidianas, & quales fuerint. Faſtidioſarum nomine intellexit malignas, quia magnum faſtidium, vnum quoddam accidens eſt, eorum quæ maximè poſſunt ſignificare morbi malignitatem. Omnia ergo genera putridarum febrium, & omnia maligna, & inconſtantia. Nam circuitus quartanis longiores, vt quintanarum & ſeptimanarum, rariores ſunt in febribus. Vt non opus fuerit, ſi dicti tres circuitus febrium eo anno erant, illos etiam fuiſſe. Sed miror Galenum cenſere, quod de illis febribus loco citato ex. 1. huius operis dicit, non eſſe Hippocratis, quia hic nullam quintanarum aut ſeptimanarum mentionem fecit. Quaſi verò hic omnes febrium differentias perſequi ſtatuerit, ac non potius narrare quæ fuerint illo anno: aut quaſi neceſſe ſit febrium omnia genera, quæ omnino ſint, eo anno fuiſſe. Non eſt ſanè neceſſe, etiam ſi omnia quæ non ſunt rariſſima, populariter vagata ſunt, neque ſanè citra cauſam. Nam calor bilem vtramque, humiditas pituitam peperit, in tribus autem his generibus ſunt febres omnes putridæ Malum autem morē maligna putreſcentia fecit: inconſtantiam, quòd non fuit tēpeſtiua & conſtans temporum anni temperies.

10 *OMnes autem hæ cum multa turbatione fiebant, alui enim plurimis turbatæ. Horrores, ſudores non indi-*

catorii

catorij, & vrinæ, vt scriptum est. Longa autem plurimis horum, neque enim qui fiebant his abscessus, iudicabant, vt in alijs. Difficilis iudicationis omnibus omnia fiebant, & iudicationes ablatæ, & diuturna, longè autem magis his. Iudicium verò fiebat horum paucis circa octogesimum, plurimis autem vt contigit, defecerunt. Moriebantur horum pauci sub hydrope erecti ambulātes, & in multis etiam alijs morbis tumores infestabant, valde autem magis tabescentes.

TVRBATIONEM cum fine addito dicitur, significare periculum, dictum iam est, dictum etiam alui profluuia esse in malignis febribus periculosa. Dicit ergo omnes dictas febres cum multo periculo fieri, quia alui plurimis turbatæ sunt. Sed quia dictum est antea fuisse inconstantes, necesse est fuisse difficilis iudicationis, hoc verò est euacuationes omnes esse non iudicatorias, aut saltem non bene iudicatorias: quare merito fiebant sudores non iudicatorij, idest non soluentes febres. Sudores certè ob pluuiosam anni tempestatem, non iudicatorij, ob malignitatem morborum. Vrinæ, inquit, vt scriptum est. Significat verò illud ὑπογέυραπται idest scriptum est, hoc loco & multis alijs, quod antea scriptum est. Erant ergo vrinæ multæ potū superantes, & neque concoctionem, neque excretiones vtiles habentes. Hæ verò eandem causam habebant, quam sudores. Longa ergo mala fuerunt plurimis horum, hoc est ita febricitantium, quia abscessus qui fiebant his non iudicabant, idest quia euacuationes (has enim vocat plerunque Hippocrates abscessus) nonsoluebant febres, neque deiectiones scilicet, neque sudores, neque vrinæ. At verò vt dicitur aphorismo 56. particulæ. 4. Febricitanti sudor oboriens febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Aliarum euacuationum est eadē ratio. Meritò ergo dicit fuisse longa mala, quia euacuationes non conferebant, vt in alijs solent. Horrores etiam, vt & rigores, iudicationes tentatæ erant, & præterea passionem oris ventriculi sequi poterant. Omnia inquit ma-

la omnibus eo anno fiebant iudicationis difficilis, & diuturna, & iudicationes ablatæ, longe autem magis his, febricitantibus scilicet his febribus. Iudicabantur verò horum pauci circa octogesimum, quia in affectionibus diuturnis habent magnam vim quadragenarij dies, octogesimus verò absoluit duos quadragenarios. Plurimis autem defecerunt vt contingit, idest in certis diebus, quod etiam ad inconstantiam febrium pertinebat. Horum pauci euadebant hydropici, & recti obambulantes moriebantur. Neque solum, inquit, in his, sed in alijs morbis fiebant tumores, idest, hydropes: multò autem magis infestabantur hydrope qui tabescebant, per debilitatem scilicet facultatis concoctricis.

11 *Maxima autem & graui ima erat tabes, & occidit multos. Multi enim incipientes hyeme partim decumbebant, partim erecti ambulabant, ante ver autem moriebantur plurimi decumbentium: aliorum autem deficiebant tusses nulli, remittebant autem per æstatem, sub autumno autem decumbebant omnes, & multi moriebantur. Longum autem horum multi ægrotarunt. Cœpit igitur horũ plurimis, ex his malum repente Rigores crebri, sæpe febres cõtinuæ, acutæ, sudores intẽpestiui, frigidi, multi, vsq; ad finẽ, multa autẽ refrigeratio, & rursum vix recalescebãt, alui variè substiterũt & rursum celeriter humectabantur, & omniũ eorũ quæ circa pulmonẽ distributio deorsum. Multitudo vrinarũ non vtilium, colliquationes malæ. Tusses autem inerãt vsq; ad finẽ multæ, & educẽtes multa cocta & humida, cũ doloribus verò nõ admodũ, sed etsi aliquantulũ doleret, statim leuiter à pulmone purgatio fiebat. Fauces nõ admodũ mordaces, neq; salsugines quidquàm infestabãt. Lenta quidẽ, & alba, & humida, & spumosa, multa à capite ibãt. Longè autẽ maximũ malũ comitabatur hos, & alios, fastidiũ, vt subscriptũ est. Nã neq; potũ neq; cibũ libẽter sumebãt, sed ualde sine si-*

ti degebant, grauitas corporis, comatosi. Plurimis ipsorum tumores, & ad hydropem deueniebant, horridi, deliri iuxta mortem. Species autem tabidorum erat, leuis, subalba, pituitosa, subrubra, charopa, leuco phlegmatiæ, alati. & mulieres ita. Melancholica item forma, & sub sanguinea. Causi, & phrenitides, & dysenteriæ, his accidebant, tenesmi iunioribus pituitosis, longæ diarrhϾ, & acres deiectiones, & pingues biliosis.

In prima morborum narratione, qua breui omnes, qui illa tempestate fuerũt, complexus est, omnium vltimo meminit tabis, dicens, tabidi multi, non sanè quòd leuissimũ malum, aut minime commune fuerit, fuit enim, vt dicit, tabes maxima & grauissima, & occidit multos, sed quòd morbus is diutius quàm alij, productus sit, vltra totum illum annum, partim incipiens a principio, ex sola tussi & destillatione, vt fieri solet, partim capiens initium ex acuto aliquo morbo. Atque adeò omnes, qui non sunt acutorum vi sublati, sed diutius vixerunt, videntur mihi facti tabidi ex acutis, vt alijs etiam, à tussi sola & destillatione tabidis factis, acuti morbi accedebant, vsque adeò omnia contigit eo anno complicari. Dixerat in principio totius narrationis, per hyemem quidem salubriter transigebant, præter tabidos de quibus postea scribetur. Huc nunc redit, & præstans quod promiserat, de solis tabidis seorsum scribit, ad illam hyemem reuocato sermone. Multi, inquit cœperunt hyeme tabescere, non tamen omnes æquè grauiter, sed quidam eorum decumbere cogebantur, quidam non, sed erecti ambulabant. Decumbentes, quique grauiter affecti erant, plurimi moriebãtur ante ver, postremis scilicet hyemis diebus, quibus ninxit, & flauit boreas, quia, vt in apho. 17. sectionis. 3. dicitur. Boreales constitutiones, si circa thoracem aliquis dolor prius est, magis affligunt, non autem dolorem solùm, sed eadem ratione morbum quencunque thoracis auget boreas, quare qui graui tabe tenebantur, non immerito hac mutatione temporis mortui sunt, aliorum verò, qui non decumbebant nulli omnino defecit tussis, sed remittebat plurimis per æstatẽ, quia

scilicet,

ſcilicet,cùm æſtas eſſet ſerena & ſicca, minuebatur deſtillatio,ſub autumno autẽ, hoc eſt poſtrema parte æſtatis,ac prope autumnũ,cùm redijt boreas,omnes decumbebãt,& eorum multi etiã moriebantur.Neque mirum eos, qui primam aeris ad borealem conuerſionem ſuſtinere potuerant,ſecundã non ſuſtinuiſſe,ſed aut mortuos eſſe,aut ſaltẽ decubuiſſe,& longũ tempus deinde ægrotaſſe.His verò qui longum tempus ægrotarũt,quid euenerit facilius quiuis intelligat. Nam quod crebrò ſolet, cum longa ſcilicet tuſsi, & putida excreatione, lẽta extenuatio.Cæterùm quod euenit ijs qui tam grauiter ægrotarunt, vt eadem hyeme qua ægrotare cæperint, mortui ſint, operepreciũ eſt audire. Proinde ad hos rediẽs dicit,Cœpit igitur horũ plurimis,&
, his malũ repẽte (repẽte enim dicitur malũ incipere, quod
, breuius quam ſolet fit ſummũ) ergo dicit plurimis horũ repente incepit malũ,ex his,ſeu cum his, quæ ſequuntur. Rigores crebri, quales ſcilicet fieri ſolere ex catharris dictũ mihi antea eſt. Sæpe febres continuæ acutæ. Ideſt erroneo modo accidentes febres cõtinuæ, & ſatis ardentes, quales fieri ſolent excrementis per partes putreſcentibus, aut fiẽtibus in pulmone ſuppurationibus: ſudores intẽpeſtiui, ſignificantes ſcilicet nimiã excrementorũ abundantiam,qui deteriores etiã erant,quòd multi frigidi vſq; ad finem malorum fiebant. Frigidi enim ſudores, aut quòd valde cruda ſint,quæ abundant excrementa, fiunt, aut ob calidi innati debilitatem. Ad quam etiam cauſam refertur, quòd erat multa extremorum refrigeratio, & rurſum vix recaleſcebant. Alui variè ſubſtiterunt, humida eſculentorum parte eunte in caput & pectus, aut declinante in vrinas, quæ multæ erant, & rurſum celeriter humectabantur, regurgitante ſuccorum multitudine in aluum, & omnium eorum quæ circa pulmonem,diſtributione deorſum facta. Neque eſt quod hic labores, dubitans, quibus vijs de pulmone in ventrem abire poſsint ſucci: natura enim ipſa inuenit ſibi vias,vt in hoc ipſo opere dicet Hippocrates,& vt alibi dicit, omnia cõfluxibilia, & per pauci admodum abſceſſus ſunt,qui per manifeſtas vias fiunt,præ ijs qui per occultas.
, Atqui Hippocrat.non ea ſolùm,quæ in ipſo pulmone ſunt, dicit in aluum diſtribui, ſed quæ circa pulmonem in capite & thorace.Vt ergo quæ ſurditatẽ faciũt, ad aluũ inclinare

 ſolent,

solent, ita & quæ circa pulmonem, sed & ijs quæ intra ipsum pulmonem conclusa sunt, manifestas vias esse ad aluũ & vesicam cap. 4. lib. 6. de locis affectis, Galenus indicauit, per arteriam scilicet venalem, & cordis sinistrum ventriculum, sed & per venam arterialem & dextrum ventriculum, & venam cauam, & hepar, & mesenterium. Itaque nullo modo hoc admirationem habet. Illud solùm oportet meminisse, tales fluxiones pthysicis non solere esse vtiles, quia vt aphorism. 14. sectionis quintæ dicitur. A tabe habito diarrhœa superueniens, lethale. Multitudo inquit, vrinarum non vtilium. Multitudo enim humiditatis anni illius augebat vrinæ copiam, & symptomaticè excernebatur, vi caloris colliquantis. Quare colliquationes malas significabat, magis quàm iudicationes. Tusses inerant, multæ vsque ad finem, neque enim poterat aliter fieri malè putrescente pulmone. Educebant multa, concocta, idest suppurata, & humida, idest fluxilia, quod quidem fiebat ob nimiam humiditatem & putrescentiam circa pulmonem, atque quia è pulmone affecto eductio fiebat, non admodum cum dolore, quia pulmo exiguo sensu ac ferè nullo prædi tus est. Quod si aliquãdo doleret tangente corrosione mẽbranulam qua vestitur, statim leniter, facile scilicet, & expeditè, ac sine dolore, purgatio fiebat: quę tamen ob nimiã redundantiam quam annus attulit, non fuit satis ad perpurgandum. Atqui quoniam in tanta multitudine nõ poterat, quod acre, & mordax, non esse contemperatum, & dilutũ, fauces non admodum mordebantur ab acribus, neque à salsis. Dictam autem multitudinem aperte indicabant, quæ de capite ibant, lenta quidem, & alba, & humida, & spumosa, multa. Pituitosa scilicet & flatu permixta, qualia peperisse erat consentaneum pluuias & austrum. Hic enim flatus capita replet, ibique moram trahens, & cum pituitosis se admiscens, spumosa facit e capite descendere. Longe autem maximum malum inquit, comitabatur hos, & alios omnes eius anni ægrotos, vt subscriptum, idest antea scriptum est, fastidium, idque non qualecunque, sed maximũ, per quod neque cibos, neque potus libenter sumebant: sed valde sine siti erant. Cur non dicit sine fame? Quia certe id dictum erat, cum dixisset fastidium, poterat autem esse fastidium cum siti, non erat tamen, sed fastidium omnium, quod facultatum

cultatum

cultatum omnium, & sensus in ventriculo corruptionem indicabat. Erat præterea grauitas corporis, & ægroti comatosi ob dictas iam causas, ac fortasse etiam iam prope mortem constitutis, vt fieri solet, tabidis, ob debilitatem facultatis & impotentiam vigilandi, coma fiebat. Plurimis ipsorum fiebant, tumores, ventris scilicet, & (hæc est particula declaratiua) ad hydropem deueniebant, collecta eò multa, quæ per totum corpus redundabat, humiditate. Iuxta mortem iam, erant horridi & deliri. Horrores debilibus facere facile poterant boreales flatus, qui & sustulerunt. Deliria horum, vacilationes mentis sunt, natæ ex debilitate. His dictis de ijs qui intra hyemē mortui sunt, narrat qualis fuerit species, seu facies tabidorum omnium eius anni. Fuerit verò qualem esse tabidorum, in hydropem ob pituitæ redundantiā abeuntium, consentaneum erat. Leuis scilicet & subalbida: non enim alba, vt nix aut papyrus, sed ob caloris debilitatem inter mortuum quendam candorē, & cineritium referens: & pituitosa tota scilicet, qualis pituita redundante fieri solet. Erant denique leucophlegmatiæ tumidæ. Addit, & subrubra, fortasse eadem facies erat reliquis partibus subalbida, & maxillis subrubra ob calidā passionem pulmonis. In multis enim tabescentibus, id vidimus, aut fortasse alij erant albidi, alij subrubri. Fuerint enim subrubri, quibus forma melancholica & subsanguinea, de quibus mox dicitur. Dicit fuisse tabescentiū, pariterque hydropicorum, faciē charopam. Quod haud dubie ad oculos pertinet. Explicatū verò iam est sectione quinta libri secundi, cū illa verba enarraremus quæ ad hunc locum multum faciunt, hydropici charopos oculos habent, hic & illic charopi nomē abusiue vsurpari, dicique deglauco, quod exemplo aniculæ cuiusdam, cuius historia in calce libri quarti occurret, confirmauimus. Itaque his fiebāt oculi glauci, pituita in oculos abscedente. Alatos etiam fuisse dicit tabidos, nō arbitror quòd tabe alati fierēt, quāquam extenuatio carnium aliquid nonnunquam ei figuræ adijcit, sed quòd alati tabescerent, vtpote ad tabem paratissimi, vt primo libro huius operis dictum iam est. Addit Hippocrates & mulieres ita, idest & mulieres ita afficiebātur, non quidem solæ, sed quasi diceret nō tantū viri, sed & fœminæ, ac fortasse hæ plus etiam quàm viri, quòd per

ſeſe ſint humidiores, & excrementis magis affluentes, cui naturæ accedens anni humida intemperies, maior morborum occaſio fieret Quorundam etiam tabeſcentium forma erat melancholica & ſubſanguinea, hoc eſt ſubnigra & ſubcruenta, referens redundantiã ſanguinis craſſioris, in ijs ſcilicet in quibus ſanguis redundaret. Dictum enim antea eſt, ſuccorum omnium eo anno fuiſſe redundantiã, iuxta cuiuſque naturam. Horũ ergo facies fuerit ſobrubra vt pituitoſorum ſubalbida. His etiam quibus tabeſcẽtibus forma melancholica & ſubſanguinea, acciderunt cauſi, & phrenitides. & dyſenteriæ, dum corpus cum pulmonis putreſcentia tabeſceret, putreſcente & bileſcente ſunguine per totas venas, aut irruente in caput aut ventrem. Cũ verò dictis ægrotis multa circa aluum mala acciderint: nam teneſmi, diarrhoe longæ, & deiectiones acres, & pingues, narrat Hippocrates, quibus quæ acciderint, ſecundum ætates, & naturales temperaturas, differentiam accipiens. Galenus legit, teneſmi iunioribus pituitoſis: longæ diarrhoeæ & deiectiones, acres, ac pingues, biliosis. Ego verò non video cur minus longæ diarrhoeæ acciderent pituitoſis quã biliosis, aut cur potius acria & pinguia iunioribus (quorũ nomine adoleſcentes, aut pueri adoleſcentiæ proximi, videntur intelligendi) quam iuuenibus, & conſiſtentibus ætate. Proinde ego ita lego. Teneſmi iunioribus, hoc verò eſt quod antea dixerat, teneſmi pueris (& quos vocauerat πέδασπροΐ nunc vocat, νεοῦς) & pituitoſis longæ diarroeæ, ob abundantiam ſcilicet multæ fluxionis: & biliosis deiectiones acres & pingues ob calorem. Vbi legi, forma tabidorum erat leuis, ſubalbida, pituitoſa, in quibuſdã codicibus legitur, φλεγματόδες φακόδες ideſt lentes referens tamen apertum eſt mendum, quia Galenus lectionem hãc ſequutus eſt, & multo magis videtur congruere, vt ex ipſa interpretatione iam patere poteſt.

12 *ERat autem omnibus ſubſcriptis difficillimum quidem ver, & plurimos abſtulit, æſtas autem facillima & minime moriebantur. Autumno verò, & ſub pleiadis rurſum moriebantur multi, quartanarij.*

Dictum

DICTVM antea erat tabidos multos abstulisse primũ ver, æstate melius habuisse, & autumno rursum multos esse mortuos, eorum qui ver euaserant, dictumque quam ob causam. Quod nunc dicit autumno & sub pleiadis, est idẽ ac si diceret toto autumno, ineunte scilicet, & sub autumno & ad occasum, qui occasus finit autumnum & inchoat hyemem. Dixerat nuper multos eorũ qui antea decumbebant, extrema æstate mortuos esse, & eorum qui nõ antea decumbebant multos tunc decubuisse: Consentaneum ergo est, hos, qui ineunte autumno decubuerãt sub pleiadis, hoc est occidentibus pleiadis, tempore mutato ad frigidissimum (ea enim hyems fuerit qualis solet, finito iam anno intempestiuo) accubuisse. Vox illa quartanarij, censetur à Galeno esse adiectitia, quia nihil pulchrum videtur significare posse. In quibusdam codicibus occurrit scriptũ τριτῦ idest quartanã, in quibusdam τριτεὰ idest quarti, seu quartanarij. Quid autem significet, multiplex coniectura est, q̃dam antiquorum dicebant quarta die mortuos, sed quo pacto tabidi quarta die moriebantur? An superueniebat illis in extremo constitutis, malũ quatriduanũ? At id oportebat, dictum prius. Quidã dicebant, hos esse quartos ægrotos, quasi quartam cõstitutionem epidemialem, post duas in Thaso, in primo libro scriptas, & tertiam in Cranone scriptã in secundo. Sed vix constat, an hos libros omnes in ordinẽ digesserit Hippocrates quasi in lucẽ emittẽdos qui putemus tantam præscriptionem? toto opere habuisse rationem? Alij putant multos eorũ, qui ex febribus erraticis hunc annum euaserant, sequenti anno fuisse quartanarios, vt fieri solet. Aut hoc est quod Hippocrates dicit, aut nihil sed adiectitia, est illa dictio. Supersunt vsque ad extremum huius libri tertij, decem & sex ægroti, quos quidã interpretum putarunt, quosdã fuisse eorum, qui dicto anno ægrotarũt, seorsum, exempli gratia scriptos, adducti illa vocula sub scriptis, quæ videtur significare nõ scriptos antea, sed subscribendos deinceps. Dicũt ergo cũ hic dicit, erat autẽ omnibus subscriptis difficilimũ ver, intelligi, omnibus qui sequũtur, indeq; constare eosdẽ esse qui sequuntur, & qui antea dicti sint. Ego quidẽ suspicor quosdã fuisse eorũ qui eo anno ægrotarunt, non tamen hoc argumẽto (pluries. n. iam vidimus, tota hac tempestate dici ὑπογεγραμμένον idest

subscriptũ, quod antea scriptum) sed quia statim adiecti sunt huic constitutioni, & quidam illorũ videntur habere multa symptomatũ, quæ narrata sunt, & qui alijs modis videtur ægrotasse, fortasse hac ipsa ratione a communi narratione excepti sunt, quod peculiari morbi forma ægrotauerint. Sed veniamus ad singulares historias.

Sedecim ægroti.

Primus ægrotus.

13 *IN Thaso Parium, qui decumbebat super domum Artemisii, febris corripuit acuta, circa initia continua, ardens, siticulosa, incipiens comatosus, & statim insomnis. Aluus turbata in principijs. Vrinæ albæ. Sexta minxit oleosum, delirauit. Septima exacerbata sunt omnia. Nihil dormiuit, sed vrinæ similes, & mens turbata. Ab aluo autem biliosa piguia fluxerunt. Deinde octaua parum à naribus destillauit. Vomuit virosa pauca, parum dormiuit. Nona eadem. Decima omnia remiserunt. Vndecima sudauit non per totum, circumfriguit quidem cito autem recaluit. Duodecima febris acuta, deiectiones biliosæ, tenues, multæ, vrinis enæorema, delirauit. Decima septima laboriose transmissa est. Neque enim somni, neque febris intendebatur. Vigesima sudauit per totum, insomnis, deiectiones biliosæ, cibum non capiens, comatosus Vigesima quarta rediјt. Trigesima quarta sine febre, aluus non substitit, & rursum recaluit. Quadragesima sine febre, aluus restitit tempus non multum. Cibum non capiens, parum rursum caluit, & per totum erraticè sine febre aliquando, aliquando autem non, si enim aliquid intermisißet, & alleuata esset rursum reuertebatur cibarijs multis & malis vtebatur. Somni mali in recidiuis. Delirabat.*

rabat. Vrinas crassitiem quidem habentes: mingebat tũc, turbatas autem & prauas, & aluus adstricta, & rursum soluta. Febriculæ continuæ, deiectiones multæ tenues. Centesima autem vigesima die mortuus est. Huic aluus continenter à prima humida, biliosis humidis multis, erat, aut suppressa in feruidis & crudis. Vrinæ vsque ad finem malæ. Comatosa. Plærumque cum doloribus insomnis. Fastidiosus Continenter febris ardens.

HAEC fuit febris ardens & acuta vsque ad diem vigesimam, inde cœpit ex acutie cadere, acutiem adhuc aliquam retinens vsque ad quadragesimam, qua finiuntur morbi medij inter acutos & diuturnos, inde iam cronicus factus est morbus, & sensim tabescẽs homo, alios duos quadragenarios durauit. Tribus verò exactis, die vigesima supra centesimam, mortuus est. Habent enim suos dies decretorios morbi omnes, sed in acutis habent meritò vim maiorem, & notantur breuioribus interuallis, in longis minorem, & ex longioribus. Proinde Hippocrates vsque ad vigesimum, omnes fere dies percurrit, à vigesimo iam attingit rariores, vsque adeò vt post quadragesimum nullum vsque ad centesimum vigesimum, nominauerit. Habent vero vim magnam vt in acutis septimanæ, ita in longissimis affectionibus, quadragenarij: quorum tres dicta dies finit. Sed percurramus singula, quæ ex dictis antea non semel, intelligi possunt facile, legentes: solum quæ nõdum explicata sunt, interpretantes. Nam ita fiet, vt opus neque fastidiosum sit, neque in immensum crescat. Pariũ, inquit, febris corripuit acuta, circa initia, continua, ardẽs, siticulosa, idest quæ primùm fuit acuta, continua, & ardẽs, etsi deinde in longam decidit. Incipiens, idest, primis morbi diebus, fuit comatosus, & statim insomnis. Quibus quidem notis satis videbatur esse, vnus quidam eorum qui illo anno ægrotarunt, dixerat enim eos nunc sopore, nunc peruigilio teneri, redundantes scilicet duplici succo. Aluus turbata in principijs, & vrinæ albæ: fuerint verò vrinæ tales ob cruditatem, & declinante in aluum bile. Talia habuit vsque ad diem sextam, qua minxit oleosum,

idest

idest vrinam oleo similem. De hac vrina dubitatum est à prioribus interpretibus, quibusdam putantibus esse omnino similem oleo, crassitie & pinguitudine, fieriquè liquata corporis pinguedine. Galeno, cuius sententia mihi magis placet, videtur hoc fieri non posse, quia pinguedo liquata mox cohærescit & supernatat, atque adeo, & si aliquandiu vi caloris fieret vt non concresceret, tamen innataret: nam & oleum ipsum inuehitur in aqua. Proinde supersunt duæ probabiles opiniones, oleosam esse in qua innatat pingue dictamque oleosam, quasi pinguem, eo quod oleum pingue sit: aut esse vrinam similem oleo crasситie, & colore, et si ipsa fussura lentam pinguedinem non habeat. Pinguis, colliquationem significat, aut secundum renes cum confertim mingitur, aut secundum corpus totum, cum aliter. Fieri verò hanc in Pario sexta die, non erat dissonum: ita enim fieri solet in alijs febribus acutis. Neque vero pinguedinem liquari tam graue est, vt propterea dubites potuisse huic tam citò fieri crassam, & olei colore, quidam putabant significare colliquationem, multò maiorem quàm pingue, fieri enim ex partibus carneis velut assatis, vt si succum eum qui ex assatis carnibus destillat, quis colligat. Tales fortasse erant de quibus nuper dicebat Hippocrates multitudo vrinarum non vtilium, colliquationes malæ. At vero consumptio tanta non posset sexta die fieri, victuro vsque ad centesimam vigesimam. Proinde cēseo, vt & Galenus oleosam vrinam, vnam quandam earum esse, quæ cō turbatione crassescunt. Itaque esse conturbatam, referentē colore oleum. Talibus vero malum capitis imminere solet. Velut huic accidit qui talem mingens, mox delirauit. Sed, & de Pithione, qui tertius est huius partis ægrotus, ita scriptum occurret. Vrinā minxit oleosam, noctu turbatio multa, delirabat. Licet cōsiderare mutationes insignes septima vndecima die, & decima septima. Miror qđ quatuordecima nihil noui attulerit, aut quod ille omiserit. Fortasse Hippoc. non affuit ægroto ea die. Die octaua stillæ sāguinis de naribus malam significationem præstare poterāt vt non semel iam dictum est. Sed & illud quod duodecima die dicitur accidisse, vrinis eneorema, delirauit, est consonum ei quod primo prædictionum dicitur, vrinæ innatātes phreniticæ. Quod dicit decima septima laboriose

se

sè transmissa est, quia neque somni, neque febris intendebatur, videtur fortasse dissentaneum. Dices enim, laboriosius fuisset somnos & febrem intendi, vt febris esset ingens cum comate. Verùm non ita intelligendum est: sed, neque somni erant, id est dormire non poterat, neque febris intendebatur, id est, neque extrema calescebant, effuso æqualiter per totum corpus calido: sed erat insomnis cum extremorum frigore. Nihilominus vigesima iudicatus est, non tamen perfecte, neque enim poterat nullis concoctionis signis prægressis: neque sanè id, ea ipsa die quis posset expectare, quia exiguæ conferentiæ notæ aderant. Tametsi enim factus est sudor non qualis vndecima: sed per totum, tamen erat insomnis nunc, nunc comatosus, aut fortasse insomnis comatosus, id est cum comate vigili, & cibum fastidiens. Satis ergo fuit, neque sanè parum fortis naturæ argumentum, imperfectè iudicari, sudore & deiectionibus solum tunc biliosis, euacuationibus quidem symptomaticis: sed ex parte factis ea die vtilibus. Itaque febris non sanè, quãtum intelligo, sublata: sed remissior multò facta est. Sed quia imperfecta fuerat iudicatio, fuit etiam infida, & rediјt febris aperte vigesima quarta. Trigesima quarta, inquit, sine febre est factus. Addit. aluus non substitit, & rursum recaluit. Sed cur dicit, aluus non subsistit? aut si dici oportebat, quæ non fiebant, cur non dicit etiam, non sudauit, aut non vomuit, aut aliud quiduis? Certè significat melius actum fore cum ægroto si aluus restitisset: atque adeò consentaneum fuisse sisti. Nam velut consentaneum est in mutationibus in melius, fieri euacuationes vtiles, ita, sisti noxias. Huic verò noxiæ erant, biliosæ & pingues euacuationes, consumendo magis, quàm expurgando corpore fientes. Consentaneum ergo, cessante febre, cessare aut minui liquationem, & bilis fluxionem, & sisti aluum. Dicit itaque aluus non subsistit, & rursum recaluit: quasi insinuãs inter cætera, ob hoc etiam citò recaluisse, quod non substitit. Quod multo magis declarat, quod addit, quadragesima sine febre, aluus restitit. Sed quia ne tunc quidem restitit multum tempus, & mansit cibum non capiens: rursum, non vt prius: sed parum caluit. Nimirum fastidium, & oris amaritudo, & similia, vt dicetur sexto libro huius operis, significant intus manere, & recidiuam. Verùm vt facta est

mutatio

mutatio in signis,& declinatio ab acutie, die vigesima, abeunte morbo acuto in morbum medij generis, ita oportuit die quadragesima agi, quia qui hanc excedunt, apertè iam fiunt diuturni, & vt vigesima multorum acutorum est finis, ita quadragesima morborum medij generis. Quare iam inde febris erat minor, & per totum erraticè, aliquando sine febre, aliquando cum febre erat. Intellige verò id non exactè: sed quòd videretur. Nam reuera, nunquam sine febre fuit, ac multò minus post quadragesimum, quia tabescebat iam: tabescentes autem ex febribus semper habent febriculas. Et ipsemet Hippocrates mox addit, febriculæ continuæ: sed & hic ita debere intelligi, vt explicui, ipsemet indicat, addens: si enim aliquid intermisisset, & alleuata esset, rursum reuertebatur. Nam illud, & est declaratiuum, quod illud, aliquid intermittere sit, non simpliciter intermittere, sed aliquid intermittere & alleuari: quare & illud reuerti, esset rursum intendi. Addit cibariis multis & malis vtebatur. Sed quo pacto, si, vt in fine historiæ dicitur, erat fastidiosus? Certè suspicor hunc, vsque dum iam tabesceret, fuisse fastidiosum, vt nullum cibum libenter caperet (dixerat enim Hippocrates bis, cibum non capiens) deinde tamen, penuriam alimenti sentientibus partibus, & excrementis cibi boni appetitum corrumpentibus, ingesisse multos & malos. Itaque semper fuit quodammodo fastidiosus, quia semper fastidiuit bonos, etsi multis diebus vsus est multis malis. Dicit, vrinas mingebat crassitiem quidem habentes turbatas autem & prauas. Meritò sanè addit, turbatas autẽ & prauas, quia cũ simpliciter dicit crassas, coctas solet Hippocrates significare, aliter profectò ac Gal. qui crassarũ nomine turbatas intelligit. Perducta narratione vsque ad diẽ vigesimã supra centesimam, qua mortuus est, epilogo colligens quæ fuerunt in Pario deterrima, dicit, huic aluus cõtinenter à prima humida (id est fluẽs biliosis, humidis, fluxilibus, & liquidis, multis) aut suppressa in feruidis & crudis. Sed quo pacto in feruidis & crudis, si suppressa? Certè nũc erat laxa fluẽtibus multis biliosis liquidis, nũc astricta fluẽtibus paucis feruidis & crudis: feruidis sanè exustis, crudis, ex malè coctis in vẽtre cibis, vtrisq; tamẽ, paucis, & nõ fluxilibus, cessante fluxione ad ventrẽ. Dictis aliis signis pessimis,

mis, finit sermonem, dicens, continenter febris ardēs: quod intelligi debet, dum acutè laboraret, & vsq; ad vigesimum.

Secundus ægrotus.

1 *IN Thaso decumbentem iuxta frigidam, ex partu, & fœminam enixam, & non fiente purgatione, febris acuta, horrida tertia die, corripuit. Ex multo autem tempore ante partū febriculosa erat, in lecto, fastidiosa. Postquam autem riguißet, continuæ, acutæ, horridæ febres. Octaua multùm delirabat, & sequentibus diebus, & breui rursum resipiscebat. Aluus turbata multis tenuibus, & vt aqua biliosa. Sine siti. Vndecima resipiscebat, comatosa autem erat. Vrinæ multæ, tenues, & nigræ: insomnis. Vigesima parum circum friguit, & rursum breui recaluit. Parum delirauit insomnis, venter imus in eisdem. Vrinæ aquosæ, multæ. Vigesima septima sine febre aluus substitit. Non multo autem tempore post, dextræ coxæ dolor fortis tempus multum. Febres rursum comitabantur, & vrinæ aquosæ. Quadragesima quæ ad coxam spectabant alleuata sunt: tusses autem continuæ, humidæ, multæ. Aluus substitit. Cibum non capiens. Vrinæ in eisdem. Febres autem in totum quidem non deficientes, erraticè autem habentes exacerbationes, partim quidem ita, partim autem non. Sexagesima tußes quidem sine signo defecerunt. Neque enim aliqua sputorum concoctio fiebat, neque alias consuetus abscessus. Maxilla autem dextra diuulsa est, comatosa, delirauit rursum, & breui resipiscebat. Cæterùm à cibis habebat animum auersum. Maxilla quidem ad locum suum rediјt, aluus autem biliosa pauca reddidit. Febricitauit acutius horrida, & sequentibus diebus sine voce, & rursum resipiscebat, & loquebatur. Et octogesima mortua est. Huic vrinæ vsque ad finem erant, nigræ, & tenues, & aquosæ, & coma comitabatur.*

tur. Cibum non capiens, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantiæ. Mens autem melancholica.

Vt Parius tertiò, ita hæc secundo quadragenario, qui de octogesimo finitur, mortua est, ex partu fœminæ. Dictũ verò & obseruatum in hoc opere iam sæpe est, difficiliores esse partus fœmellarum quam masculorum. Dictum est etiam sæpe, enixis occasionem ægrotandi, ferè semper esse in purgatione non satis procedente, peculiariter verò noxia sit hæc causa enixis fœminas, quia hæ pluribus abundãt sordibus, & maiori expurgatione indigent. Erat autẽ hoc conspicuum maximè in hac, quæ multo tempore ante partum erat febriculosa, & fastidiosa, & decumbens in lecto, aut continenter, aut assiduè, vt fieri solet. Animaduerte hoc loco Hippocra diei computationem ducere, non à die febris: sed partus, iuxta id quod in prognostico docuerat. Dicit enim tertia die febrem horridam mulierem corripuisse. Tertia ergo mali, fuit prima febris, & ab ea die, à qua prima febris fuit tertia, fuit octaua qua delirauit, & octogesima qua mortua est. Nimirum in his primarium ac præcipuum malum, est partus malus. Dictum etiam antea est, semper solere esse febres enixarum, & earum quæ ex suppressione magna menstruarum euacuationum laborãt, acutas & horridas. Acutæ quidem sunt quia magnæ & periculosæ: horridæ verò, ob naturam vteri, ad quem præcipuè pertinent illæ affectiones, & ob hanc ipsam causam, cœpit hæc febris ex rigore: nimirum rigor est horror magnus, & quæ causæ ante quàm febris magna fieret, rigorem fecerant: hæ eædem, aucta iam febre, afferebant horrores. Quia horror est exiguus rigor, & febris rigorem minuit, vt & in hemitritæis fieri consueuit. Meritò ergo postquam riguisset, factæ sunt febres continuæ, acutæ, horridæ. Octaua & sequentibus diebus vsque ad vndecimam, nunc delirabat multum, nunc breui redibat ad mentem, habente scilicet compassionem cerebro cum vtero, & totis venis, non autem firmam passionem, vt veram phrenitidem. Aluus turbata tenuibus multis, vt aqua biliosa, ex redũdantia humiditatis aquosæ, & bilis, quod, vt vidimus, ægrotis omnibus illius anni commune fuit, vt & sine siti esse: quod in hac, præter humiditatis redundantiam, delirium etiam facere

cere poterat. Vndecima resipiscebat, id est iam tota ea die fuit sine delirio, comatosa tamen, pituita abundante in superioribus, deriuata bile ad inferiora, per deiectiones dictas, & vrinas, multas, tenues, & nigras, quæ bile nigra tingebantur. Nosse verò oportet, has vrinas familiares fuisse passioni, quæ valde fuit melancholica, vt vltima totius narrationis verba declarant: hæc scilicet: Vsque ad finem erant vrinæ nigræ, tenues, & aquosæ, animo deiecta, insomnis, iræ, difficiles tolerantiæ, mens autem melancholica, id est, cum metu & mœstitia. Hæc enim omnia melancholicæ passionis sunt signa. Neque sanè, quod vrinæ erant tenues & multæ, prohibet ex melancholia esse. Nam hæ non erant decretoriæ expurgationes melancholiæ, vt multa exiret quę crassas vrinas faceret: sed symptomaticę vt exiret, quod vrinam non crassam: sed nigram facere posset, & melãcholiam non euacuare: sed significare. Neque verò alienum est à melancholia abundare multo sero: per incoctionẽ enim fit melancholia serosa, & hanc ob causam videas melancholicos, tenuem & multam saliuam habere, & copiose ac frequenter sudare. Qua eadem causa fuit familiare huic morbo habere has vrinas, familiare etiam est iis quibus menstruæ euacuationes retinentur, melancholicis passionibus tentari: nimirum hæ deterioris sanguinis euacuationes sunt, vt & hæmorrhoydes. Sed veniamus ad reliqua. Quo pacto erat insomnis eadem die vndecima, si soporosa? Certè vt ægroti alij huius tempestatis, comate vigilanti. Vigesima (quatuordecima, & decima septima, aut nihil fuit noui, aut fortè non affuit Hippoc.) parum circumfriguit, id est secundum extrema refrigeratus parum quiddã est, & rursum breui recaluit Parum delirauit, insomnis, vẽter imus in eisdem, vrinæ etiam aquosæ multæ. Vigesima septima facta est sine febre, & hic fuit finis acuti morbi. Nimirum dictum mihi est sæpe, mensem lunæ esse legitimũ finem acutorum morborum, & si Galenus vigesimum statuerit. Iam hinc decidit morbus ex acutie. Est verò in hac, vt & in Pario, in iudicatione febris sublata euacuatio, quæ symptomaticè, & inutiliter antea fluebat: non tantum verò suppressa hæc euacuatio fuit: sed & pro ea factus abscessus, quia non multo tempore post, dextræ coxæ dolor fortis multum tempus: nam vsque ad quadragesimam. Neque

febris

febris intermissio durauit diu: sed febres rursum comitabantur, & vrinæ aquosæ. Quadragesima, quæ finit morbos medij generis, facta est alia insignis, & perinde mala permutatio. Nam dolor coxæ alleuatus est, factæ autem tusses continuæ, humidæ, multæ, id est, per quas multum excreabatur. Nam tussis arida vocari consueuit, per quam nihil excreatur. Non autem solum alleuata est tussis: sed & aluus substitit, recurrentibus sursum vitiosis succis, patientibus autem instrumentis respirationis, quia hic morbus erat, vt dixi, præcipuè vteri. Est verò vt lib. 2. sectione prima dictum est, magna communio vocalium cum genitalibus: qua ipsa causa omnes mulieres, quæ ob has occasiones ægrotant, solent incidere in morbos thoracis, tusses, asthmata, hæmoptoycas passiones, pthises, aut pleuritides. Reliqua fuerunt qualia prius, & febres nunquam omnino deficientes; iam enim haberet mulier habitualem febriculam: erant tamen præterea exacerbationes erraticæ, ob excrementa multa, & varia putrescentia per partes. Sexagesima rursum attulit aliam insignem mutationem, nimirum tusses defecerunt sine signo, id est euanuerunt repente, nullo relicto vestigio: quod genus deficiendi in omni abscessu, quin & in omni passione vituperatum est, quia quod repente euanescit, ac non potius paulatim, aut simul cum euacuatione aliqua, præter rationem soluitur, quæ verò ita euanescunt malignius redeunt, aut in grauiores alias passiones permutantur: velut nunc, quia nulla concoctio sputorum manifesta fiebat, vt cocta, & expurgata materia, solueretur tussis, neque alius consuetus abscessus, vt expurgatio ex vtero, quæ maximè omnium erat huic expetenda, aut coxæ dolor denuo factus, aut tumor aliquis circa genitalia, quæ etsi minus bona, solent tamen etiam ex tussi fieri, dicitur tussis defecisse sine signo. Et re in deterius eunte, maxilla dextra diuulsa est, secundum dextri lateris rectitudinem mutatis abscessibus, contra tamen ac oportebat, ab infernis enim sursum. Nam à dextræ coxæ dolore tussis, ab hac dextræ maxillæ diuulsio facta est. Quod quidem superna petente excremento fieri, confirmarunt coma & delirium accedentia. Sed ne tunc quidem fuit firmata phrenitis; sed breui resipiscebat. Non tamen proinde non erat

erat iã affectus grauissimus, habebat enim iam a cibis animum auersum, non solum, vt antea, cibum non capiebat. Nimirum magnæ exagerationis gratia dicit, προσδέτα γεύματα, ἀπονενοημένως εἶχεν quod haud scio an melius verti posit, quam habebat auersum animum a cibis, aut saporibus. Est verò ut Galen. rectè censet, vsus dictione affectata, vt significaret fastidium summum. Quod sanè maximi iam periculi est, quia fit corruptis facultatibus rectricibus. Quod vbi factum est, nulla salutis spes superest, quia etiã si quæ euacuatio succedat, nihil confert, immo verò quæ conferre solent, ea ipsa videntur mortem properare, deficiente facultate quæ toleret. Velut huic accidit, quę cum, redeunte maxilla ad locum suum, alui fluxionem biliosam haberet, nihil est iuuata, sed febricitauit acutius, & fuit magis horrida, & sequentibus diebus est voce priuata, & octogesima mortua est. Sed quo pacto priuata iam voce & morti proxima, rursum resipiscebat, & loquebatur? Sed quid mirum? Certè & ex magna apoplexia vidi quam plurimos morti iam proximos, ad mentem & vocem redijsse, vt assistentibus viderentur liberati. Hæc sanè facit extremus conatus, qui, si non expellit, facit tamen abscedere a quibusdam partibus, ad quas, ob virium impotentiam, nouo impetu irruentia excrementa, mortem afferunt, cum spes aliqua salutis sese cœperat insinuare. Reliqua quæ per epilogum dicit, explicata iam sunt.

Tertius ægrotus.

15 *IN Thaso Pythionem, qui decumbebat supra templum Herculis, ex laboribus, lassitudinibus, & prauo victu, rigor magnus, & febris acuta, corripuit. Lingua arida, siticulosa, biliosa. Non dormiuit. Vrinę subnigræ, appendiculum sublime. Non sudauit. Secunda circa medium diem refrigeratio extremorum, præcipuè circa manus & caput, sine loquela, sine voce. Breuis spirus in multum tempus. Recaluit. Sitis.*

Noctem cum quiete. Sudauit circa caput purum. Tertia cum quiete. Vesperi circa solis occasum subfriguit parum. Turbatio nocte laboriosè. Nihil dormiuit. Ab aluo autem pauca compacta stercora exierunt. Quarta manè cum quiete, circa medium autem diem omnia exacerbata sunt. Frigus. Sine loquela. Sine voce, in deterius. Recalefactus est. Post tempus minxit nigra habentia appendiculum. Noctem quietè dormiuit. Quinta alleuatus esse visus est. Circa aluum autem pondus cum dolore. Siticulosa. Noctem laboriosè tulit. Sexta mane quiete, vesperi autem dolores maiores, exacerbationẽ habuit. Ab aluo autem vesperi clystere bene eiecit. Noctem dormiuit. Septima die fastidiosus, submoleste ferebat, minxit oleosum. Nocte turbatio multa, delirauit, nihil dormiebat. Octaua mane dormiuit parum, citò autem frigus, vocis interceptio, tenuis spiritus, & imminutus. Vesperi autem rursus recaluit, delirauit. Iam autem ad diem, modicum leuatus est. Deiectiones meræ, exiguæ, biliosæ. Nona soporosus, fastidiosus, cum excitaretur non valde siticulosus. Circa solis occasum moleste ferebat, delirabat, noctem malam. Decima mane sine voce. Multa refrigeratio. Febris acuta, multus sudor. Mortuus est. Dolores huic in diebus paribus.

DVPLICI causa mihi videtur Hippoc. meminisse causæ procatarticæ huius morbi, primùm quia hic non admodum videtur laborasse, vt alij eius tempestatis ægroti, sed modo quodam proprio, & insinuat non esse illud referendum ad communem causam intemperiei aeris, sed ad peculiare vitium in victu. Deinde quia morbus videtur durasse diutius quàm pro malignitate, quam præ se ferebant symptomata, quod fortasse factum fuerit, quòd morbus ex manifesta causa inceperit, non ex solo interno apparatu. Nam quodcunque signum, siue bonum siue malum, fit tan-

tò debiliùs, quantò causam habet apertiorem. Si igitur hic nullo victus vitio prægresso ægrotasset, meritò censeretur, essetque reuera grauius affectus, & mortuus citius. Ne ergo grauissima symptomata legens, mireris non mox fuisse extinctum, dicit ex laboribus & lassitudinibus, idest lassatum ex laboribus, & prauo victu. Non explicat qua in re. Pertinet verò victus ad res omnes non naturales, & præcipuè ad cibum & potum. Significat ergo hominem negligenter vsum illis omnibus rebus, sed & prauis, & nullo ordine ingestis cibis. Considerandum in hoc morbo est, quod Hippo. monet, fuisse dolores, hoc est exacerbationes diebus paribus. Nam secunda quarta, sexta, octaua, diebus interiectis difficiliores fuerunt, & decima, mortuus est, quia eisdem diebus moriuntur homines quibus salui fiunt: & morbi qui per pares mouentur paribus iudicantur, qui per impares, imparibus. Eandem ob causam nox secundæ diei fuit cum quiete, & noctem quartæ diei quiete dormiuit, & sextæ nocte dormiuit, nocte autem tertiæ fuit turbatio laboriosa, & noctem quintæ laboriose tulit, & septimæ nocte turbatio multa, & nona die, habuit noctem malum, quia nox quæ accessionem præcedit difficilis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit. Octauæ etiam noctem quietam esse oportuit, proximus verò iam status morbi lethalis id prohibuit. Nihilominus postrema noctis parte, iam ad diem, modicum leuatus est. Sed redeamus ad initium, & breui omnia perstringamus. Incepit hæc febris a rigore. Vnde constat, a rigore incipere non esse proprium intermittentium, sed quibusdam etiam continuarum accidere, ijs verò maximè quæ a causis procatarticis incipiunt: velut hæc inceperit a rigore vel ob excrementa per corporis habitum (vt in lassatis fit) effusis, vt & vlcerosæ lassitudines rigores afferre consueuerunt, vel corruptis aliquibus succis in ventriculi ore ob prauum victum. Sed & malignarum febrium hoc est. Maligna enim qualitas rigorem intempestiuum, vt aliũ quemcunque abscessum, facere potest. Meritò ergo hæc, alioqui continua, a rigore incepit, quia vtrumque habuit, & esse malignam, & a procatartica causa incipere. Cùm dicit fuisse febrem aliquam acutam, ad constitutionem referri debet, vt cùm in calce narrationis occurrit subscri-

ptum, acutum, aut febris acuta. Cum verò dicit die aliqua fuisse acutam, vt die prima, quinta, aut septima, aut alia, non ad constitutionem (constitutio enim non vnius diei, sed totius morbi est) sed ad tactum, & eius diei symptomata: hoc est ea die calorem acutè mordere, aut symptomata, magnam acutiem referentia, affuisse. Velut prima die huius morbi fuit rigor magnus, calor acutè mordens, lingua arida, siticulosa, biliosa, idest amara & pallens, non dormiuit, quæ omnia bilis vrentis abundantiã significabant. Sed & vrinæ subnigræ, quæ vstam iam bilem præ se ferebant, & appendiculum sublime. Galen. quod sublime vult vocari nubeculam: quod subsidens, sedimentum: quod pendet in medio, appendiculum. At verò Hippocra. hæc omnia nomina generatim dicuntur de eo, quod in vrina continetur, proinde plærumque addit aliquid, quo explicet, qđ contenti genus dicat, velut nunc dicit, appendiculum sublime, innuens nubeculam tenuẽ. Non explicat, an illa nubecula fuerit etiam subnigra, vt ipsæ vrinæ: vtcunque autem hoc habuerit, significabat tenuem bilem vstam, & flatum capiti periculum portendentem. Quale illud est de quo dicitur primò prædictionum.
, Vrinæ sublimes phreniticæ. Nimirum, vt in pituitosis solet apparere ante concoctionem crassum quiddam, albũ, hærens fundo matulæ, ita in biliosis, tenue, sublime, diuulsum. Addit, non sudauit. Id dicit quia tota ea die febris alicuius tertianæ speciem præ se tulerat, incipiens a rigore, ac deinde breui ardens, & cum ad extremum expectaretur sudor, qui tertianæ paroxysmum finiret, non ita factũ est,
, sed continua euasit, & nullus ea die sudor fuit. Secũda die
, ad meridiem fuit refrigeratio extremorum, præcipuè cir-
, ca manus & caput, & homo fuit sine loquela, & sine vo-
, ce, & breuispirus. Quod idem accidens alijs ferè omnibus diebus paribus factum est: nam & quarta, & octaua, & postrema, qua mortuus est: quin etiam fortasse & sexta, quanquam id minus explicet. Dicit tamen exacerbationem habuit, quam verisimile est fuisse tunc quoque, similem ijs, quas alij difficiles eius morbi articuli afferebant. Si sine voce erat, non poterat non esse sine loquela, nam vox materia sermonis est. Dicit verò velut exagerãs periculum, fuit sine loquela, & sine voce, quasi diceret,

non

nō solū sine loquela sed etiam sine voce. Illud breuispirus, necesse est, significet spiritum exiguum. Magnus enim non diceretur curtus aut breuis. Non tamen perinde constat, crebrum & paruum, an rarum & paruum, significet. Nam vtcunque sit spiritus paruus, videtur posse ita appellari. Si tamen hic spiritus fuisset creber & paruus, inflammationem aliquam in partibus spiritalibus significaret, & refrigerationem etiam extremorum tali spiritui accedentem, in eam causam reijcere, esset consentaneum. Sed si inflammatio magna & maligna (nam non posset quæcunque) ea symptomata faceret, non ex quibusdam circuitibus, nunc faceret, nunc non, sed continenter, vt febris lypiria solet. Præterea inflammatio non tolleret loquelam, saltem non vocem, & querulos gemitus. Consentaneum ergo magis est, eam, refrigerationem debilitatis naturalis caloris fuisse, quare & spiritum illum fuisse rarum & paruum, velut si ad asphygiam tenderet. Vnde alia etiam symptomata serie quadam procederent. Si enim frigus tollebat spiritum sublato vsu, necesse erat cū spiritu tolli vocem, & cum voce loquelam. Nam vt sermonis materia vox, ita vocis expiratio, non quantulacunque sed maiuscula. Accedit quod eandem spiritus speciem significans dixit, octaua tenuis spiritus, & imminutus. Videtur autem imminutus dici, per quem spiretur parum aeris, is verò est rarus & paruus. Nam per crebrum & paruum non spiretur minus, sed per minores partes. Merito itaque videtur Galenus putasse hunc spiritum fuisse paruum & rarum. Sed est admiratione dignum, qui posset, qui, præ caloris naturalis extinctione, tantopere frigeret, denuò tantopere recalescere, & qui recaluisset, frigere rursum, arsurus iterum non semel. Certè cùm naturalis calor est exiguus, & is qui præter naturam magnus, accidunt hæ vicissitudines, excitat nunc flamma ingente a putrescentibus succis, & eorum fuliginibus, vt vel in cadaueribus aliquando, nunc ipsiusmet ignei caloris vi consumptis quibusdam & dissipatis, apparente interno frigore. Ita enim fit in alijs omnibus rebus natura constantibus, quæ frigida sunt naturali frigore. Accedente enim igne calescunt, cum recedit, refrigerantur. Corpus ergo ægroti in quo frigus internum iam vincit, ac-

cedente causa calorifica inflammatur, & recedente frigescit; accedit verò & recedit per vicissitudines, vt in alijs cum facit exacerbationes. Nam exigua illa febricula, quæ per remissiones superest in alijs continuis febribus, nõ potest, cum calor naturalis est exiguus, totum corpus calefacere, sed eam solum particulam, in qua putrescens succus hæret. Quia nisi calor naturalis calorem, a quacunque causa excitetur, in corpus deferat, non potest is in totum corpus se effundere, nisi oĩno sit maximus. Si. n. cadaueri vna in parte vel ignem admoueris, eam solam partem vrens, reliquum corpus frigidum esse senties, neque certè totum calefacies, nisi totum occupet flamma: s. non sunt spiritus & arterialis sanguis, qui calorem præter naturã concipientes, in totum deferant. Hinc fit, vt qui debili calore sunt, vt senes, exiguis febribus tenteantur, & vt quædam corpora præ debilitate naturalis caloris febricitent interius, exterius refrigerata, atque adeo non solum secundum caput manus ac pedes, sed & secundum asperam arteriam, pulmonem, & thoracem, & internum os: vt hanc ob cãm spirent frigidum, exiguum, & rarò, & habeant frigidas linguas. Constat vero hæc in valde lethalibus esse signis. Reliqua ferè oĩa, ex dictis intelliges, quid portenderent, & quas haberent vires. Pauca illa compacta stercora, quæ ab aluo prodierũt die tertia, fæces in intestinis ex multis diebus impactas significabant: per longam. n. moram fuerant compacta, quod magis declarauit, pondus cum dolore circa aluum, die quinta. Semper. n. dolor grauans multitudinem significat in dolente parte, quod sentiens Hippocrates, sexta die vesperi clysterem infundi iussit, quo ab aluo eiecit bene, idest, copiosè stercora, vt sani solent. Sed rogabis, cur Hippocrates cum curationes morborum taceret toto hoc opere, nunc clysteris meminit, & cur clysteris solius, quin ẽt cur toto opere vix vnquam auxilij cuiuspiam meminerit, præterquam glandis, aut clysteris. An his solis curabat hos morbos? Non sanè, nam & missionis sanguinis alicubi meminit, & in narratione status pestilentis huius anni, dixit, ijs, quæ offerebantur difficulter cedentia. Nam purgationes plurimos lædebant. Quod sanè videtur dixisse, vt purgationes expertus, nisi fortè, vt qui alios purgationibus lædere animaduertisset. Vtrumque autem

tem hoc habeat, ex innumeris locis conſtat, eum plurimis alijs auxilijs vſum eſſe, quin ēt oĩa quæ in hunc vſq; diem in vſu ſint, ab eo viro fluxiſſe, & quædam alia, poſteritatis negligentia, concidiſſe. Meminit verò crebrius in ſingularibus hiſtorijs huius libri, glandis & clyſteris, vt qui curationes vellet tacere, hęc verò non tam vt auxilia curantia, quàm vt quibus aliquid tentaretur, & a quibus aliqua caperetur indicatio, nominat. Velut nunc, quia clyſtere bene euacuata aluo, dormiuit, conſtat quid grauitas cum dolore ſignificaret. Nolo tamen proinde non intelligas, familiaria fuiſſe Hippo. clyſteres & glandes, & multò vſui eſſe hæc in re medica. Oleoſa vrina qualis ſit, proxima hiſtoria dictum eſt, atque ex eo loco dictis conſtat, meritò ab hac mictione hunc deliraſſe. Exitus etiam huius morbi conſideratione dignus eſt. Nimirum decima die mortuus eſt cũ ſudore multò, vt conſtet hoc exemplo, & multis huic ſimilibus, quæ partim occurrerunt, partim ēt occurrent, non tantum eiſdem diebus mori homines, quibus ſalui fiunt, ſed eiſdem prorſus euacuationibus, vt merito dicat Gale. euacuationes, & alia omnia decretoria, neque bona neq; mala eſſe ſimpliciter, ſed vt euenit, amanda ſcilicet & expetenda, ſi ſigna futuræ ſalutis ſe exhibeant, deteſtanda verò & fugienda, ſi lethalia. Nam tunc temporis ſimul cũ humoribus vitalis ſpiritus exhalat.

Quartus ægrotus.

Phreniticus prima die qua decubuit, vomuit ærugi-
16 *noſa, multa, tenuia, febris horrida. Multus ſu-*
dor continuus per totum, capitis & colli. Grauitas cum
dolore. Vrinæ tenues, ſuſpenſiones exiguæ, diſperſæ.
Non ſudauit. Ab aluo verò eiecit ſtercus confertim,
multa delirauit, nihil dormiuit. Secunda mane, ſine vo
ce. Febris acuta. Sudauit. Non intermiſit, Palpita-
tiones per totum corpus. Nocte conuulſiones. Tertia
exacerbata ſunt omnia. Mortuus eſt.

In multis codicibus latinis & græcis occurrit scriptũ, quarta mortuus est. Ego verò nolui eam lectionem sequi, quia Galenus, vt constat ex eius commentario, non habebat voculam illam, quarta, in suo codice, quem verisimile est, vt antiquiorem, ita fuisse certiorem. Miratur tantopere Galenus phreniticum mortuum esse ante diem quartã, vt putet id non factum esse vt phrenitidis, sed succi praui & venenati, quem homo collegerit ob prauum victum, phrenitidem verò fuisse vt vnum quoddam veneni symptoma. Velut si quis accepto veneno, aut morsus a fera, delirans moreretur, non diceremus sustulisse eum phrenitidem, sed venenum. Videtur verò hoc quod Gal. affirmat multo probabiliter effici, vomitu illo æruginoso, qui nisi materia venenosa esset, & celerrima corruptio, non posset die prima fieri. Ego verò, etsi Galeno concedam, rarũ admodum esse phrenitidem finiri ante quartum, & produci vltra vigesimũ, impossibile tamen neutrum esse suspicor. Neque miror admodum, si id Galen. nunquam viderit, & Hipp. occurrerit: quin potius ob hanc raritatem puto propositum nobis ab eo esse, & scriptũ in initio narrationis, phreniticus. Raròn. Hipp. narrationem inchoat a morbi specie, nec nisi cum momentum aliquod habet inde incipere, velut fortasse nunc dixit phreniticus, quia illud erat maximè notandũ, phrenitico ita euenisse. Sed si inflammatio aliqua maligna partis cuiuspiam externæ, põt intra diẽ septimum interimere, cur non possit inflammatio cerebri, si malignam eam esse contingat, interimere tertia, vel etiã citius? Quod si tunc dicas, non esse imputandum inflammationi, sed maligno succo, perinde sit ac si dicas, nunquam phrenitidem interimere, sed succum a qua illa fit. Imputatur tamen hoc inflammationi malignæ. Neque sanè morbi lethales, & exactè acutissimi quarta die interimunt, sed quarta aut citius vt in prognostico ipsemet dicit Hippoc. Itaque ego Galeno concesserim, posse intra nostra corpora gigni venena, quia horrendi quidam casus id indicant, atque adeo posse paulatim genitum, aliquando noxam repentinam inferre, aut repentinum impetũ capiens in partes principes, aut quod verius puto, venenatam qualitatẽ repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tẽpore, tantum disponeretur. Velut ligna multo tempore siccantur,

cantur,& repente inflamantur: atque adeo in hoc talem succum fuisse ob vomitum illum æruginosum, & febrem acutum,& horidam, & ob incredibilem illum lapsum virium,quo factus est die secunda manè sine voce,& ob palpitationes per totum, ac denique secunda die factas conuulsiones:tamen non proinde non sustulit hunc phrenitis maligna ex maligno succo. Nam præter dicta, ad extremũ non est hic mortuus syncope,sed conuulsionibus, quæ ad cerebri noxam pertinebant. Sed quo pacto dicit, prima die multus sudor continuus per totum, moxque eadẽ die dicit, non sudauit? Certè non est legendum vt occurrit in multis codicibus sudor multus continuus per totũ capitis & colli grauitas cum dolore, sed sudor multus continuus capitis & colli per totum,scilicet diem. Ac deinde,grauitas cum dolore. Nimirum per totum diem sudauit multũ capite & ceruice,vt solent qui linquuntur animo, & præterea habuit grauitatem cum dolore,significantem multitudinem prauæ materiæ:non sudauit tamen æqualiter, vt qui iudicantur. Reliqua, ex dictis iam sæpe intelliges, quam præstarent significationem.

Quintus ægrotus.

17 *IN Larissa caluus, femur dextrum doluit repente, nihil eorum quæ offerebantur proderat. Prima, febris acuta, ardens, paulatim tenebat, dolores autem consequebantur. Secunda femoris quidem remiserunt dolores, febris autem intendebatur. Subdifficulter ferebat. Non dormiebat. Extremitates frigidæ: vrinarum multitudo exibat non vtilium. Tertia, femoris dolor sedatus est, mentis autem emotio, & perturbatio, & multa iactatio. Quarta circa medium diem mortuus est acutissimè.*

PERICVLOSVM admodũ est simul cum abscessu febrem inuadere, & periculosius multò, cum ita inuaserit, abscessu euanescente febrẽ augeri, ac multo magis si cum ille euanuerit,quę partis principis lęsionem indicẽt,superueniant

ueniant symptomata, quæ omnia in hoc casuo videre licet Repente enim correptus est femoris dextri dolore, & febre acuta ardente quæ paulatim crescebat, & dolores consequebantur, idest crescebant pariter cum ipsa febre: & secunda die dolores femoris remiserunt, & febris intendebatur, & symptomata alia difficilia, quod significatur illis verbis, subdifficiliter ferebat: & tertia, omnino sedatus est femoris dolor: &, vt dolor femoris tollebatur, ita apparebant inditia passionis membrorum principum. Nam secunda non dormiuit, tertia mentis emotio, quæ ad caput pertinebant, & extremitates frigidæ secunda & perturbatio, & multa iactatio, tertia, quæ ad facultatem vitalem cordis. Non mirum ergo, cum tam celeriter facultates labescerent, & præcipuæ partes læderentur, tam breui hominem mori. Vrinarum multitudo, quæ exibat, redũdantiam succi maligni significabat. Dicit verò fuisse eas vrinas inutiles huic, vt plurimis eius tempestatis ægrotis, de quibus antea differens, dixerat, multa autem malitia erat vrinarum exeuntium, neque enim crassitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtiles habebant. In multis.n. purgationes per vrinas utiles fieri, bonum. Itaq; hunc non iuuabat euacuatio, quæ multis vtilis esse solet, sed neque quidquam eorum, quæ a medico offerebantur, quidquam proderat: quod sanè grauissimum signum esse, non pridem dictum est. Nihil refert nunc dicere, quæ sit consentaneũ fecisse Hipp. sed illud vnum sibi facilè persuadeat quiuis, Hipp. secundum artem fecisse rectè, oĩa quæ expedirent, siue aliquid quod ore acciperet offerendo, siue aliquid circa ægrotum faciendo, vt secando venã, aut tale aliud, siue admouendo exterius repellentia, aut anodina. Illud est admodum consentaneum, etsi, alijs locis, oblata, aut quæ offeruntur, ea solum dicantur Hipp. quæ ore accipienda dantur, hic tamen id nomen dici de exterius ẽt admotis. Non dubium.n. in tanto dolore, illa ẽt tentata esse, præcipuè cum dicat, nihil eorum quæ offerebantur, proderat, quasi tentato oĩ genere auxiliorũ. Grauissimi ergo mali erat, cum rectè oĩa quæ secundum artem possent, agerentur, nihil iuuari, neque ẽt ijs euacuationibus quæ sponte fierent. Non ergo, sicui videmus dolorem magnum partis cuiuspiam externæ repente accidere, hoc exẽplo territi,

ti, debemus mox tantum periculum valde formidare, sed si simul cum dolore febris ardens fiat, & nullis auxilijs malum cedat, & reliqua, vt huic caluo succedant lethaliter, per symptomata grauissima In quibusdam codicibus habet hæc narratio in fine ὀξὺ idest acutum: in quibusdã ὀξυτάτως idest acutissimè: in alijs ὀξυτάτον idest acutissimum. Gal. suspicatur nihil horum esse Hipp. sed adiectitium, nihil refert. Malum fuit acutissimum exactè.

Sextus grotus.

18 *IN Abderis Periclem morbus arripuit acutus, continuus, cum dolore. Sitis multa, fastidium, potum continere non poterat, erat autem sublienosus, & capite grauatus. Prima, fluxit sanguis multus ex sinistra nare, febris intendebatur, minxit multum, turbatum, album, repositum non subsidebat: secunda omnia exacerbata sunt. Vrinæ autem crassæ quidem erant, residentes autem magis, & fastidium leuatum est, dormiuit. Tertia febris emollita est. Vrinarum multitudo, coctæ multam hypostasim habentes. Noctem quiete transegit vsque ad medium diem, sudauit sudore multo calido quarta die per totum, a febre liber. Iudicatus est. Non redijt. Acutum.*

Ecce exemplum iudicationis quarti diei, quã tam rarã esse dicit Gal. vt Archigeni toto vitæ tpe contigerit videre bis, & ipsi in eum vsq; diem, quo id scribebat, semel, qa etsi hæc dies celestes cãs habeat adiutrices, quia est dimidium primæ septimanæ, tñ motum materiæ, quem cãm infernam dicimus, non ita, hic. n. in tertium aut quintum semper ferè incidit, (qui. n. acuti per pares mouentur ex multa materia pendent, & contumaci, vt dictũ antea est, ac proinde vix possint esse constitutionis adeo breuis) cũ aũt materia non obedit, cã efficiens non multum põt: Rarũ ergo

meritò

meritò est. Verum huic euenit, quia euenit illud quod rarum esse dicimus, tam breuem. s. fuisse morbum & exacerbari per pares. Secunda, n, inquit, oĩa exacerbata sunt, & tertia febris emollita. Fuit in hoc morbo aliud notatu dignissimum, qđ iam dicam. Velut medici cũ nihil nimis vrget, legitimè prosequuntur curationes, studentes concoctioni primũ, deinde incisioni & apertioni, vltimò euacuationi, verũ aliquando vrgentiæ cuiuspiam gratia oĩa peruertunt, auxilium quod ex curatione legitima non expectant, se posse consequi, illegitima procurantes, ita natura, cum nihil plurimum irritat, ordinem sibi familiarẽ retinet, retinendi primum, & coquendi, secernendi deinde, & expellendi, cũ verò irritationem, quæ multitudine aut qualitate fit, nõ põt sustinere, euacuat antequã coquat, q̃ euacuationes bonæ causæ aliqñ cũ sint, euenit aliquando in robustis, morbos, ẽt magnos, ab ipsa natura curari ꝑpostero ordine, anteq̃ coqueret. Id qđ rarissimè fit perfectè, imperfectè aũt nõ valde rarò. Atqui cũ hoc fit, euenit quiddã aliud, qđ rarũ ẽt est, minui febrem & propria eius symptomata, materia concoctionem non consequuta, sed coquẽda, quia euenit, vt & si materiæ alteratio crescat aliquantũ, minuatur tamen quantitas magis, & proinde affectus decrescat. Exemplo est hic ægrotus, qui cũ laboraret acuta febre, & lienis tumore, & capitis grauitate cum dolore, & siti & fastidio, quæ ambo calidæ intemperiei sunt familiaria, & non posset sustinere potum quin euomeret. fortasse ob eandem intemperiem debilitata retentrice, aut (quod ego magis cõsentaneum puto) ob tenuẽ & multam humiditatem, quæ in melancholicis ex liene redundat, qua solent fieri saliuosi: cũ inquam hæc haberet, fluxum multi sanguinis de nare sinistra, & micta multæ vrinæ turbatæ & albæ, quæ prima die accideruñt, adeo diminuta materia morbi est, vt tametsi secunda, tendente morbo in incrementũ, oĩa exacerbata sint, tamen durante expurgatione per vrinas, tertia emollita, & quarta sublata febris sit. Sed quo pacto euacuationes tam intempestiuæ, vt prima die apparerent, fuerunt tam vtiles causæ? Certè quia etsi contigit illis id mali vt intempestiuè fierent, contigerunt tñ alia bona, sanguis. n. ex sinistra nare secundum rectitudinem fluxit lienis & capitis, neque fluxit stillatim, sed multus. Et

duplici

duplici malo duplex euacuatio, vtraque accommodatissima accessit, tumori lienis & grauitati capitis fluxus sanguinis, febri acutæ expurgatio per vrinam. Sed quo pacto tam perfecta & secura iudicatio esse potuit, quæ ab intempestiuis euacuationibus incepit? Certe & etsi ab intempestiuis inceperunt euacuationes, euaserunt in tēpestiuas. Nam vrinæ cęperunt coqui obscure die secūda, tertia die iam manifeste tales apparuerunt. Quanquam ergo fluxus sanguinis & mictus copiosus, qui morbum minuerunt, fuerunt ante concoctionem, tamen sudor qui finiuit, post concoctionem fuit, multus, & calidus, per totum diem. Quare meritò fuit a febre liber, & non redijt.

Septimus ægrotus.

19 *Abderis virginem, quæ decumbebat in via sacra, febris ardens corripuit, erat autem siticulosa, & insomnis. Fluxerunt autem muliebria primum ipsi. Sexta fastidium multum, ruborem contraxit, horrida, mæsta. Septima eadem. Vrinæ tenues quidem, boni autem coloris, quæ verò circa aluum non erant incommoda. Octaua, surditas, febris acuta, insomnis, fastidiosa, horrida, intelligebat. Vrinæ similes. Nona eadem, & sequentibus, manebat item surditas. Quatuordecima mens turbata. Febris remisit. Decima septima de naribus fluxit multum, surditas parum remisit: & sequentibus fastidium, surditas inerat, & delira erat. Vigesima pedum dolor, surditas, delirium intermisit, fluxit parum sanguinis de naribus, sudauit libera a febre. Vigesima quarta febris redijt, surditas rursum, pedum dolor permansit, alienatio mentis. Vigesima septima sudauit multum. Libera a febre. Surditas defecit. Dolor pedum permanebat. Alia autem perfectè iudicata sunt.*

Vt nunquam tacere solet, sit fęmina an vir ægrotans, ita neque nunc tacuit fuisse virginem. Nimirum vt sunt

mo:bi

morbi proprij mulierum, ita & in ipsis mulieribus, virginum: ac proinde Hippocrates scripsit post morbos mulierum, seorsum de morbis virginum. Morbi mulierum, ex redundantia eius sanguinis, qui singulis mensibus solet fluere nascuntur, virginũ verò, ex ea ipsa redundãtia, & seminis. Quo fit, vt horrenda magis sint virginum mala (sunt vero eadem & iuuenum viduarum) quam aliarum mulierum. Hæc virgo non multum habuit earum passionum, quæ virginibus præcipuè familiares sunt, earum autem quæ mulieribus, multum. Nam cum laborauerit febre acuta, quæ iudicata est vigesima septima, qui ferè est postremus finis acutorum, processisse morbum ex redundantia sanguinis illius praui, expurgatio muliebris, quæ in principio statim apparuit, ostendit. Non valente tamen ea euacuatione minuere multum materiam, factus est recursus ad superiora sexta, septima, & sequentibus diebus: qui recursus facilè cognosci poterat, ex ijs quæ aderant, & ijs quæ non aderant. Nimirum cessauit muliebris euacuatio & iam non aderat, neque pro hac fluxit aluus (hoc enim est quod dicit, neque aluus erat incommoda) aderat verò rubor faciei, & męstitia, quæ significabant malum sanguinem ferri in caput, & superuenit octaua surditas & peruigilium, quę omnia pertinebant ad caput. Sed & fastidium & horror significabant, ventriculi, & partium eius oris, passioné, quæ etiam fiebat petentibus excrementis sursum. Sed cum dixisset hæc superuenisse, addit, intelligebat, quasi aliquid mirabile, quia rubor ille & surditas fuerant signa phrenitica. Contingit tamen non tam citò lædi mentem, neque vsque ad quatuordecimam, qua iudicatio quædam imperfecta est facta, febre non soluta, sed remittente, cum mentis turbatione. Nimirum mentis turbatio aliquando est signum decretorium. Non dicit quæ euacuatio die quatuordecima affuerit, verisimile autem est affuisse aliquam: aut certè cum euacuatione insensili, & copiosa, ipsa suam causam absumens, & dissipans, febris inclinauit. Non potuit tamẽ fieri iudicatio perfecta, ne si multæ ac copiosæ euacuationes affuissent, quia nullæ manifestæ notæ concoctionis antecesserant. Vrinæ enim tenues & boni coloris, sunt rufæ tenues, quas crudum morbum significare, in prognostico dicit. Itaque videtur, in principium morbi insumptos fuisse dies

se dies quatuordecim: quare meritò in totum morbum viginti septem insumpti sunt. Legitimum enim est, insumi duplum principij in totum morbum. Reliqui omnes quaternarij, post quatuordecimam sequentes ordine, attulerunt aliquid insigne. Decima septima fluxum multi sanguinis de naribus, quo surditas parum remisit (notat remisisse parū, quia consentaneum erat multum remittere) sed illa euacuatio alioqui multi sanguinis, tanto fuit minor, quàm pro capitis redundantia, vt manserit surda & delira vsque ad vigesimam, qua rursum recurrentibus deorsum succis, factus est ad pedes abscessus, acciditque pedum dolor, fluxitque simul parum sanguinis de naribus, & sudauit: atque ita, materia partim abscedente, partim euacuata, intermisit surditas, & delirium, & febris, surditas & delirium abscessu & sanguinis fluxu, febris sudore. Nihilominus suspectam oportuit esse hanc iudicationem, vt pote cum non esset absoluta cōstitutio legitima, longius enim fuerat principium, quàm vt vigesima solui febris posset. Atque ita vigesima quarta febris rediijt, & surditas rursum, & mentis alienatio. Illud vero habuit hæc mutatio boni, quod dolor pedum permansit, alioqui magnus raptus in superna rursum significaretur. Vigesima septima (quam acuti morbi esse postremum finem censeo) rursum sudauit multum & liberata est à febre, finito iam morbo legitimè. Dolor solus pedum permansit, ita vt fit ex morbis iudicatu difficilibus, alia autem perfecte iudicata sunt, febris scilicet, & surditas, & delirium, & fastidium, & reliqua symptomata. Vnde maifestum erat, nisi quid committeretur in victu, illum morbum nullam recidiuam habiturum. Nam cum intus manet aliquid causæ, & symptomata aliqua illorum restant.

Octauus ægrotus.

20 *ABderis Anaxionem, qui decūbebat ad portas Thracias, febris acuta corripuit, lateris dextri dolor continuus, habuit tussim aridam, neque expuit primis diebus*

Siticu-

Siticulosus, insomnis. Vrinæ boni coloris, multæ, tenues. Sexto delirauit, post fomenta autem calida nihil remittebatur. Septimo cum labore, febris enim intendebatur, & dolores non sunt minuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratione. Octauo cubitum secui, fluebat multum vt debebat, remissi sunt dolores, tusses quidem aridæ comitabantur. Vndecimo febres remiserunt. Parum circa caput sudauit. Tusses adhuc, & quæ a pulmone humidiora. Decima septima incepit, pauca concocta, spuere: leuatus est, sitibundus autem erat. Et eorum quæ a pulmone non vtiles purgationes. Vigesimo sudauit, a febre liberatus est. Post indicationem autem subleuatus. Vigesimoseptimo febris rediit, extussiit, excreauit cocta multa. Vrinis subsidentia multa alba. Desiit sitire, dormiuit. Trigesimo quarto sudauit per totum, liberatus est a febre, iudicatus est omnino.

Pleuritis fuit hæc multò longior solito. Non.n.solet citra suppurationem vltra vigesimum produci. Non tñ proinde recessit a cõstitutione legitima: nam decimaseptima videtur, finẽ principio, & incremento initium, dedisse, qui dies duplicati triginta quatuor faciunt, quibus liberatus a morbo est. Fuit.n.tp̄s cruditatis summæ vsq; ad vndecimũ, cum semper habuit tussim siccam, & nihil excreauerit vsque ad eum diem, quo mutatione facta ad concoctionem obscuram (quæ & ipsa est principij) tusses factæ sunt humidiores. Verùm decimoseptimo incepit excreare pauca cõcocta. Est.n.pleuritidis principium cum neq; multa neque cõcocta excreantur: status & inclinatio, cum multa & cocta: incrementum, cũ aut multa non cocta, aut pauca sed cocta. Itaq; incrementum habuit a decimoseptimo vsque ad vigesimumseptimũ, quo excreauit cocta multa, statum ad hoc vsque trigesimum quartũ, quo iudicatus est oĩno. Mirum est, si pleuritico Hipp. non ante octauum diem venam secuit: mirum etiam, si neque vllo sequentium dierũ, ed semel extraxit quantum extrahere erat necessarium.

Galenus

Galenus putat Hippocratem secuisse etiam venam prius, neque dicere octauo venam secui, quod tum primum: sed quod tunc quoque venam secuerit, præter opinionem antiquatam, quæ fortasse illa tempestate inualuerat: non esse secandam vltra quartum. Cui opinioni Celsus etiam, ætate Galeno posterior, præter rationem fauit. Sed si sexto die tentauit Hippoc. fomentis, & septimo obseruauit nihil illis iuuari, quia eo die febris intendebatur, & dolores nō sunt imminuti, & tusses infestabant, & difficili erat respiratione; non est cur ante octauum venam secuerit. Nimirum ipsemet lib. 2. de ratione victus in acutis iubet, fomentis tentare antequam vena secetur, atque iuxta illud præceptum dicit nunc, sexto delirauit, & post fomenta calida nihil remittebatur dolor. Hoc ergo dicit, quasi reddens causam, qua de secanda vena cogitauit, quia scilicet cùm tentatum esset fomentis calidis dolorem soluere, ille nihil remittebatur. Si igitur sexto hæc acta sunt, non mirum octauo esse sectam venam. Sed cur tam serò tentauit fomentis, aut cur tam multum in hac curatione perseuerauit, vt tam serò vena secaretur? fortasse præsensit constitutionem morbi, futuri tam longi, vt octauus dies in primam principij eius partem incideret, putauitque non tardius mitti sanguinem octauo, morbi triginta quatuor dierum, quàm quarto, morbi decem & septem. Sed & semel extraxisse Hippoc. sanguinem, non mirabor, cùm ipsemet citato libro de ratione victus scribat: neque vt copiose sanguis detrahatur est cūctādum: sed eo vsque auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro rubidoque liuidus fluxerit. Itaque Hippoc. fecit huic, quod pleuriticis fieri suadet, tentauit primùm calidis fomentis, deinde copiosè, semel sanguinem detraxit. Non tamen proinde ego ita fieri suadeo. Non enim opus est tētare, nisi cùm dubia est affectio (non semper autem est dubia) neque semel, euacuari totum expedit, ne forte accidat produci euacuationem vsque ad deliquiū animi, quod in thoracis inflammationibus vitandum est. Non mirum autem aliquid Hippocraticis curationibus tam multa tempora addidisse. Nam neque illud probatur, sectionē venæ, non tollere dolorem, nisi is ad clauiculam pertineat. Itaq; Hippo. secutus suam sententiam, secuit octauo cubiti venam, scilicet internam cubiti, hæc enim est, quæ cū parte

Ee affecta

affecta habet rectitudinem, vt alibi indicatũ mihi est. Quod dextri lateris fuerit morbus potius quàm sinistri, satis congruit cum Auicennæ sententia, putantis dextri lateris esse pleuritides salubriores & longiores, qualis profectò fuit hæc. Ego verò non puto, magnam habere periculi aut securitatis, neque longitudinis aut breuitatis differentiam, quia pro sinistri ventriculi cordis calore, est hepar locatũ in dextra parte, & tribuit natura dextro lateri arteriam maiorem. Quare aut nulla differentia est in latere, aut certè dextri est acutior, quia latus est calidius, atque eadem ratione in sinistro erit periculosior, si eam contigerit esse æquè magnam, quia erit minus congruens. Neque quod Hipp. (si modo Hippo.is liber est) dicit cap. de pleuritide ex dorso, lib. 3. de morbis, contrariũ huic sententiæ est, etsi videtur. Dicit enim optandum magis vt ex sinistra: id verò dicit de suppuratione iam rupta in hoc aut illud latus, non de pleuritide, neque certè ob morbi magnitudinem aut malignitatem: sed ob difficultatem curationis, quod grauius putet secare ac vrere nobilẽ quam vilem partẽ. Curationis habet differentiã affectũ latus. Hac enim causa oportuit dextri brachij venam secari, & ei lateri fomenta admoueri. Siticulosum esse, & insomnem, & delirare, non erant propria huius passionis. Nam sitim pleuriticorum, aliquando subleuat tussis leuiter irritans. Peruigilium & delirium patiente per consensum cerebro fiunt, quod quidẽ aliquando euenit pleuriticis, non rarius autem non euenit. Vrinas boni coloris, satis multas, & tenues, in multis pleuriticis conspexi. Fiunt enim boni coloris etiam in principio, ꝙ ea passio non pertineat ad venas: tenues verò ob febrem quæ extenuare solet bilem, vt aliæ etiam diariæ, aut etiam vt sola ira, aut fames, aut exercitatio aliquando. Euenit etiã huic, quod & plerisque pleuriticis, vt misso sanguine dolores remitterentur, tussi adhuc arida & morbo in principio consistente. Nimirum inflammatio omnis est morbus multiplex, partim in magnitudine, partim in temperamento: magnitudinem auget copia fluentis succi, intemperiẽ qualitas: contingit ergo alterum decrescere crescente altero, ac plerunque anticipat fluxionis decrementum, materiæ concoctionem, præcipuè verò in succis concoctu difficilibus, quales erant huic. Sed quid est quod dicit, decimo

septimo

ſeptimo eorumque à pulmone non vtiles purgationes? certè expuebantur cocta & pauca, quæ quia cocta, bonam ſignificationem præbebant: ſed quia pauca, non poterant ad minuendum morbum conferre manifeſte: proinde erãt bona ſigna; ſed non vtilia, id eſt non tam boni cauſæ, quàm ſigna. Iudicatio diei vigeſimi meritò fuit infida, quia intempeſtiua, facta enim eſt ante perfectam concoctionem in incremento medio: quæ facta eſt poſt vigeſimum ſeptimum, fuit perfecta, & fida, quia iam inde excreauit multa concocta, & vrinis fuit ſubſidentia multa alba. Cùm verò Hippocrates dicit, ſubſidentia multa, multo maior copia ſignificatur, ea quæ ſignificationem concoctionis optimæ præbere ſolet, quanta ſcilicet fieri ſolet, craſſis ſuccis per vrinam expurgandis. Itaque hæc ſubſidentia, quia alba, erat bonum ſignum, quia multa, bona etiam cauſa. Bonum autem eſt in morborum iudicationibus, multas diuerſaſq; euacuationes fieri, & ſi quædam earum non ſint quæ peculiariter morbo reſpondeant. Multis enim opus eſt ad corporum perpurgationem. Aut enim proxima cauſa, quæ morbum facit euacuabitur, aut communis, quæ proximam fouet. Velut nunc excreatione expurgatus eſt thorax, vrina venæ maiores, ſudore, totus corporis habitus: laborat verò in pleuriticis inflammatione latus, fluxionem verò illi totum corpus aliquando ſuppeditat.

Nonus ægrotus.

21 *ABderis Heropythus caput erectè obambulans dolebat, nõ multo autem poſtea decubuit, habitabat prope ſuperiorem viam. Febris eum corripuit ardens acuta. Vomitus in principiis multorum bilioſorum. Siticuloſus. Difficilis tolerantia multa. Vrinæ tenues nigræ. Sublime appendiculum, aliquando quidem, aliquando autem non. Noctem laborioſè. Febris aliàs aliter exacerbeſcebat, plerunque ſine ordine. Quatuordecima verò ſurditas. Febres intendebantur. Vrinæ per eadem. Vigeſima mul-*

tum delirauit, & sequentibus. Quadragesima multus sanguis exijt de naribus, & intelligebat magis. Surditas inerat quidem, minus tamen. Febres remiserunt: sequentibus diebus sanguis erumpebat crebrò & paulatim. Circa sexagesimam autem fluxus sanguinis cessauerunt. Coxæ autem dextræ dolor fortis, & febres intendebantur. Non multo autem tempore postea dolores omnium inferiorum partium. Contigit autem, aut febres esse maiores, & surditatem multam, aut hæc quidem recedere & subleuari, infernarum autem partinm circa coxam maiores esse dolores. Iam verò circa octogesimam remiserunt omnia: defecit autem nihil. Vrinæ enim boni coloris, & plures subsidentias habentes, prodibant, & deliria minora erant. Circa centesimam autem aluus multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo, multa huiusmodi prodibant, & rursum dysenterica cum dolore. Aliorum autem quies. In summa febres defecerunt, & surditas cessauit. In centesima perfectè iudicatus est. Febris ardens.

In morbis longis rariores esse dies iudicatorios, vsque adeò, vt perinde sit in illis quadragesimos & vigesimos notare, atq; in acutis septimanas, & quaterniones, dictum est antea, & ex hac narratione etiam intelliges, qua post vigesimam, semper per vigesimos facta additio est, quadragesimi, sexagesimi, octogesimi, & centesimi mentione facta. Quidam etiam centesimum vigesimum scribunt, ita scilicet cẽtesimo vigesimo perfectè iudicatus est. Verũ in meis codicibus Græcis non habeo eam lectionem: sed centesimo perfectè iudicatus est. Galenus non explicat in cõmentariis qualem habuerit. Illud est notatu dignissimũ, omnes vigesimos attulisse magnas mutationes. Sed percurramus narrationẽ à principio. Non parũ refert scire, an ante morbum pars aliqua doluerit, quia in eam morbus firmatur. Proinde narrat, Heropitũ ante morbum erectè obambulantem caput doluisse, vt scias, meritò per morbũ delirasse.

Febris,

, Febris,inquit,eum corripuit ardens,acuta,vomitus in prin
, cipiis multorum biliosorum,siticulosus,multa,difficilis to-
, lerantia.Hæc omnia multæ & acerrimæ bilis sunt,vt & vrinæ tenues nigræ, quæ vstionem magnam indicabant in hoc ægroto, cùm non responderet color niger speciei propriæ materiæ morbi.Sublime appendiculum quod apparuit aliquãdo,aliquando nõ,dictũ iam sæpe est deliriũ portẽdere. Sed quam noctẽ intelligit,dicens, noctem laboriose tulit? Nam nullius diei hucusque meminit: sed vnicã narrationẽ fecit omnium vsque ad quatuor decimũ.Duorũ alterum videtur posse significare, aut noctẽ decimi tertij, proximam scilicet quatuordecimo, & quæ eum diem inchoauit, quia noctes quæ accessiones antecedunt aut iudicationes, difficiles sunt:aut (quod magis probo)dixisse noctẽ, non,quasi vnam quandam noctem: sed quod noctem per eum morbum laboriosius ferret,quàm diem semper, aut plerunque. Nam quasi de multis diebus narrationẽ faciens dicit,febris alias aliter exacerbescebat, plerunque sine ordine, id est, nunc vt tertiana,nunc vt quotidiana,nunc vt quartana,plerunq; tamẽ sine vllo ordine. Quatuordecima, tendẽte iam malo in phrenitidẽ,facta est surditas, quã esse signũ phreniticũ diximus iam nõ semel.Et vrina per eadẽ,tenuis arbitror cum appendiculo sublimi,& febres intendebãtur,calidis succis sursum agitatis.Merito ergo vigesimo,& sequentibus,vsque ad quadragesimũ delirauit multũ. Quadragesimo multus sanguis fluxit de naribus,& iudicata est phrenitis lẽtè ac imperfectè:melius enim intelligebat, & surditas minus aderat,& febres remiserunt:nihil tamen horũ omnino defecit,neq; euacuatio semel facta est:sed sequentibus diebus vsque ad sexagesimũ semper fluebat sanguis,crebrò & paulatim. Sexagesimo cessauerunt sanguinis fluxus, & permutatione facta ad partes infernas superuenit primum dolor dextræ coxæ fortis,qui vt alij fortes dolores solent, febres auxerũt,paulò post & dolores partiũ omnium inferiorũ,femorũ fortasse,& genuum,ac extremorum pedum. aut coxarũ, & lumborum. Verùm non est firmatus satis hic abscessus:sed succis reciprocè,nunc sursum nunc deorsum motis,contigit à sexagesimo ad octogesimũ,aut febres esse maiores & surditatem multam, infernarum verò partium dolores minores, aut febres & surditatem recedere & sub-

bleuari (non enim omnino recedere) infernarum autem partium circa coxam dolores esse maiores. Iam verò circa octogesimum remiserunt omnia. Iam scilicet, per multas euacuationes,& multos abscessus,imminuta materia: defecit autem nihil, vtpote nulla in parte satis cõsumptis excrementis. Tamen iam hinc melius habuit: nam & deliria minora erant(vnde constat hunc,plus aut minus,semper à vigesimo die delirasse)& fuit hæc in melius mutatio,firma & secura, quia concoctionis notæ apparuerunt, in vrinis boni colores, & habentibus subsidentias multas: quæ quidem:quia boni coloris cum subsidentia,concoctionis notã præ se tulerint,quia verò subsidentias multas habebãt,fuerint vtiles euacuationes. Iam hinc,vt fieri solet,semel cœpto morbo vinci, multæ processerunt euacuationes. Nam circa centesimum aluus multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo multa huiusmodi prodibant,facta scilicet diarrhœa,& rursum eisdem excrementis lædentibus viam, fiebant dysenterica cum dolore. Aliorum verò (inquit) quies: dolorum scilicet aliorum,& febrium, & surditatis. In summa (inquit) febres defecerunt, & surditas cessauit. Centesimo perfectè iudicatus est. Scriptum est in fine, febris ardens,vt & in aliis historiis, & in quibusdã phrenitis. Quas quidem voces semper putat Galen. adiectitias:atqui fortasse non sunt. Verùm hic morbus non semper fuit febris ardens(nam non habuisset tam longam constitutionẽ) sed multas fecit mutationes. Vsque ad diem vigesimũ fuit febris ardens, inde vsque ad quadragesimũ fuit phrenitis, inde vsque ad sexagesimum fuit etiam phrenitis: sed cum fluxu sanguinis de naribus inclinans ex acutie, à sexagesimo ad octogesimum fuit scyas vocatus morbus, seu dolor coxæ,ab octogesimo, diarrhœa, & dysenteria, vsque ad centesimum: qui fuit morbi finis.

Decimus ægrotus.

22 *ABderis Nicodemum ex Venere & potu febris corripuit, initio fastidiosus erat,& cardialgicus,& siticulosus. Lingua vsta. Vrinæ tenues,nigræ. Secundo febris*

exacer-

exacerbata, horrida. Fastidiosus, nihil dormiuit. Vomuit biliosa, flaua, vrinæ similes. Noctē quiete dormiuit. Tertio remiserūt omnia, & quies erat. Circa solis occasum rursum sub difficilem habebat tolerantiam. Noctem laboriose. Quarto rigor, febris multa. Dolores omnium. Vrinæ tenues, appendiculum. Delirauit multa. Septimus leuis. Octauo, alia omnia remiserunt. Decimo & sequentibus inerant quidem dolores, minus autem omnes. Paroxysmi autem & dolores huic, vsque ad finem, in diebus paribus erant maxime. Vigesimo minxit album, crassitiem habebat, repositum nō subsidebat. Sudauit multùm, visus est sine febre fieri. Vesperi rursum calefactus est, & ijdem dolores, horror, sitis, parùm delirauit. Vigesimo quarto minxit multùm, candidum, multam subsidentiam habens. Sudauit multum calidum per totum, sine febre iudicatus est.

Vix est vllum morbi genus, quod non possit venus nimia facere: nam facit malignas succorum putrescentias, & omnium partiū principum debilitates, & neruos emollit, & fluxiones commouet, & cruditatibus replet. Vtuntur verò plurimo vino, qui & nimia venere, & eā etiam ob caussam multò plus ea mala incurrunt. Vt verò vtantur, euenit, quia ij maximè sunt Veneri dediti, qui & Baccho, sed & qui Veneri indulgent, sentientes sese debilitari, vinum, vt debilitatis remedium, appetunt, euenitque illis multò lædi magis, quia vinum ipsum caput & neruos tentat, & fluxiones commouet, & incoctum cruditates auget, si tamen coqui potest, calefacit, febresque excitat, fitque vt, Venere naturalem calorem minuente, & vino præter naturalem augente, febres fiant malignæ, vt huic accidit, & adolescenti Melibeæ, de quo postea scribetur. Valde familiaris est febricitantibus ex Venere cardialgia, hoc est oris ventriculi dolor, & inde anxietas. Prompte enim debilitatem sentit ventriculi os, & cum genitalibus habet magnam sympathiam. Meritò ergo primo die hoc habuit hic

ægrotos,& secundo, vomuit biliosa flaua, idest syncera. Habuit etiam fastidium, ac sitim, & linguam vstam: quæ febris vrentis sunt. Vrinæ tenues, per incoctionem fiebant, nigræ fortasse ob passionem renum, qui nunquam bene habét in veneri deditis. Secundo febris exacerbata est, sed & quarto, & sexto quantum suspicor, etsi id non dicat, quia paulò post dicit, paroxismi & dolores huic, vsque ad finem, in diebus paribus erant maximè. Sed quo pacto verum possit hoc esse, cùm paulò ante hæc verba, dixerit, octauo alia omnia remiserunt, decimo & sequentibus inerant quidem dolores, minus autem omnes? Certè ob hanc ipsam causam, quia inquam hoc dixerat, monuit in medio narrationis, cùm id in fine soleat dicere, dolores fuisse diebus paribus. Quasi diceret, etsi octauo alia omnia remiserũt, & decimo & sequentibus, puta duodecimo, quatuordecimo, decimosexto, & decimo octauo fuerint dolores minores, non ita tamen, quin octauus difficilior fuerit septimo, facilior tamẽ secundo, quarto & sexto. Ac proinde dixit octauo remiserunt alia omnia, non scilicet quæ fuerãt septimo, sed quæ alijs diebus paribus, & prioribus. Ita etiam decimus, & sequentes pares, attulerunt minora symptomata, quàm pares priores, sed maiora quàm impares, quia ipsis proximis imparibus, fuerunt difficiliores: ac proinde noctes imparium difficiliores, & parium faciliores: quod & in Pythionis historia notatum est. Sed qui factum est, vt in morbo vigesimo quarto iudicando, dolores ab octauo minui cœperint? Non ne circa initia & fines sunt omnia symptomata imbecilliora, & cùm consistunt, ac vigent, fortiora? Certe ita est, venit verò id (vt suo loco diximus) intelligendum de symptomatis proprijs, & quę fluxerunt à propria morbi essentia. Quædam enim alia, quæ motum materiæ sequuntur, aut læsiones quasdam, simul cum morbo ortas a causa aliqua procathartica, decrescere solent antequam morbus. Velut nunc, cardialgiam, & anxietatem, & quædam talia, quæ non tam faciebat febris, quàm simul cũ febre recens defatigatio à venere, contigit conquiescere, antequam ipsa febris. Horror & rigor cùm non sunt propriæ febrium figuræ, significant malignam qualitatem succorum, aut passionem partium neruosarum. Sed & vrinæ, rationem quandam habuerunt causæ, non signi solùm in

hoc

hoc morbo. Nam cum à principio, dictâ ob causam, fuissent tenues & nigræ, & sexto tenues etiam cum appendiculo (sublimi arbitror) vnde & delirauit, vigesimo minxit album crassum non subsidens, vt lacteam scilicet, aut puri similem vrinam, multitudine humorum, in renibus & circa genitalia, velut suppurata, & faciente ea via vtilem euacuationem. Vigesimo quarto, eadem ratione, minxit multum, candidum, & multam subsidentiam habens. Vtroque etiam die sudauit multum, vigesimo quidem quarto plus. Sudor vero ijs qui ex Venere male habent, congruit plurimum. Quia venere putrescit semen, quod computrefacit rores partium, vtpote analogos succos. Vt hac ratione mihi persuadeam, solere nonnunquam hoc, eo vsque procedere, vt ob solum Veneris immoderatum vsum, citra vllam contagionem, fiet id vitium, quod, morbum Gallicum vulgo appellant. Vt ergo eo morbo laborantibus, ita quibusuis, qui à nimia Venere ægrotare cœperunt, cõgruit sudor: nisi sit nimius, vt dissoluat vires.

Vndecimus ægrotus.

23 *IN Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione, erectè obambulans, insomnis facta est, & cibum non capiebat, & siticulosa erat, & fastidiosa. Habitabat verò prope Pyladem in Leio. Primo sub initium noctis, terrores, sermones multi, tristitia, febricula tenuis. Manè conullsiones multæ. Cùm autem intermisissent conuulsiones illæ multæ, delirauit, turpia loquebatur. Multi dolores, magni, continui. Secundo eadem. Nihil dormiuit. Febris acutior. Tertio cõuulsiones quidẽ defecerũt, coma autẽ & cataphora, & rursum vigiliæ. Exilijt, cõtinere se nõ poterat. Delirabat multa, febris acuta: ad hãc autẽ noctẽ, sudauit multo calido per totũ. Liberata est à febre, dormiuit. Oĩa intelligebat. Iudicata est. Circa tertiũ autẽ diẽ vrinæ nigræ tenues. Appẽdiculũ uerò valde rotũdũ, nõ subsidebat, circa iudicationẽ autẽ muliebria multa fluxerũt.*

An mulier hæc morosa antea fuerit, an ex morbo morosa sit facta, non explicat, vtcunque autem hoc sit, mœrés ex occasione, facta est melāncholica. Non enim quia melācholica, cœpit esse mœsta, sed ex occasione, idest ex causa manifesta: cum autem mœror duraret plurimùm, aut esset maximus, adeò vt erecte adhuc ambulans præ mœrore, neque dormiret, neque cibum caperet, & esset siticulosa, facta est melancholica. Nimirum vt in apho. dicitur, Mœtus, & mœstitia longo tempore perseuerantia, melancholica: quia aut ex melancholia procedunt, aut, si quàm maximè procedunt ab occasione, melancholiam faciunt. Imaginationis enim, & cordis debilitatem pariunt, vt illa facile erret, & hoc facilè terreatur: & sanguinē facit crassiorem, & sicciorem. Quod quidē huic euenit per vigiliam & inediā, ambo enim hæc siccant. Sed & per vehementes motus animi, obliuiscitur naturalis facultas suorū operū, quare & eo cibo, qui accipitur, minus fruūtur partes, & naturales, necessariæq; euacuationes minus fluūt: vt huic euacuationes mēstruæ minus, arbitror, fluxerant. Nā & euentus huius morbi id indicauit, qui illis fluentibus solutus est: & ita solere fieri, certò scimus. Nam & cùm fluunt, si terror aliquis, aut triste nuntium superuenit, sisti solent, multò autem facilius retineantur, cùm nondum fluunt. Sin autem, vt est consentaneum, huic non secundum naturam fluxerunt, hæc ipsa satis magna occasio fuit cacochymiæ melancholicæ. Vnde factum est, vt phrenitis hæc fuerit melancholica, & tota affectio velut ex phrenitide & melancholia mixta: & vt maniace, & cum terroribus, ac nonnunquam exiliendo, delirauerit. Nimirū species, seu modus delirandi, duo semper solet referre, & succi, qui in corpore est, speciē, & occasionē delirandi. Succi speciem, vt qui ex sanguine, delirant cū risu: occasionem, quia solent delirantes talia loqui, qualia iam iam deliraturi cogitarunt, præcipuè vero cum ex forti aliqua imaginatione delirium inchoauit. Itaq; motus animi vehementes, multùm & multis modis lædere solet, magis autem mulieres, & viros debiles calido innato, aut imprudētes. Nimirum cum illi motus sint innati calidi, eius debilitas facit ad facilem passionem: sed & imprudentia: prudentia enim omnes eos motus temperat: vtraque autē ratione magis afficiuntur fœminæ, quàm viri. Accedit

his

his naturalis illa mulierum euacuatio,quæ ſuppreſſa, multos & horrendos morbos facit , quos Hippocrates libris de morbis mulierum , ac multo magis libello de morbis virginum,complexus eſt.Quædam ergo earum ſolent,præ mœrore tabeſcere , atque adeo præ tabe lentè mori nunquam prius febricitantes, quam laborēt febribus hecticis. quædam aliæ ob ſanguinis malam qualitatem , & euacuationum ſuppreſsionem , præoccupantur febribus acutis , quæ ob cordis debilitati paſsionem,& cerebri cum corde compaſsionem,atquè alia etiam ratione , ob compaſsionem vtriuſque(cordis dico & cerebri)cum vtero,in quo illæ excrementorum ſuppreſsiones contingunt , laborant deliquijs animi,& delirijs, & conuulſionibus & ob malignam materiæ qualitatem,non vtcunque inſaniūt , ſed nūc furibundè,nunc procaciter,nunc deuouentes ſeſe,nunc loquentes turpia , vt vulgus hominum immundis ſpiritibus eas putent vexari.Talis ergo fuit hic morbus, adeo acutus vt tertia die iudicatus fuerit , cum fuerit phrenitis. Vt minus iam hinc admirationis habeat, quartum huius ordinis ægrotum,ex phrenitide die tertia eſſe mortuum . Difficilius enim eſt morbum quemcunque ante ſuæ conſtitutionis tempus ſolui,quam ægrum ex eo mori. Sed vtrunque iam in phrenitide fieri poſſe cognouimus.Scilicet eſt phrenitis aliquando tam acutus morbus.Sed percurramus breui ſingula,quæ acciderūt.Facta,inquit, eſt inſomnis,ἄσιτος idest cibo abſtinens,& ſiticuloſa,& ἀσώδης ideſt faſtidioſa.Sed quorſum hæc dicit? videtur enim idem eſſe dictu , cibo abſtinens,& faſtidioſa.An non eſt?Sed ἄσιτος eſt qui non capit,quacunque cauſa id fiat,ſiue quia non vult, ſiue quia non habet,ſiue quia faſtidit. ἀσώδης verò qui faſtidit. Perinde ergo eſt ac ſi diceret,non capiebat cibos, ſed neque poterat,quia erat faſtidioſa.Accedit, quod ἄσωδις videtur ſigni ficare quiddam aliud, nam & faſtidioſum,& anxium.Primo,inquit,ſub noctis initium,terrores, & ſermones multi,& triſtitia(hæc ob dictas cauſas) & febricula tenuis,quia cum vſtus ſanguis eſſet, phrenitidis materia nō poterat magnam flammam excitare,ſed lentè vri. conuulſiones etiam multæ.Ob has conuulſiones, quas in triſtibus & iratis experiri ſolent,putat vulgus hominum, epilepſiā, & conuulſiones omnes , eſſe paſsiones cordis . fiunt vero

hæc

hæc omnia per compaſsiones,quas explicuimus. Quãquã in hac muliere,rapto in caput ſanguine, propria eius paſsio,& phrenitis facta eſt. Quo magis conſentaneum erat conuelli.Cum autem intermiſiſſent conuulſiones,excuſsis excrementis ex neruorum radicibus, & hærentibus circa cerebri ſubſtantiam,delirauit,& loquebatur turpia, dicta iã cã. Dolores multi continui magni: hi fieri ſolent in neruos irruentibus excrementis:vnde per tales paſsiones, cũ non tenentur deliquio, aut apoplectica aliqua paſsione, grauiſsimè vociferantur.Secundo fuerunt eadem,& febris acutior,morbo eunte ad ſummum.Tertio defecerunt conuulſiones,quia arbitror,inceperunt iam excuti à neruis in carnes,& deturbari à capite ad vterum,excrementa, vnde acciderunt ſudores:& menſtrui fluxus. Sed factum eſt coma,& cataphora,ob antegreſſam arbitror defatigationẽ, ex qua recreata,rurſum vigilauit.Illud & cataphora,declaratiuum tantum eſt.Nam nihil aliud eſt coma, quam cataphora apud Hippocratem,vt Galenus explicat lib. abſoletarum vocum Hippocratis. Cum vero nondum eſſet facta è corpore euacuatio,non euigilauit placide, ſed exilijt, & continere ſe non poterat, & delirabat, & febris maior, Hæc erant decretoria,quibus,cum fuiſſet dies difficilis ſucceſsit ad noctem iudicatio,cum ſudore calido per totum & liberata à febre, reliquum dormiuit, & intelligebat facta iam iudicatione.Sed qui potuit eſſe ſecura, cum vrina tenui & nigra,& ſedimento rotundo,non ſubſidente? Hoc enim,vſtum citra coctionem ſanguinem: illud, atram bilẽ & cruditatem ſignificabat? An hæc vrina ob inſtantes euacuationes menſtruas fiebat? Succeſsit ergo euacuatio,quã veriſimile eſt,mulierem perſanaſſe, reliquiſſeque multo magis ſanã, quam antequam ægrotaret,atque adeo,depoſito mœrore.Sæpe enim excrementa, quæ ob animi paſsionem congeri cœperunt,eam ipſam paſsionem conſeruant & augent,faciuntque ne deponi poſsit, antequam ea euacuata ſint.

Duodecimus ægrotus.

24 *IN Lariſſa virginẽ febris corripuit ardẽs àcuta. Inſomnis,ſiticuloſa,lingua fuliginoſa arida. Vrinæ boni coloris,*

ris tenues aũt. Scđo laborioſe nõ dormiuit. Tertio multa fluxerũt ab aluo, vt aqua biliosa, & ſequẽtibus fluxerũt hæc cum bona tolerantia. Quarto minxit tenue paucum Habebat appendiculum ſublime, non ſubſidebat. Delirauit ad noctem. Sexto per nares largiter fluxit multum. horrore correpta, ſudauit multo calido per totum ſine febre, iudicata eſt: in febribus autem, & iam iudicatæ muliebria fluxerunt tunc primum: virgo enim erat. Erat autem ſemper faſtidioſa horrida. Rubor faciei, oculorum dolor, capitis grauitas. Huic non fuit recidiua, ſed iudicata eſt. Dolores p aribus.

Bis dicit fuiſſe hanc virginem, inſinuãs, occaſionem ægrotandi, fuiſſe, quod tunc primum menſes ei fluxerunt, Ita enim dicit, muliebria fluxerunt, tunc primum, virgo enim erat, Merito quidem hæc dicit ſimul. Non enim ſunt mulieres maturæ viris, antequam menſes fluant, & præter naturalem ordinem fit, ſi quæ ante id tẽpus nubit. Morbus itaque virginalis hic fuit. Nimirum plæreque mulieres morbo aliquo tentantur, cum iam inſtat tẽpus muliebris fluxus, quia adoleſcẽtulis Venerẽ inexpertis exigui sũt vteri, & viæ oẽs, quæ ad vterum finiuntur, anguſtæ, q̃ anguſtia facit difficilẽ primã mẽſiũ excretionẽ. Quo fit vt q̃buſdam q̃bus anguſtiæ eſt plus, aut debilitatis facultatis expultricis, aut craſsitiei ſuccorũ, eo tẽpore, ꝓ bona & ſalutari excretione, fiãt obſtructiones multæ viſcerũ. Alijs vero non hæc fiũt, ſed fluũt mediocriter mẽſes, tñ ob ſanguinis agitationem inſolitã (omnia enim inſolita mala fert natura male) quã facit ſecretio, quæ euacuationem antecedit, corripiuntur febribus, à quibus liberantur fluentibus menſibus vt huic euenit. Conſtitutionẽ habuit hæc & alia omnia febris ardentis. Nam intra primam ſeptimanã finita eſt, & fuit à primo die ardens, acuta, inſomnis, ſiticuloſa, lingua fuliginoſa, & arida. Vrinæ primo die tenues & boni coloris, quales ſcilicet, de quibus dicitur in prognoſtico, rufa tenuis crudam ſignificat ægrotationem. Secundo die, laborioſe

riose transegit, magis scilicet quàm primo, quia morbus, vt mox dicit, dies pares habuit difficiliores, & non dormiuit. Vbi legimus, tertio fluxerunt ab aluo multa vt aqua biliosa, habetur in quibusdam codicibus ὑδατόχροα idest coloris aquæ. In alijs ὑδατόχροα aut ὑδατόχλυρα (nam idẽ est) idest, vt aqua colore chlora. Quam quidem lectionem censeo esse legitimam, quia aquæ nullus color est. Quare si ὑδατόχροα vellet Hippocrates dicere, diceret aquosa, vt solet. Accidit quod vox hæc ὑδατόχλοα pro ὑδατόχλορα est familiaris Hippocrati, vt Galenus dicit lib. absoletarum vocum Hippocratis. Quoniam vero chlòrum, vt in commentatione prognostici dixi, significat flauum & viride, & ambo hi colores sunt bilis, transtuli ego, vt aqua biliosa: quæ quidem fluxerunt tertio & sequentibus cum bona tolerantia. Quæ quia tenues, & colore tali præditæ, cruditaté morbi & bilis redundantiam significabant, & symptomaticæ erant. Sed bona tolerantia significabat non esse inutiles. Quarto minxit paucum, quod tunc fieri solet, cum in superiores partes succi rapti sunt, aut certè aliam in partem. Fortasse enim huic deiectio aquosa vrinam minuit. Appendiculum vero sublime nunquam notat Hippocrates, quin aut eadem, aut sequenti die; dicat ægrotum delirasse: quod & huic ad noctem contigit. Sexto per nares fluxit multum largiter, euacuatusquè illac est sanguis, qui sese in caput collexerat, & reliquum quod per totius corporis venas putrescebat, in habitum corporis exijt, & fecit primo horrorem. deinde exudatum est, & mulier soluta à febre, & iudicata. Non tamen fuisset tuta iudicatio, nisi tunc illi fluxissent menses, ea enim fuerat occasio febricitandi, vt diximus. Quod quidem vel illud confirmat, quod per epilogũ addit, dicens, erat semper fastidiosa, horrida, rubor faciei, occulorum dolor, capitis grauitas. Hæc enim omnia retentionis menstruorum esse solent. Sed qui fieri potuit, vt die omnium pessimo, sexto inquam, iudicaretur, & nulla successerit recidua, cum nisi diebus imparibus febris reliquerit, soleat recidiuare, vt in aphorismo dicitur? Ipsemet Hippocrates respondet, quia dolores diebus paribus; Nam vt dicebatur primo Epide. quæ paribus mouentur, paribus iudicantur.

Decimus tertius ægrotus.

45 *APollonius Abderis sese, erecte obambulans sustentabat multum tempus. Erat autem magnis visceribus, & circa hepar dolor continuus multo tempo recomitabatur, & sane tunc ictericus fiebat, flatuosus, colore subalbido, comedens autem & bibens, bouinam carnem. Incaluit primum modicum, decubuit, lacticinijs vero vsus coctis & crudis multis, caprinis, & ouinis, & victu prauo, omniū læsiones magnæ. Febres.n. exacerbatæ sunt, & aluus ingestorum nihil mentione dignum reddidit. Vrinæ quàm tenues & paucæ prodibant. Somni non inerant. Inflatio mala, multa sitis, comatosus, hypochondrij dextri eleuatio cum dolore. Extrema omni ex parte subfrigida, parum delirauit. Obliuio omnium quæ loquebatur, mouebatur mente. Circa quatuordecimum autem ex quo cum riguisset, decubuit, insaniuit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum quies, & coma, tunc temporis accessit. Post hæc autem aluus turbata, multis biliosis, meris, crudis. Vrinæ nigræ, paucæ, tenues, multa difficilis tolerantia. Deiectiones variæ, aut enim nigræ & paucæ, aut æruginosæ, aut pingues, & crudæ, & mordaces. Postea verò videbatur & lactosa reddidisse. Circa autem vigesimum quartum cum solatio. Alia vero eodem modo. parum autē delirauit, ex quo autem decubuit nullius recordabatur. Rursum autem celeriter resipiscebat, procedebant omnia in deterius. Circa autem trigesimum quartum mortuus est. Huic vsque ad finem, ex quo ego illum noui, aluus turbata, vrinæ tenues, nigræ, comatosus, insomnis, extrema frigida, delirus vsque ad finem, phreniticus.*

NARRAT Hippocrates & apparatum morbosum, quem ante hanc febrem habuit Apollonius, & occasionem pro

ximam

ximam febricitandi, & occasionem qua cum modice cœpisset febricitare, deinde grauius quã pro principio ęgrotauit. Fuit verò apparatus morbosus, quod erat magnis visceribus, hoc est maiori quam secundum naturam hepate & liene, & circa hepar habebat dolorem continuum multo tempore. Vnde fiebat vt erectè obambulans sese multo tempore sustentaret, idest magno cum labore, & vix sese potens ferre, sustentaret. Atque ob viscerum affectionem fiebat ictericus, & colore subalbido, vt simul laborare videretur incipere, ictero & leuco phlematia. Nimirum laborabat, obstructionibus magnis, & tumoribus scirrhosis, hepatis & lienis. Dolebatque hepar, cum adhuc per recentẽ fluxionem eius membrana distenderetur, lien natura sua habet minores dolores, quàm renes & hepar, & maiores quàm pulmo: huic vero non dolebat, quia erat fortasse magis scirrhosa, ac proinde indolens affectio. Hepatis erat ẽt flatuosa. Verum obstructio hepatis fecerit, vt solet, icterũ, obstructa via vesicæ felis: hydropis verò initium fecerit hepar refrigeratũ, aut per sese à succis eo loco hærẽtibus aut potius a liene. Itaque icterus, non tam quod multa bilis gigneretur (nam qui posset in frigida affectione hepatis) quam quod non expurgaretur, hydrops ob cruditatem. Cũ tam morbosus esset apparatus, leui occasione febre correptus est, vt certè solent qui talibus laborant obstructionibus, ob difficilem succorum dispensationem per corpus, & facilem putrescentiam, eorum quæ oppilata sunt. Quo fit, vt crebro, nunc ex facilimis occasionibus, nunc etiam sine illis, febricitent, & euacuationibus indigeant. Huic vero occasio fuit, quod aliquando lautè bibit, & comedit bouinam carnem: carnem concoctu difficilem, & ita difficile putrescentem. Primum ergo incaluit modicè & decubuit, fuissetque fortasse leuis morbus, si probo esset vsus victu. Verum accessit alia occasio ingrauescendi, nam quia iam febricitans vsus est lacte multo, nunc crudo nunc cocto, nunc caprino, nunc ouino, & in cæteris etiã victu prauo, factæ sunt omnium læsiones, idest, omnes læsiones ma-
„ gnæ. Nimirum lac dare febricitantibus malum est, præci-
„ puè verò obstructione & inflatione viscerum laboranti-
„ bus. Flatus enim multos parit pars lactea, & obstruit caseosa. Corrumpitur facile lac, & nonnunquam in grumos con

crescens

, crescens malignum satietatis genus parit. Explicans verò
, quas læsiones omnium dixerit, addit, febres enim exacer-
, batæ sunt, & aluus ingestorum nihil mentione dignum red-
didit. Quasi diceret, corrupto lacte creuerunt febres. Id autem, vnde in satietatibus solet auxilium expectari, nõ adfuit, quia nihil mentione dignum reddidit aluus, quod referret cibos ingestos. Vrinæ tenues & paucæ prodibant, (tenuitatẽ cruditas, paucitatem faciebat vehemẽtia febris, aut raptus in superiora) somni non inerãt, & erat comatosus. Nimirum antea dictũ est multos huius tẽpestatis fuisse, qui laborantes comate vigili, neque dormire, neque vigilare poterant. Huic verò peruigiliũ faceret febris magnitudo, coma lactis qualitas: vt etiam fecerit inflationẽ malam lac, & multam sitim febris. Hypochondrij dextri eleuatio cum dolore, accedente magna febre, & ingente siti, significabat hepatis tumorem factum esse phlegmonosum. Ad quod etiam referri poterat extremorũ frigus, & quod in primis parum delirauit: nam in hepatis inflammationibus sæpe deliratur per consensum. Cùm verò læsio partium omnium principum procederet, malo iam eunte in phrenitidem, corripuit eum obliuio omniũ quæ loquebatur, & mente motus est: quod quidem grauius est dictu, quam parum delirauit. Hæc acta sunt, vsque ad diem quatuordecimum, quæ omnia cumulatè nullis nominatis diebus narrauit, quia forte non affuit mox a principio ęgroto, quod ille insinuauit, postremis historiæ verbis dicẽs, huic ex quo ego illum noui, quasi non a principio nouerit. Circa quatuordecimum, inquit, ex quo cùm riguisset incaluit, decubuit. Sed quo pacto dicit quatuordecimo decũbere, quem dixerat primo die febris decubuisse? Certè legendũ censeo circa quatuordecimũ ex quo decubuit, cũ riguisset incaluit, insaniuit. Aut circa quatuordecimum, ex quo cum rigore incalescens, decubuit, insaniuit. Hoc verò insanire, plus etiã significat, quã delirare, & mente moueri, quæ antea acciderant. Quod apertè explicat Hippocrates his quæ addit, vociferatio, turbatio, sermones multi. Et rursum, inquit, quies, & coma tunc temporis comitabatur: quasi diceret, tantopere laborabat cerebrum, vt cũ non erat furẽs, esset comatosus. Post hæc fuit aluus turbata, multis, biliosis meris, crudis. Crudis non vt quæ antonomaticè dicuntur

cruda (ea enim ſunt pituitoſa) ſed vt bilioſa ſunt cruda, tenuibus, ſcilicet. Non tamen ſemper erant deiectiones eædem,ſed variæ,nunc enim quales dictæ ſunt, nunc nigræ & paucæ,nunc æruginoſæ,quæ erant vſtionis,nũc pingues, quæ colliquationis,& crudæ & mordaces,id eſt, quales ex corruptione ciborum malè concoctorum in ventre. Nam per ventriculi ſacietates,cibi, qui non coquuntur vt oportet,corruptiones quaſdam recipiunt, nunc acidas,nunc acres, nunc ſecundum diuerſas partes, ambas : ambæ verò ſunt mordaces. Eſſe verò has deiectiones ex corruptis cibis, indicarunt ſubſequutæ deiectiones. Nam poſtea, inquit,videbatur & lactoſa reddidiſſe, ex lacticiniis ſcilicet, quibus ſe repleuerat. Interim vrinæ erant nigræ, paucæ,tenues, quas lethales eſſe, ſæpe iam dictum eſt, vt & commemoratas omnes deiectiones, maximè accedente multa difficili tolerantia:quod quidem ſignificat vires manifeſtè langueſcere. Circa vigeſimum quartum, qui erat vndecimus à quatuordecimo,quo inſignis acuties acceſſerat morbo,ac proinde,vt contemplabilis conſideratus eſt ab Hippocrate, fuit cum ſolatio. Hoc eſt,minus anxius & triſtis, & videbatur ſibi melius habere,eratque proinde cum minori deſperatione,alia autem eodem modo:quod eſt, vrinæ autem & deiectiones,aliaque mala ſigna,ex quibus poterat medicus agnoſcere moriturum hominem eodé modo:minùs autem delirauit. Vix vnquam vllus moritur quin aliquando antequam decedat, videatur ſibi, & vulgaribus qui adſunt, habere melius. Medicus verò ne leuiter his fidat:ſed conſideret,an reliqua eodem modo habeant,an ſcilicet ſigna peſſima, & quæ maximi momenti ſunt, quæque vulgus non intelligit, perſeuerent adhuc.Addit Hippocr. quiddam aliud,quod video multos,vulgares etiam, ſolere animaduertere in morituris. Ex quo,inquit, decubuit nullius recordabatur.Nimirum omnium eorum quæ quis amat recordari,& de eis loqui per morbum,bonum ſignum eſt, & vitalem hunc eſſe homines dicunt, quia de hac vita videtur cogitare:contrà,ſi quis neque chariſsimæ vxoris,neque dulciſſimorum pignorum, videatur vllam curam habere,neque amicorum,quos vnicè dilexerit,recordari,neque rerum quibus oblectari conſueuerat, graue admodum eſt, & lethale : neque cauſa eſt obſcura. Omnia enim quæ

ſimilia

, similia sunt, iis quæ in eisdem cùm bene valerent, bona, quę
, dissimilia, mala. Ita ergo & sermones & curæ. Nam vt in summa dicatur, ægrotum non esse sui similem, graue est. Non tamen vt erat valde obliuiosus, ita multùm semper delirabat: sed celeriter resipiscebat. Id est, ad mentem reuocabatur facilè, ad rerum autē recordationem, & consuetudinem, nunquam. Ita procedebant omnia in deterius. Quare mortuus est circa trigesimum quartum, qui à primo totius morbi erat iudicatorius, quia vigesimo septimo, qui est finis acutorum, adiicit septimanam, & à quatuordecimo, quo morbus comparauit maiorem acutiem, est vigesimus. Vt iam hinc intelligas, non solum esse habendam rationem dierum contemplabilium à primo: sed pariter ab hoc, & ab eo qui attulerit insignem mutationem in acutiē. Cætera, quæ per epilogum dicit, enarrata iam sunt.

Decimus quartus ægrotus.

26 *IN Cyzico mulieri quæ gemellos pepererat, & ægre pepererat, & non satis expurgata erat, primo febris horrida, acuta, capitis, & ceruicis grauitas cum dolore, insomnis à principio, taciturna, & tetrica, & non obsecundans. Vrinæ tenues, siticulosa, fastidiosa plerunque. Aluus erraticè turbata, & rursum adstricta. Sexto ad noctem multa delirabat, nihil dormiuit. Circa vndecimum verò insaniuit, & rursum intelligebat. Vrinæ nigræ tenues, & rursum intermittentes, oleosæ, & aluus multis tenuibus turbatis. Quatuordecimo conuulsiones multæ, extrema frigida, nihil iam intelligebat, vrinæ suppressæ sunt, mortua est. Phrenitis.*

Non est numerus certus muliebrium fœtuum, tamen duorum est partus frequens, plures raro eduntur vitales. Gemelli propriè dicuntur, qui simul concepti simul eduntur, alij enim edi solent simul, non simul geniti: sed ex superfœtatione. Causa numerosæ fœturæ non est multitudo

sinuum, vt qui dissectionem ignorant, suspicantur. Vnicus enim sinus est toto muliebri vtero : sed abundantia, & decisio principiorum, ex quibus fiunt fœtus, seminis inquam vtriusque. Decisionem dico, non separationem seminũ ab inuicem: sed cum ex cõmixtis fiunt, velut diuersa oua, quæ fœtus inchoant. Grauius esse non satis expurgari, eam quæ filiam pepererit, quàm quæ filiũ; dictum iam antea in multis ægrotis est. Grauius est etiam eam quæ pepererit geminas. Nam etsi non abundet tam multis quàm quæ vnicam, vtpote quæ duabus alimentum præstiterit, habebit tamen excrementa deteriora, vtpote ex qua duæ exuxerint bonũ sanguinem. Merito ergo hæc cùm peperisset, ægrè, hoc est cum magnis doloribus & partu difficili, filias duas, & non esset rectè expurgata, correpta est febre magna, & lethali. Habuit verò febris, quæ enixis febricitantibus familiaria esse, indicatum est sæpe. Nimirũ fuit horrida, acuta & melancholica: nam fuit mulier taciturna, & tetrica, & non obsecundans, quod idem est atque morosa. Habuit capitis & ceruicis grauitatem cum dolore, quod multitudinis in superiores partes collectæ erat: quod idem ob biliosam qualitatem faciebat eam insomnem esse. Vnde etiam factum est, vt sexto delirauerit, & vndecimo etiã insaniuerit (quod quidem grauius est quam delirare) & vt ante mortem passa fuerit multas conuulsiones. Omnia enim hæc pertinent ad cerebri Passionem. Vrinæ tenues cruditatis erant, nigræ, tenues, vstionis esse poterant, & melancholici succi, qui redundabat. Quod verò erant rursum intermittentes, & oleosæ (id est facta aliquando intermissione tenuitatis, & nigritiei, erant oleosæ) significabat admixtionem crassorum, & agitationem. Has vrinas in nullo ægroto notatas vidimus, qui non delirauerit. Quòd erat siticulosa & fastidiosa, erat magnitudinis & malignitatis febris. Quòd aluus erraticè turbata, & rursum adstricta, significabat multitudinem, & inquietudinem succorum. Nunc enim redundãtes effluebant, nunc in aliam partem rapti, detinebantur: quod etiam, prope mortem iam constituta muliere, fecit vrinas supprimi. Quin & extrema frigere fecit similis quędam causa. Omnibus enim ad cerebrum raptis, euacuationes naturales suppressæ sunt, & vna cum excrementis calidum etiam naturale ad malignè inflammatam partem raptum.

ptum, extrema deseruit. vnde phrenitis tantopere aucta est, vt, nihil iam intelligens, mortua sit. Est autem considerare dignum, quod quatuordecimum videtur Hippocrates dixisse, ab eo quem vocauerat primum, quo dicit fuisse febrem horridam acutam. Non fuit autem ille primus, idem dies quo peperit, nam antequam febre corriperetur, pepererat, & non satis expurgata erat, quod quidem eadem die non videtur posse esse satis perspectum. Mortua est ergo die quatuordecimo, vt fine quodam proprio acutorum, fuitque is quatuordecimus, nō à partu: sed à febre. Non ergo dies decretorij febricitantium ex partu, videntur fluere à partu: sed à febre: quare hinc videtur ducenda computatio, atque Hippocrates ipse videtur ducere contra ac in prognostico scriptum est. Quid res habeat in hac quæstione, dictum mihi est decimo libro cōtrouersiarum. Pro hoc loco, duorum alterum dici potest: aut eadem die qua peperit correptam esse febre, & quod dicit, & non satis expurgata erat, intelligi in ipso loco (nam vt Hippocrates definit debet mulier in ipso loco effundere sanguinis sesqui heminam) aut fortasse diem illum à febris principio quatuordecimum, ab ipso partu fuisse alium etiam insignē, vt decimumseptimum, aut vigesimum. Quod autem Hippocrates neque hoc monuerit, neque à partu supputauerit, nihil habet incommodi. Nam, vt dictum etiam antea est, hoc libro historicū agit Hippocrates, licet illi rem narrare, vt volet, modo narret, vt est acta. Sed & in hac ratione narrandi, est aliud quiddam vtile, quod notes. Nimirum etsi computatio dierum decretoriorum ducenda sit à partu præcipue, nunquam tamen omittēdum considerare, quicunque dies, qui à partu sit insignis, quotus sit à febre: si in proxima: historia rectè monuimus, non solùm esse habendā rationem dierum contemplabilium à primo die morbi: sed pariter ab eo qui attulerit insignem aliquam mutationem. Nam cùm insignis mutatio plerunque habeat rationē aliquam numeri contemplabilis ad primum diem morbi, quicunque dies secundum rationem aliquam notatu dignam adijcientur illi, habebunt etiam rationem aliquam insignē ad hunc. Velut in Apollonio contigit esse trigesimumquartum a primo, qui erat vigesimus ab eo qui attulit insignem mutationem.

Decimus quintus ægrotus.

27 *IN Thaso Dealcis vxorem, quæ decumbebat in Leio, febris horrida corripuit ex mœrore à principio autem contegebatur, & vsque ad finem: semper tacita, palpabat vellebat, scalpebat, pilos legebat, plorabat, & rursum ridebat, non dormiebat. Ab aluo irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat. Vrinæ tenues, paucæ. Febres ad manum tenues, Extremorum frigus: nono multùm delirauit, & rursum quieuit tacita: quatuordecimo spiritus rarus magnus per tempus, & rursum breui spira: decimo septimo ab aluo irritatio turbulēta, deinde ipsi potus prodibant, nihil consistebat. Omnino nihil sentiebat. Cutis aridæ circumtensio. Vigesimo sermones multi, & rursum quiescebat muta, breuispira. Vigesimo primo mortua est. Erat huic vsque ad finem spiritus rarus magnus, sine sensu omnium erat, semper contegebatur, aut sermones multi, aut taciturna vsque ad finem. Phrenitis.*

VT mœror facere soleat facultatum quibus nostra corpora reguntur langorem, & excrementorum retentiones, & proinde grauissimos morbos, dictum est in historia mulieris illius morosæ, quæ perinde atque hæc, ex mœrore cępit ægrotare, & decumbebat in Leio. nunc satis sit dicere, quæ in hoc morbo fuerint præcipua: ea verò non cōtingit agnoscere aliunde, quàm ex symptomatis: ex eis verò constat, hanc duo præcipua habuisse mala, alterum quidem lethale, alterum verò admodum lethale, & exitiosum: phrenitidem scilicet, & extinctionē caloris naturalis. Neq; sanè mirum. Nam mœstitia & metus extingunt naturalem calorem. Phrenitidis ergo erant hæc, semper esse tacitā, palpare, vellere, scalpere, pilos legere. Hæc enim in prognostico ponit Hippocrates in phreniticis. Taciturnitas verò significabat delirium, non simpliciter: sed ex mœrore, vt & plorare. Ex ploratu verò rursum ridere, maior insania erat,

erat, præcipuè laborantem ex mœrore, & nunc cum multis verbis, nunc tacitam esse, & delirare, & spiritus magnus & rarus. & non bibere nisi exiguum, & admonitam. Phrenitici enim sunt βραχυπόται, id est, exiguo potu vtentes primo prorrhiticorum. extinctionis naturalis caloris & langoris facultatum erant reliqua ferè omnia. Horridam esse, & à principio semper tegi, febres ad manum tenues, & extremorum frigus, & quod erat breuispira, & tandem muta (indicatum enim est in historia Pithyonis, talem spiritum esse paruum & rarum, & significare caloris penuriam) atque adeo quod illi potus prodibat, & nihil cósistebat. Hoc enim est vnum quoddam eorum, quæ in certò morituris sæpe obseruaui. Nimirum cùm potus cadunt in ventrem cum quodam sonitu, nihil in via consistentes: sed velut incidentes pódere, non aliter ac si inde mortuum iam corpus, & omni naturali facultate carens, demitteretur, vnde & moribundos arguit homines communi epilogismo. Cui simile etiam est illud, quòd nihil sentiebat, hoc est exiguú iam omnibus in partibus habebat sensum, quod proximã mortem significat, quale est illud prognostici. Si non videt neque audit, prope iam est mors. Talis etiam erat cutis aridæ circumtensio, de qua in initio prognostici scriptum est: cutis circa frontem dura, intenta, arida. Itaque duobus his malis præmebatur, proinde quædam alternatè accidebant ei symptomata, ambo referentia (vt spiritus, nunc magnus & rarus, nunc erat breuispira) quædam accidebant simul (vt pariter habebat extremorum frigus, & delirabat) quædam etiam accidebant communia, vt nó dormire (id enim & passionis cerebri biliosam fluxionem iam recipientis, & debilitatis esse poterat) & vrinæ tenues & paucæ, nam & per debilitatem facultatis, & per raptum in cerebrú paucę esse poterant. Quædam etiam alia mala qualitatem succorum, quæ illorum malorum causa fuerat, referebant, magis quam ipsa mala: qualis erat illa crebra irritatio alui, quin exiret àliquid: quam rursum vocat irritationem turbulentam, id est, turbationem afferétem magis quam euacuationem. Illud enim refert malignam qualitatem, magis quam copiam. Maligna autem qualitas facere solet morbos hos malignos, magisquam magnos. Vbi dicitur ab aluo irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat, legunt quidã,

nisi cum exiguum admonita bibebat. Quæ lectio significabit hæc omnia, illam exiguum bibere, idque non nisi cũ admoneretur, vtpote phreniticam, & mox a potu reddere ex aluo, vtpote non consistente potu. Verum quia hoc signum graue admodum est, non mihi persuadeo, accidisse ante nonum, morituræ vigesimo primo, quare magis probo hanc lectionem, quam sum sequutus. Porrò vbi dicitur, spiritus rarus magnus per tempus, & rursum breuispira, illud per tempus duo potest significare, aut spiritũ magnum & rarũ non fuisse semper: sed per tempus, quia scilicet rursum breuispira: aut per tempus seu spacium longum, quasi diceret spiritus magnus rarus non vtcunque: sed per longa interualla. Hunc sensum solum probat Galen. quia, inquit, Hippocrates in fine historiæ dixit, erat huic vsque ad finem spiritus magnus & rarus, id verò non diceret verè, si per tempus tantum, id est non perpetuo, esset. Ego verò æque probo vtrunque sensum, nam cum adiecerit & rursum breuispira, constat non habuisse perpetuo spiritum magnũ & rarum: sed Hippocratem dicere semper factum per morbum, quod sæpe, & per omne morbi tempus. Nam ita loqui solemus, neque sane opus fuerit, vt nunquam non contegeretur, etsi dicit, semper contegebatur.

Decimus sextus ægrotus.

28 *IN Melibea adolescens, ex potu & multa Venere, multo tempore calefactus decubuit. Horridus, & fastidiosus, & sine somno, & sine siti. Ab aluo autem primo multa stercora prodierunt cum multa defluxione, & sequentibus aquosa, biliosa multa prodierunt. Vrinæ tenues, paucæ, decolores. Spiritus rarus magnus per tempus. Hypochondriorum distentio submollis producta vtrinque, cordis palpitatio perpetua vsque ad finem. Minxit oleosum, delirauit modicè, modestusque & mansuetus, cutis arida & distenta, deiectiones, multæ tenues, aut biliosæ pingues: quatuordecimo omnia exacerbata sunt.*

Mente est motus, multa delirauit. Vigesimo insaniuit. Iactatio. Nihil mingebat, exiguum potum continebat. Vigesimoquarto mortuus est. Phrenitis.

NON valde dissidet hic morbus à proximo. Hic enim etiam fuit phrenitis cum facultatum debilitate, & caloris naturalis defectu: quorum quidem illud, vinum: hoc, Venus nata erat facere. Tametsi ab vtroque etiam factū meritò esset vtrunque. Vinum enim sumptum immodicè, calorem naturalem suffocat. Venus caput insigniter debilitat. Cœpit huic adolescens ægrotare eisdem occasionibus, quibus Abderis Nicodemus, decimus huius sectionis ægrotus. tamen ille non incidit cum tanta debilitate: quo factum est, vt melius se potuerit expedire, habueritque meliorem exitum: & merito, quia morbum habuit minus mali moris. Ille enim habuit febrem magnam, sitim ingentem, vrinas copiosas, quibus multum contenti crassi reddebatur, & copiosum sudorem, quæ magnæ sunt, sed non perinde malignæ, febris: hic verò, cum magna febre carebat siti, nō mingebat, nullam aliā idoneam habuit euacuationē, quæ omnia debilitatē facultatum naturalium significabant. Præterea habuit distentionē hypochondriorum submollem, productam vtrinque, & cordis palpitationem, quæ viscerum significabant affectiones. Nam vt ex Gal. antea diximus, distentio submollis hypochondrij in morbo acuto, inflammationem significat internam hepatis, aut lienis, aut vtriusq;: distentio enim tumorem, mollities non ad musculum, sed internam partē pertinere significat. Cordis palpitatio excrementa collecta intra pericardiū, & angustiā inferentia cordi, indicāt. Cutis etiā arida, & distēta, est signum admodum lethale, vt ex prognostico nuper diximus: vt & exiguum potū continere posse corruptionis facultatis retētricis ventriculi est. Species etiam delirandi fuit præter rationē, homo enim vinosus & libidinosus, delirauit modicè, fuitque in delirio modestus, & mansuetus. Omnia verò ea quæ præter rationē fiunt, deterioris moris morbi suspitionē faciunt: nisi forte non erat natura neq; longa consuetudine talis, sed contigit tunc agere incontinēter. Deiectiones oēs fuerunt crudæ, aut biliosæ: aut pin-

gues: aut biliosæ pariter & crudæ, aut biliosæ pariter & pingues: quæ omnia quales corruptiones significent, dictũ iam est sæpe. Neque minus dictum est, quem dicat spiritũ magnum & rarum per tempus, & quid significet.

29 *Videtur autem mihi, secundum rationem fuisse vtilẽ, fientem æstatem. Nam æstiuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales æstas superueniens trãsmutat. Atque ipsa per se ipsam quæ fiebat æstas, non erat bene constans, sed repente calida austrina & sine ventis, tamẽ, ad aliam tempestatem transmutata, profuit. Magnam autem partem artis eße existimo, poße considerationem facere rectè, de ijs quæ scripta sunt. Qui enim scit, & vtitur his, non vtique mihi videtur multum falli in arte. Oportet autem discere exacte, quamcunque temporum constitutionem, & morbum bonum, quod commune in constitutione aut in morbo. Qui morbus longus & mortalis, qui longus & superesse sinẽs, qui acutus mortalis, qui acutus superesse sinens. Ordinẽ decretoriorũ considerandi, & prædicendi, ex his datur facultas, siquidem ex his contingit scire, quibus, & quando, & quomodo oportet victum instituere.*

Ex his quæ in calce huius libri scripta sunt, fit consentaneum, decem & sex præscriptos ægrotos, quosdam fuisse eorum, qui in illo ipso anno, qui in hac tertia constitutione descriptus est, ægrotarunt. Nam rediens nunc, ad narrationem eandem dicit, videtur mihi secundum rationẽ fuisse vtilis illa æstas. Nimirum in fine narrationis dixerat: erat autem omnibus subscriptis difficilimũ quidem ver, & plurimos abstulit, æstas autem facillima, & minime moriebantur. Nunc huius causam reddit, cur vtilis fuerit illa æstas,
› nimirum ob communem rationem, quia æstiuos morbos
› superueniens hyems soluit, & hyemales superueniẽs æstas.
› Quia cum vnicuique tempori familiares sint morbi, qui cum eo habent analogiam, contrarijs temporibus non erunt ijdem familiares, sed qui in altero fient, in altero extinguentur.

tinguentur. Atqui profecto illa æstas non fuit vtilis, quòd per se bene ad modum constans, idest, optime suam naturam retinens: non enim erat, cum repente facta sit calida austrina & sine ventis, æstas verò soleat paulatim ingruere, & habere vētos aquilonares, vocatos ætesias, sed quòd, etsi per se esset futura insalutaris, superueniens verò contrariæ temporis naturæ, facta est causa emendans & salutaris. Ita enim fit. His dictis, commendat hanc doctrinā, dicens, Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere rectè, de ijs quæ scripta sunt. Qui enim scit & vtitur his, non vtique mihi (inquit) videtur multum falli in arte. Explicans deinde, quæ scire ex hoc opere, & quomodo ijs vti oporteat, dicit oportet autem discere exactè quamcunque temporum constitutionem, & morbum. Idest enim aduertere, quæ constitutio temporis sit, & qui morbus populariter grassetur bonum, quod cōmune in constitutione & in morbo: idest, bonum etiam est considerare analogiam speciei morbi, & constitutionis temporis. Nimirum sunt singulis temporum constitutionibus morbi quidam congruentes, quidam non. qui autem quocunque tempore sint nati fieri, licet discere, ex ijs quæ scripta sunt. Oportet etiam considerare qui morbus sit longus & mortalis, vt qui Parij: qui longus & salutaris, vt qui Heropyti: qui acutus mortalis, vt qui Calui: quia cutus salutaris, vt qui Periclis: neque quidem hæc solùm possis discere, ex ijs quæ scripta sunt: sed ordinem etiam dierū decretoriorum considerandi, datur ex his facultas. Nam vt in singulis historijs explicuimus, maximam rationem ordinis dierum talium visus est semper Hippocrates habuisse vt videaur hæc esse praxis doctrinæ de diebus decretorijs. Hæc verò non tantum vtilia sunt ad recte prædicēdum, sed etiam ad recte suscipiēdas curationes, vt in procemio prognostici ipsemet dicit, siquidē ex his contingit scire, quibus & quādo & qūo oporteat victum instituere. Quæ verba videntur mihi posse duo sensa continere, ambo vera. Quos & quando curare oporteat, & qūo victum instituere, vt his verbis insinuetur curatio tota, & tota victus institutio: aut quos & quando & quomodo cibare, vt contineatur his tribus voculis, sola victus institutio, quæ magna medicæ artis pars est, cùm tres habeat, pharmacis, chyrurgia, &

victu,

victu, vtens. Sed quo pacto pendent hæc omnia ex illa cognitione, constitutionis, & periculi morbi, & dierum decretoriorum? Certè quos curare oporteat & quos secus nõ possis exactè scire, nisi morituros à non morituris dignoscas, hos enim curare oportet, & illos sinere. Neque sane scire possis, quando oporteat curare quando agere quietem, nisi tempora vniuersalia, quibus tota constitutio constat, dignoscas. Quia inchoantibus morbis mouendum est quidquid videtur, aut iam inclinantibus, cùm verò consistunt ac vigent, melius est quietem agere, raroque est agẽdum tunc temporis aliud, quàm occurrendum symptomatis, quæ tunc sunt vehementia, aliter verò, non est, facultatem occupatissimam interturbandum. Sed neque in diebus decretorijs, quibus mutationem aliquam insignem fieri, speres, aut timeas, instandum auxilijs est. Quia quæcunque iudicatio fiat, aut instet, neque mouendum, neque nouandum quidquam est. Ergo non possis exacte scire quando curandum nisi dierum decretoriorum ordinem consideres, & constitutiones morborum, multo autem minus quomodo victum instituere oporteat. Cum vbi morbus peracutus est, statim extreme tenuissimo victu vti necesse sit, vbi vero non, pleniori victu vti liceat, & tanto plus indulgere, quanto morbus est minus acutus, & morbo in vigore consistente tenuissimo victu vti necesse sit. Non post itaque recte victus institui nisi constitutio morbi, & futurus vigor, præsentiatur.

Liber quartus.

1 *Post æquinoctiũ & post pleiadas, qualia exedentia et sordida, quæ caput aperuerũt, prodierunt supra aurem, & ei qui prope Leucydem in pede. Phanodico digiti in pede, in pectore. Qui sectus est tibiã, hac etiã denigratus est. Erat magnũ vlcus in externa parte tibiæ, & ex posteriori prodibat. Cùm purum factum est, lateris dolor, & sinistri thoracis secundum rectitudinem, & febres. Mortuus est à febre.*

IN hoc quarti libri initio, nullum morbosum statum describit, neque communem constitutionem, sed singulares narrationes, & eas quidem breuissimas, non tam persequens ipsas historias, quam notans in singulis quædam, quæ ipsi videbantur obseruatione digna, non quæ, in vna aliqua constitutione, aut in vno oppido, sed in multis, & in certis, notauerit, & suæ memoriæ consulens, vt solent diligentissimi quique facere, in priuatis chartis reposuerit. Neque profecto in alijs constitutionibus, aut vrbibus, ab ijs quas superioribus libris descripsit, necesse sit hæc contigisse, sed quædã fortasse in alijs, quædã etiã fortasse contigerint in eisdẽ. Velut quæ nũc in initio narrat, haud dubie pertinẽt, ad proximi libri vltimæ sectionis statũ pestilentẽ, vt hac rõne ego censeã, quæ sunt vsq; ad illa verba, circa solis cõuersiones hyemales, quæ paulo post occurrẽt, ad scribẽda potius fuisse lib. 3. aut esse velut illius appendicẽ: quartum verò ab illis verbis incipere. Hęc verò ad tertium pertinere constat, ibi enim ita dixit, multis quidem erysipelas cum occasione in quibusuis, & in valde paruis caussis, in toto corpore. Præcipuè autem, in ijs qui circa sexagesimum annum, circa caput, atque si parum neglecta erant, multis autem etiam in ipsa curatione, magnæ phlegmones fiebant, & ipsum erysipelas multum celeriter vndique depascebatur. Plurimis igitur ipsorum abscessus in suppurationes fiebant, carniũ & neruorũ, & ossiũ, elapsus magni. Erat autẽ & fluxio collecta nõ puri similis, sed putredo quædã alia, & fluxio multa & varia. Quibus igitur circa caput horũ aliquid euenit fieri, glabricies his totius capitis fiebãt, & mẽti, & ossiũ denudationes, ac elapsus, & multæ fluxiones, hæq; & in febribus & sine febribus. Erant autẽ hæc horrenda magis quàm mala. Quibus. n. ad suppurationẽ horũ maturatio peruenit, plurimi horũ seruabãtur, quibus autẽ inflãmatio, & erysipelas euanuit, huiusmodi autẽ abscessũ nullũ fecerũt, horũ multi mortui sunt. Similiter autẽ quacũq; alia corporis parte aberraret, acciderũt hæc, multis. n. brachiũ, & totus cubitus, effluxerũt, q̃busdã autẽ & in latera hæc mala inciderũt, aut in aliquã anteriorũ aut posteriorũ partiũ, q̃busdã autẽ femur totũ, aut tibię nudatę sũt, q̃busdã autẽ, & pes totus. Hæc illo loco, quibus nũc addit, illa vl

cera

cera exedentia, quæ erysipelate depascente fiebant, & sordida, in quibus scilicet erat fluxio collecta nō puri similis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa & varia, & caput aperuerunt, id est fecerūt in capite ossium nudationes, prodijsse supra aurem. Verum quia dixerat, non omnibus hæc exedentia vlcera accidisse in capite, sed similiter etiā quacunque alia in parte, multis in brachio, & cubito, alijs in lateribus, quibusdam in femore, tibia, aut pede, exempla nunc scribit, vt scilicet ei qui prope Leucydem in pede, Phanodico digiti in pede corrupti sunt, & in pectore etiā habuit aliud vlcus exedens. Alius fuit cui tibia secta est, quia denigratus est ea parte, propter gangrænam scilicet, & habebat vlcus magnum in externa parte tibiæ ea scilicet parte, quæ ad anteriora nostra expectat, quà id os acutū maximè & præminens est, & procedebat ex posteriori parte tibiæ. Nam vocat tibiam hic non totam cruris partem quæ est inter maleolum & genu, sed os illud magnū, quod ea parte est, & cum femore & pede, articulos facit, cui à posteriori parte coalescit aliud os satis graciles; non valde breues, ad poplitem, spacium quoddam in interna cruris parte formans, quod carne plenum est. Ab hac ergo, carnosa, & interna cruris, & posteriori tibiæ, parte, producebatur vlcus ad anteriorem. Curato huic, sectione & vstione vt par est, cum purum factum esset vlcus, superuenit dolor lateris, & sinistræ thoracis partis, externæ scilicet, quā in multis etiam tentatam fuisse in hac peste dixerat, & febris, & mortuus est à febre, nimirū venenata materia cor iam obsepiente. Fortasse dum curaretur, repente factum est vlcus purum plus satis, contigitque quod multis alijs contigisse dixerat, his verbis, Quibus inflammatio, & erysipelas euanuit, horum multi mortui sunt, fortasse etiam ob curationem artificiosam sanatum est crus, & in deterius cessit. Nam vilium & externarum partium morbi, vt internis & nobilibus securitatem afferunt, ita nonnunquā cum earum periculo curantur. Cui autem nunc medicorū narraretur, alicui facta esse in capite vlcera sordida, & glabriciem capitis & menti, sine febre, & cum exulceratione pudendorum & faucium, ac postremo nudata excidisse ossa qui non affirmaret esse citra dubium Gallicum morbum? Fuerunt verò in illa tēpestate plurimi tales. Ob quos,

& multos alios affectus, qui in hoc opere, & alijs Hipp. narrantur, adducor vt censeam, nihil in illo morbo esse nouũ quodque priora secula non viderint.

2 *Biliosum restiario catacores.*

Galenvs libello absoletarum Hippocratis vocum dicit κατακορέα esse alui egestiones ex meraca bile: & pectora κατακορέα, quæ eiusmodi succum generant, quidam tamẽ hirsuta intellexerũt. Sed & κατακορεῖς homines similiter appellat tali bile abundantes, pharmacum autem κατακορὲς vocat, aut propter humorem qui ab ipso euacuatur, aut ob proprium colorem. Nominat etiam sitim alicubi καταχορῆ quæ vel ob talem humorem orta est, aut ad summum intenta. Itaque κατακορῆ vocat Hipp. interprete Gal. omnia biliosa, siue hominem, siue excrementa, siue pharmaca, siue passiones. Hic passionem aut excrementũ significare posse videtur, vt significetur, restiarium morbo exquisitè bilioso fuisse affectum, aut deiectiones syncerè biliosas habuisse. Atqui hoc est longe probabilius, quia euacuationum quæ ægrotis accedebant, videtur Hipp. præcipue rationem habuisse. Non parum verò est dignum cõsideratione quam sint syncerae deiectiones biliosæ, quia omnes euacuationes syncerae significant extremas intemperies, & magnas naturæ corruptiones.

3 *Et caustica afferenti, circa æquinoctium sanguis multus fluxit deorsum.*

καυτικὰ καταφερομένῳ haud dubiè dicebatur aliquis, siue pigmentarius, siue chyrurgus, qui hac re maximè præcelebat, & caustica parabat. Illi, ægrotanti circa æquinoctium, fluxit sanguis multus deorsum. Quod circa æquinoctium, vernũ scilicet, sanguis flueret, nõ erat præter tẽporis rationem. Nã in vernis morbis ponit Hipp. 3. apho. sanguinis fluxiones, quod deorsum exibãt, multò melius erat quàm si sursum, quia vt in apho. 25. particulæ quartæ dicitur, sanguinẽ sursum vtcunq; exire malum, deorsum verò bonum. Quare coniectandum huic accidisse, vt multis solet, quibus ineunte vere, deiectiones cruentæ salubriter contingunt, aut fluunt hæmorrhoydes.

4 *SEni valde vehementer abſceſsit, non vltra quatuor-
decim dies.*

QVAE notatu digna in ægrotis occurrebant, manda-
bat Hippocrates memoriæ. Abſcedere hoc loco non eſt
quod alijs ἀπόστασιν ſeu abſceſſum facere, ſed corrumpi,
corruptumque abſcedere, vt cùm morientes partes deci-
dunt, aut deciduntur: quale illud quod in non ita pridem
ſcripta oratione dixerat, carnium, neruorum, & oſſium
ἐκπτώσιες μεγάλοι ideſt elapſus magni. Hoc vero conſtat
ex ipſis autoris verbis. Dicit enim γερόντι πάνυ σφόδρα
ἀπολεῖστετο. ἀπολέσθαι enim non eſt abſcedere, aut longè
fieri, ſed aboleri aut corruptum decedere. Dixerat ergo
proximi libri ſectione vltima, ad quam hanc primã quar-
ti libri partem, ego puto pertinere, multos, ſenes præcipuè
habuiſſe depaſcentia vlcera in capite, ex malignis eryſipe-
latis, vſque ad oſſium nudationem. Non tamen omnibus
æque hæc partium deceſsio proceſſerit, ſed quibuſdam tar
dius, quibuſdam celerius: conſtat verò celeritatem corru-
ptionis ſerpentis, periculi magnitudinem augere. Proinde,
hic ſenex, cui valde vehementer abſceſsit, non potuit vl-
tra quatuordecim dies morbum ſuſtinere, ſed putredine
multum ſerpente, ac fortaſſe in internas nobileſque par-
tes, breui mortuus eſt. Fieri etiam poteſt, vt illud ἀπεγένετο
nõ dicatur de parte, ſed de homine, ſitq; ſenſus ſeni valde
vehementer corruptio contigit, quaſi ſenex citiſsimè mor
tuus eſt. Nam vt περιγένεσθαι ſignificat ſuperuiuere, & à
morbo liberari, ita ἀπογένεσθαι ſignificat mori. Sed di-
ces, quid habet admirationis, aut quæ tanta acuties mori
ſenem intra quatuordecim dies. Certè nunquam eſt ſtupẽ-
da acuties, quæ morbum ad dies quatuordecim produci
ſinit: tamen intellige, eodem tempore ac eodem morbi ge
nere, ægrotaſſe plurimos lentius, & quod quidem id ſeni
acciderit, admirationem auget, quia ſenes vt minus cura-
bilibus, ita minus acutis morbis laborare ſolent. Ecce duos
loci huius ſenſus ſatis congruentes. Conſtat verò hoc ſe-
cundo ſenſu eſſe figuratam orationem, & poni caſum pro
caſu.

Per-

5 *Percusso ab Antiphilo vsto facta indicatione septima die, bilioso, & typhode febre laboranti. Tertia post iudicationem sanguinem sanè spuit, superstes manebat, & recidiua postea facta est. Iudicatus est, vt par erat, circa pleiadum occasum primum. Post pleiadum verò occasum biliosum ad insaniam vsque. Iudicatio, superuixit die nona sine sudore.*

In hac quoque dictione ponitur casus pro casu, perinde enim est ac si diceret, pcussus ab Antiphilo, tertia post iudicationem, sanguinē spuit, & superstes manebat: alioqui committetur solœcismus. Habet hæc dictio duas particulas; prima dicit hominem febricitasse acutè, & imperfectè iudicatum, habuisse recidiuam: secunda, quæ inde incipit, iudicatus est vt par erat, dicit, quibus temporibus facta fuerit iudicatio prima, & recidiua. Illis primis verbis τῷ δὲ στιγματίῃ παρ' ἀντιφίλου καυτικῷ haud dubiè videtur Hippocrates occasionem morbi significasse. Suspicor autem hunc, inusta cicatrice, aut signo aliquo, ab Antiphilo (erat fortasse illius seruus) correptum fuisse ex dolore & vlcere, vt ex occasione, febre vrente. Nam στιγματίζειν est percutiendo signare, quare στιγματίῃ percussione signato, addito verò καυτικῷ apertè significat, inustione signato. Quæ sane in homine alioqui parato, non exigua fuerit occasio. Erat verò biliosus, atque febre typhode, i. vrente, correptus est. Hic est iudicatus die septima. Non dicit qua euacuatione, fortasse sine vlla manifesta, ac proinde non fuerit iudicatio tuta, sed cum recidiua. Tertia, die post iudicationem (nona scilicet) sanguinem spuebat: qđ ēt intus manere cām indicabat: nam aut multitudinis, aut malæ qualitatis erat: nihilominus superstes manebat, i. bene robustus, & salubriter affectus videbatur. Recidiua postea facta est, nimirū imperfectè iudicato. Quo tpe hæc acciderint, & qualis fuerit recidiua, narrat postea, dicens, iudicatus est vt par erat, circa pleiadum occasum primum, post pleiadum occasum factus est biliosus ad insaniam vsque, idest recidit in phrenitidem cum magna insania & furore. Non enim fuisse maniam, sed phrenitidem,

indicat constitutio, iudicatus enim est die nona, mania verò est longior morbus. Sed cur dicit iudicatum esse primum circa pleiadum occasum, vt par erat? Certè alludit ad illud, quod libello de aere locis & aquis ipsemet dicit, his verbis. Oportet autem astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi & pleiadũ occasum. Morbi enim in his maximè diebus iudicantur, alijque perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciem aliumque statum mutantur. Itaque cum prope illud tempus, in postrema. s. autumni parte, hunc ægrotare contigisset iudicatus primum est circa pleiadum occasum, vt par erat, idest, vt temporis ratio poscebat, cum verò citra euacuationem insignem, a typhode, & biliosissima febre liberatus imperfectè esset, & bilis maximè vsta interius maneret, & ob mutationem ad frigidiorem tempestatem, in altiores corporis partes repelleretur, post occasum pleiadum biliosissima phrenitide correptus est, a qua rursum nona die iudicatus superuixit, habuitque illud etiam notatu dignũ, quod citra sudorem, atque adeo, citra omnem aliam euacuationem manifestam liberatus est. Antiquum enim est Hippocrati dicere sine sudore, quasi sine euacuatione manifesta. Multi verò morbi etiam acuti finiuntur insensibiliter, ipsa febre suam materiam absumente, vt inflammatio resoluitur suo ipsius calore.

6 *Circa æquinoctium Chalcidonius a portis delatus ad forum, ruptura circa dextram mammam, dolens spuebat aliàs & aliàs subchlorum. Venter, sudor incipiens septima tenebat plærumque vsque ad octauam. Iudicatus est quatuordecima. Circa quadragesimam verò tumores facti sunt circa aurem vtramque. Non immerito videbatur suppuratus fore. Non factum est.*

Cvm rumpitur alicui vas aliquod in pulmone, aut thorace, aut ob vehementem motum, aut perfrigerationẽ maximam, aut multitudinem ad vasa vocatam, aut ob rodentem qualitatem (corrosio enim etiam rumpit vasa) nisi citò coalescat, periclitatur suppurari, non minus quàm ex inflam-

inflammatione eius loci, primum quia vlcusculum ipsum aliquando dilatatur putrescens, & pus colligit, deinde, quia sanguinem ex rupto incidentem in ventrem, seu cauum thoracis, concretumque in grumos, necesse est pus fieri, nùnc melius, nùnc deterius. Hic ergo Chalcidonius rupturam accepit circa dextram mammam in thorace: ex corrosione, arbitror, ob biliosam sanguinis qualitatē. Nam locum affectum indicauit dolor, sanguinis verò qualitatē sputum, alias & alias subchlorum. Idest, nùnc flauum, nùnc subuiride, ac fortasse etiam nunc subflauum. Nam omnē hanc colorum speciem continet quod chlorum: totum verò hoc genus est biliosum. Cùm igitur is affectus maiusculus factus est, febrem attulit, vt & pleuritis solet. Venter etiam egerebat, & sudor copiosus fuit ferè per totum septimum. Quæ omnia multitudinis erant. Vt iam constet multum & biliosum fuisse huic succum. Quo factum est, vt etsi iudicaretur, idest, a febre liberaretur quatuordecima die, non tamen perfectè, & tutò liberaretur, sed citra quadragesimam tumores facti fuerint circa aurem vtrāque. Qui tumores hominem omnino liberauerunt a morbo pectoris, citra suppurationem. Quæ quidem suppuratio meritò timebatur. Atque cùm, inquit, meritò putaretur suppuratus fore, non factum est, sed resolutione finiti sunt: aut, cùm meritò putaretur fore suppuratus intra thoracem, quia vt ipsemet Hippocrates dicit in prognostico, quicunque dolores ex his locis non sedantur, neque ad sputorum purgationes, neque ad stercorum alui subductionem, neque ad venæ sectiones, & victus rationem, & medicamenta, eos, ad suppurationem verti, sciendum est. Ergo cum huic fluxisset aluus, & excreatum esset multum, & exudatum, & nihilominus non esset persanatus homo, meritò putabatur suppuratus fore, tamen non est factum, quia commutatio facta est, morbi thoracis cum parotidibus.

7 *PEctus Aristodemo vstum est. Philidis filio, cui abscessit ex casu, ipsi etiam vstum est.*

QVAM familiaris fuerit Hippocrati vstio pectoris in

ſuppuratis,ſiue ex caſu,aut alia manifeſta cauſa, ſiue citra omnem occaſionẽ ſuppurati fierent,hinc, & ex alijs multis locis,intelliges.Quomodo fieri debeat,docet Paulus libro 6.quanquam non perinde non ſit alia commoda vrendi ratio.Ego ſanè,vt abſit terror,& ægroti pareant,cauſticis vtor,quanquam inuſtionem candenti ferro factam, ſi ægroti ſint animoſi,non nego eſſe meliorem.

8 *Poſt æquinoctia autumnalia recidiuæ, & aliàs vſque ad ſolſtitia hyemalia,poſt ſolem æſtiuum.*

Vere, ob optimam tẽporis conditionem,& æſtate ob calorem,fieri ſolent morbi citæ iudicationis:Autumno vero ob inæqua lem aëris intemperiem & debilitatem quã ſuperior tempeſtas reliquit,morbi fiunt,qui lethales,acutiſſimi:qui ſalutares,difficilis iudicij,& vix vnquam,idque per multas recidiuas, deſinentes. Hoc eſt qđ dicit poſt æquinoctia autumnalia,ideſt,in autumno ,recidiuæ: quoniam verò non ſolùm poſt æquinoctium,ſed ab initio etiã autumni,quod eſt ab ortu arcturi, incipiunt eſſe multæ recidiuæ:neque ſolùm per totum autumnum durant, ſed et per primam hyemem,quæ ſolis conuerſione finitur, velut corrigens ſe ipſum,addit,aliàs,quaſi diceret, aut melius dicam vſque ad ſolſtitia hyemalia,poſt ſolem æſtiuum: i. ex fine æſtatis,quam finit ortus arcturi vſq; ad ſolſtitia hyemalia.Nimirum æſtate ſanguis & excrementa oĩa exuruntur,vires debilitantur,ac iam inde ob hanc cauſam, & q̃a ſol a nobis recedit longius (ad quem omnium corporum ortus,vita,& robur,referuntur) nulli morbi perfectè iudicantur, & vix vllus ſeſe poteſt a morbo expedire, & robur priſtinum recuperare, vſque dum idem ſol ad nos redire incipiens,corporibus,ortus naturalis & ſalutis, autor eſſe incipit.Quod tam eſt experimento cognitum, vt vulgus etiam hominum, eos qui diuturno morbo tenentur, beneficium primi veris ; & redeuntis ſolis, iubeat expectare.

9 *Acheloi vxor ſexta die abortum fecit, ſanguinea cum eſſet,& horrida,& ſudores.Iudicatio decimaquarta.*

Quot

Quot mensium esset, non noui. Masculum autem etiam alium, ad dies viginti se abortisse, dixit. An vera dixerit, non scio.

Sexta die febris, fecit hæc abortum, quem febris, vt solet, attulit: & decimaquarta accidit fieri iudicium: decimaquarta (intellige) eiusdem febris quæ est iudicata. Nam vt cum febris superuenit partui, computatio a partu esse debet, ita cum partus febri, a febre. Sed est hic notatu dignum, quod dicit, cum esset sanguinea horrida, & sudores. Dicit.n. id, velut causam abortus reddens. Nimirum huic, quia gerebat vtero, fortasse non est sanguis missus, & ea quia sanguinea, abortiuit: multitudine scilicet sanguinis expultricem vteri facultatem prouocante, aut acetabula vteri dirrumpente. Quorum vtrumque natum erat in hac muliere fieri. Nam qualitas mala sanguinis irritare, multitudo dirrumpere solet. Horror verò indicabat mordentem qualitatem, & frequens sudor multitudinem. Vt iam hinc constet verissimè quosdam dicere, non semper missionē sanguinis facere abortum, sed multas hoc auxilio ab eo præseruari. Sed quorsum dicit se non nouisse, quot mensiū fuerit fœtus? Cur si nesciuerat, non tacebat potius? Certè vt intelligas, momentum aliquid habere ad abortus, quot mensium sit fœtus. Nam primis & vltimis mensibus facilius, ac proinde minus periculosè abortitur. Porro, quorsum commemorat, eam dixisse, abortisse se alium masculū ad dies viginti, præcipuè cum dubitet, an vera dixerit? An quia hæc quoque refert disquirere in abortiente, an consueuerit abortum facere. Quia quo plus est in mulieris natura, eo minus imputandum est affectui præter naturam. Quo etiam tempore prægnationis abortiat nunc, & antea abortierit: an eodem semper, an altero. Nam vt lib. de sterilibus dicit. Hinc pendet causæ cognitio, quia quæ eodē tempore multoties abortiunt, ob exiguitatem naturalem vteri, aut substantiam non bene dilatabilem, id pati censentur.

10 *Post solis hyemalis conuersiones borealia erant. Icterici fiebant, catacores, & alij quidem cum hor-*

rore, alij non. Linguæ vstæ tertia die, & turbationes circa sextam & septimam, & hæ longum durantes. Quatuordecima alui retentæ, & pharmacis non obedientes, secundum rationem febrium etiam sine sudore. Lienes quibusdam exigui ad dextra hypochondria intenti, & ad manus submurmurantes. Hæmorrhoydas habentes, & vrinis expurgatio & iudicatio. Multo autem magis deorsum nitebantur, etenim hoc occurrebat sub hoc tempus. Quibus non ita erat, lienes verò elati, fluebat sanguis ex sinistra nare. Solstitium præterierat, hyberna hyberno modo in borealibus. Paulo autem post, austrina fiebant ad quindecim dies, post hæc autem vix quatuordecim diebus. Per hanc anni constitutionem icterici catacores, non recipientes iudicationem syncere, amantes reuersiones. Post niues autem austrina superuenerunt, & pluuiæ, grauedines eruperunt, & cum febribus, & sine febribus: vni verò cuidam, & in dentes, qui antea ex medio doluerat ad dextra, & supercilium & oculos. Erant autem & rauci, & fauces inflammatæ, & spongiæ vocatæ intumescebant, & circa aures & buccas, in tumescentia molles, & cum febre sedebantur; incipientibus febricitare fiebant superne, & ad vtramque partem plæraque horum. Erant quibus & spongiæ sub autumnum & hyemem: sed & porrigines.

Vt antea dixi, hinc videtur mihi liber quartus melius incepturus, a quodam scilicet statu morboso, & communi, vt priores inceperant. Præcipuè cũ, quæ hucusque sunt enarrata, velut particulæ quædam historiarum libri proximi esse viderentur. In hac narratione oportet, distinctionis gratia separare, quæ pertinent ad aeris temperiem, ab ijs quæ ad morbos: indistinctè enim videntur commixta omnia. Verùm ita distinguitur. Post solis hyemales conuersiones, hoc est, cum solstitium hyemale iam præterierat, borealia erant. Nimirum erant hyberna hyberno modo in borea-

borealibus. Paulò post solstitium, scilicet ad finem Decē-
bris, fuerunt austrina quindecim diebus, post hæc rursum
ninxit alijs quatuordecim diebus: post niues, appetente iā
vere, austrina superuenerunt, & pluuiæ. Per hanc anni con-
stitutionem, duplex morbi genus fuit commune. Primum
facti sunt multi icteri, cum febribus biliosis, difficilis iudi-
cationis. deinde multi catharri in varias partes, vt fieri so
let, incumbentes Fuerunt, inquit, icteri catacores, non reci
pientes iudicationem perfectè, amantes reuersiones, id-
est, habentes recidiuas. Dictum est nuper, catacores signifi
care apud Hippocratem, interprete Gal. libello antiquata
rum vocum, quod est valde biliosum, siue de morbo, siue
de succo, siue de homine, siue de causa, siue etiam dicatur
de accidente. Velut nuper significabat excrementum, cum
diceret, biliosum restiario catacores: nunc ex symptoma-
te morbum. Nam icteri catacores dicuntur, per quos est
maximus pallor per totam cutem. Nam sunt quidam per
quos soli oculi, aut soli illi multum, pallent, neque verò
erant hi morbi, soli icteri, sed cum acutis febribus. Nam
alij (inquit) inuadebant cum horrore, alij non. Erant au-
tem plurimis communia hæc. Linguæ vstæ tertia die, &
turbationes circa sextam & septimam, & hæ longum du-
rantes. Idest sæua accidentia, & inquietudo quæ turbatio-
nem afferebant (hoc enim solet Hippocrati vocari turba-
tio) acciderunt sexta & septima, neque ea turbatio præte-
rijt breui, sed durauit satis multum vtraque die. Quatuor-
decima nullæ euacuationes acciderunt, vt in acutis febri-
bus par erat, quinimo alui erant adeo retentæ, vt neque
pharmacis obedirent: neque erant sudores secundum ra-
tionem febrium. Non enim intelligendum venit, nō obe-
dientes medicamentis secundum rationem febriū. Quia
febris vehementia per se non iuuat ad facilem expurgatio
nem, sed vt explicuimus, non erant sudores pro ratione fe
brium. Febribus enim acutis valde familiaris est sudor.
Itaque hi icteri facti sunt a prima die febrium acutarum,
non tamen proinde dicit mortuos esse omnes aut pluri-
mos, sed fuisse difficilis iudicij, & amantes recidiuas. Vtrū-
que est consideratione dignum, qui facti sint icteri tam bi
liosi in tempestate boreali & frigida, & qui potuerint tam
multi euadere a morbo regio ante septimum. Nisi enim

euasissent multi, non dixisset fuisse morbos difficilis iudicij, sed grauius aliquid. Considerare oportet Hippocratẽ non dicere tota hyeme fuisse hyberna hyberno modo, sed circa solstitium fuisse hyberna hyberno modo in borealibus. Quibus verbis insinuatur, ante id tempus, in prima inquam hyemis parte, non fuisse hyberna hyberno modo, neque tunc nisi in borealibus, hoc est quòd boreas flaret. Ergo ante id tempus fuerat hyemis prima pars, verisimilis, & tunc flante borea repente, vt solet, magnum frigus factum est. Cum igitur bilem ab æstate collectam, frigus prioris temporis non extinxisset, erant adhuc biliosa corpora, & a repentino frigore obstructa, priusquam emendata, in morbos biliosissimos inciderunt, & obdurata cute, prohibitoque bilioso effluuio, tincta est bile cutis. Frigus. n. paulatim ingruens, æque emendat feruorem bilis, & densat corpora, quod verò ingruit repente, anticipat cutẽ densare. Vnde ex accidenti biliosi morbi fiunt. Hic ergo, illud symptoma mutati coloris, rationem externæ causæ morbi sequutum est, qua ratione oportebat minus periculosum esse, quàm in talibus soleret. Iam vero Hippocrates non dicit ex morbo regio ante septimum oẽs ægrotos mori, sed malum esse, neque hoc quidem vbiq; eodem modo. Nam quarto libro de ratione victus in acutis contextu octogesimoprimo, ita occurrit scriptum, In biliosa febre morbus regius cum rigore ante diem septimum factus morbum soluit: si vero absque rigore præter occasionem superuenerit, mortale. Itaque morbo regio accidit quod alijs abscessib. Est. n. malum signum cum ante diem morbi decretorium fit, atque cum non solum ante diẽ decretorium, sed languidè ẽt atque tentato magis, quàm facto abscessu, pessimum, & nihil tunc temporis pōt habere boni, ne vt causa quidem. Significat vero rigor morbo regio adhuc fienti accedens, maiorem quendam impetum facultatis expultricis in partibus. Ac proinde, non mirũ, si rigor cum morbo regio soluat febrem, etsi ante septimum fiat, sine rigore non ita, quanquam ne tunc quidem necesse sit, oẽs ab eo signo interire. Nam etsi mortale esse ponatur, possint ab eo signo ægroti conualescere. Occurrerunt ẽt lib. 1. sectio. 3 multi, qui a morbo regio diei sexti superuixerunt. Potuerunt ergo ẽt hi superuiuere ante septimum

icterici,

ictterici, cum præcipuè multi illorum corriperentur ictero cum horrore, qui est quidam rigor. In hac excrementorū redundantia, cum nullæ euacuationes manifestæ contingerent, sed versus quaque diffunderentur, contigit crassiores partes bilescentis sanguinis in lienem colligi, vt certè plærunque fit in morbis difficilis iudicationis, ob eius visceris laxitatem. Verum in quibusdam ita obsederunt lienē, vt deorsum versus reperent, quod quidem exiguo lienis tumore, & quadam intentione versus dextram partē, & murmure: quibusdam sursum, quod elatione & tumore eius hypochondrij, significabatur. Illis succedebant hæmorrhoydes, & vrinæ iudicatoriæ, & expurgatoriæ, & infra nitebātur, tentati scilicet tenesmo: his fluxiones sanguinis ex nare sinistra. Nimirum murmuris hypochondriorum, vt ad inferna vergentium succorum notæ, crebra apud Hippocratem mentio est. vt & intumescentia hypochondriorum cum sensu cuiusdam reuulsionis, & ad superna retractionis, futuri fluxus sanguinis ex naribus, est inditiū. Hoc erat primum genus morborum qui ea tempestate acciderunt. Aliud, quodque posterius accidit post austrina fuit catharrus, quem ea temporis, nunc borealis, nunc austrini, diuersitas, haud dubie erat allatura: nunc austro replente, nunc borea exprimente. Destillant vero non in eandem partem omnibus, sed vt quisque paratus est, alijs in nares, alijs in palatum alijs in laryngem, alijs in dentium radices, vnde quibusdam excidunt: alijs etiam ad oculos, vnde humidi lachrymantur: alijs ad externas faciei partes, vnde circa aures, aut buccas, aut supercilia, molles intumescentiæ œdematosæ. Quibusdam fiebant tumores in internis oris partibus, ut in faucibus, aut spongijs vocatis, quibusdam etiam fortasse in gargareone. Quas vocet Hippocrates spongias explicat Galen. lib. vocum antiquatarum citans hunc locum, & ita dicens, σπόλλοι glandulæ circa fauces, ut in quarto morborum popularium. Non fiebant hæc vt febrium abscessus immo vero febres illis succedebant, aut simul cum illis nascebantur, quibus etiam sedabantur. Nimirum vt in controuersijs monstratum est, morbos huiusmodi, qui ex incoctis succis pēdent, succedentes aut accedentes febres sanant. Fiebant itaque aut ante febres, aut incipientibus febricitare. Multis supernè

ad

ad vtramque partem, plæraque horum. Antecesserunt verò in hac tempestate, vt in alijs etiam valde morbosis, quædam inditia futurarum passionum. Nam quibusdam etiã sub autumnum & hyemem, idest, per autumnum & hyemem, ante scilicet quam morbi dicti (incæperunt enim circa solstitium hyemale) acciderunt spongiæ, hoc est tumores glãdularum, sed & porrigines alijs, idest, furfures multi in capite. Quæ omnia excrementa multa in capitibus indicasse constat. In quibus verò talis apparatus erat, necesse erat futuram aeris intemperiem dictos morbos afferre, præcipuè secundi generis.

11 *SExta virgini iudicata, sexta reuerterunt, iudicata verò sunt omnia per sextam. In his temporibus sexta & octaua iudicabantur circa pleiadum occasum.*

NON tantum mutationes insignes, vnius perpetuique morbi, diebus iudicatorijs fiunt: sed & recidiuæ, cum contingit morbos intercidi in illos ipsos dies solent incidere. Proinde virgini illi, vt sexta die iudicata sunt primum sua mala, ita sexta a prima iudicatione, reuerterunt, & sexta iudicata sunt rursum omnia. Nimirum illis temporib. sextam & octauam contigit esse iudicatorias. Id quod certè fieret, quòd morbi essent acutissimi, & mouerentur per pares. Nam vt acutissimi qui per impares mouentur, finiuntur septima, ita qui per pares, finientur sexta aut octaua. Qui enim alius finis par sit vnius septimanæ? Moueri verò per pares, vt sæpe est indicatum, morborum est difficilis iudicationis. Itaque iudicari sexta aut octaua, est acutissimorum & difficilium morborũ: tales verò meritò fiebant circa pleiadum occasum. Id enim tempus est autumnus, cui tales, familiares sunt.

12 *MEandri cæci vxor statim chlorum & statim purulentum spuit, circa sextam, & hepatis feruor, & deorsum deiectio modica, carnopurulenta sursum pauca, alba, lata spuebat: cibũ fastidiens, mortua est prope vigesimam diem.*

HAEC laborans ardēte febre & biliosa, qua hepar præcipue inflammabatur, collectam pulmonem bile, in suppurationem incidit, pernitiosam adeò, vt merito prope vigesimam diem mortua fuerit. Factum est enim huic, quod in prognostico his verbis scriptum est; Suppurationes, quæ cum bilioso adhuc sputo excreantur, lethales admodum, siue per partes biliosum cum pure excreetur, siue simul. Maximè autem si incipit procedere suppuratio a tali sputo, cum morbus iam est, septem dierum. Talia verò excreantem, fore vt quatuordecimo moriatur, sperandũ est, nisi aliquod ei superueniat bonum. Huic certè mala superuenerunt. Nam carnopurulenta excreare pulmonis celeriter computrescentis erat. Alba etiam & lata, quæ sunt etiam rotunda, & consistentia, excreare, malum est. & cibum etiam fastidire. Quare magis mirandum non ante quatuordecimam esse mortuam, quàm paulò post interijsse. Sed erat fortasse firma alioqui natura.

12 *EX vicinis textoris famula ex vstorijs deiectione biliosa copiosa hypochondrio intento. Sexta ex suppressione ipsi aluus, tenuia, copiosa, vna vice egesit. Et statim sudauit, & iudicata est, & aluus stetit, eadem autem hora, cum riguisset febricitauit, & in eandem rursum horam.*

ILLVD ex vstorijs significare potest materiã, aut causam procatarticam. Hoc modo, significat mulierem hanc ex victu calido cœpisse ægrotare: illo verò deiectionem biliosam fuisse ex vstorijs, hoc est ex acerrima & vrente bile. Vtcunque hoc habeat (neque enim Hippocrates satis explicat) constat ex ipsa narratione, hanc laborasse deiectione biliosa, & copiosa aliquot dies, deinde suppressa aluo, nondum finitis excrementis, hypochondrij regionem intentam esse: collectis scilicet eo, quæ antea fluebant. Deinde sexta die a suppressione (nimirum iudicabantur eo tēpore sexta & octaua plæraque) factam illi esse vna vice copiosam deiectionem tenuium & liquidorum, & statim sudasse, & iudicatam esse, & rursum aluum stetisse, neque

iam

iam inde fluxisse amplius copiosa deiectione. Verum quia tenuia fluxerant ex aluo, & sudore tenuia etiam euacuari solent, hæsit circa viscera crassum, ac velut cinericium, vnde febris intermittens (cum rigore enim repetebat) est suscitata: quam est verisimile fuisse diuturnam, cum repeteret semper eadem hora, & in aphorismo dicatur. Quibus fiunt paroxysmi, quacunque hora febris dimiserit, si eadem sequenti die inuaserit, difficilis iudicationis est malum.

14 *THersandri vxor, leucophlegmatica non valde existens, lactans, acutè febricitauit. Huic lingua exusta est, alijs etiam vstionem subeuntibus. Sub hoc tempus lingua etiam exasperabatur, vt grandine multa, & lumbrici per os. Circa vigesimam verò non perfectè iudicata est.*

MVLIER hæc febricitauit ardente febre ex pituita salsa. Nam incipiens illa leucophlegmatia pituitosum apparatum indicabat, & exasperatio linguæ velut grandine multa consperfæ, & lumbrici per os reiecti, significabant eundum succum. Non mirum autem quod ex eo febris ardens nasceretur, & lingua, aliaque omnia exurerentur. Nam vt idem Hippocrates. 4. de rat. vict. in acutis auctor est, duplex est causus, alius ex bile, alius ex salsa pituita. Fit vero pituita salsa putrescentia, non semper, sed cum quiddam habet terreæ naturæ admixtum. Quod vero pituita talis fieret, maxima causa fuit, quod lactaret. Lactantibus enim menstruæ euacuationes detinentur, quæ cùm maligni sanguinis sint, admiscentes sese pituitæ, illam reddidere malignè putrescentem. Est vero hæc maxima lactantium noxa, impura excrementa quæ singulis mensibus exire solent, retinere, pro puro lacte, quod exsugitur. Lumbricos, & si per os nonnunquam reijciantur, in intestinis, præcipuè gracilibus habere generationem, alijs locis dictum est.

15 *CIrca pleiadum occasum puer Metrophanti caput* per-

percußus testa, ab alio puero, cum attigisset duodecimam diem, febricitauit. Occasio autem, quòd scalpens, perfricuit partes circa vlcus, & refrigeratus est, & intumuerunt statim labia: extenuata est cutis multis locis vltra vlcus. Secto autem non tardè, neque plus effluxit, neque alleuatus est. Iuxta aurem verò videbatur suppurari in maxilla ad sinistra, hac enim parte etiam vlcus erat. Deinde & hoc non suppuratum est, celeriter mortuus est circa vigesimamquartam.

MIRUM profectò est mortuum ab vlcere fuisse puerum, cum neque mox percussus ceciderit, neque vomuerit, aut quidpiam habuerit, eorum quæ lethaliter percusfsi: ac multo magis cum duodecimam diem attigerit febre vacans. Non immerito autem dicit Hippocrates, Nullum capitis vulnus leuiter contemni debet, sæpe enim cutis sola contusa ferro, aut alia aliqua re, si non diligenter, aut cum quadam cautione curetur, velut si sanguis concretus non expurgetur: aut aliud quiddam negligatur: vlcus incrudescens non parum molestiæ exhibet, & aliquando etiam febrem inducit: & medico quidem negotium, ægroto vero periculum non minus affert. Hæc Hippocrates. Mori vero contingit ex vulnere capitis sola cute concisa: aut ea sola reuera concisa, & nulla alia parte solutionem patiente: aut quod ea sola concisa esse videatur, lateat vero interius fractura aliqua. Hoc quidem manifestum est, quam sit periculosum: quia dum cutis sola frustra curatur, crescit in insanilem interior noxa. Sed & citra hanc, contingit quosdam mori, ex cutis capitis ruptura, ob pessimum corporis apparatum, aut capitis maximam debilitatem, aut curationem malam, aut tempestatem, regionemve, aut denique victus rationem incommodam. Nimirum cum quippiam horum accidit, ex leui occasione fiunt grauissimi affectus, & ex minimis initijs accipiunt maxima incrementa, vt in statu illo pestilenti sectionis tertiæ, libri tertij accidebat ægrotis, de quibus ita dicebatur, Multis quidẽ erysipelas cũ occasione, in quibusuis & valde paruis causis, in toto

corpo-

corpore, præcipuè autem circa caput, atque si parum neglecta erant. Potest itaque nulla interna parte diuisa, fluxio quæ ad sectam cutem conuocetur, læsionem incurabilem, in internum caput, refundere. Nam quid nisi ex digito gangræna affecto contingit mori, si malum negligatur? Ita accidit Metrophanti puero. Si enim internæ partes a principio læsæ fuissent, aut mox percusso symptomata aliqua id indicassent, aut certè multò ante duodecimam diem, febris & alia superuenissent. Sed non venit ante eam diem, neque tunc citra occasionem, sed quòd scalpens perfricuit partes circa vulnus, & refrigeratus ea parte est. Leuitas autem occasionis indicauit malignum corporis apparatū. Quanquam hinc quoque nos oportet admonitos, arcendos esse capite percussos, ab scalptu, & vlcus nunquā esse nudandum citra medicamen, linamentum, aut linteolum, vsque dum cicatrix omnino obducta sit, quin, & firmata nonnihil. Facilimè enim alterascunt vlceratæ partes a frigore, & vt Hippocrates dicebat, vlcera incrudescūt: quod huic eo magis euenit, quod contempsit tegere vulnusculum circa pleiadum occasum, frigidissimo scilicet tempore. Narrat verò Hippocrates percussum fuisse testa, non oblitus suarum præceptionum, qui libro citato post dicta verba ita scripsit, Primum igitur, capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit Nimirum testa non potuit scindere, citra partium adiacentium contusionem, quarum si neglecta suppuratio est, meritò successerit maligna putrescentia. Intumuerunt ergo labia vlceris frictione & frigore læsa, & noua fluxione recepta, extenuata autem est cutis multis locis per partes vltra vlcus, hoc est in capite superiori, vt tangenti videretur pus subesse. Atqui etsi illæ partes sectæ sunt non tardè, sed maturè, vt oportet suppuratas, tamen neque pus exijt, neque puer leuatus est. Nimirum illæ cutis extenuationes non sunt factæ per suppurationem, sed per corruptionem facultatum naturalium in parte male nutrita, ac proinde tabescente cute, eodem modo, quo labia ipsa vlcerum malignorum solent extenuari, & arescere. Erat verò vulnus in sinistra capitis parte iuxta aurem, parte quidem per se minimè periculosa, vtpote in qua os firmissimum est. Videbatur, postquā labia intumuerant, suppuratio colligi eadem parte ad maxillam

xillam, quæ sanè suppuratio si processisset, fuisset salutaris, vtpote secundum rectitudinem, in proxima vlceri parte & humiliori facta. Verum ea euanuit, & humerus dexter suppuratus est. Quod quidem fuit graue signum, ob loci contrarietatem, eadem ratione, qua vt monet Hippocrates ipse libello citato, in perituris conuulsiones in contraria parte fiunt. Si (inquit) in sinistra capitis parte vulnus habeat, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si verò in dextra capitis parte vulnus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Cum ergo tam graue iam signum accederet, breui mortuus est, circa vigesimamquartam. Fortasse quia vigesimaquarta fit ex bis duodecim, & duodecima acceperat insignẽ mutationẽ. Hæc.n. est rõ cõstitutionis legitimæ. Sed cur conuulsio in contraria parte fiat, morituris ex capitis vulnere, & nõ potius in eadẽ superest dicamus. Atheneus huius euentus cãm facilem commentus est, sed non adeò veram, neruos nullos in sui lateris partes recta ferri, sed statim in exortu sese mutuò intersecantes, ad figuram græci X. singulos ferri in latus contrarium. Sed cum hoc falsum esse ipsa anatomes indicet, nihil refert a quo dictum sit, sed alia opus est ratione. Ea verò est hæc: vlcera in perituris, vt in prognostico dicitur, siccescunt, & deponunt tumores labiorum. Quibus enim in vlceribus tumores apparent (vt dicitur in aphorismo) non valde conuelluntur, sed his euanescentibus: quia cũ perit facultas rectrix in parte læsa, cessante sensu & dolore, & tractione alimenti, ac proinde arescente parte, non recipitur quod venit, quare quod mittebatur non receptum quo mittebatur, repellitur in partem contrariam, euanescũtque in vlcerata tumores, & conuulsiones appareant in cõtraria: magis verò si vlcerata pars posterior est, quàm si anterior. Hæc enim, vt in aphorismo citato dicitur, insaniam aut mala alia potius facit, quàm conuulsiones, nisi forte oculorum, qui quia ab anteriori cerebro recipiunt motum, possunt per vlcerationem partium anteriorum, facilè conuelli. Sed cur (vt hoc obiter in gratiam lectorum dicatur) si ex dextra sinistra, & ex sinistra dextra patitur, non etiam ex anteriori posterior, & ex posteriori anterior? Certè anterior eiusdem lateris cum posteriori, & posterior cum posteriori contrarij, parem contrarietatem

habet,

habet, tamen non parem distantiam. Propior enim est posterior posteriori, quàm anterior. Cùm verò fluxio ob dictam debilitatem errat a parte in quam tendebat, consentaneum est, declinet prius in contrariam proximam, quàm in contrariam remotam (alioqui & in longissimè positam, & multis modis contrariam feratur primum) quare ex vulnere dextra & posterioris partis, in posteriorem sinistram feretur, priùs quàm in anteriorem dextram, & ex anteriori in anteriorem aliquo modo contrariam, potiùs quam in posteriorem. Accedit quòd aphorismus ille nõ de vlceribus capitis, sed de quibusuis intelligitur. Sed hæc obiter dicta sunt. Huius loci gratia illud solùm dicere intererat, signum lethale esse in vulneribus, conuelli parte contraria, eadem enim ratione lethale fuit huic puero euanescere suppurationem è sinistra maxilla, & dextrum humerum suppuratum esse. Similis vulneratæ partis langor, & similis expultricis error.

16 *Post pleiadum occasum, ille qui aurem dolebat circa vigesimam, postea voce priuatus fuit, & dextrarũ partium impotens, sine febre sudauit. Dextra auris, dexter oculus, consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte, in sinistris verò distortus est oculus grauiter dolens. Ceruix dura facta est, tertia hora postea quam doluit.*

Hvic vigesima die febris rapta multitudine in caput, auris dolebat, crescente postea passione cerebri factus est paralyticus toto dextro latere, & vt solent paralytici, voce priuatus sudauit & febris, cùm abscessu, tùm sudore extincta. Auris dextra, & dexter oculus non valde consistebat, idest motitabatur, vt solent quibus resolutio imminet. Sed quo pacto auris non consistebat? Auricula enim non mouetur, auris verò solius sensus instrumentum est. Certè ita intelligendum est, dextra auris & dexter oculus consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte. Quia oculus non consistebat, & vtraque pars trahebat aliquid ex inferna parte: idest recipiebat fluxionem inferne

nè sursum venientèm: quod quidem indicabatur humiditate circa eas partes redundante. Non admodum curat Hippocrates distinguere pars quæ aliunde recipit, trahat, an recipiat solum, vtcunque enim hoc habeat, trahere dicit eam quæ recipit:id quod præcipuè in oculorum fluxionibus obseruaui. Nam & quinta sectione secundi libri dixit, pituitæ fluxiones ex mammis trahunt oculi. Sed addamus reliqua. In sinistris, inquit, distortus est oculus grauiter dolens, & ceruix dura facta est, tertia hora postea quàm doluit oculus. Hæc, conuulsione facta sunt. Nimirum dextra pars erat resoluta, & in sinistra oculus & ceruicis musculi conuulsi. Nam etsi, distorqueri potest oculus resolutione & conuulsione, conuulsiones verò potius sunt quæ à graui dolore incipiunt:& durities illa, ac velut rigor ceruicis, longè aberat à resolutione. Quare argumento à dolore antecedente, & à passione proximæ partis, constat sinistri oculi passionem conuulsionem fuisse. Non mirum autem alias partes conuulsione, alias resolutione tentari, passiones enim sunt, loco affecto, & materia, similes.

17 *POst pleiadum occasum, seruus Atici, à quartana correptus, fatuus permansit.*

FATVITAS frigida passio cerebri est, ex crudis succis, quales sunt pituitosi & serosi. Hi enim succi vergentes ad corpus faciunt resolutiones, & vergentes ad animam, fatuitatem: velut melancholici, vergentes ad animam faciũt insaniam, vergentes ad corpus conuulsionem. Nihilominus videmus multos ex melancholicis morbis in pasiones illas incidere, vt ex epilepsia melancholica, aut ex melancholia morbo, in resolutiones, & ex quartana, & dicta epilepsia, in fatuitates: quia melancholicus sanguis est admodum serosus, quia in eo boni, & mediocris sanguinis exiguum est, sed totus resoluitur in fæcem & serum, velut quædam vitiosi lactis genera, ex quibus casei & seri extrahitur multum, mediocriter crasi lactis & butyri nihil fere. Hac causa ex quartana sudatur multùm, & melancholici sunt saliuosi, ac reddunt copiosam vrinam. Pituitæ etiam multum colligitur, in melancholicis, ob debilitatem

bilitatem caloris,& incoctionem. Has ergo ob causas,nō immerito potuit hic ęgrotus ex quartana fatuus fieri.Quā-quam Alexander Trallianus,vt resolutiones neruorū quasdam ex melancholia esse dicit, videtur mihi dicturus, esse fatuitatem ex melancholia.

18 *ALius eodem tempore vera thyphlomania, in coxas & crura venit dolor,conquieuit,quotidie haud scio.*

VT fatuus, & qui velut mentis stupore tenetur, proxima sententiola dicebatur τυφλώδεις, & qui apertè multumque delirat, dicitur maniacus, ita qui mixtam habet passionem, dicitur Hippocrati typhlomaniacus, & passio ipsa typhlomania. Quanquam apud Gale.occurrit semper scriptū τυφομυνίκλο vetustate mutatis in. υ. Cùm hic ægrotus hac passione teneretur, dolore descendente ad coxam & crura, liberatus est. Nimirum vt sectione quinta secundi libri dicebatur,si caput doluerit ad pectus descendit, deinde ad hypochondria,postea ad coxam.

19 *EOdem tempore horridi, vomentes, & post indicationem fastidiosi, & biliosi, & splenes, magni, duri, dolentes, & hæmorrhagici. Quibusdam autem eodem tēpore post pleiadum occasum, ex naribus sanguis biliosus in splenicis.*

VEXABANTVR hoc tempore,vt in autumno plærunque solent,ora ventriculorum bile flaua, & fiebant morbi difficilis iudicationis, & amantes recidiuas. Illud quidem indicabant horrores & vomitus, hoc fastidia post iudicationes,& bilis effusa,& magni splenes,quia vt.6.epidemiarum sectione 5.dicitur, rigor (est verò eiusdem generis & horror, à superiori ventre fit:& vt.2. sectione eiusdem libri dicetur,Oris resiccatio,& amaritudo,& fastidium post iudicationem relicta,recidiuas minantur.Abscessus etiam ad lienem in difficilibus morbis fieri solent. Sunt verò sæpe lienosi tumores hæmorrhagici,idest sanguinem fundentes: quanquam non omnes per eandem partem: sed quibus tumet,

met,& intētus,ac velut sursum detractus lienest præcipuè si phlegmonosus videatur affectus,quod dolore & calore maximè significatur,ex naribus fiunt eruptiones, vt sectio-
, ne.3.lib. 2. dicebatur. Quibus verò minus tumet , & velut
, in latera & humiles partes distenditur, fiunt fluxiones ex hæmorrhoidibus. His itaq; meritò sanguis ex naribus bilio sus fluebat ob splenes,cū illi essēt magni,duri,& dolorosi.

22 *IN Cranone Nicostrati vxorem correptam, quatuordecima, statim anticipauit impotentia colli, & aliorū, & cibus inclusus est vsque ad decimam. Spiritus densus paruus impotentia, palpans digitis: delirans: sudores: distracta sunt ad dextram, ceruix, os, oculus, nasus.*

CORREPTOS, seu deprehensos, vocant medici, eos qui apoplectica aliqua passione repente corripiuntur, & omnium maximè catochos.Hac ipsa ratione dicit mulierē hāc correptam fuisse quatuordecima die morbi,hoc est in apoplexiam aut catochum ea die incidisse, vnde haud dubie mortua est.Narrat verò quæ hanc apprehensionem antecesserant,dicens correptam quatuordecima,anticipauit statim impotentia colli , & aliorum:hoc est,mulierem illā quæ quatuordecima diè morbi correpta est, anticipauit statim à morbi initio impotentia,hoc est,debilitas,& ægre mouere Collum,& partes alias omnes, vt brachia, & crura, & cibus inclusus est vsque ad decimam, hoc est aluum non exonerauit vsque ad decimam morbi diem.Quod qui dem duplicem habuisse causam est consentaneum,debilitatem musculorum abdominis, similem ei, quæ erat in reliquis partibus, & raptum humorum in partes superiores: quibus fieret, vt fæces duræ, à debilibus musculis exprimi non possent.Spiritus etiam hoc tempore fiebat paruus & frequens.Sed cur,dicens spiritus paruus densus, addit impotentia? Præcipuè cum dixisset mox,anticipauit colli impotentia,& aliarum partium? Videtur enim frustra repetitum illud nomen impotentia. Certè rarum quiddam & magnum innuens.Id verò est,respirationē talem, non esse factam ob dolorem partium supra septum transuersum, vt in prognostico ab ipsomet Hippocrate dicitur,fieri solere,&

qua sola causa fieri posse à Galeno putatur, sed ob impotentiam mouendi septum transuersum. Nimirum anticipauerat hanc, impotentia colli & aliarum partium, quare & musculorum pertinentium ad respirationem, quorum pręcipuus est septum transuersum. Necessarium autem videtur, causam hanc ponere respirationis talis, quanquam eius Galen. non meminerit. Nam si semiresolutum, & cum mouendi impotentia septum sit (quid autem prohibet ita esse) non poterit longum dilatari, quare dilatabitur motu curto: cùm verò vsui, vtpote quem non ponimus diminutum, non fiat satis, necesse sit, moueatur crebrò. Indicat etiam hoc ita habere spiritus sublimis, qui creber & paruus plærunque est & debilitati imputatur. Verùm quia per morbos acutos, qui cum febre fiunt, de quibus in prognostico agebatur, dolorosi affectus intra thoracem frequenter fiunt, impotentiæ verò huiusmodi, rarissimè, atque non ob ipsos acutos morbos, sed ob alios casus ipsis accedentes, vt paralysim, velut perpetuum quiddam statuit illic Hippocrates. Crebrum spiritum significare dolorem, aut incendium, crebrum scilicet cum exiguitate dolorem, cum magnitudine incendium, Gal. cùm in libris de dyspnœa, tum etiam vbique alibi, videtur contempsisse quartum & quintum libros epidemiarum, quoniam arbitror, videntur negligentius scripti quam tres priores, & qui proximè sequitur. Mihi verò ex his etiam videtur multum frugis capi posse. Fuit etiam palpans digitis. Quod quidem instantis delirij esse, in prognostico dicitur, in hac verò, euentus id apertè significauit. Nam delirauit etiam. Quapropter videtur hæc affectio, vsque dum in magnam & manifestam deprehensionem venit, velut ex ingruente apoplexia & phrenitide mixta fuisse, delirabat enim, & partes omnes sensim in resolutionem ibant: quæ quibusdam in partibus manifesta fuit: nam ceruix, os, oculus, nasus, ad dextram partem distracta sunt, per resolutionem, arbitror, partium sinistrarum. Nam etsi tortura faciei, conuulsione partis versus quā distorquetur, aut resolutione contrariæ, fieri possit, tamē impotentia quæ antecessit, & apoplexia subsequuta, nos vocant in resolutionē. Non poterant autē hæc nisi admodū pleno corpori cōtingere, vnde & sudores crebri fiebāt: & quatuordecima die in apoplexiam malum finitū est.

Vri-

21 *VRinarum subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlòra vitellos pisos referens. Huic aliquando vt pingue quiddam superstabat, hocque aceruatum, non multum dispersum, vt eneòrema disparatum, vt quod exit ex ouicula. Non subsidens, deinde mingebatur, & aliud quidem huiusmodi, aliud autem residens. Aliud huiusmodi paucum in latum dispersum: aliud perturbatum, aliud huiusmodi. Eneòrema nubeculæ nigræ quæ videretur crassitudinem habere. Laxum autem aliud tenue, aliud eneorema tenue tale, aliud quale equi, aliud vt quæ caliginosa.*

NON est Hippocratis institutum hoc loco, logicam partitionem, & quæ differentias omnes vrinarũ contineat, facere, sed memoriæ mandare, eas quæ ea tempestate in ægrotis occurrebant, exercitationis, & experientiæ gratia. Proinde veritatis nunc & obseruationis, magis quam logicarum differentiarum studiosus, collatione cum rebus quibusdam, quæ extra nos sunt, & cum vrinis aliorum animalium, qualia & quomodo apparebãt, quam maximè ratione potest, conatur fideliter explicare Atqui, quia nõ solum in multis ægrotis apparebant variæ differentiæ, sed in quibusdam etiam eisdem, nunc hæ, nunc illæ; cùm dicit aliud huiusmodi, aliud alterum, significat, cùm idem ægrotus pluries viseretur, aliam vrinam fuisse huiusmodi, aliam non. Sed percurramus singula verba. Vrinarum, inquit, subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlòra vitellos pisos referens. Orobinum contentum vrinæ, duplex est, quoddam sola figura orobinum vt grana orobinis similia, alba tamen; quoddam colore & figura orobi granis simile. itaque, quæ vt grana quædam sunt figura, simulque frustrulis veterum vitellorum colore similia, orobina simpliciter sunt. Quæ grana alba, sunt orobina alba: quæ verò sunt frustrula alba, non tamen figura vt grana, sed vt ramenta, est alba ramentosa subsidentia. Hæc quidem fiunt exulceratione viarum: orobina verò vstione succorum: alba, pituitosorum

 sim-

, simpliciter orobina, sanguinis biliosi. Huic (addit) aliquã
, do vt pingue quiddam superstabat, hocque aceruatum, nõ
, multum dispersum, vt eneòrema disparatum, vt quod exit
ex ouicula. Scilicet, hypostasi orobinæ simili vitellis pisis
(illam enim refert illud, huic) superstabat aliquando vt
pingue quiddam, non qualecumque, sed aceruatim mictũ.
Merito sane; nam illud orobinum fit, sanguine bilioso in renibus
vsto, significat verò pingue confertim mictum, vt in
aphorismo dicitur, calorem renum. Proinde cõsentaneum
est, quibus talia orobina minguntur, supernatare etiam pin
gue aceruatum, non multum dispersum, vt simile sit eneoremati
disparato, vt (inquit) quod exit ex ouicula, idest
quale est quod apparet in ouium vrinis. Quo loco licet mirari
Hippocratis diligentiam, qui obseruabat nõ solum hominum,
sed aliorum etiam animalium vrinas, quo aliquid
inde fructus caperet, conferens vrinas cum vrinis ad earũ
agnitionem: aut etiam ad cognitionem naturæ. Nimirum
erat contemporaneus, & amicus Democriti, qui omne genus,
vel reptilium dissecabat, tanta erat philosophorum il-
, lius seculi diligentia. Sed videamus reliqua, non subsidens,
, inquit, deinde mingebatur, & aliud quidẽ huiusmodi, aliud
, autem resides, aliud huiusmodi paucum in latum disper-
, sum, aliud perturbatum, aliud huiusmodi. Hoc est, aliquando
erat vrina ex qua nihil separabatur. Neque tamen illa
perseuerabat, sed alia mingebatur huiusmodi, alia residẽs,
alia huiusmodi, hoc est, non residens manifestè, sed habens
paucum dispersum in latum, alia perturbata, alia rursum
huiusmodi, hoc est non perturbata, sed in qua nihil residebat.
Quod quidem significabat, multos, varios, & inæqua-
, liter coctiles succos: Eneòrema, inquit, erat nubeculæ nigræ,
hoc est in quibusdam erat quod continebatur nubecu
la nigra, quæ videtur crassitudinem habere, hoc est quæ ob
, nigritiem videbatur crassior quàm erat re vera. Erat verò
, aliud eneòrema laxum (hoc est disruptum, deiunctum, seu
sparsum: denique non continuatum, & cohærens) tenue,
aliud tenue tale, hoc est tale qualis nubecula continuata,
quæ etsi ob nigritiem videretur crassa, erat tenuis. Nihil au
tem habet admirationis descendere cum vrina, nigrũ quod
tenue sit. Nam habet etiam melãcholia partes satis tenues,
immo verò multas. Nam vt nuper monstrauimus, est admo

dum

dum serosa, & lienis substantia nutritur nigro & tenui, quę proinde, vt est nigrior, ita tenuior hepate, & alijs visceribus. Addit, Aliud quale equi, aliud vt quæ caliginosa. Quę verba ad ipsam fusuram vrinæ referuntur, non ad aliud quidpiam quod in ipsa contineatur, aut innatet. Constat vrinam qualem equi, esse, eam quam in aphorismo vocat similem vrinis iumentorum, dicitque significare dolorem capitis, qui adest aut aderit: quæ quidem est perturbata, non vtcunque, sed perturbatissima. Itaque quanquam dixerat antea perturbata, & nunc dicit quale equi, non est repetitio inutilis. Non enim quamcunque perturbatam dicimus esse qualem equi. Caliginosam vrinam, aut qualem caliginosam, vocat, vrinam obscuram, magis quàm crassam. Vt ergo videmus succos quosdam esse crassos non valde obscuros, sed pellucentes: ita constat esse alios turbidos obscuros, & tenues. Non enim obscuritas æque comitatur crassitiem, vt dictum est, sed est aliqua crassa clara, aut saltem non valde obscura vrina, & alia caliginosa tenuis, aut saltem non valde crassa. Cum summa enim tenuitate non potest esse nisi aquosa, quæ est alba perspicua, neque cum summa crassitie, nisi cenosa, quæ est etiam obscura. Verum potest esse inter hæc alia minus obscura, quam pro crassitie, alia minus crassa, quam pro obscuritate: illa significabit, pituitam vitreæ substantiæ non absimilem, hæc, melancholiæ tenuem ichorem.

22 *QVi primus delatus est adolescens, huic vrina pura tenuis, omniū deiectio tenuis, multa, sine bile. Lingua aspera admodum, febris valde vrens, insomnis. Aluus curua. Hic delirauit arbitror octaua procaciter, exurgere, pugnare, turpia loqui fortiter, cùm talis non esset. Huic venientibus confertim vrinis multis tenuibus ex suppressione, somnus factus est continuus, & sudor qui videbatur iudicatorius, ex quo talis fortasse circa decimā. Deinde & insaniuit statim, & mortuus est celeriter, vndecima die. Occasionem arbitror, bibere merum multum, antequam insaniret. Pauci anni huic prope viginti.*

Qvae febris esset hæc, & quæ eius causa, & quò, quouis tempore, humores quique reperent, ex ipsis symptomatis licet agnoscere. Ardentem enim fuisse ex bile, eaque exusta, vt atræbilis naturæ iam accederet, indicat linguæ asperitas, & quòd febris erat valde vrens, & peruigilium, & delirij species. Causa autem qua bilis meracior est facta, duplex esse videtur, ipsum incẽdium febris: & quod aqua, qua solet bilis dilui fundebatur largiter, in primis per secessum, deinde per vrinam. Et cùm aqua deorsum inclinaret, bilis facta calidior & meracior, rursum efferebatur. Quod indicabat vrina pura tenuis, hoc est alba & perspicua, qualis aqua: & deiectionem, per febrem vrentem, sine bile esse. & peruigilium, & curua aluus. Hoc est aluus tumida, elata, & proinde incurua. Ea enim cùm deiectio aquæ multa fieret, detenta circa viscera bile, & sursum eunte, fiebat. Quod subsequutum delirium declarauit. Delirauit (inquit) arbitror die octaua. Nimirum cùm non esset Hippocrates satis certus qua die, vt fieri solet, cùm principium morbi non satis exactè ex relatione agnoscitur, aut inter duos aliquos dies mutatio euenit, reiecit illud in octauam ob naturam tempestatis illius, qua omnia sexta aut octaua recipiebant insignes mutationes. Quantum verò delirium
, esset, multis exagerat Hippocrates dicens, delirauit proca-
, citer, exurgere, pugnare, turpia loqui fortiter: & (quod magnitudinẽ delirij maximè auget) cum talis non esset, hoc est cum ipse alioqui esset honestus, & modestus, & temperans. Huic ab initio fuerat mictio exigua, a qua, vt est consentàneum deriuata ad aluum: & bile, quæ mictionem mouere solet, sursum elata. Nam vt dicit, fuit omnium deiectio multa sine bile. Cùm verò nomen hoc αποςασις latine abscessus, significet præcipuè deiectionem alui, & hic non de omnibus eius tempestatis ægrotis ageret, sed de solo hoc adolescente, constat dictum esse omniũ deiectio, quasi omnis deiectio. Itaque, quia erat omnis deiectio tenuis multa sine bile, vrina reddebatur exigua vsque dum post octauã, erumpente arbitror parte aliqua bilis, eius qua aluus tumebat, per vesicam, minxit cõfertim multa tenuia, & somnus factus est continuus, & sudor, bile effusa, pariter per vias vrinæ, & corporis habitum, & ad tempus recedente à cerebro: quod tũc temporis, sanguis pituitosus occupauit. Su

dor

dor ille iudicatorius videbatur, quia circa decimam, quæ his morbis qui mouentur per pares, est pro vndecima. Et ob hanc ipsam rationē, Hippocrates non satis certus diei, reijcit in decimam, dicens, circa decimam fortasse: & quia sudor calidus erat per totum, vt hæc etiam causa magis iudicatorius esse videretur. Tamen cum nullæ concoctionis notæ antecessissent, non poterat esse iudicatio perfecta. Fortasse non fuisset inutilis, nisi, dum hæc agerentur, adolescens per intemperantiam bibisset multum merum. Ex hac vero occasione insaniuit statim, & mortuus est celeriter, vndecima enim die. Meritò sanè intra diem & noctem ab occasione. Eo enim tempore iudicantur, quæ à causis procatarticis fiunt, graues noxæ. Et quid ni fieret, ex vino multo mero, adolescenti viginti annorum, in summo febris ardentis, cum phrenitide, constituto?

23 *EVmenis vxor, autumno vomuit bilem nigram, & odores manifesti, & febres horridæ, & cardialgiæ biliosæ, in breuia vomens, & lumbricum. Deiectiones tenues, totum tempus ante occasum pleiadum desinebant circa ipsas sanguinis eruptiones, & breuiores febres, & statim reuertentes breuibus recidiuis, & cibum non capientes, & excocti, & anxij, & cardialgici, & ferini in iudicationibus, & rigore affecti, & biliosi ἀσώδεες.*

Incipiens ab ijs quæ vxori Eumenis acciderunt digreditur ad ea quę in commune, ea tempestate, accidebant multis. Non dicit qui fuerit morbus præcipuus vxoris Eumenis, consentaneum autem, fuisse febrem acutam & periculosam, quales autumno solent fieri. Quicunque autē fuerit ex his symptomatis quæ illi acciderunt, constat fuisse periculosissimum: siquidem os ventriculi laborabat multum, a materia biliosa malignè putrescente. Vomebat enim nigra, & admodum graucolentia, & habebat cardialgiam biliosam, hoc est dolorem oris ventriculi à bile. Vnde fiebant febres horridæ, quia, vt dictum est, sæpe sensus eius partis facit, vt ea patiēte crebrò rigeant aut horreant ægroti. Hinc etiam fiebat, vt crebrò vomeret, irritato scilicet

ore

ore ventriculi:mirum verò quòd tales succos in ventricu-
lo colligens,lumbricum vomeret.Nam acres & acidi neca-
re solent animalcula huiusmodi. Sed hoc quidem necesse
erat fieri,in intestinis gracilibus genitis ex semiputri chylo
lumbricis,& ascendentibus in ventriculum,vbi necarentur
à malignis succis, & eorum vi extincti reijcerentur. Non
dicit quem habuerit exitum morbus: ego verò suspicor,
mortuã esse hanc mulierem. Quia vomitus nigros, & gra-
ueolentes, in perniciosis ponit Hippocrates in prognosti-
co. Deinde diuertit ad ea quæ in multis obseruabat, hæc
scilicet, deiectiones tenues per totum tẽpus ante occasum
pleiadum,hoc est per totum autumnum:desinebant etiam
circa ipsas, hoc est circa ipsarum occasum,& ineunte hye-
me, sanguinis eruptiones, & febres fiebant breuiores quã
superiori autũno,& statim reuertentes breuibus recidiuis,
hoc est, ex breuibus intermissionibus habentes breues, &
multas recidiuas:& erãt ægroti valde fastidiosi,& excocti,
hoc est vsti,& anxij,& cardialgici,& ferini in iudicationi
bus, & rigore affecti, & biliosi, hoc est bilem hac & illac
effundentes,& colore ac reliquis symptomatis,bilem præ-
seferentes. Vbi legi, anxij, Græcè dicitur ἀσώδες quæ vox
solet significare fastidiosos, eos præcipuè qui ex satietate
fastidiunt. Hic verò constat,id nomen non dici de fastidio
sis, nam dixerat ἄσιτοι hoc est cibum non capientes: non
adderet verò fastidiosi: quia vox hæc ἄσιτοι multò magis
aborrentes à cibis significat quam ἀσώδεις, etiã cùm hæc
de fastidiosis dicitur. Quare ineptè, cùm dixisset ἀσιτοὶ,
adderet ἀσώδες. Sed hic ἀσώδες dicuntur anxij. Velut &
paulò post, in hoc ipso libro. Ferinum Hippocrati enarrã-
te Gal. libello de antiquatis vocibus,significat nonnunquã
lumbricos,aut morbum per quem bestiolæ illæ reijciũtur:
nonnunquam vlcus agreste & malignum. Est etiam cùm si-
gnificat tabescentiam.Hic nulla ratio est, qua de vlceribus
intelligatur id nomen: tamen duorum alterum significare
potest,ægrotos circa solutiones morborum acutorum ta-
bescere, aut per morborum iudicationes reijcere lumbri-
cos,& vtrumque quadrat naturæ temporis. Nam tabes fa-
miliares sunt autumno,& Hipp. (quem locum Gal. lib. de
vocibus antiquatis citat)vocat autumnum ferinum,à lum-
bricis,qui eo tempore multi gignuntur. Et in hanc de lum-

bricis

bricis suspitionem feror potiùs, ob id quod de vxore Eumenis dixerat, in breuia vomens, & lumbricum. Itaque dicit, in iudicationibus illa tempestate lumbricos apparuisse. Quibus autẽ causis singula illorũ fierent, cõstat ex sæpe iam dictis. Illud solum nunc sit satis dicere, omnia quidem fuisse morborũ periculosorũ, & difficilis iudicationis, quales autumno, præcipuè solito insalubriori, erãt familiares.

24 *ADolescens peregrinus. Tertia sanguis ex naribus multus & quarta, & quinta. Sexta stetit, compositè delirauit. Septima aluus stetit comatosa erat reuersio tertia die, aluus destitit eniti. Vrinam non vidi circa iudicationẽ vt oportebat: circa pleiadum verò occasum austrina & pluuiæ erant, & tunc adolescens mucosa, subbiliosa, cocta, deijciebat. Lentas multas deiectiones. Febris continua, lingua arida. Iudicatus est sexta. Septima statim arripuit, dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum & crassum sexta.*

Ex redundantia sanguinis pituitosi magis quam biliosi, ob austrinam constitutionem caput occupante, videtur morbus hic natus. Nam occupari caput, fluxio sanguinis de naribus in principio apparens, & expurgatio ex aure, quæ morbum finiuit, apertissimè indicarunt, præter deliriũ & comam non fuisse autem sanguinem biliosum nisi modicè, modus delirandi, qui fuit moderatus & compositus, velut ex sanguine mitiori: abundantiam pituitæ, coma, & deiectiones mucosæ, lentæ, & multæ, & quod ex aure, exijt. Lentum enim illud etiam fuit & crassum. Fuisse tamen etiã nonnihil bilis (nam qui posset non esse in ardente febre) indicarunt deiectiones, quæ etiam fuerunt subbiliosæ, & arida lingua: tamen hæc minus, quia ex salsa etiam pituitæ qualitate fieri poterat. Vbi dicitur, & tunc adolescens, mucosa, subbiliosa, cocta, deijciebat, in quibusdam codicibus desideratur illud cocta, & sententia nihil læditur. Nam reuerà illa non erant cocta. Crassa enim fiunt quæ coquuntur, non lenta. Quare suspicor redundare eam voculã, aut significare descendisse simul cum succis crassis & lentis,

fæces

fæces similes ijs quæ ex aluo egeri solent. Illæ enim cùm crassitiem quandam,& colorem quendam,sunt consequutæ, sunt quodammodo coctæ. Enumeratio dierum in hoc morbo est difficilis, quia Hippocrates noluit id oratione satis explicare, & præpostero ordine videtur narrationem prosequi, vt vix intelligas quæ dicit, an de eisdem diebus pluries disserens, an de diuersis, dicat. Ego verò curabo vt apertè explicem. κωμματόδης ὑποστροφὴ seu ὑποσροφὴ (nam nihil differt) significare solet Hippocrati vt Galenus dicit in libro antiquarum vocum, accessionem quæ cum comate reuertitur:velut solent quibusdam, tertianæ, aut quotidianæ, redire semper cum sopore. Quare vbi dicit erat comatosa reuersio tertia die,ne intelligas aliquam recidiuam factam esse tertia die ab aliqua iudicatione: sed eum figuram morbi exponere,ac si diceret,tertiaquaque die fiebant accessiones cum sopore. Nam si de aliqua recidiua loqueretur, non diceret erat reuersio comatosa: sed fuit. Itaque dicit hanc febrem, fuisse continuam cum lingua arida, & habuisse accessiones comatosas tertianas, & vsque ad sextam diem, qua stetit, fluxisse sanguinem à tertia. Aluum etiam dicit stetisse septima: antea enim fluxerat, qualibus postea dicet.His dictis de morbi figura,addit quæ ad iudicationem pertinuerunt, dicens primùm quæ circa iudicationem, & ante ipsam euenerunt, deinde qua die facta sit iudicatio,deinde quæ subsequuta sunt. Aluus,inquit,destitit eniti, & vrinam non vidi circa iudicationem, vt oportebat. Hoc est cùm aluus antea niteretur semper excernere,& flueret, circa ipsam iudicationē destitit (nam vt mox dicetur iudicatio facta est die sexta, & septima aluus iam stetit) & vrinam,inquit, non vidi, qualem oportebat quo bona esset iudicatio,concoctam scilicet. Quid ergo apparuit ante iudicationem? Cùm,inquit, tunc circa pleiadum occasum essent austrina & pluuiæ, quæ scilicet alui fluxiones nata erant facere,adolescens mucosa subbiliosa cocta deijciebat. Lentas & multas deiectiones, quæ scilicet redundantiæ erant,magis quàm quòd materia superata reijceretur.Proinde tametsi febris erat continua & acuta(hoc significabat lingua) quales sunt quæ iudicari consueuerunt, tamen iudicatio quæ sexta die est facta tam fuit infida,vt mox die septima febris reuerteretur. Neque mirum:

nam

nam illa iudicatio habuit omnia,contra ac oportuit. Nam concoctiones non apparuerunt,& euacuationes quas tunc oportebat incipere, tunc cessauerunt. Itaque iudicatus est sexta infide. Quia septima statim arripuit eum febris, quæ tamen rursus eadem die dimisit illum cum tremore. Non arbitror cum tremore propriè, vt Galenus vti eo nomine vult,vt scilicet est motus talis à sola debilitate facultatis animalis, non enim tam repente fit facultas ex forti ita languida, & rursum ex ita languida fortis. Quare non tam repente incidisset,aut diutius durasset tremor. Sed qui ita incidit est, τρόμος ῥιγώδεις, hoc est partim tremor,partim rigor. Quem Galen.dicit Hipp. vocari non τρόμον,sed τετρέμον. Mihi etiam nomine τρομος videtur Hippocrates vti pro tremore rigoris participe. Sunt verò tales multi tremores. Ita enim tremunt qui timent, & labia eorum quibus instat vomitus,& crura earum,quibus partus. Huic adolescenti magna causa rigendi fuit, cum, vt euentus indicauit, pus aliquod circa auris partes gigneretur. Languidiori ergo facta facultate à febre prægressa, contigit cum dimitteret,fieri tremorem cum rigore:non expurgata verò mali causa: sed procedente eius suppuratione, sexta die à recidiua (non enim fit à principio sexta, quàm antecessit septima) fluxit ex sinistra aure lentum & crassum:pituitosum scilicet,non bene suppuratum,quandoquidem lētum. Itaque hic etiā ægrotus fuit vnus eorū qui sextis diebus recipiebant insignes mutationes,& totus morbus videtur attigisse, aut decimam tertiam, aut solum duodecimam, vt longior aut breuior fuerit ea intermissio febris, quā sexta attulit. Tametsi enim dicit statim septima febrem rediisse, non dicit qua hora,potest verò esse in viginti quatuor horis septimæ, & siquas alias sextæ etiam dimisit, tanta differentia. Sed hoc non multum refert. Quod tota dictio cōtinet,ego,aliter compositis verbis dicam apertius Adolescens peregrinus habuit febrem continuam,& linguam aridam, & comatosas reuersiones tertiis diebus. Tertia die sanguis ex naribus multus,& quarta,& quinta,& cùm esset tunc circa pleiadum occasum austrina & pluuiæ, adolescens mucosa subbiliosa cocta deiiciebat,nō vt cumq;:sed lentes & multas deiectiones. Sexta stetit sanguis, & ille

delirauit

delirauit compositè, & iudicatus est, aluus niti cessauit, & non vidi vrinam circa iudicationem, vt oportebat. Septima stetit aluus, & statim febris arripuit, & dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum & crassum sexta.

25 *PVero Phagedæna laboranti, dentes inferni, & supernorum & infernorum anteriores emergebant, cauum habebāt. Quibus os ex palato abscedit medius nasus subsidet: quibus verò dentes anteriores supernæ partis censentur habere extrema lata. Quintus ab anterioribus quatuor radices, secundum binas coniugatas, vt ad vtrūque vicinum dentem, omnes quidem reflexas ad internā partem. Iuxta tertium dentem suppurationes plures, quàm iuxta alios omnes. Et quæ ex naribus crassæ fluxiones, & à temporibus dolores ex hoc maximè fiunt. Exeditur hic maximé. Quintus ex medio quidem excrescentiam habebat: duas autem ab anteriori parte. Paruus primus interiùs iuxta duos exedebatur. Radicem vnam crassam acutam habebat septimus.*

HAEC oratio partim pertinet ad disputationem de abscessibus, partim ad causas simitatis, partim ad anatomem: tota tamen ad dentes. Accipere solent dentes, magnam, & numeri, & magnitudinis, & figuræ, differentiam in varijs hominibus, maiorem multò, quam aliæ quæcunque partes. Sæpe enim qui huic minores illi sunt maiores, & qui huic plures, illi pauciores radices habent, est tamen quædam formatio communis plurimis, quædam eorum quæ Hippo. hic dicit, notat vt pertinentia ad communem formationē, quædam vt rara. Quæ tamen hæc sint, non aliter intelligere possis, quam sciens, quæ accidant plerisque. Dentes esse solent triginta duo, in vtraque maxilla sedecim. Quatuor anteriores siti in anteriori & media mandibulæ parte, ampli & acuti, quibus ad incidendum vtimur, vocanturque ob id incisorij duo vocati canini ob figurę similitudinē, vtrinque

que vnus,quibus vtimur ad frangendum, decem molares, quibus vtimur ad comminuendum, vtrinque quinque. Incisorii, & canini habent radices singulas:canini longiores multò, & crassiores,ac magis rotundas, vt cùm omnes infixi sint vt claui, hi videantur esse claui grandiores. Molares habent radices plures, duas enim aut tres, aut quatuor. Nam neque in omnibus hominibus,neque omnes molares, neque in ambabus maxillis,totidem.Superiores enim plures quam inferiores, & qui ad postremam maxillæ partem spectant,plures quam anteriores,radices habent: vt plurimis, in superiori maxilla tres postremi molares habeant quaternas, & duo anteriores binas. Postremi etiam habẽt radices tortuosas magis,firmitudinis gratia,quam anteriores.& superiores quam inferiores. Omnes recipiunt perradicem venam & arteriam, ex iis quæ in totum caput ex iugularibus distribuuntur, & neruum ex tertio pari descendentium ex cerebro. Omnes solent excipere abscessus præcipuè ex capite. Nam & secundo libro sectione prima, inter abscessibus opportunas partes,dentes numerauit. Nũc ergo dicit,puero laboranti phagedæna (secundum os scilicet:quæ pars exedentibus vlceribus crebrò solet corripi) dentes maxillæ inferioris (omnes scilicet) & vtriusque maxillæ anteriores (qui dicuntur incisorij) emergebant,idest excidebant,nempe suis alueolis,& cauum habebant, hoc est,caui alueoli pro dentibus relinquebantur. Sed cur cùm dixisset dentes inferioris maxillæ omnes emergebant, addit, & superni & inferni anteriores? Frustra enim videtur repeti,& inferni?An vt significetur faciliùs corrumpi infernos supernis,& in vtrisque anteriores posterioribus? Hinc arripit occasionem digrediendi ad simitatis causas (quod physiologicum nunc pathologicum est) ac dicit, quibus os ex palato abscedit, medius nasus subsidet. Os hoc esse videtur quod Vesalius vocat sextum maxillæ superioris, quia collocatur ad finem palati, qua narium foramina in oris amplitudinem pertinent. Hic cum firmentur vt quodã cemento nares, si ob corruptionem id os dehiscit ab aliis, & subsidet,media etiã nasi pars subsidet,vt fieri solet,morbo Gallico aut Elephante correptis. Quoniam autem duodecim ossiculis,proprijs finibus circumscriptis,cõstat maxilla superior (nisi etiam pluribus) fit sæpe, vt illorum aliquod

quod putredo deuastet, quæ alia, ne attingat quidem. Quibus verò inquit, dentes anteriores supernæ partis excidunt, censentur habere extremum nasum latum, quia maxillæ lamina exterior, eleuari ab infixis dentibus desinens subsidet, ac cum illa nasi extremum. His dictis transit ad dentium historiam, & vocat quãtum ab anterioribus, tertium molarem. Anteriores enim hic dicit duos anteriores & omnium medios, quorum vterque est primus sui lateris. Oportet enim intelligere mandibulam per medium in duas partes sectam, vt reuera gemina est. Inter dictos enim duos dentes, habet ossium agglutinationem. Ergo post hũc primum, in quouis latere superest incisorius vnus, & caninus alter, quare tertius molaris, est post primum quintus dens. Ille, atque ab illo etiam reliqui molares, quartus & quintus præcipuè in superiori maxilla, habent quatuor radices, binas ad vtrumque vicinum dentem, omnes reflexas ad internam partem. Hinc redit ad abscessus, ac docet quiddam quod apud Hippoctatem magna cum voluptate reperi, vtpote sæpe à me notatum. Iuxta tertium dentem suppurationes plures fieri quàm iuxta alios omnes, ac proinde sæpius exedi, & huic condolere magis tempora, & fluxiones crassas nasum ob hunc magis, pati. Causa qua tempora condolent dentibus, est in ea portione nerui tertiæ coniugationis, quæ erumpit è caluaria, qua coarticulantur mandibulæ. Ea enim distribuitur in tempora & radices dentiũ, vnde compassio temporum & dentium. Quòd verò maior compassio cum tertio, hoc est cum canino, fit: causa est maior crassities & longitudo radicis, excipit enim ob id plus nerui, venæ & arteriæ, quam alij, & naribus propiùs accedit, & rectius situs est. Quæ mox sequuntur pertinent ad dissectionem, Quintus, inquit, ex medio quidem excrescentiam habebat, duas autem ab anteriori parte. Quintus hic dicitur secundus molaris. Duo enim incisorij sunt, & vnus caninus, post quos secũdus molaris, est quintus dens. Hic, vt & primus, rarò habet quatuor radices: sed cum plurimas, tres duas ab anteriori acie, & aliam velut ex medio dente erumpentem. Addit paruus interius iuxta duos exedebatur. Hoc rursum pertinet ad abscessus, dicitur verò paruus primus, secũdus incisorius, quia incisorij sunt primi dentes, duo verò medij sunt maiores multo aliis, proinde

alij

alij dicuntur primi parui. Alter ergo horum interius exedebatur iuxta duos proximos, hoc est pertingente exesione duos dentes proximos. Addit deinde aliud, qđ vtrarum notauit. Septimum. s. in quodam homine habuisse radicē vnam crassam. Septimus. n. est quartus molaris, qui habere solet quatuor, aut minimum, tres radices. Verùm, vt diximus, dentium formatio magnam recipit varietatem.

26 *Athenadæ puero masculo doluit a sinistra parte infernus dens, supernus a dextra. Huic auris dextra suppurata est, cum non amplius doleret.*

Quandoquidem non dicit, qui dens, suspicor fuisse tertium, quem oium maximè solere tentari dolore, nuper dixerat. Fuerit verò ille, aut quiuis alius, meritò malū ad pus per aurem venit, vt solet. s. Quia cōiọ magna est dentibus cum aure, cum quintæ coniugationis neruorum cerebri, pars, abeat ad aurem, pars concrescat prope maxillarū articulationem cū parte tertiæ, quæ emittit surculos in dentes. Meritò ēt cessauit, cùm primū pus apparuit, dentis dolor: quia quæ in hanc partē mittebat cerebrū, in aliā mittere cępit. Atqui hoc est ꝑ abscessum liberari. Nā vt de his mutationib. dixit Hippo. impossibile est oīa simul dolere.

27 *Post pleiada clemens cęlum, nubilosum, & caligines. Iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores. Reuertentes febres, & erratico modo, & fastidiosæ, & biliosæ, & dysenteriæ, fastidiosæ, & biliosæ.*

Post pleiada dicit, quod paulò post dicet post pleiadū occasum, tunc n. fuerunt austrina, quæ faciunt clemens cęlum, & nubilosum, & caligines, vt ex superioribus cōstat. Tunc inquit fiebant iudicationes quintanæ, & sextanæ, & septimanæ, adhuc autem & longiores, reuertentes febres & erratico modo, hoc est, iudicationes accidebant quintis, sextis, & septimis diebus, aut adhuc plurib. Reuertebātur verò, & certis diebus, & erratico modo. Ad hanc

eandem sententiam pertinent, & eius exempla sunt, quæ paulò post dicit. Post pleiadũ occasum austrina. Quæ quinta die iudicabantur, intermissa vna repetebant. Et illa ẽt. Sutor quidam septima iudicatus est, vna intermissa, altera rediјt: rursus, quarta iudicatus est. Alius, ex ijs qui a Loocy de venerant, septima iudicatus est. Alius quarta. Moschus nona. Largus sanguis ex sinistra, modicus ex dextra nare, ad decimamquartam ad iudicationem. Rursum, delinquẽtes circa edulia decima septima fiebant. Nimirum hi partim iudicabantur quinta, sexta, aut septima, partim tardius recidebant, partim vna die interposita, partim rárius incertis interuallis. Quia hæc omnia pertinent ad difficiles iudicationes, quales autumnalibus, aut ex autumno cadentibus morbis, sunt familiares. Erant etiam fastidiosæ, & biliosæ febres. Quia, arbitror, non acciderunt, initio hyemis frigora tempestiua, quæ extinguerent bilem, & ob eandẽ causam fiebant dysenteriæ, fastidiosæ, biliosæ. Magnum est, in dysenterijs non fastidire cibos, quia venter superior bene habet.

28 *Circa pleiadum occasum austrina fortiter erant, hæmorrhagiæ & febres tertianarum figuram referentes, epiliarum naturæ.*

Cvm, vt dictum est, hoc initium hyemis non valeret bilem extinguere, fiebant hæmorrhagiæ (biliosus. n. sanguis maximè fluit, & auster non cohibet, sed potius fundi facit) & per putredinem bilis intra venas, quam austrina constitutio omnibus succis, quin & rebus omnibus, nata est afferre, tertianę continuæ. Quas Hipp. vocat τριτεοφυέες. Cùm verò non posset, non ea anni pars aliquid pituitæ adijcere, succorum calidi & frigidi mixtione, contrahebant febres naturam epialarum, per quas simul ardère, & algère, videntur corpora.

29 *Qvi in sutrina decumbebat, sanguinem fudit valde biliosum, deiectio pauca, indicatus est septima cum rigore.*

Quia

QVIA sanguinem fudit valde biliosum ex naribus, habuit deiectionem paucam. Cōscendente.n. multa humiditate, & ea biliosa, in caput, siccata sunt stercora in ventre, & cessauit fortasse quotidiana irritatio intestinorum, quam affert bilis. Siccauerit ēt fæces ipsa febris, quę fuerit ardens: cui familiaris iudicatio est rigor, siquidem a febre ardente rigore superueniente solutio. Cum ergo hic non acciderit sexta, qua solet esse malus, sed dierū optima, potuit iudicare, & si morbus processerit per difficilia. Fluxus enim ille sanguinis ante iudicandi tempus, malum erat signum, vt causa verò videtur fuisse bonus, quia non vt stillæ, sed copiosus.

30 *PVer qui iuxta extremam cauponam, fudit sanguinem die quarta, mox multum nugabatur, aluus retinebatur, hypochondrium dolorosum durum, ad glandem die sexta deiecta sunt mala, chlora. Septima mane iactatio, multus clamor, venarum pulsationes iuxta vmbilicum.*

NON dicit quem habuerit exitum hic morbus, suspicor tamen puerum mortuum fuisse nō multo post, aut si forte fortuna euasit, euaserit suppuratus. Quia sanguis de narib. fluens malus est, vt dr̄ initio primi prædictionum, præcipuè si quarta die appareat (cā dicta iā mihi antea est) indicat verò phrenitidem, quod mox euenit, mox.n. multū nugabatur, quod est blandius delirare. Aluus renitebat̄ huic, vt proximo ægroto, grauius verò, quia fuit hypochondriū durum & dolorosum. Hoc.n. est inflammationis, quam ēt fuisse ex valdè calido ac bilioso sanguine, exeuntia diei sextæ declararunt, cum essent chlora. Sed inflammatione in summum aucta die septima, factæ sunt venarum pulsationes in hypochondrio, de quibus in prognostico dicit Hippo. furorem significare (id verò est ob magnitudinem inflammationis) cuius snīæ accommodatissimum exemplū hic puer præstat, cui simul cum pulsu circa vmbilicū, iactatio, & clamores contigerunt. In tanta ergo ventris inflammatione, quid posses aliud expectare, quàm mortem, aut

saltem suppurationem? Non.n. inflammatio infra vmbilicum consistebat, sed ab hypochondrijs ad vmbilicum.

31 *IN acutissimis febribus, pulsus creberrimi ac maximi.*

Contendunt quidam Hippocratem nullibi de pulsibus agere. En verò locus, vbi febrium pulsus describit. Pulsus inquit in febrib. acutissimis creberrimi ac maximi. Quia febris, hoc est aucti præter naturã caloris in corde, pulsus, sunt magni, celeres, & crebri. Maximarũ ergo febriũ, maximi celerrimi ac creberrimi. Si verò sunt maximi, ac creberrimi, necesse est sint ẽt celerrimi. Si.n. ab aucto calore incipit magnitudo, prius accedet celeritas, quã crebritas: si verò a debilitate, aut incommoditate arterię incipit crebritas, prius accedet celeritas q̃ magnitudo. Nõ pñt ergo esse creberrimi & maximi, quin sint celerrimi. Tales verò sunt magnarum febrium, vt febrium omnino, maiores, celeriores, & crebriores.

31 *QVale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.*

Hoc est, oĩs morbus exacerbatur ad vesperam. Cõstat vero intelligi, morbum pendentem ex materia, atque nisi figura propria morbi impediat. Si cui.n. summo mane est accessionis initium, & ad vesperam inclinatio, leuabit̃ ad vesperam. Cùm vero accessio id non facit, ipsa diei hora ex sese, facit vt morbus exacerbetur: & ęgroti, quin & valetudinarij oẽs, sibi ipsis magis displicẽtes fiant: quia vt lumine, calore, & motu, & vigilia, euocantur ab internis excrementa, ita tenebris frigore, & quiete, & somno, occurrunt ad viscera grauãtq; partes. Proinde, cũ accessionis inclinatio nõ incidit in eã horã, ad vesperã ingrauescũt morbi. Qđ non est imputandũ morbi naturę, sed horæ. Quin & quib. inclinat ea hora febris, inclinat minus, ac deterius soluitur, q̃ quib. mane. Et hac rõne fit, vt febres diurnæ, quarũ inclinatio incidit in noctẽ, minus veniãt ad in febricitationem, q̃ nocturnæ, quarum, in summum mane. Ac proinde diurnæ nocturnis deteriores sunt, vt lib. 1. sect. 3. dictũ est.

Ad

33 *AD principia verò & paroxysmi, & quod prius, & continuitas, & anni tempus.*

Hæc est prima pars aphorismi duodecimi sectionis primæ. Docet.n.nos eo aphorismo Hipp. agnoscere accessiones & constitutiones ex duplicibus signis, alijs quibus vti possumus ab ipso morbi initio (hæc sunt morbi, & anni tẽpora, & circuituũ inuicẽ incrementa) alijs, quib. non possumus vti, nisi cum bona iã morbi pars processerit: hæc sunt quæ superuenientia vocant, vt quæ concoctionis aut contrarij. Prima pars aphorismi continet prima signa, quæ & hæc oratio continet: secunda quæ inde incipit, sed & ex mox apparentibus, continet secunda. Qđ illic dicit, morbi, hic dicit continuitas, i. an morbus sit continuus an intermittens. Qđ illic dixit circuituum inuicem incrementa, dicit hic paroxysmi, & quod prius: hoc est an paroxysmi potius an posterius fiant. Anni tpis meminit vtrobique.

34 *POst pleiadum occasum Austrina, quæ quinta iudicabantur, intermittentia diem vnam, corripiebant.*

Diximus hoc esse, quod nuper dixerat, indicationes quintanæ, & febres recidiuantes.

35 *QVæ verò pustulosa folliculos referentia, qualia Acanthio Lapyto. Circa pleiadum verò occasum subleprosa, & aspera, quæ pruriginosa, non lachrymantia: præcipuè autem hac tempestate: verum & impetiginosa elata. Talia erant vxori Pythodori, & Capilio. Cum febre simul incipiente ferè vxori Pythodori, coxæ impotentes.*

φολλικώδεα dicit Gal. libello antiquarum vocum Hipp. esse φυλλώδεα hoc est referentia folliculos: tales sunt pustullæ quædam ampullis intersitæ, quæ serosam esse materiã postullarũ declarant. Hæc antecesserunt, æstate fortasse & autumno, sequuta aũt sunt iã circa pleiadũ occasum, alia scabiei maligniora genera, consumpto iam sero, &

ſiccatis pituita & bile, factiſque pituita ſalſa, & bile atra. Fuit verò meritò atræ bilis multò plus. Atrabiliarium. n. eſt id tempus magis quàm pituitoſum, ac proinde fuerũt ſubleproſa (ita.n. verto ὑποψωρώδεα) aſpera, pruriginoſa, non lachrymantia, multo magis Verùm quibuſdam etiam fuerunt impetiginoſa elata Vocat impetiginoſa elata, impetigines quaſdam, per quas magnæ quædam ac craſſæ, velut cruſtæ eleuantur. Sunt. n. aliæ per quas nulli ferè tumores ſunt, ſed quædam vlceratæ maculæ ſerpentes. Talia, inquit, erant vxori Pythodori. Coxæ impotentes ſimul cũ febre incipiente, hoc eſt coxæ factæ ſunt impotentes, atq; ea impotentia incepit, ſimul cum febre. Fit impotentia articuli alicuius, laxatis ligamentis oſſium ob mucores quos imbibunt. Meritò verò notauit ſimul cum febre incepiſſe, quia in hmõi neruorum & ligamentorum paſſionib. multum refert febris antecedat, ſubſequatur, an comitetur, neque omittendum vnquam eſt, id conſiderare.

36 *Poſt pleiadum occaſus: horridæ, ſanguinis fluxiones ex naribus.*

QVOD antea dixerat citra pleiadum occaſum fluxiones ſanguinis, & febres, epialas referentes, dicit nunc his verbis. Nimirum epialæ ſunt, vt perpetui quidam horrores febribus admixti.

37 *Sutor iudicatus eſt ſeptima die, vnam diem intermittens rurſum apprehendit, ſtatim quarta iudicatus eſt. Alius eorum, qui a Laocyde, iudicatus eſt ſeptima, alius quarta, Moſchus nona.*

EXEMPLA ſunt hæc iudicationum in varios dies incidentium, & recidiuarum per varia interualla repetentium vt nuper diximus.

38 *LArgum ex ſiniſtra, ex dextra nare paucum.*

PLAERVMQVE ab ineunte vere & vſque ad mediũ

æſtatis,

æstatis, fluit sanguis ex dextra nare magis, ob sanguinem & bilẽ, ac hepatis affectiones: a media æstate & vsque ad extremum autumnũ, ex sinistra, ob bilem nigram, & tumores lienum. Meritò ergo ad pleiadum occasum hoc fiebat.

39 *AD quatuordecimam in iudicationem, si vt oportet incipientia exacerbarentur.*

Quandoquidem morbi erant acuti, meritò eorum finis intra quatuor decimam expectabantur, quia acuti his finiuntur plerunque. Quoniam ergo morbi indicant constitutiones, quia erant acuti indicabatur iudicatio intra hos dies: non tamen morbi solum, sed & circuituum inuicẽ incrementa. Multi.n.morbi, non videntur moueri tam acutè, quàm exigit eorum natura & species, sed videntur a sua acutie degenerare, ac tunc quidem producuntur magis quàm solent. Si verò a principio exacerbantur vt oportet, i. vt exigit sua natura, finiuntur intra legitimum tempus.

40 *ERrantes in cibis decimaseptima fiebant.*

Cibus copiosior quàm res exigat, facultatem grauat & morbum auget, ac proinde nihil est quod crebrius iudicationes, alioqui suo tempore futuras, impediat, & morbos producat. Velut nunc, qui quatuordecima vt alij essent iudicandi, non iudicabantur ante decimam septimam, ꝙ errassent in cibis, accipientes plures. Si.n. pauciores accepissent, facultas perijsset ante morbi concoctionem, potius quàm iudicationem distulisset.

41 *IVxta aurem dextram exiguum, introrsum durum, extrorsum exiguum molle, dolens, nihil remittens, superuenit decimanona noctu.*

Cùm febris aliqua supra legitimã constitutionẽ prorrogatur, saluo affecto homine, vt dicitur in prognostico, abscessum expectare oportet, vt huic supra quatuordecimã, quæ maximè erat eo tpe decretoria, atque adeo supra de-

cimam septimam quæ erat ēt quibusdam, prorrogata febre; decimanona ad noctem factus est post aurem tumor. Fuit verò is, vt constat, phlegmon œdematodes. Phlegmō quidem, quia introrsum durus & dolens, œdematodes, qa extrorsum mollis. Nunquam aūt omittit Hipp. dicere, ad quā partē pertineant abscessus aut euacuationes, qa cum membrorum natura semper mouet secundū rectitudinē, inde agnoscimus, q̄ pars princeps laboret excrementorum multitudine. Quare attentè notat ad dextrā aurē erupisse.

42 *VAlde biliosis, suppuratis maximè, sepiæ atramento similis purgatio.*

Suppurationes valde biliosæ pessimæ sunt, nunq̄.n. ex bile pus bonū, sed sanies aliqua chlora, viridis, aut nigra, atramento similis. Ac proinde maiori cū periculo suppurātur valde biliosi, q̄ sanguinei, aut pituitosi. Quā ob cām scriptū in prognostico est; Ex suppurationib. quæcunq; dū sputum adhuc biliosum est, suppurant, pernitiosæ valde sunt.

43 *QVi cucurbitulam affixit cum in coxa dolorem haberet, huic in crus deorsum venit, & melius habuit.*

Vulgares huius tp̄is medici, reformidantes cucurbitarū vsum, neque affigentes, nisi iā moribundis, & qui reuocari nequaquam pn̄t, fecerunt id remedium infame, cum tamē Hipp. frequenter illis vteretur, ac fortasse non rarius quàm venæ scisione: nā & in doloribus. plærisque, & in alijs quos solùm vacuare studium est, vt qui ex alto ceciderunt. Sed quid est qđ tantopere reformidant? Ne (dicunt in partem cui affigitur trahatur vndiq;. At verò Hipp. dicit affixa cucurbitula coxæ, ad crus deorsum venisse, & habuisse melius. Tam longè abest, vt semper trahat ad partem laborātem, cui superponitur. Quid ergo? Nunquid cucurbitula inde detrusit materiam? Non certè. Nam qui posset? Sed ex alto in cutem trahens, ac digerens, fecit, vt ex expeditiori iam articulo natura deturbaret. An parum est cucurbitam

ex

ex loco affecto, qui in alto positus sit, in cutē trahere, nisi ēt in illum vndiq; conuocet? An non pōt locus qui pręter naturam erat distentus vacuari, quin tantūdem aliunde recipiat? An non pn̄t partes subsidere? Falluntur certè quàm maximè: nullum.n. in omni magno dolore, remediū magis præsentaneū, & vt a parte affecta in aliam ignobiliorē materia abscedat, sæpe causa est: vt huic euenit.

44 *QVi a Ceramici equo cecidit, & non affixit statim cucurbitulam, vstus est intrò, & vigesima recruduit. Sanguinis fluxiones fæculentæ & exedentes.*

Vt nunc ex equo, aut ex edito aliquo loco cadēti, venā secamus, ne conturbatus sanguis in partem contusam, aut in aliam aliquam internam (quod esset multo grauius) incidens, affectū aliquem grauem pariat, ita Hipp. tpe mittebatur sanguis scarificatione cū cucurbitis sparsim corpori affixis. Hoc cū omisisset facere hic, vstus est intrò, i. in febrem incidit, ex vsto intus qui fundendus fuerat, sanguine, & malū vigesima a casu recruduit: i. exacerbatū est, & acciderunt fluxiones sanguinis fęculentæ, & exedentes. Non narrat, per q̄ partem, neq; quid factum de homine sit. Ego quendā vidi qui missionem sanguinis a casu contempsit, & aliquot deinde dies, nihil mali putauit se habere, post aliquot vero alios magna febre correptus, fæculentū sanguinem vomens, mortuus ēst. Hic fortasse p sedem deijciens, vt p conuenientiorē regionē, fuerit liberatus. Ex casu vero multarum sanguinis fluxionum pericula impendent. Quidam.n. vomunt, alij deijciunt, alij meiunt, alij excreant ex thorace, alijs etiam ex auribus erumpit.

45 *TEnedia quarta die corrupit, vt dicebat, triginta dierum, masculum. Aluus humida tenuia, lingua exusta est. Iudicatio quarta.*

Hæc ex febre acutissima quarta a febris initio abortum fecit, & quarta ab abortu, quæ, septima febris fuit, iuxta legitimam acutissimarum constitutionem, iudicata est.

Certè

Certè vtero gerentes non nisi lethaliter corripiuntur morbo acuto, inter cætera, quia paratissimum est abortus periculum & ex morbo ipso, & ex curatione, & victu. Abortus verò ēt solus est partu periculosior, nedū cum morbo acuto. Verùm fœtus recens, quanto facilius, tanto cū minori periculo abortitur. Difficilius n. medijs mensibus ob firmitudinem acetabulorū: postremis ob magnitudinē ipsius fœtus. Hæc ergo abortiuit facilè, & citra dispēdium salutis, septima iudicata est, quia vnius solum mensis. Abortiuerit verò meritò marem trigesima die conceptionis, & quarta febris. Quia vt diximus lib. 2. & in commen lib. de alim. trigesimus dies est primus finis, quo fœtus accipere possunt primam mutationem, quam figurationem vocamus: hanc verò accipiunt mares breuius quam fœminæ. Proinde trigesimus conceptionis maribus mutationē insignem afferet, eritq; in masculorum conceptionibus contemplabilis: iam verò quartus, in morbis septimo iudicandis, multò magis quia index septimi. Incidentibus ergo in eundem trigesima conceptionis maris, & quarta febris, abortus est factus. Malè verò agebatur cum muliere, quia humida, tenuia aluus deijciebat, verum quia erat constitutione acutissima febris (quod vsta lingua indicabat) iudicata est septima.

46 *Post pleiadum occasum splenica, & vsque ad quintā fluebant. Iudicabantur.*

Ad occasum pleiadum meritò intumescunt lienes multis ob autumnū, optimè verò liberantur, cum dysenteria, ex fæculētis ac melāch olicis supuenit, nisi, vt in alio aphorismo dr̄, dysenteria plurimū duret, tūc. n. hydrope aut leuitate intestinorū succedente, moriuntur. Optimè ergo hac tēpestate actū est cū splenicis, quibus splenica excremēta vsq; ad quintam solum diē fluebant, & mox cessabant. Meritò iudicabantur, i. liberabantur ab splenis affectione.

47 *Cvidam septima die vrina vt orobi lotura, similis ipsa sibi ipsi: deinde pura. Recidiua. Intermisit etiam Megaris filio, præterquam quòd sanguis non fluxit. Vrina*

na qualis Antigenis, alba, crassa, similis.

Hypostasim orobinam vocare solet Hipp. quasdã velut carũculas, seu sanguinis grumulos, nunc verò fusuram ipsam confert orobi loturæ, q̃ referret colore orobũ: quę sanè vrina redundantiã sanguinis crudioris significabat. Vrinam similem ipsam sibi ipsi, aut oĩno similẽ, vocat nunc, q̃ alijs locis æqualẽ. Nimirũ, vt æqualis per totum tp̃s hypostasis dicitur, quæ talis perseuerat: ita hic ipsa vrina dicitur sui similis, aut simpliciter similis, quæ non recipit mutationes multas, sed sui similis manet. Pura dr̃ his, quæ alijs locis alba perspicua. Hęc verò est decolor & aquosa. Non.n. aliter ex orobi loturæ simili, fieri põt pura, quàm deposito colore: hoc.n. præcipuè habebat illa impuritatis. Itaque cuidam fuit septima die vrina similis erui loturæ, & non quidem ea die solum, aut primum, sed fuit similis ipsa sibi ipsi, quia talis ẽt fuerat prioribus diebus. Cur ergo dicit septima die fuisse, si antea ẽt fuerat? Certè quia septima intermisit febris; refert aũt multum scire cum quali vrina intermittat. Intermisisse verò, per insinuationem dicit, quia addit, deinde pura facta est vrina, & fuit recidiua. Qui posset aũt recidiua fieri, nisi intermisisset? Intermisit ergo septima, & quia sine signis concoctionis, successit recidiua. Non autem solum intermisisse, sed qua iudicationis specie dicit per insinuationem, addit. n. intermisit ẽt Megaris filio, s. vt illi, & si non fluxit sanguis, vt illi, & ut ea tempestate fluebat plurimis (nam hoc quoq; dixerat antea.) Vrina erat huic, velut Antigenis, alba crassa, similis, i. talis manens multis diebus. Constat huic quoque factam esse recidiuam vt priori, etsi id non dicat apertè: quia nisi redijsset, dixisset potius iudicatam fuisse, quàm intermisisse febrem, dicit vero intermisit etiam filio Megaris, vt priori. s. cui redijt. Sed & per sese est consentaneum, quia cessauit febris sine vrina cocta, perturbata solum.

48 *IN solstitio hyemali astrum non exiguum. Quinta autem postea vbique terræmotus.*

Astrum, significat stellarum congeriem, seu cõgressum.

Congressus magnos stellarum vocant astrologi, eos qui sunt notatu digni, rarique, quos eosdem dicunt magnæ efficatiæ esse, in permouẽdis his corporibus, quæ penes nos sunt. Sũt autem tales duplici ratione, aut quod plura astra conueniant quàm solent, aut quod aliqua, quæ rarissimè, congrediantur, & quæ tardius, vbi semel fuerint congressa, decedant, vt si Saturnus & Iupiter coniungantur. Hippo. astrologicas considerationes ad res medicinales non paruipendit. Nam libro de aere, locis, & aquis, dicit, ortus & occasus astrorum considerari debere, præcipuè vero pleiadum & arcturi. Non solùm autem has dicit considerari debere, sed has præcipuè: considerasse enim eum non eas solum, sed quascunque etiam ex hoc loco constat, quo dicit in solstitio hyemali fuisse astrum non exiguum. Id vero non potuit esse ortus, aut occasus pleiadũ, aut arcturi, quia non incidit in id tempus, præterquàm ꝙ ortus aut occasus non dicitur astrum, sed solæ coniunctiones aut congeries. Quod astrum fuerit hoc, non est vlla ratio intelligendi, non exiguum fuisse dicit, & ob illud, quinta die a solstitio subsequutum terremotum vbique, idest latè per multas terræ partes, ac multa oppida. Non sanè ad medica opera terremotũ fieri intererat, sed quo intelligas astra, quandoquidem tantum terræmotũ afferre possunt, corpora etiam nostra vehementer mouere, ac proinde rationem eorum habendam esse medico. Non tamen, quia ortus & occasus astrorum, & astra insignia quæ incidunt in tempus, quo quis ægrotat, vtiliter considerantur, proinde medicos nimios esse oportet, & ad ægrorum natiuitates, ac multo minus ad interrogationum tempora, & alia huiusmodi procedere, quæ vana hominum curiositas excogitauit. Nullum vero talium, apud autorem quemquam frugi, exemplum inueniri posit.

49 *QVæ in Peryntho morabatur asthmatica, Antigenis vxor, quæ non sciebat, an prægnans esset. Rubra insuper apparentia, aliàs atque aliàs uenter paruus, aliàs magnus, tussiens certè, ac si semper contingeret iter fecisse celerius. Mensis erat octauus, conquieuit, febricitans prius.*

In quibusdam codicibus legitur separate quæ in Perynthо morabatur, asthmatica, quasi alia fuerit ab Antigenis vxore, quæ in Perynthо asthmate laborauerit, in alijs coniunctim, quasi sit eadem, quæ ignorans an in ventre haberet, esset asthmatica, ac tussiculosa. Non multũ refert, eadẽ enim prorsus symptomata dicuntur, siue tota hæc sit vnica dictio, siue duæ, incipiatque secunda inde, Antigenis vxor. Nam dicit fuisse semper, ac si iter fecisset celerius qđ est, anhelantem, & spirantem difficulter. Itaque Antigenis vxor dubitans an vtero gereret, venit ad mensem, quẽ putauit esse prægnationis octauum. Neque mirum, tametsi enim multa sunt quæ ad cognoscendam hanc affectionem faciunt, nulla tamen sunt, quæ id posint euidenter a quibusdam alijs dispositionibus separare, vt a molis, & alijs affectionibus vteri, quibus menstruæ euacuationes supprimuntur. Tametsi enim quædam prægnationes conspicuæ admodum sunt, vt nullus sit dubitandi locus, quia aliæ quędam solent fieri obscuræ, & affectionibus præter naturam similes, contingit merito non raro dubitare, ẽt vsque ad mensem, qui putatur esse postremus. Quia menstruæ euacuationes ob multas alias affectiones supprimuntur, & ijs suppresis intumescit venter, quin & lac in tumidis mãmis colligitur, & nauseæ ac fastidium, pleno excrementis corpore, fiunt. Quin ẽt motum fallacem aliquando crassus flatus, in obstructis locis conclusus, ciet, fętus grandioris motui similes. Iã vero pulsus & respiratio, vtcunq; distento vtero, fient quales in vtero gerentib. &, si quæ taliũ vrina est, ob menstruorum suppresionẽ perinde fiet. Multo autem miretur quis magis, ꝙ vxor Antigenis in ea dubitatione fuerit, apparentib. insuper, hoc est apparentibus, ẽt postquam in ea dubitatione fuit, rubris mensib. Verum constat, etsi soleant deficere, posse tamen etiam vtero gerentibus fluere, quia præter venas & arterias, ex quib. pendent secundinæ & fœtus, subeunt in os vteri aliæ, recurrẽtes è femoribus, quæ possunt in illis sanguinem fundere. Quod aliàs atque aliàs erat venter paruus, aliàs magnus, flatus multi cum excrementis admixtionem indicabant. Illis.n nunc crasioribus, nunc tenuioribus factis, facilè intumesceret, & subsideret venter. Crasis vero succis, ac multo minus molæ, non põt in alterutrum tam facilis mu-

tatio

tatio contingere. Non fuisse itaque huic molam, sed succorum & flatuum abundantiam in ventris partibus, vtero inquam, aut etiam inanibus partibus cum intestinis, hinc constat: atque adeo ex exitu quem habuit. Correpta enim febre acuta, ab ea affectione liberata est, febre scilicet crudos succos, & flatum absumente.

50 *VXor autem fratris Apemanti abortiuit fœminam sexaginta dierum, vt dicebat septima die, ad nonā autem perturbata est. Post crisim verò dextra doluerunt, velut a recidiua. Hæc concipiebat cito, & corrumpebat.*

Merito Tenedia, & hæc, corruperunt fœtus, illa trigesima, hæc sexagesimà die, quia vt lib. secundo dicebatur. cōtingunt abortus, cum labores menstruales. Ijsdem enim circuitibus, quibus nisi vtero gererent menstruæ euacuationes fierent: natura (quæ naturalis motus nunquā obliuiscitur) commouet corpora. Velut ēt per morbos contingunt cōmotiones, non solum dieb. quibus iudicantur, sed alijs ēt decretorijs. Merito ergo illa corrupit quarta morbi, & conceptionis trigesima, hæc sexagesima, & morbi septima, insignibus articulis prægnationis & morborum in eosdem dies incidentibus: cum præcipuè alia etiam causa vtrique accesserit ex ipsius fœtus mutatione. Vt. n. loco citato diximus, tres sunt fœtus mutationes, formatio, vita cū sensu, & partus: his oībus cōmouetur corpus vtero gerentis, quare vltima est ipse editus, primæ afferre solēt abortus. Contingit vero prima duplo tardius fęminis quàm maribus. Hi. n. triginta diebus possunt eam recipere, illæ recipiunt sexaginta, aut circa sexaginta: vt ob hanc mutationem, non caruerit ratione triginta abortiri marem, fœminam sexaginta. Sed neq; marem quarta, & fęminam duob. quaternarijs, quia mares gerentes calidiores sunt, & morbis acutioribus corripiuntur, & vt partus mariū breuiores sunt, ita abortus celeriores. Velut hæc, etsi ea die abortiuerit, non est septima iudicata, sed nona: qđ significans dicit, ad nonā perturbata est. Nimirum iudicatio semper agitur cum perturbatione: id aūt eum velle, constat, quia subdit mox, quasi de crisi loquutus, post crisim verò dextra doluerunt.

luerunt. Sed quia non explicat quæ dextra, par est intelligere circa vterum, vt dextram coxam, femur, ac renem, hæc .n. ob vteros dolere solent. Dicit, velut a recidiua, significans, nō esse factam recidiuam, vt solet, redintegrato morbo, sed cum dolorē fuisse pro recidiua. Volens dicere aliquid ad mulieris conditionem pertinens, addit, hæc concipiebat cito, & corrumpebat. Sunt.n. vt lib. de sterilibus dr̄ quædam, quæ concipiunt sæpe, sed cito corrumpunt: & q̄dam earum totidem diebus semper, ob exiguitatem vterorum: quædam incertis temporibus, ob intemperies extremas, humidam aut siccam. Quibus.n. sicca est, male alitur fœtus & corrumpitur cito: appetitur vero humiditas, ac proinde facilè concipitur. Quibus humida, excidit ob lubricitatem, atque hæ etiam fieri potest, vt ob hāc causam appetant, & facile concipiant, quæ cito corrumpant. Velut renes in diabete, quia facultas retentrix debilis est, & multum trahunt, & mox deponunt.

51 *ALia albis fęmellam peperit, alia rubris, vt par erat.*

Mulieres quibus profluuia alba fiunt, rarum admodum fit parere. Nam ipsamet vteri affectio, aut concipi, aut retineri prohibet. Fieri tamen potest vt hæ quoque aliquādo pariant, euacuata iam bona copia, & vtero emendato aut omnino, aut partim. Velut & venter a lienteria nonnunquam venit ad probam, & retentionem, & concoctionē. Legitimum vero & frequens est, parere in rubris, hoc est, quibus rubræ fluxiones singulis mensibus fiunt. Proinde dicit quandam peperisse fœmellam albis, aliam rubris, vt par erat. Verum rationi consentaneum fuit, eam quę albis pareret, filiam parere. Quæ enim excrementosiores cum sint concipiunt, filias concipiunt potius.

52 *HOrridi, anxij, cibum auersantes, recidiuantes, biliosi, sanguinem fundentes, subsplenici, doloroso modo ex sinistra parte plurimi.*

Dixerat nuper in hoc ipso libro, eodem tempore, horridi,

ridi, vomentes, & post iudicationem cibum auersantes, biliosi, & splenes magni, duri, dolentes, & sanguinis eruptiones: & rursum paulò post, dixit, ante pleiadum occasum, febres statim reuertentes breuibus interuallis, & cibum auersantes, & excocti, & anxij, & cardialgici: & rursum addit, & rigore affecti: & pluries etiam in hoc ipso libro quo toto agit de morbis, qui quodam autumno contigerunt, hæc eadem repetit sparsim, inter multas historias singulares. Hæc ergo eadem sunt quæ nunc repetit. Nimirum familiaris est autumno, illi maximè qui fuit insaluber debilitas ventriculi, marcescente naturali calore: ac proinde horrores, aut rigores, anxietates, cibi fastidia, cardialgiæ. Familiares sunt etiam morbi acuti, & difficilis iudicationis. Ac proinde biliosi, & recidiuantes, & abscessus multi, præcipuè ad lienes, quia ea pars colligit sanguinis fæcem, quæ eo tempore redundat. Quare plærisque ægrotis eo tempore, quibus febres productæ sunt, si attrectentur, sentiuntur sinistræ hypochondriorum partes dolere. Quibus verò lien est affectus, vt in hoc ipso libro Hippocra. dixit, sanguis fluit ex sinistra nare, si est eleuatus, sin velut extentus ad dextra, per infernas partes.

53 *APemanti vxori, oculus distortus est dexter huic. Ad aliam autem partem ile.*

Vt raram abscessuum complicationem, videtur mihi Hippocra. narrare hanc: simul enim ad dextrum oculum, & sinistrum ile decubuit humor: partes duplici ratione contrarias, alteras enim supernam & dextram, alteram infernam & sinistram. Verum etsi abscessus multos simul fientes, aut alios ex alijs in partes eiusdem lateris, & mutuam rectitudinem habentes, contingat incidere plærunque: tamen non mirum est, contrarios etiam complicari, vt neque affectiones primarias. Si forte enim hemicranea dextra & lienis tumore simul laborabat, quid habebit admirationis, in dextrum oculum simul, & sinistrum ile, abscesisse.

54 *ARistophōtis filia, tertia, & quinta febricitauit. Sicca permanebat plerunque, venter quidem turbatus, huic difficilis iudicationis, supra triginta cesſauit.*

HAEC febri continua haud dubiè febricitauit poſt partum, quæ tertijs diebus exacerbabatur, vt ſolent biliofæ. Nimirum enim ſi tam ſimpliciter, vt tertiana intermittēte, febricitaret ex partu, præcipuè quæ ſicca plerūque, hoc eſt ſine vlla expurgatione manifeſta per os vteri, permaneret. Accidit huic, quod aliis multis enixis, pro muliebri fluxu fluxus alui. Non poteſt autem cui id euenit (tametſi non rarò à morte liberat) non iudicari difficile, quia nō eſt huic morbo ea regio conueniens. Producta ergo huic mulieri febris, quæ iuxta ſuam acutiem eſſet quatuordecim, vltra triginta dies. Neſciuit arbitror Hipp. quoto die febris ceſſauerit. Certè multi morborum muliebrium ex partu, ſunt quadraginta dierum, & alioqui etiam qui decidūt ex acutis, fuerit hæc iudicata circiter quadrageſimum. Verùm nō omnibus qui ſimiliter affecti ſunt, totidem exactè diebus morbi finiuntur. Quia etſi quædam cauſæ communes ſunt multis, certè firmæ ac ſtatæ, vt quæ in cœli motu, etſi quæ alia eſt huiuſmodi (vt dicunt) numeri, aut muſicæ: tamē ex ipſa materiæ diſpoſitione, eſt differentia indefinita.

55 *FAmulæ retro Heroum rigor factus eſt.*

MALE hæc ſententiola, intra quandam aliam longiorē, & multò plus frugis continentem, coniecta eſt. Proinde ego eam excepi, mox reliqua, quæ diſrupta, non bene poſſent enarrari, interpretaturus. Hæc verò tenue quiddam eſt quod continet: famulæ cuidam retro Heroum habitāti factum eſſe rigorem. Non arbitror laborauerit hæc febre tertiana intermitte, vt fuerit in ipſa febris figura rigor, quorſum enim notaret? Sed, quod eſt rarius, aut continua febris inceperit à rigore, aut ardenti continuæ rigor ſuperuenerit. Potuerit verò, tūc quoque die bono ſuperuenire, ac cum reliquis bonæ iudicationis conditionibus, & febrē ſoluere: aut ſexto aliove die tali, ſine tolerantia & confeſſione, fueritque lethale. Vtrum ſit factum, nihil refert ſcire, modò ſcias quæ fieri ſoleant.

56 *AMpullæ quidem ex laſſitudinibus non valde magnis perueniunt vſque ad ſeptimam, ſubliuidæ: albæ autem magnæ, neque ipſe valde bonæ, catochorum, & ſomnolentorum, & non concidentium, & bile renitente, atque ſiue humida ſit, ſiue ſicca, non concidentes.*

φλύκταιναι ſeu φλεκταίναι φλυκτίδες dicuntur papulæ, ſeu ampullæ, quæ in combuſtis oriri ſolent, & in ijs qui inſoliti exercentur, aut quam ſint ſoliti, vehementius, velut agentibus iter fieri ſolent in plantis pedum, ex affrictu: ſed & in alijs partibus obſeruorem ſanguinis, velut profecto inferuenteolla fiunt multæ bullæ ad operculum. Has dicit ex laſſitudinibus (non ſpontaneis ſcilicet: ſed ex labore) non valde magnis, ſolere fieri ſubliuidas (quales ſcilicet in colliſſis partibus, aut verberatis fiũt, ſanguinis parte aliqua cum ſero effuſa. Videmus verò ſanguinem extra vaſa ad cutem effuſum, mox liuorẽ quendam comparare (vt in ſugillatis) & tales durare vſque ad ſeptimam, moxque areſcere & ſolui. Sed cur dicit non valde magnis? Nõne id maiores facient potius? Quia arbitror, ſi maximè laſſitudinis ſint, nõ tam citò ſoluentur: ſed in vlcera, & tetra ſcabiei genera abibunt, aut certè nõ fient puſtulæ: ſed multô grauiora mala. Itaque laſſatis tales ampullæ fieri conſueuerunt. Aliæ verò ſunt albæ & magnæ, quæ, etſi ob colorem ſimpliciores eſſe videntur, neque ipſæ tamen ſunt valde bonæ (vt ſigna ſcilicet) nam fiunt ob crudorũ ſuccorum redundantiam: atque & ſi aliquando accidunt nullo graui morbo occupatis, nõ rarò tamen etiam accidunt valde lethalibus morbis. Nam ſunt catochorum (dicuntur tales non ſolum qui actu deprehenſi ſunt: ſed qui deprehendi ſolent) & ſomnolentorũ (in hoc genere ſunt lethargici, & caro præſſi) & non concidentium, & bile renitente. Id eſt & aliorũ etiã non concidentium, id eſt non laborantiũ illis caducis morbis, ſunt tales puſtulæ, ob hoc ſolum, quia bilis renitatur, id eſt quod cùm ſint cacochimi, malus ſuccus non deijciatur. Cõſueuit enim Hippocrates vocare bilem omnem putidium ſuccũ. Addit, atque ſiue humida ſit, ſiue ſicca (aluus ſcilicet) non concidentes: quaſi diceret, atque adeo quidã habent dictas puſtulas, qui concidentes non ſunt, idque ſiue aluus ſit lubrica,

brica, siue sicca. Itaque etsi neque caduco morbo teneātur neque bilis renitatur: sed solùm quòd abundent succis crudis. Nimirum aliquando citra magna mala fiunt: sed quia nonnunquam fiunt, grauissimè affectis, dixit neque ipsæ valde bonæ. Non dixit valde malæ, quia non semper sunt tales: sed neque valde bonæ, quia aliquando pessimarum affectionum sunt comites.

57 *Zoili fabri tremuli pulsus, imbecilles. Mictio & aluus mediocriter decolor, ventris imi intentio vtrinque in rectum vsque ad vmbilicum, cum acuta. Cibum non capiens, siticulosus.*

Locvs hic satis apertè indicat, Hippocratem pulsus, non aliter ac posteriores illo medicos, in ægrotis rationē habuisse, quāquā eam artis partem, omnium minimè excoluit. Tremulos pulsus dici, nullos probabilius putare possis, quā eos qui tremente arteria fiunt. Tremere verò non dicetur arteria, quæ loco consistens dilatetur & constringatur, alioquin omnis arteria tremit: sed quæ secundum se totam loco mouetur, velut concussa: vt scilicet cordis tremor dicitur is motus, quo, velut concussum, locum mutat. In hoc genere sunt vibratus, & conuulsiuus. Vibratus verò ob arteriæ duritiem, & auctum vsum, cum quodā robore. fit: quare qui imbecilles pariter ac tremuli dicuntur, conuulsiui potius fuerint, qui inflammationes in duris ac neruosis partibus consistentes, cum debili facultate, meritò sequerentur. Fuisse vero huius hominis præcipuam affectionem, cum febre maligna inflammationem in hypogastrio, à pube inquam vsque ad vmbilicū, in musculis rectis, qua parte sese tangunt, & in durissima eā parte peritonæi, quæ in rectum sub ipsis musculis protenditur, coalescentia tensionū musculorum, transuersorum & obliquorum, cum ipso peritonæo facta, constat ex ventris imi intentione in rectum vtrinque vsque ad vmbilicū. Fuisse enim, non aliud tumoris genus quàm inflāmationem, febris acuta, & tales pulsus iubent coniectare, malignam verò fuisse etiā febrē, quòd pulsus mox debiles, & cibum non capiebat, & siticulosus. Tametsi hoc peculiarem quandā causam in partium

imi ventris, cum quo facillimè patitur vẽtriculus, affectione, habuisse videtur. Quod mictio, & alui egestio, mediocriter decolor fuerit, id est paulò infra naturalẽ mediocritatem consistens, & remissiori colore quàm per bonam valetudinem solet, indicat rationem generandi morbi. Duplici enim ratione fiunt morbi ex excrementis, aut quod ea redundent supra copiã quam ferre potest sanitas, aut quòd non expurgentur, qua secundum naturam solent. Aliquando vtrumque euenit. Constat, cum non expurgatur bilis satis per aluum & vrinam, aut ob viarum incõmoditatem aliquam, aut facultatum naturalium debilitatem (vt huic contigit) necesse esse, vt in ipso hepate detenta morbum faciat: aut si id non fiat, in quampiam aliam partem præter naturam trudatur, aut in venis & arteriis abundet, vnde febres, & partium inflammationes, aut horum alterum, fiat. Tale ergo quiddam huic contigisse videtur, cum pariter febrem acutam, & inflammationem, vrinasque, ac secessus decolores, habuerit. Quod enim non erysipelas, herpesve in cute factus fuerit: sed phlegmon, nihil obstat. Nam biliosus sanguis male intra venas consistens, sæpe facit inflãmationem, fuerit verò ea erysipelatodes. Nam & acuta febre laborabat homo, & erat siticulosus.

58 *Filia ædilis apud Tecomæum, cum in ventre habere sine signo cœpisset, secundo mense vomitus pituitosus, aliquando autem biliosus fluebat. Difficulter peperit, perfectè purgata est. Vomitus similiter vsque ad triginta dies, deinde aluus turbata est, & vomitus sedatus. Lienteria. Muliebria non successerunt duobus annis hyeme habebat hæmorrhoydas.*

Consentaneum est hanc mulierem, vnam earum esse, quibus non rectè, neque suis temporibus fluunt menstrua. Hæ enim solent maximè sine signo concipere, ac crebrò in magna sunt hæsitatione. Quibus enim certo ordine fluit, horum ipsorum retentio fit maximum cõceptionis signũ. Licet etiam id suspicari ex eo quod euenit. Morbosæ enim mulieres solent, eius euacuationis intermissionẽ pati, quas si contingit cõcipere, difficiles habent, & prægnationes, & partus.

partus. Fastidium plurimis recens prægnantibus fieri solet. Et vt aphoris.61.quintæ particulæ dicitur, ipsius cõceptionis est signum. Quibusdam etiam fiunt vocatæ Picæ, quæ malorum succorum abũdantiæ sunt, multò vero magis, cũ multæ etiam vomitiones & variæ fiunt, vt huic, cacochymia indicatur. Solent hæc omnia ventriculi mala secundo mense, cùm scilicet primum menstrua iam suppressa lædũt, incipere, durareq; vsque ad quartũ: iam enim trahente versus vterum multum fœtu, solet ventriculus liberari: quòd si diutius durant, longè iam maior cacochymia indicatur. Velut huic durauit varius vomitus vsque ad partum, atq; amplius triginta dies. Nam, inquit, difficulter peperit, & vomitus similiter vsque ad triginta dies, similiter scilicet ac antequam pareret. Sed quo pacto potuit id fieri, muliere perfectè purgata? Aut quo pacto potuit perfectè purgari, quæ difficulter peperit? Certè purgatam perfectè dici suspicor, non quòd quantum sui corporis dispositio, & excrementorum multitudo, postulabat: sed quòd quantum aliæ mulieres solent, ac fortasse etiam quantum ea ferre posset, Non enim semper expedit, quantum mali succi in corpore est effundere. Peperit ergo difficulter, & magnis cum cruciatibus, accurrentibus ad vterum multis excremẽtis: quorum, effussa est magna pars, quanta alteri esset satis, nihilominus multum in viis hæsit, & eis obturatis, in partes alias raptum est, & vomitum triginta dies deinde diarrhœam fecit, fluxione in contrarium deriuata, lienteriam postea debilitatis iam per longam ventris passionem, cõcoctrice & retentrice facultate. Muliebria non fluxerunt duobus annis: sed natura viam aliam querente, habebat mulier hæmorrhoydas hyeme, quia (arbitror) reliquo anno, insensili euacuatione sanguis dissipabatur.

59 *DVo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, subfeculenta, edulia ex sanguine confecta, colore referentia, ex valde biliosis spumosis, chlora erant.*

His ab initio morbi prodibant nigra qualis sanguis niger, qualis scilicet esse solet in farciminibus sanguinis. Deinde valde biliosa & spumosa: ab his chlocora. Quas

omnes deiectionis species in lethalibus esse, in prognostico dicitur ab eodem Hippocrate & in aphorismis. Nam vt 21. sectionis 4. dicitur, deiectiones nigræ, qualis sanguis niger, sponte procedentes, & cum febre & sine febre, pessimæ. Talia verò omnia tanto sunt deteriora, quanto citius â morbi principio, [& ante iudicationis tempus, fiũt, iuxta illud etiam quod mox sequenti aphorismo dicitur, Morbis quibuslibet incipientibus, si atrabilis supra aut infra exierit, lethale. Nigras ergo ab initio his fieri graue erat: sed & quæ subsequuta sunt. Nam & biliosæ vituperantur apho. 47 eiusdem particulæ, quæ eædẽ æque ac spumosæ, & chloræ, vituperantur in prognostico. Ergo quod ad deiectiones pertinebat, quas contigit his ægrotis esse dignas mentione, lethaliter eorum procedebat affectio. Quid, quæque talium deiectionum, significarent, superfluum sit hoc loco dicere, cum in commentariis locorum quæ citauimus, satis sit dictum.

60 *QVi asinum ex pacto eleuauit, febricitauit statim tertia, sanguinem fudit, quarta, & quinta, & septima, & octaua: iudicatus, est aluus humida.*

NON satis possis ex ipsa dictione intelligere, an octaua
iudicatum dicat cum tertia, quarta, quinta & septima san-
guinem fudisset, an sanguinem etiam octaua fudisse, & iu-
dicatum deinde, non nominato die: neque an dicat iudicũ
esse forte ipsa sanguinis fusione, & deinde multo tempore
habuisse aluum humidam. Nam cum in plerisque, nullis
grammaticę regulis sit adstrictus Hippocrates: sed velut so-
lutis vocibus vtatur, omnia hæc potest ferre sua phrasis, at-
que adeo omnia possent contingere. Sed quia octaua non
est valde iudicatoria, neque morbo per quem sanguis adeo
funderetur, deiectio ex aluo erat satis congruens iudica-
tio, omnium maximè consentaneum est, hominem ex ni-
mio nixu & labore, cum asinum ex pacto eleuasset, febri
correptum esse, & raptum ei sanguinem fuisse ad superna,
ac proinde copiosè fusum esse per nares, atque tandem iu-
dicatum esse (nona fortasse aut vndecima) superfuisseque
huic conualescenti iam ex morbo, humidam aluum: quia
vt dici-

, vt dicitur in aphoris.27. sectionis quartæ, Quibus in febri-
, bus sanguinis fluxerit multitudo, quacunque ex parte, in
, refectionibus, his ventres humectantur.

61 *VIr metallicus, hypochodrium dextrum intentum. Lien magnus, & aluus intenta, subdura, spirituosus, decolor. Huic in genu sinistrum, recidiua, omnino iudicatus est.*

QVIBVS hypochondria intenta sunt, ac multò magis quibus aluus tota, fiunt spirituosi, id est difficulter spirãtes ob compressionem septi transuersi. Hi iidem fiunt decolores, ob hepatis debilitatem, vt quibus lien solus tumet, solent colorem quendam subnigrum contrahere, ob atræ bilis in totum habitum distributionem. Hic ergo, cum febricitaret, & iam iam hydropicus, ob vtrumque præcipuè verò ob dextrum hypochondrium fieret, abscessu in sinistrũ genu liberatus est à febre. Tamen quia exiguus erat abscessus ad tantum morbum, recidiuam habuit: sed tandem omnino iudicatus est, partim febre ipsa absumente, partim per abscessus.

62 *FIlius Temenæi habebat quid spiritus, velut chlorus in dorsum, in manus chlorus.*

SPIRITVS apud Hippocratem significat respirationem, hic vero non quamcunque: sed eam quæ præter naturam sit, & quæ vocatur dyspnœa: respirationem enim omnino, omnes habent, quandiu viuunt. Quare cũ dicat hunc ægrotum habuisse quid spiritus, quasi neque omnes homines immo & quasi neque omnes ægroti habeant, intelligi debet difficilis. Itaque dicit hunc habuisse respirationem non nihil difficilem. Quæ autem addit velut chlorus in dorsum, in manus chlorus, non possunt coniungi cũ prioribus. Quid enim habet chlorum cum respiratione? Aut quid etiã manus? Chlorum enim dictum iam sæpe est, speciẽ esse coloris, inter flauum & viridem consistentis. Manus vero, neque in instrumẽtis respirationis, neque in ijs, quæ mouẽtur cum illis, sunt. Nihil ergo hæc aliud significent, quã fixisse

huic ægroto colorẽ subchlorũ in dorso,& chlorum in manibus. Considerãda est Hippocratis diligentia,& imitãda, animaduertentis colorẽ ægroti,non in facie solùm,vt solet sed & in manibus, neque solùm in his, in quibus etiam est peruium:sed & in dorso. Verisimile autẽ est eũ, qui in dorso vitiosum colorem inuenit,toto corpore quæsiuisse, vsq; adeo Hippocrates nihil omittebat eorum,quę aut curationis modum indicare poterant, aut significationẽ aliquam præstare, siue bonam,siue malam. Velut hic color,qui profecto pessimã significationẽ pręstabat. Nam in prognostico vituperat colorem chlorũ faciei, fere vt liuidum & nigrum,quasi extinctionem naturalis coloris etiã significantem,vt illos. Ergo & in reliquis etiã partibus,perinde significet. Solent verò hi colores aliquando fieri,æqualiter per totam cutem colore mutato:aliquando quibusdam maculis exiguis & frequentibus subortis, quas quidem semper significare,per febres acutas,nondũ inclinantes malũ,constat: cum omnis intempestiuus abscessus à mala qualitate succorũ nascatur. Verùm maximã differentiã malignitatis aut benignitatis habere ex colore,rationi consentaneũ est: cũ colores cutis, omniũ maximè possint indicare quales in corpore sint succi. Sed experimẽto est proximis annis con firmatissimum. Grassata enim sunt, neq; adhuc extincta,cũ febribus acutis & malignis,hæc exãthemata, quæ nisi cum rubra sunt,nunquã non lethaliter fiũt. Solẽt verò incipere plurimis à manibus,ceruice,& dorso,vtpote partibus à visceribus facilè recipiẽtibus, ab hepate præcipuè & corde. Hic forte tale quidpiam habuit. Vtcunque verò,siue inquã cum exanthematis, siue sine illis,certè morbo maligno tenebatur. Nam respiratio magnam habet vim in acutis morbis ad salutem aut mortem:mala ergo,habebat magnam ad mortem:color verò cutis chlorus, est malignorum succorum,& caloris debilis nota,vt in prognostico indicatũ est.

63 *MAritus Lechus,qui prope Sitodochi ædes,ictericus ad quem septima die veni,octaua moriebatur, neque vrinam, neque deiectionem emittens. Hypochondria magna & dura,& spiritus densus. Hic moriens,neque ex labore frontem humectauit.*

Quandoquidem dicit septimo die se venisse ad ictericũ, insinuat eum ante septimum factum esse talem. Meritò ergo mortuus est ex eo signo, quandoquidem, vt in aphorismo dicitur, malum est. Solet verò icterus talibus (cum inquam lethaliter fit, vt Galen. in commentario illius aphorismi dicit,) fieri ob hepatis inflammationem, Id & si non sit perpetuum, vt non posit aliter fieri, est verò plærunque ita. Certè hic habuit inflammationem, eamq; maximã, non hepar solum, sed omnia hypochondria occupantẽ. Quo factum est, vt non solum moreretur, sed vt etiam citissimè. Maximam verò, ac omnia hypochondria occupantẽ esse, omnia certè quæ narrat, significauerunt. Magna enim fuisse & dura hypochondria, ex propria essentia inflammationis, significabat id tactui, sed & vrinas, & deiectiones, atque alias omnes euacuationes supprimi (id enim insinuat, exagerans quod circa sudorem euenit mox) maximæ inflammationis erat, colligentibus enim sese ad vnam aliquã partem, quæ maxima fluxione occupatur succis, euenit euacuationum consuetarum suppressio, quæ ab inflammatione fit, & ipsam postea auget. Iam verò spiritus creber, si magnus est, ardorem ingentem: sin minus affectum dolorificum in instrumentis respirationis, aut partibus proximis, significat. Vtrumq; verò est inflãmationis magnæ, magnus inquàm ignis & dolor. Probabile est autem hunc spiritũ crebrum & exiguum ob dolorem fuisse, & ob impedimẽtum quod hypochondria facerent, quo minus septum satis dilataretur. Cùm enim essent magna & dura, qui possent nõ obstare? Hunc vsque adeo siccauit illa viscera confluxio succorum, & vehemens inde à magna inflammatione trãsactio, vt ne frontem quidem humectauerit moriens, vel ex labore, vt scilicet morientes solent. Frigidum enim secundum frontem sudare solere, in prognostico dicitur. Causa certè esse solet exolutio, cum calido innato quod expirat, exeunte parte aliqua succi, & ob illius exolutionem, refrigerata: in alijs etiam fuerit (quam hic Hippocrates insinuat) ex labore, vt solent qui anxij sunt, aut vehementius aliquid nituntur. In hoc tamen tanta vis fuit reuocationis ad interna, vt neque ex labore tantillum per frontem sudarit, sed cohibitis interius omnibus excrementis, mortuus fuerit, suffocato calido, potius quàm expirante.

Huius

64 *HVius vxor eiecit filiã septimestrẽ septima die: apparuit autem quarta. Hanc à principio dolor pedum tenebat, desinente verò febre spiritus non est solutus, sed intus præoccupauit, dolor in manus & brachium.*

In hac muliere apparuit satis vis septimi, vtque vis eius non solum in diebus, sed & in mensibus, atque adeo in quadragenarijs, notetur: & quod est secundo libro tantopere celebratum, esse quosdam menses partui decretorios, vt acutis morbis dies. Hæc ergo septimo mense prægnationis correpta est morbo, & septima die morbi fecit abortum. Quamquam, vt secundo libro dictum est, mensis septimus, non omni ratione est septimus: si enim quadragenarij numerantur, est quintus: verùm, numerandis lunæ circuitionibus, est septima. Quod dicit apparuit quarta, indicat, quod sæpe etiam ab eodem autore dictum est, quartã diẽ esse primum morborum impetum, & esse indicem, secundi, qui septima absoluitur. Velut ergo in prægnatione motus qui nono mense plærunque perficitur, septimo tentatur, ita in morbis acutissimis, qui futurus est septima, solum tentari quarta, atque futuram iudicationem septima, indicat quarta, ex concoctione manifesta, vt forte nubecula rubea: quæ autem iudicatio futura sit, ex motu qui tentatur, idque siue bona siue mala sit futura. Velut sanguinis stillæ quarta die, minantur phrenitidem in sèptima, si verò simul appareat concoctio manifesta, & alia virtutis signa, fortasse iudicationem per nares futuram. Huic itaque, quãtum suspicor, quarta die dolores acciderunt, vt putaretur abortum velle facere, quem septima fecit. Neque tamen cum abortu omnino liberata est, etiam si sit febris soluta, sed cùm a principio teneretur dolore pedum, desinente febre (die arbitror septima) non est solutus spiritus, idest, non redijt ad facilem respirationem, vt par erat degrauato iam vtero, & soluta febre, sed perseuerauit respiratio difficilis vt cum gereret vtero, ac fortasse etiam vt cum febricitaret: quod significabat, humorem qui partes imas tenebat, sursum raptum, spiritales partes occupasse. Id verò ita factum esse, multo magis indicauit, quod cùm à principio teneretur pedum tantum dolore, deinde, cùm scilicet soluta

Iuta febre difficilis respiratio perseueraret, intus præoccupauit eũ dolor in manus & brachium: id est ex interna causa, citraque vllam externam, febris solutionem anteuertit dolor manuum & brachiorum. Manus Hippocrati significat totum brachium. Nam quam vulgo manum vocamus, ille vocat extremam manum. Brachium illi significat primam partem vulgo dicti brachij, eam inquam quæ est inter humerum & cubitum. Ergo dicens in manus & brachium, significat, non in extrema solùm manus, sed in totas manus, aut in brachia Id verò constat factum, quia cùm antea tota humorum copia, natura eo nitente & abortum parante, deorsum reperet, atque proinde pedum dolorem faceret: qui, vt etiam tumor, gerentibus vtero ob rectitudinẽ pedum cum vtero, familiaris esse solet: cumque abortus eã humoris partem euacuasset, quæ febrem tollere potuit, nõ tamen corpus perpurgare, reliquiæ se in superiores partes collegerunt, atque occupantes thoracem, respirationem difficilem produxerunt, & redundantes in brachia, eorum dolores intulerunt. Recte ergo narrat hæc simul, spiritum non esse solutum, & factum esse dolorem brachiorum, vtpote signa annuentia sibi mutuò, & eandem significationem tribuentia.

65 *RECidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur.*

NVLLVM certius inditium esse potest futuræ recidiuæ, quam citra euacuationes manifestas, & pro multitudine excrementorum, febres solui. Atqui in quocunque tempore sunt expectandæ, præcipuè eæ euacuationes, quas in quamplurimis obseruauerimus, & earum suppressionẽ timere debemus, ob eamque præcipuè timere recidiuam, si mediocriter quidem suppressa sit, minorem breuioremque, sin autem plurimum, longiorem Quoniam ergo dicit recidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur, oportet intelligere, morbos ea tempestate solitos iudicari per vrinam, ac proinde quibus id non accidit, accidisse recidiuam, & quibus, & ante iudicationem, & in ipsa iudicatione, omnino supprimebantur

mebãtur, accidisse longissimam. Nam posse quosdam morbos solui sine euacuationibus, infidè tamen, & quibusdam morbis esse familiares quasdam euacuationes, atque adeo quibusdam tempestatibus, dictum antea sæpe iam est.

66 *Soror quæ erat apud Timeneum cum rigore iudicata est. Chloro autem colore soluto celeriter manus & humeri. His autem solutis. capitis: oculorum autem superiores palpebræ eleuatæ sunt, & lachrymæ fluebant, non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primùm.*

Nihil refert, fuerit hæc soror Timenei, an alicuius alterius, apud Timeneum habitans: neque an fuerit hic idem Timeneus cuius filij morbus nuper narratus est, an alius. Videtur sanè consentaneum eundẽ fuisse, quia morbi sunt valde similes, habentq; commune illud chlorum circa humeros, dorsum, & manus, & reliquum corpus. Malignæ autem illæ maculæ cum febribus solent in multos simul quibusdam tempestatibus incidere, præcipue cohabitantes in eadem domo, aut quod contagiosi habeant aliquid, aut quòd qui in eadem domo degunt, plærunque eodem vtantur victu. Habuit ergo hæc febrem acutissimam & malignam: acutissimam quidem, quia septima iudicata est, malignam, quia habuit maculas chloras, quibus etiam illud malignitatis accessit, quòd celeriter solutæ sunt, citius scilicet quàm sperare posses, & antequam febris inclinaret. Quod sane in omnibus, siue tumoribus, siue doloribus, siue maculis, malum est, ita pessimum in malignis. Non tamen ex omni parte omnino euanuerunt, sed reliquo corpore euanescentes, circa manus, & humeros factæ sunt, & his solutis, superuenerunt aliæ capitis: quod etiam habuit malũ, abscessum scilicet sursum ire, cùm ad inferiora descendere magis probetur. Non potuit ergo non male affici cerebrũ. Malæ autem illius affectionis significationem præstiterunt, palpebrarum superiorum reuulsio sursum facta, & inuoluntariæ lachrymæ. Ambo enim hæc vituperantur in prognostico, quasi male affectum cerebrum significantia. Non tamen semper lethaliter fiunt, sed cum alia signa sunt, vt in conualituris, esse solẽt etiam hæc decretoria, conuulsio inquam

quam circa oculos & inuoluntariæ lachrymæ. Nam vt antea dixisse me memini, in secretione succorum contingit quasdam particulas corripi conuulsione, quæ, mox succedente iudicatione, cessat. Lachrymæ etiam possint ob eandem causam accidere, ac iudicationem præmonstrare. Dices verò, solēt hæc cùm quam maxime decretoria sunt, indicare fluxum sanguinis ex naribus, non rigorem. Ita sane est, verùm & fundentibus sanguinem biliosum ex naribus, solet iudicatio fieri cum rigore, vt accidisse seruo in extrema caupona decumbenti, nuper narrauit. Si ergo fundenti biliosum ex naribus accidit, certe & parato fundere, possit accidere. Itaq; euenit huic, vt cum his signis iudicaretur septima die cum rigore. De qua iudicationis specie sæpe iam est dictum. Dicit verò iudicatam esse circa septimam primùm, nō quòd certo sciat alia postea iudicatione fuisse opus, sed quòd ignoret, an deinde habuerit aliam, successeritque recidiua. Dicit enim, Non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primum.

67 *Menandri vinitor eodem modo, præterquam quòd vēter circa principia tenuia reddebat. Deinde stetit etiam vrina, iudicatus est. Non riguit septima die, quia venter antea turbatus est.*

RELIQVA habuit hic vt soror Timenei, præterquam quòd fluebant illi à principio tenuia ex aluo, & proinde citra rigorem iudicatus est. Itaque profuerunt ei deiectiones tenues intempestiuæ, ad acrioris bilis euacuationem. Nam alioqui non substulissent rigorem. Id vero in tali morbo optandum non est: nam minime est tali morbo (febri ardenti dico cum acutis maculis) congruens euacuatio per ventrem, tametsi aliquando etiam prosit. Vidimus certe nonnullos ita affectorum alui fluxione liberatos, tamē multo melius tutiusque liberantur sudore, quia auertuntur à visceribus succi maligni. Deiectiones verò in ita affectis, multo sæpius vidimus prodesse citatas pharmaco, quā sponte fluentes. Neq; immerito. Quia in talibus natura extrorsum nititur, introrsum ergo ire sponte succos, magnæ debilitatis est. Trahi vero pharmaco, nō ita, Quia quod à causa externa fit, nō est quod imputetur affectioni. Expurgare ergo

inter

inter initia plurimos horum iuuit, atque adeo per totum morbum procurare, ne aluus adstricta sit, quia nulla ratione melius præcauetur capiti à quo omnes ferè huiusmodi periclitãtur. Tamen cum spontaneis deiectionibus ingruere hunc morbum, aut per alui fluxionem iudicari, periculosum esse, & dicta ratione, & plus satis iam longo experimento didicimus. In sudore euenit contrarium. Quia qui sponte fit, & tempestiue illos optimè liberat, qui verò arte elicitur, plærunque auget febres, & virtutem aliquando minuit. Nisi forte inchoatum iam a natura adiuues. Quapropter cum das alexipharmaca, quorum in his morbis magnus vsus est, deuita valde calida, si febris magna est. Ac neque cum dederis mediocria, tegumentis plurimum præme: sed tempestiuum sudandi tempus exspecta, & serua spontaneos. Vbi dicitur deinde stetit, dicit Hippocrates ἔπειτα ἔστη, κὶτὸ οὖρον ἐκρίθη quod quidem duobus modis legi potest, aut ita, deinde stetit (aluus scilicet) & vrina iudicata est, aut ita, deinde stetit etiam vrina, iudicatus est. Certè dicere vrinam iudicatam esse, noua phrasis sit apud Hippocratẽ, iudicari enim dicitur morbus aut ęgrotus, non vrina. Sed si hoc non videtur durum, atque vrinã iudicari vis, intelligi, vrinam, quæ antea supprimebatur, fluere copiose, satis pulcher sensus redditur. Nimirum dum venter fluebat, vrinam modicè fluxisse (ita enim fit) suppressa autem aluo, cœpisse fluere, & ita citra rigorem febrem iudicatam esse die septima: habuerit ita hoc boni ægrotus, quò non sine euacuatione sit iuditatus. Sin autem durior videtur phrasis, dic stetisse cum deiectionibus etiã vrinam, & iudicatum esse hominẽ septima citra rigorem. Sed cum qua euacuatione fuerit iudicatus? Fortasse cum fluxu bilioso ex naribus, & si id Hippocrates taceat. Fortasse etiam cum nulla sensibili. Inde verò nihil euenit absurdi, aut quod non possit fieri, sed solum, non fuisse satis tutam iudicationem. Quid tum postea.

68 *Filius Patámonis, huic aluus non fluebat septima, ante iudicationem duos dies. Non riguit ob hoc. Neq; vrina supprimebatur.*

Hic

HIC etiam simili morbo occupatus septima etiam iudicatus est. Sed duos dies ante iudicationem non egescit ex aluo, qui certè videbatur hac causa, rigore iudicandus. Nā si vinitor Menandri non riguit, quia aluus fluxerat, oportebat hunc rigere, cui non fluxerat. Non tamen (inquit) riguit ob hoc. Sed quæ fuit causa? Neque vrina (inquit) suppressa est: quasi diceret, quia vrina non est suppressa vt aluus, sed fluxit. Et quod vinitori præstiterunt liquidæ deiectiones, hoc filio Potamonis præstitit vrina copiosa. Neque mirum, analogæ enim admodum causæ sunt, & altera alterius vicem facilè supplet.

69 *DEns Hegesistrato, cui suppuratio iuxta oculum, & suppuratus est iuxta extremum, & rursum sanatus est oculus, & secundum nares pus descendit crassum: iuxta gingiuam carunculæ paruæ rotundæ abscesserunt. Huic iuxta tertium videbatur suppuratio futura, deinde auertebatur, repente autem intumuit maxilla & oculi. Hegestrato duo dentes extremi, quà sese mutuò respiciunt corrodebantur, extremus habebat supra gingiuam duos nodos, vnum quidem iuxta corrosionem, vnum autem in alterum, quà autem erant duo, ea radices latæ similes ex duobus coincidebant. In alia vna medietas rotunda.*

DVAE ac dissitæ sententiæ occurrunt hæ, in omnibus exemplaribus, atque quasi ad duos fortè Hegesistratos pertinentes. Mihi verò visa est vnica narratio, & ad eundem pertinens. Proinde, quæ quibusdam interpositis paulo post scripta inueniuntur, ego huc transferens, hæc omnia verba coniungi, vt historiam vnam continentia. Mirum si duo, ambo Hegesistrati, dentium corrosione laborauere ambo, & id Hippocrates nō aperuit dicens, alter qui etiā Hegesistratus vocabatur, aut tale aliquid. Quod si forte id ita euenit, nihil læditur doctrina his omnibus, quæ ad dentium corruptionem pertinent simul enarratis, siue eidem homini omnia, siue duobus acciderint. Ac fortasse etiam fuisset satius hæc, cum illis huius ipsius libri quarti verbis coniungere,

gere, quæ ad dentium & formationem & morbos pertinebant, quia ex illis pendet horum enarratio. Ita enim dixit Hippocrates, iuxta tertium dentem suppurationes plures, quam iuxta alios omnes, & quæ ex naribus crassæ fluxiones, & a temporibus dolores, ex hoc maximè fiunt. Exeditur hic maximè. Hoc idem euenit Hegesistrato: cui ex suppuratione circa oculum, facta est suppuratio ad extremam radicem dentis, & secundum nares descendit pus crassum. Videbatur verò suppuratio futura ad tertium dentem (ad caninum scilicet, vt solet) abscessu è regione illius primùm facto, deinde auertebatur, colligebatur videlicet pus versus alium, aut secundum incisorium, aut molarem primum. Cur ex doloribus temporum suppurationes magis fiant ad dictum dentem, quàm ad alios, & cur descendat crassum etiam ex naribus in tali abscessu, illo loco dictum est. Constat verò eandem esse rectitudinem dentibus cum oculis, & cum temporibus. Meritò ergo huic ex morbo circa oculum, abscessus hic factus est: &, excipiētibus pus naribus & dentibus, sanatus est oculus à suppuratione. Nihilominus, ex dentium dolore, vt fieri solet, repente intumuerunt maxilla & oculi. Neque sanè leuiter laborauerũt partes oris ad dentes. Nam, præter dicta, pus descendens exæsit frustula carnis, quæ ex gingiua eius lateris abscesserunt: & præterea, duo dentes extremi, postremi scilicet molares (consentaneum est id factum esse in eodem latere) quà sese mutuo tangunt corrodebantur, & extremus ac vltimus omnium, habebat supra gingiuam quasi duos nodos, vnum iuxta corrosionem, iuxta eam scilicet partem qua tangebat alium, alterum, in aliam partem, in extremitatem scilicet quasi finiebantur dentes. Reddit causam qua id euenit ex ipsa ossis figura. Qua (inquit) erant duo, (nodi scilicet) hoc est à facie hac anteriori qua dentes teguntur labijs, erant denti radices duæ latæ, quæ reflexæ in sese coincidebant, similes ex duobus, hoc est similes illis radicum paribus, de quibus loco citato dixit, Quintus ab anterioribus quatuor radices habet, secundum binas coniugatas vt ad vtrumque vicinum dentem, omnes quidem reflexas ad internam partem. Nimirum illic dictum est, quosdam dentium molarium habere quatuor radices, secundum paria reflexas ad sese: alterum par à facie anteriori &

ri &

ri & exteriori, alterum à posteriori & interiori: quosdam habere tantum tres in facie anteriori duas, & tertiam in posteriori à medio ortam. Nunc dicit dentem illum postremum, habuisse à parte anteriori, qua est gingiuæ facies, duas radices similes ex duobus, idest illis radicum paribus quas esse antea diximus: in alia parte, vnam medietatem rotundam, hoc est vnicam radicem rotundam è medio productam. Quanquam certe hic cum esset vltimus molaris, atque vt suspicor superioris maxillæ (his enim est maior rectitudo cum oculis & temporibus) quatuor habere solet, sed vt diximus magnam differentiam recipiunt dentium figuræ. Sed quid hæc ad nodos? Certe supra duas illas radices facti sunt duo obscessus duriusculi, quos vocat nodos. Nam vt dictum illic est, per radices recipiunt dentes abscessus.

70 *QVibus ad oculos abscessus in febribus ardentibus, valde rubri secũdum maxillas, & hæmorragici: sed & quibus ad aures sunt. Fortaße autem & abscessus ad articulos magis. Non sanè satis scio.*

QVI per febres ardentes rubent valde maxillis, & sanguinem e naribus fundunt crebrò, & oculorum abscessus patiuntur, vt rubores oculorum, seu ophthalmias: aut aurium vt dolores in eis pulsantes, certe hi multo sanguine pleni sunt. Tales (inquit) fortasse solent ad articulos facere abscessus, magis quã alij acutis febribus laborantes. Sed explicans cur dicit fortasse, addit, non sane satis scio. Nimirũ diximus in initio huius operis, hoc opus scriptũ esse captando potius experiméta, quàm docendo quæ iam essent satis confirmata. Vide ergo quã fidem debeas Hippocrati cum aliquid affirmat, quia cum hęc scriberet, nondũ fortasse hoc habebat experimẽtis cõfirmatissimũ, non affirmat, sed aperit tantũ quã habet de re, seu opinionẽ, seu tantum suspitionem. Sed dices videri quod docet apho. 74. sect. quartæ ei quod modò dicit longe contrarium. Nã inquit, quibus spes est abscessum fore ad articulos, liberat ab ab-
, scessu vrina multa, & crassa, & alba prodiens, qualis in
, febribus laboriosis quarta die quibusdam fieri incipit. Si
,

verò etiam ex naribus ſanguis eruperit, breui admodum ſoluitur. Tam longè ergo abeſt, vt ſanguis ex naribus fluēs, ſignificet abſceſſus ad articulos, vt etiam alioqui futuros, fieri prohibeat. Certè non ſunt contraria hæc duo, ſed ad eandem ſententiam pertinent. Si enim ſanguis copiosè fluens liberat ab abſceſſu ad articulos, certe abſceſſus ad articulos nati ſunt fieri in ſanguineis morbis. Sanguineos enim natus eſt ſoluere fluxus ſanguinis, ſanguineum verò eſſe morbum nihil poſſit melius ſignificare, quam crebrò tentatus fluxus ſanguinis. Ergo eadem ratione poteſt fluxus ſanguinis futuros abſceſſus ſignificare, qua & ab eis liberare. Exiguus. ſ. & creber, ſignificare, copioſus, tollere.

71 *Rigores tremulis, hypochondrij intentio, muliebria apparuerunt, decimaſeptima, iudicabantur ſemper. Si verò non ita manſiſſent intus, iudicabantur tertia. Alia quinta. Alia ſeptima.*

Mvlieres plurimas quadam tempeſtate dicit febricitaſſe acutè ex menſtruorum retētione, haſque habuiſſe per febres rigores citra vllum ordinem, & fuiſſe tremulas, hypochondriumque eis intentum fuiſſe. Has verò ſuperuenientibus menſibus iudicari ſolitas decimaſeptima. Si vero aliæ ea tempeſtate febricitarent, quibus non ita manſiſſent intus, hoc eſt, non defeciſſent menſtruæ euacuationes, eas tertia die iudicari, præter vnam quandam, quæ quinta, aliam quæ ſeptima, iudicata fuerit. Quam familiare ſit muliebribus ex hac occaſione ægrotare, nō eſt quod moneam, vtque nullius rei magis curare debeat medicus certior fieri, cùm ad curandas mulieres accerſitur. Fere enim omnes muliebres morbi hinc naſcuntur. Qui enim aliunde, non mulierum proprij, ſed communes cum viris ſunt: niſi forte perpauci quidam ex lacte in mammis. Nam & vocatos mammillarum cancros, & morbos ex ſeminis retentione omnes, in viris etiam vidimus. Fere itaque omnes muliebres ſunt ex menſtruorum defectu. Iam vero menſtruus ſanguis non tam lædit cùm natura non tentat eum pellere (quanquam ita quoque redditur impurum corpus) quàm cum confluit verſus vteros velut effluxurus,

rus, & aut ob viarum ſtricturam, aut ſuam craſsitiem, aut vtrumque, non effluit, vt dicitur libello de morbis virginum. Tunc enim ſecretus ab habitu corporis, confluit in maiores venas deorſum, oppilatus vero regurgitat per maiores & communes ad hypochondrium (ita vocatur ea regio, qua ſunt hepar & lien) diſtenditque illud. Porro venas ad artus, vt brachia aut crura (crùra autē præcipue diſtendens, comprimit vicinos neruulos, & priuat ſubiectas partes facultate animali, vt cùm compreſsione ſtupor inducitur. Hinc neceſſe eſt tremulos fieri artus. In ſecretione vero, & ea velut repreſsione, neceſſe eſt excrementa agitari, vnde mox fient rigores. Merito ergo illa omnia fiebant mulieribus, ea occaſione febricitantibus. Merito etiam febres longiuſculæ, cùm ex multis craſsiſq; penderēt, ac proinde non iudicabantur niſi menſtruis fluētibus (neceſſe enim erat prius eam, quæ febris eſſet cauſa, tolli, vt ea iudicaretur) neq; ante decimam ſeptimā, alioqui acuto morbo laborantes. Eas vero quæ citra eam occaſionem febricitarent, non mirum iudicari tertia, quinta, aut ſeptima. Nimirum contigit ea tēpeſtate febricitare acutiſſime, ac proinde intra fines acutiſsimorum iudicari, quibus multitudo & craſsities non eſſet impedimento.

72 *Mvlier cui ſanguis ex naribus fluxit quinta & ſexta, ſeptima iudicata eſt. Valde rubra.*

Hanc arbitror fuiſſe mulierem de qua loquens dixit, alia ſeptima. Hanc dixit non ex menſtruorum ſuppreſsione febricitaſſe, ob id ergo, & ob ea quæ contingere conſtat, non tam eam laboraſſe multo & craſſo: quàm tenui & valde calido, non multo. Nimirum erat rubicunda maxillis: quia ſanguis, vtpote tenuis ſurſum efferebatur. Fuit vero ſatis ad perfectam iudicationem in ſeptima, vt ſanguis quinta & ſexta flueret, quod ſane non fuiſſet, ſi aut omnino multus aut craſſus eſſet: aut enim producta febris eſſet, aut fortaſſe eſſent facti abſceſſus ad articulos, vt ipſemet nuper dicebat.

73 *MVlieri fortiter capite grauatæ iudicatio facta est circa vigesimam. Vigesima æstuans hypochondrijs, septima non multum fluxit ex naribus sanguinis, deiectiones tenues, in oculum dextrum circa octauam.*

An huic mulieri menstrua suppressa fuerint non explicat, verisimile autem est ita accidisse, quia quibus non mansissent intus, vt dicebatur nuper, breuissimè iudicabantur ea tempestate. Nam tertia, aut quinta, aut septima. Quoniam autem hæc non decimaseptima iudicata est, vt eadem tempestate, plæreque aliæ, constat ex multo ac crasso & angustis locis impacto sanguine malum processisse. Sed & doloris species hoc indicauit. Nam grauanti dolore secundum caput laborauit fortiter. Id verò fit cum multus sanguis, crassus præcipuè, in capite redundat, maximè autem cum is replet sinus, & vasa membranarũ cerebri. Hanc ergo ob causam malum ad vigesimam peruenit, qua iudicata est æstuans hypochondrijs: qui æstus non erat phlegmonis eius loci, alioqui non simul eadem die cœpisset ac finitus esset, sed decretorius. Nimirum cum succi calidi, qui maximè ea regione abundant, excernerentur expellendi, æstuarunt hypochondria. Qua ratione iudicata sit non dicit, fortasse autem fluxu sanguinis ex naribus, is enim fuerat insinuatus per morbum, cùm septima fluxerit, & si non multus. æstuantia etiam hypochondria nullam euacuationem habent magis accommodatam. Per magnas enim venas inde sursum latas facile sanguis ascendit. Fortasse etiam fuerint deiectiones biliosæ, hæ enim etiam ex hepate facilè per mesenterium deponuntur, & fuerant etiam per morbum insinuatæ, fuerant enim deiectiones tenues. Redundasse autem calidos succos dextris partibus magis, atque ita hepate magis quam liene, indicauit ille decubitus quem fecit in oculum dextrum, circa octauam. Neque quidem obstat, supernas partes fuisse præcipuè affectas. Hæ enim sæpe per infernas euacuationes liberantur, vt surditas alui fluxione cessat, cum præcipuè supernæ ab infernis partibus receperint, vt in hac caput a partibus circa vterum. Fluxio ergo ex aluo, & si recipienti parti contraria fuerit, cum mittente habuerit rectitudinem,

nem, fueritque illi reuulsio, huic deriuatio. Fuerit etiam iudicatio valde congruens, muliebris fluxus.

74 *Viro eadem, præterquàm quòd septima iudicatus est, subsplenicus in sinistra. Vigesima octaua & tardius huic quæ oculi, forte quod post indicationem, & ꝙ multa.*

Eadem quæ dictæ mulieri, acciderunt eius viro, præterquam quod iudicatus est septima (quia scilicet non ex menstruorum suppressione laborare cœpit, vt illa) & erat subsplenicus, ac proinde fortasse fluxu sanguinis ex sinistra nare est iudicatus. Nam cum coniectauerimus mulierem fluxu sanguinis esse iudicatam, & huic eadem accidisse dicat, consentaneum est hunc quoque ita esse iudicatum, ac proinde illud, in sinistra, significare fluxum in sinistram narem incidisse: & illud, subsplenicus, cōtinere simul affectionem, & iudicationis causam, quasi diceret, erat subsplenicus ac proinde in sinistra inclinauit iudicatio: quia vt in hoc ipso libro dixerat, quibus splenis eleuatio, ijs sanguis ex sinistra nare fluebat. Fortasse etiam illa verba, subsplenicus in sinistra, nihil aliud significent, quàm fuisse subsplenicum, dictumque sit in sinistra per pleonasmum, quia lien ad sinistra pertinet. Cùm huic eadem acciderint, quæ vxori, accidit etiam in oculum dextrum decubitus, vt illi (contigit enim eum oculum habere debilem) verùm non tam citò, sed vigesimaoctaua, & tardius (cœperit scilicet vigesima octaua, & lente ad dies alios processerit) reddit Hippo. causam, qua coniectat, tanto tardius huic esse factum, ac non octaua, vt vxori. Forte (inquit) quòd post iudicationem, & quòd multa, hoc est, quia indicatio præuenit diem octauam, ac proinde eius diei decubitum sustulit, qui dilatus in tantum tempus est, quia etsi iudicatus perfectè non est (omnino enim habuisset nullum) tamen euacuata sunt multa per iudicationem, ac proinde factus est tardior multo, & minor abscessus.

75 *Hymenæ soror spirituosa, & intentis hypochondrijs apparebat per tempus, an verò etiam haberet insaniem, non noui. Aluus primùm suppreßa, & tunc vome-*

bat, deinde non amplius. Aluus enim multa viscosa, & biliosa egerebat. Hypochondrium non impediebat. Vndecima in magnum dextræ digitum phlegmone, fluxio, & procedebat superius. Cum autem hoc fieret, melius habebat. Etenim cataphora minor & febris, & aliquando melius spirans, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Decimasexta gracilis factus est spiritus, & densus, & febris. Mortua est. Hæc febricitauit ante abscessum, septima post abscessum perijt. Erat etiam hæc ex rubro modo.

Ecce aliam quandam, quæ ex menstruorum suppressione ægrotauit, vt aliæ multæ illa tempestate. Nã nisi fuissent suppressa, non dubitaret Hippocrates an vtero gereret. Sed & ex ijs quæ habuit, agnoscitur, erat enim (inquit) etiam hæc ex rubro modo, hoc ex vultu perrubro, qui modus erat tunc tẽporis in multis. Nam & de quadã alia nuperrimè dicebatur, valde rubra, & paulo ante, quibus abscessus ad oculos in febribus ardentibus, valde rubra secũdum maxillas. Habuit etiã intenta hypochondria, quod sanguine multo sursum regurgitante, eadem tempestate factum esse in multis, nuper dicebatur. In hac ergo primum omnium, consuetæ euacuationis defectus fecit difficilẽ respirationẽ, & tentionem hypochondriorum: idque nõ cum iam febricitaret, sed per tẽpus, per multos scilicet dies ante, vt videretur, vtero gerere, ac fortasse etiã gerebat. Nam quid prohibet simul vtero gerere, & morbo lethali corripi? Certè tam difficile est aliquando discernere, an gerat vtero quæ ægrotat, an solũ teneatur morbo, quẽ suppressio menstruorũ fecerit, vt in hac, quæ multos ante dies habuit ventris tumorẽ, & respirationẽ difficilem, & decem ac septẽ dies postea febricitauit, confiteatur Hippocrates, se nõ nouisse, an vtero gereret. Cum igitur mulier ea dubitatione, ob dicta accidentia, teneretur, correpta est febre acuta cũ cataphora, vt solent quibus multus ad caput sanguis effertur, præcipuè si is est pituitosus, qualis esse huic videbatur ex alui deiectionibus. Nã imprimis aluus suppressa est, & tunc, sursum repentibus excrementis, vomebat pituitosa, & biliosa arbitror, quia deinde, hoc est postquam aluus sup-

suppressa esse desijt, & non amplius vomebat, aluus multa deiecit viscosa, & biliosa: quæ, quia viscosa, magnā pituitæ mixtionem habere agnoscebātur. Addit, hypochondrium non prohibebat, quod non video quid aliud posſit significare, quàm non prohibebat vomere, aut deijcere. Scilicet non erat admodum dolens, etsi intentum. Non tamen admodū placet, rarius enim solet ea intētio prohibere deiectionē & mictum, quam vt deberet id Hippocrates admonere. Quare suspicari cogor, vbi legitur, ὀυκ ἐκώλυεν, legendum fuisse, ὀυκ ἀπόλυυεν hoc est non demittebat, aut soluebatur, quasi diceret aluus multa viscosa & biliosa egerebat, hypochondrium tamen non demittebat ea, a quibus intendebatur, sed nihilominus tumebat. Ita enim fit in quibus morbus ad malum tendit. Nihil excernitur è partibus præcipuè affectis, & reliquis inutiliter euacuatis vires dissoluuntur. Vndecima die in magnū digitū dextræ incidit phlegmone. Quia rarò nō tentantur absceſſus in morbis pēdentibus ex multo sanguine. Manus autē dextra maximè nata est ab hepate recipere, & hoc est maximè natum sanguine redundare. Addit, fluxio, & procedebat superius. Hoc est, per id etiā tempus erat humorum fluxio per vomitum. Cum autem hoc fieret, ideſt cum vomeret, melius habebat, remittebatur enim & cataphora, & febris. Et aliquando etiā euenit fieri melius spirantem, quòd supra vomuerat vomitum prauum. Constat per pleonasmum dici supra. Non enim est vomere infra. Sed causam qua tantopere subleuabatur vomitibus, cum esset lethaliter affecta, satius sit considerare. Videtur enim perituris illud imprimis esse proprium, nullis euacuationibus magnopere iuuari. Certè quæ vterinis morbis tenētur, aut ex suppreſſione mēstruorū ortis, magnopere solēt iuuari vomitibus, quia cū vtero magnopere consentit ventriculus, & eius paſsiones grauiſsima symptomata afferre solent, anxietates enim & deliquia animi, & capitis grauitatē, & vertiginē, & motus conuulsiuos, & præfocationē. Quæ eadē symptomata morbis illis sunt familiaria. Depositis ergo quæ ventriculū præmunt, cessat eius consensio, & ea cessante, magna ex parte remittuntur accidentia. Eadem ratione in hac eueniebat, vt vomitibus subleuaretur, non sane quòd ita morbus præcipuus minueretur: alioqui fuiſſet liberata, sed quòd deone

rato ventriculo symptomata minuerentur, & illa, videretur potius habere, quàm haberet melius. Nam ita procedente morbo, decimaseptima spiritus factus est exiguus & creber, & febris aucta, quod quidem inflammationem magnam in spiritalibus instrumentis ortam significabat, aut (si id citra dolorem maximè contigit) ardorem ingẽtem, maxima facultatis debilitate. Tandem mortua est. Non sanè eadem die, sed decimaseptima. Nam inquit, hæc febricitauit ante abscessum (nam vndecima die febris habuit abscessum) & septima post abscessum perijt. Est verò septima. Nec immerito id euenit. Quæ enim eodem modo, & ex eadem occasione ęgrotantes seruabantur in hac tempestate, iudicabãtur decimaseptima. Eisdẽ autẽ diebus moriuntur homines, quibus salui fiũt, vt Hippo. ipse autor est.

76 *Ille puer qui erat mulieris, sororis Apemanti, hypochondria magna, & splen spirituosus, deiectio lenta biliosa, substercorosa. Defessus ex operibus. Vigesima die in pedes, & indicatio certè lassis in articulos, & non in oculum. Hypochondria autem intenta erant. Atqui etiã erat tussicula quædam sicca continua.*

Pver hic maiori aliquo, quàm pro suis viribus, labore defessus, cœpit febricitare cum hypochondriorũ tumore, præcipuè lienis, ac cũ difficili respiratione: ac proinde abscessus factus est huic in pedes (non in oculum vt alijs de quibus dictum est, qui eodem tẽpore ægrotarunt) & in pedũ articulos; idq; merito, quia, vt in aphorismo quartæ particulæ dicitur, lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt. Hic ergo quandoquidem in pedum factus est articulos, videtur, iter agẽdo defatigatus esse. Si enim esset aliter, forte factus esset ad maxillas, cum maximè iuxta tempestatis conditionem esset futurus in oculum. Sed pueri & debiles cum pedites agunt iter, solent ex ea defatigatione inflammationẽ visceris contrahere. Quæ excrementis ex toto corpore tractis, in tumorem eleuatur, dextrum, aut sinistrum, aut vtrumque, vt sunt dextra, aut sinistra, aut vtraque parte debi-

debiles. Ita accidit huic, cui ambo hypochondria, lien verò præcipuè intumuit, & erat difficile spirans, & ob compressionem, quam afferebant hypochondria thoraci: & quia talis respiratio lassitudini ipsi est familiaris. Ob redũdantiam verò excremẽtorum multiplicium, quæ ibi collecta sunt, fiebat deiectio lenta, biliosa, & stercorosa, ex pituita scilicet & bile cum stercore admixtis. Vigesima die dictã ob causam abscessum habuit in pedum articulos. Atque ita iudicatus est, imperfectè tamen. Nam & post factum abscessum, hypochondria intenta erant. Et tussicula etiã quædam sicca, continua, hærentibus adhuc multis excrementis iis in partibus, & resudante parte aliqua in thoracem tenuissima, vt solet in hydropicis. Vnde facilè constat hunc non fuisse bene liberatum: sed obnoxium recidiuis, quod vt insinuet, addit hæc, quæ sequuntur.

77 *QVæ relinquuntur post indicationem recidiuas faciunt, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi.*

IN multis locis scriptam inuenias apud Hippocratem hanc sententiolam, Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas faciunt. Nam vel in hoc ipso opere enarrata iam est lib. 2. sectione 3. & rursum lib. 6. occurret. Itaque quod ad primam partem attinet huius contextus, non est quòd moremur, quod verò addit, & quæ in ipsis morbis excernũtur, sputum præmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi, aliquanto est difficilius. Nam si quæ relinquuntur recidiuas faciunt, non facient quæ excernuntur. Contraria enim sunt, excerni & retineri. Iam verò concoctiones omnes securitatem iudicij significare. 2. lib. dictum est, quo pacto ergo præmaturum sputum, significet securitati iudicij contrarium, hoc est recidiuam. Venter non videtur hic posse significare aliud, quàm deiectiones. Intemperies videntur pertinere magis ad ipsum affectum, quàm ad causam, illud verò quæ relinquuntur, dicitur de causa morbi, & malis succis. Quid ergo est quod dicit Hippocrates? Certè, non quæ satis copiosè excernuntur, &

vsque

vsque ad corporis perpurgationem, faciunt recidiuas: sed quæ imperfectè exeuntia retinentur, & quæ sexto libro sectio 2. dicet his verbis, Siquidem ex effusis intus relinquatur, parata est recidiua. Hoc est, si aliquid, eorum quæ effundi cœperint, retinetur, vt effusio non perfecta facta sit, paratus est homo ad recidiuam. Hoc idem nunc dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Perbellè autem dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Nam excerni non in ipso iudicationis tempore, & extrema morbi parte: sed in ipsis morbis, id est per ipsos totos morbos, dyscrisias, seu difficiles iudicationes indicat, ac proinde recidiuas, vt dicebatur libro 2. sectio. 1. Ergo per morbos, intempestiue fientes excretiones, siue aliunde, siue ex ventre, significant futurũ morbum difficilis iudicij atque ob id iudicandum difficilè & habiturum recidiuam. Quod ergo addit, venter, hoc idẽ potest significare, putà deiectiones imperfectas, aut etiam fortasse ventrem tumentem, quasi dicat ventris tumorem ex morbo relictum, significare intus manere aliquid, quod minetur recidiuam. Ad hunc sensum fert puer ægrotus, cuius causa videtur Hippocrates hæc dixisse. Nam dixerat, post iudicationem hypochondria illi intenta fuisse. Quod dicit sputum præmaturum & intẽperies, simile est ei quod dicitur. 6. Epid. Sitis intus relicta. Nimirum cùm morbi, acuti præcipuè, causa perfectè euacuata est, facillimè ac citissimè redit corpus ad temperiem, cùm ergo non redit, quod ex siti, aut crassato sputo cognoscitur, timeri debet, ne aliquid interius relictum sit, quod recidiuam afferat. Sputum ergo præmaturum hoc loco videtur mihi dici, nõ quod bene maturatum facilè excreatur: sed saliua crassior facta, ac præcalida intemperie exusta. Quoniam enim sputum cùm coquitur crassescit, ob accidentis similitudinem, quod vtcumque calore crassescit, licet vocare præcoctum. Hæc ergo & huiusmodi, hoc est quæcunque, intemperiem significat, aut succos, vt sitis, amaritudo oris, & fastidium, recidiuas prænuntiant.

78 *ATemanto, cui dolores in sede, in dextro ili, & iuxta vmbilicum paulò infra, & ex dextro, ante dolorem mingebat cruentum. Desijt tertia. Et faber in cætera ex*

eadem

eadem rectitudine & hic mingebat priùs cruentum, desinente verò, ambo, subsidentias habebant & hoc tertia. Fouebatur autem plurimùm Apemantus, alter non sentiebat, nisi in sinistra. Et Nicostrato accidit: aliquid in imis dextrarum partibus, inferiùs quàm quibus in sinistris. Longè verò ante ile. Vsque ad vmbilicum vtrisque.

Aliquando dolores, renum ac viarum vrinæ, tam similes sunt doloribus intestinorum, vt primis diebus omnino discerni non possint, quòd scilicet, in vtroque contingat, & vrinam & deiectionem cohiberi, & ægrotum nauseare, & doloris species in eodem loco eadem sit. Non discernuntur ergo vsque dum incipiant vrinæ, & deiectiones exire. Tunc enim earum forma indicat, renes an intestina laborent, ex renibus enim mictu, ex intestinis deiectione reijciuntur, quæ affectionem indicent. Cùm ergo dolorem, aut mox inuadentem comitatur, aut antecedit insigniter mutata vrinæ species, facilè dignoscentur vel in ipsa prima inuasione. Nam & timebuntur antequam fiant. Velut accidit Apemanto & fabro: quorum, Apemantum, dextri renis & vreteræ secundum dextrum ile: fabrum, sinistri, & vreteræ etiam sinistræ, dolore laborasse certum est. Nam vterque ante dolorem mingebat cruentum, per debilitatem, arbitror renis, laxatis, quæ in eum finiuntur venis, quam anastomosim vocant, aut laxatis meatibus, qui à primo in secundum sinum sunt, ac ita malè peracta secretione. Ea verò vrina cùm incepisset ante dolorem, cessauit in vtroque die tertia. Non explicat an tertia à doloris initio, an ab ea qua cœpit cruentum mingere, vtrumque sanè fieri potuerit. Vtrumuis autem factum sit, rene debiliato per intemperiem, ac ob debilitatem colligente excrementa, quæ obturarint, & suppressionem sanguinis fecerint, hæc ipsa excrementa cruentum mictum tollentia, dolorem auxerint. Verùm & si cruoris expers vrina reddi desijt, non tamen proinde omnino exijt pura. Nam ex illis ipsis excrementis, quæ obturarunt, decisa sunt fabulosa quædam, quæ subsidebant in tenui vrina, quod nunc vocat subsidentias. Ergo dicit: Apemanto dolores in sede (non quidem

dem arbitror in ipso podice:sed iuxta in interfœmineo,per illud enim præterlabitur tortuosè vesicæ ceruix ad extremum colem) & in ili dextro iuxta vmbilicum, paulo infra illum (qua scilicet vretera descendit ex rene dextro in vesicam) & ex dextro (rene scilicet) ante dolorem mingebat cruentum. Desijt tertia die (doloris arbitror) & faber in cætera (hoc est in sinistras partes habuit dolorem incũbentem) ex eadem rectitudine, id est secundum eandem rectitudinem producto dolore à rene sinistro, per ile sinistrum adcolem.Et hic etiam mingebat prius(quam scilicet doleret) cruentum,desinente vero (cruento mictu) ambo (Apemantus scilicet & faber) habebant in vrina subsidentias (arenosas scilicet,aut crassas,sedentariasque,quales renales esse solent) & hoc tertia die euenit vtrique. Fouebatur autem plurimum Apemantus, alter non sentiebat nisi in sinistra. Hoc est Apemanto extendebatur dolor ad partes plures, vt multis sit proximis partibus consentientibus, aut secundariò occupatis, ac proinde fouebatur plurimis partibus,faber verò paucioribus,quia non sentiebat dolorem nisi in sinistra parte. Obiter insinuat (quod est verissimum) maximum vsum esse fomentorum in huiusmodi doloribus,anodinorum scilicet,& laxãtium. Nicostratus, qui tertius est in præscripta narratione ægrotus, videtur habuisse dolorem intestinorum, quia non minxit cruentum vt illi, & dolorem habuit,non secũdum ilis rectitudinem:sed ad anteriorem partem inclinantem in dextra parte. Quoniam verò,comparans hunc cum fabro, qui in sinistra parte habuit dolorem,dicit, in imis dextrarum partibus, inferius quam quibus (legendum arbitror cui) in sinistris, & mox addit, vsque ad vmbilicum vtrisque, fabro scilicet & Nicostrato: constat,fabrum,etsi dictum sit secundum eandem rectitudinem doluisse sinistra parte, qua Apemantus dextra, habuisse tamen dolorem nonæquè humilem: sed secundum rectitudinem ilis, superiorem verò : nam attigit vmbilicum,& non attigit interfœmineum: nam si hoc attigisset, non posset dolor Nicostrati inferiùs descendere. Ergo faber habuit ab vmbilico descendentem per sinistrũ ile, non vsque ad pubem, Nicostratus verò ab vmbilico ante ile vsque ad pubem : qui locus intestinorum, potiùs quàm viarum vrinæ, esse videtur.

Ex anus

79 *EA anus quæ iuxta Sosileum, leucophlegmate. Tibiæ duris tumoribus, candidis, mollibus. Et pedes, minus autem. Erat autem & in ijs quæ infra femora. Plurimis autem difficilis exitus hoc est. Sed & lumbi: & tenui ventre. Hypochondria submollia. Spirituosa autem non valde. Erat autem deficientibus plurimis cura etiam alia, cùm glauci facti erant oculi. Hic autem oculorum mitior quidem paulò erat. Coxæ autem, & cruris, vterina erant, quæ videbantur, dolores esse. Appositum bene olens ex farina & vnguento. Contigit citò discuti, & finiri. Tempus abscessui in oculos. Annus.*

HAEC anus ea hydropis specie, quæ ob pituitam toto corpore redundantem, & colorem quem cuti tribuit, leucophlegmatia vocatur, laborauit. Est is affectus vt Galen. dicit, in toto corpore aut multis partibus, quod œdema in vna quadam particula. Vocāt enim medici iam pridē œdema, tumorem mollem sine dolore. Talis verò etiā est candidus: quamquam Hippocrati, & vetustissimis œdema, sine adiecto, non hunc aut illum: sed tumorem simpliciter significabat. Proinde dicit, hæc leucophlegmate laborauit, mox describens affectionem per symptomata, addit tibiæ οἰδήμασι, id est tumoribus, albis, & φολικώδεσι, id est mollibus, seu laxis, & folliculorum similibus. Sed quo pacto fieri poterant, vt essent etiam duri (dicit enim etiam σκληρόισι) si erant, φολικώδεα? oportebat verò mollia esse, si œdemata? Certè quod Hippocrates insinuat his verbis, est quod in leucophlegmaticis sæpe videmus: in quibus carnes adeò intumescunt, vt distendatur cutis, ac proinde durescere videntur. Tamen si quis comprimat, fouea fit, quasi sub distenta cute non durum quidpiam: sed molle aut inane sit, vt in inflatis follibus. Hæc omnia significans dicit, duris, albis, & φολικὼδεσι. Erant, inquit, hæc etiam in pedibus: sed minus: erant autem & in ijs quæ infra femora, ad genua scilicet. Exagerans obiter mali huius periculum, dicit, Plurimis autē est hoc δυσέξωδον, id est difficilis exitus. Hoc est,

est, habet autem in plurimis hic morbus difficilem exitum. Nam vt libro 2. de morbis dicitur, morbus hic maximè, à nullo discedit. Verùm quæ hic addit, parùm videntur congruere cum iis quæ illic scripta sunt. Dicitur enim ibi, tumet totum corpus tumore albo, & venter crassus ad contactum, Hic verò & lumbi, & λεπτόγαστρος, id est tenuem habens ventrem: additque, hypochondria submollia. Rursum illic, & respirat aceruatim, hic, spirituosa autem non valde. Malè ergo dicit hâc leucophlegmate laborasse, quæ eius morbi notas non habebat omnes. Certè non ea omnia semper inseparabilia â passione sunt: sed cùm ea est maxima. Hæc autem proinde liberari potuit ab hoc morbo, & si is in plerisque soleat habere difficilem exitum, quia scilicet non in eo multum est ei progressum: sed, etsi tibiæ, pedes, & femora, & lumbi, tumore albo duro, & foliculoso tenerentur, venter erat tenuis, & hypochondria submollia, & non erat valde spirituosa, quod certè apertè significabat, pituitam superiores partes non admodum occupasse. Sed, quos abscessus habuerit hoc malum, operepretium est audire. Deficientibus iam tumoribus oculi facti sunt glauci, & eius glaucedinis cura quædã etiam fuit, quæ per annum durauit, post solutos iam tumores. Verùm hic abscessus mitior fuit, neque enim dolores quospiam, neque symptomata alia acerba inferebat, fuit autem alius immitior. Nimirum dolores coxæ & cruris. Non dicit dextra an sinistra in parte: sed nihil refert: certum tamen est, nõ fuisse in vtraque, quia dicit coxæ & cruris, alioqui dixisset coxarum & crurum. Qua causa hydropicis fiant oculi glauci, dictum est lib. 2. sectione 5. vbi ita scripsit Hippo. ὑδρωπιώδεες χαροποὶ vbi ex quodam loco Galen & hoc quem ibi produximus, indicauimus, dici illic χαρόπους abusiuè γλαυκούς, nunc ergo non est quod causam eius euẽtus dicamus. Veniamus ad coxæ & cruris dolores. Vterina, inquit, erant, qui videbantur esse dolores. Dolores certè erant, alioqui quomodo viderentur? Sed intellige, cum viderentur esse dolores earum partium per propriam earum passionẽ, erãt tamen ob passionem vteri. Nimirum vt lib. 2. de morbis muliebribus pluries dicitur, distortio vteri in coxam, facere solet dolores maximos, coxæ, inquam incidit, & crurum soletque esse tam immite malum, vt aliquando finiatur in

suppura-

ſuppurationem,& exciſionẽ,ad ipſam coxam,& linamentum,vt etiam in apho.part.5.dicitur.Num ergo oportet ſuſpicari,hanc cœpiſſe fieri hydropicam ex vtero, vt multas ſolere eodem libro Hippo.dicit?Fieri quidem ita potuerit, nam corrupta hepatis temperie,nunc a ventriculo, nunc à liene,nunc ab vtero,nunc à renibus & inani parte , fit hydrops. Non tamen ex ijs quæ narrantur, neceſſe eſt ita eſſe factum. Vndecunque enim hydrops inceperit , poteſt pituitæ abſceſſus in vterum incumbere, occupareq; alterius lateris ligamenta , atque ita eum diſtorquere,atque in coxam trahere, vnde dicti dolores mox fiunt. Probat deinde Hippo. dolores hos fuiſſe ex vtero,argumento quòd Gal. vocare ſolet à iuuantibus & nocentibus. Nimirum appoſito medicamento bene olente,contigit citò diſcuti,ac finiri dolores. Talis autem eſt ratio curandi oris vteri torturam. Ita enim ſcriptum eſt lib. 2. qui citatus eſt de morbis muliebribus. Quibuſcunque oſculum aliò inclinatur,& ad coxam allabitur (contingunt enim & hæc , quæ vterũ purgari prohibent,& genituram ſuſcipere,& liberos gignere) hanc odoratis fouere oportet , & poſt fomentũ digito reuellere,& à coxa diſparare,& poſtea tædulis, & plumbeis fiſtulis immiſſis , dirigere. Cùm ergo odoratorũ admotio, tam ſit vterinarum paſſionũ propria curatio,vt quibuſdam videatur eſſe vtero ſenſum odorũ,quo vt animal quoddam odorata proſequatur, & hi dolores, odorati medicaminis admotione,tam citò ſoluti ſint,conſtat,eos fuiſſe ex vtero. Odorata verò admouentur,aut in ipſum os immiſſa ad formam peſſi:aut illita,vt acopa,aut vt cerata,aut cataplaſmata:aut ſuffitu & vapore , aut duabus pluribusve etiam formis. Facilè verò ſit quouis modo medicamentũ odoratum parare. Huic quãdoquidem ex farina & vnguẽto:ſeu oleo, admotũ eſt,conſtat fuiſſe cataplaſma.Quo vnguento paratum ſit,non dicit,ſolet verò laudare paſſim in eodem libro ad eandẽ paſſionẽ,vnguentum Aegyptium. Quod verò ſit id quod Aegyptiũ vocat,non ſatis conſtat:cõſtat tamẽ eſſe aliquod bene olens , cuius eo tempore eſſet vſus , vt quod Romæ multò poſt vocabatur foliatũ,aut ſpicatũ. Ac nunc parantur quædã accipientia muſcum, aut galliam. Fortaſſe erat illud vnguentũ Aegyptium ex myrto , quod dicũt eſſe arbuſtum quoddam odoratum : incognitum verò id eſt.

Περιομφα-

80 PΕριομφαλώδεϊ, σώκ', τὰ ἐξανθήματα ἐξετάνε οὐ τελέως. ἔςι δὲ κ', ἀπὰ τῶν συρμάτων τοιαῦτα.

CIrcumumbilicaris, cui exanthemata contabuerunt non perfectè. Sunt autem & à ramentis talia.

VBI ego legi, circumumbilicaris, legitur Græcè περιομφαλώδας, vertitque Cornarius circum circa durus, & vbi ego ramentis legitur συρμάτων, & vertit ille, disquammatis. Estque tota dictio, circum circa durus, cui exanthemata contabuerunt non perfectè, sunt autem & a disquammatis talia. Quæ verba non video quid significent, neque sanè, multum denique cogitans, inuenire potui, quod, vel non displiceret omnino. Proinde corruptum esse codicem coniectaui, scribendumque pro περιομφαλώδεις, περιόμφαλον, & pro συρμάτων ξυρμάτων arbitror verò Cornarium etiam legisse ζυσμάτων ac pro ramentis dixisse disquamata συρμα enim res est longè diuersa. Ita ergo restituta lectione, videamus quid possit tota hæc dictio significare. Certè dolorem factum esse circum circa vmbilicum cuidam, cui exanthemata sublata sint non perfectè, eumque dolorem fuisse qualis esse solet à ramentis. Quæ sanè res rationi est valde consentanea. Exanthemata enim perfectè sublata dicuntur cùm decretoriè, ac commodè, & secundũ rationem cessarunt, imperfectè verò, cùm intempestiue euanuerunt, quæ res vt in nullo externo tumore, aut etiam partis cujuspiam dolore, tuta est, ita in exanthematis est valde periculosa. Collectis enim intro excrementis præcipuè malignis, qualia esse solent quæ faciunt exanthemata, internæ passiones succedere solét, atq; adeo sæpissimè dysenteria, quæ ab intestinorũ magno dolore incipit, & eum etiã comitẽ habet. Meritò ergo cui exanthemata cõtabuerunt nõ perfectè, factus est dolor circũ circa vmbilicũ, intestinorũ scilicet: isque dolor fuit qualis à ramẽtis, hoc est qualis ex dysenteria. Dysenteriã enim indicãt ramẽta, quæ exulceratis intestinis decidũtur. Monet ergo nos hæc historia ab imperfectè solutis exanthematis, dysenteriã stimere.

81 *IN Hippologi villa puer, cui quod continebatur in hypocondrijs, circa ambo erat & ipsi, durum autem*

& infernè

& inferne habens fulgorem aliquem, similem ei qui in muliere fabri ferrarij hydropica, cui tenuia venientia partem aliquam euacuarunt. Erat autem & hoc ipsum ad dextrum planum quid, supra ea quæ circumferentiam habebant, eleuatum. Huic vmbilicus ex semine erat niger, & vlcus profundum fiebat, & vmbilicus non valde cicatricem contrahebat, & pudendum extrema parte nudum factum est, non statim tale existens, neque congenitum, & adhuc magis fiebat: hic vomebat plærumque: febris: fastidium: sanus: circa septimam autem a decubitu (Antea enim ægrotabat, & aquam multam bibens, & fortasse aliter, parui pendebat) iactabatur, & aliquantulum conuellebatur, desinente autem conuulsione latenter mortuus est. Ante hoc autem minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, & supernæ partes nihil euacuatæ sunt. Statim vero ac ille defecit, & illæ sunt euacuatæ fortiter, & reliquæ rubræfactæ sunt, vt verberibus totum corpus, præter id vbi maxime tumor erat, ac calidus etiam multum tempus erat.

Hic puer a suæ generationis principio erat melancholicus, quod nigrities vmbilici apertè declarabat. Tales enim fiunt in partibus colores, qualibus vtuntur succis. Ea vero nigrities non successit postea, sed ab ipsa generatione facta est, & hac ipsa causa, merito potius in vmbilico, quam alia vlla parte contracta est. Nam cum capiatur per vmbilicum primordiale alimentum: & illud ipsum esset melancholicum, ipsam viam qua recipiebatur, & circa eam consistentes particulas, primum maximeq; tingebat. Fortasse etiam nō est inde recens nato satis expressum ab obstetrice. Sed & morbus quem contraxit, hanc esse illius naturam indicauit. Nam vitiosæ naturæ, in morbos similes sunt admodum pronæ. Constat vero hunc morbum grauissimum, natum esse ex multa melancholia, collecta in hypochondria. Durata enim sunt ambo, & intumuerunt: factique sunt in eis scirrhosi tumores, quos a crassis

ſuccis fieri neceſſe eſt: eos verò principio melancholicos fuiſſe, potius quàm pituitoſos, indicauerunt vlcera ægrè ſanabilia, circa vmbilicũ orta, & effuſio illa nigrioris ſanguinis quæ mortuo eſt facta, qua totum corpus reditũ eſt rubrefactum, vt viuicibus. Sed quo pacto factus eſt etiam hydropicus? Factum enim etiam fuiſſe talem, indicabat ille fulgor qui in diſtenta ventris cute apparebat, & illa nuditas extremæ partis pudendi. Illa enim ambo hydropicis fieri videmus, vtrunque quidem diſtenta cute a ſubiecta pituitoſa & aqua. Nam membranæ omnes diſtentæ, comparant ſecundum ſuperficiem lenitatem (deponunt enim rugas) lenitas verò facit plurimum ad fulgendum, quia ex ſuperficie vna melius totus fulgor repercutitur, & nullæ neque ſenſiles, neque inſenſiles vmbræ fiunt. Hac ergo cauſa, tentio cutis fulgorem illum facit in hydropicis: nuditatem verò pudendi, quia diſtenta cutis ventris, contrahit cutem, qua ea pars tegitur. Cum ergo hydrops, aquæ ſit, aut pituitæ aut flatus, pituitoſum potius quàm melancholicum malum fuiſſe videtur. Certè redundantia craſſioris ac nigrioris ſanguinis, occupans hypochõdria, ac præcipuè hepar, obruit calorem naturalem & debilitauit. Eo debilitato hydrops ſucceſſit. Ita cum laboraret & febricula quadam, vt hydropici ſolent, ſed nondum decumbens, neque ſane bono vtens victu, ſed (quod ita affecto erat aduerſiſſimum) multam aquam bibens, & alia et aduerſa faciens, exuſta, ac proinde acriori atrabile facta, cœpit acutè ac malignè febricitare, a quo ſeptima die, præter ſpectantium opinionem, mortuus eſt, eadem prorſus poſt mortem habens, quæ qui moriuntur ex veneno. Nimirum atra bilis adeò nonnunquam excandeſcit, vt ſit quaſi venenum intra corpora genitum. Sed enarremus ſingula verba, atque ſi quid hiſtoriæ omiſſum eſt, adijciamus. In Hypologi villa puer cui quod continebatur in hypochondrijs (tumor ſcilicet) circa ambo hypochõdria, erat & ipſi (vt alijs fortaſſe ea tempeſtate) durum autem & infernè (verſus medicum ſcilicet ventrem) habens fulgorem aliquem, ſimilem ei qui in muliere fabri ferrarij hydropica (obiter dicit quid hydropicæ illi euenerit) cui tenuia venientia, hoc eſt aquoſæ deiectiones, partẽ aliquam euacuarunt, eius ſcilicet quo venter tumebat. Nimirum

vt

vt aphorif.14.particulæ fextæ dicitur: Ab hydrope detento vbi aqua in venis ad ventrem confluit, folutio fit. Redit ad puerum, dicens, erat autem & hoc ipfum, hoc eft tumor durus, & fi ad ambo hypochondria pertinebat, tamen erat ad dextrum planum quid fupra ea quæ circunferentiam habebant, ideft fupra alias partes quæ circum circa tumorem eum erant, eleuatum. Multo itaque maiorem tumorem contraxit hepar, & magis affectum eft quàm lien. Conftat vere quod nunc dicimus planum, pro læui accipiendum effe, læuitatem enim habuiffe fulgor declarauit, tumores verò hepatis rotundi apparere folent, non plani. Itaque nunc dicimus planum vt contrarium afpero non vt rotundo. Atque hoc idem fignificat verbum quo vfus eft Hippocrates ὁμαλὸν ideft æquale. Nam quod afperum eft, inæquale eft fecundum extremitatis partes. Huic ex femine erat vmbilicus niger, hoc eft ab ipfa generatione, & vlcus profundum fiebat, quafi diceret, & ob hanc caufam, quia fcilicet ea pars prauo vtebatur fucco, vlcus profundum fiebat in vmbilico, & non facilè contrahebat cicatricem Nimirum a corrodentibus fuccis, quales maximè eft atra bilis, exæfa carne, fiunt vlcera caua, & ob eãdem caufam dyfepulotica, ideft ægrè ad cicatricem venientia. Videntur verò hæc verba duo poffe fignificare, aut hoc tempore quo tumore illo ventris laborabat puer vlcus vmbilici effe ei obortum profundum & contumax, aut non eo tempore folum, fed folitum eum aliquoties habere id vlcus Nam illud verbum fiebat, indefinitum tẽpus fignificat. Vtrumque autem rationi erat confonum. Nam duplex eft rebellium vlcerum genus, alterum quod fæpe cicatrice obductum, fæpe redit: alterum quod vix cicatrice obducitur. Quod ergo fæpe rediret, & ægrè femper fanefceret, faceret cacochymia eius partis, præfente autẽ hoc malo accederet etiam alia difficilis fanationis caufa, quòd vt apho.8.fectionis fextæ dicitur. hydropicis fientia in corpore vlcera, non facilè fanantur. Pudendum extrema parte factum eft nudum non ftatim tale exiftens (explicans quid dicat ftatim addit) neque congenitum, hoc eft non ex ipfo ftatim ortu factũ tale, vt vmbilicus niger, fed ex hoc morbo, & adhuc magis fiebat, ideft, & in dies increfcebat hoc accidens. Hic vomebat plærumque,

que, ob debilitatem, arbitror, ventriculi: & febris eum tenebat (febricula ſcilicet, qualis in hydropicis fieri ſolet cum putret iam aqua) & faſtidium, ob vitioſos ſuccos in ventriculo imbibitos: poſt hæc occurrit, ὑγίαινε, ideſt ſanatus eſt. Sed non video qui poſſit ſanatus eſſe, qui ſeptima die a decubitu eſt mortuus, vt mox dicit. Proinde ſuſpicor, non ὑγίαινε ſed ὑγιαὴς aut ὑγιεινὸς ideſt ſanus legendum eſſe. Sanus autem videtur dici, non quòd nullo morbo omnino teneretur, cum vomitu, febricula, & faſtidio, laboraret, ſed quòd non ita vt cogeretur decũbere. Quaſi diceret multo tempore antea vomebat crebrò, & laborabat febre, & faſtidio, nondum tamen decumbens, deinde cœpit acutè ægrotare, & coactus eſt decumbere, & circa ſeptimam a decubitu iactabatur hùc & illùc in lecto, præ anxietate, & conuellebatur. Eueniebant verò ambo hæc, patientibus corde & cerebro a maligna atræ bilis qualitate. Cordis enim anxietas, cerebri conuulſio eſt. Reddens interim cauſam qua dicit a decubitu, & aperiens occaſiones tam grauiter ægrotandi quæ anteceſſerunt, dicit, antea enim ægrotabat (antea ſcilicet quàm decumberet) neque ſanè bono vtens cibo, ſed (quòd hydrope iam tentato erat aduerſiſſimum) multam aquâ bibens, & fortaſſe aliter paruipendebat, ideſt & fortaſſe aliter etiam peccabat, paruipendens morbum. Euenit itaque hinc tam graui malo corripi, vt ſeptima die a decubitu moreretur. Sed quomodo, audiamus. Deſinente conuulſione latenter mortuus eſt, hoc eſt ceſſauit conuulſio, & cum hac cauſa melius habere fortaſſe videretur, inopinatò mortuus eſt. Nimirum ſæpe in proximis iam morti, pereunte partium ſenſu, & ceſſante facultatum actione, miteſcere videntur ſymptomata, & hoc ipſum, eſt ipſum mori. Ante hoc autem, hoc eſt, antequàm moreretur, minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, tamen ſupernæ partes (hoc eſt hypochondria) nihil euacuatæ ſunt: q̃a, arbitror, nihil craſſioris ſucci quo hypochondria tumebant, & qui hydropis ciendæ cauſa fuerat, euacuabatur, ſed aqua & flatus. Hæc verò, manente priori ac deteriori morbi cauſa, leuare non poterant, poterant verò debilitare ſpirituum effuſione, atque ita mortem properare, velut profectò in omnibus hydropicis euenit, quibus aut

alia

alia maligna affectio in corpore est, aut iam est partium temperies radicitus euersa, vt euacuatione aquæ siue spõte siue arte facta, primum quidem videantur iuuati, deinde verò multo debiliores redditi, citius moriantur. Statim vero (inquit) at ille defecit, & illæ partes (hypochondria inquàm) sunt euacuatæ fortiter, & aliæ rubræ factæ sunt, diffluente scilicet iam sanguine illo exusto, vt per inanimes canales. Et totum corpus, vt ex verberibus, maculatum est, præter id vbi maximè tumor erat: quia scilicet inde effluebat. Neque sanè mox refrigeratus, vt solent cadauera, sed multum tempus post mortem erat calidus. Hoc putredinalis caloris est (non enim naturalis) vbi maligna putrescentia succorum suberat. Atque vt & viuicibus per totum corpus a morte maculari, & atrociter, cum anxietate, (inquam) & iactatione, ac conuulsionibus, mori, in signis, morientium ex veneno, est, vt Galenus vltimo de locis affectis dicit. Verùm ibidem etiam dicit, sæpe in tantam malitiam venire succos, vt sint quasi venena in nobis sponte genita.

82 *Illi autem qui in Abderis, effluxit deorsum.*

In tam concisa oratione, non possumus planè dicere, quod contineatur. Fortasse autem & hic erat hydropicus, meliusque cum eo factum est, quàm cum proximo ægroto, quod aqua infernè per sedem ex aluo effluxerit, hunc enim esse solere bonum hydropis exitum, ab Hippocrate ipso dicitur in aphorismo 14. sextæ sectionis.

83 *Cvidam autem in anteriori parte intumescebat sine febre, tumor autem ad contractum similis erat suppurato.*

Hic quoque fiebat hydropicus: nam in anteriori ventris parte tumorem contrahebat pituitosum & serosum, ac proinde fiebat sine febre, quia scilicet ex frigidis nondum putrefactis, & ob hanc eandem causam tumor erat mollis, & tangenti videbatur aliquid sub digitis exundare, vt in suppuratis.

84 *ANhelosæ famulæ, tunc cum vasa sanguinem funderent, in menstruis autem fiebat, anhelationes illæ cessabant. Febris fiebat. Mamma sinistra superne suppurata est, & a principio etiam auris.*

Anhelosæ famulæ, cum vasa sanguinem funderent (fiebat autem id per menstruas vocatas euacuationes) anhelationes illæ cessabant. Addit, febris fiebat. Non dicit quo tempore fiebat. Num ergo hoc etiam fiebat, cum vasa sanguinem funderent? At non videtur consentaneum ea euacuatione fieri febrem, qua anhelationes cessarent. Proinde censeo deesse huic dictioni verba hæc, cum autem non funderent, vt tota dictio sit hæc, Anhelosæ famulæ, cum vasa sanguinem funderent, anhelationes cessabant, cum autem non funderent, febris fiebat. Mamma sinistra supernè suppurata est, & a principio etiam auris. Cũ scilicet aliquando non fluerent facta est febris vt solebat, & mamma sinistra supernè est suppurata, a principio autem, idest prius, ante etiam quam mamma inflammationẽ contraheret, ex aure etiam erumpebat pus, quòd anhelationes menstruis fluentibus soluerentur, causa est, communio illa vocalium cum genitalibus, quam libro secundo tam insignem esse dixit: quòd cessantibus, mamma vsque ad suppurationem inflammaretur, communio mammarum cum vtero per venas secundum rectos abdominis musculos productas. Auris suppuratio excrementosum significat cerebrum, quibus verò tale est, facilè, cessantibus alijs euacuationibus, repletur, & eius repletio facilè finitur in anhelationes. Facilè enim decumbunt capitis excrementa in pulmonem. Non ergo ratione caret (quod ego etiam ipse obseruaui) quibus pus ex aure fluit, anhelosos fieri. Siue cerebro primario laborante, & sua excrementa refundente in pulmonem, siue eo etiam aliunde recipiente.

85 *OLympiodori famulæ sanguis ex dextra nare. Et iudicata est ad vigesimam, qualia & febricitantib. & deiectiones quales etiã æstate populariter factæ sunt, & qualia Hipponacti.*

Spe-

Speciem iudicationis, & quæ ad eam spectant narrat Hippocrates potius quàm morbi ipsius speciem, aut figuram. Iudicatam esse dicit fluxu sanguinis ex dextra nare, circa vigesimam diem. Quod dicit ὡς εἰκοστὴν idest quasi ad vigesimam, seu ad vigesimam, ac non potius simpliciter εἰκοστὴν vt solet, dubitantis arbitror est, ac non tenētis exactè, an ipsa vigesima. Itaque fluxit ei sanguis, aut ipsa vigesima, aut ad vigesimam. Addit qualia in febricitantibus, idest qualia in febricitantibus acutè fieri consueuerunt, ac fortasse etiam ea tempestate fiebant. Nimirum biliosæ febres, quales plærumque sunt, quæ acutæ ob hepatis intemperiem fieri solent. Cum hepate verò magnam rectitudinem habet dextra naris, & acutis febribus, sanguinis è naribus accommodatissima euacuatio est. Iam vero dies vigesima intra fines acutorum, etsi non exactè, est decretoria. Deiectiones etiam dicit fuisse, quales æstate populariter factæ sunt. Biliosæ arbitror, tales enim fuerint, si æstatis conditionem secutæ sunt. Adiunxit verò, memoriæ gratia, alium cui hæc similiter euenerunt, dicens, & qualia Hipponacti.

86 *ET Hyle famula Aristidi, octaua in pharmacorum purgatione deorsum, signa qualia facile ferunt, & si non præter rationem debilitant, & neque spumosa, neq; sub cruenta, sed qualia oua sunt, qualia Heraclidæ. Purgata est multum & ferebat facile.*

Hyle famula Aristidi purgata est die octaua, quæ dies in multis est ad purgationem idonea, quibus scilicet septima est iudicatoria. Semper enim Hippocrates elabi sinebat diem decretorium, atque si is non iudicabat morbos, mox ipse purgabat. Nam & libello de medicamentis expurgantibus ita scriptum ab eo est. Quicumque a febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris: sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Hæc illo loco. Constat verò quòd quibusdam morbis est dies quatuordecimus, hoc alijs esse septimum. Proinde vt in illis non ante quindecimum, ita in his non expurgauerit Hippo-

crates ante octauum. Atque suspicor sanè attentè admodum, & vt hoc insinuaret, narrasse, octauo die expurgationem esse factam. Tam longè absunt ab Hippocratis sententia medici vulgares, qui omnes ferè ægrotos die sexta expurgant, timentes, vt ipsi dicunt, ne non possint impurgati diei septimi violentiam sustinere. Euenit tamen aliter, aut vt motu pharmaci debilitati, naturalem diei motum non posint sustinere, aut vt iudicatio imminens, impediatur. Bene cesit huius purgatio: quia euacuata sunt qualia oportebat, & cum bona tolerantia: hæc autem cum adsunt non potest non accedere conferentia, vt in aphorismo dicitur. Sed quibus verbis hæc dicat, est operepræcium considerare. Signa (inquit) qualia facilè ferunt. Hoc est deiectiones tales erant, & talia signa præ se ferebant, qualia solent, eæ, quas ægri facilè ferunt. Definiens tales euacuationes addit, & si non præter rationem debilitant, idest quæ debilitant quidem, sed non præter rationem, hoc est non magis quàm pro euacuationis multitudine. Nimirum bonæ tolerantię euacuationes esse dicuntur, quæ non debilitant, non tamen ita est intelligendum, quasi nihil debilitent (nullæ enim, & si sint quàm maximè naturales, non debilitant aliquid) sed quasi non præter rationem, idest non plusquàm pro euacuationis multitudine. Esse talia qualia euacuari oportuit, significat describens deiectionum speciem. Neque (inquit) spumosa, neque subcruenta, sed qualia oua sunt. Nimirum euacuantur ipsi succi qui morbos faciunt, huiusmodi sunt in biliosis febribus deiectiones biliosæ. Est verò vna quidem bilis species, quæ refert vitellos ouorum. Quæ autem spumosæ aut cruentæ sunt, colliquationem aut exulcerationem, aut affectionem huiusmodi significant. Erant itaque qualia oportebat euacuari. Qualia (inquit) Heraclidæ (subaudi vxori) quæ purgata est multum, & ferebat facilè. Nimirum non tanti momenti est, quantum excernat quis, quanti, vt ferat. Quia deiectiones non multitudine sunt existimandæ (sed neque magnitudine) sed si talia euacuentur, qualia euacuari oportet, & æger facilè tolerat.

Quæ

37 *QVæ in Bulagoræ villa depurgata eſt, cœpit febricitare ex ſplene. (Habentibus autem & dextrum, non quidem ſublime, ſed intentum, hi & perrubri fiunt aliquanto magis) perrubra exiſtens, aluum in principijs perturbatam, expectabam abſceſſum in oculum. Huic ſeptima die ſalſa ex oculis & mordax lachryma venit, & ſecundum naſum, & ſecundum fauces, & aurem ſiniſtram. Quindecima ſudauit cum rigore non iudicabatur, ante rigorem: valde chlora facta eſt, & faciei anguſtia, & afflictio. Auris ſecundum rectitudinem ſplenis & lateris, dolebat.*

Non ſatis poſsis intelligere, an hæc mulier quia purgata eſt cœperit febricitare ex ſplene, atque vt cauſam procatarticam ægrotandi narrans dixerit, quæ depurgata eſt cœpit febricitare, an non, ſed hæc quidem per hunc morbum pargata ſit, & memoriæ gratia, inſinuans. ſ. quam mulierem dicat, aut etiam fortaſſe declarans quid ipſe circa ægrotam egerit, dicat, quæ in Bulagoræ villa depurgata eſt. Nihil enim horum rationi diſſonum ſit. Nam ſæpe expurgationes quæ excrementa commouent, non ſatis euacuantes, tumores in hypochondrijs pariunt. Iam verò hanc, morbo per quem tanta mali ſucci redundantia erat, quantam tam multi dolores, tam multæ tentatæ euacuationes, color chlorus, & rigor, & ſalſa ac mordax excretio, ſignificabant, laborantem, haud dubium eſt purgatione indiguiſſe per vẽtrem, cum præcipuè laboranti ſpleni ea euacuatio ſit accommodatiſsima. Vtcumque ergo hoc habuerit explicemus quo mulier morbo, ſiue purgatione lęſa, ſiue aliter, ægrotare incipiens, laborauerit. Febricitare cœpit ex ſplene. Non ſolum dicit febricitare cępiſſe cum ſplenis aliquo affectu, quaſi duplici affectu forte laborauit, ſed ex ſplene, ſignificans cãm febris fuiſſe lienis affectionem Conſtat ergo fuiſſe phlegmonoſum affectum. Quod etiam reliqua quæ habuit, ſignificarunt. Nam fuit perrubra ſecundũ faciem, & ſuperuenerunt, lachryma ex oculis ſalſa & mordax, & ſecundum naſum ſiniſtrum &

fauces

fauces fluxio eiusmodi,& dolor auris sinistræ, quæ omnia calidiorum succorum redundantiam secundum rectitudinem lienis,quasi inde regurgitãtium, indicabant. Qđ vt interpræcaretur,scripsit in fine historiæ, auris secũdum rectitudinem splenis & lateris,dolebat. Fuit etiam multitudinis signum,non minus quam ante dicta omnia,habere aluum in principijs perturbatam. Euacuationes enim omnes mox apparentes,debilitatis, aut multitudinis, aut malignæ qualitatis sunt. Sed cur expectabat abscessum in oculum?Certè quia horum plurima ad oculos solent abscessus facere.Nam lib.6.sect. 2. ita occurrit scriptum; E
„ directo & laterum & hypochondriorum intentiones, &
„ splenis eleuationes,& è naribus eruptiones,& aures è di-
„ recto.Horum plurima etiam ad oculos. Non est omnino deceptus expectatione. Nam etsi fortasse opthalmiam sinistri oculi expectabat, contigit tamen iam quidã in oculos decubitus.Nam septima die salsa ex oculis & mordax lachryma venit. Quindecima die colore chloro respersa est,qui color lienosis est congruens. Facta est ei faciei angustia,& afflictio,quibus nominibus significatur quædam repentina extenuatio,quæ ijs qui linquuntur animo, aut moribundis,solet fieri ob defectum innati calidi, aut etiã quibus rigor imminet ob eiusdem innati calidi fugam, vt certè euenit huic,cui mox accidit rigor & cum rigore sudor.Quæ iudicatio quamquam solet febres acutas tollere,hanc tamen non iudicabat, hoc est non tollebat febrẽ. Constat verò hoc fuisse signum difficilis iudicationis. Nã
„ ita scriptum est aphoris.56.sect.4. febricitanti sudor obo-
„ riens,febre non remittente, malum, moram enim trahit
„ morbus,& multam humiditatem significat.Sed & ob diei quindecimæ naturam, qua id contigit,erat hoc discriticũ.
„ Nam aphoris.36.eiusdem sectionis,ita habetur, Sudores
„ febricitanti si inceperint boni sunt, tertia die, & quinta,
„ & septima,& nona & vndecima,& decimaquarta, & de-
„ cimaseptima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, &
„ trigesimaprima,& trigesimaquarta.Hi enim sudores mor-
„ bos iudicant,qui vero non sic fiunt, dolorem significant,
„ & longitudinem morbi,& recidiuas. Constat ergo consentaneum esse, productum esse multo plus morbum, neque solutum postea sine recidiuis & abscesibus, nisi

verò

verò postea quàm Hippocrates illam vidit, etiam mortua est. Si enim ex hac die quindecima debilis supererat facultas, mors erat expectanda, sin autem non debilis, difficile iudicium post morbi longitudinem.

88 *PVeris alui turbatæ, & tusses siccæ, in humerum aliquando suppuratio fiebat in tussibus, posterioribus.*

Familiares morbos esse pueris turbationes alui, & tusses, constat ex ijs quæ de morbis ætatum, sectione tertia aphorismorum, scripta ab Hippocrate sunt. Siccæ verò tusses dicuntur, cum nihil excreatur, quod ob maximam causæ cruditatem, aut tenuitatem euenit, aut quòd ex sola intemperie pendeant. In his citra materiam fieri, non est consentaneum. Nam alui turbatæ, & abscessus qui eas finiebant, succorum abundantiam declararunt. Neque verò extremè tenuis materia est, quia talis non est nata in pus mutari. Superest ergo fuisse morbum valde crudũ, talibus verò euenit fieri longos, & difficilis iudicationis. Meritò ergo abscessu solutæ sunt multæ tusses, & is quidẽ fuit, non ad testes, vt solere sectione prima libri secundi dixit, aut ad partem aliam humilem, sed ad humerum. Dicitur enim ibidem ab Hippocrate, Tussiculosi abscessus qui supra ventrem sunt, non similiter perfecte liberant. Addit verò, in posterioribus: quod Ianus Cornarius de diebus intelligi vult, vertit enim posterioribus diebus. Mihi verò videtur referre tusses, vt sensus sit in tussibus posterioribus, idest quæ in vltimis iam ægrotis, ac in fine tempestatis acciderunt. Cum enim dixisset aliquando suppuratio fiebat, significans non in omnibus, sed in quibusdam tussibus fieri: explicans deinde in quibus, addit in posterioribus, hoc est in fine tempestatis illius, magis quàm antea. Non caret autem hoc ratione, nam ad fines tempestatum solent moueri succi crassiores, tenuibus antea consumptis, & insalubres temporum causæ solent debilitari: atque, ob hoc, euadunt: ob illud non sine abscessibus: qui etiam morbi exitus cum puerili ætate quadrabat. Tali enim familiares sunt abscessus in suppurationem abeuntes, ob succorum crassitiem, & fortem facultatem.

Meri-

Merito ergo & hi morbi, & hi abſceſſus facti ſunt pueris, magis quàm adultis, & poſterioribus ægrotis, quàm prioribus.

89 *FVllo collum, caput, ſeptima manus ſtupida, nona crus ſtupidum, tuſſis ceſſauit.*

Ferè eſt hæc hiſtoria enarrata libri ſecundi ſectione prima, vbi Hippocrates dixit, abſceſſus aut per venas, aut per oſſa, aut per tonos. Sed quæ illic obiter attigimus, nũc apertius explicemus. Fullo hic caput & collum habuit malè affectum & dolens: vnde deſtillante ſucco, veriſsimile eſt tuſsim excitatam. Nam & cum abſcedente de capite & collo humore, in alterum ceruicis latus, quà ex ſpinali medulla procedunt nerui mouentes manum (fere vero id fit a quarta vertebra ceruicis vſque ad primam dorſi) reſoluta manus eſt (nam ſtupor eſt initium reſolutionis) & poſtridie, reliquijs eiuſdem materiæ deorſum repentibus in poſtremas lumborum vertebras (ſecundum idem arbitror latus, ita enim fit) crus reſolutum eſt. Facto abſceſſu per neruos & ſecundum ſpinalem medullam (vt illic dicebatur) tuſsis ceſſauit.

90 *CVi bucca diſtracta fuit quinto menſe in ventre, diſtracta erat ad ſiniſtram partem.*

Nihil aliud hic dicitur, quàm mulieri cuidam vtero gerenti, menſe quinto prægnationis, diſtractam fuiſſe buccam ad ſiniſtram partem. Sanè & ſi ad ſiniſtram partem diſtracta eſſet, nondum inde cõſtare poterat, eſſet ne pars ſiniſtra affecta, an dextra. Si enim conuulſione tortura fiebat, ſiniſtra: ſin autẽ reſolutione, dextra pars erat affecta. Id vero ex alijs ſignis, præcipue autem ex prægreſsis, fluxione & dolore, licebat agnoſcere. Euenire id gerenti vtero admodum fuit rationi conſonum. Quia quæ vtero gerunt, multa excrementa congerunt, ob defectũ menſtruæ euacuationis. Qui enim ſanguis fœtum nutrit, eſt bonus, ac pro eo detinetur intra corpus malus, alioqui ſingulis

menſibus

mensibus effluxurus, ac proinde quanto in prægnatione plus est progressum, tanto cacochymia est maior, quia tāto pluries defecit euacuatio consueta. Merito ergo etiam mense iam quinto hoc euenit, potius quàm priorib. Neque mirum non perseuerasse mulierem diutius sine morbo, vt posterioribus mēsibus primum fieret. Nam quater iam defecisse illam adeo necessariam euacuationem, admodum graue malum est, & vt Hipp. 1. de morbis muliebribus dicit. Quibus menstrua defecerunt vsque ad quartos menses curari possunt, quintis vero iam difficilime curantur, & sextis sunt incurabiles.

91 *IN Cranone Lycino grammatico, ex febre biliosa in splene, capitis grauitas, stridebat secundum splenem. In vtrisque labijs vlcuscula interius rotunda parua. Deinde etiam exiguum aliquid sanguinis ex nare, quæ è directo, fluxit.*

Fortasse febrem biliosam vocat, vt solet putridam, non exactè indicans succi speciem, fortasse etiam erat ex bile. Vtcunque hoc habeat (nihil enim prohibet bile putrescēte intra venas febrem excitari, vt cumque lien melancholiam congesisset) consentaneum fuit, cui esset, capitis grauitas in splene, ex febre, fluxum sanguinis ex nare sinistra succederet. Nam cum lien abundaret sanguine melancholico, febris superuenientis calor hunc in caput extulit: is itaque elatus capitis grauitatem fecit, elatus vero iam in caput ex liene, quà melius quàm per sinistram narem erūperet? Laborabant itaque iam lien & caput multitudine mali succi. Affectionem lienis præter alia significabat rugitus secundum lienem (nam quia id viscus flatuosum est valde, mox eo loco sita intestina strident) capitis vero, vlcuscula cacoethæ in vtrisque labijs, interius orta. Nam quia caput excipiebat a liene multum & malum succum, multitudo faciebat grauantem dolorem, malignitas vlcera cacoethæ. Nam cacoethæ esse indicabat forma eorum, quæ cum magna non essent, erant tamen rotunda & profunda. Quæ duo in vlceribus maximè vituperantur. Porro labia sæpe ob hypochondriorum affectus patiūtur,

quia

quia aſcendentia ſurſum eorum excrementa, tanquàm in via intercipiunt.

92 *Famulæ quam nuper emptam vidi, cui durities in dextris erat magna non valde doloroſa, & venter magnus & circumtentus, non ſimilis aquoſo, & in alijs craſſa, & non admodum difficulter ſpirans, decolor autem. Muliebria ſeptem annis non prodierant, facta eſt dyſenterica non cum teneſmo. Et ſub hæc dolens erat quod in dextro, & febres lentæ, & non vltra ſeptem dies, & aluus turbata eſt, electro ſimilis, ſubuiſcoſus, multus, in dies aliquot, ſanata eſt. Et muliebria poſt hæc facta ſunt, & ſecundum ventrem craſſa, & corpus boni coloris, & craſſum erat ipſi.*

Aetatis ſatis prouectæ erat ſerua hæc. Nam quoniam dicit ſeptem annis muliebria non prodijſſe, conſtat prodijſſe antea aliquoties, ac deinde ſeptem annis defuiſſe. Defuerant ergo huic ſeptem iam annis, cũ recens empta. Dyſenterià primum & febricula correpta eſt, cui ſucceſſit mox diarrhoea pituitoſa, per quam ita ſanata eſt, vt ei rurſum menſes fluxerint: & bonus habitus corporis, bonuſque color ei reſtitutus eſt. Verum totus hic morbus q̃ ſuperuenit, iudicatio fuit diuturnarum affectionum, quas ex menſtruorum defectu contraxerat, vt ſanè ſæpe euenit. Contraxerat enim hæc ſcirrhum magnum in hepate (nam duriciem in dextra parte magnam, non valde doloroſam) & tumorem in ventre, & tenſionem. Erat verò ei venter non qualis aquoſus. Nimirum non ſentiebatur ſubeſſe aqua, vt in aſcyte, ſed erat ſolidus, vt refertus craſſis & pituitoſis ſuccis, atque adeo & per totum corpus erat huiuſmodi, velut leucophlegmatica. Nam & in alijs partibus erat craſſa & decolor, albida ſcilicet. Neque verò præter rationem euenit, vt retentione ſanguinis ſcirrhoſus affectus, & pituitoſorum redundantia fieret. Hærent enim circa hypochondria craſſæ ſanguinis partes, & ſuffocatur calor, & ita frigidæ paſsiones oriuntur. Minor verò

verò refrigeratio hepatis facit leucophlegmatiam potius quàm ascytem, aut tympanitem. Itaque elanguit in hac, non tamen adeo vt non potuerit iudicari. Ergo agitare incipiente natura excrementa, quæ in ventre inculcata erāt, primum commoueri cœperunt tenuia acria si quæ erant, & tenue ēt aliquid salsumque pituitæ. Quo factum est, vt dysenteriā tentaretur aluus, & tumore hepatis dolere cęperit, irritato a calidis viscere, & scirrho phlegmonosum quid contrahente. Et febres lentæ, hoc est exiguæ & submissæ, quales ex succis subiecto frigidis, putrescentibus tamen, fieri solent. Verum non durauit hæc dysenteria multum, ac proinde non est factus, vt solet, ex ea tenesmus. Non. n. durauit vltra septem dies, & successit mox diarrhœa. Aluus.n. turbata est, & factus est secessus copiosus electro similis, subuiscosus, multus, qui durauit in dies aliquot. Erat igitur secessus lentus, crassus, albus, particeps cuiusdam exigui palloris. Tale.n. est electrum, seu succinum. Constat vero talem secessum esse ex pituita crassa, quæ colorem illum comparauerit, aut putrescentiā, aut modicæ bilis admistione. Nimirum & si naturalis calor debilior erat mediocri, tamen aderat calor præter naturam, siquidem aderat putrescentia & febris. Quoniam ergo copiosè euacuata sunt, qualia euacuari oportuit, sanata est, & sublatis obstructionibus, ac ꝑ detractionem succi obruentis roborato naturali calore, muliebria denuo facta sunt, & mansit secundum ventrem crassa, & corpus boni coloris, & crassum erat ipsi. Nam hæc non fuerat extenuata ꝑ morbum, sed crassa, nutriebaturq; multa pituita. Pituita vero roborato calore, facilè emendatur, abitque in sanguinem, atque ita quæ crassa & decolorata sunt, pñt crassa manentia, colorem & habitum in meliorem mutare. In græcis codicib. occurrit scriptum χρῶμα ἔυροον idest color boni coloris, constat vero legendum esse σῶμα ἔυχροον idest corpus boni coloris. Nam præterquam quod illa est dura locutio, addit Hippo. παχὺ idest & crassum, constat vero crassum non posse dici de colore, sed de corpore.

93 *EA quę Minois, quæ ex sectione præmentibus sphacelum contraxit, insidente in pulmonem, breui significatione*

gnifi-

gnificationem præbuit, quotquot supererat, & aliud quid interius.

Per insinuationem dicit hanc Minois, seu vxorem, seu filiam, seu ancillam, mortuam esse breui, & causam qua mortua est, aperit. Ea fuit quòd cum ei pars aliqua externa secaretur (quid prius perpessa secaretur, non dicit) & chyrurgi plusquàm oporteret partē secandam præmerent, tractarent, & affligerent, contigit vt ex sectione sphacelum contraheret. Deinde verò insidente in pulmonem prauo succo, qui in corpore redundabat (non enim euenire solent hæc nisi cacochymis) tabuit, & mortua est breui, ne-
" que id admodum latuit. Nam post sphacelum, breui si-
" gnificationem præbuit malum, quotquot diebus supere-
" rat (his verbis indicat superfuisse paucos dies) aliud ali-
" quid interius esse, præter id scilicet malum quod in externa parte conspiciendum se exhibebat. Hic admonentur imprimis chyrurgi, ne partem quampiam vlceratam, circa quam aliquid moliuntur, plusquam necesse sit, præmant, aut attrectent: sed quo ad fieri possit, leuiter, ac suspensa manu quiduis agant, nam mortificationis, quam sphacelum (quasi dicas syderationem) græci vocant, periculum in nimia attrectatione esse, quotidie nos admonent carnes quæ ad cibos parantur, qua parte eas manu quis tenuerit, facilius citiusque quàm alijs putrescentes. Porrò hic obserues licet, ab externarum partium affectionibus non aliter homines mori, quam ad aliquam internarū eis transfusis, velut hic ad pulmonem. Iam verò ex pulmonis malis arescere corpora, res est notissima, idque tanto citius fore, quanto deterior succus in eum incubuerit, est consentaneum: neque minus, tanto citius significationem sui morbum quencumque præstiturum, quanto citius sit peruenturus ad summum: crescunt enim cum passione quacunque pathognomonica vocata symptomata. Quoniam ergo in hac malignus succus pulmonem obsedit, breui fecit tabescere, & breui sui significationē malum præbuit.

94 *QVæ induntur in nares si febricitauerint, si solutus sit dolor, craßa per nasum effluunt, sin autem ne-*

que

que dolor, neque febris, tenuia & fortasse feruida, velut tenue Hegesippo cùm ad noctem quid indidißet, crassum autē erat ei qui in Corynthо, simili eunucho qui Celeuris.

Redundantiæ excrementorum in cerebro nulla euacuatio proprior, neque magis accommodata est, quam per nares. Cietur vero ea, cùm sponte non succedit satis. Cietur inditis in nares medicamentis aliquibus acribus, aut solùm aperientibus, & extergentibus: vel forma liquida vel solida: quæ vocantur errhyna. Non est autem ea molienda in principio: sed cùm cocti iam sunt succi, velut in alijs omnibus morbis siue totius corporis, siue partis cuiuspiā, pendentibus ex succis concoctilibus. Ita & in grauedine capitis expectanda concoctio est materiæ propriæ. Nam si ante hanc sternutamenta moueas, aut acria medicamenta naribus haurias, euacuatione parùm iuuabis, quia passio cruda non cedit, & irritatione, capitis grauitatem augebis. Signum autem concoctionis in hoc, vt in alijs etiam, est crassities eius quod educitur, crassities inquam quæ sine lentore. Porrò in coryza, vt & in inflammatione, febres & dolores accidunt magis cùm coquitur materia, quàm coctione iam perfecta. Quoniam autem non omnes coryza laborantes corripiuntur febre: sed nonnulli sine ea transigunt, constat in eis qui febricitauerint, maiorem excrementorum crassitiem debere expectari. Febris enim siccat, cogit, & crassiora reddit, quin & coquit excrementa, cùm horum concoctio non sit perfecta qualis alimentorum: sed imperfecta, & vstionis aut putrescentiæ cuiusdam particeps, qualis puris, aut eius quod in vrinis, febribus putridis laborantium, subsidet. Ergo, dicit, quæ induntur in nares, idest cùm induntur aliqua medicamenta in nares (idem autem euenit si non indantur: sed sponte effluant excrementa, dicit verò hoc innuens obiter rationem purgandi per nares) si febricitauerint, si solutus sit dolor, crassa per nasum effluunt, quia febrem & dolorem antecessisse, & solutum iam esse dolorem, significat antecessisse concoctionem, & perfectam iam esse: sin autem neque dolor neque febris (soluta scilicet sint: sed adhuc maneant) tenuia, & fortasse feruida

effluent, huiusmodi enim sunt, quæ coquuntur, cocta autē non sunt: calore enim feruent, crassitiem verò nondum cōpararunt. Velut ergo ex inflammatione adhuc dolēte multum, & ardente, nemo exprimet nisi tenue & feruidum, ita neque in coryza ex naribus, cùm adhuc febris & dolor vrgent. Velut (inquit) tenue effluxit Hegesippo cùm ad noctem quid indidisset, quod scilicet nondum concoxisset morbum, crassum autem alteri, Celeuris, seu filio seu seruo, eunucho simili qui erat in Corynthо. Hæc omnia dicit memoriæ gratia, proposuitque duo exempla, alterum tenuis, alterum crassæ emunctionis.

95 *MAturi in morbis abscessus si iudicant signum. Si febriculosa existentia non febricitant, & difficilis tolerantiæ existentia, facilè ferunt, vt quæ Charioni in sede.*

MATVROS abscessus arbitror illum dicere, eos qui suppurantur, quia suppuratio vt 4. libro meteororum Aristoteles dixit, maturitas quædam est. Tales verò abscessus sunt febriculosi, id est nati febres facere. Sunt præterea difficilis tolerantiæ, & dolorosi, quia cùm pus conficitur, dolores & febres fiunt. Velut ergo in omni iudicatione nullum pręstantius signum est, quam conferentia, & tolerātia, ita & in omni abscessu. Conferentia verò est: ne affectiones morbosas augeat, aut si fieri potest, etiam tollat. tolerātia facilis, ne facultates plusquàm pro ratione debilitentur, & ne symptomata admodum vexent. Ergo maturi abscessus si iudicant, id est tutò ac perfectè à prioribus morbis liberent, ex hoc signo agnosces. Si febriculosi alioqui existētes (sunt verò tales omnes suppurationes non exiguæ) non faciant febres, & existentes difficilis tolerantiæ nō difficilè ferantur. Vt quæ Charioni in sede, cui forte suppuratio aliqua magna circa sedem facta est ex alio morbo, citra nouā febrem, & citra magnos dolores: sed facilè, & ægro se sentiente leuari, & à febre & ab omni alio morbo. Verùm notandum hic est, etsi omni febre carere & labore, perfectè iudicantis abscessus signum sit, non tamen eum qui perfectè iudicaturus sit, abscessum, necessariò sine febre fieri.

Nam

Nam nihil prohibet ob ſuppurationem ipſam in magno abſceſſu excitari febrem, & nihilominus priorem febrem per eum abſceſſum ſolui. Verùm tunc quoque, ea febris erit, aut diaria ſolùm, qualis ſolet eſſe ex bubonibus, aut ſi putridæ aliquid habens, tamen ſimplex omnino, & breuis. Multò vero melioris abſceſſus, & perfectiùs iudicantis ſit, nullam omnino afferre, quia perfectæ expurgationis internarum partium argumentum eſt, ſuppurationẽ non exiguã, nullam poſſe febrem excitare. Nam quanto corpora ſunt puriora, tanto minus ab externis cauſis febricitant.

96 *LEambio verò, cùm inteſtinum vlceroſum eſſe videretur, in dyſenteria pharmaco curato, humerus & ſedes exulcerata ſunt in ſiniſtra, citra febrem.*

ALIVD exemplum eſt hoc abſceſſuum ſine febre, cùm eſſent febriculoſi, ac proinde rectè iudicantium. Nimirum huic ex dyſenteria, magna adeo, vt inteſtinum exulceratũ videretur, factæ ſunt duæ ſuppurationes, altera in humero, altera in ſede, ambæ in ſiniſtra parte atque ad exulcerationes proceſſerunt citra febrem, atque ita eſt liberatus. Nam tametſi id nunc non dicat, ex nuper dictis licet intelligere: cum dixerit, Abſceſſus ſi iudicant ſignum, ſi febriculoſa exiſtentia non febricitant. Sed quo pacto dicimus dyſenteria teneri, ita vt videretur inteſtinum eſſe ei exulceratũ, ſi dyſenteria ipſa exulceratio inteſtinorum eſt? Certè dyſenteria eſt corroſio inteſtinorum, quæ ad exulcerationem procedit, non eſt autem vt magnum aliquod ac inſigne inteſtinorum vlcus. Si cui enim inteſtina laborant vlcuſculis ac excoriationibus, dyſenteria dicimus eum teneri, ſi verò vlcere aliquo magno, dicimus potius exulceratũ eſſe ei inteſtinum, neque ab vllo ſymptomate nomen ei morbo damus: ſed ab eſſentia, dicentes eſſe inteſtini vlcus. Proinde diximus hunc teneri tanta dyſenteria, vt exulceratum inteſtinum eſſe videretur. Sed quia magis conſentaneum eſt maiorem affectionem ex minori, quàm contra proceſſiſſe, atque adeo vlcus à dyſenteria, non dyſenteriam ab vlcere, conſtat quod dicit, Leambio cùm inteſtinum vlceroſum eſſe videretur in dyſenteria, pharmaco curato, hu-

" merus & sedes exulcerata sunt in sinistra, citra febrem, ita
" legendum esse, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra citra febrem Leambio, curato pharmaco in dysenteria, cùm vlceratum intestinum esse videretur: intelligendumq; quia in dysenteria est curatus pharmaco, idest expurgatus (nam φαρμακεύειν Hippocrati significat expurgare) eo mali peruenisse, vt vlceratum esse intestinum videretur, ac postea superuenisse ei dictos abscessus. Significat ergo obiter, quàm sit temerarium expurgante medicamento curare dysenteriam, cùm enim ad ipsa exulcerari cœpta intestina, excrementa mordacia trahantur, apertum periculum est, ne manifestè exulcerentur. Non tamen proinde negauerim aliquando nulla ratione melius curari dysenteriam, verum quæ occasio ea sit breui dicam. Aut in dysenterico est cum cacochymia magna, exulceratio nódum magna, aut cum exulceratione magna, cacochymia exigua: aut vtraque cacochymia dico & exulceratio) exigua: aut vtraque magna. Si primum, expurgari debet: si secundum minimè: sed ad vrinas & sudorem, & vomitus, vocandum, & instandum localibus interius & exterius pro vlcere curando. Si tertium, ne tunc quidem opus est purgatione, neque localibus admodum: sed bono victu, & facili ad alias euacuationes deriuatione: si tertium, insanabilis est, facies aut nihil, aut omnia tentandi gratia, velut in re desperata. Tales enim etiam curationes aliquando profuerunt, neque mihi semper displicet illud Celsi. Sæpe quos ratio non iuuit, temeritas adiuuat. Sed est consideratione dignum, quam rectitudinem habuerit cum intestinis, vt dysenteriam finiret, humerus. Sedes enim habet rectitudinem manifestam. Verùm scire oportet, partem, qua euacuatio sponte aut arte, aut etiam abscessus fit, rectitudinem seruare posse, aut cum parte recipiente, aut cum ea quæ mittit, ac nihilominus vtilem esse rectitudinem cum mittente: sed vtiliorem etiam, si fluxio nondum cessauit. Sedes ergo habuerit rectitudinem cum ipsa affecta & recipiente parte, puta cum intestinis, humerus verò fortasse cum mittente. Fit enim sæpe dysenteria toto corpore mittente acria aut salsa in intestina, non raro etiam, ex capite catarrho salso defluente. Huic si ex capite fluebat, nulla pars potiorem rectitudinem cum mittente parte habe-

te habe-

te haberet quàm humerus : ſed & ſi ex toto corpore : nam partes mediæ reſpiciunt totum.

97 *QVi à flatibus eleuabatur, eleuationem & dolorem quendam habebat in inani parte. Huic lac multum & meracius bibenti, & inſuper dormienti, ſtatim nauſea, & calor fiebat, deinde admouenti, & pro cibis farinam craſſiorem in craticula coctam comedenti, ſuſtitit venter, & puri ſimile quiddam egeſit. Sede autem inflammata, ſine febre & ſine dolore erat ſufficienter. Hoc dico.*

Hoc iam eſt tertium exemplum, abſceſſus febriculoſi, & toleratu difficilis, ſine febre & ſine dolore vt antea dicebatur. Nimirum ex morbo partis inanis, hoc eſt ilis, inflammata huic eſt ſedes, ſatis ſine febre & dolore. Quod ſanè, vel ob partem ipſam, erat mirabile. Eſt enim ea acriter ſentiens. Tumebat, eratque eleuatus huic venter flatibus, præcipuè autem in inani parte, quam vocamus ile, ſecundum quam etiam habebat dolorem quendam. Quoniam verò, dicit, ὑπαλγεῖ quod nos vertimus, ſubdolebat, aut habebat dolorem quendam: conſtat extenuatione eſſe eum vſum, innuentem dolorem minorem fuiſſe tumore, hoc eſt dolorem minorem fuiſſe, quàm pro tumoris magnitudine. Quod quidem fit, cùm flatus non tam eſt qualitate, quàm copia noxius. Eſt enim magna etiam in ipſis flatibus qualitatis differentia, quæ ex differentia ſuccorum, qui illis materiam ſuggerunt, ortum habent. Nonnunquam enim flatus eſt valde frigidus & craſſus, qui ſanè vehementem dolorem infert in inteſtinis, nonnunquàm etiam acer & fumoſus, qui mordendo etiam infert, aliquando etiam eſt ſimplex & apios: ſeu qualitatis expers, diſtentione tantum dolorem faciens. Fuiſſe autem huic talem, rationi eſt conſentaneum. Nam ſuccus qui inteſtinis hærebat, non erat admodum lentus & vitreus, ſiquidem puri ſimilis, candidus, ſcilicet & ſine multo lentore, excretus eſt. Neque verò dicit excreuiſſe pus, vt ſuppurationem aliquam

internam fuisse cogaris suspicari:sed puri simile,quod minoris cruditatis succorum fuisse autuma. Sed & à iuuantibus & nocentibus constat, hanc fuisse eius passionem. Læsus est enim lactis meratioris potu, & admota farina crassiori,in craticula tosta, aut confracto, scilicet & tosto hordeo,aut tostis furfuribus in sacculo admotis,& ipsa farina crassiori tosta in cibo accepta,iuuatus est: ita scilicet vt fit in dolore partis inanis ex flatu & crudis succis. Dicit
, igitur huic,lac multum & meracius bibenti,& insuper dor
, mienti, statim nausea & calor fiebat. Ex hoc loco constat crebriorem vsum lactis fuisse antiquis,quàm nunc sit,consueuisseque eos vti in potu lacte, aut mero, aut mixto cum aqua,aut etiam cum vino. Nam, quasi diluto solerent potare,dicit bibisse meracius. Quin etiam ipsemet lib.2.Epidemiarum ad quædam vlcera iussit in potu dare lac& vinum pari aquæ mensura. Insinuat ergo fortasse, non tam grauiter lædendum fuisse, si cum aliqua parte vini bibisset lac,verum quia merum bibit,flatus creuerint, & inde communicata ventriculo passione,vt fit in dolore ilis: nausea acciderit,& lac ipsum corruptionem receperit,vnde & febris orta sit. Somnus quidem hæc mala non fecerit per se, sed potui multi lactis necessariò superuenerit,& ex somno cùm nausea & febre excitatus sit homo,non valēte somno probè,per eam præcipuè passionem, tantum lac coquere, ac proinde flatus gignente, & præstante initium alterationis,quæ per impotētiam facultatis deciderit in corruptionem. Deinde inquit (cum,arbitror,sentiret se tali victu lædi, mutato consilio) admouenti. Ianus Cornarius vertit incendenti ignem. Nam Græcè habetur ἁπτόντι quæ vox significat & accendenti & admouenti. Cum verò significet vtrumque, videtur mihi hoc multo magis quadrare. Nā ignem accendere quis vlli ægroto vnquam præcepit ad dolorem ilis? Admotis verò frumentaceis seminibus, confractis & tostis,in sacculis,est vtilissimum vti. Siccant enim & discutiunt flatus. Significat verò mihi hic quodcūque tale,aut etiam furfures tostos, nomen farinæ crassioris ad-
, motæ. Sed & pro cibis, addit, farinam crassiorem in cra-
, ticula coctam comedenti. Hoc est quod far, seu vulgari nomine nunc farrum dicimus. Paratur enim confractis & tostis granis hordei. Hoc vero siccatione & extersione iu-

uare

, uare poterat. Et ita euenit. Sustitit venter. Stetisse autem
, aut sustitisse ventrem hic dici intelligo, non quod aliis locis (nullius enim fluxionis alui mentio facta est) sed subsedisse, aut tumorem deposuisse. Egesit quiddam puri simile vt dictum est, & sedes est inflammata, non tamen id ob febrem habuit aut dolorē, sed sine febre & sine dolore erat sufficienter. Quoniam vero dicit sufficienter, videtur innuere, non omnino sine febre & dolore fuisse (alioqui dixisset simpliciter, sine febre, & sine dolore erat) sed sufficienter, satis scilicet, vt febre & dolore carere diceretur, quod omnino haberet exigua, & quæ medicus posset negligere. Et quia hoc quidem rarum est, & notatu dignum, narrationi veluti subscribens, addidit, hoc dico.

98 *Senex qui in lapideis vestibulis lumbos dolebat, & ambo crura, & vtrumque descendebat in femora, & aliquando tibias, & aliquando genua. Durante autem plurimum multæ recursiones factæ fuerant. Tumor in pedibus, lumbis, tibia parui bubones. Venter durus, & intentio interfœminei tota, & dolorosa. Plerunque repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos, & post hæc doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euanuit, & tunc statim febricitauit.*

Senex qui habitabat in vestibulis lapideis (vico quodam ita forte nuncupato) magna succorum crassorum redundantia laborabat secundum humiles corporis partes. Tales autem sunt renes, & quæ circa illos, aut sub illis sunt, vt vterus, vesica, & crassa intestina, in internis: femora, genua, & tibiæ, & pedes, in externis. Nullam ergo humilium partium videtur mihi hic senex habuisse crassis succis liberam. Nam dolores, tumores, & tentiones, eas omnes, aut simul, aut alternis vicibus, obsidebat. Omnium autem maximè videtur laborasse vesica. Nam plerumque repertus est habere vesicam duram, & dolorosam. Sed & intentio interfœminei pertinebat ad vesicam, quia eius ceruix illac procedit tortuosa. Dicit verò intentio interfœminei (est

, ea pars quæ inter podicem & testes) tota (id est totius in-
, terfœminei) & dolorosa. Si cum febre acuta duritie & dolore ea regio laboraret, phlegmon vesicæ, & eius ceruicis esse putaretur, verum quia ea non dicitur fuisse, consentaneum est dolorem ex ipsa tentione natum (dolent enim non solum quæ inflammatæ: sed & quæ distentæ valde sunt partes) tentionem verò ex ipsis succis in fibras imbibitis. Sed & renes laborasse, constat ex lumborum dolore, præcipuè ad femora descendente, sed & ex affectione vesicæ quæ subsecuta est. Vt enim à vesica in eius ceruicem, ita à renibus in eam descendisse, est consentaneum. Sed & aliæ omnes, quæ dictæ sunt partes, laborabant. Nam aliquando dolebant genua, aliquando tibiæ. Aliquando verò dicit, non quòd aliquot diebus doluerit, ac deinde citra dolorem perseuerauerit: sed quod alternatè sæpe, dolor harum partium, & cessauerit & redierit. Nam durante plurimum morbo: multæ horum dolorum recursiones factæ sunt. Tumor etiam in pedibus, & tibia, & lumbis (tumor arbitror œdematosus, qualis in his locis ex pituita sæpe conspicitur) & bubones parui, tumores scilicet in adenosis inguinum partibus, qui ex crassissima pituita, duri & exigui, vt scirrhuli quidam, fieri solent. Et venter durus, quia partibus omnibus ibi crassis succis repletis, necesse erat eam regionem esse distentam, ac proinde cum duritie quadam tactui occurrere, certè, vt vesicam dicit
, plerumque occurrisse. Verba reliqua, quæ fini dictionis
, huius adiecimus, hæc scilicet, & articulos dolorosos, &
, post hæc doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euanuit, & tunc statim febricitauit. Hæc inquam verba, post multa alia eorum quæ sequuntur scripta occurrunt, in omnibus codicibus: sed quia cum illis non aptè hærent, neq; idoneum sensum reddunt, censui inde excipienda & transferenda huc & ita restituendam lectionem, vt hic seorsum scriberentur, quæ ad historiam singularem videntur pertinere, moxque proxima dictione quæ hanc sequetur, quę in commune dicentur, de ijs quibus cognoscimus quæ circa ægrotos fiunt. Ita ergo restitutam orationem enarremus. Plerumque, inquit, repertus est habens vesicam duram, & dolorosos articulos nam vt dictum est genua, & pedes, & femora, & lum-

bos

bos dolebat. Et post hæc doluit iuxta aures, in ea scilicet parte, qua est os petrosum. Dolorem hunc constat fuisse vehementem admodum, ex ijs quæ addit. Nam inquit, tumultus idem (vocat οὔρημμα, nos tumultum vertimus, passionem hanc quòd grauiter angeret, & tumultuari cogeret) adenem non tangens, os non suppurans, idest fuit dolor vehemens, tamen non fecit tumorem in adenibus, neque res venit ad ossis corruptionem, vt solet. Sed hoc euanuit, & tunc cœpit febricitare, cum non febricitaret antea. Hoc non intelliget, nisi qui ex ipsis operibus cognouerit, solere maximos dolores circa ossa diu durantes, per quos præcipuè nullus tumor in carne ossi incumbente sentiatur, in corruptionem membranæ, quæ periostũ vocatur primum, deinde & ipsius ossis, finiri, atq; adeo hos dolores, & has corruptiones ossium, sæpe fieri citra febrẽ, velut in externam partẽ & ignobilẽ putrescentia incumbente, atq; nonnunquam has externas affectiones cessare cũ magno ægrotantiũ malo, velut eadem putrescentia in interna recondita. Vbi vertimus vtrunq; descendebat ad femora, reperimus, in græco codice θάτερον idest alterum. Sed si alterum tantum descendebat, quo pacto alterum descendebat in femora? Ac nõ potius in femur? Præterea, si alterũ tantũ in femur, quo pacto dolebant ambo crura? nã femur suprema & prima pars cruris est: crus ergo, cui non in femur descendebat, nõ dolebat. Proinde cõstat legendũ fuisse ἑκατέρον idest vtrunque, vt nos legimus. Porrò vbi legimus, parui bubones, habetur græce βραχεῖς βούβωνες, vertuntq; breues bubones, qui autem dicantur breues nisi qui exigui, non succurrit. Proinde cũ βραχὺ significet, & quod breue & quod exiguum, magis placet legi parui bubones.

99 *Et germinationes & calores, quòd oculis, auribus, naribus, manu. Indicationes, & alia quibus cognoscimus: ægrotus an sudet, an tãgat, an olfecerit, an gustauerit. Alia autẽ agnosce, pili, color, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrũ, & quæ à sanguine viscera, venter bilis, alij succi. Pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circunspiratio, secessus quibus cognoscimus.*

Hic

Hic voluit Hippocrates in vnum caput colligere omnia quibus vtimur ad cognitionem. Ea medicinæ pars, ad quam hæc pertinent, dicitur agnostica. Triplicium rerum facit mentionem, non sanè admodum distinctè, & artificiosè distributarum. Hoc verò vetustati est condonãdum, & à nobis, quod ordini & distinctioni deest, addendum. Triplicia illa sunt: Quibus potentijs, seu organis, ad hanc medicinæ partem opere exequendam, vtamur: Quæ signa captemus: Quarum partium consideremus affectiones. Atqui quæ vt signa consideramus, sunt duplicia, quædam antecesserunt, quædam comitantur. Organa quibus vtimur sunt oculi, nares, aures, & manus, visus enim, auditus, odoratus, & tactus, sunt hæc organa. Gustu verò nullus vtitur medicus ad medicinales agnitiones, quia excrementa aliqua, siue sudorem, siue vrinam, siue quiduis aliud degustare, absurdum, & minimè necessarium est. Proinde Hippocrates à tali ratione agnitionis semper abstinuit, neq; scio an saporis excrementorum vnquam meminerit, nisi fortè dulcedinis sordium auris, section. 5. libri. 6. huius operis, proinde neque hoc loco linguæ meminit, tamen odoris multis in locis fecit mentionem, fœtidarum scilicet, & vrinarum & deiectionum, & quàm minimè fœtidi puris, atque hoc loco etiam narium. Quibus itaque agnoscimus, quatuor hæc sunt. Signa quæ vt prægressa consideramus, an sudauerit, an tetigerit, admotumve ei fuerit aliquid noxium, an olfecerit, gustaueritve aliquid à quo potuerit esse læsus, ac denique omnia alia, quæ ægrotus facere, patiue potuerit: vt an vigilauerit homo, aut laborauerit, aut inediam sustinuerit, aut aluus copiosè fluxerit, aut denique aliud tale antecesserit. Nam huiusmodi omnia quæ procatarticæ causæ medicis vocantur, considerare consuluit Hippocrates initio prognostici, aut ex alijs coniecturam facientes, aut, nisi id fieri poterit, interrogantes. Nam quæ consideramus vt præsentia, non eodem modo semper indicant, sed plus aut minus bona aut mala fiunt, vt illa, quæ vocamus prægressa, antecesserunt, aut non. Nam quæ considerantur vt comitantia affectionem, sunt, germinationes, seu quę exterius per cutem germinant, quo in genere sunt, quæ exanthemata vocantur, maculæ scilicet, & papulæ, & tubercula exigua: præterea & vlcera omnia, & tumores

præter

præter naturam externi (omnia enim hæc per cutem germinant, & significationem aliquam præbent) & calores, qui totum corpus, aut quasdam partes præcipuè tenent: & color in toto corpore, præcipuè verò in vultu, & lingua: & pulsus (vt hinc etiam constet Hippocratem consueuisse tangere ægrotantium arterias. Nam σφύγμος non significat palpitationem, aut motum alium quàm dilatationem arteriarum) & tremores, conuulsiones, singultus, circunspiratio, & secessus, & alia quibus agnoscimus, vt decubitus, palpitationes, extenuationes partium, manuum gesticulationes, vomitiones, & vrinæ, & sputa. Circunspirationis nomine intelligo ego hoc loco spirationis difficilis omnes differentias. Ex illis enim omnibus significatio aliqua capitur in morbis, peculiariter tamẽ quam dyspnœam significet, non possunt certò affirmare. Non enim memini me vnquam hoc nomen αμφύπνευμα seu circunspiratio, apud Galenum aut vllum alium autorem legisse. Neque sanè Gal. in libro de antiquatis vocibus Hippocratis illius meminit. Proinde omni auxilio destitutus, hac in re sola possum coniectura vti, ea verò ducit in respirationem sublimem: sublimis enim videtur posse circumspiratio vocari, quod non tantum septum transuersum & thorax per eam moueantur, sed & partes quæ circunstant thoracem, supernè quidem clauiculæ, infernè ilia. Nam re vera cùm augetur debilitas, quãto hæc quæ circunstant thoracẽ mouentur euidentius, tanto thorax videtur moueri minus, vsque adeo vt cum ad extremam debilitatem iam ventum est, non respirare, sed circunspirare videatur animal. Atque ita nisi me coniectura fallit, pessima omnium speciérum dyspnœæ, nomine circunspirationis significatur. Dictum itaque est, dictis organis, aut facultatibus, dicta signa considerari. Id quod facilè constat: nam oculis sentimus germinationes, & colores, tum in partibus, tum in secessibus, & alijs excrementis, atque adeo modos substantiæ, in his ipsis. Auribus, quasdam dyspnœæ species, vt cum feruet plenus in gutture pulmo, & excretiones flatuosas. Naribus, odores in vlceratis partibus, & in excrementis. Manibus, calores & refrigerationes, & partium durities, aut mollities. Porrò tremores, conuulsiones, & dyspnœæ plæreque species, & decubitus partim oculis partim manibus

bus videntur sentiri posse: vt & singultus partim oculis, partim auribus. Porro dictum est, hæc significationē mutare, ob ea quæ antecesserint aut non antecesserint. Quod etiam constare poterit singula perpendenti. Germinationes certè in febrium initijs malignitatem humoris indicāt, nisi tamen exsudationis vi aut attactu affrictuve alicuius medicaminis calidioris, aut longioris moræ in sole, aut potu vini meracioris, & esu rerum acrium, eruperint: tunc enim non malignæ, vt quæ tabardillo, sed simpliciores, vt quæ sarpullido Hispanis vocantur, fuerint germinationes. Calores itidem mordaces & maximi, ardentes febres indicant, aliquando verò esu aut potu rei calidioris, aut inedia excreuerunt, & citra grauem vllum affectum apparent. Pulsus etiam nonnulli ob perturbationes animi fiunt, qui citra eas pericula non exigua protenderent. Iam tremores motu defatigatis aut inedia, aut vigilia, aut dolore aliquo, qui alioqui extremæ debilitatis essent, conuulsiones, & singultus, qui conuulsionibus analogi sunt, ex vino, aut gustu odoratuve nimio rei acrioris, cum minori periculo: ex expurgatione per pharmacum, aut nimia sanguinis effusione, aut etiam nimia exsudatione, cū maiori fiunt, quàm sine eis. Circunspiratio ex vehementi cursu aliquando fit sine magno malo, alioqui omnium pernitiosissimum signum. Secessus nigri, virides, liuidi, & impensè flaui, pessimi sunt, si verò deuorato pharmaco fiant, minus erunt mali, atq; si ingestis copiosis cibis eiusmodi, multo minus mali. Perinde etiam euenit in alijs omnibus, quę circa ægrotos considerantur: quæcunque enim eorum quæ comitantur, quibusdam antecedentibus, grauiora: quibusdam leuiora fiunt. Quare inditia non ex eorum quæ adsunt consideratione procedunt, sed eorum & antecedentium. Partes quarum considerare debemus affectiones, sunt, pili, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, & alij succi. Enumeratio est hæc partium omnium. Nam duplices partes sunt. Quædam quæ propriè sunt partes, & in toto viuunt: quædam quæ nō propriè sed quia aut in nostris corporibus naturaliter semper sunt, cuiusmodi quatuor succi, & ossium medulla, & proprij partium rores: aut quia innascuntur nobis, vt pili, & cutis non vera, & extremi vngues. Quæ propriè sunt partes

tes quædam sunt simplices & homogeneæ, quædam organicæ: simplices sunt carnes & ossa (in carnibus verò sunt, rubræ, & pingues, & laxæ, & cuique parti propriæ) & medulla, spinæ & cerebri. Organa sunt duplicia, quædam organa prima, & potioribus organis communiter seruientia, vt venæ (in his sunt & arteriæ) & nerui & musculi quædam organa præcipua, vt venter, (& hic superior aut inferior) & vterus, & vesica (hi enim etiam sunt ventres) & cerebrum, & viscera quæ a sanguine, idest partes quæ ex sanguine concreuerunt (cerebrum enim & venter ex semine) vt cor, hepar, lien, & renes. Omnium ergo curam habere iubet Hippocrates, vt rectè possimus de ægrotantium affectionibus iudicia ferre, non solùm partium, sed & eorum quæ in nobis naturaliter innascuntur. Porrò hæc vt habeant agnoscimus, ex dictis antea signis, & ex horum affectionibus notas alias accipimus, vnde in grauiori aut minus graui statu esse ægrotum cõstitutum, agnoscimus. Nam ventris affectiones agnoscimus, ex secessibus aut vomitibus, velut vesicæ & renum ex vrinis; hepatis & cutis, ex germinationibus, & calore, & colore. Cordis & venarum, ex his ipsis, & pulsu: & medullæ, & neruorum, & cerebri, & musculorum: ex tremoribus & conuulsionibus horum ipsorum: Et ventriculi, ex singultu: bilis & aliorum succorum, ex excrementis, secessibus inquam, & vrinis, sudoribus, & sputis, & vomitibus: ossium, ex quibusdam germinationibus, ex vlceribus enim diuturnis. Porrò pilorum decidentiæ malignas cacochymias, aut extremum tabescentium periculum, indicant. Repentina & intempestiua canicies frigiditatem & humiditatem cutanearum capitis partium. Cutis distentio & ariditas, siccationem Corporis: venæ tumores; redundantias Indicant arteriarum motus multiplices, multiplices affectus: nerui & musculi affecti, faciunt partium quarundam peruersiones, quæ & ipsæ in acutis morbis significationem habent insignem. Carnes emollitiones quasdam, aut duritiës præse ferunt, malum statum vtraq; ratione indicantes, vt in leucophlegmaticis, & tabescentibus. Ossa corruptionẽ subeuntium, dolores quosdã solent pati horrendos: medulla spinę affecta resolutiones parit: cerebrum affectum, deliria: cor, deliquia animi: hepar & venter, incoctiones: bilis & alij succi,

lij ſucci, faſtidia, oris amaritudinem, aut ſalſuginem, & alia multa. En quæ continet hæc Hippocratis dictio, quam ſatius, arbitror, fuerit rurſum enarrando repetere. Et germinationes (inquit) & calores (ſupple) cōſiderari oportet, eo quòd oculis, auribus, naribus, & manu fiunt iudicationes: ideſt iudicamus quæ circa ægrotum ſunt. Neque verò duo illa tantum conſideranda, ſed & alia quibus agnoſcimus, ideſt quibus iuuamur ad neceſſariam circa ægrotos agnitionem, vt an ſudet, aut tangat, ideſt an ſudor aliquis nimius, aut tactus aliquis noxius anteceſſerit, an olfecerit aliquid inſigniter lædens, an guſtauerit cibum, potum aut pharmacum. Alia autem agnoſce, ideſt & alia omnia quæ antecedere poſſint, quæ agnoſce, ideſt cura agnoſcas, aut per te ipſum, aut interrogando. Porrò quæ conſiderari debent ſunt, pili (color dicit, ſed ſatius ſit hic excipi, & cum ſignis poſterius poni) cutes, venæ, nerui, muſculi, carnes, oſſa, medulla, cerebrum, & quæ à ſanguine viſcera, venter, bilis, alij ſucci. Porrò reliqua ſigna quæ conſideranda ſunt, præter germinationes, & calores, ſunt color, pulſus, tremores, conuulſiones, ſingultus, circunſpiratio, ſeceſſus, quibus agnoſcimus, ideſt & alia, quibus ad agnitionem vtimur.

100 *SVppurationibus oculi, & erumpentia magna vlcera fiunt, & ſecta profunda, vtroque modo intuitus exulcerantur.*

SVPPVRATIONES fiunt aliquando in oculis, collecto ſub cornea tunica pure, A quo quantum periculi viſui impendeat, vel hinc conſtat, quod ſi expectes vt ipſum erumpat ſpontè, fiunt vlcera magna (quia non aliter erumpere poteſt, quàm corrodens tunicas ipſas, atque ita magnum vlcus faciens) ſi ſeces, facies vlcus profundum (quia non ſatis ſit, niſi totam ipſam corneam diſſeces) & vtroque modo intuitus exulcerantur, ideſt exulcerantur oculi, ita vt intuitū amittant. Quid ergo remedij supereſt? certè quod Galen. 4. de comp. ſecund. loc. cap. 3. conſulit, diſcuſſorijs colyrijs tentare pus abſumere.

Ari-

101 *ARisteas ex Amphilochi pago quarta delirauit, aluus subchlora egerebat, & somni salubres. Colore albus.*

SPECIES quædã mihi videtur esse hæc hominis phrenitici in lethargicum abeuntis. Nam notas habebat vtriusque succi, bilis dico, & pituitæ. Nam biliosas deiectiones habebat, & colorem album, quorum illud bilem, hoc pituitam indicare poterat. Nam duo sunt hi loci à quibus redundantium succorum capiuntur argumenta, ab exeuntibus, & à calore ægrotantis. Albus enim pituitam, flauus bilem, ruber sanguinem, niger atram bilem indicat. Videbatur vero nunc moueri bilis, quia aluus egerebat biliosa & delirabat, quare cum notæ pituitæ simul apparerent, qui est frequentissimus transitus in delirium ex pituita, cum febre (nam malum erat acutum) sese insinuabat: in lethargum ergo. Multo vero magis, cum simul essent somni salubres. Nam duorum alterum videtur posse significare, dicens somni salubres, aut somnos vtiles ac conferentes, aut quietos, & similes ijs qui per sanitatem fieri solent. Vtcumque hoc interpreteris, constat hunc non teneri magno peruigilio, vt phreniticorum plerique solẽt: sed dormire. Certè somni phreniticis omnibus vtiles sunt, vt peruigilium noxium, si tamen nulli aut prorsus exigui somni huic fuissent, non dixisset somni salubres: sed quod solet, somni nulli, aut non dormiebat. Dicit itaque huic somnos fuisse, vel similes beneualentium, aut vtiles, aut forte vtrumque. Nam alterum ex altero fit. Si enim phrenitico somni placidi, certè & vtiles: atque si vtiles certe non valde implacidi, neque inquieti. Nam qui omnino tales sunt, laborem faciunt, & deliria & conuulsiones augent, quare & lædunt. Qui ergo iuuant, sunt similes somnis beneualentium. Tales ergo erant huic somni, vtraque ratione salubres. Tales verò attestabantur colori faciei, ac indicabant in cerebro non valde synceram esse bilem: sed pituitæ satis admixtam. Quare cùm bilis per aluum efflueret, consentaneum erat futurum, vt passio abiret in pituitosam.

Incipien-

102 *INcipientibus velut subtremuli & digiti, & labia cum loquerentur, & alia, & celeriori lingua præditi proteruè. Rubor in facie præcipue his erat. Hi vinũ bibebant, aut vomitum vtiliter vomentes, intumescebant.*

QVI vehementer vomere coguntur, cum alioqui non sint ad vomendum faciles, neque ad vomendum paulatim assuefacti: aut corpore pleno, & capite infirmo sunt, lædi solent similiter, atque qui vino plurimo, meraciori præcipuè, vtuntur. Nimirum vomentes solent, non aliter ac ebrij, tremere manibus, & labijs, & balbutire, læsis neruis ob cõsensum cum ore ventriculi, & ruborem, tumoremq; in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos, habere, raptis in caput humoribus. Cum ergo aliqui, per morbos incipientes, hæc habent symptomata, cõsiderare oportet, an aliqua harum causarum adsit. Si enim adest, melius sperare potes de ægroto: plærunque enim cocto vino, aut quiescente à vomitu corpore, symptomata hæc cessant: si autẽ neutrum affuerit, periculosa constitutio est. Nam apoplecticam aliquam passionem minatur. Hoc ergo nunc nos hac historia Hippocrates docet, dicens, multos per initia morborũ habuisse digitos subtremulos, & labia, cum loqui inciperent, & alia huiusmodi, & fuisse celeri lingua. Hoc idem epitheton lib. 2. sect. 6. dedit balbutientibus: sed addit nunc proteruè, quod sane non omnium balbutientium est commune, sed peculiare ebriorum. Nam loquacẽ balbutiem, & petulantiam, præstat vinum: & ruborem, faciei præcipue, etiam dicit fuisse his: verùm hæc non citra occasionem facta, sed quòd tales ægrotare cœpissent, aut ex ebrietate, aut nimio vomitu. Verùm non omnia æque accidunt ebrijs, & vomentibus. Nam petulantia est ebrijs maior, & tumor faciei vomentibus. Proinde dicit prius (quòd ad bibentes vinum magis refertur) celeri lingua præditi proterue, & postea addit, vomentes intumescebant. Sed dubitabis, cur dicat vtiliter vomentes. Nisi enim nimius vomitus sit, non videtur tam noxius futurus, sin autem nimius, qui sit vtilis? Certe qui vomunt, aut vomunt naturali quadam vi coacti, non potentes retinere, aut sponte id faciunt alicuius vtilitatis gratia, vt qui vomitorium

rium pharmacum accipiunt, aut digitis, intinctisve oleo pennis, sibi ipsis vomitum cient. Hi verò, aut nimis sese ad vomitum cogunt, & in ea re modum non tenentes, dictas sibi noxas faciunt, aut fortasse intempestiuè vomere tentantes. Velut enim quidam vtilitatis gratia sese expurgare tentauerunt, & à pharmacis vehementer læsi sunt, superpurgatione correpti, aut commota citra euacuationem bile, aut distemperati, aut aliter: ita multi, sanitatis causa vomentes, læsi sunt, rupto aliquo vase, aut grauato capite, aut debilitata ventriculi retentrice, aut aliter. De his dicit, vtiliter vomentes intumescebant, idest vtilitatis gratia vomentes, & vt ab alijs affectionibus liberarentur, ac fortasse etiam vtilitates alias inde capientes, has noxas incurrerunt, intumescebant scilicet secundum faciem & oculos, & tremebant digitis & labijs, & balbutiebant cum rubore faciei, impetu quodā actis in caput humoribus (qua eadem ratione solet quibusdam, nimio & crebro vomitu vtentibus, visus acies hebetescere) & ore ventriculi læso, ab accurrentibus excrementis, cui consentiente neruoso genere tremores & concussiones partium fiunt.

103 *QVi iuxta Medosadæ, cui tenuia sine bile, aquosa, multa deijciebantur. Hypochondrium obediens & gibbum, comatosus fiebat, circa quatuordecimam ad iudicationem præcipuè eunti, rigor sine tremore, dissolutio, langor, concursus. Quæ exeuntium, comatosus, negligens ex somno, non insaniuit. Iudicatus est circa decimamquartam. Nullum iudicantium, contrarium.*

ὑπακόυον idest obediens, hypochondrium vocat hic per metaphoram, quod molle, & cedens digitis tangentis: gibbum verò quod intentum. Nam tumens & elatum hypochondrium rotunditatem quandam comparat. Dicit ergo nunc obediens & gibbum hypochondrium, quod vocare solet intentum & molle. Rigor sine tremore est horror, aut quod solum vocatur frigus.

Nam dempta concussione, rigor fit horror. Vnde constat rigoris nomen apud Hippocratem latius patere quàm apud Galenum, & significare omnem extremorum refrigerationem, aut saltem horrorem & rigorem. Alioqui nō posset esse rigor sine concussione partium. Cōstat etiam, vt & in alijs multis locis huius operis iudicauimus, tremorem non dici Hippocrati vt Galeno eam solùm partium instabilitatem, quæ ex pondere & debilitate nascitur, sed omnem partium sine voluntate concussioné, qua partes loco mouentur. Nam aliter quorsum diceret rigor sine tremore? Peculiariter. n. vocatum tremorem a Galeno, vix vnquàm habet rigor adiunctum. Notauit ergo rigorem sine tremore fuisse, quasi carētem eo tremore qué solet habere, ea verò est concussio partium ab expultrice facultate procedens. Accipiuntur ergo hic nomina rigoris & tremoris vt dictum est, estque rigor sine tremore, horror. Dissolutio & langor eandem rem fortè significát, nisi fortè διάλυσις (dissolutionem vertimus) est motus partium debilitas: & πάρεσις (debilitatem vertimus) est animi deliquium, & vitalis contentionis remissio. Vellē sanè Galenum libro antiquarum Hippo. vocum, harum meminisse, verum quando ille non fecit, licet nobis quod videt congruentissimum coniectare. Addit deinde σύμπτοσις τῶν ἐξοιόντων nomen verò Symptosis non est facilè diiudicare quid hoc loco significet. Nam nomen ipsum significare potest multa, quorum hoc loco vix vllum quadrare videtur. Significat enim concursum seu cōgressum, & compressionem, & infortunium, seu calamitatem, & accidens, seu symptoma. Quod autem horum dicas magis quadrare? Quid enim sit congressus aut compressio quæ exeuntium? Nam illud quæ exeuntium idem est ac si diceres, quæ exeuntia σύμπτωσις τῶν ἐξοιόντων idest σύμπτωσις τὰ ἐξοιόντα, itaque sensus sit, exeuntia erant compressio, aut concursus, aut calamitas, aut accidens. Compressionem legi non est consentaneum. Quia quid aliud significaretur, quàm comprimi exeuntia seu sisti? Quo pacto autem cui antea fluxissent, eunti in iudicationem supprimerentur, aut quo pacto si supprimerentur circa quatuordecimam, mox circa cādem diem iudicatus esset? Sed neque symptoma commodum sit legi. Cur. n. in ipsa iudicatione

catione dicerentur euacuationes esse symptoma? Leges ne calamitatem? Vt dictio sit calamitas quæ exeuntium, i. calamitas exeuntia? Id verò significet, dictam dissolutionem, & langorem, videri euacuatione augeri, itaque euacuationes videri non cum satis multa conferentia ac tolerantia prodire, sed angi & debilitari deiectionibus. Non quadrat, cum addat mox, iudicatus est circa decimã quartam, nullum iudicantium contrarium. Quid.n. magis aduersum in iudicantibus, hoc est in euacuationibus decretorijs, excogitari põt, quã sine conferentia aut tolerantia, denique calamitatem, esse? Superest ergo concursionem eo nomine significari, vt dictio sit quàm præscripsi, cõcursus quæ exeuntium, hoc est concursus exeuntia. Quid verò signare possit ea dictio? Certè præcipitatam & frequentem fuisse deiectionem in iudicatione, adeo vt viderẽtur deiectiones concurrere. Quæ sanè nimia deiectionum frequentia, casus virtutis periculum afferre potest, ac proinde vituperatur in prognostico. Quia, inquit, si aceruatim & sæpe egerit, periculum est ne in animi deliquium incidat. Verum si hoc absit & bona tolerantia est in iudicationibus, nihilo deterius est abundanter & crebrò deijcere. Vt ergo diceret hoc malum omen non affuisse, sed bene tulisse ægrotum tam copiosam euacuationẽ, addidit, nullum iudicantium contrarium. Vnum adhuc nomen interpretatione indiget, vtpote non satis vsitatum παραφερόμενος ἐξύπνου quod quidem ego verti, negligens ex somno. Nam vt ὑπερορᾶν est despicere, seu res non videre, sed præterire, ita παραφέρεσθαι præterferri, non considerare, negligere, & παραφερόμενος qui res non considerat, sed quasi nõ videat quæ videt, neq; audiat quæ audit, negligit. Cũ ergo esset comatosus, erat etiam ex somno, hoc est cum excitabatur, negligens, vt obliuiosus, aut stupidus. His nominibus, quæ certè omnia inusitata sunt, explicatis, historiam aggrediamur. Hic haud dubiè laborauit morbo acuto ex pituitosis & aquosis, hisque satis synceris. Omnia enim signa talium humorum semper fuere (vt hinc constet nõ omnes acutos morbos esse ex bile, sed frigidæ etiam subiecto materiæ, posse celerem alterationem accidere) nam habebat multam deiectionem per totum morbum (quod multitudinis est) tenuium. Quoniam verò duplicia ex-

crementa sunt in nobis tenuia, biliosa & serosa, addit, ἄχολα, idest minimè biliosa, sed ὑδατώδεα, idest aquosa. Hypochondrium erat obediens & gibbum, idest molle & intentum, quod etiam aquosæ (cum flatuosa fortè) materiæ redundãtiam significabat. Comatosus fiebat, procedentibus scilicet aquosis excretionibus, pituita purior fiebat, vnde fiebat comatosus. Circa quatuordecimam ad iudicationẽ præcipuè eunti accidit rigor sine tremore, hoc est frigus aut horror, quod etiam frigidi succi erat, alioqui accidisset rigor verus. Accidit & dissolutio & langor (hęc refrigeratio illa affert) & tunc temporis multo abundantius cœpit deijcere, adeo vt concursus quidam esset exeuntium, & tunc fiebat magis comatosus, & si quando excitabatur erat ex somno negligens, hoc est nihil considerans eorum quæ sese offerebant, sed velut mente alienatus. Nihilominus non insaniuit apertè. Vnde constat non fuisse legitimum lethargum, sed coma solum. Tandem per tam cumulatam deiectionem iudicatus est citissimè, mox enim circa decimamquartam, & bene sanè: nullum enim iudicantium (hoc est signorum decretoriorum) fuit contrarium, hoc est improsperum, & aduersum. Nam in die decretoria, & optima, cum euacuatione congruente, & copiosa, cum conferentia & tolerantia, solutus est morbus. Vnde consentaneum est, nullam recidiuam superuenisse.

104 *Similiter alius in principijs sub viscosas deiectiones, ex quibus quæ crassa iudicatoria. Insomnis: post hæc subuiscosas subbiliosas, coctas, biliosas non tenues. Postquam autem cœpissent compactæ esse, celeres iudicationes. Hypochondrium intentum apparuit modo venoso circa sextam, deinde dormiuit septima: iudicatus est circa nonam.*

Cvm plurima eorum quæ hoc opere continentur videantur citra ordinem ab aliquo collecta, aut ab ipso autore tumultariè scripta, multo certè magis quæ hoc quarto libro, quam quæ prioribus. quod ex multis alijs dictionibus iam constat, sed & ex hac constare potest, in qua quædam

dicuntur

dicuntur pertinentia ad historiam singularem, quædam interponuntur pertinentia ad communem doctrinam. Multæ etiam in hoc libro sunt inusitatæ voces. Similiter etiam (inquit) alius in principijs habuit deiectiones subuiscosas. Dicit similiter, quòd hic etiam, vt qui ante hunc scriptus est, habebat copiosas deiectiones. Tametsi profectò non fuerunt qualitate similes. Prior enim habuit tenues nō biliosas, quæ quidem tales cum essent longè aberant à viscosis, hic verò habuit subuiscosas, hoc est aliquantulum viscosas. Nam illud, sub, minuit significationem. His dictis quæ pertinent ad narrationem, apposuit illud, Ex quibus quæ crassa iudicatoria: quod sane non de hoc ægroto, sed in commune dictum putari debet. Nimirum deiectiones crassæ concoctiones præse ferunt, & proinde iudicatoriæ sunt. Hoc verò non est deiectioni proprium, sed commune excrementis omnibus. Nam suo quodque genere, quod coctum crassum est. Concoctio enim omnia facit crassiora. Verum non vt crassa quæ cocta, ita lenta sunt, imo verò sine lentore crassa. Lentor enim in excrementis, ex interno frigore & cruditate nascitur. Cum ergo dicitur ex quibus quæ crassa iudicatoria, non est intelligendum ex quibus subuiscosis deiectionibus quæ crassa iudicatoria. Nam in lentis, quanto crassior tanto crudior deiectio sit: sed ex quibus ex deiectionibus scilicet. Itaque hæc verba nihil aliud continent, quam quod in prognostico dicitur his verbis, Inspissari oportet deiectionem morbo ad iudicationem eunte. Erat insomnis. Hoc sanè non attestabatur viscosis deiectionibus, sed bilem potius significabat. Quid ergo intelliges aliud quam pituitosa in inferna repere, & bilem in supernis partibus abundare? Quod & euentus declarauit. Nam post hæc, elapsis scilicet duobus aut tribus diebus principij, paulatim cœpit detrudi deorsum bilis, & paulatim cœperunt deiectiones bilis speciem ostendere, & hypochondria exceperunt calidos humores, vsq; dum recedente à capite bile dormiuit septima, & nona iudicatus est. Itaq; (inquit) post hæc deiecit subuiscosas subbiliosas, coctas, idest crassas, biliosas non tenues, sed ex crassa bile cuiusmodi est vitellina. Non sanè omnes has deiectiones habuit simul (nā qui posset?) sed alias post alias, procedente vero, bilis ad inferna detrusione, abierunt à

ſubbilioſis ad bilioſas: interim prodiebant aliquæ ſtercoroſæ, ſeu ex fæcibus craſsis, quas coctas vocat. Atqui ex eo tpe quo cœperunt compactæ eſſe, celeres iudicationes expectabantur, quia vt dictum eſt primo huius operis. Cõ coctiones celerem iudicationem & ſecuritatẽ ſignificant. Hypochondrium intentum apparuit modo venoſo circa ſextam. Scilicet a ſexta ad nonam eſt quaternarius, ſemper aũt primus dies vltimi quaternarij, & qui in iudicationem finitur, ſolet perturbationem afferre. Itaque ſextus nonum indicauit. Sed quid eſt venoſo modo intentum eſſe hypochondrium? noua certè phraſis. Phlegmonoſum affectum puto venoſum modum vocari, quod tumefactis primum, ac repletis venis ſoleant phlegmonoſi affectus excitari. Fortaſſe ẽt (quod magis placet) legendum fuit, non φλεβονώδεα τρόπον, ſed φλεγμενώδεα τρόπον. Itaque intentũ erat hypochondrium cum calore, quod ſignificabat eam regionem ſuccos calidos copioſè imbibiſſe, cũque mox ſequenti die dormiuerit, conſtat ex ſupernis partibus eos deſcendiſſe. Iudicatus eſt circa nonam, procedente arbitror eo bilioſorum deſcenſu, ac hypochondrij redundantia deiectionibus bilioſis euacuata. Cum.n. Hippo. non dicat ſtetiſſe ante hos vltimos dies deiectiones, ego intelligo ad finem vſque morbi proceſiſſe. Itaque malum hoc, alioqui acutiſsimum, ex vtriſque excrementis, pituitoſis inquam & bilioſis, pependit, fuitque bilioſior multo, quã qui ante hunc enarratus eſt.

105 A *Lbi colore, non rufi, vtrique.*

Ambos duos ægrotos qui dicti ſunt & eum qui iuxta Medoſadæ habitabat, & hunc alium qui ſimiliter ægrotauit, dicit eſſe λευκόχους, ideſt colore candidos, non rufos. Vbi conſidera Hippocratem non contemnere in morbis qualis natura ſit ægrotantium, imo hanc in præcipuis conſiderare, atque ob hanc notas oẽs, ex corporis habitu, colore, capillis, & reliquis oĩbus, quæ ad eam cognitionem iuuare pñt. Albi colore plærunque rufi ſunt plus aut minus, vt Germani, quidam aũt ẽt ſunt colore faciei ſatis albi, capillis verò & barba nigri. Qui albi & rufi ſunt, ſiquidem

dem in vigente iam ætate sunt tales, frigidi sunt. Qui albi & nigris capillis contrarias notas habere videntur, aliam quidem frigoris, aliam caloris. Verum quia contraria non possunt eidem simul inesse, necesse est ambo hæc signa simul, aliud significent, præter vtriusque significationem. Quoniam ergo color capillorum aliquando sequitur cōditionem causæ facientis, aliquando materiæ, necesse est quando duo dicta signa non possunt attestari facientibus, quia essent contraria, & simul, aut ambo, aut alterum, sequantur conditionem materiæ. Meritò ergo coniectemus eum qui simul sit cute albus, capillis niger, duplici succo abundare, pituitoso & melancholico. Non n. æque repugnat duos hos succos abundare, atq; calidum frigidumq; simul esse corpus. Ambo. n. sunt frigidi succi, atqui melancholica viscerum natura, ob substantiæ proprietatem gignit nigros succos, atque adeo nigras fuligines, ob incoctiones verò, etiam ex pituitosis edulijs multam pituitam, qua molliores corporis partes nutriuntur. Sunt verò in melancholicis multæ incoctiones, quia eorū debilis est naturalis calor. Itaque illi erant pituitosi & melancholici, & vterq; sanè morbus fuit magna ex parte congruens tali naturæ (nam melancholici serosi ēt sunt, pituitosi verò lentis abundant) non tamen omnino. Nam satis ēt biliosus morbus fuit huic postremo. posse verò & congruentes, & omnino non congruentes, & partim congruentes morbos hominibus accidere, ob multas cārum concursiones, non est ꝙ dicam. Illud solum addamus oportet, cum Hipp. non dicat qui fuerit illis pilorum color, sed solùm non fuisse rufos, vnde coniectemus fuisse nigros. Certè quia albi, rufi magna ex parte sunt, plus aut minus, quasi notatu dignum notauit fuisse albos, nullatenus rufos: tales verò sunt qui nigri. Rubri. n. aut virides, pili humani esse non consueuerunt, neq; sanè albissimi, nisi raris quibusdam. Tales aūt si essent, par erat vt rem rarissimam apertioribus verbis significaret, cur. n. quia non erant flaui, suspiceris fuisse quales rarissimi esse solent, ac non potius quales mox fiūt, puta candidos colore & nigros capillis? Constat verò iuxta hāc enarrationē, πυῤῥὸν seu rufum latius accipi, vt & ὠχρὸν, seu pallidū, atq; adeo ipsum ξανθὸν seu flauum, pro oī pallore, vt non rufi dicantur, qui nullatenus rufi, hoc est oīno

absunt a pollidorum genere. Nimirum dicta tria nomina, & si differentiam quandam palloris secundum maius & minus plærunque continent, non nunquàm etiam promiscuè, seu pro omni palloris genere, quocunque eorum, accipitur.

106 *DEiectionum aquosarum cum sub dio expositæ essent, leue supernè tenue valde simile Isatodi, inferne sit subsidentiam habens.*

ISATIS græcis dicitur ea herba, quæ latinis glastum, cuius succo vtuntur tinctores ad cæruleum colorem præstandum, eo enim colore est is succus. Herba ipsa viridior, non omnino viridis, hinc species quædam bilis vt Gal. docet lib. de atra bile ἰσατώδεις, hoc est isatidem colore referens, vocatur: ea est inter viridem & cæruleum, fit vt omnis alia viridis bilis species vstione, nisi cum sequitur conditionem ciborum, vt in ventriculo aliquando. Ergo dicit deiectiones aquosas multas, cum sub dio expositæ manerent, habuisse supernè tenue & leue, simile flori qui in vinis solet innatare, colore simile isatodi bili: infernè verò subsidentiam ex parte crassiori. Nimirum vt in vrinis repositis separatur infernè subsidentia, & supernè quiddam tenuissimæ telæ araneorum simile, leue & tenue, ita in plærisque deiectionibus aquosis. Refert verò quod separatur id quod in eis latitabat. Significabat ergo hoc tenue & leue isatidi simile, bilem cum aqua descendere. Vnde manifestum fit, hoc Hippocratem non dicere de deiectionibus aquosis, quæ erant in ægroto qui iuxta Medosidæ ędes habitabat. Ille enim deijciebat tenuia ἄχολα, idest bilis expertia, hæ verò deiectiones erant biliosæ, & isatodes, sed potius hanc fuisse differentiam aliam aquosarum, illis contrariam, quam in alijs ægrotis eadem fortasse tempestate notauit. Tu interim considera Hippo. diligentiam, qui deiectiones, & recentes & repositas, contemplabatur, quod in alijs etiam antea animaduertimus.

Quibus

107 *QVibus in dextris submollis intentio, phrenitici, si non soluatur febre desinente. Quibus verò submollitudine alui in hac ipsa velut circum collectum, aut durum, dolorosum fit, & valde malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurantur. In dextris autem eleuationes, quæcumque quidem præmente aliquo, multum ac maximè submurmurarint, non valde cacoethes fuerint, in dextris ei qui ab Amphiloco, & ei qui iuxta Medosadæ. Hi comatosi, & in somnos deferebantur.*

QVANTVM referat in acutis morbis, & ijs qui ex acutis decidunt, attrectare hypochondria, & ventris inferni regionem, intelliges facilè ex ijs quæ de ea re in prognostico Hippocrates reliquit scripta, ad quod sanè etiam pertinet hæc tota dictio, quam enarrare aggredimur. Dictum est Hippocrati illic, tumores hypochondrij dextri deteriores esse quàm sinistri, quod sanè ob hepatis dignitatem, quæ ex communis alimenti generandi facultate procedit, verissimum est, vsque adeo, vt phlegmones hepatis lethales sint, & inueterati tumores cum duritie insanabiles. Hanc ob causam tumores in dextris partibus ventris præcipuè persequitur, eorum differentias quasdam insignes, & significationes proponens. Prima est, intentio submollis in dextris, quam diximus iam sæpe fieri ob flatus eo loco collectos, si enim ex tumore phlegmonoso aut scirrhoso nasceretur, esset dura, si ex œdemate, non admodū esset intenta pars: sed laxior, si ex aqua inter peritonæum & intestina, deflueret per totum ventrem, neque distenderet solū dextrum hypochondrium. Flatus verò eam solum partē, qua contingit gigni, nonnunquam distendit, sursum petens, neque versus quaq; diffusus. Ita quibusdam ex flatu distenditur solum hypochondrium dextrum, alijs pluribus sinistrum, alijs etiam totus venter, vel quòd plurimus sit & vix toto ventre capiatur, aut quòd in omnibus vētris partibus gignatur, aut à lumbis vtero, aut parte alia inferna gigni cœperit, Tales quidē tumores distentionis plurimum habent. Nam flatus, velut ad summa elatus, mēbranas tendit. Duritiei verò propriæ, & quam tactus à tentione diuersam

ſam eſſe ſentiat, exiguum. Eſt ergo diſtẽtio ſubmollis, quá per febres continuas apparente, duplex exitus expectari poſsit, alter bonus, vt ſcilicet ſenſim flatus a febre diſsipetur, ſimulq; tentio & febris deſinant: alter malus, vt ſcilicet phrenitici fiant. Scimus. n. flatus per venas & arterias redundantiam, ſemper eſſe capiti periculoſam, & ſignificare morbos eius, qui adſunt, aut aderunt, velut profecto vrinas turbatas vt ſubiugalium. Ergo dicit, intentio ſubmollis in dextris, futuram phrenitidem timere iubet, ſi nõ ſoluatur deſinente febre. Si enim febre perſeuerante tentio ipſa perſeueret, quaſi febrilis calor nihil eius abſumat, aut ipſa ſoluatur febre non deſinente, vtroq; modo timeri dẽt phrenitis. Illud enim ſignificat maximam indiſſolubilis flatus redundantiam, hoc fortaſſe raptum ad caput. Quia ſi febris non deſinit, meritò putes deſijſſe tẽtionem, cauſa aliam in partem abeunte, potiuſquàm conſumpta. Quod ſi febre deſinente tentio non ſoluatur, non ſanè eſt quod timeas phrenitidem, non n. ea fit ſine febre, tamen hoc per febres acutas rarum ſit, tales. n. conſueuere flatuoſos morbos finire, aut in alios, cauſæ tranſmiſſu, mutare. Quia ergo hoc rarum ſit, dicit ſi non ſoluatur tẽtio febre deſinente phreniticos fieri ægrotos. Omnino. n. neceſſe eſt quatuor horum aliquid euenire, aut tolli ambo, tentionẽ dico & febrem, quod eſt maximè expetendum, aut ambo perſeuerare, aut febre manente tolli tentionem, quæ duo phrenitidem minantur, aut ſolui febrem, & tentionẽ manere. Cum ergo hoc vltimum adeo rarum ſit, niſi primum fiat, rõni conſonum eſt, ob ſecundum aut tertium phrenitidem timere. Apponit mox aliam tumoris in ventre differentiam, dicens, quibus verò ſub mollitudine alui in hac ipſa velut circum collectum aut durum doloroſum fit, & valde malignum non vult diffundi, fortaſſe ex talibus ſuppurantur. Multas ẽt notas ſcripſit in prognoſtico internæ in aluo inflammationis in ſuppurationem abeuntis, quod ſanè etiam poſſe cognoſcere plurimum refert, eſtque hæc vna earum rerum, quibus periti medici imperitis maximè præſtant. Nam multi ex internis inflammationibus ad ſuppurationes mutatis moriuntur lentè, cum putarentur iam eſſe a morbis liberati, atque a medicis dimiſsi. Cum. n facto iam pure dolores & febres magnopere remittantur,

putan-

putantur multi ad maximam morbi remisionem & securitatem peruenisse, quibus pus interius vomica aliqua col lectum subest. Quorum, quidam beneficio ipsius naturæ fortis, rupta vomica & excreto pure, liberantur: quidam pure malignius putrescente, & computrefaciente partes internas, aut asidua febricula, quam putidę ex loco in cor delatæ fuligines fouent, tabescentes, intereunt, aut vomi ca rupta, sed tardius, & cum iam debilitata virtus est, ma gisquam vt posit ipsam puris excretionem sustinere. Multum ergo refert scire notas internæ inflammationis in suppurationem abeuntis. Ac multi quidem has ignorant, quia ne ipsas quidem internas inflãmationes dignoscere sciũt, & latentium affectionum cura deposita, nihil ferè conside rant, præter ea quæ sensibus comprehenduntur citra rõcinationem vllam, & vulgaribus ẽt sunt nota. Oportet verò inflammationes, & affectas partes nosse, posseque eas ab alijs dolorosis affectibus dignoscere, & magnas ab exiguis. An.n. facturi sint abscessum, seu suppurationẽ, agnosces ex tribus, loco, magnitudine, & modo inflammationum ipsarum. Nam inflammationes partium calidiorum, nisi anticipent resolui, magis suppurantur quàm frigidiorum, ac proinde vt dr̃ in prognostico, Tumores in ventre minus faciunt abscessus quã qui in hypochondrijs, minimè verò qui infra vmbilicum sunt. Porrò exiguæ inflãmationes plæreq; resoluũtur, præcipuè si in locis calidis sint, magnæ in calidis quidem locis suppurant, in frigidis manent crudæ & inuictæ. Quod ad modũ attinet, quæ sunt rotundæ & eminentes, & proprio loco circunscriptæ, & in vnũ collectæ, futuræ suppurationis significationem pbẽt, quæ vero extentæ, & latæ, effusæ, non admodũ suppurant, sed si exiguæ sunt aut materiæ tenuis, resoluuntur, si magnæ, aut crasiores, iudicationem subeunt, fluxu sanguinis, aut alia euacuatione, si modò bonũ exitũ hẽt. Hæc continent illa verba. Quibus verò sub mollitudine alui in hac

„ ipsa velut circuncollectũ, aut durũ dolorosum fit, & valde

„ malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus suppurant.

„ Mollitudinem alui vocat ipsum abdomen, & sub alui mollitudine apparere durũ est, ipsum abdomẽ extima in parte molle esse, interius aũt sub ea mollitudine durũ quiddã reconditum esse. hoc ergo significat tuberculum internũ.

Quia

Quia verò dicit durum dolorosum in hac ipsa, hoc est in febre, seu cum febre continua, significat id tuberculũ inflammationem esse. Hæc, inquit, si sit circum collecta, & valde maligna nolit diffundi, hoc est & nolit in partes circunsitas effundi & extendi, neque compressa, neque aliter: sed vno quoddam loco duricies & dolor hærens, & velut in circumscriptam, certamque particulam, sese colligens, quod quidem est malignæ inflammationis (nam quæ se effundit non est tam firmata in parte) fortasse, inquit, ex talibus suppurantur. Hoc est, fortasse in ijs qui hæc habent, expectari debent suppurationes internæ. Meritò sanè. Nã tales sunt inflammationes magnę (& ob essentiã propriam, quia in alto cum sint, sentiuntur manifeste, & propter cacoethiam, quia dolent malignè, & nolunt diffundi) & in loco calido: quia sub mollitudine alui, & non sunt bene resolubiles, quod indicat duricies. Quid ergo aliud expectes quam suppurationem? Dicit verò fortasse, conditione huius operis, quo non tam docere, quam obseruationes & experimenta, vt occurrebant tradere institutum est. Dicit ergo fortasse ex talibus suppurantur quasi non definiat modo: sed affirmet in talibus se obseruasse suppurationes fieri. Tu verò iam hinc, quandoquidem ego experimento idoneam rationem adiunxi, vtere vt signo satis bono. Apponit deinde aliam differentiam tumoris in ventre, quam non esse cacoethem dicit, adiungens duo exempla. In dextris, inquit, eleuationes quæcumque quidem præmente aliquo, multum, ac maximè, submurmurãt, non valde cacoethes sunt. Constat has eleuationes in ijs esse, quæ non admodum circumscriptæ sunt: sed diffundũtur, quas diximus iudicatione aliqua: seu abscessu aliquo eorum qui per effluxionem fiunt, vt sanguinis fluxu ex naribus, aut deiectione copiosa, aut tali aliqua solui. Quæ euacuatio expectanda sit, ex iis quæ tensioni accedunt, agnosces. Quibus enim hypochondria velut retracta sursum, & distenta sunt, fluxus sanguinis imminet: quibus murmurant, fluxus alui. Si ergo multum murmurant cum quis præmit, constat non esse humores admodum firmatos in parte, & ad inferna vergere, per aluum non difficulter excernendos, vt nihil prohibeat mox aliquid expurgantis medicamenti dare Nõ est igitur hæc maligna affectio. Talis, inquit, tensio fuit in

dextris

, dextris ei qui ab Amphiloco, & ei qui iuxta Madoſadæ, ei
, ſcilicet de quo nuperrimè ſcriptum eſt. Ambo dicti ægroti erant comatoſi & in ſomnos deferebantur (conſtat illud, & eſſe declaratiuum) quod etſi graue videbatur, tamen nihil illis euenit mali. Certè de eo qui iuxta Madoſadæ, ita eſt dictum. Circa decimam quartam iudicatus eſt, nullum iudicantium contrarium.

108 *Constitutiones quales in quibus magis & minùs fiunt, temporibus, regionibus. Vigores quo tempore morborum & ad iudicationem, & quod quotidie, & quod priùs & tardius, tertia, quarta periodo. Et circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.*

QVANTI faciat Hippocrates ſententiam duodecimã primæ particulæ aphoriſmorum, qua dicitur, paroxyſmos & conſtitutiones iudicari ab ipſis morbis, temporibus anni, & circuituum incrementis, & ijs quæ mox apparent, inde intelliges, quod multis ſuorum operum locis ſparſim eam repetijt, partim quidem eandem rem omnino dicens, partim aliquid quod ad eandem ſententiam facit, adijciẽs. Sanè vel in hoc ipſo quarto epidemiarum lib. bonam partem eius aphoriſmi ſcripſerat, quem hic repetit, quædam etiam vtilia adijciens, quædam etiam detrahens non inutilia, vt videatur mihi hæc ſententia (quod & antea dixi) ſi vndique colligatur, perfecta euaſura, & totam doctrinam decriſibus contentura. Hic non meminit ſignorum concoctionis in excrementis, quæ in aphoriſmo vocauit mox apparentia, quæ ſanè maximam præſenſionis in morbis partem continent, tamen adiecit, habendam eſſe rationem circuituum quibus iudicationes, aut abſceſſus fiant, quod etiam ipſum ad fidam aut infidam iudicationem habet magnum momentum. Conſtitutiones dixit in aphoriſmo indicari, ab ipſis anni temporibus, inter cætera. Vt autem ab anni temporibus, ita & à regionibus, & alijs congeneribus cauſis indicari, eſt intelligendum. Quia ſcilicet quædam, & anni tempora & regiones, quaſdam: quædam, alias conſtitutiones morborum facere, nata ſunt.

Quia

quia calida tempora breuiores, frigida lõgiores, morbos, alioqui eosdem, esse faciunt. Ergo vt possis hac præsentiẽdi rõne vti rectè nunc monet, dicens, scire oportet quales constitutiones, in quibus temporibus & regionibus, magis & minus fiunt. Nimirum breues constitutiones in calidis, & temporibus & regionibus magis, in frigidis minus fieri, longas contra. Sed quid refert considerare constitutiones morborũ? Certè vt præsentias quo tpe vigores morborum, i. vt præsentias quando habiturus sit morbus vigorem, & quantũ ad vigorẽ vsque, transigendũ sit. Quorsum id? Et ad iudicationem inquit, quasi dicat, quia iudicationes morborum fiunt in ipsis morborum vigoribus. Ergo & ad præsentiendum tempus iudicationis, oportet præsentire vigorem, & ad hunc, constitutionem. Neque verò solum hanc præsensionem præstant anni tempora, & regiones: sed & circuituum inuicem collata incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue ex longiori interuallo fiant, vt in aphorismo dixit. Quod idem nunc explicat, dicens, & quod quotidie, & quod prius, & quod tardius, hoc est an anticipẽt, an tardent paroxysmi (inde. n. nascitur circuituum ad sese incrementum, aut decrementum) & quod quotidie, tertia, & quarta periodo, hoc est, siue quotidie, siue alternis diebus, siue quarto quoque die repetat paroxysmus. Non meminit autem longiorum circuituum, quia quintani, septimani, & longiores, rarissimi sunt, & in acutis nunquam fiunt. Itaque hæc verba idem omnino significant, quod verba illa aphorismi. Qua ratione autem cognoscatur cõstitutio morbi, ex circuituum inter se collatione, in commentario aphorismi dictum est. Addit, & circuituum in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non iudicantia Hippocrates vbique vocat euacuationes, velut cum dixit, iudicantia ne mox appareant: & rursum, iudicantia quæ non iudicant, idest euacuationes quæ non tollunt morbos. Porrò hæc ipsa aliquando vocat abscessus, distinguens abscessus, in abscessus cum euacuatione, & sine ea, vocansque abscessus cum euacuatione, excretiones, vt sudores, fluxus sanguinis, & deiectiones. Ergo dicit nunc, non solum constitutionem esse notandam, sed etiam habendam rationem circuituum in quibus apparent iudicantia (idest euacuationes) aut tumentia, idest

tumo-

tumores præter naturam, siue sint cruenta, idest tumores ex affluente sanguine, & phlegmones, siue non, sed qualia œdemata, aut scirrhi. Non enim hoc parum refert, si quæ vis est dierum decretoriorũ, ac nisi frustra est scriptum ab Hippocrate in aphorismo. Sudores febricitanti si cœperint, boni sunt tertia die, quinta, & septima, & nona, & vndecima, & decimaquarta, & decimaseptima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, & trigesimaprima, & trigesimaquarta. Hi enim sudores morbum iudicant: qui verò non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi, & recidiuas.

109 *ABscessus quibus recidiuæ.*

Multa dicta sunt antea in hoc ipso opere de abscessib. præcipuè sectione prima libri secundi, vbi diximus, morbos difficilis iudicationis, esse eos qui per abscessus sine excretionibus, aut cum recidiuis, aut cum vtrisque finirentur. Hoc idem est quod Hippocrates hoc loco docet. Nimirum abscessus & recidiuas eisdem morbis esse familiares, ijs scilicet qui imperfectè iudicati sint: & abscessus solere fieri, quibus & recidiuæ. Nimirum vtraque fiunt ex ijs quæ relinquũtur in morbis post iudicationes, aut ob acrisias, siue iudicationum defectus. Nam qui contra iudicantur perfectè, perpurgantur, ac proinde tutò, sineque vllo malo alio, fruuntur sanitate.

110 *VEnæ temporum, & concidentiæ, & colorum mutationes ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, & anxietates, circumtensiones, colorum mutationes ex rubro in chlorum. Si non iudicent, & cutis circuntensiones sine iudicatione, & collapsus oculi. Corporis durities sicca.*

Hac oratione complectitur Hippocrates signa corporis tendentis ad ariditatem seu marcorem. Quia enim siccitate extrema, & quam confirmatam vocant, fiunt partes omnes corporis duriores, vnde & durum pulsum

talibus

talibus,& totius corporis habitus duritiem,contingit fieri vocat eam corporis affectionem, corporis duritiẽ ſiccam, hoc eſt,duritiem corporis, non ob cõcretionem à frigore: ſed ob ſiccitatem, & naturalis corporis humiditatis conſumptionem, factam. Quæ quidem affectio, vi ignei caloris, cum naturalis debilitate, fieri conſueuit. Qua ratione multi ex febribus putridis tales manent,cum præcipuè illæ ſunt ardentiſſimæ, aut mali moris, aut cum interna aliqua inflammatione, præcipuè viſceris alicuius calidioris, aut cordi proximi,vt pulmonis, hepatis, aut ventriculi. Talis affectionis futuræ ſigna ſunt hæc quæ hic recenſuit. Venas temporum vocat, manifeſtas in temporibus pulſationes. Nam venas vocabant antiquiſſimi genus vtrumque,& pulſantes,& nõ pulſantes: vt cum dicit,venarum pulſationes. Velut ergo pulſus ſolet Hippoc.vocare,non qualeſcunque arteriarum motus: ſed inſignes & conſpicuos, ita vocat venas, non ipſos ſanguinis canales: hæ enim non fiunt in ægrotis, quibus in partibus non erant,cum bene valerent: ſed venas manifeſtè,& plus ſolito,pulſantes. Concidentias temporum vocat, quæ in prognoſtico collapſa tempora, vt & collapſum oculi, quod illic dicit oculos cauos. Ferè ergo ſunt hæc ſigna, quæ in principio prognoſtici ſcripta ſunt,quæque vulgus medicorum vocat Hippocraticam faciem. Nam ſunt oculi caui, & collapſa tempora, & cutis frontis circumtenſiones, & colorum mutationes in chlorum. Addit hic pulſus in temporibus,& anxietates. Sed qua ratione hæc tabem indicent explicemus. Hæc magnæ conſumptionis carnium,& vitalium ſpirituum,ſunt. Aut ergo primis diebus,atque mox ac homo incipit ægrotare,apparent,aut procedente morbo paulatim fiunt. Atque vtrouis tempore,aut ex manifeſta aliqua occaſione, aut citra vllã. Velut in initio morbi,quia vigilauit homo,aut aluus ſoluta eſt,aut ieiunauit: vel procedente morbo,quod euacuatio aliqua inſignis nuperrimè anteceſſerit, aut adhuc fiat: vel citra omnem talem occaſionem. Hoc ſi fit imputãdum eſt morbi magnitudini, aut malignitati. Qui quidẽ ſi mox inter initia citra omnem occaſionem hæc facit,nõ magnus ſolum:ſed malignus eſt,neque ſine maxima naturalis caloris debilitate, ac proinde nihil aliud ſignificatur, quam mors: ſi verò poſtquam dies multos vrens febris corpus

confecit,

confecit, hæc incipiunt apparere, minus est mirandum, & minoris malignitatis est. Significat verò tunc quoque carnes exsuccatas: quod certè, si ob copiosam aliquam succi profusionem, factum est, causam habet manifestam, si verò citra illam, significat febris vi corpora siccari. Meritò ergo sint hæc inditia marcoris imminentis: quibus annuunt venæ temporum. Nam fiunt ob igneas fuligines, quæ per arterias deferuntur, & cutis extenuationem, vt venæ pulsare sentiantur, vbi sentiri non solent. Sed & anxietates. Nam qui ita afficiuntur, præ debilitate habent anxietates indicibiles. His etiam perit vitalis color & decens, fit verò quibusdam in partibus rubor insolitus, vt in genis, ob calidam arteriarum intemperiem, alijs color chlorus, ob effusam bilem, aut spirituum penuriam. Itaque dicit. Quibus venæ temporum, & concidentiæ eorundem temporum, & colorum mutationes, hæ scilicet quæ dictæ sunt ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, hoc est, non accidentes post aliquam insignem euacuationem, aut adhuc fiente, & anxietates, & circuntensiones (cutis scilicet frõtis, & aurium & partium huiusmodi, in quibus præcipuè hæc apparent) & colorum mutationes ex rubro in chlorũ, si non iudicent. Hoc, si non iudicent, dicitur de sola mutatione ex rubro in chlorum. Nam talis mutatio aliquando fit decretoriè, vt & morbus regius: aliquando symptomaticè, significatque tunc sanguinem per totas carnes bilescere, atque euenit tunc carnes ab ipsa bile qua imbuuntur siccari vt solent quæ saliuntur ab ipso sale. Talis ergo mutatio, nisi iudicatoriè fiat, signum & causa est ariditatis corporum. Et cutis, inquit, circuntensiones sine iudicatione, hoc est, quæ non ob euacuationem aliquam magnam fiant (hæc repetitio non est admodum vtilis cùm dictum antea fuerit circuntensiones. Verùm in tam antiquis codicibus non potest non esse aliqua corruptio, & vnius voculæ inutilis repetitio, leuis corruptio est) & collapsus oculi, hoc est oculi cauitas. Corporis durities sicca. Hoc est, dicta si adsint, corporis durities sicca significatur.

111 *QVi volentes illachrymant non malum, quibus verò inuoluntariè fluunt, malum.*

In prognostico non longè à principio libri dixit Hipp. nolentes illachrymare in malis & exitialibus esse. Cuius rei reddita à me causa in eius loci commentatione est, explicatumque quibus in morbis, & quibus exceptis intelligi debeat: nimirũ in acutis, præter causas externas, & peculiares affectiones oculorũ. Itaque altera ex parte non indiget præscripta oratio noua enarratione, id verò quod dicit. Vollentes illacrymare non malũ & quod in aphorismo 52. sectionis 4. qui idem est cum hac sententiola, adiecit perpendendũ est. Num significet solũ volentes illachrymare non esse malum, vt nolentes, an aliud aliquid: ita scilicet, vt quemadmodum inuoluntariè lachrymare malum est, ita lachrymare voluntariè, bonam aliquã significationem præbeat. Certè si quicunque inuoluntariæ lachrymat, potest voluntariè etiam lachrymare, nihil boni per se significat voluntariè lachrymare: sed est minus malum quã inuoluntariè id facere. Si verò qui in eo statu iam constitutus est, vt inuoluntariè lachrymet, non potest volũtariæ flere, certè voluntariè flere posse, minus malæ dispositionis, aut etiã melioris, signum est. Videtur autem ita habere. Nam & experimento cognitũ est eis qui moribundis hominibus astiterunt, nulla ex causa eos flere posse. Neque ratio quidem non subscribit epilogistica, quia naturalis tristitiæ significatio est fletus: eis ergo qui plurimum extra naturam acti sunt, consentaneum est talẽ iam significationẽ non adesse. Nimirũ vt nihil aliud secundũ naturam iam agi, neq; ridere, neque flere. Sed & analogistica ratio accedit. Vt enim cum naturalis partium firmitudo iam labascit, humores inuoluntariè excidunt: ita non possunt voluntarie exprimi, quia ob eandẽ facultatis remissionẽ, ob quam non retinentur, neque exprimuntur. Maiori enim constrictione fit expulsio, quam retentio. Excidere ergo possint inuoluntariè, voluntariè pelli non possint, quibus facultas, quę regit corpora, corrupta est.

112 *QVibus in dentibus circum circa viscosa fiunt, malum est subhiare.*

Vbi verti subhiare, dicit Hippo. ὑποχάσκειν significat

verò χάσκειν aperire, aut infixis oculis aſpicere. Quare ὑποχάσκειν ſit ſubaperire os, aut ſuſpicere infixis oculis. Accidit verò vtrũque horũ hiantibus, & ijs qui laqueo, aut nimio æſtu ſtrangulantur. Aperiunt enim ora, & inconniuentibus oculis intuentur. Hoc verò malũ eſſe quibus circum circa dentes viſcoſa fiunt, conſtat. Siquidẽ in aphoriſmo dicitur. Quibus circa dentes in febribus viſcoſa fiunt, ijs fortiores fiunt febres: nũc in eandẽ ſententiã addit ſignũ aliud, quod vt ex eadẽ cauſa ortũ, illi annuendo plurimùm valet. Nimirũ lentores circa dentes fiunt vi caloris febrilis, ſi tamen ſimul qui eos habet, hiet, multo iam manifeſtius eſt, eos eſſe ex igne. Nã lentores fortaſſe ob pituitoſam fluxionẽ ex cerebro aut ventre, cũ calore etiam exiguo fieri poſſint, vt ij materiam potius quã facientem cauſam indicarẽt: ſi verò per febres iã id fit, ac multo magis hiante homine, iam, ab annuẽtibus ſignis diſtinguitur ea ambiguitas, & concurſu ſignorũ agnoſcitur ignis. Qua ratione ergo in aphoriſmo dixit in febribus, hic adiecit, ſubhiare. Nam hoc ipſum ſubhiare, febris fortis eſt. Idẽ ergo eſt dictu febricitãti lentores fieri malũ: aut cui lentores fiant hiare, malum.

113 *QVi in tibia vlcus habebat, & Attico vſus eſt, huic exanthemata eleuata, rubra, magna. Hoc pro tuſſi quæ poſtea acceſſit, antea enim non tuſſiit.*

TIBIA dicitur ea pars cruris, quæ inter genu eſt & pedem. Nomen accipiens à duorũ oſſium quæ ibidẽ ſunt, maximo, & craſiſsimo, quod femori coarticulatur. Atticũ, cũ ſimpliciter dicitur, nomẽ eſt medicamenti cõpoſiti, antiquis familiaris, & ad curanda vlcera cõparati. An eius cõpoſitio alicubi iam extet an ſolum nomen relictũ ſit, non ſatis ſcio. Parũ refert. Non. n. arbitror, quia, cum vlcus haberet in tibia, Attico vſus eſt, ſuperuenerunt huic homini exanthemata, vt neque quia vlcus in tibia habuit: ſed euenit, vt huic ea parte vlcerato & eo medicamine vſo, exanthemata ſuperuenirent. Fortaſſe (nam hoc conſentaneum eſt) quod, cùm id fieri vlcus maximè poſtularet, non eſt euacuatum, & expurgatum ſatis. Plenis. n. & maligna cacochymia laborantibus, fieri ſolent exanthemata. Facta

ergo huic sunt, eleuata, rubra & magna, ea scilicet quæ variolæ, ob varorum similitudinem, vulgò vocantur. Sunt verò multæ inflammatiunculæ malignæ. Hoc, inquit, pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussijt. Semper solent exanthemata huiusmodi, variolæ inquam & morbilli, tussi quadam prægressa præmonstrari, incipientibus, arbitror, eruptionibus secundum internas membranarum facies in ventribus, & cauis corporis partibus, locis præcipuè calidissimis, vt in thorace, fieri. Qua passione procedente, vẽtriculi euersiones, & dysenteriæ satis periculosæ fieri solẽt. Itaque, huic factum est, vt solet. Cum antea vlcere solùm tibiæ teneretur, neque tussiret, postea tussijt. Deinde pro tussi, hoc est extussi, seu post tussim (quasi tussis in malum hoc aliud abire videretur) facta sunt exanthemata, eleuata, magna, rubra.

114 *IN Aeno quicũque horridi vulnera capitis maligna & suppuratoria. Ex tenesmo ex itinere dolor pedum, & in turbationibus lassitudines. Quorum Clinia cibum auersans colliquescens, purulentum, aliquando exiguum cruentum, purulentum intumescens.*

DICTVM est lib. 2. huius operis sectione 4. fuisse in oppido Aeno tempestatem quandam morbosam, quæ ex fame processit, ita vt fit, vtentibus multis & viris & mulieribus leguminibus in tritici penuria. Non dixit autẽ Hipp. eo loco qualis fuerit, malignorũ morborũ, qui ea tempestate grassati sunt, species: sed solum exitum quendã notatu dignũ, quem multi habuerunt, quibus crurũ impotentia, & genuũ dolor facta sunt, & vsque ad vitæ finẽ durarunt. Hic narrat quædã eorũ quæ à principio, & procedẽte morbo acciderunt, vnius mulierculæ, Cliniæ nomine, quæ fortè, vt multi alij tunc, ægrotauit, mentione facta. Horrores & rigores intempestiui, & sine febribus & per febres, fiũt ex redundantia crudorum succorum. Proinde & ijs qui putrescentibus multis & crudis febricitant, febres horridæ fiunt. Nullus autem victus magis paratus est febres tales facere, aut etiam sine febribus horrores, quã esus leguminum. Hæc.n. omnia sunt mali succi, & flatuosa, & coctu difficilia.

difficilia. Vnde crudis & malis ſuccis, flatuq; replent. Febres ergo faciunt meritò malignas, vtpote ex putreſcentia malignorum : horridas,aut etiã ſine febribus horrores,ob cruda, & flatus. Cum vlceribus mali moris, & ſuppuratorijs,hoc eſt dyſepuloticis,ac curatu difficilibus, & pus multum fundentibus. Nã ex craſſis & crudis multis, copioſum pus prouenit. Nimirum ipſum pus ſimile eſt crudis ſuccis. Maligni autem ſucci faciunt vlcera rebellia. Fiebant verò hac tempeſtate in capite vulnera dicta,flatu efferente in illud acres malignorũ ſuccorũ partes,& cerebro,vtpote parte nobili & forti, extrudente à ſe malignos ſuccos. Patiebantur etiã ſimul crurum impotentiam, craſſis ſuccorum partibus (vt lib.2. dictum eſt) deorſum repentibus. Hanc ob cauſam,habebant ex teneſmo ex itinere pedũ dolorem hoc eſt,ſi iter agebant,aut ambulando tantillum defatigabantur,motu crurũ deorſum trahente,tentabãtur teneſmo deinde dolore pedum corripiebantur.Et in turbationibus, inquit,laſsitudines,hoc eſt,turbationes,ac laſsitudines. ταράχεις, hoc eſt turbationes vocat Hippoc.humorum commotiones, atq; ita corpora turbari dicit, agitari humores, vt in nauigantibus,aut ijs qui pharmaco commouẽtur,aut vehementi aliquo corporis motu. Et alui turbationẽ, deiectiones copioſas, quæ commotis humoribus & aluo ſoluta fiunt. Itaque ταράχις hæc,turbatio eſt. Nã turbationẽ animi,& timorem vehementem, vocare ſolet θόρυβον vt in prognoſtico,vbi dicit,ſignificat turbationẽ, aut delirium. Hic ergo turbationes alui videntur intelligi. Nam etſi corporis intelligi dicas, in idem redit. Quia corpora turbari dicuntur, cum cõmoti humores effunduntur vomitu, aut deiectione, aut vtroq; modo ſimul. Cum ergo horũ multi teneſmo & dolore genuũ & pedum,ac eorundẽ tenerẽtur, congeneres etiã his reliquas paſsiones fuiſſe coniectandũ eſt,turbationes,ſcilicet alui, & reliquorum etiam articulorum defatigationes,& laſſitudines.Nam flatuoſi, & praui, craſſique ſucci cibi, ambo hæc facere admodum nati ſunt. Flatus.n. tormina inteſtinorũ, & praui ſucci inordinatas excretiones, craſſi verò articulares paſſiones ; impotentiæ verò articulorum & neruorum, mox faciunt laſſitudines. Laſſantur enim ita affectis corpora vel ſua ipſorum mole. Itaque habebant huius tempeſtatis ægroti laſ-

ſitudines articulorum, & alui turbationes. Inter quos Cli-
nia deijciebat è ventre purulentum quiddam, & aliquan-
do parùm purulentum, & ſubcruentum, aliquando puru-
lentum ſubtumidum, hoc eſt inflatum & ſpumoſum. Erat
verò interim cibum auerſans, & colliqueſcens. Tres deie-
ctionum ſpecies deſcribit,purulentam, & partim purulen-
tam,partim cruentam, & purulentam ſpumoſam (quid.n.
aliud poteſt tumentem deiectionem reddere?) Porrò pu-
rulēta dici videtur poſſe,vel quòd ſit puri ſimilis, vel quòd
aliquid veri puris in ſe contineat. Velut etiam cruenta di-
citur, quæ cruoris aliquid habet. Puri ſimiles deiectiones
ſunt,quæ craſſæ,& albæ,taleſq; , vt intuens dubites,ſintne
re vera pus, an aliquis alius ſuccus. Tales verò ſunt quæ
pingues. Nam ex liquata pinguedine,cum aliquo alio ſuc-
co permixta, ſit ſuccus quidam huiuſmodi. Hæ verò fiunt
corporibus colliqueſcentibus. Quoniam ergo dicit Hip-
pocrates hanc fuiſſe faſtidioſam, & colliqueſcentem, in
hanc nos ducit coniecturam, vt ſuſpicemur deiectiones
fuiſſe pingues,puri ſimiles, ob colliqueſcentiam factas:in-
terim tamen aliquando ob hepatis debilitatem ſanguinis
aliquid cum eis deſcendiſſe: interim, has ipſas exijſſe ſpu-
moſas, ob eandem ſanè cauſam. Nam ſpuma, vt Gal. dicit
in prognoſtico,flatum,aut calorem igneum,ac colliquan-
tem, indicat. Hæc verò omnia acciderint mulieri illi non
immerito,ob naturam morbi, qui illo tēpore graſſabatur,
& conditionem praui victus,quo homines tunc vſi eſſe di-
cuntur. Nam per putreſcentiam prauorum ſuccorū, & fla-
tus redundantiam, quæ ambo ex leguminum eſu colligi
neceſſe eſt,fierent hepatis debilitas, colliquationes,& ſpu-
ma. Si verò illud πυῶδες: ſeu purulentum ſignificat quod
in ſe habet puris admixtionem,conſtat ſignificari,mulierē
illam habuiſſe vlcera aliqua interiora,ex quibus,nunc pus,
nunc pus & cruor excernerentur, non diſſimilia ijs quæ in
externis partibus, ac præcipuè in capite multis tunc fiebāt,
maligna & ſuppuratoria.Colliqueſcere autem corpora ob
hæc ipſa vlcera, & internas ſuppurationes, multis euenit.
Faſtidium vero prauorum ſuccorum redundantię,& igneo
calori familiare admodum eſt. Quare qui vi febrium
colliqueſcentium tabeſcunt, cibos auerſantur.

Mulier

115 *Mulier hippæ Hydropica, quæ etiam per tres annos vere incipiente tußijt, diutiùs suppurata est. Ad hyemem aquosa est facta. Illis autem pharmacis curata, firmata est. Mortua est ancilla.*

Dubitare possis, an in hac oratione contineantur duę historiæ, altera mulieris illius Hippeæ suppuratæ & hydropicæ, altera ancillæ illius, siue ipsiusmet Hippeæ, siue alterius quæ mortua est, an non: sed eadem fuerit mulier illa, & ancilla. Nam etsi Ianus Cornarius legit, vxor Hippeæ, vt alia fuerit vxor ab ancilla, tamen Hippo. dicit ἡ ἱππαίου, id est illa Hippeæ, mulier scilicet, siue vxor, siue filia, siue familiaris, siue ancilla. Videtur tamen consentaneũ, non vnicæ: sed duarum mulierum historias hic narrari. Nam altera confirmata fuit pharmacorum vsu, altera mortua, quæ duo non videntur posse bene de eadem dici. Sed cùm Hippocrates scriberet hæc, obseruando quos exitus morbi haberent, & scripta historia mulieris quæ ab eo morbo pharmacis est liberata, recordaretur cuiusdam ancillæ quæ ex eodẽ morbo mortua est, gratiâ suæ obseruationis adiecit, mortua est ancilla. Sed hoc non multum refert, naturā morbi contemplemur. Suppurati dicuntur, qui pus excreant, horum quidam, breui ex inflammatione in suppurationem mutata tales euadunt, vt ex perineumonia, aut pleuritide: alij non ita: sed diutino pulmonis, aut thoracis morbo detenti, tandem pus excreant. Huiusmodi sunt qui ex assidua in pulmonem destillatione, aut succorum paulatina congestione, aut crudorum lateribus hærentium putrescentia, illud incipiunt extussire: quorum plerique euadunt pthysici. Tale quiddam passa est hæc mulier, quæ per tres annos, vere incipiente, tussi vexata est. Nimirum succorum redundantiæ vere maximè nocent, & huic ob naturalem earum partium infirmitatem, aut fortasse etiam structuram, occupabat spiritus vias, & cogebat tussire. Siue id ex capite deflueret: siue ex toto corpore confluere: quod, ob ea quæ dicam, verius puto. Congesto tandem succo pluri quàm extussiretur, contigit alterari, ac fieri pus. Neque tamen hic constitit noxa: sed exactis his, ineunte hyeme aquosa est facta, vel pulmone trahente ad compassionẽ hepar, vel

 calore

calore naturali iam debilitato ob incipientem pthysim: vel muliere (ita vt fit) ad soluendam spiritus angustiam, pluri vtente potu, & aeris frigore, ex anni tempore accedente. Addit, illis autem pharmacis curata, firmata est Non dicit quibus. Putes pharmacis hydragogis, hoc est aquam vacuantibus (his enim curatur hydrops) sed quo pacto his liberaretur à puris excreatione? Aut quo pacto ab hac nó liberata, firmitudinem, hoc est firmam salutem, compararet, ac non potius tabesceret? Ego proinde suspicor hic pharmaci nomen, non de solo expurgante per ventrē dici, vt aliquando solet: sed aut pro omni medicamine, vt solet etiam, aut pro omni medicata potione, atque vocem, illis, referre medicamenta aliqua, quorum antea facta sit mentio, etsi ex hoc volumine interciderint: aut dici figuratè, vt ea vocula significentur insignia. & ad eam rem magna medicamenta: ea verò esse mouentia menstruas purgationes. Nam perrarò muliebres morbi hunc decursum tenent, nisi ob menstruorum suppressionem, ob hanc verò sæpissimè, eo qui detentus sit præter naturam, sanguine, occupāte primùm vias spiritus in thorace, suffocante deinde naturalem calorem in hepate. Atqui has passiones, cùm eo vsque progressæ sunt nunquā videmus curatas, nisi superueniēte illa euacuatione, quæ vt cum maximo periculo detinetur, ita cum tanta vtilitate erumpit, vt ea mulieres multæ curatæ sint, quæ videbantur insanabiles, vt sit nonnunquam res miraculo similis. An hoc innuit dicens, illis pharmacis.

116 *Ex tussientibus, qui manibus laborabant, velut puer, qui sarmenta torquebat, & qui Amintæ, ambo, sola dextra resoluti cessauerunt, quandoquidem patiebantur hoc tussientes. Qui autem aut equitarunt, aut iter egerunt, in lumbos, in femur. Siccæ autem plurimæ, sin minus, violentæ sanè.*

Tvsses siccæ sunt, per quas tussitur inaniter, & omnino excreatur nihil. Violentæ, per quas excreatur quidē aliquid: sed exiguum & cum magno labore. Fiunt verò tales, vel ob intemperiē nudam instrumentorū respirationis, vel ob

ob maximam materiæ cruditatem. Intemperiem nudam fuisse causam horum morborum, non est consentaneum, siquidem tam insignes habebant abscessus. Patiebantur enim paralysim tussientes, quamquam non earundem omnes partium, sed quiuis earum quibus maximè laborasset. Nam quidam, qui laborabant manibus, vt puer qui sarmenta torquebat, & puer alius Amintæ, qui etiam laborabat manibus, liberati sunt ambo à tussi, resoluta dextra, ea nimirum manuum parte resoluta, qua maximè laboratur, præcipuè verò ab ijs qui sarmenta torquent: qui verò equitauerant, aut iter egerant pedites, lumborum, aut femoris resolutionem patiebantur. Nimirum iter agentes lumbis, equitãtes femoribus, & vtrique vtrisque partibus, maximè laborant. Dictum verò Hipp. est. 4. apho. Quibuscunque
" resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit, hic fiunt ab-
" scessus. Dicitur vero in eo apho. nomen laboris, & de do-
" lore, & de vehementi motu: vt & lassitudinis nomen in 31. de spontanea & non spontanea.

117 *Vxor Emmyris modo non morboso, videbatur sine febre, fatua esse. Deinde in tremorem venit totius corporis, & liquationem, & fastidium, & sitim: & frigida erat.*

Haec mulier primùm videbatur esse fatua sine febre, modo non morboso, sed vt esse videretur fatua, vt quędam aliæ quæ naturaliter tales sunt. Deinde correpta tremore, incidit in febrem malignam, colliquantem, & generis earum quæ dicuntur lypiriæ, per quas exteriora frigent, & interiora vruntur, & sitim habent: fatuitas ob abundantiam pituitosorum in cerebro, per se, aut per consensum, fit. Multis igitur & crudis constat mulieris huius corpus totũ, aut caput abundare, aut ventriculum, vterumve, aut pulmonem, aliamve partem cum qua caput pateretur. Verùm quoniam ad totius corporis tremorem res venit, totis musculis debilitatis ex aggrauatione (intelligo enim hic nomen tremoris, proprie, pro eo qui ex animalis facultatis impotentia procedit, accipi) constat totius corporis fuisse illam cacochymiam, maximè autem cum successerit

(putre-

(putrescentibus malignè excrementis in proximis cordi locis, aut magna & maligna interius inflammatione oborta) febris lypiria. Nam si ea redundantia ad solum cerebrum pertinuisset, omnino factus esset lethargus, aut passio aliqua apoplectica. Consentaneum ergo est, ob redundantiam totius corporis, occupatum impr[illegible]is esse ei caput, factamq; fatuitatem, crescenteq; aggraua[illegible]e instrumẽtorum motus, factum tremorem, mox verò multitudine (ita vt fit) finita in putrescentiam, & magnam aliquã inflammationem internam, factam esse febrem perpetuã. Non mirum autem ex frigidis & crudis, qualia fatuitas significabat, factam esse febrem colliquantem, & lypiriam. Nam liquare, & naturalem calorem trahendo extinguere, non certi cuiusdam succi est, sed malignæ putrescẽtiæ, quæ cuius succo potest accidere, cui putrescentia. Nam & in veris inflammationibus, & œdematis, & scirrhis, & omnibus ad hęc genera pertinentibus tumoribus, videmus nunc fieri simplices, nunc malignas putrescentias. Ita ergo potest in febribus euenire, nam ex succo subiecto frigido, potest vrens febris fieri, ob modum putrescendi. Accedit quòd euenit aliquando multiplicem fieri cacochymiam, quòd duæ, pluresve species excrementorum simul redundent, aut etiam aliam in vna, aliam in alia parte esse. Vt si huic mulieri pituitæ & bilis fuerit redundantia, aut pituita in cerebro, bilis in hepate, aliave parte, & illa priorem, hæc posteriorem passionem fecerit. An simplex fuerit cacochymia, & modus alterationis tantam passionum differentiam fecerit, an multiplex, ex alijs signis oportuit agnosci, præcipuè ex exeuntibus, adiunctis, hominis natura, & anni tempore, & anteacto victu.

118 *NIctalopes autem, qui plurimum mingebant, postea exiguum quiddam. In aures verò tussientes, super febricitantes, erumpentia circa septimam, aut etiam octauam.*

Nictalopia est visus imbecillitas, per quam noctu nihil, & in crepusculo exiguum videtur, tametsi interdiu videtur bene. Constat esse eum affectum aciei oculorũ hebetudinem

betudinem, aut ſpirituum craſsitiem, & exiguum fulgorẽ. Siquidem indiget magno fulgore aeris, vt poſſit concipere viſibilium ſpecies: paſsio contraria ei, per quam interdiu exiguum, & noctu aliquanto plus videtur: quod ſanè fit oculis & ſpiritibus terſis, tenuibus, & fulgentibus, cuiuſmodi videmus eſſe noctuis. Talibus enim, dici fulgor cũ tanto fulgore interno coniunctus, fit nimius, & nocturnus eſt ſatis. Ergo vel hac ratione conſtat nyctalopiam ei paſſioni contrariam in contraria affectione habere eſſentiam, eſſeque craſsitiem ac opacitatem oculorum, aut ſpirituum, aut vtrorumque. Conſtat verò niſi in natura membranarũ, ſuccorumve oculi, aut ſpirituum ſit, ex redundantia excrementorum in eum locum confluentium, pituitoſorum, plærunque, ex cerebro, fieri. Quibus excrementa in cerebro ſunt, nonnunquam fiunt ſpontaneæ reuulſiones in inferna, ventrem inquam, aut vrinæ vias, & ita, ſi euacuatio ſatis producitur, contingit liberari, velut ſurditas fluente aluo ceſſat: nonnunquam deriuationes quædam ad vicina, & harum quædam ſunt per conuenientes regiones, vt eruptiones ad glandulas quæ poſt aures, aut in ceruice ſunt: quædam per non conuenientes, vt deſtillationes in pulmonem, aut ventriculum: nonnunquam euacuationes per propria emunctoria, vt per nares, aures, & palatũ. Cum ergo eſſent quadam tempeſtate multi, capitibus excrementoſi, quod nyctalopia indicabat, primum incipiebant copioſe mingere, pituitoſis & aquoſis deſcendentibus. Verùm hęc per vrinam expurgatio non ſatis producebatur, ſed ea cohibita intẽpeſtiuè, eueniebat deinde exiguum quiddã mingere, minus etiam quàm alioqui ſoleret, quod recurſum humorũ in ſuperna declarabat. Eo ergo defluxu interceptο, neq; cerebro degrauato, neceſſe erat aliquid alia via erumpere, ciebatur ergo deſtillatio in pulmonẽ, quare ceſſante copioſa mictione, tuſsiculoſi fiebant. Verum cũ pro magnitudine prioris, exigua euacuatio ea eſſet, quæ incul cata erat in cerebro, multitudine putreſcẽte, febris ſuperueniebat, à qua, cerebri facultate expultrice abſceſſum faciẽte, ſeptima, aut etiã quibuſdã octaua febris die, poſt aures tubercula naſcebãtur. Nõ dicit quid deinde factũ, meritò tamen credas, quoſdã liberatos â cerebri paſsione & à nyctalopia, quoſdã non, aut non omnino. Nã vt euacuationũ

decre-

decretoriarum,ita abſceſſuum eſt diſpar conditio. Ij præcipuè liberauerint, qui ſeptima eruperint, illi minus, qui octaua. Non enim ſolum in euacuationibus intereſt multum quo die fiant, ſed & in abſceſſibus. Nam vt nuper ipſimet Hippocrati dictum eſt, habenda ratio eſt circuituũ, in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.

119 *EMmyris filius febricitabat, & ex aure fluebat purulentum, circa octauam non ſatis ſcio.*

INFLAMMATIONE pori auditorij cenſendum eſt puerum hunc laboraſſe, cui coniuncta eſt continua febris, ſi ſimul etiam habuit eius partis dolorem (fortaſſe autem habuit, & doloris non meminit Hippocrates quòd puer infans eſſet, vt dolorem non poſſet declarare) in talibus enim ex febre continua & magna, cui puris eruptio ſuperuenit, intelligimus affectionem eſſe auris inflammationem. Eſt verò morbus pueris ſatis frequens, & qui in illis plurimùm latet, quia neq; qua parte doleant poſſunt dicere, neque ſi delirent, vt quibus magna eſt ea inflammatio, agnoſcere poſsis. Atqui ego multos infantium, qui poſt acutã febrem conuelluntur, hoc malo perire ſuſpicor, coniectãs id, ex ijs qui euadunt, poſt febrem eiuſmodi, pure ex aure effuſo. Ij enim ipſi, niſi ad ſuppurationem res veniſſet, incognita affectione perijſſent. Proinde inter ea quæ puerulis febricitantibus acutè, tentando agenda ſunt, conſultum putò, aliquid mitigatorium, & concoctorium auribus infundere, vt, primùm quidem, roſaceum, deinde verò chamemælinum, aut ex dulcibus amigdalis. Quid enim mali inde fiet? Euenit (ſi res ita habuit) huic puero, iuxta id quod capite. 19. prognoſtici dicitur, vbi ita ſcriptum eſt.
» Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, graue eſt: periculum enim ne homo deſipiat & moriatur. Cùm ergo fallax hic locus ſit, celeriter oportet animum aduertere omnibus ſignis à primo die. Moriuntur verò ex tali morbo iuniores homines ſeptimo die, aut citius, ſeniores verò multò tardius. Febres enim & deliria minus ipſis accidunt, atque ideo aures poſſunt ſuppurari. Verum his ætatibus, recidiuæ morbi accidentes, plurimos interimunt.

Iu-

Iuniores verò antequam auris ſuppuret moriuntur. Si autē fluit pus album iuniori ex aure, ſpes eſt eum ſuperuicturū, ſi aliud etiam optimum ſignum ipſi accidat. Hæc Hippocrates ex quibus conſtat, vt in commentario eius loci explicuimus, iunioribus periculoſum adeo eſſe hunc morbum, vt ſæpe moriantur ante tempus ſuppurandi, aliquando tamen etiam ſuppurare: idque cum fit, intra ſeptimum fieri, & ſalubriter, ſi pus fiat album. Hic filius Emmyris exemplo eſt iuniorum quibus ſuppuratio fit, quandoquidem autem contigit Hippocrati videre id, die octaua febris, & rarum eſt vltra ſeptimum in iuniore produci puris ex aure eruptionem, miratus eſt: &, quia fieri potuit, vt, etſi id Hippocrates non animaduerterit, die ſeptima cœperit, dicit, fluebat purulentum circa octauam, non ſatis ſcio, ſcilicet, an tunc primum, an antea cœperit. Sin autem nullus auris dolor huic puero fuit (fieri verò etiam ita potuit) coniectandum eſt, febrem ex putreſcentibus in capite ſuccis pependiſſe, & euacuationē hanc circa diem octauam, aut fortaſſe etiam ſeptimam (non enim ſatis certus Hippocrates eſt) tentaſſe naturam, vt per capiti non parum familiare emunctorium. Itaque fuerit non ſuppuratio in aure ipſa facta, ſed abſceſſus ex capite, eius generis, de quo aphor. 10. part. 6. ita eſt ſcriptum. Caput dolenti & circum dolenti, pus, aut aqua, aut ſanguis fluens per nares, aut os, aut aures, ſoluit morbum. Velut quibuſdam alijs in dentes factos fuiſſe mox dicit.

120 *Quibuſdam autem etiam dens fuit corrous, præcipue tertius ex ſupernis. Præ omnibus autem hic reperitur corrous, in hunc dolor, & quibuſdam etiam circum ſuppuratio. Quibus autem in aures, fortiter tuſſientes magis quam illi.*

DICTVM antea eſt in hoc ipſo quarto libro, quod parte prima huius orationis dicitur, puta tertium dentem ſuperiorum, omnium maximè ſolere pati dolorem, corroſionem, & ſuppurationem, dictaque eſt eius rei cauſa. Nūc quod addit oporet explicemus. Cur ſcilicet ij quibus in aures puris abſceſſus fit, ſolent fortiter tuſſire, magiſquam illi

illi quibus in dentes. Mihi sanè videntur aures maiorem rectitudinem habere cum partibus interni cerebri quàm dentes, & hos cum externis quàm aures. Internæ autem cerebri redundantiæ videntur in laryngem & asperam arteriam, atque adeo pulmonem incumbere, externæ autem in maxillas, dentes, & buccas potius. Ergo aurium suppurationes, seu potius puris per aures eruptiones, internæ cerebri redundantiæ signa sunt, velut cori osio aut dolor dentium, aut buccarum tumores, externæ. Quare magis tussis mouebitur, quibus aures pus effundent, quàm quibus dentes laborabunt. Vnde etiam licet colligere deterioris grauedinis capitis esse tussire ob destillationem, quam secundum maxillas, buccas, dentes, aut etiam nares, pati aliquid.

121 *QVibus autem in suppurationem cum febribus, liberat septima.*

CVM acutis febribus intelligit, cum febribus dicens. Quibus ergo ad suppurationem, idest puris per aurem excretionem venit, laborantibus acuta febre, eos septima liberat. Nam cum acuta febre pus generari, inflammationem significat, inflammationis auté in quauis parte capitis, cum acuta febre coniunctæ constitutio longissima, prorogetur vsque ad septimam, præcipuè verò in iunioribus natu, vt Hippo. in prognostico nuper citato dicebat. Meritò ergo quibus febricitantibus acutè, res venit ad suppurationem, ijs septima die erumpit pus, & soluitur febris. Adeo vt cũ Emmyris filio circa octauam videretur pus fluere, non satis id crediderit Hippo. sed suspicatus à septima cœpisse, dixerit, circa octauam, non satis scio.

122 *POstquam exacerbatum est hypochondrium, non est solutus; emollito autem erant exigua subuiscosa, compacta, non bona. Vrina colore sanguinis. Spuebat spumosum.*

HAEC verba haud dubiè aliunde decissa sunt, non enim continent integram narrationẽ, sed ægroto cuidam (cuius

fortasse

fortasse nomen hinc vetustas substulit) contigisse inter alia quiddam narratur,quod scitu dignum est,puta exacerbatum esse ei hypochondrium, hoc est duritie & dolore correptum,& ex quo exacerbatum est, non esse hominem solutum,hoc est suppressas esse ei euacuationes consuetas, vsq; dum emollito rursum hypochondrio, cœpit deijcere ex aluo exigua,subuiscosa,compacta,non bona: & vrina facta est coloris sanguinis, & spuebat spumosum. Hic euentus haud dubiè significat sanguineos & pituitosos succos sese ob morbi vim, & partiū debilitatem in hypochondriū collegisse,indeq; rursum,remittente malo,& facultatis nixu demissa, hac & illa cœpisse efluere. Est verò per acutas febres grauissimum,exacerbato hypochondrio euacuationes consuetas sisti, quia significatur humores omnes eo vi inflammationis trahi: rursum, cum totum hypochondriū, aut altera eius pars tumet,euacuationibus plus solito exeūtibus,hypochondrium emolliri,bonum est. Nam vt Hipp. ipse in aphorismo dicit, splenicis dysenteria accedens, bonum. Eadem autem ratione iecorarijs, deiectio & mixtio prodest. Illa enim caua, hæc gibbam eius partem vacuat. Sputum etiam spumosum fieri potest, regurgitantibus in pulmonē,quæ ex hypochondrio erumpunt. Verùm ea euacuatio non est probanda,vt priores, non enim per conuenientem regionem, vt illæ, agitur. Sed quales deiectiones habuerit, oportet explicemus. Exigua, inquit, subuiscosa, compacta. Constat has deiectiones fuisse ex crudis, crassis,& lentis,quæ ab oppilationibus exirent:quod vt innueret,addidit,non bona: idest non per concoctionem,vt solent compactæ, sed, quòd ex crassis crudisque essent, & pituitosis. Sanguis etiam crudior,qui impactus hærebat,cœpit loco solutus,in vrinæ vias deriuari,& vrina coloris sanguinis fieri, & regurgitante etiam sursum humore, atque carnem pulmonis occupante,cœpit spumosum spui.

123 *Ille ad quem Cynicus me induxit , septima exacerbatus est , circa quatuordecimam autem iudicatus est, hordeacea praua , purus faucibus pauca , lata, cocta spuit, ex naribus parum exijt. Caput grauatum est. Manuum & crurum resolutio . Aluus soluta profuit.* Pe-

des

des semper calidi. Somni huic erant. Et iuxta aures non est factum quicquam, quia concocta spuit.

HVNC laborasse febre acuta, vel dies qua iudicatus est indicat. Acuti enim quatuordecim diebus iudicantur, exacerbatus verò est illi morbus die septima, iuxta legem constitutionis legitimæ, iuxta quam dimidiato totius constitutionis tempore, solent incipere morborum incrementa. In hoc præcipuè laborabat caput succorum putrescentium multitudine Nam ob hoc caput grauatum ei erat, & parum sanguinis è naribus destillauit. Et somni ei aderant, quod non solum indicat capitis passionem, sed & succi speciem. Non enim is erat summè biliosus, alioqui delirium ac peruigilium fecisset, potiusquam grauitatem, & somnos. Erat ergo biliosus nonnihil (nam ab hac specie nunquam omnino absunt acutæ febres) cum sanguine crassiori & pituitosiori. Cum ergo multum ac multiforme in capite redundaret, factum est, vt fluxio, in partes cum eo rectitudinem habentes, deriu retur, in pectus scilicet & spinalem medullam: vnde euenit vt ex thorace, praua primũ, deinde cocta spuerentur, & ob medullam spinæ, manus & crura resoluerentur. Sanguis e naribus fluens, non potuit hominem liberare, quia fluxit parum. Quare vt signũ quidé prauus fuerit, vt causa verò, inutilis. Profuit verò aluus soluta, eadem scilicet ratione, qua solet soluere surditaté. Expectabatur tuberculum huic secundum aures, quia vt in febribus laboriosis, & quas lassitudo comitatur, expectantur abscessus ad articulos, ita & in febricitãtibus cum capitis grauitate expectantur tubercula ad aures, à quibus preseruare poterat fluxus copiosus ex naribus: verum quia huic factus fuerat exiguus, expectabatur meritò tuberculum: quod non est factum, quia spuit concocta. Per morbi decursum, potione parata ex hordeacea farina, excreauit praua, hoc est excrementa prauis & varijs, colore & substantia prædita, quæ circa fauces herebant. Deinde verò puris iam faucibus, ex pulmone extulit, pauca, lata, concocta hoc est crassa. nam quæ verè concocta sunt, non sunt lata, aut rotunda, sed crassa sine lentore, neque tam compacta. Rotunda verò, aut lata (quæ etiam ob crassitudinem

cocta,

cocta, aliquando Hipp. vocat) fiunt vi febris ſiccatis excrementis. Verum quando excreatio concoctorum, & liberauit cũ alui fluxione à febre, & præſeruauit ab abſceſſu, ſuſpicor, poſt dicta, ad morbi finem bene concocta & multa ſpuiſſe. Multitudinem ergo fluxiliorum per aluum deiecit, craſſa verò, & quæ nõ longè à parte potuerint fluere, excreauit. Ad quam rem acomodatiſsimæ ſunt potiones, & eligmata, quæ parãtur ex hordeacea. Extergent enim optimè, & ſputum cogunt, quæ per febres ſanè, omnibus quæ ex melle parantur, meritò præferuntur, ob frigidam & humidam naturam. Pedes calidos ſemper fuiſſe, febrem aſſiduam, & quæ neq; rigore, neque in febricitatione interrumperetur ſignificat. Porrò eum qui Hipp. induxit, cynicum proprio nomine vocari intellige, nõ ex profeſsione, quia nondum nata erat cynicorum ſchola.

124 *Demarati vxor, pedes etiam in horroribus calidi, ſiue in ſuppurationem ſiue non, mortua eſt.*

OCVLTAE ſuppurationis ſuſpitionem habuit Hipp. in hac ægrota, non tamen certo cognouit. Ocultam ſuppurationem voco internã, ea verò eſt, vt ipſemet libro de morbis dicit, in ſuperiori ventre, hoc eſt in thorace, ad quẽ pertinent, pulmo, & ipſa latera (cor enim non ſuſtinet eã paſſionem) aut in inferiori, ad quem pertinẽt omnia quæ ſub ſepto trãſuerſo ſunt inter inguina & alas. Fiunt verò hæ ex tumoribus præter naturam, vt ex pleuritide, aut inflammatione inteſtini, renis, aut vteri: vel ex vlcere, vt ex emoptoyca paſsione, aut etiam nonnunquàm citra hæc, ex pituita non expurgata, ac propterea putreſcente, velut ex catarrhis aliquando, non quidem prius facto phlegmone, aut exulcerato pulmone (tametſi id quoq; fieri ſolet) ſed aliquando hęrente ſolùm ea, quæ deſtillat, pituita, lateribus, & ibi putreſcente, vt Hipp. loco citato autor eſt. Vtcũque, vbi pus continetur, putredinalis calor partes corripit, qui etiam per totum corpus deducitur, arterijs fuligines putridas recipientibus, & ob hunc tam fixum, vt quis dicat, calorem, colliqueſcunt carnes & corpora tabeſcunt. Fientis ſuppurationis ſigna ſcribit Hippo. in prognoſtico, dicens, Conſiderare autem oportet, principium ſuppurationis fo-

re, colligentem à die quo primùm homo febricitauit, aut quo primum illum rigor præhendit, etsi dixerit pro dolore pondus ipsi fieri, in loco quo dolebat Hæc enim in principijs suppurationum fiunt. Suppuratorum iam signa scribens, mox subiunxit, Suppuratos omnes agnoscere oportet his signis, primùm quidem si febris non intermittit, sed per diem mitis est, per noctem maior & sudores multi superueniunt, & tussis fortis fit, & excreant nihil mentione dignum, & oculi caui fiunt, & maxillæ sunt rubentes, & vngues manuum curuantur, digiti autem calent, & maximè extremi. Dicta mihi est in commentatione huius loci, causa qua digiti extremi calent suppuratis. Ea est, quam paulò ante tetigi. Deferunt scilicet venæ & arteriæ fuligines putidas, quæ extremis artubus expirãt. Cum ergo hæc mulier longũ laboraret & hẽret asiduũ calorẽ pedũ, etiam in horroribus, suspicatus est Hipp. in suppurationem abire, quia horrores inordinati, ad suppurationem euntis morbi est, & calor extremorũ pedũ, suppurati. Verùm cũ fortasse alia signa viderentur desiderari, in suspitionem coniectus est, & suspitionis causam insinuans dicit, pedes etiam in horroribus, calidi, siue in suppurationem siue non, mortua est. Meritò autem dubitauit, nisi alia multa adfuerunt signa. Nã non suppuratis solùm, sed alijs etiam solet hoc accidere, morituris, ijs scilicet, quibus malignus venenatusve humor intra corpus collectus, aut venenum etiam haustum est. Talibus enim, etiam mortuis, calor putredinalis solet per extremas corporis partes expirare. Itaq; constat, aut ex suppuratione, aut maligna febre, quam mali moris vocant, mortuam esse hanc mulierem.

125 *Tenebatur senex, qui mortuus est simul cum sua vxore lãguida, cui ocultum maniacum quid inerat. Postquam autem exeunte lumbrico subcrasso, & pauco cibo, statim sedatus est, & dormiuit, & sanus erat senex hic. Et corporis cutis circumtẽtio, extrema frigida, tenuis, tremulus in initijs, & labijs, & manibus, & voce. Motus est mẽte moderate. Hiabat non valde. Difficulter spirans erat diebus, non noui quot vltra viginti, mortuus est.*

ἔχεσθαι

εἴχεσθαι ideſt teneri,& ἐχομεύον ſeu detentum,ſolet dicere Hipp.eũ qui morbo tenetur non leuiter,velut in aphoriſmo dicit ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ ideſt ei qui à febre tenetur,& rurſum ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ, ideſt à febre ardente occupato.Ita nunc dicit εἴχεο πρεσβύτης ideſt tenebatur ſenex,quaſi dicat tenebatur morbo, & grauiter ægrotabat. Hic ſenex vt ex ipſa narratione conſtat,habebat vxorem quandam debilem, & nonnihil maniacam, etſi non adeo, vt manifeſtum id eſſet,ſed vt multis euenit, quod diſsimulari poterat, ac celari. contigit hunc ſenem ſimul cum ſua vxore ægrotare,ac mori.qui euentus,vtpote rarus, memoriæ hæſit,quo factum eſt,vt Hipp. quæ ſeni acutè ægrotanti euenerunt volens narrare, hæc perſcripſerit. Senex qui mortuus eſt ſimul cum vxore ſua,debili, languida,cui ocultum maniacum quid inerat:ille inquam ſenex, tenebatur, id eſt grauiter ægrotabat. Perſequitur,his dictis, narrationem morbi, in qua haud dubie quædam deſiderantur. Nam interciſſam eſſe dictionem, & quædam verba ſublata eſſe, conſtat legenti. Dicit enim primum, poſtquam teneretur, exeunte lumbrico,ſubcraſſo,& pauco cibo, ſtatim ſedatũ eſſe morbum,& dormiuiſſe ſenem,& ſanum factum eſſe. Videtur autem nimis ex abrupto dixiſſe illud, poſtquam exeũte lumbrico.Cum non dixerit antea vt ægrotaret, an febricitaret,an non,an parte aliqua doleret, ſiti aut faſtidio vrgeretur,aut peruigilio,aut tali aliquo, vt narrare ſolet. Sed cum tantum dixiſſet, tenebatur, adiecit modum quo ſedatus eſt. Sed permittamus vt illo verbo tenebatur, ſignificetur graui morbo teneri,& febre magna,& inquietum vigilemque eſſe dici per inſinuationem,quia adijcitur, ſedatus eſt,& dormiuit. Verum illud ferendum non videtur, dici, ſanus erat ſenex hic,& corporis cutis circumtentio, extrema frigida,tenuis,tremulus.An ſimul ſanus erat,& habebat hæc? Non ſanè fieri poteſt. Sed conſtat hunc exeunte lumbrico cum pauco cibo,quieuiſſe, dormiſſe & liberatum eſſe a febre,aut omnino, aut ita ſanè, vt ſanus factus eſſe videretur, deinde vero poſt dies aliquot (non enim dicit quot) factam eſſe ei recidiuam priori morbo longè grauiorem, à qua mortuus eſt cũ his ſignis quæ apponit, cutis inquam circumtentione,extremorum frigore,extenuatione,tremoribus.mentis alienatione, hiatu, & difficili reſpi-

ratione. Hæc enim omnia in febribus continuis lethalia esse, pluries in prognostico & aphorismis, & alibi dicit Hippocrates. haud dubie ergo vetustas substulit verba aliquot inter illa, sanus erat senex hic, & illa, & corporis cutis circumtentio, quibus significaretur factam esse recidiuam. Quasi ita diceret, dormiuit & sanus erat senex hic, deinde rursum febricitauit, acciditque ei inquietudo, peruigilium & corporis cutis circumtentio. Hæc inquam aut alia his similia desunt. Quæ enim ea fuerint non possumus diuinare. Sed in tota hac narratione hæc duo sunt notatu digna: liberatum esse hunc ægrotum à tanto malo primum, exeunte solum lumbrico crassiusculo, cum pauco cibo, hoc est cum paucis fecibus cibi non satis cocti (ita enim solemus vulgo dicere, modicum cibum excretum esse) deinde mortuum esse cum his quæ narrantur symptomatis. Nam si liberatus hic est primùm, iuxta id quod in prognostico dicitur, expediens etiam lumbricos rotundos descendere cum excretione, morbo eunte in iudicationem, qui potuit deinde intra fines acuti morbi mori? Si enim ibat iam malum in iudicationem, & cum coctionis signis, celeritatem iuditij, & securitatem significari oportebat. Non poterat ergo ex eodem morbo tam cito mori. Quod si non ibat iam malum in iudicationem, certe symptomatica, vermis, & fecis, excretio fuit, symptomatica verò & exigua, non poterat tantæ vtilitatis esse, vt inde diceretur homo sedatus quieuisse, & videri factus sanus. Quid ergo est quod ex hac narratione videtur probabilissime colligi posse? Certe senem hunc laborasse à principio morbo ætati suæ parum congruente (puerili enim) febre acuta ex crudorum putrescentia, atq; proinde habuisse eam febrem in suis symptomatis, vt longè grauissimũ, multum vermium prouentum. Nam si rectè perpendas, & autores omnes de hac re consulas, videas plæraque symptomata quæ narrantur, esse quæ vermium in ventre abundantiam sequi solent. Paulus cap. 57. lib. 4. ita de vermium signis scripsit. Accidit plærumque cunctis lumbricos teretes habentibus, vellicatio intestinorum, & ventris, & tusses non magnæ, aridæ, & irritantes: quibusdam verò etiam singultus, somnique cum tremore, & irrationabilibus, stultisque ex somno resurrectionibus. Non nulli enim vociferatione

ratione exurgunt,& prosiliunt:sed rursus deijciuntur,& in soporem prosternuntur. Pulsus inordinati, & augentur febres, nullo ordine errantes, cum magno articulorum algore, quæ per tertiam quartamve, diei noctisve partem, hominem temere inuadunt puerulis verò & grandioribus natu, cum prominente lingua ex hausta,stridor fit dētium. Oculi conniuent, silentium amant, & excitantibus indignantur, stomachantur,oculique apparent, & suffundūtur malæ rubore, atque rursus mutato colore liuescunt.Breui verò hæc, & ex interuallis fiunt, quorundam verò stomachum petentes, nausearum & vellicationum autores sunt: cibum adhæc, laborantes auersantur, coacti verò, nauseantes vix deglutiunt, oblatumque ac sumptum alimentum euomunt: non paucis vero venter etiam deijcitur cum esculentorum corruptione, atque tympani instar inflatur, reliquum verò corpus præter rationem liquefit, & tabescit, neque fame præscripta, neque vlla euacuatione immoderata admissa. Cæterum non in omnibus prædicta sunt singulatim inquirenda inditia: sed quæ principatum tenent: aliquando vero plurima. Hæc Paulus, qui & si multa signa amplexus est, quædam tamen omisit, quæ alij addunt. Aetius dictis signis fere ex Diocle recensitis, hæc addit. Alij instar delirantium aliena loquuntur in somnis. Alij decubitum transmutant continuè dormientes, angoreque vexantur, ex locoque ad locum sese vicissim proiectant. Verum paucos omnino ex ipsis morsum confiteri constat. Plerique enim in mentis inopia ac taciturnitate degunt. Porrò qui à rotundis lumbricis infestantur, etiam cibum auersantur, & siquid acceperint, reuomunt, aut nauseabundi vix deglutire possunt: febres in eos, cum vehementi extremarum partium refrigeratione, irruunt. Hæc Aetius, tametsi igitur huic seni multa signa eorum quæ vermium esse dicuntur non adfuerint, si tamen omnia quæ adfuerunt vermes significare poterant, cum antecesisset illud,quod in horum cognitione maximi momēti est,puta vermem reiectum esse,merito coniectemus toto morbo vermibus vexatum esse. Nam vt dicebat Paulus,non omnia hæc omnibus ita affectis adesse necesse est:sed aut quædam præcipua, aut pleraque. Nosse vero etiam oportet, cum his signis intelligi debere, &

quæ cum illis ob eandem ipsam causam coniungi possunt. Si enim vehemens fit morsus ventriculi, deliquij animi,& conuulsiuorum motuum, ob naturalem cõsensum cerebri & cordis cum ventriculi ore, periculum est: si magna nausea adest,& hiatus quidam oris adsit necesse est:ac ob eandem causam, difficultas aliqua respirationis. Nam hiante ore non facilè mouetur thorax. Iam verò vomitum instantem tremor inferioris labij protendere solet,& ob eandem causam tremula vox. Si tabescunt, fient graciles ac tenues,& cutis fiet circuntensa. Frigus verò extremorum, deliquij animi est. Delirium in signis vermium ponebatur, scilicet per compassionem cerebri. Quamquam ergo non omnia signa vermium dicitur hic habuisse, vermes tamen illi innatos fuisse dicta causa suspicor. Neque sanè mirum ex hoc morbo mortuum esse, cuius ætati esset tam aduersus, cum plurimi moriantur pueri, quorum ætati est congruens. Cum igitur vermes qui in homine quopiam generantur inæquali magnitudine sint, neque eam qua sunt eodem tempore conquirant,sed alij ante alios augescant, & qui grandiores sunt, sæuiora afferant symptomata, pusilli verò exigua,fieri potuit, vt huic homini vnus quidam vermis plurimum prę alijs auctus,anxietatem & inquietudinẽ afferret,adeo vt eo expulso sedatus dormiuerit, factusque sanus videretur, vsque dum auctis reliquis grauiora mala excitata sunt,ex quibus etiam est mortuus. Itaque lumbricus ille, etsi eius excretio tantopere iuuisse videtur, non vt concoctionis signum,neque decretorie,sed symptomaticè excretus est, iuuit tamẽ tantopere dictam ob causam, neque in morbo tali,re vt diximus habente, excretio vnius non exigui vermis,exigua debet censeri.

126 *QVibus hypochondria, & aluus, deijciunt compacta,tepor,non cum crepitu, vt in Abderis, lacertæ formam referentia.*

DEIECTIONES duræ & compactæ,rarò exeunt cum crepitu, nam calor qui crassitudinem eis præbet, flatum insensibiliter absumit.Porrò fæces compactæ,quæ fine summa siccitate sunt (siccitas enim in exigua frustula comminuit

nuit) longè ſunt, & ipſa inteſtina, in quibus ſunt denſata, figura referunt. Proinde, quæ compacta, longa, & craſſa ſunt, in craſsis inteſtinis compactionem recepiſſe ſignificant: quæ compacta, longa, & gracilia, lacertulis ſimilia, ab inteſtinis tenuibus compacta veniunt. Non ſolent autem fæces ſoliditatem, ante inteſtina craſſa recipere, niſi cum aliquanto maior ſolito, toto ventre calor eſt, non tamen ſi maior ſit multò, hanc eandem formam recipient, ſed exigua, dura, ſtercus capræ imitantia, fient. Quæ ergo compacta, ſine crepitu, lacertæ formam referentia, deijciuntur, ab inteſtinis gracilibus veniunt, & teporem, hoc eſt calorem mediocri paulo maiorem, indicant. Quia ergo ab inteſtinis gracilibus hæc veniunt, dicit Hipp. quibus hypochondria & aluus deijciunt compacta: alioqui enim non ſolet dicere, niſi quibus aluus deijcit. Verum hypochondria eſt ſuprema alui pars, in qua gracilia inteſtina ſita ſunt.

127 *QVod eſt primum dierum decretoriorum, in antecedenti.*

DIES decretorij decurrunt per quaternarios intra fines acutorum. Nam vt in prognoſtico dicitur. Primus impetus ad quartum definit, ſecundus ad ſeptimum producitur, tertius ad vndecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum ſeptimum, ſextus ad vigeſimum. Hi ipſi dies ſunt morborum iudicatorij, & aliorum indices. Nam in aphoriſmo dicitur, ſeptenorum quartus eſt index. Itaque eiſdem diebus fiunt iudicationes & indicationes, & ſi non ſimul, neque eorundem morborum. Sed indicatio antecedit iudicationem. Primum itaque in iudicationibus eſt indicatio, poſtremum ipſa iudicatio. Indicatio verò fit in antecedenti die, computatione facta per quaternarios, vt diximus, quartus enim ſeptimum, hic vndecimum, hic quatuordecimum, hic decimumſeptimum, hic poſtremo vigeſimum indicat. Meritò ergo dicit Hippocrates quod eſt primum dierum decretoriorum, hoc eſt indicatio, fit in die antecedenti, in antecedenti ſcilicet diem in quo agitur iudicatio. Qua ratione indicentur iudicationes, alijs locis dictum eſt ſatis.

27 *ET mala & bona signa fiunt, diebus quibus superexacerbati producuntur, & quibus desinentes remorantur.*

EISDEM diebus fiunt obseruanturque in ægrotis signa bona & mala, nam & moriũtur eisdem diebus quibus salui fiunt, vt in prognostico dicitur: diebus nempe decretorijs vocatis: atque adeo bona signa in his meliora, mala deteriora sunt quàm in alijs diebus. Omnes itaque mutationes morborum diebus decretorijs, potiusquam alijs: præsentiri possunt. Siue breui finiendi, siue in longum producendi, siue bonum siue malum exitum habituri sint. In hanc sententiam dicit nunc Hippocrates & mala & bona signa fiũt diebus, quibus superexacerbati producuntur, & quibus desinentes remorantur. Sed videtur idẽ esse morbos produci, & remorari χρονύζειν & βραδύνειν. Quo pacto autem si idẽ est ἐπιπαροξύσμνοι, id est superexacerbati, & γιίποντες hoc est desinentes, aut cessantes, vtrique producuntur, aut remorantur? Nam λιίποντες contrarij esse videntur ἐπιπαροξύσμνοις quo pacto autem à contrarijs significetur. Atqui fortasse non vtrumque horum: sed neutrum potius, videatur significare morbi productionem. Nam desinentes seu cessantes potius videntur finiri quã remorari: exacerbari vero diebus decretorijs, non facit ad productionẽ; sed ad contractionẽ morbi. Nam exacerbationes crebræ, celeritatem motus significant, celeritas vero cæteris paribus contrahit cuiusque motus tempus. Neutrum ergo horum significat productionẽ morbi, tam longè abest vt vtrũque. Sed animaduertẽdũ est Hippocratẽ nõ dixisse παροξιίσμνοι, id est exacerbati: sed ἐπιπαροξαίσμνοι, i. superexacerbati. Exacerbationes autẽ sunt, quæ legitimum naturaleque tẽpus durant secundũ cuiusque morbi naturã & sua hora remittũtur, superexacerbationes autẽ quæ producũtur adeo, vt occupent etiam id tẽpus, quo iam erant desituræ, velut & superpurgationes vocantur Hipp. quæ procedũt vltra quã par est. Exacerbationes ergo crebras fieri, & nullum diem decretoriũ intermittere, quo non aliquid natura circa morbum moliatur, celeritatis est, ac proinde cõtrahit morbũ: has nõ fieri, sed desinere, nõ etiã febre desinẽte, lenti morbi & tardius finiendi est. Quia quod lentè mouetur, tardiùs quiescit.

quiescit. Verùm non item superexacerbàtiones significāt morbum futurum breuem. Nam significant maximam succorum multitudinem; hæc verò cum debili facultate significat mortem, cum forti, morbi longitudinem. Salutares ergo morbos, futuros cronicos, significant superexacerbationes. Euenit ergo quod Hipp. hoc loco animaduertit, & superexacerbationes, & exacerbationes desinentes, quā quam sint longe contraria significare eandem rem, putà morbi longitudinem: non eodem modo: sed alterū ob materiæ multitudinem, alterum ob motus tarditatem.

128 *ET quædam non fideliter alleuabant, & quædam per se ipsa exacerbabantur.*

NON fideliter alleuare haud dubie dicuntur, ea, quibus non oportet fidere, ea verò sunt, vt aphorismo. 27. sectionis secundæ dicitur, quæ non secundum rationem leuant. Secundum rationem verò leuant, quæ cum signis concoctionis, & per iudicatoriam euacuationem, humoris multitudini respondentem. Cur autem fidēdum non sit ijs quæ leuant aliter, ipsemet dicit eodem aphorismo dicens, pleraq; enim talium inconstantia sunt, & non valde permanere solent. Itaq; non fideliter alleuant, ea quibus postea accidūt recidiuæ, quæ plerumque primis morbis sunt grauiores. Quod sane ægrotis eius tempestatis, qua hæc scripta sunt, accidisse sequentibus insinuatur. Et quædam per se ipsa exacerbabātur, scilicet priora exacerbabantur, non per se ipsa: sed per recidiuas. Itaq; dicit Hippocrates quædā non fideliter alleuabant, quia succedētibus grauioribus recidiuis exacerbabātur, & quædā exacerbabātur per se ipsa, hoc est sine vllis alleuationibus, à principio ad finem vsque.

129 *SPuta perineumonicis quibusdam biliosa, cùm desinere volunt. Valde flaua breuia] fiunt. Quæ qualia in principijs erant talia apparent, non valde puto hæc coqui: sed iudicare, vt illi qui iuxta præceptorem, & vt aliàs quoque vidi.*

SCRIPTO mandabat Hippoc. quædā vt frequentia & legitima, quædam etiam vt rara & illegitima, in hoc præcipuè

cipuè opere, quod nō selectissimis regulis, & ratione, multisque experimentis, confirmatis dicatum est, vt liber aphorismorum: sed obseruationibus. Experimenta verò captantibus, non solum mos est notare legitima: sed etiam, atque adeo nonnunquam multo magis, ijs contraria, & rara, velut nunc facit. Nam legitimum est, morbos solui cōcoctis excrementis, deiectionibus inquam, vrinis, aut sputis, quibusuis horum iudicentur (nam eadem ratio est) euenit verò nonnunquam, vt materia non coquatur, soluatur tamen morbus, beneficio facultatis expultricis. Neque mirū est, facultatem ad expulsionem eius conuerti, quod non possit coquere. Nam & cùm legitimè operatur, pellit ob irritationem. Verum est has solutiones non esse solere tutas, & ab eis recidiuas meritò timeri, non tamen proinde non possit fieri aliquando, vt etiam sine recidiuis fiant. Neque enim ratione contraria probatur necessarium aliquid: sed vt consuetum naturæ, & frequens. Itaque etsi iudicationes optimæ post concocta excrementa fiant, & his nō coctis exigua fides iudicationibus esse possit, tamen nōnullis euenit iudicari citra cōcoctionem Vt forte euenit illi qui iuxta præceptorem habitabat, & alias quoque aliquando factum vidit Hippo. Sed cur incipimus ab enarratione vltimæ partis huius dictionis? Certè quia tota hæc oratio ad eandem scientiam pertinet, eam scilicet quam diximus. Vt vrinæ & alui deiectiones ad febres putridas considerari debēt, ita ad perineumoniam, pleuritidem, & alios partiū circa thoracem morbos, sputa. Nam illa in illis, hæc in his propriam morborum materiam indicant. Sputa biliosa in crudis, valde flaua etiam in pessimis poni censuit Hipp. in prognostico. Quare secundum communem morborum rationem, longè abest vt hæc appareant perineumonicis, cū desinere volunt, tunc enim cocta esse oportet, alba scilicet leuia, crassa sine lentore, & quæ facilè excreentur. Verùm quia aliquibus id factum vidit, scripsit biliosa quibusdam perineumonicis, cùm desinere volunt. Sane eadem ratione possis expectare, deiectiones aut vrinas biliosas in febribus, cùm desinere volunt. Constat verò hæc non esse concocta, quia à talibus solent biliosi morbi incipere, quę verò apparent qualia in principiis morborum erant, constat ea non valde coqui: sed aut nihil aut omnino exiguum.

Nam

Nam principium morbi tempus cruditatis est, ex crudis autem vt cocta fiant, necesse est substantiæ modum mutent. Hæc ergo cùm apparent qualia à principio cœperant, non coquitur morbus, atque si quo modo soluetur, certe eueniet iudicari, vt ille qui iuxta præceptorem, sine signis scilicet concoctionis. Neque certe mirum. Nam velut curationes quæ arte fiunt, quædam sunt legitimæ, quædam illegitimæ, ita & quæ sponte. Sponte factas morborum curationes voco, concoctiones & iudicationes, vt arte factas, missiones sanguinis, & expurgationes, & quorundam admotiones. Vt ergo artifici aliquando quibusdam occasionibus, regulis & methodo excedere licet, ita natura quibusdam causis familiari ordine cogitur desistere. Interiecit illa verba Hippocrates, valde flaua breuia fiunt, quæ quia sententiolam aliorsum nonnihil deflectunt transiliuimus, nunc necesse est ad ea reuertamur. Biliosa sunt quæcumque flaua sunt (is enim est bilis color) verum ea amplam habent eius coloris differentiam. Nam & quæ pallida, & quæ rufa, & quæ peculiariter flaua, & quæ quodcunque horum remissæ, aut admodum sunt, in flauis ponuntur. Hippocrates enim, vt antea etiam me dixisse memini, omnibus his nominibus, vtitur generatim: intentionem vero coloris oratione explicat. Cùm ergo dixisset biliosa sputa fieri quibusdam perineumonicis, cum desinere volunt, dixit valde flaua breuia fieri, quasi diceret, inter biliosa breuissimi morbi signa esse, quæ admodum flaua. Non dixit autem optima: sed breuissima. Nam deterrima sunt, vel hoc ipso nomine quod cùm sint lethalia, sunt breuissima. Nam vt salutaria tanto meliora quanto breuiora, ita lethalia tanto peiora. Ergo valde flaua lethalia sunt, quia syncera, breuia autem quia acerrimi & tenuissimi succi soboles. Non dicit hic quem exitum portendant valde biliosa: sed tantum breuia esse quemcunque habitura sint. Atque ita est profecto, aut moriuntur cito ex perineumonia, aut tabescunt, cito atque ita etiam moriuntur satis breui, quia pessima talis tabescentia est. Aut si forte talia biliosa, aliquando cùm iam soluuntur morbi fiunt (quam quam hoc sit longe rarissimum) soluentur etiam breui, bile affatim vacuanda.

130 *NIcippus in febribus semen effudit somnians, & non venit in deterius, & hoc idem illi sæpe fiebat, & nihil læsus est. Prædictum illi est fore vt cessaret, cùm febres iudicarentur, & factum est ita.*

SEXTO epidemiarum, parte quinta cont. 23. dicetur ipsi Hippocrati Venerem morbis à pituita remedio esse, causa est vt Gal dicit in cõmentario, quia siccat partes, atque ita humida excrementa absumit. Constat vero eadem ratione posse ita affectos iuuari seminis effusione, & si cum mulieribus non congrediãtur. Porrò possunt citra cõgressum fundere, volẽtes, vt Diogenes, aut nolẽtes, idq; aut excitati, quòd laborent gonorrhœa, aut dormientes. Vigilantes excernere præter voluntatẽ, maioris noxæ est, quã dormientes: hos enim sæpe instigant insomnia. Vtrisque vero id euenit, aut ob redundantiã, aut ob prauam seminis qualitatem, aut ob debilitatem retentricis, diuturnitate morbi comparatam. Quibus ob debilitatem fit, nulla ratione potest esse ea excretio vtilis, exanimat enim, & tabefacit. Verum quibus ob redundantiã, raro non est vtilis, & curandũ illud solum est, ne plus satis duret, & ne partiũ assidua tumescentia, arteriarum ora pateant, vt plurimũ etiam spiritus effundatur. Ita enim fieri potest, vt cum redundanti semine abeat spiritus necessarius, fiatque inde plus mali, quã boni. Alioqui excretio multi aut vitiosi, vtilis est. Quia eius succi suppressio adeo est noxia, vt cum sæuissimis symptomatis cruciet, viscera omnia vitiet, melancholicas passiones pariat, aliquando etiã repentinam mortẽ, velut ex epoto veneno. Quin etiam eum morbum quem gallicum hoc seculo vocãt, siquid habet proprium, & quo ab alijs malignis cacochymijs discrepet, id certè est, ex maligna seminis putrescentia nasci. Computrescit enim mox cum semine per corpus totum, proprium solidarum partiũ alimentum, quod semen etiam, & si infecundum, est. Hinc tot solidarum partium corruptiones, hinc illa penitissimè latens cacochymia, raro nisi vehemẽtissimæ exsudationi, & exercitationi cedens. Argumento est, hoc illius esse principiũ, quod vix vnquam nisi ex congressu cum sordida muliere nascitur. Tametsi ex multo etiam congressu cum non sordidis,

didis,nasci posse existimo. Si igitur tantarum noxarum seminis redundantia,aut vitium ,causa est,meritò fit vt multi ægroti venere iuuentur. Præterquam quod, vt dictum est, ipsa venus humiditates alias siccans , morbos ex humidis sanat. Vt non putem ratione carere,quod de gallico morbo laborantibus nonnulli affirmant, fieri aliquando vt con gressu cum mulieribus non sordidis, qui ita affecti sunt sanescant , & illæ inficiantur . Nimirum illi deponunt propriam morbi materiam, illæ recipiunt inquinamenti principium. Itaque venerem causam salutarem aliquando esse, etsi Epicurei aliter putarent,ita indicatum sit. Quid Nicippo euenerit perpendamus,nunquid Nicippus febricitabat ex semine? Non arbitror. Fortasse enim ex eo succo non febricitatur nisi hæcticè,eius verò febris iudicatio citò expectabatur futura. Febricitabat ergo ex alia causa (vt fortasse ex pituita) excernebaturque simul semen redundans. Cur ergo prædicebatur ei fore vt cùm febris iudicaretur, cessaret ea excretio? Si enim ex diuersis succis passiones illæ pendebant, quid prohibebat manere vtrãuis altera sublata? Certè,quia antequam febricitaret,nihil tale patiebatur , coniectauerit Hippocrates fore vt & cum febricitare desineret, cessaret excretio: videritque non ob solam multitudinem,aut corruptelam seminis fieri , sed quòd calore febrili calidius, acrius , & mordentius fieret. Necesse ergo erat cum virtus illi constaret,interim prodesse,excreto redundanti & mordaci succo , pariterque corpore siccato, desinere verò, cum febris solueretur. Et factum est ita .

131 *CRitias in febribus ab insomnijs vexabatur, à quibus scimus ,sedatus est etiam hic simul cum crisi .*

LIBELLO de insomnijs multa ad hunc locum pertinẽtia scripta reperies. Ex quibus facilè intelliges , insomnia multa,& perturbantia , magnæ perturbationis in corpore, præcipuè verò in capite,aut per se , aut per cõsensum cum toto corpore significationem præstare. Cum enim agitatis succis & vaporibus,agitentur animales spiritus,& cum eis conceptæ rerum species , fiunt varia, multaque spectra ,

vnde

vnde multa insomnia aut alegorica quapiam ratione, morbum, affectum locum, aut internam causam, aut ægrotandi occasionem, indicantia: aut morbi exitum præmonstrantia (vt alibi dixi) aut nihil certi: sed perturbatè multa continentia, ipsa solùm perturbatione, perturbationem humorum indicantia. Hinc fit, vt plus solito somniare, præcipuè cum tumultu ac perturbatione, in sanis prænuntiet morbos, in ægrotis raptum humorum in caput, timere iubeat, aut iudicationem expectare. Raptum sanè, quia agitati facilè efferuntur: iudicationem verò, quia decretoriam euacuationem antecedere consueuit agitatio. Ergo de insomnijs perturbatis per febres, vt de multis alijs censendum est. Si iudicationum indicatio antecessit, & opportunitas instat, decretorium haberi debet, putandumque fore vt desinat simul cum febre, vt Critiæ euenit: sin minus, phreniticum est. Capiti ergo prospiciendum.

132 *Alcippus habens hæmorrhoydas, prohibebatur curari. Curatus insaniuit. Febre acuta superueniente cessauit.*

Tantopere reformidat Hippocrates hæmorrhoydũ curationem, vt dicat, apho. 12. sectionis sextæ, hæmorrhoydas sananti diuturnas, si non vna seruata fuerit, periculum est hydropem, aut tabem accedere. Et sanè meritò timet. Nam in omni euacuatione consueta supprimenda, periculum est redundantiæ, eius quod solebat euacuari: hac verò solet euacuari deterrimus, & fæculentus sanguis, maximũ ergo periculum erit, vtpote ex pessimæ materiæ detẽtione. Proinde prohibebatur Alcippus curari, ille vero morbi tedio compulsus, curari se fecit, curatus vero non in hydropem aut tabem, vt alij solent, incidit: sed mania correptus est. Quod merito etiam est factũ. Illa enim mala cuiusque causæ euacuationis suppressione nata sunt fieri, à quibus ea euacuatio liberabat. Dicitur autẽ apho. 21. eiusdẽ sectionis, Maniacis varicibus, aut hæmorrhoydibus accedẽtibus, insaniæ solutio fit. Hac itaque causa maniacus est factus: qui, febre acuta superueniente, à mania est liberatus. Duplici ratione fit, vt morbus acutus superueniens à diuturnis liberet:

beret:nam, aut ipſo igneo calore abſumente excrementa, aut craſſis excrementis ſimul cũ materia propria acuti morbi in eius iudicatione radicitus euacuatis. Illud fit in paſſionibus ex pituitoſia & crudis, vt reſolutione, & cõuulſione, & lentis febribus, & catarrhis: hoc in melancholicis. Aquea enim igne abſumuntur, terrea non item: ſed craſſeſcunt exuſta. Alcippo ergo ſecundo modo conſentaneum eſt ſolutam eſſe maniam. Nam mihi etiam ita ardentiſſima illa febris cùm agerem vigeſimumoctauum ætatis annum, ſubſtulit paſsiones melancholicas.

133 *IN acutis febribus ſiticuloſi, à medicis priuati potu, aut etiam à ſe ipſis, videntur poſſe bibere multum. Aqua frigida data vt vomant prodeſt. Bilioſa enim aderunt.*

MVLTIS diſſerit Galenus de potu aquæ frigidæ in febribus, lib. 9. meth. cap. 5. vbi proximum miſſioni ſanguinis auxilium in continẽtibus febribus eſſe dicit: ſed & in omni maxima febre, intelliges ex ijs quæ ibi dicit, magnum remedium eſſe, ſi tempeſtiuè cui exhibeatur, quia habitus corporis refrigeratur, & hinc euenit facultatem recreari, & aluum ſolui ſupernè aut infernè, aut ſudorem copioſum erumpere, & ita febres ſolui. Vnum horũ eſt quod Hippo. nunc iubet procurari, aqua frigida data, nimirũ vt vomant. Ergo, inquit, qui in acutis febribus (acutam febrem vocat Hippoc. exurentem calorem) ſiticuloſi ſunt, & à medicis priuantur potu, aut ipſi per ſeſe abſtinent, videntur poſſe bibere multum, id eſt multum bibere poterunt ſiquis offerat (niſi fortè ſint βραχυπόται, qui cum delirio fiunt) adeo vt videantur ſibi, neque congio ſatis recreandi. Illis ergo frigidæ potu vomitum mouere vtile ſit. Nam cum tã multum ſibi bibere poſſe videantur, auidiſmè capient quãtum voles, bibentque vſque ad vomitionem, plus ſcilicet quam ventriculus poſſit continere, vnde fiet vt vomant (nam valde ſitienti, ſi frigidæ modicum des, non vomet) bilis verò aderit præſto, vt vomatur. Nam fortis ille æſtus ac ſitis, ſignificabat redũdantiam bilis circa viſcera. Cieri ergo poterit bilioſus vomitus frigidæ potu ita affectis, eritque

vtiliſsimus,

vtilissimus, quia pariter eodem auxilio materia euacuabitur, & intemperies extinguetur. Ad sententiolam hanc explicandam hæc erant satis, verum ipsius rei gratia, & ne quem verba Hippocratis decipiant, opus sit explicare, quę sit opportunitas frigidam exhibendi. Nam vt est auxilium optimum & iucundissimum, ita etiam & periculosissimũ, & maxime positum in occasione. Non enim vtcumque febris vrat & ægrotus sitiat, ac multum sibi posse bibere videatur, offerenda est frigida. Multis enim hæc habentibus oblata, primum quidem iuuare visa est ob intemperiem quam extinxit, deinde vero, vt denuo excitaretur alia febris, & maior & contumacior priori, causa fuit, quod cum adhuc materia morbi esset cruda, oblata, eius & concoctionem & discussionem prohibuerit: aliis etiam incurabiles passiones, & pro inflammationibus breui resoluendis, indissolubiles tumores manere fecit. Alios vna aliqua parte læsos, reliquum vitæ fecit misere trãsigere: quosdam etiam vita repente priuauit naturali simul cum igneo calore extincto. Neque igitur phlegmonem quempiam internũ habentibus, neque nisi cocta materia, neque nisi robustis, & secundum partes omnes internas, præcipuè nobiles abundantibus naturali calore, offerenda est. Ego proinde raro febricitantes ad copiosum frigidę potum cogo: sed cruda adhuc materia, aut phlegmone viscera obsidente, abstinere iubeo, quantum citra periculum tabescentiæ possunt: materia vero coquenda, aut phlegmone inclinãte, eius potus quo per morbum vtitur, plus sensim indulgeo, si frigidam pro decocto (si decocto forte vtitur) eflagitat, audeo concedere: interim, cum vrgetur siti, potiones medicatas, vt stillatitias aquas, aut serapia valde diluta, affatim offero. Sunt enim horum quædam a quibus attemperationem expectare possis, & incommoda frigidæ aquæ non timere. Nihilominus non nego quod Hippo. Galenusque dicũt vtilissimum esse: sed cautè admodum fieri suadeo.

134 *QVòd nerui ipsi in seipsos trahunt, signum est. Siquidem ipsi nerui in superna manus parte fuerint præcisi, deorsum nutabit manus, à neruis qui infra sunt, tracta: si verò contra, aliter.*

SVPERNAM

SVPERNAM manus partem vocat hic haud dubie, quam nos diceremus externam: infernam verò quam internam, eam scilicet versus quam flectitur. Nam si secundum longitudinem brachij intelligat supernã & infernam manus partem, falsum sit manum deorsum nutare quòd nerui in superna parte sint præcisi, aut contra: non enim ita oppositi sunt nerui motorij: sed secundum motuum naturalium differentiam, interni externis, & dextri sinistris. Et manus, seu eleuatio, seu exporrectio aliquibus horum fit. Itaque dicit neruos motus in seipsos trahere, partes scilicet quas mouent. Sed quo pacto? Certè contrahentes ipsi sese in se ipsos. Ita enim fit, vt eorum contractiones partes quibus inserti sunt, sequantur. Hoc quod hac dictiuncula Hippoc. insinuat, est argumentum totius operis, quod de motu musculorum scripsit Gal. verum Galen. exactius rem tractauit, proprium voluntarij motus instrumẽtum distinctius indicans. Nam re vera instrumenta eius motus non sunt nerui: sed musculi, verum mouendi facultatem accipiunt à cerebro per neruos. Hi verò partim subeunt in musculos coalescentes cum ligamentis, factique tendones, rursum emergunt ex musculis per eorum caudas: partim impermisti prætereunt. Hi facultatem præstant, non tamen etiam alligant musculos ossibus, & distenduntur contrahunturq; cum illis, atq; tẽsionem eis præbent: illi verò, præterquã quod & facultatem aliquã deferunt, qua nerui sunt participes, per sese etiam firmant, & alligant musculos ossibus, & ijs qui citra, & ijs qui vltra articulos sunt. Vtriuis ergo nerui, siue inquam ij qui tantum sunt nerui, facultatem vero mouendi deferunt, siue qui vocantur tendones, præscindãtur, atque siue ante capita, siue post caudas musculorum, necesse est musculos ipsos motu priuari, & mẽbrum in contrariam partem cadere. Quia deerit musculo virtus, aut partium firmitudo, & continuatio. Verum si & hæc, & alia omnia necessaria, rectè habent, mouentur partes hac & illac, multis musculis vicissitudine operantibus, singulis verò habentibus vnicum motum, contractionis scilicet in sese. Siue versus suam radicem, siue versus suum ventrem dixeris, nihil refert (quamquam voluit contradicendi Galeno ansam inde Vesalius accipere) nam si illi sese in suos ventres cõtrahunt, necesse est mẽbra quæ ab eis

mouentur versus eorum radices euerti, ac cum eis ipsos musculos. Laborare ergo an in suos ventres se contrahant, an versus suas radices, inane est. Nam vtrumque euenit. Atqui à contractione versus suos ventres rem incipere Gale. optimè intellexit, qui masculorum motus explicans sexto meth. dicit, necesse est vbi figura mutatur, alios musculorum tendi, ac veluti contractos rotundari. Constat enim musculos non aliter rotundari posse, quàm in ventres suos contractos. Res ergo ita habet. Musculi ipsi in se ipsos trahunt. Hippoc. vero dicit neruos, intelligens tēdones, quia hi musculorum ipsorum partes sunt. Constant enim musculi propria carne, & tendonum fibris, quæ in eam insumuntur.

135 *TVssiunt siccum qui testes habent affectos, & ex tussibus in testem soluuntur secta vena, & phlegmone laborantes tussiunt, qui in febribus in bubonibus super tussiunt.*

NIHIL ferè noui continet sententiola hæc. Nam lib. 2. parte prima dixit, tusses diuturnæ, vbi testis intumuit, cessant, & testis tumor à tussi cessat. Et paulò post dixit, testis à tussi, & testis ipse à se ipso. Rursum parte quinta eiusdem libri, dixit, quibus tussis sicca est, his non soluitur nisi dolor fortis ad coxas, aut ad crura, aut ad testem irruat. Hoc idem dicit modo: nimirum tusses siccas fieri à testiculorū tumoribus, & à siccis tussibus tumores testiculorum, ob communionem scilicet vitaliū cum genitalibus, vt primo loco ex citatis dixit. Certè quod siccæ tusses ita finiantur potiusquam humidæ, causa est quia hæc soluuntur per se excreatione. Sed cur ex tumoribus testium fient siccæ tantum tusses? Certè & humidæ fieri poterunt, verum illæ etiā incipient à siccis. Non enim excreantur antequam coqui incipiant succi, quare excreationes antecedet tempus cruditatis, & sicca tussis. Sed quod hoc loco addit, secta vena, est consideratione dignum. Videtur enim dicere tusses finire in tumorem testium non sponte: sed cum secatur vena, locis vero citatis nulla sectionis venæ mentio facta est. Fieri sanè potest vt citra venæ scissionem hunc abscessum na-

tura

tura moliatur, ſæpe tamen etiam fiet, vt quem multitudine circa partem affectam obruta, non poterat facere, de onerata ſciſione venæ faciat. Non ſolum autem cum teſtibus ipſis dicit habere hanc communionem partes ſpiritales, ſed & cum partibus omnibus genitalibus, & qui, illas circunſtant, adenibus. Qua propter & ob phlegmonas inguinum dicit corripi tuſſi quoſdam, quibus febricitantibus ex bubonibus tuſſes ſuperueniunt, ob dictam ſcilicet communionem.

Liber quintus.

PROOEMIVM.

TAMETSI Gal. 3. de difficultate reſpirationis, & in initio primi cõmentarij libelli de humoribus, dicat, quintum & ſeptimum libros Epidemiωn indignos eſſe Hippoc. auctore, adeo vt neque Theſalo, aut Polybo, aut alicui è probatiſsimis Hippo. diſcipulis, adſcribendos putet, ac proinde ſine commentarijs eos reliquerit, mihi tamen non ita placet facere: ſed integritatis gratia, totũ opus hoc, quod ſeptem libris conſtat, commentarijs proſequi, neq; curare cuiuſquam cenſuram: ſed res ſingulas perpendere, & ex quibus aliquid fructus capi poterit, animaduertere, quæ prorſus erunt inutiles, aut indignæ, monere, & hoc ipſum indicare. Interim lectores, ſi quæ in libro hoc continentur, nolent vt Hippo. accipere, tamen quæ dicentur

in commentarijs, accipient vt mea. Hoc etiam consilio, & quartum sum commentatus, quamquã & de eo libro dubitauere veteres, an Hipp. esset, tamẽ scio non pauca scitu dignissima, eius cõmentarium continuisse. Itaque & hunc quintum percurramus. Habet enim illud peculiare, quod in alijs multi desiderant, historias ferè omnes, modos quibus curati ægroti sunt, vt hac ratione fieri possit, vt vtilior quam alij omnes, euadat hic liber, quia practicæ medicinæ habet multò plus.

IN Helide Olitoris vxor. Febris corripuit ipsam continua, & pharmaca bibens nihil iuuabatur. In ventre autem infra vmbilicum erat durum, & sublimius altero. Et dolores exhibebat fortes. Hoc digitis cum oleo fortiter tractatum, & compressum est. Et post hoc sanguis frequens deorsum processit, & superfuit sana, & viuebat.

RARÒ solet Hipp. dicere quæ erga ægrotum acta sunt, sed ea solùm quæ patiebatur, nunc verò quæ patiebatur, & quæ acta sunt, & quæ inde euenerunt: non certè ea dicẽs vt imitanda, quasi rectè acta sint: sed vt rectum quiddam ab errore. Nam temeraria prorsus curatio erat, inflammatum imum ventrem pharmacis expurgantibus (hæc enim vocat pharmaca) lacessere, moxque bis nihil iuuantibus, partem inflammatam fortiter attrectare, ac velut subiciẽdo, oleo tentare emollire. Nam laborasse hanc mulierem inflammatione in hypogastrio, constat, siquidem habebat ea in parte tumorem satis magnum pro reliquo ventre, & dolores fortes, cum febre continua. Non expedit autem cùm hypochondria, aut venter inflammatus est, pharmacis expurgantibus vti, saltem non ante inclinationem, neque tunc quidem nisi leuibus, quia alioqui excrementa conuocantur

cantur ad affectam partem, & per ventrem laborantem adstricta passione (talis enim est inflammatio) malè demittuntur. Meritò ergo factum est, vt pharmaca bibens iuuaretur nihil: sed neque digitis fortiter comprimendo subigere iubet ars, sed blandius fouere, ne irritatione crescat inflammatio. Verùm huic ex temeraria hac curatione vtile quiddam euenit, vt solueretur inflammatio iudicatione, per fluxum sanguinis frequentem ex aluo. Suspicor inflammationem hanc pertinuisse præcipuè ad venas mesenterij, quæ ea in parte sunt, nam quia naturaliter plenæ sunt sanguine crudiori, quem ipsemet gignunt ex chylo, quem ex aluo deducunt in hepar, & aliquando etiam ex eodem hepate recipiunt sanguinem confectiorem qui in eo redundat, fit vt cum copiosus in eas sanguis influit, inflammatio in tunicis & earum osculis oriatur, & sibi ipsi exitum obturans illas plurimum distendat, & vt inflammatio sanguinem cohibeat, & is cohibitus inflammationem foueat. Quamuis ergo durior illa palpatio inflammationem ipsam nihil leniret, potuit tamen vix vi sanguinem exprimere, a quo deonerari cœptæ venæ, potuerint reliquum sanguinem eijcere, illis laxatis facilè discutitur inflammatio. Oleum verò quo intincti digiti compressionem faciebant, ad discussionem valere posset. Sed si hæc ratio curationis non est imitanda, quid huic mulieri agendum fuisset? Certè mittendus sanguis ex malleolis, & laxantia blandè admouenda: expurgandum verò non ante mali remissionem.

2 *IN Helide Timocrates plurimum, bibit, insaniens autem ab atra bile bibit pharmacum. Hic purgatus est. Purgatio multam pituitam & bilem nigram egerebat per diem, & ad vesperam cessauit à purgatione, & dolore doluit in purgatione multò, & cum polentam bibisset, somnus ipsum corripuit, & tenuit per noctem, donec sol oriretur. In somno autem non videbatur ijs qui aderant respirare quicquam: sed mortuus esse, & neque sentiebat quicquam, neque verbum, neque opus vllum, ex-*

tentum autem fuit corpus & rigidum, verùm viuebat, & excitatus est.

Hic Timocrates à largo vini potu (non enim profecto aquæ) insania correptus est, ob quam purgatus, cum in media purgatione cibum accepisset, & ad somnum se cõuertisset, pro somno apoplexia illi facta est, à qua, forti alioqui, liberatus est, ob expurgatam (arbitror) magnã copiæ partem. Sed hoc esse quod præscripta verba contineãt, & singulorum causas explicemus. In Helide (inquit) Timocrates plurimum bibit. Si hinc hydrops, aut passio aliqua huic similis, esset facta, suspicaremur aquæ bibisse multum, at verò quia exustis succis fecit maniam, constat eum potum fuisse vini, & eius meracioris. Vsisse verò potũ succos, genuisseque multum atræ bilis, non obscurè insinuat, siquidem narrata causa procatartica ægrotandi, subiungit, insaniens ab atra bile. Sed quid fecit? bibit (inquit) pharmacum, nempe melancholagogum. Hic (inquit) purgatus est. Hoc videtur dixisse ob vxorem Olitoris, de qua dixerat, pharmaca bibens nihil iuuabatur. Quasi nunc diceret, hic purgatus est, non vt vxor Olitoris, quæ cum acciperet pharmaca, non expurgabatur. Itaque & si proxima historia non explicuit cur non iuuaretur mulier illa, nunc licet tibi intelligere, quod non expurgaretur, etsi pharmaca biberet. Sed quo pacto sit hic expurgatus audiamus. Per diem (accepit pharmacum diluculo vt fieri cõsueuit) egerebat multam pituitam, & bilem nigram. Bene sanè, nam hæc erant qualia euacuari oportebat, nam in melancholicis duplicem hunc succum euacuare maximè optamus, nigrum quidem vt propriam morbi materiam, crudum verò vt per debilitatem naturalis caloris congestum. Sed quid mali habuit? Non est perfecta purgatio, quia cum egerebat (quod imperfectam actionem significat) repente ad vesperam cessauit à purgatione. Sed neque per ipsam expurgationem, conferentiam præ se ferebat res. Non enim
» facilè fiebat & citra cruciatus, sed dolore doluit in pur-
» gatione multo, qui certè dolor malignitatem humorum,
» & copiam maiorem quam pro magnitudine euacuationis,
» indicauit. Cum ergo videretur iam cessare purgatio, ea
» tamen esse imperfecta, polentam bibit, & ad somnum se conuertit.

conuertit. Facta verò est pro somno apoplexia fortis, quæ durauit per totam noctem & orto iam sole, est soluta. Nam non videbatur ijs qui aderant respirare: sed mortuus esse, neque sentiebat quicquam quod diceretur aut fieret: sed extentum erat corpus, & rigidum. Necesse est fuisse hanc passionem apoplecticam: quæ autem fuerit, non est dictu facile. Nam carus non sustulisset respirationem, catocho laborantes solent videre & audire quæ fiunt & dicuntur, & apertis esse oculis: apoplectici non solent habere corpora rigida: sed demissa, & resoluta: accedit quòd apoplexia fortis videtur non posse solui, cathocus vero solui potest. Quòd ergo habuit corpus rigidum, & excitatus est, me adducit: vt catochum dicam: quòd vero neque videbat neque audiebat quicquam, vt apoplexiam. Proinde apoplecticam passionem, ex apoplexia & catocho mixtam (miscentur enim sæpe) fuisse suspicor. Facta quidem fuerit hæc passio excrementis sese colligentibus in caput, ob debilitatem quam ei attulerit vinum. Quod vero ex nocte post tam copiosam crassorum euacuationem, venerit, admirationem parit, & me quidem suspicari res cogit, clam medico, eum ea nocte post polentam rursum bibisse vinum. Nam ille erat eius cupidus, ex cuiusque verò moribus sæpe iubent Hipp. & Gal. morborum causas suspicari. Et euentus hanc suspicionem auget. Nam repente obmutuit, & vox redijt cum crapulæ solui solent. Atqui si hoc factum est, tollitur admiratio. Nam apoplexia ex vino quantumuis fortis, crebro soluitur, cum ipsa scilicet crapula: tametsi hæc quoque non rarò interimit, præcipuè senes, & eos qui diutina ebrietate cerebrum excrementis impleuerunt, sin autem non bibit ea nocte vinum, certe quia imperfecta fuerit euacuatio, quæ commota non exierint, fuerint in caput rapta: sed ob bonam copiæ partem succorum effusam, potuerit malum alioqui insuperabile, solui. Interim tamen lubet considerare modum cibi exhibendi, quo in purgationibus veteres vtebantur, ob omnes ferè nostri seculi medicos, quibus persuadere non possum, ne purgatione in media contra Hipp. præceptum & rationem, cibos debet, sed potius abstinere faciant, donec euacuatio conquiescat: nisi forte ægrotus is sit qui sustinere non possit, vel in re ipsa, quæ, insperata debilitas, intercurrat. Per diem (inquit) multum

„ egerebat, ad vesperam cessauit à purgatione, & cum po-
„ lentam bibisset somnus illum corripuit. Itaque non antequam cessaret à purgatione cibum accepit, neque tūc nisi polentam. Quod certè Hippocraticum esse, ex ijs quæ de ratione victus in acutis scripsit, constat. Non est autem cur tam timidi hoc seculo omnes medici sint, vt nullum ægrotum putent posse sine cibo solido totum diem transigere, cùm multi me, id, in omnibus fere quibus expurgans medicamentum do, videant facere. Concedo certè ad meridiem potionem iusculi, ac quibusdam etiam prima, ne id quidem facturus, nisi ob inueteratam iam Hispanorū consuetudinem prandendi lautius, quam cœnent, contra ac antiqui: dari ergo aliquid cibi leuissimi ad meridiem etiam non perfecta purgatione consuetudini hominum, non est præter artem, siquidem maxima est indicatio consuetudinis: dari vero cibos crassos in purgatione media, nulla alia re minus noxium est.

3 *SComphus in Oeniadis pleuritide correptus, mortuus est septima delirus. Pharmacum autem bibit deorsum purgans, die autem priori mentis erat compos, & purgatus est non multum, purgatus autem delirauit.*

NEQVE mortuum esse, neque septima die id esse factum ex pleuritide, mirum est, quandoquidem morbus est è lethalium genere, & semper acutus, non raro autem etiā, præcipuè cùm error aliquis in curatione committitur, acutissimus. Sed reliqua perpendamus. Ex pleuritide non admodum solent homines delirare, neque certè cum pleura habet cerebrum magnam consenssionem: sed plerique ex pleuritide obeuntes, ad extremum vsque sapiunt, qui inquam ex sola pleuritide. Nam ij quibus septum transuersum inflammatum est, semper delirant, & perineumonicis crebro superuenit delirium, pleuritis verò sæpe parit perineumoniam, ac nonnunquam etiam septi inflammationem, ea quæ in membrana lateris est serpente in partes proximas. Huic fortasse horum quippiam factum est, sin minus succi malignitas, & debilitas cerebri fuerint in causa, vt per consensum in pleuritide deliraretur. Dicit purga-

tum

tum esse hunc pharmaco deorsum deijciente, & cùm antea non deliraret, purgatum delirasse. Non dicit purgationem attulisse delirium, verum narrat quod actum est, vt tu coniectes an attulerit. Videtur suspicionem hanc augere, quod purgatus est non multum. Nam à pharmacis non omnino leuibus, cùm expurgatio non procedit, meritò timetur, ne commota excrementa & non exeuntia, in partem aliquam nobilem ferantur, vbi deteriorem aliquã passionem faciant. Certè in pleuritide non est multi vsus expurgatio: nam vel in ijs quæ pertinẽt ad inferiores costas, & ad hypochondrium finiuntur, in quibus Hippoc. secundo de ratione victus in acutis iubet pharmaco vti, videtur Galen. id esse periculis multis plenum ac proinde, quoad fieri possit, agendum sola sanguinis missione. Non tamen proinde nunquam est expurgandum. Nam in inclinatione, remittente iam inflammatione, cum corpus totum malo aliquo succo abundat, magnum expurgationis thoracis compendium, affert expurgatio totius corporis. Sed & antequam fluxio in parte firmata sit aliquando (etsi rarius) ob dictas inflammationes, vtile est, reuulsoria vti expurgatione. Id quod ne temere facias: sed cum febris non sit omnino magna, & missus sit sanguis satis,& succi à sanguinis natura degenerent, & nihilominus facultas fortis sit ad ferendam alui fluxionem, & ad inflammationis tempus legitimum transigendum, & natura propria hominis non repugnet, sed is sit qui facile expurgetur. Tantæ difficultatis est, pleuriticum nondum inclinante morbo expurgare. Læduntur enim mille modis,aut aucta febre & inflammatione, ab ipsis medicamentis, aut debilitata virtute, & morbo nihil minuto, quòd non euacuatur quod oportet, neque vnde oportet, aut quod commoueantur multa, euacuentur vero pauciora, velut huic euenisse est probabile: qui, quantum suspicor, nisi accepisset pharmacum, aut non obijsset,aut non tam cito, sed vndecima,aut quatuordecima, tuncque fortasse sine delirio aut delirium multo posterius accidisset.

4 *PHænici in Oeniadis, & Andreæ fratribus, altera gena intumuit & labrũ quod ante genã & oculũ, & neque*

interius spectanti quicquam apparebat, neque forinsecus suppurabat, sed tumens putrescebat arida putredine, & mortuus est. Et alter eadem perpessus. Mortuus est autem hic septima die, & bibit pharmacum, & nihil profuit. Phœnici verò circulus Putridus exsectus & vlcus purgatum est magna ex parte, antequam moreretur. Mortuus autem est etiam hic plus temporis viuens.

Pvtredinem aridam appellat partis cuiuspiam putrescentiam citra resolutionem in succum vllum, vt putrescentia humida sit suppuratio, per quam, & partes tumentes,& succi quo repletæ tument, mutantur in eum succum, quem pus vocamus. Itaque arida putrescentia est, vt cum vlceris labia fœtent ac liuent,& pars quæcumque gãgræna corripitur, aut vlcere esthyomeno, seu corrosiuo. Ergo hi duo fratres inflammatione secundum alteram genam correpti sunt, & secundum labium superius eiusdem lateris (hoc enim significat dicens, labium quod ante genam & oculum) nimirum superius quod sub eadem gena) & neque intro spectabat tumor, neque exterius suppurabat, sed in gangrænam abibat vtrique. Sed quod in hac historia est notatu dignissimum, eodem modo affecti, non eodem modo curati, non sunt mortui totidem diebus, sed & si ambo mortui, qui purgatus est non vltra septimum diem vixit: cui circulo exsecta est pars emortua, & vlcus maxima ex parte expurgatum, diutius durauit. Vt hinc intelligas si superabile fuisset hoc malum, hunc potius seruandum fuisse, quàm illum. Quod quidem nos monet non obscurè, in malignis inflammationibus,& gangrænis, non esse expectandum serum auxilium, ex solis remedijs vniuersalibus vocatis (tametsi hæc debent topica antecedere) sed citissimè veniendum esse ad sectionem, vstionem, & siccationem maximam. Quinetiam considerandum, an materia venenosa sit, tuncque a pharmacis, quæ cor versus trahere possunt, abstinendum, nisi toto in corpore plurimum redundet, & missione sanguinis quã ita affecti possint tolerare, vtendum, & diaphoreticis, idest per halitum discutiẽtibus, quæ simul sint alexipharmaca, vtendũ, mox-

que

que in ipsa parte ferreo, igne, & siccissimis medicamentis, conandum putrescentiam extirpare. Nam hac ratione in pestilentibus constitutionibus seruantur plurimi.

5 *EVridamus in Oeniadis in perineumonia decima die cępit delirare, curatus autem rediјt ad mentem, & sputa fiebant puriora, & morbus ad melius procedens, & somno multo perfusus est. Et oculi icterici fiebant, & mortuus est ad viginti dies.*

OMNES morbi acuti alijs acutis superuenientes lethales sunt, quia exhaustis iam à magno malo viribus, alius etiam magnus superueniens, non potest tolerari. Hanc ob causam in aphorismis rectè dicitur, A pleuritide perineumonia malum, & à perineumonia phrenitis malum. Vocare verò cōsueuit Hipp. phrenitidem, morbum omnem cui delirium perpetuum coniunctū est, vt phrenitis sit, & quod cum comate est perpetuum delirium. Crebrius succedit perineumoniæ lethargus quam phrenitis, quia pituitosum malum est, crebrius quam biliosum. Proinde phrenitis superueniens significat deteriorem perineumoniam, quia biliosam. Verum vtrunque superuenit cum periculo, dictam ob causam. Huic Euridamo vtrunque superuenit, phrenitis decima die, deinde cum hæc auxilijs idoneis sisteretur, & pulmo videretur melius habere (nimirum ob aliò fientem succi permutationem) & sputa fierent puriora (hoc est neque cruenta, neque biliosa, neque spumosa, sed concoctis similiora) postremo factus est lethargicus (decimasexta fortasse die, quia per pares moueri cœperat) & oculi icterici fiebant (bile arbitror abscedente ab interno cerebro, quod pituita occupauit) & mortuus est ad viginti dies, iuxta legitimam sanè constitutionem, quia decima cœpit malum per lethalia procedere.

6 *IN Oeniadis vir morbo tenebatur, cum sine cibo esset, fortiter sugebat in ipsius ventre & dolebat, & cùm comedisset, & cibi contriti essent, & tempus superueniret post esum cibi, non valde postea, hoc idem patiebatur, &*

tabescebat

tabescebat corpus, & consumebatur, & non accedebat ei alimentum à cibis cùm comedißet, & subducebatur cibus prauus & combustus. Cùm verò recens cibatus esset, hoc ipso tempore minimè sugebat, neque dolor tenebat ipsum. Hic pharmaca bibens omnigena, & sursum & deorsum, nihil iuuabatur. Secta autē vena in vtraq; manu, vsq; dū exanguis redderetur, deinde iuuatus, et à malo liberatꝰ est.

Avdacter sanè tentata est copiosa missio sanguinis tabescente, & alimentum ex cibis non capiente homine, & fœlicissimè successit. Quotus enim quisque medicus nō abstinuisset ab omni sectione venæ, ob virium imbecillitatem quæ adesse videbatur, & ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata? Neque tamen temere, factum id huic ægroto est, sed prudenter. Nam fortis suctus in ventriculo, & dolor, nisi cum recenti cibo madet, fieri potest, vel ob melancholici succi circa hypochondria redundantiam, vel ob maximam toto corpore fientem dissipationem. Melancholicus enim succus corrugans os ventriculi, suctus speciem facit, nisi dum recens cibus temperat eius acorem: dissipatio verò maxima facit, vt partes fortiter semper sugant à ventriculo, qui suctus tunc temporis sentitur, & dolorem facit, cum non est in eo quod sugatur. Tunc enim præssius sugitur & pars magis vellicatur, vt certè in vacuo iam vbere. Melanchimia non faceret tantam fæcum exustionem, & duritiem, neque tam citam ciborum contritionem, nisi esset atra bilis admodum exusta, qualis etiam in pyloro solet esse. Sed neque si talis esset, faceret vt corpus totum tabesceret, & partes alimentum non sentirent, nisi aut illi deessent cibi quos caperet, aut atra bilis toto corpore redundaret, atque ita totum corpus siccaret, dissiparetque. Accedit, quòd si à melancholia hypochondriaca nasceretur malum, necesse erat pharmacis hunc succū extrahentibus iuuari. Tales enim melancholici nulla ex re solent magis præsentaneum auxilium sentire, quàm expurgatione. Cum igitur hæc haberet omnia, & nihil pharmacis iuuaretur, necesse erat fieri ob maximā dissipationē alimēti, toto corpore, ob calidā & siccam intēperiem, quæ aut citra humorē esset in ipsis carnibus: aut quòd calidissimo sanguine

guine vterentur Qua in affectione, expurgātia medicamē-ta, tā longè abest vt iuuarent, vt etiā morbum augerēt, etiā si atrabiliarius sanguis nutriret totū corpus, & melancholagoga præberentur. Quia vt Hippocrates libro de expur-
, gantibus medicamētis scripsit, Cum carnes calidæ sunt di-
, strahunt ipsum medicamentū, quanto magis necesse erat distrahi in hoc homine, in quo continenter a vētriculo sugebatur. Cum ergo expurgantia medicamēta calida & sicca sint, intemperiē augerent, ac proinde omnia symptomata. Vnde ergo potius expectari auxiliū poterat, quam à refrigerādo corpore? Vt extincto calore cessaret dissipatio, & hac cessante, suctus? Ad refrigerandū autē corpus nullū maius remediū excogitatū antiquis est, quàm missio sanguinis vsq; dum linquatur animo, aut exangue corpus fiat. Proximū huic est potus aquę frigidissimæ, & balneum subfrigidum. Nihil ergo citius poterat huic homini malū tollere, quàm eo vsq; sanguinē mittere. Verum qui curationē aliquanto tardiorem, sed aliquanto tutiorem, optaret, mitteret, sanguinem aliquanto parcius, & cibaret crassis & lētis cibis, & vteretur potu gelido, & balneo subfrigido.

7 *EVpolemus in Oeniadis dolebat coxā dextram, & inguen, & proximū congressum ad coxā ab inguine, & coxæ anteriorē partem. Huic sanguis detractus est à talo, valde multus, & niger, et crassus, & pharmacū bibit elateriū, & purgatus est multū, & melius quidē habuit. Dolores autē non deficiebant, sed suppuratā habebat & coxā, & coxarū ad sedē cōmissuram; & quod circa inguen, quæ dolebant etiā plus. Pus autē fiebat versus os magis quàm circa carnem, in profundo, & cōtemnebat, per tēpus ita habēs, donec valde debilis fiebat, deinde inustæ sunt pustulæ valde multæ, & magnæ factæ sunt, & proximæ inuicē, & pus fluebat multū & crassum, & mortuus est paucis diebus post hæc, & à magnitudine vlcerū & multitudine, & debilitate corporis. Hic sanè videtur si sectus fuisset vnā sectionē facile fluentē, & per sectionē exijsset pus, ac si expediret alteram etiam sectionem sectus esset facile fluen-*

lè fluentem, hæc patiens opportunè, videtur sanè futurus fuiße sanus.

Coxa dicitur, & articulus ille omnium maximus quo os femoris coarticulatur, & os illud magnum cum quo coarticulatur. Quod os dicitur, aut coxa, aut os coxæ est magnum, varias prominentias habens, & perforationes. Quod quidem cum osse sacro coniungitur per symphysim. Huius supprema pars quæ à lateribus tendit in partem anteriorem, & est superior pudendis, ea in regione quæ dicitur ile, vocatur os ilium, pars media & quæ habet magnam excauationem, qua recipit ossis femoris caput, dicitur coxa, aut coxæ os peculiariter: quod quidem à regione pudendorum est, & per partem internam & imam habet processum acuminatum, tendentem sub pudendis, quasi vtrinque venientes productiones sint in interfœmineo cõgressuræ: propius autem accedunt ad sese in viris quàm in fœminis: in neutris verò vniuntur. Ab huius ossis suppre-ma parte producitur in anteriorem corporis partem supra pudenda os quod in medio vnitur cum processu alterius partis, cartilagine, & mox deorsum redit à latere pudendi in imam partem coxæ, & finit ita per forationem satis magnam, quam hoc os habet, vocatur hæc ossis productio, os pubis. Itaque os ilium, & coxæ, & pubis, idem os est, verum prægrande, & quod tribus in partibus, tria nomina accipere potuit. Hoc os coarticulatur cum femore, atque ita in eo voluuntur crura: coalescensque cum osse sacro, & dictam magnitudinem, figuram, & positũ habens, simul cũ osse coccyxis munit, & commodum locum parat pudendis, & podici. Nam pudenda erumpunt inter os pubis, & internos illos processus coxæ, & podex inter hos processus & os coccyxis. Sæpe tentatur dolore, & articulus ille magnus, & ipsum coxæ os, & illi hærentes carnes: articulus quidem, quia maximus profundissimusque est, & asperitatem etiam quandam habet, & interius quasi in centro ligamentum quoddam, quod fluxionem, quam ob magnitudinem articulus recipit, imbibit. Os verò ipsum (vt ossa dolere possunt) & caro, ac reliquæ partes quæ illi hærẽt, quia posita sunt in ipso sordium confluxu. Nam per id os, &

vrinæ

vrinæ & fæcum, viæ decurrunt, & genitales: & illi proxime sunt venæ hæmorrhoydes, præter venas & arterias satis magnas, quæ in crura deferuntur. Has ob causas solet hæc pars recipere multas variasque fluxiones, & ab omni fluxionis genere cruciari, nunc in articulo, nunc etiam extra, iuxta os, aut ad anteriorem partem versus inguem, aut ad imam ad interfœmineum, aut ad posticam ad nates: sæpeque fluxio ipsa in pus abit, quod nisi tempestiue educitur, sponte erumpens extra, fistulas eo loci facit, aut interius manens acerbius cruciat. Suppurationes, cum à cute non absunt plurimum, facilè deprehenduntur vel ipso chyrurgi tactu, cum vero in alto latitant, maiori arte est ad cognoscendū opus. Eas quæ in thorace aut magno alio ventre sunt suppurationes, aut parte cordi vicina, necessario febres antecedunt, eæque cum pus conficitur crescunt, fiuntque horridæ, & cum rumpuntur nouos rigores cient, & iam inde faciunt pro dolore pondus, atque adeo fluctuationes in conuersionibus, durantque deinde febriculæ remissiores, sed ex quibus, nisi citò liberentur, tabescunt homines. Verùm fieri euenit suppurationes quibusdam in locis, in quibus non posis hæc expectare. Nam in brachio, aut parte alia longè sita à corde, potest fieri in alto latens iuxta ipsum os, pus citra febrem: non quidem erit multum, neque ex inflammatione magna, sed exiguum, & ex corrosione particularum iuxta os, aut etiam osis tunicam factum. Sed & quibusdam in partibus inter inguina & alas fieri potest vt pus lateat, cum neque febris maxima antecesserit, neque sensus ponderis, neque fluctuatio subsecuta sit: febris quidem magna, quòd longè etiam sit pars à corde, & non ex magna aliqua inflammatione in suppurationem affatim abeunte processerit malum, sed ex fluxione aliqua, paulatim putrescēte, & corrodente fluctuatio aut pondus, quòd non habeat pars ventrem aut vomicam insignem, sed inter musculos & periostum, aut hoc & ossa interfluat, velut imbibitum partibus pus. Velut huic, factum est pus in coxa, inter os ipsum & periostum, periosto ipso, arbitror, corroso. Quæ ergo signa in talibus expectanda sunt? Certè febricula non potest abesse, vbicunque pus notatu dignum (quod sectione dico aut vstione extrahi possit) inter inguina & alas, non sub cute, sed ad interiora expectans, sit.

Nam

Nam vbicunque ita sit, aut tenet arterias aliquas magnas, aut illis proximum est pus, per quas fuligines putridas in cor necesse est transmittat. Quo fit vt quibus incautis interna aliqua suppuratio est, lentè, ignarique quid patiantur, tabescant, cum quibusdam febriculis, quas neque an febres vocent, satis certò sciunt vulgares medici. Et hoc quidem commune est omnibus internis suppurationibus, magis verò accidit ijs quæ sunt in ventribus, in quibus quidem dolor tunc cessat cum pus erupit, & pro eo fit solum pondus: in ijs verò quæ iuxta ossa, aut inter ipsa carnesque proximas factæ sunt, febris non adeo apparet, sed quanto puris generatio magis procedit, tanto magis dolores ipsi ingrauescunt, quia tanto magis procedit periosti & partium aliarum sentientium corruptio, & exæstio. Cùm ergo os aliquod, aut partes illi hærentes dolor cruciat, & vacuato expurgatoque corpore, & adhibitis idoneis medicamentis, quamquam reliquo corpore videatur habere melius, & secundum ipsam adeo partem iuuatus, ac si quid tumoris carnei aut inflammationis erat sublatum, dolores tamen durant, ac rursum augentur, & corpus debilitatur, quod vel ob dictam causam cum febricula fiet, vel etiam sine ea (vt erit pars) ob asiduum dolorem, meritò chyrurgus suspicetur corruptionem subesse & pus, paretque auxilia ad eam affectionem necessaria. Ea porro, vt ex Hippocrate innumeris in locis accepimus, præcipue libello de internis affectionibas, sunt duo, vstio & sectio. Nam medicamenta sola, rarò sunt in his satis. Vstio præterea est duplex, aut enim est penetrans vsque ad ipsum pus, vt simul sit vstio & scisio, velut si cultello, aut stillo ferreo ignito pungas, aut seces: aut est inustio. Hoc est vstio vulnerans superpositam cutem, & crustam gignens, non penetrans tamen. Priori vstione non minus quàm sectione educitur affatim pus, inustione non ita, sed vlcuscula fiunt, vt per ea natura demittat, quæ ad internam partem colligebantur, aut etiam quæ collecta erant, paulatim trudat, interna expurgans. Prosunt etiam inustiones siccando ac firmando partes, cum sunt humidæ & laxæ, ac intercludendo viam fluxionibus. Nimirum cicatrice durantur constringunturque partes. Hinc fit vt cum educere pus quod in alto est volumus, sectione vti debeamus, nisi

pus

pus malignum ſit,& pars putredini opportuna, ſolo inciſorio: ſin autem ſit,ferro candente,quia ignis cohibet, & extirpat putreſcētiam:inuſtione verò, tùnc ſolùm debeamus eſſe contenti,cùm fluxio nondum in pus mutata ſubeſt,aut mu cores & laxitates partium , velut ligamentorum in dolore coxæ,& alijs articularibus . Niſi forte cum ſectionem non audemus facere,& ſi alioqui eam petat morbus . Velut ſuppuratis intra thoracem,iubet Hippocrates ſectionem,dicto libello,penetrantē qua pus effluat,facere(nimirum id conſulens quod morbus petit) alij tamen inuſtionibus in ſpatijs intercoſtalibus contenti ſunt , qui ſcilicet magnitudinem auxilij,& difficultatē,in debili iam ægroto reformidant. Huic igitur Eupolemo dolebat coxa,os ſcilicet coxæ,& inguen (inguen.dicitur is flexuræ locus , quo ſupprema femoris pars adducitur ad pudenda ; qua parte ſunt glandulæ copioſæ) quare cū addit & proximum congreſſum ab inguine ad coxam,illud,&,eſt declaratiuū. Cō greſſum enim ab inguine ad coxam vocat illam adductionem,aut locum quo adducitur coxa, quæ eſt articulata cū ſuppremo femore ad inguen. Declarans etiam quæ coxæ pars doleret,addit & coxæ partem anteriorem. Itaque laborabat dolore partis anterioris coxæ qua expectat ad inguen , & ipſum inguen . Huic ſanguis detractus eſt ex talo . Certè vnde maximè educi debuit , iuxta legem reſtitudinis , quam in mittendo ſanguinem , quoad fieri poteſt ſemper ſeruare oportet . Nam ob partes hypochondrijs humiliores , ex crure eiuſdem lateris euacuare oportet,velut ob ſuperiores ex brachio . Itaque & ob nephritin & ob ſchyadem , & ob inflammatas hæmorrhoydas,& bubonum tumores,oportet ex crure affecti lateris ſanguinem mitti . Exijt vero etiam quantum & quale oportuit . Nam valde multus , & niger & craſſus.Multum enim exigebat magnitudo affectus , nigrum & craſſum conditio loci . Nam ad has humiles partes , ſemper repit ſanguis melancholicus, proinde que poſt miſſionem ſanguinis,pharmacum etiam deſiderant , datumque huic eſt pharmacum Elaterium . Ita vocat Hippocrates familiare ſibi pharmacum ex ſucco cucumeris ſylueſtris paratum . Docet modum parandi Dioſcorides libro 4. Commendat illud Meſue inſigniter ad iſchiadi

cos dolores. Sed & Hippocrates lib. bis iam citato de internis affectionibus. Huic (inquit) qui sic habuerit (loquitur de schiadicis) elaterium bibendum dato. Itaque venæ sectio & expurgatio rectè acta sunt, & purgatus est multum, & melius habuit. Dolores autem non deficiebant, quia non pendebat malum ex sola redundantia succi cuiuspiam circa eam partem, sed suppuratam iam bibebat, & coxam, & coxarum ad sedem cōmissuram (κοχώνην vocant Græci eam partem, qua in interfœmineo, inter pudenda inquàm & podicem fere coniunguntur, in viris præcipuè, duo illi coxarum processus, quos diximus) & quod circa inguen, quæ (inquit) dolebant etiam plus. Sed dices, si dolebant hæ partes etiam plus quam antea, quo pacto dicitur habuisse melius? Nam dolor harum partium erat præcipuum malum, quo homo laborabat? Certè recens misso sanguine, & facta expurgatione, necesse fuit laxatis circa partem venis dolores minui, verum cum in parte pus maneret, necesse etiam citò crescere denuo succrescente putrescentia, & in maiores etiam abire quam essent prius. Pus verò fiebat non iuxta cutem, sed in profundo versus os magis quàm circa carnē. Quod quidem duplicis mali erat causa, & quod dolores essent grauiores, & quod multo magis falleret, nequè cognosceretur affectio. Vt sanè factum est. Nam non intelligens quid mali haberet, per tempus satis multum, contemnebat ita habens, hoc est quamuis ita haberet, non magni faciebat, neque se curandum medicis tradebat, putans se leuiori aliqua de causa dolere, & expectans, ita vt fit, auxilium temporis: donec valde debilis fiebat. Tunc tandem intellexit curatio-
" ne aliqua maiori esse opus, & inustæ sunt pustulæ valde
" multæ, & illæ quidem exeuntibus scharis, vt in combustis
" fieri solet, factæ sunt magnæ & proximæ inuicem. Qua in curatione duobus modis peccatum est, & quia sero iam est adhibita, ægroto iam præ debilitate non potente ferre, & quòd maior quàm pro facultate adeo debili. Nam multæ maiores & propinquiores inuicem factæ sunt, non arbitror quàm morbus peteret, sed quàm facultas ferre posset. Non est autem faciendum quantum morbus petat, sed quod & facultas permittat. Ita factum est vt pus flueret multum & crassum, morbo scilicet tantam curationem, po-

stulan-

ſtulante, homo tamen moreretur, magnitudinem & multitudinem vlcerum facultate præ imbecillitate non ſuſtinente. Si igitur huic non fuiſſet adhibita curatio tarda, ſed opportunè (ante ſcilicet quàm debilitaretur) factum eſſet quod expediret, veriſimile eſt ſeruari potuiſſe, quando quidem cœperat ſubleuari euacuationibus vniuerſalibus, & alioqui affectio non eſt incurabilis. Atque tunc non opus fuiſſet inuſtionibus, neque ſectionibus tam multis. Nam cum pars non admodum cœpiſſet putreſcere, neque virus malignum, ſed pus bonum eſſet, non oportebat igni to inſtrumento ſecare, ſed inciſorio ſolum. Nam vt in
, quibuſdam aphoriſmis reperitur ſcriptum. Ignis ſanare
, debet quos non poteſt ferrum, & hoc, quos non poteſt medicamentum. Fruſtra verò atque adeo malè tentatur auxilium maius, vbi minus poteſt conferre. Porrò cum pars nondum eſſet diuturnitate facta admodũ ſinuoſa, nõ opus eſſet tam multis vlceribus, ſed ſatis eſſet vna aut altera ſciſſio, bene fluens. τομὴν εὔρουν, ideſt ſectionem facilè fluentem vocat Hippo. non ſolum amplam, vt Cornarius intelligit, ſed accommodatiſſimam ad expurgationem ſinus. Talis eſt quæ alta aut ampla eſt quantum oportet, & decliuis, ita ſcilicet facta, vt ſponte pus effluat, ſi fieri poteſt, ſin minus, ſaltem vt minimo negotio extrahatur. Ergo duplici ratione expectare poſſes hunc ſeruandum fuiſſe, ſi tempeſtiuè eſſet curatus, & quia minus auxilium fuiſſet ſatis, & quia quodcumque facultas tuliſſet melius. Proinde dicit, videri ſibi ſeruandum hunc fuiſſe, ſi tempeſtiuè paſſus eſſet, vnam, aut alteram ſectionem εὔροον. Vtiliſſima profectò eſt hæc lectio, ſit cuius cumque lubet, qua non tantũ narratur quid factum ſit, ſed quid faciendũ fuerit, docetur.

8 *Licon in Oeniadis cæteris quidem eadem patiebatur, dolores autem, & in crus non valde procedebant, & non eſt factus ſuppuratus, ſanus autem multo tempore. Pharmaca autem bibebat, & adhibebat cucurbitulas, & venæ ſectione vtebatur, & videbatur melius habere hæc patiens.*

Licon laborabat etiam ischyade vt Eupolemus, erat verò huic magis circunscriptus dolor in coxæ articulo, neque carnes proximas adeo occupans, nequè ad crus se effundens, vt coxæ dolorem, plærunque soluere Paulus animaduertit. Proinde non est suppuratus, vt prior, vt pote carnibus non tentatis phlegmone, sed humore occupāte articulum. Erant dolores magni, & ob altitudinem articuli, non nisi multo tempore sanus est factus. Diutinus enim est hic morbus, præcipuè cum pituitosus est, & senioribus accidit. Tunc enim vt libro. 2. prædictionum dicitur non solet finiri ante annum, & veris æstatisquè opem expectat: sed & cum iunioribus fit estque breuissimus, non ante quadragesimum diem soluitur. Ac plerunque quidem non soluitur tunc perfecte, sed mitescunt dolores, & qui priorum obliuisci non sinunt diutius durant: quin etiā per vicissitudines, vt mutationes accidunt, aut aeris, aut victus, aliquando exacerbantur, aliquando mitescunt & ita etiam curantur. Primis enim quadraginta diebus cum malum vrget, instatur euacuationibus, & alijs auxilijs magnis. Deinde leui aliqua, & quam diutius posit ferre ægrotus, curatione agitur, aliquandoque ex quibusdam interuallis, vt malum exacerbatur, aut corpus repletur, aut ob aliam occasionem videtur medico, reditur ad maiora auxilia. Sed quæ sunt ea? Venæ sectio in crure, & expurgatio, siue per elaterium, siue per quoduis aliud efficax, & crassos succos extrahens medicamentum, & cucurbitularum super ipsa coxa admotio, siue cum scarificatione, siue etiam sine ea, & inustiones. His enim quatuor auxiliorum generibus præcipuè ad hanc affectionem vtebatur Hippocra. missione quidem sanguinis, ad vacuandum, & corpus totum, & proximas venas affectę parti. Atqui vt proximæ venæ vacuentur, rectitudo venæ secandæ facit, quæ quidem dicta in vena maximè est: expurgatione autem ad expurgandum totum corpus, ac nonnihil etiam extrahendum ex affecta parte. Maximè autem extrahent ex ipsissimo articulo in extimam cutem cucurbitulæ, quæ profectò maximi vsus in omni profundo dolore, in hoc verò præcipuè, sunt. Nam qua ratione (vt medicamentorum etiam meminerim) vitari iubet Gall. 10. de compos. med. sec. loc. cap. 2. in hac affectione repercutiētia,

&

& vti in initijs solis anodinis, deinceps ex alto trahentibus, eadem adducimur, vt cucurbitulis crebrius quàm in alia affectione articulari vtamur. Nā quid aliud est cucurbitula, quam potenter extrahens auxilium? Si igitur admota cucurbitula cutem valde rubram reddiderit, scarificabimus, sin minus, scarificatione dimissa, super carne quam cucurbita traxerit, medicamentum trahens imponemus. Inustiones quibus libro de internis affectionibus vtitur (mirabiles quosdam vstionis modos reperies apud Aetium ex Archigene. 1. cap. 12. libri) partim hac ipsa ratione prossunt, partim, quod, vt in hystoria proxima dicebatur, siccant mucores, qui sunt in ligamentis articulorum & firmāt partes. Quod Hippocr. vltimis sextæ partis aphorismis apertè docet. Merito ergo hic missiones sanguinis, expurgatione, & cucurbitulis melius habebat, & his repetitis persanari potuit. Quandoquidem dicit pharmaca bibebat, adhibebat cucurbitulas, sectione venæ vtebatur; imperfecti præteriti verbis vtens, innuit non semel eum vsum his esse, neque vno aliquo tempore citra intermissionem, sed aliquoties ex interuallis. Quibusdam fortasse non probabitur quod diximus, missionem sanguinis debere fieri ex crure, quia. 6. epid sect. 5. dicit, in fluxionibus ad coxam venas retro aures secato. Et Gal. loco citato ex. 2. de comp. med. dicit a cubito primum sanguinis detractionem faciendam, ac vomitorijs vtendum, cui subscribunt Paulus & Aetius proprijs capitibus de ischiade. Porrò quidam alij exigunt, vt dicamus, non tantum in crure secandam esse venā sed & quæ vena; quæ in interna, an quæ in externa parte tali. Verum his vtrisque respondet Gale. in com. aphor. 36. particulæ sextæ dicens, Affirmare venas in cubito secandas esse ob ischiadem, neque verum esse neque consentaneum. Hippocr. velle autem ipsas malleoli venas distinguere, esse inane. Videmus siquidem (inquit) ipsum in omnibus libris suis, in partibus quæ supra hepar sunt è manibus sanguinem mittere, in inferioribus verò, venas quæ in poplite vel malleolo sunt secari iubere. Siquis vero de his (hoc est de venis malleoli) ipsum dixisse arbitretur, secare autem interiores; hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim ambæ nascuntur, quæ in poplite trifariam diuiditur. Quoniam & vna vena ad hoc peruenit

membrum, non sicuti ad manum due. Hæc Gale. quibus affirmat in malleolo nihil interesse quas venas seces verum secandas esse in cubito obischyadem falsum esse, & minimè Hippocraticum. Quod vero Gale. alibi faciendum dicit, quod hic dicit esse falsum, intellige non eodem modo esse vtrobique dictum, sed in aphorismo curari firmatam iam in parte ischyadem alijs locis imminentem & iam iā partim minantem; quo etiam tempore vomitiones quàm deiectoriæ purgationes meliores sunt, contra quàm iam firmato malo. Sed de hac re, scriptum mihi satis est in controuersijs capi. de rectitudine. De sectione venarum retro aures & de distinctione venarum in crure iterum suo loco dicetur.

9 *Athenis homo pruritu tenebatur toto corpore, præcipue autem testibus & fronte: tenebatur autem admodum vehementer, & cutis crassa erat secundum totum corpus, & velut lepram habens aspectu. Et nulla ex parte potuisset apprehendere cutem præ crassitudine. Hunc nemo iuuare potuit. Transgressus autem ad Melum vbi sunt calidæ balneæ: pruritus quidem sedatus est, & cutis crassitudo. Factus autem hydropicus, mortuus est.*

Hic affectus non tam melancholicus erat, quam lepra esse solet, sed magis ex pituita salsa, quia erat admodum vehementer pruriens. Verum constat melancholiæ etiam admistionem habuisse, quandoquidem erat aspectu velut lepram habens. Atqui profectò erat lepræ proximum malū & vt ego dixerim, lepra quædam. Erat ex melancholia, & salsa pituita, fiebat pruritus ex salsa & acido, vt siquis scalptu dilaniatæ cuti affricet salem cum aceto. Erat vero durata, ac velut crustosa cutis, congestione crassorum & siccantium excrementorum. Hic cum medicamentis parum iuuaretur, confugit ad balnea aquæ dulcis & calidæ. Verisimile est autem hunc expertum iam morbi contumaciam, qui nullis medicamentis cesisset, vsum fuisse immoderatissime balneis, à quibus merito pruritus sedatus est, & cutis crassities, balneo dulcedinem afferente salsis & acidis, & resol-

uen-

uente succos, & emolliente cutem: tam ob immoderatum vsum factus est hydropicus. Nam vt Galen. docet cap. 8. primi de simpl. med. facult. Balneum calidum refrigerat corpora, quia corpus rarefactum, transpirante immoderatius calore natiuo, frigidius efficitur. Admonemur itaq; hac historia, ne balneis calidis immoderatius vti sinamus, etiam si quis ad eas affectiones, quarum gratia ad ea venit, vtilitatẽ videatur inde capere.

10 *Athenis virum cholera corripuit. Vomebatque, & deorsum deijciebat, & dolebat, & neque vomitus, neque deiectio sisti poterat. Et vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi caliginosi, & caui erant. Et conuulsiones tenebant; ab aluo & intestino singultus. Deiectio autem multò maior erat, quàm vomitus. Hic bibit elleborum in lentium succo, & superbibit lentium aliũ succum, quantum potuit, & deinde vomuit, & coacta sũt & constiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, & lauatus est inferne valde multa vsque ad pudenda, vsque dum & superna incaluerunt, & viuebat. Postea autem die polentam tenuem bibit ex aqua.*

Cholera, ἀ χολῆς, hoc est à bile vt multi volunt, an ἀ χολάδων, hoc est ab intestinis, vt Trallianus, morbus est acutissimus pariter & periculosissimus. Plerũq; primo quaternario finitur rarissimè superat septimanam, ac fortasse nunquam, si legitimus morbus is sit. Est morbus per quem simul euertitur supernus & infernus venter, neque continere se possunt ægroti, quin simul deijciãt & vomant. Constat ergo hoc symptoma pertinere ad retẽtricem, & expultricem, esseque alterius motum nimium, alterius impotentiam. Hæc fit aut in essentia debilitata facultate retentrice, per intemperiem propriam ventris, aut ob malignam qualitatem, redundantiamue immodicam alicuius excrementi, plurimum irritata expultrice, aut, (quod plærũq; fit multarum enim causarum congressum desiderant affecta grandiora) his omnibus simul accidentibus, debilitate inquam

retentricis,& magna copia maligni excrementi. Hinc fit vt magnus præcepsq; lapsus virium hūc morbum citò sequatur, ac proinde vocis defectus, mouēdi impotentia, caligo & excauatio oculorum, & frigus extremorum. Quia scilicet non robore, sed impotentia facultatis agitur euacuatio, cum tali verò æque funduntur spiritus & excrementa. Accedit loci natura, ventriculi inquam oris, cum quo cor & cerebrū facillimè patiūtur, ac per hanc compassionem, tentantur ēt, cum procedit malū, conuulsione: singultu vero, quia est ventriculi conuulsiuus motus. In morbis huiusmodi, quibus euacuationes præter naturam coniunctæ sūt frustra, neque sine maiori periculo, tentatur adstrictio, antequam copia excrementi vacuata sit. Cū ergo euacuationes videntur procedere satis copiose, & neq; virtus adhuc labascit plurimū (ferendæ enim sunt aliquæ debilitatis notæ, propter symptomata) neq; cohibendum neq; prouocādū est, sed occurrendū solum alijs symptomatis: sin autem iam videtur processisse plusquā pro excrementorum in corpore abundantia, aut plusquàm pro virtute facultatis, sistēdum mox: sin autem irritatio, dolor & anxietas, sit maior quam pro magnitudine euacuationis, & euacuatio minor quam pro multitudine excrementorum expurgandum est, vt copia affatim vacuata vacet symptomati, quod in nimia expulsione est, occurrere. Quæ regula & in cholera & in dysenteria pariter obseuanda est. Verùm quia symptoma vel à principio vrget, & irritatio nunquàm per hunc morbū omnino tollitur, neque cum expurgamus symptoma negligere, neque cum cohibemus, irritantis succi obliuisci, debemus, sed expurgantibus debemus admiscere aliquid adstringens, & adstringentibus aliquid extergens, aut aliquid mordacitatē hebetās, aut alternatè eis vti Hanc ob causam dedit helleborum in succo lentium, & superbibit lentium alium succum quantum potuit. Vt scilicet, post medicamētum expurgans ebibitum, consulit secundo de ratione victus in acutis, ptissanam protinus dare sorbendam nō insigniter minore quàm consuetum est quātitate: ita huic superbibendū dedit succū lentium. Intelligendum autem est succum expressū cū iure bis coctarum. Talis enim, vt Dioscoridi & Galeno placet, adstringēdi vim habet, & ad choleram & dysenteriā vtilis est. Itaq; miscuit helleborum cū

suc-

succo lentium, vt expurgans adstrictorium faceret: eodem consilio quo hodie in his passionibus dantur myrobalani tosti, aut etiam tostum rhabarbarum, aut aloe, non sanè, vt mihi videtur, præter rationem, sed iuxta hanc quam secutus Hippocrates est. Sed cur dedit helleborum, quo ad supernas purgationes solebat vti, vt ex aphorismo. 4. particulæ constat, potius quàm deiectorium aliquod? Certè quia deiectio multo maior erat quam vomitus. Cum enim intestina magis affecta essent quàm ventriculus, vomitoria ex purgatione, & totius corporis euacuatio, & à præcipue affecta reuulsio fiebat. Id enim est quod in ventris affectionibus maxime timemus, non posse expurgari corpus nisi per affectam partē: vitandum ergo est id quam maxime potest atq; si ventris partes non æque laborant, per eam mouendum quæ laborat minus. Multo ergo magis in dysenteria (vt hoc dicatur obiter) vomitorijs vtendum est. Itaque accepit dictum pharmacum & euomuit, & ita (euacuato scilicet succo qui irritabat) coacta sunt, & constiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, debilitato ob effusos spiritus calore naturali, & eo qui supererat intra cor ob dolores & anxietatem recepto, vsque dum his solutis reuocaretur, reuocatusque sese in totum corpus effunderet. & a suffocatione, qua coactus constipatusq; periclitabatur, liberaretur. Vsus proinde est aqua calida infernè valde multa, faciens ægrotum in eam descendere vsq; ad pudenda, manereque ibi, vsq; dum calesceret totus. Fieri etiam potest hæc caloris reuocatio linteolis calidis, admotis brachijs & cruribus. Deinde cibatus est polenta tenui ex aqua, cibo sane tenui, vt à debili etiam facultate cōmutari posset: & lento & dulci, vt lentore hæreret, retineretur que, & alia retineri faceret & si quid reclusum, aut excoriatum maneret, obturaret & oblinirer: dulcedine verò siquid superesset irritans, obtūderet. In hunc vsum nos vtimur amylo ex iure pulli aut gallinæ. Considera hic antiquorum prudentiam circa victum debilitatorum, qui recens expurgatis, aut aliòqui spōte exhaustis, tenuis cibi exiguum exhibebant, adeo vt hic autor polentam ex aqua, non nisi tenuem, hoc est constantem pauca farina dare ausus sit. Contra ac vulgares medici faciunt, tribuentes multos bene crassos cibos cum vino. Quasi quod multis diebus ex haustum sit, vna sint

repositi

reposituri. Non esset præter rem huic ægroto cataplasmata secundum totum ventrem admouere, citra insignem calorem aut frigus, roborantia, & ventri naturaliter grata. Cuiusmodi sunt quæ parantur ex carne citoniorum, aut palmularum, cum idoneis oleis, aut vino, aut alijs succis, & farinis: aut alijs huiusmodi. Verùm Hippocrati non erat institutum dicere omnia quæ agi possent, sed quæ acta sunt, neque meum sanè omnia addere, sed quæ sunt præcipua. Celius Aurelianus libro 3, acutorum morborum cap. 21. carpit Hippocratem quod vomitum curauerit vomitu, cùm cohibere potiùs opus esset. Verùm erat Methodicus, & in solam adstrictionem, aut laxitatem, oculos intendens, & eorum quæ ex accidenti fiunt, ignarus. Nos verò vomitum vomitu solui. 6. libro docebit ipsemet Hippoc.

11 *IN larißa vxori Gorgiæ menses suppreßi erant per annos quatuor, præter valde paucos, in vtero autem quoquo versus conuerteretur pulsum exhibebant & pondus. Hæc mulier concepit & peperit, & puella viua nono mense edita est, vlcus habens in coxa, & secundæ consequentes, & sanguinis fluxus valde multus successerunt, & postridie, & tertia die & quarta etiam grumi sanguinis concreti, & febris eam tenebat vsque ad decem primos dies, & effluxit deinceps illi sanguis ruber, & intumescebat facies fortiter, & tibiæ, & ambo pedes, & alterum femur, & cibos non capiebat, sitim autem habebat fortem, & frigidißima aqua conferebat, vinum autem nullo modo. At venter post primum fœtum modicè emollitus est, valde autem non considit: sed durior erat. Dolor verò nõ aderat. Quadragesima autem die à prima excidit superfœtatio, caro, & venter considit, & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, & sana facta est.*

Haec Gorgiæ vxor habebat vterum scirrhosum, quod significabat pondus & pulsatio, quæ sentiebantur, inquamcunque partem mulier conuerteretur. Duratus enim vterus,

rus, velut alienum pondus, fertur quocunque conuertitur corpus,& arteriæ quæ comprimuntur, nitentes sese efferre, sentiuntur pulsare. Hic affectus genitus fuerit ob suppressionem menstruorum, & rursum ob hunc affectũ non fluxerint. Ita suppressi erant menses per annos quatuor præter valde paucos menses, qui illis quatuor annis fluxerunt. Nihilominus concepit, & superfœtauit. Vnde constat duritiem non occupasse vterum vsque ad os eius, alioqui non posset concipere. Concepit verò fœmellã,& cùm iam instaret tempus partus, superfœtauit. Causam superfœtandi dicit Hippocrates, libello de superfœtatione, esse quòd os vteri exactè clausum non sit. Verisimile ergo est affectionem illam diuturnam, etsi omnino prohibere non potuit oris adductionem, prohibuisse tamen exactam, vt concipere quidem potuerit, sed & superfœtauerit. Aut fortasse, non ob affectionem pristinam, sed ob instantem iam partum superfœtatio contigit. Incipit enim natura eo tẽpore os vteri iam recludere, ac proinde maius periculum superfœtationis est prope partum, quàm superiori prægnatione. Factam autem esse iuxta partum, constat, quia abortus cõtigit quadragesima die â partu,& caro informis edita. Si enim vel viginti dies ante partum esset concepta, plus aliquid, ac melius formatũ quàm caro, editum esset. Porrò constat superfœtatione etiam conceptam esse fœmellam, masculis enim quadraginta dies sunt satis ad figuram, neq; vnquam videntur esse caro. Non mirum autem impurum matris corpus, concepisse fœminas. Et cùm secunda fœtura adeo exigua esset, non potuit expellere priorem, ipsa verò corrupta est, prioris partu, intra quadraginta dies. Et partus quidem, cœpit, abortus autem succedens, perfecit iudicationem morbi veteris, ita scilicet vt solet. Cùm enim per partum tam copiosa euacuatio fiat, euenit multos muliebrium morborum partu iudicari. Itaque inquit, mulier concepit & peperit, hoc est concipere potuit, & ad per-
„ fectionem fœtum perducere, & puella viua nono mense
„ edita est, non tamen sana, sed vlcus habens in coxa, ob pra-
„ uum (arbitror) alimentum quo in vtero vtebatur, factum.
„ Et secundæ consequutæ sunt exeuntem fœtũ (vt oportuit)
„ & sanguinis fluxus valde multus (statim scilicet in ipso loco, in quo sesqui cotylam oportere euacuari, Hippocrates dicit)

dicit) ſed & poſtridie etiam & tertia die & quarta exierunt grumi ſanguinis concreti. Non tamen ſine febre tranſegit (vt quædam ſolent) neque quarta die eam reliquit (vt pleraſque earum quæ rite purgantur ſolet) ſed febris eam tenebat fortis vſque ad decem primos dies. Scilicet euacuatio primi quaternarij ceſſauit, ac proinde producta febris eſt vſque ad decem dies, quibus exire cœpit ſanguis ruber. Non enim oportet ceſſare. Ita enim dicit Hippocrates 1. de morbis muliebribus. Si verò purgatio „ puerperij primis tribus aut quatuor diebus proceſſerit, ve„ rùm poſtea repente euaneſcit, eaſdem affectiones patitur quas prior. Itaque poſt decem dies ceſſauit febris fluente ſanguine rubro, cœpit verò, motus magnitudine fortè diuulſa, putreſcere ſecunda fœtura, & proinde mulier habere ea quæ Hippocrates initio de ſuperfætatione familiaria eſſe huic affectioni dicit, his verbis. Si verò non ſtatim „ ſecedat ſuperfætatio (ſtatim inquàm ac deciditur aut pu„ treſcere incipit) dolores exhibet, & fluxum fætidum, ac „ febrem, & facies intumeſcit, tibiæ ac pedes, atque ſi pereat, cibum auerſatur donec exciderit. Quandoquidem ergo ſuperfætatio cùm rumpi incipit, febrem ſolet facere, conſentaneum eſt hanc non fuiſſe omnino ſine febre à decima ad quadrageſimam diem, ſed ſine acuta & vehementi. Omnino autem fuiſſe aliquam, ſitis illa fortis quam habuit, indicauit. Sed qua cauſa his intumeſcunt facies, pedes & tibiæ, atque huic, alterum femur? Certè per compaſſionem cum vtero debilitato hepate, ac gignente ſanguinem ſeroſiorē, qui in corpus diſtribuitur. Cur ergo hæc potu aquę frigidiſſimæ iuuabatur, & vini nequaquam? Certè ob ſcirrhos vteri, qui cùm tunc eſſent phlegmonoſi, vino exacerbabantur, frigidiſſimæ autem occurſu, attemperatio quædam & ſolatium ſentiebatur. Non tamen potus frigidiſsimæ poſſet perſanare affectionem, neque perſanata eſſet, niſi alia, eaque magna ſuperueniſſet euacuatio ex abortu. Primus enim partus affectiones veteres minuit, ſecundus ſuſtulit. Nam venter (inquit) poſt primum fætum modicè emollitus eſt, valde autem non conſidit, ſed durior erat. Sed quo pacto durior erat, ſi emollitus eſt? Certè ſcirrhoſi tumores minores facti ſunt, atq; ita vēter ea regione qua ſitus eſt vterus, durities habebat minores prioribus,

ribus, qua causa emollitus dicitur, non tamē adeo minores vt non satis sentirētur, atque ita dicitur non valde consedisse, sed esse durior, non quàm antea: sed quam pro natura. Ita etiam dicit, dolor non aderat, non arbitror quòd omnino nullus adesset, siquidem superfœtationis corruptiones dolores exhibere dicit Hippocrates libello de superfœtatione, sed non qualis antea. Nimirum phlegmonosum modum deposuerant magna ex parte scirrhi, quadragesima autem die (inquit) à prima (ea scilicet qua peperit) excidit superfœtatio, caro. Et venter considit & omnes tumores, & fluxio tenuis, & sanguis olens, quæ scilicet congesta erant putrescentia superfœtationis.

12 *MVlier in Pheris caput circum circa dolebat multo tempore, & nullus poterat quicquam opis ferre, neque cùm caput purgaretur. Meliùs autem habebat, cùm menses illi facilè prodibant. Hæc cùm caput circum dolebat, subdititijs bene olentibus ad vterum appositis, iuuabatur, & expurgabatur modicum quiddam, & cùm concepisset, reliquerunt caput dolores.*

CVM caput doleret ob suppressionem menstruorum, merito fiebat vt non nisi fluentibus illis facilè, aut in vtero concipiente muliere tolleretur. Nam perinde est quod ad quantitatem attinet vtero gerere & menses fluere, quia fętus attrahit ad sese sanguinem, & in sua nutritione consumit. Hanc ob causam prægnatione soluuntur dolores, qui ex suppressione menstruorum fiunt: quāquàm quibusdam etiam prægnatio hos ipsos dolores affert, quibus antea nō erant. Quia quibus menstrua bene ac facilè fluebant, prægnatione detinentur intra vterum. Minus autem dolere possunt partes ex vtero facilè fluentibus menstruis, quam ad vterum tractis, sicut etiam minus ad vterum tractis, quam neque tractis neque exeuntibus. Proinde prægnatio dolores tales habentibus tollit: non habētibus, affert. Porrò suppositoria odorata, aut suffitus, vterum laxare, & vias eius aperire & fluxiliores facere, ac proinde vterinas passiones, quæ ex adstrictione aut suppressione sunt, soluere, Hippocrati est celebratissimū, & vulgo notissimum.

Causa

Causa verò est in tenuitate & calore vaporum. Quod verò hæc ipsa naribus hausta præfocationes vteri augeat, quod etiam mulieribus est experimento cognitum, causa est iucunditas, quam cerebrum recipiens, & proinde otium agens, desistit à concussione, qua vterum iuuare solet, & præfocationem discutere, non aliter ac epilepsiam.

13 *MVlier Larissæ prægnans. Decimo mēse sanguis exijt illi multus quatuordecim dies, plurimùm verò tres ante pueri corruptionem. Quatuordecima excidit ex vtero puer mortuus, habens dextrum brachium adnatum lateri, & secundina tertia die, eadem noctis hora, qua puer, & alba: deinde post hæc tres dies & noctes multa moderatè prodierunt. Post hoc autem febris apprehendit duos dies & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maxime verò pectinem.*

QVASI prægnatio affectus sit decem mensium, dicit decimo mēse sanguis exijt illi multus quatuordecim dies, cum tamen dictum sit. 2. huius operis sectione 3. nouem mensium græcorum esse. Neque sanè ad id quod modo dicitur, satis est quod eo loco notauimus, puta nomen menses græcos continere partem decimi mensis lunaris, atque ita naturales & communes partus fieri nouem mensibus græcis, & decem lunaribus: neque quod ex libro de carnibus diximus, nouem mensibus græcis, & decem diebus, legitimum partum fieri. Non inquam satis est putare hic intelligi menses lunares. Nam dicit decimo mense exijt illi multus sanguis quatuordecim dies, at verò nouem menses græci, non capiunt decimi lunaris nisi nouem dies, aut quā minimū plùs aut minus, quo pacto ergo nouem decemve diebus exierit sanguis dies quatuordecim? Certè nō potuit sed intelligere necesse est, huic productam esse prægnationem vltra nouem græcos (multas enim decem græcis perfectis parere, illo loco diximus, confirmauimusq; testimonijs Hippocratis & Aristotelis) videtur sanè imperfecta esse narratio, in qua de re non adeo frequenti, quasi frequens sit agitur, neque id ipsum narratur, oportuit enim

primùm omnium dici, huic productum esse partum vltra ducẽtos septuaginta dies, quibus nouem menses græci con stant. Non tamen hoc mirum est, imperfectam enim esse hanc narrationem, atq; adeo vt ego suspicor, vetustate mu tilatam, alia ex parte intelliges. Nam cùm peperisset partu omni ratione præter naturam, tempore scilicet, quia neque nouem, neque decem perfectis mensibus, & causa, quia ob fluxum sanguinis præter naturam (præter naturam enim fluit in partu ante fœtus editum) & ipso fœtu: quia mon-struosus aliquatenus erat, cum haberet brachium adnatum lateri, cum inquam adeo præter naturam peperisset, vt ne-cesse esset multos dies post partum laborare, & multum periclitari, tamen narratio solùm continet, quæ primi se-ptem diebus à partu passa est: neque de exitu morbi quic-quam dicitur. Imperfecta itaque est narratio. Nos tamen notemus quæ acta sunt, ne fieri ita posse nos lateat. Itaque hæc cùm prægnans excesisset nouem menses græcos, iam decimum ingressa, cœpit fluxu sanguinis laborare, qui flu-xit dies quatuordecim, maximè autem vltimo illorũ qua-ternario: nam tribus diebus ante corruptionem fœtus: cor-ruptio verò contigit quatuordecima, qua excidit ex vtero puer mortuus, habens brachium adnatum lateri. Itaque ab vndecima ad quatuordecimam (qui vltimus quaterna-rius est) copiosius fluxit sanguis. Quatuordecima nocte excidit puer mortuus, tertia die eadem noctis hora qua puer exciderat, exciderunt secundinæ & alba excrementa. Expletis ergo a partus hora duobus diebus naturalibus ex cidit secundina. Quod etiam difficilis partus fuit, in natu-ralibus enim & facilibus, secundina mox subsequitur ex-euntem fœtum. Posthæc tres dies, & noctes multa prodie-runt moderatè, erant itaque insumpti iam quinque dies na turales, mox apprehendit eam febris duos dies & duas noctes, & doluit totum ventrem, & coxas, maximè verò pectinem. Non est consentaneum his septem diebus fini-tum esse morbum, sed mutilatam hic narrationem.

14 *IN Larißa Hippostenes peripneumonia videbatur me-dicis deprehensus eße, non erat autem. Principio qui-dem luctans in duro loco cecidit supinus, & insiluit in*

ipsum,

ipsum, & lauatus est frigida, & dormiuit, & grauari videbatur. Sequenti autem die febricitauit, & tussis tenebat eum siccior, & spiritus densus. Quinta die cruentum excreauit non multum, & cœpit delirare, cùm tussiebat tunc dolebant pectoris partes & dorsum, sexta autem die sanguis effluxit ex naribus, cùm sternutaßet, circiter cotylas quatuor. Ad vesperam neque loquebatur neque sentiebat, quæ quispiam faceret, aut diceret. Vndecima autem mortuus est. Quinque autem dies nunc sapiebat, nunc non, & fiebat sine febre. Sputum autem nullum excreauit, neque stertorem habebat. Neque enim erat sputum.

Hipposthenes mortuus est ex casu, videbatur verò medicis quibusdam pulmonis inflammationem contraxisse, quia febricitabat cum tussi & denso spiritu, tamen reuera non contraxerat, quod exitus apertè indicauit, cùm ad extremum vsque, neque excreauerit, neque stertorem habuerit. Sed qua ratione fuerit læsus, ex ijs quæ narrantur, oportet coniectemus. Principio luctans in duro loco, cecidit in occiput & dorsum, & aduersarius insiluit in pectus illius. Cumque oporteret mox sanguinem mitti, & frigidæ potum offerri, & pannis inuolui, ne sanguis ad contusas partes affatim accurreret, & vt is qui conturbatus effususque esset, extenuatus discuteretur, nihil tale fecit sed lauit sese frigida, & dormiuit, itaque cutem densauit, & sanguinem intro repulit, eò etiam sponte ob somnum confluentem. Quam ob causam merito grauari videbatur. Et sequẽti die febricitauit, putrescente iam succo in partibus quibus erat inculcatus, & tussis siccior tenebat ipsum, & spiritus densus ob multos affectus phlegmonosos instrumentorum respirationis in thorace. Constat vero talem spiritum fuisse etiam paruum, cùm crebrum & paruum faciant affectus dolorosi earum partium. Quinta die exereauit cruentum non multum, ruptis iam (arbitror) in lateribus venulis, & cœpit delirare. Poterat sanè hoc fieri ob affectum phlegmonosum septi transuersi, verùm ob raptum sanguinis,

ſanguinis, qui conturbatus ferebatur in caput, factũ eſſe, indicauerunt quæ ſubſecuta ſunt. Nam ſexta die ſternutauit,
, & mox ſanguis effluxit ex naribus circiter cotylas quatuor.
, Ad veſperam, eadem die, neque loquebatur, neque ſentie-
, bat, quæ quiſpiam faceret, aut diceret. Quod aut ob euacuationis magnitudinem linquente animo, aut occupato toto cerebro apoplectico modo, fieri poterat. Nam videtur autem tantum fuiſſe ſanguinis effuſum, vt ob hoc animo linqueretur, niſi forte homo erat per ſeſe debiliſsimus, proinde in alteram coniecturam magis feror, vel ob quinque ſequẽtes dies, quibus nunc ſapiebat nunc delirabat, & fiebat aliquãdo ſine febre. Nam quia delirabat, videtur cerebrum affectum, quia vero aliquando & delirio & febre liberabatur, conſtat nõ phlegmone, ſed obſtructione laboraſſe. Sæpe.n. vidimus apoplecticos, per quædam interualla ad ſeſe redire, loqui, & ſapere, vt viderẽtur circunſtantibus liberati, ac denuò occupari, idq; bis aut ter: vſq; dum tandẽ non valentes reuocari, moriuntur. Quod coniectauimus fieri, expultricis facultatis cerebri opera. Hæc enim ſi valida eſt longe pellit, & hominem liberat, ſi debilis admodũ, ne mouet quidẽ, & tunc vno perpetuo paroxyſmo moritur homo: ſin autẽ eſt inter hæc mediocriter debilis, non pellit longe, facit tamẽ ſuccos abſcedere, cum vero nõ ſatis renitatur pars quæ expulit, irruunt in ipſam rurſum. Velut in hoc homine qui cũ ſexto die apoplecticus eſſet factus, & per quinq; dies, qui ſunt à ſexto ad vndecimũ denuo occupatus, mortuus eſt. Quod vero eo interuallo nunc delirauit, nunc non, ſuccus etiã ille qui cerebrũ obſidebat, fuerit in cauſa. Eius enim agitatio, nunc plus, nunc minus cerebrũ perturbaret, atq; ob eandẽ cauſam cor, nunc plus nunc minus, in compaſsionẽ traheretur, & angeretur, ac proinde homo nunc febricitaret, nunc nõ. Sputum nullũ excreauit, quia ſcilicet nihil coctũ eſt in pulmone, neq; habuit ſtertorẽ vocat ſtertorẽ ſonitũ illũ qui fit cũ feruet ſuccus aliquis in gutture. Nã addit: neq; erat enim ſputũ, hoc eſt nõ erat ſuccus in aſpera arteria, qui eum ſonitum faceret, vt in multis moribundis ſolet. Verum hæc hiſtoria nos monet, ne caſus, aut ictus fortes contemnamus, ſed diligenter quænuper huic fuiſſe facienda diximus, facientes, multos dies in bono victu homines contineamus.

15 *SCamander in Larissa, & coxæ sphacellum habuit, & os diu luxatum. Hic sectus est sectionem magnam, & ad os vsque pertinentem, & deinde vstus est. Tunc die duodecima post sectionem spasmus cœpit, & tenuit multum. Contrahebatur autem crus hoc vsque ad costas, transiliebat autem & in alteram partem conuulsio: contrahebatur autem crus & extendebatur, & alia membra mouebat. Et maxillæ adducebantur. Hic mortuus est cōuulsus octaua post inuasionem conuulsionis. Curabatur verò tepefactorijs vtriculis, & fomentis erui totum corpus, & infusus est clyster, & exijt parum veteris stercoris, & pharmacum biliosum bibit, & superbibit, & exijt quidē, nihil autem à potione iuuatus est. Et somnus exiguus venit, & rursum bibens valde biliosum pharmacum, fortè vesperi occidente solus mortuus est. Videbatur autē plus temporis sustinere potuisse, nisi ob vim pharmaci.*

EXEMPLVM est hoc eorum, qui non curati diutius viuerent, & curati citius moriuntur. Mortuum enim esse hunc non ex veteri morbo, sed ex curatione constat, quia vigesima die à sectione est mortuus: sed & ex modo moriendi. Mortuus enim est conuulsus, vt solent scilicet qui moriuntur ex vulneribus circa articulos. Certè hic non poterat alia ratione curari quam sectione, & vstione, cum corruptionem iam ossis pateretur, satius tamen fuisset omnino non curare. Nihil enim refert curare vt morbus poscit, nisi eam ipsam curationem homo possit sustinere. Cœpit conuelli die duodecima post sectionem & ustionem, non leuiter, sed conuulsione magna quæ illum multum tenuit,
„ hoc est continenter afflixit. Contrahebatur enim crus
„ vsque ad costas, per musculos scilicet mouentes femora, qui veniunt à lumbis iuxta finem costarum. Non mirum autem, inde etiam ad ipsas costas dolorem effundi per cōmunes surculos neruulorum. Et aliquando etiam in alterā partem conuulsio velut transiliebat, itaque alterum crus præcipuè ac maximè conuellebatur, sed nonnunquam etiā vtrum-

vtrumque, atque alternate, hoc & illud. Non erat autem conuulsio facta iam, per quam contractum crus esset citra distentionem vllam, sed conuulsiuus motus per quem contrahebatur, & extendebatur. Et alia etiam membra mouebat homo conuulsiuo modo, brachia videlicet & caput, ac denique partes alias, quæ liberum motum habent. Laborabant præcipuè maxillæ, quæ per conuulsionem musculorum claudentium os adducebantur, vt non possent separari. Cùm adeo obtineret conuulsio, non mirum mortuum esse hunc octaua die post conuulsionem, quæ erat vigesima à sectione, Finitum enim est malum intra fines acutorum, & motum per pares. Sed cur hic qui mutationem in deterius accepit duodecima, mortuus est octaua ab ea mutatione, ac nō potius vigesimam quartam saltem expectauit? Cum iuxta legem constitutionis legitimæ tantum temporis superesse ab exacto principio, quantum antecesserit, oporteat? Ob id fortasse, ac etiam ob vires quas satis constare animaduerterit, dicit Hippocrates videri sibi hūc potuisse plus temporis morbum sustinere, si nihil in curatione esset peccatum. Verum proteruè admodum expurgatus, adeo vt solis octo diebus bis aut ter pharmacum valde biliosum acceperit, vi pharmaci extinctus est. Qua in re multis nominibus peccauit medicus, primum quod conuulsionem ex vulnere pharmaco forti curare tentauit, deinde quod cum tentasset, & nihil proficeret, nesciuit à purgatione desistere, quin potius lædi ægrotum non intelligens, bis aut etiam ter dedit. Certè conuulsiones, quæ citra phlegmonem vllum internum, aut vlcus, ex redundantia succorum fiunt, pharmacis solui possunt, verùm quæ post ardentem febrem, aut phrenitidem, aut euacuationem vllam copiosam, aut inflammationem internam, aut ex vlceribus fiunt, nulla re magis læduntur: nam euacuatione siccat neruos, & mala qualitate irritat pharmacum. Ex febre autem ardente, aut euacuatione, sunt sicci nerui, à vulneribus qui conuelluntur, sunt velut phlegmone tumentes. Phlegmones autem crudi læduntur ea agitatione, quam pharmaca cient, & euacuationibus non cedunt. Memini certè cuiusdam, qui cum à phrenitide conuulsiuis iam motibus tentaretur, me inuito, suasu alterius pharmacum accepit, & paulo post nulla subsecuta vacuatione, mortuus est. Sed multo grauius

peccauit hic, quòd iam vidisset ægrotum pharmaco non iuuari. Necesse est autem, vt magna si non iuuant, lædant.
, Bibit autem ægrotus pharmacum valde biliosum, hoc est
, admodum synceram bilem extrahēs, & superbibit. Quod duobus modis videtur posse intelligi, aut superbibit pharmacum idem, aut simpliciter superbibit. Est autem superbibere pharmacum, antequam motus quem ciuit sedatus sit, rursum idem pharmacum bibere. Superbibere autem simpliciter sit quiduis post pharmacum bibere. Solebant autem antiqui, vt ex Hippocrate 2. de rat. vict. in acut. accepimus, mox ab accepto pharmaco ptisanam dare sorbendam, aut forte aliud quippiam huiusmodi. Aut ergo huic ægroto datum est pharmacum valde biliosum eadem die bis, aut datum quidem semel legitimè, & iuxta consuetudinem accepta à pharmaco potione. Cum præstantur pharmaca leuia, aut etiam mediocria, nonnunquam vtiliter superbibitur pharmacum, gratia acuendi segnem motum: verum cum valde biliosa, nunquam licet id facere. Sed vtcumque huic actum sit, constare facile poterat pharmacis hominem lædi, quare abstinendum fuisset ab alterius exhibitione, nam exijt quidem, nihil autem iuuatus est à potione, & somnus exiguus venit. Euacuationes verò quæ conferentia & tolerantia carent, malæ sunt. Non mirum ergo iterum accepti, valde biliosi pharmaci potione, mortuum hominem esse.

16 *Hippocomus Palamedis in Larissa vndecim annorũ, percussus est in fronte supra oculũ dextrum ab equo: & videbatur os non esse sanum, & exiliebat ex ipso exiguum sanguinis. Hic sectus est multum vsque ad diployдem. Et curabatur ita habens os, quod & anterius statim os peperit in viginti. Tumor iuxta aurem incepit, & febris & rigor. Et diu magis tumescebat & dolebat tumor. Et febricitauit, incipiens ex rigore, & oculi tumebant, & frons, & tota facies. Patiebatur autem hæc in dextris præcipuè capitis. Perueniebat autem & ad sinistra tumor. Nihil igitur hoc læsit. Tandem febris continua tenebat*

nebat. Minus erat hæc vsque ad dies octo. Vixit autem vstus, & purgatus per catapotium, & cataplasmate tumori imposito. Vlcus autem malorum causa nulla erat.

QVANDOQVIDEM percussus est hic ab equo, videtur consentaneum fuisse vere hippocomum, idest equorum cultorem. Hi enim ab equis frequenter solent percuti, sed quia vndecim annorum erat, vix possum adduci vt credam, curam equi esse ei demandatam, sed fuisse hunc Palamedis filium, aut seruum, forte vocatum hippocomũ, & ab equo percussum esse, vt narratur. Hoc habeat vtcumque, nihil refert, modo eorum quæ ad rem faciunt, nihil omittatur. Hæc sunt, fuisse vndecim annorum, & ab equo percussum fuisse, & in fronte, & reliqua quæ narrantur, partim pertinentia ad vlceris magnitudinem, partim ad ea quæ euenerunt. Referre enim, scire, an puer sit qui vulneratus est, constat ex eodem Hippocrate libro de vulneribus capitis vbi dicit. At verò puerorum ossa, & tenuiora & molliora sunt, ea de causa quòd sanguinolentiora, & caua, & neque antrosa, neque densa, neque solida, & à telis æqualibus ac debilioribus, si similiter ac minus fuerint vulnerati, iunioris pueri vulnus, & magis & citius suppuratur, & si alias ex vulnere moriturus est, iunior seniore citius perit. Porro à quo percussus quis sit, & quo telo interrogare iubet Hippocrates in initio eiusdem libri dicens. Primum igitur capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Itaque & ab equo vulneratum fuisse, dici referebat. Sed & in fronte fuisse. Nam dictis mox addit, Postea qua parte vulnus inflictum sit. Et non multo post addit. Cerebrum enim citissimè & maximè iuxta synciput sentit mala, quæ & in carne & in osse fiunt, subtenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte. Cæterum est reliquis ossibus, id quod circa tempora est, debilissimum est. Omni verò capitis osse robustius est os verticis, & quod est retro aures, robustius est quàm totum quod in anteriori parte est, & sanè his ita se habentibus, siquis & vulneribus & telis, omnibus æqualibus ac similibus, & maioribus ac minoribus, similiter sit vulneratus, & magis: hac capitis parte os

, minus rumpitur, & contunditur, & si homo alias moritu-
, rus est ex vulnere, si in posteriori capitis parte vulnus ha-
, bet, diutius durans, morietur. Itaque graue fuit vulnerari
, ab equo, fortiter enim contundit equus calcitrans. Graue
etiam vulnerari in fronte, quamquam grauius fuisset in tem
poribus, aut syncipite. Fuisse verò puerum qui vulnerare-
tur periculum minuebat, facilius enim sanescunt eorum vl
, cera. Sed veniamus ad ipsum vulnus. Rupta est cutis fron
, tis, & carnosa membrana quæ illi substernitur, & detectum
os. Quin etiam os ipsum videbatur non esse sanum. Nam
exiliebat ex ipso osse exiguum sanguinis, quod sanè non fie
ret, nisi fisuram haberet. Quid ergo actum est illi? Certè
, quod Hippocrates ipse consulit libro citato his verbis, Cæ-
, terum si os nudatum carne fuerit, animaduersione habita
, conari oportet cognoscere, si oculis videre ac noscere nõ
, datur, an ruptum sit os, & an contusum, an solum contu-
, sum, an adsit contusio, aut fisura, aut ambo. Et si quid horũ
, os passum fuerit, detracto sanguine, paruo terebello modi-
, cè & cum cautione, os terebrare oportet. Et paulò post di
, cit, mori ægrotos, quibus os fractum, ruptum, aut contu-
, sum, nisi quis raserit, aut perforauerit. Ita factum est huic,
, quia habebat fracturam in prima lamina, sectus est multũ
vsque ad diploydem, seu secundam laminam. Terebro sci-
, licet, aut cyclisco. Et curabatur os ita habens, detectum sci
licet, & derasum satis, ac leuigatum. Et bene sanè res pro-
cesit. Nam os statim peperit os anterius in viginti, hoc est,
intra viginti dies producta est anterior osis pars, & quæ
cyclisco, aut terebra exæsa erat. Ad hanc rem plurimum
contulit ætas. In pueris enim adeo viget naturalis facultas,
vt osium etiam partes facilè pullulant. Quamquam ne in
hoc quidem autumo mox fuisse verum os quod produce-
batur, sed callum ab osse quam minimum diuersum, ob fa-
cultatis commutatricis robur. Itaque hactenus bene actũ
, est cum puero. Nihilominus vigesima tumor iuxta aurem
, incepit & febris, & rigor, & oculi tumebant, & frons, & to
, ta facies, etiam si non æquè secundum totam faciem, sed in
, dextris præcipue capitis partibus hæc patiebatur, quam-
, quam perueniebat etiam ad sinistra tumor. Hoc sanè fa-
ctum est ex fluxione, quæ vndique in exulceratam partem
perueniebat, quæque proinde, cum supra oculum dextrum
vulnus

vulnus esset, dextras partes capitis, secundum rectitudinē scilicet lateris, occupauit. Et sanè multo minus periculosum fuit hoc, quàm si occupasset sinistras. Nam vt ab Hippocrate lib. citato dicitur bis, Notam esse morituri, ex vul-
, nere in dextra capitis parte, sinistra: & ex vulnere in sini-
, stra, dextra conuelli. Eadem ratione, & tumore, & dolore corripi, contraria parte periculosius est, quam eadem, vel hac solum causa, quod magis præter rationem est. Nam quamquam Vidouidius putat hoc falsum esse, & omni ratione carere (quòd ipse nullam assequatur) tamen re vera non caret, sed qua ratione dicitur in aphorismo sectionis quintæ. Si in vulneribus fortibus ac prauis tumor non
, appareat, magnum malum, eadem si non appareat quo la-
, tere est vlcus, sed contrario, magnum malum est. Nam illud
, quidem fit fluxione ad vlcus concitata, retrocedente verò aliorsum, eo quod à vulnerata non recipiatur. Est vero magnum periculum in hoc erratico motu retrocedendi, & ipsa causa, qua non recipitur, grauis est. Nam & si Gal. id dicit fieri, quòd medici repercutientibus nimis vtantur, ego & citra hanc occasionem fieri puto, cum partis facultas emoritur, & alimentum non recipit. Contrahitur enim, ac proinde, neque redundantem succum potest recipere. Itaque contraria parte conuelli, ac tumore & dolore affici, graue esset, eadem vero parte non admodum. Nam vt alio aphorismo dicto proximo dicitur, Quibus tumores in vl-
, ceribus apparent, non valde conuelluntur, neque insaniūt.
, Proinde factum est, vt nihil hoc læderet, idest nihil homo ab hoc periclitaretur. Sed resumentes sermonem dicamus, qualia fuerint hæc mala. Tumor post aurem incepit, & febris & rigor. Febricitauit scilicet primum incipiens à rigore. Constat itaque quod intermittente. Nam quibus quo-
, tidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Tumebant
, etiam oculi, & frons, & tota facies. Ambo hæc & tumor & febris fiebant a fluxione, quæ versus vlceratam partem mouebatur. Constat verò hanc moueri non continenter, & toto tempore æqualiter, sed per partes ex quibusdam interuallis Nam & febris fiebat intermittens, & tumor & dolor quotidie, interdiu magis crescebat, & noctu hæc remittebantur. Nimirum pars recipiēs, erat pars ea capitis & faciei. Recipiebat verò quotidie denuo, & quotidie in ea

resoluebatur quod veniebat. Quare constare poterat, febrem etiam interdiu quotidie crescere. Itaque tota fluxio erat quotidiana, ac proinde & intumescentia, & febris. Sed si quotidiana erat ad pituitosam vergeret fluxio, quo pacto ergo à rigore inciperetur, biliosarum enim est hoc? Præterea qui fieri poterat, vt febris intermitteret, cum tumor, & si incrementa alternatè reciperet, nunquam solueretur? Certè fluxionem illam sanguineam bilis & pituitæ participem fuisse non mirum, imo verò consentaneum, cum non ob succi alicuius redundantiam, sed ob vlcus excitata sit. Habuerit ergo pituitæ quædam, vt motum, quædam etiam bilis, vt rigorem. Febris vero intermitteret, quòd non posset à tumore seruari, nisi cum esset tantus, is tamen etsi perpetuo esset, non perpetuo tantus. Neque sane febris intermittens ad extremum vsque fuit, sed tandem, continua febris tenebat. Quo die ab accepto vulnere hæc fieri cœperint non dicit exactè, sed minus, inquit, erant hæc vsque ad octauum diem, scilicet septimo cœperint dolor & tumor, & octauo iam fuerint conspicua. Non dicit quandiu durauerint, fortasse quia medicamentorum vi extirpata sunt, magis quàm naturæ. Vixit enim vstus, & purgatus, per catapotium, & cataplasmate idoneo tumori imposito. Quanti vsus fuerit Hippocrati vstio, sæpe iam animaduertimus. Ego quoque in parotydibus quæ ex morbis alijs, non leuibus, fiunt, cito, vel nulla expectata suppuratione, vstione vtor in ipso tumore, Nulla enim ratione melius prouidetur ne tumor recurrat, sed materia, per ipsum vlcus quod infligitur, expurgetur. Sed quo pacto concludit narrationem dicens, vlcus autem malorum causa nulla erat? Nunquid si hic vulneratus non esset, tumorem eum contraxisset? Non arbitror, neque febrem. Nam vel rectitudo, quam tumor cum vlcere seruauit, & dies quo contigit, qui erat septimus ab vlcere, id indicant. Sed dicitur nulla malorum causa fuisse vlcus, idest nullam malignam causam. Sed vlcus ea mala non attulisse, quòd malignum esset (non enim erat) sed ob corporis apparatum. Velut sæpe mortuo iam homine, iurant chyrurgi, non interijsse ex vlcere, qui tamen si non fuisset vlceratus non interijsset. Id verò dicunt, significantes, vlcus per se non fuisse lethale. Ita quidem huic vlcus nulla causa

la causa malorum fuit, id enim erat salutaris speciem præ se ferens, & carne leuiorem, & osse bene habens, tumores vero hi superuenerint ob redundantiam succorum in corpore, aut fortasse, quòd recenter vulneratus, non satis vacuatus sit. Meritò ergo huic vtilissimum fuerit, medicamentum expurgans deorsum, iuxta id quod lib. sæpe iam citato scriptum est his verbis. Cum vero in vulnere in capite homine terebello perforato, aut non perforato, osse autem denudato, tumor rubicundus erysipelatosus accesserit in facie, & in oculis vtrisque, aut altero, & siquis tumorem cõtingat, doleat: & febris corripiat ac rigor, & vlcus ipsum tum quod ad carnem attinet, tum quod ad os, bene habeat ad aspectum, & ambientes vlcus partes bene habeant, excepto tumore, qui in facie existit: & aliud peccatum nullũ tumor habeat, quod ad reliquam victus rationem attinet, huius infernam aluum deorsum purgare oportet, medicamẽto quod bilem ducit, & vbi sic purgatus fuerit, & febris dimittit, & tumor sedatur, & sanus euadit. Constat hunc locum maximè congruere cum ijs quæ facta sunt Hippocomo.

17 *IN Larissà Theophorbi filius, vesicam scabiosam habebat, & viscosam vrinam mingebat, & dolebat, cùm & inciperet mingere, & cum desineret, & confricabat partem anteriorem. Hic cum bibisset diureticum vehemens, in vesicam quidem nihil processit. Vomuit autem confertim puri simile, & bilem. Et infernè alia huiusmodi egerebat, & dolebat ventrem, & vrebatur interius. Reliquum verò corpus frigidum fiebat. Et dissoluebatur totus, & accipere nihil volebat. Huic exulcerata est aluus fortiter, à magna pharmaci vehementia. Mortuus est autem tertia die post potionem.*

NVNQVAM est agendũ diureticis, præcipuè vehementibus, in passionibus renum aut vesicæ, ex multo succo pẽdentibus, antequam purgatum totum corpus sit, reuulsumque vomitu quoad possit, & ad intestina deriuatũ, idq; faciendum

ciendum pharmacis mitibus, & malignæ qualitatis expertibus (non eatenus vt tractoriæ nihil habeant) quia quæ vehementer expurgantia sunt, vrinam etiam mouent, & mẽstruas purgationes, & vel hac ratione abortus faciunt, vt merito videbatur Auerroo. Nam si pleno adhuc corpore malis succis diureticum detur, idque debile, aut moderatum sit, certè confluere faciet in affectas vias excrementa, & congeri oppilarique, ac proinde minus exire. Sin autem detur vehemens, vt hanc etiam oppilationem possit disrũpere, habebit etiam hoc facultatem exulcerandi, qua ventriculum, & intestina exulcerabit, antequam affectum locum attingat, irritabitque ita supernum infernumque ventrem pariter, & dolore excrementa ad ventrem conuocabit, fietque, quod, vt diureticum dabatur, per accidens vomitorium, & deiectorium: sed cum magno hominis malo, cùm non facultate tractoria purget, sed exulceratoria, corrumpat. Quid ergo agendum? Certè vacuandum totum corpus prius, reuellendumque & deriuandum, mediocribus, & vomitorijs & deiectorijs, deinde medicamentis quę peculiariter respiciant vesicam vtendum. Hæc verò erunt qualia pasśio desiderabit. Si enim ardor, aut vlcus malum sit, nunquam diureticis est opus, nisi exiguis, quæ cum alijs medicamentis deducendi ea solum, causa, admisceantur. Vlcera enim petunt siccantia, ardor, temperantia, vtraque vero horum deducuntur à quibusdam diureticis. Si vero morbus sit cacochymia earum partium citra dicta duo mala, aut inflammationem nondum indicantem, diureticis est agendum. Suffecerint verò vacuato expurgatoque iam corpore, minora exulcerantibus. Huic igitur vesicam laborare scabie ob cacochymiam partim pituitosam & salsam, partim biliosam & acrem, indicabant symptomata, & exeuntia. Scabièm enim indicabant, pruritus qui ad pudendum quoque pertingebat, & dolor quem cùm inciperet, & cùm desineret mingere, sentiebat: fuisse verò causam pituitam salsam, quòd viscosam vrinam mingebat, & puri simile euomuit. Quod sanè pus non fuisse constat (quæ enim suppuratio in ventre rumperetur?) Sed crudum succum candore & crasśitie puri similem. Itaq; pituita erat, hanc salsam esse ipsa vrinæ computrescentia faceret, indicaret verò mordicatio: quæ etiam bilem referebat,

ferebat, præterquam quòd copioso etiam vomitu est reiecta. Dolere verò, incipiente & desinente mictu, omnis exulcerationis aut corrosionis viarum vrinæ, commune est. Dolores enim non cientur, cùm sentientes partes succo mordente plenæ sunt, sed cum primum perfunduntur, vt incipiente mictu, neque cum quietæ sunt, sed cum mouentur, vt desinente mictu, quia sese exprimunt. Vtrunque enim dolendi occasio est, primus occursus, incipiente, & expressio, desinente mictione. Huic, cum quiduis agendum esset potius, datum est diureticum vehemens (cantharides arbitror, aut aliud quippiam tale) vnde euenit ob medicamenti malignam vim, & corporis magnam cacochymiam exulcerari ventrem maligo vlcere, & vri, ac proinde viribus dissolutis, & toto corpore refrigerato, & accipere nihil, neque cibi neque potus (hoc enim euenit ita affectis, etiam si vrantur) volentem, mori.

18 *VXor antimachi in Larissa prægnans erat circiter quinquaginta, & reliquo tempore, præ fastidio à cibo abstinebat, & septem dies dolebat locellos, & dolebat cor. Et febris ipsam surripuit. Non deijciebat hoc tempore. Huic datum potu est elaterium vehementius quam oportebat. Et euomuit bilem combustam, & à cibi abstinentia & à febre. Etenim neque potu vtebatur vllo. Pauca autem & violenter vomuit, & grumosa. Ac deinde commota est, & emisit ipsam, & videbatur debilitata, & nolebat epota aqua euomere. Post hoc autem dolor corripuit illam fortis infra in aluo. Exulcerata enim est à pharmaco, & deiectum illi statim est, post, stercus, subcruentum ramentosum. Semper autem plus fiebat, & debilitas, & cibi fastidium, & purgationis erant quinque cotylæ. Sistebatur autem aluus aqua multa infusa per ventrem. Aliud autem nihil poterat conferre. Mortua est circa mediam noctem. Videbatur autem posse viuere, si posset bibere aquã, & vomere statim, antequam deglutijsset.*

Mvlier hæc cum vtero gereret fere iam dies quinquaginta, correpta est dolore vteri, & oris ventriculi. (Nā hanc partem vocabant veteres cor, & hæc plurimum ad compaſsionem cum vtero trahitur) & febre: quæ ſeptem dies ipſam tenuerunt. Erant verò illi hæc ſymptomata: præ faſtidio vix quicquam capere poterat (quod non illis ſolum ſeptem diebus, ſed reliquo etiam prægnationis temporē contigit) & eo tempore (quo febricitabat ſcilicet) nō deijciebat. Huic datum eſt pharmacum expurgans vehementius quam oportebat. Octaua arbitror die. Nam mortua eſt mulier eadem die qua accepit pharmacum, laborauit autem ſeptem dies. Aut ergo ſeptima ipſa accepto pharmaco mortua eſt, aut quod eſt magis conſentaneum, exactis ſeptem diebus febris, datum eſt, pharmacum octaua. Nam non erat rationi conſonum, ipſa ſeptima, non expectata mutatione, ſi quam dies afferret, pharmacum dari Datum ergo eſt die octaua, & euenit, vt euomeret bilem cōbuſtam. Combuſta enim fuerat & à cibi abſtinentia, & à febre. Non mirum autem adeo exuſtam eſſe. Nam non ſolum abſtinebat à cibo, ſed neque potu vtebatur vllo. Quoniam autem cibus & potus bilis feruorem temperant, conſtat eorum abſtinentia, exuri, acrioremq; fieri, præcipuè accedente febre. Vt hinc conſtet, non admodum arcendos ab aqua eſſe, eos qui ex ſyncera bile febricitant. Eius enim ſucci, vt alio loco monſtrauimus, alteratio, vſtio eſt, potiuſquam putreſcentia. Quare cum concoctio contraria non ſit vſtioni, vt putreſcentiæ, in talibus ab attemperatione expectandum auxilium ſit, potius quàm à concoctione. Quare aqua largius vtendum. Hæc ergo mulier, cum neq; potu vteretur vllo, non mirum exuſtam illi fuiſſe bilem. Euomuit ergo violenter paucam bilem, & in grumos coactam (craſſeſcit enim vſtione etiam bilis, fitq; vitellis ouorum ſimilis) deinde verò (hoc eſt poſt difficilem illā paucæ bilis vomitionem) commota eſt iterum, & conturbata, & emiſit ipſam copioſius. Non tamen ſubleuata eſt, neque melius habere cœpit ſed videbatur debilitata. Et cum daretur ei aqua tepida, vt facilius euomeret, & ſiquid malignum, aut medicamenti, aut humoris ventriculo hæreret reijceret, nolebat accipere. Quia arbitror non poterat, ob magnam ventriculi & gulæ corruptionem. Deinde deſcendente

dente pharmaco, corripuit illam dolor fortis in aluo; exulcerata enim eſt à pharmaco, & vt par erat exulceratis inteſtinis, deiecit poſt ſtercus (hoc enim omnium primũ exit in purgationibus) ſubcruentum, & ramentoſum, ex fruſtulis, ſcilicet inteſtinorum, quæ excidebantur. Creſcebat vero malum, & ſemper plus fiebat, dolor ſcilicet maior & debilitas, & cibi faſtidium. Non quidem hæc ob magnitudinem vacuationis, erant enim expurgationis præter ſtercus quinque cotylæ, ſed ob ingentem vſtionem, & magnã, malignamque exulcerationem. Quod quidem a iuuantibus & nocentibus cognoſci poterat. Nam ſiſtebatur aluus, & miteſcebant dolores aqua multa infuſa per ventrem, & nihil aliud poterat conferre. Nimirum conquieſcebat feruor occurſu aquæ frigidæ, non potuit tamen affectionem ipſam curare, neque mortiferam pharmaci vim extinguere, ſed mortua eſt circa mediam noctem. Mirum ſane eſt hanc non abortiſſe dato pharmaco vehementi, cum ne expurgans quidem vllum, niſi in maximo diſcrimine dari debeat, ſecundo prægnationis menſe. Sed id fortaſſe factum eſt, quia præuenit mori, alioqui non potuiſſet non corrumpere fœtum. Videbatur (inquit) poſſe viuere, ſi poſſet bibere aquam & vomere, antequam deglutiſſet, non quidem antequam vllo modo deglutiſſet. Nam qui poſſet vomi, quod non eſſet deglutitum? Sed antequam aqua in fundo ventriculi reſediſſet. Maximum profecto remedium vbi vehementius quàm oporteat medicamentum datum eſſe ſentitur. Id vero fieri deberet in hac, atque adeo in alijs omnibus, antequam pharmacum ad inteſtina deſcenderet, poſtea enim clyſteribus attemperantibus & extergentibus inſtandum fuiſſet potius, vt in dyſenteria, atque interim infuſione aquæ frigidæ. Sed conſidera Hippoc. non dicere videri poſſe viuere ſi bibiſſet aquam & vomuiſſet, ſed ſi potuiſſet bibere. Nam etiam ſi coacta arte quapiam, aquam in ventrem recepiſſet, atque ita vomuiſſet, non poſſet, quantum ſuſpicor, tantopere iam læſo ventriculo, liberari. Verum ſi poſſet bibere, ventriculus multo minus læſus eſſet, atque ita poſſet viuere. Itaque aquam bibere, & vomere, remedio fuiſſet, poſſe bibere fuiſſet minoris noxæ ſignum, vt non poſſe, fuit pernicioſum.

19 *Famula Onesidemi in Larissa vlcerata est ventrem, & intestinum, a bile sponte commota, & prodibat sursum ac deorsum bilis, & sanguis. Et febris tenebat. Huic debili datum est pharmacum deorsum purgans, debile, potabile, aquosum, & paucum. Et vomuit ab eo multum, & deorsum subiyt plus, & vesperi rediyt. Postridie febris erat, sed debilis. Venter autem vlcerabatur, & adhuc egerebat eadem. Tertia autem mortua est vesperi. cum febris ipsam corripuisset valde fortis. Hæc autem videbatur omnino moritura, minimè verò quod aquam frigidam bibisset, vsque dum vomitus tenebat. Postquam autem refrigeratus est venter superior, purgatus per aquam, succo frigido postea epoto, ita infusum per clysterem est.*

Mira morbi celeritas, & mira etiam diligentia medicorum, qui tribus diebus tam multa circa ægrotantem fecere. Qui & si morbum superare non potuerint, quod is esset omnino insuperabilis, tamen hac causa commendandi sunt quòd morbi impetum agnoscentes, pari celeritate properarunt auxilijs instare. Passa est hæc citra vllam externam occasionem, quod postremis diebus vxor Antimachi à pharmaco. Nimirum bile pernitiosa commota sponte & influente in ventriculum, & intestina, ea omnia exulcerata sunt adeo, vt sursum ac deorsum prodirent bilis & sanguis. Fuit itaque hic cholera morbus, verum cum febre, eaque tertiana continua. Solis enim tribus diebus licet eam figuram animaduertere, cum prima die febris ipsam tenuerit, quæ postridie debilis facta est, tertia autem rursum corripuit valde fortis. Figura febris sequuta est communem conditionem bilis, sed exulceratio tanta repente facta, illius qualitatem deleteriam. Estque hoc magnum quoddam exemplum venorum, quæ in nostris corporibus sponte gigni solent. Sed quæ acta sunt consideremus, vt enim raræ vehementiæ fuit morbus, ita raro quodam medelæ genere est curatus. Huic mox in ipsa prima die datum est pharmacum deorsum purgans, non sanè vehemens, vt

vxori Antimachi, sed debile, quia & ipsa erat debilis. Datum verò non solidum, ne forte partibus hæreret, sed potabile & aquosum, hoc est in aqua dissolutum, vt facile elaberetur. Paucum autem, quod multum non videretur posse sustinere. Vomuit ab eo multum, & deorsum subijt plus, proindeque, vt fieri solet, cessauit aliquantisper vacuatio. Quoniam verò exulceratæ fuerant internæ partes, non potuit cessare fluxio, atque ob id vesperi eadem die redijt vomitus, & deiectio. Postridie febris erat, sed debilis, venter autem adhuc vlcerabatur, & egerebat eadem, puta bilem & sanguinem. Tertia die febris ipsam corripuit valde fortis, à qua ea die mortua est. Hæc (inquit) videbatur omnino moritura. Hoc est nulla ratione videtur seruari potuisse, sed fuisse morbum omninò insuperabilem. Minimè verò quod aquam frigidam bibisset, hoc est minimè verò videbatur moritura, quod aquã frigidam bibit, atque omnino refrigerantibus vsa est. Imò verò si seruari potuisset, hac maxime ratione esset seruata, quia fuit curatio accommodatissima, in tanto bilis feruore, curatione adeo refrigeranti vti. Continet igitur hic modus dicendi commendationem curationis, & hanc argumentationem. Morbus hic erat insuperabilis, quia non est mortua ægra ob curationem quæ adhibita est, imo vero hac esset seruata, si seruari posset. Sed quæ fuerit hæc curationis ratio explicemus. Datus est illi potus copiosissimus aquæ frigidæ, adeo vt non bene ventriculo caperetur, & ob id euomeretur, & postquam ita est refrigeratus superior venter, & per aquam purgatus, rursum quantitate minori datus est, vt retineretur succus frigidus, vt gelida aqua, aut succus aliquis refrigerans, vt plantaginis, aut rosarum, aut vuæ acerbæ. Et idem succus per clysterem infusus est. Hæc omnia merito fiebant, vt, si posset, tam ardenti bili æquali refrigeratione occurreretur. Acta verò fuerint hæc, secunda & tertia die, prima enim non possent simul cum expurgatione. Curatum ergo imprimis est succi copiam minuere, mox currere eius qualitati. Verum fecit humor morbum incurabilem, antequam possent medici arte repugnare. Vide quam diuersa fuerit ratio curandi hanc famulam Onesidemi, & virum illum quem Athenis cholera corripuit, cum eodem laborarent morbo. Vt intelligas quanto me-

to melius doceatur medica praxis per exempla, quam per capita morborum.

20 *EVdemus in Larissa hemorrhoydas habens fortes valde, & diuturnas, cum exanguis existeret, bilis commota est, sed cum corpore mitius egit, & aluus inferior turbata est, excreuit biliosa, & hęmorrhoydes intumescebāt. Pharmacum deorsum magis deiectorium bibens, purgatus est bene, & mox superbibit succum, & magis perturbatus est, & dolor circa hypochondria consistebat. Huic manus admota est hæmorrhoydibus, cum adhuc aluum nō bene haberet, sed indigeret curatione, & vomuit, deinde autem accedente cancro febris corripuit, & non dimisit donec occideret. Quandoque etiam cum rigor subrepens dimisisset, febris venit & prodijt ipsi bilis & flatus, & partim prodibat, partim intus erat. Et dolor in ventre. Hæmorrhoydes vero erant extra intestinum rectum, quæ alio tempore à purgationibus inceperant. Et flatus per ipsas prodibat in principio.*

Hic mortuus est ab hæmorrhoydibus, intempestiuè curatis per chyrurgiam. Quia cum bilis in corpore alioqui cacochymo agitata esset, primum sponte ac perinde etiam pharmaco deorsum expurgante, & non esset perfecta purgatio, sed adhuc aluus curatione indigeret, tentata est curatio chyrurgica hæmorrhoydū, cum oporteret prius perpurgari corpus, & bilis motum sedari, & aluum liberari à noxa, si quam bilis intulerat. Euenit ergo, vt excissæ hæmorrhoydes, aut vstæ, cancro tentarentur. Cum illæ nō essent intra ipsum intestinum, sed in podice exterius, vt quædam etiam solent, tamen fistulis perexiguis cum intestino communicabant. Quo factum est, vt flatus per ipsas hæmorrhoydas exiret. Quod quidem primum sentiebatur sternutando (quia commouentur concutiunturque sternutatione omnia) deinde verò etiam citra hunc motum.

Ex can-

Ex cancro eius partis excitata est febris ac febre & corruptione procedentibus, mortuus homo est. Hippocrates libello de hæmorrhoydibus docuit duas rationes chyrurgicas curandi hæmorrhoydas, alteram quidem vstione non violenta, sed ita vt sustineri possit siccante, ferro candente non tangente hæmorrhoydas, sed propè posito: alterã excissione. Hic non dicit qua harum vsus Eudemus sit, neutra sanè vti debuit, antequam reliqua vẽtris mala, & bilis purgatio conquiescerent, verisimiliùs autem est, scissione esse curatũ, quia vsta quam scissa, minus tentantur cancro. Accedit quòd erant hæmorrhoydes externæ, & quæ facilè poterant curari ferro, vt non esset igne opus. Verùm præsenti historia admonemur, ne temerè permittamus hæmorrhoydas curari (periculosè enim tractantur ferro aut igne) ac nunquã prorsus, non perpurgato corpore. Sed enarremus literam. Eudemus in Larissa hæmorrhoydas habens fortes valde & diuturnas (non sanè cæcas sed fluentes multum, siquidem exanguẽ ipsum fecerant) cũ exanguis existeret, bilis commota est. Hæc verba plurimũ videntur spectare, ad illud quod Auicena dicit, sanguinem esse frenum bilis, siquidem velut causam reddens, dicit, cùm exanguis existeret, bilis commota est. Quod certè, hactenus verum est, ꝙ cùm sanguis sit succorum moderatissimus, alios omnes tẽperat, atque in illius penuria, alij omnes synceri fiunt, & ob exorbitantes qualitates, naturæ magis molesti. Velut in hoc, quia erat hæmorrhoydibus factus exanguis, bilis molesta esse cœpit, natura partium, ac proinde commota est. Sed cum corpore mitius egit, hoc est reliquũ corpus parũ læsit, sed in aluũ decubuit, atque ita aluus inferior turbata est, & excreuit biliosa, & hæmorrhoydes qualitate bilis exeuntis exacerbatæ sunt, & naturæ nixu, intumescebant. Bibens pharmacũ, deorsum magis deiectoriũ, id est expurgãs per inferna (ponitur enim comparatiuũ pro positiuo) purgatus est bene satis. Et mox superbibit succum. Non dicit quem succũ. Suspicor huic datum esse, cùm putaretur iam bene expurgatus, succum aliquem frigidum, vt fieri solet, atque vt famulæ Onesidemi factum est, attẽperandi gratia (is fuerit cremor ptissanæ) & magis perturbatus est, vtpote nõ perpurgatus. Et dolor cõsistebat circa hypochondria, q̃d multos succos in medio fluxu cõstitisse, atq; hæsisse cir-

ca hypochondria, significabat. Huic manus admota est hæmorrhoydibus, hoc est chyrurgica curatio hæmorrhoydum adhibita est, cum nondum aluum bene haberet, sed adhuc indigeret curatione corporis totius & alui. Et vomuit, in ipsa arbitror chyrurgica curatione, præ anxietate, & perturbatione. Quod iam hinc significabat difficultatem eius curationis, & malam tolerantiam, atque adeo intestina læsa esse per consensum cum podice, & ventriculũ per consensum cum illis. Quæ sanè omnia inde nata sunt, quòd aluo adhuc male habente, curatio illa laboriosa, tentata est. Sed quod omnium fuit grauissimum, deinde accedente cancro in parte qua excissæ sunt hæmorrhoydes, febris hominem corripuit, & non dimisit donec occideret. Quod factum est bile atra & maligna, quæ in corpore adhuc cacochymo abundabat, ob dolorem & exulcerationem, eo accurrente, & faciente vlcus cancrosum, & proximas partes exedente. Sunt verò ibi partes, quarum exesione citò quis mori possit. Nam intestinum, & vesicæ ceruix. Non tamẽ hæc tam citò exesa sunt, neque homo tam breui mortuus, quin aliquot dies durarit cum febre & cancro. Quibus diebus etiam tenebatur dolore ventris, ex bile & flatu, quæ partim exibant, partim intus manebant, vtraq; ratione cruciantia. Bilis verò ob cacochymiam corporis influebat in intestina, flatus ob debilitatem naturalis caloris gignebatur, quandoque verò, hoc est aliquibus diebus inordinatè intercurrebat rigor, & eo cessante febris veniebat: velut paroxysmi febrium erraticarum per febrẽ continuam inter currentes. Cuius causa, & in bile esse poterat, & in cancro, in bile quidem cùm inordinatè aliqua eius portio maior solito, & acrior moueretur, quæ mordicatione primùm faceret rigorem, putrescentia deinde febrem. In cancro verò, cum contingeret particulam aliquã acrioris sensus exedi. Dicit deinde quales essent hæmorrhoydes, & qua ex causa fieri illi homini incepissent, & quousque essent progressæ. Accidit hæmorrhoydibus esse magnis, aut paruis, multis, aut paucis recentibus, aut inueteratis, internis aut externis, cæcis aut fluentibus. Tot cùm sint hæmorrhoydum differentiæ, has dixit, iam fuisse magnas, & diuturnas, & fluentes, nunc dicit, fuisse extra intestinum rectum. Quot fuerint non dicit, non tamẽ adeo refert

fert sciri. Constat fuisse plures vna. Alioqui dixisset hæmorrhoydam. Dicit has alio tempore à purgationibus incepisse, hoc est causam procatarticam à qua cęperint fuisse, quòd quondam, ob alias affectiones, purgationibus assiduis, aut clysteribus, aut glandibus vteretur. Vt scias, merito multos horum vsum refugere, metu hæmorrhoydũ. Primùm quidem igitur ex hac occasione inceperunt, deinde verò vetustis factis, euenit, quod multis solet, ex hæmorrhoydibus ad intestinũ fistulas fieri, quod inde cõstare poterat, quòd flatus per ipsas prodibat. Constat vero fuisse fistulas tenuissimas, & vt euenire solet, inuisibiles, quia flatus tantum prodibat (alioquin exirent & fæces) ac multo magis in principio, hoc est cùm primum fistulæ fieri cępe-runt. Tunc enim nõ nisi per sternutamentũ prodibat, iuuãte flatus impulsum, illa cõcussione. Postea verò etiam sine sternutamẽto, fistulis scilicet factis aliquantulũ maioribus.

21 IN *Larissa vir vulneratus est cominùs ex manu hasta posteriùs, & summum eius penetrauit infra vmbilicum, liuidum & tumidum, & percurrit multum spacium. Postquam autem vulneratus est, deinde dolor tenuit primùm fortis, & intumuit venter. Huic datum est postridie pharmacum deorsum purgans & egessit modicum cruentum, & mortuus est. Videbantur huius intestina non esse sana, & aluus esse plena sanguine.*

CERTE luce clarius erat, huic homini transfixa esse intestina, ac venas multas dirruptas, effusumq; interiùs sanguinem, & ex loco quo transfixus est, & ex teli magnitudine, & ex liuore & tumore qui sub vmbilico per bonam partẽ hypogastrij decurrens conspiciebatur, & ex dolore ingenti, & vẽtris tumore. Quapropter ille meritò mortuus est postridie, & expurgatio temerè tentata est, cùm fuisset potius nihil agendũ, vt in manifestè morituro homine. Ego vero, vt in initio huius libri quinti dixi, nihil minus putò, quam omnia quæ hic narrãtur facta, Hipp. fecisse, sed quædam ipsum, quædam alios, eum vero omnia, quæ in eius notitiã peruenerint, experimẽti causa, notasse, & rerũ euẽtus,

22 *APelleus Larissæ habebat ætatem ferè triginta annorum, aut parum deerat. Tenebatur autem morbo. Corripiebatur autē magis noctu quam diu, in somno. Egrotauit autem ferè duos annos ante mortem. Vomebat autē bilem rufam, aliquando cum excitaretur. Vomebat autem etiam nigram. Hic à capite, purgatione forti valde, & in multum tempus purgatus, & cum pharmacū bis bibisset, sex menses ipsum præteriuit. Erat autem multiuorus. Habens verò corpus biliosum, luctatus multū, valde riguit, & febris ipsum corripuit, & morbus in noctem. Sequenti autē die videbatur sanus esse, & rursus altera die. Sequēti verò nocte, morbus eum inuasit cœnatum post primum somnum, & tenuit eum noctē & diē vsque ad horam cenæ. Mortuus est antequā resipisceret. Cōuellebatur circa dextras partes primū, & faciem, & reliquum corpus, deinde in sinistris: & cum videretur esse quietus comate tenebatur, & stertebat, & rursus succedebat morbus.*

Hic iuuenilem ætatem agens, morbo comitiali ex bile & melancholia, per consensum arbitror cū ventriculo, correptus est, quo per duos annos ægrotauit, vsque dum mortuus est. Nimirum morbus comitialis, inter alios, familiaris est iuuenili ætati, vt in aphorismo tertiæ particulæ dicitur, præcipue verò qui ex bile vsta sit. Non enim quia nō conuellebatur mox toto corpore, sed circa dextras partes primum, & faciē & reliquum corpus (secundum idem scilicet latus) deinde in sinistris putandū est, non fuisse morbū comitialē. Qui enim alius esset, cùm esset passio apoplectica cum tanta partium conuulsione? Certè sæpe occurrunt multi tum pueruli, tum grandiores, quos epilepsia laborare medici omnes dicunt, quòd secundū alterum latus, aut secundum partes quasdā, non autem toto corpore conuellantur. Neque immerito, vt enim febris quodcunque genus, & alius quicunque morbus, potest esse exquisitus, aut non exquisitus, ita passio quæcunq; apoplectica, tunc dicatur esse exquisita, quū eius definitio exactè ei cōgruit, cum

verò

verò aliquid deficit, non exquisita: ea tamen esse dicetur, cuius rationē maximè assequitur. Velut siqui sine sensu & motu libero cadit, toto corpore concutitur, exquisita epilepsia laborat: si verò altero tātū latere cōuellitur, epilepsia etiā laborat, non tamen exquisita. Dicitur tamen meritò epilepsia quòd sit apoplectica passio cū cōuulsione. Atqui fortasse, vt omni epilepsiæ cōgrueret, esset potior definitio hæc, passio apoplectica cum conuulsione, quam conuulsio vniuersalis. Eueniebat huic quod in multis epilepticis fieri vidimus, conuulsiuū motum non esse perpetuū toto paroxysmo, sed interrumpi quadam quiete, nihilo meliori ipso concussionis motu. Iacent enim plurimi illorū vt mortui, sine sensu & motu, & ex quibusdā interuallis concutiūtur, vt quodāmodo vnus paroxysmus fit, quodāmodo multi, & repetentes. Nam obstructio ita iacentibus soluta non est, alioqui redirent ad sensum, conuelluntur autem ex interuallis. Huic ita eueniebat. Corripiebatur autē magis in somno noctu, quàm diu & vigilans. Quod sanè leuioris passionis erat, quam si cōtra fieret. Nam cum somnus fiat obstructione quadā cerebri, & apoplecticæ omnes passiones maiores obstructiones illius sint, certè ipse somnus, alioqui paratos, ad ipsas passiones potest trahere, vsq; adeo enim cū illis habet analogam naturam, vt ipse somnus factus profundior, & solutu difficilior, in apoplecticā passionem abeat, & incubus à catocho hoc solum discrepet, quod dormientium solùm sit. Quæcumque ergo apoplectica passio inuadit vigilantes, vehementior ob hanc causam est, quam quæ dormientes. Hic igitur cum ad cerebri obstructiones paratus esset, somno profundo capiebatur, & ob hanc causam conuulsione quæ cum interquiescebat, somnus profundus cum stertore supererat, qui & ipse apoplectica passio, ab exquisita apoplexia quam minimum distans erat, & rursum redibat conuulsio. Fuisse hunc morbum per consensum cum ore ventriculi, & ex bile vsta, illud declarat, quòd cum excitaretur, simulque liberaretur à morbo, vomebat aliquando bilem rufam, aliquando etiam nigram.
" Hic purgatus est â capite medicamento forti valde, &
" in multum tempus, & pharmacum bis accepit. Hoc est purgatus est bis pharmaco valde forti, & ex capite peculiariter educente, & purgatio durauit per aliquot dies,

vt fieri solet cum vehementius pharmacum est acceptum,
& his actis, sex menses ipsum præteriuit morbus. Hoc est
sex mensibus non est correptus à morbo, cum superiori-
bus decem & octo mensibus crebro corriperetur. Dices,
quorsum datum est pharmacum cephalicum, homini, per
consensum cum ventriculo laboranti? Aut rursum dices, nô
laborasse per consensum cum ventriculo, quandoquidem
pharmaco cephalico adeo adiutus est. Sed scire oportet;
partes quæ grauiter per consensum cum alijs, ob succum
aliquem aut vaporem qui transmittatur, laborant, per sese
non esse sanas(nam alioqui non compaterentur) sed habe-
re in sese morbosum apparatum ob quem facilè in com-
passionem trahuntur: pręcipuè autem cum morbus iam in-
ueterauit. Omnis enim sympathia diuturnitate transit in
idiopathiam. Ob hāc ergo causam capitis expurgatio huic
profuit. Verum cum prima morbi radix non esset extir-
pata, recurrit malignius. Fuisse verò morbum hunc in cere-
bro per consensum cum ventriculo, & in hoc per consen-
sum cum toto corpore, constat ex ijs quæ subdit, narrans
, causas quibus morbus lethaliter redijt dicens, erat autem
, multiuorus, habens verò corpus biliosum, luctatus multū
valde riguit. Itaque quia erat multiuorus ventriculo patie
batur, & quia erat corpus valde biliosum, confluebat in il-
lum bilis, & cum ob voracitatem, & ob malam corporis
naturam multa excrementa collegisset, luctatus vehemen-
ter, rigore, & post eum febre correptus est, agitatione &
putrescentia excrementorum, & morbus comitialis redijt
in noctem. Sequenti autem die, & rursum altera die, vide-
batur sanus esse & sine febre, sequenti verò nocte cœnauit
lautè, & inuasit eum cęnatum morbus, tertia scilicet nocte
(vt erat biliosus) post primum somnum & tenuit eum vi-
gintiquatuor horas, noctem & diem, vsque ad horā cœnæ,
, & mortuus est antequam resipisceret, hoc est cum expecta
, retur fore vt tunc resipisceret, vt qui ab apoplecticis pas-
sionibus euadunt, solent, mortuus est. Hic certè ab exerci-
tatione, & ab intempestiuis cœnis, læsus magnopere est.

23 E*Vmelus Larissæ, rigida habuit crura, & manus &*
maxillas, & non poterat extendere aut flectere, nisi

alius

alius flecteret, aut extenderet, neque maxillas diducere, nisi alius diduceret. Aliud autem nihil poterat, neque comedebat, nisi mazam, & mulsam bibebat. Vigesima die sedens cecidit supinus, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et ipsi vertigo offusa est. Et paulò post resurgens. sanus erat, & soluta sunt omnia, præterquam quòd post somnum, cùm excitabatur exiguum quiddam ligati erant articuli. Anni autem erant duodecim, aut tredecim, ægrotauit autem tres, aut quatuor menses.

Sæpissimè euenit vt passiones quædam tardæ, & solutu difficiles, superueniente aliqua alia acuta & graui soluantur, sitque acuta passio tardarum iudicatio, cito scilicet insumpta materia, quæ antea lentè molesta erat, & noxia. Velut huic puero euenit, qui cum tres iam aut quatuor menses malè haberet secundum articulos, & difficilè moueretur, postremo cæpit malum ingrauescere, adeo vt haberet crura rigida, & manus & maxillas, ita scilicet vt non posset extendere, aut contrahere, nisi alius contraheret, aut extenderet, neque posset os aperire, aut manducare, deducens maxillas, nisi alius diduceret, ac proinde vteretur solum maza, pulticula scilicet ex polenta & aqua, & mulsam biberet. Vigesima die ex quo cæpit rigidas habere partes, cũ sederet, vertigo ipsi offusa est, vaporibus crassis qui distentos tendones musculorum in artubus & maxillis tenebant, caput occupantibus, & cecidit in occiput, & caput fortiter ad lapidem allisit. Et sine sensu a cmotu, vertigine prope accedente ad apoplecticas passiones, tantillum fuit, sed mox cerebro, vt est membrum nobile, & proinde forte, discutiente flatus, surrexit, & sanus erat. Hoc est mox sanum se sensit, non solum ab hoc paroxysmo, sed & à priori malo. Soluta enim sunt omnia, præterquam quòd deinceps recens excitatus à somno, exiguum quiddam videbantur esse articuli ligati. Nimirum contraxerant huius articuli debilitatem, somnus verò vaporum effluuia cohibet, quos imbibentia ligamento, faciebant articulos videri ligatos, vsque dum vigilia vapores absumeret, & articulos laxaret. Tristis sane abscessus est, qui in membrum adeo prin-

ceps fit, fit tamen etiam hic sæpe vtiliter. Atque adeo in omnium morborũ paroxysmis, eorum materia copiosius absumitur. Nam & in febribus nox quæ paroxysmum antecedit grauis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit, & epilepticos etiam vidi sæpe, aliquot diebus antequam paroxysmo corriperentur, ex grauitate quadam corporis, & displicentia, suum malum præsentire, sequentibus verò hilariores esse, ac velut ab incumbente põdere liberatos. Hoc idem euenit huic ægroto, qui cũ duodecim annorũ esset, puerilibus adhuc morbis erat opportunus, in quibus sunt omnes qui ad cerebrum spectant, qui in adolescentia solui solent ætatis mutatione.

24 *IN Larissa virgo quæ sanguinem vomuit non multum, suppurata facta, febribus superuenientibus, non liberatur, vsque dum tandem mortua est tertio mense, ante mortem autem obsurduerunt ei aures & non audiebat, nisi quis valde clamasset. Verùm ante sanguinis vomitum debilis erat.*

Aphorismo. 37. sectionis septimæ ita est scriptum. Quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem salutare: si verò cum febre malum. Galen. in commentatione dicit, febres cum sanguinis vomitu significare inflammationem ventriculi, non qualemcunque, sed magnam & semper augescentem: scimus verò inflammationes maximas, suppurari solere, maximeque in suprema parte ventris consistũt. Nam vt in prognostico dicitur. Tumores qui in hypochõdrio sunt magis faciunt abscessum, quam qui in ventre, minimè vero qui infra vmbilicum. Quia vt sexto huius operis dicetur. Suppurationum vmbilicus terminus. Hæc sanè mulier sine febre cœpit sanguinem vomere, & vomuit non multum, ac febris superuenit continua, quod apertè indicat, & si inflammatus ventriculus non esset, cum cœpit vomitus, tamen mox, accurrente pluri quam euacuaretur sanguine, superuenisse inflammationem magnã ventriculi, quæ dictas ob causas facta est suppurata. Meritò ergo non liberabatur à febre, neque sane liberata est vsque dum

dum tertio mense obijt, hectica arbitror facta, vt solét qui suppurati moriuntur. Nam primum quod suppuratis accidit, vt in prognostico dicitur, est, febrem non dimittere. Ante mortem obsurduerunt huic aures, quod humoris in caput raptum significat, estque lethale, cum non est instantis fluxus sanguinis ex naribus, aut parotydum. Hæc verò fiunt cum facultas est robusta, qualis sanè huic non fuit, quia & ante sanguinis vomitum, ex multo tempore iã erat debilis. Atqui fortasse ob hãc ipsam causam ex suppuratione in ventriculo mortua est, cũ alioqui soleant qui bona ætate sunt vomitione puri,, & subductione liberari.

25 *IN Larißa famula Dyseridis adhuc iuuencula, cum venere vteretur, dolebat circum circa fortiter, alioqui verò sine dolore erat. Concepit autem nunquam, facta autem annorum sexaginta dolebat post meridiem, vt vehementer dolens. Cum autem ante meridiem porrum edisset multum & dolor fortissimus omnium qui antea ipsam corripuißet, exurgens asperum quiddam reperit in ore vteri. Deinde iam ipsa exanimis, altera mulier immittens manum extraxit lapidis quantum verticulum fusi asperum. Et sana iam inde erat tunc & postea.*

OPTIMVM exemplum eorum quæ in nostris corporibus generantur præter naturam, miraculis similia. Gigni enim in renibus, aut vesica lapidem non est rarum, sed moribus eorum naturæ congruens, adeo vt Galenus primo de locis affectis dicat, ab ijs quæ præter naturã in partibus generãtur argumentando, si lapis est, affectionem pertinere ad renes aut vesicã, quasi ĩ nulla alia parte possit generari: verum generari in vtero rarum est, non tamen impossibile, siquidem & in colo gigni alij affirmant, & ex recto intestino magnum lapidem se extraxisse, mihi quidam narrauit. Atqui profecto in solis vrinæ vijs gigni posse nulla euidenti ratione monstrari potest. Quare huic mulieri in vtero gigni potuisse non negauerim. Miror multo magis pondus hoc alienum tandiu eius partis naturam sustinuisse, ac post modum muliere iam facta sene, potuisse pellere. Verũ

quæ

quæ rara sunt non admodum;communes rationes sequi possunt.Huic vt alijs solet in vesica , in vtero, congestione crassorum succorum genitus lapis est.Qui , cum iuuencula adhuc venere vteretur,motu impulsuque vteri in ceruicē trudebatur,& magnum dolorem circumcirca os vteri faciebat , vtero enim turgescente,& lapide durities & asperitate partes internas ceruicis collidente, necesse erat in ambitu,& partibus quibus cum alligatur , dolores sentiri. Alioqui verò,lapide in interno laxoque vteri spatio existē te,sine dolore erat mulier.Nam & ijs qui in vesica habent lapidem,perinde euenit: Dolore crutiantur inter mingendum,alioqui sine dolore sunt , nisi lapis sit magnus, atque tunc quoque ponderis solum habent sensum. Huic verò iuuenculæ adhuc non fuerit lapis magnus , postea enim tam multis annis magna ei accretio fuerit facta.Hæc nunquam concepit,neque immerito . Nam ille lapis incidens in os, semen in vterum recipi prohiberet, & si quid receptum esset,pelli faceret,velut siquid præter naturam in ventriculo est,cibos potusque naturales facit euomi.Cum itaque adhuc esset iuuencula,sine dolore erat,nisi cum venere vteretur,facta autem sexaginta annorum,dolebat quotidie post meridiem,vt vehementer dolens,scilicet,quasi pareret. Neque certè absimile erat . Fiebant enim illi dolores haud dubie,vt ī parētibus,nixu facultatis expultricis vteri,ad extrudendum lapidem . Causa verò huius noui nixus fuerit magnitudo,& durities lapidis noua , & debilitas maior retentricis,& vteri ariditas ac contractio , quæ senectutem fuerit sequuta . Nam vterus corrugatus minus iam capere , & debilis minus retinere potuerit . Constat verò debilitatem retentricis,& maiorem quàm antea molestiam , maioris motus expultricis esse causam.Fieri autem potest , vt facultas debilior (debilior enim etiam erat expultrix) cum maiori conatu plus efficiat,quàm fortior cum minori . Accessit medicamentosa porri vis . Cum enim qua-
» dam die ante meridiem multum porrum comedisset, post
» meridiem,cum ingenti dolore omnibusque qui antecesse-
» rant maiori,excreuit lapidem,siue casu , siue medico quo-
» piā ita consulente porrū comedit,certè nō præter porri facultatē fuit,quod subsecutū est Nā Dioscorides , de porrò hæc dicit, vrinam ciet,menses pellit,venerem stimulat.Ob

hæc

hæc omnia, vim iuuandi facultatem vteri habet. Cum igitur (inquit) dolor fortissimus omnium qui antea ipsam corripuisset, qualis scilicet esse solet, cum iam fœtus erumpit, exurgens præ dolore asperum quoddam reperit, id est tunc primum sensit in ore vteri, & exanimis facta est præ dolore, & ipsa iacente, alia mulier manu extraxit lapidem asperum, magnitudinis verticuli eius quem, extremo fusi, quo nent, mulieres affigunt, ad firmandum motũ fusi, & vt quietius circumuoluatur. Res est nota. Magnitudo eius quãta nucis, figura rotunda & plana, Mihi quidem hoc non cõtigit videre, certior tamen factus sum, non multis ante annis, idem duabus mulieribus accidisse, altera erat virgo monacalis, altera, vt accepi vidua, quæ quia venere non vtebãtur, habebant antea solum dolorem grauantem vt ex lapide in renibus. Excreuerunt verò postea haud dubie ex vtero, si vera narrata sunt, vt famulæ Dyseridis.

29 *MAlieus. Currus in ipsum incidit pondus habens, supra costas, & confregit costas, & tempus quoddam substitit pus ipsi infra costas, sub splenem vstus, vulnus linteis religatum ad decem menses peruenit. Resecta verò cute, cauerna apparuit vtrinque, vsque ad omentũ pertingens, & vsque ad renem, & vsque ad ossa pertingebat putrida. Huius habitum corporis latuit biliosum esse. Et in corpore putredo sicca omenti multum, & aliarum carnium quas oportebat statim proÿcere, siquis posset sicco pharmaco, dum robur aliquod homo habebat. Nam ab humidis nihil remittebat, sed putrescebant, à linamentis autem arescente humore rigor corripiebat, & febris & putrescebant magis. Affluebat autem isthic putridum quiddam subnigrum, graue olens. Ante curationis autem aggressionem, quotidie multum foras exibat, erat autem non bene fluens. Agnitum est naturam morbi longius esse, quàm sub cute, verum omnia rectè patiens, non tamen videbatur liberandus, etiam si ipsum diarhœa corripuisset.*

Multa

MVLTA huiusmodi consentaneum est accidere, ijs, qui cum ex alto ceciderint, aut re aliqua dura, aut graui incidente collisi sint, primum quidem conténentes, deinde exactis multis diebus, tabescunt, aut etiam sine tabe incautè moriuntur. Nimirum sæpe rupturæ, aut collisiones manent interius sub sana cute, latenterque suppurationes, aut etiam malignæ partium putrescentiæ fiunt, vnde multis post diebus euenit mori. Velut huic Malico, in quem cum onustus currus incidisset supra costas, neque omnino contriuisset, & exanimasset (mirum profectò hoc est, euenit autem nonnunquam, ob rapidam celeremq; currus transgressionem) sed costas confregisset, & mox (vt est verisimile) fractura curata, factaq; repositione, & agglutinatione, vt solet, ad decem peruenit menses, ab eo tempore quo collisus est, & ijs exactis obijt. Quid tamen interim actum sit, & vt malum processerit, est notatu dignum. Post aliquot dies
" ex quo lesus homo est, pus sentiebatur ipsi subsistere, & in
" terius latere, non intra thoracem, sed infra costas, ad lienis
" scilicet regionem, inter septum transuersum, & coxã in sini
" stro latere. Non est autem mirum alia in parte ictum esse receptum, & alia esse pus collectum, cum præcipuè, ea quę pus recipit, cum ea quæ læsa est, habet rectitudinem, & accomodatum positum ad recipiendum inde. Quare consentaneum est huic sinistro latere fractas esse costas, inde enim succus qui ad dolentem partem confluere, non magna naturæ opera, detruderetur in inferiorem & debiliorẽ & secundum rectitudinem positam partem. Cum hanc ob causam puris collectio ea regione sentiretur, sub splenem vstus est non quidem altè imprimis, quantum intelligo, sed inustus, vt ex pustulis paulatim expurgaretur pus. Et conseruabat vulnus quod inustionibus fecerat, linteis & ligaturis. Atque cum diu ita permansisset, & res procedere in deterius videretur, tandem, serius quàm oportuit, ad resectionem altam cutis chyrurgi peruenerunt. Qua re secta cauernosum & putridum vlcus, exesis iam, putrefactisque interius multis partibus, apparuit. Præcipuè verò apparuit ab vlceris ore duplex cauerna, per vtranque partem penetrans musculos abdominis, & peritonæum, & pertingens omentum. Neque certè in omento consistebat cauerna, sed demisso per eam specillo perueniebatur vsque ad renem,

&

& vſque ad oſſa, coxæ aut etiam ſpinæ. Peruenit hic homo ad tantam corruptionem, quia latuit eius corporis habitũ eſſe biliosum, & cum id medici non intellexiſſent, neglexerunt primis diebus expurgatione vti. Cacochymia ergo effecit tantam putreſcentiam, vt eſſet intra corpus multa putredo ſicca omenti, & aliarum carnium, muſculorum ſcilicet abdominis. Putredinem ſiccam diximus iam antea vocari ab Hippocrate putreſcentiam partium ipſarum, non reſolutarum in ſaniem, ſed liueſcentium, & fœtentium. Eas ergo partes oportuiſſet, ſiquis poſſet, ſtatim, ante ſcilicet quã eatenus proceſſiſſet malum, & dum adhuc homo robur aliquod habebat (nam cum ſectus homo eſt nullus curationi locus iam fuit & ob morbi magnitudinem & debilitatem) proijcere ſicco pharmaco Nam ab humidis nihil remittebat malũ, ſed putreſcebat magis partes . Hic ego intelligo vocari ſiccũ pharmacũ ferrum aut ignem , aut cauſticum. (Quibus enim alijs fit partium proiectio?) Humida verò vocari, non oleum ſolum aut pinguedinem (quis enim his in tanta putredine vteretur?) ſed pulticulas omnes , & cataplaſmata, & cerata, quæ & ſi ſicca facultate eſſent, vehemẽtiſſimè id facere non poſſent. Nullo autem ita ſicco vſi ſunt neque putreſcentium partium proiectione, ſed ceratis, aut pulticulis humidis, & linamentis ad ſiccandam partem, extergendumque pus. Ab humidis vero magis putreſcebant A linamentis verò, areſcente humore, hoc eſt cum vtebantur linamentis ad ſiccandam ſaniem rigor corripiebat , & febris, & putreſcebant magis partes. Rigor ſanè quia particulæ aliquæ ſentientes irritabantur, febris, quia calidum rigore in cor fugatum, emergere volens , corpus totum inflammabat (ita enim fit ſæpe vt febris ſuccedat rigori , & ſi rigor non à ſuccis putreſcentibus, ſed quacunque occaſione cœperit) calor vero præter naturam auctus putreſcentiæ maioris cauſa fiebat. Itaque omnibus quæ fiebant videbatur malum ingraueſcerer. Affluebat autem circa ora vulneris putridus quidam ſuccus, ſubniger, graueolens, ſignificans ſcilicet malignam putreſcentiam. Dices fortaſſe, quomodo ergo erat ſicca putreſcẽtia, ſi ſanies affluebat? Certè in alto erat omẽti ſicca putreſcẽtia, circa ora erat ſanies ex carniũ alimẽto genita. Et obid ante curatiõis aggreſſionẽ , hoc eſt antequã inciperet chyrurgus curare, quotidie exibat

bat

bat multum eius sanici, quia scilicet vlcus valde humidum erat & lōge, aberat à sano, erat vero mal e fluēs, hoc est non habens figuram idoneam neque accomodatam ad saniei „ expugationem. Et agnitum (inquit) est, naturam morbi lon „ giùs esse quam sub cute. Naturam morbi non video quid aliud significare posit, quàm ipsum vlceris principium & causam, ac velut fundamentum, quo morbus ipse nascitur, & fulcitur. Velut siquis ob cruris imbecillitatem, aut vehemētē motū, aut calorē in eo exulcerēt aut phlegmonē cōtrahat ei⁹ certe vlceris aut phlegmonis natura, seu ortus principiū, in ipsomet crure sit: si vero crure nihil dictorū habente insigniter in sese, ob hepatis vitiū id malū fiat, dicetur merito habere alibi quā in crure naturam. Itaque quod nunc dicitur est, id vlcus altiùs habere causam & principiū quo fieret, & seruaretur, quàm in ipsa cute discissa: nimirum in toto corporis habitu qui erat biliosus. Ac proinde nulla cura, quæ circa solum ipsum vulnus adhiberetur curari poterat, sed opus fuisset abinitio corpus expurgare satis, ac đinceps partes quæ putrescere cœpissent, tēpestiue abijcere. Verùm (inquit) omnia rectê patiens, hoc est, etiam si omnia rectè ac secundum artem circa ægrotum essent acta, tamen non videbatur liberandus, etiam si ipsum diarrhœa corripuisset. His verbis insinuat, visum sibi esse morbum adeo insuperabilem, & ob vitiosum corporis habitū, & ob vlceris malignitatem, vt & si omnia recte essent acta à medico, atque etiam diarrhœa, quæ maximè videbatur posse cacochymiam tollere, superuenisset, superari non posset. Nimirum quidam morbi sunt per se insuperabiles, quātumuis medicus arte repugnet.

27 *AVtonomus in Omilo ex capitis vulnere mortuus est decima sexta die, æstatem media lapide percussus ex manu secundum commissuras in medio syncipite. Hoc me latuit sectione opus habere, deceperunt autem me suturæ, habentes in se ipsis iaculi læsionem, postea enim per spicuum fiebat. Primum quidem in clauiculam, postea autem in latus dolor fortis valde, & conuulsio in ambas manus venit. In medio enim capitis & syncipitis habebat vl-*

cus. Sectus autem est quindecima, & pus prodijt non multum. Menynx autem imputrida apparebat.

RECTE quidem Hippocrates animaduertit qua parte, & quo telo percussus homo sit. Nam secundum commissuras in medio syncipite, loco omnium, quæ in capite sunt, periculosissimo, & lapide ex manu. Consideranda enim esse hæc, monet lib. de vulneribus capitis, quo etiam libro docet, vbi percusso capite, os fractum esse suspitio est, secandam esse cutem, dilatandumque vlcus, & nudandũ os, vt quo modo id habeat, liquido constet. Suspicamur verò fractum os esse, præter alia multa signa, cum demisso per vlcus specillo vsque ad illud, asperum esse sentimus etiam. Hinc fit, vt aliquando nos commissuræ decipiant, vt nunc Hippocratem. Cùm enim Autonomus haberet secundum commissuras læsionem à iaculo, id est a iacto lapide, putauit Hippocrates asperitatem quam fractum os faciebat, naturalem esse commissurarum. Qui quidem dolus postea patuit, cum Hippocrates symptomatum sæuitie compulsus, sero iam secuit. Nam quindecima secuit eum, qui decimasexta mortuus est. Satius arbitror, iam fuisset insectũ relinquere, ne sectionis labore citius moreretur. Hic inflãmationis magnitudine cerebri & membranarum, potius quam putrescentia mortuus est. Nam mortuus est conuulsus, conuulsione ex repletione neruorum. Membrana verò quæ decimaquinta, vlcere secto, & exemptis comminutis ossiculis comparuit, imputrida esse videbatur, & pus prodijt exiguum, velut ex inflammatis partibus redundans, nõ tamen vt ex putrefactis affluenter exiens. Conuulsio vero venit in ambas manus æque, quia in medio capitis & syncipitis habebat vlcus homo. Alioqui, si in altero latere haberet, contrario conuelleretur, vt fieri solere, antea, quarto libro in historia pueri Metrophanti, dictum est. Antecesserunt conuulsionem vt par erat, notæ repletionis, dolor scilicet fortis primum in clauiculam, postea in latus vtrunque, aut alterum, quodcunque contigit esse debilius. Non enim explicat. Hi dolores haud dubie, multo succo sursum è visceribus ad caput ascendente, facti sunt, qui caput iam occupans conuulsionem attulit, & conuulsione ac inflammationis magnitudine, febrem quoque. Cõmendat Celsus

cap. 4.

, cap.4.lib.8.candorem & simplicitatem Hippoc. qui suum
, errorem tam aperte confitetur, contra ac imperiti, qui ni-
, hil se fatentur ignorare. Sunt verò eius hæc verba. A sutu-
, ris se deceptum esse Hippocrates memoriæ prodidit, mo-
, re scilicet magnorum virorum, & fidutiam magnarum re-
, rum habentium. Nam leuia ingenia, quia nihil habent nihil
, sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habi
, turo, conuenit etiam simplex veri erroris confessio; præci-
, pueque in eo ministerio, quod vtilitatis causa posteris tra-
, ditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante de-
, ceptus sit. Sed hæc quidem alioquin memoria magni pro-
, fessoris, vti interponeremus, effecit. Dictis his explicat Cel-
, sus qua ratione soleat sutura fallere, & qua ratione cauere
, oporteat ne fallamur, dicens, Potest autem sutura eo nomi
, ne fallere, quia æquè aspera est, vt aliquis hanc esse etiam
, si rima est, existimet eo loco, quo subesse hãc verisimile est.
, Ergo eo nomine decipi non oportet, sed os aperire tutis-
, simum est. Nam neque vtique certa sedes, vt supra posui su
, turarum est, & potest idem & naturaliter cõmissum, & ictu
, fissum esse, iuxtave aliquid fissum habere. Quin aliqui etiã,
, vbi ictus fuerit vehementior quamuis specillo nihil inueni
, tur, tamen aperire commodius est. Hæc Celsus & multo
plura ad hanc rem pertinentia, eo capite docet, quæ licet
cuiuis inde petere. Interim tamen animaduerte Celsum nõ
dubitasse, librum hunc quintum Hippo. esse. Quod si illo
seculo ipsius esse putabatur, cur nunc, tanto posterius, ver-
tatur in dubium. Quin & Gal. ipse, qui nescio quo consilio
alicubi negat, sæpe alibi sub Hippo. nomine multa ex his li-
bris citat.

28 *Famula in Omilo ex capitis vulnere, duodecim annos nata, moritur, in media æstate decimaquarta die. Ianuam quidam ipsi impegerat, & os contuderat, ac ruperat Suturæ verò in vlcere erant. Hoc cognitum est rectè sectione opus habere. Secta est autem non velut oportebat, sed quantum relictum est. pus in ipso factũ est. Octaua rigor, febris inuasit: habebat autem non velut oportebat, sed quantum etiam prioribus diebus, quando febris non tenebat.*

bat. Nona verò die reliquum sectum est & valde modicum pus cum sanguine subtus apparuit: & membrana cerebri pura erat: & somnus quidem occupabat febris autē non dimittebat. Conuulsio vero manum sinistram inuadebat. Nam in dextris magis habebat vlcus.

Hic casus proximo cætera similis est, præterquā quòd muliercula erat duodecim annorum (quod vt in liberandis facit ad citiorem salutē, ita & in morituris ad citiorem mortē, præcipuè in æstate media) quodq; huic in dextram capitis partē vulnus magis inclinabat, proinde sinistra solum manu conuulsa est, & quòd hæc tēpestiue est secta. Tāetsi enim ad futuras etiā hæc est vulnerata, rectè tamē cognitū est sectione opus habere. Curauerant fortasse chyrurgi prius Autonomū, & successu admoniti, intellexerūt. Sed neq; in hac bene actū est quod oportuit, secta enim est tēpestiue, non tamē velut oportebat. angustius enim est aperta cutis quā, vt quicquid lęsum erat in conspectū veniret, vt fieri oportere Celsus citato capite docet. Forte enim, cùm ianuæ impulsu percussa sit, læsio late patuit. Quantū ergo relictū sub cute est, cōputruit, & pus contraxit, generatio vero puris (ita vt solet) octaua rigorē fecit & febrē. Habebat autē ea die, non minus, quidem puris, vt oportebat, cū pus febre absumeretur, sed quantū prioribus diebus, cum non febriret. Calore scilicet præter naturā, tantum putrefaciente, quantū absumeret, proinde nona die, quod ex prima sectione fuerat reliquum, sectum est. Bene sanè fecerūt, quod primo deliquerant, emendātes, fecissent tamē multo melius, quantū oporteret, prima sectione detegentes. Valde modicū pus cū sanguine subtus apparuit, & mēbrana cerebri pura erat, internis, vt in Autonomo, affectis, præterquam quod somnus eā semper occupabat (febrē enim cōtinuā Autonomum etiam postremis diebus habuisse certo certius est) quod duplicē causam habere poterat, aut pituitæ cum sanguine mixtionem, aut cari aliquid cū conuulsione, ob concussionem quā cerebrum receperat ab impulsa ianua primum, deinde etiā fortasse a chyrurgicis instrumentis. Videndum enim chyrurgis etiam est, ne durius ferramentis tractantes cerebrum, aut multum concutiant, aut comprimant, carum alioqui sola hac causa facturis.

29 *Cyrenius in Omilo suppuratus factus, infernum ventrem vstus, triginta diebus tardius quam oportebat. Moderatè se habebat, & resiccatum est pus in ventre. Verum in calidissimo tempore edens fructus horarios. & alios cibos non conferentes, à febre correptus & diarrhœa, mortuus est.*

AD omnes suppuratos, siue in thorace, siue in alui regione pus collegissent, vtebatur Hippoc. vstione. Atque cum inustiones non erant satis, ad sectionem penetrantem veniebat. Et sanè mihi persuadeo, hanc curationem futuram multis vtilissimam, si tempestiuè administraretur: nunc verò paucis, aut vix vllis est auxilio, quia aut non fit, aut omnino tardius multo quàm oportet, partim quia ipsi medici quasi magna hæc sint, reformidant. partim quia ægroti nolunt obedire, nisi cum se mori apertè iam vident, tunc verò sero obediunt. Tempestiuus verò vsus horum est, cũ adhuc sunt ægroto vires, quæ ferant. Inustiones ergo fieri debent, mox ac fientis suppurationis se exhibent signa: sectio autem mox ac effusum pus sentitur inundare. Quid enim iã expectes, vbi hæc adsunt? An vt debilitẽtur vires? Huic ęgroto vstio facta est triginta diebus, postea quam medicis suppurationem fieri ex signis agnouit. Non quidem fortasse triginta ab eo die quo fieri cœpit, non enim tam exactè agnosceretur, sed ab eo quo peritus medicus cœpit agnoscere. Proinde, etsi iuuatus, non persanatus est, quamquã fuisset hic quoque fortasse, si multo tempore (ita scilicet vt oportet, eos qui ex longo & difficili morbo euadunt) se in bono victu continuisset. At verò nõ fecit, sed fructibus horarijs intemperanter vsus, & cibis alijs prauis, vt fortasse oleribus, & leguminibus, correptus febre & diarrhœa, mortuus est. Dicit verò in calidissimo tempore edens fructus horarios. Quasi grauius sit in calidissimo tempore quã in alio edi. Quod recte dici non videtur. Nam horarij fructus sunt, fugaces illi fructus qui in æstate proueniunt vt cerasa, pruna, mora, duracini, ficus, vuæ, & eiusmodi qui asseruari citra corruptionem non possunt (aut passi, quo sanè modo nihil minus sunt quam horarij) quare neque in alio edi tempore, quàm quo proueniũt, puta in æstate. Præterea

cum hi fructus crudos & aquosos gignant succos, & facilè corrumpātur, hacque causa noxius eorum vsus, nisi satis moderatus, esse censeatur, si qua tamen prossunt certè ad sedandam sitim & appetentiam ciborum concitandam, & laxandam aluum, atque ita libem per sedem deponēdam: qui sanè vsus nullo potius tempore vtilis sit, quā calidissimo, quo fastidio, siti, & ardore, ac bile laboratur. Atqui ꝑfectò nihil probabilius quā eo tempore esse vtiles quo fiūt cum præcipuè in aliud tales seruari non possint, siquidē natura est in causis, quæ alicuius gratia operantur, & finis in bono semper est. Igitur multos fructus horarios, in calidissimo tempore edere, nihilo deterius erat. At qui profectò ego ita censeo. Innui verò quiddam aliud illis verbis, vsum scilicet esse illum multis fructibus horarijs, vt intemperanter, ita negligenter in calidissimo tempore, hoc est in æstate media, atque in meridie, atque quoniam negligenter eo tempore, vsum esse fructibus calidissimis, quales scilicet domum è foro illis horis deportātur, quo nihil est in victu nocentius. Nā cū fructus vtiles sint ad attēperādū æstiuum feruorem, vt dictum est, noxij verò & periculosi ob facilē corruptionē, accipi debent refrigerati, quātum posint cū corruptio agatur ab externo calore, refrigerati citra putrescētiā persistēt, donec commutentur, & attemperabunt multo magis, calidi contra attemperationem nullam præstabunt & in pituitam salsam, aut serosam quandam bilē facile abibunt. Quo fit, vt qui calidis vtuntur fructibus, omnes fere in tertianas aut grauiores alias febres incidant, ac non pauci in choleras morbos. multi vero ob refrigeratos fructus à febribus liberentur, & si alioqui negotijs & exercitationibus sint implicati. Refrigerandi ergo fructus horarios admota niue, nullus arbitror, possit consuetudinem, non magnopere commendare, nam siquis ex fructuum frigore noxam sentit in ventriculo, is certò sciat se illis non indigere neque consulendum illi est vt vtatur calidis, sed vt paucissimis, aut nullis. Potus alia ratio est, multi enim lædūtur frigido, qui nihilominus vti debent gelido. Vnde constat, multo magis esse necessariam niuem ob horarios fructus, quā ob potum, tametsi ob hūc, quoq; per æstatem & bonam autumni partē, plerisque vtilis est alijs tēporibus nulli, nisi iucunda, multis vero noxia. Qua propter ego vellem niuem

cum horarijs fructibus incipere ac desinere: átque interim fructus refrigerari quam plurimum, & accipere quencunque quantis indigeat iuxta naturam cum totius hominis, tum solius ventris, quæ calida sit & sicca, vel frigida & humida, vel inter has mediocrium aliqua, & iuxta consuetudinem, & experientiam quam quisque habeat proprij corporis. Potum vero non omnibus æque, sed suo cuique modo secundum eosdem scopos facta consideratione, essent enim ita, quæ nunc plurimi vituperant, vtilia. Hic vero cuius narratur historia, cum debilis ex suppuratione nondum sanata esset, comedit multos fructus horarios negligenter, atque adeo actu calidos, quales in calidissimo tempore sunt, & insuper alios cibos mali succi, vnde euenit, vt febre & diarrhœa correptus moreretur. Neque mirum, quid enim periculosius alui profluuio insuppurato.

30 H*Ecason in Omilo, vt ille etiam alter, serius vstus est: similiter autem est exiccatus, præter exiguũ quiddam, venter. Dysenteria autem surripuit, & ipsam effugiens, comedit quiduis, vsque dum totus intumuit: & erupit ipsi pus deorsum: & diarrhœa. Mortuus est.*

Hecason in Omilo ab expurgationis defectu, & praua purgatione, in coxam decubuit illi dolor acutus: & hic quidem decessit, febres autem ipsum surripuerunt, & multum tempus in lecto decubuit, neque sitiens, debilisque existens, & rigens. Huic commodè quidem ablatus est morbus, vt oportebat. Iuuabatur autem corpus ab ijs quæ offerebantur. Tandem erupit morbus deorsum, & totus secesit prę multa bile, & mente motus, & mortuus est: videbatur autem euasurus esse. Dubitare hoc loco euenit, an duo hi ægroti, casu eodem fuerint nomine, & in eodem oppido, an errore librariorum factum sit, vt alterius in alterum nomen transferretur, an idem ægrotus sit, atque in Hippo. chartis duplex narratio eiusdem morbi inueniretur, & qui compilauerunt nequid detraherent, ambas simul scripserint. Atqui ego in hanc vltimam suspitionem feror, quia germana esse quæ narrantur vtrobique, & in eundem hominem rectè incidere posse,

se, videntur. Est tamen secunda narratio amplior, & magis ab initio rem attingens, quamquam nō omnino ab initio, nō enim à primo morbo, sed ab abscessu. Nimirū hic ægrotauit morbo putri, quicunq; is fuerit, & cū neq; natura neq; arte, recte expurgaretur, abscessum habuit ad coxam, dolorem scilicet acutum. Hic dolor euanuit, neque dissipata, neque euacuata materia: atque proinde febres ipsum surripuerunt: ob quas multum tempus in lecto decubuit, laborans abundantia pituitæ. Nam siti omnino carebat, & debilis fiebat, & rigoribus inordinatis tentabatur: quæ quidem euenerunt ipso suppurationem contrahente in aluo. Nam in febribus quæ prorogantur languescente homine, & quosdam tales habente rigores, internam puris generationem fieri, suspicari oportet: quæ quidem ex interna aliqua inflammatione procedat, aliquando autem & ex alijs tuberculis non adeo calidis: quin & citra tumores præter naturam, fieri potest, ex succis crassis parti alicui hærentibus, ibique putrefactis. Ita hic agnitus est suppurationem habere: sed fortasse agnitus est serius, quòd inflammationis notæ non antecessissent, atque ob id vstus etiam serius est, quam oportuit, vt Cyrenius. Similiter etiam vt illi, exsiccatus est vēter, vt totum pus, præter exiguum quiddam, consumptum fuerit: & corripuit ipsum dysenteria, & liberatus ab ea est: & morbus commode ablatus, vt oportebat, videbaturque iam sanus. Nam iuuabatur corpus ab ijs quæ offerebantur, & refficiebatur. Quo factum est, vt ille negligentius viueret, & nondum satis roboratus, comedit quiduis, & denuo ægrotare cœpit, grauiusque quam prius, intumuitque totus, debilitato certè hepate a prauis, multisq; cibis & potibus. Tandē illi morbus deorsum erupit: erupitq; ille pus, & multa bilis deorsum, secessitque (inquit) illi totus morbus præ multa bile: hoc est, adeo multū bilis cū pure secessit, vt tota morbi materia secessisse recte putaretur. Tamē sustinere homo iā debilissimus, nō potuit, & mēte motus, mortuus est præ diarrhϾ magnitudine. Mēte sanè moueri hos, qui moriūtur exhausti, euenit paulo ante mortē, vacillante mēte ob debilitatē. Vides vt hæc oīa eidem ægroto rectè cōgruant, eādemq; occasionē fuisse, censere melius sit. Cætera sane narrationis huius, in alijs ante hanc explicuimus. Illud vnum velim modo consi

 deres,

deres, quantopere sibi cauere debeant conualescentes, etiam si rectè soluti esse morbi videantur, quia debiles cũ sint, a leuibus erroribus grauissimè nonnunquam offendũtur. Id verò præcipuè timeri debet, in ijs, qui ob internas aliquas affectiones, periclitati sunt, habitualibus intemperiebus corripi. Quo in genere sunt omnes interius, vbi vbi, suppurati, & qui ob inflammationes, aut erysipelata interna cœperunt marcescere. Cum enim horum debilitas esset in essentia, non potest eorum facultas nisi diutissimè reparari. Sæpe ergo, quibusdam quæ vrgebant mitescentibus, incipiunt velut reuirescere. Cum vero eorum virtus non sit confirmata breui, ob erratum aliquod, non grauissimũ, denuo præcipitãtur. Itaque hi lentè refficiantur & diu sibi caueant, atque adeo omnes quibus ob malignitatem morbi, aut affectæ partis naturam, facultas videatur esse corrupta magis quam pro morbi longitudine, pluri tempore refficiantur, quam extenuati sint. Respicientibus nobis non quanto tempore, sed quantum sint debilitati quaque in essentia.

31 *IM Saldmine, qui in anchoram incidit, in ventre percussus est, & circundolebat. Pharmacum autem bibit: & neque infra deiecit: neque reuomuit.*

Totum hoc opus, obseruationis gratia, & captandi experimenta, potius quam docendi, scriptum esse, dictum mihi iam sæpe est. Atqui quoniam non vnum, sed plurima sunt quæ à medicis debent obseruari (nam & signa varia quæ superuenire solent in morbis: & varij exitus: & vires dierum decretoriorum: & auxiliorum medicinalium vtilitates aut noxæ, ac denique vires ægrotantium) cumq; pharmaci expurgantis vsus tam sit insignis in hac arte, ac peculiariter ei fuerit tam familiaris: meritò illius vires peculiariter obseruauit Hippo. Quandoquidem idem pharmacũ, quosdam morbo liberat, quosdã euacuatione lædit, quosdam ne mouet quidem: idque ob diuersum cuiusque apparatum, vel naturale, vel præter naturam. Id ipsum voluit Hippoc. obseruare, atque quasdam historias videtur scripsisse, vt animaduerteret ægrotos læsos esse expurgatione, alias

alias vt adiutos:quaſdã etiam in hoc ſolum, vt animaduerteret dato pharmaco, nullam eſſe ſubſecutam purgationẽ: atque id quidem aliquando narrat ſimpliciter: aliquando inſinuans cauſam, ob quam quis purgari non potuerit: aliquando narrans exitum, quem ea res habuit. Nimirum eorum qui à pharmaco non purgantur, quidam non læduntur multum, quibus ſcilicet nihil aliud actum eſt, quam quod pharmacum, aut multum confectum, cum alimentis eſt diſtributum, nutriens illud quoque: aut non ſatis ad actum deductum, deorſum exijt: quidam læduntur valde, vt quibus excremẽta ad partem aliquam interius affectam tracta ſint, aut toto corpore commota, conturbataque. Hic non narrat qui fuerit morbi exitus, qua cauſa autem nõ fuerit expurgatus homo, probabiliter poſsis ex hijs quæ narrantur, coniectare. Nam cum in ventre percuſſus, circumcirca partem percuſſam doleret, conſentaneum eſt, conuocatum eò eſſe ſanguinem, & factam inflammationem: cùm vero inflãmatio partem aliquam ventris tenet, nihil eſt magis pernitioſum, quàm pharmacum, quia nihil ſinit inflammatio euacuari, ſed quicquid à pharmaco mouetur, ad ſeſe alliciens. mirum in modum augetur. Nihil ergo deijcere hunc à pharmaco, neque reuomere lethalis affectionis, perito medico timorem faceret.

32 *MVlier quæ ſe ipſam iugulauit, ſuffocabatur, & data eſt ipſi multo poſt potio purgatoria, & exijt ipſi.*

OBSCVRA ſanè narratio eſt. Vix enim intelligas, an ſe, poſtquam hæc omnia acta ſint, mulier iugulauerit, antea autem quam daretur pharmacum, ſuffocatione ſolum laboraret, an malum cœperit à iugulatione, dicaturq; ſe iugulaſſe, non quod ſe repente iuguli ſectione interfecerit, ſed quòd ſibi vulnus inflixerit, quod deinde medici curare, tẽtauerint, & vulneri ſucceſſerit ſuffocatio, ob eãq; pharmacum datũ ſit. Porrò illud iugulari græcè *σφάζεσθαι* quãuis præcipuè dicatur de colli ſciſione, atque ea pars dicatur iugulum, transfertur tamen & ad omne genus necis, & ſe iugulaſſe dici poſsit, etiam ſi in ventre ſibi vulnus inflixerit, quinetiam ſi citra vulnus, ſibi alia ratione mortem conſci-

uerit. Porrò vbi nos vertimus exijt ipsi, Hippocrates dicit, ἐξεχώρησεν αὐτῇ Ianus Cornarius vertit, per secessum sibi exijt. Alijs videtur, si id Hippocrates vellet dicturus ὑποχώρησεν, vt solet, aut vt in proxima historia dixerat διεχώρησε κάτω, ac proinde intelligunt illud ἐξεχώρησεν energiã quandam aliam habere, ac significare, inde exire, ex vulnere scilicet, atque ita vertunt, exijt ipsi ex vulnere, quasi scilicet ille dicat ἐξεχώρησεν ἐκ τοῦ ἕλκυς, ἢ ἐκ τιτρώματος. Certè primo modo leue quiddam est, quod narratur. Nimirum huic non esse frustra datũ pharmacũ, vt mulieri in Salamine, sed subsequutã esse expurgationẽ: secundo vero maius quiddam, & admiratione dignius narratur, scilicet pharmacum, multo post quàm mulier vulnerata est, datũ, erupisse per ipsum vulnus. Nisi enim decissa erãt, gula, ventriculus, aut intestinũ, qui poterat per vulnus exire, quod per os erat ingestum? Sin autem erant, qui factum est, vt antea, neque cibus neque potus exiret? Certè decissam fuisse dictarũ partium aliquã atque adeo gulam, si modo secundũ ceruicem se vulnerauerat, constat, latuisse autẽ antea, quòd exigua scissio eam attigisset, & tunc demum vi pharmaci irritata vehementius expultrice, exiguam alioqui, scissionem esse proditam, ac fortasse etiam, vehementi motu partem laceratam amplius. Hæc mulier mortua sanè fuerit. Nam hæ partes decissæ, vt in aphorismo dicitur, non coalescunt, & quia nisi fuisset mortua, iugulatã fuisse, nõ diceret.

33 *ADolescens qui ex Euboia venit, purgatus deorsum multũ intermissione facta quietus febricitauit. Deinde cùm videretur per superna indigere, bibit radicẽ purgatoriam debilem, & post potionem quarta die mortuus est, nihil purgatus, sed somnus habebat, & non poterat sedari sitis.*

HVIC post purgationẽ primam, quã præcautionis gratia, antequam apertè febricitaret, susceptam esse coniecto, contigit febricitare, quia arbitror & si multũ expurgatus est per inferna, non tamen perpurgatus. Proinde intermissa purgatione, quietus, id est, non deijciẽs iam febricitauit,

Deinde

deinde visus est per superna indigere purgatione, & res pessimè successit. Quid medicos deceperit iudicantes eũ tali purgatione indigere, non possumus diuinare, cum Hippocrates non narret qua causa visum eis ita sit, tamen non rectè esse tentatam eã expurgationẽ, euẽtus ipse indicauit: nam mortuus est, ex morbo, qui non videbatur alioqui lethalis. Mortuum verò esse ob pharmacũ constat, quia mortuus est quarto die à pharmaco, & ab eo suscepto somnus grauis ipsum tenuit, & sitis nõ poterat extingui, quasi abeo cœperit homo laborare acutissimè, & lethaliter. Meritò autem duo hæc symptomata cõsequuta sunt pharmaci potionẽ, à qua nihil est expurgatũ. Nam nihil experimento magis cognitũ, quàm solere à pharmaco homines somno premi vsque dum euacuatio incipit procedere, agitatorũ excrementorũ vaporibus vndique in caput ascendẽtibus, vsque dũ cum ipsis excrementis per aluum detruduntur. Cui ergo, agitata quidẽ, euacuata autẽ nunquam sunt, meritò id symptoma perseuerauit. Sitis verò maxima excitatur, vbi pharmacũ, cum excrementis quæ traxerit, non tẽpestiuè descendit, exustis ab eis gula, & ore ventriculi. Vnde cõstat, & si nullus posit esse satis purgatus, vsq; dum sitiat; sæpe tamen a pharmaco sitim pessimam esse. Vbi Hippocrates dicit radicem; quidã volunt intelligi veratri, quod eius radicis esset ei crebrior vsus, nescio tamẽ qua ratione veratri radix posit esse debilis. Fortasse debilẽ dicens, innuit aliã quam veratri: nisi forte radicẽ debilem vocauit, quasi debilem potionẽ ex radice: fueritq; ex radice non debili parata potio debilis, ob exiguã quantitatẽ, & multarũ rerũ, a quibus eius vis deprimeretur, mixturã. Vtcumq; hoc habeat, est consideratione dignũ, an fieri posset, vt hic qui à potione debili extinctus est, potionẽ vehementiorẽ hauriens liberaretur. Fortasse enim si, quæ cõmota sunt excrementa, fuissent etiã euacuata, euasisset. Neque a pharmaci vehementia, tam esset, quam ab agitatis, retentisq; excrementis, vna cum ipso pharmaco non exeunte, periclitatus.

34 *EA serua cui à catapotio sursum quidem exibant pauca, & suffocabant, deorsum autem multa, nocte mortua est. Erat autem barbara.*

Ca-

Catapotia vocari Hippocrati quæ accipiũtur deglutiendo citra masticationem, antea dictum est. Vnde datum est id nomen pilulis, quia degluciuntur, vt quæ potãtur, non commansa. Exemplum quoddam aliud sibi ipsi scripserat Hippocrates hæc mandans memoriæ, praui exitus expurgationis. Quoniam verò neque affectionis speciem, nec dandi occasionem narrat, nihil hic possumus accipere aliud, quod nobis ex vsu sit, quam non esse nobis temere purgationes tentandas, quasi non sint periculosissimæ; sed potius circumspiciendum esse, cui homini, quo morbo affecto, & qua occasione detur. Rectè enim Plato dixisse videtur, medicam purgationem, quæ pharmacis agitur, tunc solum esse vtilem, cum summa vrget necessitas, aliter autem, nullo modo sanæ mentis homini suscipiendã. Sed illud, Erat autem barbara, nunquid memoriæ gratia solam adiectum est? An illis etiam verbis aliquid vtile indicatur? Mihi sane videtur. Scimus enim barbaros & eos qui longè aliunde, siue in Græciam, siue in Italiã, siue etiam Hispaniam translati sint, ob magnam soli & patriæ temperiei mutationem, debiles fieri, & curationes vehementes minus sustinere posse. Quod ego, in æthiopibus expertus sum. Fortasse ergo ea serua ex expurgatione, per superna quidem difficili, quia exibant pauca & suffocabatur: per inferna copiosa, mortua est, quia barbara, alioqui melius toleratura. Quare nos oportet æthiopes, & Indos, ac denique barbaros omnes qui longissimè asportantur, curare cautius, & magnis euacuationibus nunquam vti, mediocribus rarius, plerunque media pro euacuationibus esse contentos; quia hanc melius sustinent, quam nostrates.

35 *Homo Euboeus, cùm bibißet pharmacum expurgãs, tres dies purgabatur, & mortuus est. Habebat verò manum suppuratam vsque ad cubitum.*

Hic euacuationis magnitudine mortuus est. Oportet ergo virium rationem habere cùm datur pharmacum, & si quid ea in re peccatum sit, tempestiuè occurrere. Occurretur vero cibo, quiete, clysteribus, & somniferis medicamentis: atque omnium, optimè, theriaca recenti. Ea si desit,

desit, antiqua cum tertia parte philonij. Plerisque do theriacæ scrupulum vnum, Philonij scrupulum semis.

36 *SYmmachi filius à bile suffocabatur nocte cùm dormiret, & febris ipsum teneret. Pharmacum autem bibẽs non continuit, neque purgatus est diebus sex, neque antequam moreretur.*

HIC mihi videtur ob nimiam bilis redundantiam, & in superiora lationem purgari non potuisse, & hanc ipsam fuisse mortis causam, quòd scilicet caput, & cor, bilis affatim occupauerit, & locus remedio non fuerit. Sed qui fieri possit, vt redundantia expurgationem impediat: nimias enim euacuationes videtur nata facere? Certè prohibens pharmacũ retineri. Cùm hic igitur multitudine bilis, dormiens suffocaretur, quod multam in caput ferri, & supernis partibus quæ circa thoracem caputque sunt, redundare indicabat, & pharmacum bibens non retinuerit, ac ne purgatus quidem sit, consentaneum est putare, bilis in superna ventriculi parte, quæ supra septum transuersum est, redundantiam retineri prohibuisse: sublata verò retentione & tractione, expurgationem sublatam esse. Quid ergo hoc casu agendum fuerit medico? non certè fidendum vni forti pharmaco, sed paulatim vacuandum, crebrò repetita vomitione.

37 *QVi apud Dromum habitabat, nocte sanguinem vomens, postridie mortuus est, sanguinem vomens multum, & suffocatus. In splenem autem & infra cruentum ipsi exijt.*

HIC ex vomitu sanguinis nimio mortuus est, postridie ac vomere cœpit. Suffocauit autẽ illum ipsa, concreti iam in ventriculo sanguinis, copia. Incepit illi malum à lienis redundantia. Vt enim splenis eleuatio eruptiones è naribus solet facere (dictum est hoc libro 2. huius operis pluries) ita huic fecit sanguinis eruptionem per ventriculum, dirrupta aliqua in eo vena, earum quæ ex liene procedunt.

Hanc

Hanc autem fuisse partem quæ miserit indicat illud aliud quod euenit: quòd scilicet cruentum illi exijt multum in splenem & infra. Nam hic illud verbum ἐχώρεε non significat, vt in historia mulieris quæ se iugulauerat, è corpore euacuari (nam qui posset per splenē? Aut quæ ibi via est?) Sed ad cutē exire, atque apparere, seu efflorescere, & cruentum multum, significat cruenta exanthemata. Quare hoc, cruentū exire, est quod aliis locis vocat τὸ αἷμα ὁλόχερες, seu sanguinem manifestum. Exierunt itaque illi exanthemata pertubra multa aut vibices, aut denique maculæ ad lienem, & infra, in inani parte eiusdem lateris, secundum rectitudinem, quæ haud dubiè redundantiam sanguinis in subiecto viscere significabant. Cùm igitur ibi sanguinis redundantia esse eo signo agnosceretur, consentaneum est, inde in ventriculum regurgitare. Nulla enim, mittendi in aliam partem, esse potest potior causa, quàm redūdantia. Oportuit ergo huius curationem aggredi, secta vena lienis aut interna in cubito sinistro, & refrigerantibus, & adstringentibus potioribus vti vt in aphorismo dicitur.

38 *Puer à mulo vulneratus ventrem & hepar, mortuus est die quarta, spiritum autem densum habebat, & non intelligebat, & febris tenebat ipsum.*

Periculosissimus sane locus est inter hepar & ventriculum, vt vehementer percutiatur. Ibi enim si vena caua dirumpitur, effuso toto sanguine, siue extrorsum, si vulnus homo acceperit, siue introrsum sub peritonæo, si contusa pars citra cutis vulnus sit, velut iugulatus, mox moritur homo: sin minus, ob sanguinis abundantiam quæ eo loco est maxima, inflãmatio magna mox oritur & in hepate & in ventriculo, atq; mirum fit, nisi etiam in tãta vicinia occupet septū trãsuersum. Quod malum, quãcūq; earum partiū seorsum teneret, esset acutissimum, nedum omnes afficiēs Tale quiddam huic factū est: qui quarto die est mortuus, vt ab acutissimo exactè morbo, ingēti scilicet inflammatione partium internarum. Habuit verò spiritum densum, quia habebat affectionem dolorificam partium, quæ cum thorace mouentur. Spiritus enim densus, vt dicitur in prognostico,

gnostico, significat dolorem. Tenebat etiam ipsum febris, quæ ab interna inflammatione non poterat abesse. Non intelligebat, quia erat, arbitror, mente alienatus (non enim tenebatur apopletica passione) quod septi transuersi, simul cum alijs inflammati, significationem præbebat. Quamquam & per se, ventriculi & hepatis inflammatio, si maxima est, aut maligna, desipientiam solet facere: multo ergo magis, si omnia tenebantur. Atque ita etiam magis spiritus esset densus, quia septum transuersum præcipuum respirationis instrumentum est. Curari ergo oportebat, vt inflammatione earum partium occupatum. Alioqui nullus erat remedio locus.

39 *Hermophili filius ægrotauit vndecim dies, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi, & primum quidem delirauit, nocte verò cessauit, sequẽti autem die sine voce iacebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Penna verò immissa vomuit bilem atrã, & clystere immisso, stercus multum subijt.*

PVERVLIS morbus est hic, creberrimusque eorum qui pueros solent affligere. Quanquàm aliquando etiam natu grandiores fatigat: nimirum est ventris satietas, à qua febricitare eos euenit acutè, ob cibos computrescentes in aluo, & putidas fuligines copiosè in cor delatas. Eueniunt etiam deliria, & conuulsiones, & apoplecticæ passiones, per compassionem cerebri cum ventriculo, à quibus aliquando intereunt: nonnunquam verò cum magna expectantium admiratione, liberantur, euacuatis copiosè ex ventre fæcibus crassis, aut lentis, & ex superiori ventriculo, succis corruptis. Iuuantur itaque plurimum vomitibus & deiectionibus, & dum hæc non fiunt, ingrauescunt eis mala. Quòd vero immissa penna bilem atram vomuit, ne mireris, corruptione enim praua ciborum in ventre, multi pessimique colores fiunt, ac nonnunquam, multitudine corrupti cibi laborare incipiente ventre, occurrunt in illũ succi praui, quacunque parte corporis sunt,

& inde, ob partis naturam, grauissima cient mala, & cor & cerebrum in magnas compassiones trahunt. Ad hanc curationem accurrunt gregatim medicæ, atque vt sunt officiosæ sæpe conferunt, manibus oleo intinctis ventrem subigentes, admouentes cataplasmata laxantia, & vtentes crebro clysteribus, & glandulis, deglutire cogentes, semen hormini aut psyllij, quæ curatio non est noxia, nisi procedatur (quòd illæ nonnunquam faciunt) ad venenosa, vt haustam cerussam, aut argentum viuum. Hæc vitet medicus, simulque capiti & neruis moderatis inunctionibus, & idoneis suffitibus prospiciat.

40 *ARistionis seruæ pes sponte sphacellatus est secundum medium pedis interius obliquè, & ossa putrida facta absceßerunt, & paulatim exibant fistulosa, & diarrhœa successit, mortua est.*

Sphacellus est ossium corruptio sponte facta, hoc est sine occasione aliqua externa: significat in corpore pessimũ apparatum. Talem ergo cùm hæc mulier haberet, mortua est: non sane ob pedis corruptionem (facilis enim est vel totius pedis iactura) sed diarrhœa facta est, malignis succis ad interna conuersis: ac fortassis etiam huic diarrhœæ ex malignis succis dysenteria successit, quæ ab atra bile lethalis est.

41 *MVlier quæ sana erat, & craßa, à catapotio concipiendi gratia accepto, dolorem habebat ventris, & tormen in intestina, & intumuit, spiritus autem sistebatur, & perplexitas cum dolore, & sanguinem vomuit non multum, & exanimata est quinquies, vt mortua esse videretur, & neque vomitu facto ab aqua frigida laxabatur, neque dolor præsens neque spiratio. Superfusæ autem illi super corpus sunt aquæ frigidæ amphoræ circiter triginta, & sane videbatur hoc solùm prodesse: & postea deorsum exijt bilis copiosa; cùm autem dolor eam teneret, nihil poterat secedere, & vixit.*

QVAE crassæ sunt nimis, esse solẽt ad conceptũ ineptæ, vt dicitur aphorismo. 46. quintæ, quia omentum illis os vteri comprimit. Mulier ergo hæc de qua historia narratur, talis cùm esset, curationem suæ sterilitatis requirebat, atque cùm extenuante victus ratione vti deberet, vt gracilesceret, medicamentum expurgans accepit, quasi ob cacochymiã concipere non posset. atq; ita non potuit res bene cedere. Tamen nõ mortua est. Cùm enim sana simul esset & crassa, difficulter tulit purgationem. Quia sana quidem, iuxta aphorismos. 36. & 37. secundæ sectionis: quia crassa, multò magis. Crassa enim admodum corpora non possunt esse fluida. Vtraque ergo causa euenit difficilis expurgatio. Solent verò vt dictis aphorismis dicitur, talia corpora colliquescere, & ob id extenuari, angi, ac debilitari, & tormina intestinorũ pati, ipsis medicamentis, & praua bile quæ colliquescentia gignitur mordentibus intestina. Hæc euenerunt huic, ac præterea ob angustiam viarũ circa vterum, & compressionem oris eius, maxima strangulatio ex vtero, accurrentibus succis ad partes circa vterum, & tumefacientibus ibi consistentia vasa. Vnde euenit spiritum sisti, & intumescere, cùm ab ipsis succis liquatis, neque facilè exeuntibus, tum vel maximè, à flatibus qui vterinam affectionem mox sequuntur. Et perplexitas cum dolore (hanc enim perplexitatem parit anxietas, & anxietatem debilitas) & exanimata est quinquies vt mortua esse videretur, vt scilicet solent sæpe mulieres ex vtero. Accidit etiam sanguinem vomere: quod sanè corpori sano pharmacum expurgans accipienti, non sine causa euenit. Nam, vt Galenus in cõmentario eius aphorismi, cuius bis facta iam mentio est, dicit, medicamentum proprium succũ trahere appetens, bilem nẽpe flauam, vel atram, vel pituitam, vel aquosam superfluitatem, quia isti non adsunt, sanguinem colliquat, colliquare vero non potest quin calfaciat, commoueat, & exagitet. Hinc ergo eueniet euomi, aut per aluum reijci: nam & insuper purgationibus solet post alios succos excerni. Purgatio verò in corpore sano, a principio est, quasi superpurgatio, cùm inutiles succi non adsint. Passio ergo hæc difficillima, has habebat causas. Curatio verò etiam fuit notatu dignissima. Data est ei aqua (ita vt fit cum deuorato pharmaco timemus) ad vomẽdum. Hippocrates

pocrates sane dabat in hunc vsum frigidam, sed plurimam vt vix toto ventre capi posset: nos tutius putamus dare pauciorem, sed tepidam. Vomebat ergo ab aqua, sed neque laxabatur dolor præsens. Id est qui instanter vrgebat, neq; spiratio, hoc est difficultas respirationis. Nō (arbitror) quòd vomitus non esset vtilis (nam quidni) sed quòd esset minus debiliusque auxilium quàm pro tanto malo. Superfusæ autem sunt illi super corpus aquæ frigidæ, amphoræ circiter triginta. Res mirabilis, & quæ nisi à generosissimo medico, tentata nunquam fuisset. Capit enim amphora congios octo, & congius sextarios sex, sextarius vncias viginti. Tantam ergo aquæ copiam in præfocatam ex vtero, quis nisi Hippocrates, aut alius nobilissimus medicus, infudisset? Iuuit, arbitror, medici ausus, quòd hoc solū prodesse videbatur. Sed dices, quo pacto prodesse poterat, cum vterina præfocatio passio frigida sit, Galeno authore nono de compositione secundum genera? Certe ob causam: velut febris nonnunquam calidis auxiliis, causam tollentibus, curatur. Quamquam ergo vteri præfocatio calorem naturalē extinguat, aliquando tamē à nimio æstu succos colliquante incipit, fluxione scilicet ita in vterum, vt in partes alias solet, concitata. Ita vidimus plurimas in æstate media vi æstus præfocationem vteri pati, ex colliquatione succorum vt coniectauimus. Ita huic ex colliquatione, caloris vi factum est malum. Talibus verò constat refrigeratione sucurrendum esse. Calfactio enim colliquescentiam augeret, atque ita & præfocationem. vnde constat, non vnicam esse rationem succurrendi hystericis, neque indistincte calorificis esse succurrendū eis, vt vulgaris praxis fert, sed adhiberi debere in considerationem causæ speciem, vt in alijs omnibus affectionibus, quæ ex succis pendent. Huic itaque commodè infundebatur frigida, & ad prohibendam colliquescentiam & ad reuocandum animum (vt solet ijs qui animo linquuntur) & ad sistendum sanguinis motum. Ita enim iuuare solet eos qui fluxu sanguinis vndecumque laborant. Res ergo optimè successit, refrigeratione est recreata facultas, & aluus soluta, & bilis quæ vagabatur in aluū collecta, & inde excreta facilè (nam cùm dolor ipsam teneret nihil poterat secedere, & quia dolor trahens ad sese, detinebat, & quia partes refugiētes

dolorem,

dolorem, non ſeſe conſtringebat ſatis, vt expellerent) ſedatus ergo dolor, & expulſa bilis eſt & vixit. Quàm periculoſa fuerit expurgatio hæc, ſatis indicat, dicens vixit. Dicit enim velut inſperatum quiddam. Quapropter admonendæ acriter mulieres ſunt, ne deſiderio prolis quiduis facientes, ſe ipſas perdant, aut morientes cito, quæ fortaſſe poſtea peperiſſent, aut nouatis plurimis morbis, miſere viuant. Eſt enim hæc plurimarum pernities. Neque tamen proinde nego, eſſe talium idoneam aliquam curationem (dicauit enim ei Hippocrates opus proprium, cui de ſterilibus titulus eſt) ſed ne quidpiam faciant ſine conſilio docti cuiuſpiam medici, & viri boni, conſulo. Quæ res profecto ab animi moderatione debet incipere, vt ſcilicet illa ita ſe comparent, vt parere non plus ſatis exoptent, ſed intra rectæ rationis fines. Medicus cauſarum, quæ multæ ac variæ ſunt, facta diligenti dignotione, nihil conſulat, niſi quod magnopere non poſſit obeſſe. Hæc vero requirat ab Hippocrate. Sed & ego alibi, in hoc ipſo opere de cauſis & pro curatione ſterilium, egi compendiariè.

42 *ANtander à catapotio cætera ſanus erat, circa veſicam verò videbatur dolorem habere. Purgata illi eſt acute magna purgatione, & à meridie dolor tenebat magnus, & in poſteram diem ſtrangulatio, & perplexitas, & iactatio, & vomebat, & nihil egerebat, & nocte male habebat, & ſomnus non accedebat: poſtridie verò egerebat multum, & poſtea ſanguinem, & mortuus eſt.*

Ecce aliud exemplum purgationis difficilis, non parũ priori ſimile. Verùm hic mortuus eſt, quia colliquatio ad ipſas vſque partes citiſſimè proceſſit, & ita inemendabiliter læſe ſunt plurimæ partium internarum, primum quidem veſica, deinde ventriculus, tandem totus venter, quin etiam fortaſſe hepar. Euenit verò illud peſſimum in hac expurgatione, quod nihil fecit tardius, quàm illud cuius gratia ſuſcepta eſt. Nimirum primo mouit vrinam, deinde vomitum, poſtremo deiectionem, cùm contra oportuiſſet. Fiunt vero huiuſmodi præpoſtera opera,

cùm natura non vtitur medicamẽtis, ſed ipſa, corrumpendo, contra naturam quicquam faciunt. Antander ergo ab accepta potione purgatoria, cætera nihil mali ſentiebat, circa veſicam verò videbatur habere dolorem. Purgata mox illi eſt veſica acute, magna purgatione: hoc eſt excreuit inde multum quiddam & craſſum, quod haud dubie erat ramentum veſicæ, quod apertè indicabat, in partes ipſas procedere colliqueſcentiam, & à meridie dolor magnus ipſum tenebat, ſecundum exulceratam ſcilicet veſicam, & in poſteram diem ſtrangulatio, & perplexitas, & iactatio ob anxietatem, & vomebat, & nihil egerebat. Quoniam verò vomebat & nihil egerebat, conſtat ſtrangulationem & anxietatem ex ventriculo eſſe. Et nocte male habebat, & ſomnus non accedebat. Nam qui poſſet dormire cum tanto dolore, debilitate, & anxietate? Poſtridie iam egerebat multum, procedente malo in inteſtina, & poſtea ſanguinem etiam, hepate arbitror iam debilitato, & deponente ſanguinem. Vitiatis ergo iam tam multis internarum partium, mortuus eſt.

43 *Athenadæ puero maſculo phagedena laboranti, doluit à ſiniſtris dens infernus, à dextris ſupernus: huius auris dextera ſuppurata eſt, cùm iam non doleret.*

NON narrat qua parte haberet puer hic phagedenam, hoc eſt vlcus exedens: quacumque autem parte haberet, prauo ſucco vti inde ſignificabatur. Qui vero ita affecti ſunt, facile multis fluxionibus laborant, & multis partibus dolent. Hic doluit dentibus, ſuperno à dextra parte, & inferno à ſiniſtra, liberatus eſt deinde a dolore, permutatione facta humoris in aurem dextram, qua ſuppurauit, cùm iam ceſſaſſet dolor dentium. Certe à dentibus ad aurem, & ab aure ad dentes, crebram permutationem, & facilem compaſſionem eſſe experimento quotidiano conſtat: cauſam eſſe ſuſpicor, in communibus neruis. Portio enim quintæ coniugationis, eorum qui ex cerebro oriuntur, quæ in porum auditorium ſe inſerit, miſcetur, qua maxilla dearticulatur, cum portione tertiæ coniugationis, quæ inſeritur in radices dentium, & gingiuas. Fiunt tamen

abſceſſus,

abſceſſus, vt dicebatur libro 2. ſectione prima, per venas, aut oſſa, aut neruos. Quod autem in ſola dextra aure facta ſit ſuppuratio, ſignificat dolorem dentis dextri, & ſuperni, ex maiori fluxione pependiſſe, quàm ſiniſtri & inferni: & hunc diſcuſſione, illum, non ſine abſceſſu, ſolui potuiſſe.

44 *Sutor ſoleas veteramentarias ſuens, pupugit ſe ipſum ſupra genu in femur, & ferme digitū immerſit. Huic quidem nullus ſanguis effluxit. Vlcus verò citò clauſum eſt: femur autem totum in tumorem eleuabatur, & tumor intendebatur vſque ad inguem, & inanem partem. Hic tertia die mortuus eſt.*

VLCERA omnia iuxta articulos præcipuè grandiores, vt genu, & cubitum ſunt periculoſa, & vlcerum omnium puncturæ maximè, & ex quibus recentibus ſanguis non effluit. Quæ omnia miſero huic homini accidere. Afferunt verò hæc omnia idem periculum, conuulſionis ſcilicet, quia ad articulos multi nerui & tendines ſunt, qui vulnerentur. Et punctura icti facilius inflammantur, & minus expurgantur, quàm icti aliter. Et cum ſanguis non effluit ex vlcere, cùm neceſſario ad vlceratam partem conuocetur, neceſſe eſt phlegmonem fieri. Hæc vero neruum occupantia, mox afferunt conuulſionem: præcipuè cum neruus aliquis inſignis magnitudinis pungitur altius. Tunc enim per continuatas fibras, neceſſe eſt, inflammationem, & tentionem produci vſque ad nerui exortum, indeque & vſque ad cerebrum: vnde communis corporis totius conuulſio, & per conuulſionem citò mors venit. Velut huic, cui neruus altiùs fuerit punctus, cùm ferme longum digitum, immerſerit in crus acum. Sunt vero illic plurimi nerui, inſignis magnitudinis omnes, præcipuè is qui ab anatomicis dicitur quartus mouentium crura, qui maximus eſt omnium noſtri corporis, & conflatus ex quatuor ſerie procedentibus, vigeſimoquinto, ſexto, & ſeptimo, & octauo, eorum qui ex medulla ſpinæ naſcuntur. Hic decurrit iuxta genu, inclinans ad partem poſteriorem. Hic potuit

pungi, & sanè alte satis. Quod factum esse, & ob dolorem phlegmonosum esse affectum neruum vsque ad eius radicem, dolor ille qui per totum femur, & inguem, & inanem partem, attigit, vsque ad spinalem medullam, declarauit. vnde malo translato ad cerebrum, contigit conuulsum mori tertia die: miraberis quòd tam cito, tamen & tetanū esse morbum quatuor dierum Hippocrates docet. Hic habuerit magnum apparatum quem maximam mali causam fuisse, suspicor. Videns nullo sanguine exeunte puncturæ osculum mox obturari, vulgaris homo contempsit, neque venam mox secuit, neque vlcus dilatari sibi poposcit, vt oportuisset.

45 *QVidam iuxta inguem sagitta percussus, quem nos vidimus maxime præter opinionem seruatus est. Neque enim cuspis exempta est (erat enim admodum in profundo) neque hæmorrhagia vlla fiebat mētione digna: neque phlegmone; neque claudicauit. Nos autem cuspidem inuenientes exemimus, cùm sex iam essent anni, ex quo percussus erat. Suspitio autem erat hæc, inter neruos occultatam fuisse cuspidem, nullamq́ue venam, aut arteriam dissectam esse.*

Res est certè hæc admiratione digna, & in qua naturæ vim maximè possis laudare quę cuspide sagittæ, aut sphe-
rula plumbea in alto manente, vlcus obducit cicatrice ad
cutem, & circum circa ipsam cuspidem, aut spherulam fa-
cit etiam carnem sanescere, vt sine corrosione, aut putre-
scentia, aut phlegmone, multis etiam annis, ac totâ vitam
persistat. Tamen non est tam rarū ac mirabile. Sæpe enim
euenit. Causam verò quo admirationem deponas, Hippo-
crates reddit dicens, fieri id, cum euenit inter neruos, &
, venas, & arterias, delitescere, vt nihil illorum dirrumpat.
, Caro enim sola decissa; facile sanescit. Profectò multo mi-
nus inopinabile est, telo aliquo tali interius concluso, sa-
nescere vlcus, quàm si quid olei aut pinguedinis aut quæ
sordities maneret. Illa enim sicca sunt, & putrescere ine-
pta, ac proinde, neque curationem admodum impediunt,

neque

neque computrescunt. Neque tamen solet natura alienum illud pondus contemnere, sed semper pellens extrorsum, ad cutim facit paulatim abscedere, hancque procedente tempore tantopere extenuat, vt minimo negotio excidatur, extrahaturque ita cuspis, aut spherula. Quinetiam fortasse si dimittatur, ipsa sibi autem exulcerabit, ac exibit: vt factum sæpe videmus, cùm quid decissi ossis sub sana cute relictum est. Habuit hic euentus peculiarem admirationem, quòd altius iuxta inguem percussus sit homo. Est enim proximus articulus maximus, & magnus congressus venarum, arteriarum, & neruorum, in crus subeuntium, vt satis peritus videatur futurus dissector, qui manu, illis omnibus illæsis, cuspidem in alto collocauerit. Verùm nonnunquam affert casus, quæ vix afferre posset prouidentia. In spatula sanè aut medio femore, aut clune, aut etiam medio brachio supra cubitum expectare quis posset hanc fœlicitatem, verum in ceruice, aut inguine rarissimè, ac proinde maximè præter opinionem, non solum vulgarium, sed & medicorum. An Hippocrates hunc viderit recens percussum, ipsumq; etiam, vt alios chyrurgos, latuerit cuspis, quam ipsemet post sex annos exemerit, an solum cum multo iam tempore cuspidem interius continuisset, ipse accesserit, non satis constat ex narratione. Suspicor eum dixisse, quem nos vidimus, vt insinuaret se plurima huiusmodi audisse, vidisse hoc solum. Omnibus enim nobis ita euenit, atque ita est natura comparatum, vt harum rerum quæ admirationis gratia narrantur, audiantur plurimæ, videantur paucæ.

46 *QVi iaculo acuto percussus est, posterius paulò infra ceruicem vulnus accepit, aspectu quidem, non dignum mentione, non enim in alto fiebat, non autem multo tempore post, extracto telo, tetano correptus est, in posteriora tractus, vt opisthotonici, & maxillæ ligatæ sunt, atque si quid humidum in os acciperet, & id conaretur bibere, rursum relidebatur ad nares: & reliqua statim peiora fiebant, & die secunda mortuus est.*

Hic percussus est inter spatulas, paulò infra ceruicem, iuxta ipsam spinam. Constat ergo transfixos esse in suo exortu duos, eosque maximos musculos, mouentes caput retrorsum. Oriuntur enim illi à quinque primis vertebris dorsi, & duabus vltimis ceruicis, & implantantur in occiput. Meritò ergo illi telo acuto transfixi, conuulsi sunt, si, vt est verisimile, corpus erat plenum & immundum: atq; illis conuulsis, necesse fuit caput & ceruicem retrorsum trahi, fierique hominem opisthotonicum secundum eas partes: conuulsione verò serpente in partes proximas, ligatæ sunt maxillæ, vt non possent aperiri, conuulsis musculis claudentibus maxillam inferiorem (superior enim immobilis est per se) reflexa vero retrorsum ceruice cum capite, necesse erat impediri deglutionem. Comprimitur enim eo modo gula. Vnde fiebat (velut quibuscunque impedita est deglutio) vt siquid conaretur bibere, relideretur in nares, & ob eum laborem, reliqua omnia peiora fierent: homine scilicet hinc strangulationis periculum subeunte, & sanguine in caput magis accurrente. Hic vero die secunda ab vlcere mortuus est. Neque immerito, cùm valde lethalia signa prima die acciderint. Velut enim si quarta fierent, septima timeremus ægroto: ita cum prima fiunt, altera, aut etiam eadem die merito timemus. Nam superuenientia signa, siue salutaria siue lethalia, si cito apparent, morbum contrahunt, si tardius, producunt. Itaque dicens non multo tempore post extracto telo tetano correptus est, eadem die intelligit. Neque vero quia extractum est telum, conuulsus est homo, sed quia percussus. Neq; enim vulnus erat, ex quo sanguinis, aut spiritus copiosum aliquod profluuium fieri posset, & ipsomet telo quod infixum esset, cohiberetur. Non enim vulnus in alto fiebat, & in ventrem aliquem penetrabat, sed exiguum erat, & externum. Factum est autem adeo lethale, ob locum, & apparatum, quem in corpore esse contigit.

47 *ADolescens qui cucurrerat viam asperam, doluit calcaneum maximè inferna parte. Abscessum autem locus non recepit, vt humorum conuocans, sed quarta die pars tota nigra reddita est, vsque ad vocatum talum, &*

canum

cauum quod est è regione pectoris pedis, & quod nigrum erat non effluxit, sed prius interijt. Dies autem omnes à cursu vixit viginti.

QVAM periculosus sit malus corporis apparatus, & cacochymia in corpore latitans, hinc disces apertissimè. Vnde enim, qui mediocritatem bonorum succorum haberet, nihil contraxisset mali, præter exiguum fortasse dolorem, sola quiete soluendum, qui vero multitudinem bonorum, aut etiam non omnino malorum, podagricum aliquem dolorem, aut tumorem non malignum, hic quòd malignos succos congesisset (neque enim poterat aliter fieri) contraxit mortificationem, die quarta à cursu (quod magis mirere) nullo prægresso tumore, vt videretur succus ad partem conuocatus: Vnde quid coniectes aliud, quam hominem, non tam multitudine, quam maligna qualitate laborasse? Habuisseque interius intra viscera latitās virus aliquod veneno proximum, quod in eam particulam (dolore præstante motus initium) depositum est? Nō expulsum autem inde, veneficam vim in cor reffudit intra viginti dies. Hoc quoque est euidenti argumento (quod Galenus vltimo de locis affectis multis confirmat) posse, atque adeo solere, intra nostra corpora gigni veneno similia excrementa, atque posse alicubi multo tempore latere, vsque dum aliqua occasione commota, repentinos afferant casus. Vnde qui sapit maximè cauebit praui succi cibis vti, neque confidet, quod nihil mox sibi sentiat mali accidere. Si enim venenum latere potest, quanto magis succus aliquis prauus? Quin potius à talibus solent homines occultius lædi. Quæ enim sunt coctu difficilia, aut tardè descendentia, aut flatuosa, aut impensæ calida aut frigida, hæc statim lædunt, quæ vero citra hæc omnia, sunt mali succi, statim nihil videntur facere, paulatim vero malis replent, & in periculoso statu corpora constituunt. Dierum decretoriorum vires, etiam in hoc ægroto obseruari possunt, siquidem quarto cœpit denigratio, & mors vigesimo. Verùm perpende vigesimum notasse Hippocratem à cursu, quia quodcunque malum ab externa aliqua, & vehementi causa incipit, inde accipere principium motus

est consentaneum,& inde computatio debet incipere, vt à partu ab vlcere à casu à dolore. Quod si vtriusque computationis rationem haberi vis, mortuus est vigesima à cursu, decimaseptima à denigratione.

8 *QVi oculo percußus est, percussus quidem secundum palpebram, cùm acus altè penetrasset. Gena verò tumebat: secta palpebra sedata sunt omnia: nihil malum. Oculus permansit: & sanus factus est facile. Sanguis autem exijt largiter & multum.*

Puncturæ profundæ nulla ratione melius curari possũt, quam discissa parte, vt pro punctura vlcus longum, patésque fiat. Porro in vlceribus recentibus nihil magis est ex vsu, quam vt sanguis effluat: sanguine enim fluente, vt lib. de vlceribus dicitur, gracilescentia fiunt, ac minora: hoc est, minus inflammantur, & citius sanescunt. Hæc punctura fuerit haud dubie in palpebra inferiori deorsum, cuius causa gena è regione puncturæ intumuerit. Verùm oculus ipse nulla parte ictus est, sed extrorsum ac deorsum punctura decucurrit, & curatus est vt oportuit, secta secũdum longitudinem puncturæ palpebra, & ex sectione, ac fortasse ex recens accepta punctura, sanguis exijt largiter, ac multum. Quantum verò momentum habeat hoc, ad salutem, inde intelliges, quod hic oculo altè punctus, facile sanitati restitutus est. Sutor vero soleas veteramentarias suens, qui se ipsum pupugerat supra genu, cui nullus sanguis effluxit, mortuus est die tertia.

49 *VIrgo illa pulchra Nerei, quæ quidem erat viginti annorũ, à muliercula amica ludente, lata manu percussa est secundũ sinciput, & tunc quidem vertigine tenebricosa correpta est, & respiratione priuata, & cùm in domũ venit, statim febris eam tenuit, & doluit caput, & rubra circa faciem erat. Cùm autẽ septima iam esset dies, per aurem dextram pus exijt, fœtidum subrubrum, plus cyatho: & videbatur melius habere, & subleuata est*

Rursus intendebatur febris & deferebatur in somnum, & loqui non poterat, & dextra faciei pars trahebatur, & respirationem habebat difficilem, & conuulsionem, & tremebat, & lingua tenebatur, & oculus stupidus. Nona mortua est.

DEBILISSIMAM partem capitis esse syncipiut, Hippocrates dicit libello de vulneribus capitis, cerebrum dicēs & citissimè, & maximè, iuxta syncipiut sentit mala, quæ & in carne, & in osse fiunt, sub tenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte: & plurimum cerebrū sub sincipite iacet. Exemplo certè euidenti est hæc virgo, quæ nona die obijt ex ictu quem lata manu accepit: quòd secundum syncipiut accepit. Porrò euenit, quibusdam plus, quibusdam minus, esse hanc partem debilem. Huic certè putandum est fuisse natura debilissimā. Concussum enim & compressum est cerebrum. Vnde compressione attingente neruos opticos (& si sub lobis anterioribus cerebri perreptant) & concussione ventriculos cerebri, repente priuata est visu cum cerebri perturbatione (quam vertiginem tenebrosam appellant) & ob spirituum in cerebri vētriculis interceptionem, respiratione priuata est, velut catocho correpta: non tamen ea passio diu durauit, sed (vt fieri solet) ad se reuersa, in domum iuit. Quo cum venisset, statim febre correpta est cum capitis dolore, & faciei rubore, quæ signa erant inflmmationis in capite. Quam suspitionē euentus veram esse indicauit. Siquidem suppuratio tanta subsequuta est vt septima die exierit per aurem dextrā puris plus cyatho (hoc est sesquuntia) nā dolorem, quem ictus fecit, conuocasse multū sanguinis rubor faciei declarabat: subsequuta verò est suppuratio, neq; ea quidem bona, sed maligna, si quidē exijt fœtidum, & subrubrum, quale est quod aphorismo. 44. sectionis septimæ vituperatur, & fieri solet partibus quæ contusæ aut inflāmatæ sunt, simul cum humore malignè putrescentibus. Exeunte verò pure, visa sibi est mulier melius habere, deposita scilicet ea materiæ malignè putrescentis portione. Verum partes non manebant integræ, neque naturaliter dispositæ, sed putrescentes, & dolentes, & conuocantes fluxionē nouam.

Vnde

Vnde merito euenit,vt cito febris intenderetur denuo, & longè grauiora symptomata quam prius, vt morti iam proximæ superuenirent:nimirũ delatio in somnum, & cõuulsio dextræ partis faciei,& tremores (hoc est motus cõuulsiui) & aphonia,& dyspnœa,& oculi etiam dextri stupor, seu immobilitas seu rigor , vtcunque lubet dicere. Certè hoc etiam erat eius oculi conuulsio . Hæc omnia pessimè iam affecti cerebri,& egrotæ moribundæ esse cõstat, ei qui vel tantillum prognosticæ artis caluerit. Conuulsionem superuenisse morienti ea cerebri affectione , admodum erat consentaneum , cum cerebrum radix sit neruorum . Delationem illam in somnum ego quidem in tam extremo cõstitutis,per facultatis impotentiam fieri iam suspicor. Quẽ enim pituitæ motum oportet iam causari, cum somnus remissio quædam sit actionum cerebri , cuius virtus iam labascit? Linguam quoq; teneri,erat conuulsionis.Dyspnœa, huius etiam,& debilitatis.Facultate ènim debili,& instrumentis veluti alligatis,aut reuulsis, necesse erat difficultatem magnam oriri , ac necessitate cogente vix vi respirare. Quod conuulsio retinuerit dextram partem,ex affecta parte ortum est . Nam dextram partem capitis huic præcipuè affectam esse, & doluisse, exiens etiam indicauit è dextra aure pus.Id factum fuerit,quòd casu, percutiẽtis manus,in dextram partem grauius incubuerit , vel quòd eam partem mulier habuerit paratiorem. Sed miretur quispiam meritò quo pacto fieri potuerit,vt hæc non deliraret:aut si delirauit,vt id Hippocrates tacuerit.Ego sanè non possum mihi persuadere,cum iam in extremis constituta erat , eam mulierem mente constitisse.Verùm fortasse id latuit per delationem in somnum, & aphoniam.Primis verò diebus & si teneretur inflammatione cerebri , & partium circuncirca consistentium, existimo fieri posse, vt non deliraret Nam quãquam phrenitidis essentia à Galeno in cerebri & membranarum eius inflammatione ponitur,atque adeo plurimi phrenitidem in membranas reijciunt magis, scimus tamen non semper delirari his inflammatis . Vidimus enim in capitis fracturis membranas, præcipue duram inflmmari conspicuè,atque adeo suppurari , postea & frustratim extrahi, homine non delirante. Vnde mihi persuasi , non quancunque cerebri aut membranarum inflammationem esse phrenitidem,

nitidem, sed eam per quam penitissimæ partes cerebri, in quibus mentis sedes est, sunt malo succo imbutæ. Vt liceat nobis hic, Hippocraticam phrasym vsurpantes dicere, succos etiam facientes phlegmonas in cerebro, vergere nunc ad animam: ad corpus quidem, cum exteriores potius tument partes: ad animam, cum interiores sunt imbutæ. Huc respiciens Paulus, seorsum scribit de phrenitide, & de cerebri inflammatione. Quasi hæc sine phrenitide fieri possit, tanta, vt cerebri tumor faciat dehiscere commissuras. Hæc itaque mulier vna earum fuerit, quibus ad corpus vergit malum, ac proinde conuulsiones, quæ corporalia sunt symptomata, habuerit, potius quam deliria, quæ animalia vt ita dicatur. Quid fuerit huic factum, non narrat. Timeo ne non fuerit missus sanguis quantum oportuit.

50 *Cleomenis puer hyeme incipiens, cibum capere nō poterat, sine febre. Vexabatur, & vomebat cibos & pituitam. Duos menses fastidium durauit.*

Non videtur hæc narratio perfecta, sed lacera, & mutila. Neque vlla ratio esse potest, supplendi quod deest. Proinde id quod est solum viderimus quam habuerit causam. Certè & à pueri, & ab hyemis natura satis alienum est fastidium, quin & à pituitosa dispositione. Hæc enim cibi capiendi necessitatem, cupiditatem verò non solet tollere. Quin potius solent pituitosæ dispositiones facere, vt appetatur plusquam coqui possit. Et fames quædam canina ita fieri consueuit, refrigerato ventriculo. Cæterum & si horum singula, puerilis scilicet natura, quæ vorax est, & hyems per quam plurimum solet capi alimenti, & morbus pituitosus ventriculi, augere soleant appetitum, omnia simul eandem augentia intemperiem, merito ipsum etiam appetitum corruperint. Omnis enim immoderantia nimia, tollere potest actionem quamcunque. Nam & ex ipsa nimia fame, crescente eadem affectione, fit bulimia, per quam iam ne appetitur quidem. Pueri & si natura calidi sunt, tamen ob humiditatem naturalem, & ob voracitatem, sunt passionibus pituitosis opportuni. Hyems augere solet calorem ventris, frigidis verò valde, siue naturaliter,

siue

siue præter naturā, auget frigus. Verisimile est ergo, hunc
natura non admodum calidum, victu prauo factum esse fri
gidum, & ab hyeme auctam eatenus esse passionem frigi-
dam, vt non solum retinere, sed neque appetere posset. Fuit
verò puero ipsummet symptoma morbi curatio. Nimirū
euacuata per vomitum multa pituita, moderatior est fa-
cta intemperies, & cœpit appetere.

51 *COco in spina gibbositas ex phrenitide facta est. Huic
nulla potio pharmaci conferebat. Vinum autem ni-
grum & esus panis, à balneis abstinere, & fricari leni-
ter, foueriq; non cum multo fomento, sed mansuete.*

GIBBOSITATES fiunt ex quibusuis morbis, acutis,
abscessu facto in ligaméta vertebrarum spinæ, vt scilicet in
alios articulos fieri solent: ex phrenitide autem fieri, pecu-
liarem habet quandam causam: quia spina rectitudinē ha-
bet cum capite, cuius phrenitis est morbus. Itaq; ex phre-
nitide gibbositatem superfuisse non habet magnam admi-
rationem: aliquanto autem maiorem habere videtur ratio
curandi, quam Hippocra. docet. Si enim verum est, vt Gal.
docet c. 5. 4. de locis affectis, gibbositates luxatione verte-
brarum fieri: luxationis verò earum tantum duas esse cau-
sas, ictum casumve (denique causam externam) aut tuber
cula in earum ligamentis orta: cum huic citra causam ex-
ternam sit facta gibbositas, fuerit sanè ex tuberculis. Hæc
vero cur iuuarētur vino nigro, & esu panis, cibis sanè crassi
succi? cur recusarēt balnea, & copiosa fométa? Certè mihi
vidētur gibbositates nō eas solū causas habere posse, quas
Gal. dixit, sed omnes quas luxationes. Constat verò aliorū
ossium luxationes fieri, nō solum exuulsis suis locis osibus
ob contractionē ligamentorū, sed etiam ipsis articulis fa-
ctis laxioribus, ligamentorū emollitione. Velut enim suc-
cus qui in neruos incidit, nunc conuulsionē facit, nunc pa-
ralysim, ita qui in ligamenta, nunc contrahit, nunc laxat.
Alterum quidem auellit, alterum facit loco excidere ossa.
Vtrūuis horū fiat in ligamentis vertebrarū, necesse est gib-
bositates superuenire. Hunc curatio indicat laborasse mol-
litie, & laxitate ligamentorū, adiutus enim est victu solidio
ri, panis & vini nigri (scilicet moderate sumptorū) & cura
tione

tione ſicciori,frictione ſcilicet ſine balneo,& fométo non copioſo:ne copia molliret, ſed qualitate reſolueret ac ſiccaret. Panis certè eſt cibus qualitate omnium moderatiſsimus,ſi ex optimo ſit tritico,tamē firmus & ſolidus,ac proinde non reſoluens. Vinum quoq; nigrū nutrit ſolidius, & neruos tētat minus,vtpote minus penetrās, & fluxiones minus ciet,vt minus tenue.Qud verò dicunt vulgo,eſſe humidius,falſum eſt,ſi cū albo tenui oligophoroq; cōferatur,ac niſi cū acri: verum eſt, ſolere eſſe minus ſiticuloſum quod nigrū, quā quod albū. Id verò fit, quia eſt craſsius, & eius humor magis manet. Velut ptiſana ſitim magis ſedat, etſi humidior quàm aqua non eſt. Itaq; vbi partes adſtringere, & formare opus eſt, nigrū quàm albū eſt cōmodius. Nā & & laxata aluū firmari ab eo ſentimus.Frictio reſoluit,ſiccās etiā partes:balneum reſoluit ſuccos non minus,ipſas tamē interim partes emollit. Proinde huic optimè conſultū eſt, frictione ſine balneo. Fomentū quoq; quod reſoluēdi ſuccos gratia,& laxādi partes admouetur,copioſum ſit: tamē quod gratia ſiccādi,facultate poſſit,pluſquā copia. Sed dices præter rationē eſſe, vt pharmaci nulla potio cōferret, cū id vitiū,ex prauo ſucco ligamēta occupāte,pēderet. Nō quia Hippo. dicit hūc nulla pharmaci potione adiutū eſſe oportet intelligere, ad has paſsiones inutilia eſſe pharmaca:non enim hoc dicit Hippo.ſed narrat hūc non eſſe adiutū,quāquam iuuari alij quā plurimi ita affectorū ſolent.Cōſiderari ergo oportet,cur quidā nō iuuētur, cū ſoleat pharmacū in ea affectione eſſe vtile. Qui morbis quarūdā partiū,ex materia vitioſa pendentibus,laborāt,iuuantur pharmacis, tunc maximè, cum cacochymia totius corporis fouet affectiones,quæ ſunt in parte: cū verò iam ſucci in parte firmati ſunt, & reliquum corpus purum, particularibus auxilijs,& bono victu,& tēporis beneficio,fidendū potius eſt.Corpora enim talium,vtpote ſana, male ferunt purgationes.Quod impactū in parte eſt,non cedit:quo fit,vt multi horum lædantur pharmacis,quòd facultas debilitetur,& morbus non remittat. Tale quidam eſt conſentaneum huic coco accidiſſe: cùm laboraſſet phrenitide, & vt in ea diſpoſitione ſolet, corpus miſsione ſanguinis, & expurgatione, aut iudicatorijs excretionibus vacuatum eſſet, & ita redditum purum, reliquias vitioſi ſucci ſola

ligamenta

ligamenta vertebrarum occupasse, & factum esse gibbosum, ac proinde tulisse male expurgationes: tutum vero fuisse corpus nutrire pane & vino, quòd corpus non simul ægrotaret, sed, vt est verisimile excretiones fierent similes sanis. Hæc eadem historia repetitur lib. 7. & vbi hic dicitur fricari leniter, dicitur illic, inungi, & inunctum fricari. Ego eandem rem censeo vtrobique dici. Quia inunctio facit frictionem lenem: sicca enim aspera etiam est. Ne igitur asperitas frictionis fluxiones vllas commoueret, satius fuit fieri lenem atque vt lenis fieret, præire inunctionem.

52 *EI quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, accidit labor. Vomitus biliosorum multorum, pallidorum, & porraceorum. Cum bibisset, conuulsio tenebat, linguam mandebat cum ad quartam veniret: & ipsa lingua erat magna, nigra, occulorum autem alba rubra, in somnis. Quarta die mortua est ad noctem.*

IVREIVRANDO astringebat Hippo. suos discipulos, ne cui darent medicamentum subdititium ad perdendum fœtum. Longè cum maiori periculo dabitur pharmacum. Proinde quæ qualia ve sint hæc, dicere non licet, siquidem neque eis vnquam vti. Illud vnum dicam, (quod deterrere potius quam allicere potest) omnia quæ vere ac proprie sunt corruptiua, venenosa esse, vtcumque autem faciãt fœtum eijci, esse vehementissima, & periculosissima: quo potius corporis apparatu, non dicam, ne incaute modum vtendi talibus doceam. Quantum periculi in eis sit, vel hęc puella indicat, quæ cum viginti esset annorum, sustinere non potuit, sed quarta die, cum symptomatis quasi accepti veneni, perijt. Libro septimo narratur rursum hæc eadem historia, & est illic aliquanto copiosior narratio, quia narratur vomuisse cum potaret, non solum porracea, sed etiam nigra. Narratur etiam conuulsionem die tertia accidisse. In quibusdam codicibus post hanc historiam scripta occurrunt hæc verba: origanum potum occulis malum, & dentibus: in quibusdam verò nihil est tale.) Quare cõstat,

aut

aut ab aliquo esse præter rem interiectum, aut ab alijs quasi huius loci non sit, expunctum. Vtcunque hoc habeat, si quis expungit, rectè mihi videtur fecisse. Nam neque verũ est quod dicitur, neque si esset, haberet hic locum. Repetitum occurret libro septimo.

53 *PVella quæ à rupe ceciderat voce est priuata: iactabat sese: & vomuit ad noctem multum sanguinis: cum secundum sinistra cecidißet, copiosius effluxit. Melicratũ difficulter bibebat. Stertor, spiritus densus, vt morientiũ. Venæ circa faciem intentæ. Decubitus supinus. Pedes tepidi. Febris debilis: vocis interceptio. Septima vocem rupit. Calores tenuiores tenebant. Superstes fuit.*

RARVM quiddam, & miraculo simile est, hanc euasisse puellam. Quia symptomata, quæ subsecuta sunt casum, læsa esse membra, partim principia, partim ad vitam necessaria, videbantur indicare. Siquidem vocis interceptio repentina post casum: & à casu, & vocis interceptione, vomitus, læsionem insignem cerebri, videbantur indicare. Copiosus sanguinis ex naribus, & ex ea parte in quam ceciderat copiosior fluxus, rupturam aliquam venarum: difficilis deglutio & stertor, tuberculum aliquod obortum ad gulam & & laryngem, quod strangularet. Venæ circa faciem
, intentæ, inflammationem firmatam in capite: spiritus mo-
, riẽtium, decubitus supinus, pedes tepidi, & febris debilis,
, quid aliud quàm debilitatem extremam, aut maximam viscerum inflammationem significare poterant? Si quid igitur mortuam dixisset, neque miraremur, neque causam inuestigantes laboraremus, sed cum dicat fuisse superstitem, vt fieri potuerit, oportet dicamus. Si hæc symptomata citra vllam manifestam apparuissent, meritò medicus de salute desperaret, quamquam ne sic quidem valde confidere poterat, in tanta grauissimorum symptomatum concursione, nisi fortè quia non est conuulsionem passa. Hoc enim solum videtur mihi defuisse ad certissimam mortis præsensionem. Verum si ob solam internam causam, vt sanguinis raptum in caput sponte factum voce priuaretur, & sterteret,

teret, neque posset deglutire, & venas circa faciem haberet intentas, quis non aliquam apoplecticarum passionum tenere mulierem iudicaret? Atqui apoplexiam forté, quæ citra causam externam fiat, curari non posse, inter medicos omnes conuenit. Galenus verò in fortibus ponit eam, quæ aphoniam habet cum stertore. Apoplexiam verò quæ fit ob externam causam, etiam si cætera videatur esse fortis, solui aliquando posse, indicat aphonia ex ebrietate, quæ si symptomata spectes, grauissima videatur apoplexia, soluitur tamen nonnunquam, qua hora solent solui crapulæ. Nimirum quod pendet ex causa externa, soluitur cum ipsius externæ causæ motus solui solet. Vt quæ ex ebrietate, cum solent solui crapulæ, & hæc quæ ex casu, cum solent solui, aut remittere labores ex plagis, aut contusionibus: plerunque, vna septimana. Itaq; consentaneum est censere, huic nullam partium præcipuarum, neque necessariarum, dirruptam, aut laceratam, cõcussas plurimas, & sanguinem ictu & dolore, exagitatum, magis verò secundum sinistram partem, secundum quam magis icta est, affatim sese sursum collegisse: qui ob multitudinem exijt è naribus copiose, & ex sinistra magis. Solutis vero doloribus & tentionibus partium ita laborantium, septima die loqui cœpisse, & melius spirare, ac cætera melius exequi. Vt si ob pedis contusioné incessu priuata, tunc remittente labore incedere inciperet, miraremur quidem minus affectionem, vtpote externam intuiti, esset tamen ratio eadem. Verum satius fuerit singulorum causas coniectando percurrere. Repente quidem priuata fuerit voce ex casu, ob concussionem cerebri interceptis animalibus spiritibus, & ob contusionem vocalium instrumentorum, vt musculorum linguæ, aut neruorũ recurrentium, aut vtrorumque: & hæc omnia seruauerit, auxeritque redundantia sanguinis, in partibus, tumidas eas & male flexiles faciens: vomitus concusso & contuso ventriculo: stertor & difficilis deglutio, ob angustiam hesophagi & viarum spiritus, quas tumidæ etiam venæ facerét, & motum difficilem musculorum gulæ, & eorum qui descendunt in thoracem: decubitus supinus ob debilitatem, non in facultatis essentia, sed quod facultatis animalis esset exigua distributio in partes. Ita & frigus pedum, & febris debilis, quòd sanguis non æquè effusus in partes, sed sursum

sum collectus esset affatim. Laxatis intra septem dies partibus, à lassitudine, vt ita dicam remitente, septima (inquit) vocem rupit, quod non sine magna dictionis energia dicit: quasi enim modo aliquo tenerentur instrumenta aut vinculus quibusdam nixu facultatis ruptis loqui cœperit dicit, vocem rupisse. Calores, inquit, tenuiores tenebant ne intellige tenuiores quàm prius (erant enim antea pedes tepidi, & febris tenuis) sed calores tenuiores, idest tenues, quasi diceret, iã inde febribus laborabat manifestis, nondũ tamen magnis. Et superstes euasit. Nimirum solutis laboribus supernarum partium, & calore ac sanguine æquè effusis, calere cœperit corpus, & ob obstructiones non potuerint integri perdurare succi, quare putruerint, & febres acciderint, ac febris quidem no n omnino magna (maxima enim per se se esset periculosa) iuuerit, quia ipsa suam causã confecerit, ac ita superstes fuerit. Putò autem nunquam futuram fuisse superstitem, nisi fluxisset ei sanguis tam copiose, & solum melicratum deglutisset: atque (vt fieri sæpe solet) vnde qui aderant vulgares, maximè timerent, ea fuerit mulieri salutis causa.

54 *Pythocles ægrotãtibus lac multa aqua miscens dabat. Perniones dissoluere, tepefacere pedes hoc modo, præcipuè calefacere igne & aqua. Oculis quam maximè malum lenticula. Fructus horarij dulces, & olera. Dolentibus verò secundũ lũbos, crura, & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aspergere, & spongiã plenã admouere: deligare verò lanis succidis, & agninis pellibus.*

Hæc quoque videntur interiecta, & nullo ordine posita: tamen non prætereunda censui, quia in omnibus codicibus scripta reperi. Neque sanè est quod admodũ in hoc libro quo perpaucæ præceptiones, sed obseruationes vt occurrebãt Hippoc. scriptæ sunt, ordinẽ requiras. Quãquã videtũ ex loquẽdi modo, illud solũ quod de diluto lacte dicitũ esse Pythoclis, cætera dici ex Hip. sentẽtia, ego quidẽ suspicor, oẽs has curationes esse Pythoclis. Fere enim plæraque cõsueuerũt græci, præcipuè qui breuiloquio studẽt, verbis

 infinitiui

infinitiui narrare. Itaque perinde intelligo, ac si diceret, dissoluebat, tepefaciebat, calfaciebat, aspergebat, admouebat, delirabat. Non dicit quibus ægrotantibus daret Pythocles lac multa aqua dilutum, insinuare videtur, crebrũ eius vsum homini fuisse in plærisque morbis. Fortasse vtebatur hoc pro victu. Nam libro septimo repetuntur hæ curationes Pythoclis, ibique ita legitur lac multa aqua mi-
, scens dabat, & renutriebat. Quibus verbis insinuatur, pro alimento dari: tamen si ab Hippoc. didiceris noxas lactis, qnas ferè vno aphorismo collegit sexagesimo quarto quintæ sectionis, videas perpaucis morbis congruere posse. Ni vel tabescentibus, ad quos maximè cõmendatur, non conuenit valde dilutum, sed aliter præparatum, vt minus aluũ moueat, & minus acescat. Ego de lacte diluto non habeo aliud quod dicam, quàm me eo vti solere ad gagarismata, & oris collutiones in febribus, ijs præcipuè, quę fauces siccant, & exasperant. Perniones cutis refrigeratione, & densatione fiunt, proinde calfactione, & laxatione curantur. Nulla re facilius calefieri possunt manus aut pedes, quàm igne. Verum ignis calor non adeo laxat, quin potius, si plurimum quis ignem sustineat, vt exuri incipiat cutis, etiam corrugatur, & adstringitur. Proinde meritò Pythocles calfaciebat alternatè, igne & aqua calida. Calida enim aqua laxat simul & humectat. Quare igne calefaciente, & aqua laxante, ac vstionem prohibente, dissoluetur materia, laxabitur cutis, & temperabitur pars. Nec sanè sola aqua tepida agetur commodius (quamquam ea videatur vtrumq; præstare posse) quia cum ea valde molliat, nisi emollitio ignis siccitate corrigatur, manebit pars noxæ ab ambiente aere peropportuna, & occurrens ille, mox findetur, & afficietur grauius: quin & vtenti alternatè aqua & igne, etsi minus, non nihil periculi inde est, ac propterea qui curatur, nunquam debet, manicis duplicibus, & mollibus, manus exuere. Itaque pernionum curatio hæc mihi valde probatur. Oculis malum esse vt lenticula, & fructibus dulcibus horarijs, & oleribus, consonum etiam est rationi: siquidẽ omnium horũ sunt vapores crassi, & dissolutu difficiles. Dulcia enim crassarum partium sunt. Olera verò, aqua & terra leuiter permistis, consistentiam habent. Lenticulam aciem visus obtundere Dioscorides affirmat proprio capite, crassam

ſam enim & flatuoſam ſubſtantiam habet, vt alia fere omnia legumina, & plus etiam quam illorum plurima. Curare verò dolorem lumborum, crurum, & coxæ ex laboribus, hoc eſt, cum dolor ex labore, ac defatigatione ortus eſt, aſperſione marinæ & aceti, & admota ſpongia illis plena, ac deligatis lanis ſuccidis, & agninis pellibus, non ſemper probo, ſed tunc ſolum, cum frigida humidaque intemperies cum ſucco eſt: aut, etſi ea intemperies in parte non ſit, talis humor in partem influxit. Nam marina calfacit & ſiccat. Lanæ etiam ſuccidæ, & pelles agninæ calfaciunt & digerunt. Acetum ſiccat, & facit marinam penetrare. Qua facultate, ad coxam præcipuè, maximè eſt opus. Itaque eſt hoc vnum quoddam eorum auxiliorum, quæ ad dolorem coxæ, lumborum, ac crurum, commendari meritò poſsint, nullum tamen eſt omnino, quod ei morbo curando, vnicum poſsit eſſe ſatis. Nam neque vlli alio, niſi adhibeatur diſtinctio cauſæ & naturæ hominis.

55 *FVlloni inguina tumeſcebant, dura & ſine dolore, & circa pubem, & in ceruice ſimilia magna. Febris primum quidem lenta tertio menſe, quarto venter diſtentus eſt. Febres ſuperueniebant. Lingua ſicca, ſitis, deiectiones per inferna difficiles. Mortuus eſt.*

Hic ob prauum fortaſſe victum congeſsit multos ſuccos frigidos, quorum redundantia debilitato naturali calore factus eſt hydropicus, & ex hydrope interijt. Frigidorum redundantiam facilè indicabant multi ſcirrhi, & magni, in partibus adenoſis totius corporis, vt in inguinibus, in pube, in ceruice, exorti: fiunt enim aut à melancholia, aut à craſſa pituita: quod eſt duplex genus frigidorum & craſſorum. His putreſcentibus, primum quidem tertio mẽſe facta eſt febris lenta, quales ſcilicet ex craſsis & frigidis fieri ſolent: menſe quarto venter iam diſtẽtus eſt, & lingua reddita ſicca, & facta magna ſitis, vt ſcilicet in hydropicis fieri cõſueuerũt. Febres etiam ſuperueniebãt, ideſt, præter eam febriculam, quę hydropicis quibus eſt ſiccitas linguæ,

 & ſitis,

& sitis, adest, superueniebant aliquando erratico modo febres, aut ob erratū in victu, aut ob casu exagitatas aliquas crassorum succorum partes. Accidit difficultas egerendi: quod hydropicis quidem superueniens, malum signū est: significat enim humidas omnes, potus, cibiq;, partes, in vētris illam cauitatem, aut in venas arteriasq; transumi, & ob id fæces arescere. Quod cum fit necesse est hydropem augeri, vsque dum septi transuersi prohibeat motum, aut calorem in toto corpore extinguat: velut contra, cum hydropicis superuenit alui profluuium, aqua à venis in ventrem confluente, solutio fit, vt dicitur .14. aphorismo sectionis sextæ. Ob id igitur hic mortuus est. Quæ historia nos admonet, vt cum multa sparsim per corpus (magna præcipuè) videmus oriri, cacochymiam citò conemur emendare. Nā hæc quæ ita pullulant, in internis laterè humorum magnū vitium, significant. Quæ nisi euacuari præueniant, maioris alicuius morbi causa fiet.

56 *CVi Caput lapide percussum est à Macedone, cecidit. Tertia sine voce erat. Anxietas: febris tenuis: non valde in temporibus erat pulsus: nihil audiebat omnino, neque capiebat: non sine tremore: sed quarta mouebatur. Humiditas circa frontem, & sub naso, & vsque ad mentū & mortuus est.*

NON dicit qua parte capitis percussus fuerit. Quod (vt in historia virginis Nerei diximus) non parum refert ad magnitudinem periculi. Verum nulla parte capitis contemnēdum vlcus est, nisi sola cutis sit cultello incisa, ne dum cū lapide est contusa, & dissecta. Mox ac accepit vulnus, cępit lethalia signa habere hic: nam cecidit: hoc verò ponit Hippoc. lib. de vulneribus capitis in signis fracti cranei, & læsionis quæ interna capitis attigerit. Itaq; haud dubiè huic cōtusum craneū est, ad interna vsq;. Vnde inflāmatio in internis cerebri cōtracta est. Manifestè autem non statim, sed tertia die, aut quarta, vt dicitur lib. de fracturis, vulnera pleraq; ingrauescant, vt quæ ad inflammationem procedunt, & quæ ad febres. Tunc ergo cœpit hic esse sine voce

& nihil audiebat omnino, nec ſapiebat: ſcilicet etſi loqui non poſſet, ex nutibus conſtabat nihil audire, neq; intelligere: nec ſine tremore erat, ſed quarta (qua etiam mortuus eſt) mouebatur: conuulſiuè ſcilicet. Dictũ enim ſæpe mihi iã eſt, apud Hippo. nomẽ tremoris ſignificare omnẽ motũ tremori ſimilem: quare & conuulſiuum. Hæc inflammationem magnam in alto cerebro ortam indicabant: per tantã verò affectionem tam principis mẽbri, neceſſe erat anxietatem fieri: nam & cor ad magnam compaſſionem traheretur: atq; (etſi id nõ dicat) difficilis fieret reſpiratio. Febris vero apparebat tenuis, & pulſus in tẽporibus nõ valde inerat. Quod affectio interna eſſet, & per internas arterias & venas, potius quam per externas fluxio reciperetur, cõtra ac in virgine Nerei factum eſſe dicebamus. Quod huic iã exhalanti animam ſudor exiguus, ac guttatim, quem humiditatem vocat, factus ſit per faciem, à fronte ad mentũ, cõſonum eſt, eis quæ de ſudore in prognoſtico dixit Hippo. quorum cauſas ego in eius loci commentarijs reddidi.

57 *ENiates proprio iaculo percuſſus à tergo, lateris ſiniſtra parte, vlcus quidem non dolebat. Tertia vero grauis dolor ventris: non excernebat. Abluto autem per clyſterem, ſtercus ad noctem. Non intermittens labore, ſedebat in ſcrotum. Quarta vero pubem & aluum dolor tenebat. Viuens ſine tremore eſſe non poterat. Bilioſa vomebat ſyncera. Oculi velut eorum qui animo linquuntur. Poſt quinque autem finiuit. Dolor quidam tenuis inerat.*

Sive hic ſe ſuo iaculo ſpõte traiecit, ſiue caſu in illud incidit, ſiue ab alio quoppiam ſuo ipſius iaculo percuſſus eſt, nihil refert. Qua parte, & quouſq; videatur fuiſſe læſus, oportet dicamus. Latere ſiniſtro à tergo eſt percuſſus. Nõ narrat an ad coſtas ſupernas, quas & legitimas vocant, an ad infernas, quas nothas: verum quoniam læſio præcipuè videtur pertinuiſſe ad ventrem infernum, vel vſq; ad pubẽ & ſcrotum, conſtat non eſſe illatum vulnus ſuperna thoracis parte. Si enim inde deſcendiſſet iaculum in imum, dirrupiſſet pulmonem, & ſeptum tranſuerſum, ac mi-

rum ni attigisset cor, aut aortam arteriam: quare repente cecidisset mortuus: superest fuisse vlcus postrema & ima parte thoracis, iuxta septum transuersum, inferius tamen. Inde verò iaculum deorsum versus intestina, non sursum versus thoracem consedisse, eadem ratio declarat. Cæterum quia, primum quidem non excernebat, deinde vero tertia die, ablutus clystere, merum stercus, sine cruore aut sanguine, eiecit, constat non penetrasse vulnus in interna intestina, eorum tunicis laceratis, sed constitisse inter ea & peritonæum: præcipuè cum labor, seu grauis dolos, seu velut ponderis sensus (nam hæc significat κόπος ad scrotum descéderit. Quod quidem fit ex ipsomet peritonæo productione quadam. His ita statutis, quo pacto accidisse hæc omnia fit consentaneum, enarremus. Iaculo, quomodo, & qua parte, diximus, traiectus, vlcus quidem non dolebat, quia inflammationem non valde contraxerat, ob magnam fortasse sanguinis effusionem: quam, quia factam non narrat, suspicor factam introrsum, sanguine in ventrem effuso: qué cum necesse esset corrumpi, & malignas qualitates contrahere, factum est, vt tertia die dolor grauis ventris fieret, copia grumorum sanguinis grauante, & præmente, & qualitate maligna mordente extrinsecus intestina. Tamen non excernebat, quia mordentis, & maligni, nihil erat intra intestina. Et cum ob hanc molestiam, & excernendi difficultatem, clystere esset ablutus, excreuit exiguum stercoris, ob cuius excretionem, labor non intermittebat (neque enim inde nascebatur) sed non intermittens, velut residebat in scrotum, grumis sanguinis eo iam pondere delapsis. Quarta iam die, auctis copia & malignitate, morsum patientibus testiculorum ligamẽtis, & ceruice vesicæ, & quęcunque eo loco sita sunt, & totis intestinis, pubem & aluũ dolor tenebat: & quousque mortuus est, sine tremore esse non poterat: quem tremorem consentaneum est fuisse rigorem, ob mordicationem intestinorum, & ventriculi. Tãetsi enim telum ventriculum non attigerit, venenosa tamen qualitas grumorum putrescentium, eo vsque transmisserit. Accesserint etiam rigori conuulsiui motus per consensum neruosi generis cum ore ventriculi, & ob vtrumque non potuerit esse sine tremore, hoc est sine vitioso partium motu, & præter naturam. Vomitus syncerae bilis, ob compassio

nem

nem ventriculi cum ventre inferno, fieret. Oculi erant postremis iam diebus, veluti eorum qui animo linquuntur, excauati ſcilicet, triſtes, ac velut marcidi, & ſine fulgore. Tales enim fiunt ijs, quos iam deficit virtus vitalis. Poſt quinque dies. Extrema ſcilicet quintæ parte, aut ſexta die, finiuit vitam. Calor (inquit) tenuis inerat, ideſt febrem habebat exiguam. Quales ſcilicet apparere ſolent, quæ ſunt malignæ, velut hæc quæ malignæ putreſcentiæ grumorum ſuccedebat.

58 *EI qui hepar percuſsus eſt iaculo, ſtatim color qualis mortuorum, diffuſus eſt, oculi caui, anxietas, difficilis tolerantia: mortuus eſt antequam contio ſolueretur, eadē die percuſſus.*

QVANTO cum periculo hepar vulneretur, Gal. docet comm. 18. ſextæ particulæ aphoriſmorum, quia funditur inde multus ſanguis, & hominem exanimat, & curationē prohibet. Quam ob cauſam nugari cenſet eos, qui affirmant, vel ab alto hepatis vlcere, vel abſciſſo hepatis lobo, ſanatum eſſe quemquam. Quia ſcilicet niſi ad extremitatē vlcus conſtiterit, non poſſunt non dirrumpi venæ, è quibus ſanguinis effuſio fiat. Vnde manifeſtum fit, ſi exulceratio venam cauam laceret in exortu, neceſſe eſſe vt homo moriatur repentè, vtpote iugulatus: vt huic euenit, qui cum iaculo eſſet vulneratus, merito, ab ipſo telo coniectura accepta, putaretur accepiſſe altum vulnus. Vnde ſanguine effuſo repente fuerit mortuus. Repente enim mori dicas eū, qui quatuor aut quinque horis exhalauerit animam. Conſtat verò in moriente homine colorem mortuorum, excauationem oculorum, anxietatem indicibilem, & difficilem tolerantiam, meritò fieri. Hic mihi videtur iaculi extractione citius moriturus, vtpote cui iaculum ipſum poſſet vlcus obturare, & ſanguinis fluxum cohibere. An extractum mox fuerit, non narrat.

59 *VXori Polemarchi hyeme anginoſæ tumor ſub bronchio: multa febris. Vena ei ſecta eſt. Ceſſauit ſuffoca-*

tio ex faucibus. Febris comitabatur. Circa quintā genu dolor: tumor sinistri: & circa cor videbatur ipsi aliquid colligi, & respirabat vt qui ex summersione respirant: & ex pectore substrepebat, vt qui vocantur ἐγγαστρίμυθοι tale quiddam accidebat. Circa septimam autem, aut nonam, ad noctem aluus fluxit humida multa, quæ mala existimantur. Ea verò sine voce mortua est.

BRONCHIVM vocat laryngem, seu caput asperæ arteriæ, quia constat cartilaginibus, quæ in tota aspera arteria appellantur bronchia. Ortus itaq; est huic laboranti angina, tumor infra laryngem, externus quidem (cōspicua enim narrat) qui quidem per se malum signū non erat (nam, vt in aphorismo dicitur, in angina tumorem apparere bonū est) verum quia pendebat malum ex multis & crassis, qualia hyeme colliguntur, non fuit id satis ad salutem. Nimirū tumor externus non tam factus est humore extra conuerso, quàm interius & externis redundante. Accedit igitur quod solet, ijs qui ab angina liberati, nihilominus moriuntur: quod & in aphorismo quintæ dicitur his verbis, Qui anginam effugiunt, his ad pulmonem vertitur, & septē diebus moriuntur, si verò hos effugerint, fiunt suppurati. Hæc manifesta signa habuit delapsus succorum in pulmonem, à cuius affectionibus, vt & totius thoracis, alui deiectiones inutiliter, ac nonnunquàm exitialiter succedunt. Mortua itaque est hæc breui, quia post decubitum in pulmonē alui fluxio successit: quæ si non successisset, incidisset in suppurationem. Cum itaque angina, simul cum tumore sub larynge suffocaretur, & esset multa febris, vt plerumque in angina solet, vena ei secta est, & cessauit suffocatio ex faucibus (addidit ex faucibus, quia ex pulmone & asperæ arteriæ inferna parte, parum abest: quando fuerit suffocata) febris tamen non est soluta, quod scilicet non tam soluto, quam permutato morbo fuerit solutio suffocationis. Circa quintam genu dolor, & tumor sinistri. Videtur his verbis significari, dextri genu fuisse dolorem, & sinistri tumorem, vt alterum genu dolore sine tumore, alterum tumore sine dolore laborauerit. Potest autem etiam intelligi

telligi, vtrumque doluisse, alterum solum intumuisse. Vtcumque hoc habuerit, significatur humores deorsum descendisse, & quidem hic abscessus bonus fuisse (nam deorsum in ignobiles partes, & longè à primario affecta) verũ non fuit satis pro tanto morbo, neque adeò multum succi eo deriuatum est, sed maxima pars constitit in thorace. Nam circa cor videbatur ipsi aliquid colligi: nimirum pulmo repletus comprimeret pericardion. Et respirabat vt qui ex summersione respirant, vt scilicet qui periclitantur suffocari ex longa spiritus cohibitione, & ex pectore substrepebat, vt qui vocantur ἐγγαστρίμουνι Galen. lib. de absoletis Hippocra. vocibus dicit, ita vocari eos: qui clauso ore loquuntur ὅτι τὸ δοκεῖν φθέγγειν εκγάστρος, quod ex ventre loqui videantur. Hoc significato oportet nos nunc hoc nomen accipere: quamquam alij aliter eo vtantur. In decretis canonicis dicuntur hoc nomine quidam, qui ex pelui vel alio vasis genere vaticinantur ἀγόστρη quod est vasis quoddam genus. Sed qui loquerentur ex ventre, non satis scio, qui essent. Cælius Rodiginus dicit ita appellatos, quosdam quibus in ventre dæmon esset aliquis, interrogantibus responsa tribuens, qui dicebantur pythonem habere in ventre. Fortasse citra dæmonem, sint, qui mugitu quem clauso ore reddant, voces quasdam, non sanè distinctas, imitentur: vtcumque hoc habeat, quod hic dicitur est, strepitum quendam in huius mulieris ventre sentiri, quod quidem fecerit aer, qui intra asperas arterias ab humore coercebatur. Hæc cùm ita haberet, circa septimam aut nonam ad noctem aluus fluxit, & excreuit multa humida, qualia quæ putantur esse mala: vt hac ratione viderentur exire qualia oportebat: mulier vero tam longe abest vt habuerit melius, vt etiam priuata voce, fuerit mortua. Nimirum euenit, quod in pectoris & pulmonis morbis plerunque solet, vt tenuia trancolentur in ventrem, crassa intra thoracem hæreant, & facultate soluta, morbo non soluto, mors fiat. Quia à thorace in ventrem expedita via non est, & ea pars debilitatem, omnium minime, potest sustinere, quia indiget motu vehementi: & ob alterum non purgatur, ob alterum, facultate cito destituitur. Dicit circa septimam aut nonam, vt qui non satis recordaretur qua die. Septima solere fieri dicitur in aphorismo, non mirum

tamen

tamen quod ſeptima fieri ſolet, vſque ad nonam produci. Non enim ſunt hi fines adeo ineuitabiles.

60 *SVbpurgare ventres oportet in morbis, cùm concocti fuerint, alios quidem deorſum cùm conſediſſe videris. Signum, ſi neque anxij, aut capite grauati fuerint, & cùm febres mitiſſimæ, aut cùm ceſſauerint poſt paroxyſmos. Alios autem ſurſum in paroxyſmis, tunc enim ſua ſponte ſubleuantur, cùm anxij, & capite grauati fuerint, & ſe iactarint.*

ὑποκαθαίρειν, id eſt ſubpurgare, videtur ſignificare purgationem exiguam, aut deorſum factam. Hæc enim ſignificat ὑπο in compoſitione. Hic vero neutrum horum eſt, ſed quod καθαίρειν, purgare ſcilicet vtcũque. Addit enim, alios deorſum, alios ſurſum. Docet itaque hæc ſententia, qui ſint purgandi, & qua via. Purgare, inquit, oportet in morbis cum concocti fuerint: nimirum, vt in aphoriſmo dicitur, non ſunt mouenda cruda, niſi turgeant, qualia ſanè ſunt perpauca. Qui verò expurgandi, alios quidem deorſum expurgare oportet deiectione, alios ſurſum vomitu, vt ſcilicet humores ipſi ſua ſpõte ſurſum aut deorſum vergunt, quia quo vergit natura per loca conferẽtia, eo oportet ducere. Signa verò quæ indicant conſediſſe humores, quòd anxietas & capitis grauitas ceſſauerit, & febres mitiſſimæ ſint, aut ceſſauerint poſt paroxyſmos, hoc eſt cùm ſint febres mites, & paroxyſmis carentes, niſi forte exiguis: aut ſi habuerint paroxyſmos, minimè mites tamen ceſſauerint iam. Alios autem oportet purgare ſurſum, cùm ſunt in paroxyſmis, cum anxij, capite grauati, & loco conſiſtere non potentes. Reddit horum cauſam dicens, tunc enim ſua ſponte ſubleuantur. Hoc eſt, cum morbus fertur difficillimè, & anxij, inquieti, ac grauati capite ſunt, ſignificatur ſuccorum ſurſum latio: cùm nihil tale eſt, aut ceſſarunt hęc omnia, ſignificatur ſuccos non eſſe elatos, aut ſubſediſſe. Sed videri poſſint hæc amethode dicta, & hæ definitiones incertæ. Nam dicere grauatos capite non eſſe expurgandos per inferna, videtur falſum, cum in vertigine cephalea,

cephalea, cephalalgia, epilepsia, & alijs omnibus morbis capitis, non sit qui non consulat pharmaco deiectorio vti. Galenus certè hieram aliquam ex colochyntide mox exhibet. Quin potius in capitis grauitate, videtur merito vitanda vomitio, ne laborare cogatur par affecta, & sursum versus commotio fiat. Præterea, præter artem videtur, in ipsis paroxysmis vlla purgatione vti. Quia, vt in aphorismis dicitur, cùm morbi vigent, & ea quæ sunt præter naturam sunt fortiora, melius est quietem agere. Accedit quòd anxietas, inquietudo, & capitis grauitas, sæpe sunt decretoria, prænunciantia vomitum, aut fluxum sanguinis ex naribus præcipuè, sed & alias euacuationes aliquando imminente autem crisi, nulla vacuatio tentanda est, quia quę iudicantur aut iudicata sunt, neque mouere, neque nouare oportet, sed sinere. Certè Hippocra. non hæc, quasi exactas, & quæ solæ sufficiant, definitiones expurgationum superiorum & inferiorum, scribit, sed vt vtiles quasdam cõsiderationes. Quibus aliæ omnes artis, sunt adiungendæ. Nec dicit, nullos qui sunt capite grauati, expurgandos esse deorsum, sed eos quibus succi sunt cocti, & alioqui nihil obstet expurgari, si neque anxij fuerint, nec capite grauati, neque febres in exacerbatione, expurgandos esse per inferna: quia significatur succos deorsum consedisse: cũ enim superferuntur, ventriculum superiorem, thoracem, & caput, molestia afficientes augent febres, pariunt anxietates, inquietudines, & grauitates capitis. Hæc ergo si adsunt omnia, tamen expurgandum sit, expurgandum erit per superna, quia succi non consident. Tamen, si, etsi hæc adsint, aliud aliquid est, quod purgare corpus prohibeat, vt si iudicatio imminet, aut fit, aut febris est vehementissima, purgandum omnino non est, neque id Hippocrates dicit. Sed si purgandum sursum faciẽdum. Capitis verò grauitatem solam, non dicit prohibere expurgationem per inferna, sed cum reliquis. Quapropter in cephalea, & alijs capitis morbis, non prohibet dare deiectorium: sed in his ipsis vtimur vomitione, cùm ventriculus sentitur malè habere, aut quòd caput laboret ex ventriculo, aut ventriculus ex capite: vtcunque scilicet circa ventriculum redundent excrementa, quod cognoscimus anxietate, qualem parit vẽtriculi morsus, aut nauseabũda laxitas. In paroxysmis, hoc est

est febrium exacerbationibus, quarum expectetur citò futura inclinatio, expurgatio totius corporis non tentatur tuto. Satius est enim expectare remissionem, ne duobus modis laborans facultas, succumbat: verum si exacerbatio ipsa vrgeat, neque alia ratione remissio expectetur, & nihil maioris momenti prohibeat, vomitione est expurgandum: quia expurgandum est omnino, & indicatur, talibus, succos non subsedisse. Qua eadem ratione in paroxysmis intermittentium febrium solent vomitus esse vtilissimi, adeò vt solis his soleant tertianæ curari, & quartanæ febres mitescere.

61 *EX casu vulnerato cubito in sphacello cubitus suppuratur, maturato iam ichor lentus exprimitur, vt & Cleogenisco, & Demarcho Agartelis filio. Similiter autē & valde ex eisdem pus nullū, velut Aeschili filio cōtigit.*

Sphacellus est corruptio & mortificatio partium solidarum, occupans etiam ipsa ossa. Hæ corruptiones aliquādo sunt humidæ, aliquando siccæ. Siccas putrescentias vocari Hipp. eas, quæ morientibus ipsis particulis, citra succi collectionem, aut redundantiam fiūt, non semel iam antea diximus. humidæ ergo sunt, cum partes putrescentes in saniem aliquam resoluuntur. Suntq; quædam suppurationes, deficientes à bonis, quātum à benigna inflammatione, aut contusione differt ipsa mortificatio. Nihilo benignior est mortificatio sicca quam humida, sed, vt ego existimo, etiā malignior, quia extinctio mera videtur esse hęc nati calidi: illa velut colliquescentia à febrili. Quamquam in tam malignis, non est quod eligas. Illud certum est, in corruptionibus humidis non posse esse pus bonū, vt in bonis suppurationibus: quia hæ caloris a naturali non valde deficientis sunt, illæ corruptiui. Proinde vt in his fit pus crassum sine lentore, ita in illis contrarium, tenue scilicet vt ichor, & cum lentore. Quamquam ne hoc quidem talibus multum durat, sed citò supprimitur, fitq; postremò vlcus siccum, vt repetens hanc ipsam sententiam, dicit Hippoc. in septimo libro. Itaq; dicit, quibusdam, qui cubito percussi cū essent, ex casu corruptionē cubiti incurrerūt, duobus quidē exijsse

ichores

ichores lentos, alteri nullum pus, atque vtrumque fieri solere. Neq; sanè in cubito solo, sed & in tibia, & brachio & quauis alia parte simili perinde accidet. Verùm hæc forte occurrerant, quæ memoriæ & obseruationis gratia notauit. Constat verò vetustissimam phrasim sapere, quòd, corruptum iam, & resolutum in pus cubitum, maturatum vocat. Nam & in lib. de alimento vocauit cibos coctu faciles, facilè putrescentes.

62 *SVppuratis autem plurimis, horror & febris superueniebat.*

HAEC eadem verba (vt etiam superiora) occurrent iterum in libro septimo. Illic verò dicetur, febres superueniebant. Non multum interest. Sed si verbo præteriti imperfecti vtitur, de aliqua tempestate, qua multa fuerint suppurata, loqui videtur: forte de ea ipsa tempestate, qua contigit ex casu vulnerari cubito Cleogeniscum, & Demarcum, & Aschilli filium: sin autem verbo præsentis, docet, rigores incertos, & noua febrium incrementa, fientis suppurationis esse signa: quod in prognostico etiam dicitur ab eodem Hippocrate his verbis., Considerare suppu-
, rationis principium oportet, suppuratione facta ab ea die,
, qua primũ homo febricitauit, aut si forte primũ ipsũ rigor
, apprehẽderit. Causã in cõmẽtatione eius loci reddidimus.

63 *PArmenisci filio surditas, conducebat non lauare, purgare autem lana solùm, & infundere oleum, aut netopum, iubere vt ambularet, mane surgeret, vinum album biberet.*

NETOPI nomen occurrit apud Hippocratem scriptũ sæpe, præcipuè in libris de morbis mulierum. Quid possit significare, & si de ea re lexica multa, & viros doctos, & græcæ linguæ peritissimos, cõsuluerim, reperire non potui. Quod me cogit suspicari, vitiatum esse codicem, legendumq; esse metopiũ. Est enim facilis lapsus, cùm sint voces adeo similes, aut Hippocratis seculo vocatũ esse netopum, quod postea metopiũ. Nam metopiũ legi congruit plurimum

mum cum instituto. Significatur enim ea voce quod dicimus alio nomine galbanum, & vnguentum quoddam in Aegypto parari solitum, quod describit Dioscorides libro primo, recipiens galbanum, a quo & nomen accepit. Accedit ad coniecturam, quòd vbi meminit Hippocrates netopij, recenset illud inter resinas, & pinguedines, & olei genera, denique inter res emollientes cum quadam resolutione, cuiusmodi est galbanum, & vnguentũ illud. Vnde ego citra dubium colligo, aut esse id quod dixi: aut, aliquid ei facultate simile, quale styrax, bdellium, myrrha, aut thus, aut succus sylphij. Quanquàm nihil horum, quæ modo nominaui, esse constat, quia locis citatis inter ea refertur ab Hippocrate, quasi diuersum quiddam. Dico autem esse facultate eiusmodi aliquid, magis autem adducor vt suspicer esse quod dixi. Nam præter dicta, est illud vnguentum atque adeo ipsum galbanum cum aceto & melle feruefactum, vtile ad grauem auditum, & surditatem, vt licet videre apud Galenum libro 3. de compositione medicamentorum secundum locos cap. 1. quo etiam in loco Galenus commendat ad eam passionem, deambulationem, & frictionem capitis, & corporis, ac denique totum victum siccum & attenuantem. Quia ea passio à succis multis & crassis in capite redundantibus, fit. Quare vt ambulare, erit etiam vtile, mane surgere, ne somnus multus afferat capitis grauitatem, & vt exercitatio tempestiuè agatur (nõ enim à cibo fuerit vtilis) & vinum bibere album, quia tenuius & minus replens quam nigrum, & purgare aures lana (ipsa enim expurgatio discutit) & infundere oleum, aut, quod est multo efficacius (oleum enim nisi sit vetus, aut feruefactum, aut quod vocatur elychniorum, leue auxilium est) galbanum ex aceto & melle: itaque, lauare erit noxium, quia humectabit, nisi tamen laues balneo aliquo medicamentoso, vt vino in quo amaracus, aut stœchas, aut alia eiusmodi incocta sint. Tunc enim iuuare possis: si tamen prius, & corpus totum, & caput vacuaueris per hieram diacolochyntidos, aut tale aliquod medicamentum, præmissa (si ea etiam sit opus) missione sanguinis ex vena cæphalica. Expurgationem verò in hac passione princeps esse auxilium, consentaneum est, siquidem Hippocrates ipse dicit, surditatem fluente aluo solere cessare. Post maiores

autem

autem euacuationes, errhynis, & gargarizatu, seu etiam masticatorijs, ad extrahendam pituitam, vti contulerit. Cibi autem sint sicci & pauci, & concoctionis facilis, & caput minime replentes. Ob id Hippocrates libro 7. huius operis vbi historiam hanc repetit, & quædam præterea addit pertinentia ad victum, iussit abstinere ab oleribus, vt humidis, vaporosis & grauantibus caput (nam & lactuca, quæ inter olera tenet primas, hæc habet vitia) & vesci pane, & piscibus saxatilibus. Tales enim concoctu faciles, neque mali succi sunt, eorum verò humiditas pane emendatur. Pisces saxatiles dicit Galenus esse scarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam. quòd in petrosis promõtorijs, & vbi saxa sunt delitescunt. Ego verò intellexerim multos alios pisciculos, qui in cœnosis, & lacustribus gignuntur nunquam, sed limpidis aquis, & per petras decurrentibus, veluti salaras, si forte ita vocatæ sunt quæ nobis truchas, & vtcunque veteribus appellarentur, quæ nobis vocantur verme juelas. Omnibus enim eiusmodi piscibus, est ea laus quam Hippocrates tribuit saxatilibus, nõ solùm illis marinis. Dabuntur verò in hac affectione pisces frixi, potius, quam elixati. De vino dubitet aliquis, an vtile sit. Videtur enim tentare caput & fluxiones in illud commouere. Ego quidem non intelligo præferri hoc loco vinum album aquæ, aut alij potioni aquosæ, sed vino nigro. Satius autem fuerit ob partis indicationem vti aqua, nisi tamen inueterata iam passio sit, & hominis consuetudo, aut etiam natura plurimum repugnet. Tunc enim, vt & in alio quouis morbo, faciendum erit satis indicationi maiori.

64 *Vxori Aspasij grauis dolor dentis, & maxillæ intumuerunt. Cùm verò castoreo & pipere collueretur, iuuabatur.*

Dentes parati sunt dolere, quia fluxionibus sunt valde opportuni. Quiuis enim eorum cum maxillæ osse facit, vt quendam articulum, quo, non, vt in reliquis articulis, alligantur ossa ligamentis durioribus, & sensus expertibus: sed neruulis quos per radices accipiunt, pendent, & velut claui infixi sunt, comprimentes & compressi. Accipiunt

præterea

præterea & venulas & arteriolas, quia ob attritionem necessariam, indiguerunt alimento copioso, & assiduo: quod etiam ipsos facit fluxionibus opportunos. Eisdem enim vijs recipiunt partes succos redundantes, quibus & nutriũtur. Itaque ob hæc solent dolere dentes, non tamen semper dolent ab eadem causa, sed nunc ab intemperie calida aut frigida dolor incipiens, conuocat fluxionem, à qua deinde seruatur & augetur. nunc fluxio prima dolẽdi causa est. Atqui ipsa fluxio, siue dolorem antecedat siue sequatur, nunc est calida & acris, nunc frigida, nunc etiam flatuosa. Atqui nonnunquam dolor incipit à gingiuis, & coafficit dentes, nonnunquam à dentibus & reffunditur in gingiuas. Et tumor gingiuarum aliquando crescit cum ipso dolore, quod vtrunque simul fluxio faciat, aliquando tumescentibus gingiuis dolor sedatur, quòd fluxio conuertatur ad externa. Nimirum, vt & in alijs omnibus articulorum doloribus solet accidere: qui enim sine tumore cœperunt, superueniente tumore solent mitescere. Ex his quiuis intelliget, nullum esse medicamentum, quo omni dentium dolori æquè occurratur, sed pro dolendi causa, alijs aut alijs esse opus. Horum triplex genus esse video. Quædam enim adstringentia parantur, ad arcẽdas fluxiones, & firmãdos dentes: quædam resoluentia, ad absumendum fluxiones & flatus: quædam stupefacientia, ad tollẽdum dolorem cum sensu. Componuntur hæc multis modis, cùm ab eodem medicamento volumus multa præstari. Est verò commune omnibus quæ pro dentibus parãtur, indigere aliquo quod in altum deducat, alioqui nihil præstiterint neruorũ radicibus, quæ intra ipsa ossicula sunt. Proinde vino generoso, aut aceto acerrimo plerumque incoquuntur. Atqui profectò efficatiora sunt in aceto incocta, quia vinũ elixatione deponit vires. Cùm igitur hæc castoreo & pipere, medicamentis calidis & siccis, & tenuium partium, iuuaretur, consentaneum est, ex fluxione frigida, aut flatu crasso, dolere cœpisse. Collutio vero facta fuerit ex aceto. Hęc eadem historia repetitur libro 7. etsi non omnino eisdem verbis, & quiddam aliud additur, ad eandem pertinens ægrotantem. Ita enim ibi legitur. Vxori Aspasij dentis do-
, lor grauis, & maxillæ (suppleri debet tumor) castoreum
, & piper colluens, & ore tenens, iuuabatur, & stranguriosa

passio

passio ipsi iuuabatur. Calfacit & farina quæ cum rosaceo. His verbis intelligi potest stranguriosam passionem mulieris huius, soluti castoreo & pipere potis, ex aqua, & cataplasmate ex farina & rosaceo calido: aut hanc curationem solo cataplasmate agi. Vtrumuis intelligas, fit, curationem stranguriæ calidorum vsu agi, quod quidem non de omni stranguria verum est, sed de quadam. Ea enim quæ ardore vrinæ aut obstructione fit, aut vlcere, alia poscit auxilia. Quæ ex frigore pendet aut flatu, ea poscit calidas potiones & fomenta.

65 *CAllimedontis puero contulit ad tuberculum in ceruice existens, durum, magnum, & crudum & dolens apostasis brachij: & lini cataplasma imponere subactum vino albo, & oleo oblitum, superligare autem valde coctum, aut cum melicrato coquere erui farinam, aut hordei, aut tritici.*

TVBERCVLVM durum, crudum, & dolens, haud dubie est inflammatio scirrhosa. Nam tumor durus & dolens est inflammatio. Dicēs autem durum & crudum, duritiem quandam solito maiorem insinuat, quæ inflammationis est scirrhosæ. Meritò ergo iuuabatur cataplasmatis emollientibus, & resoluentibus. Hæc enim vtraque desiderat talis affectio, aut simul, aut alternatè. Eruum & hordeum siccando resoluunt. Lini semen & oleum resoluunt minus, molliunt tamen, vt & triticum, quod & suppurandi vim habet, si huic vellet inflammatio cedere. Vinum resoluentibus cataplasmatis est liquor idoneus. Vbi dicit ἀπόστασις βραχίονος videtur aliquibus significare recessum, decessumve sanguinis, hoc est missionem sanguinis ex brachio. Videri tamen possit dura interpretatio: occurrit enim apud Hippocratem & Galenum ἀπόστασις significans quod ἀπόστημα seu abscessus, & vbi significet sanguinis detractionem, non occurrit. Quamquàm Gale. lib. antiquarum vocum, dicit ἀποκήψεις significare apud Hippocratem ἀποχάση, & ἀποχάσις significatione communi est idem quod ἀπόστασις. Et si, vt significetur abscessus, Hippocra-

pocraticam phrasim non adeo sapit ἀπόστασις βραχίονος ac si diceret εἰς βραχίονα videtur tamen nõ adeo esse durum, interpretari, abscessum brachij, id est qui in brachiũ, atquè in alienam significationem nomen transferre, si modo ea aliena est, etiam apud Hippocratem. Verum est si rẽ ipsam spectes optimum esse auxilium ad inflammationem in ceruice consistentem, sanguinem mittere ex brachij vena externa, lateris in quod malum inclinet. Cæterum, siue id antea factum fuerit, siue secus potuerit etiam abscessus in brachium factus, sponte liberare. Vt scilicet alia quamplurima ex succis pendentia abscessu soluuntur. Est autem abscessus, humorum, in partem aliam ab ea quam primo afficiunt, inclinatio, quæ tumore, aut dolore, aut vtrisque significatur. Itaque vtrumuis hoc loco significet ἀπόστασις siue secundum communem vsum, abscessum siue missionem sanguinis, vt apud Hippoc. ἀπόσκηψις secundum rationem eueniret, vt ægrotus ab inflammatione ceruicis subleuaretur, ac proinde, in vtram interpretationem potius inclinem, dubito.

66 *MElissandro gingiua crescente, & dolente, & simul vehementer intumescente, apostasis brachij. Alumen in principio sedabat.*

Hvic inceperunt, processeruntque simul, dolor & tumor gingiuæ, vnde & dentes accideret condolere. Magnus tumor indicabat copiosam fluxionem. Quare nihil esset potius, quàm sanguinem ex brachio detrahere: qua eadem ratione, & siquis in brachium secundum rectitudinem abscessus fieret, conferret necessario. Vtrumuis ergo horum huic quoque nomen ἀπόστασις significet, non caret euentus ratione. Alumenis communis est vsus in his, ad oris partium fluxiones, & plurimis stomaticorum medicamentorum vtilissimè miscetur. Nam adstringens firmat dentes: siccans, resoluit succos: extergens, curat, si quæ sunt, vt solent putria vlcuscula. Verum quia magnam facit adstrictionem vnde & græcum nomen accepit συπτηρία post quam iam partes plurimum intumuerunt, vtile non est. Quia adstrictio resolutioni obstat: & magna adstrictio partes humidas

das velut contundit, præssius comprimendo. Merito ergo huic alumen lingua in ore versatum, aut ex alumine & vino aut aceto collutio conferebat in principio, antequam vehementer intumuisset, postea enim satius esset, cum laxãtibus & resoluentibus commutari.

67 *Hydropicum oportet defatigari, sudare, panem comedere calidum in oleo, bibere non multum, lauari & caput tepidè: vinum autem album & tenue: & somnus auxiliatur.*

HIDROPICIS omnibus commune est frigidis & crudis redundare, seu pituita, seu aqua, seu flatu, seu omnibus, aut horum quibusdam, ob naturalis caloris debilitatem in hepate, quæ aut ab ipso inceperit, aut ab alia parte. Indigent ergo omnes curatione, & victu, sicco & calfaciente, plus aut minus, vt febris adest, aut non. Ita enim & materia præter naturam collecta consumitur, & intemperies, quæ eius causa est, tollitur. Meritò ergo iubet Hippocrates vt hydropicus defatigetur, hoc est exerceatur plurimum, & laboret. Nihil enim strenuius quam exercitatio naturalem calorem excitat, & succos absumit. Verum cum modo quodam accipi hoc oportet, vt ne magis quam ferre possint, debilitentur: sunt enim etiam valde debiles, & animo linqui parati: exerceatur etiam hora idonea, quæ præcipuè est mane ante cibum. Nam post cibum exercitatio cõtraria prorsus facit: auget enim obstructiones, & cruditates. Proinde Hippocrates libro de internis affectionibus hydropico victum pręscribens, iubet, vt quotidie deambulet, & mane exurgat, post cęnam vero & serotino tẽpore dormiat. Nam etiã hic dicit somnum auxiliari. Nam & si somnus in causis humidis sit, atque siccandi gratia vigilandum quam plurimum foret, verum, vt diximus, mouẽdum non esse semper, ne ægrotus deficiat, sed quiescendum etiam virtutis gratia, ita neque vigilandum, sed dormiendum etiam, non solum ob virtutem, sed & ob concoctionem. Nam laborat humore ob incoctionem. Procuranda ergo concoctio & siccatio, hæc motu, illa, somno: agendum ergo vtrunque suo tempore Somno hora idonea

est post cibum, motui ante eum. Sudare etiam dicit vtile esse. His erit sanè vtilissimum, si robore facultatis, ac nō potius dissolutione fiat. Nam per sudorem ichores serosi, qualibus præcipuè abundat hydropicus, euacuantur, & vrinæ defectum optime supplet exsudatio. Verùm per sudorem syncopis, dissipatur facultas. Sudores igitur tolerātia discernes, ac nisi syncopales sint, vtiles esse certò scias. Panem consulit comedere calidum in oleo, non quidem calidum & recentem (talis enim dolorem facit capitis, & est magis siticulosus, & ventrem grauat, & tardius descendit, & alioqui corporis habitum minus siccat, vt. 2. de ratione victus in acutis dictū est) sed, vt ipsemet loco citato ex lib. de internis affectionibus interpretatur, panem antiquū & calidum: quod est, qui iam vetustate duruerit, & testum Hic enim calfaciet, & siccabit magis, & recētis noxas non habebit. Iubet verò ēt illo loco, vt sit quem vocant autopirum, ex quo nihil furfurum decesserit. Nā talis, præter quā quod siccabit adhuc magis, etiam facilius descendet. Quò respiciens etiam hoc loco iubet dari panem in oleo, hoc est oleo intinctum. Iuuabit etiam oleum panis descensum. bibere inquit non multum. Hoc sanè videtur remisse dictum. Oportet enim accipere potus quàm minimum, & quantam posit sitim tollerare, vt humores aquosi insumātur. Potus autem ne sit aqua, nisi fortè teneatur febre maiuscula, atqui ne tunc quidem sit cruda, sed aliqua ex medicatis. Vinum vero bibere iubet Hippocrates & hic, & illo loco: non tamen vtrobique idem, sed hic album & tenue causa mouendi vrinam, illic nigrum crasissimum, reficiendi, arbitror, causa, & replendi concocto sanguine. Curationem illic suscipit eius qui ex colliquescentia fuerit, factus hydropicus, hic verò eius qui aliter, vt ex refrigeratione antecedente, atque ita vtrunque rectè dicitur. Si enim hominem, qui potu aut cibo frigidis, aut otio, aut obstructionibus factus sit hydropicus, cures, dare debes vinum album & tenue, vt fluidius fiat versus quaque corpus: si verò, qui ex febre colliquante cum extrema extenuatione, melius dederis nigrum crasissimum, & maximè austerum. Crasitiem enim debes huic corpori procurare, & euacuationes ex aluo maximè timere. Verum hæc, complicatio iam affectionum esse videtur. Secundum indicatio-

cationes hydropis perse, rectius dicitur album & tenue desiderari ad hydropas. Quod dicit, lauari & caput tepidè, non tam videtur mihi esse præcipientis vt lauet, quam prohibentis ne multum, calida aut frigida lauet: ne caput quidem solum, nedum totum corpus. Nam balneum haud dubie perse aduersum est hydropi. Erat verò hominibus eius tempestatis consuetissimum, cum secundum totum corpus, tum vel maximè secundum caput. Proinde occurrens consuetudini hydropicis futuræ noxiæ, dicit, lauari etiam caput tepidè. Ego quidem, si liceret, vellem accipi illud χλιαρῶς idest tepidè, metaphoricè, pro modicè, ac parú Sed proprietas non videtur id ferre, sed significari, vt neque calidum neque frigidum balneum sit. Calidum enim dissoluet vires, frigidum augebit cruditates, & frigidas fluxiones. Itaque si lauandum sit, tepidum sit balneum. Ego vero mallem esse nullum. Præter hæc enim, multa & magna auxilia scripta sunt ad hydropicos, ab omnium sectarum auctoribus.

68 *Bianti pugili, cum natura eßet vorax, euenit incidere in paßiones biliosas ex carnium esu, maximè vero porcinarum, cruentarum, & ebrietate vini odorati, & placentis, & dulciarijs ex melle & cucumere, pepone, & lacte, & polenta recenti. In æstate autem biliosa, & febres intermittentes.*

Ex ebrietate vini odorati (quod & calidum est necessario) & placentis & dulciarijs ex melle, consentaneum est hominem calidum & exercitatum in biliosas passiones incidisse: verum ex esu carnium porcinarum fluentium sanguine quales scilicet sunt quæ crudiores, & ex cucumere, & pepone, & lacte, & polenta recēti, in morbos ex crudis succis videtur potius casurus fuisse: proinde duorum alterum interpretor; Aut passiones cholericas vocari hic choleram morbum, aut morbos omnes seu febres putridas. Febres enim ex bile, aut biliosas vocare solet Hippocrates ex quocunque succo putri, interprete Galeno commentario aphorismi. 42. septimæ. Atqui fortasse vtrunque pas-

ſum fuiſſe. Biantem inſinuare voluit, verbis illis vltimis, in æſtate autem billioſa, & febres intermittentes. Fortaſſe enim paſſus eſt bilioſas, & vomitiones, & deiectiones, & febres putridas intermittentes multi formes. Nimium voracitas adeo multorum & diuerſorum, intempeſtiue ac citra ordinem ingeſtorum, non poterat non, & ventriculum vitiare corruptione multa chyli, & debilitare vim in eo concoquendi, & retinendi, atque totum corpus vitioſis ſuccis & longè diuerſis replere. Quorum illud, choleram morbum, hoc febres putridas inconſtantes, natum eſt facere.

69 *Timochari hyeme catharrus maximè in nâres. Vtenti Venere ſiccata ſunt omnia, laſſitudo, calor, ſuperuenit: caput grauatum ſudor à capite multus. Erat autem etiam ſanus ſudare ſolitus. Tertia die euaſit ſanus.*

Exemplum ſanè eſt Timochares eius quod ſexto epid. dicitur, vbi ita eſt ſcriptum. Coitus morbis à pituita vtilis. Nam hic non habuiſſet melius à catharro in hyeme, tam breui, niſi Venere eſſet vſus. Quamquam profectò nō euaſit facilè, ſed difficili, & periculoſa curatione. Nam ſuperueniente febre cum grauitate capitis, & laſſitudine, à quibus multo magis periclitatus eſt, quam à catharro. Hic enim tardior, ſed minus periculoſus eſt, ſi quis bono victu ſe continens, à permutationibus in alios morbos, vt ex acutis, in pleuritidem, aut perineumoniam: ex longis, in pthyſim, liberetur. Atqui profectò ipſa per ſe curatio pituitoſarum paſſionum per Venerem, haud eſt tuta, vt proprio loco indicabimus. Nam debilitat facultatem, & exhaurit ſpiritus: vnde ex accidenti crudis ſuccis replere, & deliquia animi acerſere magis ſolet. Laborat etiam per venerem & cerebrum, & totum neruorum genus, vnde eneruationes, & paralyſes, & vertigines, & cephaleæ, & capitis grauitates fieri ſolent. Commouentur exagitanturq; ſucci toto corpore, vnde laſſitudines, & variæ, multas in partes, fluxiones, & obſtructiones. Caleſcunt labore omnia: vnde putreſcentiæ, & febres fiunt. Hæc plus aut minus, vt cuiq; eſt apparatus, hoc eſt vt cuique eſt naturale robur, corpus

laxum,

laxum, aut obstructionibus opportunum, boni habitus, aut mali. Nam quibus firmum per sese est totum corpus, & habitus alioqui non mali, si qua pituita nunc abundent, possint Venere moderata liberari, siccata, & dissipata pituita. Quibus verò hæc bona non adeo insint, si Venere vtanrur, grauius afficientur, atque diutius peiusque ægrotabunt: aut si bonus ille, quem descripsimus, apparatus, neque valde adsit, neque omnino desit, permutatione in acutum aliquid, & graue facientes, simul a recenti & veteri passione, breui liberabuntur. Potest enim esse hæc, & si non tuta, compendiaria tamen & breuis curatio, vt Timochari accidit. Quem sanè constat, neque infirmum admodum, neque admodum malè paratum fuisse, siquidem a lassitudine & febre tribus diebus se, media hyeme, expediuit. Aestate enim aut diariam habuisset solùm, aut fortasse nullam, Sed hæc præfati, quæ habuit, & morbi decursum explicemus. Hyeme habuit catharrum, maximè in nares, qualem scilicet solet vocare coryzam, sed quia addit, maximè, constat aliquid etiam fluxisse in palatum & fauces, vt plerumque in magnis catharris fieri solet. Morbus sanè fuit tempori satis congruens, vsus est Venere ita habens, & siccata sunt omnia. Ne intellige siccatas esse partes, & consumpta excrementa. Non enim febris fieret, cum grauitate capitis, quæ sudore multo à capite solueretur. Nam vbi sudor morbus. In capite ergo mansit morbus. Sed cùm ob redundantiam aliquid prius incoctum ex ore & naribus euacuaretur, siccata sunt emũctoria omnia, morbusque factus denuo crudior. Nam labore caput repletum denuo est, & calida etiam allexit cum crudis quæ continebat. Vnde velut affectum quendã phlegmonosum contraxit, atque ita siccatum denuo est, cum capitis grauitate & febre: velut cùm vlcus quod mediocriter expurgabatur, & occasione aliqua inflammatur, expurgari desinit, ac sæpe febrem facit. Lassitudines febribus ex catharris sunt familiarissimæ, quòd per neruos aliqua pituitæ defluxio fiat. Huic superuenit copiosus sudor a capite, & adeo contulit, vt febrem sustulerit, & caput degrauauerit. Itaque liberatus est homo à febre, & à catharro, magnopere subleuatus, tertia die, à qua cœpit febricitare, qua eadem Venere est vsus. Non enim profectò ter-

tia die à catharro. Quia eius constitutio nòn est adeo breuis Sed ille quidem procedebat, vt solet, in longum, & intercurrente febre triduana, contractus est.

70 *Post Canem febres fiebant sudorosæ, & non perfrigerebantur omnino post sudorem, Rursum autem supercalescebant, & febres erant longæ, & mediocriter sine iudicatione, & non valde siticulosæ, paucis septem & nouem diebus cessabant, vndecimo, & quatuordecimo, decimoseptimo, & vigesimo iudicabantur.*

Dies caniculares vocati finiuntur cum Arcturus oritur, cuius ortus inchoat autumnum vltimis diebus augusti. Itaque post Canem, autumnum significat: incipientem (arbitror) alioqui dixisset vt solet, autùmno, aut sub Arcturo. Huic tempori acuti & periculosi morbi sunt familiares, vt in hoc ipso opere non semel dictum iam antea est. Tale erat febrium quas describit genus. Erant enim continuæ cum magnis exacerbationibus, & sudorosæ, hoc est, per quas toto paroxysmo sudabatur. Hoc genus febrium vocabant veteres, febres elodes, id est humidas, & ponebant eas in pernitiosis, quia quibus semper sudatur, non decretoriè, sed ignei caloris vi, aut redundantiæ aut malignitate humoris, fit. Harum itaque genus malignum erat. Hac verò tempestate contigit non esse admodum tales. Iudicabantur enim plurimi, vt dicit. Iudicari verò, solui morbos, est apud Hippocratem. Hinc licet coniectare, multitudine potius humoris quàm qualitate, aut colliquescentia, factas esse hac tempestate febres: alioqui perijssent plures. Cùm enim tres dictæ sint humidarum febrium causæ, pessimæ fiunt, quæ colliquescentia, secundo loco, quæ succi qualitate, minus his malæ, quæ multitudine. Post canem itaque, dicit, fiebant sudorosæ febres, & non perfrigerabantur omnino post sudorem. Hoc est non veniebant ad integram febris vacuitatem, seu, vt dicunt, infebricitationem. Rursum autem supercalescebant. Redeuntibus scilicet paroxysmis. Itaque erant continuæ cum exacerbationibus. Et febres (inquit) erant longæ. Paroxysmos intellige

tellige singulos esse longos. Ipsæ enim continuæ febres, cùm vigesimo, aut citius iudicarentur, non poterant longarum appellationem accipere. Paroxysmos verò eadem ratione, qua cum sudore fiebant, verissimile est esse longos, quia scilicet pendebant ex multa materia. Quod dicit mediocriter sine iudicatione, idem est, ac quod prius dixerat, non perfrigerabantur omnino post sudorem. Nam de paroxysmis hoc quoque dicit, de totis enim febribus postea dicit, paucis septem aut nouem, plerisque vndecim, quatuordecim, decem & septem, aut viginti iudicatas fuisse. Nullatenus autem est sine iudicatione morbus, qui intra fines acutorum iudicatur sine recidiua: sed iudicationis nomen solutionem significat, est verò solutio ac iudicatio, totius morbi, & cuiusq; paroxysmi per se. Quod ergo prius dixerat non perfrigerabantur omnino post sudorem, dicit nunc mediocriter sine iudicatione, quod est non omnino, non soluebantur, neque omnino soluebantur. Non erant valde siticulosæ. Hoc redundantiam humiditatis sequebatur. Siquidem Hippocrates narraret qualis esset eius tempestatis, & superiorum eiusdem anni, temperies, agnosceremus apertè causam, qua morbi facti sunt tales, nunc verò nihil aliud possumus quàm coniectare fuisse annum valde humidum, certo scientes, nihil sine causa fieri, & causas omnes, cum ijs quæ ab ipsis fiunt, habere analogiam.

71 *Polycrati febris superuenit, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt. Medicamento subter purgatus est, & febris mitior est facta. Rursum in temporibus sudores exigui, & circa collum post meridiem, deinde in totum, & rursus supercalfactus est. Circa duodecimam autem & quatuordecimam intentionem recepit febris, & deiectiones exiguæ. Sorbitionibus post purgationem vsus est. Circa quindecimam autem ventris dolor secundum splenem, & secundum ile sinistrum. Calidorum admotiones minus quàm frigidorum proficiebant. Cùm clystere molli vsus est, dolor cessauit.*

Haec

Haec narratio est imperfecta, siquidem ad quindecimam solum diem ducta est, cum tamen Polycratis febris non fuerit iudicata ante vigesimam secundam, vt constat ex libro septimo huius operis, in cuius initio narratur longius hæc eadem historia. Quam ob causam visum est, eius cōmentationem in eum locum differre, vt suo loco quiduis explicetur.

72 *Magnæ nauis gubernatori anchora digitum indicem & os infernum confregit. Dextræ manus: inflamatio successit, & sphacellus, & febris. Subpurgatus est moderatè. Calores mites, & dolores. Digiti quiddam decidit, post septem dies exibat sanies moderata. Post hæc dixit se non posse omnia lingua enuntiare. Prædictum est fore opisthotonicum. Conferebant in hoc buccæ consectæ, deinde in ceruicem. Tertia die totus conuellebatur in posteriora cum sudore. Sexta die à prædictione mortuus.*

Infernvm os digiti esse puto, quod manui ipsi proximum est, & velut radix digiti. Nam mediocriter eleuatis manibus, vt plærumque & depinguntur, & operantur homines, illud est quod expectat ad inferna. Accedit, quòd illud est longius alijs, & fractioni magis opportunum, & situm inter duos articulos maiores, vt vel ea causa facilius inde homo conuelleretur. Itaque fractus est huic digitus index manus dextræ, in ipso digiti principio, iuxta metacarpium. Fortasse non est principio rectè curatus, neque nudata sunt ossa quantum oportuit, neque osiculorum fragmenta coalescere inepta, extracta sunt. Fortasse etiam, citra chyrurgorum erratum vllum, ob malum corporis apparatum inflammatio successit, & sphacellus, hoc est ossium corruptio, & febris. Subpurgatus est moderatè. Non explicat satis, pharmaco, an sponte: suspicor tamen pharmaco, quia alioqui diceret vt solet, aluus soluta est moderatè. Accedit quòd secundum artem fit, vt qui vulnera habent, quacunque ratione magna, aut maligna, expurgentur. Erat verò hoc, ob partem articulis adeo proximam, magnum. Non occurrit hic scriptum qua die, tamen in libro

bro septimo repetitur hæc eadem historia, ibique explicatur, quinto die à læsione factam expurgationem esse. Neque mirum: insumerentur enim quatuor primi in misionē sanguinis, & sedandam inflammationem. Calores, hoc est febres, mites facti sunt, & dolores, putrescentia tamen non cessauit, sed particulæ quædam digiti decidebant. Post septimum & exibat sanies moderata, non sanè qualitate, sed quantitate non multa. Post hæc cœpit nō posse mouere linguam: prædictum est à medico fore ægrotum opisthotonicum. Iuuabant hanc coniecturam buccæ quæ inter se erant consertæ, & ad ceruicem retractæ, non potente homine os proferre. Nam linguæ difficilis motus exiguū inditium erat opisthotoni. Conuulsionis quidem inditium erat mediocre, opisthotoni tamen perquam exiguum, nisi accederet, menti & buccarum in ceruicem adductio. Illud enim nihil erat aliud, quàm in posteriorem partem trahi. Tertia die, à qua linguam male mouere cœpit, conuellebatur iam totus in posteriora, cum sudore. Sudor quidem fit his qui conuelluntur, ob anxietatem, quam difficilis motus musculorum facit. Sexta die à prædictione, hoc est ab ea die qua cœpit lingua male moueri, mortuus est cōuulsus. Coniecto, quanquam Hippocrates non dicit apertè, fuisse quatuordecimam ab ea qua est percussus. Nam post septem, hoc est octaua, decidebat quiddam digiti, & exibat sanies, post hæc, hoc est nona, cœpit linguam male mouere, tertia ab hac, hoc est vndecima, conuellebatur, & additis alijs tribus, facta est sexta à nona, & quatuordecima à prima, qua mortuus est.

73 *Filius Harpali qui ex Telephane liberta, luxationem infra magni digiti accepit. Inflammatus est, & cum dolore, & vbi repositus est, profectus est in agrum, rediens lumbos doluit, lauit: maxillæ ad noctem conserebantur, & opisthotonus aderat. Spumosa saliua vix per dentes extra exibat. Tertia die mortuus est.*

Dicens, Magni digiti infra Policem pedis intelligit hic eodem mortis genere obijt quo proximus ægrotus

cum opisthotono scilicet, qui à consertione seu alligatione maxillarum, incepit, ex occasione, non omnino eadẽ sed simili. Sunt ambo accommodatissima exempla, periculorum quæ ex articulis nascuntur. Alter enim ex fractura digiti manus, alter ex luxatione pedis, in opisthotonum inciderunt. Quem morbum tertia die interimere scriptum est lib. iij. de morbis. Quod his duabus historijs rectè confirmatur. Ambo enim sunt mortui die tertia ab ea qua opisthotonici sunt facti. Hic haud dubie læsus est quamplurimum, quòd recens reposito digito, cum deberet quiescere, etsi quid inflammationis supererat ex repositione, soluere, profectus est in agrum. Ex labore enim, excitato nouo dolore in pede, conuocata est fluxio noua, quæ, rectitudinis gratia, læsit primum neruorum radices in lumbis: sed secundum medullæ spinalis rectitudinem procedente compassione, conuulsio cœpit à neruorum origine, & factus est opisthotonicus, maxillis adeo alligatis (ligantur enim musculis temporarijs qui neruos accipiunt à tertio & quinto pari neruorum cerebri) vt vix exiret saliua per dentes: Necesse autem erat exire spumosam ob æstum thoracis, quem difficilis respiratio faceret, vt scilicet est spuma circa os, ijs qui strangulantur.

74 *TRinon Damonis filius, circa tibiæ maleollum vlcus iuxta neruum iam purum (habebat.) Huic corroso à pharmaco, euenit opisthotono mori.*

NERVVM iam purum nudatumq; medicamento mordaci tangere, non caret periculo conuulsionis, ob acrem enim sensum, sustinere non potest, & trahit in compassionem neruorum originem, vt huic euenit. Innuit satis locus Nam iuxta malleolum prætereunt nerui satis multi, vnus præcipuè insignis magnitudinis, qui ex neruis vltimarum vertebrarum lumborum, & ex primis sacri ossis conflatus est, ex quo etiam alij, qui iuxta tibiam decurrunt, decissi sunt. Verum etsi occasionem præstitit locus, & nerui nuditas, & medicamenti mordacitas, suspicor temporis constitutionem vehemẽter iuuisse, fiebant enim eo tẽpore multi opisthotonici. Vt hinc intelligamus cauenda nobis semper

esse ea, in quæ tempestatis cōditio videatur inclinare. Leui enim causa in ea incidetur, & quæ salubribus tempestatibus nihil, aut leuiter læsissent, in salubribus facilè, eas quæ sponte grassantur, inducunt passiones. Velut hac tempestate, alius quod in agrum exijt, alius vsu medicamenti acrioris, causarum, insalubrium quidem, non tamen perniciosarum, opisthotonici sunt facti, & interierunt.

75 *CErtè in omnibus suppurationibus, & ijs quæ circa oculum, ad noctem labores.*

IN prognostico ita scriptum est, omnes suppuratos, ex ijs signis cognoscere oportet, primum quidem si febris nō dimittit, sed per diem quidē tenuis est, noctu vero amplior. Hoc est quod nunc dicit, in omnibus suppurationibus ad noctem labores. Huius causam in commentario prognostici reddimus. Quod de oculi affectionibus nūc addit, oportet exploremus. Oculus plærumque patitur recipiens ex cerebro. Cerebrum verò malè affectum, & excrementis redundans, consentaneum est lædi somno. Si quidem somnus causa est similis cerebro, nam frigida & humida. Est etiam cerebri passio, fitque eo obstructo. Obstructio verò, quòd in illud per somnum humores accurrant. Cacochymiæ ergo cerebri confluxu nouo accedente, necesse est illud lædi. Quod si somno læditur, & nocte necesse est lædatur. Nam præter quam quòd noctu somni fiunt, ipsa per se nox est analoga causa somno, humida enim est & frigida: &, vt luce ac calore succi euocantur & dissipantur, ita tenebris reconduntur, & densescunt. Itaque nocte etiam lædi cerebrum, alioqui malè affectum, & excrementis redundans, est consentaneum. Atque ita fit, vt capitis grauitas, & catarrhi, & conuulsiui motus, quin & deliria, nocte potius crescant. In quam sententiam. 4. de ratione victus, ita habetur. „Noctes autem plusquàm dies delirij significationem præbent. „Læso verò nocte cerebro, necesse est lædi quæ per compassionem cum eo laborant. Nam, vt apertius in re proposita dicatur, cùm cerebrum mittat in oculos ob redundantiam, & nocte plus redundet, facta humorum accessione, tunc quoque plus mittet.

Tusses

76 *Tvsses hyemē, maximè in austrinis, crassa et multa alba cum excreassent, febres superueniebant, & quinta die cessabant, tusses autem circa quadraginta, vt Egesiptoli.*

Non dicit tusses in austrinis, vt docens quod plærumque fiant, quasi magis in austrinis quàm in aquilonaribus, fieri soleant (contra enim habet res) sed narrat quod alicubi quadam hyemali cōstitutione fiebat. Nimirum erat hyems austrina, & corripiebantur multi tussi, quæ plærisque durabat quadraginta dies, vt morbus neque omnino diuturnus, neque acutus. Possunt enim homines tussire ob aquilonem & ob austrum, ob illum quidem quia penetrat, mordet & refrigerat spiritales partes, etsi quid succi redundat in capite, veluti exprimit, ob hunc verò, quia caput humectat & replet, vnde fluere etiam euenit ob redundantiam. Hinc fit, vt tusses ex aquilone sicciores sint, ex austro humidiores, ac per quas plura exercentur & crassiora, vt scilicet flante austro fluit copiosius. Febres etiam natæ sunt magis fieri ex austrina tussi, vel ob hoc ipsum, quòd ex maiori pendet excrementorum copia, vel quòd ea ipsa quæ redundant calida & humida sunt, vel quòd ipse aer valde est putrefaciens. Sequebantur ergo dictæ tusses conditionem temporis, febres verò erant tussis symptomata (tussim voco eam affectionem capitis & pectoris, quæ tussim facit) quæ superueniebant redundantiæ: durabant verò minus quàm tusses, quia ipsæ suam causam conficiebant. Tusses verò minori causæ copia seruari poterant, quam febres.

77 *Evtychides ex cholericis in cruribus in tetanos desijt, simul cum deiectione deorsum impensè flauum, bilem multam vomebat per tres dies & noctes, & valde rubram: & impotens erat, & anxius. Nihil autem cōtinere poterat, neque potuum neque ciborū. Et vrinæ multa suppressio, & infernæ vacuationis semper. Per vomitū fex mollis venit, & erupit deorsum.*

Cho-

Cholerica seu choleram morbum vocant medici malum quoddam acutum, in quo simul vomitione & deiectione, cum retinendi impotentia, laborant ægroti. Cur ergo vocat hæc cholerica, si deiectionis per inferna erat suppresio semper? Porrò si hæc suppresio erat semper, quo pacto dicit desijsse malum in crurum tetanos simul cum deiectione deorsum, & rursum mollem fæcem simul reiectam vomitu, deorsum erupisse? Hæc hæsitatio ex figurata loquutione pendet, quam vt explicuero, narratio euadet apertissima. Imprimis nomen choleræ ei præcipuè tribuitur morbo, per quem euomunt simul, & deijciunt deorsum ægroti, sed etiã cũ sine his euacuationibus, à fluxu prauorum humorum, solis irritationibus cruciatur venter supernus, vocabatur cholera antiquissimis. Nam. 4. de ratione victus in acutis dicitur, Cholera sicca, per quam nihil euomitur, sed nauseatur tantum. Quanto magis cholera morbus fuerit hæc tametsi à sola vomitione incępit, qui in vtrasque simul euacuationes processit? Sed narrationem iam exponamus. Eutychides (inquit) ex cholericis, in cruribus, in tetanos desijt, simul cum deiectione. Hoc est, cum Eutychides cholera morbo laboraret, desijt malum in tetanos crurum, & in deiectiones. Hoc dicit per præoccupationem, narrans primum morbi exitum. Nimirum hic morbus in deiectiones & tetanos finitus est. Post hæc redit ad morbi initium, narratque totius figuram, & decursum, dicens, tres dies & noctes vomebat multam bilem, impẽsè flauam, & valde rubram, & erat debilis, & anxius, & nihil continere poterat, neque potuum nec ciborum, interimq; erat vrinæ, multa suppresio, & omnis infernæ euacuationis. Posthæc, quarta scilicet die, succesit vomitio liquidæ fæcis, simulq; cœpit eadem fęx deorsum deijci, atq; cum hac deiectione finitum est malum in crurum tetanos. Hæc est narratio. Euenit autem dubitare, quo pacto vomeret bilem impensè flauam & impense rubram. Si enim ambas simul, commixtasque, neutrum poterat esse summè. Quo pacto enim insint eidem rei duo colores, impense ambo? Si verò seorsum vtramque, aut secundum diuersas partes variegatas, qui possit bilis vlla impense rubra esse? Rubrum enim est sanguinis solius, ne dum impense rubrum. Si his nominibus κατακορες & λεῖον ἐρυθρὸν diuersi colores signi-

significantur, haud dubie exibat seorsum rubrũ & flauum, vel secundum diuersas partes male permistum. Atqui quibus placet sententia Auicẽnæ, speciem quandam bilis rubræ esse dicentis, interpretabuntur hanc esse quam homo hic euomuerit, vocari verò impensè rubram non simpliciter, neque ad rubrum sanguinem, sed ad bilem, vt quidem fuerit hæc, quam maximè bilis esse potest rubra, fuerit verò omnino subrubra. Sin autem nulla talis est bilis species, sed omnis color ruber ad sanguinem pertinet, fortasse nomen ἐρυθρόν capitur impropriè pro flauo, aut bilis rubra dicitur quæ cum sanguine mixta sit: atqui fortasse huic, ventriculi vellicatione, venulæ aliquæ ruptæ sunt, &, inter alias summe flauas, quædam etiam bilis partes, rubore sanguinis tinctæ exierint. Primis igitur tribus diebus tantus factus est, bilis toto corpore redundantis, impetus in superiorem ventriculum, vt ob eam causam ventriculus nihil posset continere, & vrina ac reliquæ infernæ euacuationes essent suppressæ: nimirum succis sursum latis. Hæc autem cum fierent, necesse erat hominem esse impotentem & anxium, hoc est debilem, nec potentem se vllo loco continere, sed iactare hac & illac. Nihil est enim quod adeo affligat, atque oris ventriculi lancinacio. Bilis autem quæ in ventriculum effluxerat, maxima parte iam euacuata, cœpit pro bile fæx mollis euomi: remittente verò iam hac euacuatione, & naturæ vi in contraria, per lumbos versus crura nitente, neruos qui maximi & ex multis conflati à lumborum vertebris, & osse sacro oris, illac feruntur, occupauit humor, atque ita simul & aluus fæcem mollem copiose deiecit, & crura tetano sunt correpta. Nimirum, vt libro 2. sectione prima dicebatur. Abscessus aut per venas, aut tonos, aut per ossa, aut neruos, aut cutem, aut alias conuersiones. Hæc eadem historia repetitur, vt multæ aliæ, libro septimo eisdem prorsus verbis, præter quam quòd illic post illa verba, & valde rubram, interiecta sunt hæc (post vomitum bibit) quæ nihil adeo notatu dignum addunt, aut detrahunt sensui. Ego coniecto ob vomitum cruentum datã esse in potionem aliquam refrigerantem & adstringentem, iuxta aphorism. trigesimum septimum sectio. quintæ.

78 *ANdrophani vocis interceptio, delirium, ſolutis autem his ſupererat adhuc multum tempus, & recidiuæ fiebant. Lingua autem permanebat totum tempus ſicca, ac niſi collueretur loqui non poterat, & plærunque erat valde amara, aliquando autem & ad cor dolor, quem venæ ſectio ſoluebat. Huic aquæ potus, aut aqua mulſa contulit. Helleborum nigrum bibit, nec bilioſum prodijt, niſi paucum, tandem hyeme decumbens motus eſt mente, & linguę paſsiones ſimiles. Calor tenuis ſine dolore, lingua decolor, vox peripneumonica, deſtillatio, veſtes reijciebat, & educi ſe iubebat, nihil autem poterat apertè loqui. Ad noctem vitam finiuit.*

HVIVS ægroti morbus narratur aliquanto diſtinctius in ſeptimo libro, additis non paucis verbis, quæ hic deſunt, quapropter lubet eius narrationem In eum locum differre. Occurret illic nomine Androthali, ſtatim poſt hiſtoriam Pherecydæ.

79 *NIcanoris paſsio cum in potum progrederetur, timor tibicinæ, cum incipiente voce tibiæ, nudiret tibia ca nere in conuiuio, præ timoribus turbationes, vix ſe ſuſtinere poſſe dixit cum nox eſſet, interdiu autem audiens, nihil commouebatur. Talia comitabantur illum multo tempore.*

MELANCHOLIA morbo tenebatur hic. Eſt enim eius paſsionis propriũ immeritò timere, & mœrere. Sũt verò indicibiles, timoris, qui tales corripit, differẽtiæ. Quæ ſanè ex differentia inſaniæ (ſemper enim inſania quædã hos comitatur, tãetſi ſimpliciter inſanire nõ dicuntur, vſq; dũ omnibus iã videntur apertè dementes) ſeu læſionis imaginationis, naſcuntur. Non tamẽ poſsis ſingularũ proprias cauſas reddere. Velut nunc, cur timebat ſonitũ tibiæ, potius quàm

Bbb quippiam

quippiam aliud? Porrò quid habeat is ſonitus cum potu, vt tunc timeret maximè, & conturbaretur, cum eo potante tibia inciperet ſonare? Certè ita erat vitiata imaginatio, vt occurrerent illi hæc terribilia quædam ſpectra. Quòd hæc eadem terrerent potius noctu, quàm interdiu, facilè intelligi poteſt cauſa. Ipſa enim nox terribilis eſt omnibus, qui non longè abſunt à timore. Quæcunq; igitur timendi cauſa interius illis ſit, noctu maximè id faciet, præcipuè ſi timoris talium cauſa in nigritiem ſucci, & velut internam ſpirituum animalium noctem, reijciatur. Itaque melancholicus erat hic. Nam talia comitabantur illum multo tempore. Metus verò & mœſtitia ſine cauſa, longo tempore perſeuerantes, melancholica ſunt. Horum ſumma curatio eſt, per inferna vehementius purgare, vt in aphoriſmo dicitur, idque medicamento nigra extrahente.

50 *Damocles qui apud illum erat, cęcutire, & diſſoluto corpore eſſe videbatur: & non accederet ſane ad pręruptum locum, neque in ponte, neque minimam altitudinem ſcrobis tranſilire, ſed per ipſum ſcrobem, poterat. Hęc per tempus aliquod illi affuerunt.*

Hic melancholicus ſimul erat & vertiginoſus, ea vertiginis ſpecie, quam quidam appellant tenebroſam, ſeu tenebricoſam. Huius enim ſymptoma eſt, nō tam videri omnia circumagi, quam cœcutire. Hi etiam, & omnes vertiginoſi, ſentiunt quandam velut corporis diſſolutionem, & præcipuè timent cadere, ſi in loco aliquo ſublimi ſint, aut rem fluentem deſpectent. Proinde cauent accedere ad precipitia, & aquam è pontibus ſpectare, & foueas tranſilire. Cum ſpecies nigri humoris accedit, quod in his tenebroſis vertiginibus, euenit, accedit timor melancholicus, venitq; res iam ad aliquam ſpeciem inſaniæ, vt non ſolum ſublimes pontes præterire, ſed neque exiguos omnino ſcrobes, aut aquæ, lutiue riuulos tranſire, audeant, ſed per ipſos ſcrobes, & medium lutum procedant. Hos quoque oportet purgare, vt priores, medicamento verò, quod præterquam quòd ſit melancholagogum, & vehemens, reſpiciat caput, veluti fortaſſe hiera diacholochyntidos Galeni, aut Archigenis, qui-

quibus,ego vtor secũdum syngraphas Aetij. Doque.3.iiij. Interim continendi sunt in loco obscure quieti, in victu vitanda cacochymia,flatuosa,& caput replẽtia. Mittitur etiã his aliquando sanguis vtiliter, vt & melancholicis, & eisdem distinctionibus adhibitis.

51 *Passio phœnicis ex oculo dextro talis quædam erat. Plærunque velut fulgur elucere videbatur, cum continuisset autem nõ multũ, dolor in dextrum tẽpus instabat, aut spondilum, & tertio, & durities circa dentes, ac deducere tentans distendebatur. Vomitus si quando essent facti prædictos dolores auertebant, aut mitiores faciebant. Verùm & venæ sectio conferebat, & potus hellebori educebat omnigena, non minime autem porracea.*

Hic laborabat hemicrania, ex bile vsta in atræ bilis naturam incipiente degenerare. Nam dolor oculi dextri, & temporis etiam dextri,& ceruicis secundum spondilum,& tentio, & durities circa dentes (quod etsi non dicat, eiusdem lateris intelligi debere,rationi esse consentaneum, intelliges,mox ac causas singulorum apposuerimus) hemicraniæ sunt euidentia inditia. Causæ uero speciem indicabant exeuntia. Nam exibant porracea,quæ nisi cum in vẽtriculo ipso ob speciem eduliorum genita sunt, ingentem vstionem significant. Exibant verò & omnigena. Quòd arbitror in aliquam nigritiem etiam vrendo processissent,aliqua etiam fortasse incocta simul cum acribus euacuarẽtur. Quamquam propriæ materiæ morbi pars non esset. Quoniam verò calidorum succorum redundantia ad hepar plærunque pertinet,vt frigidorum ad ventriculum,aut lienem, merito in hoc quoque mittens pars,ac velut fons, origoq; morbi putetur fuisse hepar calidum, cum præcipue dolentis lateris rectitudo in illud nos ferat. Itaq; ferebantur biliosa affatim ab hepate sursum secundum dextrum lacus, per venas,a quibus refundebantur etiam in arterias. Præueniebant vero repleri arteriæ (ita vt fit ob assiduam dilatationem,quam faciunt more follium) fumis biliosis, quos ob calidam naturam fumos potius, quàm flatus vocamus.

Fumi igitur illi flaui, obuersantes cum spiritibus visorijs, phantasiam faciebant fulgoris. Cum autem homo oculum conniuisset aliquantulum, ac conclusisset, vitandi fulgoris gratia, fiebat vt fumi resilirent in venas & arterias proximi temporis (quæ pars ab huiusmodi causis crebro dolet, ob vasorum, quæ ibi sunt, magnitudinē) aut in eas quæ maximæ ac copiosissimæ sunt in cerebri basi, qua exoritur spinalis medulla, & ita dolor instabat, aut in tempore, aut iuxta spondilum, primum scilicet, quo caput spinæ coarticulatur, moueturque & retrorsum, aut etiam iuxta secundum, quod etiam dici solet ab Hippocrate denti forme ob figuram, quo caput circum ducitur. Accidebat etiam huic (dicit) tentio, & durities circa dentes. Explicat verò mox, quid vocet tentionem & duritiem circa dentes, dicens, diducere tentans distendebatur. Itaque diducere non facile poterat, sed hærebant inferiores superioribus, velut cum quadam partium tentione, & immobilitate, atque si vi diduceret dentes, velut distendi partes sentiebat. Hoc sane videbatur necessario affuturum ob affectionē temporis. Cum enim musculus temporis sit primus maximusque masticatoriorum, & qui maxillam inferiorem adducit ad superiorem, plenis vasis temporis, musculum eum necesse erat tumere, ac inflammari, & ita contrahi, & inferiores dentes adduci, abduci autem violenter. Sed & sanatio indicat, recte, de affectione, & eius causis, coniectatum esse. Nam cōferebat venæ sectio, temperando (arbitror) hepar, & laxādo vasa, & expurgatio per helleborum, quia euacuabantur qualia euacuari oportebat, omnigena enim, & præcipue porracea. Interim si quando vomitus fiebat, dolores tollebantur, aut minores fiebant. Quia etsi is dolor non inerat per consensum cū ventriculo, tamen non poterat, nō quæcunq; redundantia in ventriculo colligeretur, crebra euaporatione capitis noxæ superaddere. Verū considera nō dicere Hipp. sanatum fuisse hunc venæ sectione, & potu hellebori, sed conferebat misio sanguinis & potus hellebori: significantē scilicet ipsa phrasi, hæc non semel esse acta, sed pluries, ex quibusdam interuallis longis, ita vt sit, repetita.

82 *Parmenisco & prius incidebant tristitiæ, & decedendi à vita cupiditas; aliquando autem rursum lætitia.*

Post-

Post hæc verba, quæ in septimo libro, aut alia quam plurima repetuntur, adiecta est quædam historia morbi, quem in Olintho passus est hic idem Parmeniscus, quā postquam hæc enarrauero, ego hoc loco adscribam, & enarrabo, ne quis cogatur, eiusdem ægroti historiā in duobus locis quærere. Mœstitia & desperatio melancholicorum est, sed his ipsis accedit aliquando, sine vlla occasione lætitia suffundi, & ridere. Nimirum cum mente non satis constent, solēt ad insaniam vtrumq; facere, nunc nulla de causa mœrere plurimum, nunc plurimum lætari. Frustra verò videatur peti ratio insaniendi, cum non contingat, vt ille dicit, cum ratione insanire. Sed in ipsa corporis affectione causam ego dixerim esse hanc, quòd cum neque sterquilinium vllum sit, quod æque semper expiret fœtorem, sed cum agitatur cōmouetur que: atque multò magis & omnes morborum causæ, quibusdam temporibus, aut certo quodam ordine, aut erratico modo, agitentur, necesse est, vt melancholici, nigris vaporibus mentis sedem occupantibus, mœreant, & aliquando copiosa effumatione cessante, & succi nigri motu sedato, mœstitia liberentur. Atq; cum nulla lætitiæ maior causa sit, quam soluenda mœstitia: vt & voluptatis soluendus dolor: necesse est aliquando lætentur sine vlla externa causa plurimum, soluti à plurima mœstitia, quæ sine externa causa inerat, iuxta id quod Socrates dicit in Phedone, cuius hæc sunt verba, Quam mira videtur ò viri hæc res esse, quam nominant homines voluptatem, quamque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui ei contrarius esse videtur. Quippe cum simul homini adesse nolint, tamen si quis prosequitur capitque alterum, semper ferme alterum quoque accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Post hæc in septimo libro ita scriptum occurret. *In Olintho autem aliquando autumni tempore sine voce decubuit quiescens, ita vt parum quiddam saltē loqui conaretur. Iam verò si quid eßet locutus, rursum carebat voce. Somni aderāt, aliquando verò vigiliæ, & iactatio cum silentio, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolorem patienti. Aliquādo verò auersus iacebat quietē agēs. Febris verò semper, & bene spirabat.* Postea *dixit agnoscere se eos qui ingrediebātur. Bibere verò quādoq; tota die & nocte etiā, cū tribuerēt, nolebat: quādoq; verò vrinā repēte arripiēs, totam aquā bibebat. Vrina crassa vt subiugalis, circa quatuordecimā verò remisit.*

Hic fuit morbus actus. Febris enim perpetua constitutionis dierum quatuordecim, superueniens melancholiæ diuturnæ. Quo factum est, vt præter febrē, & eius accidentia propria, adessent multa accidentia melancholiæ. Cuiusmodi illa, Nunc nimia quies & taciturnitas, nunc nimia iactatio & inquietudo. Nimia ēt & rapida potatio, & nimia potus auersatio. Et alia omnia, quæ insaniæ, quendam modū præ se ferebant, melancholiæ familiarem. Sed satius fuerit singula percurrere, & quas coniectari possumus causas, adijcere. In Olintho (inquit) aliquando autumni tempore (quo scilicet maximè vrgere melancholici morbi solent) decubuit sine voce quiescens, hoc est taciturnus neque se mouens in lecto. Explicat mox quàm esset taciturnus, dicēs ita vt parum quiddam saltem loqui conaretur: iam verò si quid esset locutus, rursus carebat voce. His verbis significatur, illum ita iacuisse taciturnum, vt parum quiddā loqueretur, atque id quantulumcumque, vix vi videretur posse loqui, aut loqui molestissimè ferret, & mox rursum conticesceret. Quod quidem non est referendum ad aliquod instrumenti vitium, sed ad animi affectum. Non enim quod loqui non posset, sed quod ob mœrorem nollet, tacebat. Neque dicitur conari loqui, quod lingua corporale aliquod esset impedimentum, sed quia malè obsequuntur instrumenta omnia, cum appetitius renuit. Itaque taciturnitas illa, & requies nimia, mœsti animi erat. Mœrorem verò esse melancholicum accidens, satis constat. Somni (inquit) aderant, aliquando vero vigiliæ & iactatio cum silentio. Melancholiæ familiares sunt vigiliæ ob siccam intemperiem, tamen alia ratione etiam hi sunt aliquando veluti comatosi, ob mœstitiam scilicet. Videmus enim eos qui tristi & demisso animo sunt, in somnum inuitos ferri qui quidem non tam est somnus, quàm vigilandi impotentia. Hic igitur, nunc ob succi naturam vigilabat, nunc concidēte animo dormiebat: & nunc vigilabat quiescens, cum succus minus moueretur, nunc iactabatur, cum succus agitatus instigabat. Semper autem silebat, quod ea incidisset insaniæ species. Addit, & anxietas, & manus ad hypochondria, quasi dolorem patienti. Hoc quidem melancholicum etiam est. Plurimi enim melancholicorum sunt hypochondriaci. Alijs, raro non consentit ventriculus cum cerebro.

Qua-

Quapropter perpauci eorum sunt, quibus non secundum hypochondria anxietas, alijs quidem maior, alijs quidem minor. Id verò cum fit, naturaliter videntur manus in eam partem ferri. Aliquando verò auersus iacebat quietem agens. Dictum est eum aliquando iacuisse sine motu: nunc dicit aliquando immobilitati & silentio adiecisse auersionem, vt non tantum alloqui nollet, sed et videre recusaret, quod maioris adhuc erat tedij. Febris vero (inquit) semper & bene spirabat, melius scilicet quàm alij febricitantes solent. Cuius causa est, quod mala melancholicorum in cerebrum & hypochondria incumbunt magis, quàm in thoracis partes. Postea, inquit, dixit, cognoscere se eos qui ingrediebantur. Postquam scilicet conuersus à pariete est, interrogatus agnoscere, dixit se agnoscere, ac fortasse nominauit singulos. Quod sane non est tanta dignum admiratione. Sæpe enim euenit. Et ad tempus resipiscunt huiusmodi homines. Atque poterat etiam agoscens omnes delirare, læsa ratione sine imaginatione, bibere verò (inquit) quãdoque tota die & nocte nollebat, etiam si tribuerent qui aderant, quandoque verò vrinam repente accipiens, aquã bibebat totam. Hoc quoque accidens vidimus sæpe in insanientibus ex melancholia: vt quidem potum non petant etsi vrantur febre, sola mentis alienatio solet facere, quia ij quibus mens ægrotat dolores non sentiunt. Tamen vt ne admoniti quidem vltro oblatum, velint accipere potũ, semper ex insano aliquo timore procedit, velut plærunque imaginantur offerri sibi in potu mortiferum aliquid, parari que sibi ab offerentibus insidias. Tali aliqua suspicor de causa, hunc diem & noctem potum recusare. Quandoque verò euanescente ea imaginatione, & vrgente siti, repente arripere vrinam, & tunc quoque sine modo bibere totam aquam. Morbo intra suam constitutionem consequuto cõctionẽ, iudicatus est homo per vrinam. Nam processit vrina crassa velut subiugalis, & circa decimã quartam remissit febris. Morbis melancholicis accõmodatissimæ euacuationes sunt, deiectio & mictio. illa quidem hypochondriacis magis, hæc reliquis, quia crassa & fœculenta multo melius euacuantur per has vias: quæ circa hypochondria hærent, per ventrem. quæ in venis totius corporis, per vesicam. Nam sudoribus euacuantur serosa fluxu sanguinis, san

guis totus: vomitus non semper est euacuatio vniuersi corporis.

83 *COnonis serua, ex capitis dolore incipiente, mente mota est, vociferatio, clamores multi, raro quies, circa quadragesimum mortua est. Decem autem dies antequam moreretur, voce destituta, & conuulsa erat.*

RATIO quidem adstipulatur, sed & experimento cognoui, in ijs qui à dolore capitis delirare cœperint, vociferationem, clamores, & inquietudinem, imminentem cõuulsionem significare. Eueniunt enim ea ob neruorum passionem, in quorum radices imbibuntur excrementa. Capite ergo recipiente, eius dolor fit, eo iam repleto, & putrescẽtia vitiante cerebri temperiem (vt in phreniticis) aut nigritiæ obtenebrante sensuum internorum fulgorem (vt maniacis) læditur mens. Postea non continente se humore in mentis cellulis, sed occupante neruorum radices, fit corporalis passio, quæ vocatur cõuulsio. In ea succi in corpus (vt dicit Hippocrates) cõuersione, necesse est excitari dolores grauissimos, ob acrem sensum neruorum, atquè obid vociferari, & clamare, etsi ob insaniam, qua parte doleant, narrare nesciant. Itaq; malum à magno capitis dolore incepit processit vsque ad delirium, dumque in conuulsioné abiret vociferabatur, clamabat, & inquieta erat. Facta iam cõuulsione, voce destituta est, quod vocales musculi tenerétur: vsque dum occupãte iã (arbitror) omnia respirationis instrumenta conuulsione, circa quadragesimum, qui morborum non planè cronicorum finis est, mortua est. Simile quiddã euenit infantibus epilepticis. Cum enim eos iam inuadunt paroxysmi, clamant miserè, sed conuulsione iã occupati, ne vocem quidem possunt emittere.

84 *ADolescens quidam, cum multum meracum bibisset, supinus dormiuit in vmbraculo quodam. Huic serpẽs Arges in os ingressus est, atque cum sensit, non valens loqui, stridit dentibus, & serpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus efferebat, vt qui strangularetur, & iactabat se ipsum, & conuulsus mortuus est.*

HAEC

Haec historia mirabilis, admonet non esse tutũ hianti ore sopitum iacere, supinumque in solo reptilibus pleno, vt solent rustici: euenire enim quod huic, qui vino mero plenus iacebat, quid probibet? Quamquam qui lactè pleni (vt etiam fit) dormiunt, periculo sunt magis opportuni, ꝙ lactis, & odor & sapor reptilibus omnibus sit iucundissimus. Vini etiam æstu, præcipuè si cum allijs ingestum sit, fugantur potius. Atque hanc reor esse causam, qua non adeo multi rusticorum, hoc modo periclitantur. Conuulsionem huic duplex causa afferre potuit, veneni vis, & quod vipera os ventriculi morderet.

85 *Timocharis etiam seruus, ex melancholicis eum esse putantibus, talibus & tot viris, mortuus similiter est circa eosdem dies.*

Prope historiam seruæ Cononis esse hanc scriptam ab autore, & quæ interest, huic proximam, esse ab aliquo malè interiectam, ipsa verba indicant. Quid enim refert illud similiter, & illud circa eosdem dies, aliud quàm mortuum etiam esse hunc voce priuatum & conuulsum, circa diem quadragesimum. Nimirum hac ratione periclitantur melancholici breui mori, si fiant apoplectici, aut conuellãtur, humore eo, qui animam perturbat, cõuerso ad corpus. Fuisse vero hunc melancholicum confirmat multorum & talium virorum, qui illi aderant, autoritate. Quod scilicet illi ita putarent: fortasse quod ipse huic ægroto non adfuerit, sed rem aliorum relatu agnouerit, aut etiam fortasse vt obiter doceat, à medico, vt ipse alibi dicit, seu medici sententia, probabiliter affectionum argumentum capi.

86 *Nicolai puero circa solstitium hyemale, ex potationibus rigor factus est ad noctem, febres postridie, vomitus biliosus syncerus exiguus. Tertia die concione mondum soluta, sudor totius corporis. Cessauit.*

Haec narratio mutila est, desuntque plura verba, quã hic scripta occurrunt, vt constare facilè potest ex libro

septimo circa medium, quo loco eadem ipsa repetitur. Primum ergo omniũ oportet, lectio restituatur, deinde enarretur. Ea habet hoc modo.

87 *NIcolai puero, circa solstitium hyemale, ex potationibus rigor factus est ad noctem, febres postridie, vomitus biliosus syncerus exiguus. Tertia die, concione nondum soluta, sudor totius corporis, cessauit, & citò rursus incaluit. Circa noctes medias rigor, febris acuta, interdiu verò eadem hora sudor, cito rursus incaluit, vomitus similis. Quarta ab aqua mercurialis deiecit stercorosa, & humida, fœtida verò & spongiosa. Aquæ mercurialis non dissimilis, hypostasim non habebat, neque multa erat vrina. Appendicula parua. Dolores hypochondrij sinistri, & lumborum, putabatur ex vomitu superspirare, & superspirabat aliquando duplum. Lingua alba, habens dextra ex parte velut lupini concretione: verùm parum erat siticulosus, insomnis, sapiens. Sexta autem dexter oculus maior, dum intueretur. Septima mortuus est. Verùm aluus ante mortem eleuata est, & mortuo posteriora rubra sunt facta.*

NARRAT Hippo. ætatem ægroti, anni tempus, & ægrotandi occasionem, quia hæc omnia faciunt quamplurimũ ad agnoscendum morbi speciem & periculum, atque ad rectè suscipiendum curationem, oportetque singula considerari seorsum, & alia ad alia, velut nunc, febrem hãc ardentem factam esse media bruma, periculum auget, quia non congruit cum tempore. Periculosum etiam fuit puero larga vini potione vti (has enim haud dubiè vocat potationes) plurimum enim læduntur pueri à vino. Et ex potationibus & ingluuie (simul enim consueuerunt hæc fieri) merito nata est febris magna, & multiplex, magnam voco ob propriam essentiam, & ob malignitatẽ (fuit enim semper continua, & vehemens, & perniciosa) multiplicem, ob complicationem. Habuit enim homo à principio tertianã inter-

intermittētē, coniunctam cū perpetua. Nam incepit à rigore, & habuit deinceps tertia quaq; nocte rigorē, à quo increscebāt febres: & rursum tertia quaq; die, cum conatio erat in foro frequēs (ad meridiē scilicet) sudorē totius corporis. Quæ figura est haud dubie tertianæ intermittentis. Non tamen cum cessabat sudor, cessabat etiam febris, sed cito rursum, incalescebat, & manebat febris vsq; dū sequētis noctis hora media redibat, iterū rigor. Eā notā habuit hæc febris malignitatis à principio, quod cū bilē satis synceram præseferret, tamen multū, vltra tertianæ legitimā durationē, producebatur. Nam quiuis paroxysmus durabat circiter triginta horas. Nā rigor factus est circa mediam noctem, & postride febris durauit vsq; ad diem tertiā, & die tertia circa mediū diei sudor totius corporis est factus, qui cessauit (manente nihilominus febre perpetua) vsque ad sequentis noctis medium. Qua hora rediit similis omnino circuitus. Itaq; paroxysmus erat triginta sex horarū, interuallum verò tertianæ intermittentis, quod continua occupabatur, solum duodecim. Vomitus, quia biliosus syncerus talē significabat causam: quia vero exiguus, malus erat, vt alia decretoria imperfecta. Significabat vomitus talis, qđ & paroxysmus productus, atque ambo simul, multo magis redundantiam humoris, & facultatis debilitatem. Nam nisi humor esset multus, neque paroxysmus esset tantus, nec vomitus tentaretur. Si autem facultas esset fortis, & citius sese à febre expediret, & abundantius vomeret. Has ob causas medicis visum est multum vrgere, neque, expectari posse legitimum iudicationis, vel expurgationis tempus atque ideo die quarta mercurialem herbam contulerunt, à qua deiecit stercorosa, humida, fœtida, & spongiosa, hoc est stercus molle fœtidum, & spumosum. Vrina erat pauca non dissimilis aquæ mercurialis, scilicet subuiridis, hypostasi carens, habens verò appēdicula parua. Hoc loco Hippocra. quamquam indistincte vti solet nominibus nubeculæ, appendiculi, & hypostasis, distincte est locutus, vocans hypostasim quod substat, appendiculum quod in vrinæ medio vehitur. Has deiectionum, & vrinæ species, prauas esse constat, Nam vtraque habet concoctioni contrarias notas. Nam in deiectione quod fœtidum est, & spumosum putrescentiæ malignæ est, & colliquescentiæ, vt &

viride

viride in vrina vstionis. Ita factum est (vt scilicet talia poscebant signa) vt expurgatio malè cederet, & morbus haberet pessimum exitum. Nam cum stercorosa solum exirent, à mercuriali bilis copia, mota tantum est, & ad hypochondrium sinistrum, & renes collecta. Vnde euenit sinistrum hypochondrium inflammatum dolere, & lumbos, ac cum vrina bilem exire. Non quidem affatim, vt iudicationi sufficeret, sed vt tantum bilis decubitum inutilem indicaret. Quapropter facta est vrina pauca, & viridis. Superuenerunt postremo signa pessima, superspiratio duplex. Hoc est spiritus qui vocatur offendens. Et lingua alba habens in dextra parte concretionem, magnitudinis lupini, & erat parum siticulosus, insomnis, sed non delirans, & tandem oculus alter altero factus est maior. Spiritus offendens, & oculus alter altero maior, conuulsoria sunt, & in prognostico, & aphorismis, plurimum vituperantur. Lingua fieri potuit alba, retracta deorsum bile. Concretio vero malignus erat abscessus. Sublata sitis in ardente febre pluries vituperatur ab Hippocrate, neque quidem nunc plurimum leuat id signum linguæ candor, quia non poterat in tanta febre non esse salsa pituita, accedente præcipuè peruigilio. Si enim supernæ partes abundarent pituita dulci, dormiret homo. Id solum aderat boni, quod constabat mente. Verùm signum simpliciter bonũ, multis pessimis opponi, leue est. Quare merito euenit, hominem ita affectum septima mori, quia lethalia inceperunt a fine primi quaternarij apparere. Euenit huic paulo ante mortem aluum intumescere, bile iam per retentricis in potentiam effusa, & in spatia ampliora regurgitante. Mortuo iam, posteriores partes corporis rubræ sunt factæ, iam effluente, ob facultatum mortificationem etiam sanguine, & cum naturali calore expirante, sanguine extra vasa effuso. Hoc signum fieri solet in multis, recens mortuis, ac nonnullis etiam moribũdis, velut in ijs qui venenũ acceperunt, aut internis iisque malignis inflammationibus erant affecti, aut malignos aliquos succos collegerãt. Ego (siquidem hoc quoque dici non est inutile) dicerem malè actũ esse cum hoc ægroto, quod non sit illi ante expurgationẽ missus sanguis. Fuisset sanè mittẽdus die secunda vesperi, cũ iam cessante sudore, videretur febris manere. Nã

eo

eo vſque non mirum ſi medicus expectaret, an tempore quo ſolent diariæ, ſolueretur, cum febris ex cauſa procathartica initium cœpiſſet. Nam & ſi incepit à rigore, quod quodammodo putridæ eſt, tamen non omnino inde conſtare poterat, non eſſe diariam, quia quæ ex ſacietate, aut ebrietate fit, diariarum omnium, maximè imitatur putridarum figuram, ob redũdantis cibi ac potus alterationem.

88 *Diopithis ſorori in ſemitertiana, erat etiam circa apprehenſionem cor grauiter dolens, & aderat etiam is dolor tota die, & huiuſmodi cardialgia etiam aliꝭs ſimiliter aderat. Verùm ſub pleiadis occaſum viris talia rariora fiebant.*

SIMVL hac dictione comprehendit ſingularem hiſtoriam, eius quod euenit vxori Diopithis, & communẽ morbi, qui quodam autumno graſſatus eſt: adeo breui vtrunq;, vt parum vtilitatis videatur inde capi poſſe. Nam de ſorore Diopithis nihil dicit aliud, quam laboraſſe ſemitertiana cum cardialgia, quæ in ipſa febris inuaſione apprehendebat, & durabat per totum diem. De communi illa tempeſtate dicit, multis etiam alijs, viris ſcilicet & mulieribus, etiam alijs febribus occupatis, accidiſſe cardialgiam, verùm ſub pleiadis occaſum, talia viris rariora fieri. Non narrat autem qualis fuerit eius anni temperies, neque quo tempore cardialgiæ cœperint, neque quouſq; durauerint. Quare multa deſunt ex quibus poſſemus aliquid ad artem vtile aucupari. Verum dicemus, quæ ex eis quæ dicit, probabiliter poſſit quis coniectari, Semitertiana febris, quæ præcipuè ita appellatur, eſt continua, acuta, & periculoſa, & multiformis. Cõſtat enim duplici typo, tertianę & quotidianæ, & ex duplicis ſucci putreſcentia oritur, bilis & pituitæ. Proinde hic morbus congruens eſt cõditioni autũni, temporis adeo varij & inconſtantis, & ad multa variaque excrementa gignendum apti. Cardialgiam vocant veteres omnes medici dolorem oris ventriculi, qui fit ob humorẽ frigidum & flatuoſum, aut calidum & mordacem, qui ibi gignatur, aut in eã partẽ influat. Plerunq; vero frigidus ibi gignitur, & bilioſus aliunde influit. Quod euenit cum ta-

lis

lis in corpore redundat succus, & os ventriculi est, qua cunque causa, debile. Ita fit vt hoc quoque malum autumno sæpe accidat per morbos, quia eo tempore, & languent ventres, & exusti sunt succi: vtrunque ob antegressum æstũ, qui naturalem calorem dissipauit, succos vero vssit. Accedit alia causa dolendi non exigua, ex repentina in frigus mutatione, quæ multis horis in ea anni parte fit. Accedit etiam multus esus fructuum recentium, qui tunc abundant, & ventriculum laxant, & sua facili putrescentia vitiant. Iam verò in semitertiana peculiaris quidam apparatus esse videtur ad hoc symptoma. Nam quia quotidiana est, rarò non habuerit sociam ventriculi debilitatem, quia etiam est tertiana habuerit biliosam cacochymiam. Itaque ob hæc nisi quid aliud peculiare habuit illius anni cõstitutio, facta fuerit cardialgia. Diopithis sorori in semitertiana, & alijs quamplurimis, in alijs quibusuis morbis. Atqui quamquam semitertiana continua febris est, habent tamen inuasiones (velut rediens ad initia) altera die vnam, altera die duas. Cum his inuasionibus fiebat cardialgia grauissima, quæ vt febris procedebat ad incrementum, remittebat: nõ ita tamen vt non duraret tota die: quod quidem mulieri huic contigit hoc est. Tempestatem vero illam, qua cardialgia in multos grassata est, autumnum fuisse, inde nobis insinuatur, quod addit, sub pleiadum occasum viris talia rariora fieri: occasus verò pleiadum finit autumnum, & inchoat hyemem, primis diebus Nouembris. Dicit igitur ad finem iam autumni fieri hæc rariora viris, quasi superiori tempore, hoc est toto autumno, crebriora fuerint, & fœminis & viris. Neque sanè quicquam horum ratione caret. Nam autumno fuerint hæc crebra omnibus dictis de causis, incipiente autem iam hyeme, fuerit mutata cõstitutio, quia mutationes temporum mutationes afferunt morborum. Cœperit vero eius mali remissio potius in viris, quòd minus excrementosi, quam fœminæ sint.

89 *VXori Epicharmi antequam pareret dysenteria erat, dolor fortis, deiectiones subcruentæ, ramentosæ. Vbi peperisset statim sanata est.*

QVAE vtero gerunt malis replentur succis, quia detinentur

nentur iis menstruæ euacuationes, fœtus vero allicit ad sese sanguinem bonum. Hinc accidunt illis multa mala, quæ copiosa illa euacuatione, quæ per partum fit, solui solent. Huic igitur regurgitante iam malo succo in intestina, facta est dysenteria, & reuocato ad vterum per partũ, est soluta. Hæc eadem historia occurret in libro septimo, nihil ab hac euarians quod sit momenti alicuius.

90 *Vxori Polemarchi in arthriticis coxæ dolor quidam grauis: causa erat quòd muliebria non fierent. Vox suppressa erat totam noctem vsque ad medium diem, audiebat autem, & intelligebat, & significabat manu, circa coxam esse dolorem.*

Haec quoque historia occurret in libro septimo, & vbi hic legitur, dolor coxæ grauis, illic dolor coxæ repẽtè. Et præterea additur defecisse menstrua, quòd betæ succum bibisset. Itaque coniunctis ambobus locis constat, huic factum esse dolorem coxæ grauem & repentè, quòd fluentibus menstruis potasset succum betæ, & ea repente supressa sint. Nimirum betæ succus tormina intestinorũ facit. Quæcumque autem talia cessare faciunt menstrua, præcipuè si cum aceto bibantur, vt betæ succus, aut cremor, solet. Mẽstruarum euacuationum suppressio, haud scio an vllus morbus sit, cuius nõ possit esse causa: quosdam enim facit quòd sanguis statis temporibus, vt consueuit, in venas vteri influat, ob earum autem obstructionem, aut eius crassitiem, non exeat, aut quòd errore expultricis in alias partes refundatur, aut quod ne moueatur quidem. Primo modo facit vteri retractiones, aut in partem alteram distortionem, & hinc præfocationes, & coxarum dolores, & conuulsiones per consensum, aut totius corporis (vt epilepsias) aut quarundam partium: inter quas præcipuè solet lingua apprehendi, & aphonia fieri: secundo modo solet facere dolores articulorum, & asthmata, & dysenterias, & innumera alia huiusmodi mala. Tertio modo febres putridas sine parte vlla peculiariter affecta, & multa cutis vitia, eflorescentibus in cute multis aut maculis, aut papulis, aut vlceribus, ob cacochymiam toto corpore dispersam. Huic igitur

tur consentaneum est, primum quidem membris omnibus pellentibus non quo oportet, factos esse dolores multorum articulorum, deinde decumbente multo sanguine in vterum, nec exeunte ob sorbitionem succi betæ, contractũ & distortum vterum esse, & ob distortionem incidisse in coxam, excitasseque ibi grauem dolorem, & ob cõtractionem fecisse præfocationem vocatam ex vtero, & per compassionem etiam aphoniam. Ob exortum verò neruorum, qui motum linguæ deferunt, a postrema cerebri parte, seorsum ab alijs neruis cerebri, fit sæpe vt cerebro toto non læso, ea solum particula impedita sit. Vidimusque sæpe ita affectas (qualem hanc fuisse narrat Hippocrates) audientes, & intelligentes, & nutibus laborem suum significãtes, voce tamen destitutas: huius curatio missione sanguinis ex malleolo, secundum dolentis coxæ rectitudinem, perficeretur breui, & post missionem vsu diureticorum, quæ & ipsa mouent menstruas euacuationes.

91 *Epicharmo circa pleiadum occasum humeri dolor, & in brachium grauitas, stupor, crebri vomitus, aquæ potus.*

Haec eadem historia narrabitur rursum libro septimo huius operis eisdem omnino verbis, præterquã quòd pro ναρκὴ, id est, stupor, habetur illic ἄση, id est, fastidium, aut anxietas. Fortasse habuit vtrunque, stuporem brachij, & in ventriculo fastidium. Neque mihi id fit parum verissimile, quia humeri dolori, & brachij grauitati, proximum satis accidens est, eiusdem stupor, & crebris vomitibus, fastidium. Dubium sanè est, quid sibi Hippocrates velit, quandoquidem non explicat, sit ne hic homo læsus aquæ potu, an vero curatus. Videtur enim potuisse vtrunq; contingere, quia illa symptomata potuerint à calore & à frigore proficisci. Si verò affectio fuit frigida, consentaneum est potum aquæ causam fuisse putare: si vero calida, curationem. Narrantur verò hic symptomata quibus loca affecta possis cognoscere, potius quam affectionis speciem. Ventriculi enim & brachij significatur passio: ventriculi quidem ob fastidium & vomitus crebros, quæ læsiones

sunt

ſunt actionum eius, brachij vero ob dolorem, quia vbi dolor ibi morbus. Atque cum ita ſit, conſentaneum eſt primariam paſſionem eſſe in ventriculo, ſecundariam in humero & brachio: laborante ventriculo cruditate ob vitioſos humores in eo redundantes, atque ex corruptis cibis aſcendentibus vitioſis & craſſis vaporibus ad neruos brachij, qua oriuntur, ex tribus vltimis vertebris ceruicis. Illis enim occupatis, neceſſe erat primum quidem dolorem fieri, deinde & facultatem intercipi, ac propterea fieri grauitatẽ, & ſtuporem. Dolorem quidẽ in humero iuxta neruorum principia, quod ibi à vaporibus impeterentur: grauitas & ſtupor in brachio, quod languida iam perueniret facultas. Ex his autem omnibus non cõſtat, an eſſet frigida cruditas vt quæ acida, an calida, vt quæ vocatur nidoroſa. Nam quicunque vitioſi ſucci redundarent, poſſent fieri faſtidium & crebri vomitus. Nam tametſi faſtidium magis ſolet calidam intemperiem ſequi, quam frigidam, tamen nomen ἄσn ſignificat etiam anxietatem, quæ à frigidis etiam & acidis fieri ſolet. Quin & faſtidium etiam fit aliquando à pituitoſis putreſcentibus, & anni tempus frigidæ affectioni atteſtatur, magis quàm calidæ. Nam occaſus pleiadum eſt initium hyemis. Sed neque ſi ex alijs ſignis cognoſceres eſſe frigidam cruditatem, conſtare poſſet ſatis, an aquæ potus fuerit cauſa, an curatio, ſi verè teſtatur Trallianus, ſe aquæ potu curaſſe acida cruditate laborantes, qui vini potione læderentur. Itaque conſtat ex hac narratione, fuiſſe hanc affectionem ventriculi intemperiem, atque compaſſionem brachij, quæ autem intemperies fuerit, non ſatis conſtat, neque an aquæ potus cauſa, an curatio fuiſſe dicatur. Coniectura autem magis inclinat, ob temporis conditionẽ, vt frigida fuerit intẽperies, cũ humore (ob vomitus) potus vero aquæ, cauſa, & vt de curatione, dixerit nihil.

92 *EVphranoris filio exanthemata velut morſus culicum, exiguum autem tempus, poſtridie febricitauit.*

Hvivs quoq; hiſtoriæ pars prima occurret ſcripta in ſeptimo, deſunt vero illic verba illa, exiguum autẽ tempus

postridie febricitauit. Quare melius sit enarrare hic vbi perfectius est scripta. Ne intelligas hunc, cùm habuisset exanthemata, postridie febricitasse exiguum tempus, sed cùm habuisset exanthemata exiguum tempus, postridie febricitasse. Qua dictione apertè significatur, exanthemata eadem die esse oborta & euanuisse, nam hæc, morbis quidem succedentia, significant malignitatem, ante morbos facta, magnos ad morbos apparatus, atque adeo apparatus ad magnos morbos, & vtroque tēpore deteriora sunt, quæ breui atque insperato euanescunt, quàm si per morbos durent vsque dum cum ipsis febribus cessent: ante morbos vero, tanto tempore, vt quod in cutem emerserat, putetur merito per cutim ipsam esse paulatim resolutum. Cū enim breui euanescunt, constat non resolutum, sed reconditum potius in altum esse, atque ita interna grauius affici. Vnde in ægrotantibus mors, in nondum ægrotantibus, morbus timetur grauis. Quod huic euenit, qui hæc quadā die passus, postridie febricitauit, neque forte leuiter. Huic consultum fuisset, febrem missione sanguinis anteuertere. Aut enim fuisset ab ea præseruatus, aut ægrotasset minus grauiter. Prohibet verò medicos, præcipue minoris notæ, vulgi leuitas, multa huiusmodi facere & metus calūniæ. Quotus enim quisque, si ita esset factum non imputaret febrem missioni sanguinis, potius quàm morboso apparatui? Hanc ob causam dicere soleo, autoritatem medico ad rectè curandū esse vtilem: quod ei Hipp. in initio prognostici dixit.

92 *Singultus multi post Fabonium fiebant, vsque ad Aequinoctium autumnale: sub Canem suffocationes magnæ calidæ, febres sudorificæ, tubercula post aures plurimis fiebant.*

Constat hæc verba non continere narrationē integram, sed decissa esse ex aliqua alia, aut alia multa verba hinc esse vetustate sublata. Restitui debet locus hic ex alio libri septimi, vbi ita legitur. Siccitates fiebant vsque ad æquinoctium autumnale, sub Cane graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim calescebant. Tubercula vero iuxta aures multis fiebant. Itaq; pro

λύγμοι

λύγμοι, id eſt ſingultus, legi debet αὐχμοι, id eſt, ſiccitates. Et vbi legitur vox θέρμα deeſt vox πνευμάτα & addi debent illa καὶ πάλιν εὐθὺς ὑποθέρμιον, id eſt, rurſus ſtatim caleſcebant. Sed quoniam illius loci lectio hac in parte probatur magis, in eum quoque reſeruetur enarratio vt ibi potius enarretur, vbi melius ſcripta eſt.

93 *Tychon in obſidione circa Datum, percuſſus eſt pectus à catapulta, & paulò poſt, riſus erat ipſi tumultuoſus, videbatur autem mihi medicus extrahẽs lignum, reliquiſſe aliquid ſpiculi circa ſeptum tranſuerſum, & cùm ipſi videretur, veſperi clyſtere eſt vſus, & pharmacum deorſum purgans dedit, noctem tranſegit primã difficulter, ſtatim verò ac dies facta eſt, videbatur & medico & alijs meliùs habere. Prædictio quòd vbi conuulſio fieret, breui eſſet moriturus. Sequenti igitur nocte cum difficili tolerantia fuit & inſomnis, in ventrem plerunque decumbens. Tertia die ſummo mane conuellebatur, & tunc mortuus eſt.*

DATVM nomen eſt oppidi, in cuius obſidione Tychõ percuſſus eſt à catapulta. Erat verò catapulta bellicum tormentum, quo lapides aut ſagittæ iaciebantur. Hunc ſagitta traiectum eſſe declarant ſequentia illa verba, videbatur medicus extrahens lignum, reliquiſſe aliquid ſpiculi circa ſeptum tranſuerſum. Quæ etiam verba declarant, percuſſum eſſe pectus & ſeptum tranſuerſum. Ex hoc loco videtur Ariſtoteles accepiſſe, quod tertio de partibus animalium cap. 10. dicit his verbis. Accidere etiam dicunt & in bellis per plagas circa ſeptum tranſuerſum, riſum, ob colorem qui fit à plaga. Itaque Ariſtoteles putat traiecto aut percuſſo ſepto tranſuerſo fieri riſum, ob calorem eius partis, velut à titilatione. Hanc enim etiam putat riſum mouere calore, quem ciet. Ego vero vt in controuerſiis etiam dixi, non arbitror hunc fuiſſe riſum, ſed conuulſiuum quendam motum ſepti tranſuerſi, riſui ſimilem, quem Hippocrates velut comparatione vſus, vocauit riſum tumultuoſum.

Cùm igitur hic percussus esset sagitta, paulo post superuenit quædam circa pectus concusio, velut risus quidam tumultuosus: concutiente arbitror se septo transuerso, vt excuteret. Nam visus est chirurgus qui extraxit lignum, reliquisse aliquid spiculi interius circa septum transuersum. Fortasse hic ipse risui similis motus, relictæ interius partis spiculi, significationem Hippocrati præstitit. Quamquam etiam ex ipso telo, cui particula aliqua decisa appareret, cognosci poterat. Et cum ipsi (inquit) videretur, scilicet ipsi medico, aliquid interius relictum esse, aut videretur ita expedire, eadem die qua percussus homo est, vesperi vsus est clystere, & pharmacum deorsum purgans dedit (tantopere festinandum est vrgente malo) noctem eam, quæ prima etiam fuit, transegit difficulter. Nec sanè mirum. Nam ex recenti vulnere, & agitatione pharmaci. Statim verò ac dies facta est, videbatur & medico, & alijs, melius habere, cessante fortasse iam motu expurgationis, & partibus recenter degrauatis, & ob defatigationem antegressam requies aliqua subrepsit. Verùm cum teli pars adhuc esset infixa, neque vlla esset ratio extrahendi, & pars læsa esset adeo opportuna inflammationi, & conuulsioni, meritò prædictum est, fore vt ex vulnere inflammaretur, atque conuelleretur: atque cum id fieri inciperet, moreretur breuissimè. Cùm enim conuulsio ab alijs partibus incipit, non euenit mori, vsque dum peruenit ad respirationis instrumenta, cum verò huic ab ipso septo transuerso inciperet, sine quo nulla respiratio agi potest, necesse erat mox ab incipiente conuulsione, interiret. Nam, vt in libro de coacis prænotionibus dicitur, conuulsiones omnes molestæ sunt, verùm difficilimæ circa thoracem, & maximè periculosæ. Euenit igitur vt sequenti nocte, incipiente iam inflammatione, esset homo cum difficili tolerantia, & insomnis, & in ventrem decumbens. Quod, vt in prognostico dicitur, delirium significat, aut dolorem in partibus circa ventrem. Tertia die summo mane conuellebatur, & tunc mortuus est in initio tertiæ diei, ex qua percussus est. Nulla esse posset ratio qua hic a conuulsione & morte liberaretur. Nam septi transuersi vulnera multis de causis atque adeo manifestis, lethalia sunt.

94 *BIllo percusso in dorso, spiritus copiosus per vulnus cum strepitu exibat. Fluebat sanguis, apposito autem & alligato medicamento ad cruenta, curatus est.*

Hic accepit per dorsum inter costas vulnus, in Thoracem penetrans, atque ob id spiritus simul exibat cum sanguine, atque ex spiritus cum sanguine mistione fiebat strepitus, vt in angustæ longæque ceruicis vasis, quæ ex vitro fieri consueuerunt. Hæc vulnera, cum neque septum transuersum, neque cor, neque pulmo, vsque ad arterias læsa sunt, curari plærunque solent, si recta curatio adhibita sit. Quæ quidem post extersos extractosque, si qui sunt, grumos sanguinis, in vsu medicamentorum, quæ ad alia vlcera recentia & cruenta, parantur, consistit, & idonea alligatione. Mirari euenit, atque adeo quidam dubitant, quomodo possint, qui hæc habent vulnera, per ea respirare. Nam is aer qui ore in pulmonem trahitur, per ipsummet os reijcitur. Quare non videtur posse reijci per vulnus. Quòd si per vulnus reijcitur, alius est quàm qui ore trahitur, & reijcitur, quare non videtur Thoracis vulneratio posse priuare vocis materia. Experimur autem vtrunque, & per penetrantia vulnera respirare homines, & cum id admodum fit, loqui non posse, quasi vocis materia per vulnus euacuata. Res autem hoc modo euenit. Quod per vulnus reijcitur, nõ per os, sed per ipsummet vulnus trahitur, cùm verò pulmo proprium non habeat motum, sed sequatur Thoracem, fit vt cum Thorax, dum dilatatur, habeat quà repleri possit, pulmo minus possit sequi, atque ita animalia respiratione naturali priuentur, quamquam illius & huius quæ per vulnus fit, non eadem sit materia.

95 *PHilis filio nudatione in fronte facta, nona die febris accidit, liuidum factum est os, mortuus est.*

Exemplum est hoc accõmodatissimum, eius quod Hippocrates initio libelli de vulneribus capitis dicit, nullum vulnus capitis esse contẽnendum, etiã si sola cutis videtur

esse recissa. Nam nudationem dicens insinuat nullam fuisse osis fracturã, neq; quicquam aliud quam quod recissa sit cutis vsq; ad ipsum os, idq; ita nudatum sit. Quod sanè eo præcipuè loco, per sese minime periculoso, lethale non erat. Euenit autem nona die febris, & osis liuor, quod corruptionis ipsius & subiectarum partiũ, erat inditium. Eueniunt quã plurima huiusmodi, nunc ex medici errore, qui minus idoneis medicamentis vtatur, aut etiam his vtẽs, minus cautè vlcus tractet, sed ab ambiente plus satis permittat alterari os, vel reliqua quæ ad totum corpus attinẽt, nõ rectè prouideat: nunc ob corporis apparatum pessimum: nunc ob morbosæ tempestatis conditionem, quæ aut intẽperie manifesta, aut in fœlicitate cuiuspiam astri talis sit. Scilicet non sunt omnium causæ conspicuæ.

96 *ET filio Phaniæ, & filio Euergetæ, liuefactis ossibus & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit.*

HANC narrationem mutilam esse, constat ex libro septimo huius operis circa medium. Ibi enim aliter, ac fusius scripta est. Oportet ergo primum lectionem restitui, transferrique illinc quæ hic desunt. Vbi hic legitur, pus non apparuit, legitur illic pus subtus depascebatur. Quod quidem vt patet consulenti illum locum, multo magis congruit. Tota igitur oratio ita habet. Et filio Phaniæ, & filio Euergetæ, seu Euerge, liuefactis osibus, & obortis febribus, abscesit cutis ab osse, & pus non apparuit, & pus subtus depascebatur. His dum perforarentur, ex ipso osse eggressa est sanies tenuis, serosa, subpallida, graueolens, lethalis. Contingit autem talibus etiam vomitus superueni-re, & in fine conuulsiones, & vt clangosam vocem edant, ac impotentes fiant, atque si in dextris fuerit vulnus in sinistra parte, si verò in sinistris in dextra. Idem prorsus esse videtur quod pueris his accidit, & quod filio Philes. Nam quod in illius historia dicit nudatione osis facta, his dicit abscesit cutis ab osse, vtrisq; vero dicit accidisse osiũ liuor. Quamquã enim hic tantũ dicitur liuefactis osibus, & obortis febribus, nulla partis facta mentione: tamẽ cõstat

ex

ex his quæ adijcit, in capite fuiſſe vulneratos, ſiquidem de his omnibus pueris agens dicit, contingit talibus vomitus ſuperuenire, & in fine conuulſiones, & clangoſas voces, & impotentias, hoc eſt reſolutiones, ſi in dextris fuerit vulnus in ſiniſtra parte, ſi in ſiniſtris in dextra. Hæc vero eſſe ſigna lethalia, peculiariter capitis vulneribus ſuperuenientia, conſtare poteſt facilè ex libro de vulneribus capitis, in cuius calce, ita ſcriptū eſt. Quicunque vero ex vulneribus in capite moriturus eſt, & fieri non poteſt vt ſanus fiat, & ſeruetur, ex his ſignis dignotionem morituri facere oportet, & quod futurū eſt prædicere. Patitur enim hæc cum quis os fractum, aut ruptum, aut contuſum, aut quocunque modo fractum intelligens, per errorem deliquerit, & neque raſerit, & neque perforauerit, veluti os non opus habeat, & velut os ſanum exiſtat, ante decimum quartum diem febris corripiet vt plurimum in hyeme, in æſtate vero poſt ſeptimum diem febris corripiet, & poſt quam hoc factum fuerit, vlcus colorem omittit, & ex ipſo ſanies pauca fluit, & quod inflammatum eſt ex ipſo emoritur, & viſcoſum fit, & apparet velut ſalſamentum, colore rufum, ſubliuidum, & os tunc corrumpi incipit, & fit valde nigrum, poſtremo pallidum euadens, aut valde album, quū vero iam ſuperatum fuerit in lingua puſtulæ oboriuntur, & deſipiens æger moritur, & conuulſio pleroſque corripit, in altera corporis parte, ſiquidem in ſiniſtra parte capitis vlcus habeat, in dextra corporis parte cōuulſio corripit, ſi vero in dextra capitis parte vlcus habeat, in ſiniſtra corporis parte conuulſio corripit. Sunt autem & qui ſyderati fiunt. Ecce, ſigna quæ pueris his ſuperuenerūt, eadem ſunt, quæ Hipp. lethalibus capitis vulneribus dicit ſuperuenire. Dicit etiam his ſuperuenire vocem clangoſam, quod quidem eadem prorſus fit ratione qua conuulſiones, & ſyderationes, nimirum conuulſis muſculis aperientibus, aut reſolutis, clandentibus laryngem. Fit enim clangoſa vox per apertiores ſpiritus vias aut per aridiores. Cur in capitis vulneribus contraria pars reſoluatur, aut conuellatur, potius quam coniuncta, dictum eſt à me in hoc ipſo li. 5. in hiſtoria Hippocomi Palamedis. Iam vero maximam eſſe ſympathiam cerebri & oris ventriculi atque ob eam, cerebri læſionem vomitu prodi celebratiſſimum eſt à medicis

omnibus, necnon lethales esse puris differentias, saniem tenuem, serosam, subpallidam, graueolentem, qualem his exijsse dicit ex ipsis ossibus per foratis scilicet, malignè putrescentibus (quod & liuor indicabat) cum quibus & computruit cerebrum. Quare mortui sunt.

97 *ARistipus in supernum ventrem violenter ac difficulter est sagitta petitus, dolor ventris grauis, & ardebat celeriter, deorsum verò non deijciebat, anxius erat. Biliosa syncera. Et cùm vomebat videbatur melius habere. Paulo post rursus dolores graues, & venter vt in volvulis, calores, sites, & septem diebus mortuus est.*

Hic est transfixus sagitta, qua fundum ventriculi est, & exortus intestinorum gracilium, ac citò ex vulnere eo loco inflammationem contraxit, quæ anxietatem & vomitũ biliosum faciebat, & febres, & sitim, & impediebat deiectionem, nihil à supernis permittẽs in inferna transmittere & fæces exurens. Quòd mox à vomitu subleuari videretur, rationi etiam est consonum, degrauata interim non nihil parte. Inflammatione verò manente, necesse erat nouam fluxionem mox conuocari, & denuo anxium fieri, & dolere grauiter. Quamuis autem dolorem grauem accidisse, & rursus dolores graues dicat, ne intellige id dici, quod dolores essent grauantes, quales quos præmẽtia pondera faciunt, sed quod essent magni, & toleratu difficiles. Nam dicitur illud non ob speciem doloris, sed ob magnitudinẽ. Dolor enim potius esse perforans, velut in voluulo. Quod mox explicuit Hipp. addẽs, & venter vt in voluulis. Imò vero mihi videtur hæc ipsa affectio re vera, ac maximè propriè, fuisse voluulus ex inflammatione, quamquam inceperit à vulnere. Nam vna quidẽ atque ea præcipua voluuli causa, statuitur, gracilium intestinorum inflammatio. Id igitur solum habuit peculiare voluulus hic, à vulnere, vt à procathartica causa, incepisse. Non igitur mirum mortuum esse hominem septem diebus, cum alioqui soleat voluulus quatuor interimere. Fortasse mireris magis, quòd tandiu durare potuerit. Sed neque id mirum. Quia affectiones quæ causam habent euidentẽ, cæteris paribus, cum

minus

minus malo fiunt corporis apparatu. Porrò vulnus quo ventriculus aut intestina, præcipuè gracilia, dissecta sunt, in lethalibus ponunt Hippoc. & Galenus.

98 *Neapolis similiter percussus, eadem passus est, cum esset usus clystere acri, aluus fluxit. Color effusus est tenuis, pallidus, niger. Existens oculis squallidis, puris peruersis, intentis in cardia.*

Hic similiter percussus, eadem est passus, & eodem tẽpore mortuus, nisi forte citius non tamen adeo eadem passus est, vt non habuerit quædam symptomata diuersa, quæ hic narrat, in fluxione alui, & corporis mutato colore, & oculis, quin & doloris specie, quæ me adducunt, vt suspicer, percussum esse aliquanto superiori parte, quàm priorẽ. Hic scilicet in ipso ventriculo, ille in gracilibus intestinis. Nã illi vt in intestinis existente inflammatione, nihil deorsum descenderet, huic vt existẽte in ipso vẽtriculo, patebant humorum confluxui magis intestina, atq; ita deiecit quãquã à clystere acri. Illud dixit fuisse dolores voluulorũ hũc dicit fuisse in cardia. Quod nihil aliud significat, quam in cardialgia, hoc est superioris ventriculi dolore. Seu etiã illa duo symptomatum genera, coloris per totum corpus effusio, repentè homine correpto velut regio morbo, partim pallido, partim nigro, & oculorum squalor, distortio & immobilitas, inflammationis magnæ ventriculi sũt, magis quã intestinorũ. Ac mihi sanè effusio illa coloris, suspitionem ingerit, infectã fuisse veneno sagittã. Scimus enim ingesti veneni symptoma esse, repentinam illam coloris toto corpore infectionem. Sed & citra venenum fieri potest ob magnitudinem, & malignitatẽ inflammationis. Id verò hepatis, aut ventriculi, tanto magis, quàm illius intestini, quanto magis ab his infici totum corpus potest, ob cõmune ministerium quod inde accipit. Iam verò oculi, constat quanto magis trahantur ad cõpassionẽ ob ventriculũ, quã ob intestina, vt & totũ cerebrũ. Sed quædam verba huius dictionis consideratione indigent. Nam videtur tenuem colorem, quasi differentiam quampiã coloris dicere. Quis autem color tenuis sit, non facilè dicere possis. Ego cum

di-

dicit χρῶμα κατεχῦτι λεπτόν ὠχρὸν μέλαν, id est, color effusus est, tenuis, pallidus, niger, perinde accipio, ac si diceret, λεπτῶς ὠχρὸν μέλαν, id est, tenuiter pallidus, niger, hoc est subpallidus, aut subniger. Oculi squalidi ariditatē, & atrophiam emorientis iam partis, indicant. Peruersi & intenti conuulsionem, in quam, ob vetriculum, facilè trahi solent. Illud vero difficile esse videtur, quòd dicit, puris oculis hunc fuisse, quasi puritas vitium aliquod oculorū sit. Scire oportet multa esse, quæ per sese bona sunt, alijs autem accidentia augent mali significationem. Velut gracilem esse partem, & omni præter naturam tumore carere, bonum est per sese, cæterum in vlcere est malum. Talis est etiam oculorū puritas. Per sese enim bona est, & significat eorum tunicas, & naturales humores, nullis excrementis abundare. Verùm si homo tenuiter, aut omnino nō videat, deterius est puros esse oculos, quā nubem quampiam aut suffusionem habere. Significat enim affectionem interiorem, quæ minus multo paret curationi. Ita etiam in eo cui sunt peruersi, & intēti, deterius est vt signū, puros esse, quā si excremētis vllis abundarēt, quia quo minus affectio vlla ꝓpria esse apparet, eo maior cerebri affectio significatur.

99 *Metrodori filio ex dentis dolore, sphacellus genæ, & gingiuarum hypersarcosis. Mediocriter suppuratus est, exciderunt dentes molares, & ipsa maxilla.*

Sphacellus est corruptio ossium. Hypersarcosis carnis superscrescentia. Itaq; huic ex dolore dentis, adeo maligna fluxio cōuocata est, vt corruptionē fecerit ossis genæ, & in gingiuis carnis superscrescentiam. Non certè idē succus, qui ossa corrumpebat, natus erat carnē gingiuarum ita nutrire, vt supercresceret, sed ille quidem exulceraret, exulcerata vero caro quæcunque. si alioqui malè temperata nō est, ipsa sibi facit supercrescentiam. Finitum hoc malū est, sphacello non amplius procedente, in mediocrē suppurationem maxillæ (superioris scilicet, cuius gena pars est) & cum ea dentium molarium casu. Vsque adeo non debent contēni dolores dētiū in cacochymis corporibus, sed cito expurgandi tales sunt, satis copiosè, mox ac ingruit dolor.

Mulieri

100 ***M**Vlieri in Abderis carcinoma erat circa pectus, & per mammam effluebat sanies subcruenta: intercepta autem fluxione, mortua est.*

Carcinoma, seu cancer, est tumor ex atra bile, qui quacunque corporis parte fieri potest, nunc cum vlcere, nunc sine eo: maximè autem fieri consueuit mulieribus, quin & viris etiam aliquando in mammis, quia præterquam quòd ibi est multa caro & glandulosa, nata accipere, emergunt etiam eam in partem, ab interno corpore, grandiores venæ & arteriæ, quàm in vllam aliam externarum. Accedit, mulieribus peculiaris causa, communio mãmarum & vteri, per venas, in quas menstruus sanguis è toto corpore colligitur. Quibus igitur sanguis redundat atrabiliarius, neque satis copiosè vacuatur, aut mulieribus per vterum, aut viris per hæmorrhoydas, facilè colligitur in mammas, & facit cancrum. Quod sanè malum malè vincitur medicamentis, quia initia minora sunt quã pro tanto malo, vehementius irritatur. Suppuratio in tam maligno succo tentanda non est. Superest, quod & tutissimum reor, solum bono victu, & repetitis crebro vacuationibus, missione sanguinis secundum rectitudinem, & expurgatione accommodata, vti & dictas antea euacuationes mouere. Huic mulieri natura prospexerat ipsa sibi quærens viam, & saniem emittens subcruentam per mammillam. Verùm cum postea ea effluxio cessaret, vel sponte per facultatis naturalis impotentiã, vel inscitia medici ad id supprimendum aliquid machinãtis, mortua est. Si autem ipsa mulier fortior, aut materia minus maligna fuisset, hæc mulier, ea vacuatione cessante, facta fuisset maniaca. Nam vt in aphorismo dicitur, mulieribus quibuscunque sanguis ad mammas conuertitur, maniam significat. Sed quia ea erat debilis, aut succus veneno similis, mortua est.

101 ***E**X catarrho secundum capitis dimidium dolebant, & per nares humore fluente febricitabant moderatè, & quinque diebus refrigerabantur.*

Catharro laborantes magno, comitari solent febriculæ quædam

quædam non adeo magnæ,sed quotidie vesperi increscentes; quod somno & nocte crescat capitis repletio, vt nuper diximus. Durare solent hæ diutius,quibus catarrhi lētè coquuntur,neque euacuantur. Quibus verò euacuationes idoneæ cito superueniunt,morbū cōtrahūt, vt de sputis in pleuritide Hipp.dicit.Est accōmodatissima euacuatio catarrho incumbenti in pectus excreatio copiosa: huic verò qui intra ipsum caput retinebatur, & proinde faciebat hemicraneā,effluxus humoris per nares.Nullum est enim tale emunctoriū,& tantā cum cerebro habēs rectitudinē.Aures enim non sunt tanti vsus ad euacuandum. Ob id igitur fiebat meritò vt hac tempestate febres citò soluerentur. Quinta autem die solui solere febres ex catarrhis(quæ scilicet breues sint,& celeres habent maturationes cōiūctas) habes hoc testimonium,& aliud huic simile,quod non ita pridem in hoc ipso libro ita dicebatur. Tussis hyeme maximè in austrinis,crassa multa & alba cum excreassent, febres superueniebant,& quinta die cessabāt. Quod illic dixit febres quinta die cessabāt,dicit hic, in quinque diebus refrigerabantur. Constat ex ipsa phrasi narrationem hanc non esse integram, sed decissā esse ex historia tempestatis cuiuspiam morbosæ, hæc verba,vt sunt alia quamplurima in hoc opere lacera.Enitendum tamen est vbique, id frugis quod capi possit,colligere,vt nunc fecimus.In libro septimo,hoc idem, quod nunc narrando scripsit, occurret scriptum docendo.

102 *EI quæ in partu cōcussa est,dolor circa pectus factus est,& latus,excreationes purulentæ, tabes constitit sex dies,febres rursū,diarrhœa,cessatio,febres, ,aluus stetit,& circa septem dies mortua est.*

MVLIER hæc erat vxor cuiusdam Simonis,& vbi dicitur sex dies,legi oportet sex menses, quod facilè intelliges,ex alia eiusdem historiæ narratione quæ occurret in septimo,vbi repetitur mutatis quibusdā verbis, vt alia quāplurima huius quinti. Ibi vero ita legitur, Vxori Simonis in partu cōcussæ,dolor circa pectus & latus,tussis,febres excreationes purulentæ,phtisis, & cōstitit & sex menses febres,

febres,& diarrhœæ ſemper,in fine ſedatio febrium. Aluus ſtetit,poſt ſedationẽ,poſt dies ſeptẽ mortua eſt. Hæc lectio multo magis probatur, debetq; locus præſens ſecundũ illum emendari. Nam longè probabilius eſt,quæ ex pleuriti de obijt per ſuppurationem,febricitaſſe ſex menſes,quam ſex dies. Quod verò ad morbi huius eſſentiam, & cauſas attinet,illud conſtat ex narratione,quod & noſſe oportet: hanc mulierem cum difficili partu forte laboraret, fortiter,ita vt fit,nonnũquam,concuſſam eſſe,vt fœtũ excuteret', & ob id pleuriticam eſſe factam,cõpreſſione arbitror pectoris,quã concucientes facerent, ſurſum retracto ſanguine,atque pleuritim fuiſſe adeo malam,vt breui per ſuppurationem abiret in talem quod multo & corroſiuo ſanguine redundaret. Talis enim eſt re vera qui ob nouies detenta menſtrua,redundat in ijs quæ pariunt. Copia igitur ſanguinis in pleuriticum ſuppurationem facit, niſi ob debilitatem præueniant ægri mori. Maligna qualitas & corroſiua facit vt facile pulmonis caro computreſcat, & tabidi breui fiant. Conſtat etiã ſuperueniſſe huic diarrhęã qua in tabeſcentibus & ſuppuratis nihil eſſe poteſt periculoſius,vt ab Hippocrate in aphoriſmo dicitur. Porrò huic non ad extremum vſque durauit ſemel inchoata diarrhęa ſed cum ceſaſſet febris,aut prorſus eſſet exigua & inſenſilis,etiam aluus ſtetit,& tunc poſt dies ſeptem mortua eſt', retento iam,arbitror,intra Thoracem ſucco. In præſentis loci lectione inſinuatur febres & diarrhœam inęqualiter ſuperueniſſe,ceſaſſe enim,ac rurſus repetiſſe. Et ſanè vtrunque horum,deiectionum copioſarum dico & febrium,interrupti & inequales reditus,fieri conſueuerunt,in ſuppuratis. Nam per retentricis debilitatem,nunc egerunt, nunc valde vacuati ceſſant egerere,vſque dum rurſum egerunt], quæ prę debilitate concoctricis,congeſſerũt. Ita fit vt partibus exiguum alimenti accedat,& ſpiritus affatim cum deiectionibus exhauriantur. Febres autem eiſdem cauſis erratico modo ſuccreſcunt,nunc, putreſcentia detentorũ exardentes,nunc putridorum euacuatione ſedatæ. Præterquàm quòd fiente pure increſcunt,facto rurſus, ſubſident. Admonet nos hæc hiſtoria cauere,ne mulieres quæ pariũt concuciantur incautè. Neque vero cõprimantur ſecũdũ latera plus ſatis,ne in Thoracis regione vllus dolor excitetũ

Cuius

Cuius mali, si quæ vel exigua significatio nobis præstetur, præpropere reuellendum deorsum, fortibus crurum frictionibus, & cucurbitis humilibus partibus affixis, & missione sanguinis ex talis.

103 *ANginosa manum dextram & crus doluit. Febris tenuit. Moderata strangulatio autem tertia remisit, quarta conuulsa, sine voce stertor, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quinta aut sexta die. Signum, circa manum subliuidum.*

RARA est hæc permutatio ab angina in conuulsionem. Verum mali abscessus innumeris modis fiunt, pro consistẽte in singulis quarundam partium debilitate. Dolor manus & cruris erant antecedentia signa conuulsionis. Facta scilicet abscedente iam humore in neruorũ radices. Strangulationis etiam remissio, quæ tertia die facta est & febris moderatio, erãt inditia imminẽtis permutationis. Ita enim fit, cum fit morbus ex morbo, vt remittente priori posterior succrescat. Quapropter cautus medicus cum morbum aliquem plus solito videt remittere, velut in hac, strangulationem tertio die, & febrem moderatiorem fieri, timere incipit permutationem. Quid si interim alterius cuiuspiam partis superueniat dolor, ei parti timet. Vbi dicit, quarta conuulsa est, in quibusdam codicibus habetur ἑβδόμη hoc est septima. Constat vero esse manifestum erratum. Nam mortua est quinta aut sexta. Vocis priuatio & stertor redeuntis suffocationis sunt. Dentium contritio, hoc est stridor, conuulsionis. Maxillarum rubor sanguine in caput accurrente fiebat. Mortuam dicit quinta aut sexta quod horam fortasse mortis non exacte agnouerit. Signum dicit circa manũ subliuidũ, hoc est colorem subliuidũ manus dextræ, prauã significationem præstitisse. Nimirũ liuor partium vitalis facultatis internationẽ significat, vt in prognostico dicitur, magis quam si omnino nigrescant. Quod signum vbi conspicue videris, certo scias in proximo iam esse mortem.

104 *ET altera in palato stertorosa. Lingua sicca peripneumonia, desipiens mortua est.*

PLAERI-

Plaeriqve legunt non desipiens, quod fortasse habuerint in suis codicibus μὴ ἔκφρον aut ἔφρον ego non ita habeo in meo codice, sed ἔκφρον, vtrunque profecto fieri potuit, & vt moreretur ex perineumonia desipiens, & vt non desipiens. Sæpe enim pulmo inflãmatus in compassionem trahit cerebrum vsque ad insaniã, sæpe etiam non ea tenus. Proinde ego legi, vt reperi in meo codice scriptum. Cum præcipue ex signis quæ accedebant huic peripneumoniæ, coniectura aliqua possit accipi, cõpacientis cerebri. Nam erat lingua sicca, quod biliosæ perineumoniæ esse solet, ex qua, quã pituitosa, facilius deliratur, quod acriores fumi caput conscendant. Erat præterea stertorosa in palato, hoc est stertens in ipso ore & palato, vt multi dormientium solent, non in ipso gutture aut aspera arteria, vt asthmatici, aut plurimi acute febricitantium, cum sunt morti proximi, quibus scilicet pulmo plenus feruet in gutture. Et hoc sane grauis stertoris genus est, quia significat suffocari hominem occupatis iam viis spiritus. illud vero significat angustiã viarũ, quibus per nares trahitur spiritus. Vt illud igitur pertinet ad pulmonis & asperarũ arteriarũ affectionẽ magis, ita hoc ad affectionẽ capitis. Quare hanc peripneumonicã, mortuam cum desipientia esse consentaneum est.

105 *Et in Olyntho hydropicus repẽte voce destitutus, desipiens noctem & diem, mortuus est.*

Hoc desipientiæ genus, fatuitatẽ potius fuisse arbitror (qualẽ cerebri, ex pituita, velut resolutio, afferre solet) quã delirium, quale solet afferre bilis in phreniticis. Nam illa permutatio hydropi congruens est. Redundat enim hydropicis aqua & pituita. Hæc igitur aliquando in neruorum principium collecta, cerebrum & eius propagines emolliuit, & laxauit, atq; resolutione neruorum priuauit voce, & humida cerebri intemperie fecit fatuitatem: quæ durauit per diem & noctem. Postremo resolutione occupante totum corpus (quæ apoplexia est) mortuus fuerit. Fatuitatem vero quandoquidem sine voce erat homo, indicauerint gestus, & motus inconcini.

Finis quinti libri.

COMMENTARIA IN SEXTVM LIBRVM Epidemiarum.

Sectio prima.

QVibuscunque ex corruptione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem vertitur, & secundum sinciput dolores, & quicunque alij ab vteris, his in octo aut decem mensibus in coxam finitur.

SAEPE iam sum pręfatus me nolle de singulis libris, aut sententijs huius operis, censere, sint ne Hippocraris an alterius cuiuspiam. Quia de ea re, & si coniectura aliqua esse possit, & ex phrasi, quæ familiaris esse videatur Hippocrati, aut secus, & ex ipsa sententia, quæ digna aut indigna videatur esse, & consentanea aut dissentanea, alijs quæ illius certo esse creduntur, tamen adeo nihil certò constat, vt inter antiquiores etiam Gal. de singulis verbis essent innumeræ contrariæque censuræ, nedum nunc cùm tanto plura secula elapsa sunt. Satius ergo, & vtilius sit, omnia, nulla vel vocula prætermissa, considerare, atque quid veri, & quod ad artem conferat aliquid, contineri possit, disquirere, atque si quid videatur omnino improbabile reijcere, siue Hippocratis fuerit siue secus. Neque enim impium sit putare, vel ab Hippocrate esse aliquod scriptum negligentius, præcipuè cum ab antiquissimis illis seculis ad nos vsque fluxerit opinio, non esse omnia sua opera ab Hippocrate perfectè elaborata. Itaque laborem hunc censendi de libris deponentes, res ipsas disquiramus diligenter. Atqui hic sextus liber à Gal. non habebatur in postremis, tametsi enim, quam primus & tertius, minus genuinus putabatur, tamē quam quintus & septimus, magis; secundo dignitate æqualis. Cùm igitur quintum etiam sim prosecutus cōmentarijs, & vt ego iudico, non inutilibus, & septimum

dante deo non sim omissurus, omnino æquũ est, hunc quoque nunc interpretari, neq; sanè plura præfari opus est, sed dictionem primam aggredi, qua de quibusdam vteri passionibus agitur. Vterus pars est opportuna multis morbis, quia maximas plurimasq; habet venas, & arterias, per quas totius corporis excrementa recipere solet. Quæ si vt influunt, nõ exeunt expeditè, facilè fiunt morborũ causæ. Lædunt vero hæc, aut putrescentia, circa ipsum vterum detẽta & inculcata, aut tumores præter naturam in ipso pariũt, aut ipsas venas & arterias distendunt. Hinc nascũtur febres maximæ è synocharum genere, aut putrescente solũ sanguine in vasis, aut simul oborto tumore phlegmonoso: aut fit vteri cõtractio, quã sequitur præfocatio, & non raro conuulsio, ob distentionẽ cõtractis vasis ac cum eis vtero, atque ita cõpressis superioribus partibus vsque ad septum transuersum, aut distẽtis cum vtero neruis. Hanc vteri præfocationẽ non solet comitari febris à principio, quin potius magnus frigoris sensus, refrigerato sanguine obvenarũ interceptionẽ, & inde flatu multo frigidoque sursum lato, qui aliquando cordi occurrẽs, vel interimit veneni frigidi, ritu. Causa qua conuulsio succedit sæpe vteri affectibus, in ipsius vteri est natura. Nã & si is exiguos accipiat neruos, est tamẽ natura durus, & neruo similis: quæ vero talia sunt facilè tendunt fibras omnes, quibus, partibus alijs alligãtur, adeo vt arteriæ in carpo manus tentio, differentiã partis internæ, quæ phlegmone obsessa sit, indicet, an dura scilicet, an mollis sit. Quanto ergo magis distendentur nerui, qui solidiores sunt, & nullo succo interius madent vt venæ & arteriæ, cum vtero, parte dura adeo, & vt dixi, neruo simili. Accedit vterum ipsum per se, nunc contrahi, nunc dilatari vehementer. Quare non mirum, si cùm magna vi cõtrahitur, neruos quibus eorum principio alligatur, tendat vehementer. Ea verò est neruosi generis conditio, vt facilè per totum corpus eius passio reffundatur, & caput imprimis trahatur in eius compassionem, velut nunc dicit Hippocrates, ex corruptione, hoc est ex abortu, & ex tumori-
, bus etiam circa vterum, solere fieri capitis grauitatem, &
, dolores circa sinciput, hoc est dolorem grauantẽ circa sin-
, ciput. Audias tamẽ quotidie mulieres omnes, quæcunq; se ab vtero putant laborare, affirmãtes dolere sibi per id ma-

lum posteriorem ceruicem,& occiput. Quod Hippocrati
cæ huic assertioni videtur repugnare . Res verò ita habet.
Quæcunque morbis calidis ex vtero laborant, vt febribus
& inflammationibus,& ob id dolore capitis tenentur, se-
cundum sinciput potius dolent, ob fumos calidos,qui per
copiosas magnasq; arterias quę in vtero sunt, ascendũt,&
per arterias carotidas transmittunt in caput, quarũ , vt etiā
venarum iugularium,maiores portiones tendunt in finci-
put,quam in posteriorē partē.Sed quæ laborant morbis fri
gidis,vt præfocatione,hæ ob contractionem vteri , vehe-
menter sentiunt dolorem tensiuum ad neruorum exortum
qui ad spinalē medullā,& posteriorem cerebri partem spe
ctat,potius quàm anteriorem.Hippocrates ergo non dicit
omnem dolorem capitis,qui per consensum cum vtero fit
esse grauantem,& pertinere ad sinciput,sed eum qui fit ex
abortu,aut ex tumoribus circa vterum, & inflammationi-
bus scilicet,aut scirrhis phlegmonosis.Alijs enim non so-
lent capitis dolorem inferre. Ex his verò causis solent fe-
bres magnæ fieri,ac deniq; sunt hi calidi affectus Sed vidē
tur huic enarrationi repugnare verba hæc,quæ mox addit.
& quicunq; alij ab vtero.Videtur enim significare quoscũ-
què alios dolores,qui ab vtero sint,esse huiusmodi.Sed e-
narrādi hæc verba,duplex ratio est,vtraq; idonea,vel alios
omnes dolores ab vteris,calido morbo occupatis, esse hu
iusmodi,quia etiā si nō ob abortum aut phlegmonem,sed
ob quācunq; causā male fluentes mēstruas euacuationes
febres obortæ sint,dolores erũt grauantes circa sinciput.
Vel(verbis his nō ad priora sed ad posteriora relatis)alios
etiā omnes ab vtero morbos,solere octo aut decē mēsibus
finiri in dolores coxæ.Ex vteri morbis in coxā fieri abscel
sus,non quidē necessarium,consentaneum tamen est, quia
is est articulus maximus,& qui plurimarũ partium solet ex
cremēta recipere,& habet cũ vtero maximā ,& viciniā, &
rectitudinem,adeo vt , cum contorquetur, soleat in coxā
incidere,vt in aphorismo dicitur . Cum igitur vteri mor
bus producitur,rationi consonum est,in coxam facere ab
scessum octo verò aut decem mensibus id fieri , plurimum
torsit veteres ennarratores(vt Gal.narrat) causam inuesti-
gantes:atque adeo cum nullæ earum quas inuenerunt, Gal.
placerent,coegit illum ab autore recedere,atq; id dictũ es

se

ſe leuiter, quod aliquando caſu euenerit, affirmare. Nimirum hi omnes perinde intelligebant, ac ſi dixiſſet Hippoc. hunc abſceſſum fieri octauo aut decimo, minimè vero nono, aut ſeptimo, vndecimove. Ego verò non ita intelligo, ſed (quia omnino ab his morbis qui prorrogantur, expectare abſceſſus oportet, certum verò & ſtatum vllum tempus faciendi hunc abſceſſum, his morbis non eſt) voluiſſe eum incertum ad certum quodãmodo redigere (ita vt ſit) nominatis quibuſdã finibus, vt ex eis & quæ interſunt & quæ prope ſunt intelligerentur atque denique quædam tẽporis latitudo (vt aiunt) potius quã certum tempus. Dicit itaque octo aut decem quaſi diceret ab octo ad decẽ, paulo citius aut tardius. Hos verò fines ſtatuerit ex iјs quæ obſeruauerit in ipſis rebus computationem vero menſium conſentaneum eſt incipere ab eo tempore, quo mulier cœperit ex vtero laborare, & inſigniter ob vterũ dolere capite. Ab abortu quidem ſi inde videat̃ morbus ſumpſiſſe exordium, ſi verò antea laborauerit vteri tumoribus, & capitis dolore, & hic ipſe morbus abortum feciſſe putetur, non ab abortu ſed ab antecedente eum morbo.

2 *ACutum habentes caput, qui quidem craſſa ſunt ceruice fortes & aliјs, & oſſibus. Qui autem cephalici ſunt & aures manantes habent, his ſuperius palatum cõcauum, & dentes diſtracti.*

Capita acuta dicuntur, quæ ſunt in ſinciput, aut occiput, aut vtrunq; talia. Duplices autem ſunt qui acutã habent capita, aliј quidem fortes ſatis & robuſti, aliј debiles & infirmi capite. Dignotio autem eſt ex adiunctis partibus, & ex turpi aut concinna capitis formatione; tametſi enim magna acuties capitis, ſiue ſecũdũ alterã ſiue ſecũdũ vtranq; partẽ, deficiat ab optima capitis formatione, quæ eſt veluti ſpheræ modicè ſecundum latera cõpreſſæ, põt tamẽ ea eſſe ſine reliquarũ partiũ capitis vlla turpitudine, atque tũ tẽporis cẽſetur formatricis exiguus error, præcipuè ſi accedat ceruix craſſa, quæ robuſtã formatricem, & materiæ copiam indicabit. Si verò accedat deformitas aliarum capitis particularũ, haud dubiè illud eſt ex debilitate capi

tis, ab initio formationis profectum. Deformitas autem quæ turpiter acutis capite solet accidere, est concauitas superioris palati, & dentium superiorum ab inferioribus distractio, maxilla superiori antrorsum plus satis producta, quæ canina formatio esse videtur. Meritò igitur hi quibus tantum est acutum caput, & crassa ceruix, fortes sunt. Alijs & ossibus fortes dicuntur, qui firmos habent motus voluntarios, quia vt firmamentis innituntur ossibus musculi. Alijs fortes dici possunt, vel ob reliquas cerebri vires, eas inquam quæ ad internos sensus spectant, vel etiam ob reliquas hominis virtutes, vt naturalem & vitalem. Atqui sanè probabile est, omnes eas virtutes intelligi. Nam non turpiter formatum caput, significat cerebrum non imbecille. Bene autem nutritum & formatum caput, significat naturalis & vitalis firmitudinem. Sunt itaquè tales fortes ossibus, & alijs. Vnde constat fore etiam hos bene sanos. Qui vero aliter habebunt, infirmi erunt, & debiles capite: quod quidem crebro eius dolore, & multa excrementorum collectione, agnoscitur. Multa verò mali succi in capite redundantia, effluxionem saniei ex auribus solet facere. Qui igitur cephalici erunt, & quibus ex auribus sanies manabit, hi non erũt decenter formati, sed habebunt palatum superius concauum, & dentes distractos. Fortasse enim iuuabit dentiũ distractionem, crebra ex cacochymo cerebro effluxio. Porro ijs non erit ceruix crassa & valida, sed gracilis & languida, atque id etiam accedet turpitudini. Quod Gal. in commentatione huius loci dicit, in ijs quibus caput plus satis depressum, & acuto contrarium est; longè deterius esse deesse occiput, aut compressum esse, quàm sinciput, non possum probare. Nam, inquit, eo esse deterius, quod in occipite sit nobilissimus cerebri sinus, & medullæ ceruicis exortus. Id verò est adeo falsum, vt in occipite, quod a capite medio sutura lambdoyde distinguitur, nihil sit, nisi parenchephalis, ex qua nulla productio est, nequè medullæ, neq; nerui: neque sinum vllum continet. Ego proinde deteriorẽ formationem, cùm ad sensus & ingenium, tum ad reliqua existimo, sinciput esse compressum, quàm occiput.

3 *QVibus os à palato decedit, his medius subsidet nasus: quibus autem id vnde dentes nascuntur, extremus nasus.*

HAEC eadem sententia eisdem ferè verbis scripta occurrit, & enarrata est libro quarto Quare haud erit nunc opus longa repetitione vti. Simitatis naturalis causa esse potest vel in errore formatricis, quæ eam partem, vt aliam quácunq; solet, vitio efingeret, vel in malo positu osium maxillæ superioris, quibus innititur. Nimirum si ea ossa demissiora ac profundiora sint quã deceat, demitti etiam ac subsidere necesse est nasum, & secundum eam partem prę cipuè, qua innittitur ossiculo quod humilius situm sit. Itaque si os quod ad medium palatum est introrsum sit velut detractum, simitas erit secundum mediũ nasum. si postremũ superioris maxiliæ, ex quo dentes nascuntur, erit simitas secundum nasum extremũ. Nimirũ hæ nasi partes, his maxillæ osibus innituntur. Simitas præter naturam fit, ex eisdem causis præter naturam cõtingentibus. Figura enim vitiari potest à re liqua contundente, vt pugno, aut palo, aut casu. Ossa etiam illa possunt præter naturã à proximis osibus decedere, quibus decedentibus, nasus subsidebit, fietq; simus præter naturã. Hoc modo solẽt qui Elephante vocato morbo laborãt, ob osiũ, aut eorũ cõpaginũ corruptionem, simi euadere, vsque ad magnam deformitatem.

4

INfantium (fulgores siue defectus, siue comprehensiones) simul cum pubertate quibusdam mutationes habent, & alias, & in renem dolor grauis, cum implentur cibo.

SCRIPSI per parentesim, fulgores, siue defectus siue comprehensiones, quia vt Galen. dicit varia admodum in ldiuersis codicibus occurrit lectio, atque varias admodum lectiones veteres enarratores sequebantur. Quidam egebant ἐπιλάμψιες id est fulgores, seu efulgescentiæ,

 alij

alij ἐπιλήψιες idest defectus, alij καταλήψιες id est comprehensiones. Atqui plærique has voces eo deflectebant, vt illis omnibus epilepsiæ, seu comitiales morbi significarentur . Atqui certè facillima ac verissima, ea ratione redditur sententia. Nimirum epilepsiæ infantium, hoc est quæ non procedente iam ætate, ob victus vitia succedunt, sed ab ipso ortu, ob naturale vitium ex primordijs contractum, congignitur, simul cum pubertate quibusdam mutationes habent. Nimirum tales epilepsiæ, cum vitia potius naturalia sint, quàm morbi, curationem non admittunt, sed vt aliæ naturales intemperies mutationem ex ætate. Non quidem ineunte pubertate, sed per totum pubertatis tempus, mutationem eam fieri intelligit, quod est à quatuordecimo ad uigesimum quintum. Nam septimo aphoris. sectionis quintæ dicitur: Quibus morbi comitiales fiunt ante pubertatem mutationem accipiunt, quibuscunque autem vigesimo quinto, comoriuntur. Hoc est, ante exactam pubertatem mutationem accipiunt, si verò vigesimo quinto, quo scilicet finitur, adhuc durent, commoriuntur. Quoniam verò non in omnibus mutationem accipiunt: sed quibusdam, vtpote quibus mutatio ætatis non est satis ad eius morbi curationem, commoriuntur, non dicit simpliciter cum pubertate mutationes habent, sed quibusdam. Porrò est consideratione dignum vtrobique, & hic inquam & in aphorismo, dici, non quidem solui, sed mutationem accipere. Quasi non soleant solui nullo sui vestigio derelicto, sed cum alio morbo commutari. Atque hoc videtur præsenti loco multo apertius innuere, non solum dicens mutationem habent, sed explicans quas mutationes habere soleant. Et alias (inquit) & in renem dolor grauis cum implentur cibo. Quasi dicat, mutari solere in renum dolorem, & in alios morbos, vt podagram, aut alium huiusmodi morbum. Et videtur sanè hoc rationi consentaneum. Nam morbi diuturni raró sunt bonæ iudicationis, nec nisi permutationibus soluuntur, nedum qui congenerati: verum quia mutationem accipere morbum, vtrumque potest significare, & solui, & permutari cum alio, vt testatur Galen. in commentario citati aphorismi, atque non raro etiam euanescunt epilepsiæ paulatim ætate

siccato

ſiccato cerebro,citra vllum alium morbũ, poſſis ita interpretari mutationem habent,& in renum dolorem, & alias mutationes,quales quidem ſunt paulatina ſolutio, aut in alium etiam morbum mutatio ita denique, vt vna quædam mutatio earum quas poteſt recipere, ſit ſolutio integra. Quoniam autem dicit infantium epilepſiæ cum pubertate mutationes habent, ne intelligas infantiam vſquè ad adoleſcentiam produci (intereſt enim pueritia) ſed in eis epilepſijs eſſe expectandum ætatis beneficium, quæ veniunt ab infantia. Nam quæ poſtea ſuperuenerunt, velut alij morbi curandæ ſunt medicis auxilijs. Cur dolorem renum ſignificans, dicat & in renem dolor grauis cum implentur cibo, mox intelliges, ex ijs quæ ſubiungit, eadem verba repetens.

5 *IN renem dolor grauis cum implentur cibo, vomuntq; pituitam, cum autem abundauerint dolores, æruginoſa, & faciliores fiunt, ſoluuntur autem cum à cibis vacuati fuerint, arenulæque ruſæ ſubſident, & cruentum mingunt. Stupor femoris eius quod è regione eſt. Quieſcere non confert, ſed exerceri. Non repleri, iuuenes helleboro purgare, poplitem incidere, vrinarijs purgare, tenuare, ac mollire.*

CVM dixiſſet, vnum quiddam eorum in quæ mutari ſolet epilepſia, eſſe dolorem renum grauem, cum implentur cibo, explicat modo, qui morbus renum is ſit. Et hinc arrepta occaſione procedit ad ſindromem omnium ſignorum quæ ſolet habere, & ad curationem quam deſiderat. Eſt verò hic morbus lythiaſis, ſeu lapidum in renibus congeſtio, quæ quidem fit ex ſuccis craſsis, calore aut frigore, intra renes duratis, & tophorum modo hærentibus, aut etiam ex ſanguine ipſo exuſto, aut ex ſordibus potus quotidiani. Dolent ergo renes, & cum tale quippiam in eis præter naturam colligitur, & multò grauius, cum geniti iam lapides decidentur (deceſsio eſt enim re vera, quia ſæpe lapides ipſi carni renũ affixi hærẽt, vt tophi aquæ ductibus) & cum per anguſtas vias permeant. Semper tamen

men dolor renis, vt ponderis sensum refert, ob exiguum eius partis sensum, nisi cum magnus aliquis lapis deciditur, tunc enim velut infixæ hastæ referre sensum constat: quandoquidem difficilè distinguitur à dolore colico, hoc verò, velut paroxysmo quidam, elapso, & antequam tam acerbus dolor ingruat, velut incumbentis ponderis sensus est, qui dolor grauis appellatur, & crescit plurimum cum cibo impleti fuerint, quia cibus multus replet intestina, ea verò repleta comprimunt, grauantque renes, qui per peritonæum crasso intestino alligati sunt. Hinc fit, vt tanta sit sympathia intestinorum cum renibus, & renum cum intestinis, & vtrorumque cum ventriculo, vt colicus dolor & nephriticus inter initia, communia videantur habere signa, & curationem. Nam vtrique accidit vomitus, & eo iuuatur vterque, vacuato scilicet ventre, & succorum reuulsione facta. Fit verò calculosis principio quidem vomitus pituitosus, quia talis succus naturaliter abundat in ventriculo, procedente autem dolore, etiam æruginosus, concurrente iam vndique bile, quæ doloribus & vigilijs exusta est. Solent verò solui ambo dicti morbi; cum à cibis vacuati sunt homines, hoc est cum intestina vacuata sunt fæcibus, & omnibus quæ continent: colicus quidem, quia ita tollitur eius causa, nephriticus, quia cessat compresio. Verum reliqua solutio communis nõ est, quia colicus sola alui euacuatione est contentus, per nephriticum vero iam soluendum arenulæ rufæ subsident, & cruentum mingunt. Nimirum in initio detentis, aut arenis, aut crassis succis, obstruuntur vrinæ viæ, & ob id exeunt, tenues & puræ, rursum demissis iam quæ detinebantur, exire incipiũt arenæ rufæ, & vrina tingi, & morbo iam soluendo procedere mictio solet, vsque ad cruentam vrinam, & plurimam arenarum subsidentiam. Velut autem quæ ex calculo vesicæ deciduntur, esse solent, albæ, ita quæ ex renibus, rufæ, seu subrubræ. Habent præterea, quibus in vllo renum talis affectio est, stuporem femoris è regione affecti renis, propter magnæ venæ & arteriæ cum renibus & cruribus coniunctionem. Quo pacto autem venarum repletio, stuporem inferat subiectarum partium, docet Hipppocrates libello de morbis virginum. Nimirum tumidis venis & arterijs comprimentibus neruulos, qui iuxta deferuntur.

feruntur. His dictis de morbi notis apponit quæ ad curationem pertinent, dicens, quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinarijs mundare, tenuare ac mollire. Non exigua autem interpretationis pars sit, hæc eadem, eo ordine quo agenda sunt, dicere, ita scilicet, non repleri, sed victu tenui vti, poplitem incidere, cruris scilicet è regione positi, deinde si iuuenis sit, veratro, aut alio medicamento expurganti vacuare: postea exerceri, & diureticis medicamentis vti, & exterius apponere incindentia, & laxantia, quæ nunc vocat emollientia. Nimirum à victus institutione oportet curationes omnes, si fieri possit, inchoare, tenuis autem esse debet, quandoquidem ingrauescit dolor cum cibo replentur. Poplitem verò incidere, aut si id chirurgus non possit, omnino in crure venam secare, bonum sit, ad soluendam eam venarum tentionem, quæ vt facit cruris stuporem, faciet etiam repletionem renis. Expurgatio verò duobus modis proderit, & materiam deriuando, & laxando intestina, quandoquidem soluuntur cum à cibis vacuata fuerint. Posthæc diuretica & exercitatio tuto detrudent à renibus quicquid hæserit, præcipuè si appositis, siue inunctionibus, siue irrigationibus, incindantur succi, & laxentur viæ.

6 *MVliebria aquosis mulieribus plurimum immorantur, cum autem non celeriter eant, intumescunt.*

AQVOSAE mulieres sunt, quibus aquosus & tenuis est toto corpore sanguis. Talibus plurimum solent muliebres expurgationes immorari, hoc est multos dies durare ob tenuitatem scilicet sanguinis, atque, quia indigent adeo ea euacuatione, vt si non etiam celeriter eant, soleant intumescere, hoc est hydropicæ fieri, ob aquæ redundantiam. Atque eadem fuerit ratio, siue celerius fieri intelligas, esse crebrò repetere, siue copiosè, dum durant, effluere. Vtcunque enim eo res venit, indigere has multa euacuatione ex vtero, ac nisi multa fiat, solere in hydropem labi.

In

7 *IN Cranone veteres dolores frigidi, recentes calidi; ex sanguine autem plurimi, & quæ à coxa frigida.*

Nihil vniuersale continēt hæc verba, sed solùm narrationem quorundam quæ in Cranone contigerunt, neque exposita morborum specie neque temporis constitutione, quare exiguum est quod hinc capere possumus vtilitatis. Fortasse decissa sunt hæc verba ex alia narratione longiori, aut scripserat hæc memoriæ gratia sibi ipsi, qui reliqua nouerat. Nobis verò nihil aliud narrat, quàm veteres dolores fuisse frigidos, recentes calidos. Dolores calidi aut frigidi, dici non possunt nisi ob causam. Ob hanc verò rectè dicuntur. Nam doloris nomine aliquando apud Hippocrat. ipsa dolorifica affectio solet intelligi, vel vt in aphorismo dicitur. Qui dolentes dolorem non sentiunt, hoc est qui dolorificam habentes affectionem, eam non sentiunt. Ita quidem possint esse dolores calidi & frigidi. Dicit igitur affectiones recentes fuisse calidas, & veteres frigidas. Quando autem veteres omnes, antequam inueterascerent, fuerunt recentes, constat recentes hic vocari, eas quæ ad inueteratas nunquam perueniunt. Tales autem sunt quæ acutæ, vt veteres quæ cronicæ. Secundum rationem igitur factum est, vt acuti calidi essent, & ex calidis succis pendentes morbi, cronici verò frigidi, & ex frigidis. Cum autem calidi succi sint bilis & sanguis, ex sanguine, nquit accidisse, vt morbi ea tempestate, maxima ex parte nascerentur Et quę à coxa (hoc est dolores coxæ) frigida. Exemplum est hoc prius dictorum. Nam coxæ dolor vnus quidam est, eorum qui inueterascere solent.

8 *QVæ in rigores fortes procedunt, non valde mitescunt, sed prope statum.*

In rigores fortes procedere dicuntur febres quæ rigores fortes habent, non mitescere autem, de rigoribus ipsis dicitur, aut de febribus secundum rigores. Nam secundū essentiam propriam, non solum vsque dum prope statum sunt, sed neque vsque dum status sit elapsus, mitescunt febres.

bres. Porrò status nomine intelligi potest qui totius morbi est, aut qui cuiusque paroxysmi: & vtroque modo redditur verus sensus. Nam in febribus quæ procedunt in rigores fortes, hoc est habẽt rigores solutu difficiles & longos (nam cum rigores fortes dici possint, aut quòd vehementes, licet breues, aut quòd vehementes & producti, secundos hos videtur significare illud verbum (procedunt) non mitescunt citò rigores in ipso paroxysmi principio euanescentes, sed procedunt etiam per ipsum incrementum, neque mitescunt vsque dum prope statum iam sunt febres: atque ita etiam cum febres procedunt cum fortibus rigoribus, hoc est vehementibus (siue etiam longi sint siue vehementes solum) non solent febres mitescere, hoc est minores & mitiores habere rigores, vsque dum prope statũ iam est morbus. Hoc in quartanis febribus maximè obseruari dicit Galen. in quibus prognosticum signum esse dicit appetentis iam status, cum à magnis rigoribus huc vsque febres inciperent, iam mitescere. Mitescent verò tunc, vt diximus, secundum rigores, secundum essentiam propriam potius auctæ, in inclinatione autem mitescent secundum vtrumque.

9 *ANte rigorem suppressiones vrinarum, si ex vtilibus fuerint, & aluus processerit, & somni adsint. Forte autem & figura febris, forte autem & quæ ex lassitudinibus.*

De rigore decretorio nunc loquitur, docetque rationẽ quandam satis artificiosam, talem rigorem præuidendi. Nimirum ex vrinę suppressione, dicens ante rigorem suppressiones vrinarum fieri solere. Nimirum rigori decretorio solet succedere sudor, sudoris verò & vrinæ est eadem materia, atque ita meritò altera euacuatio alterius succedit suppressioni. Verùm quia vrinæ suppressæ, non vnica, sed multæ possunt esse causę, multis alijs cõsiderationibus est opus, ne præsensio nos fallat. Proinde addit reliqua, velut ita dicens. Considerandum tamen vt firmius euadat prognosticum, si ex vtilibus fuerint, & an aluus processerit, & somni adsint. Fortè autem & febris figura opus erit consideretur,

fortè

forte autem & quæ ex laſſitudinibus. Nam ſi aluus plurimùm proceſſerit, ea ipſa cauſa poterit ſuppreſſa eſſe vrina, quin rigor aut ſudor inſtet. Nimirum vt mictio plurima exiguam dejectionẽ facit, ita deiectio plurima, exiguam mictionem. Si verò non proceſſerit aluus, & anteceſſerint ſigna optima, & quæ bonam iudicationem promittant, velut in primis concoctionis notæ in vrinis (hæ enim celeres iudicationes & ſecuritatem ſignificant) proinde dicit, ſi ex vtilibus fuerint, hoc eſt ſi vrinæ, ante quam ſupprimerẽtur, fuerint ex vtilibus, & concoctis, & aluus non proceſſerit, conſtat cauſam eſſe quòd euacuatio alia decretoria inſtet, ea fuerit rigor & ſudor, qua ratione diximus. Quod verò addit, & ſomni adſint, Gal. intelligit dictum vt vnũ quoddam exemplum vtilium ſignorum quaſi dixerit, ſi ex vtilibus fuerint, hoc eſt ſi anteceſſerint ſigna vtilia & bona, velut ſomni boni ac placidi. Mihi verò videtur dicturus ſi ſomni fuerint ex vtilibus, illud enim adſint, ſignificare videtur adeſſe ſomnos tunc cùm expectatur iudicatio, quo tẽpore cõſtat nihil minùs eſſe debere, vt iudicatio indicetur, quàm ſomnos placidos, potius enim debet antecedere anxietas, & inquietudo. Mihi proinde potius videtur ſignificari ſomni difficiles, & cum inquietudine. Nimirũ expectatur, rigor & ſudor vrina ſuppreſſa cũ aluus non fluxerit; quòd ſerum ſurſum raptum, & in totum corpus diſtributũ ſit. Id quod factum eſſe, accedens cataphora indicauit. Nam aqua ſurſum lata, & ſanguine facto dilutiore, ſomnus ille vitioſus fit. Quod in aquoſis & humeſcentibus experimur. Igitur ſomni vt vnum quoddam exemplum ſignorum inſtantis criſis, quæ in antecedente nocte contingunt, dicuntur, potiùs quam vtilium, quæ fuerint. Si verò vt vnum talium exemplum ponitur, reliqua etiam debent intelligi. Itaque dicit, ſi aluus non proceſſerit, & vrina ſupprimatur, & anteceſſerint ſigna cõcoctionis, & adſint nunc ſigna laboris & inſtantis criſis, velut anxietas, & in primis graues ſomni, rigor decretorius, vt cui ſudor ſuccedat, expectari debet. Fortè autem ſatius fuerit, & figuram febris adiungere. Si enim ea ſit è genere ardentium, firmius preſagium eſt. Quia vt in aphoriſmo dicitur. A febre ardẽte, rigore ſuper ueniẽte, ſolutio. Quod ſi ex laſsitudine aut labore cœperit bricitare homo, maior coniectura eſt febrem eſſe ardentem,

tem, atque inde rigorem expectãdum. Nam in initio quarti de ratione victus in acutis, agens de ardente febre ipsemet dicit, accidit autem magna ex parte ob lõga itinera. Itaque ob febris speciem considerari vult etiam externam causam an ob lassitudines. Dicit verò fortasse, bis repetens id aduerbium, quia satis multa videbantur dicta ad præsagij confirmationem, nec videbatur omnino necessarium, postrema hæc adiungere, vtile tamen etiam. Quasi diceret satis quidem sit considerasse quæ dicta sunt ad huius præsagij firmitudinem, fortè autem vtile etiam sit, maioris claritatis gratia, abhibere etiam in cõsiderationem, figurã febris, & eius causam externam. Oportet verò considerare tam multa, quia præter hæc censebitur vrina symptomaticè potius suppressa, vel ob obstructionem quampiam viæ, aut resolutionem facultatis expultricis in vesica.

10 *ABscessus non admodum quibus rigores.*

Haec quoque sententiola pertinet ad prognosticam partem. Quod dicitur est, febres quas comitantur rigores, vt tertianas exquisitas, & quasdam quartanas, non admodùm solere habere abscessus. Quia scilicet expurgantur venæ singulis rigoribus, cùm fiant succis extra vasa missis. Quoniam vero hac ratione non monstratur fieri non posse abscessus, sed esse cur non crebro fiant, dixit, non admodum. Illud tamen nosse oportet, tanto minus futuros abscessus, quanto rigores erunt acutiores, & suo genere exactiores, & magis exquisiti. Hoc est quanto partes concutientur magis, quia eo longius pelluntur succi à vasis, & eo magis discutiuntur.

11 *CRurum effeminationes, velut aut ante morbum ambulanti, aut mox à morbo. Fortasse quia quod ex lassitudinibus, in articulos abscesserit, vnde crurum effeminationes.*

Debilitatem

Debilitatem & effœminationem crurum, similem ei quam sentiunt, qui iam iam sunt parati in morbum incidere, aut qui statim à morbo, antequam corroborentur, deambulant, dicit quibusdam manere ex morbis, vel multum tempus, vel totam etiam vitam. Causam verò esse, quòd cum essent febres illæ laboriosæ, & cum lasitudine coniunctæ, fecerunt abscessus in articulos. Vnde factum fuerit, vt illi laxi superfuerint, & ligamenta mollia: vnde crurum effœminationes: hoc est, langor qualis mulieribus est. Quem constat non in gracilitate & extenuatione, sed in imbecillitate consistere. Dicitur autem hoc iuxta illud quod in aphorismo. Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum, abscessus fiunt. Tamen hinc disce, abscessus ad articulos factos esse aliquādo citra articulares dolores, & tumores, qui solis his effœminationibus, seu laxitatibus agnoscuntur.

12 *Tvbercula extrorsum intumescentia, & acuta, & acuminata, & quę æqualiter maturescunt, & non circūdura, & decliuia, & non bifida, & meliora: contraria autem, mala: & quæ valde contraria, pessima.*

Haec eadem sententia scripta est primo prognostici eisdem fere verbis; Illic enim. Suppuratio inde proueniēs ita consideranda est, quæ enim foras vertitur optima est, si parua est, maximeque egreditur, & in sublime resurgit: si vero magna est, & lata, minimeque in mucronem tendit, pessima est. Addit hic, & quæ æqualiter maturescunt, & non circundura, & decliuia, & non bifida, meliora. Scilicet quæ æqualiter secundum se tota tendunt in suppurationē, nec sunt circundura hoc est quadam parte incipientia suppurare, & circumcirca dura, ex materia pendent mitiori, & simpliciori: vt contra quæ inæqualiter suppurantur, existētia circundura, aut etiam bifida (hoc est extuberantia in duo cacumina) pendent ex materia diuersa, & inæqualiter contumaci. Commendat etiam decliuia tubercula, id est quæ in decliue suppurantur. Nam siue à chyrurgo secētur, siue sponte rumpantur, quam cutis gracilior facta est, vt solent, optime expurgabuntur scissura in decliue spectāte.

te. Hæc igitur bona, contraria autem mala. Nimirum tubercula introrsum intumescentia, vt cùm tumor non eminet acutè: & lata, & quæ inæqualiter suppurari incipiunt, circundura, aut bifida, aut etiam multifida, & quibus incipiens suppuratio in sublime spectat. Quoniam verò possunt hæc magis aut minus inesse, dicit, & quæ valde contraria, pessima.

13 *FErinum autumno, & cardialgiæ, & horridum, & melancholiam.*

14 *AD initia, exacerbationes considerandæ sunt, & in omni morbo: veluti vesperi exacerbari, & annus ad veperam, & ascarides.*

HAE duæ sententiolæ enarratæ iam sunt in secundo libro huius operis, prope libri initium. Ibi enim scriptæ ab eodem Hippocrate sunt, atque adeo apertius. Nunc enim enigmatica phrasi videtur vsus. Idem tamen est quod dicit & quod illic dixerat: ferinum quid esse in morbis autumni, horroresque, & cardialgias, & melancholicas passiones. Porrò considerandum inter morbi initia, hoc est mox ab initio (addit nunc & in omni morbo) an statim vigeant ac eflorescant, deinde in circuitu paroxysmis. Porrò exacerbationes plurimorum morborum solere in vespertinum tempus incidere, & ita etiam autumno grauissimos morbos esse, & eos qui antea fuerint exacerbari, quòd anni partes cum diei partibus analogiã quandam habeant, & autumnus sit vt vespera anni. Porrò ascaridas autumno, magis quàm vllo alio tempore gigni, & vesperi vrgere, vt alia plæraque mala omnia hæc explicata, redditæque omnium causæ sunt, loco citato. Porrò repetita sunt, loco citato. Porrò repetita sunt hæc eadem libro. 4. versus mediũ, præter id quod de ascaridibus dicitur.

15 *IN fantibus tussicula cum ventris turbatione, & febre continua, significat post crisim bimestri prorsus vicesimo, & tumores in articulos.*

SIN-

Singvlare quiddam,& quod non ita necessariò accidat,neque adeo sæpe,docere videtur: puta infantibus bimestribus,laborantibus tussicula, cum turbatione ventris,& febre continua,solere finiri malum in tumores articulorum,idque vigesimo die morbi post crisim, hoc est iudicium hoc modo accipiente morbo,puta per abscessum. Certè totam hanc syndromen,& hunc euentum stato die, per raro offendes,licet tamen nobis,quæ ita dicuntur velut exempla accipere,& siquid vniuersalioris doctrinæ inde possit decerpi,procurare. Dictũ est aphorismo.31. quartæ,lassitudinem habentibus in febribus,in articulos & circa maxillas potissimum abscessus fieri.Huius causa est, quia lassitudo indicat multitudinem. Quam causam continet aphorismus 45.eiusdem sectionis quo ita dicitur. Quibus tubercula, vel in articulos labores fiunt,ijs pluribus vtuntur cibis. Plurimus enim cibus causa, lassitudo signum est multitudinis. Dicit igitur nunc Hippocrates non adultis solum,sed infantibus etiam,solere finiri morbos ad articulos,cum laborant cum multitudine. Velut autẽ in adultis qui fari id possunt,multitudinis signum accipitur ex lassitudine,ita in infantibus qui non possunt,ex tussicula cum ventris turbatione,& febre continua. Non mirum autem si vigesimo die id fiat,cum sit is dies adeo insignis. Itaque quod generatim in aphorismis dictum est, hic de solis infantibus dicit.Illud vero est scitu dignissimum, quas notas multitudinis debeas obseruare, in ijs qui non possunt interrogationibus respondere,quæ eadem & in adultis etiã occurrunt sæpe,significantia multitudinem. Tussicula scilicet per febres,cum alioqui non tussiret homo,neque adsit pleuritis aut morbus alius cuius sit propria,& ventris turbatio inter morbi initia. Ex quibus proinde abscessus ad articulos expectare iussit sectione prima libri secundi, & rursus sectione secunda huius sexti iubebit.

16 *Si infra vmbilicum constiterint superna, in inferioribus articulis,bonum:si autem supra, non similiter soluunt morbum,nisi suppuret.*

Secvndo libro Epidemiarum dixit, abscessus melio-

meliores esse, quò ad inferiores deuoluuntur sedes. Hoc etiam in prognostico docuit, iubens in ijs qui salubriter affecti sunt, cum tamen febres prorogentur, expectare abscessus ad aliquem articulum, maximeque inferiorem. His consonum est quod nunc dicit, si morbi partium superiorum abscessus faciant, ad articulos qui sunt infra vmbilicũ bonum esse, sin autem abscessus supra constiterint, non adeò bonũ esse, nec similiter soluere morbum. Addit nisi suppuret. Nam partes infra vmbilicum, minimè in suppurationem vertuntur, vt dicitur in prognostico, partes verò supernæ possint suppuratione perfectius interiores partes expurgare: neutris verò suppurantibus, perfectius liberant inferiorum abscessus. Itaquè vbi locis citatis præfert abscessus inferiores superioribus, intelligi debet nisi suppuratione finiantur. Tunc enim inferiores soluunt morbos tardius, quia aut omnino non suppurant, aut imperfectius & tardius.

17 ***IN humeris autem suppurantia tantulis, breuioris cubiti eos faciunt.***

HVMERVS vocatur os maximum brachij, quod altera ex parte coarticulatur cum spatula, altera cum cubito in ea flexura quæ in medio totius brachij est, & cubiti articulus vocatur. Itaque vltra humerum cubitus est, cum illo articulum facit. Didicimus verò ab Hippocrate tertia de articulis, vbi os aliquod vitium insigne passum est, vt luxationem aut torturam, ossa proxima læsæ parti, non venire in iustum incrementum, si pusillis & nondum adultis ea vitia fiant. At (inquit) quibus dum adhuc pueri sunt, prius quàm corpus integrè adoleuerit, & spina in giberum incuruatur, ijs corpus ad spinam augeri non licet, sed cum crura & brachia ad perfectam auctionem veniant, illa exiliora euadunt. Quibuscunque etiã supra septum giber contigit, ijs costæ in latitudinem augeri non consuerunt. Hæc Hippocrates quibus apertè innuit, ossa male affectis proxima, non augeri satis, si is qui laborat adhuc crescat, quia vt Galenus in commentatione dicit, euenit necessariò quæ partibus prope posi-

tis alimentum deferunt, iuxta partem affectam aliquid pati, vt diſtorqueri, comprimi, aut debilitari, & languidior fit partis motus, & dolore aut intemperie debilitantur naturales facultates partium patienti proximarum, vnde neceſſe eſt minorem fieri nutritionem, & ob id auctionem. Similem prorſus cauſam habet, quod & hoc loco dicitur, nimirum quibus tantulis, hoc eſt puſillis, & adhuc creſcentibus in humero fit magna aliqua ſuppuratio, neceſſe eſt, dictam ob cauſam, partes vltra humerum poſitas, breuiores in reliquum vitæ manere. Sequitur autem proximè humerum cubitus, per hunc manus, fient igitur hæc breuiora, non tamen manus adeo ac cubitus, quia ea longius iam poſita eſt. Velut quibus ſpina in giberum incuruatur, corpus ad ſpinam non augetur, crura tamen & brachia non fiunt ob id breuiora ſolito. Nimirum hæc & ſi procedunt à parte læſa, non tamen proxime, ſed longius. Cubiti igitur ſoli fient manifeſtè breuiores, ijs quibus humeri in tenella ætate patiuntur ſuppurationes.

18 *Solueret autem & vlcuſculorum in inferiora eruptio, niſi rotunda & profunda ſint. Talia enim pernicioſa ſunt, præcipuè infantibus.*

SOLVERE morbum aliquando dicitur Hippocrati, quicquid morbum tollit, etiam ſi hominem non perſanet, ſed permutationem cum alio faciat, atque adeo, etiam ſi deficiente morbo homo intereat, vt cùm in aphoriſmo dicitur. Quibus in ardentibus febribus tremores fiunt, inſania ſoluitur. Conſtat tamen, vt in commentatione eius loci diximus, non ſatis propriè permutationem talem, vocari ſolutionem, ſed propriſſimè dici ſolui morbum, cum homo nullo alio manēte liberatur, vt cum dicitur ab aqua inter cutem, aqua è venis in ventrem fluente, ſoluitur morbus. Secundo loco ſoluere, dicitur etiam ea permutatio, per quam homo, à ſecundo etiam morbo, liberatur & ſuperuiuit, vt cùm dicitur. Quibus dolor circa hypochondrium ſine phlegmone fit, ijs febris ſuccedens ſoluit dolorem. Hoc ſecundo ſignificato dicitur nunc vlcuſculorum in inferiora eruptio, ſoluere febrem continuam infantiũ,

cum

cum tussicula, & alui turbatione (de illa enim adhuc loqui tur) nisi ea vlcuscula sint rotunda, & profunda, talia enim non soluunt hoc secundo significato, quia ex ipsis intereũt pueruli. Perniciosa enim sunt eius figuræ vlcera, & curatu difficillima, vt libello de vlceribus ipsemet Hippocrates testatur, adeo vt curari non possint, nisi duplici aut quadruplici sectione, ex rotundis longa fiant. Maximè autẽ sunt perniciosa infantibus, quia dolores & difficultatẽ eius curationis ferre non possunt, & non curati, facile ob carnis molliciem exeduntur, curati dolore exanimantur, aut cõuelluntur. Tametsi testari possum, me vidisse infantulam, alioqui iam ex morbo languidissimam, cum nescio quot vlcusculis rotundis, & valde profundis in natibus, non sine mea magna admiratione seruatam, erat vero annum iam nata integrum. Hippocrates nunc agit de bimestribus.

19 *Soluerit autem & sanguis fluens, magis autem apparet in iam perfectioribus.*

Flvxvs sanguinis maximè solet præseruare ab abscessibus ad articulos, atque ita morbos, in quibus articulorũ tumores expectantur sine eis soluere, vt dicitur in aphorismo septuagesimoquarto, quartæ. Verum is fluxus ætati perfectæ est familiaris, pusillis rarò accidit, vt in prognostico dicitur his verbis. Sanguinis fluxum in iunioribus potius trigesimumquintum annum agentibus expectare oportet. Intelligi autem debet, vsque ad trigesimumquintum. Nam iam inde suppurationem expectes, vt in prognostico etiam dicitur. Causam reddit Galenus dicens, etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas fortior, & calore exuperans. Sed si iudicatio hæc fieri non solet in pusillis, de quibus hucusque Hippocrates agebat, quorsum eius nunc meminit? Certè sermonis communione digressus ad eam euacuationem est, sermonem vero de illo pusillorum morbo, hic finit.

20 *Lachrymæ in acutis malè habentium, sponte quidem lachrymãtium, bonæ, non sponte autem fluentes, malæ. Quibus circuntenditur supercilium, malum. Malum*

etiam quod inarescit vt spuma, & obscuratio malum, & squalidum malum, & qui corrugantur intus concreti, & vix versiles, & obtorti, & quæcunque alia omissa sunt.

Haec pertinent ad rationem prædicendi in morbis a-
cutis ex oculis & facie. Scripta autem eadem sunt in apho
rismis & in prognostico, atquè vtrobiq; à me ennarrata.
Lachrymas acutè ægrotantium, non sponte fluentes malā
significationem præbere, locis citatis dixit, sponte autem
fluentes non esse malas: nunc adijcit etiam esse bonas. At-
que id merito, spem enim præstant voluntariæ ægrotantiū
lachrymæ, non quidem vtcunque ægrotantium (quis enim
consideret an qui diuturno conficitur morbo ploret) sed
ægrotantium acutè. Neque horum quidem quocunq; mor
bi tẽpore (nam primis diebus morbi quātumuis acuti, la-
chrymari, nihil admirationis habet, neq; vllā significatio-
nem præstat boni aut mali) sed in summo morbi vigore
iā consistentium in quo, qui morituri sunt, ne plorare qui-
dem possunt ob oculorū squalorē, concretionē, & immo-
bilitatē, quæ pessima & lethalia esse mox dicit. Lachryma-
ri igitur sponte bonū est, quia nihil horū adesse significat,
sed mediocrē partiū humiditatē, & facultatis regentis cō-
stantiam, & abesse conuulsionē. Reliqua ex prognostico
facilè intelligētur. Nā illic vituperatur cutis frontis circūte
ta & arida, cum qua circuntenditur supercilium:, & sordes
apparentes circa oculos, quas nūc vocat, inarescens vt spu
ma. Dicit enim ἐπιεηρευόμενον οἷ ον ἄχιη significat verò ἄχνη
non qualemcunq; spumā, sed exiguā, & asperginis concre
scentis modo factā: nimirum minutissimas guttulas spumæ
aridæ. Est itaque sordes apparens circa oculos squalidos.
Squalorē ēt oculi, & obscuritatē vituperauit in prognosti
co. Corrugatio interius facta in oculo, arescentiam signifi
cat, vt in extremè senibus. Est igitur corruptionis faculta-
tis, & atrophiæ. Partis cōcretio, & inflexilitas oculi, & di-
stortio, quā in prognostico peruersionē vocat, conuulsio-
nis est. Hæc igit omnia mala sūt, & quæcunq; alia omissa
sunt, quæ scilicet in prognostico recēsentur, vt alterū alte-
ro oculū apparere minorem, & candidū rubrum habere,
aut liuidas aut nigras venas, & alia huiusmodi.

Febres

11 *Febres quidem aliæ mordaces manui, aliæ autem mites, aliæ autem non mordaces quidem, sed postea insurgentes, aliæ acutæ quidem, sed imminutæ à manu, aliæ statim vrentes, aliæ autem semper debiles, Siccæ, aliæ autem salsuginosæ, aliæ ampullosæ aspectu graues, aliæ autem ad tactum humectæ, aliæ valde rubræ, aliæ valde pallidæ, aliæ liuidæ, & id genus alia.*

FEBRIVM partitiones continet hæc dictio, quam ego in commentarijs libri primi de differentia febrium abūde explicui. Quoniam verò obscuritas Hippocraticarum dictionum exposita est quamplurimis enarrationibus, satius fuerit eam nunc proferre, quæ mihi videatur maximè consentanea, & quæ plus frugis contineat, quàm, quamplurimas recensendo, aut etiam refutando, & de vocum significatis contendēdo, replere chartas, & otio abuti: quæ enim inde doctrinæ accessio fiet? videtur igitur tota hæc dictio, quatuor partitiones seorsum continere posse: primā quadrimembrē: secundam bimembrem: tertiam trimembrē: quartam multimembrē. Tres quidem primas petitas ab ipsius caloris præter naturam (in quo febris consistit essentia) modo, aut materia (modum dico quo tangentem manum afficit, mordendo aut nō, & quo mouet acute aut tardius: materiam verò in qua factus firmatusq; consistit) postremam ab externis, & per accidens contingentibus febri, vt à colore. Atqui mordere tactum aut non, ex ipsius materiæ natura nascitur. Quo fit, vt non sine magno artificio, prima partitio, & differētias febrium, & earum dignotionem contineat. Nimirum differentiæ contingunt secundum differentiam causarum internarum: dignoscuntur secundum alium & alium modum afficiendi tactum. Ea verò est hæc, febres quidem aliæ mordaces manui, hoc est semper & à principio mordentes manū, aliæ autem mites, hoc est, gratum, mitē minimèque mordentem calorē præseferentes. Aliæ autem non mordaces quidē prima manus admotione, sed postea insurgentes, hoc est paulatim mordacitatē cōparantes, aliæ cōtra acutæ quidē primo occursu hoc est acutè occurrentes tactui, & mordentes, sed paulò

post imminutæ, & paulatim vel vt à manu vincantur, mordacitatem deponentes. Constat his quatuor differentijs, quandoquidem ex modo afficiendi sensum accipiuntur, dignotionem etiam contineri. Continentur verò his quatuor differentijs, omnium ex succo pendentium species, quin etiam quodammodo etiam febres omnes. Nam cum iuxta succorum differentiam quatuor sint, melancholica, sanguinea, & pituitosa, calor bilis & melancholiæ mordax est ob materiæ ariditatem, sed bilis mordacitas vincitur à manu ob materiæ, & vaporum tenuitatem: sanguinis & pituitæ, ob humiditatem materiæ, non est calor mordax, tamen à pituita non abest mordacitas, siquidem putrida est, sed adest quædam, quæ & si primo occursu non apparet, persi-
, stente manu insurgit. Itaque semper mordaces sunt melā-
, cholicæ, semper mites sanguineæ, nō mordaces sed postea
, insurgentes, pituitosæ: acutę sed imminutæ, biliosæ. Quibus quatuor generibus continentur omnes, quæ ex succis pēdent. Possunt autem contineri etiam aliæ omnes. hecticæ quidem in mordacibus, cum melancholicis: diariæ in mitibus cū sanguineis. Tales enim sunt reuera. Hæc est partitio prima. Huic succedit hæc altera, febrium aliæ statim vrentes, aliæ semper debiles. Hęc partitio accipitur à motu morbi quasi diceret quædam febres sunt acutæ, quædā cronicæ. Nam acuti morbi sunt qui statim vigent. Itaque acutæ febres quæ statim vrunt, & sunt summæ. Ita etiam in essentia propria magni morbi sunt, qui acuti, quia magna adeo mala nullus potest diu sustinere, sed breui soluuntur aut interimunt. Qui ergo cronici, sunt debiliores. Proinde febres nō acutæ, rectè vocantur semper debiles. Hęc itaque est secūda partitio. Tertia verò quæ mox sequitur. Siccæ aliæ autē
, salsuginosæ aliæ ampullosæ aspectu graues, aliæ autem ad
, tactum humidæ. His verbis videtur insinuari solemnis illa partitio, in hecticas, putridas, & diarias. Nam hecticæ sunt siccæ. Calor verò siccus est mordax, diciturque proinde salsus, per metaphoram. Nam salsum proprie ad gustum, non ad tactum refertur, sed qualis est gustui mordacitas ex salsis, talis tactui ex aridis & exustis. Proinde ergo hecticæ febres dicuntur aridæ & salsæ. Ampullosas febres dici non posse alias, quàm quas ampullæ quædam per corpus abortæ comitantur, satis constat ex ipso nomine, & quod

mox

mox addit, id multo apertius indicat, aſpectu graues. Nimirum quibus per cutem ampullæ, vt ex cutis combuſtione, diſperſæ ſunt, aſpectu graues, & horrendi ſunt morbi. Conſtat verò hæc in febribus malignam putreſcentiā, aut exuſtionem ſuccorum, indicare. Quamquam ergo nō omnibus putridis hoc accidit, ſi quibus hoc accidit oēs ſunt putridæ, & triplex illud genus ad hanc partitionem reducendum eſt (vt eſt conſentaneum) rectius putridæ ad hāc partem referentur, quam ad primam, aut poſtremam. Velut nomine, ad tactum humidarum, rectè intelligentur diariæ, quia harum calor eſt vaporoſus, & tactui humorem quendam repreſentat. Tametſi ergo putridæ ex ſuccis ſunt, ad tactum vero non ſunt adeo humidæ. Quin potius, illæ omnes ſunt mordaces & acres, aut mox, aut poſtquam manus aliquandiu adhæſerit, aut ſemper. Nam ſanguineæ, quæ ſolæ, earum quæ ex ſuccis pendent, ſunt ad tactum humidæ, inter diarias potius cenſeri debent. Quia quæ in illis putridæ ſunt, bilioſæ etiam ſunt, atque vt ad bilioſas plus aut minus inclinant, ita à blando ſenſu, & humido tactu, recedūt. Conſtat ex hac enarratione, illam voculam ſiccæ, nō referri ad antecedentia, vt quæ ſemper debiles, dicantur etiā ſiccæ (quamquàm ita videtur) ſed potius ad ſequentia, vt eædē dicantur, ſiccæ & ſaluginoſæ. Supereſt poſtrema partitio, quæ quidem inartificioſa eſt, & ex ijs quæ per accidens inſunt lata. Sed vt ſæpe in his commentarijs, & alijs in Hippocratem ſcriptis, diximus, antiquiſſimi medici, multis morborum inartificioſis differentijs vſi ſunt, quia nondum erat ars exactè conſtituta. Siue igitur rubræ, pallidæ, liuidæ, virides, albæ, aut alio quouis colore, ob cutem hominis, ſiue ob excrementa, dicantur, externæ differentiæ ſunt, & nullas proprias ſpecies conſtituentes, ſed tanto quæuis febris eſſe agnoſcetur benignior aut malignior, quanto color, ſiue faciei, ſiue exeuntium mitiorem aut maligniorem cauſam præſe fert, iuxtà ea quæ in prognoſtico, & alijs operibus, de colorum ſignificatione ſcripta ſunt.

22 *Contentiones corporis, & duricies articulorum, malum. Et ipſe diſſolutus, malum, & fractiones articulorum, malæ.*

post imminutæ, & paulatim vel vt à manu vincantur, mor-
dacitatem deponentes. Constat his quatuor differentijs,
quandoquidem ex modo afficiendi sensum accipiuntur, di
gnotionem etiam contineri. Continentur verò his quatuor
differentijs, omnium ex succo pendentium species, quin
etiam quodammodo etiam febres omnes. Nam cum iuxta
succorum differentiam quatuor sint, melancholica, sangui-
nea, & pituitosa, calor bilis & melancholiæ mordax est ob
materiæ ariditatem, sed bilis mordacitas vincitur à manu
ob materiæ, & vaporum tenuitatem: sanguinis & pituitæ,
ob humiditatem materiæ, non est calor mordax, tamen à
pituita non abest mordacitas, siquidem putrida est, sed
adest quædam, quæ & si primo occursu non apparet, persi-
" stente manu insurgit. Itaque semper mordaces sunt melā-
" cholicæ, semper mites sanguineæ, nō mordaces sed postea
" insurgentes, pituitosæ: acutę sed imminutæ, biliosæ. Quibus
quatuor generibus continentur omnes, quæ ex succis pē-
dent. Possunt autem contineri etiam aliæ omnes, hecticæ
quidem in mordacibus, cum melancholicis: diariæ in miti-
bus cū sanguineis. Tales enim sunt reuera. Hæc est partitio
prima. Huic succedit hæc altera, febrium aliæ statim vren-
tes, aliæ semper debiles. Hęc partitio accipitur à motu mor
bi quasi diceret quædam febres sunt acutæ, quædā cronicæ.
Nam acuti morbi sunt qui statim vigent. Itaque acutæ fe-
bres quæ statim vrunt, & sunt summæ. Ita etiam in essentia
propria magni morbi sunt, qui acuti, quia magna adeo ma-
la nullus potest diu sustinere, sed breui soluuntur aut interi
munt. Qui ergo cronici, sunt debiliores. Proinde febres nō
acutæ, rectè vocantur semper debiles. Hęc itaque est secū-
da partitio. Tertia verò quæ mox sequitur. Siccæ aliæ autē
" salsuginosæ aliæ ampullosæ aspectu graues, aliæ autem ad
" tactum humidæ. His verbis videtur insinuari solemnis illa
partitio, in hecticas, putridas, & diarias. Nam hecticæ sunt
siccæ. Calor verò siccus est mordax, diciturque proinde
salsus, per metaphoram. Nam salsum proprie ad gustum,
non ad tactum refertur, sed qualis est gustui mordacitas ex
salsis, talis tactui ex aridis & exustis. Proinde ergo hecti-
cæ febres dicuntur aridæ & salsæ. Ampullosas febres dici
non posse alias, quàm quas ampullæ quædam per corpus
abortæ comitantur, satis constat ex ipso nomine, & quod
mox

mox addit, id multo apertius indicat, aspectu graues. Nimirum quibus per cutem ampullæ, vt ex cutis combustione, dispersæ sunt, aspectu graues, & horrendi sunt morbi. Constat verò hæc in febribus malignam putrescentiã, aut exustionem succorum, indicare. Quamquam ergo nõ omnibus putridis hoc accidit, si quibus hoc accidit oẽs sunt putridæ, & triplex illud genus ad hanc partitionem reducendum est (vt est consentaneum) rectius putridæ ad hãc partem referentur, quam ad primam, aut postremam. Velut nomine, ad tactum humidarum, rectè intelligentur diariæ, quia harum calor est vaporosus, & tactui humorem quendam representat. Tametsi ergo putridæ ex succis sunt, ad tactum vero non sunt adeo humidæ. Quin potius, illæ omnes sunt mordaces & acres, aut mox, aut postquam manus aliquandiu adhæserit, aut semper. Nam sanguineæ, quæ solæ, earum quæ ex succis pendent, sunt ad tactum humidæ, inter diarias potius censeri debent. Quia quæ in illis putridæ sunt, biliosæ etiam sunt, atque vt ad biliosas plus aut minus inclinant, ita à blando sensu, & humido tactu, recedũt. Constat ex hac enarratione, illam voculam siccæ, nõ referri ad antecedentia, vt quæ semper debiles, dicantur etiã siccæ (quamquàm ita videtur) sed potius ad sequentia, vt eædẽ dicantur, siccæ & saluginosæ. Superest postrema partitio, quæ quidem inartificiosa est, & ex ijs quæ per accidens insunt lata. Sed vt sæpe in his commentarijs, & alijs in Hippocratem scriptis, diximus, antiquissimi medici, multis morborum inartificiosis differentijs vsi sunt, quia nondum erat ars exactè constituta. Siue igitur rubræ, pallidæ, liuidæ, virides, albæ, aut alio quouis colore, ob cutem hominis, siue ob excrementa, dicantur, externæ differentiæ sunt, & nullas proprias species constituentes, sed tanto quæuis febris esse agnoscetur benignior aut malignior, quanto color, siue faciei, siue exeuntium mitiorem aut maligniorem causam præse fert, iuxtà ea quæ in prognostico, & alijs operibus, de colorum significatione scripta sunt.

22 *Contentiones corporis, & duricies articulorum, malum. Et ipse dissolutus, malum, & fractiones articulorum, malæ.*

Haec sententia, vt & quæ mox succedit, ad partem prognosticam pertinet. Contentiones corporis & durities articulorum, est artuum inflexibilitas, ac veluti rigor. Contrarium huic est, dissolutum esse corpus, & cōfractos articulos, vt cum exporrectis, ac velut à facultate dimisis artubus, quis iacet, & articulis laxis, & velut fractis. Cōstat verò, articuli, propriè non esse fracturam, sed si quid, luxationem. Dicuntur vero qui laxi, & firmitudine carentes sunt, fracti per metaphoram. Nimirum quia fracto osse parit firmitudo membri, cum articuli nihil flexuræ resistūt, ob similitudinem, fracti esse dicuntur. Vtrumque autem horum in morbis acutis malum est. Illud enim significat conuulsionem, hoc facultatis interitum. Vtrumque autem in prognostico ab eodem Hippocrate scriptum est. Oportere enim ægros manus, collum, & crura habere modicè inflexa, & totum corpus flexibile; malum verò esse si manus, collum, & crura extenta habeat.

23 *Oculi audacia delirij signum est, & deiectio, & fractio, malum.*

Hic quoque deiectio & fractio oculi, contrarium significat, ei quod vocatur audacia oculi. Accipiūtur vero etiam hæc nomina metaphoricè. Nam audacia propriè ad hominē spectat, aut ad cor: fractio ad ossa, & res huiusmodi. Sed vocatur audacia oculi is oculi positus, qui audaciā indicat. Est vero is, oculi intentio firma, & rectus intuitus, oculis non nictantibus. Nam vt in 2. libro in calce sectionis quintæ dictum est. Oculi non nictantes iracundi sunt. Iracundia vero comes est audaciæ, quia timor iram cohibet. Igitur rectus intuitus oculis non nictantibus, audaciam indicat. Et hic ipse per morbos acutos, est signum delirij. Quia sine occasione aut vlla prochatartica causa tales animi motus, insaniæ sunt soboles. Error enim imaginationis commouet animum, cum nihil sese offert, quod ita mouere natum sit. Quod si recto illi & firmo intuitui, accedat palpebris non nictantibus oculorum crebra motitatio, indicatur etiam furor, vt in prognostico dicitur. Cōtrarium audaciæ vocatur deiectio, & fractio oculi. Nimirum quidam oculi languor, vt non videantur quicquam

posse

posse recta intueri, ac ne videre omnino, & quicquid ob oculos ponitur omnino non aspiciunt, vt videantur his qui adsunt, non videre, id quidem in acutis morbis pessimum signum est, nam deficientis iam facultatis, soletque accidere moribundis, & vulgari phrasi, quæ fortassis ab hac Hippocratis dictione fluxit, dicuntur tales oculi fracti iam esse, quod scilicet quasi diruti essent, non videant, & languea nt, penitusque deiecti iam sint.

Sectio secunda.

1 *Dilatare, constringere, alia quidem, alia autem non.*

MAGNA pars huius sectionis secundæ, pertinet ad partem curatiuam. Velut hæc sententiola, & quædam mox sequentium. Qui vocati sunt methodici, quorum princeps fuit Thesalus, hac vnica regula censebant contineri totam artem: omnes enim morbos astrictos esse, aut laxos, atque ita nihil agendum aliud, quàm laxandum, aut astringendū. Verum fallebantur. Multi enim sunt morbi, qui neque in astrictione, neque laxitate, essentiam habent, & multæ curationes, quibus neque laxatur, neque astringitur, cuiusmodi est vacuare, replere, extenuare, crassitiem inferre, exasperare, læuigare, & alia multa huiusmodi. Nimirum affectiones omnes contrarijs alterationibus curantur. Sunt verò excessus præter naturam multis alijs in rebus, quam in laxitate aut constipatione partium. Nam in temperie, numero, magnitudine, positu & figuræ differentijs. Agenda igitur hæc sunt, dilatandum inquam atque constringendum, cùm res exigit, non tamen ea sola sunt agenda, sed alia quidem constringendo aut dilatando curanda sunt, alia autem non, sed aliter. Quod insinuans dicit, alia quidem, alia autem non. Quæ dilatando aut constringendo curantur, sunt vitia, per quæ partes aut astrictæ, aut laxæ sunt nimis, vt cùm ob astrictam & siccam aluum, vtimur clysteribus humidis & laxantibus, & ob densam cutem, vtimur balneo aquæ tepidæ, aut mollibus frictionibus cum inunctionibus olei; aut ob laxam aluum vtimur astringentibus

tibus clysteribus, aut cataplasmatis: aut in ijs qui nimia euaporatione, aut profuso sudore exoluuntur, vtimur aliquando ad cutim totam, astringentibus, inunctionibus, & ad anastomoses vasorum, vt venularum in naribus, & aliquando in pulmone, atque omnino ad omnem laxatam partem, vt ad procidentem vterum aut anum. Hæ verò omnes indicationes à morbis ipsis accipiuntur. Nonnunquam vero & ipsa partis indicatio laxare iubet aut astringere: velut ob hypochondria astringendum semper, aut omnino admiscendum astringentium aliquid, ob pectus laxandum, aut omnino admiscendum aliquid laxantium. Sed quia non hæc solum curationum differentia est, ad alias transit.

2 *SVccos hos quidem expellere, hos autem siccare, alios autem apponere, & hac quidem, hac verò non.*

Vt in aphorismo dicitur, morbos ex repletione curat euacuatio, & ex inanitione repletio. Neque verò omnia mala curantur repletione aut inanitione, sev alia etiam aliter secundum contrarietatem, vt calida refrigerando, & frigida calefaciendo. Hoc idem dicitur his verbis, aliquando euacuandum, aliquando replendum: euacuandum verò aliquando euacuatione manifesta, vt per deiectioné, vrinam, aut sudorem: aliquando euacuatione insensibili, & resolutione. Illud vocat expellere, hoc siccare. Eodem modo vtitur verbo siccare, in initio libri de humoribus. Repletio verò fiat apponendo succos, adiectione cibi & potus, bene, ac facile, & multum nutrientis. Sed quoniam hæ solum sunt curatoriæ indicationes, sed aliæ multæ, non semper agendum, hoc, sed hac intentione agendum hoc, alia verò non sed aliud aliquid.

3 *EXtenuare, craßum facere, vas, cutem, carnes, & alia: & hæc quidem, hæc autem non.*

Extenvare aut crassum facere euenit corpus, corporisve partes, aut succum aliquem: & vtrunque sæpe est ex vsu. Nam & nimia crasities, & nimia tenuitas, inutilis

est,

est,& noxia:in corporis partibus semper, in succis aliquando. Hic autem Hipp. solum de corpore & eius partibus agere videtur. Nisi vis (licet enim etiam) vbi dicit & alia, intelligamus succos. Nomine τεῦχος quod vertimus vas, intelligi vult Galenus totum corpus. Dicetur igitur, extenuare, aut crassum facere oportet vas, hoc est totum ipsum corpus. Significat enim vas aliquod totum, seù volumen aliquod integrum: ita corpus etiam totum: sicut solemus etiam vas vocare totam domum, aut nauim. Itaque dicit oportet nunc extenuare, nunc crassum facere totum corpus. Deinde enumerationem facit partium, cutem, dicens, carnes, & alia, vt neruos, & membranas omnes. Crassescũt enim crassescente corpore hæc omnia, & gracilescunt gracilescente. Quamquam non semper æqualiter, sed in ijs qui pinguescunt, crassescit cutis magis quam partes aliæ, in ijs qui bene abundanturque nutriuntur, carnes & reliquæ partes magis quam cutis. Omnem autem nimiam extenuationem oportet vitare, quia tales qui sunt, ab externis quibusuis causis facilè læduntur: & nimiam crasitiem, quia si carnosa sunt, acutis morbis sunt opportuni, ob succorum redundantiam, & ventilationem difficilem: si pingues, ad frigidos morbos, & caloris extinctionem. Et omnis crasities, ob difficilem ventilationem, est ad venarum interceptiones, & repentinos casus opportuna. Hanc ob causam iussit Hippocrates habitum athletarum, & si alioqui videatur ad summum bonitatis attigisse, statim soluere. Modum extenuandi crassos, & reficiendi extenuatos, docet Gal. quatuordecimo methodi, capitibus, secundum vulgarem partitionem. 15. & 16. licet (vt dixi) cum dicit alia, intelligere alia omnia, quæ in vase, hoc est corpore continentur, atque ita, cum partibus, humores etiam. Ad hos enim etiam extenuantibus vtimur, cum corpora volumus extenuare, & crasiores faciẽtibus, cum reficere. Sed & ad morbos qui ex succorum vitio, aut redundantia nascuntur, vtimur extenuatione plerunque, sed & contrario etiam aliquando, vt in tenuibus Thoracis destillationibus. Hæc igitur omnia, & quæcunque huiusmodi, insinuat, dicens, extenuare & crasitudinem afferre. Addit hic quoque, & hæc quidem, hæc autem non, quasi diceret, quædam curantur hoc modo, quædam aliter.

Leniga-

4 *LAeuigare, exasperare, durum reddere, mollire. Hæc quidem, hæc autem non.*

QVANDOquidem in lænitate & asperitate partium, morbi quoddam genus secundum figuram consistere, Gale. indicat, constat talium curationes in exasperatione, & læuigatione consistere. Porro indicatum etiam est mihi in controuersijs, esse quasdam partes, quæ perse indigeant quadã duricie aut mollitie vt suas actiones exequantur. Quibus, pinde duricies & mollities possit perse esse morbus. Vnde fit, vt duriciẽ inferre aut mollitiẽ, propria curationis talium morborũ, ratio sit. Leuiganius quidem, vt in tussi, quã arteriæ asperitas parit, eclegmatis, & in dysenteria pinguibus clysteribus, aut lenibus cibis, & in arida scabie inunctionibus: exasperamus in læuitate intestinorum, quæ successit dysenteriæ, emollimus duratos tendines, vt flecti possint, & duriores cicatrices eadẽ causa: vt contra duriores facimus quæ sunt molliores. Ac si quando molliora ossa fieri contigerit, vt quidam narrat, hæc quoque duriora reddere, siccantium vsu, curabimus, vt firmentur. Itaque hæ quoque sunt curationes quædam morborum, quibus quidam morbi curantur, quidam non.

5 *EXcitare, stupefacere; & alia quæcunque eiusmodi.*

HAEC quoque fiunt in morbis, quamquam non morborum, sed symptomatum gratia, vt excitabimus eos qui soporosa quapiam affectione tenentur, & stupefaciemus eos qui graui dolore torquentur. Sed quia longum esset curationis omnes modos percurrere, addit, & quæcunque alia huiusmodi.

6 *DEriuare, cedentem reuellere statim, renitenem, cedere.*

NVNC agit de his quæ ob succos in partem quampiã præter naturam influentes, agenda sunt. Hæc autem sunt deri-

deriuatio, & reuulsio, & ob ea quæ iam hæserunt parti, vocata euacuatio. Est autem reuulsio, retractio succorum in contrariam, vt deriuatio in vicinam, vacuatio verò propriè vocatur, quæ ex ipsamet parte affecta agitur, aut omnino proxima cute. De his euacuationis generibus libro de succis dicta sunt ab eodem Hippocrate plura, & in sequentibus dicentur à Galeno innumeris in locis, atque à me etiam in satis multis, definita sunt. Quod nunc monet est notatu dignissimum, de quo à me semper in congressibus apud ægrotos cum medicis, altercatum est. Conuenit inter omnes, reuulsionem debere ante alias euacuationes agi, deinde deriuationem, postremo euacuationem: atque adeo vacuandum esse corpus totum, antequam ad euacuationem partis veniatur: atque adeo, ad vllam aliam curationem, quæ localibus vocatis auxilijs peragatur. Hoc quia non obseruant vulgares empirici, & circulatores, multorum malorum solent esse autores. Sed multi medici cõtra, dum nimis methodici esse cupiũt, vix vllum inuenire possunt tempus euacuationi idoneum, & antequam ad propriam morbi curationem accedant, mori ægrotos, aut incurabiles fieri morbos, sinũt: sibi persuadentes nullam euacuationem licere facere antequam reuulsio omnis, & deriuatio facta sit. Atque ita sunt qui in practicis tractationibus, affirment, non esse in pleuritide vtendum cucurbitula, antequam elapsus sit dies septimus, quid si sit homo inflammationis magnitudine, septimo, aut etiam quarto moriturus? Sanè præceptiones practicæ nunquam vniuersim accipiendæ sunt, sed temperandæ vrgentiæ indicatione. Nam & illud quoque affirmat Galenus vacuandum esse corpus antequam ad auxilia topica accedamus. Nunquam tamen in pleuritide, aut inflammatione vlla alia periculosa, abstinemus, vsque dum omnes missiones sanguinis sint prægræssæ, sed vna aut altera missione prægressa admouere incipimus quæ videntur expedire. Et quamquam totius corporis vacuatio præeat, non ita tamẽ, vt admotio medicamentorum non subsequatur, antequàm illa perfecta omnino sit. Ita etiam sæpe in eijsdem inflammationibus internis, cum reuulsioni non satis cederent, & timerẽ ne phlegmonis magnitudine anticiparent mori alternatè vtens missione sanguinis secundum rectitudinẽ, &

sca-

ſcarificatione ab admotis parti cucurbitulis, plurimos mihi videor mirificè morti eripuiſſe: cùm alij medici cunctari iuberent, & methodum, non ſemper vtilem, obſeruare. Hoc nunc Hippocrates præcipit, dicens, deriuandum quidem eſſe cum & vt expediat, reuellendumque, verum eum qui reuellat, non id debere nimis facere, ſed ſtatim, ac præpropere (vt ſcilicet vacet reliquæ curationi incumbere) reuellere humorem, qui reuulſioni cedit facilè, renitentem verò cedere, hoc eſt, ſi verò reniti admodum videatur malum, neque ſoli reuulſioni cedere, neque ita minui vt præbeat inducias expectandi, cedere te oportet, hoc eſt à reuellendo deſiſtere tantiſper, & eius quod parti hæſit, euacuationem interponere, rurſum poſtea ad reuulſionem redire, atque id alternatè facere, quoties videbitur, & res exiget. Cauſam reddit Galenus in huius loci commentatione optimam, nimirum & ſi fluxio ab alijs cauſis inceperit, vt fortaſſe partis debilitate, & totius corporis multitudine, cum verò iam aliquid quod hæſerit parti moleſtiam infert, ea ipſa moleſtia fluxionem ceſſare prohibet, atque ita niſi interpoſita euacuatione moleſtia illa mitigetur, nulla reuulſio erit ſatis vt fluxio ceſſet. Alternatè igitur reuellendum, & euacuandum, cum in loco magna moleſtia ſentitur, vt reuulſio faciat, quo minus aliæ partes mittant, & euacuatio, quominus affecta trahat.

7 *ALium ſuccum non qui exeat agere, exeuntem verò ſimul effundere facere, ſimile, vt dolor dolorem ſedat, diſſimilia verò, ſi repant ſurſum elata, deorſum ſoluere, & contraria eodem modo. Vt capitis purgatio, venæ ſectio, cum non temere detrahitur.*

ALIVM ſuccum (inquit) non qui exeat agere, hoc „ eſt, ſuccum qui ſua ſponte ſatis exit, agere nó oportet, ſed „ alium, qui ſcilicet noxius cum ſit, non exit ſponte, aut non ſatis. Nam quæ iudicantur integre, mouere non oportet. Verum quia quædam iudicantur per conuenientem regioné ac vtiliter, ſed nó integre, quæ, eo quo repunt ducere oportet, addit nunc quoque, exeuntem verò ſimul effundere.

Hoc

Hoc est, succus si excernitur vtiliter, tardius autem quàm velis, iuuare oportet, eam quæ sponte fit, euacuationem. Velut horum reddens causam, dicit, facere simile, & dissimilia. Quasi diceret, aliquando enim similia, aliquãdo dissimilia debet medicus facere, ijs quæ sponte fiunt. Nimirũ quæ bene & vtiliter fiunt iuuare, quæ contra prohibere debet. Velut nunc diximus, humorem qui non exeat, inutiliter autem retineatur, euacuare debet, & eum qui vtiliter exeat, simul euacuare. Producit verò alia exempla similiũ & dissimilium rerum, quas medicus facit. Simile inquit, dolor dolorem sedat, dissimilia, vt si repunt succi sursum, deorsum reuellere, & contraria eodem modo. Hoc est si repunt deorsum, sursum reuellere. Vt capitis morbum tollet purgatio per aluum, & venæ sectio ex brachio, atque etiam aliquando ex talo, cum non temere detrahitur, hoc est cum detrahere etiam sanguinem oportet. Ex hoc loco dicit Galen. quosdam collegisse, non semper curari cõtraria contrarijs, sed aliquando contrarijs, aliquando similibus, contrarijs quidem, vt febres victu humectanti, & morbos ex repletione, inanitione: similibus, vt dolorem dolore, & vomitum vomitu, & dysenteriam expurgatione. Et de hac re dicit fuisse controuersiam. Ea verò facile deciditur. Nam omnis curatio per se agitur contrario: quædam vero similia curant ex accidenti, vt aqua frigida tetanum calidi repercussu: & vomitus vomitum causæ euacuatione: & dolor dolorem, sensus distractione, vt in commentatione illius aphorismi dictum est. Duobus doloribus eandem partem occupantibus maior obscurat minorem. Itaq; omnis curatio quæ per se agitur, contrario agitur. Hippocrat. vero hoc loco non studuit distinguere, quæ per se, aut per accidens operãtur, sed vtcunque hoc fiat, exempla producere similium & dissimilium, quæ medici faciant. Quamquam profecto dolorem dolore curare raro euenit: tutius enim curetur anodinis, aut stupefacientibus, nisi causæ detractione curari posit.

8 *ABscessus velut glandularum, signum quidem eorum quæ germina habent, verum & aliorum, præcipuè autem circa viscera. Maligni autem hi.*

Pa-

Pares habentes germina, seu productiones, seu exortus, dicuntur, ex quibus aliæ producuntur, & quæ ad alias habent rationem principiorum. Productio ea fit secundum neruos, venas, aut arterias, per quorum germinum rectitudinem abscessus fieri solere, lib. 2. sectione prima, dictum est. Itaque abscessus in quascunque corporis partes erumpentes, velut ad glandulas sæpe solent, signum esse eorum quæ germina habent, nihil aliud significat, quam significare affectionem earum partium, cum quibus habent rectitudinem. Verum & aliorum, inquit. Nam abscessus fiunt aliquando parte aliqua interna & nobili deponente sua excrementa in externam & ignobilem, aliquando etiam toto corpore in vnam quampiam mittente. Itaque aliquando abscessus est signum solum partis internæ, cum qua habet rectitudinem, aliquando etiam aliarum omniũ totius corporis. Præcipuè autem circa viscera solent significari affectus ex his abscessibus, quia in visceribus plærũque colliguntur excrementa, vt in hepate aut liene: & his expurgandis solent bubones fieri, vt expurgando hepate in dextro inguine, liene, in sinistro: & tales quidem abscessus, qui scilicet fiunt ob viscerum morbos, maligni sunt. Nam ob hanc causam dicitur. 4. aphorismorum, febres omnes cum bubone esse malas præter diarias. Quia scilicet bubones febribus non diarijs accedentes, significant morbum aliquem viscerum. Maligni autem sunt tales, vt ego in commentarijs citati aphorismi indicaui.

9 *SPiritus, parui densi, magni rari, parui rari, dẽsi magni, extra magni intra parui, intra magni extra parui, alius autem tardans, alius festinans, dupla intro reuocatio, velut superspirantibus calidus frigidus.*

Haec sententia (vt & aliæ quædam quæ sequuntur) eisdem verbis scripta occurrit libro. 2. sectione. 3. vbi a me enarrata est. Si quis tamen Galeni desiderat enarrationem, quandoquidem eius, in librum secundum commentaria nõ extant, & particula hæc, etiam in commentarijs quæ scripsit in sextum, casu deest, requirat eam. 3. libro de dispnœa, capitibus secundo, tertio, & quarto, quibus locum hunc

suscepit

ſuſcepit explicandum, à me non eſt quod modo requiras plura.

10 *MEdicatoria continuarum oſcitationum longa reſpiratio. Non potantibus autem & vix, reſpiratio breuis.*

HAEC quoque eiſdem omnino verbis ſcripta eſt libro 2. & à me ibidem ſatis enarrata.

11 *SEcundum rectum, & laterum dolores, & intentiones hypochondriorum, & ſplenis eleuationes, & ex naribus fluxiones, & aures ſecundum rectum. Horum plurima, eadem etiam in oculis. Nunquid igitur omnia, an quæ, inferne ſurſum ſecundum rectum, vt quæ iuxta buccas aut iuxta oculum, & aures, quæ autem ſuperne deorſum non ſecundum rectum? An etiam quæ infra hepar ſunt ex ſupernis diſtributa, vt in teſtes? Ac varices?*

ET hæc ſententia enarrata mihi eſt libro ſecundo, poſt proximè præſcriptam. Tametſi enim ibi non tota hæc dictio eſt ab autore ſcripta, ſed quædam eius pars, ſenſus tamen eſt prorſus idem, & ob id coactus ſum hanc totam dictionem illuc transferre, ac per anticipationem enarrare.

12 *COnſideranda autem hæc, quo, & vnde, & propter quid. Venæ temporum non ſubſidentes, neque chlorus fulgens, ſi ſpiritus intus relinquitur, aut tuſſis ſicca non ferina, in articulos firmari expectare oportet. Secundum rectitudinem tentionum in ventre magna ex parte. Sunt autem, ex his plurimi etiam valde rubri, & naturæ albidioris modi, & non fluit eis ſanguis ex naribus, aut exiguum, atque ſi fluentibus intus manet promptum eſt.*

Quandoquidem de euacuationibus, & in partes quasdã abscessibus, dicere cœperat, addit nunc, consideranda autem hæc, quo & vnde, & propter quid. Quasi diceret, in his humorum ex partibus in partes mutationibus, considerandum quæ pars mittat, & quæ recipiat, & quam ob causam ea pulsio fiat, an decretorie, an symptomaticè: cognoscere autem euenit hæc ex signis quibusdam, quæ animaduertuntur in partibus, cuiusmodi sunt quædam quæ velut exempla signorũ, ex quibus ea quæ dicta sunt possis agnoscere, mox apponit, dicens, Venæ temporum non subsidentes & reliqua. Dictum est eidem Hippoc. lib. 2. sectione prima, vbi sermo habebatur de his eisdem humorum mutationibus, considerare verò sic oportet, in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, sursum vergentibus, deorsum vergentibus. Doctrinæ quoque huius quoddam exemplum nunc producit, dicens, ex venis temporum quæ non subsideant, sed tumeant: & ex colore qui non sit chlorus fulgens, qualis scilicet in ægrotis esse solet, sed ruber: & ex spiritu, qui intus relinquatur, hoc est difficulter expiretur. Itaque ex difficultate respirationis & ex tussi sicca non ferina, significari, fore vt in articulis firmetur abscessus. Color chlorus qui sit, dictum sæpe iam est in hoc ipso opere, & in prognostici commentarijs. Est scilicet qui pallidus, aut viridis, aut inter hos; qui colores febricitantibus sunt familiares, nisi cum ob febris vehementiam, aut raptum sanguinis in superna, rubet facies. Tunc enim superueniente rubore color ille chlorus latet, neque effulget. Itaque color chlorus non effulgens, dicitur color non apparens, sed sub rubore latens. Neque id impropriè dicitur. Si enim colores omnes, fulgores quidã sunt, vt 2. lib. controuersiarum indicauimus, colorem apparere, fulgere quoddam sit, & qui non apparet, non fulgere proprissimè dicetur. Ferini nomine significari ab Hippoc. quod grauissimum, & horrendum, in morbis sit, iuxta Galen. sententiam explicatum est lib. 2. sect. prima, & rursum sectione prima huius sexti, velut atrabiliaria symptomata, & tetra vlcera, & in vnoquoque morbo quod malignum. Tussis igitur ferina dicetur, quæ tabi accedit, aut alteri grauissimo thoracis malo. Itaque tussis non ferina dicetur, quæ perniciosi alicuius morbi symptoma non sit. Igitur

tur quod prima huius dictionis pars continet eſt, cum ſint venæ temporum non ſubſidentes,ſed tumidæ,& color ille morbidus,qui plerunque ſolet ægrotos comitari, non apparet, ſed rubent potius, & ſpiritus difficulter redditur, & adeſt tuſsis ſicca (per quam ſcilicet nihil excreatur) non ob morbum aliquem malignum, expectari oportere abſceſſus ad articulos. Sed dices hæc ſigna eſſe raptus humorum in ſuperna (ita enim indicatum eſt loco citato ex ſecundo libro) igitur capiti oportet timere potius, quam abſceſſus articulorum expectare. Certè ita eſt, ſignificant hæc rapi ſurſum humores, quibus proinde ſi accedat aliquod aliud pernicioſum, eorum quæ conuulſiones aut dementias ſolent præmonſtrare, capiti timere oportet: ſi verò nullum horum accedat,expectare oportebit parotydas, aut abſceſſus ad articulos, ſuperiores quidem plærumque, nonnunquam tamen etiam inferiores Non raro enim qui in caput cœperant ferri humores,inde repercuſsi, retrocedunt in partes humiliores. Neque mirum, cum dictum ſit ſectione quinta, ſecundi, Si caput doleat,in pectus deſcendit, deinde in hypochondriũ, deinde in coxam : ac rurſum paulo poſt eadem ſectione dicitur. Quibus tuſsis ſicca, nõ ſoluitur niſi dolor fortis, in coxam,aut in crura,aut in teſtem.Sed ſi ſucci qui in capite,aut thorace firmati, dolorẽ aut tuſsim ciebant,ſolent ad inferiores partes trudi,cur nõ etiam qui vndecunque ſurſum moueri cœperant, poſſunt deorſum detrudi? Poſſunt etiam in quamplurimos articulos diffundi,vt ſimul occupent ſuperiores & inferiores, vt in ijs qui vocantur arthritici,ſolet fieri. Rarò autem nõ incumbunt abſceſſus, aut in alterum latus ſolum, aut ſaltem pluſquã in alterum. Quoniã igitur hæc omnia euenire poſſunt, p̃ſentibus his ſignis,ſignis alijs opus eſt quibus diſtinguantur,quæ Hippocrates ipſe hac dictione attigit.Nã quia dixit tuſsim non ferinam,inſinuauit affectionem non malignã,ſed ex qua abſceſſum debeas expectare, potius quàm mortem. Eadẽ autem ratione tu intellige, neq; aliud quippiã ferinum adeſſe, vt neq; dentiũ ſtridorem, neq; oculos, aut qui crebro moueantur,aut fixi ſint,& incõniuentes,neque aliud quippiam conuulſoriũ aut phreniticũ. Hac limitatione adhibita,abſceſſus iã expectes meritò;ad articulos vero,quãdoquidẽ hæ partes ad eos excipiẽdos ſunt natura

paratiſſimæ in quos autem articulos, cognoſces, conſiderãs tentiones quæ in vẽtre fiunt. Secundum earum enim rectitudinem magna ex parte fiunt. Vẽtris nomine hic vocatur ea regio, quæ infra ſeptum tranſuerſum eſt, parte noſtri anteriori, in qua ſunt & hypochondria. Duplex autem eius loci paſsio mihi eſſe videtur, cui tentionis nomen dari poſſit, & ab vtraq; poteſt aliquid ad præſenſionẽ hanc præſtari. Aliquando enim hypochondriũ, aut vtrumq; aut alterum, ſentitur ipſi ægroto ſurſum intentũ, ac velut reuulſum, eſtq; hæc quædam partiũ ventris tentio. Tentio ẽt vocatur cùm cutis eſt diſtenta ob partis tumorem, quæ tentio manu medici ſentitur. Cùm in quopiam hypochondriorũ vlla harũ tentionum eſt, ad eius lateris articulos abſceſſus expecta. Si tentio prima ſit, ad ſuperiores, ſi ſecũda ad inferiores. Nam celebratiſsimum eſt apud Hippocrat. dictumq; pluries hoc ipſo in opere, hypochondriorũ reuulſiones ſignificare raptus ſuccorũ in ſuperna. Cùm verò ex ſupernis ad inferna truduntur, ſolere per hypochondriũ tranſmittere, dictũ eſt loco citato ex libro ſecundo, quo dicebatur. Deſcendit in thoracem deinde in hypochondriũ, deinde in coxam. Itaq; hæc ſignificãt abſceſſus fore ad articulos. Velut aũt poſſunt fieri ad ſuperiores, aut inferiores, aut etiã non ad articulos, aut non ſolos, ſed in ſuperiorib. poſt aures, in inferiorib. ad teſtes, ita poſſunt ab eis homines præſeruari duab. euacuationibus, ſupra quidem fluxu ſanguinis è naribus, infra vrina craſſa multa & alba prodeunte, vt aphoriſ. 74. ſectionis quintæ dicitur. Quib. autem in nares tendit materia, ſolent cum temporum pulſationibus, & venarum intumeſcentia apparere, non vtcumq; non chlori, ſed etiam valde rubri, præcipuè qui ſunt natura candidi. Nam qui nigri ruborem nunquã comparant, etſi fluxus ſanguinis illis immineat. Si igitur ij quos deſcripſimus, ſint abſceſſus habituri, oportet vt non fluat eis ſanguis ex naribus, etiã ſi fiant valde rubri, aut vt fluat exiguum. Nimirum aliquando rubor, & alia ſigna imminẽtis fluxus fiunt, & fluxus omnino non ſuperuenit, aut non pro multitudinis ratione, & tunc promptiſsimũ eſt in abſceſſus incidere. Nã ſi fluentib. intus manet, promptum eſt. Hoc eſt ſi cùm humores cœperint effluere, intempeſtiuè cohibetur effluxus, aut cũ impetum cęperint vt effluerent, nõ effluunt, ſed intus manent, promptiſsimũ eſt fie

ri abſceſſus.Multò ẽt magis quàm ſi tã multi humores intus manentes moueri nõ cępiſſent. Nã illa ſuccorum repercuſſio,& agitatio periculoſa eſt, & in partẽ aliquã abſcedere facit,vt quædã turgentia. Proinde cauendũ eſt ne fluxũ aliquẽ,ſiue ex naribus,ſiue ex aluo, ſiue ex alia parte quauis, intẽpeſtiuè cohibeamus, neue antequã vacuari ſatis ſiuerimus,aut parte alia euacuauerimus corpora, qa ſi fluẽtib. intus manet,promptũ eſt fieri abſceſſũ,fortaſſe in principẽ partẽ,vt ſcio quibuſdã ſuperueniſſe pleuritidẽ, cùm tamen fluxiſſet ſanguis ex narib.plurimum.Quod ne fiat, maximã cautio eſt,miſsione ſanguinis reuulſoria ex brachio, à regione natis ex qua fluit, potius quàm localibus medicamẽtis,fluxum ſanguinis curare.

13 *Sitis intus relicta,& ſiccitas oris,& inſuauitas,& inappetentia,hoc modo. Febres autem non acutæ huiuſmodi,ſed reuerſiuæ. Quæ relinquuntur poſt iudicationẽ reuerſiua ſunt.*

Hae omnes dictiones pertinent ad eandem ſententiã, ſ. morbos qui ſine iudicatione perfecta videntur ſoluti, ſolere aut permutari cũ alijs grauiorib.aut eoſdẽ ipſos reuerti, aut abſceſſus facere. Qũ igĩt morbus integrè ſolutus eſt, nihil manet,neq; cauſę neq; ſymptomatũ: præter illa fortaſſe quæ imbecillitatis & gracilitatis tantũ ſunt, & conualeſcentib.ẽt adſunt. Quæcunq; igitur poſt iudicationẽ relinquuntur,reuerſiua ſunt,ſi cãæ quidem ſint,reuerſiuæ cauſę, & reciduas,aut abſceſſus,aut permutationes,natæ facere:ſi autẽ ſymptomata,reuerſiua ſigna, & dictorũ aliquid præmonſtrantia. Vt ſi ſitis intus relicta ſit (intellige nimiã, & quæ non miteſcat breui. Nã alioqui & à perfecta ſiue iudicatione,ſiue expurgatione,ſolet ſitis oriri) & oris ſiccitas, & inſuauitas,vt amaritudo, aut ſalſugo, & cibi faſtidium. Hæc enim apertè indicãt,nondũ eſſe corpus perpurgatum. His ſignis accedit neceſſario nõ corroborari, hoc enim ẽt impediẽt intus relicta excrementa. Proinde dr̃ in aphoriſmo,& accipiẽti cibos accidat nõ corroborari,indigere corpus euacuatiõe.Vt,ſi fieri poſsit,ita pſeruet a noxis,in quas paratum eſt,Hoc itaq; eſt quod nũc dicit. Illud,hoc modo,

refert proximæ dictionis postremam parte. Di xerat enim si fluentibus intus manet, paratus est. Addit, si sitis, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia, hoc modo, hoc est, paratus est. Porrò quod interiectum est, febres autem non acutæ huiusmodi, sed reuersiuæ, signum etiam continet abscessuum, aut recidiuarum, ex ipsarum febrium natura, acceptum. Dicit enim febres huiusmodi, hoc est ex quibus solet fieri hæc, non sunt acutæ sed reuersiuæ. Quasi reuersiuæ febres non sint acutæ, sed cronicæ, aut quæ deciderunt ex acutis. Sed nota reuersiuas febres non dici debere, quæ possunt recidiuas habere, sed quæ sæpe solēt. Hoc dixerim quia febres etiam acutissimæ habent nonnúquam recidiuas, cum sine concoctione aut iudicatione perfecta disparent, atq; præter rationem soluuntur. Non est tamen id earum naturæ admodum congruens, sed perfectè iudicari. Ac proinde non sunt reuersiuæ hæ, sed quæ non sunt acutæ.

14 *PRimum igitur lienum eleuationes, nisi in articulos finiantur, aut sanguis fluat, aut hypochondrij dextri intentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim amborum interceptione, & recidiuæ horum merito. Abscessus igitur horum non fientes facere, fientes autem declinare, hos autem excipere si eant quales oportet. Qui vero non valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros. Sin aliter cum nuper inceperint, quarta die facti sanguinis fluxus difficilis indicationis.*

HAEC omnia eisdē verbis occurrerūt scripta & eodē ordine li. 2. & sectione tertia, vbi ēt sūt à me satis enarrata.

15 *QVædam vnam intermittentes altera superrigent, cum iudicatione à quinto vsquè ad septimum.*

HAEC quoque sententiola prioribus scripta adiacet ibidē, præterquā quod illic dicitur simpliciter ad septimū, hic verò à quinto vsq; ad septimum. Nihil autē differt, nā illud

illud explicatur iuxta aphorismum cum longissimè,hic verò duo fines statuuntur,primus & vltimus, quamquā hoc quoquè magna ex parte intelligēdum est . Aliquādo enim quatuor solum, aut etiam tribus paroxysmis finitur tertiana.Neq; verò intelligas nominari quintum & septimum, quasi impari semper soleat finiri, sed quasi extremorū nomine , id etiam quod interest,vellet intelligi . Id quod ex ipsa phrasi constat. Non enim dicit,aut quintum aut septimum,sed à quinto ad septimum,potest ergo & sex habere paroxysmos.

16 *Quæcunque tertianæ naturam imitantur , ijs nox ante accessionem difficilis , quæ verò subsequitur facilis magna ex parte.*

DICTVM est aphorismo.13.sectionis secundæ,cum instat crisis,noctem ante accessionē esse difficilem: id quod eo loco non in tertianarū naturam imitantibus, sed simpliciter & in omnibus dixit:nunc verò non ita , sed in his dicit accidere,non tamen solum cum instat, crisis], sed quoties instat paroxysmus.Vnde coniunctis his duobus locis, rectè colligit Galenus ex Hippocratis sententia,cum instat crisis omni in febre esse noctem,quæ antecedat,difficilē in triteophijs autem,seu tertianarum naturam imitātibus etiam si iudicium non instet.Quæ sunt autem naturam tertianarum imitantes?Certe quæ sunt tertianæ,non tamē omnino.Quo in genere sunt omnes semitertianæ , & tertianæ productæ, atque adeò quæcunque non sunt exquisitæ tertianæ.Itaque dicit,tertianas exquisitas tunc solum habere noctem ante accessionem difficilem , cū iudicium instat , alias autē omnes tertianas,etiā alias. Cui sententiæ ratio quoq; subscribit . Nam cum exquisitæ tertianæ motus celer sit,mox atque incipit,euadit in manifestū paroxysmū : quare nullā molestiam prius ingerit, nisi iudicatio instet, ac proinde secretio fiat.Nothæ verò quia est motus tardus nō ita,sed ante quàm paroxysmus manifeste appareat,cōflictat plurimū ægrotus, incipiente putrescentia & motu. Sed dices,videri hoc repugnare eidē Galeno,qui lib.2. de differentia cebrium describens tertianā exquisitā dicit null

lum habere signum perceptibile succi putrescentiæ, in die aut nocte quæ cõsequitur accessionẽ: manifestũ verò iam, proxima, quæ antecedit accessionẽ, aut die aut nocte. Certe haud est dubium omni in febre, etiam exquisita tertiana, necesse esse vt bilis incipiat irritare antequam expellatur, nam ob id expellitur. Proinde, putrescere incipiente bile, contrahitur pulsus, antequam rigor superueniat. Verũ in tertiana exquisita, neq; tam longa neque tam sensibilis est hæc passio, vt insigniter difficilem faciat diem aut noctem, quæ antecedit. Itaq; subsequentem fieri leuiorẽ, quã quæ antecedit, in omnibus tertianis dicimus, negamus verò in exquisitis fieri eã quæ antecedit insigniter difficilem vt in reliquis tertianis: Atq; neque in omnibus illegitimis fiet æque molesta ea nox, quia neq; illæ æquè absunt à legitima. Erit itaq; in quacũq; eo difficilior, quo aberit lõgius ab exquisita. Si verò in ea quæ exquisita sit, aut ab ea parũ absit, nox aliqua fiat valde difficilis, decretorium signum esse putare oportet, atq; adeo & in ipsis illegitimis, si nox difficilior solito, aut quam pro morbi figura fiat, decretorium est. Sed cur tertianarũ meminit nunc Hippocra. solũ ac non etiam quotidianarum, ac quartanarum? Quartanæ fortasse vt rariores febres dimissæ sunt. In quotidianis non potest conferri nox quæ antecedit cum subsequente. Cum enim ea febris omni die inuadat, nox omnis sit, & antecedens & subsequens.

17 *TVsses siccæ leuiter irritantes à febre ardente, non secundum rationem siticulosæ, neque linguæ torrefactæ, non ferino, sed spiritu, constat autem. Cum enim loquuntur aut biant, tunc tussiunt, cum autem non, minimè. Hoc in laboriosis præcipuè febribus fit.*

Aphorismo. 94. sectionis quartæ continetur hæc sẽtentia, tametsi in pauciora verba contracta. Quapropter ego in illius commentatione hanc produxi, vt hinc illa explicaretur. Explicata igitur mihi illic est tota hæc dictio, præter perpauca illa verba quibus clauditur. Hoc in laboriosis præcipuè febribus fit. Quare possem nunc aliorum verborum enarratione supersedere, ad illum locum ire ius

sis lectoribus,sed satius sit breui totam dictionem percurrere.Nam vel id quod illic comisimus, ita facilius nunc adijcietur.Cum tusses siccæ leuiter irritantes fiunt per febres non solent illæ febres esse secundum rationem siticulosæ, neque linguæ torrefactæ secundum rationem. Hoc est minor sitis,& minor linguæ exustio esse solet, quã pro febris magnitudine, non tamen hoc semper ita fit, sed cum illæ tusses non a ferina causa,hoc est à maligna, cuiusmodi est destillatio tenuis,biliosa,aut salsa, aut inflammatio cruda intra thoracem,fiunt, sed ab spiritu, hoc est,ab aere ipso, qui inspiratur. Multi enim ita affecti sunt, vt ab ipso aere irritentur.Cognoscitur autem hæc esse talis passionis causa,quod cum loquuntur aut hiant,tunc tussiunt,alioqui minimè. Hoc autem euenire solet ijs, quibus refrigerata est aspera arteria,aut puluere,quem inspirarint,reddita sordidior. Tunc enim aer frigore irritat, aut sordes illas commouet.Euenit hoc citra febres multis,quod frigido tempore iter egerint,aut calido quidem, sed per impurum aerem aut alioqui, quod pectus nudauerint, aut frigidam biberint, aut in impuro loco commorati, tale aliquid fuerint perpessi. Cum febribus igitur præcipuè fient ijs quibus labor aliquis huiusmodi,febricitandi præbuerit occasionẽ. Has igitur consentaneum est Hippocrat.nunc ob procatharticam causam vocare febres laboriosas. Tales igitur tusses cum fiunt,& ob dictas causas, etiam si febres adsint magnæ,neque sitis vexabit admodum, neque linguæ erunt adeo exustæ.Quia si ob intemperiem frigidam fiunt(nihil enim prohibet refrigerata via spiritus hominem febricitare) hæc ipsa,statim,& linguæ vstionem prohibebit.Sin autem ob sordes,tamen ipsa tussis leuiter irritans,& assiduè, conuocabit in os pituitam. Constat verò si tusses siccæ, sitim arcent,multo magis id facturas humidas, si modo excreatur pituita;neque maligne putrida,neque salsa. Dicit verò Hippocrates siccæ,significans etiam siccas id facere, si tamen sint leuiter irritantes, neque à maligno seu ferino factæ.Nam si vehementer irritant:magis desiccant,& exasperant:si à maligna causa fiunt, eadem erit causa tussis & sitis.Quare nihilominus sitient.

Nihil

18 *Nihil temere, nihil negligere.*

Ad tria inquit Galen. pertinere posse breuem hanc sententiolam, librorum lectionem, & vsum prænoscendi, & morborum curationes. Ad lectionem quidem, quod nulla, eorum quæ apud bonos autores scripta sint, contemni debeant, etiam si prima fronte videantur minutula. Solent enim ea non parum conferre. Neque tamen temere cuipiam credendum sit. Vt faciunt ij qui alicui sectæ sese adigunt, aut in cuiuspiã, vt ille dicit, verba iurant. Sed potius examinanda esse omnia, & cum iudicio legendum. Ad prænotionem vero, quòd nulla, ne minima quidem signa, sint negligenda, sed omnia conferenda in iudicium, neque vlli fidendum temere, si reliqua omnia repugnent: itaque diligentem omnium obseruatorem esse debere, eum qui rectè velit prædicere, neque temere, aut iudicare, aut prædicere. Ad curationem, quod qui recte curare velit, nihil debeat omittere, quorum est vsus salutaris, quin ea omnia suo tempore exequatur, est enim occasio præceps, sed neque temere, vt faciunt quidam audacissimi, tentandum quidquis. Nam experimentum periculosum. Hæc certè omnia sunt verissima, & illis verba Hippoc. optimè accommodantur, quin & ad omnem prudentiam, & omnia humanæ vitæ negotia, vidētur esse commodatissima. Sed alius etiam mihi præter dictos arridet sensus. Nihil scilicet negligendum, quia nihil temere, & sine causa fit. Continent itaque hæc verba, & admonitionem & causam. Monet Hippocra. vt diligenter, omnia, quæ ægrotis accidunt, obseruemus, neq; omittamus quippiam eorum, quę sponte hoc est sine causa manifesta fiunt. Nihil enim fit sine causa. Vt illa quidem, (vt libello de alimento dicit) nobis quidem spontanea, naturæ vero sunt non spontanea. Hoc est causam vllam habent latentem. Quare & significationem vllam poterunt præstare sapienti. Hæc est Hippocratici sermonis præstantia, vt multa eaque pulcherrima breuissimis dictiunculis significentur, vt vix scias quo illas potius transferas.

19 *Ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere.*

Optimè potest hæc sententiola cum priori coniungi,

quum

quum illa ad curationem referebatur. Nimirum curantem oportet nihil negligere,quin contraria omnia, sua quodq; occasione, adhibeat, neque tamen temere semper aliquid circa ægrotantem moliri,sed vbi contraria tempestiuè adhibita sint, quiescere. Neque enim semper aliquid faciendum, sed permittendum non raro cassare, vt facultas interim recreetur. Atqui cùm sint hæ duæ partes medicæ praxis, contraria adhibere & quiescere, mihi hæc vltima videtur præstantior. Censeo enim periculosius, incidere in medicum qui nesciat quiescere, quam qui nesciat cõtraria adhibere. Nam qui nescit quiescere, nescit occasiones cõtraria adhibendi,quare neq; cõtraria adhibere. Qui nescit cõtraria adhibere,tamen si prudens est, scit quiescere,atq; si prodesse non potest, tamen non obesse. Præstantissimus tamen medicus est, eruditus pariter ac prudens, qui nouit festinare lẽtè, & pro ipsius morbi vrgẽtia auxilijs instare, atq; ĩ occasione vti maximè opportunis,alioqui quiescere.

20 *POsteriora capitis dolentem, in fronte recta vena incisa iuuit.*

HAEC ipsa dictio est aphorismus 68. sectionis quintæ, præterquam quod illic est scriptũ iuuat,hic iuuit,quasi illic sententia aphoristica vniuersim proferatur,hic autem vna quæpiam historia narretur. Res tamen eadem est, & causa, quam in commentarijs aphorismorum explicuimus.

21 *EXceptiones hypochondriorũ ex qualibus in qualia, & aliæ, & inflãmationũ viscerũ qualia possũt, siue ex hepate lien, & contraria, & quæcunque huiusmodi.*

Exceptiones vocat nunc quos solet vocare abscessus, quia fiunt alijs aliarum partium excrementa recipientibus. Dixerat nuper in hac ipsa sectione, considerandum, quo,& vnde,hoc idem dicit nunc, his verbis,ex qualibus, & qualia,hoc est,ex quibus in quas partes exceptiones fiãt considerandum. Dicit verò exceptiones hypochondriorum, quia ex morbis acutis hæc maximè indigere solent animaduersione. Sed quia non hæ solum,sed aliarũ omniũ

partium

partium eadem ratio est, & consideratio eadem, addidit, & aliæ. Itaque dicit, exceptiones hypochondriorum, & aliæ quæcunque, videndum esse, ex quibus in quas partes factæ sint. Velut in inflammationibus viscerum, considerandum, qualia possunt, hoc est, quam significationem præstare valeant, siue ex hepate lien receperit, siue contra, ex liene hepar, & quæcunque alia huiusmodi. Vt si ex costarum spatijs pulmo, aut ex toto corpore. Non enim parũ refert ad periculum, nosse ex qua parte quæ pars receperit. Grauius enim est recepisse hepar ex liene, quam lienem ex hepate, & pulmoniam factam esse ex pleuritide, quàm ex toto corpore, ac generatim vt libro 2. sectione prima, dictum est, ex ignobiliori in nobiliorem, exteriori in interiorem, inferiori in superiorem partem fieri abscessum, quàm contra, periculosius est.

22 R*Euellere si quo non oportet vergant, sin autem quo oportet, his oportet aperire, vt quæcunque repunt.*

Scriptum est in aphorismo. Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eo ducere, per conferentia loca: iuxta quam sententiam, & quod nunc dicitur explicari conuenit. Nimirum ea quæ ducere, hoc est euacuare oportet, quod redundent, aut praua sint, si vergãt quo oportet, hoc est per conuenientem regionem, sponte fluere incipiant, aperire, vt quæcunque vergunt, hoc est eo ducere, & per eandem partem euacuare. Si verò vergant quo non oportet, vt si efferatur ex pulmone sanguis, reuellere, hoc est per contrariam partem vacuare. Oportet verò & huic sententiæ adiungi aliam ex lib. 2. sectione 3. quæ ita habebat.
„ Abscessus igitur horum non fientes facere, fientes autem
„ declinare, hos autem excipere, si eant quales oportet, qui
„ verò nõ valde, cooperari, eos autem auertere qui omnino
„ inutiles fuerint, præcipuè autem hos futuros, sin aliter cùm nuper inceperint. Non enim quoties vergunt quo oportet aperiendum, sed cùm ducere oportet, vt dicebatur in aphorismo, aut cùm non valde, vt dicebat in hac alia sententia, hoc est cum etsi vergant, quo oportet, nõ exeunt pro multitudinis ratione. Nam alioqui non aperire, sed excipere

oportet,

oportet, hoc est sinere vt exeant. Porrò reuellere conuenit, si vergant quo non oportet, non solum cùm ducere oportet, hoc est cum euacuatione aliqua opus est, sed nōnunquam etiam etsi nulla euacuatione sit opus, sed solum vt auertamus eas euacuationes, quæ omnino sunt inutiles. Vt nonnunquam per profusam sanguinis effusionem, sistendi solum gratia, vtimur reuulsoria missione sanguinis, non quidem vt euacuemus, sed vt euacuationem euacuatione curemus. Abscessus vocari ab Hippocrate etiam euacuationes, constat, nam libro 2. sectione prima, ita dicit. Abscessus qui cum euacuatione fiunt, velut sanguis è naribus.

23 *LAta exanthemata non valde pruriginosa, qualia Simon habebat hyeme, qui cum ad ignem inungeretur aut calida lauaretur, iuuabatur. Vomitus non conferebant. Existimo si quis calefaceret, iuuaret.*

TVMORES præter naturam insignis magnitudinis vocantur tubercula. Solutiones continui, insignes etiam, vocantur vlcera. Alia omnia quæ in cute progerminant, vocātur exanthemata. Itaque in horum genere sunt, & maculæ quæ sponte fiunt, vt quædā culicum morsibus similia, nunc rubra nunc aliorum colorum, & tumores exigui, vt qui vocantur morbilli, & variolæ, & pustulæ etiam, quæ cum vlcusculis exiguis fiunt, aut sine eis, vt quæ vocatur scabies, cuius sunt multa genera. Cum verò hic dicat lata exanthemata, constat id nomen de tumoribus dici, nam latum hoc & obtusum contrarium est acuto & acuminato. Hæ autem figuræ neque macularum neque vlcerum sunt sed tumorum solum. Itaque hæc exanthemata sunt, multa exigua turbercula, corpus obsidentia, quorum duplex genus est. Quædam enim rubicundiora & minora, & angustiora, vt ferè sint maculæ potius quam tubercula, vocantur, hodie morbili, & pruriūt valde: quædam alias sunt maiuscula & latiora, minus rubentia & minus etiam prurientia, & vocātur variolæ. Scilicet componere magis parua, videntur hæc inflammationis potius, illa erysipelatis naturam referre. Itaque lata exanthemata sunt multæ

inflamma-

inflammatiunculæ. Verùm vt ipsæ inflãmationes plurimùm variant, quòd sint aliæ exquisitæ, aliæ œdematodes, aliæ erysipelatodes, ac aliç etiam scirrhosæ, ita & hæc exãthemata, quædam ex sanguineo magis quædam ex sanguine bilioso, quædam ex pituitoso & crasso pendent, aut etiam melancholico. Atque vt succi specie, ita differunt colore & figura, & reliquis accidentibus. Nam quo ex calidiore sunt sanguine, eò rubicõdiora, & in acutum magis elata, & magis prurientia: quod ex pituitosiore, eò magis ad candidũ vergentia, & obtusa, & minus pruriginosa. Huiusmodi erant quæ habebat Simon. Quæ cum talia essent, meritò etiam in hyemem inciderunt. Itaque & temporis natura attestabatur tali morbi naturæ. Sed & curatio etiam. Nam iuuabatur inungens ad ignem, inunctione scilicet calida, & discutiente, & cum lauaretur calida. Nam & si exanthematis omnibus communis curatio super calida exterius admota (nihil enim optãdũ magis, quam vt abundè exeant, neque timendum, quam ne recurrant intrò) postquam toti corpori sit prospectum missione sanguinis, ac si opus etiã sit expurgatione, tamen constat id, in frigidis exanthematis potius fieri. Vomitus dicit huic non contulisse, sed totam curationem in calefaciendo sitam fuisse. Vomitus certè talibus exanthematis vniuersim sunt inutiles, nisi forte plurimum humoris in cauo ventriculi contineri sentiatur, tunc enim licebit quod ibi contineatur, vomitu reijcere præcipuè si qui ægrotat vomat facilè. Alioqui ad vomitum cogendus nullus est, ne motus humoris, alioqui vitiosi, introrsum reuocetur. Atque eadem ratione neque expurgandum per ventrem est, nisi maxima succorum multitudo videatur subesse, cuius non possis expectare per cutem discussionem. Facta verò totius corporis euacuatione, quæ sit sufficiens, ad discutientia & siccantia veniendum est. Atqui erumpere solent hæc non tantum ad externam cutem sed ad internam etiam secundum corporis ventres. Vnde periculosa fieri plærumque censeo, cum scilicet ad asperam arteriam & thoracem & intestina erumpunt, plurima, aut maxima, aut maligna Exire enim omnino introrsum quid prohibet, vt fit scabies in vesica & intestinis? Et vt intra poros narium fieri videmus: & intra os altißimè? Sed & fieri plerũque vt in quasdam internarum partium erũpant,

ex

ex ſymptomatis agnoſcimus. Raucitas enim & tuſſis quæ nonnunquam procedunt ad aphoniam, quin & ad ſträgulationem, indicant erumpere in aſperæ arteriæ internam membranam. Inteſtinis ſolet accidere primum dolor, deinde & dyſentericæ fluxiones, exanthematis interius in eis factis. Sunt verò hæc omnia periculoſa ſi plurimum creſcant, moderatiora. n. ſæpe fiunt in ijs etiam qui euadunt, & cum vniuerſim quæ introrſum erumpunt periculoſiora ſint, quàm extrorſum: illorum etiam, alia alijs ſunt periculoſiora, vt in has aut illas erumpunt partes. In ventriculo enim longe cum maiori fient periculo, quam in inteſtinis, ac præcipuè in eius ore, ob actionis eius partis dignitatem, & compaſſionem cordis, atque in caput aſperæ arteriæ, ob eius anguſtiam, quam in partes alias. Suſpicor autem nonnunquam in internum thoracem, & ſeptum tranſuerſum, & inter ſeptum, ac pericardium, atque fortaſſe etiam in ipſum cordis corpus irruere poſſe. Conandum igitur extrorſum agere humores, non ſolum iam, ne non exeāt quæ inceperint exanthemata (hoc enim fortaſſe alijs euacuationibus poſſes ſupplere) ſed multo magis, ne introrſum exeant, ac proinde motus introrſum vitari debent, multò autem magis vomitus quam alui ſubductio. Neque abs re erit munire guttur eiſdem, & eclegmatis, & gargariſmis, quibus ad anginę principia ſolemus, & ad inteſtina, vti clyſteribus ſine irritatione extergentibus modicè, & aſtringentibus nonnihil, poſtquam aluus ſubducta iam ſatis ſit.

24 *QVæcunque concoqui oportet, occludi conuenit, contraria autem ſiccari & aperire.*

Speciatim hoc intelligi poteſt de tumoribus præter naturam, ſed generatim quoque de morbis omnibus pēdentibus ab humoribus, vt de putridis febribus, & cacochymijs. Nimirum vt tumores præter naturam aliquando poſtulant concoctionem, quam ſuppurationem appellamus, aliquando aliud quipiam, ita & febrium cauſæ, & cacochymiæ, aliquando coqui poſtulant, aliquando euacuari. Generatim igitur quoties eſt coquendum, occludere oportet. Occludere autem contrarium eſt ipſi aperire. Nihil

autem

autem deterius quàm aperire, cum coqui oportet. Velut ſi crudum tuberculum ſeces: aut in febre, aut alia cacochymia, cum foret coquendum, euacues. Contra enim tunc temporis faciendum & occludendum eſt. In tumoribus enim vtendum emplaſtricis, & obturantibus (talia enim ſunt ſuppurantia) vt calidum effluuium cohibeatur, & ipſo detenti vaporis calore, ſuccus coquatur: in febribus & alijs cacochymijs inungendum, & pannis contegendum, & abſtinendum ab euacuationibus. Atque ita verum eſt, in omnibus quæ coqui oportet, eſſe occludendum. Contraria autem dicit, ſiccari & aperiri: contraria vocat, quæ coqui non oportet, ſed aliter curari, vel vt tumores qui aut reſolui rectè poſſunt, aut ſuppurari non ſuſtinent, quod gãgrænæ ſint opportuni, & febres, cacohymiæve in quibus vacuare conuenit, quòd concoctus iam ſuccus ſit, vt expectare concoctionem non oporteat, vel quòd turgeat, vel vrgeat, vel concoctilis non ſit. In his omnibus, ſiccandum, & aperiendum. Nam & reſoluere collectum in tumore ſuccum, & euacuare eum qui in venis redundet, ſiccare & aperire eſt. Siccant enim quæ reſoluunt, & aperiunt poros, contra ac quæ ſuppurant. Quæ vacuant humores, ſiccant corpora, & aperiunt vias. Iam verò ſi tumor præter naturam coctus iam eſt, & proinde coqui amplius nõ deſiderat, ad eaſdem indicationes tranſitur. Si enim exiguũ prorſum ineſt puris, reſoluitur, ſin autem plus, aperitur ferro pars, & extrahitur ſuccus, & ſiccando curatur cauum vlcus. Si verò tumor neq; reſoluentibus cedat, neq; ſuppurãtium habeat tutum vſum, ob gangrænæ metum, multo magis ſiccandum & aperiendum eſt, nam ſcarificãdum, & vrẽdum, aut ſiccisſimis medicamentis vtendum. Vſq; adeo verum eſt, quæ coqui non oportet, ſiccandum & aperiẽdũ eſt.

35 *VElut oculis fluentibus, ſi aliter videatur expedire, reuellere in fauces.*

OCVLOS fluxos, ſeu fluentes, vocat, non arbitror illos ſolum qui rhyade, id eſt excauatione anguli maioris laborant, ſed omnes eos ex quibus ob nimiam humiditatem fluit aſsiduè aliquid. Videtur mihi (quamquam Galenus repugnet) poſſe eſſe hoc exemplũ proximæ ſententiæ: quod

parti-

particula illa, velut, à qua incipit, videtur significare. Quasi diceret, velut in oculis fluentibus curamus concoquentium vsu vt lachrymæ crassescant, & mutentur in lippas, ac si ita non cedit, siccantibus & resoluentibus. Si tamen aliter videatur expedire, hoc est si non videatur curatio localibus medicamentis posse perfici, sed expedire vt alijs curetur, reuellere in fauces, hoc est apophlegmatismis & masticatorijs, in os reuellere, vt etiam errhynis, in nares. Potest etiam hæc sententiola seorsum explicari, vt illa particula velut, sit tantum continuatiua, aut copulatiua, erit verò hic sensus. Cum oculi fluxionem habent, si aliter videatur expedire, hoc est si in aliam partem videatur expedire fluxionẽ transferri, ne illac effluat, reuellere in fauces.

26 *ET vbi eructatio conuenit, & quæcunque alia einsmodi.*

HAEC sententia plurimum torsit Galenum. Quòd neq; seorsum per sese videatur esse perfecta, neque antecedẽti, neque subsequenti, rectè coniungi. Vnde factum est, vt quam plurimæ fuerint interpretum sentẽtiæ, quas Galenus recenset. Ego in eam feror, quæ censet, verba hæc seorsum legi, & nihil continere aliud, quàm vtile esse nonnunquã ructus mouere, eo quòd eructatio quamplurimis conueniat. Duo igitur hæc Hippocrates indefinita reliquit. Erit operepretium nunc definire, quibus sit vtilis eructatio, & quibus modis prouocari possit. Eructatio est flatus ex vẽtriculo per os eruptio. Proderit ergo ijs quibus multum flatus in hypochondriis colligitur, aut toto ventre, carens tamen facili per sedem exitu. Quare ijs qui cruditate acida laborant, & lienosis, & hypochondriacis, & mulieribus quæ strangulantur ex vtero, & colicis, ac voluulosis, quibus nondum malum deorsum repit, & multis nephriticorum. Ac proinde si non fiat, prouocari conuenit. Prouocatur verò vsu calidorum & extenuantium, vt aniso, & caro, ruta, cymino, aut ex his paratis trochiscis, aut haustu vini meri, aut aqua stillatitia ex vino, aut ex casia lignea, aut re alia huiusmodi. Sunt enim quamplurimæ. Ipse etiã ægrotus sua industria, & vsu musculorum gulæ, solet ructus emittere. Præter hæc iubebat Sabinus (vt Galenus narrat) ad

Ggg mouen-

mouendum ructus, bibere ex vase angusti oris. Nihil enim magis experimento constat, quam qui tali quopiam vase, qualia fieri consueuerunt ex vitro, longa ceruice, & angusto ore vtitur, eructare mox ac bibere cessat. Galenus non vituperat hoc auxilij genus vnquam, neque commendat quidem, sed narrat solum, in Sabinum autorem referens. Nunc video esse quosdam qui laudant, vt ad eam rem vtile, alios qui vituperant, vt quisque sentit de causa, qua euenit, eructare eos qui ex tali vase biberunt. Nimirum quidam dicunt id fieri, quod exeunte ex vase liquore, necesse sit violenter in illud subire aerem, replendi causa, & eum ex ventre potantis extrahi: itaque exhauriri è ventre aerem, dum exhauritur ex vase aqua. Et hi hac causa commendant talis vasis vsum, alij vituperant, quod putent homines ex tali vase haurire aerem cum aqua, & ob id eructare à potu, quasi recens repletos flatu. Causa verò vt repleantur esse, quod exeunte aqua & subeunte aere (quod murmur indicat) commisceantur ambo, & aqua flatuosa fiat. Ego hac in parte his consentio, repleri potius quam vacuari flatu, eos qui ex tali vase potant. Ridiculum enim est censeri, extrahi ex ventre aerem, qui in vas subeat. Quia si quis ore suo vndique comprehendat & obturet os vasis, vt ex circunstante nos aere nihil possit ingredi, neque bibere quidem poterit omnino, tanquam opus sit aere, ex eo qui nos ambit, vt repleat vas, & ex nostro ventre nullus exeat. Præterea si vacuaretur aere eis ventriculus, nulli minus à potu eructarent, quam qui tali vase vsi fuissent, at nulli eructant magis: replentur igitur aere, non vacuantur. Nihilominus non vitupero auxilium, quin potius censeo eis qui ructibus subleuantur vtile esse, talibus vasis vti, quia eructant à potu copiosè, simulque cum aere quem hauserunt, qui non est adeo multus, emittunt multo plus, eius quem continebant. Velut eos quos succos in ventre continere agnoscimus, qui non facilè exeant, immisso clystere facimus deijcere. Itaque hac causa vel ipse flatus qui hauritur, ad mouendum ructum non est inutilis. Accedit alia causa potior eructandi, quòd qui ex tali vase potant, sunt extenta ceruice, & hianti ore, & œsophago, ac tota gula vsque ad ventriculum, & ventriculum totum inter degluttiendum sursum commouent, quo motu flatus qui inerat,

ad

ad os ventriculi trahitur:interim humor qui hauritur, per patulam gulam ad fundum descendit, ac proinde cessante potu,& subsidente in sese ventriculo, expellitur flatus,qui ad eius os eruperat, & supernatat. Hac itaque causa subscribo sententiæ Sabini, qui flatuosos talibus vasis vti iubet,non tamen quòd tale vas flatum extrahat ex vẽtre,quo repleatur,neque quod aqua quæ potatur,minus flatuosa ita sit. Hanc Sabini sententiam sequutus etiam est Paulus,flatuosos talibus vasis in potu vti, iubens.

27 *EXitus aperiri, vt nares,& alios, quibus opus est,& vt opus est,& qualia, & vbi, & quando, & quantum expediet,velut sudores, & alia omnia.*

Aperire exitus vocat nunc, vacuationes mollire. Exitus enim vocat ipsas euacuationi accommodatas vias vt nares, palatum,vesica vterique os,& sedem, & totius corporis poros. Complectitur ergo breui hac dictione omnes considerationes,ad rectè vacuationem corporis peragendam,& bonæ euacuationis conditiones. Dicit igitur oportet (cum scilicet vacuatione indigent corpora) aperire exitus, vt nares, & alios transitus, quibus opus est, hoc est quorum apertione opus est. Id vero faciendum vt opus est. Potest enim transitus quiuis multis varijsque modis aperiri,vt nares percussæ, aut punctæ, aut scarificatæ, fundunt sanguinem:& errhynis extrahitur pituita, & aluus vacuatur epoto pharmaco,aut iniecto clystere, & vrina elicitur diureticorum vsu, aut immisso cathetere,aut aperiẽte fomento, & sudor elicitur, motu,mora in sole,inunctione, aut potione sudatoria. Cùm igitur singulæ euacuationes multis modis moueri possint,nulla in omnibus eodem modo mouenda,sed in vnoquoque,vt opus est. Alius enim pharmaco indiget,alius clystere solum. Ad hanc etiã considerationem pertinet præparatio,ad quamcunque vacuationem necessaria. Nimirum tunc fit expurgatio vt opus est,cum ante pharmaci exhibitionẽ idonea accipiuntur serapia, & reliqua præparatio peragitur, alioqui non fit vt opus est. Præterea prouidendũ,vt vacuentur qualia oportet. Ob quam considerationem propinamus, nunc chola-

goga, nunc phlegmagoga, nunc melancholagoga. Prouidendum etiam vbi fiat. Galenus putat hanc considerationem, referri ad loci per quem euacuatio fit, differentiam, vt an per os an per nares, an per sedem. Mihi vero magis placet referri ad electionem loci, quo oportet ægrotū collocari vt euacuetur. Quia hanc considerationem inutilem non esse constat. Nemo enim tentet sudore vacuare hominem, iacentem in cubiculo, ventis plus satis peruio, & frigidissimo, & nudis parietibus, & malè commissis fenestris, præcipuè in tempore non calido. Atqui non parum referre quo loco quis decumbat, vt melius aut deterius habeat aut curetur, indicauit (prætei quam quod res est nocissima) Hippocrates qui in historijs singularibus sæpe meminit loci, quo ægrotus decumberet: nonnunquam quidem memoriæ solum gratia, sed nonnunquam etiam tāquam id ad rē ipsam plurimum pertineret. Vt multi enarratores intelligi voluerunt illud, Hermocratem qui decumbebat apud nouum murum. Censeo itaque illud vbi, ad loci quo euacuatio agatur electionē, pertinere, quia loci per quem, differentia, dicta iam erat, antea (quid enim aliud cōtinuerunt illa verba, vt nares, & alios, quibus opus est?) & quia ita repetitione inutili vitata, euenit nullam considerationem necessariam omtti. Prouidendum etiam quādo fiat. Quod ad tempus peculiare morbi referri potest, cum Hippocrates dicat. Inchoantibus morbis, si quid videtur mouēdum moue, & rursum, Concocta medicari, & mouere nō cruda nisi turgeant: & rursum, Purgare in valde acutis, si materia turget, eadem die, & lib. de expurgantibus medicamentis saltē non ante quatuordecimū: & quarto de ratione victus, Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintū facito. Sed non minus potest referri ad anni tēpus, cum idē Hippocrates dicat. Quibus secare venam aut expurgans medicamentū dare oportet, ijs in ipso vere faciendū id est, & ipsemet libello de aere locis & aquis, plurima ad hanc consideratione pertinentia scribat, & vitari æquinoctia & solstitia, exortus & occasus Vergiliarum, & Arcturi. Omnium fortasse præcipua & maximè necessaria, tametsi vltima consideratio est, quantum vacuari debeat, ne scilicet minus quàm vt prosit, aut plusquam vt ferri possit, siue semel siue pluries effundatur. Potes enim tu (ne vlla hoc

loco

loco consideratio desideretur) numerum ad quantitatem referre, quia repetitio euacuationis fit ad supplendam quãtitatem. Quòd si quando fit repetitio non obid, sed quod per se repetita quam affatim facta, melior esse putetur. velut ad reuellendum, cõstat ad modum faciendi pertinere esseq; illud in secunda consideratione, qua dicebatur, & vt opus est. Hæc omnia si medicus sapienter prouiderit, nihil deerit ad optimam euacuationem, quacunq; opus sit. Apponit exempla, dicẽs, velut sudores, & alia omnia. Hoc est aliæ omnes euacuationes, quod nisi exudetur aut aliter vacuetur quantum oportet, sed aut minus aut plus certè aut inutilis aut periculosa & noxia erit euacuatio. Satius tamẽ est, vt omnes euacuationes exempla esse fecit. Hippocrates (dixit enim et alia omnia) ita omnibus considerationibus accõmodari. Omnes enim indigent, modo, qualitate, quãtitate, loco, & tẽpore, vt quis poterit pse se cõsiderare.

28 *IN magnis malis facies si sit bona signum bonum, in paruis contraria significans bonæ significationi malum.*

BONA facies est, quæ simillima beneualentium: significans contraria bonæ significationi hoc est præstans prauã significationem, estq; bonæ contraria, & dissimilis ei quæ in beneualentibus, & ad eã quæ in cadaueribus apparet, accedens. Apparere faciem bonã in paruis malis, nihil mirum, neq; notatu dignum, neq; quicquam significans præter id quod ex alijs omnibus signis, & ex essentia propria ponitur constare, putà paruum esse malum: tamen in magnis malis faciem esse bonam, & notatu dignum est, & bonam significationem præstat, non enim plurimum labascit facultas, dum adhuc perseuerat bona facies. Sanè quantum in hoc signo agitur ex hac facie nulla mala significatio pstari potest, nisi forte cum videatur minus quàm pro morbi magnitudine minui, longitudinis morbi, aliquãdo maioris, quam putaretur. Id verò in magnis non est admodũ graue. Itaque signum hoc in magnis malis bonum est, non tamen quia bonum, statim est admodũ salutare, neq; tale vt ex eo possis iã certo futuram sanitatẽ præsagire: neq; sa

nè adeo est bonum, quàm contrarium (puta mala facies in paruis malis) est malum. Nam vt in commentarijs prognostici diximus, signa salutis aut mortis valentiora sunt, significando mortem. Dicit igitur in paruis faciem malam esse signum malum. Dicit verò in paruis, quia in magnis malis mala facies, neque infert admirationem, neque proinde
, adeo mala est. Eadem igitur ratione qua in initio progno-
, stici dicit, malam faciem primis diebus apparere sine cau-
, sa manifesta esse valde perniciosum, quia si diuturniori iā
, facto morbo appareat, non adeo est graue: dicit etiam nūc in paruis esse malam, quia in magnis non adeo mala est. Cōstat igitur hic quoque suppleri debere, si neque vigilauerit homo neque aluus soluta est, neq; omnino vlla alia causa manifesta accesserit. Tales enim causæ cum adsunt, non est quod in horrendas causas symptomata referantur, velut cum hæ omnes absunt, in paruis morbis talis facies refertur in extremum langorem facultatis. Nam alioqui cur fieret. Sed dices, quo pacto posset, si adest signum quod verè adeo malum sit, & in adeo malignam causam referatur, esse paruum malum? Quis enim dicet eum quem moriturum breui merito timet, teneri paruo malo? Certè nullus. Sed hic dicuntur parua mala, morbi qui propria essentia videntur esse parui, sunt enim maligni, & quo mali moris veteres vocauerunt. Hi enim quodammodo magni morbi sunt quia maligni & periculosi, quoddammodo autem non magni, quia propria essentia, & propriorum symptomatum magnitudine, videntur parui. Alij contra sunt essentia propria magni, boni autem moris & simplicis, quorum causa multa quidem est, ac morbum magnum nata est facere, nō tamen maligna vlla & venenosa qualitate infecta. Et hi quidem maiores, sed minus periculosi sunt. Si igitur facies extremè extenuata, idque breui, appareat in febribus maximis, minus terrere debet, quia in ipsam intemperiei magnitudinem refertur (tametsi hæc quoque sit periculosa) si verò in paruis longe grauissimum est, quia constat eas febres esse malignas.

29 *APud magnum, vbi mulier quæ retro heroum, ictero superueniente, permansit ipsi.*

NIHIL

NIHIL, neque vtilitatis, neque difficultatis, continet hæc dictio, præterquam in ipſa verborum incondita ſerie. Fortaſſe ex alia dictione, perfectiorem reddente ſenſum, deciſſa eſt. Hæc nihil continet aliud, quam cuidam mulieri quæ apud magnum, ſcilicet Theatrum, ſiue templum, ſiue quiduis aliud, habitabat, retro herois domum, factum eſſe ictericum colorem ex morbo, & permanſiſſe illi, aut tota vita, aut diutiſſime. Non narrat quo morbo laborauerit, illud verò fieri ſolet cum ex morbis manent circa hypochõdria, obſtructiones difficiles.

30 *QVi iuxta Temenæ neptim, hic niger erat.*

ALIVD eſt hoc exemplum icteri, qui ex morbo permanſit, erat verò hic icterus niger.

31 *IN Perintho quod ſemini ſimile, quod huiuſmodi quia indicatorium, & ſuminis talia, cum vrinæ iuuant, quod neque flatu multo, neque ſtercore multo, lento autẽ exeunte euacuabatur. Non enim magnum erat hypochondrium. Braſſicam die ſeptimo comedit, cum adhuc difficulter ſpiraret. Poſtquam ſumen euacuabatur recti ſpirus fiebat, aluus ipſi quatiebatur.*

CERTE aut Hippocrates hæc ſcripſit ſibi ſoli, vt neq; ſermonis congruentiam neque aliud quicquam curaret, præter id quod ſibi ad memoriam obſeruationũ putaret eſſe ſatis, aut plurima verba vel in ſola hac dictione deleta ſunt. Partim enim videtur doctrinã aliquam multis communem, partim ſingularem hiſtoriam continere: atq; hæc nõ videntur apte cohęrere (neq; ſane poſſunt) niſi ſuppleãtur quæ aut ſibi ſoli tacuit autor, aut deleuit tempus. Ea verò licet nobis ſupplere, coniecturam capiẽtibus ex ijs quæ ſcripſit, & adhuc ſuperſunt. In Perintho (dicit) quod ſemini ſimile, quod huiuſmodi quia indicatoriũ. Quæ verba haud dubie commune quiddã, & quod in Perintho quadam tẽpeſtate accidit, cõtinent. Nam in ſingularibus hiſtorijs, aut non nominat vrbes, ſed domos, aut vicos, aut nominata

vrbe adiungit nomen ægrotantis, vel notam aliquam quæ certam personam indicet. Quare prima hæc verba nihil aliud continent, quam in Perintho aliquando ægrotis exire semini simile, idq; factum, quia quod huiusmodi solet esse decretorium. Itaq; dicit semini simile solere decretoriè excerni, idq; factũ esse quadam tempestate in Perintho. Semini simile poterat excerni ex aluo, aut cum vrina: succus scilicet, candidus, crassus, & lentus. Et quia (arbitror) vtraque via, aut alterutra excernebatur, non dixit deiectio semini similis, aut semini simile in vrina, vt solet dicere, sed simpliciter genituræ simile. Talis igitur excretio potest esse decretoria. Neque mirum: est enim excrementorum, ex genere crudorum, excretio. Quare conferre poterit, in morbis præcipuè pituitosis, velut & ipsam veri seminis excretionem prodesse nonnunquam, sectione quinta huius libri dicetur. Præcipuè autem iudicari solent tali excretione, morbi pẽdẽtes ex cacochymia suminis, hoc est, eius partis quæ est inter vmbilicũ & pudẽda: & vbi hypogastriũ & pubes. Cuius rei maximum inditium est, quod tales mictio iuuet. Mictio enim quæcunq; leuamen quoddã præstat, ijs quibus sumen extrementis grauatum est. Quia cum ibidẽ sit locata vesica, eius vacuatione laxatur pars. Iuuat etiam hos mictio, cum qua genituræ simile affatim euacuatur, quia ea euacuatio habet magnam rectitudinem cum ea parte, atque adeo est accommodatissima deriuatio. Itaq; leuamẽ quod ex vrina sentitur, ea parte euacuari indicat Addit. Quod neque flatu multo, neq; stercore multo, lento autem exeunte,, euacuabatur. Quæ verba cum mox sequẽtibus haud dubie singularem narrationem videntur continere, & de vno aliquo ægroto dici. Quapropter necesse est verba aliqua suppleri, vt à communi narratione ad singularem trãsitio fiat. Ita scilicet, ac si diceret suminis talia sũt iudicatoria, cum vrinæ iuuant. Quod cuidam (quis is esset ipse nouerat) accidisse constat, quod neque flatu multo, neque stercore multo, lento autem exeunte, euacuabatur. Hic ægrotus laborabat crudorom & crassorum multitudine circa sumen, & euacuatione multa semini similis iudicatus est. Esse verò eius partis expurgationem: hæc erant signa, quod mictione iuuabatur, vt solent qui ita sunt affecti, & exeunte excernebat exiguũ & lentum (semini simile

le ſcilicet) non ſtercus multum,& cum flatu multo: Addit, non enim magnum erat hypochondrium. Quæ verba duo poſſunt continere, & cauſam qua non exibat ſtercus multum cum multo flatu, & nouum illud ſignum affecti ſuminis. Nimirum, vt in prognoſtico dicitur: Dolorem qui in hy
, pochondrijs affligat, ac tuberculum, ſi recens fuerit, neque
, cum inflammatione, ſoluit murmur incidens circa hypo-
, chondria, ſed potiſſimum vbi cum ſtercore & vrina ex-
, cernatur. Secundum hanc ſententiam dicit nunc, nec fla-
, tum multum, nec ſtercus multum exijſſe, quia non erat illi magnum hypochondrium. Porrò quia non erat magnum hypochondrium, ſignificabatur affectio ſuminis. Quia omnino alicuius partis earum quæ ad ventrem pertinent, conſentaneum erat, affectionem eſſe. Cum igitur non eſſet tumor in regione hypochondrij, & alia ſigna adeſſent affecti ſuminis, fiebat euidentior coniectura ab ijs quæ aderant & quæ non aderant. Sed & curatio ſubſcripſit huic coniecturæ. Nam expurgatione eius partis factus eſt recte ſpirans, & magnopere adiutus. Sed quo pacto res ſit acta, audiamus. Cum adhuc difficulter ſpiraret, die ſeptimo braſsicam comedit, & ab aſſumpta braſsica aluus ipſi quaciebatur, hoc eſt rugiebat, & videbatur concuti, & ſenſit euacuari ſibi ſumen, & rectè ſpirans factus eſt. His verbis ſimul docetur curationis ratio, quæ ita affectis eſt adhibenda, & confirmatur coniectura quæ habebatur affectæ partis, à iuuantibus argumento capto. Siquidem ſumine vacuato ſubleuatus eſt. Sed ſimul inſinuatur ſpecies affectionis. Nam morbum acutum fuiſſe cum febre continua inſinuat, quandoquidem ſeptimæ diei tantam rationem habet & difficultatem reſpirandi habebat coniunctam. Quid.n. eſſet aliud quod ex congeſtione excrementorũ eo loci tãtopere vrgeret? Niſi fortè dolor aliquis magnus eius partis? At verò ſi talis dolor eſſet, haudquaquã dimiſſo dolore, qui morbi erat adeo euidens ſignum, tam multa alia ſigna collegiſſet. Erat itaq; haud dubie febris continua, pendens ex ſuccis putreſcentibus, præcipuè in loco dicto. Permultæ.n. ſunt febres per quas quædã certe partes præcipuè affectæ ſunt. Habuit difficilem reſpirationem. Ob eam (vt reor) alligationem, quam per rectos muſculos habet pubes cum thorace, & ſepto tranſuerſo. Hinc meritò euenit, vt vacuato

cuato sumine (vacuari autē illud indicauerit eius laxatio) leuatus homo sit rectispirus. Quidam enarratorum, vt refert Galenus, rectispirum hoc loco censent dici, recta ceruice spirantem quem orthopnicum dicimus: verùm nō est consentaneum: quandoquidem dicit ex difficulter spirante factum esse rectispirum. Nam recta ceruice spirare, quædā difficilis respiratio est. Quare perinde esset, ac si diceres, ex febricitante factus est tertianarius. Cum igitur tam ὀρθὸς quam εὐθὺς significet rectum, hoc est bonum & probum, ac rectum quod non curuum aut reflexū, multo magis cōsonum est, nunc significari bene spirantem factum esse ex male spirante, euacuato succo, quo sumen distentum & tumens erat. Mirum quod accepit brassicam die septimo. Si enim vt expurgaretur, cur tam debile medicamentū, quod ne expurgans quidem dici meretur? Nam brassica vt & beta, semel ac leuiter cocta aluum mouet, tenuiter: valde aut bis cocta, astringit, bene autem ac satis, nunquam expurgat. Nisi fortè brassicam maximam intelligit, hæc enim purgat mediocriter. Sed si satis expurgās esse censebat, cur accipiebat die septima, si modo in diebus iudicatorijs abstinendum ab insignibus euacuationibus est? Ego certè abstinendum illis diebus censeo, nisi quæ magna vrgentia cogat (nam hanc semper excipio) mittere sanguinem aut expurgare. Nam illi dies aut iudicationes afferre solent (quæ verò iudicantur aut iudicata sunt integrè, aut etiam iudicanda sunt mox, neque mouere oportet, neque nouare, sed sinere) aut si non sint iudicatorij illius morbi, tamē sunt semper illi dies contemplabiles, quia aut iudicationes inchoant, aut mutationes alias insignes faciunt, & accessiones illis diebus solent fieri maiores. Si igitur in accessionibus abstinendum est, non solum (vt ego interpretor) à cibo, sed & à medicamētis, multo magis his diebus, quàm alijs fuerit abstinendum. Quapropter suspicor neque à me dico quopiam datam esse brassicam, neque ab ipso acceptam expurgandi gratia, sed casu, aut etiam solum leniēdi: factam verò esse spontaneā alui subductionē ob vim eius diei. Itaque iudicationem fuisse hanc, magis quam arte factam expurgationem; narrasse verò Hippocratem brassicæ esum, non quasi pharmacum, sed quasi occasionē, quæ tametsi leuis esset, ob diei naturā potuit plurimū mouere.

Dices,

Dices, non igitur hic docemur morbi huius curationē, sed quem sponte habuit exitum. Certè hinc pendet etiā & ratio curationis. Nam si huic non esset facta illa iudicatio die septima, cōtulisset octaua dare pharmacū expurgās. Quod
, indicauit sanatio. Nam vt Hippocrates ipse dicit. Quę cum
, fiunt iuuare solent, hæc si non fiant, facere oportet. Sed cur aluus quateretur superest considerare. Mihi videtur eo verbo significari quiddam simile ei quod concussis vtribus, exiguum quendam humorem continentibus, fit. Itaq; erat, crepere modo quodam: quod vacuitatem superioris partis ventris ostendebat, quantum suspicor. Nimirum huic ex summine expellebantur excrementa: reliquum ventris quaciebatur, præ vacuitate.

32 *DE sanguine ichoroso, quòd in pauidis hoc, & peruigilibus, atque siue malus siue bonus.*

DICTVM mihi iam sæpe est, sanguinem melancholicum esse serosum, similemq; vitioso lacti, quod in caseum & serum fere totum resoluitur, nihil habens boni & vtilis lactis. Hinc fit, vt melancholici sint saliuosi, & plurimum sudent, quia scilicet habent sanguinem serosum. Neque sanè illud serū est expers qualitatum, & tantum crudum, velut quod abundat in crudo & pituitoso sanguine, sed acre & mordax, referens sanguinis corruptionē, quod propterea vocatur ichor, seu sanies. Ichorosus igitur est sanguis
, melancholicorū, quos significauit dicēs, in pauidis & perui
, gilibus. Symptomata enim sunt horum, pauor & peruigilium: hoc quidem ob siccitatē, illud ob melancholiæ nigritiem. Sed & ipsius ichoris redundantiam, arbitror aliquid ad timiditatem cōferre: quia vitiat sanguinem, & debilitat naturalem calorem in corde, atque ita & irascibilem facultatem, cuius debilitas timiditatem facit. Itaque duplex iam causa est timiditatis in melancholia, altera in nigritie, altera in ichoris redundantia. Illa quidem afficit cerebrum, hæc cor. Timidos ergo esse & vigiles, significat melancholiam. Nam pituitosi, & crudiori sanguine redundantes, sint etiam timidi, ob cordis langorem, tamen non sint vigiles, sed potius somnolenti, Qui igitur vtrunq; sunt,

me-

melancholici ſunt, quibus ſanguis eſſe ſolet ichoroſus, idq; ſiue bonus ſiue malus. Hoc eſt ſiue putris, & alienis coloribus infectus appareat, vt per febres, aut internas inflammationes, aut magnas cacochymias, per quaſq; plurimum recedunt ſucci à natura ſanguinis, apparere ſolet: ſiue integer & ruber. Solet enim melancholicis, & ſi nullam aliam habeant eius corruptionem, eſſe ſanguis perruber, craſſus & ichoroſus. Itaque ichoroſus eſt pauidis & peruigilibus, ſiue bonus ſiue malus ſit.

33 *QVibus ſplen eſt decliuis, pedes & manus & genua calida, naſus & aures frigida, ſemper; num propter hoc quod tenuis ſanguis? num & natura talem hi habent?*

Melancholicum ſanguinem eſſe ſeroſum & tenuem, hinc quoque conſtat, præter dicta nuper, quòd lienoſi, tenui ſanguine abundare deprehenduntur, cum lien membrũ adeo melancholicum ſit. Eſt verò, vt diximus non totus tenuis (nam qui poſſet eſſe fœculentus) ſed vt vicioſum lac, quod mediocris ſucci expers, fere reſoluitur in caſeum & ſerum. Talis cum ſit, qui colligitur in liene: euenit, craſſum & fœculentum in inferiora, & tenuem ac ſeroſum in ſuperiora repere. Vnde fieri videmus his, in cruribus & imo ventre, venas nigras & craſſas, ac nonnunquam hæmorrhoydas craſſum fundere: & ex nare ſiniſtra ſanguinem tenuem & aquoſum copioſe exire. Hinc etiam fit, quod Hippocrates nunc animaduertit, vt in his, pedes, manus, ac genua, caleant ob fæces illas ſanguinis putreſcentes, & extremitates capitis frigeant, ob redundantiam ſanguinis aquoſi. Non tamen hoc lienoſis omnibus æque, ſed ijs magis quibus lien eſt, decliuis. Qualis autem ſit qui talis, & qua cauſa hæc fiant mox dicetur. Poſt præſcripta verba ſuccedit mox in codicibus omnibus, ijs etiam qui ſunt à ſeculo Sabini & Rufi, dictio hæc, Suppuratis vmbilicus, & poſt hanc hæc, Lien durus non ſuperius. Poſt quam, rurſus hæc, Minus capitis grauitate ſeu grauedine laborantibus. Ego verò ſuſpicor perturbatum eſſe harum dictionum ordinem, atque poſt hanc quam modo enarrauimus, apponi debere, eã, quæ differẽtias male

affecti

affecti lienis continet. Cur autem ita censeam, ipsa concinnitas dictionum indicabit.

13 *Lien durus non superius, inferius teres, latus, crassus, longus, tenuis.*

Dixit, pedes manus ac genua calida esse, nasum, & aures frigida semper, quibus lien est decliuis. Explicat nunc qualem vocat, κατάρροπον hoc est decliuem. Est autem cuius durities, & tumor ad infernam partem spectat. Nam tametsi lien transuersim positus est sub septo transuerso, in sinistro hypochondrio ob mollitiem, & laxitatem naturalem, tumere potest in omnem partem, & mirum in modũ crescere præter naturã, vt aliquando infra vmbilicum manibus comprehendi posse videatur. Differentiæ ergo lienosorum fiunt ex parte lienis in quam pręcipuè inclinat tumor, & ex tumoris figura. Quibusdam enim tumet magis superna pars, qua septũ est, alijs inferna quæ spectat ad vmbilicũ. Rursus quibusdam est tumor rotũdus, alijs in longũ productus. Decliuis ergo est, cuius tumor humilẽ partẽ tenet. Cuius duæ solent esse figuræ: quibusdã n. sentitur esse lien durus, non superna sed inferna parte, & teres, latus, ac crassus, hoc est magnã amplamque rotunditatem ibi habens: alijs longus & tenuis, hoc est in longum productus, & durus, & angustus, vt quidã musculus. Et hæ differentiæ non sunt omnino contemnendæ. Cùm hypochondria enim ea parte sita sint, qua superiores corporis partes ab inferioribus separãtur, meritò fit vt infernæ eorũ partes cũ infernis, & supernæ cũ supernis habeãt magnam simpathiam. Cùm ergo tumor supernã obsidet lienis partem, supernas afficiet, & difficultatem respirandi faciet, & fluxum sanguinis crassioris, ex narib. magis, faciet, & cuius curatio misso ex sinistra manu sanguine, melius succedet. Cùm verò obsidet infernã, afficiet potius infernã, vt renẽ sinistrum, & ad hæmorrhoydas aut varices inclinabit potius sanguis crassus: cuius curatio ꝓcedet potius ex sinistro crure misso sanguine. Vt cõstet hinc, & ad rationẽ curandi cóferre plurimũ, dictas tumorũ lienis dr̃ias, tametsi Gal. nullibi videaẽ eas ꝓsecutus, nisi forte in huius sententiolæ cõmẽtatione vbi q̃d posset

vtili-

vtilitatis conferre,non explicauit. Constat verò, etiam præter dicta, cur ijs quibus lien est decliuis, potiusquàm alijs lienosis,frigeant capitis extremę partes, & manus, pedes, ac genua, caleant. Nam quibus tumor superna parte lienis est, venæ quoque sursum eo latere spectantes,planæ sunt,& tument,deferuntque in caput crassum sanguinem, qui cùm obstructus inculcatusque putrescet, calfacit partes supernas in quas vergit,humiles verò tunc, inopia caloris laborauerint: quibus verò tumet infernus lien, venæ inferiores eo sanguine tumentes calorem intulerint in extrema corporis,pręcipuè humilia,superiores verò venæ detulerint in caput serum, à sanguine velut caseo deorsum subsidente. Quare meritò partes extremæ ad faciem spectantes, friguerint.

35 *SVppurationib. vmbilicus terminus. Quibus, cùm iam sunt suppuratæ,alui turbantur,minus autem ijs qui coryza laborant.*

DICTVM est Hippocrati in prognostico, tumor qui „ in ventre affligit minus facit abscessum quàm qui inhypo„ chondrijs,minimè vero partes infra vmbilicum in suppura„ tionem vertuntur. In hanc ipsam sententiam dicit nunc, suppurationibus vmbilicus terminus. Apponit nunc quoddam signum suppurationis iam iam subsecuturæ in quauis intestini parte, id vero est,aluum turbari. Nam cùm fientibus suppurationibus, dolores & febres magis contingant circa partes,hæ si in intestinis fiant,necesse sit, ob irritationem alui,fluxiones concitari,nisi aut vacuum admodùm sit corpus,aut superflui succi in aliam partem fluant,vt ijs euenit,qui coryza laborant: quibus ob id solent plerunq; alui siccari. Euenit ergo his,vt etiam fieri incipiente suppuratione in intestinis,aluus non humectetur, aut minus quam solet alijs.

36 *CIrca ægrotantem æconomia, & quæ inmorbum interrogationes,quæ narrat,qualia, vt accipiendi sermones. Quæ ad ægrotantem, quæ ad assistentes, & externa.*

DICTVM

DICTVM est Hippocrati Aphorismo primo, qui & totius artis est procemium, non satis esse medicum ipsum se præstare opportuna facientem, nisi & ægrotus, & assistentes, perinde faciant, & externa vt oportet disponãtur. Verũ hæc omnia ad medicum solùm quodãmodo pertinẽt, quia horum omnium cura ad eum deuoluitur. Non enim solùm boni medici est, medicamentis & medicinalibus omnibus instrumentis rectè vti, &, quod ad cibum & potum attinet, victum instituere, sed etiam omnium quæ coram ægroto di cenda, seu agenda sunt, ab ipso, seu ab aliquo quopiam, & cubiculi, domus, & lecti, & externorum omnium prouidentiam habere, atque omnia disponere, vt maximè ad ægroti gratiam, & vtilitatem referantur. Hanc prouidentiam vocat Hippocrates æconomiam circa ægrotantem: nomine profectò satis idoneo. Nam cùm mitti sanguinem, aut propinari pharmacum, aut emplastrum admoueri, aut tale quipiam facere iubet, medicam artem, cum verò fenestras, aut ianuas, aperiri, aut claudi, lectum ægroti huc aut illuc verti, hos haberi ab ingredientibus sermones, hæc nunciari: hæc celari: æconomiam quandam videtur exercere. Et sanè, quamquam prima illa cura, & quæ ad medicinalia instrumenta pertinent, maioris est momenti, tamen hæc postrema, non est omnino exigui. Certè multi alioqui præstantissimi, & suæ artis peritissimi medici, quod ad hanc æconomiam exercendam malè se comparent, adeo fiunt multis ægrotantibus ingrati, vt ob hoc ipsum euadant inutiles. Alij contra parum periti, ita huic curæ sese accommodant, vt per pauca quæ alicuius momenti sunt faciẽtes, multis non parum vtiles esse videãtur. Plurima sunt ab Hippocrate scripta ad hanc æconomiam pertinentia, in quibus & hæc sententia præcipuè est. Dicitur enim, circa ægrotantem æconomia. Quasi dicat, non tantum medicamentorum cura haberi debet, sed præter hanc etiam, debet esse circa ægrotantem æconomia, ad quam spectant, & quæ in morbum interrogationes, hoc est, videre que interroges, vt scilicet nihil omittas eorũ quæ ad agnitionẽ morbi & causæ ferre possint, neq; tamen sis nimius, quiduis vbiq; citra delectum interrogando: sed ita, vt & ægrotus ipse, & qui adsunt intelligant, te nõ longè abesse à notitia eorum, quorũ suscipis curationẽ. Hinc enim fit, vt bonam de te cõcipiant opinio-

opinionem, & ægrotus melius pareat, & agat confidentius. Videat etiam medicus quæ narrat, qualia, & vt accipiendi sermones. Nam ægroti semper sunt pusillanimes, & suspiciosi, & multi medici adeo imprudentes, & loquaces, vt quicquid in mentem venit narrantes, interponant tristia, & atrocia, vnde ægroti in tristitiam aguntur magnam, & de suo morbo periculosius aliquid cogitant, timentes ne id quod narratur simile aliquid sit ei quod ipsi patiuntur. Atqui sæpe ipsos sermones accipiunt ægroti aliorsum, ac dixerant medici. Medicus enim fortasse dixit accidisse quendam ex potu aut cœna intempestiua grauiter læsum esse, vt ægrotus melius sibi caueat, ne quid tale pperiatur, & ægrotus interpretatur dictũ hoc esse, vt se grauissimè iam & lethaliter esse affectum, significaretur. Videat ergo medicus quæ & qualia loquatur, & vt accipiendi sint sermones. Videat etiam quæ ad ægrotantem, & quæ ad assistentes, loquatur. Nam quandoquidem non eadem facturi sunt ægroti & assistentes, & spectat ad medicum vtrosque sui officij admonere, non eade ad vtrosq; locuturus est, sed illum exhortaturus vt iussit pareat, & hos vt diligenter exequantur. Illi prospera polliciturus, his dicturus certiora. Externa quoque omnia prouidere debet vt habeant optimè, eo præcipuè intendens animum, vt quoad fieri possit, ægroto sint iucunda & vtilia. Huc spectat illud sectionis, quartæ huius texti libri. Laborantibus gratiæ, vt mundæ parare poculenta, & esculẽta, quæ videt, molliter quæcunque tangit: & rursum: introitus, sermones figura, vestis, ægrotanti, tonsura, vnguis, odoris. Hinc etiam spectant quamplurima eorum, quæ in libris de officina chyrurgica scripta sunt.

37 *Quoniam in calidiori quod in dextris, & nigri ob hoc, & venæ exterius, & biliosiores præcipuè.*

Ad fœtus generationem pertinet sententiola hæc, & duæ sequentes, quibus hæc sectio concluditur. Hæc autem & vltima scriptæ sunt secundùm aphorismum illum. Mares in dextra, fœminæ si sinistra præcipuè generantur. Nunc ergo dicit quod in dextris gignitur, quoniam in calidiori vteri parte gignitur, calidius est. Mares itaque calidiores

sunt

ſunt fœminis: & ob hoc nigri ſunt præ fœminis, & venæ quo nomine arteriæ etiam intelliguntur, exterius, hoc eſt eminentiores ſunt, & maiores Prorſus bilioſiores ſunt mares fœminis. Calidius eſſe dextrum latus ſiniſtro, ipſa promptitudo adactiones indicat, & præter hæc natura partium ſingularum, quæ hac & illa parte ſitæ ſunt. Colorem nigrum, amplitudinem venarum, & bilioſam naturam, caloris eſſe ſigna, in arte medicinali ſatis eſt indicatum. Galeno, ac mihi ipſi in commentarijs: vnde rurſum caloris dextri lateris capitur aliud argumentum. Quia ex anatome cõſtat, vaſa omnia dextri lateris (arterias præcipuè) ampliora eſſe. Mares ergo ex his ſignis conſtat eſſe calidiores fœminis, præter multa alia argumenta, quæ nos proprio capite collegimus primo libro controuerſiarum medicinalium.

38 *Concretum eſt, conſtitit citius poſtquam motum eſt, deſinit, & tardius augetur, & pluri tempore.*

ENARRAVIMVS lib. 2. ſectione. 3. verba illa, quod citius diſcretum & motum eſt, augetur rurſus ſegnius, & in longius tempus. Quo loco dicta ſunt omnia, quæ ad hũc locum ſpectant. Nihil enim aliud continent hæc, quæ nũc præſcripta ſunt quàm illa: nimirum maſculum concretionẽ & conſtitutionem, hoc eſt conformationem idoneam, & vitã, quæ motu agnoſcitur, citius recipere, poſtquàm vero motum eſt, deſinere, ideſt, non adeò in ijs quæ ſuperſunt properare, & tardius augeri, & pluri tempore. Cuius quidem rei cauſæ dictæ illo loco ſunt, indicatumque, non tantum hoc accidere maribus & fœminis dum geruntur vtero, ſed & editis iam in lucem vſque ad perfecta corporum incrementa (quod Ariſt. etiam animaduertit. 7. de hiſt. animalium cap. 3) dictumq; hac ratione fieri, vt & ſi citius figuram & vitam mares recipiant, non tamen edantur citius quàm fœminæ, quia etſi fœminæ primas mutationes recipiant tardius, vltima prægnationis parte feſtinant, augenturque præpropere. Qua re conſtat proportionem illam temporum figuræ motus & partus, quam lib. 2. huius operis, & libello de alimẽto ſcripſit, nõ eſſe certam, neq; ſtatã.

Nam tempora editus maribus & fœminis sunt eadem, proportio tamen temporum diuersa. Quod si mulieres affirmant mares nasci in principio noni mensis, fœminas in fine, id quidem euenit, quia illæ computant, ab eo tempore quo deficiunt menstrua, mares verò plerunque concipiuntur recens expurgatis, fœminæ, iam iam expurgandis. Sed hæc omnia lib. 2. dicta sunt.

39 *QVod solidum factum est, & biliosius, & sanguinolentius est, hic calidior est regio animali.*

¶ NIHIL continent noui hæc verba, sed quod nuperrimè dictum est, quia dextra regio vteri calidior est, ob id quod in ea gignitur, puta masculinum corpus, solidius esse, & biliosius, & sanguinolentius, vt muliebre contra, est mollius, & pituitosius. Non enim quia mulieribus sanguis singulis mensibus fluit, censendum est sanguinis boni plus in illis colligi, sed mali & crudioris, atque eum minus insensibiliter dissipari.

Sectio tertia.

1 *CVtis raritas alui densitas: cutis colligatio carnium incrementum: alui stupor omnium confusio: vasorum immunditia cerebri consumptio: quapropter & caluitium organorum attritio.*

AD symptomatum causas pertinet tota hæc dictio, nihil enim aliud cõtinet, quàm quorundam symptomatum causas, non omnes, sed præcipuas, quæque illi sunt visu scitu dignissimæ. Vtitur verò phrasi quadam vulgari, qua res quæpiam esse dicitur id, cuius est causa, vt si quis dicat raptus Helenæ fuit excidium Troiæ. Dicit igitur, cutis raritas, alui dẽsitas, quasi diceret cutis raritas est alui densitas, aut quasi apertius diceret, cutis raritas affert alui densitatẽ. Iuxta hanc phrasim dicuntur etiam reliqua, scilicet, cutis colli-

colligatio affert carnis incrementum, & alui ſtupor affert multorum confuſionem, & vaſorum immunditia affert cerebri conſumptionem, ac proinde caluitium eſt organorũ attritio. Hoc eſt attritio organorum affert caluitium. Conſtat enim, iuxta grammaticæ regulas nihil intereſſe, ſiue dicatur caluitium eſt organorum attritio, ſiue attritio organorum eſt caluitium. Quare ſenſum oportet conſuli, & id putare dictum, quod, perſpecta re ipſa, ſit magis conſentaneum. Nec tamen hoc facere licet, niſi cum ipſe loquendi modus non magis fert in hoc quam illud: alioqui, ſi neglecta phraſi quis interpretatur iuxta id quod ſibi videtur conſentaneum, profectò id non ſit enarrare autoris ſententiam, ſed ſuam, & in ſuam trahere authoré. Quod vitium multis licentioſiſsimis enarratoribus eſt. Ego non ita induxi in meum animum facere, ſed quem maximè conſentaneum ferre poſsint authoris verba, aperire ſenſum: non autem quem non poſsint, quantumuis videatur cõſentaneus. Quorſum enim dicam meam ſententiam, alienam interpretaturus? id quorſum nunc dicã, mox intelliges, dum ſingulos dictionis præſcriptæ articulos enodo. Cutis raritas facit alui denſitatem, hoc eſt aſtrictionem ſeu ſiccitatem (nimirum vt aluus rara, aut humida aut laxa dicitur, quæ plurimum fluit) quia raritas cutis facit copioſam per habitũ corporis diſsipationem, copioſa diſsipatio ſiccat aluum, ſiccitas aſtringit, vt laxat humiditas. Cutis colligatio dicitur pororum cutis aſtrictio, hæc prohibet corporis diſsipationem, & ita facit carnium incremẽtum. Hanc ob cauſam mulieres plerunque carnoſiores ſunt quàm viri, quia ſcilicet eorum corpora minus digeruntur ob cutis maiorem denſitatem. Eandem ob cauſam euenit, vt plerunque etiã ſint laxiori aluo: vt & viri ſunt plerunque graciliores, & & aluo aſtrictiori. Eodem modo, & in ipſis viris, habent bilioſi ad pituitoſos. Stupor propriè ad ſenſum ptinet, eſtq; eius velut reſolutio & ſublatio, metaphoricè verò dicitur de alijs omnibus, ſiue actionibus, ſiue paſsionibus, naturalibus. Quapropter cuiuſuis partis dicitur eſſe reſolutio, ſignificatur ablatio, ſeu inſignis imminutio, propriæ illius actionis. Si igitur alui aut ventris nomine, intelligatur ventriculus, vt Gal. intelligit, imminutio ſeu ablatio ſignificatur cõcoctionis primæ, q̃ eſt actio eius ꝓcipua: ſin autẽ in-

telligatur venter inferior, vt in initio cum diceretur alui densitas, significatur nomine stuporis alui, priuatio deiectionis. Vtrumuis intelligas, verum est quodammodo quod dicitur, puta fieri inde omnium confusionem, hoc est morbos quamplurimos solere, inde nasci, & multa membra in compasßionē trahi Nam siue quis est cardialgicus siue vertiginosus, siue epilepticus, siue podagricus, siue colico dolori, siue (vt dicatur semel) ad morbum alium quencunq; paratus, facile quidem corripitur, si cibi non coquantur in ventre, aut fæces non excernantur ex aluo. Quod addit. vasorum immunditia, Galenus coniungit cū antecedentibus, dicens fieri ex cruditate omnium confusionem Et illa verba, cerebri consumptio, coniungit cum sequentibus, dicēs, fieri ob cerebri consumptionem, caluitium, & organorū attritionem. Fertur in hanc interpretationem, quod videatur hoc cum ipsis rebus maximè congruere: cæterum phrasis & verborum contextus reclamat, iubetque ita legere, Vasorum immunditia, cerebri consumptio: Quapropter & caluitium, organorum attritio. Tentandum ergo, si quo modo inueniri possit, sensum idoneum, qui cum hac lectione congruat, inuestigare. Is verò mihi videtur, immunditiæ vasorum succedere cerebri consumptionem, & caluitium succedere organorum attritioni. Quia verò non sunt hæc quatuor deiuncta, sed ordine quodam causarum succedunt sibi, coniungit hæc, interponens particulam illā, quapropter. Nimirum immunditia vasorum affert cerebri consumptionem, & cerebri consumptio organorum attritionem, & organorum attritio, caluitium. Sed quo pacto hæc, explicemus. Vasa vocat hic omnia caua quæ intra craneum sunt, & meatus omnes quibus cerebrum expurgatur, qui ad nares, palatum, & aures, & cōcaua oculorum simul pertinent. Omnia hæc excrementis replentur senescentibus, & immundicie, atque post hæc cerebrum illis consumitur, nō omnino (neque enim posset) sed fit gracilius & minus: posthæc, organa, hoc est pori per quos, alimentorum & excrementorum est dispensatio, cerebro, membranis, craneo, & externo capiti, velut attriti, fiunt contractiores & angustiores, & succedit capillorum secundum syncipat corruptio, quod vocamus caluitium. Sed quo pacto sint priora posteriorum causæ, nondum explicuimus. Nam etsi senibus

nibus fiant hæc omnia, non videtur cerebrum consumi ob immunditiam vasorum, sed ob frigiditatem, & siccitatem quæ naturaliter subrepit: neque pori contrahi, quia cerebrum consumitur, sed quia siccescunt omnia: neq; ob pororum conniuentiam fieri caluitium, sed quia deest capillis alimentum. Itaque videntur fieri potius omnia hęc, ob frigiditatem, & siccitatem, quàm alia ob alia. Certè, & omnium horum causam reddit in similem intemperiem, & alia ex alijs nascuntur dicto ordine. Nam ob naturalis caloris defectum alimentum minus coquitur, & ob id, excrementa cruda copiosius congeruntur, à quibus obrutum cerebrum, alioqui iam debile, tenuiter nutritur, & ob id extenuatur fitque minus, quapropter minimè iam vt antea internum replens cauum, longè à craneo est, præcipuè secundũ synciput, quo loco pueris erat mollius. Destitutum à medulla os arescit, & quæ secundum illud sunt omnia, arescẽs densatur, fitque minus porosum, atque ob id arescunt capilli, & desinunt iam inde nasci, vt neque ex lapidibus nascuntur herbæ, ac si quæ sint enatæ, facilè arescunt.

2 *DEtractio, cursibus, luctis, quiete, multis deambulationibus celeribus. Ouilla cocta, maza, maxima ex parte exiguus panis.*

VOCAT nunc Hippocrates καθαίρεσιν quam aphorismo. 3. sectio. primæ vocauit ξύμπτωσιν seu σύμπτωσιν extenuationem scilicet corporis, huic contrarium statuit ἀνατρέψιν hoc est refectionẽ. Hic verò, vt sentẽtiola ab hac quinta videbis, statuit πλήρωσιν hoc est repletionem. Non quod propriè idem sit πλήρωσις & ἀνατρέψις, vt neq; καθαίρεσις seu συμπτωσις & κένωσις, hoc est vacuatio, sed φ simul fieri consueuerũt. Differunt quidẽ, quod detractio, seu extenuatio carnium propriè est, & eorundem est refectio: vacuatio humorum, & eorundem repletio. Sed vacuationibus extenuamur, & repletionibus reficimur, ob id hæc coniungit Hippocrates dicto aphorism. Atque hoc loco alterum pro altero nomẽ accipit, repletionẽ s. pro refectione. Pertinere hæc oĩa ad medicum, atq; muneris illius esse, vt quosdã reficere, ita & quosdã extenuare, & quousq; vtrun-

que duci oporteat, agnoscere, docuit Hippocra. illo loco; quibus modis fieri possit & debeat, nũc docet. Atq; primũ quidem extenuatio, de qua prima hæc est sententiola.
, Si nihil diceret aliud quam detractionem fieri cursibus, lu
, ctis,& multis & celeribus deambulationibus, ouillis car-
, nibus,& cocta maza, atque exiguo pane, facilis esset doctrina, contineretque duo auxiliorum genera, exercitationem corporis nimiam,& cibos fluxiles atq; infirmos. Nam ouilla, quia laxa & humida est, facilius effluit, quam aretina & suilla & alimentum quod ex ea accedit, minus hæret firmiter. Eodem modo habet maza cocta ad panem, soliditatem enim comparat hic in furno, & quia esui fit aptior, plus illius comeditur, ab hominibus alioqui sanis. Quales sunt quos studemus extenuare, quam maza. Quapropter, &
, tertio de dieta victum æstiualem describens, inter cętera di
, cit, maza potius vtatur quam pane. Verum quia particula illa, quiete, interiecta est, difficilis prorsus reddita est sententia, ac quodammodo etiam inepta. Quomodo enim potest inter luctas, inter celeres deambulationes, aptè fieri q̃etis mentio? Dicũt quidam enarratores, id dictum esse quia non omnes extenuãtur exercitatione, & pinguescunt quiete, sed nõnulli etiã contra, extenuantur otio & exercitatio
, ne crassescunt. Atqui profectò hoc verissime dicitur, nam
, vt ipsemet Hippo. dicit motus roborat, & otium tabefacit. Et rursum quarto de morbis inquit. Et propterea in quiete degenti euenit vt attenuetur: at verò laborantib. hominibus, itidem corpus coalescit. Itaque haud dubie iuxta sententiam Hippoc. quidã extenuantur laboribus, quidã otio. Sed vt Gal. in commentatione huius loci rectè monet, res hæc distinctione indiget, non enim iidem & eodem modo habentes, a contrariis patientur omnino idem, per se. Sed aliqua prorsus distinctione res indigeat, necesse est. Ea verò non aliunde nasci potest, vt Hipp. ipse, primo libr. de dieta
, disertissime docet, quam ex cognitione naturæ hominis, fa
, cultatis, ciborum, & laborũ. Oportet autem (inquit) velut
, par est, laborũ vim prænoscere, tum naturalium, tum eorũ
, qui per vim fiunt, & qui ex ipsis carnẽ in augmentum præ-
, parant, & qui in defectum: & nõ solum hæc, sed etiam men
, suram laborum, ac proportionem, & multitudinem cibo-
, rum, & hominis naturam, & corporum staturas, ac ætates.

Opti-

Optime consulit Hippoc. considerare laborum & ciborũ uim, non simpliciter, sed ad se mutuò, vt ad cuiusque naturam. Quia vt paulò ante ibidem dixerat, labores ea quæ insunt consumere solent, cibi autem & potus, ea quæ vacuata sunt, explent. Si igitur, labores ad cibos, & ambo hæc ad facultatem seu naturam, proportionem seruauerint, optime reficiuntur corpora, quia facultas adiuta motu cibos conficit, illi bene confecti multum nutriunt, & replent. Si autem labores sint maiores, ijs quibus ad hos cibos facultas indigeat, aut cibi plures, quàm vt cum hoc motu ab hac facultate possint confici, ob illud quidē dissipantur corpora, ob hoc obruuntur crudis; & demoritur naturalis calor, & ob vtrunque homo consumitur. Igitur motus, ad hæc cũ quibus conferri debet, nimius, semper dissipat, siccat, & absumit, minor autem quam pro indigentia, causa est infœlicis nutritionis, ac proinde pinguedinis frigidæ, aut etiam (si noxa iam maior sit) tabescentiæ. Sed quia non omnes eadem natura sunt, sed alij frigidiores, qui motu multo indigent, vt cibos cōficiant, alii calidiores, quia motu facile dissipantur, fit vt his nimius sit, qui illis est vtilis motus, & vt hos iuuet otium, dissipationem prohibendo, quod illos tabefacit per incoctiones. Igitur, vt vniuersim dixerim, calidi, & qui pauco cibo vtuntur, reficientur otio, & ij ipsi exercitatione tabescēt, frigidi, et qui vtātur multo cibo marescunt otio (nisi præueniant morbo aliquo perimi) exercitationibus reficientur. Sunt igitur qui exercitationib. & qui otio extenuentur. Quod carcerum custodes testantur, eorum enim qui diu detenti demittuntur, quidā multò crassiores quàm sint conclusi, quidam demittuntur, gracillissimi. Esset igitur hæc nō parum idonea loci enarratio, si particulam illam. (Quiete) genuinam esse & loci propriam, suspicaremur. Verum quia si id vellet Hippocrat. dicere, aliter mihi videtur dicturus, neque inter multa verba nimium motum significantia, vnicam illam voculam, citra vllum ordinem, interiecturus, suspicor illam errore librariorum additam esse, aut ex vocis alterius corruptione venire (fuerit autem inane velle diuinare ex qua) neque esse Hippocratis, sed ipsum nunc scribere causas, quæ per se faciũt detractiones, non etiam eas quæ per accidens. Nam motus nimius & inedia, aut cibus tenuis pro crasso, fluxilis pro so-

lido, per se faciũt extenuationem, quia detrahendo: otium per accidens, quia suffocando, obruẽdo, ac plusquam oporteat, aut quàm ferri posſit, adijciẽdo Alioqui & cibos multos ponere deberet in causis extenuationis. Nã & hi, perinde ac otium, extenuant obruendo. Non itaque arbitror id voluit Hippocr. sed scribere causas, quæ sunt per se detrahentes. Nam præterquam quod doctrinæ procedũt rectius per ea quæ sunt per se, quàm quæ per accidens: ad medicos vsus fuit etiam hoc vtilius. Nam cum opus est aliquem extenuare, exercitatione, & cibi detractione fit longè tutius, quàm otio, & multo cibo. Nã hæc duo, non aliter poſſunt id facere, quàm onerãdo, & morbos periculosiſsimos inferendo. Poteſt itaq; corpus extenuari otio, & cibis, sed nunquàm debet. Hippocr. verò non consueuit dicere, quæ poſſint solũ, sed quæ debeant ẽt fieri. Nam cùm dixit otium tabefacit, id vt vitandũ, non vt vnquàm consulendum alicui dixit. Itaq; illa particula. Quiete, haud dubie redũdat, estq; hinc expungenda. Sed dices, effectum videtur, ea, quam attulimus, ratiocinatione, non omnes extenuari exercitatione, sed quosdam etiam refici. Cur ergo Hippocr. causam ambiguam, quasi semper extenuantem, posuerit? Certè effectum est eos solum refici exercitatione, quibus ea non sit nimia, omnes tamen extenuari, quibus sit nimia. Constat verò his nominibus, curſibus, luctis, deambulationibus multis, & celeribus, significari motus nimios, non sunt autem omnibus ijde motus nimij, neq; id docet Hippocrates sed consulere, vnicuique eorum quos extenuare velis, motus nimios, alijs quidem maiores, alijs minores, vt cuiusq; naturæ erunt nimij. Velut si biliosum hominem velis extenuare, motibus vti mediocribus effeceris, si autem pituitosum, motus vehementiſsimos subire iubebis. Itaq; bene feceris particulas illas, Multis adiungens illis omnibus, curſibus, luctis, & deambulationibus, atque intelligens, multis pro cuiusq; natura. Nam multum & paucum ad aliquid dicuntur. Itaq; optima ratio extenuandi est, exerceri plus, & accipere cibum pauciorem, aut fluxiliorẽ quam si molẽ corporis seruare veles. Propterea Hippocr. iubet vti curſibus, luctis, & celeribus deambulationibus, & ouinis carnib. at p pane maza cocta, aut omnino exiguo pane. Potes autem tu cum his, & motib. & cibis, alios oẽs, & motus & cibos, intelligere,

telligere, qui ad dictum vsum, non deterius quam hi, aut etiam melius accommodentur. Nam & si ouillam Hippocrates vt laxam quandam & fluxilem carnem pro exemplo scripsit, ego nisi consueto ea vti, aut etiam deterioribus carnibus, non darem, ne interim cacochymiam aliquam inferrem, sed si homo facile ferret inediam, darem pulli assi exiguum: si non posset ferre, carnes assas minus nutrientes, sed non mali succi, velut interanea arietis aut hædi cum multis oleribus cocta, & ob hanc ipsam causam augerem motus magis. Sed de extenuatione crassorum Galenus libr. vltimo methodi agit, & ego in hoc ipso opere antea egi.

3 *DEtractionis signum, eandem horam diei obseruare, repentè enim contrahitur.*

QVANDO quidem non ijdem motus sunt omnibus detractorij, neque eadem victus ratio, & ea coniectura, quæ ex cuiusque natura capitur & consuetudine non est facilis cum perpauci homines sint nobis adeò familiariter cogniti, opus est signo aliquo cognoscamus, an victu eo quem perscripserimus, extenuetur homo, an non. Hoc signum scribit modo dicens, eandem horam diei obseruare, repente enim contrahitur, hoc est, continere hominem sine cibo vsque ad eam horam qua consueuit capere, & obseruare eam horam; ij enim quibus victus quo vtuntur est detractorius, euenit vt eam horam, qua cibum solent capere, non possint sine cibo transigere, ac si quis eos transigere cogat, repente contrahatur eorum corpus, vultus gracilescat, et virtus deficiat, angantur, aut refrigerentur. Si igitur hos videas homini accidere, scias victum quo vtitur detractorium esse, vnde tibi accipies non solum præceptionem ad eos quos extenuare vis, sed cautionem etiam vtilem, ad eos quos vis conseruare. Si enim hoc est signũ victus detractorij, & vides id accidere alicui, cui detractionem fieri nolles, certè scies eum aut plus laborare, aut minus accipere cibi quam oporteat. Quapropter iubebis aut laboret minus, aut comedat plus. Quod si plus cibi nõ ferat ventriculus, vt euenit multis conualescentibus, dabis

crebrius

crebrius. Vbi ego legi, cōtrahitur, dicit Hippocrates ἐρύεται, quod multi interpretantur custodit, alij trahitur, ego sequutus sum hac in parte interpretationē Gal. à quo enim potius vocis grecæ significatio peteretur?

4 *REmitte labores, aut defluet, similiter enim totum cōcidet.*

SCRIPSERAT detractionis signum. Idem autem erit detractionis nimiæ, aut repẽtinæ, quæque proinde sine periculo sustineri non possit, & moderationis, vt scilicet illud signum plus aut minus inerit. Quoniam verò, neque vacuationes, neque repletiones, neque extenuationes, neque refectiones, ad extremum sunt ducendæ, vt in aphorismo dicitur, neque illæ ipsæ quæ faciendæ sunt, repente, sed paulatim fieri debent, quia repentinæ omnes mutationes sunt periculosæ: duplex peccatum accidere potest, quod aut celerius quam par sit quis extenuet, aut vlterius quam par sit extenuationem producat. Vtrunque autem periculosū, quia euenit ob nimium impetum effluere, ac simul totum concidere, facultatem scilicet & corpus, atque adeo languescere corpus, & tabescere. Proinde, quasi valde timere hæc oporteat, dicit, remitte labores, aut effluet. Quasi diceret, si ex dicto signo, aut etiam alijs quæ accesserint, videatur tibi celerius agi, aut plurimum iam produci detractio, cura vt lentius agatur, aut cesset, remitte ergo labores. Nā vt in aphorism. dicitur, Vbi fames laborandum non est, perinde autem fuerit cibos augere. Si autem augere nolis, nulla alia est ratio, quàm remittere labores.

5 *CVm autem iam conciderint, offerre suillam assam. Cum autem replentur, signum, corpus iam floridū fieri.*

VT hactenus docuit qua ratione quis extenuet, plus satis crassum, ita docet nunc quo pacto gracilem, crassescere faciat, siue is sit, dicto prius victu extenuatus nimis, quòd eo nimis sit vsus, siue alia quacunque causa refectione indigeat.

digeat. Atqui vt ad extenuandum iusserat ouillam dare, ita ad reficiendum præbet suillam assam. vt cibum scilicet crassum, & valde nutrientem, & boni succi, præbet assam, vt hac ratione solidior sit, & vt opinor, etiam gratior. Non enim parum hoc refert, vt reficiat, & sane his omnibus nominibus nullus est cibus ad reficiendum adeo accommodatus. Videre tamen debes vt coqui possit, non enim est tam coctu facilis quàm bonus, ac proinde extenuatorum & debilium refectionem, a gallinarum aut caponum carnibus rectius inceperis. Quæ respiciens Galenus. 7 methodi. cap. 6. ita scripsit. Porro omnium quo nouimus ciborum, maxime nutriens suilla caro est. Verum non æque ac prædicta concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassumq; generat. Alioqui neq; alio esse habitu pót, quod in summo sit nutriens. Quippe adhærere debet, & firmiter affigi non autẽ præ tenuitate diffluere. Non tamen ad propositum affectum vti hac conuenit. Si enim nutrimentum ipsum seipsum concoqueret, ac in partes digereret, proculdubio maximè nutriente cibo esset opus. Verum quoniam non aliud est quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est ipsum sibi & nutrimentum attrahit & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, ad duo nimirum nobis in opportuno cibo eligẽdo spectandum esse dictat. vnum ipsius cibi naturam, alterum vires suas proprias insitasque. Itaque ex his illud patet, neque planè quod maximè nutriat optimum esse ijs corporibus quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facilitas non est, neque etiam quod facillimum cócoctu est, cum scilicet ipsum nequeat maximè esse nutriens. Cùm igitur hæ indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omnino obliuiscaris, sed vtriusque memor quoad licet vtrumque misceas. Hæc Galenus, quæ ego maximæ probo. Quapropter Hippocrates meminit suillæ vt per sese optimi cibi, ad refectionem, non tamen vt quo vtendum omnibus sit qui refectione indigent. Quapropter cum dicit Hippocrates, cum autem iam conciderint offerre suillam assam, intelligendum videtur, cum conciderint carnes, & extenuatum corpus fuerit, non autem vires. Nam si hæ etiam conciderint, rectius incipietur, ab ouis, & gallinaceis pullis, quamquam

quam in his quoque procedetur rectè vſque ad ſuillam. Quapropter ſi placet magis, vbi dicit, cum autem conciderint intelligere & carnes & vires (videtur enim hic referre omnia quæ prius intelligerat cum diceret, ſimiliter enim totum concidet) intellige quaſi ita diceretur, cum autem iam conciderint hæc, offerre ſuillam aſſam, adhibita diſtinctione an mox ſuillam dare debeas, an poſt aliquos cibos. Quæ diſtinctio ex facultate eius qui reficitur, debet accipi. Sed dubitabis, cur cum extenuationem facere iuſſerit, motu vehementi & cibis leuibus, refectionem facit ſolum cibis craſsis, ac non potius duobus etiam prioribus contrarijs, otio & cibis? Certe quia non vt motus nimius extenuat omnes, ita otium merum omnes facit craſſeſcere, ſed vt nuper diximus, plurimos etiam facit mareſcere, ex accidenti: porro quia eos ipſos craſsiores reddit, non bene & vt expedit craſſos facit, ſed pingues, & excrementoſos. Quapropter nullis merum otium conſuli oportet ſed omnibus exercitationem, maiorem quidem aut minorem, vt cuiuſque eſt natura & affectio: Atqui hoc ſiue extenuare, ſiue ſeruare, ſiue reficere velis hominem. Nam extenuantur omnes motu nimio tutius quàm quiete, ſeruantur & reficiuntur motu moderato, qui ad conficiẽdos cibos ſit ſatis: & eſt quidem alijs maior alijs minor, & moderatus, & immoderatus. Agi ergo debet extenuatio motu nimio, & exiguo cibo, refectio motu moderato, & cibo pluri: conſeruatio vtriſque moderatis. His dictis ſcribit ſignum procedentis iam refectionis, quod planè contrarium eſt ſigno extenuationis. Ijs enim qui extenuantur, cõtrahitur corpus, & concidit ac defloreſcit: ijs qui iam replẽtur, contra, floridum fit, hoc eſt mediocriter tumens & niteſcens, ac viuidum colorem habens. Hoc enim multi & boni iam ſanguinis eſt.

6 *IN exercitationibus ſignum, ſudor fluens guttatim, qui exit velut ex canalibus, aut concidentia ex eleuatione.*

HAEC verba videntur huc errore reiecta, cum forent ſcribenda poſt illa, detractionis ſignum, eandem diei

horam

horam obſeruare, repente enim contrahitur. Illa enim verba continebant ſignum detractionis ex hora cibi accipiendi; hæc continent ſignum aliud ex exercitationibus. Cum enim iuſſiſſet Hippocrates detractionē facere exercitatione, & cibis, congruens erat mox ſigna detractionis apponere, ex cibo & ex exercitatione. Scribit itaque ſignum quo agnoſcas exercitationem detractoriam: illud autem eſt, ſudor exiens guttatim vt ex canalibus, aut concidentia ex eleuatione. Nimirum motus tantum dicitur is quo corpus neque ſudare incipit, neque laſſari, neque intumeſcit: exercitatio autem ſalutaris, & conſeruans, quæ ducit vſque ad laſſitudinem mediocrem, & ſudorem, æqualem, vaporoſum, & ad tumorem & ruborem quendā partium, & tunc dimittitur: labor verò potius quam exercitatio, & defatigatio, ſeu exercitatio detractoria, eſt, quæ producitur vſque dum ſudetur inæqualiter, grandioribus quibuſdam guttulis, velut ex canaliculis erumpentibus, & quaſi colliqueſcentibus iam carnibus, & vſquedum, eū tumorem quem exercitatione comparauerant carnes, labore confectæ deponant. Quod quidem vocat nunc concidentiam ex eleuatione; concidentiam ſcilicet carnium, ex ea elatione, ſeu intumeſcentia, quam comparauerant. Eſt igitur ſignum detractionis in exercitationibus, ita ſudare, aut concidere, eius qui exercetur, vultum, cùm, incipiente exercitatione, intumuerit. Qui vero eouſque ſe exercet, defatigatur. Quare niſi cum animus eſt corpora extenuare, faciendum, vt prius ab exercitatione quieſcat, iuxta illud. Vbi laſſari cœperit corpus, quieſcere ſtatim remedium eſt. Qui autem extenuari velit, ne quieſcat, vſquedum dicta extenuationis ſigna appareant.

7 *MVlier quam primò in Cranone curaui. Lien natura magnus, febres, ardens, perrubra, ſpiritus decima die, ſudor plurimus ſuperius, verùm & inferius decima quarta die.*

Adeo breuis, imo, vt dicam melius, mutilata eſt hæc narratio, (ſiue id fecerit Hippocrates, ſibi ſoli ſcribens, ſiue

siue quæ desiderantur detraxerit vetustas) vt neque quid actum esse narret, possis intelligere, neque vbi intellexeris aliquid vtilitatis capere, vt & Galeno etiam visum est. Proinde prætereo.

8 *Minus ijs qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, si febre correpti sunt, vt opinor, fiunt recidiuæ.*

Non fieri recidiuas benè ac perfectè solutorum morborum est, fiunt enim ex ijs quæ relinquuntur in morbis. Dicit igitur Hippocrates eos qui laborant grauedine aut raucedine ex capite, melius ac perfectius liberari, superueniente febre quam aliter. Quod quidem eadem ratione fit, qua qui conuulsione tenentur, febre liberantur: coquit enim succos crudos, & siccat humectatas partes. Absumit certè semper succos, omnis febris, & suam ipsius causam conficit, verum ad nullos affectus adeo vtilis est, vt ad eos qui ex succis crudis pendent. Hi enim vt qui crudi sunt, possunt calore emendari, reliqui, vtpote iam cocti, nil aliud possunt quam putrescere. Quare maiori cum periculo tẽtatur eorum consumptio per febrilem calorem. Grauedo & raucedo, ex pituita plerumque est, ea præcipuè quæ est ex capite. Nam & ipsum caput natura pituitosum cum sit, talibus morbis est opportunum. Raucedo aliquando fit ob caput, aliquando ob totum corpus; grauedo, capitis semper est passio, sed non semper in eo est primaria, sed fit nõnunquam recipiente capite aliunde. Quæ ob primariam passionem capitis fiunt grauedines, & raucedines, duabus causis curantur febre, melius quàm reliquæ, & quia pituitosiores magna ex parte sunt, & quia totius corporis redundantiæ, & cacochymiæ, magis cedunt missioni sanguinis aut expurgationi. Ob hæc dicit, ijs, qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, minus fiunt recidiuæ si febre correpti sint.

9 *Omne suppurans est sine recidiua. Hæc enim concoctio, & crisis simul, & abscessus est.*

ἀντίστροφον,

ἀνυπόστροφον, id est, fine recidiua; dici intellige, nō quòd recidiuam omnino non poteſt habere, ſed quòd raro habet. Fieri enim poteſt vt in eandem partem tumor præter naturam redeat, in qua per ſuppurationem ſit antea curatus: videmuſque id factum non ſemel, quod pars debilis manſerit, atque ob id redundantes in corpore humores recipiat. Quamquam id perraro, neque niſi cum per intempeſtiuum ſarcoticorum vſum pars nondum ſatis expurgata, curata eſt, alioqui non fit, niſi multo poſt, collecta ſcilicet noua in corpore multitudine, aut cacochymia, vt conſtet iam non eiuſdem morbi eſſe recidiuam, ſed aliũ morbum. Itaque poſſis affirmare, omne ſuppurans quod recte curetur, eſſe omnino ſine recidiua. Erit itaque, fere vniuerſalis aſſertio. Illud ſaltem verum eſſe colligitur, ex ijs quæ Hippocrates hoc loco & alijs dicit, & quæ experimento comperiuntur, ſuppurationem ſine recidiua magis eſſe quàm reſolutionem, hoc eſt rarius multo recurrere breui, tumores per ſuppurationem ſolutos, quam per reſolutionem. Reddit Hippocrates cauſam, dicens, hæc enim concoctio, criſis, ſimul & abſceſſus, eſt. Suppuratio re vera, vt alibi indicauimus, concoctio quædam eſt, dicit verò, hæc concoctio, quaſi non hæc ſola, ſed aliæ etiam ſint morbi concoctiones. Nimirum Hippocrates ſolutiones morborum ſolet concoctiones vocare, vt cum dicit. Vt virtus poſſit durare, donec morbus concoquatur. Ita igitur vtẽte Hippocrates nomine, intelligere poſſis, hæc concoctio, id eſt, hæc ſolutio. Eſt igitur, dicit, hæc ſolutio, criſis ſimul & abſceſſus, id eſt abſceſſus & euacuatio. Nimirum per ſuppurationem non perſanatur homo, antequam humor in ſinũ quendam abſceſſerit, & ſinu rupto euacuatum pus ſit, atq; vlcere multis diebus manante, pars ſ mittens, & primaria morbi illius ſedes, ſit perpurgata. Eſt ergo non tantum abſceſſus humorum in partem quampiam, ſed etiã per eam partem totius corporis, aut partis primario affectæ purgatio. In reſolutione non ita fit, ſed eo ſucco qui in tumorem eleuat diſcuſſo, pars ſubſidet, interim apparatus, ſi quis adhuc erat, interius manente. Quapropter ſuppurationẽ minus reuerſiuam eſſe quam reſolutionem, verum ſit, ſiue de reuerſione ipſius tumoris intelligas, ſiue alterius prioris morbi, qui eum pepererit abſceſſum. Velut ſi ex febre ali-

qua laboriosa tumor præter naturam homini eruperit, liberior erit à redditu febris & tumoris, si suppuratione curetur, quam si resolutione. Si enim rupta suppurationis vomica, est parti primario affectæ, pro emunctorio, seu, vt dicunt, vulgo pro fonte, liberabit non tantum à secundario, sed etiam à primario affectu. Huc accedit quod suppuratio nō potest esse curatio fallax, vt resolutio. Sæpe enim tumor subsidet, quasi resolutus, succus tamen verè resolutus non est, sed retrocessit: quo casu constat paratam esse recidiuam, vtpote manente interius causa. Hæc saltem deceptio non potest contingere per suppurationem: in pus enim mutatus iam succus, & in sinu collectus haud quaquam poterit retrocedere, sed necessario euacuabitur sensibiliter, nisi omnino sit perpaucus, vt resolui possit. Simile quiddam euenit in fluxionibus, seu partium quarundam cacochymijs, vt grauedine, aut raucedine; atque adeo & in febribus, omninoque in morbis quibuscunque pendentibus ex succis. Illi enim omnes habent solutiones quasdam dictis analogas, atque ita hæc sententiola ad omnes morbos pendentes ex materia rectè transfertur. Nam & coryza aliquando videtur euanescere insensibiliter curata, aliquando non sine copiosa crassorum, & puri quadam ex parte similium, emunctione: febrem quoque videmus sæpe citra concoctionem materiæ, & euacuationem desistere, quasi insensibiliter resolutam, plerumque autem cum euacuationibus, quas concoctio antecessit. In his omnibus plurimum potest ad securitatem, & ne recidiua fiat, per suppurationem liberari. Dico autem inflammationem per propriè vocatam suppurationem: coryzam per emunctionem crassorum; raucedinem, per excreationem, nephritidem, per mictionem excrementorum: & alia huiusmodi. Febrem verò per hanc aut illam euacuationem, post quam apparuerint sedimenta, quorum generatio ex morbi materia, velut suppuratio quædam est. Igitur omnes hæ morborum solutiones, quæ curationi phlegmones per suppurationem sunt analogæ, securæ magis sunt à recidiuis, quam reliquæ euanescentiæ: quia per illas maturationes simul & euacuationes copiosæ fiunt, & corpora perpurgantur, abitque simul cum ipsis morbis etiam apparatus morbosus, per has, non ita: sed aut coniuncta solum vocata causa

consumitur,

consumitur,manente ea quæ vocatur antecedens, aut ne ea quidem tota,sed pars eius latēter in partem quampiam abscedit,vnde rursum mota,morbum reducit. Sed dices, videri Galenum atque cum eo alios omnes,medicos & chyrurgos,his repugnare, quandoquidem præferunt resolutionem suppurationi,tanquam potiorem solutioni modum:neque profecto sine ratione, quia resolutio est morbi sublatio, suppuratio verò est cōmutatio cum alio morbo. Quanto igitur præstantior est solutio morbi permutatione,tanto resolutio suppuratione: est autem quæcunque solutionis species tanto securior à recidiua,quāto præstantior,est igitur & resolutio securior quam suppuratio, alioqui quis nō eligat sibi securiorem curationem? Vt hæc controuersiola decidatur, scire oportet, resolutionem & suppurationem,eiusdem morbi curationes esse,verum suppurationem resolutione esse auxilium maius & posterius. Nam exiguæ inflāmationes,& ex tenui succo pendentes,resolutione curantur,maiores verò,& ex crasso,non possunt nisi suppuratione:Maius igitur remedium est suppuratio, quā resolutio:qua propter accidet ijs quod alijs omnibus auxilijs,vt minora quidem & pauciora meliora sint,quàm maiora & plura,si sufficiunt.Nunquam etiam Hippocrates ad auxilia maiora venire volebat,nisi cum minora non essent satis.Rectè igitur vel hac sola causa dicitur,meliorem esse resolutionem suppuratione,quia minus est auxilium, & ob id cum minori molestia,& læsione peragitur. Verū quia non omnibus inflammationibus est satis, si quando, in his quæ,ob magnitudinem aut succi crassitiem,videbantur suppuratione indigere,resolutio facta videatur,parum est secura solutio,minor enim quàm pro morbi magnitudine aut contumatia,quare ei solutioni meritò non fiditur vtpote quæ præter rationem contigerit.Hoc idem habent omnia alia auxiliorum genera quæ minora meliora, quæ maiora magis sine recidiua sunt. Nō enim curari debet ferro nisi quod non cedit medicamēto,neque igne,nisi quod non ferro.tamen curata igne sunt minus reuerti quā quæ ferro,& hæc quàm quæ medicamento,omnes chyrurgi fatentur.Ita igitur,resolutio melior est suppuratione, suppuratio verò minus reuersiua.Quod si Galenus(vt proposito argumento respondeamus)ponit in bonæ indicationis ra-

tione securitatem, censens eam securiorem quam meliorē ego quoque idem concesserim, non quidē simpliciter, seu genere meliorē, sed quæ sit huic melior. Non enim si quis dicat vniuersim meliorem euacuationem esse fluxum sanguinis ex naribus quam ventris profluuium, teneatur statim concedere in quocunque etiā esse. Ita quidem resolutio genere melior est suppuratione, non tamen etiā in quo cunque, nam in eo qui suppuratione indiget, non est resolutio melior, sed deterior, eidemque minus secuura: itaque est genere melior & minus secura, ad singulos verò, cui melior eidem & securior. Simile quiddam ei quod de inflammationibus dictū est euenit, & aliorū morborū, qui pendent ex causa, solutionibus. Sæpe enim febris putrida ex adeo pauca pendet materia, vt sine manifesta euacuatione, neq; materia cocta, sed dissipata, & propriā cōstitutionē nō expectās, soluat insensibiliter. Quæ solutio optima quidē & est facillima, verum raro secura, quia perpaucæ sunt febres ex tā pauca pendentes materia: ita etiā pleuritis vera sine vlla excreatione cessat aliquando, quod sit tam exigua vt solis cedat fomentis, perrarò autem fuerit secura ea curatio: in coryza & raucedine, & omni alio morbo euenit perinde. Quare non in vno aut altero, sed in omni iā morbo verum sit quod Hippocrates dicit, omne suppurans sine recidiua esse.

10 *QVibusdam cum Venere vtuntur inflatur venter, vt Damagoræ: quibusdam autem in his strepitus, vt Archesilao.*

PAVLO infra, in hac eadem sectione, occurret oratio alia, quæ hoc idem continet, & apertius explicat, quod Damagoræ & Archesilao accidebat. Quare illam oportet huc transferri, vt hæc intelligatur. *Illa* ita habet. In accesionibus sunt qui strepitum emittunt, vt Archesilaus: quidā verò accessuri horridi fiunt, ac rugosi: alij autem cum accesserint, inflantur ventre, vt Damagoras. In ea oratione, constat accessus vocari idem, quod hic Venerea, ipsos scilicet coitus, seu congressus cum fœminis. Constat quoque, cōueniteq; inter omnes interpretes, illud nomē strepitus, quo hic

hic vtitur,& verbum,ſtrepitum emittere,quo illic,ſignificare emittere flatum ex ventre cum crepitu. Damagoræ igitur contigit,cum coiſſet inflari ventrem. Archeſilaus autem inter coeundũ emittebat flatum cum crepitu, atq; vt ſignificaret hoc,dixit Hippocrates,quibuſdam in his(hoc eſt in ipſis Venereis)ſtrepitus. Itaq; dicit vtentibus Venere flatum augeſcere,idq; non omnibus eodem tẽpore, neque eodẽ modo,ſed quibuſdã cũ vſi ſunt,quibuſdã cũ vtũtur alijs cum iam inſtigantur ad Venerẽ: rurſum horũ quoſdam ob flatum intumeſcere ſecundum ventrem, alios ob flatum toto corpore delatum rigere alios emittere flatum cũ crepitu. Neq; ſane dicit Hippocrates hæc accidere omnibus vtentibus Venere,ſed quibuſdam: neque ſolum hoc ita accipiendum, quod & ſi omnes ob Venerem lædantur modo aliquo horum,quibuſdam tamẽ hoc: quibuſdã illud quibuſdã aliud accidat, ſed quod non omnes aliquam harũ læſionum contingant,ſed plurimi nihil patiantur horũ, alij autem quidam lædantur modo aliquo horum. Quidã (vt Galenus narrat) veterum interpretum,cenſebant hęc dici non de omnibus qui Venere vtuntur, ſed de ijs qui primum incipiunt hircire,& Venere vti. Videntur huic interpretationi fauere verba quædam,quæ paulò infra ante nũc citata ſcripta occurrent. Ita enim legitur eo loco, Cum Venere vti incipiunt, ſanguinis profluuio laborant,in acceſſionibus ſunt qui ſtrepitum emittunt vt Archeſilaus. Cæterum experimento conſtat,neque omnes qui primum incipiunt vti Venere lædi aliquo modo horum,ſed quoſdã fortaſſe. Cum igitur non omnium qui Venere vtuntur,ſiue primùm ſiue poſterius,ſint dictæ læſiones, ſed quorundam erunt eorum qui parati ſint ita lædi: velut ab alia quauis procathartica cauſa læduntur,qui parati ſunt ab ea ita lędi vt à ſole,& labore febricitant, non omnes,ſed qui parati ſunt febricitare. Igitur oportet definiamus,qui ſint parati ita lædi à Venere. Illi certè ſunt qui flatuoſi,cuiuſmodi maximè ſunt hypochondriaci, qui ob hoc ipſum dicuntur à medicis laborare morbo flatuoſo. Hi vt Galenus & Ariſtoteles perhibent libidinoſi ſunt, vſu tamen Veneris lædũtur & fiunt flatuoſiores. Vt ſint libidinoſi facit flatus, nam diſtendit pudendorum meatus,& ſemen facit magis pruriẽs. Eandem ob cauſam interdicitur ijs qui priapiſmo laborant

aut gonorrhea, vsus leguminum, & rerum flatuosarum: vt verò lædantur à Venere facit inopia naturalis caloris, qua laborant. Refrigerantur enim plus etiam quam alij, quia simul conflatu vitalis spiritus effluit illis abundantius: fiunt ergo meritò flatuosiores. Huiusmodi ergo censere consentaneum est esse eos, quibus accidant, quæ his orationibus continentur, ac præter melancholicos hypochondriacos, alios etiam omnes, qui vtcunque sint flatuosi. Nō enim omnes flatu abundantes, sunt hypochondriaci: & si hypochondriaci omnes flatu abundent. Euenit autem hic dubitare, an hoc quod dicitur ita habeat, an scilicet hypochondriaci lædantur vsu Veneris: videntur enim iuuari potius, quod si iuuantur, non fiēt flatuosiores, sed potius subleuati à morbo, & minus flatu cruciabuntur. Iuuari verò multos melancholicos Venere constat, si quidem vt dicit Galenus 6. de loc. affect. retentione seminis fiunt multi me„ lancholici: qui seminis excretione necessariò iuuantur. „ Exemplo est quidam cuius ab eo loco Galenus meminit „ dicens, quidam vxoris mortem lugens, & a concubitu, quo „ antea fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, ac ne „ exiguum quidem cibum concoquere potuit. Vbi verò se ip„ sum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitū ex„ citabatur: mœstus etiā apparebat, nō solum has ob causas „ sed etiā (vt melancholici solent) citra manifestam occasio„ nem. Verum hic ad pristinam cōsuetudinem rediens, quā „ celerrime liberatus est. Igitur haud dubie multis melāncholicis, siue sint hypochondriaci, siue secu, Veneris vsus est salutaris, quibus scilicet ex corruptione seminis morbus ortus est. Alia etiam ratione dicit Galenus hypochondriacos videri subleuari vsus Veneris, quod scilicet excernantur flatus cum semine, & ipso congressus calore discutiantur, detrudanturq; ex hypochondrijs: subleuantur ergo hāc ob causam, vt & ructibus subleuari antea in hoc ipso sermone diximus: videt̄ ēt accedere alia causa ex voluptate Venerea, cum enim melancholici mœtu & mœsticia maximè affligantur, euenit voluptate reddi alacriores, atque adeo melius habere. Tot igitur causæ sunt quibus quis sibi persuadeat, melācholicis Venerem esse causam salubrem, alioqui enim videtur esse aduersissima, quia est refrigerās & siccans, & exhaurit spiritus: illi verò sunt frigidi & sicci, „

ichorosi

ichorosi & flatuosi,& bonorum spirituum inopes. Certè ij qui ob retentionē corrupti seminis facti sunt melancholici, siuè hypochondriaci, siue nō, nec dū admodum sunt iā facti debiles in essentia, haud dubie iuuabuntur vsu Veneris. Nam morbos ex repletione sanat euacuatio, cū excernuntur qualia oportet, hoc est propria cuiusq; morbi materia & causa: alijs verò omnibus melancholicis noxia est. Venus, nisi forte admodū moderata & rara, nondū debilibus: his enim nō qđ propriè materiæ sit vacuatio vt prioribus, sed ob posteriores causas, ob flatus inquam aliquam discussionem, & ob alacritatem poterit leuamen quoddā afferre, sed neque id magnum vt prioribus, neque certe durauerit, siquis leui illo solatio allectus perstet Venere vti, recidet enim in longè maiorem noxam, ob refrigerationē, siccationem, & spirituum exhaustionē. quod siqui horum sint iam in essentia debiles, quales sunt eorum multi, nō tātum à multa & longa sed à quātulacunq; Venere lædentur, neq; vero solū posterius, sed mox ab ipso cōgressu sentiēt sese læsos esse, & deterius habere. Notæ autem vtilitatis à Venere ortæ, sunt, facilior spiratio, alacritas animi & corporis, promptiorq; ad omnia sēsus: noxæ aūt cōtrariæ. Porro qđ hac oratione ab Hippocrate dicit, vtrisque euenire possit, & ijs inquā quibus Venus vtilitati est, & qbus dāno. Nā his accidēt tumor flatuosus vētris, aut excretio cū crepitu, aucto flatu ob naturalis caloris extenuationē (& hi q̃dē periclitantur fieri ex multa Venere tympanitici: præcipue quibus flatus retinetur, & inflat ventrē) illis vero accident excreto flatu, aut ex hypochondrijs deorsum truso. Nimirū calore & motu euenit, flatum qui in intestnis erat extenuari, & extrudi. aut qui in hypochondrijs ad hypogastriū detrudi. Sunt igitur hæc symptomata Veneri succedētia, notæ flatuosæ naturæ, aut dispositionis: per se verò neq; bona neq; mala, sed neutra, in genere eorū, quæ aliquando cum malo, aliquando cū bono hominis fiunt: quia aliquādo fiunt materia aucta, aliquando vacuata, aut reiecta ab hypochondrijs. Bona autē an mala fuerint, agnosces eisdē signis quibus agnosci diximus, læsus ne sit homo qui vsus est Venere, an adiutus. Cōstat ex dictis deteriorē dispositionem significari tumore ventris a coitu, quam excretione flatus in ipso coitu. Quia crassioris flatus & debilioris ex-

pultricis est,abscedere quam excerni:hoc verò expultricis fortioris, & flatus tenuioris. Atque ita crepitus, vt leuior passio in ipso congressu fit,tumescentia autē vētris,vtpote passio maior,non vsq; dū calor ipsius cōgressus cōquieuit.

11 *FLatuosum causa simul est alatis,etenim sunt flatuosi.*

In aliquibus codicibus legitur non πτερυγώδεσι, id est,alatis,sed πιτυρώδεσι, id est furfurosis,& euenit hæc lectionum differentia a Gal.quin & a Dioscoridis seculo vt constat ex Gal.verbis. Mihi vero placuit sequi hanc lectionem,quia sensus quem reddit confirmari potest experimēto. Nimirum furfurosos flatuosos esse,neque experimento neque ratione constat,alatos vero, eos inquam qui sunt angusto pectore,& eminentibus humeris, & ob id parati ad hæmopthoycas passiones,&ad pthysim,flatuosos esse Gal. testatur, esse sibi experimento cognitum,& consonum rationi. Nimirum angustia thoracis,vt in arte medicinali dicitur, cordis significat frigiditatem, cum vero in homine cor sit quod est primo ac summè calidum,eo frigidiori,necesse est totum corpus frigidius esse, & flatuosum. Flatum verò paratum esse dirrumpere vasa,& commouere fluxiones,atq; ob id hæmoptoycam passionem, & pthysim facere,libello de flatibus dissertè admodū docetur. Dicit ergo alatos non solùm ob eam figuram, sed etiam quia sunt flatuosi, solere dictis morbis corripi, esseque συναίτιον quasi diceres concausam, hoc est simul cum ea figura, causam esse flatum, talium passionum.

12 *FRigidum valde venas frangit, & tusses ciet, vt nix & glacies. Constrictiuum autem vt pherea, & gongronæ, causa autem simul & duricies.*

Pherea, interprete Galeno in commentario huius loci,& libello absoletarum vocum Hippocratis sunt lōgæ sub auribus grandulosæ eminentiæ,quales satiri habere finguntur. Gongrona est quæ vocatur bronchocele, id est, gutturis ramex, est eminentia quædam magna& rotunda in collo,ea scilicet quæ barbaro nomine vocatur boxium.

Nihil

Nihil continet aliud hæc dictio, quam quod in aphorismo sectionis quintę vbi dicitur frigida qualis nix & glacies pectori inimica, tusses mouent, & sanguinē, & destillationes: Rursum alio aphorismo, Cutem obdurat & dolorē insuppurabilē facit. Hoc idē est quòd nunc dicit, adijciens quædam quæ ad illa pertinent, vt non sit vlla melior ratio interpretationis, quam coniunctis ambobus locis. Nimirū quia sanguinem commouet & destillationes, & pectori inimicū
, est, frangit venas, & hæmopthoycas facit, passiones, & ob
, hæc ipsa tusses ciet. Quia autem cutem obdurat, & suppurationes (eadem ratione & resolutiones) prohibet: ac præterea quia fluxiones ex capite cōmouet, facit pherea & gōgronam, destillantibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis indissolubiliter hærentibus, & firmatis in partibus. Iuuat autē horum generationē naturalis cutis duricies, quod vt doceat, dicit, causa autem simul & duricies.

13 *Post mictum concretio, in pueris præcipuè, nunquid quia calidiores.*

σίναγμα, id est concretio, interprete Galeno libello absoletarum vocum, significare potest apud Hippocratē aut concretionem quandam, aut appendiculū, aut sedimentum vrinæ, aut tofum. Atque hoc vltimum dicit Galenus melius esse intelligere sexto Epidemiarum, hoc scilicet loco. Testatur enim Galenus in huius dictionis cōmentario, nullo alio loco se inuenisse hoc nomen, præterquā in septimo epidem. quem librum haud opinatur Galenus Hippocratis esse. Suspicari itaq; possis, dicere Hippocratem vrinam puerorum, paulò postquam sit micta, concrescere, aut conturbari, vel appendiculū sedimentumve fieri solere in vrinis, secretione aut concretione facta, partium crassarum, præcipueque id fieri in puerorū vrinis. Atqui possit videri sensus hic, facilis & verus. Dicitur enim in libello de vrinis, qui nomine Galeni circunfertur, puerorum vrinas multam & crassam subsidentiam habere, ob eorū voracitatem, & inordinatos motus. Possis itaq; interpretari Hippocratē hoc idē nunç dicere, concrescere, s. vrinas, aut ipsas totas, aut partes in eis crassiores seorsum (vtrumq; enim euenit) dubitanter vero eum dicere, an quoniā calidiores? Opinari

enim varia licet de causa, atq; aut in voracitatem & inordinatos motus id reijcere, aut in calidiorem naturam, præcipuè si nomine concretionis intelligatur appendiculum, aut sedimentum: fiunt enim hæc concoctione. Sed vrina tota crassa, & quæ perturbetur cito, in voracibus est caloris. Frigidæ enim naturæ voracium hominum reddunt vrinas tenues, albas, & summè crudas. Iuxta has interpretationes pertineret quidem hæc sententiola ad differentias & causas vrinarum neque certè haberet quidpiam improbabilitatis. Sed satius sit eam sequi interpretationem quam Galenus sequutus est, aliosq; omnes interpretes sequutos dicit, videlicet agere hic Hippocratem de calculorum in vesica generatione, qui morbus pueris est familiaris, vt tertio ẽt aphorismorum dictum est. Generantur.n. lapilli qui mictu reijciuntur, partim in renibus partim in vesica. Pueris quidem fiunt in vesica frequentius, adultis, in renibus. Causã qua pueris fiunt in vesica, dicunt medici, esse eorum voracitatem: qua senioribus in renibus duritiem renum, & angustiam viarum, & debilitatem expultricis. Sed cur pueris nõ affert voracitas calculos etiam in renibus? An ob mollicie laxitatemq; viarum, & expultricis robur? Cur hæc eadem non eos liberat a calculis etiã vesicæ? Rursum cur strictura viarum, & durities partium, & debilitas expultricis, non afferunt vesicæ calculos etiam senibus? Hippocrates videtur insinuare, causam esse in calore intensiori. Verum si hæc esset causa, videntur iuuenes, qui non sunt pueri minus calidi, calculis, vesicæ non minus laboraturi, quam illi. Porro pueri laborarent calculis renum, non minus quam vesicæ. Non enim minus, sed plus etiam illi concrescunt calore. Non igitur hæc est causa, aut saltem non hæc sola, sed aliqd aliud oportet adijci dictis causis, quod ego addã, hinc exorsus. Vtrobiq; & renibus (inquam) & in vesica, gignuntur lapides ex crassis velut fæcibus, quæ cũ vrina descendũt, hærentque in via, velut ex crassioribus aquis generantur tofi in aquæ ductibus. Materia itaque est crassum, crudum, aut fæculentum: efficiens autem causa, calor partium. Cũ enim nulli tales lapides calore liquentur, calore concretos esse omnes, constat. Non tamen proinde fit, vt sit semper calida intemperies in loco, vbi generantur lapides, nam vbi magna est materiæ aptitudo, exigua faciẽtis causæ vis est satis

atque

atque ita vbi crassum & lentum est quod in vrinæ vijs congeritur, solus ille calor est satis ad concretionem, sine quo non possunt viuentium partes consistere, velut aliquando etiam ob calidam intemperiem concrescunt, quæ alioqui non concrescerent, quòd non adeo ac priora essent concretioni idonea. Igitur gignendorũ lapidum duplex est causa, calor maior, & pluris crassæ materiæ detentio. Vt plus materiæ detineatur, causa est, quòd plus descendat cum vrina, aut quòd via sint angustiores, aut expulsio agatur debilius. Calor renum quam vesicæ maior est, in omni & ætate, & sexu, puerorum verò & iuuenum æqualis, & vtrorumque maior quam senum. Quare hac ratione pueri & iuuenes æquè essent calculosi, & vtrique magis renibus quam vesica, & vtrique magis quam senes. Verùm senes colligunt maiorem copiam succorum crudorum, ob impotentiam coquendi, qui descendunt illis abundantius ob exiguam discussionem, quæ illis est omnibus, & ventris siccitatem, quæ eorum multis! sunt etiam vijs angustis, & debili facultate expellendi. Ob quæ omnia, necesse est magis calculosi sint quam illorum vtrique, & in renibus magis ob eorum angustiam naturalem. Puerorum vrinam, & si video medicos, omnes fere, ita affirmare, ego non existimo esse sordidiorem, & crassis crudisque magis abundare secundum naturam, quin potius minus perturbatam, & limpidiorem, quia & si sint voraces, habent tamen aluos laxiores, & discussionem per corpus totum longè maiorem. Quorum illud facit, vt maxima pars crassorum & incoctilium per aluum anticipet descendere: hoc, vt reliquum insensibiliter discutiatur, cum vrina vero descendat non adeo multum. Habere vero hoc ita, præter dictam rationem, cognouit experimento vel vulgus hominum, qui puerorum vrinam, vt tenuiorem & limpidiorem, ad innumera opera requirunt. Hac igitur causa multò minus calculosos esse euenit pueros quam alios omnes, atque re vera renibus tales sunt. Verum habent quandam insignem occasionem colligendi calculos in vesica, ob quam alij omnes, colligunt plures: ea est in languida expulsione. Nam expulsio renum est merè naturalis, & ob id in pueris, est, non minus vehemens, quam in alijs vllis; vesicæ vero expulsio habet plurimum animalis: vtimur

mur enim ad mingendum musculis abdominis, & præterea musculo quodam magno qui a vesicæ ceruice producitur per totum colem, multis fibris velut digitis vtens, quasi mulgens, vt vno perpetuoque impetu exeat vrina. Pueris animalis facultas est debilissima, atque propterea minori impetu mingunt quàm viri, quo fit vt eorum vesica nunquam mingendo perpurgetur, sed semper fiat illis post mictum concretio, hærentibus vrinæ fœcibus circa eius osculum: non aliter atque concrescere solent sordes, & arenæ in matulis, ac multo magis in vasis angusti oris, cùm non effunditur liquor magno impetu, sed paulatim aut languidè. Hanc ob causam, & si puerorum vrina sordidior non sit, magis tamen illis fit concretio in vesica post mictum, quia id sordium quod est, ob languidum vrinæ motum hæret, neque cum illa exit, sed congeritur: in renibus non ita, hi enim vt qui naturali expultrici, quæ in pueris est fortissima, expurgantur, facilè se ab omnibus expediunt accedit mollicies partium, & amplitudo viarum, vt ad proprij corporis magnitudinem. Eadem ratione qua pueri, periclitantur calculum in vesica gignere, qui dysuria aut stranguria laborant, quòd scilicet debiliter mingant, quod Ferdinando a Mena præceptori meo, qui etiam ante me fuit Philippi secundi medicus cubicularius, postquam & ipse Compluti primariam cathedram multos annos fœlicissimè rexerat, contigit. Cui post mortem exciſſo solidissimus lapis, plus quam septem vncias pendens, extractus a vesica est. Hinc multos ante annos renum calculo laborauerat, vt sit verisimile, inde detrusum esse lapidem qui vesica hærens, stranguriam fecerit, ac per eam se ipsum in tantum auxerit incrementum: quod & in senibus omnibus censeri debet qui cùm antea laborauerint morbo renum, nunc laborant vesica. In quibus verò stranguria est, cùm nullus morbus renum antecesserit, timeri etiam lapis vesicæ debet, non qui descenderit ex renibus, sed illic ob languidum mictum congestione genitus sit. Nam fit post mictum concretio in omnibus, qui quacunq; causa languide mingunt, fit verò id in pueris (& in senibus quidem, nunc verò de pueris est sermo) quia naturale est his languidè mingere. Addidit verò Hippocrates num quia calidiores, recte sane dubi-

dubitandi particula vtens, vt insinuaret, esse quidem aliqua tenus causam in calore, non tamen omnino, sed in omnib. ijs quæ dicta sunt.

14 *Figuræ subleuantes maximè. Vt qui sarmenta implectebat, & contorquebat, præ doloribus procumbens; arripiens paxillum, & summo infixo adhæsit, & subleuatus est.*

FIGVRAM vocat semper Hippocrates corporis positum, vt quòd stet, sedeat ac decumbat, pronus, aut supinus, ex porrectis cruribus, aut contractis, aut rei alicui incumbat. Quantum posit figura commoda, aut incommoda, prodesse aut lædere, Hippocrates docuit dissertisime libello de medicatrina, & de articulis: nunc verò vno quodam exemplo indicat. Dicit, figuræ subleuantes maxime. Hoc est figuræ aliquando plurimum possunt ad leuandos dolores: vt euenit, quendam rusticum, cum de more sarmenta contorqueret & implecteret, dolore quodam ingenti corripi, adeo vt præcumbere cogeretur, qui paxillum arripiens, & velut infigens eum sibi, adhæsit eius extremo fortiter, & subleuatus est. Galenus suspicatur eum dolorem fuisse manus, ego verò crediderim fuisse dolorem aliquem ventris ex flatu: tales enim dolores solent subleuari compressione forti, & corporis iactatione, ac mutatione figuræ, quia hinc inde pulsus flatus, minus in parte nocet, & tandem expellitur. Ego ipse soleo hoc dolore teneri, & nulla in re maius solatium inuenio, cùm causa admodum firmata non est. Et velut natura ipsa docti, quicunque dolent parte aliqua, pugno sibi eam præmunt, nisi cùm phlegmonosus affectus doloris est causa.

15 *Qvem ex Oritypia iuxta pontem, vidi ego iactantem crura, tibiam alteram minimè extenuabatur, fæmora autem valde. Vrinæ, & genitura non retinebantur.*

Qua

16 *Qvæcunque alatæ naturæ costarum ob impotentiam occasionis in fluxionibus malignis, siue excretio sit siue non sit, malum.*

ALATOS natura paratos esse ad tabem dictum est libro tertio, nunc huius rei causam reddit, & periculum exagerat, dicens, tales homines periclitari a fluxionibus malignis, idque siue tussiendo excreetur materia, siue non, sed insideat immoreturque in pulmone. Occasio, Galeno interprete, vocatur Hippocrati causa in genere eius quæ dicitur Aristoteli vnde motus. Referri potest illud, ob impotentiam occasionis, ad alatas naturas, quasi dicatur, alatas naturas costarum quæ fiunt ob impotentiam occasionis: aut ad fluxiones malignas, quasi diceretur, in malignis fluxionibus, quæ fiunt ob impotentiam occasionis. Primo modo impotentia occasionis fuerit, impotentia facultatis formatricis, quæ corpora nostra dilatat, & naturalis caloris, quo illa vtitur: secundo modo intelligetur occasionis nomine pars primario affecta, & à qua venit malum, velut in illa oratione libri secundi sectionis primæ, quæ rursum repetetur paulò post, occasiones etiam vnde quis ægrotare incepit, considerandæ. Fluxiones in pulmonem aliquando veniunt ex toto corpore, plerúque autem ex capite, atqui profectò alatis plerunque est debile caput, & excrementosum: perrarum enim fuerit, cum tanta cordis & thoracis debilitate, cerebrum & caput esse robustum. Ob debilitatem ergo capitis fit, vt in eo congerantur multa atq; maligna nonnunquam, ac corrosiua excrementa, quæ destillãtia in pulmones, tabem parere solent, & periclitantur magnopere alati ab his fluxionibus, siue excretio fiat siue nõ. Nam si excretio non fit, hærens pulmoni materia, rodit: si autem fit, per vehementem tussim lancinatur pulmo, & vas aliquod plerunque disrumpitur, atque & si nullum manifestè disrũpatur, si tamẽ vel minima exæsio cœpta sit fieri, tussiendo augetur vlcus inemendabiliter. Itaque alatæ naturæ costarum, id est, qui secundum naturam habẽt id vitium thoracis, vt alati more auiũ esse videantur, quòd sint angustis lateribus, & exiguis costis, ac eminentibus humeris, id quod ob impotẽtiam naturalis caloris in corde fieri

solet,

solet, in fluxionibus malignis, siue excretio sit, siue non sit, periclitantur. Vel secundum aliam enarrationem, quā non probo minus: qui natura sunt alati, a malignis fluxionibus, quæ nascuntur, ob impotentiam membri mittentis pericli tantur, siue sit excretio siue non sit.

17 *Rigores incipiunt, mulieribus quidem magis à lumbis & per dorsum, & tunc in caput, sed & viris posterius magis quàm anterius. Horremus enim externis corporis partibus magis quàm internis, vt cubitis & femoribus. Verùm & cutis rarior, indicat autem pilus: à quibus autem alijs rigent fortassis vlceribus, incipiunt à vasis.*

Hic est aphorismus sexagesimus nonus sectionis quintæ, præter illa verba quæ in calce sunt adiecta: à quibus autem alijs rigent fortassis vlceribus, incipiunt à vasis: quæ Galenus censet vel non esse scripta ab Hippocrate, sed ab alio quopiam, vel non quasi certum aliquid definiente, sed incertum & dubium aliquid, ac proinde cùm in aphorismos reponerentur, expuncta esse. Dictum est enim sæpe multo exactius scriptos esse libros aphorismorum, quàm hos Epidemiarum. Dicit etiam Galenus hæc verba nulli enarratorum fuisse probata, sed omnes ea pro suo quemque arbitratu permutasse, quasi commodam enarrationem habuerint nullam, vt à principio inueniebantur scripta. Et mihi profecto perinde videtur, ac Galeno & reliquis. Nam incipere à vasis illis, etiam rigoribus congruit qui incipiunt à lumbis, & à parte corporis posteriori, & à cubitis, & femoribus. Nam & si in quartana aut tertiana incipiat refrigeratio à lumbis, motus tamen excrementorum, quorum delatio facit rigorem, à vasis incipit, quæ extrorsum pellunt, ea quæ sibi quantitate aut qualitate molesta esse incipiunt, ea verò delata per sentientes partes, rigoris causa fiunt. Nisi fortè ob hæc verba à communi de rigoris causis opinione recedendum sit: quod non video cur faciam. Præterea rigores etiam qui ob vlcera, aut in suppurationem abeuntia tubercula fiunt, in-

cipere

cipere solent à posterioribus, & exterioribus corporis partibus, magis quàm ab anterioribus & interioribus, non minus quàm rigores tertianarum & quartanarum. Cur igitur dicit, à quibus autem alijs rigent fortassis vlceribus, incipiunt à vasis: quasi qui incipiunt à lumbis non incipiant à vasis: atque qui fiunt ob vlcera, aut alias causas manifestas, non incipiant à lumbis? Nihil continere hæc verba vtile, & scitu necessarium, certò mihi videor scire: quid autem suspicer dicam. Ante Hippocratem in incunabulis erat philosophia, nihil erat in ea firmum & certum, sed innumeræ, incertæ quidem illæ omnes, ac velut aniles, circunferebantur de cuiusque rei causis opiniones. Hippocrates plurimum eam produxit, vt erat natura perspicacissimus, iecit firmissima fundamenta, inuenitque principia rerum omnium certissima, calidum, frigidum, humidum & siccum, quæ ab eo receperunt omnes philosophi, qui fuerunt in precio: nam Stoici, & Academici, & Peripatetici. Cum autem Hippocrates haud quaque se totum dederit naturalibus problematis, sed in medicinalibus potius insudauerit, non aliter ac Socrates qui naturalia præteriens ad moralia se contulit, non potuit de naturalium rerum causis tam exactas proferre sententias, quàm posterius Aristoteles & Galenus & qui illos in hunc vsque diem sequuti sunt: sed de his, cum alijs vtcunque sentiens, curauit inuenire omnia quæ ad medicinalia opera essent vtilia, atque ea in re nullus vnquam eius viri, diligentiam pariter & prudētiā, est consequutus. In philosophicis ergo loquebatur quāplurima ad opinionem: in medicinalibus verò nihil quod non haberet exploratissimum, in illis saltem operibus, quæ ille perfecit, vt aphorismorum, & prognostici. Hæc intelligens, desines mirari, quòd tam multa occurrant in ijs quæ nomine Hippocratis leguntur, quæ nunc ab omnibus censentur falsa. Nimirum scripta sunt illa ad opinionem, secundum eas sententias quæ tunc vigebant, nunc censentur antiquatæ. Illud tamen fecit Hippocrates prudentissimè, tametsi sparsim in suis chartis, haberet multa secundum tēporis conditionē scripta, dubia, atque quæ fortasse ipsemet aut censeret, aut subolfaceret, esse falsa, ex libris autē quos ipse elaborauit ac perfecit, voluitque non ad opinionem, sed ad artis vtilitatem scriptos, omnia illa excepit, ea

solum

solùm ſcribens, quæ vtilia, certa, ac experimento longo, potius quàm ratione probabili (quæ plerunque eſt huc, & illuc tornatilis) confirmata. Velut nunc, ſcripſerat (ad opinionem, arbitror, aliquam veterrimam) à quibus autem alijs rigent fortaſsis vlceribus, incipiunt à vaſis. Detraxit autem, in aphoriſmos translaturus, quaſi ibi nihil dubium, neque ad cuiuſpiam opinionem, ſed quæ omnium ſectarū viris eſſent recipienda, ſcribi oporteret. Atque ita eſt factum, aphoriſmos enim & prognoſticū, empirici, & dogmatici recipiebant, atque adeo omnes medici, præter Theſalicos, qui omnia corruperunt. Quamquam & hi recipiebant eorum maximam partem. Erat vetus opinio, vt in libris de morbis licet videre, rigorem fieri ab aquoſa humiditate ſanguinis, partes per quas volutaretur, refrigerante: volutari verò, vſque cum reliquo ſanguine mixta caleſceret, & tunc fieri febrem. Humiditatem verò illam, à qua rigor fieret, ſecerni, ſanguine patiente corruptionem quandam, ſimilem ei quam patitur lac cum reſoluitur in caſeū, butyrum & ſerum. Fortaſſe ergo inualuerat etiam eo tempore opinio, rigores febrium, fieri humiditate illa volutante circa oſſa & neruos & extra vaſa, eos verò qui ex vulnere, tuberculo, ictu, aut omnino cauſa externa, volutante in ipſis vaſis: velut nunc fert communis opinio per febres cōtinuas moueri ſuccos intra vaſa, per intermittentes extra vaſa: liceret verò fortaſſe opinari de ea etiam re alicui aliter, quin medicæ arti aliquid officeret. Quæ igitur aperte vera ſunt, & experimento conſtant, ſcripta ſunt in aphoriſmo, atque in eius commentario à me enarrata, quod præterea hic additur, dictum eſt ad opinionem, quæ an vera ſit parum refert examinare, certè non eſt conſona ei quam de rigoris cauſis Galenus libello Proprio ſcripſit, & ego libro 5. contro. medicinalium, ſequutus ſum.

18 *Caput ex generatione & occaſione, & multis ſermonibus, & ijs quæ paulatim cognoſcuntur, coniungentem, & diſcentem, an ſimilia ſint inuicem, an non ſimilia inuicem, vt ex diſsimilitudinibus ſimilitudo vna fiat. Hæc ſane via. Sic & eorum quæ recte habent probatio, & eorum quæ non recte, redargutio.*

Capvt est hoc, seu summa, totius artis, vt Gal. interpretatur, vt autem ego intelligo partis prognosticæ. Nam vt ipsemet Hippocrates dicit, hæc quæ nũc traditur est via seu methodus, qua ea quæ rectè habent, probantur, & quæ non habent rectè, redarguuntur: hoc est quæ bona aut mala sunt circa ægrotantem, dignoscuntur: constat verò hæc dignoscere, prognosticæ partis esse finem, totius enim artis aut partis curatiuæ, finis, non est dignoscere, sed curare. Itaque tradit nobis nunc Hippocrates summam, seu caput totius prænotionis. Verba autem facile intelligẽtur, ex ijs quæ alijs locis scripta occurrunt, præcipue in prognostico, in cuius commentarijs non semel dixi, duo esse quæ ad rectè prædicendũ nosse oportet. primum loca ex quibus capiũtur argumẽta, & velut materiã signorũ: alterũ rationem vtendi argumentis, & adhibendi idoneas distinctiones. Loca quidẽ sunt præcipuè, quæ in prognostico Hippocrates persequutus est, facies, decubitus, respiratio, pulsus, hypochondria, vrina, sputa, deiectiones, & sudor, ac totius corporis calor & color. Rationem vtendi hac oratione tradit, totam quidem vna summa complectens. Caput (inquit) est
„ totius bonæ præsensionis, coniungere omnia & discere ex
„ generatione (hoc est ex insita cuiusque hominis natura)
„ & occasione (id est ex causa siue interna siue externa, qua
„ homo cœpit ægrotare, aut incidit in eam affectionem de
„ qua agimus) & multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscũtur, id est ex ijs quæ medicus interrogãdo ex ægroti ipsius aut assistentiũ responsis intelligat, vel per se ipsum. Ex his enim omnibus intelliget, ea quæ contemplabitur, similia ne sint an dissimilia, ijs quæ in bene valentibus, præcipuè autẽ in eodem ægroto: quæ consideratio omniũ præcipua est ad præsensionẽ, quamque Hippocrates primis verbis libelli de medicatrina tradidit, dicens, an similia an dissimilia. Nimirũ cõmunis epilogismus, & omnium hominũ menti insitũ est principiũ, quanto cuipiam siue vultus, siue respiratio, siue decubitus siue aliud quiduis, longius abest, ab eo quod natura homini inerat, tanto esse deterius, quãto abest minus, tanto esse minus malum. Est alia cõsideratio huic proxima, ex qua occasione, seu causa, fluxerit id signum quod contẽplamur, an euidenter aliquam causam habuerit, an nullam, sciẽtibus nobis, tanto quodcũque signũ,

eorum quæ censentur mala, esse minus malum, quanto causam habet euidentiorem, & tanto deterius, quanto magis caret occasione. Harum considerationum prima fluit ex generatione, hoc est, ex notitia insitæ naturæ, & eorum quæ homini naturaliter insunt. Qua enim alia ratione posis cognoscere, sint hæc symptomata naturalibus similia an dissimilia, quàm cognoscens quæ sunt homini naturalia? Secunda consideratio fluit, ex occasione hoc est ex notitia causæ: vtrunque autem, & natura inquam hominis, & causa affectionis seu symptomatis, agnosci potest, vel interrogãdo, vel ex alijs coniectando. Ita enim dicitur in initio prognostici, vbi de vultu ægrotantiũ agitur, Considerare oportet hoc modo, primum quidem faciem ęgroti, an similis sit ei quæ in bene valentibus, maximè verò an ipsa sibi ipsi, ita enim optima fuerit, si verò maximè contraria simili fuerit, pessima est. Hæc est prima consideratio, quam constat fluere ex notitia faciei, quæ homini ex generatione inerat. Ad alteram considerationem pertinent quæ mox addit, dicens. Si igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nondũ ex alijs conijcere potueris, interrogare oportet, num vigilauerit homo, an aluus soluta sit, an fame teneatur, atq; si aliquid horũ cõfiteatur, minus graue esse putandum est. En quo pacto cognoscatur occasio ex multis sermonibus, hoc est interrogando, & paulatim cognoscendo, ac per te ipsum coniectando. Quibus verbis insinuatur, quod non semel iam dixi, debere medicum multa interrogare, & omnia, quæ ad affectus cognitionẽ, & naturæ hominis, aliquid conferre posint, disquirere: neq; tamen tam multa, vt etiam interroget quæ ad rem nõ faciant, aut etiam quæ suspitionem vllam noxiam misero ægrotanti ingerant, vt in calce secundæ sectionis, de ęconomia disputantes diximus. Sed & generatio discitur, nunc interrogando, nunc per te ipsum coniectando. Nã videns angustũ thoracẽ, & arterias exiguas, ẽt nihil interrogans cõiectas hominem natura esse corde frigidũ: dubitans vero de ventriculo, an etiam sit natura frigidus, rogas an homo natura sit vorax, an siticulosus, an soleat bene coquere: sed & vultum cõspicatus qualem Hippocrates descripsit, bene facies interrogans, an homo esset facie carnosus, & nitidus, an paulò minus, quam nunc sit, gracilis, & decolor. Itaque

vtrunque generationem inquàm & occasionem agnoscit medicus, cōiungens, & discens ex multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscuntur. Sed non satis est ad firmam prædictionem, signum aliquod considerare, quam sit dissimile, nisi alia omnia coniungantur, præcipuè quę sunt eiusdem generis, & ad similē causam referuntur, ita vt ex omnibus dissimilitudinib. similitudo vna fiat, idest vna syndromes similiter significātium signorum, & similiter dissimiliū ijs quæ natura inerāt. Hunc locum pertractauimus in commentarijs prognostici, eo præcipuè loco quo in calce libri dicit Hippocr. oportere eum qui recte sit præsensurus, signa omnia considerare. Optimè autem dixit nunc Hippocrat. sic enim eorum quæ recte habent probatio, & eorum quæ nō recte, redargutio. Nimirū nulla ratio est probandi signū, quod per se videatur esse bonum, nondum tamen est satis firmum, neq; redarguendi quod sit malum, non tamē euidēter, quàm ex alijs signis quæ annuāt, aut renuant: annuētib. enim multis alijs, præcipuè, quæ sint significatione similia, vt deficienti pulsui, frigida respiratione, & liuore vnguiū: aut respirationi facili pulsu forti, & mente firma: quæ per sese essent dubia, signa confirmantur. Hanc ob causam Hippocrates vbi ad certitudinem præsagij videtur desiderari aliquid, & signum quod tradidit esse nonnihil dubium, adijcere solet, considerare oportet alia signa. Nimirum syndromes similiter significantium signorum, annuentium aut rennuentium, reddit præsagium firmum, siue bonum siue malum.

19 *Fluxus sanguinis ex naribus, aut seminigris, semichloris, aut semirubris semichloris, aut subchloris.*

Chlorus color est viridis, aut inter hunc & flauum. Sunt eius multæ species, velut mixtione aliorum colorū factæ: quorundā enim color videtur vergere ad viridem simul & nigrum, aliorum ad rubrum & viridem, aliorum etiam ad flauum & viridem. Dicit igitur Hippo. ijs qui per morbos talib. tinguntur coloribus, solere succedere fluxus sanguinis ex naribus: quod quidem verum esse ego experimento cognoui. Vidi enim, quosdam, quibus nō sine admi-

ratione

ratione eorum qui aderant, facies mutata eſt ad chlorum, & per horas quaſdam chlori indicibiles differentias, à fluxu ſanguinis ex naribus periclitari, & eorum quendam mori, alium cum vehementi animi deliquio euadere. Itaq; recipio hanc Hippocra. ſententiam, vt pote quam experimento habeo exploratam. Ratio etiã mihi videtur probabiliſsima eſſe. Nam comparat ſanguis colores illos, bileſcens & corruptus, vt autem fluat duplex eſt cauſa, multitudo, & vitioſa qualitas: is autem fluxus, qui à vitio ſanguinis naſcitur, minus poteſt contineri, quàm qui à multitudine: hic enim mox atque exijt quod redundat, ſponte ceſſat, ſublata ſcilicet iam fluendi cauſã: ille verò nunquam ceſſat, quia quantumuis minuatur copia, eſt maligna qualitas quæ irritat: nimirum fluxu ſanguinis, nõ exit ſeorſum quod in eo eſt malignum, ſed ſimul totus: quare quantumuis ſit euacuatũ, quod ſupereſt, eſt eadem malignitate, qua quod inerat. Qualitatẽ autẽ ſanguinis malignã eſſe indicat, præter ipſam coloris ſpeciem, illa ex alia in aliam ſpeciem mutabilitas, quam dico me in talibus animaduertiſſe. Fit enim id ſanguine nullo loco ſe continente bene, ſed inordinatè effuſo, quod malignæ qualitatis, quam facultas partium non ſuſtinet, euidens argumentum eſt. Atq; illa ipſa humorum inconſtantia, fluxus futuri fidem, auget, quia neceſſe eſt ſanguinem agitatum exitum aliqua parte quærere, quem ex qua potius expectes parte, quam ex naribus, cùm motus verſus ſuperiora indicent accidentia circa faciem? Meritò itaque illa vultus ſpecies, minatur fluxum ſanguinis ex naribus periculoſum.

20 *Parum demittentem incraßare ſicce: alijs verò minus incraſſandum. Sicco autem oportet albo, vt galla, & alumen.*

Cvm dictum ſit ſolere periclitari ex fluxu ſanguinis, eos quibus ob bilioſam totius ſanguinis infectionem fluit, vt qui ſunt ſubchlori, aut ſeminigri, ſemichlori, aut ſemirubri ſemichlori: docet nunc quo pacto ſiſti talis fluxus debeat. Nam cùm non ob morbum ſolùm, ſed ob aliquod etiam ſymptoma quis periclitatur, ipſi ſymptomati debes occurrere, etiam dimiſſo morbo, qui illud attulit. Duplex

autẽ consultatio est in sanguinis fluxu, quarũ prima vr̃ esse mihi longè difficilior, & quæ medicũ magis potest ancipitẽ reddere. Prima est, an sisti debeat, secũda, quomodo. Nõ enim omnis fluxus sisti dẽt, sed quidã sisti, quidam iuuari ẽt, quidam tantũ sini, cum sit quidam valde salutaris, quidam perniciosus. Certè si ob ictum, aut casum cui fluit sanguis, cùm ex causa externa pendeat, non fuerit periculosum sistere. Quare adhibere licebit mox astringẽtia, & moderatè frigida, nisi tamen contigerit hominem plenum esse, tunc enim mittemus prius sanguinem, aut effluere ex parte aliquid sinemus, quia perinde est ab externa causa fieri, cum corporis apparatu, atque ab interna: cùm ob multitudinem fluit solam, non est quòd sistas, copia enim fluendo minuitur, & cùm fuerit sublata multitudo, sponte cessabit: nisi verò interim ruperit vas insigne, tunc enim opus erit emplastico, & astringenti, ad quem vsum nullum vel inueniri posse putat Gal. præstantius suo, quod parat ex duabus partibus mastices, & aloes vna, cum oui albumine, cùm verò fluit ob malignam qualitatem, vel solã, vel cũ multitudine: tunc est medicus consilij inops, quia habet res vtranque viam, periculosissimam. Si enim non sistitur, ob impotentiam retentricis quam irritatio facit, fluit, vsque ad syncopem, cùm præcipuè qui valde cacochymus est non possit vllam magnam euacuationem sustinere, & citò deficiat: si sistitur, cum malignus sanguis non possit aliqua in parte pacatus quiescere, capere solet impetum in partem aliquam internam, quam contingit esse debiliorem, vt seni cuidam, qui cum ei satis multum fluxisset sanguinis tenuissimi (erat verò tota facie subclorus,) & auxilijs idoneis fluxus cohiberetur, pleuritide superueniente mortuus est. Quid igitur in periculo adeo
" ancipiti faciendum? Certè quod Hippocrates monet, pa-
" rum demittentem, incrassare sicce, ad partem verò vti
" sicco albo, vt forte puluere ex galla, & alumine. Quod parum demittentem dicit, omnes eodem modo interpretãtur. Scilicet nõ statim sistere, sed parum pmittere vt fluat, certè quacunque causa, etiam procatharctica, fluere incipiat sanguis, permittendũ est fluere nõnihil, antequã sistas. Nam non ad plethoram solum, sed & ad cacochymias vtilis est aliquã missio sanguinis, & ob ictum aut casum secamus

venas,

venas, & ex quocunque vulnere recenti volumus mediocriter ſanguinem fluere, vtcumque igitur cœperit fluere ſanguis, erit tutius permittere vt fluat nonnihil, quam ſtatim ſiſtere. In cachochymijs autem vt miſsiones ſanguinis parcè faciendæ ſunt, quia non habent vnde reficiantur, ita & ſpontaneæ fluxiones, ſinendæ ſunt parùm. Si cui ergo vides cum plethoræ ſignis ſanguinem fluere, ſine fluat vſque dum ſponte ceſſet, etſi interim homo linquatur animo: ſi verò chloro, aut ſubchloro, aut ſeminigro ſemichloro fluat, caue ſinas multum fluere, aut vſque ad deliquium animi. Nam tales maximo cum periculo linquuntur. Sed ſi non ſinis multum euacuari quo pacto facies, ne in partem aliam feratur? certe incraſſando ſiccè. Hoc incraſſare, quidam interpretes referunt ad medicamenta admouenda naribus, intelliguntque admoueri debere medicamenta ſicca & aſtringentia, quæ coagulent durentque ſanguinem in loco, & ita cohibeant: alij ad accipienda per os: horum rurſum alij, referunt ad victum, intelliguntque vtendum victo ſicco cum exiguo potu, ne fluat ſanguis: alij ad medicamenta, dicuntque, illud ſicce, ſignificare, dari ſiccantia & craſsitiem afferentia. Atque horum plerique dicunt intelligi debere de ſanguine paulatim multo tempore fluente, non ſemel affatimque, quia hunc non cenſent poſſe expectare auxilium à victu, aut deuoratis pharmacis, ſed indigere auxilio preſentaneo, vt digito, aut medicamento admoto parti. Ego quid horum cenſeam probatiſsimum dicam. Certè euenit homines vtroque modo periclitari, & fluxu ſanguinis copioſo, & lento ac exiguo. Noui enim mulierem quandam, cui plus quam ſex menſes, ſanguinis guttulæ continenter fluxerunt, atque cum tantum temporis auxilium expectaret, nihil vtilitatis ex omnibus quæ medicus moliebatur percipiens, mortua eſt. Vtroſque ergo curari oportet, & quibus affatim, & quibus paulatim fluit, eadem curationis ratione, præter id quod expoſcunt diuerſæ indicationes. Sanè eſt his differentia quædam indicationum communis cum alijs omnibus affectionibus; celerius affligentibus celeriùs occurrere, alijs vero lentius. Præter hanc & in ipſo modo occurrendi differentia eſt. Nam in his quibus, paulatim fluit, haud quaquaquam cenſeo, parum dimittere vt fluat, ſed quod eras

permissurus fluere, secta vena ex brachio aut crure, vt in alia respicienti videbitur, euacuare. Quia cùm lentè fluat, si expectes, magis lædetur homo consuetudine fluendi, quã iuuabitur vacuatione redundantis. Ob hanc igitur primam præceptionem videtur Hippocrat. de fluxu confertim facto agere, sed quod sequitur in vtroque fluxu intelligi potest. In vtroq; enim, siue iquã paulatim siue cõfertim fluat, cũ ob corrupti & tenuis sanguinis qualitatem fit, vtile est vti crassitudinem inducentibus, & tardantibus sanguinis motum, atque cùm præter hæc, opus sit localia admouere quæ obturent, & Hippocrat. in fine orationis dicat, sicco
, autem oportet albo, vt galla, & alumen, satius est censere,
, vltimis his verbis intelligere localia: prioribus illis, accipienda per os, quam eandem rem inutiliter repetere,
, prorsus dimissa alia non minus vtili. Itaque dicit incrassan-
, dum siccè, hoc est, vtendum est medicamentis & cibis (cur enim non sit victus medicamentosus secũdum eandem intentionem, quam præstat morbus?) siccantibus & crassitiem afferentibus. Sunt verò quæ id præstant duplicia, quædam enim suarũ partium crassitie, aut astrictione id faciũt, vt pulticulæ ex amilo, & ex lente, & suillæ carnes, & caseus, & poma austera, & serapium mirtinum, aut ex moris, aut nucum corticibus: quædam sine crassitie & astrictione tardant sanguinis motum, atque ex accidenti quandam illi crassitiem inferunt, refrigerando, aut refrigerando pariter & siccando. Prioribus illis vtimur ad fluxus lentos, ad repentinos posterioribus. Nam in copioso fluxu sanguinis serum expectetur auxilium, ex esu amili, aut pirorum: potest tamen tunc conferre potus aquæ gelidæ, aut decoctum pentaphyli, quo ego vtor, frigidissimo: vsus tamen crassorum, aut astringentium, paulatim facit sanguinem crassiorem, & ita in paulatinis fluxibus auxilio esse potest. Videtur verò talium rerum vsus eam habere insignem noxam, quòd obstructiones facit, atque, si quæ iam sunt, auget, quod quidem corpus multis aliis modis lædit, atque si qua fortè expurgatione vtendum postea est, impedit. Propterea ego quoad fieri potest talium vsum deuito, neque vulneratis neque fluxione laborantibus permitto, præter quam ijs, qui nulla magis causa id patiuntur, quam sanguinis tenuitate, quales maxime sunt, quibus, vt diximus, cor-

ruptus

ruptus est sanguis. Proinde Hippocrates vt qui consuluisset auxiliorum genere quodam vti, quibusdam quidem necessario, haud tamen multis vtili; addidit, alijs verò minus incrassandum. Quasi diceret in aliis tamen affectionibus, atque adeò in fluxibus sanguinis, qui aliis causis fiant, incrassatio vitanda est. Nimirum tenuitas semper iuuat, vt facultas corporis se expediat facile a quouis morbo, & crassities iudicationes omnes impedit, nisi forte excreationem aliquando. Interiectum ergo est obiter, illud aliis verò minus incrassandum, Hippocrate monente, haud esse debere frequentem vsum rerum crassitudinem inferentium in medica praxi. Est hæc phrasis similis illi, qua in aphorismo vsus dixit, plurima verò non turgent. Perinde est enim ac si nunc diceret, in plurimis verò non incrassandum. Itaque quibus per corruptionem extenuatus sanguis effluit, nisi tamen obstructionibus viscerum manifestis laboret homo (vt fit sæpe) vti licet victu, & medicamentis crassitiem facientibus. Magna verò pars victus ita instituendi, est, potu vti parcissimo, quia fluxilem & aquosum reddit sanguinem: contra siccitas reddit crassiorem: quod insinuans dixit; incrassare sicce: quoniam ergo & his etiam quibus fluit sanguis ob tenuitatem, euenit esse complicatos alios affectus, non eodem modo procuranda est in omnibus sanguinis crassities, sed si tenuitas sit sanguinis sine vlla obstructione manifesta, licet vti crassis cibis, & cum crassitie astringentibus, & cibis, & medicamentis: si verò vlla obstructio sit, satius sit agere victu sicco sine crassitie, & medicamentis frigidis, & siccis. Quòd si sit etiam visceris cuiuspiam frigus, quod talium vsum impediat, abstinebimus ab illis omnibus, solùm vtentes victu sicco, vt assis carnibus (bonis quidem illis & tenuibus,) & exiguo potu, ac si res exigat dabimus potiones dictis contrarias, calidas scilicet & tenues, vt aperiant, totam verò spem sistendi sanguinem collocabimus in alijs auxiliis, reuellentibus scilicet, siue frictionibus, siue ligaturis, siue cucurbitulis, & post hæc omnia, in localibus. In quo genere optima sunt sicca, & astringentia, vt album, galla & alumen. His verbis quæ incongruentiam grammaticalem continere videntur, ego intelligo, habuisse Hippocratem quoddam medi-

camentum aridum album, constans ex galla & alumine, vel solis vel cum alijs similium facultatum. Vt ego soleo puluillum facere ex his ipsis, & balaustijs, cytinis, symphito, & mastice. Quem insufflare iubeo in nares fortiter. Euenit enim mox, eius mixtione sanguinem concrescere, & vehementer venas obturari. Est enim etiam ipse sanguis fibrosus & obturans.

CVm Venere vti, aut hircire incipiunt, sanguinem fundunt.

QVANDOQVIDEM cùm dixisset Venere vti, addidit aut hircire, significauit, non ob Veneris vsum fieri fluxus sanguinis, sed ob naturam eius ætatis. Nimirum hircire, hoc est irritari ad Venerem, incipiunt homines, atque adeo esse Veneri idonei, finito pueritia, & ineunte adolescentia, quæ ætas, si anni temporibus velis vitæ tempora conferre veri est analoga, atque ob id sanguine abundat, hinc fit vt mulieribus, tunc primùm menstruæ euacuationes fiant, ac si ob causam aliquam fieri non posint, multis morbis corripiantur. Viris eadem causa fluit ea ætate sanguis, multis quidem ex naribus, quibusdam alijs ex hæmorrhoydibus, & quos euacuationes nullæ præseruant, solent ea ætate magnis corripi febribus, atque ex illis magnos pati abscessus. Eadem autem ratione qua huius ætatis hominibus, adhuc bene valentibus, solent fluxus sanguinis accidere, debent & per morbos expectari: iuxta illud quod tertia particula aphor. dicitur, Ad pubertatem accidentibus plæraque ex his, & febres magis diuturnæ, & ex naribus sanguinis fluxiones. Durat verò ea promptitudo vs-
" que ad finem iuuentutis. Nam in prognostico dicitur. Ve-
" rum sanguinis eruptio magis expectanda est iunioribus tri
" ginta quinque annis.

22 *IN accessibus sunt qui strepitum edunt: velut Archesilaus: quidam autem iam accessuri horrentes rugosi: quidam verò cùm accesserunt ventre inflantur, velut Damagoras.*

Haec

HAEC oratio enarrata iam est prius in hac ipsa sectione huius libri, fere enim eadem sententia est scripta cum eisdem verbis, præter quàm quòd hic hora seu pars ipsius accessus, qua contingere solent hæ læsiones, explicatur, & adiecta hic sunt illa verba, quidam iam accessuri horrentes rugosi, quæ illic desiderabantur. Ego verò illic ambas orationes coniunxi, vt ex se mutuò explicarentur. Solum illam particulam, rugosi, non explicui, quam ideo solam nunc oportet explicari. Dixi quibusdam iam accessuris, cacochymis quidem existentibus, ob flatum & malignum fumum per partes agitatum, fieri solere horrorem. Horrentium epiphetum est, rugosi, vt paulò infra dicetur à Galeno in commentatione orationis illius. Omnis extenuatio laxat cutem, quia horrentium cutis videtur corrugari, tametsi non tam corrugatur verè, quàm ipsemet qui patitur, videtur sibi corrugari. Itaque horrentes rugosi, nihil aliud quàm si simpliciter diceret, eos horrere. Vt Gale. notat, plurimæ ac variæ erant lectiones, in quibusdam enim codicibus habebatur, rigent, in alijs rigentes rugosi, & hæ omnes hucusque durant. Ego hanc maximè probaui, quam sequutus Galenus est.

23 *MVtationes cauendæ.*

NONNVLLOS scriptores dicit Galen. adiecisse huic orationi, ætatum, vt hæc esset tota oratio, mutationes ætatum cauendæ. Verum perperam, quia præterquam quòd in vetustisimis libris Galenus id non reperiebat, præter rationem, quod vniuersim, & citra omnem limitationem dici potest, contrahebatur in vnum quiddam, de quo omnium minimè dici poterat. Nam mutationes cauendæ sunt quæ periculosæ. Huiusmodi verò sunt quæ repentinæ, iuxta id quod secunda particula aphorismorum dicitur. Multum & repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut vtcunque corpus mouere, periculosum est, & omne nimium est naturæ contrarium, quod verò paulatim fit, tuto fit, tum alias, tum si ab altero ad alterum transitus fit. Repentinæ ergo mutationes, & proinde periculosæ, fiunt, calescendo, refrigerando, humectando, & siccando, & replendo, & vacuando, & mouendo,

quæ

quę aeris in quo versamur mutatione, & reliqui victus fiũt. Vt cum tempus affert mutationes repentinas, aut cum quis se transfert ex loco in locum, vt oppido aut habitaculo, téperie valde diuersa, aut à multo cibo ad exiguum, aut ex exercitatione assidua ad otium, aut contra. (Quæ omnia vitanda sunt.) Secundum ætates vero, non potest fieri repentina mutatio. Quare ad illam omnium minimè oportet hanc referre orationem, sed solum intelligere mutationes non qualescunque, sed magnas & repentinas. Atq; ita pertinebit sententia ad sanitatis tutelã, & ad morborũ curationes. Nã & in victu salubri, & in curatione morborũ, sunt tales mutationes cauendæ. Pertinebit etiam ad mutationes quæ sponte fiunt, & ad eas quas ipsi homines faciunt, siue ægroti, siue medici. Nam vtręquæ vitantur & si non eodem modo: sed hæ omnino dimissæ (iubemus enim, ne quid tale circa ægrotos fiat) illæ, obiectu contrariarum causarũ, temperatè. Iubemus enim cum repente incipit flare boreas, concludi fenestras, conuerti in partem aliam cubile, & eos qui non decumbunt vestibus duplicibus indui: contra si calor esse repentè cœperit, ventilationibus, & irrigationibus, occurrimus, & cubiculorum parietes nudamus, & nostra indumenta deponimus, & aliud quiduis iuxta hanc regulam facimus.

24 P*Aucus cibus, sine lassitudine, sine siti.*

Qvidam intelligunt his verbis dici, eum qui pauco cibo vtitur, solere sine lassitudine & sine siti transigere, itaque pauci cibi esum, liberare à lassitudine & a siti alij intelligunt finem cibi detrahendi esse, vt sit homo sine lassitudine, & sine siti. Hoc est, vtendum esse ea parsimonia, seu cibi paucitate, per quam homo sine lassitudine & siti sit, quòd hæc sint signa vtilis oligositiæ, seu cibi vtiliter extenuati alij intelligunt, seruanda esse tria hæc ad rectè tuẽdam valetudinem, vt pauco cibo vtatur homo, & quoad fieri possit sinè lassitudine, & sine siti sit. Verba omnes has interpretationes ferre possunt, vt & in plerisque alijs dictionibus Hippocraticis euenit. Quia propium est hoc nimij breuiloquij, vt propter obscuritatem verba multis sensibus pateant, qua propter nulla alia est ad interpretationẽ

via

via idonea, quàm examinare ipsa sensa, rõne & experimentis seorsum, ac deinde conferre, vt constet quid sit maximè consentaneum. Cibi abstinentiam tollere lassitudinem & sitim, in quibusdam verum est, non tamen simpliciter, neque in omnibus. Nam pituita aut sanguine abundantibus cibus affert lassitudinem, cruditatem aut multitudinẽ augendo: & sitim, omnibus qui pluri quàm indigerent vsi sunt, quia cibus multus facit redũdantiã siccæ substãtiæ, redundãtia verò siccæ, facit penuriã humidæ & indigẽtia humidę substãtię facit sitim: cibi igitur paucitas talibus & lassitudinẽ tollet, & sitim. At verò bile flaua aut atra redundãtibus, cibus tollit lassitudinẽ & sitim. Tẽperantur enim cibi qualitate, magis quam quantitate replentur: quare cibi paucitas his nocet: siccat enim in vrentemque calorem vertit vtrosquè, biliosos dico, & atrabiliarios eos, qui vstione sanguinis fæcum facti sunt tales: nam qui sola fæcum abundãtia, ij siccãtur & refrigerãtur, quare fame cruciabuntur potius per inediam, quam siti. Omnes autem ij debilitati cibi penuria, amittunt agilitatem suntque tanquam delassati, sibi ipsis oneri. Primus itaque sensus non vniuersim verus est, sed in quibusdam: secundus a primo videtur fluere, & propius accedere ad vniuersim verum. Nam cum biliosi & melancholici indigeant pluri cibo, quam pituitosi & sanguinei, & eius ingestione tardius lædantur, omnes tamẽ lædi possunt, tametsi enim non eadem quantitas sit omnibus nimia, nulli tamen sunt qui indigeant quantocunque: omnibus igitur vtilis est quædam parsimonia, non tamen omnibus æqualis. Parsimoniæ autem moderatæ, seu cibi moderatè accepti (quod idem est) satis congruens est definitio perquam minimè sentit homo lassitudinem, neque sitim. Nam siue biliosus, siue melancholicus, siue sanguineus, siue etiam pituitosus homo sit, si plus satis priuetur cibo, debilitatur & arescit: quidam verò arescunt cum calore vrente, vt biliosi, & atrabiliarij, & hi sitiunt vehementer: quidam cum frigore, & hi magis famescunt, omnes igitur delassantur & sitiunt, aut saltem delassantur. Cibi ergo abstinentia, quæ neque lassitudinem neque sitim infert, nimia non est. Non igitur ineptè velut definitionem abstinẽtiæ nondum nimiæ posuerit quis, duo hæc, sine lassitudine & sine siti esse, quia nimiæ est, hæc, aut eorum alterum facere.

cere: Qu anquam sunt alia signa potiora scripta ab Hippo crate nimiæ abstinentiæ, vt quòd debiles sunt & infirmi, & ad quoduis opus timidi, & osculum ventriculi dolent, & viscera pendere ipsis vidẽtur, & calidam ac chloram vrinā mingunt,& alui egestio comburitur. Quibusdā etiā os ama rescit, & oculi caui fiunt, & tempo ra palpitant, & extremæ partes perfrigerantur. Hæc lib. de ratione victus in mor bis acutis, quæ cum præcipua sint signa defectus cibi, inediæ nondum nimiæ optima definitio fuerit, per quam nihil horum eueniet. Possunt vero etiam hæc ad illa referri. Nā quibus fit debilitas, accidit etiam quædam lassitudo,& qui bus os amarescit, sitis. Itaque secunda hæc interpretatio satis videtur digna. Tertiam, quam Galenus sequitur, cōsideremus. Dicit, proponere nobis Hippocratem tria, quæ nobis ob oculos esse semper debeant in vniuersa victus ratione, cibi paucitatem, & non delassari, & non sitire: itaq; vtendum semper esse pauco cibo: neque mouendum, vel vtcunque laborandum, vsque dum defatigetur corpus, neque vsque ad sitim aliquid faciendum: sed vt diu duret sanitas, retinendum est corpus cum pauco cibo, & sine lassitudine, & siti. Quid ergo, nunquid beneualentibus pauco cibo vtendum? Ac non potius mediocri, aut etiam crasso? Nullos igitur oportet roborare, neque robustos conseruare, sed beneualentes etiam permittere mediocriter debilitari. Hoc vero præter rationem est. Cur enim firmum natura hominem, & qui multum cibum sine noxa ferre possit, infirmum reddas, pauciorem tribuens? Porro si lassitudo adeo est cauenda, cauenda etiam sit exercitatio. Nam exercitationis est meta, vt corpus lassari incipiat, velut in aphorismo dicitur: at vero Hippocrates in salubris victus institutione ponit laborẽ & cibum. Rursum si sitis est adeo cauenda, consultum erit, mox ac quacunque causa sitire incipiet homo, potum capere quantum velit, neque vnquā parcere potui: quod tamen experimento docti, homines prudentes non probant. Certè intelligendum venit, cibū paucum vocari, non quidem parcum, sed pro cuiusque ho minis constitutione, eum qui non redundet, & grauet: cauendam vero lassitudinem & sitim, non quancunque, sed nimiam: lassandum enim exercitatione corpus, ita tamen, vt vbi lassari cœperit, quiescendum statim sit: sustinenda

etiam

etiam moderata ſitis aliquando, maxima tamen bene ſano homini nunquam. Itaque ſi ſitias ex labore, tentandum eſt quiete ſedare ſitim: ſin autem ex cibo, ſomno. Si vero magna ſitis ſit; neque placetur quiete, neque dormire ſinat, non eſt plus ſatis ferendum, ſed capiendus mox potus frigidus, quantitate moderatus. Hactenus igitur verum eſt, accipiendum cibum paucum, & ſine laſsitudine, & ſiti tranſigendum. Præter tres dictas quas Galen attigit, inſinuat ſe mihi alia interpretatio, meo iudicio longe facilior, & minus expoſita calumnijs, atque ijs quæ ab Hippocrate alijs locis dicuntur magis conſona. Ea eſt eum qui pauco cibo vtitur, ſine laſsitudine & ſiti debere tranſigere. Quia vt dicitur in aphoriſmo. Vbi fames laborandum non eſt: neque vero ſitiendum quoad fieri poſsit, ne plurimo potu cogatur ſe replere, is qui ieiunat. Cauendæ ergo omnes ſitis cauſæ: vt labor, & ambientis etiam aeris calor: iuxta id quod ſecundo de ratione victus in acutis dicitur. Eum igitur qui præter conſuetudinē vaſa vacua fecerit, confert hac ipſa die exequari ſine frigore ſine calore, ſine labore, oĩa enim hæc grauiter tulerit. Itaq; intelligo Hippocratem conſulere modo, eum qui vtatur pauco cibo, vitare laſsitudinem, & ſitim: quapropter præter dicta, qua die quis ieiunat, benefecerit, deuitans cibos ſiticuloſos, ne aut corripiatur febre, aut potu ſe repleat, diſtendatque. Vtatur ergo recentibus ouis, & oleribus, & fructibus, & fluuialibus piſciculis, & mazæ generibus & lacte, à ſalitis vero & acribus abſtineat.

25 *OMnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur. Refectio contraria facit, cutis corrugatio concidentis, extenſio renutritæ. Quod horridum, quod leue vtriuſque ſignum, quod ſubbilioſum, quod ſubrubrum. Ita & detractas eſſe mammas, graciles autē, ſurſum tractas, aut circumtractas. Atq; nullus vtique putauerit ob hoc, ſed renutrita carne hoc fit.*

Cvm extenuantur corpora, primum quidem, & dum adhuc consumptio carnis, & aliarum partium mollium est, laxatur cutis, vt quæ tentionem, quam subiecta faciebat caro, remittat: deinde, hoc est cum plus iam procedit consumptio, & ipsa cutis iam arescit, circumtenditur: refectio contrario modo procedit. Nam primum quidem qui pinguescere incipiunt, cutis tentionem comparant, ob subcrescentem carnem: deinde verò non renutrita solum carne, sed & cute ipsa aucta, & substantifice, vt dicunt, humectata, plicæ fiunt, & carnium per totum corpus rugosa inæqualitas. Hæc quidem omnia experimento quotidiano agnoscimus. Videmus enim conualescentes, & quacunque causa, citra tabem graciles, rugas habere, & laxam cutem, quam digitis facilè, sine subiecta carne, comprehendis: tabis verò signum est, distentio & ariditas cutis: quod vel breui fieri solet per colliquantes febres, vt & in initio prognostici animaduertit Hippocrates dicens, & cutis circa frontem dura & circuntenta, & arida. Iam verò pinguescentibus fieri carnem solidam & distentam cutem: præpinguibus vero esse multas, easque magnas rugas, dilatata plurimum cute à subiecta humiditate, nemo non animaduertit. Reddit mox causas quibus hæc fiunt, & signa quibus distinguuntur. Nimirum cutis concidens corrugatur, & quæ renutritur extenditur. Vtriusque signum est quod horridum & quod leue. Horridum vocat inæqualitatem, & cutis asperitatem illam, quam facit corrugatio, vt paulo ante diximus, enarrantes orationem illam, in accessibus sunt qui strepitum edunt. Horridum ergo est effectus corrugationis. Est ergo accidés cutis concidentis: læuitas verò fit extensione, quare est accidens cutis renutritæ. Verum quia rugæ duabus causis fiunt, quibusdam enim quòd incipiant gracilescere, alijs quòd nimiũ iam processerit crasities. Distingunt hæc signa duo, quod biliosum, & quod subrubrum. Nam qui rugas habẽt ob gracilitatem, plerunq; sunt pallidi, aut chlori: qui verò ob crassitiem, & nutritionem nimiam, sunt rubri, vtpote plethorici. His dictis, profert exemplum in mammis, cum enim nulla corporis parte sit cutis adeo laxa, quæq; adeo nũc contrahatur, nunc distendatur, in illis, magis quam in vlla alia parte apparet quod dictum est. Ita (inquit) euenit

mammas

mammas gracilescentes, primum detractas, & deorsum cõcidentes, vt cum nutrientibus gracilescunt, amplius autem gracilescentes vt cum iam arescunt senescentibus, sursum tractas & circuntractas. Atque (inquit) nullus vtique putauerit ob hoc fieri, qui scilicet nesciat ea quæ dicta sunt: sed renutrita carne hoc fit, idest, sed renutrita carne fieri putabit: vel, sed renutrita carne hoc fit aliquando. Quasi diceret, nullus putauerit fieri ob hoc, quia aliquando fit renutrita carne.

26 *IVgula manifesta, venæ conspicuæ.*

HAEC proximis verbis rectè adiacent, vtpote pertinentia ad eandem doctrinam. Sunt enim etiam hæc signa gracilitatis. Ijs enim qui extenuati sunt, iugula eminent, & venæ conspicuæ sunt, iugula quidem quia caro est consumpta, venæ verò & ob hoc, & nonnunquam, quia redundantia vitiosi sanguinis causa extenuationis fuerit.

27 *PRodicus interficiebat febricitantes, cursibus, luctis & calidis fomentis. Malum febriculosum, inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, frictioni, laborem, labore ipsis.*

PRODICVM notat, quòd febricitantes malè curaret, ac potius interficeret, cogens currere, luctari, fricari, inambulare (hos enim vocat circuitus) & inediam sustinere, & calidis vti fomentis. Reddit causam qua censeat illum hac curatione febricitantes interficere, dicens, febriculosum malum (id est febris, aut quod cum febre consistit malum) inimicum est fami, circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni. Ille igitur addebat, laborem labori in ipsis, & ita interficiebat. Febriculosum malum esse inimicum circuitibus, luctis, & cursibus, & frictioni, idest lædi eos qui febricitent, his exercitationibus, haud dubium est: tamen inimicum etiam esse fami, non tam est manifestum. Cur enim si febribus fames est inimica, febricitantes transferimus ad victum tenuem? Labores enim vt inimicos febribus, merito febricitantibus interdicimus, iubentes in lecto decumbere,

bere, aut saltem in domo se continere: cibos verò cur tollimus? Sint enim illi amici, si fames inimica. Quòd si dicas, non esse famem febri inimicam, victum tenuem, sed eum qui fit tenuior quàm res exigat, sanè hoc modo non est quòd famem inimicam diceret, potius quàm cibum. Non enim minus, sed vt Galenus censet etiam magis, est inimicum, dare crassiorem, quàm tenuiorem. Itaque hac ratione potius diceres cibum inimicum, quàm famem inimicam. Cum præcipuè febris perse nunquam petat cibos, ac multo minus febrem faciens cacochymia. Ob febres igitur nulla fames videtur esse inimica, ob facultatem verò, cum est nimia, inimica est, non quidem ea peculiariter, sed vt aliud quiduis, quod sit nimium. Proinde ne intelligas famem per se inimicam esse febribus, tametsi enim sunt paucæ quædam, quas peperit fames, quæ cibo curantur, in commune tamen id dici non potest, ob dictas nunc causas: sed Hippocrates carpit victum quo Prodicus vtebatur, qui simul iubebat ægrotos exerceri & fricari, & calidis foueri, & cibum præbebat pauciorem, quàm alioqui oporteret. Hoc verò duplex erratum erat, cum enim cibum pauciorem dare esset pesese periculosum, tamen multo periculosius cum homines laborarent, quia vt dicitur ab Hippocrate, vbi fames laborandum non est. Itaque cum dicitur malum febriculosum inimicum fami, circuitibus, luctis, cursibus, & frictioni, non oportet hæc separatim accipi, sed coniunctim, vt intelligas inimicum esse, non quidem fami seorsum, sed toti huic victui

28 *Venarum rubor, liuor, chlorus color, laterum dolores tenues.*

Haec mala intelligit Galen. accidere ijs, qui per febres eo victu vtuntur, quem Prodicus instituebat: non tamen singulis omnia, sed omnibus eorum aliqua. Omnes enim plus satis exercitatione & fame cruciatis fit venarum rubor, aut liuor aut chlorus color, aut dolores laterum tenues, vocat, vt omnes ante Galenum enarratores censebãt, quibus ipse etiam subscribit, tenues dolores laterum, eos

qui

qui verè pleuritidis non sunt, sed laterum dolores sine inflammatione. Si enim mediocrem habent sanguinem, in ruborem eis attolluntur venæ, si vero habent debilitatem, fiunt liuidi, si sunt biliosi, chlori fiunt. Dolores verò laterum fiunt, ob laborem nimium instrumentorum respirationis, & ob fluxiones in illa concitatas. Non mirum autem, si aliquando is sit corporis apparatus, vt in biliosas pleuritides finiantur ij dolores.

29 *Sitim sedans, os claudere, tacere, ventum cum potu frigidum inducere.*

Optimam cautionem continet oratio hæc, ne quem sitis fatiget: os claudere, ventum frigidum inspirare, & potu frigido vti, hæc qui facit & quietus manet, neque cibis vtitur siticulosis, si sanus quidem degit, sine siti est, si quàm maximè tenetur affectu aliquo præter naturam siticuloso, tamen sitim moderatius fert. Hanc ob causam æstiuo tempore, sanis, & quibus otium est, vt sanitatis studeant tutelę, præcipio, domi se contineant, quieti in cubiculo temperato, vestibus moderatis induti, & os habeant clausum, taceantque, & aerem quem sint respiraturi, si res exigat, vẽtilatione, aut quacunque alia arte temperent, & aquam vinumve, vt cuiusque fert consuetudo, refrigerari curent, alij niue, alij recondentes in subterraneis, alij sub dio exponentes, vt cuiusque est temperies & consuetudo. Eadem & ad febricitantes fieri iubeo, plus aut minus, vt est morbi tempus vniuersale, & hora paroxysmi. Illud vero est mihi semper curæ, ne plurimi ægroti lecto assideant, neque omnino illum inuisant, ne illorum frequentia aerem qui inspiratur calfaciat, & ægrotus multa cogatur loqui, itaque ob id sitis augeatur & febris. Ventum frigidum & potum frigidum, sitim tollere consentaneum est rationi, quandoquidem sitis, caloris & siccitatis soboles est. Verùm non omnis sitis est eadem procuratio, neque omni æquè succurritur frigido aere aut potu, sed vt cuiusque est causa. Ei enim quæ ex caloris magnitudine nascitur, qua passione plurimũ laborat thorax & pulmo, aere frigido succurritur melius quã potu, & potu, nõ tam multo, quam fri-

gidiſſimo: ei vero quæ nonnunquam fit ex ſicca intẽperie, ſine humore, aut cum humore ſalſo, aut acri, qualis plerũque ex ventriculo aut hepate eſt, melius ſuccurritur potu quam aere, & talem quidem ſitim ſedat potus aquæ, etiã tepidæ. Itaque hic eius præcipuè ſitis medella traditur, quæ ex vehementia caloris naſcitur, per quam etiam os claudere, & tacere eſt conſultiſſimum. Si tamen liceat per febrem os claudere. Nonnulli enim dum febris viget, cogũtur hiare, quos ſi os claudere cogas, fortaſſe ſtrangules. Verum ore clauſo recipitur redditurque ſpiritus per nares, & oris ſalina conſeruatur melius, quæ loquendo plurimũ diſſipatur, præterquam quòd in oris partibus excitatur magna caliditas. Cur igitur ad ſitim cauendam tanti ſit momenti taciturnitas, & os clauſum, hæ ſunt cauſæ.

30 *Occaſiones vnde cœperunt ægrotare conſiderandum, ſiue ex capitis dolore, ſiue auris, ſiue lateris. Signĩdentes, & in quibus bubones.*

31 *Vlcera quæ fiunt, & tubercula, indicantia febres, quibus hæc non fiunt, iudicationum ſublationes. Quibus intus relinquitur certiſſimæ & citiſſimæ recidiuæ.*

Hæ duæ orationes eiſdem omnino verbis occurrerũt ſcriptæ libro ſecundo, in calce ſectionis primę, vbi & enarratæ a me ſunt.

32 *Sputa rotunda delirium indicant, vt in Pleno.*

De hac ſputi ſpecie ſcriptũ eſt ab Hippocrate in prognoſtico, atq; à me in cõmentarijs, quod quidẽ, ſignificare pituitã craſſam, & calidã in pulmone intẽperiem, Galenus cenſet, atq; proinde tabem minari potius quã delirium, tametſi & deliriũ etiam afferre poſſit pulmonis ea affectio, quòd calidi fumi copioſè mittãtur in cerebrũ, id vero vnũ quiddã eſſe videtur eorũ quæ fieri poſſint, non quæ crebro fiãt, atq; ob id fortaſſe ſcribere curauit Hippo. exẽplũ atq; vbi acciderit. Cẽſuit enim Sabinus Plenũ nomẽ eſſe oppidi.

Hæmorrhoy-

33 *HAemorrhoydas habentes, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque terebynthi formam habentibus, fortaſſe neque lepris, fortaße autem neque alijs.*

HAEC oratio, & aliæ omnes quæ ſequuntur vſq; ad tertiam ſectionis quartæ, eiſdem verbis & eodē ordine ſcriptæ ſunt in calce libri de humoribus: ſunt verò cōſona etiā alijs Hippocratis præceptionibus quæ per totū hoc opus & in aphoriſmis ſcripta ſunt Hæmorrhoydas enim à multis morbis liberare celebratiſſimum eſt, nam & in aphoriſmo. 21. ſectionis ſextæ dicitur. In inſanientibus, varicibus aut hæmorrhoydibus accidentibus, inſaniæ ſolutio fit. Hic à pleuritide, & peripneumonia, & phagedæna, & tuberculis, & terebynthi formam habentibus, & alijs eiuſmodi, dicit liberare: quorum quædam ſunt inſaniæ (quæ ſcilicet ſine febre fit) analoga, vtpote melancholica: quædā ſanguinea potius ſunt, tametſi ea etiam poſſunt eſſe ex melāchonlico ſanguine. Sunt enim melancholica vlcera phagedænica, vlcerati ſcilicet cancri, & furunculi, qui ex melancholico craſſoque ſanguine fiunt, & nigra quædam exāthemata in cruribus oriri ſolita, habentia figurā fructus terebynthi, & lepræ, quæ hoc differunt ab elephante, quod nō tam altè ſubiectam carnem, ſed cutem teneant. In quibuſdā codicibus, quod & Gal. monet, pro, neq; alijs, legitur, neq: alphis. Neq; ſanè omnino malè, nam & alphi ſunt in quadā lepræ ſpecie: cæterū hæc eſt vetus lectio. Pleuritis & peripneumonia ex redundantia ſanguinis naſci ſolent, aliquando quidē vitioſi, aliquando vero ſolùm redundantis. Verū quia per hæmorrhoydas multus & vitioſus ſanguis effunditur, fit meritò vt ab his, & ab alijs quamplurimis liberare poſſint. Nam & multitudinem, & cacochymiam poſſunt ſoluere, & ab omnibus membris principibus auertunt.

34 *MVlti ergo intempeſtiuè curati, talibus non cunctāter capti ſunt. Et pernicioſe ſic.*

QVIA hæmorrhoydes à tam multis & adeo malignis morbis liberant, non debent curari intempeſtiuè, neq; ali-

ter quam adhibita ea cautione, quam in aphoris. scripsit, dicens, Hæmorrhoydas sananti antiquas, si non vna seruata sit periculum est hydropem aut tabem accedere. Itaq; intẽpestiuè curãtur hæmorrhoydes, quæ cacochymo adhuc corpore curantur repentè, nulla seruata, quæ corporis necessitati subseruiat. In aphorismo cõminatus est hydropem aut tabem, hoc loco dicit, cum quis intẽpestiuè curatur, fieri vt illis ipsis malis corripiatur citò, a quibus hæmorrhoydũ præsentia liberabatur. Neq; tamẽ est vlla repugnantia, sed eadẽ res dicitur, prӕterquã quod in aphorismo restringerat rem ad duas affectiones pessimas, hic latius liberiusque rem produxit dicẽs, in easdem affectiones cito incidere homines, à quibus per hæmorrhoydas liberarẽtur. Quòd sanè rationi consentaneum est, iuxta rationem epilogisticam, & communem omnium consensionẽ. Ab illo enim morbo dicimus nos missione sanguinis, aut alio quopiam auxilio præseruari, in quẽ eo auxilio sublato essemus casuri. At vero hæmorrhoydes non liberant solum ab his quos nunc recensuit, sed etiam ab hydrope & tabe. Fit hydrops sæpe calore naturali hepatis sanguinis multitudine suffocato, quo casu cum possint hæmorrhoydes à multitudine liberare, necesse est ab hydrope etiam possint. Tabes vero sæpissimè incipit ab sputo sanguinis, quod nihil potest melius tollere quam hæmorrhoydes, id vero tollentes, constat ab imminente tabe liberare. Igitur qui intẽpestiuè curatur, timendũ est ne aliquo morbo, eorum quos nũc recensuit, corripiatur, fiatq; pleuriticus, aut peripneumonicus, aut cõtrahat exedentẽ cancrum, aut multos furũculos, aut exanthemata terebynthina, aut lepram, aut simile aliquid, aut etiã incidat in hydropem, aut tabem: idq; vel per priores alios morbos, vel per se, & nullo alio morbo prægresso. Vtrumq; enim fieri potest, velut in tabem per pleuritidem, aut peripneumoniã, aut hæmoptoycam passionẽ: in hydropem, per vteri, lienis, aut hepatis durities, aut etiã prægressis, lepra, aut elephãte, aut quamplurimis tuberculis. Nam ex his omnibus cum sunt maligna, procedi solet ad illa pessima, & postrema mala, tabem, dico, aut hydropem. Vt hac rursum ratione in idem recidat, quod hic dicitur, & in aphorismo. Dicitur enim hic (quod & verissimum est) & perniciosè sic: quod nihil aliud significat, quã

hæc

hæc mala cùm fiunt ob repressas intempestiuè hæmorrhoydas, perniciosiora esse quàm alioqui esse soleant, vnde fit vt in illa finiantur, & interimant. Huius causa est, quia cum consueta aliqua euacuatio cohibetur, omnia periclitantur simul, atque metus est, ne simul cum eo quod apparet, aliquid etiam latens, & perniciosum, in parte aliqua principe fiat. vt certè solet fieri sæpe. Adeo vt vel vulgi iam sit opinio, cum vetus aliqua euacuatio cessat, periclitari hominẽ de vita: idque siue chyrurgus cessare faciat, siue sponte cesset. Tametsi non semper eadem causa sit, sed cùm sponte id fit, aliquando moriatur homo, quia ea euacuatio cessat, aliquando ea cesset, quia homo moritur.

35 *ET quicunque alij abscessus, vt fistulæ, aliorum sunt medela.*

Non tantum hæmorrhoydes antiquæ dicta cautione curari debent, sed & quicunque alij abscessus fiunt aliorũ medela, vt fistulæ. Fistula est longus sinus callosus, per quem aliquid expurgatur asiduè. Fieri potest vbique frequens autem est iuxta anum. Illud vero vt fistulæ, non dicitur solum gratia exempli, sed vt explicetur modus eorũ abscessuum, qui tali indigẽt cautione. Nõ enim omnes abscessus tam cauta curatione indigent: quidam enim nõ fiũt decretoriè, sed prorsus ratione symptomatis, & sunt omnino inutiles: sed neq; omnes qui fiunt aliorum medela, nisi fiant medella vt fistulæ. Si enim febris aliqua finitur in bubonẽ, aut parotydem, nemo cũctetur curare, nullo (si fieri possit) relicto vestigio: quamquã profecto abscessus ille febris medela fuerit. Sed quidam sunt abscessus qui affatim ex morbo aliquo facti, illum substulerũt, alij qui nõ ita, sed consuetudine quadã assiduè aliquid ex præstantioribus partibus excipiunt, aut vacuant, & hæ sunt medela morborum vt fistulæ, id est assiduè aliquid detrahentes excrementi, & ita ab alijs morbis præseruantes. Definitio autem horum abscessuum diuturnitas est. Fiunt enim diuturni, quod natura iam consuetudinem eo mittendi comparauerit. Igitur in omni diuturno abscessu, siue sit cũ euacuatione, vt vlcus fistula, aut hæmorrhoys, siue etiam sine ea, vt vetus podagra, videndum est quomodo cures. Plurimi enim eorum

qui tali morbo multis iam annis laborarunt, solent in nephritidem, aut asthma, aut etiam aliquam apopleticarum passionum incidere: vt contra multis fieri vidi, ex epilepsia, aut alio cerebri magno morbo, nephritidem, & ex hac podagrã. Tales igitur abscessus cũ iã sunt inueterati, & si cum euacuat one nõ sint, dico esse aliorum morborũ medelam, vt fistulas, qua propter, sæpe curari prohibeo, aliquãdo etiã fieri suadeo, iuxta præceptionẽ Hippocratis quæ sequitur.

36 *DEcubitus quidem in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.*

NVLLVS interpretum dubitat, oratione hac significari, decubitus seu abscessus, qui morbis aliquibus superuenientes, eos tollunt, eosdem si fieri anticipent, fieri prohibere. Verùm hæc verba videntur ineptum sensum reddere, aut omnino in aliam ferre interpretationem. Nam illud, ante facta, non videtur dici de decubitu, sed de ipsis malis. Si verò ipsa mala ante facta sunt, quomodo decubitus fieri ea prohibet? Decubitum igitur ipsum oportet esse ante factũ, non mala. Hanc ob causam quidam interpretũ pro προγενόμενα, id est, ante facta, censebant legendum προγενομένη, vt referatur ad σκῆψις, id est decubitus, itaque decubitus prius factus. Atqui profecto leuicula quadã literarum mutatione redditur tota oratio perspicua. Verùm Galenus, cuius hæc erat lingua materna censet hanc quoque phrasim, citra mutationem vllam, posse ferre eundem sensum: quare de ea re non oportet nos admodũ laborare, sed rem ipsam expendere, nobis intelligentibus, nihil aliud dici, quàm eos decubitus, qui morbos aliquos solent, superueniendo tollere, eosdẽ anticipando, fieri prohibere. Dicitur verò nunc nomẽ decubitus de abscessu, neq; sanè aliud est apud Hippocratẽ nisi forte ratione. Dicitur enim alterũ ab ascedẽdo alterũ ab incubendo. Constat vero idem esse, quod ab vna parte abscedens in alterã incumbit, Constatq; Hippocratẽ de eisdẽ prorsum rebus agere cùm nuper diceret, quicũq; alij abscessus aliorum sunt medela, & nunc dicentẽ, decubitus in quibus facta tollit. Idẽ enim est in quibus facta tollit, & quorũ medela est. Et ambo hæc eisdẽ congruũt. Ijdẽ enim abscessus, qui, quia sunt aliorũ morborũ medela debent

bent cautè curari, illi inquã ijdem, cum morbos ante vertunt, ab eis præseruant. Nam hæmorrhoydes sunt de quibus præcipuè susceptus nuper est sermo, quas dictũ est præseruare à melancholicis passionibus. Hæ autem eædem, vt in citato aphorismo dicitur, superuenientes tollunt illas passiones. Verùm (quod ad curationem præstat magnam vtilitatem) oportet hic scire, posse hanc sententiolam pertinere ad partem prognosticã, & ad curatricem. Ad prognosticam quidem, cum illud ante facta intelligatur sponte ac per se: ad curatricem, cum à medico. Nimirũ abscessus qui cum superueniunt solent morbos tollere, ijdem si fieri anticipent, liberant, aut etiã si fieri non anticipent, fiant tamẽ arte, & à medico. Cùm sponte fiunt, & liberant, ad medicũ nihil aliud pertinet, quam agnoscere, ac prædicere futurũ, vt homo ab imminente aliquo morbo liberetur: cũ autem morbus imminet, & abscessus non fit, optimè curantis cõsilium est, eundem facere: quia decubitus qui superueniens tollit, antefactus præseruat. Hac causa multis quibus à magnis morbis malè timemus, curamus hæmorrhoydas facere: alijs etiam crura fricamus fortiter, non aliorsum, quàm vt fiant podagrici, quod quidem est morbum morbo curare, aut morbo à morbo præseruare. Verùm non indistinctè pro quouis morbo, quiuis abscessus procurandus, sed pro quocunque, is qui tali morbo soleat vtiliter succedere. Nam Hippocrates dicit, non simpliciter decubitũ a morbo præseruare, sed in quibus facta tollit. Oportet ergo per te ipsum meditari, quæ quibus soleant succedere, vtiliter, & inutiliter, vt quæ inutiliter solẽt succedere, prohibeas quoad possis, quæ vtiliter, nisi sponte fiant, aut morbus videatur esse benignus, & bonæ iudicationis (tales enim citra abscessum soluuntur) facias aut etiam antequam morbus hominem præhendat, si ab illo vehemẽter times. Velut si qui superiori anno ab epilepsia liberatus est superueniente podagra, nunc à podagra se sentiat valde liberum, tentetur vero incubo, aut vertigine, aut omnino capitis grauitate, prudenter feceris, pedes frictione, & labore lacessendo, vt à capite auertas.

37 *Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut põdere, aut alio aliquo liberant, aut alijs communiones.*

Ad eandem doctrinam pertinent hæc oratio, & quæ hanc antecessit: dicitur enim nunc, quædam loca liberare à morbis aliarum partium, quod earum recipiant excremēta: nimirum, vt dictum est, decubitus factos morbos tollūt, & à nondum factis liberant: tantum addit nunc Hippocrates, quod ad causas abscessuum spectat, videlicet, fieri abscessus in quampiam partem, ob doloré, vel pondus, aut communionem, quæ illi cum parte affecta intercedat, aut ob aliquid aliud, vt exercitationem nimiam eius partis, aut calidam intemperiem, aut ob debilitatem. Nimirū omnis ex parte in partem motus, necesse est fiat, vel quòd trahatur, vel quod mittatur, vel quòd veniat. Trahitur quidē calore, frictione, & motu partis recipientis. Mittitur ob partis mittentis laborem, cuius causa est, vel grauitas, vel qualitas maligna: venit autem ob pondus, vel vacuum, porrò, vt quod venit vel mittitur, in hanc ex hac parte veniat aut mittatur, causa est, dolor aut debilitas partis recipientis, vel huius cum illa communio, seu rectitudo. Indicatum enim est sæpe esse quarundam partium communionem, ob quam in sese mutuo sua mala refundunt, idque ob rationē quandam multis communem, vt dextrarum cum dextris, sinistrarum cum sinistris, aut ob peculiarem, & propriam, vt genitalium cum vocalibus.

38 *Propter conuersionem non ampliùs sanguis venit, sed, secundum humoris cognationem, huiusmodi spuunt.*

Non solùm in sanguinis excreatione verum esse comperies quod nunc dicitur, sed in omni alio sanguinis effluxu, vt in muliebri profluuio ex vtero, & in mictu sanguinis, & in dysenteria cruenta. In his enim omnibus adhuc recentibus sanguis exit, inueteratis verò, mutatur exeuntium forma, in album, purulentū, aut biliosum, flauum, aut viride, aut nigrum, propter conuersionem sanguinis, secūdum humoris cognationé: quia sanguinis redundantia in aliquā cacochymiæ speciem vertitur, hanc aut illam pro tēperie cuiusq; hominis: biliosis enim in bilem, melancholicis in melancholiā vertitur, humidis valde cū calore, suppuratur.

Similes

Similes conuersiones fiunt in febribus: incipientes enim a sanguineis degenerãt sæpe in alias species, ob ipsius sãguinis cõuersioné. Vbi ego legi τροπὴν idest cõuersioné inueniebat in antiquioribus codicibus τροπὴν idest inclinatione, verũ qa Gal. pbat cẽsurã veterũ interpretũ, qui p ῥοπὴν censebant legi τροπὴν placuit hanc lectionem sequi.

39 *QVibusdam sanguinem auferre tempestiue in huiusmodi, in alijs autem, in his non conuenit.*

In quibusdam eorum quibus sanguis exit, dicit oportere mitti sanguinem, in alijs minime. Vnica autem illa vocula, tempestiue, exponit quibus sit mittendus, & quibus secus. Nam mitti debet tempestiue, & antequam sanguis in aliam naturam degenerauerit, posterius vero minime. Cõstat autem hoc dici indicatione ab humoris specie, ob quã in illis quidem mitti sanguis, in his expurgans medicamentũ dari debet: verum hoc nihil prohibet quin in eis etiam quibus mutata sit eius species, mittatur aliquando sanguis secundum alias de mittendo sanguine præceptiones.

40 *IMpedimentum incruenta spuentibus, anni tẽpus, pleuritis, bilis.*

Galenus, atque vt ipse refert, alij eo priores, intellexerunt dici hic impedimentum, quod sanguinis missionem prohibeat: cæterùm durũ est dicere, pleuritidẽ prohibere mitti sanguinem, neq; Galenus se satis expedit ab hac difficultate, quantumuis laborat: quapropter ego in aliũ sensũ feror, intelligoq; impedimentum dici, non quod missioni sanguinis, sed quod curationi simpliciter obstat: quasi diceret, cũ quis sanguinis sputo laborat, tẽpus anni, valde aut calidũ, aut frigidum, & pleuritis (si scilicet simul tenetur pleuritide, vt fieri solet) & bilis toto corpore redundans, impedimento est quominus recte curetur: quia vterq; temporis excessus, & frigus inquam & calor auget sputum cruentum illud rumpens, hic laxans: bilis exedit: quare cũ sint hi tres modi quibus possit sanguis excreari, ruptio, anastomosis, & corrosio, necesse est tria hæc obstent curationi, præterquã quod bilis petit vsũ expurgantiũ, quæ aperiẽtia sunt & irritantia.

irritantia. Iam verò pleuritis non aliter curari potest quã excreando, neque hæmoptoys quicquam petit magis, quã thoracis quietem, vt ne loqui quidem talibus libenter permittamus: obstant igitur magnopere hæc omnia sputi cruẽti curationi. Hanc esse legitimam loci huius explanationẽ, facile intelliges ex Galeno in commentario aphorismi decimi sexti, sectionis primæ. Ibi enim ita est scriptũ, Et enim contraria indigent curatione sputum sanguinis, & pleuritis. Si igitur contraria petunt auxilia, necesse est mutuo sibi impedimento sint.

Sectio quarta.

1 *QVæ iuxta aures circa crisim fientia, non supprurantur, his inanitis reuersio fit secundum rationẽ reuersionum, reuersione facta iterum tolluntur, & manent, vt febrium reuersiones in simili circuitu. In his spes est in articulos abscedere.*

Dixerat Hippocrates in proxima sectione, omne suppurans esse sine recidiua, vnde collegimus, quod non suppurat non adeo sine recidiua esse: iuxta quam sententiam dicit nunc, parotydes quæ per morborum acutorum iudicationes fiunt, nisi suppurentur, reuersiones habere, atque adeo harum quasdam solere pluries & solui & reuerti, secundum ipsos febrium circuitus, & talibus solere postremo fieri abscessus ad articulos. Inaniri œdemata dicit, vt Galenus libello vocum antiquarum Hippocratis interpres est, detumescere & emolliri. Dicit itaque cum non suppurantur, sed inaniuntur, id est detumescunt, vt videantur resoluta œdemata, solere reuerti, atque nonnunquam pluries circuitu quodam febrili simili, idque cum fit, spectari futuros postremò ad articulos tumores aut dolores. Constat, cum esset dicturus, his inanitis reuersio fit, non fuisse necessarium dicere, quæ non suppurantur, nam intelligi poterat & si tantum dixisset parotydes si inaniuntur & reuertuntur

tur iuxta febrium circuitum. Nam quæ ita inaniuntur & reuertuntur circuitu quodam non possunt esse suppurata. Verum Hippocrates dixit quæ non suppurantur, vt alluderet, ad id quod citato loco dictum est, obiterque insinuaret, quæ non suppurantur esse reuersiua, quæ enim suppurãtur reuersiua non sunt. Causa vero ob quam euenit quod in hac oratione dicitur, est, quia quæ non suppurantia, sæpe intumescunt & rursum detumescunt, neque suppurationem recipiunt, neque resolutionem integram, sed aut resoluuntur falso, hoc est, retrocedentia videntur resolui, aut imperfectè, ac per partes succorum influunt, & resoluuntur, vt in paroxysmis febrium euenit. Vtrunque autem horum malũ. Retrocedere enim periculosi & lethalis est morbi, per partes influere & resolui, est contumacis, longi, & difficilis iudicatu. Est enim iudicatio quædam sæpe tentata, quam tentari tanto est deterius signum, quanto ipsa iudicationis species est deterior, illis quæ cum euacuatione aguntur. Cum verò sæpe rediẽs, & abiens tumor, posit fieri ob dictas duas causas, redire secundum febrium circuitus indicat, ob resolutionem, quæ per partes agatur, id euenire, eodem scilicet modo, quo in ipsis febrium circuitibus. Igitur merito eo apparente signo, expectantur abscessus alij grandiores, qui ad articulos plerunque fiunt, ob ipsarũ partium naturam, vt alibi explicuimus, non semel.

2 *VRina crassa alba, vt quæ Amphigenis, in laboriosis quarto die aliquando incipit, & liberat ab abscessu, si vero vltra hoc, & sanguis à naribus effluat, manifeste admodum.*

VBI dicit manifeste admodum, supplere debes soluitur, constat id ex aphorismo septuagesimo quarto sectionis quartæ, qui hæc ipsa oratio est. Tantum hic additur exẽplum Amphigenis. Verum hoc nihil facit, vt quis aliã enarrationem desideret, præter eam quam in aphorismi commentatione scripsi.

3 *CVi intestinũ, in dextra parte arthriticus fiebat, & quietior, postquã autem huic curabatur, dolentior.*

VNVM

VNVM quoddam, idque accommodatissimum exemplum, nunc proponitur, illius doctrinæ, quam sectione proxima tradidit, dicens, Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut alijs cõmuniones. & rursum illius quam antea tradiderat eadẽ sectione, dicens, Multi ergo intempestiue curati, talibus non cũctanter capti sunt. Nimirum illa oratione dicebatur, quarũdam partium dolores liberare à doloribus aliarum partiũ: hac verò, si partes illæ quæ ab aliarum liberant passionibus intempestiuè curentur, passiones eas fieri aut redire, velut huic, cuius hic fit mentio. Laborabat enim intestini dextri morbo, superueniebatque ei nonnunquam dolor articulorum, atque tunc temporis subleuabatur à priori malo, & cũ curabatur ab arthritide, redibat, aut exacerbabatur intestini dolor. Nam, quia articularẽ dolorẽ adesse, tollendi intestinalem, erat causa, non adesse, erat augendi. Detrahebant enim dolendi causam articuli intestino, qua nõ detracta, necesse erat dolorem augeri. Nimirum cum nõ esset tota dolendi causa insumpta, neq; corporis apparatus morbosus sublatus. Vt narrat Gal. altercabantur enarratores de hac intestini affectione, dicere volẽtes ad quod intestinũ pertineret, & de hac arthritide, ad quem articulũ. Dicebant alij eam affectionem fuisse dolorem coli, alij decidentiam ceci in scrotu, quod id dextra parte locatum, & à mesenterio solutum sit: rursum dolorẽ arthriticũ, quidam multorum articulorũ quidam pedũ, alij coxæ fuisse. Videtur enim multis non satis esse commentari autorum verba nisi etiam diuinent. Nã quæ ratio sit qua scias, cum Hippocrates nihil dicat aliud, quam cui intestinum in dextra parte, quod intestinum doluerit? Atque an doluerit solum, an etiam deciderit in scrotum? Atque cum solum dicat arthriticus fiebat, qui articuli, aut quo doluerit? Nisi probes, non posse horum quiduis fieri, sed vnum quiddam necessariò fieri, alia omnino fieri non posse. Ego verò scio uirum quẽdam doctrina nobilem, & mihi valde familiarem, cum vtrique dolori, intestinorum dico & articulorum, sit obnoxius & vtroque soleat laborare alternatè, quasi alter alterũ eleuet, laborasse iam sæpe dolore colico sine intestini decidentia, aliquando etiam decidentia intestini in scrotum: plerunque podagra & chyragra, aliquando etiam schya-

de.

de. Itaque possunt hæc omnia fieri, estque omnium ratio & causa eadem. Sed neque quod dicit in dextra parte, aliud quippiam nobis indicat, quam euenisse nunc dextra parte dolere, posset idem euentus in sinistra esse parte Neq; q̃dē ex intestino ad articulos factus est abscessus ob quampiā cōmunionem (nulla. n. est) sed dolore, aut grauitate, aut aliquo alio, vt dicebatur. Porro quod Hippocrates dicat numero singulari intestinum potius quam plurali intestina, nihil refert, nam nomine intestini cum simpliciter dicitur, significatur totum id quod producitur à fundo ventriculi vsque ad anum.

4 *AGasis filia cum iuuencula esset denso erat spiritu, mulier autem facta, ex partu non diu dolorosa existens, in sublimen extulit pondus magnū. Statim quidem crepere visum est aliquid in thorace. Sequēti die. & asthma habebat, & dolorē dextræ coxæ. Cū hæc doleret, tūc & asthma tenebat, cessante autem, ceßabat. Spuebat spumosa, initio quidem florida, consistens verò vomitui bilioso simile erat. Dolores tunc quidem maxime, cum laboraret manibus. Hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla, bouina: inspirationibus vero à clamore, & ira.*

Haec mulier haud dubie habebat intra thoracem in suprema & posteriori eius parte, ad duo inquam prima spatia intercostalia, iuxta ipsam spinā, tuberculū aliquod quod diutissimè crudū perstitit, postea verò labore partus denuo exacerbatum, & factum phlegmonosum, & dolens suppuratum est, & postea nixu, quo mulier pondus magnū in sublime extulit, rupto abscessu, pus in thoracē effusum est. Inde pure resudante intra pulmonē factum est asthma & compatiente coxa factus est dolor coxæ. Quoniam verò ex eadem parte, & eadem causa coxæ dolor, & asthma procedebant, consentaneum erat augeri, & minui simul, atq; tunc mulierē respirare difficilius, cū doleret magis coxa, facilius vero, cū minus. Cōstat vero necesse esse huic in thorace non solum esse asthma, sed dolorē etiā, nā quo loco fuerat tuberculum, necesse erat manere vlcus cauū, &

diffi-

difficile sanescens, in loco præcipue ad coalescentiam vlcerum adeo incommodo ob motum assiduũ, & situm profundum. Fuisse vero & tuberculum, & ex eo relictum vlcus eo thoracis loco quo dixi, inde coniectes, quod dolores tunc maxime ingrauescerẽt, cum laboraret homo manibus. Nimirum nerui manum nascuntur à dorsi medulla, inter primam & tertiam vertebram, & decurrunt per duo spatia intercostalia. Merito ergo manibus laborantibus, condolebat ea pars thoracis, quare si cum thorace condolebat coxa laborantibus manibus doleret vtraque pars. Hæc omnia secundum Galeni enarrationem dicta sunt, atque adeo, vt ipse censet, nulli possunt videri dubia, præter illud quod de compassione thoracis & coxę dictum est. Nulla enim causa videtur, qua condoleret coxa cum thorace, cum nulla esse videatur communio illis, velut est thoraci cum genitalibus. Galenus ob nullam communionem factum esse putat, sed quod casu huic mulieri coxa fuerit debilior quam partes aliæ, atque ideo receperit excrementa. Mihi vero videtur in partium etiam natura, & communione, causa aliqua esse potuisse. Nam thoraci cum vtero magna communio est, siquidem vocalibus cum genitalibus, dolere verò coxam sæpe ob vteri morbum res est experimento compertissima, & rationi maxime consona, & ab Hippocrate celebrata, præcipue verò quibus vterus incidit in coxam: qualis fortasse erat hæc mulier. Sed est hic cõsideratione dignum, cur ei, qui à dolore dextri intestini fiebat arthriticus, quanto magis ingrauescebat arthritis, tanto magis remittebatur dolor intestini, & contra huic verò mulieri ambo dolores ingrauescebant simul, cum præcipue dictum eidem Hippocrati in aphorismo sit, Si duo dolores non eandem partem infestant, maiorem alterum obscurare. Certè si illud obscurare, sit, vt verbum ipsum præse fert, & Galenus in commentario eiusdem aphorismi intelligit, facere vt lateat, seu vt minus ab ipso ægroto percipiatur, sed velut contemnatur præ alio vehementiori, vera sit sententia illa aphoristica vniuersim; distrahit enim semper mentem vehementioris obiecti sensus à debiliori. Verum si illud obscurare accipiatur, vt Galenus in commentatione historiæ proximæ, eius inquam cui dolebat intestinum, accepit quasi diceretur, dolorem minorem à maiori

tolli

tolli aut curari, iuxta illud quod sectione secunda huius sexti dicebatur, operari simile, vt dolor dolorem sedat, nõ sit vera sine quadam limitatione. Nimirum cũ pars aliqua dolet per consensum cum altera, ita inquam vt non sit solum passio secundaria, sed mera sympathia, non tantum nõ curat alter dolor alterum, sed necesse etiam est crescant affectiones simul, vt siquis ob affectionem dolorificam ventriculi, aut capitis, dolet oculis, necessario crescet oculorũ passio crescente passione ventriculi, aut capitis. Cum autẽ non est mera compassio, duorum alterum necesse est fieri, vel alteram partem recipere ex altera, vel ambas a toto corpore, vel ab aliqua alia. Si altera ab altera recipit, necesse est vt crescente dolore posterioris decrescat prioris, iuxta quod libro. 2. huius operis dicebatur, dolente capite in pectus descendit, & hypochondria, inde in coxam, & pedes. Impossibile est autem omnia simul dolere. Si verò ambæ partes recipiunt simul à toto vel alia quadam, necesse est dolores augeantur simul, quia scilicet recipiunt simul, verum tunc quoque detrahunt sibi aliquid mali mutuo, quæuis enim earum reciperet plus, nisi in alteram pars succi mitteretur. Ei igitur cui dolebat intestinum fiebat etiam arthritis, non per meram compassionem, sed quod altera in alteram pars mitteret, ac proinde merito, non simul sed alternate augebantur: huic autem fiebat coxæ dolor & asthma, thorace fortassis compatiente cum vtero: aut vtraq; parte recipiente simul à toto, aut fortasse a capite. Ex specie sputorum nihil aliud possis intelligere quàm à talibus humoribus pependisse malum, quales illæ differentiæ sputorum sunt natæ significare, initio vero exisse floridum, hoc est subrubrum, deciso sanguine ex vlcere. Verum de differentijs sputorum, & significationibus, in prognostico est satis diffuse actum: nunc quæ peculiariter sunt huius loci pertractentur. Videbitur tibi hæc mulier etiam ante quam rumperetur tuberculum, laborasse asthmate, quandoquidem laborabat respirationis difficultate, & crebro spiritu. Quid autem est aliud asthma quàm respiratio anhelosa quæ non fit ob febris magnitudinem? Certe non quæcunq; anhelatio, sed tanta, vt sit iam orthopnæa. Itaque hæc antea respirationem habebat difficilem ob tuberculum, nõdum verò erat orthopnica, ac proinde neque asthmatica,

vt postea. Si placet dicere fuisse antea asthma incipiens, quia id malum augescens in asthma abiuit, nihil prohibet. Quid huic medici consuluerint, narrat Hippocrates, non quidem curationem, sed victus solum institutionem. Forsasse, vt erat morbus longus, & qui eam decumbere non compelleret, non est curata, sed contenta solo victu, persanari posse non sperans, sed morbum melius, ferre volens. Fortasse etiam curationem dicere omisit Hippocrates quod non valuerit persanare, vtcunque hoc habeat, censuisse dicit medicos, hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla & bouina, quia sunt hæc partim acria, partim concoctu difficilia, & crassa. Itaque eadem ratione abstinere debuit ab omnibus acribus, & ab omnibus concoctu difficilibus, & crassis. Nam acria breui afferrent pthisim exesione pulmonis, concoctu difficilia & crassa impedirent excreationem & omnem corporis expurgationem. In spirationibus (inquit) à clamore, & ira. Rectè profecto, nihil est enim qđ adeo possit vlcus dilatare in thorace, ac clamor, qui fit vehementi respiratione, & ira, quæ facit feruorem sanguinis: & præter quam quod humores conuocat, vsu aucto facit respirare plus & crebrius. Dicens, in spirationibus, indicat duo hæc ob spirationem lædere, quia scilicet vtrunque facit respirare vehementius. Mirum tamē nisi huic iussit Hippocrates ferris candentibus fieri inustiones, in duobus spatijs intercostalibus suppremis, iuxta spinam, in parte dextra: & circumcirca coxam dextram: ego quidem huic hæc consuluissem fieri.

5 *CVi exedebatur in capite tumor, primum alumen vstum quadrauit. Habuit alium abscessum, fortasse quoniam os abscessurum erat, abscessit sexaginta diebus super aurem, superna in parte ad verticem vulnus erat.*

HABVIT hic, quod per malignas cacochymias fieri solere multis scimus, tumores, vlcera, & ossium cariem in capite. Quæ hoc nostro tempore fieri haud quaquam possunt, sine morbi gallici nota, quanquam eum morbum nouum esse vulgus sibi persuasit. Huic duo tumores nati sunt,

alter

alter ſponte exulceratus, exedebatur, eratque vlcus hoc ſupra aurem iuxta verticem: alius abſceſſus non narrat Hippocrates qua parte capitis fuerit, ſuſpicatur tamen ortum eſſe ibi, quòd os ſubiectum carie laboraret, & inde eſſet abſceſſurum, vt factum eſt. Nam aperto à chyrurgis eo abſceſſu, ſexageſimo die ex quo nudatum eſt, & cœpit aere & medicamentis alterari, abſceſsit os. Fieri quidem poteſt, vt oſſe non corrupto, ob redundantiam ſolum humorum fiant tumores, verum in ijs qui maligna laborant, cacochymia, ſæpiſsimè fiunt ob ſubiecti oſsis corruptionem. Quare mox atque apparet tumor, timere talem corruptionem oportet, atque alio quopiam ſigno accedente, vt perſiſtente dolore, aut fouea ſubpræmente digito cum quadam aſperitate aperire. Quod ad tumorem qui exedebatur, alumen bene faceret, iuxta illius naturam euenit. Nam ſiccat vehementer. Rectè autem dixit alumen quadrauit, inſinuans ſcilicet, non omnibus ita affectis illud ipſum medicamen futurum vtile, ſed alijs hoc, alijs aliud quadraturũ, pro cuiuſque hominis natura, & diſpoſitione: rectè etiam dixit primum, quia & ſi primum videretur alumen bene facere, tamen non potuerit eo ſolo perſanari homo, ſed alia fuerit opus adijcere, fortaſſe cauſtica. Quòd ſexageſima os abſceſſerit, non mirum, plæriſque enim abſcedunt poſt quadraginta, hic fortaſſe erat ſenex, & oſsibus natura durioribus.

6 *INteſtina habẽt vt canis, maiora autẽ, ſuſpenduntur ex meſocolis, hæc autem ex neruis ab ſpina, ſub ventre.*

AD Anatomem pertinet hæc oratio, eſt autem maximè conſpicuum, & exigua diligentia indigens, quod dicitur, nihil enim dicit aliud, quàm inteſtina hominum ſimilia eſſe caninis, quod adeo eſt anatomiſtis perſpectum, vt quæ ad naturalia inſtrumenta pertinent, non niſi in caninis corporibus oſtentent. Dicit hominum inteſtina eſſe maiora, certè vt & corpora tota. Ita autẽ habere, etiã non perſpectis inteſtinis, ex vtrorunque fæcibus licet agnoſcere. Sunt enim hominũ fæces, quæ duræ egeruntur, craſsiores quàm canũ. Suſpẽdi dicit ex meſocolis, hoc eſt ex meſẽterijs. Qđ

enim Galenus vocat ἔντερα, ideſt inteſtina, vocabat Hippocrates & eo antiquiores, κῶλα: quare, & quod meſenterium, meſocolum. Dicit verò numero multitudinis meſocola, quia conſtat multis venis, quæ omnes alligatæ ſunt ſpinæ, ligamento quodam magno iuxta ſeptum tranſuerſum. Vt inde ſint meſenterij vaſa omnia, atque cum eis inteſtina, ex ſpina, & ipſo ſepto tranſuerſo. Vocat verò neruos illa ligamenta, nomine, ob ſubſtantiæ ſimilitudinem, latius accepto. Dicit ſub ventre, vel quia infra ventriculi os, vel quia corpore ſupino collocato, ſubſtat omnibus inteſtinis.

7 *LAborantibus gratiæ, vt mundè facere aut potus aut cibos, quæ videt, molliter quæcunque tangit, ſed non vt valde lædant, aut non bene emendabiliter, vt frigida, vbi hac eſt opus. Introitus, ſermones, figura, veſtis ægrotanti, tonſura, vngues, odores.*

OMNIA hæc pertinent ad œconomiam circa ægrotãtes, de qua ſectione ſecunda huius, non longè à fine, dictum eſt. Omnia, quæ & ad ipſum ægrotum, & ad medicum, & ad eos qui adſunt, & ad externa pertinent, ad gratiam ægrotantis debent eſſe comparata. Gratificandumque ei, quoad fieri poſsit, cibis, & potibus, & medicamentis, & cubiculo in quo decumbat, & ijs quæ oculis obijciãtur, & ſermonibus quos audiat, & odoribus, & lectuli mollicie, ac denique omni alia re, quæ non valde lædat. Vſque adeo vt & ipſum medicum velit Hippocrates ſeſe componere, vt maximè ægrotis placeat, introeat ſcilicet compoſitè, & videat quos apud ægrotum ſermones habeat, & decentem habeat vultus & totius corporis figuram, & veſtibus induatur precioſis & mundis, capillis bene tonſis, vnguibus expolitis, odoribus etiam vtatur. Huc ſpectat ferre anulos, & aureos torques, & quædam alia, quæ vulgus hominum miratur, & amat. Libello de medico ſcripſit Hippocrates multa ad hanc partem ſpectantia, ex quibus ego illud imprimis eligi ſuadeo, medicum circa totam vitam eſſe probè compoſitum. Quia maximè (inquit) ad opinionem, & autoritatem comparandam conducit, bonis & ho

neſtis

nestis moribus præditum esse. Itaque si omnes hæ indulgentiæ, quibus ad ægrotantes vtimur, id possunt præstare præcipuè, vt Gal. censet, vt diligant, & proinde nobis pareant, velut vnicis amicis, velut parentibus, velut dijs, nihil magis obedientiā parit quàm autoritas, neque hanc quàm probitatis opinio, vt Hippocrates dixit. Sed præter hanc vtilitatē, præstant hæ gratiæ ægrotantibus, aliā non exiguā, exhilarant enim quædam, vt quæ ad medici ornatum spectant, & sermones, & spectacula, ipsorum animos, vt minus mœrore languescant, quædam etiam ipsas naturales facultates, velut mundè parari cibos & potus, & suauitati aliquid condonare, & si alioqui videatur non valde expediens. Certè his præceptis, non ad dicta, sed ad lucrum vtuntur multi, caueant autem hortor ne plus satis vtantur, & plurimum suis commodis studentes, eorum qui se illis crediderunt, salutem spernant. Videant quantum sit id quod suauitatis causa permittant, quod sanè Hippocrates ipse definit. Sed & id ipsum quod per artem licet, videant ipsi quibus permittant. Nam quod insigniter possit lædere, aut quod inferre noxam quę non facilè emendetur, nulli debent concedere, sed vt in aphorismo dixit, Parum deteriorem cibum aut potum, sed neque quod exiguum possit lædere permittendum est omnibus. Nam mores ægrotātium considerandi sunt. Quidam enim sunt adeo intemperantes, vt si medicus illis tantillum concedat, ipsi ea occasione sint plus multò adiecturi. Itaque hæc præcepta vt alia omnia practica, prudentia indigent. Nam & medici compositio ad gratiam comparata, quæ plurimū artis prodit, eum facere solet ridiculum, & contemptilem: quinetiā suspectum, putantibus hominibus, id quod doctrinæ deest, ambitione illa suppleri, & eum qui tam multis rebus, fortasse futilibus, studeat, non admodum posse vtilibus præceptionibus esse intentum. Neque tamen has ob causas velim medicum rigidum, grauem, inurbanum, & prorsus rusticum se præbere, vt noui alios, hac arte volentes simulare se semper tractare seria. Vsque adeo est cuique suus astus: Ego mihi nihil horum, sed facilem, non tamen leuē: aut grauem non tamen tetricum cōuictum, exopto, & omnia prudenter, ac moderate facere. Vbi ego legi, sed non vt valde lædant, legitur in grecis codicibus ἀλλὰ μὴ μεγάλα

βλάπτειν Ideſt, alia non multum lædere. Quæ verba ineptitudinem quandam præſeferunt, proinde mihi arriſit plurimum illud ἄλλα mutari in alla ἀλλὰ ideſt ſed, ſit enim mutato ſolum apice, & redditur ſenſus longè facilior, hic ſcilicet, gratiæ quidem ægrotanti, ita tamen vt non valde lædant, velut ſi dari debeat ægroto ad voluptatem frigida, ne tamen ita detur, vt parere poſsit noxam aliquam magnam, atque fortaſſe inemendabilem: vt hoc delicioſsimo tempore, quale nunquam viderat Hiſpania, ſcimus multis niuis vſu nimio contigiſſe. Sed ſi de mollicie & voluptatibus quæ noſtrorum animis irrepſerunt, ſermo eſſet habendus, ad elegiam procederent cõmentaria. Faciat Deus vt ab his expediti, ad virtutem priſtinam, qua alijs omnibus gentibus quondam fuerunt admirationi, conuertantur, & licebit medicis eos ſerio curare, vtenturque illi arte ad ſalutem, potius quàm ad delicias.

8 *AQua elixata, alia quidem vt recipiat aerem, alia verò, non eſſe plenum, & operculum habere.*

QVIDAM enarratorum cenſebant, hæc verba ſimul cum prioribus legi, alij ſeorſum. Qui legebant ſimul, intelligebant Hippocratem hic docere rationem refrigerandi aquam, pro iјs ægrotis quibus placeret frigidam concedere: qui ſeorſum verò, docere rationem elixandi aquam. Vtraque ratione accipit ſatis idoneam interpretationem, Galenus probat magis priorem, me verba ipſa videntur in alteram trahere. Proinde vtranque perſequar, & prius quidem priorem. Aqua multis cauſis, & eis quidem optimis elixatur, quarum vna eſt, vt melius refrigeretur, cùm eam frigidiſsimam dare volumus. Promptius enim aqua calefacta niue aut alia aqua frigidiſsima circumfuſa, frigus in ſe totam admittit, quàm frigida. Refrigerandi verò, cum iam fuerit calefacta, duplex ratio eſt, altera ſub dio ſine operculo exponere, altera in puteum aut niuem cum operculo, atque vaſe obturato immergere. Vtrunque autem ita fieri debere luce clarius eſt. Nam ſi cum operculo exponatur ſub dio, minimè circunfuſi aeris frigore alterabitur, ſi vero ſine operculo demittatur in puteum

teum aut niuem, mixtionem aliquam inutilem admittet. Quod si ne vas quod in niuem mergitur, aliquid in sese recipiat, nisi sit satis obturatum Galenus, quanto minus ferendum est, quòd deliciosi nunc faciunt (permittentibus quibusdam assentatoribus) vt percolata per niuem aqua bibatur, aut etiam ipsa nix aqua soluta. Hæc de ratione refrigerandi aquam dicta sunt. De ratione elixandi, iuxta alteram enarrationem nunc dicatur. Elixatur aqua, præter dictam, duas ob causas, vt emendetur à vitio aliquo, aut vt facultatem aliquam recipiat. Vt emendetur, velut si crassa est vt extenuetur, si vitiosam aliquam, aut alienam habet facultatem, vt eam deponat: vt facultatem recipiat, vt cum ea, lignum sanctum, aut radicem cynæ, aut smilacem indicam, aut glicirrhyzam, aut aliud quiduis incoquimus. Cum emendationis causa solum elixatur, ad ignem lentum sine fumo, vase detecto fieri debet, vt vapor, & quicquid ab ea dissolutum fertur, expiret, neque in eam deuoluatur: cum verò causa facultatis, elixetur operculo superposito, ne facultas eius quod incoquitur, expiret. Ne sit autem vas plenum vsque ad summum, sed ad os relinquatur vacuum, quantum satis sit ad liberum feruorem. Nam alioqui, aut cohibebitur feruor, aut rũpetur vas, quod in musti etiam dolijs licet experiri. Itaque siue elixare vis, siue elixatam refrigerare aquam, duplex ratio est, in detecto vase, aut tecto operculo, & vase non pleno. Quid autem? Cum refrigeramus detecto vase, nunquid pleno vase fiet melius, an etiam non pleno? Certe vt erit vasis os: siquidem lato sit ore, nihil prohibet plenum esse vas, si vero angusto, satius sit esse semiuacuum, vt secundum ampliorem extremitatem aqua aere tangatur.

9 *QVoniam ex sanguinis profluuijs hydrope laborant.*

NIMIO fluxu sanguinis, siue menstruo, siue ex hæmorrhoydibus siue ex naribus, siue aliunde, calorem naturalem hepatis tolli, hoc sublato hydropem fieri, res est certissima.

10 *SI qualia oportet purgentur & bene ferunt.*

Hoc quoque enarratum est prima particula aphorismorum.

11 *MAnifestè qui vigilat calidior est exterius, interius verò frigidior, qui dormit contra.*

Inter hæc & proximè scripta verba, occurrũt in omnibus codicibus quædam alia, quibus narratur fames quæ fuit in Aeno, per quam ob leguminum esum morbi quidã facti sunt, quod idem libro secundo narratum est, & a me redditæ eius euentus causæ. Nunc delenda censui. Quia nihil continent noui vnde vtilitatis quippiam posset accipi, & sunt haud dubie interiecta temere. Galenus enĩ omnino non habebat in suis codicibus, siquidem nullam prorsus mentionem talium verborum facit, sed post illa quæ, de refrigeranda elixata, aut de elixanda aqua, dicta sunt ad ea quæ de vigilantium & dormientium calore dicuntur, transijt. Ventres dormiendo calidiores esse quam vigilando, & extremum corporis habitum frigidiorem, ex somni & & vigiliæ natura constat. Siquidem colligit sese naturale calidum in interiora, exterioribus destitutis per somnum, quod per vigiliam contrario motu effunditur. Sed & hoc signo constat, quòd qui dormiunt pluribus tegumentis indigent, quàm interdiu, & hyeme quam æstate, & quiescentes quàm qui exercentur, & mœsti aut timidi quàm irati, quibus motibus est analogus somnus, vt vigilia contrarijs. Hinc fit vt somnus ad concoctiones, vigilia ad distributionem & euacuationes, plus conferat.

12 *NAtura calido, refrigeratio, potus aqua, et quiescere.*

Haec oratio videbatur mihi excipienda hinc, locandaque vltra duas alias quæ mox sequuntur, quia illæ duæ cum priori apte iunguntur, cum sint omnes illæ de somno, hæc verò seorsum, esset melius, vt quæ est de re alia. Pertinet hæc ad dieticem medicinam: continet enim rationem instituendi victum refrigerantem, pro calida natura. Sed

videri

videri posſit, quod dicitur, aduerſum alijs medicinæ theorematis. Receptiſsimum enim eſt, & magnum artis axioma, quæ ſunt naturalia ſeruanda eſſe, & quæ præter naturam ſubmouenda: atque illud his proximum, conſeruationem fieri ſimilibus, curationem contrarijs. Vnde legitimè colligitur, omnibus rebus naturalibus eſſe danda ſimilia: quare natura calido non refrigeratio, ſed calfactio congruens ſit, quare non aqua & quies, ſed merum & motus, atque ita in alijs omnium cauſarum ſalubrium generibus. Non enim omnia quibus conſtat victus Hippocrates nominauit, ſeu pauca quædam, quorum nomine tu reliqua potes intelligere, quæ in eandem partem cadunt, frigida cum ſint. Galenus in commentatione, velut huic obiectioni reſpondens, dicit, calidas naturas vocare Hippocratem conſueuiſſe, quæ non ingenito calore, ſed acri & mordaci abundant, quem aduentitium, & non ſecundum naturam, eſſe arbitratur. Durum verò eſt dicere, calorem acrē iuuenum natura bilioſorum, non eſſe ſecundum naturam, aut eum qui febriliter ardeat (ſi modo hunc intelligit) dici Hippocrate natura calidum. Quam ob rem ego natura calidum dici intelligo, eum qui natura ſua eſt calidior quam temperatus: neque tamen Hippocratem docere, talem eſſe refrigerandum, ſed refrigerationem talis (cùm ſcilicet refrigerãdus) eſt agi optimè potu aquæ & quiete. Sed dices, ſi natura calidus refrigerari non debet, futile eſt docere, quomodo refrigeretur. Certè refrigerari debent qui calidi natura ſint, quia calidorum vſu periclitantur corripi morbis calidis: vt frigidi etiam frigidis, vſu frigidorum, quia à ſimilibus facilè patiuntur corpora, à diſsimilibus difficulter. Non enim ſemper ſeruari debent omnia quæ ſunt naturalia, ſed quæ ſunt naturalia & omni reprehenſione carentia, vt mediocris temperies, ſeruanda ſemper, vitioſæ autem naturæ ſeruandæ ſolum per morbos, aut per negotia, alioqui reducendæ ad meliores, quod fit vſu contrariorum.

13. *Somnus in frigore cooperto.*

BREVILOQVIVM, quacunq; de re agatur, cõſueuit

multis interpretationibus esse expositum, quod in plerisq; Hippocratis sermonibus, & in hoc non minimè, euenit. Nam illud, Somnus in frigore cooperto, significare potest, hoc modo maximè somnum conciliari, aut hoc modo vtilissimum esse dormire. Illo modo pertinebit oratio ad physiologiam, hoc ad salubrem medicinam, seu de tuenda valetudine. Rursum legi possunt seorsum illa, somnus in frigore, vt significetur frigore conciliari somnum, vel vtile esse dormire in loco frigido: & particula illa ἐπιβεβλημένῳ adiungetur tunc tēporis sequentibus, quæ ita habent, Somnus sedentarius recto nictatio. Ita legebant (vt Gal. dicit) multi, & ἐπιβεβλημένῳ vertebant iacebanti. Vnde multæ etiam interpretationes sequentis orationis nascuntur. Verum Galeno videtur valde violentum ἐπιβεβλημένῳ accipi pro κατακειμένῳ. Quapropter magis consentaneum est verti cooperto, & legi, somnus in frigore, cooperto. Ambæ autem interpretationes quas diximus probabilissimæ sunt. Nam quia per somnum calidiores sunt homines interius, & frigidiores exterius, aere ambiente frigido indigent qui occurrat interno ardori, & indumentis quæ externorum frigori, ne quid nimis fiat: atque eadem ratione melius conciliatur ita somnus, quàm aliter. Nam qui dormiūt in loco calido excitantur ab interno æstu, qui discooperti, ab externo frigore, qui verò in loco frigido cooperti, à nulla causa offenduntur, & id somnus est placidus & vtilis.

14 *Somnus sedentarius, recto nictatio.*

Qui hanc orationē dicunt incipere à voce κατακειμένῳ idest (vt ipsi interpretantur) iacenti, intelligunt sedentarium somnum dici profundum & quietum metaphoricè, atque significari hominem iacentem dormire quiete, stantem verò, aut etiam sedentem, aut insidentē equo (hi enim omnes sunt recto corpore) non posse nisi nictare. Sed dices, quid hoc ad medicum? Certè ad tuendam valetudinē spectat, consuliturque, vt qui dormiturus est decumbat, ne lassitudinibus corripiatur, si sedens aut stans dormiat. Si verò hæc oratio quatuor has solum voces cōtineat, somnus sedentarius, recto nictatio, videtur significari, eum

qui

qui rectus nictat, sedendo dormiturum. Hoc verò leue est & parui momenti, vtilior multò sensus est quem Galenus sequitur, & continet præceptionem quandam curatoriam, & rationem occurrendi peruigilio. Scilicet cùm quis capere non potest somnum, coactus vigilare, & stando nictare, ante quàm ei permittatur decumbere, solet in sedentarium & profundum somnum incidere: velut etiam cùm quis conqueritur, se nunquam cum appetentia accedere ad cibos, consultum erit, cogere vt ieiunet quousque appetat. Nam priuatio parit appetitum. Ergo iuxta Galeni enarrationem hæc verba, Somnus sedentarius recto ni-
„ ctatio, significant, nictationem stantis afferre somnum placidum & profundum. Constat verò hanc curationem vtilem non esse, cùm ob aliquam affectionem grauem fit ea impotentia, nam si quis phrenitide exquisita laborantem cogat vigilare vsque dum somno corripiatur, aut eum qui ob phlegmonem, aut erysipelam oris ventriculi, aut gulæ, cibum non posit capere, ieiunare cogat, vsque dum appetat, prius morietur eorum vterque. Curatio igitur hæc tunc est accommodatissima, cum fastidium incepit a satietate, aut dormiendi impotentia ab otio. Sed & si hinc non inceperit, sed ex contrarijs causis, vt fames ex bile aut ex calore oris ventriculi, & peruigilium ex cerebri siccitate, si tamen affectiones graues non sint, vt quas nuper dixi, fieri potest vt hæc curatio locum habeat. Nam ad inopiam tracta membra possint ciborum appetentiam facere, etiam repugnante bile & calore ventriculi: & facultatis animalis labor, poterit afferre somnum, etiam in sicco cerebro. Quapropter neque tertianis febribus laborantes, admodum cogendi sunt cibum capere, sed cùm valde fastidiosi sunt, sinendi: neque melancholici semper arcendi ab omni labore, & a lectione, & alijs omnibus quibus præcipuè solent delectari. sed concedendum est illis horum quiduis moderatè, vt minus mœsti sint, & dormiant. Verùm vt dixi, qui præ grauissimo aliquo malo tale habent symptoma, non ita curandi, sed nobis contra euntibus, & vi cogentibus. Si enim phreniticum prohibes dormire, aut laborantem phlegmone ventriculi comedere, sperans inde futurum, vt ille dormire velit & hic comedere, perinde feceris ac si lethargicum dormire

sinas

finas, & laborantem fame canina comedere, sperans fore vt ille euigilet, & hic facietur. Nihil enim tale eueniet. Sed talium omnium, somnus dormiendo, peruigilium vigilando: fames comedendo: fastidium ieiunando, crescet vsque ad mortem.

15 *Debiles victus frigidi, robusti verò calidi.*

Idem prorsus continent verba hæc, & quæ paulò post sectione quinta huius libri occurrent, vbi dicitur, Debiliores cibi breuiorem vitam faciunt. Scilicet debiliores cibi sunt, Galeno eo loco interprete, qui exiguum præstant alimentum, velut olera, & fructus. Debilis ergo victus sit, vsus talium ciborum: constat vero cibis refici naturalem calorem, quare vsu parum nutrientium languescet naturalis calor, atque hoc languescente necesse est vitam contrahi: contra vsu bene nutrientium naturalis calor roborabitur, & vita producetur. Debiles ergo victus frigidi, idest naturalem calorem facientes marcescere. Et breuis vitæ: robusti calidi & longęui.

16 *Aquarum arte carentium, quæ ab æthere excernitur cum tonitruis, temporalis: nubilosa verò, mala.*

Aquae arte carentes sunt fluuiales, fontanæ, puteales, & pluuiales: artificiales verò, stillatitiæ, & expressæ, & elixatæ. Hæ, quia medicamentosæ, pluris sunt vsus, etenim & potus & medicamenta simul sunt, habentque vires eorum ex quibus exprimuntur, aut destillantur, plus aut minus, vt est eorum natura, aut induunt vires eorum quæ in eis incoquuntur. De naturali aqua variæ sententię fuerunt, autorum quibusdam præferentibus fluuiales, ob assiduum motum, alijs puteales ob colaturam, alijs fontanas ob mundiciem, alijs etiam pluuiales quòd videantur esse tenuiores. Mihi de his, atque omnino de aquæ electione, dictum in commētatione tertij de ratione victus in morbis acutis, vbi & hāc orationem enarraui, qua propter licebit nunc, & aliorum opinionibus, & earum refutationibus prætermissis, quod huius loci est solum dicere. Ex sententia Gale. & aliorum

veterum,

veterum, haud dubie præfertur pluuialis omnium aquæ generibus. Nam in medicamenta omnia, quæ aquam recipiunt, immiti iubebant aquam pluuialem. Galenus vbi deest pluuialis permittit fontanam, atque id quidem non ꝙ semper fluuiali sit melior, sed quia vt ipse narrat, Romæ erant optimi fontes, Madriti quoque sint optimi ac multi Compluti; melius fluuialis reposita immitteretur. Sed quod pluuialis præferatur optima ratio est. Nam est tenuior, & concoctior (si modo concoctionem aliquam accipere potest aqua) vt pote ex reliqua aqua vi caloris excreta: id verò non omni pluuiali æque inest, æstiuales enim & quæ cũ tonitruis descendit, quæ ob tempus anni temporalis dicitur, vt fructus etiam temporales seu horarij dicuntur, qui eo tempore proueniunt, ea inquam aqua, vi caloris & terra etiam arida excernitur: hyemales verò, & quæ copiosis, & opacis nimbis cadunt, non tam vi caloris, quàm humoris redundantia, & vaporum copia proueniunt: quare illæ tenuiores & concoctiores, hę crasiores, & crudiores sunt. Optimæ igitur aquarum omnium, & quibus ad medicamenta, & ad vsus eorum qui aqua vulgari læduntur, sunt
, pluuiales æstiuæ. Vbi dicitur temporalis, deest particula, bo
, na, cui illa mala opponatur: nisi forte nomine temporalis voluit Hippocrates bonam significari.

17 *AQua edax, vigilia edax.*

AD physiologicam partem pertinet hæc oratio, continet enim quæstionem duorum naturalium problematum, cur qui aqua vtuntur plus cibi capiunt, quàm qui vino: & cur qui ob negotia vigilant plus solito, accipiunt plus quã qui dormiunt satis. Dixi verò ad physiologicam pertinere, quia non vt in victu eorum qui naturaliter ad hunc sunt dispositi verum esse deprehenditur, ita etiam in his qui tenentur morbo. Nam eos qui aqua vtuntur semper voratiores esse, vinosos verò pauco cibo esse contentos, experimento est cognitum, neque minus eos qui totam noctem insomnes transigerunt, intentos negotijs, plus cibi capere, & lautius tentare, quam soleant. Non tamen perinde si quis per morbum fastidiosus est, aquæ potu iuuatur, neq; si quis laborat

borat peruigilio, ob hoc magis appetit cibos, aut vigilando amplius appetitum comparat. Quin potius multi ægroti qui cibos capere non possunt, vsu modici vini incipiunt accipere, & multi qui peruigilio & fastidio laborant simul, modico somno recreati, comedunt. Atqui profectò hæc omnia eueniunt meritò, omniumque oportet causas dici. Quod in benevalentium victu vsus aquæ quam vini sit magis edax, causam dicit Galenus esse, quòd frigida ventriculi intemperies cibi appetitum faciat, velut calida potus. Ego huic etiam addo aliam. Ex aqua nihil vnquam alimenti accedere corpori, ex vino verò citissimè non omnino exiguum. Meritò ergo qui vino vtitur, accipit aliorum ciborum minus, quam qui aqua. Verùm per morbos multis fastidientibus venosa qualitas est pro condimento, quòd aqua non potest, quia est qualitate vacans: præter quàm quod quidam vini potu adiuti, coquere incipiunt, atque ob id etiam accipere. Quod qui ob negotia vigilant accipiant multum, causa est magna dissipatio, quam facit vigilia præ somno, vt motus præ quiete. Ita fit meritò vt dormientes facilè, laborantes difficilè sustineant ieiunium. Vt ægroti qui cùm peruigilio fastidiosi sunt, somno recuperēt appetitum, causa est, quòd somnus emendat intemperiem calidam & siccam, quæ fastidium parit, vigilia auget.

18 *PEr calidam naturam, calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.*

SIGNIFICANT hæc verba cubile in frigore, calido tempore, crassam reddere naturam valde calidam, in calido autem loco attenuare: hoc est, cum qui est natura valde calidus, tēpore calido, si dormiat in loco frigido crassescere, si verò in loco calido, extenuari. Quod quidem extenuetur natura calidus, tempore calido, in loco calido decumbens, causam esse dicit Galenus, quod calidi facilè dissipantur, quare accedente, temporis & loci quo dormiant, calore, dissipabuntur plurimum: nempe conueniunt iam causæ tres dissipationis, calor hominis, temporis, & loci. Sed si hoc ita habet, cur hic idem eodem tempore in frigido dormiens crassescet, deberet enim etiam extenuari, & si

minus;

minus; si quidem adessent extenuationis duæ causæ, proprius calor & temporis, quibus repugnaret vnica, frigus cubilis. Quid ergo? Nunquid crassam reddit dicit Hippocrates minus ex tenuari? Quod si dicas naturalem calorem non dissipare, sed nutrire (quod ego sæpe iam indicaui) ac proinde non esse in causis dissipationis, sed crassitiei, atque ita calidum æstate dormientem in loco frigido, duas habere causas crassescendi, calorem proprium, & frigus cubilis, vnam extenuandi, calorem temporis, fiet, vt calidus æstiuo tempore in calido cubiculo minus extenuetur, quàm frigidus eodem tempore, & loco, quia frigidus habuerit tres causas extenuationis, calorem temporis, & loci, & frigus proprium: calidus vero duas extenuationis, calorem loci, & temporis, crassitiei alteram, proprium calorem. Quid ergo? Nunquid dicit Hippocrates naturam calidam calido tempore & cubiculo attenuari. Non quod magis quàm frigida, sed quod ea quoque nonnihil attenuetur? Hæc mihi videntur explicationem postulare, ac præterea, cur potius requirat Hippocrates cubiculum frigidum æstate quo dormiatur, quàm domum qua interdiu vigiletur? Videtur enim cùm vigilia dissipet plus quàm somnus, vt nuper dicebatur, magis dissipatum iri eum qui in calido loco vigilet, quàm qui dormiat. Vtrum ergo erit satius æstate (si alterutrum agendum est) domum habitare frigidam, vt in calido dormias cubiculo an in cubiculo frigido dormire, & si domum habites calidam? Vt his omnibus erit factum satis, videbitur mihi: Hippocratis oratio satis enarrata. Non videmur autem posse aliunde melius incipere, quàm à causa qua quædam corpora facile, quædam difficilè dissipantur. Constat vero eam non esse solùm in calore aut frigore, sed multo magis in substantię corporis duricie aut mollicie, quę quidem non caloris modum sequuntur semper, sed humiditatis, aut siccitatis potius. Constat (vt exemplo etiam hoc de claretur) multo facilius dissipari contra puerorum quàm iuuenum, quamquam nihilo censentur à Galeno calidiora, atque ab aliis quibusdam multo frigidiora. Non igitur tota causa est in calore aut frigore, sed neque omnino nulla. Nam & si reliqua sint æqualia, a sola caloris aut frigoris naturalis differentia, receperint corpora deferentiam maioris

aut

aut minoris dissipationis. Sed quæ sit differentia hæc inue-
stigemus. Calorem naturalem dissipationis corporis, &
partis cui inest, causam non esse, demonstratum à me est
satis, nihilominus potest calor naturalis esse causa dissipa-
tionis facilis, vt materiæ dispositio. Quòd scilicet quæ cali-
da sunt, facilè a causis calidis patiantur, atque cum illæ dis-
sipantes sint, facilè dissipentur: sed & ab omnibus externis
causis, patiuntur facilè quæ sunt rara, calor innatus rarita-
tem parit, qua igitur ab externis calidis, & dissipanti-
tibus patiantur, duplex causa est, analogia temperamenti,
raritas. Itaque hac ratione & si calor naturalis non dissipet,
tamen naturaliter calida facilè dissipentur ab externo calo
re. Accedit, quod & vt efficiens etiam, potest partem alte-
ram extenuare, velut si calor hepatis absumit pinguedi-
nem partium circa ipsum consistentium, quinetiam & se ip
sam potest ex accidenti extenuare pars calida, quod scilicet
absumat & dissipet sua alimenta, & excrementa reddat
acriora. Tot sunt causæ quibus corpora calida sunt facilio
ris dissipationis, & si calor per se non dissipet suam sub-
stantiam. Quoniam vero calor ex accidenti extenuat, per-
se vero facit contrarium, constat id non facturum, nisi eum
qui sit valde magnus. Moderatus enim faciet, quod per se
natus est facere, contrarium accidet ex immoderatione. Di
sputetur igitur nō de calida vtcunq; , sed vt Hippocrates di
cit, de per calida natura, atque statuatur, per calidam natu-
ram cum eodem aut simili substantiæ modo faciliorem es-
se dissipatu quàm frigidam: ob dictas causas. Igitur perca-
lidam naturam, æstiuo tempore, dormientem in loco ca-
lido, extenuari, magis quàm frigidam naturam, ac magis
etiam quam si in loco frigido dormiret, facilè concedes.
Crassescere vero naturam percalidam æstate quod dor-
miat in frigido, atque id magis quam frigidam, est aliquan-
to difficilius. Mihi vero id quoque videtur consentaneum.
Nam calor naturalis, nisi vincatur ab externo, iuuatur, non
vincitur autem cùm externis calor corrigitur, velut cum
quis oppido & domo & reliquo victu vtitur frigido, cuius
præcipua pars est dormire in frigido. Cùm igitur æstas ita
corrigitur, non prohibetur caloris naturalis opus, sed iuua-
tur potius, quare & nutritur corpus fœlicius. Ita etiam fri-
gidæ naturæ, nisi earum calor ab ambientis frigore vinca-
tur,

tur, iuuatur, quia intrò sese colligens robustior fit. Qua propter frigidi hyeme dormientes in loco calido, & reliquo victu calido vtentes, ne temporis frigus vincat, & calidi æstate dormientes in frigido crassescunt, magis quàm æstate frigidi, & hyeme calidi, vtentes eodem victu. Frigidi enim æstate, & calidi hyeme, quia non indigent aeris correctione, neque illo victu vtentes melius habent, neque inquam frigidi æstate indigent frigido cubiculo, neque calidi hyeme calido. Satis est enim vt bene habeant, naturam toti victui opponi. Igitur calidus in æstate dormiens in loco frigido, magis crassescet, quam frigidus eodem modo viuens, & multo magis quam ipsemet dormiens in calido. Merito autem cubiculi in quo dormitur meminit, potius quam loci quo vigilatur, quia etsi per se vigilare in calido maioris dissipationis causa est quam dormire, tamen quia dormire in calido priuat concoctionibus, & nutritione magis, fit vt ex accidenti etiam multo magis extenuet. Accedit quod neque dissipatio est multo minor quæ dormiendo agitur, si tollantur concoctiones. Nam & si aliæ euacuationes dormiendo cessant, insensibilis euacuatio parum minuitur, & sudor etiam augetur.

19 E*Xercitatio salutaris, non satiari cibis, impigrum eße ad labores.*

Nihil est quod adeo repleat malis succis, & ad morbos reddat opportunos, atque satietas & otium, quare merito laudatur ad valetudinem tuendam, non vti cibis vsque ad saturitatem, & impigrum esse ad labores: quod valde consonum est eis quæ docet libro de dieta, vbi dicit contrarias interse vires habere cibos, & laborem, cibi enim replent, labores inaniunt: igitur cibi parcitas & labores easdem vires habent, vacuandi scilicet. Quare cum plerique morbi nascantur ex repletione, in commune quidem recte dicitur, exercitationem salutarem esse, non satiare cibis, & impigrè laborare. Constat vero neutrum horum omnibus æquè conuenire, sed pro cuiusque natura, abstinendum a cibis esse plus aut minus, & laborandum plus aut minus. Quandoquidem autem cibi, & labores contra-

riæ

riæ causæ sunt, qui in sanitatis tutela pauciori indigent cibo, illi indigebunt pluri motu, & qui pluri cibo, motu minori. Vsque adeo vt sint quædam naturæ, quæ ob ingentem dissipationem plurimo cibo, & nullo motu indigēt. Aliud est, cùm qui, non quòd pauciori aut pluri ob corporis naturalem dispositionem indigeant, sed alia quappiam causa, pauciori aut pluri vtuntur, vt qui pauco cibo vtitur quòd multo careat, aut quòd volens ieiunet, aut quòd ob debilitatem facultatis, vel totius hominis, vel ventriculi, multum non possit ferre, vel ob fastidium non possit accipere, vel ob crebros aut longos paroxysmos non vacet medico dare: aut contra ob incontinentiam homo ingerat multa, vel quòd sit frequens in conuiuijs. Hi omnes quantò vtuntur pluri cibo, tanto debent laborare plus, & quo pauciori eo minus, ita vt proportionem ad sese seruent cibi, & labores: quia vt dicit Hippocrates loco citato, homo comedens sanus esse non potest, nisi etiam laboret. Verùm modus accipiendi cibum, & laborandi, per bonam valetudinem, in mediocribus naturis, atque adeo in pluribus, optimè definitur, vt cibus capiatur infra satietatem, & labores suscipiantur sine pigritia.

20 *IN vigilantibus siti superficiali somnus medela, ei verò quæ ex somno, vigilia quibusdam.*

Svperficialem, seu famem, seu sitim, seu passionem quancunque aliam, vocari, quæ non est valde firma, sed leuis, & ex causa quappiam leui pendet, familiaris est phrasis Hispanis magis quam Latinis, iuxta quam nunc Hippocrat. vocat δίψαν ἐπιπολαῖον idest sitim in summo existentem, seu superficialem: itaque sitim non magnam, neque ex magna pendentem causa. Rectè igitur, & iuxta Hippocratis mentem interpretatur Galenus aphorismum vigesimum septimum sectionis quintæ, quo dicitur. Qui noctu bibere appetunt, si super dormierint, bonum, intelligi de mediocri potus appetentia. Nam si quis tenetur ingenti siti, satis non erit dormire, nisi prius potet: imo vero, sitis ipsa dormire prohibebit: si vero mediocris solum sit, dormiendo, citra potum sedabitur: ita

quoque

quoque quidam qui cum siti expergiscuntur, & vigilando solum, & si nihil accipiant potus, à siti leuantur. Nimirum vigilia siccando facit sitim, quam merito tollit somnus, cum humectet: somnus etiam aliquibus sitim facit calfaciendo viscera, quia vt dictum est nuper, qui dormit calidior est interius, frigidior exterius. hanc ergo sitim tollit vigilia auocando calorem à visceribus ad externa. Sed neque hanc sitim vigilia, neque illam somnus tollere valet, nisi exigua sit. Quod significat Hippocrates dicens, vigilantibus siti superficiali, idest non magnæ, somnus medela est, ei vero quæ ex somno vigilia quibusdam, non enim omnibus, sed quibus sitis ex somno superficialis est. Quid ergo agendum si superficialis non est? Certè siquis ex vigilia sitit vehementer, capiat potum vsque dum sitim extinguat (per sanitatem intelligũtur hæc, nam hydropico non fuerit hæc idonea procuratio) mox dormiat, si dormiendi tempus est, ne cito rursum sitiat: non tamen ita consuluerim, si expergiscitur cum siti magna, mox bibere, vt euigilet, sed prius euigilare perfecte & aliquandiu sustinere sitim, eam vbi vigilia non sedari viderit, potare: aut si eum tantopere vrget sitis, abluat os, vnum aut alterum haustum ore prius detentum deglutiat, dum euigilat, ne autem copiose potet, frigidam præcipuè, nisi cum plene euigilauerit. Nam siquis antequam naturalis calor sese in corpus totum effuderit, copiose frigidam deglutiat, periculum suffocationis afferet calori, & eius distributioni attulerit impedimentum. Quare qui id faciunt, breui solent euadere cacethici, aut hydropici.

21 *QVibus plurimum inest calidum, statim sunt magna voce: etenim frigidus aer multus, ex duobus autem magnis, magna & quæ innascuntur, fiunt.*

MAGNA voce fiunt quibus ampla sunt vocis organa, & firma latera, ambo autem hæc sunt soboles caloris insiti. Itaq; quibus magna est vox, plurimum inest calidum: & quibus plurimum inest calidum, ij magna voce sunt, nisi ob materiæ defectum, aut errorem formatricis aliter contingat: huius orationis duplex est enarratio. Prima, qui

bus plurimum inest calidum, eos statim habere magnã vocem, quia qui plurimum habent calidi, ob vsum auctum trahunt multum aerem frigidum, duobus autem his existẽtibus, calore, scilicet multo, & aere qui inspiratur, necesse est & quæ inde nascuntur fieri magna, vt vocem, cuius materia est aer, & effectrix causa facultas quæ in calidis valere solet. Itaque quicunque plurimum habentes calidum, plurimum trahunt aerem, & magnam habent respirationem, illi omnes magnam habent vocẽ. Qui enim, & si calidi sint ob dictorum aliquid habent angustiam thoracis, non trahunt multum aerem sed paucũ crebro. Vbi igitur sunt duo hæc calor magnus, & multi aeris tractio, magna fit et vox. Altera enarratio est. Eos quibus plurimum inest calidũ, statim esse magna voce, quia cum generantur corpuscula cũ multo calore, trahunt multum aerem, duobus autem his existentibus magnis, calore inquam multo, & multi frigoris tractione, necesse est & quæ innascuntur, vt thoracem, pulmonem, & asperam arteriam, esse magna vnde & vocem. Itaque vt cunque interpreteris, significatur, eos qui sunt magna voce, multum habere calidi innati. Argumento est, quod experimento cognouimus, plurimos talium esse voraces, vt qui cum plurimum habeant innati calidi, indigent plurimo alimento.

22 *Calidi ventre, frigidi carne & graciles, hi venosi, & iracundiores.*

Si tantum diceret, calidos ventre & graciles, esse venosos & iracundos, intelligeremus tales esse natura calidos & siccos. Nam dictum monstratumque pluries alibi est, crassos cum venarum gracilitate, esse frigidos & humidos: crassos cum venarum amplitudine, esse calidos & humidos: graciles cum venarum angustia, esse frigidos & siccos: graciles cum venarum amplitudine esse calidos & siccos. Itaque intelligeremus θερμοκοίλιοι nomine, dici calidos ventribus, hoc est interno corpore, quibus scilicet plurimum habent ventres innati calidi, & nomine ἐυφλεβοι eos qui habent magnas venas, diceremusque ea omnia esse calidorum & siccorum temperamento. Sed cum dicat etiã frigi-

frigidi carne, euadit oratio longè difficilior. Nam qui naturali calore abundant, ij carnibus etiam calidi deprehenduntur. Qua propter hæc nota videtur alijs omnibus esse contraria, & repugnans: neque in eundem hominem posse conuenire omnia, Quidam interpretabantur calidis natura, quorum aliæ omnes notæ sunt accidere etiam frigidas esse carnes, quod calor ventris carnium calorem ad se trahat, atque ita illæ frigidæ maneant. Quos carpit merito Galenus, quod id quod ob quasdam affectiones præter naturã fieri potest, vt per lypiriam vocatam febrem, & quibusdã humorum motibus, vt in febrium inuasionibus, & in somno, & quibusdam temporibus, vt hyeme, aut quibusdam motibus animi vt mœstitia(in his enim omnibus abundat calor interius, quod intro trahatur, aut ipse sese intro recipiat, aut intorsum repellatur) fieri simpliciter in calida natura affirment. Cum tamen hoc nunquam ita fiat, sed quo calidiores sunt ventres, eo carnes maiorem calorem præse ferant. Nimirum carnes naturaliter recipiunt calorem à visceribus, qua propter dicere corporis habitum esse frigidiorem, quia venter calidior est, perinde est, ac si dicas defecisse aquam fluminis, quod fontes vnde oritur, redundauerint. Simile est quod frequenter audio medicos dicere, vbi quis cibos non bene coquit, sentit verò sitim, aut omnino aliquem habent sensum caloris interius, aut in volis manuum: affirmant enim hepar calidum ventriculo calorem detrahere, cum tamen id, naturaliter adhuc habente homine, fieri non possit, quia naturaliter accipit ventriculus calorem ab hepate per venas, atque adeo per continui alterationem: quinetiam fortasse neque exustio præter naturam facta in hepate posit eo peruenire, vt ventriculum calore priuet. Nam cum ob ingentem inflammationẽ hepatis euenit refrigerari habitum corporis, sitim habẽt ægroti, quod ardoris ventriculi est. Nimirum est ventriculus hepati proximus. Non ergo ob calorem hepatis illud vnquam euenit sed ob dispositionem quandam morbosam, quam Galenus interpretatur significari præscripta nunc oratione: ea est intemperies calida ventriculi per quam cibi pro concoctione corruptionem subeunt, ex eis enim corruptis, nõ potest nõ fieri vitiosus sanguis. Vnde fit vt carnes penuriã patiantur alimenti(perinde enim patiũtur, cum carent alimento,

atque cum prauo vtuntur ſucco) atq; obid marceſcãt frigidæ & ſiccæ factæ: tales ergo ſunt ventriculo calidi, calore nimio, vitioſo, & corruptiuo, ac fortaſſe ẽt hepate & toto ventre calidi, & quia prauo vtuntur ſucco, frigidi carne & graciles, venoſi verò, non quod magnas venas habeant ſed quod habere videantur , quia nulla pinguendine ſed ſola cute teguntur: ſunt etiam iracundiores, non vt qui magno calore naturali ſunt, cum magnanimitate, ſed faciles ad iram , moleſte ferentes quiduis, & ſibi ipſis & alijs omnibus diſplicentes, id quod fit ob pungentem illam vitioſi ſanguinis qualitatem, & imbecillitatem. Atqui profectò verba quibus vtitur Hippocrates plurimum aſtipulantur huic interpretationi Nam ἐπιφλέβοι non tam videntur eſſe qui magnis ſunt venis quam qui habent eminentes, atque, vt quis dixerit , ſuperſtantes. Iam verò ὀξύθυμοι haud dubie dicuntur qui celeriter iraſcuntur , quorum ira ὀργὴ dicitur potius quam θύμος, vt & qui cum fortitudine iraſcuntur, dicuntur θυμώδεις. Sed hæc in arte medicinali, vbi de naturalium temperamentorum ſignis agitur , ſatis ſuperque explicata ſunt a me.

23 *TErra arida, volatilium genus bene habet.*

VOLATILIA aeris alterationẽ multo magis ſentiũt, quam reliqua animalia, vt piſciũ genus alterationes aquæ. Nimirum vtriſque eſt quædam familiaritas cum ſuo naturali domicilio. Hinc fit vt venti & imbres auium volatu, & perturbatione: maris tempeſtates, plus ſolito ſubſultantium, & gregatim huc & illuc decurrentium piſcium, perturbatione, præmonſtrentur. Nimirum aer vaporibus multis, ijsque craſſioribus admixtus, craſſeſcit, cum inſtant imbres, mare vero cum inſtant tempeſtates , exhalationum , quæ materia ventorum eſt, mixtione turget . Vtraque autẽ eſt aliena & vitioſa affectio, illa aeris, hæc aquæ, atque vtraque ſympathiam habentia animalia , tangit . Si igitur dictam ob cauſam volatilium corpora imminentibus imbribus male afficiuntur , merito cum tempus humidum eſt, & multi imbres anteceſſerunt, ægrotabunt: atque proinde in contrarijs temporibus , cum ſcilicet terra arida eſt, bene habebũt. Nimirũ tẽporibus ſiccis aer tenuior & purior

rior est, & suam naturam melius retinens: humidis crassior & impurior, & in aquæ naturam violenter tractus. Nam cũ calefactione & siccatione fiat ex aqua aer, & contrarijs passionibus ex aere aqua, tempus siccum & calidum fuerit naturæ aeris propitium, frigidum & humidũ naturæ aquæ. Quare & hoc piscium generi, illud auium.

24 *Hircus, vter testis exterius apparuerit: si dexter, mas: sinister verò, fœmina.*

Hircire dicuntur Hippocrati qui ardent libidine, instiganturque ad coitum, atque hircus qui ita est affectus. Velut ex matre agnoscere docuit Hippocrates in aphorismo atque in hoc ipso opere, mas generetur, an fœmina, quod in dextra vteri parte generetur, aut sinistra, ita nunc docet id agnoscere ex patre, quod hircienti dexter testis turgeat, atque ob id exterius appareat magis quàm sinister, aut cõtra. Nimirũ partes dextræ vtriusq; parentis sunt calidiores. Hanc ob causam æquis admisarijs, cũ in æquas mittuntur, ligari solet testiculus sinister vt ex solo dextro emisso semine æquus generetur. Constat tamen hic quoque intelligi debere, magis, vt cùm Hippocrates diceret mares in dextra, fœminæ in sinistra parte generentur magis. Nihil enim horum est perpetuum.

25 *Oculi vt valent, ita & totum corpus. Et color in deterius aut melius labitur, æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est sequi.*

Ocvlos sæpe teneri multis morbis proprijs, reliquo corpore non perinde affecto, res est notissima, cũ oculorũ plures multo quam vllius alterius partis morbi recenseantur. Sed quod dicitur, non de morbis, sed passionibus, quę symptomata sunt, intelligi debet, & de significatione quæ inde accipitur. Longè enim maiorem significationem præstare oculos, modi quo totus homo affectus est, nemo ignorat. Inditum enim est natura, cum de cuiuspiam valetudine soliciti cogitamus, in illius oculos intueri. Nimirũ demissus & subtristis intuitus langorẽ indicat, vitiosus color nulla

in parte tam cito apparet, neque vlla pars tam cito colliquescit, & excauatur. Hinc fit vt Hippocrates in prognostico, nulla ex parte tam multa signa accipi iusserit. Itaque hæc pars omnium maximè significare potest, quo pacto habeat totum corpus quinetiam (si hoc quoquè nunc dicere est opportunum) & quomodo habeat animus indicat. Nā & physionomi vtuntur ad mores animi agnoscēdos hac parte magis, quam vlla alia, & motus omnes animi, vt iram, timorem, mœstitiam, hilaritatem, pudorem, hæc pars prodit, quin & proprij criminis conscientiam, magis quam reliquus vultus. Itaque oculi & corporis & animi passiones indicant, melius quam vlla alia pars. Corporis quidem quia lucidissimi cum sint colores alienos facilius represent tant, cùmque ob naturalem teneritudinem sint suffulti circumquaque mollissimis carnibus, facillime excauantur, & quia plus longè quàm vlla alia pars recipit ex cerebro animalium spirituum, qui facile per facultatis debilitatē subtrahuntur: animi verò, quia sunt illius fenestræ, & nullo alio organo, adeo cum externis rebus conuersatur, atque ideo necesse est, plus quā alia omnia esse animi naturalibus propensionibus accommodatos, & mutari, vt animus ad res externas afficitur. Quod addit, & calor in deterius aut melius labitur, intelligi potest speciatim de oculis (mutatio enim coloris est, in ijs quæ præcipue in oculis possunt significationem aliquam præbere) aut simpliciter, non enim in solis oculis, sed omni etiam in parte, mutatio coloris significat corporis affectiones: siquidem vt rectè dicit Galenus, necesse est colores similes efflorescere in cute, succis q. in corpore redundant: quod idem Hippocrates nunc dicit his verbis æquum est autem vt habeat alimentum, ita & quod extra est, sequi, hoc est vt habeant succi, ita & cutis colorem fieri. Eadem verò est causa, vitiosi coloris & in oculis, & in alijs partibus, vitium scilicet succorum.

26 *SIgna lethalia, per cutem calidus vapor, prius autem nasus frigidum spiritum reddit. Vitalia autē contraria.*

INTERPRETE Galeno scribit Hippocrates vnū quoddam signorum lethalium, idq; esse calidum vaporem exire

re per cutem, cum prius nasus frigidum spiritum reddiderit. Cuius causam esse dicit, quod vt in prognostico, atque adeo aphorismis celebratũ est, per caloris naturalis penuriam, frigidum expiratur. Quibusdam vero horum paulatim tabescẽte naturali calore, paulatim succedit omnium partium frigus, & nunquam recalescentes moriuntur: alijs exiguus ille calor qui se intra cor continebat, dissipatus, exhalat atq; horũ quibusdã succedit sudor quidã præcipue per frontem & ceruicem, & mustacem, seu inter nasum & os: quibusdam euaporatio calida ex cute. Rursum horum quibusdam, simul cũ exhalante calore emoritur cor, alij quibus cor per se erat firmius, sustinent tunc quoque expectare, donec dissipato iam fere toto naturali calore, frigẽt toti aliquot horas, eorum quidam, etiam sine pulsu in carpis manuum, & hi quidem solent mori aliquanto tardius, quam medici putarent, & illi, quibus cor simul moritur cũ caloris exhalatione, citius, vt vtrique soleant eos fallere in moriendi hora. Itaque lethale est calidum vaporem exhalare per cutem, cum antea frigidum spiritum reddere nasus cœperit. Addit vero, vitalia autem contraria. Quod quidem dubitationem ingerit. Nam monstratum est à me in commentarijs prognostici, in genere signorum salutis aut mortis non esse signa bona æqualia contrarijs malis, sed quæ contraria sunt lethalibus, esse tantum bona, non etiam salutaria, aut vitalia. Velut mente motum esse, lethale, mente constare, tantum bonum. Igitur nunc quoque & si vapor calidus per cutem post frigidam expirationem lethale sit, contrarium non sit vitale, seu valde salutare, sed tantum bonum. Nimirum vt Galenus sæpe monet, cum de prognosticis signis agitur, animaduertendum quo attributo vtatur Hippocrates ζωτικὰ vero seu vitalia, longè plus significat, quam si diceret ἀγαθά seu tantum bona. Proinde mihi persuadeo, cum dicit contraria, non intelligere, vt Galenus interpretatur, non respirare frigidum, neque calidum vaporem efferri per cutem. Leue enim sit, si quis, quia neque respirat frigidum, neque emittit calidum vaporem, affirmet ægrum non moriturum: sunt enim innumeræ aliæ signorum syndromes, quæ indicent mortem: sed vt Galenus vocat contraria signa valde salutaria, quæcunque ea sint. Aut hæc oratio est mutilata, desuntque multa alia

signa, ita vt cum esset integra, fuerit catalogus signorum lethalium: addens vero, vitalia autem contraria, intellexerit, omnia contraria simul, hoc est, vitale esse, nullum lethalium signorum adesse. Nam in morbis acutis, præcipuè cũ processerint ad vniuersale incrementum, nullum adesse lethalium, salutare est, meritoque medicus tunc temporis salutem promittet. Huic vltimæ enarrationi plurimum fauent ipsa verba. Nam vnici signi mentionem facturus, non dixisset, velut dicenda proponens, signa lethalia sed signũ lethale: neque vitalia contraria, sed contrarium vitale.

Sectio quinta.

1 M*orborum naturæ medicatrices.*

Ad hanc sententiam pertinet quod libello de alimẽto dictum est, his verbis. Natura iuuat omnia omnibus, quæ à nobis enarrata sunt: nihilominus nunc quoque aliquid adijciemus. Certè medicina est morborum medicatrix, siquidem est ars medendi, & medicus curat morbos. Verùm natura hæc facit multo magis, quia sua natura est principium & causa rebus omnibus suæ conseruationis, morbus autem est affectio corruptiua, ac proinde necesse est naturam omni morbo repugnare, ac si possit etiam vincere, quod quidem est, esse morborum medicatricem. Ars cum recte operatur, iuuat naturam aduersus morbos. Nam cum sanitas non sit res quæpiam artificialis, sed naturalis, non possit ab arte fieri sed à natura, possit verò ars suis instrumentis naturam iuuare, quod rectè significauit Hippocrates loco citato ex libello de alimento, dicens, Natura iuuat omnia omnibus, ad hanc verò extrinsecus cataplasma, illitio, vnguentum. Itaque natura primò ac maximè sanitatem reficit, & morbos demollitur, medicus vero est naturæ minister, & medicina ars ministrandi naturæ. Occurret fortasse aliquis, obijciens, artem non ministrare naturæ, sed per se ferri contra ipsum morbum, alioqui enim (dicet) medicamenta essent naturæ similia (siquidem simile iuuatur à simili) at vero non sunt, sed morbo contraria, quasi per se, non naturam iuuando, ferantur.

ferantur in morborum curationes. His addet alius artem multa facere, natura nihil in ea opera conferente, ac nonnunquam etiam repugnante, quapropter talium morborũ non videri naturam medicatricem, sed artem solam. Nam cum reponitur in articulum luxatum os, aut consuitur vulnus, aut secatur vriturve quippiam, nihil videtur facere natura partium. Iam vero cum ferro, aut igne, aut medicamento extirpatur supercrescens caro, videtur repugnare. Quia natura auget carnem, quam ars demolitur. Præterea plerosque morbos videtur natura facere, eosdemque ars, naturæ repugnando, tollere. Quamplurimi enim sunt, ac fortasse etiam plerique, quos pariunt fluxiones, non aliter factæ quam ipsa natura ceca mittente, quo non oportet: qui sanè curantur medico in aliam partem retrahente, aut deriuante. Quomodo ergo curare quis dicat naturam morbos, quos facit? Aut naturæ ministrare artem, cum contrarium motum cieat? Non dicimus solam naturam esse medicatricem, sed eam quidem maximè, quia natura rerum cũ non in vna quapiam qualitate, sed multarum mediocritate consistit, non vnicuipiã morbo, sed omnibus contraria est, atque quodammodo causa vniuersalis. Quamquam ergo medicamentum morbo contrarium sit, vt frigidum calido, aut calidum frigido, ac proinde in illum pugnet. pugnantibus autem simul duabus causis, altera interna, altera externa, meritò illi deferuntur primæ. Itaque hanc ob causam meritò natura dicitur esse præcipua medelæ causa, medicina verò illi ministrare, quia cũ præcipui cõcertatores sunt natura & morbus, quod pugnat cũ morbo, meritò dicitur naturæ ministrare. Porrò ars multa facit sola, perficit tamẽ nihil, neq; vllus morbus potest opera solius artis persanari. Nã suturæ non sanabunt, vulnera, nisi natura aglutinet, neque repositio ossis erit satis, nisi natura firmet articulum ligamentis, neque scissio conferet, nisi natura pellat malum quod suberat, vt pus aut os cariosum. Neq; carnem extirpari erit satis, nisi desinat natura repugnare, & cicatricem producat. Neque sanè ad inflammationis, aut articularis doloris curationem, satis sit fluxionem auertere, nisi partis affectæ natura id morbi quod factum est, demoliatur. Itaque illos ipsos morbos quos mittentium partium natura fecit, partium recipientium natura sanat. Omnium

nium itaque morborum est natura medicatrix, quia sine ea nulli persanatur, ab ipsa autem sola quamplurimi. Semperque illi medicina ministrat, etiam cum aliquatenus repugnat, quia tunc quoque inchoat ipsa, quod perficiat natura.

INuenit natura sibi ipsi vias, non ex cogitatione. Partim quidem vt conniuere, partim vero & lingua subministrat, & quæcunque alia huiusmodi inerudita natura existens, & cum nihil didicerit, facit, quæ expediunt.

Haec quoque sententia enarrata mihi est, in commentatione libelli de alimento. Ibi enim ita est scriptum, Naturæ omnium sine doctore. Tractat Galenus hunc locum fusius primo de vsu partium non longè à principio, vbi vt et in commentatione huius loci, de liberis animantium motibus intelligit Hippocratis verba esse prolata, dicitque illud esse mirabile in animalium naturis, quod vnunquodq; feratur in ea opera, quibus exequendis habeat accommodatas partes, & instrumenta, atque perinde moueat, atque si ab aliquo esset singularum partium vtilitates & vsus edocta. Nimirum cum non sit propensum animal quodcunq; in naturales actiones, quia habet idonea instrumenta, vt dicebat Anaxagoras, sed potius vt dicebat Aristoteles & Galenus, naturali propensioni instrumenta adaptentur, dataque sint talia, quia talis naturæ propensio talia poscebat & propensio illa naturæ, antiquior sit quam organa, vt animã dixit Plato antiquiorem esse corpore, fit vt in talem motũ ipsa animantis natura feratur, instrumenta verò vt pote accommodata, facilè obsequantur, ipsa natura neque docta, neque omnino agnoscente instrumenta. Vt conniuent palpebris homines, & linguam varie mouent, cum tamen perpauci sciant, quibus instrumentis claudantur oculi, aut moueatur lingua, & imitantur quascunque audiũt voces, ignorantes quibus musculis, quomodo, & quousque mouenda sit lingua, vt proferatur hæc aut illa vox. Eadem autem ratio est & aliorum, nam neque crura sciunt, nisi pauci, qui-

bus

bus musculis moueant, atque ob id, nictationis & linguæ mentione facta, addit Hippocrates & quæcunque alia huiusmodi. Meminit autem arbitror, illorum potius. Quia motus illi in motibus dubijs sunt, hoc est qui non aguntur manifestis instrumentis, vt alij qui ad nutum voluntatis aguntur, quod quidem de motu palpebræ testatur ipse Galenus decimo de vsu partium cap. 10. fassus se instrumentum illius non agnoscere, promittensque si quando inueniret, in libro de dubijs motibus iudicaturum. Is liber non extat qui sit legitimus, neque scimus an eius motus causam alicubi Galenus docuerit, est tamen meritò ponendus in dubijs, velut etiam linguæ extremæ, volubilitas. Nam musculi nouem, qui in linguam sese inserunt, non procedunt vltra medium illius, reliquum est caro quædam laxa & mollis, sui generis, neque vlli aliarum partium corporis similis, quæ videtur sine musculis, atque omnino sine fibris, versus quaque moueri: nisi forte inuisibiles quædam fibræ musculorum vsque ad linguæ cuspidem procedunt. satis autē est dubius motus, qui ad suspitionem inuisibilium fibrarum venit. Palpebræ motum quidam referunt in membranam carnosam, vt & frontis: alij vero eam eisdem musculis moueri, quibus oculum, & ex musculis, contorquente oculum ad angulum minorem, & sursum eleuante, fibras quasdam inseri in palpebram superiorem, quibus ea eleuatur, & oculus aperitur: atque à contorquente in angulum maiorem, & deorsum trahente, alias, quibus ea deprimitur, & oculus clauditur: argumento, quod qui conantur oculum plurimū aperire, eleuant ipsum oculum, & in externum angulum contorquent; qui claudere contra. Verum dicti ambo motus habent causam satis dubiam & neque vlli medico satis perspectam. Tamen cum ita sit, quiuis, etiam recens natus, scit eos motus exequi, ipsa ductus natura, non minus quam si quomodo, & quibus instrumentis essent agendi, optimè didicisset. Iuxta hanc enarrationem interpretatur Galenus dixisse Hippocratem natura inuenit sibi vias, perinde ac si dixisset, impetus ad agendum. Verum si hæc verba vt Gal. ipse in commentatione proximæ sententiæ, quæ huius sectionis erit tertia, dicit, cum prioribus coniungenda sunt, & exponenda secundum illud, naturæ morborum medicatrices, ego in alium feror

sensum.

ſenſum. Vias ſ. vocari, eas quibus propriè id nomen congruit, per quas ſcilicet euacuantur excrementa, & quicquid in corpore præter naturam continetur: atq; hæc verba perinde accipi, ac ſi dixiſſet, natura morbos curat, ſi quidem & ſi cogitatione non vtatur, perinde tamen ac ſi vteretur, & eſſet docta, inuenit ſibi vias, per quas morborum cauſas euacuet, nunc quidem manifeſtas, vt cum, deiectione, vomitu, mictione, aut fluxu ſanguinis ex naribus, morbum indicat, nunc occultas, vt cum citra omnem expectationem, atq; adeo cum magna admiratione omnium, quædam nulla patente via reijcit, velut ego vidi quendam ex naribus emungere oſsicula quædam ex craneo, in fronte deciſſa. Inuenit quippe natura ſibi vias non ex cogitatione, ſed naturaliter, cùm nihil didicerit, faciens quæ expediunt. Velut etiam motus animales exequitur, nictatque, & loquitur quicquid lubet, impetu quodam naturali, etiam ſi is ipſe qui tentat ita mouere, neſciat vt ea res agatur. Itaq; natura non tantum quæ ad animales, ſed quæ ad naturales etiam motus ſpectant, facit perinde atque ſi eſſet docta: & hoc loco Hippo. naturales potius reſpexit, quibus curantur morbi, quæ verò de animalibus dixit, in confirmationem, & exemplum, appoſuit: quod vel mox ſequentia verba palam facient.

3 *LAcrymæ, narium humiditas, ſternutamenta, auris ſordes, oris ſaliuæ reiectio, ſpiritus introitus, exitus, oſcitatio, tuſſis, ſingultus, non eiuſdem omnino modi.*

4 *VRinæ deiectio & flatus, & huius alterius alimoniæ, & ſpiritus, & mulieribus, his & ſecundum reliquum corpus ſudores, ſcalptus, pandiculationes, & quæcunque alia huiuſmodi.*

QVIA dictum antea eſt, naturam eſſe morborum medicatricem, & ipſam quidem ſine cognitione inuenire ſibi vias per quas purget corpus, vt alia etiam quam plurima facit, naturali quodam, ſiue impetu, ſiue inſtinctu (vtcunq; lubet dicere) perinde ac ſi eſſet docta, profert nunc Hipp.

quam

quam plurima exempla, partim quidem euacuationum, partim aliorum operum, quæ ita facit natura, vt mirari quis ex illis possit, eius sine cognitione naturalem sapientiam, seu prouidentiam. Enumerat verò lachrymas, & narium humiditatem, & sternutamenta, & sordes aurium, & reiectionem saliuæ, & spiritus introitum & exitum, hoc est inspirationem & expirationem, & oscitationem, & tussim, & singultum, quibus enumeratis dicit, non eiusdem omnino modi: deinde rursum addit, vrinæ, deiectio. Quibus verbis quidã intelligunt vrinę excretionẽ, alij accipiũt ac si diceretur vrina & deiectio, quia nomen deiectio (græcè ἄφοδις) nõ videtur dici propriè de mictione, sed de fœcũ excretione, ego suspicor vitiatum aliquid esse hoc loco, legendumque non vrinæ casu gignẽdi, sed vrina, aut vrinæ casu nominandi, aut deficere vocẽ quandam, legendumque vrinæ excretio, & deiectio. Vtcunq; intelligo hic connumerari vrinã, & deiectionem, post quæ dicit, & flatus, & huius alerius alimoniæ, hoc est, (vt Galen. interpretatur) & flatus qui ex aluo exit, & huius alterius, qui ex alimento eleuatur ex vẽtriculo, emittiturq; eructando per os: addit, & spiritus, hoc est transpiratio quæ agitur arteriarũ leuiũ pulsu, & alia insensili expiratione. Et mulieribus inquit, hoc est, & ea euacuatio quæ mulierũ est propria, agiturq; venis vteri exsudantibus intra illum sanguinem singulis mensibus. His (inquit) & secundum reliquũ corpus sudores, quasi dicat, his quæ dicta sunt, accedunt sudores secundũ reliquũ corpus. Addit deinde, & scalptus, & pandiculationes, & quæcunq; alia huiusmodi. Scilicet non sunt enumerata omnia, quib. natura mirabilis est, & corpora nostra à morbis liberat, vtrunq; n. accidit, omnib. ijs, quæ sunt enumerata. Ea. n. omnia mirabilem vim naturæ, & veluti sapientiam, atque (vt dicam melius) sapientiam parentis ipsius naturæ indicant, & modi quidam sunt expurgationum, atq; sua quodq; occasione, a morbis liberat. Fletu, & saliuæ sputione, & mictione, & sudore euacuãt serosa humiditas ex capite, & faucib. & venis, & corporis habitu: nariũ humiditate, & auriũ sordib. crassiora cerebri excremẽta: sternutamẽtis, & expiratione, & oscitatione, & pãdiculatione, & duplici flatu, & trãspiratiõe, vapor ex cerebro, et pulmone, et buccis, et totis artub. & ventriculo, & intestinis, & toto corporis habitu: tus-

ſis expurgat pulmonem,& arteriam aſpera,ac per ea thoracem:ſingultus diſcutit ab ore ventriculi,nunc flatum,nũc ſuccum.Scalptus etiam diſcutit multa per cutem,& extergit.Itaq; omnes hæ ſunt vacuationum ſpecies: atque adeo in morbis quibuſdam vtiles.Lachrymæ aliquando deonerant caput,& laxant cor,quo fit, vt humiditate ſeroſa ſecũdum caput redundantibus,& ijs quibus cor angitur, vtiles ſint:narium humiditas copioſa perſanat a coryza, atque adeo ſine recidiua, vt ſectione tertia huius ſexti diximus ſternutamenta haud ita magnam euacuationem faciunt, ſunt tamen & ipſa vtilia in declinatione morborum capitis,aut cum iã ſaltem penitus ceſſauerint fluxiones. Sordes quotidianæ aurium,quæ ob ſubſtantiæ ſimilitudinem vocatur cera,capitis excrementa ſunt, non tamen ſunt ſatis ad inſignium morborum curationes, aliæ autem ſordes, vt effluens ex auribus ſanies aut pus,maximos capitis morbos ſolent iudicare.Iam verò ſpuitione multa & conferta, vidi melancholia morbo laborantes, magnopere ſubleuatos: cuius cauſa eſt,quia ſanguis melancholicus eſt etiam ſeroſus,vt ſectione ſecunda huius ſexti diximus. Expiratio aſſidue expurgat pulmonem,iudicatio tamen morbi non fit, vt neque oſcitatio,aut pandiculatio(eſt enim oſcitatio,pãdiculatio muſculorum oris) neque ſingultus, verum ſuas ipſorum cauſas conſumunt. Tuſſi omnes morbi thoracis iudicantur, quia ſine ea nihil poteſt ab illo reijci.Iam verò vrina & deiectione,& euacuatione muliebri,& ſudore,iudicari multos morbos,nemo ambigit.Flatus infernè excretus, vel ſolus aliquando tollit dolorem colicum: superne eructatus,hypochondriacos,& mulieres quæ præfocantur ex vtero,mire ſubleuat. Scalptus multis etiam morbis eſt vtilis,quia ad cutem conuocat ex viſceribus, & inde diſcutit,habet denique vtilitates duræ frictionis.Itaque hæc omnia ſunt genera quædam euacuationum,quas molitur natura.Neque enim quia mere liberæ ſunt eorum quædam,velut ſcalptus,non ſunt proinde dicenda naturalia opera. Nã quæ quam maximè ſunt talia,aguntur inſtinctu quod a naturali,vel nihil tale cogitante homine aliquando,ſed neceſſitate ipſa doctus,vt ipſum conniuere oculis:plæraque autẽ ſunt facultatis,quæ peculiariter vocatur naturalis.In omnibus tamen his mirabilis naturæ prouidentia indicatur, habentque

bentque

bentque hæc omnia mirabiles causas,& generationes: lachrymarum generatio mirabilis est profecto, cur enim per mœrorem,quæ cordis passio est,ex oculis serosa illa humiditas tam abundanter destillat? Vnde præstatur materia tā copioso aliquando fletui? Cur animalium solus flet homo, cum non solus mœreat,aut doleat,neque video quis satis aperte dicat,neque facile dictu est. Quamquam vt ad alia omnia,ita ad hæc quoque videtur Aristoteles omnium optimè aperuisse viam, dicens (sect.5.proble. 35.) lachryma sudor quidam est Quod quidem verum esse ipsa lachrymarum substantia indicat. siquis enim pariter & flet & sudat, vt vtriusque guttæ decourrant per genas,ex substantiæ modo non possis sudoris & lachrymarum riuulos distinguere. consentaneum igitur est,generationis modum esse similē, hac solum ratione differre,quod lachrymæ ex solis oculis distillent,sudor ex alijs partibus, vt sint lachrymæ oculorū sudor. Sudant vero copiosius oculorum partes quam aliæ, quod oculi glandulis humidissimis & mollissimis substrati sunt,ex quibus humiditas multa facile elicitur. His consonum est,à similibus causis vtrunque fieri, quod certè ita euenit,in maioris & minoris solum ratione consistente differentia. Nam & qui exercentur multum,mouenturque rapide,sudare solent,atque si humidi sunt cerebro & oculis, etiam lachrymari,atque etiam si risu magno suffunduntur, vt calorem contrahant,vtrunque patiuntur. Sed & ex angustia atque cordis afflictione,solent homines non flere solum,sed & sudare. Verum non fiunt ambo æquè ab his omnibus causis, sed ab afflictione cordis, aut dolore, fletur magis quam sudatur,à vehementi corporis motu, sudatur potius quam fletur. Quia exercitatio calore mouet humiditatem. Calent vero magis exercitatione totius corporis musculi,quorum proprius est ille labor,quam oculi,qui & cerebro sunt proximi,& tunc quidem non nisi cum capite mouentur. Ex risu vero, & cachynis, & calore,etiam moueatur humiditas,vt citato loco Aristoteles dicit,fletur tamen sæpius quam sudatur, quia ridendi motus à corde ad oculus est maximèque agitantur oculi, & reliquæ faciei partes. Tristitia & perturbatio non mouet humiditatem calore,sed debilitate,& tentione,vt Aristoteles docet,vndecima sectione problemate quinquagesimo, his verbis

Sunt

Sunt enim qui flent corpore interiori & infirmiori. Id dicit quia cor triste, debile, & in sese contractum est, reliquũ autem corpus compati est necesse, cum accipiat à corde vim & robur omne (vitalis enim vis omnium aliarum est conseruatrix) & sit illi alligatum per venas, sed & per neruos: cum arteriarum quidem radicatio cor sit, neruorum autem ramuli arterijs alligati decurrant. Itaque debilitantur & tenduntur partes omnes cum tristi & anxio corde, multo autem magis vultus, atque in eo oculi maximè, quia illis cum corde est maxima sympathia. Cum enim cordis motus aliæ omnes partes aliquatenus representent, multo autem magis oculi & vultus. Quod quidem natura in hominibus præcipuè procurauit, vt vel hac causa temperarēt ab affectibus, & à criminibus, quæ difficile esset vultu non prodere. Proinde maioribus venis & arterijs vultus cutem texit, quàm reliqui corporis: oculi verò præter hæc alligantur cordi plurimum per cerebrum, cuius cum eo maxima sympathia est. Tentio igitur facit vt humiditas exprimatur, debilitas verò vt dimittatur. Verum cum cor vehementer est contractum in sese, velut exsorbet humiditates, tuncque oculi aridi sunt: cum laxari incipit, dimittit, tuncque oculi præ tentione & debilitate destillant, & cor amplius laxatur, & degrauatur cerebrum: quia glandulæ oculorum hanc humiditatem deponentes, reliquam quæ in cerebro redundat alliciunt. Accidunt autem hæc soli homini, ob dictam sympathiam vultus cum corde, & quia cordis motus in homine sunt vehementiores, ob imaginationis vehementiam, & solicitudinem futurorum, & quia habet cerebrũ maius & humidius, vnde succus circa oculos redundat. Saliuæ redundantia, similem quodammodo habet causam. Nam vt oculorum glandulæ lachrymas, ita quę vocantur parythmia, generant in ore saliuam. Reiectio verò eius longè differt à fletu, partim enim redundantia effluit, partim musculis oris reijcitur. Reliquorum omniũ, quæ Hippocrates hic commemorat, causæ, & si mirabiles sint, atque si quis eas seorsum velit contemplari, sit habiturus magnum sapientiæ diuinæ, quæ in natura rerum se insinuat, argumentum; traditæ tamen sunt à Galeno, & à me etiam ipso alijs locis, vt non sit opus nunc sermonem

de

de his longius producere. Sed solum consideremus, vt illud quoque vere Hippocra. dixerit, hæc non esse eiusdem modi: sunt enim valde diuersi: atque quædam etiam contrarij. Nam lachrymæ & saluia effunduntur vt dictum est, sternutatio & singultus sunt concussiones, narium humiditas & aurium sordes expultricis motu, ei facultati maxime consueto, vt & menstruæ euacuationes, & sudores, & vrina, & deiectio & flatus. Quamquam & in his quoque interest, quod quædam à sola naturali vi, quædam adiuuante etiam ea quæ musculis vtitur, oscitatio & pandiculatio musculorum laxatione, aut alternate alijs feriantibus, alijs mouentibus, vt ita non tam expellantur flatus, quam detur via exeuntibus: scalptus velut derasio quædam est. Sed & contraria etiam facit natura similibus motibus. Nam oscitatio dilatando euacuat flatus, respiratio verò dilatando flatus trahit. Adeo sunt miranda quæ natura, pro sanitatis animalium tutela, & morborum curatione, machinata est.

5 *HOminis anima semper reficitur vsque ad mortem. Si autem vritur, simul cum morbo, & anima corpus depascitur.*

QVAM tenuerit de animæ essentia Hippocrates opinionem, nullibi aperuit. Nam de natura humana scribens, temperiei ex elementis videtur tribuisse naturæ nomen, potius quam vllam animæ propriam essentiam inuestigasse. Galenus quoque vbi de animæ essentia sermo incidit, deuitat eam disputationem, dicens se nullam monstrationem eius rei, vnquam consequi, præterquam libello de rigore & tremore & palpitatione, vbi (quoniam arbitror ad inuestigandam rigoris generationē, quam vlla alia erat

accommodatior) in opinionem incidit Stoicorum, dicentium animam esse ipsum naturale calidum, quod quidem est sanguis & spiritus: illud enim esse substantiam ex se ipsa semper mobilem, neq; vnquam quiescere, sed per arterias, atque adeo corpus totum, huc & illuc per se moueri (hoc respiciens Hippocrates in hoc ipso libro, impetum faciēs ipsum appellauit) atque adeo compactum esse ex igne & aere, vt calore moueretur, frigore vero (frigidum enim dicebant esse aerem) coerceretur, quominus dissiparetur, & euanesceret. Alij etiam vetustissimi philosophi, vt testatur Hippocrates primo de natura humana, censebant, sanguinem esse animam. Diogenes censebat esse aerem, seu spiritum. Mihi de anima scripta sunt quam multa in commentarijs in libros de anima Aristotelis, cuius sententia omnium mihi placet maximè, esse, scilicet, actum corporis physici & organici. Quamquam si hominis anima seorsum definienda est, sit satius dicere, esse substantiam quandam incorpoream, cui præ alijs omnibus mundi rebus simul accidit, & esse corporis actum, & separari posse. Verum hæc exactè definire, ad præsentis orationis interpretationem haud est necessarium. Illud vnum sit satis nūc scire, ad medicinæ placita indifferens esse, quam de animæ essentia teneas opinionem, ac proinde Hippocratem nūc, iuxta aliorum sententiam, succos & spiritus vocare animam, atque ita dicere, animam dum homo viuit semper refici, si autem vritur, morbum fieri, & animam ipsum corpus depasci, ipsamque consumi. Nimirum sanguis ex alimento accipit quotidie refectionem, spiritus ex sanguinis vapore, & ex aere, qui inspiratur, & arteriarum motu trahitur: cùm vero igneum calorem concipiunt, fit febris, ex spiritu, diaria, ex succis, putrida, a quibus euenit corpus exuri, ac colliquescere, atque ita nunc in febrem hecticam procedere, nunc liquescens mori.

6 *Morbi connutriti, in senectute relinquunt, & per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.*

NON omnes morbos qui a prima ætate homines diuexauerint, relinquere in senectute constat, quandoquidem ipsemet

ipsemet in aphorismis dicit, multos commori. Quid ergo est quod nunc dicitur? Certè quod in aphorismo, Senes iuuenibus plurimùm ægrotare minus. Quod vt in commentario dixi, fit, quia plurimi morbi, eorum qui prioribus ætatibus solent crebrò accidere, senescentib. desinunt fieri: nunc explicat tres modos, quib. id solet euenire. Per cōcoctionē, solutionē & rarefactionē. Vocat cōcoctionē correctionem malæ temperiei, itaq; attemperationem: solutionem vocare censeo, laxationem, & profusiores euacuationes: fit enim hoc quoq; multis senescentibus, iuxta id quod in
5 alio aphorismo dictum est. Quib. iuuenib. aluus sicca est, id senescentib. humectatur: id verò quib accidit dixit Galenus, in commētario, eam ob causam melius degere: rarefactionem vocat meatuum amplitudinem, constat verò id quoq; euenturum per senectam, ijs qui cùm priorib. ætatibus essent pingues & crassi, gracilescunt senescentes. Itaq; liberabuntur à morbis quidam senes, quia frigescunt, (constat verò ꝙ a calidis) quidem, quòd aluus eis soluatur, quidam, ꝙ gracilescant. Non eueniunt autem hæc omnia omnibus. Nam & si omnes frigescunt senescentes, tamen quia non omnes laborabant morbis calidis, non omnes iuuantur ea refrigeratione: neque omnes fiunt aluo laxiores, neque graciliores: sed quibus aluus erat adstricta, senescentib. laxatur, quibus laxa, adstringitur: qui iuuenes adhuc erant pingues, senescentes gracilescunt, qui graciles, crassescunt: atque ita profectò qui iuuenes adhuc erant sani, senescentes incipiunt multis corripi morbis: qui verò erant morbosi, tunc fiunt saniores.

7 *CVratio contraria cogitans, non consentire morbo.*

Hoc est curatio obiectione contrariorum agitur, non similium. Exemplū autem est id quod mox subiicit, dicēs.

8 *FRigidum & auxiliatur, & tollit quæcunque à calido.*

9 *IRa contrahit, & cor & pulmonem in se ipsa, & in caput, & calida, & humidum, gaudium autem laxat cor.*

Ira est feruor sanguinis circa cor, illud autē circa cor, est qua sunt magnæ arteriæ, quod est inter cor & caput, pulmo autem maximè iuxta cor est: nam ipsum cor velut digitis contegit, & duobus magnis vasis illi alligatur, arteria venali, & vena arteriali vocatis. Hinc fit, vt feruente sanguine, cor, pulmo, & caput, calescant, & repleantur. Nimirum sanguis feruore tumet, & venas arteriasque tumefacit sed & ob vehementem calorem qui illis in locis est, eo cōtrahitur vndiq; sanguis. Vnde fit vt multis ob iram, oculi & venæ frontis intumescant, & tota facies rubore suffundatur, & tempora pulsent, & caput doleat, quin & febris superueniat. Gaudium calfacit etiam cor, sed minus. Non enim tam feruet sanguis, quàm effunditur, atque ita per irā cor & pulmo tenduntur, & firmitudinem habent, quasi versus caput reuellantur, per gaudium autem laxatur cor, & omnem amittit contentionem. Quo fit, vt per gaudium vitalis virtus dissoluatur, & dissipentur spiritus, per iram, distentionem patiatur cor, a feruente & tumefaciente arterias sanguine reuulsum, & ardeat caput, virtus verò dissoluatur minus. Quo fit, vt aliquando quidem, vtilis sit ira ad naturalem calorem augendum, & viuidum calorem partibus comparandum, quod in secundo huius operis ab eodem Hippocrate dictum est his verbis. Dāda est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi cōparandi causa. Rectè ergo dicit iram contrahere cor & pulmonem, & in se ipsa, quia non sunt laxa vt per gaudium, sed cum quadam contentione firmitudine, & tono, & in caput, quia eo versus euntes pleni canales, reuellunt ea viscera sursum. Et calida, & humidum, calida duo sunt, spiritus & sanguis, humidum vnicum, puta sanguis. Gaudium autem cor laxat.

10 *Labor articulis, & carnibus cibus, somnus visceribus, animæ deambulatio, cogitatio hominibus.*

Galenus & post illum alij omnes, atque adeo ante illum, vt ipse testatur, distribuunt hæc verba in duas orationes, leguntque seorsum labor articulis & carnibus cibus, somnus visceribus, & rursum animæ deambulatio, cogitatio hominibus. Ego vero cur coniunxerim ipsa enarratio

ratio indicabit. Sunt multæ interpretationes, quas videntur verba ferre posse, atque ob id in eas diuersi enarratores inciderunt. Legunt omnes, labor articulis & carnibus cibus, atque quidam intelligunt dici laborem, id est exercitationem, & motum vehementem, esse cibum, id est refectionem, atque adeo roboris causam, articulis & carnibus, hoc est articulis & musculis, quia partes omnes propria exercitatione roborantur, atq; ocio, & intermissione actionis propriæ, languescunt. Cum igitur motus animalis instrumenta sint, articuli & musculi, dicunt eos roborari exercitatione. Alij inuertunt hæc, dicentes, cibum hoc est satietatem, & nimiam cibi ingestionem, esse articulis & carnibus laborem, hoc est pondus & molestiam afferre, & est sanè hic sensus verissimus quoque (nulla enim ex causa sæpius nascuntur articulorum dolores, & musculorum resolutiones, quàm ex ingluuie) verũ Galeno non placet, quia sequentia illa verba, somnus visceribus, iuxta priora interpretari est consentaneum, itaque iuxta hunc secundum sensum dicetur, somnum esse visceribus laborem, id verò est falsum, nisi quis id quod generatim dicitur, particulatim accipiens, intelligat somnum laborem visceribus esse, cùm tenentur inflammatione aliqua, aut in febris inuasione. Secundum rationem autem ipsius somni, rectius dicitur, somnum esse visceribus cibum, quia maximè iuuat eas, quæ in visceribus aguntur, concoctiones. Quapropter verba hæc primum sensum confirmãt, quem proinde Galenus sequitur. Quod autem ad reliqua verba attinet, dicit Galenus, si ea ita retineatur, vt occurrunt scripta, significare, cogitationem, esse animæ deambulationem, hoc est exercitationem. Itaque quod deambulatio est corpori, id esse animæ cogitationem. Verùm dicit, Dioscoridem, quod videretur ei, esse loquutionem affectatam, vocari animæ deambulationem, emendasse codicem pro suo arbitratu, legisseque pro περίπατος, hoc est deambulatio περιπάντος, hoc est de omni re, atque interpretari, quod Galenus quoque probat, animam de omni re debere cogitare: hoc est ratiocinari, & meditari: pertinere vero hoc non ad philosophiã solũ, sed ad omnes artes, atq; ad medicinã peculiariter, posseque referri ad medicũ, vt significet, hunc nihil debere temere præterire, sed meditari omnia, vt agat prudẽter. Atq;

adeo ratiocinatione debere vti: posse etiam referri ad ægrotum, quia nonnunquam ipsum de re aliqua cogitare quæ excitare eum possit, siue tristi, siue iucunda, remedio est, in ijs scilicet passionibus quæ primi sensitiui afferunt stuporem, aut grauem somnum. Hæc omnia dicit Galenus quorum & si nonnulla probabilia sunt, ac vera, quædam tamen etiam videntur conquisita solum ad dicendum. Quapropter ego in alium sensum feror, quem iam dicam. Mihi videntur hæc omnia legenda coniunctim, continereque quandam præceptionem Platonicam, pertinentem ad procurationem boni habitus, non solius corporis, sed totius hominis, corporis scilicet & animi Quid autem habet ab surditatis, putare Hippocratem scripsisse aliquid, quod ad medicinam pariter & ad philosophiam morum pertineat si modo verè dictum est à Galeno, libello cui titulus est, si quis sit medicus eum philosophum etiam esse, eum qui velit Hippocratis esse imitator, debere morum philosophiā tenere, ad quam spectat, & componere suum animum, & alios ad virtutē cohortari? Atq; ipse Galenus non est sibi visus medici munus excedere, scribens, de cognoscendis & curandis animi morbis. Sed quæ sit Platonis præceptio
, quam his verbis contineri dico, audiamus. Ille in dialogo
, de natura ita scripsit. Idem quoque iudicandum de eo ex
, anima & corpore cōposito, quod animal appellamus Quā
, do enim anima corpore admodum potentior est, exultat
, in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens, lan
, goribus implet. Quando etiam ad discendum, inuestigan-
, dumque, collectis in vnum viribus, vehementer incumbit
, liquefacit protinus corpus, & labefactat. Denique cum ad
, docendum differedumque, priuatim & publice ambitiosa
, quadam concertatione cōtendit, inflāmat corpus, atq; re-
, soluit. Nonnunquā etiam destillationes fluxusq; commo-
, uēs, medicorū plurimos decipit, cogitq; illos cōtrarias cau
, sas iudicare. Rursus quando corpus grāde, & pigrior mo-
, le super excedēs, pusillæ exiliq; cogitationi animi copula-
, tur, cū geminæ sint in homine secūdū naturam cupiditates,
, vna quidē per corpus, alimentorum, altera verò per id q̄d
, diuinissimum in nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potētio-
, ris illius præualentes agitationes, quod suum est adaugēt,
, quod verò animi, hebes, indocile, obliuiosum reddunt, at-
que

que ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiã generant. Vna demum est ad vtrunque salus, & conseruatio, vt neque animam sine corpore, neque corpus absque anima moueamus, vt in mutua contentione exæquatis inuicẽ viribus insurgentia, bonam totius valetudinẽ tueantur. Hæc Plato quibus aperte innuit, vt totus homo bene valeat, nequè sine corporis exercitatione esse meditandũ, aut literarum studijs incũbendũ, neque his omnino dimissis corpus exercendũ, quia illud faciet hominẽ morbosum & infirmũ hoc imperitum & stupidũ, quasi meditatio animæ sit exercitatio, vt motus corporis. Hùc mihi videtur tendere Hippocrates, & docere, quæ procuratio esse debeat corporis & animi, vt vtrunq; firmũ sanumq; seruetur. Roborant verò corpus hæc tria, labor, cibus, & sõnus, animã cogitatio, quia est animæ exercitatio ꝓpria. Itaque quicunq; sibi toti bene prospectum vult, exerceat sese satis, & cõuenienti cibo vtatur, & somno qui satis sit ad concoctionẽ: & reliquũ tempus meditetur, quæ pertineant ad pietatem, & scientiã Ita enim viuet, & sanus, & ꝓbus, & doctus. Vbi solius corporis salubrẽ procurationem docuit Hippocrates labori, cibo, & somno adiecit Venerẽ, nunc vero animi quoq; cultum docens, Venerẽ tacuit, quia ea inimica Mineruæ est. Sũt verò dicta tria omnibus corporis partibus necessaria, quia omnes indigẽt alimento qđ ex cibo capitur, & expurgatione excremẽtorũ, digestioneq; alimentorũ quam facit exercitatio, & cõcoctione quã somnus: verũ cõmẽdat prçcipuè labor ad articulos, cibus ad carnes, somnus ad viscera, quia exercitatio præstat habilitatẽ ad motus, qui in articulis aguntur: cibus nutritionem qua carnes maximè augẽtur: somnus cõcoctiones, quæ in visceribus maxime vigẽt.

11 *IN viceribus sanguis concurrit: subueniendum vt vacuum impleatur.*

VNAM quandam rationem cohibendi ꝓfluuium sanguinis ex vlcere docet, replere scilicet totã ipsius vlceris cauitatem linamentis, nunc siccis & constipatis (sola enim hæc aliqñ sunt satis, velut siquis admotis digitis cohibeat, atq; eo magis quod ipse sanguis cõcrescẽs obturandi vim

habet) nunc imbutis emplastrico aliquo succo, vt oui albumine, aut etiam agglutinante, vt albumine cum terebenthina.

12 *SI auris doleat lanam digito circundans vnguine aliquo intingere, deinde miiciens intrò, in vola ipsam lanam auri supponere, vt videatur aliquid ipsi exire, deinde in ignem proijcere dolus.*

GALENO adeo nulla huius orationis explicatio placet, vt illis omnibus examinatis, tandem censeat, Hippocratis non esse. Mihi vero videtur, ijs quæ ab eodem autore dicta sunt alibi consona. Nam dictum est in prognostico. Auriũ dolor acutus cum febre continua ac vehementi, difficilis est, periculum enim delirij, & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiam animaduertere omnia alia inditia, à primo die necesse est. Eandem sententiam hic scripsit, apponens vnum quiddam eorum quæ curandi simul & tentandi gratia, ne locus nos fallat, facere oportet. Quod igitur dicit dolus, idem est quod in prognostico fallax locus hic est. Quid igitur iubet facere? Lanam digito circundatam intingere vnguine aliquo, oleo scilicet aut pinguedine, & in aurem infundere (eadem ratio fuerit, si specillo circundes, aut forcipibus accipias) deinde eam lanam manu detentam auri supponere, ita vt aliquid ei exire videatur, idest vsque dum videatur aliquid exire ex aure, & in ipsam lanam imbibi, postea, hoc est post quàm id quod exit imbiberit, in ignẽ proiice, ita enim indicabit tibi ipse odor, an vlcus aliquod sordidum interius lateat, an non, atq; erit hoc vnum quiddam, eorum quæ prodere possunt eius loci dolum, facereque quominus fallat. Satius autem sit, in ignem proiicere solum humorem expressum, quàm ipsam lanam, quia fœtor ipsius alium quencunque fœtorem obscurabit.

13 *LIngua lotium significat. Linguæ chloræ biliosæ. Biliosum autem à pingui. Rubræ verò à sanguine: nigræ autem à nigrabile: aridæ à fuliginosa exustione, & ab vterina parte: albæ autem à pituita.*

NON in lingua solùm, sed in toto etiam reliquo corpore, colores præter naturam mutati significant redundantiã

succo-

succorum, quorum tales colores sunt. Lingua autem multo magis quam vlla alia pars, quia excipit vapores & fluxiones, ex capite, ex ventriculo, & ex pulmone, atque adeo ex toto interno corpore. Significationes vero similes sunt in lingua, & in vrina Vt enim vrina colore refert speciem cacochymiæ, ita etiam & lingua, quod significat dicens, lin-
, gua lotium significat, hoc est significat vt lotium. Nam linguæ chloræ, (hoc est flauæ aut virides, vel inter hos colores sitæ) biliosæ sunt, hoc est bilem significant redundare. Nimirum illi omnes colores sunt bilis, magis aut minus
, vstæ: interponit obiter generationẽ biliosi succi dicens, bi-
, liosum aũt à pingui, hoc est à tenui sanguinis parte. Affirmant enim omnes medici cum Galeno, cùm vritur aut putrescit sanguis, eius tenuẽ partem mutari in bilem. Vocatur aũt pingue quod tenue in sanguine, quia re vera est pingui simile, & innatat ipsi sanguini, vt flos vino, & vt oleum aquæ superuehitur, & lacti, quod butyrosum: Galenus dicit vocari pingue per metaphoram, quia nutriens, vt plurimum nutriens triticum vocamus pingue. Addit, rubræ vero à sanguine, & merito quidem, nullus enim succus ruber est præter sanguinem: tametsi Galenus in commentario huius sententiæ, videtur bilis rubrę speciem quandã ponere, non aliter ac Auicenna: re verà tamen, qui succus ta-
, lis esse censetur, sanguis biliosus potius est, quàm bilis. Ni-
, græ autem (inquit) à nigrabile. Arida à fuliginosa exustio-
, ne, & ab vterina parte. Nimirum linguæ fiunt nigræ aliquando ob febris & vstionis vehementiam, a fuliginibus ascendentibus etiam ex alijs succis, velut videmus, linguas eas quæ assationem subeunt, ab igne nigrescere. Itaque nigrescunt aliquando nigro humore imbutæ, aliquando exustæ solum, & tinctæ fuligine. Euenit autem hoc per febres vrentes, quales maximè esse solent, quæ ab internis & magnis inflammationibus pendent, vt ventriculi, hepatis, aut vteri. Est autem discrimen linguarum nigrarum, quod quæ ab humore tinguntur, sunt nigræ magis quam aridæ, quæ a fuligine vsta, aridæ magis quam nigræ. Ob id secundas has, quasi ab eo quod eminet, aridas appellauit. Dixit autem & ab vterina parte, non quod ea pars sola inter internas, aut ea vtcunque affecta, tales facere soleat linguas (nam neque ea solet nisi vehementer inflammata,

neque

neq; minus aliæ internæ quam plurimæ possunt) sed quasi vnum quoddam exemplum producens: postremò dicit albæ autem à pituita. Rectè autem monet Galenus, non vt argumentum accipitur a coloribus linguæ ad succos, ita etiam à succis ad colores cõuerti posse: necesse enim esse, si color sit chlorus, redundare bilem, si ruber sanguinem, si niger, nigram bilem, si albus, pituitam: non tamen si redundet sanguis, necesse esse rubram esse linguam, neque si pituita, albam, posse enim non in eam partem incumbere. Sed & prima consequutio videtur mihi indigere quibusdam animaduersionibus. Nam primùm, cùm niger color dicatur habere duas causas, & altera, puta vstio, cum alijs succorum speciebus iungi possit, constat non valere consequutionem à nigro colore ad succum nigrum, sed posse fieri nigram linguam in causo pituitoso. Præterea fieri possit ob fluxiones particulares vt causa morbi non certo ab eo indicio cognoscatur. Voco autem particulares fluxiones, vt si homo febre teneatur biliosa, tamen lingua destillationem pituitosam à capite recipiat. Perinde accidit in vrina, in cõmune enim rectè dices significari talis succi redundantiam, qualis color apparet in vrina, ea vero sæpe fallit ob peculiare vitium renum. Itaque vel ob hoc rectè dicitur linguam significare vt lotium.

14 *VRina concolor cibo & potui, & vt consueuit, vbi humidi colliquatio.*

Tam variè reperi scriptam sententiolam hanc, cum in codicibus Græcis, tum etiam in Latinis, vt fuerit non parú difficile, eligere maximè consentaneam lectionem. Nam in quibusdam codicibus reperi scriptum ἔσωθεν, quam lectionem sequitur Cornarius, & vbi ego verti, vt consueuit humidi colliquatio, ille vertit, & qualis intus est humidi colliquatio. Porro reperi in versione quadam veteri Fauij calui, lotium concolor corpori, potionique par, humorisque interioris constillatio. Qui haud dubiè habebat in suo Græco codice, pro βρώματι, id est, cibo σώματι, id est corpori, & vbi habetur καὶ ὡς, id est, & vt, εἶσον, id est par, seu æquale. Verum hanc lectionem reieci, quia non cõgruit cum

cum enarratione Galeni, qui in commentario reddit causam qua vrinæ aliquando referunt colorem cibi & potus, & quantitatis nullam facit mentionem, vt facile constet Galeni codicem habuisse βρώματι, nullam verò particulã qua significaretur par aut æquale. Priores duæ lectiones omnino habent eundem sensum, neque refert quicquam dicere, vt consueuit humidi colliquatio, aut qualis intus est humidi colliquatio, vtraque enim oratio significat, vrinam eiusdem coloris cum cibo & potu qui accipitur, esse qualis solet reddi cum est humidi colliquatio. Copus nõ legit humidi colliquatio: sed vbi humiditas colliquatio, sequutus arbitror alium codicem. Vbi occurrit scriptum, pro ὅποσιτοῦ ὑγροῦ σιντήξος, id est, vbi humidi colliquatio κωοτὸ τὸ ὑγρον σύντηξις, id est vbi humiditas colliquatio, seu ab humiditate colliquatio. Sed neque hæc lectio mihi videtur sensum permutare, sed in idem recidere, siue dicas humidi colliquatio, siue ab humiditate colliquatio. Nam his omnibus significatur affectio, quæ diabete vocatur, per eam enim multa vrina redditur, & corpus arescit: arescit verò quia humiditas non moratur interius, sed effluit multa. Itaque congruit huic morbo vocari humidi colliquationem. Siccatio enim humidi colliquatio est, atque etiam colliquationem vbi humiditas, hoc est colliquationem vbi humiditas multa, id est multa aqua mingitur, & ab humiditate colliquationem, arescit corpus à multa mictione. Est autem proprium huius morbi reddi vrinam incommutatam, concolorem cibo & potui, quod per eam affectionẽ, & concoctrix hepatis, & retentrix renum facultas, debilitata sit, tractrix verò renum operetur plus satis. De hac itaque passione loquitur Hippocrates in præsenti oratione dicens, fieri nõnunquam vrinam concolorem cibo & potui, vt consueuit in diabetica passione. Quapropter mihi hic non probatur enarratio Galeni, qui nescio qua occasione agit de oro binis contentis, & hordeo similibus, & laminis, & caruunculis, & perturbatis vrinis, cùm certe illa huius loci non sint.

15 *Lingua concolor redundantijs, quam ob causam per hanc agnoscimus succos.*

REDVNDANTIAS, seu vt alij vertunt extensiones, vocat eas, quibus quidam succi præ alijs videntur in corpore eminere, seu vt dicere solent, dominari. Itaque hæc oratio nihil continet noui, sed causam illius, qua dicebatur, lingua lotium significat. Nimirum cognoscimus succos per linguam, quia ea induit colorem eius succi, qui in corpore dominatur.

16 *SI salsæ carnes gustanti, redundantiæ signum.*

VNO quodam appositissimo exemplo indicatur, non solum colore linguæ, sed etiã passione eius facultatis qua gustamus, agnosci redundantis succi speciem. Nimirũ cum redundat bilis, omnia videntur esse amara: cum sanguis dulcia: cum melancholia, acida. Ita si cui carnes (eadem ratio est aliorum ciborum, nisi qui habent qualitates alias insignes, quibus salsedinem cohibeant) gustanti videntur esse salsæ, signum est redundantiæ salsæ pituitæ. Causa autem est manifesta, quia tali humore imbuta est lingua, & omnium quæ gustantur succi miscentur cum saliua, & accipiunt illius qualitates.

17 *SI mammarum papulæ, & rubrum chlorum sit, ægrotat vas.*

PARTICVLA illa, &, non est continuatiua, sed declaratiua, idem enim est dicere, Papulæ mammarum, & rubrũ mammarum. Nam mammæ eam solam partem habere solent rubram, neque eam quidem totam, sed eius extremum per quod lac exugitur. Illud igitur quod secundum naturam apparet rubrum, si chlorum fiat, ægrotat (inquit) vas. Galenus interpretatur appellari vas vterum, tametsi id non admodum sit iuxta phrasim Hippocraticam: dicit igitur colorem vitiosum papularum, significare morbum vteri, ob consensum eius cum illis per venas communes, quæ ascendunt per musculos rectos abdominis, per quas habent vterus & mammæ commune alimentum: vitiosus ergo color vitiosum succum in vtrisque partibus redundare significabit, atque ob id vterum morbo aliquo teneri, nisi tamẽ mulier

lier vtero gerat, tũc enim citra morbum solet id fieri, prægnationis potiusquam morbi signum.

18 HOminibus aurium sordes, dulces quidẽ lethales, amaræ vero non.

NIMIAE diligentiæ videtur esse hoc. Turpe enim esse videtur excrementa linguæ admouere, vt ex eorum saporibus accipias significationes, neque quispiam qui non sit sordidissimus, eo vsque procedat. Causam aut ẽreddit Gal. dicens, non aliter fieri eas sordes dulces, quam liquescente cerebro, liquescit verò cum putrescit ac corrumpitur, nisi tamen quid sanguinis cum ipsis sordibus commisceatur, ita enim dulcescent cum minori malo: sanguine verò dempto, ea dulcedo sordium fuerit lethale signum. Quam fortasse gustare tentabit aliquis, aut ægrotus ipse suam, aut mariti vxor, aut filij mater, aut alius qui sit ægroti amantissimus, vincit enim amor vt alia omnia, etiam tedium.

19 TErram mutare conuenit, in morbis longis.

CORPVS legit solum patrium, & plerique medicorum intelligunt, hic Hippoc. docere, in morbis longis, vbi quis extra patriam ægrotat, in patriam transferri, quasi aer patrius, aut etiam cœlum patrium, opem sit laturum. Ego verò censeo, patrium habitare solum, quibusdam esse vtile, quibusdam noxium, atque ita vt quibusdam vtile est cum ægrotant in patriam reduci, ita alijs in alienum solum à patria deportari. Si enim vt Hippo. docet, lac proprium & maternum, quibusdam vtile, quibusdam autem alienũ, quanto magis & solum patrium sit aliquando inutilius, quã quod alienum. Neq; sanè experimẽtum repugnat, vidimus enim multos in sua patria degere insalubrius, in alias siue regiones, siue vrbes cõmeantes, saniores reddi: alios multos contra. Id quod merito euenit. Si.n. in loco calido natus est valde calidus homo, aut in frigido, valde frigidus, cur non his patriæ cõmutatio vtilis sit, ita vt eorũ vterq; in alterius patria degat melius quã in sua, regionis temperie intẽperiem propriã corrigente (nisi tamen differentia sit tã-

ta,

ta,vt eam sustinere natura non possit,quod accidit Ethio-
pibus huc repente translatis) cum intemperati homines
ad contrarias causas melius , & ad similes deterius habeât?
Hipp.igitur ita dicit,terram mutare côuenit in longis mor-
bis. Hoc est cum morbi aut suapte natura , aut à principio
sint longi, vt quartana febris , atque qu busdam podagra,
aut nephritis,vel ex acutis deciderunt, consultum est in re-
gionem aliam commeare,non tamen in quancunque teme
re,sed cum delectu,in eam,cuius temperies illi morbo ma
ximè aduersetur. Quo consilio multi , ob febres quarta-
nas,& morbos alios melancholicos, Complutum veniunt.
Quòd scilicet huius oppidi temperies calida & humida
est,verum ob hydropem nullus veniet , etiam si contingat
Compluti esse natum .

20 *DEbiliores cibi breuem vitam habent.*

DVPLEX est huius sententiæ interpretatio, prima, de-
biles cibos dici eos qui facilis concoctionis sunt , quia pa-
rum resistunt commutanti , & hos breuem vitam habere,
hoc est parum manere in corpore, eo quòd cito excernan-
tur, quia vt dicitur in aphorismo. Eorum quæ velociter nu
triunt , celeres fiunt excretiones: Altera,debiles cibos dici
eos qui præstant paucum , idque tenue alimentum : & eos
breuem vitam habere, hoc est breuem vitam præstare ho-
minibus,qui eis vescuntur, quia qui talibus vescuntur , ne-
cessariò sunt debiles, infirmi vero & debiles , non possunt
diu viuere . Eadem est ratio cibi pauci,& si ijs natura de-
bilis non sit. Quare non temere consulendum est homini-
bus,vt cibi quem possint coquere , partem detrahant , aut
cibationem consuetam intermittant. Tantum enim sibi
vitæ detrahunt,& si interim videantur nonnulli eorum sa-
lubrius degere. Probatur hæc secunda interpretatio magis
(& si vtraq; verũ sensũ reddit) quia vt Gal.rectè dicit affe-
ctatum est, vitam alimẽti vocare, eius moram in corpore.

21 *CVm adsunt κέδματα venas quæ in auribus posterius sunt, scarificare oportet.*

Dicvnt grammatici κέδματα esse dolores genitalium, par est autem magis hac in parte Galeno credere, qui interpretatur, ita vocari ab Hipp. fluxiones in crura, & coxæ articulum. Itaque dicit eos quibus fluxiones sunt ad coxam, iuuari scarificatione venarum retro aures. Ego de hac curatione lib. 5. in historia Lyconis qui in œniadis dolore coxæ laborauit dicere cœpi, distuli autem in hunc locum. Illic quidem, & in proxima historia Eupolemi, dixi totam huius morbi curationem, quam proinde nunc non repetam, sed quod ad hanc venarum in auribus, aut retro aures, sectionem attinet, explicabo. χαζειν seu scarificare, decere nunc Hipp. non solum capillarium venarum confertam sectionem quæ peculiariter ita vocatur à medicis, sed sectionem grandiorum venarum, constat. Quia scarificatione externæ cutis auriũ, inopinabile est, aliquid emolumenti capi posse, quia exiguum omnino erit quod scarificata parte extrema & excarni, atque ob id frigida, exire poterit, neque vllus medicorum ita facere tentauit: atque ob id Galenus vbi dicitur venas quæ in auribus posterius sunt, non vult intelligi venas vllas in ipsis auribus, quia scilicet ibi nullæ sunt manifestæ, sed eas quæ per ceruicem repunt retro aures: censetquè oportuisse ab Hipp. dici venas quæ circa aures, potius quàm venas in auribus. Sed neque si ita intelligatur, probat Gal. id quod dicitur, sed falsum & suppositititum esse opinatur, quia neque ab vllo medicorum, qui id laudant, in ipso opere tentari vnquam dicit. Ob id de causa qua hoc ischyadicis vtile sit dicit nihil, quia ne esse quidem vtile opinatur. Nos verò si quid pro hac quoque sentẽtia dici potest probabiliter, explicemus, ab eo quod in ipsis curationibus vidimus exorsi. Venã post aurem secari ob ischyadem & inde sanguinem affatim educi, nunquam vidi. Tamen scio empyricos quosdam ischyadicis omnibus internam auriculæ partem, qua cartilago velut replicata tumorem quendam habent cauterio vrere, & eorum quosdam, vt ipsimet narrãt, esse iuuatos. Ego huius causam ratus sum, quod multis ischyadicis ex capite fluat materia, & eius loci vstione intercipiatur. Nam sectione. 5. lib. 2. legimus apud Hipp. si caput doleat in pectus venit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaque potest venire fluxio à capite in coxam, quod cum fiet, non

erit

erit præter rationē, vstione interceptis vijs, subleuari eos dolores. Fiunt autem abscessus vt sectione. 1. lib 2. diceba-tur, aut per venas, aut per ossa, aut neruos: censeo igitur fa-ctis inustionibus, & intra auriculam, atque etiam extra si-ue post, siue ante auriculam, iuuatum iri eos quibus ex ca-pite decurrat fluxio, quod ex antecedente, aut etiam nunc simul existente capitis passione cognosces, vt dicebat Hip po. si caput doleat Itaque vt pro posterius, circa aures scri batur, vt Gal. censet, facile recipiam illud autem scarifica-re, intelligo pro secare vtcunque, velut si cauterio interse centur venæ & arteriæ quæ ibi sunt, tametsi scio barbaris quibusdam nationibus esse in more positum, ob plerosq; morbos scarificare aures ipsas posterius. Id quod didici à Sarracenorum filiis, quos nuper Philippus dominus meus deuicta rebellione à Granatæ finibus in interiorem Hispa-niam secedere imperauit. Illi vtebantur aurium scarifica-tione, quam possit quispiam in hunc Hipp. locum referre. Neque sanè ego vt noxiam vituperem, neque vt omnino inutilem, debilem verò esse dixerim, ac fortasse illi, vt mit tendi sanguinem timidissimi, atque adeo vt raro profusa missione indigentes ob parsimoniam, illa scarificatione cō tenti iuuabantur: Nostris vero prorsus erit debile auxiliū. Siquid verò conferet ad ischiadem, faciet quidem id vt se ctio et ustio; intercepta fluxione in via. Iuuat enim hanc in terpretationem præter id quod ex ipsis operibns potest colligi, & illa vox κέδματα quæ significat fluxiones in co xam: videturque obid significare simul passionem coxæ, & eius causam, puta defluxus à partibus supernis.

22 *VEnus in morbis à pituita vtilis.*

VENVS est causa siccans & vacuans in principio cal-faciens, vt alia quæuis exercitatio (exercetur enim totum corpus) deinde verò refrigerans. Vbi igitur virtus erit ro-busta, moderata Venus vtilis erit per morbos pituitosos. Quia calfaciet & siccabit. Immoderata verò nūquam pro-derit, quia vt siccabit, ita etiam refrigerabit, atque afferet noxam maiorem quam vtilitatem, quin etiam et si vacuā do siccet, per accidens augebit excrementitiam humidita-tem,

tem, per incoctionem, atqui ne moderata quidem erit talibus vtilis, si facultas ægrotantis valde debilis sit, quia non poterunt citra noxam sustinere spirituum effusionem, quæ per coitum fit copiosa.

23 *Is qui sunt ventre calido, fortes cibi & potus turbationem afferunt.*

Fortes vocantur hoc loco cibi & potus, qui vim habent medicamentosam & vehementẽ, eiusmodi autem sunt, qui valde calidi, ea enim temperies est omniũ efficacissima, cõstat vero talia ventri calido noxam & turbationem allatura, quia augebitur eius intemperies. Vocauit vero ipsemet oratione 17. sectionis 4. cibos fortes calidos.

24 *Atræbilis velut simile, hæmorrhoydi.*

FAMILIARE est hæmorrhoydibus atræbili simile, hoc est sanguinẽ melancholicũ effundere, nõ tamẽ ita propriũ vt bonũ sanguinem effundãt nunquã. Fiunt enim aliquando, natura per eã viam sanguinis fæces expurgante, nonnũquam etiam ob multitudinẽ sanguinis. Cunque fiunt facultate expurgante, insaniam, & alios morbos melancholicos si ad sunt tollunt, si nondum adsunt, ab eis præseruãt, vt in aphorismo dicitur: cũ verò sanguine redundante fundunt bonum sanguinem, si tempestiuè sistantur, liberant corpus à multitudine, sin minus, deijciunt vires, & refrigerant hepar, atq; mali habitus, & hydropis causa sunt.

25 *In crescentes morbos mixtio.*

MIXTIONEM vocari coitũ, seu Venereũ congressũ inter omnes interpretes semper conuenit, vt testatum reliquit Galenus in cõmentario. Verũ altercati sunt quamplurimũ qui sint morbi increscẽtes, & quid sit qđ Hippo. sibi velit an mixtionem morbos illos lædere, an iuuare. Nam vox illa increscentes omnino est ambigua, ipse vero omnino non explicat, quid mixtio faciat. Nulla ergo est via alia, ad interpretationem, quã ex ipsis operibus cõiectare:

ad id verò oportet definire prius quos vocet increſcentes. Ego de re tam incerta non auſim quidpiam certò affirmare. Producam interpretum ſententias, vt quiuis cēleat pro ſuo arbitratu. Non enim res magni momenti eſt, neque detrahere multum, aut apponere arti poteſt. Quidam increſcentes morbos dicunt, eſſe eos, qui diuturnitate fiunt ſemper grauiores. Huiuſmodi quidē ſint omnes, niſi enim aut ab ipſa natura vincantur, aut artis opera curentur, morbi omnes per moras conualeſcunt, vt ille dicit: verum dicūtur peculiariter increſcentes illi, qui ſolent ſæpe ſine curatione derelicti, diuturnitate euadere incurabiles, vt podagra, arthritis, renum vitia, morbus comitialis, atrabilis, & alij eiuſmodi, qui niſi ætatis mutatione curentur, ſolent commori: qui ſequuntur hanc interpretationem, intelligūt Hippo. affirmare increſcentes morbos lædi mixtione: videntur enim illi omnes quos commemoraui, coitu lædi: quanquā quoſdam eorum aliquando moderato iuuari, non eſt inopinabile, magna autem ex parte, atque nimio ſemper lædi, verè dicet quis. Proxima huic interpretatio alia ſtatui poteſt, vt increſcentes vocentur, qui in incremento ſunt morbi, quicunque ij ſint, atque affirmetur, & ſi dictum ſit, morbos pituitoſos Venere iuuari, non tamen id eſſe faciendum morbis increſcentibus, ſed inclinantibus aut incipientibus. Hæc enim ſunt duo tempora euacuationibus opportuna, vt tempus increſcendi concoctioni, itaque vt ab alijs omnibus euacuationibus morbis increſcentibus abſtinendum eſt, ita & à mixtione. Alij cenſent vocari morbos increſcentes figuratè, eos qui ſolent inuadere infantes, & durare toto tēpore creſcendi, vſq; ad pubem ſcilicet. Nam ad eam vſque ætatem creſcunt corpora manifeſtè, iam inde parum, & qui citò incipiūt hircire exiguo ſolent eſſe corpore, quod citò tardetur eorum incrementum. Hi dicunt Hippo. docere, tales morbos Venere ſanari: quia eo tempore quo mulieribus incipiunt fluere mēſtrua, & mares Venere vti, ſolent iudicari tales morbi, ſicceſcente corpore. Ecce duas interpretationes, prima placuit Galeno, ſecunda Sabino, vt Galenus narrat. Ego in ſecundā hanc inclino, quia nihil magis medicis receptum, & experimento cognitum, quam pueriles morbos fluentibus menſtruis, mulieribus, pueris vero in adoleſcentia ſolere

lere finiri, alijs quidem incipiente adolescentia, alijs procedente, vt quibus totā adolescentia quæ vsque ad vigesimũ quintũ annum producitur, non finiuntur, soleant manere incurabiles, vt de morbo comitiali in aphorismo dicitur. Verùm videtur Galeno, epilepsiam & podagrã puerilẽ & lapidẽ vesicæ, & vermes, & alia eiu smodi mala non curari Venere (ab hac enim potius lædi) sed mutatione etatis qua siccescunt corpora, atq; ita male dici mixtione curari. Verũ & si hoc reciperemus non esset admodũ durum, ætatẽ Veneri idoneam, vocari mixtionem, atque ita intelligi morbos crescentes, idest, morbos crescentiũ curat mixtio, idest ætas mixtionis, seu mixtioni iam apta. Res autem exigit vt definiã, an ipsa mixtio curet tales morbos, an ætas. Ego certè non dubito iuuare aliquãdo eam seminis effusionẽ ad curationẽ talium morborũ, vt & mẽstrui sanguinis mulieres: nã vtraq; harum euacuationũ siccat, atque vt detrahit materiã corporis incremento potest detrahere ẽt morbis humidis, & pituitosis, cũ præcipue ea ætate maxime cõstent vires. Alioqui quo casu verũ sit pituitosos morbos Venere iuuari? Verũ est Venere debilitari cerebrũ, & neruosum genus, multò magis quã menstruis vacuationibus, atque ita nõ esse eius vsum tam salutarẽ, quia siccare quidẽ & vacuare menstruis magis, vt copiosiori euacuationi accidit, debilitare verò minus quia neque cum tanto labore cerebri, neque cũ tanta spiritus fit exhaustione. Quã ob causam meritò menstrua euacuatio leuare poterit multos morbos, quos Venus exacerbabit. Nihilominus Venus non est perse ac semper causa insalubris ac noxia, vt censebant Epicurei, sed aliquando salubris, vt docet Gal. in arte medicinali, atque Hippo. in hoc ipso libro, estque eius quidam modus retinendus, vt aliarum omnium causarũ, quæ nunc prosunt, nunc lædunt. Quandoquidem ergo siccatione & vacuatione potest conferre, labore vero & spirituũ dissipatione lædere, ij quibus ob magnã humorum redundantiam, magis quam ob cerebri propriã debilitatẽ, videbitur accidisse epilepsia, vtilis fuerit Venus moderata: vacuabit enim & siccabit citra debilitatẽ insignẽ: quibus verò cõtra, debilitatis cerebri, quam redũdãtiæ pituitæ, erunt plura signa, ipsa per se Venus sẽper fuerit noxia, vt pote ad euacuationẽ nõ valde necessaria, debili vero alioqui debi-

litatem magnā allatura. Igitur nimia Venere vti, nulli horū (neque vero aliorum) permittendum est: ijs verò qui debilitatis alias notas non habeāt, sed redūdātiæ humorū, sintquè salaces, & redundantes semine, & si epilepsia laborēt permittendum in adolescentia vti Venere moderata: debilibus verò & biliosis, neque valde redundantibus succis, iubendum, vt omnino abstineant, sed solius ætatis beneficium expectent: caueantque, ne si ea vtantur, plus lædat Venus, quam ætatis mutatio iuuet, & in posterum habeant deterius.

26 *Refrigeratio ea, quæ circa aluum, indurat.*

Ea quæ circa aluum, aut in aluo sunt, haud dubiè vocat fæces, hæ, velut res alia quæuis, durari possint duobus modis, nam aut per veram duriciem quam facit siccitas, aut per concretionem, quam facit frigus, vt durescit frigore glacies. Fæces intra aluum contentæ, haud posint adeo refrigerari, vt durescant, citius enim, vt rectè Galenus censet interierit animal. Superest ergo vt siccitate durescant (neque enim plures quam duæ hæ sunt causæ duriciei per se, vt alibi non semel iam mōstratum est) quare frigus haud quaquam possit duriciem facere, nisi per aliquod accidens, atque quoniam per accidens, facit frigus vt durescant feces non semper facit, sed aliquando contrariū. Videmus enim sæpe ob occursum frigidi aeris, aut pedū nuditatē, aut potum frigidum, aut talem quancunque causam refrigerato ventre, fieri diarrhœam. flante autem borea aluum siccari testatur Hippo. aphoris. 5. sectionis tertiæ, constatque experimento. Igitur frigus fæces aliquando duriores, aliquādo molliores reddit, & vtrunq; quidē per accidens. Per quid ergo, contemplemur. Certè nō nisi per eas causas, quæ per se faciunt fæces duras aut molles. Nā omnis causa per accidēs reducitur ad causā p se. Oportet ergo scire causas per se earum passionum, illis enim perspectis facile intelligemus, qn̄ & quomodo frigus duret fęces, quod Hippo. præsenti oratione testatur. Quandoquidem ergo concretione non possūt durescere, sed solū siccatæ, siccitatis verò eius causæ sunt nimia consumptio quam calor faciat, aut nimia distri-

distributio:nimiæ cõsumptionis causa fuerit calor nimius ventris:distributionis,calor partiũ aut siccitas:trahũt enim valẽter quæ calida,& alliciũt humorẽ ad sese quæ sicca.Vt autẽ horũ quiduis magis fiat,causa est longa mora fæcũ in aluo.Nã etiam si nulla dictarũ causarũ sit nimia,tamen per longam moram nimium quid facit,ea etiã quæ mediocris: vt autẽ multũ morẽtur fęces,facere potest debilitas expultricis,& stupor,seu insensibilitas intestinorum,per quã irritationẽ nõ sentiunt:& ipsius exitus adstrictio, & quidqd impedire potest villorum adstrictionẽ, velut in primis flatus:humiditatis nimiæ fæcum fuerint contrariæ causæ,scilicet exigua,aut distributio,aut alteratio, vt parũ alteretur causa est caloris penuria in ventre,vt parum distribuatur, frigus hepatis,aut totius corporis redundantia. Impediet autem vtrumq;,& cõctionẽ dico & distributionẽ propera ta deiectio.Vt autẽ deijciatur citius quàm oportet, cã est debilitas retentricis,aut dolor,irritatio ve.Considera ergo nunc,quæ horũ possit facere frigus.Certè frigus si externas solũ attingit partes,facit calorẽ augeri in visceribus,quare & cõcoctiones,& solidiores fæces,præcipue si,vt alias externas partes,ita ẽt attingat podicẽ,cõstringi enim faciet, & sursum moueri intestina,adq; ob id detineri,& durescere fæces:si verò id frigus cũ siccitate cõiunctũ sit,vt in borea sicciores reddet omnes partes corporis,quæ siccatæ allicient humorem,& siccabunt fæces.Quod si tale frigus attingat internum ventrem,siccando intestina,debilitabit expultricem,quæ quadam humiditate indiget,& flatu replebit,qui expultricis motum impediat,atq; vtroq; modo faciet vt fæces morentur,& siccescant:stuporẽ,& insensibilitatem intestinorum,frigus etiam solet facere,atq; ita facere deiectionem rarã,& duras fæces:flatũ etiam,ac proinde tardum descensum,quæuis causa refrigerans faciet,nisi interim debilitet cõcoctricẽ,aut dolorem inferat, vt accidit ijs quibus venter est natura frigidus. Ijs enim deiectiones liquidæ ob frigus fiunt.Hanc ob causam quibusdam,aquæ niue perfrigeratæ potu,siccescunt,fæces, quibusdam fiunt liquidæ.Quibus scilicet venter est calidus siccescunt, quia neque sublata concoctione,neque excitato dolore,fit paucus quidã flatus qui fæces detinet, ac præterea extinguit bilis feruorẽ,& tollit irritationẽ:quibus vẽter est frigidus

incoctione & dolore, fiunt à frigidis causis deiectiones liquidæ. Igitur, dicente Hippocrate, refrigeratio, ea quæ circa aluum, indurat, addendum est ijs qui sunt calido ventre.

27 *MIxtio, quæ in ventre sunt, durat.*

Mixtio seu congressus venereus, causa est analoga nimiæ exercitationi, siccat enim, & commouet totum corpus, atque insuper habet coniunctam euacuationem manifestã. Ita fit, vt siccet alui fæces, nisi tamen adeo sit multa, vt deijciat facultates coquendi, & retinendi in ventre, ita enim facere poterit diarrhœam, quæ autem non sit adeo nimia, merito ponitur in causis siccantibus.

28 *EVm qui elleborum bibit, celerius purgare si velis, lauare oportet, aut comedere.*

Enarrata mihi est hæc oratio simul cum aphorismo decimo tertio sectionis quartæ quo ita dicitur; Qui accepto elleboro non facilè supra purgantur, ijs ante potionem, corpora præhumectare expedit, multo cibo & quiete: eandem enim sententiam continent ambæ hæ orationes. Nimirum quam, & illa. Corpora vbi quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere. Nam hæc vltima oratio, iubet fluida facere corpora, duæ illæ priores, quo modo id faciendum sit, indicant: nimirum humectãdo. Quia quæ humida sunt corpora, laxiora sunt, & laxiores habent vias. Succi etiam humectatione liquescunt, & fiunt fluxiliores, humectant verò corpora, cibus, quies, & balneum. Cibi meminit vtrobique, in aphorismo autem quietis, hic lotionis, seu balnei. Verum quia cibo solido replere eum, quem ad purgationem præpares, aut in balneo continere corpus impurum, alienum sit à ratione, explicuimus, intelligi hæc de cibo medicinali, cuiusmodi sunt serapia, & apozemata, seu decocta, & aliæ potiones eiusmodi, & de balneo particulari, vt de obstruente fotu, aut irrigatione hypochondriorum. Iam verò quies, cum reliqua præparatione, plurimum potest vt humores in ventrem fluant, quia motus in corporis habitum tenuem humiditatem distrahit: & præter hęc,

quia quies iuuat quam maximè ad concoctionem, quam ante expurgationem esse procurandam constat, siquidem non oportet mouere cruda. Itaque, inquit, si celerius purgare velis, eum qui pharmacum bibit, hæc facito, non sanè postquam bibit: nam postquam iam cessauerit purgatio, nihil profecerit vt agatur celerius, quæ omnino iam sit acta: dum autem agitur, lauare non oportet, quia auertentur à vẽtre succi distracti ad corporis habitum: cibare verò multominus, quia vt alibi dicitur ab eodẽ Hippocrate. Purgatione in media cibos dare non conducit. Sed neq; quies, accepto medicamento, facit ad celerem purgationem, cum alibi dicatur. Si velles magis ducere elleborum, moue corpus, si autem non, somnũ facito, & non moueto: igitur facienda sunt hæc antequã elleborus (eadem est ratio cuiuscunq; alterius medicamẽti expurgantis) accipiatur: intelligẽdumq; haud ita, eũ qui elleborũ bibit lauare oportet, aut comedere, si velis celerius purgare: sed ita, lauare oportet aut comedere (ante scilicet quàm bibat) si velis eũ qui bibit, celerius purgare: nõ quidẽ dicit celerius, quasi ad solã celeritatẽ expurgationis faciat, ac nõ etiã vt purgetur melius: sed quia cũ celerius fluũt humores, melius etiã agitur expurgatio, hoc est pfectius, & cũ minoribus symptomatis.

29 *Sanguis in somno intro magis fugit.*

Cavsam continet hæc oratio, eius quod decimatertia sectionis quartæ scriptum est, his verbis, Euidenter vigilans calidior exterius, interius autem frigidior, dormiens è contrario. Nimirum quia sanguis in somno introrsum fertur, & in vigilia extrorsum, vigilantes sunt exterius calidiores, & qui dormiunt interius.

30 *Rigor à superiori ventre, ignis ab inferiori magis.*

Dicens magis, aperte significat non esse perpetuum id quod dicitur, sed aliquãdo accidere contrarium, fieriq; febres succis in ventriculo putrescentibus, & rigores ob passiones intestinorum. Verum horum naturam paratiorẽ esse ad febrem, & illius ad rigorem, constat, quia est ventriculus longè acutioris sensus, & intestina remissioris ca-

loris:hæc ergo parata sunt ad putrescētiam, cum præcipuè sint naturalia receptacula excremētorum, ille ad dolorem, & mordicationis sensum. Cum igitur sentientium partium irritatio rigorem, & putredo febrem facit, fit ventriculus paratior ad rigores, & intestina ad febres. Si igitur succus aliquis vitiosus in ventriculum confluat, rigorem faciet, quo partim reiecto vomitione, partim detruso in intestina, conquiescet, ac succedet febris, eo, qui in intestina incidit, putrescente: si verò à principio confluat succus ipse in intestina, & ibi putrescat (poterit enim mox deijci) faciet febrem sine rigore, aut à minori multo rigore incipiēte, quàm si confluerat in ventriculum. Vnde constat rigoris causam, non in speciem humoris solum, sed in partis in quam incidit naturam reijci debere. In satietatibus etiā, seu humorum corrupti cibi in ventriculo morantur, quendam rigoris sensum habere homines, postquam verò iam descenderunt, si deijciantur affatim, succedere febrem, imprimis quidem diariam, facilè tamen putrescentia communicata venis, abeuntem in putridam.

31 *ATtractio, pulmo, aridum incendium. Euacuatum siccat somnus multus.*

In quibusdam codicibus legitur ἐπισπασμὸς, ἢ πνεύμον ξηρός. ἢ ὑγρὸν καυμα. Idest tractio, aut pulmo siccus, aut humidum incendium. Verum Galen. vt ex eius commentario facilè colligitur, non eam habebat lectionem in suo codice, sed hāc, quam ego sequutus sum. Videtur mihi hæc dictio in duas fuisse diuidenda, legendumque seorsum, attractio, pulmo, aridum incendium: atque deinceps, euacuatum siccat somnus multus: quandoquidem diuersum admodum reddunt sensum: quanquā ergo simul scriptæ sint, explicentur à nobis seorsum illæ partes. Prima quidē enigmatis forma scripta est, quæ tamen si ad cōem modum dicendi redigatur: habebit facillimam interpretationem: ita
„ scilicet, attractionem facit pulmonis aridum incendium,
„ aridum verò incēdium est calor igneus: attractio verò quā
„ calor igneus pulmonis facit, est aeris attractio. Itaq: quod dicitur est, respirationem magnam fieri ob intemperiem

cali-

calidam pulmonis. Id verò est apertissimum, si quidē vsus respirationis est attemperatio caloris in corde: pulmo verò est, per quem cor accipit aerem vt attemperetur, per calidum verò pulmonem, accipiet calidiorem, quam vt paulo possit attemperari. Quam ob causam contendet animal trahere multum. Primæ igitur partis hic est sensus. Secunda pars significat corpora vacua siccari à somno multo. Nimirum corpora quæ multum cibi capiunt, aut alioqui crudis succis plena sunt, velut voraces homines, & vrsi, somno longo pinguescunt: quia accidit eis multi alimenti multa concoctio: si verò qui valde inaniti sunt, aut parū cibi accipiunt, vtantur etiam somno longissimo, gracilescunt multo magis, quàm si vterentur paruo somno pro cibi paucitate. Nam postquam id cibi quod erat, concoctū est, succi excoquuntur, & cōsumuntur, atque ob id, & quia sanguis & succi, simul cum spiritibus, inter dormiendum, interius se continent, neque diffunduntur ad irigādum corporis habitum, fit vt corpus tabescat. Huc accedit, quod & ipsum innatum calidum, neque interius habens vberē materiam à qua alatur, neque exterius ventilatum, tabescit, atque cum eo corpus. Quid ergo agendum, cum quis pauco vtitur cibo? Num vigilandum & mouendum, vt ventiletur calidum? Non sanè, quia, vbi fames laborandum nō est: sed vigilandum & quiescendum, vt neque motus neque somnus, sit maior quàm pro cibi copia, sed congruens.

32 *Frigidissimi cibi, lentes, millium, cucurbitæ.*

GALENVS carpit hanc sententiam, quòd milium & cucurbita frigida sunt, non tamen frigidissima, sed miliū primo ordine, cucurbita secundo, lentes verò ne frigidæ quidē, sed in hac oppositione tenētes medium: fortasse autē dixit Hippocrates hæc frigidissima, non secundum qualitates medicamentosas, sed vt alimēta. Nimirū vt à Galeno dicitur tertio de temperamentis, omne alimentum qua alimentum, est calidum, non quidem quòd qualitatē augeat, sed quòd substantiam calidam, hoc est sanguinem & spiritus reponat. Illud ergo quod alimenti præstabit plurimū, erit hac ratione calidissimum, & quod minimum, frigidissimū. Sunt verò lentes, milium, & cucurbitæ, cibi minimi

nu-

nutrimenti,& paucissimi sanguinis,quare vt alimenta,omnia sint frigidissima.

33 *VLcera exoriuntur , si qui immundus est , laboret.*

Non temere iubere oportet , vt homines sese laborando exerceant:si enim sunt pleni, à lassitudinibus , & febribus aut inflammationibus multis & magnis , aut vasorum rupturis,periclitantur:si immundi,succis biliosis , aut salsis,in cutem distractis,& eam corrodentibus, vlcera multa fiunt. Si succis pituitosis,& crassis,lentisque fiunt renum aut hepatis obstructiones,& tumores scirrhosi per corpus. Euacuandum igitur prius , & incindendum , & expurgandum,quàm homo laboret,atque dum laborat,victus rectè instituendus.Nam qua ratione,si immundus laboret, vlcera oriuntur , eadem etiam orientur , siqui laborat , alioqui non immundus,vtatur cibis mali succi,acris,aut salsi.

34 *MVlier,capra,elaterium,aut cucumerem syluestrem, comedentes,pueris purgatio.*

Continent hæc verba optimam quandam rationem,expurgandi lactantes infantes, qua medici frequenter vtuntur dato scilicet pharmaco ipsi nutrici,quia lac induit expurgatoriam medicamenti facultatem . Si igitur mulier elaterium , hoc est succum cucumeris syluestris , aut aliud quodpiam medicamentum expurgans accipiat , aut capra depasta sit cucumerem syluestrem , aut tythymalum , aut rhyzinum , aut cyclamen , aut aliam eiusmodi herbam , & eius lac detur infanti purgabitur infans. Duabus causis euenit nutricem purgare,aut vt infans simul purgetur,cùm scilicet simili cacochymia laborant ambo , aut vt ipsa solùm purgetur,quò purgatum lac,deinceps præbeat infanti , cù scilicet infanti adhuc sano , datur nutrix cacochymia aliqua laborans . Cùm vis , vt ambo purgentur,fac vt nutrix, dum purgatur , lactet infantem , cùm autem purgas solam nutricem, ne lactet vsque dum purgationis motus conquie-

nerit

uerit. Alia est huic præceptioni proxima cautio, vt qui necessitate quapiam capræ lacte vtitur, eam custodiat, ne qua maligna herba vescatur. Nam si tabescens vtatur lacte (ita vt fit) & capra aliquam dictarum, herbam depasta sit, soluetur aluus, quo tabescentibus nihil est nocentius: atque adeo qua ratione lac accipit expurgatoriam facultatem, accipiet deleteriam, si quid tale capra gustauerit. Narrat enim Galenus in Doride bœotia, & Thessalia, atque etiam Athenis, multos conuulsione correptos esse, esu coturnicum quæ veratro vescebantur.

35 *Calido quod comeditur intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, & vestibus in tempore æstiuo, contrario autem contrario modo.*

Videtvr his verbis dici, calido homini vtile esse, eo quod comeditur refrigerari interius, exterius verò calefieri labore, sole, igne, & vestibus, in tempore æstiuo: frigido contra, vtile scilicet esse calefieri intus cibis, abstinere verò à labore, & sole, & igne & vestibus in æstate: seu potius iuuari quiete, vmbra, & nuditate in hyeme. At verò repugnat hoc sententiæ quatuordecimæ sectionis. 4. qua Hippocrates dixit, Calido natura, refrigeratio, potus aqua quiescere: Ob id Galenus hanc ita interpretatur: calido vtile est cibo & potu intus refrigerari: labor autem, & noxium quiddam est, exterius calefieri, sole, igne, & vestibus præcipuè in æstate: frigido contra. Itaque calidus iuuatur frigidis, & læditur calidis, frigidus contra iuuatur calidis, & læditur frigidis. Hunc ego sensum sequor, satiùs enim est, interpretationem esse duram, quam falsam.

36 *Cibi, alij quidem celeriter vincuntur, alij contra.*

Alimentvm nomen est rei victæ, non vincentis, vt Aristoteles & Galenus dicunt, quia superatum nutrit, cum autem superat, corrumpit, & morbos facit. Quod ergo facilè ac citò nutrit, citò vincitur, & coquitur, contrariũ contra.

tra. Esse verò cibos qui facilè coquantur, alios qui difficulter, eiusque causam in substantiæ modo consistere, quòd tenuia facilius, crassa difficilius coquantur, res est notissima. Iuxta quam, scriptum est ab Hippocrate illud. Eorum quæ velociter nutriunt, & quæ tardius: & illud, quicunque velociori appositione indigent, ijs humidum ad reficiendas vires medicamen optimum est, quicunque vero adhuc velociori, per olfactum. Qui autem tardiore, solido alimento vtantur. Nimirum quod forma solida accipitur vincitur tardius quam quod liquida, & eadem ratione oua, assatione durata, aut frixa, tardius quam sorbilia, vincuntur, & quæcunque, aut naturali mixtura, aut artificiosa præparatione, sunt solidiora.

Sectio sexta.

1 *Carnes attractrices ex ventre, & extrinsecus. Significat sensus, vt expirabile & inspirabile.*

OMNINO est hæc eadem sententia, & quam libello de alimento scripsit his verbis. In pilos alimentum, & in vngues, & in extremam superficiē, intrinsecus peruenit; extrinsecus alimentum ex extrema superficie ad intima peruenit. Confluxio vna, conspiratio vna. Vtrobiq; enim dicitur, alimentum trahi posse ab intima corporis parte, extrorsum vsque ad extremam superficiem, & ab externa cute, introrsum vsque ad intima, non aliter atq; per inspirationem, & expirationem agitur introrsum & extrorsum motus. Quod quidem est, esse corpus confluxile & conspirabile. Confluxile quidem dicitur propter humores, conspirabile, ppter spiritalem substantiam, quæ inspiratione & expiratione, atque dilatatione, & constrictione arteriarum trahitur, & expellitur. In hanc igitur sententiam dicit nunc, carnes tractrices esse, hoc est vim attractoriam habere ex ventre (hoc est ex profunda corporis parte, atque præcipuè ex eo, qui peculiariter vocatur venter, inquo cibi coquuntur) extrorsum: & extrinsecus introrsum: esse aũt tales quosdã motus (extror-

(extorsum scilicet & introrsum) naturalis nobis sensus indicat. sentimus enim apertè expirationem & inspirationem, quæ quidē motus quidā tales sunt. Hæc verba & quæ in libello de alimento scripta sunt, videntur sapere antiquatam opinionem, putantium vsum respirationis esse distributionem alimentorum. Verùm quoniam Hippocratis placitis id non congruit, sed alimenti distributionem per facultates naturales dispensari, haud quaquàm in eo sensu accipienda sunt: sed carnes attrahere vndiq; : alimenta quidem per naturales facultates aerē verò & substantiam quancūque halituosam, per respirationem & pulsus. Ambo enim hæc communi appellatione vocantur, expirationes, & inspirationes. Hac ratione si quod venenum ingestum est, aut etiam cuti affixū (quædam .n. ēt ita necāt) tanto citius solet interimere, quāto homo calidior, ac maiori pulsu est, quia pulsu attrahitur. Hoc etiam facit vt admota cuti medicamenta internis partibus non leuiter prossint, quæ nisi carnes essent tractrices prodessent nihil: hac quoq; cā censeo nō esse vanū aliqñ, res nutrientes exterius admouere.

2 *Calidior venula sanguinis multitudine exustū procreat, & illico secerint.*

Qvidam (vt Galenus narrat) interpretabantur hæc verba de febris ardentis generatione, quasi diceretur, venas solito calidiores, ex sanguine redundanti procreare bilem, eamque postea secernere, atq; vomitu aut deiectione reijcere, ponit enim Hippocrates ipse, in libro de ratione victus acutorum, in signis febris ardentis, deiectiones liquidas serosas, & valde pallidas Non est certè sensus hic omnino spernendus. Nam id quod dicitur, nihil congruere cū proxima oratione, siue quæ antecedit, siue quæ sequitur, nihil moror. Euenit enim toto hoc opere fere semper. Galeno verò placet (quod non minus probo) secundum proximam sententiam hanc orationem esse scriptam, continereque vsum constrictionis pulsus: dixisse enim censet, Hippocratem antea vsum dilatationis, carnes scilicet dilatatione trahere, nunc dicere vsum constrictionis, scilicet expellere fuligines. Dicit igitur calidiorem venulam vocari

arteriam

arteriam, exustum, vocari fuliginem: itaq; dicere arteriam ex sanguine gignere fuligines, hasque illico compresione excernere. Certè vterque sensus est verus, & consentaneus.

3 *ET quibus quidem pingue bilis flaua, sanguis autem atra.*

His verbis nihil significatur aliud, quàm quod Gal. dicere solet, sanguinis, cùm vritur aut putrescit, tenuem partem abire in bilem, & crassam in melancholiam. Nam oratione quatuordecima sectionis quintæ, cùm Hippocrates diceret, biliosum autem à pingui, ostendimus pingue ab eo vocari tenuem partem sanguinis: sanguis igitur vocatur nunc reliqua sanguinis pars excreta pingui: crassa igitur: itaque tenuis pars abire dicitur in bilem flauam, crassa in atram.

4 *FRigidior, frigido tempore, & regione calidior erit.*

Mihi quidem videtur sonare hæc vox, idem quod aphorismo illo dicitur, ventres hyeme, & vere calidissimi sunt natura: scilicet qui tempore & regione calidis est ventre frigidior, frigido tempore & regione calidior. Causa dicta est in eius aphorismi commentarijs. Præter hunc videtur se insinuare alius sensus, quem Galenus sequitur, scilicet eum qui sit naturali temperamento frigidior, frigido tempore & regione calidiore fieri. Quod videtur rursum intelligi posse duobus modis, calidiorem esse quam tempore & regione calidis, aut quam is qui sit natura calidior. Videtur autem vtrumque falsum. Nam si rectè a Galeno in commentario aphorismi secundi sectionis tertiæ dicitur. Ad æstatem frigidas, & ad hyemen calidas naturas optimè affici, malè verò contra, constat frigidiorem naturam calidiorem fieri æstate quam hyeme, alioqui haberet ad æstatem deterius, & ad hyemem melius: atque adeo constat frigidiorem naturam hyeme esse frigidiorem quam naturam

ram

ram calidam, alioqui frigida haberet melius hyeme quam calida: at verò natura frigida habet hyeme deterius quam calida, & deterius quam æstate, ergo vtcunque intelligatur videtur falsum esse, quod hic dicitur. In commentario aphorismi citati ex prima particula dixi, & si plerisque hominibus essent hyeme ventres calidiores, non tamen omnibus, debere enim excipi eos, qui sint natura valde frigidi, tales enim toto corpore habere deterius in hyeme, & gracilescere, refici verò in æstate: hinc fit vt cùm Hipp. dicit, naturarum hæ quidem ad æstatem, hæ verò ad hyemem bene, maleue se habent, & Gale. interpretatur frigidos ad hymē habere deterius, id quidem non de omnibus frigidis intelligi, sed de ijs qui tales admodum sint. nam qui id sunt mediocriter, retrocessu caloris fient hyeme calidiori ventre, atque ob id habebunt ad pleraque melius: Non tamen perinde de calidis dicere posis. Nam omnes qui supra mediocritatem sunt calidi, frigido iuuantur tempore, quia tale tempus naturalem calorem auget, & morbosum extinguit. Vnde sequitur vt multò plures sint qui hyeme iuuantur, quam qui æstate. Nam & calidi omnes & frigidorum multi. His dictis arridet multo magis prima interpretatio, frigidior, id est qui æstate est ventre frigidior, frigido tempore & regione est calidior. Nam sunt æstate ventre frigidiores, omnes calidi, & qui non sunt vehementer frigidi, atque hi omnes sunt hyeme calidiores: qui verò non sunt hyeme calidiores, quia sunt natura frigidissimi, illi neque æstate sunt frigidiores, sed tunc velut reuiuiscentes, calescunt nonnihil. Quod si tamen non placet suppleri vlla verba, sed simpliciter dici, eum qui est natura frigidior, hyeme fieri calidiorem, id intelliges de frigido qui non est admodum talis, intelliges quæ eum esse hyeme calidiorem quam æstate: calidiorem verò esse in hyeme, quam alios homines qui sint natura calidiores, haud quaquam posis intelligere, nisi velis dicere calidiorem esse, id est minus dolere a frigore, & frigoris esse patientiorem. Hoc enim ita habet. Nimirum corpora frigida densa etiam sunt, & calida rara, ob idque densa & frigida hyeme frigoris molestiam minus sentiunt, videnturque esse calidiora quam rara, & calida, quanquam re vera non sunt. Itaque si quis illud calidior, non re ipsa, sed phantasia accipere, aut etiam partibus

externis

externis (nam vt calidus & rarus internis, ita frigidus & densus externis calidior est, quia detinetur ad obstructam cutem effluuium calidum) potes conferre natura frigidũ cum natura calido. Prodeuntque iam ex dictis, tres præscripta orationis sensus veri, & nihil dissonum habentes.

5 *IN doloribus proximum ventrem expurgare, sanguinisque ventrem scindere, vstio, sectio, calfactio, refrigeratio, sternutamentum, plantarum succi in quibus facultatem habent, & cyceon, maleficorum, lac, alia, vinum feruefactum, acetum, sal.*

REFERT Hippocrates hic multa & varia, neque ea quidem æqualia dignitate & viribus, quibus dolorificæ passiones solui possunt. Non quidem quòd in vllo dolore vtendum his omnibus sit, sed quod in quouis horum aliquo, aut alio simili. Imprimis refert, quæ sunt maxima ac præcipua, expurgationemque, & misionem sanguinis: est verò in vtraque harum euacuationum seruanda rectitudo. In doloribus (inquit) proximum ventrem vacuare. Est duplex venter per quem vacuare posis, inferior, qui & aluus vocatur, & superior quem vocamus ventriculum: horum verò, vacuandus is est, qui dolenti parti sit proximus: quib. autem partibus qui venter dicatur esse proximus, explicatur aphorismo. 18. sectio. 4. quo ita habetur. Supra septum transuersum dolores qui purgatione indigent, per superiora purgatione indigere significant: quicunque verò inferiora molestant, per inferiora. Itaque in doloribus proximus venter est purgandus, quia si dolor sit supra septum transuersum, vomitu expurgandum, si infra, deiectione. Sanguinis quoq; ventrem, hoc est venam, scindere oportet, seruata etiam rectitudine, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, dextorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, vt alibi non semel explicuimus. Neque obstat quòd ob coxæ dolores, & vuluæ, & coli, vomitus cietur, & ob cephalalgiam, & hemicraniã, expurgatur aluus. Hæc enim sunt agenda ob reuulsionem, illa posterius ob curationem. Post totius corporis vacuationes, quæ antecedere

debent,

debent, accedendum eſt ad locales curationes, quæ igne; aut ferro, aut medicamento, aguntur. Quæ tria enumerat Hippocrates, non quo ordine agenda ſunt, ſed a maximis procedens ad minima. Nam vt in aphoriſmo dicitur, medicamento primum, deinde ferro, poſtremò igne tentandum eſt curare. Hic verò ab vſtione ſectionem nominat, deinde medicamen. Vſtione ad coxæ doloris curationem vtebatur Hippocrates. Sed & ob aliarum partium rebelles dolores, ea vti conſueuimus, aliquando ad intercipiendas in via fluxiones, aliquando ad deriuãdum in proximas partes materiam. Sectio autem curat omnes dolores, quos ali quid in alto putreſcens, quod educi poſsit, creat. Medicamentorum dolores ſedantium, duplex eſt genus, quædam enim ſunt mediocriter calida, quæ propriſſimè ſunt anodina, quædam frigidiſsima, quæ dicuntur etiam anodina, ſunt autem ſtupefacientia. Dicit ergo, calefactio, refrigeratio: addit ſternutamentum, quod ſanè per ſeſe leue auxilium ſit, neque niſi ad exiguos capitis ex flatu dolores ſedandos, ſufficiens, tamen inter alia, ſternutatorijs etiam vtimur, ad diſcutiendos maximos capitis affectus. Addit, plantarum ſucci in quibus facultatem habent. Conſtat non in ſolis plantarum ſuccis vires medicamentoſas eſſe, neque vim anodinam, ſed in alijs omnibus plantarum partibus, & in multis etiam terræ generibus, & metallis, & animalium partibus: quare vt vnum quoddam medicinalis materiæ genus nominauerit Hippocrates plantarum ſuccos: dicens verò, in quibus facultatem habent, videtur leue quidam, & quod nullius momenti ſit, dicere. Nam omnia medicamenta admouenda ſunt, in quibus facultatem habent. Nam in quibus non habent facultatem, quorſum quis eis vtatur? Innuit autem Hippocrates illis verbis, quod libro quinto de ſimplicium facultate à Galeno indicatum eſt, eſſe facultates quaſdam quæ reſpiciant, certa quædam membra, neque indifferenter medicamenta omnia omnibus partibus admoueri, ſed quædam habere vires in capite, quædam in ore, quædam in hypochondrijs, atque adeo inde accipere nomen, vocarique alia cephalica, alia ſtomachica, alia hepatica, aut ſplenitica. Docet itaque Hippocrates ſiue calidis ſiue

frigidis sit occurrendum, deligenda semper esse, quæ dolent parti rectè accommodentur. Cyceon, interprete Galeno, erat polenta quædam ex vino & farina, constat eã aliquando solitam accipere salem, aliquando secus, quandoquidem libro secundo de morbis mulieribus dicitur, cyceonem bibat non salsum. Itaque commendatur ad dolores, vini potus insperso farinæ poline, quod quidem cõsonum est illi aphorismo quo dicitur, dolores oculorum vini potio soluit, qui suo loco enarratus est. Tantum hic adijcitur farina. Quod quidem vt Galenus in commentario dicit tutius est, quàm si quis solo vino vtatur. Quia vt mentis alienationem & capitis grauitatem, & alia omnia mala magis facit vinum, siquis eo solo vtatur, quam si cum cibis, aut à cibo, ita & fluxiones magis auget. Itaq; si quãdo dolores oculorum, aut alterius cuiuspiam partis vino curare tentandum est, cyceone id faciendum potius, aut à cibo, quàm ieiuno dandum merum. Hæc dicta sunt pro doloribus citra malignitatem vllam, aut venenosam qualitatem concitatis. Apponit deinde quædam, quæ sunt antidota maleficorum, hoc est dolorum pendentium ex causa maligna, vt ex veneni potu, aut morsu venenati animalis. Hæc sunt, lac, allia, vinum feruefactum, hoc est perfectè coctum, ne sit mustum (feruefactione enim perficitur) acetum & sal. Commẽdatur à Galeno. 2. de antidotis ex Asclepiadis sententia, lac ad eos qui herbam Apollinarem biberint, aut leporem marinum ediderint, aut dorycnium, aut bupestres, aut cantharides, aut cerussam. De allio hæc scripsit Dioscorides, cõtra viperarum ictus, & priuatim hęmorrhoi prodest, ita vt non aliud magis si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabiosorum morsus, & illitu & cibo valet. Vinum antidotum esse dicitur, eodem loco libri de antidotis, cicutæ, & coriandri, & toxici, & fungorum. Acetum ad concretum lac, & ad epotum taurinum sanguinem. Sal solus non datur, sed in muria contra hirudines, inijcitur in theriacam Appollonij. Sit autem vtilissimus eius vsus in externis partibus scarificatis, vt putredo prohibeatur, & absumatur venenum.

Homo

6 *Homo ex laßitudinibus ex itinere, debilitatus, grauatus, expuit, tußiebat enim ex vertice. Febris acuta, ad manum submordens. Secunda autem die, capitis grauitas. Lingua exusta fuit. Naris vnguibus excissa, sanguinem non fudit. Sinister lien magnus & durus infestabatur dolore.*

MIROR Hippocratem prætermisse morbi huius euẽtum, neque dixisse, fueritne mortuus an superuixerit: multomagis miror, Galenum voluisse ex vrina id diuinare, cũ constet morbum hunc fuisse lienis inflammationem, vrina vero eorum solum morborum sit inditium, qui pendent ex succis, intra venas & arterias putrescentibus: ego mallem dixisset, quo modo haberet pulsus, & respiratio, & mens, quàm vrina, vt de morbi exitu iudicium ferrem. Sed quandoquidem Hippocrates id non narrauit, habuerit vtcunque, nos quæ narrauit interpretemur. Causa procatharcica, qua cœpit ægrotare, fuit, defatigatio ex longo itinere, vnde grauitatem cum debilitate primum sensit, & expuit tusiens ex vertice. Deinde febris illi successit acuta, ad manum submordens, secunda die febris, sensit capitis grauitatẽ, & exusta illi fuit lingua, & habebat hypochondrium sinistrum magnum, & durum, & cum dolore: quæ signa sunt propria inflammationis lienis. Medici tentauerunt sanguinem, narem vnguibus scalpendo, vacuare, tamẽ non exiuit sanguis. Consentaneum est hunc multitudine excrementorum laborantem, ingressum esse iter, id enim maximè solet grauitatis sensum & debilitatem facere, & fluxiones commouere. Fluxio vero & destillatio ex capite, faciebat vt expueret, & tusiret ex vertice, hoc est, destillante acri humore ex suprema capitis parte. Id vero non aliter significari poterat, quàm dolore & calore eius partis. Hæc autem omnia per neutram adhuc dispositionem eueniebant. Crescente magis humorum alteratione, & agitatione, cœpit acutè ægrotare, lienis inflammatione, & febre continua, cui mox successit capitis grauitas, & linguæ vstio, ob capitis cum liene, atque adeo cum toto corpore compasionem, & febris vehementiam. Malum au-

tem fuit excissanare, sanguinem extrahi non potuisse, quia inflammationis internæ magnitudo solet esse in causa, vt non fluat. Interim nota ruditatem illius seculi, quo vnguibus lacerabant venas in naribus ipsi medici, vt missionem sanguinis mollirentur. Nunc scalpellis vtimur. Quod dicit sinister lien, videtur dictum per pleonasmum, vt dicimus lac candidum sorbere, quamquam nigrum nullum lac sit. Verisimilius autem esse censeo, quod & Galenus cõiectat, vitiatum esse codicem, legendumquè fuisse, naris sinistra vnguibus excissa, sanguinem non fudit. Lien magnus, & durus, infestabatur dolore. Nam ob lienem verissimile est medicos tentasse ex sinistra nare fundere. Inde enim maxime expediebat fundi, vt etiam erat grauius inde non posse fluere.

7 *QVartana laborantes, magno morbo non capiuntur: si prius autem capiantur, & quartana superueniat liberantur.*

DICTVM est sectione tertia libri primi, securissima omnium, & facillima, & longissima est quartana. Non enim solum ipsa ex se ipsa huiusmodi est, sed & ab alijs magnis morbis liberat. His addit nunc liberare, siue præueniat, siue subsequatur. Si enim quis quartana corripiatur, liberari ab alijs morbis magnis, qui alioqui ei accidissent, si verò cum iam acciderint superueniat, illos solui, insumpta scilicet materia in quartanos paroxysmos. Galenus hic intelligit nomine magni morbi epilepsiam, & non est quidem ea interpretatio parum vtilis. Nam is est morbus maximus inter diuturnos, & à quo per quartanam solent homines maximè liberari. Verum quia libro primo plurali nomine dixit, ab alijs morbis liberat, innuens, à multis alijs, non ab vno aliquo liberare, idem prorsus vtrobique dici intelligo, atque hic, & si vtatur nomine singulari, ita accipi, morbo magno n capiun tur, quasi dicat, nullo morbo magno capiuntur: cum præcipuè in aliquibus codicibus ita inueniatur scriptum, ὑπό τινος μεγάλης νούσου οὐκ ἁλισκοντας, idest ab aliquo magno morbo non capiuntur. Galenus haud dubie non ita habuit in suo codi-

codice,ſed ὑπὸ τῆς μεγάλης νούσου. ideſt à magno morbo atq; ille articulus , τῆς, videtur indicare certum quendam. Certè ſiquis certus hic eſt notandus,qui ſoluatur à quartana,nullus potius , quam quem Galenus dixit,epilepſia ſcilicet.

8 *PRo quibus qui morbi.*

NON parum refert medicũ ſcire , pro quibus qui morbi fieri ſoleant, & qui morbi poſt quos bene & ſalubriter fiant,qui malè & lethaliter.Magna enim pars prognoſticæ artis eſt hæc,ad quam pertinẽt plurima, eorũ quæ in aphoriſmis,& in prognoſtico , & in alijs libris , de præſenſione ſcripta ſunt.Tractat vero hunc locum præcipuè libro primo de morbis,vbi in primis catalogum facit morborum , qui ex alijs fieri ſolent , deinde eorum qui ex alijs quibuſdam neceſſario fiunt:deinde eorum qui ſalubriter aut inſalubriter ſuccedunt:nõ quidẽ omnium,ſed multorum, quibus tu per otium poſsis reliqua adiũgere,ex alijs locis colligens.Nunc verò tantum apponamus que illic habentur . Tranſitus(inquit)fit in his, ex pleuritide in febrẽ ardẽtem ex phrenitide in peripneumoniam. Verum ex peripneumonia febris ardens non fit . Ad dyſenteriam tineſmus accedit,& à dyſenteria lyenteria ſequitur, ex lyenteria in aquã intercutem tranſitus fit:ex pituita alba in aquam intercutẽ, & à peripneumonia a pleuritide , in pectoris ſuppurationem.Mala porro ſupra mala fieri neceſſe eſt, velut ſi rigor corripuerit,ardor igneus ſuperuenit : atq; ſi neruus diſſectus fuerit,conuulſionem facit: atque ſi cerebrum concuſſum fuerit,ac doluerit,eũ qui percuſſus ſit,neceſſe eſt mutũ fieri,& neq; videre,neq; audire : ſi vero ſauciatũ fuerit, febrẽ neceſſe eſt ſuperuenire, & bilis vomitũ , & aliquam corporis partẽ ſyderatã fieri,ac perire. Si verò exciderit omentum,neceſſe eſt putrefieri. Etſi ſanguis ex vulnere aut vena effluxerit in ſupernũ ventriculum , neceſſe eſt ipſum in pus verti.Quibuſdã interpoſitis,nõ ita multo poſt,addit Talia aũt ſua ſpõte ac caſu hominibꝰ in morbis fiũt, tũ bona,tũ mala.Febricitãti ac birioſo tẽpeſtiuè foras diſpſa bilis bonũ,diffuſa vero ac diſperſa ſub cutẽ , toleratu leuior eſt habẽti,& curatu facilior ſanãti:diſperſa autẽ,& ad vnã cor

poris partem allapsa, malum. Aluus turbata in pleuritico aut peripneumonico, aut suppurato, malum. Febrienti aut vulnerato aluus resiccata, malum. Subaquoso aut lienoso ab alba pituita detẽto, aluus fortiter turbata, bonum. Erysipelas si extra diffusum intro vertatur, malum. Si verò intra diffusum foras vertatur, bonum. A profluuio alui forti correpto, vomitus superuenies, bonum Mulieri sanguinem vomenti, menses erumpere, bonum. A fluxione verò infestatæ ad nares aut os fluxionem transire, bonum. Mulieri à conuulsione præssæ ex partu, febrem superuenire, bonum. Tetano ac conuulsione occupato igneum ardorem superuenire, bonum. Huc etiam pertinet quod Hippoc. hic dixit, morbos magnos ac præcipuè epilepsiam quartana superueniente tolli, & multa alia quæ tum in alijs locis, tum in sexta particula aphorismorum docet Hippo. quæ omnia huc transferre esset longum & tediosum, cum liceat cuiq; per seipsum legere: hinc solum doctum, oportere vt discat, pro quibus qui morbi soleant fieri, bene aut malè.

9 *Bilis, vt dicebam de auibus, quod biliosæ.*

Haec verba non satis perfectam videntur reddere orationem, sed aut ipsa quidem decissa esse ab alijs, à quibus penderent, aut ab his alia esse detracta. Siquid tamen de hac, vtcunque scripta oratione, dicendum est, mihi videtur nihil aliud continere, quàm aues esse biliosas, atque illis verbis, vt dicebam, referri orationem vigesimam quintam sectionis sextæ, qua dicebatur, terra siccitatibus squalente, volucrium genus bene habet: quia oratio præsens continet illius causam. Nimirum aues terra siccitatibus squalente bene habent, quia sunt natura siccæ & biliosæ.

10 *Caliditas acrimoniæ signum.*

Qvia propria rei acris caliditas, acrimoniæ illius causa est, calidi autem est calfacere, fit vt quæ acria sunt calorem corporibus inferant, & ita calor acrimoniæ signum sit. Nam etsi acrimoniam, gustandi facultate quæ in lingua est, facilimè sentimus, agnoscimus verò plurima acria esse ante

ante etiam quàm linguæ admoueamus. Quòd calida vehementer sint, præcipuè cum partium tenuitate.

11 *TVrbationes transitusque. Quòd delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam febres: quibusdam verò non, sed cum sudoribus, quibusdam cum perturbatione. Quibusdam cutis arida, circuntenta, salsaque efficitur.*

MODOS omnes quibus solet finiri morbus aliquis, cõplexus est Hippocrates hac oratione, proferens exempli gratia laterum dolores. Ij sunt, iudicationes & permutationes: atque permutationes, vel in alias principes partes, & morbos graues, aut etiam grauiores prioribus. Vel in cutem, & partes externas. Vocat iudicationes turbationes, quia ijs quibus crisis imminet, turbationes accidunt: permutationes vocat transitus, quia aguntur ab alijs in alias partes transeuntibus succis. Itaq; dicit turbationes transitusq;, quasi dicat duo hæc solent finire morbos, turbationes & transitus. Vt aliquando cessant laterum dolores delirantibus hoc est, permutatur pleuritis in phrenitidem: quibusdam verò etiam febres cessant, scilicet delirantibus, hoc est, finitur febris in phrenitidem. Dicitur autem hoc secundum illam phrasim qua in aphorismo vsus est, dicens. Qui in febribus ardentibus tremores fiunt delirio soluuntur: ibi enim dicitur, febres ardentes quas tremor comitatur, delirio solui, quòd in deliria finiantur, tametsi cũ ipsa phrenitide adsit etiam febris. Ita etiam nunc dicitur quibusdã delirantibus febres cessant: nimirum cessant esse generis earum, quæ febres simpliciter vocantur, fitque phrenitis. Quibusdam verò (phreniticorum scilicet, aut febricitantium) non cessant cum transitu, sed cum sudoribus, cũ perturbatione. Hoc est per iudicationem. Nihil enim aliud est iudicatio quàm extinctio morbi affatim facta, cum perturbatione, & euacuatione: internis autẽ inflammationibus, & febribus, accommodatissima euacuatio est sudor, quãquam iudicantur non raro etiam per alias euacuationes. Quibusdam (inquit) cutis arida circumtenta, salsaque efficitur. Hoc est, quibusdam illi morbi finiuntur in scabiem,

& pruritum cutis. Vocatur cutis ſalſa, quæ, tanquam ſale inſperſo, mordeatur.

12 *STupefactiones quales ex qualibus, & quales ei cui coxa.*

Stupefactiones ſunt qui intelligant vocari, ſtupores medicamentis illatos vt cum ad dolorem ſedandum, medicamentis narcoticis vtimur, atque hæc verba prolata eſſe aduerſus quempiam, qui curaret talibus medicamentis coxæ dolorem. Velut facere ſolent quidam medici imperiti, aut nequam, qui cum idonea ad affectiones dolorificas medicamenta ignorent, aut velint ægroto, etiam cum magno eius malo, blandiri, vtuntur ſæpe narcoticis: illis enim appoſitis, euenit mox ſedari dolores (quod ægrotantibus eſt gratiſsimum) etiam ſi impoſterum affectio maneat deterior. In huiuſmodi medicos cenſent ſcripta eſſe hæc verba. Quaſi dicatur, conſiderandum quales ſtupefactiones, & ex qualibus medicamentis ſint faciendæ, neq; faciendæ tales, quales fiebant ei cui coxa dolebat, cuidam ſcilicet, quē forte medicus quidam curabat narcoticis. Nimirum faciēdæ aliquando ſunt hæ curationes, ſed non niſi cum dolor intolerabiliter vrget, & veris anodinis non cedit, neque ex qualibuſcunq; medicamentis, ſed ex correctis, & aliorum mixtione temperatis, quale maximè eſt quod vocatur Phylonium. Hic ſenſus verus eſt, ipſis autem verbis non videtur ſatis congruens. Proinde ego in alium feror, intelligoque, ſtupefactiones dici, ſtupores quarundam partium: qui, quia diuerſi, & ex diuerſis cauſis eſſe poſſunt, iubet diſtinguere quales ſint, & ex qualibus cauſis, & memoriæ gratia mentionem facit cuiuſdam ſchyaci, cui ſtupor cruris accidit, vt ſæpe profectò talibus ſolet. Stupor, vt Gale. dicit, eſt affectio quædam media inter bonam valetudinē & paralyſim. Itaq; eſt velut inchoata paralyſis. Quanquam videtur mihi communem loquendi modum conſulenti, ſtuporem ob ſenſus, paralyſim ob motus, diminutionem, potius dici: nam reſolutam partem immobilitate & demiſsione agnoſcimus: ſtupidam verò dicimus eam, cui ſenſus eſt hebes, etiam ſi motum nulla læſio attingat. Itaque ſtupor accidit

cidit aliquando partium solum sentientium, aliquãdo etiã mouentium atq; hic aliquando fit, ob intemperiem frigidam partium stupescentium, quia frigus aduersum est omnibus viuentium actionibus, aliquando ob seruorum deferentium sensum, aliquando ob deferentium sensum & motum, obstructionem, minorem tamen, quàm vt faciat paralysim: atq; hanc obstructionem aliquando facit succus qui ipsos neruos occupat, aliquando membra adiacentia quæ ipsos comprimunt. Distinguenda igitur hæc, quia si refrigeratio in causa est, solis calorificis occurretur, si obstructio, expurgatione: si compresio, hanc tollere curabimus. Facit eam sæpe vicinarum partium tumor ex plethora, & tollitur sola misione sanguinis. Ijs quibus coxa dolet, solet crus è regione positum vsque ad extremum pedem stupescere, ob neruos crurum, qui omnes, iuxta ipsum coxæ os, ab vltimis lumborum vertebris, decurrunt, præcipuè verò ob ordinẽ quartum, qui etiam est postremus & maximus eorum qui descendunt à lumbis, quia cum tribus sequentibus sacri osis neruis coalescit: is enim simul cum arteria & vena magnis, penetrat per foramen, quod osis ilij, & sacri, coarticulatione, velut in hunc solum vsum, formatum est. Euenit igitur ibi fluxionis coxæ dolorem inferentis aliquid in neruum redundare, aut à venis, & arterijs, ac carnibus etiam, multitudine tumentibus, comprimi, atque ob diuersum affectionis modum, quidam stuporẽ cruris, quidam dolorem quendam per totum crus productum, secundum illius nerui longitudinem, sentiunt. Cui malo occurrendum videtur sectione venæ in contrario crure, quanquam nisi crus doleat, ob dolorem coxæ, secanda est in eodem.

13 *PRopter aures, & ex auribus, sæpe moriuntur tertia die.*

Hippocra. in prognostico ita reliquit scriptum. Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi, difficilis est. Periculum enim delirij & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, cito etiã animaduertere omnia alia inditia à prima die, necesse est. Natu minores septimo die,

aut

aut citius ab hoc morbo interimuntur.natu verò maiores multo tardius.Galenus in commentario inquit,Multi interimuntur per dolores aurium vehementes , in consensum perducto cerebro.Quocirca nonnulli ægroti delirant,nec non aliqui repentè moriuntur, in eundem modũ quo apoplectici,quoties in cerebrum decumbat vniuersa,dolorem aurium committens,fluxio.His consona est præsens oratio. Nimirum Hippocra.dixit septima die,aut citius mori,Galenus explicans quanto citius soleant , inquit nonnullos breuissimè ac repentè , illud nunc definitè dicitur, tertia die.Hoc enim est breuissimè mori,cum sit tertia prima decretoriarum. Itaque mihi hæc oratio nihil aliud significat quàm locum hunc adeo esse fallacem,& periculosum , vt nonnunquam ex eius dolore contingat mori intra primum quaternarium. Id quod est verissimum , quia facillimè inde serpit in cerebrum malum , & homo conuellitur. In quodam fragmento commentariorum, quæ quasi nunc denuo inuenta , sub Galeni nomine nuperrimè sunt in lucem edita,dicitur , illud ex auribus significare fieri ex primario aurium affectu,propter aures per consensum.Quod scilicet aliquando eueniat mori ob ipsam aurium affectionem per se , aliquando tracto cerebro in consensum.Mihi verò non videtur fieri posse , vt ob passionem vllam auris moriatur homo tertia die(imo verò nec vt moriatur omnino)nisi cerebrum in compassionem traheretur. Qua propter geminationem illam verborum , propter aures & ex auribus,illud potius significare intelligo,ꝑpter aures mori homines tertia die,nõ tamẽ proxime ac per se,sed quod ex auribus malum incipiat , reffundatur verò in cerebrum

14 *QVibus cutes intentæ aridæ & duræ sine sudore; quibus verò laxæ cum sudore moriuntur .*

CERTÒ si quibus cutes intentæ moriuntur sine sudore,& quibus laxæ,cum sudore,fit vt omnes ægroti moriantur,omnibus enim sint cutes laxæ aut intentæ,si quidem hę sunt contrariædispositiones . Non est igitur hoc quod docet,sed cum ex alijs signis constet hominem esse lethaliter affectum,cognoscere ex his,sitne cũ sudore,an siue eo mo ritu-

riturus.Cum verò dixerit in prima orationis parte, cutes intentæ,aridæ,& duræ,quaſi tres hæ ſint diuerſæ qualitates conſtat in ſecunda quoq; parte, etſi tantum dicat quibus verò laxæ,ſuppleri debere humidæ & molles. Nam reddi debent tribus illis contraria.Non eſt autem vnum pluribus ſed vnũ vni cõtrarium,vt millies dicit Ariſt. Præterea quia laxæ tantum cutes, fieri poſſent ob ſiccitatem & extenuationem:nam vt dicebatur ſectione tertia huius ſexti, omnis extenuatio laxat cutem, deinde circuntenditur, laxæ verò & humidæ & molles non niſi ob humiditatem extrorſum vrgentem fieri poſſunt, quare illæ differentiæ merito ſignificant ſudorem, atque in morituro mortem cum ſudore:contrariæ vero humoris in cute vacuitatem,ac proinde neque ſudorem futurum, ſed ſine eo moriturum hominem,ſi alioqui ſit moriturus.Hæc eadem ſententia ſcripta eſt eiſdem fere verbis in ſectione quinta aphoriſmorũ iuxta calcem.

15 *IN morbis doloſis mutationes vtiles ſunt, his mutare ad decentia, ante quàm euadant deteriores, vt Cherioni.*

MORBI doloſi ſunt,qui cum videantur eſſe ſedati,aut etiam ſoluti, redeunt, præcipuè ſi id ſæpe fiat, vt accidit Cherioni,qui fuit quintus ægrotus libri tertij.Illi enim, vt licet tibi illuc redeunti legere,ter viſus eſt à febre liber,& totidem habuit recidiuas.Monet nunc Hippocrates vt in talibus ſi quam oporteat facere mutationem, velut in locum alium,aut in aliam domum, aut tale aliquid huiuſmodi,quod magis deceat,id cito facere,dum ſubleuati videtur ægroti, antequam euadãt deteriores morbis malignis redeuntibus.Velut ſi fortè Cherionem iter agentem in diuerſorio febris corripuiſſet,fuiſſet ſanè ſatius in domo ſua ipſi ægrotare,atque ita in domum mutari decens, non fuiſſet autem expediens id facere,dum febris erat vehemens, & dolor capitis maximus,neq; poterat dormire, & cõuulſionibus tentabatur,& delirabat.Eſſet autem faciendũ die octaua,aut ſeptima mox ac ſoluta eſſet febris, neq; expectandũ donec die nona rediret.Huc etiam expectãt quacũ

que

què alia ægrotos facere decet, neq; tamen vigentibus morbis possunt. Nimirū quicquid ægrotus sit facturus, aut quæcunque mutatio circa eum tentandi sit, si morbus què alioqui malignum, & fallacem esse suspiceris, die aliqua subleuatus esse videatur, arripienda occasio est, faciendumque quod deceat, ne fortè, re inconfecta, ægroti euadant deteriores. Velut siquis ægrotaret vt Cherion (non est enim qđ recedamus ab exemplo) qui cœpit tertia die delirare, & vsque ad octauam non resipuit, & præoccupatus esset delirio antequam peccata sua esset cōfessus, aut bonorū suorū hæredes designasset, ꝑfecto stultitiæ esset magnæ, nisi mox ac resipisceret, id faceret, ante quā scilicet malum reuerteretur. Ita etiam si quæ alia mutatio facienda sit. Fiant autē illæ tantum mutationes, quæ ad decentia sint. Nam neque cum antea iuberet Hippocrates per morbos longos mutare solum, quamcūque soli mutationem commendauimus sed eam quæ in accommodatius ad cuiusq; morbi curationem. Itaq; hac oratione non cōmendat vllas mutationes, qui sect. 3. huius sexti ita scripserat, Mutationes cauendæ, sed docet, si quam facere deceat aut omnino oporteat, quā morbo vigente facere non liceat, si quā remissionem is indicet, non esse præstolādū, donec fortasse reuertatur peius sed in occasione faciendum. Sed rogabis quæ causa erit, vt timeam, cū morbus solutus videtur, fore vt reuertatur? Certe si non videatur secundum rationem solutus, iuxta id qđ in aphor. dicitur, Non est fidendū bonis quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talium durare non solent, velut Cherioni febris maxima & maligna sine concoctionis & sine iudicationis vlla indicatione, soluta est die septima redijt verò nona.

16 *IRritantia ex quibus faucium asperitates terminus.*

VSUM acrium & mordentium, atque adeo extergentium vehementius, denique irritantium, dicit finiri in sensum quendam asperitatis in faucibus & larynge, qui vocatur propriè κερχνον hac ratione probat Galen. oleū, etsi alias partes videatur lenire, & siquis sit dolor, & quæ lassitudo tollere, habere tamen aliquid mordax, & irritatorium, qđ

cum

cum dealbatur deponit. Quia ſiquis illud lingendo accipiat, finitur eius vſus in κέρχνον: quia irritantia ex quibus κερχνώδεα terminus. Hoc eſt, irritantium vſus κέρχνον facit.

17 *QVibus quod ſanum relinquitur, inferne ſubducta cauſa, aut purgato, aut deligato, aut eijcito, aut ſecato, aut vrito, quibus vero, non, non.*

CHYRVRGI cum partem quampiam putridam aut valde alteratam curant, eum habent ſcopum; vt vſque ad ſanã partem pertingãt, ſecando, aut vredo, aut medicamentis exedendo. Nunc ergo monet ne prius deſiſtant, quã vſque ad partem ſanã peruenerint, ſed ſi quod ſanum eſt relinquitur, ideſt, quod ſanũ eſt nõ attigeris, ſed adhuc relinquatur ſub ſordibus, aut ſub parte putri, curationẽ perfice, deorsũ verſus facta ſectione, vt ſanies quæ eius mali cauſa eſt, ſubducatur, aut vſu extergentium purga affectam partem, aut deliga, ideſt vinculo excipe quod emortuum aut alteratũ eſt, vt ita excidat, aut exciſum eijce, aut ſeca, ideſt, ſcarifica aut vre: quibus verò non, ideſt quibus ſanum non relinquatur intactum, ſed ad illud vſque iam ſit curatione peruentum, non, ideſt, ne facias quidpiam tale, ſed vtere replentibus, aut cicatricem inducentibus, vt res exiget.

18 *QVibus ſanguis fluit multus ex naribus, quibus quidem decolorationes imperfectæ, ijs parum prodeſt, quibus autem rubri colores, non ita: & quibus capita quæ bene tolerent, prodeſt, quibus ſecus, non,*

VBI ego verti, quibus de colorationes imperfectæ, ijs parum prodeſt, habetur in meo codice, ὅισι μὲν ἄχροιαι ἄκριτοι, οὗτοισιν ὀλίγον ἀρκγουσι, in alijs fortaſſe codicibus (nõ enim in eo incidi) ἄκρατος quia ſunt qui vertant, q̃ quidẽ decolores ſunt mero mõ: in alijs ẽt fortaſſe (nã neque in hos incidi) ἄκρατον τούτοισιν ὀλίγον ἀρκγει q̃a ſunt qui vertant

rant, ijs merum modice datum prodest. Prima quidem versio, quæ Iani Cornarij est, sensu quidem haud multum distat ab hac mea. Nam decolorationes imperfectas ego dici intelligo, quasdam coloris in albidum, & debilitatem, ac naturalis caloris defectum præse ferentem colorem, mutationes: quales videmus quotidie in ijs quibus hæmorrhoydes largiter fluunt, aut mulieribus quibus menses. Tales etiam dici possint decolores mero modo, quia omni viuido colore carent. Altera autem versio plurimum mutat orationis sensum, significat enim eis, quibus ob multitudinem fluentis sanguinis sublatus est color, prodesse vinum merum modicè datum: ijs vero qui rubri sunt non prodesse, atque rursum ijs, qui firmo sint capite, vt meri potum ferre possint, prodesse, alijs verò secus. Mihi verò videtur merum fluente sanguine noxium esse, vt pote quod fluxiones magnopere augeat, atque, si timetur ne tentet caput, timendum potius esse, ne sanguinem agat sursum, & faciat effluere abundantius: neque sane merum talibus dandum est, nisi forte in aliquo deliquio animi. Proinde mihi placet multò magis præscripta lectio, videturque pertinere oratio non ad curatiuam, sed ad agnosticam partem, continereq; duo quæ considerare oportet, vt agnoscas an fluxus sanguinis creber ex naribus conferat. Alterum pertinet ad affectum, vnde nascitur conferentia, aut contrarium, alterum ad facultatem, vnde tolerantia, aut contrarium. Coloris ergo illa sublatio, sanguinis penuriam, & succorum in aliam speciem mutationem significat, quare ita affecti missione sanguinis non iuuantur: color verò ruber significat abundantiam sanguinis quare eius euacuatione iuuantur. Quoniam autem non est satis, quod euacuatio iuuet, vt eam affectio postulet, nisi etiam facultas ferat, considerandum etiam, an habeat homo firmum caput an debile. Nam cum missio sanguinis partes omnes, & omnes facultates quæ nostra corpora regunt, possit debilitare, quæ omnium maximè sanguinis penuriam persentiscit, caput est: quia est pars princeps & exanguis, cerebrum, & ex sanguine habet animalium spirituum refectionem. Vnde natum suspicor maximum illum vulgi timorem secandæ venæ cephalicæ, quia, arbitror, intempestiuè secta cerebro attulerit noxam satis insignem: quod quidem vbi ea non sit opus, aut non bene

fera-

feratur, effluxio ex naribus magis fecerit, quanto ea pars cerebro est propior. Qualia autem sint capita quæ fluxum sanguinis bene tolerent, dixit Hippocrates in libro secundo sectione.1.cont.18.vbi ego hunc locum citaui, quòd ad illius explicationem plurimum faceret.

19 *QVibus nares humidiores natura, & semen humidius & plus, hi sanitatem habent morbosiorem, plurimis autem quibus post morbum contraria.*

HAEC sententia enarrata mihi est, in commentatione aphorismi secundi sectionis sextæ, vt non sit opus eam rursum enarrare. Illud solùm lubet monere, hoc loco manifestè deprehendi fragmentum illud commentariorum huius libri, quòd nunc nomine Galeni venditur, legitimum non esse. Contrarium enim prorsus ibi affirmatur, atque in commentario aphorismi à Galeno, adeo vt si Galeni esse censetem, essem duo ea loca, in libellum de locis manifestè pugnantibus, repositurus, verum ob quamplurima, mihi iam id fragmentum videtur esse suppositítium.

20 *SPuta rotunda delirium significant, vt illi qui in Plinthio, huic fluxit sanguis ex sinistra nare, & solutus est morbus die quinta.*

SPVTVM rotundum vituperat Hippocrates in prognostico, dicens esse inutile: nunc quatenus sit malum explicat, dicens esse adeo graue, vt delirium significet, huius causa est, quia significat ingens incendium circa partes spirituales, à quibus facilè trahitur cerebrum in compassionem: velut cuidam in Plinthio accidit, cui reliqua quoque iuxta eandem rationem euenerunt. Nimirum cum raptus esset factus in caput, liberatus est per fluxum sanguinis narium, ex sinistra verò, quia fortè fortuna contigit secundum id latus laborare magis: die vero quinta, quia erat morbus acutissimus exactè.

Vrina

22 *VRina multam subsidentiam habens soluit deliria, qualis fuit Dexippi post defluuium capillorum.*

VELVT hæmorrhoydes, & varices, & quæcunque alia, succos biliosos aut atrabiliarios ad inferiora detrahunt, à delirio liberant, ita & vrina in qua multum subsidet. Nam si verè dicitur in prorrheticis, vrinam in qua tenue quiddam natat insaniam minari, certè in qua multum crassumque residet insaniam solui indicabit. Nam vt insaniæ solutio, ipsi passioni contraria est, ita & tenue crasso, & supernatans subsidenti. Rursum si rectè dicitur in aphorismo, vrinam albam & tenuem malam esse, si in delirantibus appareat, quia significat raptum humorum in caput, sit sanè in eisdem bona quæ crassa. Non autem quæ crassa secundum se totam, & perturbata, qualis est iumentorum. Nam talis, vt in alio aphorismo dicitur, significat dolorem capitis, qui adest aut aderit: quare malum, minatur capiti: igitur bona sit in talibus, crassa in qua crassum subsidet. Nam neque flatum & perturbationem significat, quæ in caput eleuet, neque succorum in superas partes raptum, sed contraria omnia, æstiuationem scilicet & agitationem in venis conquieuisse, & succos deorsum detrahi. Hoc dicit accidisse Dexippo cuidam, post defluuium capillorum. Scilicet ille, cùm laboraret insania, defluuium capillorum passus est primum, deinde multo tempore (pauco enim nihil profecisset) vrinam reddens plenam multa & crassa sordicie, quæ in matula resideret, liberatus ab insania est. Neque certe habet hæc narratio quicquam quod non sit rationi consonum. Nam defluuium capillorum sæpe fit per abscessum, interno capite in cutem mittente sua excrementa, eo igitur per cutem proximam expurgato, & maxima succorum copia in inferna retracta, meritò melius habuit mens.

22 *QVartana non producitur vltra annum.*

QVIDAM, vltimas duas voces orationis proximæ, ad hanc reuocantes, scribũt, post capillorum defluuium, quartana non producitur vltra annum. Ego vero non video, cur capillorum defluuium, liberare posit a quartanæ febris lon-

longitudine. Nam si dicas, quia cerebrum expurgatum est, non placet, primum quia quartanæ, neq; generatio, neque productio, refertur ad caput, sed ad lienem potius, aut totum corporis habitum: deinde, quia non semper fit defluuium capillorum per abscessum, sed aliquando per redundantiam, regurgitantibus excrementis vsque ad verticem: atque cum per abscessum fit, non opus est vt perpurget interna: fiunt enim plerunque imperfecti abscessus: atque ob hæc euenit, vt plerique sint, quibus capilli exciderunt, excrementosiori capite, quam quibus nihil tale accidit. Nimirum exciderunt iam multis bis & ter. Ego sanè eum qui quartana corripitur, non putabo ab eius productione securiorem, quod passus sit capillorum defluuium, nisi me quando experimentum ita docuerit esse, hactenus non contigit videre multos quartana laborantes, quibus excidissent capilli: proinde probo multò magis seorsum legi; Quartana non producitur vltra annum. Dicit ergo nunc Hippocrates quæ sit quartanæ constitutio. Dixerat enim libro primo, quartanam esse longissimam, in prognostico etiam eam morbi longi exemplum esse fecit, dicens, Est etiam quartana febris ex hoc ordine, atque in aphorismo dixerat, æstiuales quartanas esse breues, autumnales longas: itaque esse alias alijs longiores, tamen eius constitutionem definitè non dixerat: neq; nunc dicit omnino, sed vltra annum non prorogari. Itaque æstiuales non producentur vsque ad annum, neque autumnales vltra. Cuius rei causa fuerit, quòd vt acutæ febres motum sequuntur lunæ, ita longas sequi motum solis est consentaneum: igitur vt acutæ febris fines sunt intra mensem, ita cronicarum fuerint intra annum. Atque vt acutæ quædam mensis dimidium, atq; aliæ etiam minus durant, quæ verò mensem superant, sunt decidentes ex acutarum constitutione, ita longæ. In hoc genere sunt quotidianæ, & quartanæ, quædam dimidium anni durant, quædam menses duos, & quæ longissimæ sunt, annum integrum: quod si eum superant, id quidem fiet ob prauum victum, vel ob ineptam curationem, aut etiam aliquando ob coniunctam visceris cuiuspiam intemperiem, fueritque ea quartana producta, vltra communem quartanæ constitutionē. Certè testari possumus, paucas esse, quæ in ijs, qui prudenter se gerant, non concludantur intra vnum annum.

23 *AVrium eruptiones æstate quinta die fiunt, aliquando quidem etiam tardius, & quæ circa gingiuas, & secundum nares, suppurationes.*

De aurium inflammationibus ita scriptum est ab Hippocrate in prognostico, Auris dolor acutus cum febre continua, ac forti, horrendus est. Periculum enim est, deliraturum esse hominem, ac periturum. Proinde cum hic locus minimè tutus sit, citò mentem aduertere oportet etiã alijs signis, à prima statim die. Pereunt autem iuniores die septima, & adhuc citius ex hoc morbo: senes verò lõgè tardius. Nam & febris & deliria minus ipsis accidunt, & hac de causa aures antea suppurantur. Verum his quidem ętatibus recidiuæ morbi contingentes plurimos occidunt. At verò iuniores prius quam suppuretur auris pereunt. Hęc Hippocrates quibus apertè dicitur, eum affectum adeo esse periculosum, vt plurimi moriantur antequam morbus suppuretur, & ij qui supersunt, euadant per suppurationem. Nam addit, nam si pus album effluxerit, spes est iuuenem superstitem futurum. Itaque non senes solum, sed iuuenes etiam, erumpente ex aure pure, solent liberari, senibus verò tardius fit pus, iuuenibus verò citius, intra septimum scilicet, quia nisi præueniant suppurari intra id tempus, moriuntur ob symptomatum vehementiam. Neque solum ætas, temporis suppurandi faciet differentiam, sed & tempus anni. Omnes enim & concoctiones, & iudicationes, citius fiunt æstate quam hyeme. Si igitur iuuenibus, qui ab hoc morbo liberantur, solet septimo erumpere pus alijs temporibus, æstate erumpet quinto, aut etiam citius. Quoniam verò ea ætate, & anni parte, raro fient eruptiones superuicturis, tardius, & neque hoc perpetuum est, ita vt non possit aliter contingere, vt neque aliud fere quicquam in arte, addidit, Aliquando quidem etiam tardius, addit rursum, Et quæ circa gingiuas, & secundum nares suppurationes: habent scilicet eodem modo, & sunt eiusdem constitutionis. Hoc interest, quod inflammationes circa nares & gingiuas, non sunt adeo periculosæ, neque ea loca tam fallacia, quam auris.

Quibus

24 *QVibus in dentium dolore à supercilio tenuia veniunt, his à pipere probè affricto postridie veniunt crassiora, si etiam reliqua non obtinuerint. Nam Hegesippo somni ferum ibi non obtinuit, sed potius cõuocauit quiddam vehementius.*

COMMENDAT piper ad dolores dentium, ex fluxione tenui descendente ex syncipite (eam enim capitis partem vocat supercilium per synedochem) vt eo affricto dolenti parti dicat, postridie descendere crassiora, posseque illud ita iuuare etiam, cum stupefacientia (quæ tamen censentur esse postrema, ac maxima, ad sedandos dolores, auxilia) non obtinent. Nã Hegesippo dicit ibi ad motum somniferum (vocat nunc somniferum, stupefaciens, quod soporiferum diceret proprius) non obtinuisse, hoc est non effecisse, id cuius gratia admouebatur, sed potius conuocasse quiddam vehementius, hoc est, auxisse fluxionem, & dolorem. Videtur autem consentaneum intelligere, etsi id Hippocrates apertè non dicat, hunc postea curatum fuisse pipere. Huius sanè causa fuerit, ꝙ dolorem & fluxionem Hegesippi excitauerit frigida causa, atq; ob id stupefacientia auxerint passionem, atq; ea aucta, ob id etiam & dolorem, aut si paulo post admotionem, stupore inducto, dolorem abstulerint, ita tamen, vt postea redierit vehementius, aucta causa. In eo ergo merito processerit rectius curatio, affricto pipere, per materiæ concoctionem, & attemperationem partis. Nam in materia adeo frigida fuerit piper concoctorium, atque ita materiam reddiderit crassiorem, cùm omnia quæ coquuntur, crassiora fiant. Non igitur hinc debes colligere, omnem dentis dolorem curari melius pipere, quam opio. Si enim intemperies & fluxio sit calida, contra fiet, sed tunc conferre piper coquendo, cum stupefacientia non obtinent, quia tunc, & passio, & fluxio, frigida est. Atqui tunc quoque constat, si in mittente parte multa sit redundantia, non posse vinci piperis affrictu, nisi prius ea vacuetur, & expurgetur. Intellige igitur piper affrictum facere, vt fluxio vna die crassescat, postquam ꝓspectum iam est capiti, aut cùm fluxio non tam est multa, quam frigida.

25 *A capite ossium naturam, deinde neruorum, & venarum, & carnium, & aliorum succorum, & superiorum, & inferiorum ventrium, & mentis, & morum, & eorum quæ secundum annum fiunt, tempore quodam, hoc quidem priori omni parte, vt exanthemata, & quæ huiusmodi sunt, non aliter atque in ijs quæ quotidie, citius aut tardius accipiuntur.*

NATVRAS hominum, & anni tempora, & singulorum dierum partes considerare, hac oratione iubet Hippocrates. Naturam quidem quæ est in compositione, & quæ in temperamento: eam quæ est in compositione, ex consideratione magnitudinis singularum partium, ac naturalium succorum, & cauitatum: eam quæ est in temperamento, ex consideratione mentis & morum, quia hæc maxime omnium sequuntur corporis temperaturas. Ergo dicit à capite ossium naturam, deinde neruorum, & venarum. Qui putaret, neruos, venas, & arterias, originem ducere à capite, atque inde in totum corpus destribui, vt libello de ossium natura docere videtur Hippocrates (si modo Hippocratis is liber est) & nonnulli veterum sunt opinati, certè in eam sententiam acciperet hæc verba, vt ossium, neruorum, venarum & arteriarum (nam vno venarum nomine intelligit Hippocrates venas sanguifluas, & pulsantes) naturam considerare oporteret, initio sumpto à capite, vt à communi illorum omnium radice. Vocatur enim osium natura, citato libello, nihil aliud, quàm ipsorum compositio naturalis. Verum cùm constet eam non esse Hippocratis sententiam, sed solos neruos oriri ex cerebro, venarum vero radicationem esse iecur, & arteriarum cor, constat non ita esse accipienda hæc sed illud a capite, solum esse coniungendum cum illis verbis, osium naturam, significarique considerari oportere naturam osium, deinde neruorum, & venarum: osium quidem naturam, a capite initio facto. Nam capitis ossea pars, est velut osium radix, a qua produci videtur spina, a qua pendent costæ, & artuum ossa: deinde neruorum, initio etiam facto a capite, non tamen illius eadem parte, sed a medulla: quod cerebrum vocatur:

deinde

deinde venarum, vtrarunque scilicet, sanguifluarum, initio facto ab hepate, pulsantium, à corde: deinde etiam carnium, musculorum scilicet, quorum dissectionẽ nosse magni est momenti. Quoniam vero non partium solum, sed succorum etiam naturas considerat medicus, dicit, & aliorum succorum. Videtur quidem inepta loquutio, cum succorũ antea non meminisset, sed fortasse insinuat inuestigandam esse naturam aliorum succorum, præter cuique parti proprium. Suo enim succo quæuis pars nutritur, & præter proprios partium succos, quorum natura simul cum ipsis partibus est inuestiganda, sunt succi naturales & communes quatuor, pituita, sanguis, & duplex bilis. Et superiorum & inferiorum, inquit, ventrium. Vocat Hippocrates ventres cauitates, & partes naturaliter cauas, sunt autem duplices: superiores, thorax & ventriculus, inferiores inanis pars sub septo transuerso, quæ peritonæo circumscribitur, & intestina, & vterus, & vesica. Itaque numerum omnium partium, & succorum secundum naturam in nobis existentium, tenere oportet, quæ omnia pertinent ad corpus: deinde etiam ea considerare oportet quæ pertinent ad animum, mentem scilicet & mores: quia hæc plurimum valent ad temperamenti cognitionem, vt Galen. indicauit in arte medicinali, & commentario libri de natura humana, & libello, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, & alibi sæpe. Quod vero, & ea omnia, quæ secundum annum fiunt oporteat animaduertere, constat, nisi frustra Hippocrates scripsit huius operis partem magnam, & tertiam particulam aphorismorum, & libellum de aere, locis, & aquis, & sparsim alia quam plurima. Considerandum vero quibusdam anni partibus, quosdam morbos esse familiares, vtque aliquando, ob intempestiuam anni, aut alicuius illius partis, constitutionem, morbi quidam fiant citius solito, vt gratia exempli exanthemata, quæ medio vere fieri solent si hyems sit austrina & veri similis, merito fient, citius solito. Non dissimilis est consideratio partium diei cuiusque, & totius anni, quod Hippocrates ipse docuit prima sectione libri secundi huius operis, non longe à principio, vbi docuit quosdã morbos citius & summo mane, quosdam tardius & ad vesperam solere apprehen-

dere. Quod idem dicit modò his verbis, non aliter atque in ijs, quæ citius aut tardius accipiuntur.

26 *SImiliter biliosum, & sanguineum corpus, melancholicum, non habens euacuationes.*

ILLVD similiter ne ita accipias, quasi eodem modo, sed quasi sit particula copulandi. Nam & biliosum & sanguineum corpus, nisi habeat euacuationes fit melancholicũ, non tamen eodem modo. Nam biliosi fiunt maniaci, sanguinei simpliciter melancholici. Quia bilis exusta migrat in atram bilem, sanguis crassescens, in sanguinis fæcem. Verisimum autem est, vtrosque ætatis mutatione fieri melancholicos, sanguineos in ætate consistendi, biliosos in media iuuentute, nisi habeant consueta aliquas euacuationes quibus præseruentur vt biliosi, vomitus, aut diarrhœas biliosas, sanguinei, fluxus sanguinis ex naribus, aut hæmorrhoydas, aut (si sit mulier) menstruas euacuationes. Scire autem licet, posse esse victus probam institutionẽ pro euacuationibus: sanguineis quidem tenuem, vt minus sanguinis proueniat, biliosis refrigerantem & humectantem, vt vstio prohibeatur.

27 *LYcino postremò splen magnus dolens, in quarta aut quinta.*

VT solet Gal. dicere, quæ ita sunt prolata, vt constare non posit quid significent, perinde oportet putare, ac si nunquam essent scripta. Huiusmodi sunt hæc verba, non quidem quòd obscura atque insitata, sed quòd mutilata, & ab alijs quæ iam interierunt, decissa.

Sectio septima.

1 *TVßes inceperunt circa solstitia hyemalia, aut decima quinta, aut vigesima die, ex crebra mutatione au-*

stra

ſtralium & borealium, & niuoſorum. Ex his quædam breuiora, quædam longiara fiebant, & peripneumoniæ crebræ poſt hæc. Ante æquinoctium rurſum reuertebantur pleriſque, magna ex parte quadraginta diebus à principio: & quibuſdam quidem breuia, & boni iuditij fiebant: quibuſdam autem fauces inflammabantur. Quibuſdam autem anginæ: quibuſdam autem paraplectica: quibuſdã autem nyctalopiæ, magis autem pueris. Peripneumoniæ autem valde breues fiebant. Fauces vero poſt tuſſes, aut breui admodum fiebant pro tuſsi. Fauces autem breues. Magis autem nyctalopes. Anginæ autem & paraplexiæ, aut duræ & ſiccæ, aut paruæ & raró concocta educentes: quibuſdam autem etiam valde. Qui igitur aut vocibus amplius ſeſe fatigarunt, aut riguerunt, in anginas magis finiebantur, qui autem manibus laborauerunt, ſolis manibus ſunt facti paraplectici, qui veró equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter crurbius ſunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplecticæ, & in femora & tibias laſsitudo & labor: duriſsimæ autem & vehementiſsimæ, quæ in paraplectica agebant. Omnia autem hæc in recidiuis fiebant. In principijs autem non admodum. Multis autem horum in medio tuſſes remiſerunt, perfecté autem minimé deſierunt, ſed aderant ſimul cum recidiua. Quibus voces rumpebantur tuſsi, horum plurimi non febricitabant. Quidam autem breuiter. Sed neque peripneumoniæ fiebant horum cuiquam, neque paraplexiæ, neque aliud quippiam ſignificationem præbebat, ſed in voce ſola iudicabantur. Nyctalopiæ autem reſidebant, vt alia quæ ex procatharticis cauſis fiebant. Factæ autem ſunt nyctalopiæ pueris præcipue. Oculorum autem nigræ partes variegatæ, quæ pupillas exiguas habebant. In ſumma nigrum magna ex parte. Magis autem magnos habentes oculos

& non paruos oculos habentes, & plurimi habentes rectos pilos, & nigros. Mulieres autem non similiter laborabant tussi, sed paucæ febricitabãt, & harum valde paucæ in peripneumoniam peruenerunt, atque hæ seniores, & omnes superstites manserunt. Causabat autem hoc fieri, quod non similiter viris exit, & quòd non eodem modo ac viri alterantur. Anginæ autem factæ sunt duabus liberis, & eæ quidem mitissimo modo, abundantius verò seruis, & quibuscunque fiebant violentissimæ, & breuissimè iugulabant. Viris autem plurimis euenerunt, & alij quidem effugerunt, alij autem mortui sunt. In summa ijs qui solum bibere poterant, valde erant mitia, & toleratu facilia. Qui verò præter hæc loquebantur obscure, ijs & magis molesta, & diuturniora. Quibus verò venæ quæ in temporibus & ceruice, attollebantur, subpraua. Quibus autem spiritus sublimis fiebat, pessimum. Hi enim etiam tepescebant. Enim verò, vt scriptum est, sic erant passionum consortia. Quæ quidem primum scripta sunt, & sine posterius scriptis fiebant, posteriora vero non sine prioribus. Celerrimè moriebantur cum superrigebant febrili rigore. Hos ita præssos nihil iuuit manifeste, eorum quæ tentaui, neque alui perturbatio, neque venæ sectio. Secui autem & sublingua quosdam, & sursum purgaui. Hæc igitur in æstate omnino, vt & multa quæ eruperunt. Primum quidem in squaloribus ophthalmiæ inuulgatæ sunt, cum dolore.

Tempestatem describit morbosam quæ incepit circiter quindecim, aut viginti dies, post solstitium hyemale, perducitur autem narratio vsq; ad æstatẽ eiusdem anni. Intemperies & eorũ morborum causa fuit, mutatio sæpe & repente facta australium & borealiũ, & niuosarum tempestatũ. Nimirum eo anno nũc erat tempus placidũ & austrinum, nunc flabat boreas, nunc etiã ningebat, eaq; omnia alter-

natè

natè & pluries. Par est autẽ putare eam tẽporis conditionẽ, fuisse multo prius quàm morbos. Ita enim est natura com paratũ, vt causa antecedat, id verò quod ab ea fit, sequatur. Atqui corpora paulatim disponuntur ad morbos. Cum igi tur morbi inceperint aliquanto post solstitium hyemale, fuerit quale dictũ est tempus ab initio hyemis, quod est pleiadum occasus ineũte Nouembri, ac fortasse etiã prius. Mutationes magnæ in temporibus, frigoris aut caloris, vt dicitur aphorismo primo sectionis tertiæ, maxime pariunt morbos. Eæ vero quæ sunt ab australibus ad boreales, & niuosas, natæ sunt facere fluxiones multiplices, vt quisque est paratus hac aut illa parte laborare. Nam per australem constitutionẽ augetur humiditas, per aquilonarẽ exprimitur pelliturq; a parte in partem, per niues refrigerantur & læduntur partes quædã, præcipuè quæ spectant ad pectus, & vocalia instrumenta, atq; proinde recipiunt destillationes ex capite, aut etiã fluxiones ex toto corpore, vt certè factum est. Quamuis autem ob communem causam, magna ex parte communis erat in quam plurimis hominibus morbi species, tamen ob diuersos corporum apparatus, necessario fiebant nonnullæ passionum differentiæ, patiebãturque multifariam, partim diuersis morbis commune tamen quiddam habentibus, partim eisdem, sed minoribus, breuioribus aut diuturnioribus, boni aut mali iuditij. Primum igitur cęperunt tusses multę circa solstitium hyemale, quindecim scilicet aut viginti, paulo plus minusve, post solstitium, desinente scilicet Decembri: & multis tussi laborantium finiebatur destillatio in peripneumoniam. Et hoc quidẽ tẽpore, licet intelligere ex narratione, nondũ esse hæc mala grauia, leuiter.n. percurrit vsq; ad tempus recidiuarũ, quarũ mox facit mẽtionẽ. Et meritò quidem fit (vt in alijs etiã epidemialibus constitutionibus animaduertimus) vt morbosus status a leuiori incipiens, deinde ingrauescat. Plerisq; ergo ante equinoctium vernũ reuertebãtur tusses Magna ex parte quadraginta diebus à principio, hoc est circa mediũ Februarij, quæ vltima hyemis pars est, & veris tẽperiẽ iã incipit imitari, flante Fauonio. Et quibusdã erant tunc quoq; tusses breues & boni iuditij, hoc est soluebãtur breui, & in nullũ malum aliud transibant: quibusdã autem inflammabantur fauces, hoc est partes oris quæ interiacẽt

inter

inter gulam & laryngem: quibusdam autem anginæ, hoc est inflammationes strangulantes, quarum quæ grauissimæ sunt, & citissime strangulant, fiunt intra ipsum caput asperæ arteriæ. Alia huic proxima fit in eius musculis. Dicuntur etiam anginæ esse species, quæcunque in ore, aut tota ceruice, sunt inflammationes, tanto autem minus proprie, quanto minus strangulant: atque tam late patente nomine, etiam faucium inflammatio, angina quædam dicitur, sed quia non tam proprie, dixit, quibusdam faucium inflammationes, quibusdam etiam anginæ. Quibusdam etiam facta sunt paraplectica, hoc est resolutiones quarundam partium. Nam tametsi paraplexia ab autoribus vocari solet, ea solum quæ dimidiati corporis est, ita verò hic vocari cuiusuis partis resolutionem, facilè constabit ex ipsa narratione. Quibusdam autem nyctalopiæ, magis autem pueris. Nyctalopia est oculorum morbus, quo laborantes videre noctu nihil possunt, sed mox atque tenebrescit hallucinantur. Causa est nimia oculorum opacitas, ob quam nisi in splendore magno non possunt videre: is morbus fiebat multo magis pueris, quia sunt humidi & excrementosi, atque debiles, cerebro & oculis. Peripneumoniæ etiam fiebant alijs, & eæ quidem valde breues, fauces verò, hoc est faucium inflammationes, fiebant post tusses: hoc est, postquam homines tussi laborassent, alijs breui admodū fiebant pro tussi, hoc est paulo postquam tussi fuerant correpti homines, fiebant, tussi cessante. Erant verò hæ etiam inflammationes breues. Magis autem (inquit) nyctalopes. Si diceret, breuiores esse nyctalopes quàm faucium inflammationes, repugnaret sibi ipsi paulo post dicens, nyctalopiæ autem residebant. Intelligere ergo hic est consentaneum, magis autem durabant nyctalopiæ. Tria mala fuerunt in hac epidemia difficilia & grauia, facta post recidiuas & procedente tempore (nam ante recidiuas, vt diximus, nihil fuit graue) anginæ, paraplexiæ, & nyctalopiæ. Anginæ quòd multi ex illis morerentur: paraplexiæ & nyctalopiæ, quòd solui non possent, sed multis firmarentur, & inueterascerent. Hæc igitur rursum describit, dicēs qualia fuerint & ex quibus occasionibus initium cœperint, & quos habuerint exitus. Anginæ autem (inquit) & paraplexiæ, aut duræ & siccæ, hoc est per quas nihil excreare-

retur, etsi essent magnæ: aut paruæ, & rarò concocta educẽtes: quibusdam autem etiam, valde multa concocta educentes. Nimirum erant hæc quoq; non omnibus æque grauia, sed alijs plus, alijs minus. Occasiones morborum deinde narrat, dicens. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, vociferantes scilicet, aut riguerunt, hoc est plurimum frigus sustinuerunt, in anginas magis finiebantur, idest incidebāt ex tussi (omnibus enim inceperunt à tussi mala) qui autem manibus laborauerũt, solis manibus sunt facti paraplectici: qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura iudicationum vacuitates paraplecticæ, & in femora & tibias lassitudo & labor. Hoc est resoluti sunt secundũ lumbos, & habebant crura resoluta, idq; indissolubiliter, ac pertinaciter, & habebant, secundum femora & tibias lassitudinis sensum, & laborem. Itaque mouere non poterãt crura, sentiebant autem cum dolore, quòd fluxio in ea decumbens neruos obstrueret, adeo vt facultas quæ per eos deferretur, motui non sufficeret: non tamen adeo, vt neq; sensui. Eadem verò fluxio faciebat vt sentirent cum dolore. Facta sunt autem hæc dictas ob causas, quia vt dicitur in aphorismo, si quæ pars ante morbum laborauerit, in eã morbus firmatur. Iam verò frigus extremum nullam partẽ lædere magis poterat, quam eam per quam inspiratur aer, refrigerata verò ea pars facilè recipiebat fluxionem, vt alia quæuis quæ ob quancunque intemperiem debilitata sit. Addit, durissimæ autem, & vehementissimæ erant (tusses intellige) quæ in paraplectica agebant. Verisimile est ex vehementiori pependisse causa, ea quæ maiores consequerentur abscessus. Omnia autem (inquit) hæc quæ grauia & difficilia, contingebant in recidiuis, in principijs autem non admodum. Tunc enim, vt dictum est, nihil fiebat præter tusses, & mites peripneumonias. Et multis horum in medio (hoc est inter primas inuasiones & recidiuas) tusses remiserunt, & ob id visæ sunt secundæ passiones esse recidiuæ perfectè autem minimè desierunt, sed perseuerantes à principio, aderant simul cum recidiua. Rursum percurrit singula mala, quæ in recidiuis simul cum tussi aderant, & explicat singulorum euentus. Hæc fuerunt, raucedo quædam tanta, vt post interciperetur, & omnino eam

emittere

emittere non possent (hoc.n.vocat vocem tussi rumpi) & nyctalopia, & paraplexiæ: & anginæ. Dicit itaq; plurimos eorũ quibus voces rumperentur tussi, omnino non febricitasse, quosdã autẽ febre, sed breui, correptos esse, neq; peripneumonias neq; paraplexias, neq; aliud quipiã eis successisse, & in solã vocis interceptionẽ finitum esse malũ. Et hoc quidẽ meritò fiebat, quia quibus per raucitatẽ vox omnino intercipitur, plurimũ succi imbibitur in ipsam asperæ arteriæ mẽbranã: quæ pars non facilè commouet sua excrementa, sed sustinet vsq; dum paulatim discutiantur. Quinetiam vidimus horũ plurimos multum tẽporis voce carere, & impósterũ toto vitæ tẽpore raucos manere, durata & indissolubili facta passione. Fiebat ergo hoc ijs quibus cerebrum non tanto impetu excremẽta pelleret, vt in pulmonem truderet, aut artus, neq; materia esset adeo calida, vt anginã, quæ inflãmatio est, pareret, aut febrẽ cieret, sed frigida materia, lente pulsa, in ipsa aspera arteria hæreret, febrem non inferens. Nyctalopiæ autem residebant, idest manebant indissolutæ, vt alia quæ ex procatharticis causis fiebant, idest, vt paraplexiç. Dictum enim antea est: fieri eas, ijs qui manibus laborauerunt, aut equitauerunt, aut iter fecerunt. Itaq; dicit & nyctalopias & paraplexias resedisse. Factæ autem sunt, inquit, nyctalopiæ pueris præcipuè. Huius causam esse censeo humiditatem nimiam cerebri, & omnium capitis partium, quæ in ea ætate est: oculus enim est exortus quidam, ipsi cerebro valde proximus. Fiebant verò per nyctalopiam nigræ oculi partes (quæ scilicet inter iridem & pupillam sunt) variegatæ, ob fluxionem inæqualiter membranæ hærentem: magna tamen ex parte tendebat ea pars in nigram, quòd crassitie influentis succi, opacus fieret oculus, quod speciem refert nigritiei. Inter ipsos autem pueros illi maximè fiebant nyctalopes, qui erãt grãdioribus oculis. Et habentes capillos rectos & nigros, non tamen qui paruis oculis. Nã oculi grandiores fiunt ob humidam naturã, aut ob calidam, quibus vero calida est natura pili nõ sunt recti, sed crispi, quibus igitur simul sunt oculi magni, & capilli recti, natura est sine calore humida, quę parata est ad nyctalopias: qui vero sunt paruis oculis necessario sunt sicci, & ob id humidis morbis non capiuntur: esse vero siccos (nisi materiæ defectus fecerit exiguitatem)

tem(vtcunque habeant reliqua,constat. Quia si sint oculi parui,& capilli crespi,erunt sicci & calidi:si verò recti, frigidi & humidi. Vbi dicit Hippocrates μελανότριχες idest capillis nigris,ego censeo legendum esse(quem etiam errorem alibi in Galeni scriptis animaduerti) μεγαλότριχες, idest magnis capillis. Nam nigricies capillorum potius significat calorem,estque contrarium signum rectis: magni vero capilli fiunt ijs qui sunt excrementosi & humidi, quibus eisdem fiunt recti,vt in mulieribus videas. Itaque fiebant nyctalopiæ pueris,habentibus oculos magnos, & capillos rectos & longos:non tamen fiebant habentibus oculos paruos. Videbatur his consonũ,mulieres hac tempestate deterius habere quam viros, & crebrius ac periculosius ægrotare.tamen non ita fiebat,sed multo pauciores corripiebantur tussi, & cum ijs quæ corripiebantur,agebantur etiam melius, quam cum viris,quia paucæ febricitabant, & harum rursum paucæ in peripneumoniam incidebant.& & hæ seniores,& omnes superstites manserunt. Huius rei causam ipsemet Hippocrates apertè exponit,dicens, id accidisse,ob euacuationem menstruam, quæ fœminis est familiaris. Ea certè euacuatio a plurimis morbis mulieres præseruat,& plurimos indicat,a quibus alioquin non euaderent,vt etiam cum intempestiuè supprimitur,multorum malorum illis causa est.Itaque laborabant tunc tẽporis tussi mulieres paucæ,& eæ seniores, quibus scilicet desijt flue re ea vacuatio:neq; tamen moriebantur, quia talibus cum fluere desijt,mutatum est temperamentum ad siccius,neq; ea,qua carent,admodum indigent,euacuatione. Aliam et causam esse dicit, ob quam mulieres, non perinde ac viri ægrotabant,quod non eodem modo ac viri alterantur, id est non vt viri,se exponunt alterantibus causis,neque in negocijs versantur, sed domi se continent:huic autem causæ attestabatur ipse euentus. Nam anginæ duabus solum liberis acciderunt,& eæ quidem mitissimæ, seruis vero fiebant multo plures,& violentissimæ, & citissime iugulantes:Quia scilicet liberæ vtebantur meliori victu, & minus in aere versabantur,seruæ vero domo exibant, vt viri, ob idque afficiebantur, vt illi,atque eo etiam grauius quod deteriori vterentur victu. Viris enim etiam plurimis euenerunt anginæ, & alij quidem effugerunt, alij verò mor-

mortui sunt. Morituri verò a superuicturis his distinguebãtur notis. Ijs qui solum bibere poterant, idest qui non aliter quam deglutiendo, noxam sentiebant, quod nihil nisi potum deglutire poterant, valde erant mites, & toleratu facillimæ, atque ita minimè periculosæ: qui vero etiam loquebantur obscurè, ijs & magis molesta, & diuturniora. Magis quidem molesta, quia spiritus viam magis obturabant, & suffocabant magis. Nam ex prohibita deglutione longè minus est periculum, quam ex prohibita respiratione, nedum ex vtrisque, quam ex altero: diuturniora vero quod essent inflammationes maiores, quæ attingebant vtrãque partem, gulam inquam & laryngem. Quibus vero venæ in ceruice & temporibus attollebantur, subpraua, hoc est maligna & periculosa, quia illud magnæ suffocationis indicium esse, inde agnosces, quod & in ijs qui laqueo, aut manibus strangulantur, apparet. Quibus verò spiritus fiebat sublimis, erat longe pessimum, id enim est iam mortis proximæ, significatque strangulationem, & debilitatem extremam. Quam significationem augebat, quod & tepescebant: idest refrigerabantur secundum extremas partes. Erant vero hæc omnia dicto ordine mala, præter cætera, quia sic erant dictarum passionum consortia, vt quæ primũ scripta sunt sine posterius scriptis fierent, posteriora vero non sine prioribus. Qui scilicet habebant ex angina sublimem spiritum, his etiam attollebantur venæ, & quibus attollebantur venæ, ij obscure loquebantur, & qui obscure loquebantur, hi malè deglutiebant: non tamen contra, si malè deglutiebant, loquebantur etiam obscure, neque si hoc, etiam attollebantur venæ, neque rursum si hoc, etiam respirabant sublime. Igitur vel ob hanc solum causam necesse est, posteriora esse deteriora prioribus. Signum autẽ superueniens, quod in his pestilentibus anginis (talis enim erat iam hæc constitutio, cum essent morbi communes, & ex eis plurimi morerentur) significabat mortem iam iam imminentem, erat, superrigere febrili rigore, hoc est superuenire rigorem similem ei, qui solet per febres fieri. Nam ex tali rigore cum ægris iam debilibus superuenit, solent non recalescere, sed cum ipso rigore extingui. In quam autem malignam euaserit hæc constitutio, quæ benigna à principio fuisse videbatur, inde vult Hippocrates conie-

ctes

ctes, quod ita oppressos morbos (hoc est laborantes angina non leui) nihil iuuit manifeste, tametsi multa circa illos molitus est. Nam & aluum mouit, & venæ sectione est vsus, cum in brachijs, tum etiam sub lingua, vt per anginas fieri consueuit. Quinetiam quosdam dicit se sursum purgasse. Ipsa vero phrasis indicat, eum non ita multos purgasse sursum per vomitum (nam neque id legitimum est per anginam fieri) sed quosdam, ob peculiares fortasse considerationes. Hic anni decursus iam processerat vsque ad æstatem: fiebantque dictæ anginæ iam in æstate, quo tempore, iam fiebant multa alia quæ eruperunt, id est multa alia mala externa, vt exanthemata, & vlcera, Inter quæ primum quidem in qualoribus, inuulgatæ sunt ophthalmiæ cũ dolore. Annumerantur enim, tertia particula aphorismorum, ophthalmiæ morbis æstiuis. Et tales quidem sunt siccæ, & ex sicca & acri pendent fluxione, quare & dolent.

2 *Venarum sanguinem sistunt, deliquium animi, figura alia interceptio, linamenti contorsio, appositio, deligatio.*

Qvibvs rebus possit supprimi fluxus sanguinis ex naribus, docet breui hac oratione, prima est deliquiũ animi. Nam per animi deliquium colligitur affatim sanguis versus cor, atque ob id reuellitur introrsum, à parte ex qua fluebat Hæc est causa, qua plurimis tales fluxus sponte cessant, quia scilicet, superueniente deliquio animi, tolluntur Alia est figura, scilicet figuræ mutatio facit nonnunquam sola, semper autem iuuat, vt sanguis fluere cesset. Velut si cui fluit ex naribus caput erigat, sitque ceruice recta. Alia est linamenti contorsio, idest contortum linamentum, & inditum in partem ex qua fluit: alia est appositio, emplastri scilicet, aut omnino medicamenti agglutinatorij, aut cucurbitulæ. Alia est deligatio, si pars est apta ligaturæ. Intericit (Et alia interceptio) quia præter dictas sunt aliæ causæ interceptionis. Nam & potu frigidæ, & eiusdem infusione, & vinculis extremarum partium, & reuulsoria sangui-

guinis missione (quia vt antea etiam diximus, nulla securior interceptio est) euenit fluxum sisti.

3 *BVbones plurimi fiebant, quod hepatites. Si vero & ab arteria maligne affecta, malum signum vt posidoniæ.*

MEMINIT Hippocrates auxiliorum quibus sanguinis fluxus sistitur, ob quandam tempestatem morbosam (non dicit quo loco, neque quo tempore) per quam ob sanguinis plurimam redundantiam, quibusdam fluebat sanguis, multus adeo, vt morerentur maniti: alijs excreabatur per asperam arteriam: alijs fiebant adenum phlegmonosi tumores, qui vocantur bubones: alijs aliæ affectiones, habentes tamen omnes communem causam, redundantiam sanguinis. Dicit ergo, de ea tempestate agens, bubones plurimi fiebant, quod hepatites, hoc est quod vena caua redundantia laboraret. Scilicet bubones plerunque fiunt, quod hepar, & quæ ab eo oritur vena, multitudine laboret. Si vero sanguis ab arteria (aspera scilicet) maligne affecta, vlcerata scilicet, exiret, malum erat signum. Vt accidit cuidam mulieri, vocatæ Posidoniæ. Nimirum passioni hæmoptoycæ, ex tali causa ortæ, succedere solent magna ex parte tabes.

4 *QVi ex sanguinis fluxu moriebantur, non sudabant circa frontem, & velut compressi*

DICTVM est proxima sectione, quibus cutes intentæ aridæ & duræ, sine sudore, quibus vero laxæ, cum sudore moriuntur cum siccitate, qui igitur a sanguinis fluxu siccati, merito morerentur sine sudore, sed velut compressi, hoc est absumpti, & siccati.

5 *ET spirituosi, & à sudoribus deficientes, prauum.*

DVO signa mortis sunt hæc, siue separatè intelligantur scripta esse, siue quod in aliqua tempestate acciderent spirituo

rituosos esse, id est difficilè respirantes ac anhelosos, & a sudoribus deficere, id est animo linqui. Hęc enim ambo per morbos acutos pessima sunt, significantq; defectum facultatis, illud animalis (anhelosi enim dicuntur præcipuè, qui respirant sublimè) hoc vitalis. Quid potest autem esse periculosius, quam per febrem cōtinuam, qualis ab acuto morbo nunquam abest, non posse respirando recreari, aut cum multa euacuatione opus sit, non posse mediocrē sustinere?

7 *VEntrium abundantiæ turbationem ferunt, vt Posidoniæ, & quæ feras ibi faciunt.*

Cvm est redundantia in ventre, aut cruditas multa, qualis quæ solet vermes gignere, purgatione est opus. Nihil enim magis celebratum apud Galenum, & medicos omnes, quam ventrem expurgatione, quam ventris turbationem vocant, indigere. Modus autem mouendi sit, si in ventriculo sit vitium, vomitorio, si verò in intestinis, si quidem in crassis clysteribus, si ī tenuibus, subductorio medicamēto. Redundantia quidem in quacunq; ventris parte esse potest: vermes verò ascarides in podice semper: rotundi in gracilibus plerunque, lati per omnia intestina generantur. Quare vomitu curari nunquam debent (nisi forte ob antecedentes cruditates) pro ascaridibus, clysteres & glandes erunt satis.

7 *IN extenuatione circuntensio ante mortem, & vmbilicus protensus, extractus est ipsi, & gingiuarum dentes ambientium exulcerationes.*

Dictvm est sectione tertia huius sexti libri, Omnis
, extenuatio laxat cutem, deinde circuntenditur. Idem est
, dicere, in extenuatione circuntensio ante mortem, cùm scilicet prius laxata cutis fit, fit deinde eius circumtensio, ante mortem, dicit verò ante mortem, quia vicinam iam mortem indicat circuntensio, laxitatem excipiens. Narrat vero, hoc, & duo alia sequentia signa, accidisse cuidam mulieri, tametsi non dicit. Quam ob causam videtur hæc

verba decisa esse ex aliqua narratione longiori, & perfectiori: quasi post alia quæ hic desint dicat, in extenuatione accidit circumtensio ante mortem, & vmbilicus qui prius laxata cute, protensus est, postea circuntenta, est retractus
, ipsi, scilicet laboranti extenuatione, & factæ sunt gingiua-
, rum dentes ambientium exulcerationes: scilicet finduntur
, gingiuæ præ siccitate, vt & labia quibusdam, & partes aliæ.
, Itaque extenuatis fiunt imprimis cutis laxitas. & vmbilici protensio, proximis vero iam interitui, fit circuntentio cutis, & vmbilici retractio, & gingiuarum exulcerationes, vt cuidam mulieri accidisse Hippo. narrat.

8 *MVlta de quocunque recte præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est talia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari, & vbi opus est e lecto pellere, & torpentes, ad ea quæ agunt serius, excitabis.*

OPTIME quidem ac verissimè dicit hæc Hipp. & est nobis sæpe opus apud vulgares homines, & indoctos, hac defensione. Sæpe enim accersuntur, ad visendum eundem ægrotum, duo aut plures medici seorsum. Et perrarum est in idem medicamentum incidere, sed diuersa fieri iubent, vulgus vero hominum statim iudicat, errasse alterú, quod non eandem rem dixerint: & ob hanc vulgi opinionem, ambitiosi medici, nihil non mutant, eorum quæ, qui prius accesserant ad ægrotos, fieri iusserant, alia quæ eisdem sint facultatis, aut fortasse etiam inferioris, imperantes, id curantes solum, ne quid eorum, quæ ab alijs imperata sint, videantur probare. Horum ambitionem detegit, & indoctæ vulgi opinioni occurrit, dicens, non esse vnicam rationem occurrendi cuicunque morbo, ac multo minus vnicum medicamentum, sed multa de quocunque recte præcipi posse. Alia quidem eadem potentia, alia autem non. Nimirum fieri potest, vt duo medici eandem prorsus sequantur indicationem, & eadem intentione curent morbum eundem, vtantur vero medicamentis diuersis, sed eiusdem facultatis. Nimirum cuiuscunque facultatis sunt innumera

medi-

medicamenta, & quiuis vtitur suis. Fieri etiam potest, vt ad eundem morbum vtantur duo medici auxilijs diuersis neque eiusdem facultatis, quod non eadem intentione curationem suscipiant, neque tamen quispiam illorum erret Nam fieri potest vt idem morbus diuersis vijs ac methodis curetur: vt si velit quispiam phlegmonem resolutione curare, atquè alius maturatione. Vtrouis enim modo sæpe proceditur recte. Quinetiam quæ resolutione aut maturatione curata bene sunt, aliquando si repercussione, & induratione, à principio ad finem essent curata, nihilo deterius cessissent, ac fortasse aliquando curata essent cum minori dispendio. AEgrotum aliquando curauit medicus misso sanguine, hunc ipsum fortasse curasset alius sine missione sanguinis, nihilo deterius. Verum hanc ob causam, nihil periculosius excogitari potest, quam duos medicos accersere seorsum, vt multi faciunt, quo vtriusque deuitēt inuidiam. Nam sæpe fit, vt cum eorum quiuis eum recte curaret, ambobus seorsum tentantibus auxilia diuersa, perdatur ægrotus. Quapropter consulo, vt in consultationem vocentur ambo, vt in vnicam conueniant curandi rationē aut eorum alteri tota curatio commendetur. Itaque dicit Hippocrates multa de quocunque rectè præcipi possunt,
, alia quidem eadem potentia, alia autem non. Quale est, ta-
, lia diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari. Hæc
, eadem scribit exempla eadem potentium, & diuersa: qua-
, si diceret, vt si velint diffundere & resoluere, quod idem
, est, & alius vtatur oleo irino, alius laurino, alius ricino.
, Aut educere expurgando, & alius det catapotia vocata aggregatiua, alius potionem ex infusione agarici & electario ex succo rosarum: aut indurare, & alius admoueat solanum, alius sedum, alius plantaginem: aut maturare, & alius admoueat pulticulam ex hydreleo & farina triticea, alius ex vitellis ouorum cum oleo & exigua portione terebinthinæ: aut alius velit resoluere alius maturare, alius aliquid aliud facere. Nam hoc quoque fieri potest, vt diximus, nullo eorum male suscipiente curationem: Consulit, his dictis, quiddam aliud, quod & si videtur leue, nonnunquam est magni momenti, ne facultates torpeant, & ægroti plurimum debilitentur. Nimirum morbi quidam sunt difficilis iudicationis, quorum solutionem si expectes, antequam

ægroti è lecto surgant, illi certè languescunt, & facultates obliuiscuntur suorum munerum, & intereunt. Oportet sæpe, ita ægrotantes, cogere vt lecto surgant, etiam nondum curati integre: atque torpentes, ad ea quæ agunt serius, excitare, hoc est, cogere vt rebus agendis se inserant, etiam si pigri sint, & demissi, & id faciant tarde, ac segniter. Euenit enim paulatim eã pigritiem deponi, & facultates velut reuiuiscere, atque ita deinde morbos paulatim superari, qui alioqui à iacentibus, & otiosis, ac de sua tantum miseria cogitantibus, nunquam superarentur. In longis autem locum habet hoc præceptum, aut decidentibus ex acutis.

9 *HYdropicos celeriter secare: tabescentes vrere statim: secare caput, & huiusmodi.*

TRES curationes recenset Hippocra. nobiles, & magni momenti, quæ tamen raro admodum conferunt, quòd vix vnquam agantur tempestiue. Hæ sunt, hydropicorum sectio, tabidorum vstio: & capitis vulnerati apertio. Vt narrat Celius Aurelianus libro 3. tardarum passionum, de hydropicorum sectione, quã paracentesim vocabant, magna fuit inter veteres contentio, Euenore, Erasistrato, & Thessalo, vituperantibus, Asclepiade, Themisone, & Sorano, laudantibus id genus curationis. Cur autem vituperarent, dicit plurimas fuisse causas, præcipuas verò, quòd peritonæum neruosum cum sit, non sustinebit, sine periculo, punctionem aut sectionem, deinde quòd nõ fiet facile, quin secetur vllum intestinum, deinde quod non videatur aquæ eductio tollere affectionem, sed symptoma, cũ non tollat hepatis intemperiem, sed aquæ redundantiã, postremo quòd periculũ maximũ sit, ne cũ effusa tota aqua effuso etiã spiritu, homo moriatur. Has ob causas affirmabant illi, neminem hydropicorũ sectione esse seruatum. Nihilominus testatur Aurelianus, se vidisse quosdam: qui sectione euaserant, atq; ob id probat eam curationem, qua etiam Hippocratem vsum esse constat, cum eius crebra in illius scriptis mentio fiat. Quod autem plurimi moriãtur, causatur Aurelianus, nihil eorũ quæ alij obijciũt, sed quod ea curatio serius semper tentetur, & cum iam morbus est diutur-

diuturnitate factus incurabilis, id quod dicit his verbis. Plurimi vero moriuntur: si quidem medentium tardante consilio, serius paracentesis adhibetur. Quibus apertè significat, si tempestiuè fieret sectio, antequam plurimum aquæ collectum, & hepar plurimum intemperatũ esset, nullum periculum eorumquæ alij timebant, accessurum. Nam aqua tunc non efflueret affatim plurima, & homo nõdum esset adeo debilis, vt sustinere non posset, neque hepar adeo intemperatum, vt non posset restitui, semota aqua, quæ & si intemperato successerat hepati, eius tamen intẽperiem seruat, & auget. Itaque sectio si incipiente hydrope fieret, multos liberare fortasse posset, quoniã vero adhibetur serò, iuuat nullum. Hoc idem de tabescentium vstione dicere par est, siquidẽ tabidi fiunt ex suppuratis, suppuratorum verò & hydropicorum idẽ periculum esse dixit Hippocrates his verbis. Quicunq; suppurati aut hydropici secantur aut vruntur hi pure aut aqua aceruatim effluẽte, omnino moriuntur. Hippocrates vt in hoc ipso opere iam indicauimus, & ex alijs multis eius viri constat, inustione plurimum vtebatur, & in suppuratis ac tabescentibus semper, mox ac suppurationis notæ incipiebant esse conspicuę atque ob id plurimos magnificè iuuabat, Hoc vero tempore, merito sectionis & vstionis in hydropicis & tabescentibus, vsus dimissus est, quia vel ob ægrotantium mollicië, vel quod non valemus autoritate apud eos, vt veteres illi medici, nunquam horum quippiam iubenti obtemperantur, vsque dum morbus omnino vicit; tunc postulant nonnulli id sibi fieri, velut in re disperata quo tempore nihil aliud fit, quam quod quæ tempestiue suscepta contulissent, suscepta serius infamantur auxilia. Simile quiddam euenire scimus in sectione capitis. Nimirum vt Hippocrates docet libro de vulneribus capitis, multa eorum vulnerum secari postulant, vel quod vlcus satis dilatatum non sit, vel vt cognoscatur an os læsum sit, vel vt pateat meliuș curationi, cum tamen hæc quoque vulgaribus videatur dura curatio esse, plerumque recusant id sustinere, vsque dum lethalibus iam signis terrentur, tuncque magna ex parte, nihilominus moriuntur, & vulgus quidem hominum non intelligens, factum id esse, quod serius sectum sit, vidensque paulo post sectionem egrotos mori, putãt lę

ſos eſſe ſectione,& manent impoſterum ſectionis timidiores. Qua propter ſatius ſit medicos, niſi tempeſtiuè voluerint ægroti parere, intẽpeſtiuè nihil facere. Non enim ſolũ in his quod dixi,ſed in alijs quibuſuis euenit curationibus. Euenit verò ſæpiſsimè in tribus dictis,quas ob id mihi videtur Hippocrates rectè notaſſe, atque conſuluiſſe hydropicos celeriter ſecare, mox atque hydropici eſſe incipiunt, tabeſcentes ſtatim atque ſunt ſuppurari, & tabeſcendi periculum minantur, vrere, & caput vulneratum ſecare tempeſtiuè,alioqui,neque ſecare,neque vrere,neque vlcus aperire:ſed prædicere, ac ſinere mori.

10 *HYdropicorum omentum non tangere,neque interiora, ſimile enim multis genibus.*

ἦτρον multas partes ſignificare ſolet,hoc loco nihil aliud videtur mihi ſignificare poſſe,quam omentum. Si enim ſignificare hypomphalon,hoc eſt partem imam vẽtris, haud diceret hanc tangi non debere, ſiquidem Paulus libro 6. quatuor digitos infra vmbilicum ſecare iubet: ſed neque abdomem videtur poſſe ſignificare,niſi enim ſeces peritonæum,nihil exibit aquæ. Peritonæum autem non poſsis ſecare,niſi ſeces prius abdomem,intra quod eſt ſitum. Quod autem Hippo. dicit, nihil eſt aliud , quam ſectionem committi debere chyrurgo perito , q. ſciat ſecare abdomem & peritonęum,quin tangat omentum,aut aliquid interiorum, veſicam dico,vterum,aut inteſtinum.Eſt enim hoc periculum in ventris ſectione,lædatur aliqua ſubiectarum partiũ, vt etiam in alijs partibus , velut etiam in multis tumoribus genuum . Nimirum in eius quoque partis collectionibus , quæ apertionem poſtulant,aut vlceribus, quæ contra apertionem quam vocant,cauere plurimum oportet, ne tendones,aut nerui aliqui crurum,aut vaſa quæ prætereunt , lædantur.Comparat itaque ſectionem ventris in hydropicis, cum ſectione genu , non alia in re, quam quòd habeant ſimile periculum.In ſectione ventris illud noſſe oportet, nõ debere ſectionem abdominis eſſe regione ſectionis peritonæi,ſed inferiorem,vt per fiſtulam curuam , per ſectionem abdominis immiſſam in ſectionem peritonæi , educi poſsit

quod

quod oporteat aquæ, deposita vero fistula, sectio peritonæi, a parte sana abdominis obturetur. Ita enim cauetur periculum copiosæ, & affatim factæ effusionis.

11 *Vox qualis fit iratis, si talis non irato, secundum naturam sit: & oculi tales fuerint natura turbulenti, quales sunt vbi irascuntur ij qui tales non sunt: & alia secundum rationem morborum, vt tabidus morbus facit formam: si talis natura insit, in talem morbus euadit, & alia eodem modo.*

HAEC oratio partim pertinet ad physionomiam, partim ad prognosticam medicinæ partem. Prima eius pars ad illam, secunda ad hanc. Actum verò est antea, in hoc ipso opere, de physionomia, dictumq; est, vtilem esse ad medicinales considerationes, quia docet agnoscere, quæ hominibus insunt secundum naturam: quorum cognitio necessaria est ad cognitionem eorum quæ præter naturam: quia hæc collatione illorum cognoscũtur, quam sint grauia, aut secus: iuxta id quod initio libelli de officina medici dicit, considerandum similia sint an dissimilia; & rursum initio sectionis tertiæ libri primi, dixit, Morbos dignoscimus ex cõmuni natura, & ex cuiusq; propria: & in initio prognostici, an similia sint beneualentium, potissimum sui. Itaque si vis accipere argumentum aliquod a voce, oportet scias quali voce sit homo. Si ab oculis, qualibus oculis: nam si talis esse videatur, qualis natura, aut non valde dissimilis, haud est graue malum: si vero plurimum dissidet, graue est. Reddeamus ergo ad priora. Vnum quoddam argumentorum quibus physionomi vtuntur, vt licet videre apud Aristotilem libello de physionomia, est ab specie motus animi ad affectum. Hoc modo, Si quis non iratis, habet naturaliter vocem, similem ei quæ est in iratus, is iracundus est: ita etiam, Si oculos natura turbulentos, & quales habent qui irati sunt, habent ij qui non sunt tales, illi sunt iracundi. Si ergo per morbum aliquis habet vocem talem, & tales oculos, nosse oportet, an tales habeat homo natura, si enim habet nihil significatur mali, sed solum agnosces per physinomi-

cam rationem, eum esse iracundum: si verò non habet id secundum naturam, neq; modo ex occasione aliqua est iratus (oportet enim semper excipere occasiones) agnosces; per rationem medicã, eum furori esse proximũ. Alia etiam multa sunt huiusmodi secundum rationem morborũ, hoc est in morbis consideranda, an secundum rationem morborũ fiant, an verò secundum naturam ægrotantium. Vt ta bidus morbus speciem quandam & formam vultus facit, nimirum acutum nasum, cauos oculos, & caua tempora: si tamen talis vultus homini insit natura, in talem euadit morbus, idest facilè in morbum talem incidit, neq; ob id graue malum est. Nimirum vt morbi naturæ similes facilè fiunt, & minus sunt periculosi, ita etiam & morbi illi, quos naturalis hominis species repræsentat. Nam vt species significat mores, ita & reliquam naturam, quare & in tales aut tales morbos, propensionem: ob id addit, & alia eodem modo.

12 *TVßes laboriosæ incumbunt in partes læsas, sed maxime in articulos; sed in laboriosis febribus tusses siccæ fiunt. Tusses siccæ firmantur in articulos cum febre, si intus relinquuntur.*

Tvsses laboriosæ dicuntur quæ comitantur febres laboriosas. Laboriosæ verò febres sunt quas comitantur lassitudines spontaneæ. Quas à multitudine succorum pédere haud dubiè indicat lassitudo. Hinc fit vt abscessus in articulos plerumq; faciant, vt in aphorismis 31. & 74. sectionis quartæ dicitur, nisi fluxus sanguinis copiosus anticipet: eadẽ quoq; causa comitatur has febres tussicula sicca, qa omnis multitudo fluxiones cõmouet. Ijdem igitur abscessus expectari debent ex tussibus laboriosis qui ex laboriosis febribus, siquidẽ in laboriosis febribus tusses tales fiũt. Tusses igitur siccæ cũ febre firmantur in articulos, vt scilicet ipsæ febres, si intus relinquũt (cã scilicet morbi) hoc est nisi euacuatio insignis, & accommodata anticipet, vt fluxus sanguinis ex naribus aut multa vrina. Cũ itaq; dicit tusses siccæ cum febre, intelligere debes iuxta sermonis consequutionem, cum febre laboriosa. Nã tusses siccæ febriũ

arden-

ardentium:quas in aphorismo quinquagesimo quarto eiusdē sectionis dicit sitim tollere,nisi etiā sint laboriosæ(plurimæ autē ardentium laboriosæ nō sunt) nō minantur dictos abscessus.Cū itaq; prius dicit,tusses laboriosæ incumbūt in partes læsas, & postea,tusses siccæ cū febre firmātur in articulos, eædē tusses intelliguntur, quæ fiunt in febribus laboriosis Neq; enim intelliguntur quæ in alijs febribus,vt dixi, neque vero quæ sine omni febre. Nam vt sectione prima libr. secundi dixit Hippocr. tusses diuturnæ (nam ex non diuturnis,& sine febribus nihil timeas) quæ sine febre fiunt finiri solent in tumores testiculorum,& amant abscessus in partes humiles,contra ac tusses febriū laboriosarum,quæ finiri solent in abscessus circa maxillas. Rectè autem hic dicitur,incumbunt in partes læsas,sed maximè in articulos, & si in aphorismo tantum dicitur circa articulos.Nam in eo aphorismo dicitur, id quod maximè solet fieri:hic vero adijcitur,& quod alias etiam fit. Nimirum vt alio aphorismo dicitur. Si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus. Quia si quæ pars est parata recipere,in eam potius expectes abscessum, quam in vllam aliā,parata autem est & quæ dolet,& quæ aliter vtcunque læsa est,vt si quam habet homo partem insigniter debilē, si sit mancus,aut claudus,aut ex labore defatigatam,velut nuper dicebatur in hac ipsa sectione. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt,aut riguerunt, in anginas magis finiebantur,qui autem manibus laborauerunt,solis manibus sunt facti paraplectici, qui vero equitauerunt,aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his in lumbos aut crura.

13 *SPirationes obscuræ in tabidis,& non parientibus,malæ:& quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione.*

SPIRATIO obscura vocatur, respiratio obscura, & apeneæ proxima. Talis respiratio in tabidis significat extremā facultatis debilitatē, & proximā mortē:in non parientibus,vt mulieribus semine abūdātibus, abstinentibus vero à congressu, vt sacris,aut viduis, significat præfocationem ex vtero periculosam,quæ aliquando finitur in mortē

repen-

repentinam, cum symptomatis similibus, ijs quæ ex veneno. Quoniam vero non solum respiratio obscura, sed innumera alia mala sequi consueuerunt, tam à tabe quàm ab vterino morbo, addit, & quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione.

14 *TAbescentibus autumnus malus: malum autẽ & ver, cum sunt fici folia pedibus cornicis similia.*

AVTVMNVS malum est tabescentibus, ob intemperiẽ siccam, & caloris ac frigoris diuersitatem magnam, & facultatum omnium languorem. Est autem malus, & quod eo tempore plurimi tabescunt, ex morbis æstiualibus malè conualescentes, & quòd ij qui superiori tempore tabuerant, eo tempore solent mori, vt dicitur secundo libro prorrheticorum. Ver non ita videtur esse posse malum, siquidem est saluberrimum, ac minimè lethale, vt sectione prima libri secundi dictum est: est tamen etiam quodammodo malum tabescentibus, non tam quòd eo tempore moriantur, quam quòd tabescendi initium multi eo tempore accipiant, ob hæmoptoycam passionem, quæ veri est familiaris, & ob destillationes quas pariunt humorum redundantia, & multi venti. In vere solere ficus proferre folia similia pedibus cornicis, constat: atque ea verba nihil continere aliud, quàm veris descriptionem.

15 *IN Perintho vero plurimi. Causa tussis hyemalis in populum grassata, & alijs quæcunque diuturna. Et enim ambiguis confirmata sunt. Est autem quibus cronicis non fiebat, velut dolores renum habentibus, sed & quibusdam alijs. Cuiusmodi homo ille, ad quem cyniscus me induxit.*

HAEC oratio ex proxima pendet, continetque exemplum quoddam, eius quod vniuersim dictum est, puta ver esse malum tabescentibus. Dixit igitur in Perintho, vere plurimos factos esse tabidos, causam verò fuisse tussim, quæ

quæ hyeme in populum graſſata eſt,& alijs quæcunque diu turna erant deſijſſe in tabem & ambiguis confirmata eſſe, hoc eſt in illis in quibus ambigebatur an tabeſcerentur,cō firmatam eſſe ſuſpitionem, factis apertè tabidis. Quibuſdā verò cronicis non ita accidiſſe, neque factam eſſe tabem, velut dolores renum habentibus, & quibuſdam alijs, cuiuſmodi homo quidam ad quem cyniſcus eum induxerat: qui ſcilicet cum diuturno morbo teneretur, non eſt factus tabidus. Cronica vocat modo, quæcunque ſolent homines diu pati, velut aſthma, & hæmoptoycam paſsionem, & cephaleam, & renum dolores antiquos, & alia huiuſmodi, quibus valetudinarij homines ſolent continenter, aut crebro, moleſtari. Dicit itaque hyemem fuiſſe tuſsiculoſam, & ſequenti vere multos eorum, qui tuſsi diuturna laborauerant, & qui alioqui erant morboſi, & macilentos, qui dubitabatur an tabeſcerent, factos eſſe tabidos. Euaſiſſe verò tabem, eos qui dolore renum diuturno vexabantur, & paucos quoſdam aliorum. Nimirum ſæpe, qui renum malo diuturno, aut coxæ, aut podagra, aut hæmorrhoydibus, aut aliquopiam tali tenentur, ob hæc ab acutis morbis, & alijs periculis liberantur. Verum quoniam non narrat qualis fuerit eius anni temperies, haud poteſt magna hinc vtilitas accedere.

16 *Dolorum in lateribus, & pectore, & alijs partibus, tempora an multum differant conſiderandum, quoniam cum melius habuerint, ſtatim deterius habebunt, non errantes.*

PERTINET hæc oratio ad aphoriſmum illum ſecundæ ſectionis, quo dicitur, ijs quæ non ſecundum rationem leuant, non oportet fidere, neque admodum timere ea quæ praua fiunt præter rationem, plurima enim talium inconſtantia ſunt, & non valde permanere, neque morari ſolent. Vnum quiddam, eorum quæ maximè indicare poſſunt, bona aut mala præter rationem eſſe, eſt ipſa mutatio temporum morbi, quæ plurimum diſsideant, & pluſquam ratio poſtulet. Nam ſi ij qui dolore lateris, aut pectoris, aut alterius partis, aut denique alio morbo (nam eadem eſt omnium

nium ratio) plurimum vexabantur, repentè, sequenti die, aut hora, videntur subleuati, ita vt illæ morbi partes multum differant, plusque quam ratio ferat, fiendum non est, quia cùm melius habuerint, statim deterius habebunt, non errantes, idest etsi nullum erratum committant in victu. Hanc eandem sententiam continet aphorismus quintus sectionis sextæ, etsi paucioribus verbis, in cuius commentatione, hæc quoque enarrata mihi est, etsi non omnino eodem modo. Neque mireris, multa enim, eaque vera, ac consona sensa ferunt, grauissimæ Hippoc. sententiæ.

Sectio octaua.

1 *IN longis dysenterijs cibi fastidium, malum: & alias, atque si superfebrierint:*

Hic quoque est aphorismus tertius sectionis sextæ; verbis quam minimum mutatis. Solum enim, quod hic dicitur, & alias, atque si superfebrierint, illic explicatur magis, diciturque, si autem cum febre deterius. Explicatum verò mihi est in commentario intelligi, non quidem ipsum fastidium cum febre esse deterius quam sine febre, sed fastidium & febrem grauius malum esse, quam fastidium solum. Sed euenit hoc loco dubitare, quomodo fastidium à longa dysenteria malum, si vt dicitur primo de morbis, & aphorismo decimo quinto eiusdem sectionis, à longa diarrhæa vomitum fieri bonum est? Videtur enim diarrhæa cũ dysenteria, & vomitus cum fastidio, habere analogiam? Certè & diarrhæa à dysenteria, & vomitus à fastidio dissidet multum. Nam per dysenteriam, præter fluxionem, est iam in intestinis exulceratio, & fastidium, vacuatio nõ est, vt vomitus, sed accidens quoddam, corrupta iam facultate, sup veniens, vel alteratione ventriculo communicata. Vomitus verò a diarrhæa reuulsio naturalis.

2 *VLcera circum glabra mala.*

Hic est aphorismus quartus sectionis sextæ, eodem ibi ordine post proximam orationem, quo hic, scriptus, & a me enarratus.

3 *Lumbos dolenti recursus in latus, & tubercula quæ seps vocatur.*

Seps tabifici cuiusdam serpentis nomen est, datur verò etiam id nomen tuberculis, cum putridis & saniosis vlceribus obortis. Duo itaque dicit quæ lumborum dolori (intellige diuturno & magno) succedere solent, recursum in latus, & tubercula saniosa. Rectè verò dicit recursum in latus, fit enim materia sursum recurrente, contra ac per bonos abscessus fieri solet. Laudauerat enim libro secundo sect. prima, abscessus infra morbos, velut varices, & lumborum grauitates ex supernis. Ergo ex lateris dolore lumborum dolor, & ex hoc varices, aut tale aliquid in cruribus, vtiliter fieret, ex lumborum autem dolore dolor lateris perperam fit, & contra ac expedit. Fiunt tamen etiam abscessus praui, eisdem vijs quibus boni, ex contrarijs incontraria. Velut quia surditas, alui pro fluuio soluitur, ab alui suppressione surditas dēt timeri, vt dicitur vigesimo octauo aphorismo quartæ sectionis. Ita quia lateris dolor vtiliter solet in dolorem lumborum desinere, a lumborum dolore timeri debet dolor lateris. Tubercula saniosa non tā videtur fieri ob loci patientis naturam, quam ob naturam materiæ: quæ scilicet, fit cruor aliquis atrabiliarius, & saniosus. Verùm quia in humiles partes corporis sanguinis fæces solent residere, fit sæpe vt graues lumborum dolores, ex tali quapiam materia fiant, quali hæmorrhoydes, & varices, & tubercula quædam crurum cancrosa, quæ nonnunquam vlcerantur, atq; ita non raro ex graui dolore lumborum, dictorum aliquid fit, in quibus sunt tubercula illa saniosa. Ita Hippocrat. narrat duos abscessus, alterum, ob contrarium motum ei quem abscessus amant, inutilem, alterũ ob materiæ malignitatem, laboriosum, etsi locus nõ sit incommodus. Nam tametsi Hippocrat. locum tuberculorum nullũ nominet, ego ea q̃ in ipsis operib. fieri solēt aīaduertēs, intelligo eum de tuberculis talib. in crurib. obortis. loq.

4 *Renum morbos non vidi curatos vltra quinquagesimum annum.*

Haec sententia pertinet ad aphorismum sextum sectionis sextæ: quo ita habetur, Vitia renum, & omnes circa vesicam dolores, difficilè sanantur senioribus: hoc idem nunc docetur: præterquam quòd dolorum vesicæ non meminit, vt illic, sed morborum renum solùm. Dictum verò mihi sæpe iam est a principio, longè aliam rationem scribendi tenuisse Hippocrat. in hoc opere, atque in aphorismis. Hoc enim composuit, scribens obseruationes & experimenta, librum verò aphorismorum, scribens generatim præceptiones, quas ex obseruationibus multis dabatur colligere. quoniam ergo dum captaret experimenta, nullum renum morbum vidit curatum vltra quinquagesimum annum, assertionem illam aphoristicam collegit, vitia renum senibus difficile curari. Constat verò hoc de diuturnis renum vitijs intelligi, velut imprimis de lythiasi, atque de perfecta curatione, ita vt malum nunquam amplius reuerteretur Nam ex renum dolore, subleuari in satis multos dies, euenit sæpe senibus, reiecto lapide. non ita tamen vt non maneat in renibus ad similem morbum apparatus. Intelligi etiam velim, citra permutationem Nam succedente stranguria, aut podagra, solui solet morbus renum, etiam senibus. Atque Hippocrates arbitror, id viderit. Neque enim est adeo rarum.

5 *Quæ in somnis exacerbantur, & quibus externa refrigerantur, & mens perturbatur, & alia quæcunque iuxta somnum talia, & quibus contraria.*

Nihil aliud continent verba hæc, quam quod aphorismo primo sectionis secundæ, his dictum est. In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si autem somnus iuuerit, non mortale, qui a me suo loco enarratus est, ita vt ad præsentis orationis enarrationem nihil desideretur.

Quibus

6 *QVibus autem nihil intra constitutum tempus accidit, singulis partus vitales fiunt. Apparentia in quibus mensibus fiunt. Labores in circuitibus, quod in septem mouetur, in triplicitate perficitur, & quod in nouem mouetur, in triplicitate perficitur. Et quòd post muliebria aliquando dextra, aliquando sinistra hiant. Humiditas per exeuntia victus ratione sicca. Quod autem citius discretum & motum statim, augetur tardius. In longius autem tempus labores, tertio, quinto, septimo, nono mense, secundo, quarto, octauo, quæ ex parua tabula consideranda.*

HAEC omnia occurrerunt iam antea, non longe a fine sectionis tertiæ libri secundi, in multas orationes secta, nõnihil diuersæ, quanquam quicunque vtrumque locum leget, intelligit luce clarius, autorem idem prorsus voluisse scribere hic & illic, quinetiam fortasse altero tantum loco, esse hæc ab illo scripta (quorsum enim eadem verba repeterentur?) sed ab aliquo malè compilante Hippocra. chartas, esse geminata. Neque mirum corrupta esse hæc, & multis modis permutata, vt & alia quamplurima huius autoris, in tanta vetustate. In cæteris quidem quam minimum dissident duo hæc loca: plurimum autem in vltimis his verbis, in longius autem tempus, labores tertio, quinto, septimo, nono mense, secundo, quarto, octauo. Nam illic illud in longius tempus coniungebatur cum prioribus, postea verò legebatur. Labores circa tertium diem supra quinquaginta, & sextum supra centum: menstrualis secundo & quarto, quæ nouisse oportet ad septimestrem partum. Quoniam verò eam lectionem probaui, neque, quam eo loco scripsi, horum verborum enarratio displicet, non est quod nunc dicam aliud, quam censere, vt hic locus secundum illum restituatur, puteturque perinde, ac si hic nihil esset scriptum.

7 *VIctus constat repletione & inanitione ciborum, & potuum. Mutationes horum qualia ex qualibus, vt habeant.*

DE

De ratione victus scripta sunt ab Hippocrat. multa, cũ in operibus non paucis, ei solum tractationi destinatis, tum etiam sparsim in alijs omnibus, atque adeò gloriatur se hac medicinæ parte priores medicos superasse, quòd illi de victu ægrotantium perperam tractauerint, de victu sanorum omnino non egerint. Plurimi itaque facit rationem victus, neque immerito, magni enim est momenti, & in curandis morbis, & in tuenda valetudine. Dicitur nomen victus de commoderatione omnium rerum non naturalium, peculiariter verò cibi & potus. Ob id de his agit hac oratione, alijs quæ mox sequuntur aget de alijs rebus externis, quas oportet medicum moderari: agit verò de eis omnibus adeo breuiter, vt duorum alterum videatur, aut scripsisse hæc sibi soli, memoriæ gratia, dilatanda alibi, & vt hinc acciperet materiam alijs libris componendis: aut facere velut epilogum multorum, quæ alibi dicta sunt. Victus itaq; constat peculiariter, ijs quæ ore accipiuntur. Quorum duo sunt genera, cibus & potus, quæ alibi vocat, alimentum humidum & alimentum siccum. Est autem potus, seu alimentum humidum, duplex, quoddam enim est potio nutriens, quoddam tantum potus: vnde oriuntur tres differentiæ, de quibus exactè disserit lib. de ratione victus in acutis, cibus, sorbitio, & potus. Victus qui his constat, primas differentias accipit ex quantitate ingestorum, ex repletione inquã aut inanitione, hoc est adiectione aut detractione, vnde fit victus, crassus, aut tenuis, aut moderatus. Horum mutationes dicit considerari debere, qualia ex qualibus vt habeât, hoc est, qui & quando debeant potu pro cibo vti, aut contra à potione ad sorbitionem, aut ab hac ad cibos crassos transferri, & omnino à victu crasso in tenuem, aut a tenui in crassum, & quomodo id agendum, an procedendum detrahendo an adijciendo. Huc spectant omnia quæ in libris de ratione victus disputata sunt aduersus medicos è guido, & quæ prima particula aphorismorum, & alibi, quæ omnia nunc repetere esset longum, neque admodum vtile, cũ sint suis locis satis explicata.

8 *Odores delectantes, molestiam inferentes, placantes, mutationes ex qualitatibus quomodo habent.*

Odores

8 ***ODores delectantes, molestiam inferentes, placantes, mutationes ex qualitatibus quomodo habent.***

Odores etiam ponit Hippocrates in victus materia libello de alimento, vt & in aphorismis, & alibi dicens. Quicunq; veloci appositione indigent, ijs humidum ad reficiendas vires optimum est. Quicunq; verò adhuc velociori indigent, per olfactum. Eorum nunc refert differentias, & præcipit considerare, vt fieri debeant mutationes. Odorum per paucas differentias agnoscunt homines, vt Aristo. dicit, atque ob id de bono aut malo, seu grato, & ingrato odore solùm loquuntur. Boni odores sunt duplices quidam iucunditatem solum præse ferunt, sine vlla alimenti qualitate, aut saporis significatione, vt odor musci, galię, & ambræ (his odorib. solos homines delectari putat Aristoteles. Haud scio an id possit indicare) quidam alij sunt propriè, odores ciborum, vt carnium, & recentis panis. Primos odores vocat Aristoteles delectantes, secundos replentes. Quia primi delectant magis quàm nutriunt, secundi nutriunt potius. Hinc fit vt primi odores sint iucundi saturis, secundi non nisi famelicis. Horum vtriq; sunt placãtes, hoc est, sedãtes anxietates, & multas animi inquietudines. Multæ enim nascuntur ex debilitate, aut ex qualitate aliqua maligna interius genitarum fuliginum, quas odores, aut nutrientes aut iucundi, placant. Alij verò sunt odores ingrati, aut molestiam inferentes. Quorum etiam video esse duplex genus, quidam enim sunt fœtores putidi, quales stercoris, aut saniei, & tales semper nascuntur à putredine: alij odores molesti, qui, citra omnem putrescentiam rebus quibusdam naturales sunt, vt galbano & bitumini. In his quoque iubet considerare, mutationes quomodo fieri debeant, sæpe enim expedit voluptatis gratia vti delectantibus ac nonnunquam gratia refectionis pro eis vti replentibus, quin etiam, pro placantibus oportet aliquando vti molestiam inferentibus. Velut si censens mulierem animo linqui admoueas illius naribus odores delectantes, aut replentes, videasque illam ob id magis

ſuffocari, intelliges morbum eſſe vteri præfocationem, & commutabis cum moleſtiam inferentibus. Quia odores grati ſunt placantes, placatis autem cerebro & reliqua reſpiratione, ſuffocatur multo magis mulier: contra inferentes moleſtiam, irritant, & excitant cerebrum, & reſpirationem augent, & excuti faciunt morbi cauſam citius. Igitur oportet ſcias odorum ſpecies commutare, & qualibus vti debeas in quacunque occaſione.

9 *IRruentes, ingredientes, & egredientes ſpiritus, aut etiã corpora.*

EXTERNA etiam ſpectant ad victũ, vt dixi, ob id poſt ea quæ intra corpus aſſumuntur, externorum, quæ contactu lædunt aut proſſunt, mentionem facit. Irruentes ſpiritus vocat ventos, illi enim irruũt in nos: aer vero quietus nos circunſtat. Ingreſſus & egreſſus horum iubet curam gerere. Non certè exigua pars medici muneris eſt, curare vt ingreſſum & egreſſum habeat aer, quantum, quando, & qua parte oportet, in domum, quam inhabites ſanus, aut in qua decumbas ægrotus: idq; iuxta naturam morbi, & qualitatem venti cõſiderandum. Nam ad pleuriticum nõ admittes boream, neque ad peſtilenti febre occupatũ, auſtrũ Porro cui ſudores ciere, aut copioſam euacuationem inſenſilem velles, concludes cubiculum, cui velles attemperationem moliri, aperies, vt pateat vento introitus & exitus. Neque ſolum ventos conſiderare iubet, ſed etiam corpora, hoc eſt, res alias omnes quæcunque corpus poſſint tangere, denique res omnes exterius accedentes. Vocat vero corpora ad differentiam ventorum, quaſi venti corpora non ſint, iuxta eam phraſim qua Ariſt. in phyſica doctrina dicit aerem eſſe incorporeum, quia tenuem.

10 *SErmones qui audiuntur meliores: quidam autem contriſtantes.*

CVRARE debere medicum, vt apud ægrotum habeantur ſemper ſermones meliores, & non qui contriſtent, dictum

ctum est antea sectione secunda huius sexti libri his verbis. Circa ægrotantem æconomia, & quæ in morbum interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi sermones, quę ad ægrotantem, quæ ad assistentes.

11 *ET lingua, qualia ex qualibus adsciscat.*

LINGVA, vt dictum est sectione quinta', significat velotium. Chlora quidem à bile: rubra a sanguine: nigra a melancholia: causa est, vt in commentario eius loci explicuimus, quod lingua allicit ad sese, seu excipit ab interno corpore fuligines, succorum qui redundant. Itaque à qualicunque excremento allicit fuligines illud referentes. Si igitur volles significationes accipere à lingua, scire debes qualia ex qualibus adsciscat. Nimirum adsciscit, ex biliosis flaua aut chlora, ex sanguine rubra, ex pituita, alba, ex melancholia, nigra.

12 *SPiritus, tanta caliditas, frigiditas, crassities, tenuitas, siccitas, humiditas, replens plus & minus: à quibus mutationes quales ex qualibus, vt habeant.*

AEREM qui nos circunstat, vocat nunc spiritum, à quo magis ac facilius, quam ab vlla alia re, nostra corpora alterantur, quia & vndique nos continet, & intra in ipsum cor continenter assumitur. Ob id maximè sunt obseruandæ aeris mutationes, procurandæque vtiles, & cauendæ noxiæ. Nam, vt antea diximus, morbos longos, & quos nulla alia causa curare potest, aeris sola mutatio sanare solet. Repentinæ autem temporum mutationes (mutatur vero aer, secundum anni tempora & regiones) maxime pariunt morbos, vt dicitur in aphorismo, & per aeris infectionem transmittunt omnes contagiones. Considerandum ergo ab aeris differentijs mutationes, quales ex qualibus vt habeant, id est, quales mutationes sint bonæ, & quales malæ. Id vero scire nequit, nisi qui sciat prius, quæ sint aeris qualitates à quibus differentias potest accipere. Eæ sunt caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, crassities & tenuitas, & replens

plus,aut minus. Esse tempestatem tempestate & regionem regione calidiorem aut frigidiorem, & humidiorem aut ficciorem res est notissima, sed & crassiori aut tenuiori aëre frui, dicitur, alia quam alia regio, & minus aut plus replente, replente in quam capita, eorum qui in eo aëre versantur. Quanquam hæ differentiæ videntur esse illis posteriores, & ab eis nasci. Tenuis enim aër est qui siccus & purus, velut qui in locis sublimibus, & quæ borea per flantur: crassus, qui humidus & impurus, vt qui in locis humilibus, & iuxta aquarum stagna. Et qui aër boreæ qualitates imitatur, frigidus, & siccus, & tenuis, & purus, hic minimè replet capita, sed pura reddit, & sensus acutiores, & ingeniosiores facit homines: qui contra, est calidus, humidus, crassus, & impurus, hic replet capita, & sẽsuum parit hebetudinem, & homines ad disciplinas ineptos reddit.

13 *Continentia, contenta, impetum facientia.*

Hae sunt tres substantiæ, quæ naturaliter in nostris corporib. sunt. Continentia sunt ipsę partes: contenta, succi, seu humores: impetum facientia, spiritus. Qui duplices sunt, alij vitales qui in cordis sinistro ventriculo gignuntur, & in omnes partes impetu feruntur per arterias, & facultatis vitalis sunt instrumentum: alij animales, qui gignuntur in cerebri ventriculis, & in neruos irruunt, quosdam eorum totos penetrantes, alios quadantenus, & facultatis animalis sunt instrumentum. Horum monstrationes in libris physiologicis pluries scriptæ sunt a me, & multo antea a Galeno.

14 *Verbis, silentio. Dicere quæ vult, verbis quibus dicit siue magni, siue multi, veri aut conficti.*

Ivbet Hippocrates medicum loqui & tacere ad gratiam ægrotantis, & dicere quæ ille vult, & eis verbis quibus ille dici velit, siue opus sit magna, siue summissa voce vti, siue multis dicere, siue narrare vera, siue aliquid fingere. Quid ergo? Num hæc scurrilitas est? Nõ certè. Non enim in assentationem, sed in vtilitatem debent hæc tendere. Neq;. n. dicendum est quod ægroto obsit, etsi placeat, sed quod

quod ita placeat, vt etiam proſit, aut nō obſit. Pertinet hæc ſententia ad illam ſectionis quartæ, qua dicebatur; Laborātibus gratiæ: introitus, ſermones: & ad illam quam nuper citauimus ex ſecunda ſectione qua dicitur, circa ęgrotantem adminiſtratio, & de morbo interrogationes, quæ narrat, qualia, vt accipiendi ſermones.

15 *ABeuntia ſcire vnde cœperint, & vbi ceßauerint, & quantum diuulſa ſint, & colores, quib. aut calorem, aut ſalſedinem, aut dulcedinem, aut tenuitatem, aut craſſitiem, æqualiter, aut inæqualiter, corpus, tempus: mutationes quales ex qualibus habent.*

QVAE oporteat cōſiderare in euacuationib. quibuſcunque hac oratione cōplexus eſt, imprimis vnde cœperint, & vbi ceſſauerint, hoc eſt, quantum productæ ſint. Illud enim maximè exoptandum in euacuationibus, ſiue ſponte, ſiue cum medicamēto factis, vt tēpeſtiuè incipiāt, & quouſque oportet producātur, neq; ceſſantes prius, neq; procedentes vlterius quam oporteat. Incipiūt aūt tempeſtiuè: ſpōtaneę, poſt ſigna concoctionis in die decretorio: nō ſpontaneæ: a medicamēto alterato, hoc eſt, tanto poſt acceptū pharmacū, quantum, vt illud ad actū deducatur, videatur eſſe ſatis. Ceſſandi verò tēpus eſt, non ante perfectam, ſiue iudicationē, ſiue expurgationem, ſed mox atq; perfectæ ſunt. Vt neq; ſuperpurgatio, neq; ſuperflua iudicatio fit. Et quātum (inquit) diuulſa fiant, hoc eſt quantū intermiſſerint. Vocat.n. nunc diuulſas, ſiue deiectiones, ſiue vomitiones, ſiue deniq; euacuationes quaſcunq;, eas quæ non continenter fiūt, ſed intermiſsiones hēnt, & ſunt interciſſæ. Hoc quoq; ad earū multitudinem ſpectat. Nā quæ multos dies durauerint nullos interim intermittentes, multos magis proſtrauerint vires, quā quæ intermiſſerint. Iubet deinde conſiderare qualia ſint quæ exeūt, plurimum enim refert ſcire, an qualia oportet purgentur. Huc pertinent colores. ij enim ſpeciem ſuccorum exeuntium maxime indicant: quā ob cauſam tam multa de deiectionū, & vrinarum, & ſputorum coloribus, ſcripta ſunt ab Hippocra. & Gal. & alijs omnibus medicinæ autoribus. Calorem quoq; conſiderare iubet. Nā calor ſignifi-

cat bilis redundantiam, aut exustionem. Hunc verò debet sentire ipse ægrotus: non enim medicus debet excrementa tangere: atque multo minus gustare, vt sentiat salsedinem aut dulcedinem: quapropter duo hæc verba accipi hic debent metaphoricè, veluti sectione prima, vbi dicebatur, febres aliæ salsuginosæ. Illud enim salsuginosum dicebatur ad tactum, quod rodit tactum, velut a salsuginoso roditur gustus. Dicimus hoc modo vrinam exire, ijs qui eius ardore laborant, calidam & salsam, hoc est rodentem. Ita etiam sentit is qui deijcit, exire quiddam vrens, & rodens podicem Dulcedo vero dicitur, quod huic contrarium, hoc est quod expers est mordentis, & rodentis qualitatis: tenuitatem etiam & crassitiem considerari debere, constat, cum ea sit insignis humorum, differentia, & ad morborum & curationum differentiam, plurimum valēs. Hæc omnia possunt accidere excrementis, æqualiter aut inæqualiter, idq; corpus aut tempus, hoc est, secundum corpus, aut secundum tempus. Deiectio secundum corpus suum inæqualis est, cuius partes diuersæ sunt, secūdum vnam aut plures dictarum qualitatum, vt variegata, aut alia parte crassa, alia tenuis: secūdum tempus inæqualis est, quæ nunc habet hoc nunc illud: vt quæ semper habet eodem modo est æqualis Quam æqualitatem in prognostico exposuit, dicens æqualis per totū tempus, donec iudicatus fuerit morbus. Postremo cōsiderari iubet mutationes quales, ex qualibus habeāt hoc est, vt habeāt, quæq; bonæ q̄ malæ mutationes sint. Nā vt dicitur in aphorismo, mutationes excrementorū iuuant nisi ad mala mutatio fiat. Itaq; sunt mutationes ad bonum & ad malum: quas agnoscere, & considerare, oportet.

16 *Incepit eructationem, non obtinuit.*

Dicta sunt, quæ spectant ad præcipuas & maximas euacuationes, vt ad deiectionem & vrinam. Nunc de quibusdam pusillis agit peculiariter, vt de ructu, & de lachrymis. In ructu illud dicit considerādū, an is qui eructare incipit obtineat, idest perficiat eructationē, an non, sed solum incipiat. Nimirum vt est quidam motus, per quem reijcitur quod in ventriculo continetur, siccum aut humidum, qui vocatur vomitus, & alius velut inchoatus tantum per quem

quem nihil reijcitur, quæ vocatur nausea: ita est quidam ructus, per quem reijcitur facilè ex ventriculo aer, alius inani, ructus, & per quem incipit homo eructare, nihil tamen emittit. Quod fit cùm est flatus qui ventriculum irritet, non posit tamen expelli, velut nonnunquam etiam euenit in intestinis, quod flatus plurimum distendat intestina, neque diffundi, & extenuari a calore posit, vel quòd expultrix debilis est. Quod in colicis sæpe fieri videmus. Ij enim torquentur vehementer, vsque dum possunt eructare, & pedere, interim verò neutrum possunt facere: cûm vero possunt, subleuantur: vt etiam hypocondriaci cùm eructant, si

, vero aggrediuntur incipiuntque eructare, non tamen obti-

, nent, anguntur, & malè habent. Neque tamen solùm hoc in eructatione considerandum, sed quanta etiam sit, vt an multa magnaque, an pauca & parua: & qualis, vt an nidorosa, an accida, an qualitatis expers. Nam longè diuersas præstant hæ differentiæ significationes. Multa enim & magna multum flatum: nidorosa calidam corruptionem: acida frigidam: qualitatis expers, flatus generationem sine corruptione. Putet aliquis non immerito hanc orationem partem esse narrationis alicuius longioris, pendereque ab alijs verbis quæ desiderentur, quandoquidem quasi de aliquo homine agatur, dicit, incepit eructationem non obtinuit. Vtcunque hoc habeat, nihil refert. Nam incipere eructationem & non obtinere, significat quod dictum est.

17 *LAchrymæ volenti, nolenti, multæ, paucæ, calidæ, frigidæ, crassities, sapor.*

QVAE in lachrymis consideranda sunt continet hæc oratio, & ex quibus diuersæ nascuntur significationes: imprimis volenti an nolenti exeant, multum refert, quia, vt in lib. primo huius operis comment. 2. dictum est, lachrymæ spontaneæ insalubriter affectis significant fluxum sanguinis, in alijs mortem. In prognostico etiam vituperauit sponte exeuntes, atque etiam in aphorismo. Multæ etiam an paucæ sint, oportet considerare, siue spontaneæ sint, siue non spontaneæ. Si enim sint sponte exeuntes, & multæ, deteriorem significationẽ præstant, quã si paucæ. Quamcunq;

enim malam causam indicent, eam indicant maiorem. si verò non sponte exeant, sed ob mœstitiam quis lachrymetur, copiosæ lachrymæ in bene valentibus, significant cerebri multam humiditatem: in ijs, qui sunt in acutorum morborũ vigore, significant constantem facultatem. Qui sunt morti proximi non possunt lachrymari, aut non copiose. Frigidæ, & calidæ lachrymæ, vt recte censuit Aristot. sectione. trigesimaprima problematum, easdem significationes habent quas frigidus & calidus sudor. Nimirum, vt dixerat sectione quinta, lachryma sudor oculi est. Itaq; frigida, crudam humiditaté, calida concoctioré significat. Hanc ob causam dicit Aristo. eo loco, lachrymas eorũ qui ob mœroré flent calidas esse, eorum verò qui ob morbos oculi, frigidas. Id quod de morbis pendentib. ex crudis succis intellige. Nam sunt quidã morbi oculorũ calidi, per quos destillãt lachrymæ, vel vrentes. Verùm vt caliditas tanta significat vstioné, ita naturalis significat concoctionem, & frigiditas cruditatem. Easdem habet significationes tenuitas & crassities lachrymarum. Hæc enim concoctionem, & illa cruditatem indicat, vt & in vrina. Quandoquidem enim vrina & sudor ex eadem materia sunt, & lachryma sudor quidam est, profectò omnium horum tenuitas & crassities indicent eodé modo. Hanc ob causam lippa, vt Aristote. 4. meteororum est autor, concoctionis & maturitatis est nota, quia ex crassescẽtia, lachryma fit, crassitiem vero parit concoctio. Saporem quoque lachrymarum considerari iubet, quem sanè, is ipse qui lachrymatur, potest facilè sentire, cùm defluũt per genas. Naturalis earum sapor, vt Aristoteles loco citato ex quinta sectione problematum dicit, est salsus, vt & reliqui sudoris, & vrinæ. Induit tamen alios sapores iuxta speciem succi redundantis, amaritudinem quidem, ob biliosam cacochymiam: acciditatem ob melancholicam, ducedinem ob sanguinis redundantiam. Significant vero hęc lachrymę in capite præcipuè.

18 S*Putum an per se excreet, an tussiendo reijciat.*

Modvs excreationis, locum vnde exit indicat, quapropter ad loci male affecti notitiam plurimum confert. Nam ex thorace nihil exire potest nisi tussiendo, excreatur vero

citra

citra tuſsim,quod ex capite defluit, aut ex vẽtriculo regurgitat. Sputi conditiones & differentias omnes, in prognoſtico complexus eſt,vno capite.

19 V *Omitus.*

Vomitvm etiam ponit inter euacuationes, quarum haberi ratio debet, differentias vero hic non ſcripſit, tantum monuit ne omitterentur. Scriptæ autem ſunt diffuſe ſatis in prognoſtico,& in vnum caput repoſitæ.

20 *Solis æſtus,frigus,irritatio, ſiccitas, mutatio per qualia ex qualibus,in qualia,vt habet.*

De temporum mutationibus ſcripſit hæc, quas maxime morbos parere libro tertio aphoriſmorum dicit. Hæ ſunt autem temporum conditiones præcipuæ, ſecundum quas euenit mutationes fieri:ſolis æſtus,frigus vehemens, irrigatio,hoc eſt pluuiæ multæ, & ſiccitas, hoc eſt pluuiæ defectus. Nam aliæ conditiones quæ præter has conſiderantur,ad has etiam referuntur. Tempus enim quo ningit, frigidum & humidum eſt,quo flatus ſunt boreales, frigidum & ſiccum plerunque,vt cum auſtrinis plerunque calidum & humidum. Qui vero conditiones anni & temporum mutationes conſiderat, non ſolùm conſideret qualia fiant, ſed etiam ex qualibus, neque ſolùm hoc, ſed etiam per qualia. Multum enim refert,vt hi aut illi morbi fiant. Velut ſi tranſeatur ab hyeme ſicca, & aquilonari, in æſtatem calidam & ſiccam,per ver pluuioſum & auſtrale, fient in æſtate febres acutæ,& lippitudines, & dyſenteriæ.Si vero contra, ab hyeme auſtrali,& pluuioſa tranſiretur in æſtatem,per ver ſiccum & aquilonare,fierent minus malignę febres,abortirẽt tamen mulieres. Si vero ab hyeme auſtrali, & pluuioſa tranſiretur in æſtiuum calorem, per ver etiam blãdum,longe periculoſior eſſet annus,& malignæ febres, quia hyemis humiditatem, veris flatus aquilonares emendant, faciuntque ne calor tantam excipiat humiditatem, & acutæ illæ febres,quæ fiunt,cum ex hyeme ſicca & aquilonari

lonari transitur in æstatem, per ver austrinum & pluuiosum, multo magis fierent, si hyems etiam fuisset blanda & veri similis: atque minus etiam, si æstas nō superueniret calida, sed a multis ventis perflaretur: itaque refert plurimū in qualia, & ex qualibus, & per qualia mutationes fiant. Vt in qualem æstatem, ex quali hyeme, per quale ver: & quodcunque horum, differentiæ alicuius, morborum qui superueniunt, causa est. Eadem autē est ratio considerandi aliorum temporum mutationes, vt ex quali æstate per qualem autumnum, in qualem transeatur hyemem. Nam ita etiam dicitur in alio aphorismo. Si verò æstas sicca fiat & aquilonaris: autumnus autem pluuiosus & australis, capitis dolores ad hyemem fiunt.

21 *LAbores, ocia, somni, vigiliæ, insomnia quæ in somno, cubilia & in quibus, & ex quibus.*

MODERARI oportet medicum labores & ocia: somnos & vigilias, maxima enim pars est hæc artis tuendi valetudinem, & curandi morbos: considerare etiam debet insomnia. Quantum enim conferat ea consideratio ad prædictionem in morbis, dixi ego in commētario prognostici, sed & ab Hippocrate Galeno, Aristotele, & Theophrasto licet id discere, qui omnes de præsagatione ex insomnijs scripserunt, præter alios quosdam neotericorum, qui etiam scripserunt de eo argumento. Cubilia quoque docet videre, in quibus debeat ægrotus decumbere, & ex quibus in quæ mutentur. Quidam contemplantur diligenter cubilis positum, an spectet caput decumbentis ad meridiem, an ad septentrionem, an ad orientem, & de his superstitiosa quædam loquuntur, & difficilem somnum, insomnia, aut inquietudinem, in tales referunt mutationes. Verū hæc omnia vana sunt, & vulgaria. Ego cubilis positum non ad cœli, sed ad cubiculi angulos, & fenestras ac ianuas, & vt antea dicebatur, ad irruentium spirituum ingressum & egressum, velim eligi. Verum cubili rectè locato, in obscuro aut claro loco, vt cuiusque fert consuetudo, aut morbus, eæ videntur differentiæ esse, sublime esse ceruical aut demissum, molle esse cubile aut durum. In quibus eligendis,

dis, consuetudo est facienda maximè, quo ægrotus decumbat sine dolore. Non contempsisse autem Hippocratem hæc minutula, intelliges ex ijs quæ secundo de ratione victus in morbis acutis, his verbis scripsit. Nam & lectus præter morem mollis dolorem inducit, itemque præter consuetudinem durus, sed etsi sub dio preter morem lectus sternatur, corpus indurat. Considerandum ergo in quibus & ex quibus. Si enim quis sub dio consueuit in solo decumbere, lædetur in valde concluso loco & molli lecto, atque hic si ægrotet, rectius feceris, iubens decumbere in duro cubili, & loco qui plurimum ventiletur, quia alioqui dolebit, angetur, neque dormire poterit: is vero qui assueuerit mollissimo lecto, in reconditissimo loco, non poterit sine periculo dormire sub dio, quia durabitur & densabitur eius corpus, vnde, ventilatione prohibita, graues morbi fient.

22 *Mentis cogitatio ipsa secundum se ipsam sine organis & rebus, mæret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. Velut Hippothoi puella, in animo sciebat per se ipsam, quæ in morbo fiebant.*

VIDETVR hæc oratio multorum mirabilium problematum causam continere & pendere ex phylosophica contemplatione. Nam si mentis cogitatio, seu mens ipsa quæ cogitat, per se ipsam moueri potest, sine rebus, hoc est sine externis obiectis, facilè intelligi potest causa diuinationis simpliciter, & eius quæ accipitur ex insomnijs. Nimirum si mens per se mouetur, perinde intelligere posit, atque si à corporis vinculis absoluta, libere vagaretur, quare cognoscere posit, tum quæ alibi agantur, tum quæ intra propriũ corpus, etiam si nullis externis sensibus sint obiecta. Velut inquit accidisse Hippothoi puellæ: quæ in animo, idest, non per externos sensus, per se ipsam, hoc est, nullo illi narrãte, sciebat quæ in morbo fiebant, vt fortasse partem internam, quæ male esset affecta, & eius affectionem. Multa huiusmodi narrant Hippocrates, Galenus, Aristoteles, & Teophrastus, libellis de præsagatione ex insomnijs. Concedũtque hi omnes, videri animam multa vaticinando dicere.

Narran-

Narrantur etiam ob omnibus quamplurima,& ad me non nulla delata sunt, à viris non contemnendæ autoritatis ad diuinationẽ pertinentia. Quæ sanè omnia motus esse vidẽtur animæ ipsius perse, non ex corporalibus incipiens instrumentis, neq; ex obiectis rebus. Siquidem dicunt,quæ neq; vident,neq; audiunt, neq; vllo alio sensu percipiunt Pendet autem quod hic dicitur ex philosophica contemplatione, quia quibus placet Platonis de anima sententia: hominem præcipuè esse ipsam animam, eamque esse intra corpus,& illi vinculis quibusdam alligatam, non vt corporis actum, sed vt externum quiddam, & superabile, & vt nautam in naue,aut moderatorem vrbe . Denique ipsam vti corpore, vt re quadam extra suam substantiam consistente,ij inquam, quibus hæc sententia placet, dicunt animam ipsam esse perse omnisciam seu omnium rerum gnaram (nihil enim denuò discere) immersam autem in corpore,& ei alligatam,vix posse quicquã cogitare, præter id quod ipsi sensus offerant: aliquando vero moueri etiã per sese,& quædam contemplari: atq; hac in re homines quosdam alijs præstare,quod non omnium animæ sint æquæ vinculis illis ligatæ: sed aliæ plus alijs,ob diuersam corporum naturam . Velut in primis melancholicis corporibus censent minoribus vinculis alligatas esse animas: atque ob id horum multos,cum dormiendo,tum etiam vigilando, diuinare: quod scilicet animabus vtpote minus alligatis liceat vagari magis. Hanc dicunt esse causam qua dormiendo magis quam vigilando diuinetur,quod,scilicet mẽs minus ab externis sensibilibus interturbetur, quominus per sese moueri posit,& in ea quæ longe absunt, ferri . Multa huiusmodi dicunt Platonici, quibus facilis est huius orationis interpretatio. Quibus vero sentẽtiam veriorẽ hac in parte certum est sequi, hominem scilicet constare corpore & anima,atq; hanc etsi separabilis sit,separatam tamen imperfectũ quiddam esse,& alterius partis indignũ, quod naturalis quidam actus corporis sit, non concedent posse animã dum hoc corpore continetur, seu, vt dicam melius, dũ hoc corpus continet, posse quidpiã agere sine corpore nam ne ipsum quidẽ intelligere, secundum qđ separabilis esse cognoscitur, potest agi sine phantasmatis corporalib⁹: nedũ timere,gaudere,sperare,& desperare, q̃ ad cordis

vim

vim, ſpectant. Hi de diuinatione aliter ſentiunt. Duplicem ſcilicet eſſe præſenſionem, alteram naturalem, quæ fluit ex naturalibus quibuſdam ſignis: alteram diuinam. Signa rurſum naturalia, quædam eſſe extra nos, quædam intra, atque adeo ex externis præſentiri externa aut interna: & ex internis interna aut externa. Ex externis externa: vt agricolæ ex vento qui flat, præſentiunt pluuiam, aut ex auium volatu, aut cœli facie: Ex externis interna vt medicus ex cœli ſtatu, præſentit futuros morbos: Ex internis externa, vt podagricus, aut hernia laborans, ex doloribus præſentit pluuiam: Ex internis interna, vt ex dolore partis, futurum in eam abſceſſum. Pertinet itaque ad hanc naturalem præſenſionem aſtrologia iudiciaria ſi quæ eſt, & medicinæ pars prognoſtica, cuius vna quædam pars eſt (vt in commentario prognoſtici Hippocratis indicaui) quæ vtitur inſomnijs. Fit enim etiam hæc naturaliter, neque anima quidem ſeorſum (neque enim poteſt) ſed ſimul cũ corpore ſentiente. Proponatur enim nobis gratia exempli is quem Galenus narrat ſomniaſſe, crus ſibi factum eſſe lapideum, quod citiſsime illi reſolutũ eſt: allegorice itaq; præmonſtrauit anima reſoluendum crus, dicens eſſe factũ lapideum. Nunquid anima cum ſeſe colligit ab externis ſpectaculis, quibus, cum vigilaret homo, detinebatur, perluſtrat proprium corpus, videtque, quæ interius aguntur, & quæ vult declarat, nunc apertè, nunc allegorijs vtens poetarum modo? Non ſanè. Nam hoc ipſum poeticum eſt, & inſomnio ſimile. Sed oportet hic meminiſſe, indicatũ mihi alibi eſſe, imaginandi vim & ſi in cerebro vigeat, non tamen in eo ſolum contineri, ſed inſeparabilem eſſe à ſenſu, atque ob id in omni parte ſentiente eſſe. Cum igitur ſenſu prædictæ in nobis ſint, non minus internæ partes, quamquæ ad cutem ſunt, euenit, vt ceſſantibus motibus ſenſuum, qui inter vigilandum, ab externis rebus cientur, quibus animus occupatur, quominus motus minores animaduertat, ſentiãt partes internæ, ſuas ab internis cauſis paſsiones, cũ imaginatione quadam, atq; ea imaginatio inſomnium eſt. Cũ igitur paſsionem diſtinctè ſentit, diſtinctè etiam imaginatur, atque tunc apertè ſomniat quid patiatur, vt fortaſſe pͦuellæ Hippothoi euenit: cum autẽ nõ ſentit diſtinctè, imaginatur quaſi ſimilẽ quandam paſsionem, & inde naſcitur

allego-

allegoria. Plurima horum censendum est accidere dormientibus, quorum ob leuem imaginationem, non est expertectis recordatio. Cum vero est passio vehemens quæ cerebri excitat imaginationem, accidit somnij recordari, & ab eo accipere significationẽ. Præsensio diuina, quæ verè talis est, nullam habet intra nos causam, neque ex ipsis sensibus accipit exordium: sed fit extrinsecus accedentibus phantasmatis, & spectris quibusdam oblatis ipsi animæ, à dæmone, siue bono siue malo. Est alia diuinatio vana, quæ vulgaribus & indoctis imponit, quasi vere habeat aliquid diuinitatis: ea verò nullam habet causam certam, sed casu & temere incidit, credulitas autem facit, vt quasi certum quippiam accipiatur. Euenit verò hoc ijs præcipuè hominibus, quibus imaginatio est facillima, ita autem voco eã, quæ vix vlla in re consistit, sed per omnia agitur temere: sunt tales homines plerunq; & loquaces, & hi ipsi, vix vnquam dormiunt sine insomnijs. Atque quod ipsis, seu somniantibus, seu tacitè imaginantibus aliquando euenit, simile est ei quod loquentibus. Nimirum, vt quia loquaces sunt temere loquuntur quædam, quæ cum postea eueniunt, videntur recordantibus cum quodam omine esse prolata, ita imaginantur & somniant quædam, quæ qui hæc minus intelligunt, putant referenda in numen. Res autem habet vt dixi. Quare solum superest, vt præscripta oratio, iuxta probabiliorem de anima sententiam explicetur. Mentis cogitatio (inquit) ipsa secundum se ipsam, sine organis, & rebus mœret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. Hoc est, cogitatio ipsa per se, sine organis, hoc est sine sensibus externis, & sine rebus, hoc est sine vllis externis obiectis, causa est vt homo mœreat, gaudeat. Et alijs quibusuis animi motibus moueatur. Nimirum vt accidit melancholicis, qui non minus mœrent & timent, nulla re tristi aut terribili sensibus externis occurrẽte, quam si multæ tales occurrerent. Et hinc fit vt multi somniantes, aut alioqui cogitabundi, omnia quæ ipsis per morbos fiunt agnoscant, anima ipsa velut præsagiente. Quod Hippothoi puellæ accidit.

23 *AEtatem quidem ab ætate, atque an prius an posterius quàm conueniat, dentium eruptiones, pilorum ortus,*

fe-

semen plus & minus, incrementum, craßities, potentia, minutio.

NOTAS quibus ætates ab ætatibus distinguntur, continet hæc oratio, quas accipit Hippocrates ab ijs quæ in quibusdam vitæ articulis contingunt, cuiusmodi præcipuè sunt, dentium eruptiones, ortus pilorum, in quibus sunt, coma, barba, & pubes, & semen, quod plus aut minus redundat, adolescentibus, & iuuenibus, cum quo ferè & barba & pubes incipiunt. Merito autem dicit Hippocrates hæc distinguere ætatem ab ætate. Non enim definiendæ sunt medicis, vt grammaticis, ætates annorum numero, sed mutationibus temperamenti, quas mutationes consequuntur signa illius modi: atque ob temperamenti differentiam illa ipsa, fiunt quibusdam prius & posterius. Nimirum differētia temperamenti causa est, vt neque æque viuaces sint omnes, neque æquales habeant ætates. Considerare iubet, an hæc aut horum quiduis fiat, prius aut posterius, quàm conueniat. Conueniens esse dicitur omni in re quod mediocre, & ad id dicitur quod plus aut minus. Velut nunc est quoddā tēpus dentitionis, non idē omnibus, sed mediocribus, septimus mensis vt dētitio incipiat, septimus annus vt dētiū cōmutatio perficiatur: si cui ante id tēpus incipit aut perficitur, id dicitur fieri prius quàm conueniat: vt si post fiat, dicetur posterius quàm cōueniat fieri. Pubes etiā & lanugo oriri incipit anno quatuordecimo, vt & semen emitti. Quòd prius aut posterius fit, prius aut posterius quam conueniat, fit. Id verò considerare expedit. Quia non parū confert, ad agnoscendum temperamentum hominis. Quibus enim dentes citius solito oriuntur, calidiores sunt & humidiores: quia calor vim agendi habet, & in humidis abundat materia: quibus tardius, sunt frigidi & sicci, contrarias ob causas, aut alioqui debilem habent facultatem naturalem: impotentia enim quædam est. Seminis etiam præcox redundantia, indicat temperamentum calidum & humidum. Nam illa est redundantia boni alimenti. Contrarium est ex contrarijs causis. Pubes etiam & barba redundans, & prius quàm expediat orta, caloris est, sed non perinde humiditatis, quia fuligo cum sit ex qua pili accipiunt

piunt materiam, calidis etiam & siccis, ac proinde biliosis, accidit: tardius fieri, est frigiditatis, vtcunque habeat altera qualitas. Nam & frigidi & humidi, & frigidi & sicci, serius pubescunt. His dictis enumerationem facit Hippocrates ætatum omnium. In quatuor eas omnes distribuens, quas his quatuor nominibus significauit, incrementú, crassities, potentia, diminutio. Incrementi nomine intelligit pueritiam, & adolescentiam, denique id quod vsque ad iuuentutem est, quæ ferè vigesimo quinto anno incipit: crassitiem vocat iuuentutem totam, quæ vsque ad trigesimum quintum producitur; potentiam tempus consistendi: reliquum vitæ est diminutio, & senium. Nimirum vsque ad iuuentutem crescunt in longum corpora, quantum possunt, tota iuuentute crassescunt, & corpulentiora fiunt: cósistendi tempore stant, corporis molem nullatenus amittentia, ac neque vires insigniter: iam inde minuuntur omnia & corpora inquam, & vires. Hæc oratio in omnibus codicibus, tam græcis quam latinis, habet verba quædam alia interiecta, quæ ineptam, & inconcinnam reddunt sententiam, ego censui expungenda, & hoc modo restituendam lectionem.

24 *QVod cognatum, & quod perse, & quanto magis aut minus.*

In morbis oportet considerare quod cognatum, & quod perse, hoc est, quæ pars laboret perse ac primario, & quæ per consensum. Vocat verò quod per consensum laborat, cognatum, quia causa sympathiæ communio quædam naturalis partium est, velut os ventriculi & caput ob communes neruos, vterus & mammæ ob communes venas, sese trahunt mutuò in compassionem. Refert verò quam plurimum ad rectè suscipiendam curationé, an pars laboret perse an per consensum, & quanto magis aut minus; nimirum hoc ipsum laborare per consensum aut propriam passionem, recipit magis aut minus. Quædam enim sympathiæ sunt, per quas omnino nihil passionis propriæ est in parte: vt cum pars tantum priuatur, velut oculus, si neruus opticus obstructus sit: aliæ quæ habent aliquid exiguum

guum verò, & sine primaria passione non valens persistere, vt cum dolet caput ex ventriculo, & morbus nondum firmatus in capite est: aliæ etiam, quæ & si secundariæ sint passiones, & ab alijs fluxerint, abierunt tamen iam in passiones proprias, vt si firmatus iam in capite sit dolor, qui aliunde inceperit.

25 *ANni tempus in quo & prius aut posterius, aut tempus in quo factum est pluuiosum, aut siccum, frigidum aut calidum, ventosum aut sine ventis, & qualibus ventis, temporis in principio, aut medio, aut fine, aut semper, præterito aut præsente.*

AD præsentiendum futurum temporis statum, aut ad cognoscendum, statum præsentem in quam causam referre debeas consideres oportet anni tempus quodcunque, vt ver, æstatem, autumnum, & hyemem. Quæ tēpora, quia temperamentis à nobis definiuntur, possunt prius aut posterius fieri, dicimusque verissimè, breuiorem hoc anno fuisse hyemem quam superiori, quod ver prius inceperit. In tempore autem quocunque hæ conditiones considerādæ, vt paulo ante in hac ipsa sectione dixeramus, quam pluuiosum aut siccum, quam calidum aut frigidum, quam ventosum aut sine ventis. Et qui venti flauerint. Atque cum soleant hæc, aut toto aliquo tempore sine intermissione fieri, aut quadam eius parte, considerandum, an in principio, medio, aut fine. Neque parum refert, quia finis temporis cuiusque sequitur conditionem subsequentis: & principium, & antecedentis. Considerandum ergo, si rationem & causam morborū qui grassantur velis inuenire, quid præsenti tempore accidat, & quid præterito acciderit. Cum enim ita natura sit comparatum, vt causæ affecta antecedant, morbi præsentes à præterita temporis conditione fluunt, accipiunt verò etiam differentiam à conditione præsentis, quare vtriusque oportet habere rationem. Hæc autem ita habere in enarratione tempestatum epidemialium, abundè explicatum est.

26 *Hora morbi tempus, quæ superueniunt circuitus, & circuituum qui maiores, & plus temporis durantes, incrementa, & alterius morbi incrementum: remissio: vigor; & qui magis & minus finitur, & quando, & quo modo, & in quo tempore, & ætate.*

QVAE consideranda in ipsa temporis constitutione, dixit prius, nunc quæ in quocunq; morbo consideranda sint, docet. Dicit considerandam horam morbi, & rursum paulo post eadem voce vtens dicit, καὶ ἐν ᾗ ὥρῃ. Hoc est, & in qua hora, seu in quo tempore. Videri possit repetitio inutilis & inartificiosa, quandoquidem eadem vtitur voce: verum non est, illa enim vox ὥρη significat diei horam, vnde horologium dicitur & tempus anni, præcipuè æstiuum, vnde horarij fructus appellati sunt. In prima huius orationis parte, significat horam diei, in vltima tempus anni: quod vt ego explicarem, in prima verti hora morbi, in secunda & in quo tempore. Dicit itaque considerari debere horam morbi, hoc est qua hora inuaserit febris, aut qua hora exacerbationes fiant, an mane, an vesperi, an noctis prima an postrema parte. Non esse autem hanc considerationem superuacaneam docuit Hippoc. in initio sectionis primæ libri secundi, atque rursum in hoc sexto, vbi dixit, quatuor diei partes respõdere quatuor partibus anni, & suũ in quacunque earum moueri humorẽ, nocte media pituitam medio die bilem, mane sanguinem, vesperi melancholiam. Hora igitur motus morbi confert nonnihil ad agnoscendum speciem humoris: considerari etiam iubet morbi tempus, quandoquidem autem temporis nomen, aliud significat quã horam, & quã anni tẽpus, siquidẽ velut aliud quiddam dicitur postea, & in quo tempore, non est aliud quod hic possit significare, quam ipsam morbi constitutionem, hoc est an morbus chronicus sit, an acutus, & natura breuis, in hãc aut illã partẽ finiẽdus citò. Hoc autẽ scire, imprimis est necessarium, quia non possis aliter victum instituere, neque agnoscere, quantum debeas auxilijs instare. Vtrũque enim horum, ad futuram morbi iudicationem, accommodatur. Ad hoc verò, idest vt præsentiri possit morbi cõstitutio, considerari etiam debent quæ superueniunt, & circuitus,

cuitus,& circuituum,qui maiores,& plus temporis durantes. Quia vt dictum est in aphorismo, atque in multis alijs locis Hippocratis,cum huius operis, tum etiam aliorum. Paroxysmos & constitutiones indicabunt morbi & anni tempora,& circuituum ad se mutuo incrementa, siue quotidie,siue alternis diebus, siue ex longiori tempore fiunt. Tamen ex ijs quæ mox apparent,vt in pleuriticis, sputum si statim ac incipit morbus apparet,contrahit:si autē posterius apparet,producit.Explicat deinde sigillatim circuituū partes,hæ sunt,incrementum,cuius nomine intelligitur tota accretio denuo repetentis paroxysmi,quæ constat principio & incremento.Et vigor seu status paroxysmi: & remissio:& tempus interualli.In incremento considerandū, an tantum crescat ipse morbus cuius est paroxysmus, secundum speciem propriam recipiens accretionem,an etiā accrescat alter morbus:vt vtrunque enim fieri solet. Quibusdam enim per paroxysmum nihil noui accidit,sed tantum crescit quæ inerat febris:alij accedit delirium,aut coma,quæ passiones cerebri sunt,quibusdā etiam stranguria, alijs hæmicranea:alijs cardialgia: alijs alia eiusmodi.In interuallo considerandum,qui morbus magis, & qui minus finiatur, quædam enim remissiones in solutiones integras perueniunt,quædam prope, aliæ etiam longè. Hoc autem ipsum refert quando & quomodo fiat, hoc est quo morbi die,& an per aliquam euacuationem.Si enim cum euacuatione insigni,in die decretorio fit solutio,longè melius est quam si aliter, aut alio die. Ad hæc autem omnia confert multum, vt anni tempus (velut etiam in nuper citato aphorismo dicitur)ita & ætas ægrotantis. Nam vt sui cuique tempori sunt familiares morbi,& solutionis modi, ita & ætati,vt præter multa alia loca tertia particula aphorismorum Hippocrates ipse docuit.

27 *MOrborum populariter grassantium modi.*

CONSIDERARE oportet modos morborū populariter grassantium.Ea enim consideratio inter cætera cōfert quā plurimū,ad agnoscēdā speciē cuiuscunq;,qui se obtulerit. Vbi enim alioqui est dubia cognitio,talem esse,qualē tunc temporis populariter vagari scias,recte suspiceris.

28 *ATque siquis incipientium inceperit sine vomitu, velut aut cum biberint aliquid retinentes, aut parum purgati.*

CAVSAE quoque procatharticæ moborum considerãdæ, quia illæ si adhuc manent cum morbo, conferunt ad indicandã curationem, sin non manent, ad cognitionẽ. Velut siquis morbus inceperit, quod cum biberit homo aliquid vomitorium, retinuerit, neq; euomuerit, aut cum acceperit alui subductorium, parum purgatus sit. Nimirum multi apparatum aliquem morbosum sentientes, vtuntur præseruationis gratia, medicamento vomitorio, aut subductorio quæ res illud inter cætera habet periculi, vt si vacuatio nõ succedat, motis excrementis neq; vacuatis, quæ antea non aderat, febris excitetur, quod & cauere debes, & vbi euenerit, perpendere mox, qualem reliquerit in corpore affectionem. Solet enim ventris aut hypochondriorum inflammatio inde oriri: quare qui ob male succedentem expurgationem oborta febre, purgationem aliam adijciunt, quasi priorem perfecturi, plurimum errant, phlegmonem enim augent, deberent potius mox sanguine misso, eius generationi occurrere.

29 *FEbriculosi fortaße albidi: quorum & labia qualis modus, tempora.*

ILLVD fortasse significat, nõ semper sed aliquando albidos esse febriculosos. Quod re vera ita habet, siue illud febriculosi, significet homines febricitantes, siue febribus opportunos, & qui illi crebro corripiantur, etiam si nunc non febricitent. Nam quidam eorum quibus facies albida est, & omni rubore vacua, febre tenentur assidua: quidam non ita, sed crebrò in febres incidunt: alij talium, omnino febriculosi non sunt, sed cum vitioso illo sint corporis habitu, febribus vix vnquam capiuntur. Quidam enim sunt decolores & albidi, quod multus illi assiduè fluat sanguis ex hæmorrhoydibus, vt mulieribus ex vtero, aut etiam ex nari-

naribus:quidam ob frigidã intemperiẽ,& pituitoſam cacochymiã hepatis,& totius corporis. Atq;hi omnes longè ab ſunt à febribus,& ſi hydropi ſunt opportuni. Alij ſunt decolores ob hypochõdriorum,aut mulieres ob vteri obſtructiones,qui per ſanguinis ſuppreſſionem febricitant,quod is qui opillatus eſt ſuccus putreſcat, aut febribus corripiuntur crebro,quod ſcirrhoſsi tumores viſcerum, à ſanguine male commeante fiant phlegmonoſi. Itaque albidi fortaſſe febriculoſi,hoc eſt quidam ſunt febriculoſi. Conſiderari verò debent horum labia, & qualis eorum modus, & tempora. Nimirum quæ poſtremo his albeſcunt ſunt labia,vtpote quæ natura ſunt rubicundiora, quam aliæ partes faciei,ac proinde cum ea ſunt iam alba,maiorem temperamenti corruptionem indicant, & ſunt quidem aliquibus ea ſola ruborem quendam retinentia, alijs iam partibus colore vacuis.aliquibus alternatè ex quibuſdam temporum interuallis, ſunt nunc alba, nunc rubentia: idque vel ob interius excitatum motum, vt ſanguine aut calida fuligine in caput aſcendente, (id quod obſtructis viſceribus fieri conſueuit) vel ob externam aliquam cauſam,vt cum ieiunis & nondum exercitatis albida ſunt, recens exercitatis aut refectis ruborem quendam comparant,id quod accidit etiam frigidis & exhauſtis. Igitur refert conſiderare quomodo habeant talium labia, & tempora,quibus nunc rubent,nunc albida ſunt, ſi modo tales ſubeunt mutationes: nam inde cognoſces quam grauiter ſint affecti. Quia ſi ſunt etiam labia velut mortua ſine colore,grauis eſt corruptio:ſin nondum, leuior. Atque etiam inde dignotionem habebis febriculoſorum, & eorum qui tales non ſunt. Nam ſi erraticos quoſdam fumorum calidorum raptus in ſuperna ſequatur labiorum rubor, obſtructi ſunt & febriculoſi,ſin autem non,ſed ſolum motum aut refectionem,hi ſunt refrigerati,& abſunt longè à febre.

30 *Corpus,opus,in conſiderationem,adducere,viſus,auditus,naſus,tactus,lingua,ratio conſideretur.*

Ante omnia conſiderandas eſſe à medico,quocunq; ſe illi ægrotus offerat, actiones læſas, conſtat, ſiquidem ipſum ægrotare læſione actionum definitur, & dignotio

loci affecti inde incipit. Ob id enumerationem facit Hippocrates actionum naturalium, quot enim naturaliter habent nostra corpora actiones, tot possunt præter naturam lædi. Sunt autem duplices, quædam quæ animalium sunt propriæ, ac proinde animales vocantur, in quibus sunt motus voluntarij, & sensus: aliæ, quæ nó vt animalibus, sed vt viuentibus accidunt, hæ sunt quæ circa nutritionem, & naturalis caloris custodiam versantur. Has quæ non tam sentientis animæ partis sunt, quam ipsius corporis, vocat vno hoc nomine, corpus. Itaque dicens corpus, intelligit actiones naturales, & quę sine sensu fiũt in quibus sunt etiá vitales vocatæ. Motum liberum vocat opus, omnia enim quæ hominum opera vulgo vocantur, in aliqua corporum aut partium translatione consistunt. Sensus enumerat, externos quidem sigillatim, visum, auditũ tactum, & odoratum, ac gustatum, quos partium nominibus vocat, nasum, & linguam: internos omnes sensus intelligit nomine rationis, qui autem & quot illi sint, alibi est à me disputatum.

31 *TVmores in palpebris supernis relicti, alijs extenuatis, recidiuæ. In extremitate autem subrubri duri. Et valde his lenta, & exurgentia, & cõtenta in his, vt Pharsalo Polymedæ.*

Recidiuæ timeri debent, vbi corpora non manent perpurgata, sed morborũ causæ interius relictæ sunt, id quod indicant vitia quædam immanentia, velut sitis, & oris amaritudo, & fastidium, & quæ nunc commemorat, & quæcunque alia eiusmodi. Tumor palpebrarum supernarum relictus ex morbo alijs partibus extenuatis, significat, corpus neque purum manere, atque ob id paratum ad recidiuas. Videmus enim eam partem ante alias intumescere, vbi corpora vitioso abundant succo, & concoctiones malè in corporis partibus aguntur, velut in ijs quibus leucophlegmatia fieri incipit. Fieri etiam solent in corporibus impuris alij oculorũ morbi, vt in extremitate, hoc est, in palpebræ ipsius tarso, tumores subrubri & duri, quales qui vocantur ptilloses. Quibusdam verò fiunt hi tumores per abscessum ex alijs relicti morbis, & sine recidiuæ periculo, vtpote

puro

puro iam corpore. Distinguitur autem id, vt in aphorismo dicitur, ex excrementis, ita enim dicit Hippocrates, vbi fauces ægrotant (eadem est ratio aliorum omnium abscessuũ & particularium morborum) si enim ea bene habent, tutũ est corpus nutrire, vtpote purum iam, sin minus, opus est expurgatione: sed est etiam alia ratio distiguendi ex adiũctis. His enim, quibus scilicet vitium aliquod est in palpebris ob interius relictam morbi causam, adesse solent etiam valde lenta, hoc est, lentores quidam in ore iuxta dentes, aut in ipsis oculis ad eorum angulos, & exurgẽtia, seu erumpentia, seu extuberantia, hoc est tubercula aliqua alijs etiam in partibus innascentia, & contenta, Græcè ἐνεχόμενα, hoc est (vt ego interpretor) mala quæ sub cute continentur, & latent, velut quibusdam in partibus nascũtur tubercula, aliæ compressæ aut motæ dolent, etiam si neque tumorem neque maculam præse ferunt. Hæc animaduertit Hippoc. in Pharsalo Polymeda. Hic, arbitror, ex morbo superfuit, palpebra superna tumente, & ptillosi affecta, habebatque in ore lentores, & tubercula, doloresq; in varijs corporis partibus, & postea in recidiuam incidit. Cautum fuisset in hoc homine, purgatione corporis, recidiuam anteuertere.

32 *RVpta, tumores, aut liuores, aut in opthalmijs, aut vlceribus: sed & quæ efferuntur ex tuberculis & suppurationibus, quòd signum.*

RVPTA vocat ruptiones quæ sponte fiunt, vt cum finduntur partes quædam, & sanguis erumpit, aut pus, aut sanies. Tumores vocat, eos qui præter naturam, quorũ sunt multæ species: liuores, maculæ liuidæ. Hæc omnia dicit cõsideranda in opthalmijs (ita autem & in alijs inflammationibus) & in vlceribus: nimirum quædam ophthalmiæ finduntur, & cruorem emittunt, suntque hæ multo magis dolorosæ, quædam etiam finduntur suppurata iam: tumores etiam habent, quædam opthalmiæ magnos, quædam aliæ exiguos, quæ aridæ opthalmiæ vocantur: porrò liuores etiam habent quædam, vt & aliæ omnes partes, siue inflammatæ, siue vlceratæ, siue refrigeratæ, in quibus naturalis

calor emoritur. In vlceribus labiorum etiam consideranda sunt hæc tria. Solent enim fissuras habere, & tumores, & liuores. Quæ omnia consideratione digna sunt, quia habent insignes significationes. Rupturæ enim aut extenuatam exesamque cutem à suppuratione significant, aut siccitatem nimiam ab humore acri aut salso: tumores in ophthalmijs redundantiam ac multitudinem: in vlceribus tumores non sunt mali, quia vt in aphorismo dicitur, qui eos habent non valde conuelluntur, neque insaniunt, si verò in vulneribus fortibus ac prauis tumor non appareat, magnum malum: atque etiam si cum apparere cœperunt, repentè dissipati sint. Liuores (vt dixi) semper sunt refrigerationis soboles. Neque solum ex his, sed ex qualitatibus eorum quæ efferuntur, ex tuberculis suppuratis, cum finduntur, & ex suppurationibus per excreationem (vocat enim suppurationes antonomaticè, puris intra thoracem collectiones) inditia accipiuntur. Nam quo melius pus exit, aut excreatur, eo affectio est mitior, quo deterius, eo est immitior. Est autem optimum pus, quod album, læue, & æquale, & quam minimè fœtidum, quod huic contrariũ est, deterrimum. Huc spectat illud suppuratorum progno-
, sticum, ex suppurationibus, quæcunque, dum sputũ adhuc
, biliosum est, suppurantur, perniciosæ valde sunt, siue bilio-
, sum illud in parte, siue simul cum pure expuatur.

33 *Circa messem tormina circa vmbilicum, & dolores nonnunquam à porris, sed & ab alijs his posterius.*

Porros & alia, credit hominum vulgus, esse æstate frigida. Hoc arbitror argumento, quod vident messores illis vti, & qua die vsi sint, melius solis ardorem tolerare, & quòd nonnulli eorum, ea tempestate, sentiunt ab eorum esu tormina circa vmbilicum, & dolores alios, quoscũque antea sint soliti pati, siue capitis, siue lumborum. Horum autem euentuum aliæ sunt causæ. Nimirum rusticis, & talibus vti consuetis, ex eorum vsu roboratur, & augescit naturalis calor, & proinde extraneus melius fertur. Tormina autem & dolores, aliquando fient ab acribus succis, quos gignunt, aliquando à flatibus, quos commouent. Atque

vtraque

vtraque ratione per æstatem maximè possunt, dictas noxas inferre, quia tunc bilis maximè abundat, simulque venter est frigidus, & ob illud lædit mordacitas, ob hoc flatus. In hanc sententiam dictum est ab eodem Hippocrate quarto de ratione victus acutorum, allium flatum parit, caliditatemque in thorace, capitis item grauitatem facit, & anxie-
, tatem, atque si alius quispiam dolor infestare consueue-
, rit, ipsum irritat. Hoc idem est quod nunc innuit, dicens,
, & ab alijs his posterius. Hoc est ab alijs, qui prius inerant dolores, posterius excitantur. Explicatum verò mihi est in illius loci commentatione, alia non esse flatuosa quod gignant, sed quod dissipent, & commoueant, flatum. Possunt vero nihilominus commouendo inferre tormina, & dolores alios quoscunque.

34 *Erysipelas quibusdam à ceruice, & circa hæc in facie iudicabitur. Quibus vero nigra à ceruice mala erãt, atque si pustulæ, malæ. Et quibus turbatoria.*

Verba hæc videntur decissa, ex longiori quapiam narratione morbosæ tempestatis. Possunt nihilominus seorsum intelligi, quæ hic dicuntur. Erat scilicet quædam tempestas, per quam fiebant multis, erysipelata a ceruice incipientia, aut circumcirca ceruicem, a proxima aliqua parte, quæ serpebant in faciem, & ibi iudicabantur. Erat sanè mirum sursum ascendentia, tam cito ac bene iudicari. Nam, vt dicitur ab Hippocrate in prognostico, maximè euadũt, ij quibus fauces & ceruix rubuerint, si & ceruix & pectus ruborem habuerit, itaque si rubor deorsum repat, nunc vero, sursum & ad faciem ascendente, liberabantur multi. Erysipelata à facie insipientia vidimus multa, sursum & in capitis cutem serpere, sine periculo ægrotantium, atqui descendere a facie fortasse esset periculosius, ne serperent in fauces, guttur, & pulmonem. Tamen a ceruice ad faciem ire, bonum non est, quanto minus expectares, vt ibi bene iudicarentur. Notauit itaque hoc Hippocrates vt rarum. Quod autem subdit manifestas habet causas. Nigra scilicet à ceruice oborta, mala fuisse, maximè si pustulæ nigræ simul orirẽtur. Nã id erat nigri & exusti succi, qui morbos

plerunque

plerunq; facit superabiles. Illis etiam dicit malè cessisse, quibus essent hæc turbatoria. Constat turbatoria vocari, quæ fierent cum turbatione. Dici solet id nomen ab Hippocrate de turbatione alui, & de turbatione mentis, & de circunstantium ea perturbatione, quæ fieri solet, cùm proxi-xi iam sunt morti, qui ægrotant. Hic nô congruit de hac vltima perturbatione dici, leue enim sit dicere mala fuisse erysipelata, quæ perturbarent circunstantes. Congruum autem est dici erysipelata turbatoria, quæ inciperent cum alui perturbatione, aut afferrent perturbationem mentis, aut vtrunque: vtrunque enim malignitatem humoris indicat, & eius redundantiã. Constat autem hæc maximè posse accidere nigris & pustulosis. Niger enim & vstus humor, maximè paratus est perturbare mentem, & aluum maximo cũ periculo turbat. Porrò quæ essent, & nigra, & pustulosa, & turbatoria, ea essent deterrima omnium.

35 *MElancholicus Adamantus à pepliis pluribus vomuit aliquando nigra, quandoque à cœpis.*

HIPPOCRAT. vsum esse vomitorijs medicamentis sępe, & inter cætera peplio, sciet, quicunq; vel tantillum sit in eius libris versatus, cœpis tribuit facultatẽ Dioscorides expurgandi, & facilè reddendi aluum, vomitorias esse non dicit, fuerint verò si largius ingerãtur, siquidem, vt ille dicit sunt fastidiosæ. Quæ enim fastidium inferũt, eadem in paratis, & nauseam mouent, & vomitum. Neque obstat, quod idem Dioscorides dicit, cepas appetentiam excitare. Vtrunque enim fit & experimento facilè est cuiuis agnoscere. Cepæ scilicet parcè acceptæ mouent appetitum, ingestæ abundanter, fastidium, nauseam, & vomitum mouent. Quare vt dioscorides venditur à contradictione, haud quaquam opus est interpretatione, quæ accipitur ex Auicena, transferente nomen appetitus ad libidinem, dicentique cepas libidinosas esse: neq; Marcelli Virgilij, dicentis, ἀσώδη quo nomine Dioscorides est vsus, significare quæ repletione inferũt fastidium. Nã re vera id nomen significat fastidiosa, aut anxietatẽ inferẽtia. Quòd hic Adamãtus nigra vomuerit, causa fuit, non propria peplij, aut ceparum facultas,

non enim ſunt melancholagoga, ſed redundantia eius ſucci, quod vt inſinuaret Hippocrates dixit melancholicus Adamantus.

36 *FEbres, in quibus vlcerantur labia, fortè intermittentes, & tertianis refrigerationes, vrentes verò ſtatim, ad manum ſolutæ ſemper.*

HAE omnes ſunt notæ tertianarum intermittentium. Solent enim per æſtiuales tertianas exire ad labia quædam puſtulæ, ex quibus vlcerantur. Quod quia non ita eſt earum proprium, vt non fiat aliquando per continuas, dixit fortè intermittentes, innuens ſcilicet id non eſſe neceſſarium, ſed ſolere ita fieri. Vt aũt explicet modum intermittẽdi, addit & ternianis refrigationes, hoc eſt & tertio quoq; die habẽt refrigationes, vnde fit vt tertio quoq; die habeant intermiſſiones, iuxta ſententiam illam aphoriſticam, Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſoluuntur, ita enim & quibus tertio quoque die, tertio etiam ſoluentur. Itaque ſunt hæ tertianæ intermittentes. Addit aliud, quod talium etiam febrium eſt, dicens, vrentes verò ſtatim, ad manum ſolutæ ſemper. Nam vt dictum eſt in enarratione ſententiæ vigeſimæ nonæ ſectionis primæ huius ſexti, bilioſæ febres, ſtatim ac quis admouet manum vrunt, ſi tamen manus perſiſtat, vincuntur, & vrere deſinunt: tertianæ autem fiunt à bile, vt in commentarijs de febribus demonſtratum eſt.

37 *QVale ineſt articulis: conſiderandum igitur an non ſuppurentur.*

CONSIDERARE iubet, an non ſuppurẽtur abſceſſus facti ad articulos. Quod duab. cauſis mihi videtur dicere, cum quòd ſæpe euenit falli chyrurgos, putantes illis in locis, vt in genu, aut cubito, pus eſſe, cûm tamen non ſit, ſed pituita quædam craſſa, inundationis quandam ſpeciẽ præſtans, vt in œdematis: tũ etiam quia curare expedit, quoad fieri poſſit, vt ſine ſuppuratione illi abſceſſus ſoluantur, quia vlcera iuxta articulos ſunt periculoſa. Cõſiderandum itaq; ne fallaris,

laris,an non ſuppurentur, ſed id quod ſuppurationis ſpeciem exhibet, ſuccus aliquis ſit pituitoſus. Conſiderandũ quoque,an fieri poſsit,vt non ſuppurentur,ſed citra ſuppurationem ſoluantur.

38 *Conſuetudo ex qualibus benè valemus, victu, laboribus,ſomno,Venere,mente.*

Ad artem tuendæ valetudinis pertinet hæc oratio,continetque enumerationem earum rerum, quarum vſu conſtat victus beneualentium. Eæ ſunt ſex res, non naturales vocatæ,& cauſæ à quibus perpetuò alteramur, quas Galenus in arte medicinali vno capite collegit, ſcilicet, cibus, & potus,quod in ambitu eſt,motus & quies, ſomnus & vigilia,quæ excernuntur aut retinentur,& animi motus.Hæc ſex cauſarum genera inſinuat Hippocrates non obſcure, victus nomine intelligit cibum & potum: nomine veſtitus,quidquid nos circunſtat: laborum nomine, motum & contrarium:vt etiam nomine ſomni,vigiliam: nomine Veneris,alias etiam excretiones,quæ fiunt aut non fiunt:mentis autem nomine, motus animi apertè ſignificantur. Conſuetudines beneualentium ex his conſtant,& cum quis interrogat qua conſuetudine homo eſſet, dum adhuc valeret, de modo quo his ſex rebus vteretur, interrogat. Nam medicamentorum non eſt conſuetudo bene valentibus, multo minus cauſarum,quæ non ſemper, ſed caſu quodam nos alterant,vt enſis,incurſionis ferarum, & fulminis. Supereſt ergo conſuetudinem bene valentium eſſe in ijs quæ perpetuò nos alterant,quæ quidem tantum ſunt, ſex illa rerum genera.

39 *Quomodo morbos,à quibus quas figuras,in quæ loca conuerſi ſint,inceperint,adſint,ceſſauerint.*

Conſideranda dicit hæc,quomodo morbos,hoc eſt quales morbos quis patiatur, quod quidem poteſt pertinere ad ſpeciem,aut ad conſtitutionem:duabus enim his rationibus dicuntur quales,vt an bilioſos an pituitoſos, an acutos an cronicos:deinde quas mutationes faciãt,fecerintve. Quæ quidem fieri poſſunt ſecundum figuras ipſorum morbo-

borum, aut secundum affectas partes. Considerandum ergo à quibus quas figuras, vt si ex tertianis quartani sint facti circuitus : & in quæ loca conuersi sint, vt si ex costis in pulmonem, aut ex pulmone in caput, ex renibus in coxã, aut ex hac in genu. Ac præterea considerandum, inceperint, adsint, cessauerint. Hoc est initium, & finem, & id tẽpus vniuersale quo nunc sunt. Itaque cognoscere oportet tempus quo inceperint morbi, aut illæ morborum mutationes, quæcunque illæ sint, atque si adhuc adsint morbi, quo tempore vniuersali sint, sin iam recesserint, quo die finiti sint. Esse enim magni momenti has tres considerationes, intelliges ex quàm multis, quæ ad eas pertinẽtia ab Hippocrate scripta sunt, Ad primam pertinet illud. Considerare verò futuræ suppurationis initiũ oportet, ab ea die qua primum homo febricitauit, aut si forte primum ipsum rigor præhenderit, atque si pro dolore pondus sibi factum esse dixerit, in loco quo dolebat. Hæc enim in principijs suppurationum. Ex his igitur temporibus eruptionem fore expectare oportet, ad prædicta tempora. Itaque vt scias in quæ tempora expectare debeas eruptiones, refert considerare quando inceperint suppurationes. Quam vtilitatẽ præstet agnoscere tempora morborum qui adsunt, indicant illa, Inchoãtibus morbis si quid videtur mouendum, moue, si vero consistunt ac vigent, melius est quietem habere, & illud, Quum in vigore fuerit morbus, tenuissimo victu vti necesse est. Itaque & curationis opportunitates, & victus instituendi rationem indicant tempora morborum, quæ adsunt: tempus autem quo cessauerint, facit ad securitatem aut contrarium, quia nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidiuare.

40 *IN quibus intemperans, horrendus.*

Quædam sunt quæ ægroti per intemperantiam faciunt, quæ tamen ferenda sunt à medicis, quia non sunt adeo noxia, siquidem Hippoc. ipse dicit, quoad fieri posit, gerendum esse morem ægrotanti, atq; paulo deteriorem cibũ & potum, suauiorẽ tamen, meliori & insuauiori esse præferẽdum. Quandoquidẽ autem dicit paulo deteriorem, cõstat non quiduis esse permittendum agere pro arbitratu, sed

quædam

quædam esse valde mala, & nequaquam ferenda, in quibus intemperans horrendus est. Quia ex quibusdam erratis cõtingit plurimum periclitari. Considerandum ergo in quibus intemperans sit horrendus, quia ea minimè sunt ferenda, sed potius abstinendum a curatione, ne quæ per intemperantiam ægroti euenerint, medico imputentur.

41 *Contrarij victus in morbo.*

Morbi petunt contrariam victus rationem, vt & curationem omnem. Iuxta hanc sententiam dictum est illud, Omnis victus humidus febricitantibus conuenit. Nimirum vt alibi dicitur, medicamentum in alimento optimũ. Itaque victus rectè in vnoquoque morbo institutus quædam curatio est, omnis autem curatio agitur per contraria.

42 *Quod facile, quod difficile toleratur.*

Hoc quoque magni semper fecit Hippocrates nã siue quid medicus sua arte circa ægrotantem mollitus sit, siue quid illi sponte fiat, bona tolerantia conferentiæ, mala tolerantia noxæ, inditium est.

43 *Victus, quantum cognosci potest, non ignorare, calamitates enim multæ.*

Quam multæ calamitates nascantur, ex artis bene instituendi victus ignoratione, dissertissimè indicauit Hippoc. in eo libro, quem de ratione victus in morbis acutis, scripsit. Reducam verò tibi in memoriam exemplũ quoddam ex libro primo sectione tertia, ibi enim legimus, Philonis filiam, quòd intempestiue cœnata esset, mortuam esse septima die.

44 *Bonis autem medicis, similitudines errores & dubitationes. Sed contraria facit causa. Scio difficilè esse rationando cognoscere vias, vt si acuto capite, si simus, si*

subsiccus

subsiccus, si biliosus difficile vomens, biliosus niger, iuuenis, vtcumque viuens, simul ex his, & ad se mutuo, ratiocinari difficile.

Empyricorum instrumentum quoddam vituperatur hac oratione, & rationis via laudatur, & indicatur eius difficultas. Empyrici enim, & vulgares omnes, vtuntur in morbis, translatione à similibus, similibus vtentes auxilijs ad affectiones quæ similes esse videntur. Quæ res imperitis plurimum placet, quia cum paucas affectionum differentias norint, quæ non sint manifestè diuersa, iudicant esse omnino eadem. Bonis autem medicis non ita, sed similitudines sunt maximè suspectæ, vtpote quæ errores & dubitationes faciunt, quod prima quidem fronte similia similibus videantur curanda, sciant tamen illi multos morbos, specie etiã similes, contrarias curationes desiderare, quod à contrarijs causis nati sunt. Causa ergo erit quæ contraria faciat, hoc est, errores illos & dubitationes tollat. Velut si duo homines laborent dolore colico, alter ex potu aquæ gelidæ, alter ex flatu, alter ex bile, empyricus quidem eundẽ videns morbum, eadem admouebit, rationalis vero contrarias agnoscens causas, contraria. Male itaque procedit, qui solas similitudines considerat, bene autem, qui causas disquirit: adeo profecto vtilis est causæ cognitio, vt sæpissimę obsit multò magis causæ ignoratio, quàm speciei morbi, & loci affecti. Multo enim minus suscipere potest curationem, qui ignoret sitne dolor a causa calida an frigida, quàm qui ignoret sit colicus an nephriticus: atque ad febrium curationem maioris est momenti, contemplari humoris speciem in exeuntibus, quàm modum circuitus, & reliquam figuram. Itaque ad agnoscendam viam, seu methodum, qua morbus quiuis curandus sit, plurimum refert à causæ inuentione incipere. Difficile tamen est ratiocinando cognoscere vias, hoc est inuenire methodos, siquidem difficile est inuenire, quæ sit affectio, quæ causa, qui locus affectus, quæ cuiusque hominis natura, & consuetudo, hęc autem omnia habent proprias indicationes, seu insinuationes faciendorum, quas omnes oportet considerare seorsum, ac deinde ad sese mutuo conferre, atque con-

trarias & minores à contrarijs & maioribus subtrahere, similes vero opere exequi plus aut minus, vt quæuis indicatio potentior est, aut debilior. Hinc enim nascitur curatio omnis. Profert exempla rerum quarundam, à quibus indicationes accipi possunt. Vt si quis sit acuto capite, vt qui vocabantur macrocephali, aut simus, aut aliud vitium compositionis habens, si subsiccus, ita etiam si humidus calidus, aut frigidus: atque si biliosus, hoc est bile redundás, tuncque an facilè vomens an difficile (nam hoc quoque est in peculiaribus naturis) an biliosus niger, hoc est atrabiliarius, an iuuenis: ita etiam an puer, an senex, & an vtcunque viuens, an temperatè. Omnia enim hæc indicationes habent, quas seorsum considerare difficile est, mutuo coniungere difficilius. Conferre figuram corporis ad naturæ cognitionem, intelliges ex ijs quæ de physionomia scripta sunt in primo libro. Natura verò indicat similium vsum, calidiora enim calidioribus, frigidiora frigidioribus indigent auxilijs. Biliosum & difficilè vomẽtem esse, quodammodo sunt contrariæ indicationes. Nam biliosa cachochymia petit expurgationem per superiora, difficultas vomendi prohibet: tales ergo erunt purgandi per aluum, quia cacochymia petit purgationem, difficultas prohibet per superiora fieri. Biliosus niger, indicatione à succi specie, poscit expurgationem per inferiora. Iuuenilis ætas sustinet maiora auxilia, quàm senilis: puerilis indiget minoribus. Qui per bonam valetudinem sunt temperantes, exquisitiore victu vti debent per morbos: qui vtcunque viuunt, liberiori etiam victu curandi sunt.

45 *CVi fistula rumpebatur, eum tussicula prohibebat quiescere.*

Fieri poterat vt tussicula prohiberet hunc hominẽ quiescere, quia fistula, hoc est, aspera arteria rumpebatur, aut vt romperetur fistula, ob tussiculam assiduam quæ prohiberet quiescere, aut vtrumque. Certè maxima causa difficilis sanationis vlcerum instrumentorum spiritalium est, quia curari sine expurgatione & quiete non possunt, vt neque vlla alia vlcera, neque expurgari sine tussi, tussis verò prohibet quiescere.

46 EVm cui apex hepatis complicatus erat, concußi, repente dolor ceßauit.

MIRABILIS casus, doluisse hepar complicato apice, & concussione explicatum, ac dolore liberatum esse. Vellem autem diceret notas, quibus complicatũ apicem agnouit, & hepatis ita mutati positus symptomata. Nó arbitror fuisse alia, quàm dolendi modum, & ipsam ægro phãtasiã.

47 SAtyrus in Thaso, cognomento vocabatur Grypalopex, cùm eßet annorum circiter viginti quinque, semen per somnum effudit sæpe, & interdiu quoque sæpe ipsi prodibat, cùm autem ad annum trigesimum peruenißet, tabidus fiebat, & mortuus est.

TABESCVNT ex gonorrhœa, siue viri siue mulieres, quibus, a quacunque causa inceperit, ad magnam retentricis debilitatem res peruenit, & ijs, quibus ob magnam corruptionem, semen effluit. Illi quidem vnam ob causam, ꝙ scilicet solidæ partes, per nimium seminis fluxum, priuantur alimento: hi ob duas, quod preter euacuationem, ipsa seminis corruptio facit computrescere alimentum partium: quo fit vt vtantur pauco, & eo corrupto, est autem vtraq; arescendi causa. Vt vero effluente semine, ob debilitatem retentricis vasorum seminariorum, membra solida alimento priuentur, eadẽ causa euenit, qua per diabetem, ob debilitatem retẽtricis renum, priuantur omnes partes seroso humore. Scilicet partes genitales, cum id quod traxerant facilè deponunt, rursum trahunt, atque trahentia multum, alijs detrahunt. Est vero semen succus congener rori partium solidarũ. Hoc accidit ei, de quo hæc historia narratur, in ætate calidissima, qui nescio an ob morbũ vocetur ab Hippocr. Satyrus, an id fuerit homini nomen, nam Satyriasis nomen de Priapismo potius dici consueuit, quam de Gonorrhœa. Hic vero Gonorrhœa tenebatur potius, nisi fortè tenebatur vtraque: complicari enim possunt.

48 ABderis palestræ custos, qui Stheneus vocabatur, cùm multum luctatus esset cum alio fortiori, & in caput

cecidisset, veniens inde, bibit frigidam aquam multam, posthæc autem illa nocte difficulter dormiuit, & difficilem habuit tolerantiam, & extrema frigida. Postridie venit in domum, & glande sedi supposita, nihil deiecit, parum minxit, cum nihil minxißet prius. Sub noctem lauit, nihilominus vigilauit, & difficilem habuit tolerantiam. Delirauit. Tertia die refrigeratio extremorum eum corripuit, calfactus sudauit. Epota vero mulsa, mortuus est tertia die.

IVRAVERIM, hunc hominem mortuum esse conuulsum. Nam haud dubiè sustulit eum raptus humorum in caput, ob magnam contusionem, quam, in illud cadens, accepit, si autem letargicam, aut phreniticam, aut talem vllam contraxisset affectionem, vixisset diutius, sunt enim illæ longioris constitutionis, quando vero tertia die interijt, cum potuerit secunda in domum suam venire, apoplectica aliqua passione, aut conuulsione magna correptus est. Apoplexiæ vero nullę notę narrantur. Sed cum esset hic grauiter læsus capite, &, ita vt fit, ceruicis neruos ac tendines maceratus, cœperunt succi, qui forte redundabant, biliosi, in caput occurrere, cum vero ingrueret in neruos, accidit prima nocte difficilis somnus, capite scilicet biliosam fluxionem recipiente, & difficilis item tolerantia ob eandem causam, & extremarum partium refrigeratio, ob neruorum mordicationem refugiente calore. Sed & quod sequēti die euenit, indicat raptum in caput. Nam neq; supposita glande deiecit, neque minxit nisi parum, cum antea minxisset nihil. Suppreßio enim euacuationum per inferna, significat raptum in superna. Sub noctem die secunda lauit, conciliādi s. somni gratia, nihilominus cum materia, quæ se in caput collexerat, esset multa, nihil profuit, sed habuit, nihilominus quam nocte superiori, difficilem, & somnum & tolerantiam, & insuper delirauit, atque, vt ego suspicor, cœperit conuelli. Tertia die refrigerata rursum sunt extrema, & calfactus sudauit. Mirum nisi medicorum qui aderant quisquam, bonam hinc spem conceperit, suspicatus aut bonam esse iudicationem, aut certe tertianum circuitum. Verùm hæc accidentia, non figuræ, sed malignitatis erāt inditia, sequeban-

quebanturque eundem raptum in caput, qui fieri cœperat a principio. Refrigeratus est ob mordicationem neruorum, calfactus sudauit præ anxietate. Poterant malignitatis huius medicos admonere, delirium, & cõuulsiuus motus, quæ a secunda die cœperant, & per illum sudorem non sedarẽtur, sed crescerent potius. Nam necesse est, vt signa quę per se se sunt ambigua, ex alijs quæ accedãt, bona aut mala, distinguantur, cum igitur mortuus sit, necesse est maligna affuisse. Quando aũt hæc ita habent, cõsentaneum est, nõ esse hunc hominem læsum potu aquæ frigidæ. Ea enim non malè bibitur a recenti casu, quippe quæ tardat motum sanguinis, prohibetq; fluxiones fieri. Quare non ideo suspicor narratum ab Hippocr. esse, sed ꝙ ita factum sit, atq; vt scias, quo auxilio vsus sit. Fuisset tamen consultum, huic mox copiose mitti sanguinem, & asiduo frictionum, & acrium clysterium vsu, a capite retrahere, ad ceruicem vero vti anodynis.

49 *MElancholici plerunque consueuerunt fieri epileptici, & epileptici melancholici. Horum autem quiduis præcipuè fit, in alterutrum infirmitas inclinauerit, siquidem in corpus epileptici, si autem in mentem, melancholici.*

HVNC locum interpretatur Galenus lib. 3, de locis affect. dicitq; conuerti in mentem esse afficere secundum tẽperamentum, conuerti in corpus, afficere secundum compositionem. Epilepsiam ergo fieri ab humore obstruente, melancholiam vero ab intemperante, & obtenebrante mẽtis sedem. Itaque fiunt ab eodem humore eandem partem, sed non eodem modo afficiente. Non tamen æque, parata est omnis epilepsia in melancholiam abire, atque melancholia in epilepsiam. Nam epilepsia fieri potest ab omni succo crasso, melancholia non nisi a melancholico.

50 *PHAerusa Pythei coniunx Abderita, cùm olim puella fœcunda fuisset, eius marito in exilium acto, muliebria defecerunt multo tempore, postea verò in articulos dolores, & rubores, quæ cum ei contigissent, tunc corpus virile*

factum est & hirsutum, & barbam emisit, & vox aspera facta est, & cùm omnia fecissemus, vt muliebria extraherentur, non venerunt, sed mortua est, cùm non multum postea tempus vixisset.

51 *EVenit autem & Namysiæ Gorgippi vxori in Thaso idem. Videbatur autem omnibus medicis, quibus & ego forte adfui, vnica spes esse, si effæminaretur, & secundum naturam prodirent, sed neque huic potuerunt venire, omnia facientibus. Sed obijt non multo post.*

MIRABILIS euentus, factas esse mulieres, hispiditate, barba, & vocis asperitate, viro similes, ob menstruorum retentionem: vt videatur barba nasci viris, quia tales euacuationes non fluant; fœminis autem non nasci, quia fluant. Quasi sanguis ille redundans & vitiosus, materiam præstet pilis. Quod tamen alia consideranti non probabitur. Nam nasceretur barba etiam eunuchis, siquidem neque illis fluunt menstrua. Non nascitur autem, quia excisis testibus amittunt virilitatem, contrahuntq; muliebre temperamentum. Non igitur tollunt barbam menstruæ euacuationes, sed illud ipsum temperamentum, quod menstruorum necessitatem affert, tollit barbam. Sed rogabis, cur non ergo eunuchi, vt carent barba, habent euacuationes menstruas? Certe quia eunuchi sunt frigidiores etiā quam mulieres, & exercitatiores, quorum illud, facit vt minus sanguinis gignant, hoc vt plus discutiant: sunt vero frigidiores, quia nullos habent testes, fœminę vero habent aliquos: exercitatiores vero, quia cum mulieres nō sint, virilib. negocijs sese vtcunq; inserunt. Itaq; videtur barba non a menstruis vacuationib. tolli, sed a muliebri temperie. Sed si nō tollitur a menstruis euacuationibus, qui factum est, vt in his mulieribus, illis retentis, nasceretur? certè cā præcipua barbę, & hispiditatis, tēperamentum virile est, vt glabriciei muliebre, & hæc est quæ vim habet efficiendi. Accedit autem menstruorum fluxio ad glabriciei causas, & eius euacuationis vacuitas, ad causas hispiditatis. Quia materia pilorū est fuligo, ea vero nasci-

nascitur ex sanguine calefacto, quem menstruæ euacuationes cuti detrahunt: insensibilis autem effumatio, quæ per cutem viris copiosius fit, abundè suppeditat. Non ergo nascitur barba quibuscunque menstruæ euacuationes cohibentur, quia sine faciente causa materia non est satis. In his autem euenit, ob raram quandam naturæ, & mulieris, & sanguinis, proprietatem, virili naturæ proximam, qua contigit mulierem, & sanguine menstruo alioqui abundare, & virilem referre calorem. Quod certè vt rarum, ita & mirabile: atque eo mirabilius, quòd mulieres fuerant antea fœcundæ. Nam viragines non solent fœcundæ esse. Ob id Hippocrat. velut admirationem augens, narrauit fuisse puellam fęcundam. Causa ergo peculiaris, ac propria his mulieribus, mirabilis huius euentus, fuit sanguinis calor: qui cum ob mariti absentiam effluere cessauit (quia, arbitror, cum non satis muliebris esset naturæ indigebat viro, vt in muliebria ferretur) articulares fecit dolores cum rubore, quales scilicet per calidam podagram fieri solent. Quod vero primum podagrici fierent dolores, nihil habet admirationis, siquidem in aphorismo dicitur, Mulier non laborat podagra, nisi menstrua defecerint. Si igitur menstrua liberant à podagra, menstruorum defectus eam affert. Mirabile vero quod postea subsequutum est: effuso enim in totum corporis habitum eo sanguine, & multa fuligine in totam cutem lata, corpus virile factum est, & hirsutum, & nata barba, & vox aspera. Quia calefactione, dilata, & robustiora facta sunt, vocis organa, visum est medicis omnibus omnia facere, vt menstrua effluerent, cum vero ea alteratio naturæ esset admodum aduersa, in neutra fieri potuit, vt effluerent, neque vt diu viueret, sed vtraque velut longissimè à sua natura acta, cito mortua est. Videtur mihi in his vtendum fuisse missione sanguinis, ex quibusdam interuallis, quæ naturalem ordinem imitarentur, repetita, & balneis aquæ dulcis, & victu refrigerante. Sed vtcunque tractentur, suspecti semper haberi debent, magni à propria cuiusque natura recessus.

LIBER SEPTIMVS EPIDEMIARVM.

1 *POst Canem febres fiebant sudorificæ, & non perfrigerabantur omnino post sudorem, & rursum incalescebant, & mediocriter longæ, & difficilis iudicationis, & non valde siticulosæ, paucis in septimo & nono cessabant, alijs vndecimo, & quatuordecimo, & decimo septimo.*

PARVM afuit quin hunc librum septimum relinquerẽ sine commẽtarijs, q̃ viderentur esse in eo multæ, dictorum iam antea repetitiones, & narrationes multæ, partim vitiatæ ac confusæ, partim imperfectæ ac mutilæ, atq; ob id nihil vtilitatis continentes. Visum tamen deinceps de hac re cogitanti, hoc quoq; præsentis operis perfectioni adijcere. Nam etsi sunt multa, quæ vt inutilia reijcientur, sunt etiam nonnulla, quæ meritò studio si desiderarent. Faciam igitur quod soleo, quæ dicta fuerint antea, & explicata, præteribo: quæ omnino corrupta, expungam: reliqua pro meo captu interpretabor. Hæc oratio, à qua liber incipit, occurrit antea in quinto libro contextu sexagesimo octauo, nulla ferè vocum differentia, atque vt ego iudico, exactius ac melius quam hic scripta. Quare hic nullam commentationem oportet me apponere, sed hunc locum secũdum illum emẽdare ac restituere. Quod dicit, Mediocriter longæ, & difficilis iudicationis, dixit illic, longæ, & mediocriter difficilis iudicationis. In quibusdam codicibus legitur, alijs vndecimo, & duodecimo, & quatuordecimo, & decimoseptimo. Libro quinto legebatur, & vigesimo. In alijs etiam adiectum est, & vigesimo secundo. Qui scias, quæ sit legitima lectio? Neq;.n. vlla dies harum est, in qua iudicari non possent, neq; in qua necessario iudicarentur. Poterant quibusdam paribus, quibusdam imparibus moueri, atque ita quibus paribus, quibusdam imparibus iudicarentur. Postremò in calce orationis legebatur illic, iudicabantur, quod verbum desideratur hic.

Polycratè

2 *Polycrati febris, & quæ ad sudorem attinent qualia scripta sunt. A medicamento deorsum purgatio vehementer, & febris adeo lenis facta est, vt obscura consisterent, præterquam in temporibus, & sudores exigui ad vesperam, circa caput, ceruicem, & pectus, ac deinde in totum ventrem, & rursus incalescebant. Ac circa duodecimam, & quatuordecimam, intentionem cœpit febris, & deiectiones exiguæ. Sorbitionibus autem post purgationem vsus est. Circa quindecimam autem dolores ventris secundum lienem, & sinistrum ile. Calidorum admotiones, minus quam frigidorum proderant, cum clysteri molli vsus esset, dolor cessauit (idem quoque Cleocydi profuit, ad dolorem eodem modo habentem, atque febrem) circa decimam sextam calores mitiores esse videbantur, & deiectiones syncera bilis, & mens audatior. Spiritus autem moderatus. Aliquando aceruatim, attractum rursus aceruatim expirabat, velut ab animi deliquio, aut velut in vmbra residens spirare solet, qui per æstum iter fecit. Decima septima itaque vesperi, desidens in sellam animo lictus est, & multo tempore sine voce, & sensu iacebat. Melicratum vix capiebat, fibras in collo distendens, vt pote faucibus resiccatis, & omni imbecillitate præsente. Vix itaque ad se ipsum reddit, & calores mitiores. Posthæc cessauit vigesima secunda.*

POLYCRATES, & Cleocydes duo quidam ægroti fuerunt, eorum qui ægrotauerunt illa tempestate, quam proximis verbis descripsit. Narrat verò Polycratis historiam diffuse, de Cleocyde tantum dicit, obiter ac per parentesim, eodem laborasse morbo, atque eodem modo. Cœpit etiam post perscripta verba in libro quinto, narrare hanc historiam. Verùm quia illic, ad quindecimam solùm, ducta narratio est, distulimus commentationem in hunc locum. Habuit Polycrates sudorem & febrem, qualia

scripta sunt in ea narratione, scilicet febrem sudorosam, continuam, mediocriter longam, & difficilis iudicationis, & non valdè fiticulosam. Hic cum forte videretur medicis purgationi opportunus (non dicit qua die) pharmaco subter purgatus est, & febris est facta mitior. Quadam autem die, cum, ob hæc, non putaretur futurus paroxysmus, post meridiem cœperunt rursus sudores exigui, circa caput, & collum (vnde scilicet solent plerumque sudores inchoari) deinde in totum ventrem processerunt (in libro quinto non reperitur vox illa ventrem, sed in totum) & rursus superalfactus est aucto denuo paroxysmo, vt antequam purgaretur, & morbus totus denuo creuit. Nam circa duodecimam, & quatuordecimam, rursus accepit febris intentionem. Circa quindecimam superuenit illi dolor circa lienem, & ile sinistrum, qui ad intestina eo loco sita haud dubie pertinebat, quandoquidem clystere molli sedatus est. Pendebat verò ex bile, vt & morbus totus. Nam ex admotione frigidorum opem sentiebat, potius quam calidio-
, rum. Et sequenti die (decima sexta scilicet) calores erant
, iam mitiores, & deiectiones syncerae bilis, & mens auda-
, tior, & spiritus moderatus. Nimirum quia deorsum excernebatur syncera bilis, fiebant calores mitiores, & mens audatior, & respiratio moderata. Nam syncera bilis per sublimes partes agitata, & in cerebrum & cor fumos mittens, consueuit inferre anxietates, pusillanimitates, & spiritus frequentiam, ob anxietatem. Hæc, bile deorsum repente, destiterunt, factaque est febris tactu moderatior, & recuperatus animus, & moderata respiratio. Verum cum morbus, ob temporis conditionem, non esset bonæ iudicationis, non adeo processit hæc bilis subductio, neque cum tanta conferentia & tolerantia, vt non etiam bona bilis pars rursum recurrerit in superna, & symptomata attulerit etiam prioribus magis horrenda. Nam aliquando eadem ipsa die, corripiebatur repentè respirandi difficultate, velut ab animi deliquio ingruente (nimirum cum respiratione reficiantur spiritus, qui deliquium incipiunt
, persentiscere, respirant crebro, & aceruatim) aut ve-
, lut qui per æstus iter fecerit, & in vmbram se conij-
, cit æstuans (multò enim tunc sudatur euidentius, quam in ipso sole, vaporum extenuatione, & euacuatione

insen-

insensili, remittente) in vmbram se conijcit æstuans. Decima septima integre iam lictus animo est. Nam vesperi desidens in sellam, cecidit sine sensu & motu: quod multũ tempus durauit. Interim neq; melicratũ deglutire poterat, etsi illi in os infunderetur. Habebat fibras in collo distentas, tẽdines scilicet venientes a ceruice in clauiculas. Quod quidem dicit factum ob siccitatem faucium, & ob id ipsum nõ potuisse deglutire. Mihi verò videtur id conuulsionis fuisse, atq; indicasse. illud deliquiũ fuisse pasionẽ aliquã apoplecticam, atq; deglutiendi difficultatem ortam esse ex eorum tendinum conuulsione. Impedit enim eorum tentio gulæ motum, ad deglutionem necessarium. Atqui eã cõuulsionem, quamuis post febris ardentis aliquot dies facta sit, nõ censeo fuisse ex siccitate (non enim arbitror esset tam breui soluta) nisi placet Hippocrat. redundantiã bilis, aut rigorem illum & duritiem, siccitatem appellare. Accedebat, ad difficilis deglutionis causas, imbecillitas omnium facultatũ, quæ aderat, non profecto tanta re ipsa, & in essentia, quanta ob pasionẽ cerebri, & cordis, à bile, esse apparebat. Atque id res ipsa indicauit. Nam cum vix iam tandẽ ad se ipsum redijsset, calores cœperunt mitiores fieri, & vigesima secunda cessauit morbus. Mirum si sine aliqua euacuatione. Ego sanè suspicor vigesima, vtpote quam indicat decima septima, quæ adeo insignem attulit mutationẽ, euacuationem aliquam cœpisse, vt sudorem, aut alui fluxionem, eamque durasse vsque in vigesimam secundam, qua cum morbo finiretur. Difficilis sanè fuit morbus, atque inter cætera illud habuit autumnalis, & maligni, quod per dies partes maximè mouetur, illud verò, constitutione legitimi, quòd cum illis moueretur, die etiam pari iudicatus est, & quòd cum duodecima cœperit crescere, iudicatus est vigesima secunda. Nam par dies, quæ in viginti duobus medium tenet, duodecima est. Hæc itaque modo hoc acta sunt. Sed rogabis, cur hæc febris non desijt post expurgationem, si tempestiue purgatus est? Huic dubitationi occurrit Hippocrates dicens, deiectiones exiguæ, sorbitionibus post purgationes vsus est. Quasi diceret, quia nõ est euacuatũ quantũ oportuit, & post purgationẽ deliquit in victu. Nã vt dicitur secũdo de ratione victus in acutis, cũ cessauerit purgatio, minus est sorbẽdũ quàm

quis

quis consuecuerit, postea paulatim est redeundum ad maiorem copiam. Hic verò non ita fecit, sed mox à purgatione copiosis sorbitionibus vsus est. Quod sanè erratum cõmittunt hodie vulgares omnes medici, mox ab ipsa purgatione, quin & in ipsa purgatione, augentes cibum, quasi id quod est detractum, citò sint exequaturi. Quod quam noxium sit, vel ex hac historia intelliges: nã quasi graue quoddam, & periculosum esset erratum, animaduertit Hippocrates sorbitionibus post purgationem vsum esse hominem.

3 *Pythodoro, eodem tempore febris continua. Octaua sudor fiebat, & rursus incalescebat: decima rursus sudor: duodecima sorbuit succum, & vsque ad quatuordecimam obscura erat, in temporibus vero erat. Sine siti tamen, & ipse sibi sanus esse videbatur. Sudores fiebant omni die. Quindecima verò iusculum pulli sorbens, vomuit bilem, & aluus deorsum turbata est, & febris exacerbata rursus desiit, & sudores fiebant multi, & corpus totum refrigeratum erat præter tempora. Pulsus non defecit. Videbatur modico tempore laborare, vt opinio esset, eum supercalescere. Vigesima quarta cum multos iam dies cibos gustasset, pranso magna erat febris, & ad vesperam delirium, accedente simul etiam somno. Detinebat itaque iam continua & vehemens. Nunc vnam, nunc duas noctes, sine somno transigebat. Reliquo autem tempore somnus nimius, vt difficile excitaretur, & in somno delirium. Et cum ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum. Siti carebat, & spiritus erat mediocris, qualis aliquando Polycrati. Lingua non decolor. Post septimam recidiuæ, succi offerebantur, post decimam quartam cibus. Primis septem diebus eructabat, & euomebat quandoque cum potu sub biliosum sine anxietate, vsque dum deorsum soluta est aluus. Sudores, ex quo recidiua est facta, defecerunt, nisi quis, vt signum quoddam circa frontem. Lingua à som-*

no

no, nisi collueretur, subbalbutiens præsiccitate, & ruptiones vlcusculorum in ipsa, & in labio inferno, & iuxta dẽtes. Alui egestiones exiguæ, circa decimam quintam, velut per recidiuam, frequentiores & viscosæ. Decoctum malicorij sedauit ipsas. Vrinæ velut diuturnæ. Sub vltimum tempus dolor pectoris deglutienti potum. Et manus in pectore. Cuminum & ouum absorbenti, sedatus est. Lingua quòd rarum proferebat. Quinquagesima à prima circa arcturum, sudores exigui circa lumbos & pectus: & corpus perfrigerabatur, præter tempora, exiguo admodum tempore. Quinquagesima prima remisit, & secundo non apprehendit.

Pithodorus fuit eiusdem tempestatis alius ægrotus, habuitque iuxta temporis conditionem febrem sudorificã, quæ a sudore potius exacerbabatur quam remitteret. Habuit verò recidiuam longiorem quàm plerique alij eiusdẽ tempestatis. Nã primus morbi impetus fuit vsque ad quindecimam, recidiua facta est vigesima quarta, durauit vsq; ad quinquagesimam primam, qua solutus integre morbus est. Habuit itaque febrem continuam eodem tẽpore, hoc est post Canem, ad ortum scilicet Arcturi, hoc est incipiẽte autumno: sudoresq; fiebant omni die, qui ad febris solutionem nihil conferebant, quòd scilicet non tam vi facultatis expultricis fierent, quàm vi febris, & multæ humiditatis redundantia, vt in malignis febribus solent. Vsque ad diem octauam, aut nihil habuit mentione dignũ, aut Hippocrates dicere omisit. Octaua sudor fiebat, maior scilicet quã prioribus diebus, & à sudore rursus incalescebat, hoc est augebatur denuo febris vsque ad decimam, qua rursus factus est sudor magnus, à quo non narrat an denuo creuerit febris, tamen vtcumque hoc actum sit, duodecima remissa iam erat febris, & ob id succum sorbuit: & iam inde vsque ad quatuordecimam obscura erat febris, solum vero sentiebatur in temporibus. Nimirum illic ob magnã venam & arteriã quæ præterit, sentiri solet febrilis calor, etiam vbi in alijs partibus non est conspicuus. Sine siti tamen

men erat, quod etiam, illi tépestati familiare fuisse, antea narrauit. Deniq; eo videbat remissionis peruenisse febris, vt ipse sibi sanus esse videretur. Sudores verò, vt dictũ est, fiebāt omni die, quod quidē plus aut minus factũ est, per totum primũ morbi impetũ, vsq; ad recidiuā inquā. Quindecima die exacerbata rursum febris est, & indicationem quandā fecit, ita vt iam inde iudicaretur esse in inclinatione, atq; ob id iam inde cibos homo gustaret. Nimirũ, vt in cōmentarijs in librũ de ratione victus in morbis acutis explicui, & ad præsentē historiam dicere necesse est, veteres medici longè parcius cibabant ægrotos quam hodie, sæpe quidē, vt arbitror, cũ maiori vtilitate, aliquando tamē fortasse cũ minori securitate: sed nunc alio properamus. Omnia quæ offerebantur, in tria diuidebant, potum, succũ seu sorbitionem, & cibos. Potum, vt aquam, vinum, aut mulsam: sorbitionem, vt ptisanam, mazam aut polentā, aut iuscula: cibos, vt oua, pisces, & carnes. Cibos in acutis non præbebant ante vniuersalem inclinationem: solo potu vtebantur in acutissimis, in acutis simpliciter sorbitionibus. Et hactenus quidem Hippocrat. illis consentiebat. Dissentiebat verò, quod illi procedente morbo adijcerent, Hipp. detraheret. Hic igitur quindecima, iusculũ pulli sorbens, vomuit bilem, simulq; aluus deorsum turbata est, & febris his fientibus exacerbata, rursus desijt cũ multis sudoribus, a quibus refrigeratum est corpus totũ, hoc est attemperatũ præter tempora, in quibus, vt dictũ antea est, reliquiæ quędam manebant febrilis caloris. Per hanc indicationē putatus est in inclinatione esse, & ob id cibis nutritus, quanquā pulsus non defecit, hoc est arteriarũ motus nō omnino sedatus est. Nomen pulsus rarò inuenitur apud Hippocra. & plerisque in locis significat motum arteriarum, non qualēcunque, sed conspicuũ. Itaque, pulsum esse, significat apud Hippocrat. esse insignem ac manifestũ, vt in febricitātibus, aut valde iratis aut cursu defatigatis, esse cōsueuit: pulsum deficere, est sedari, ac desinere esse talē. Igitur, quod dicit, pulsus non defecit perinde est ac si diceret, pulsus non omnino conquieuit. Videbatur (inquit) modico tēpore laborare, vt opinio esset eũ supercalescere, hoc est modico tēpore singulis diebus, fortasse à cibo, aut vesperi, cũ solent omnia ingrauescere, videbatur pulsus laborare, hoc est cũ

quadam

quadã contentione concitatius moueri, ita vt opinio esset ei tunc temporis febrem quandã accedere. Itaq; superfuit homo ab illa iudicatione, nõ omnino liber à febre, & quo tidie, modico tẽpore, videbatur exigua quædam febris accessio fieri, putabatur verò esse in morbi inclinatione. Neque mirũ. Videmus enim nõnunquam etiam in conualescẽtibus (non tamen perfectè iudicatis) huiusmodi quædam. Vigesima quarta, cũ multos iam dies cibos gustasset (scilicet à die quindecima) post prandium magna denuo febris rediјt, & ad vesperam delirium, accedente simul somno. Detinebat itaque iam continua & vehemens febris hominem, nunc cum peruigilio, nunc cum comate, quia nunc vnam, nunc duas noctes sine somno transigebat, reliquo autem tempore somnus nimius. In quibus accidentibus duo erant mala, alterum, quòd erant nimia & somnus & peruigilium, alterum quòd vtrunque intempestiue fieret, ac præter id quod natura & consuetudo poscebat: vigilabat enim noctu, & sopore tenebatur interdiu, ita vt difficile excitaretur, & in somno erat delirium. Sed quo pacto erat in somno delirium? Nam qui dormit nõ videtur posse delirare? An quia (vt inquit) cum ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum, hoc est expergiscebatur delirans? Aut fortasse etiam habebat insomnia delira. Siti carebat, & spiritus erat moderatus, qualem interdiu fuisse Polycrati nuper dicebatur. Lingua non erat decolor, hoc est à naturali colore non admodum aberat, ex quibus constabat spiritalia non valde laborare, sed multo magis mentis sedem. Cum videretur incidisse homo in recidiuã cibatus est denuo, vt à principio morbi acuti illo seculo cibabantur. Et septem primis diebus recidiuæ solus dabatur potus, post septimam recidiuæ hoc est trigesima prima, offerebantur succi: post quatuordecimam, hoc est à trigesima octaua, offerebatur cibus. Quẽ sanè ordinẽ procedendi in ciborũ adiectionẽ vituperat Hippocrates libello dicto, cum vsque dum morbus inclinet, faciendum contra sit, nunc verò narrat quod factum est. Vt constare hinc posit quæ in hoc opere Hippocrates facta esse narrat, non semper ab eo probari neque imitanda esse, nisi cum dicit adiutũ esse ægrotantẽ eius rei vsu. Sed redeamus ad historiam. Primis septẽ diebus recidiuæ, cum cibum iam insoli-

tum male ferret, eructabat crebro, euomebat quandoque cum potu subbiliosum sine anxietate (quod arbitror, facile vomeret) vsque dum deorsum soluta est aluus, quod intra primum septenariũ recidiuæ euenit. Sudores qui prius aderant, ex quo recidiua facta est, defecerunt, nisi quis sudor, velut signum quoddam fieret circa frontem. Lingua a somno, nisi collueretur, præ siccitate erat balbutiens, & eruptiones vlcusculorum in ipsa, & in labio inferno, & iuxta dentes, & alui egestiones exiguæ. Hæc vero putare oportet accidisse in secundo septenario recidiuæ. Nam in primo, vt dictum est, siti carebat, & lingua non erat decolor, & aluus est soluta deorsum. In secundo itaque septenario crescente vstione, facta est affectio siccior. Initio tertij septenarij, scilicet circa decimam quintã recidiuæ, quæ erat iam morbi totius trigesima octaua, factæ sunt deiectiones frequentiores & viscosæ, velut per recidiuam, deiectionum scilicet, hoc est quasi facta fluxus alui recidiua. Suspicor autem hunc fluxum qui repetijt, fuisse dysenteriæ initium, fuisseq; ob irritationẽ crebras deiectiones, viscosas verò ob intestinorum pinguis partis decisionem. Si enim excretione succi crassi fierent, non curassent medici cohibere, neque decocto malicorij essent vsi, siue in potu siue in clysteri. Vtrouis enim licebat vti in hac dysenteria, cum iam putaretur corpus vacuatum esse non parum. Vrinas dicit fuisse tunc velut diuturnas, hoc est quales esse solent multo tempore detentæ, crassas scilicet & perturbatas, ac fortasse etiam fœtidas, corpore illac expurgãdo. Exacto tertio septenario, cumque iam esset morbus quadraginta quatuor dierum, sub vltimum tempus, hoc est vltimo septenario, superuenit dolor pectoris, qui sentiebatur inter potandum. Quem dolorem verisimile erat ex flatu proficisci, quia potu exacerbabatur. Præstat enim potus quam maximè materiam flatui. Sed & curatio huic cõiecturæ attestabatur. Nam manus apposita conferebat, vt fomentum scilicet calidum & familiare: & curatus est accepto cumino ex ouo. Lingua, inquit, quod rarum proferebat, hoc est, expedita erat iam, & proferre poterat quiduis, cõsumpto pene iam humore. Quinquagesima à prima quę erat vigesima septima à recidiua, sudores exigui circa lumbos & pectus facti sunt, quas ambas partes pati significaue-

rant

rant antea vrina & dolor, & accidit eadē die breuequoddam frigus per quod totum corpus, præter tempora, refrigerabatur. Producta verò est hæc indicatio vsque ad diem sequentem, qua cessauit febris, neque iterum redijt. Dixit quinquagesima a prima circa Arcturum, nihil aliud innuēs quam quod dictum erat, incepisse hunc morbum in Arcturi ortu. Hic morbus difficilioris fuit iuditij, quam Polycrati, & Cleonactis, atque diuturnior, quia ex pluri succo cætera tamen valde similis.

4 *Eratolai filius circa autumnale æquinoctium dysentericus fiebat, & febris tenebat. Egestiones erant biliosæ, tenues, multæ, mediocriter subcruentæ: dolor autē ventris vehemens, cum bibisset serum, & cum bibißet lac, in lacte ignito moderatiores fiebant dolores, & deiectiones subcruentæ: biliosæ autem comitabantur, & exsurgebat crebro, & cum minori labore. Febricula vero videbatur, & ægroto, & multis, omnino nunquam adesse, post primos sex dies, adeo erat obscura. Secundum tempora autē pulsus erat, & lingua ob siccitatem subbalbuciens, & siticulosus mediocriter, & sine somno. Sorbitionibus autem iā vtebatur, & vinis. Quum iam ad decimam quartā diem peruenisset, tubercula circa aurem oborta sunt, tum alteram, tum vtramque dura & cruda. Omnia euanuerunt, dolorosa vero mediocriter. Cum autem non deficerēt egestiones, & semper essent biliosæ, absorbenti in farina herbam, moderatiores facti sunt, & dolores, & biliosæ egestiones. Humidæ autem multæ sæpe, & vehementer cibum aborrebat, & magna vi accipiebat. Calor verò, et lingua, sitis, sequebantur qualia dicta sunt, & sudores nulli. Obliuio verò quædam huiusmodi. Cum interrogaßet quod paulo ante audierat, & intermittens rursum interrogabat, & rursum repetebat, vt qui nunquam interrogasset, atque cū sederet obliuiscebatur, nisi quis ipsum admoneret. Et ipse sibi ipsi erat conscius passionis, neque ignorabat. Spiritus*

qualis

qualis sano. Vltra trigesimam verò vsque ad quadragesimam, dolor ventris multum crescebat, & supinus decūbebat, & neque tantillum sese conuertere poterat, & quia dolor erat vehemens, alijs qui cibum indulgenter exhiberent, indigebat. Alui egestio multa, decissa, tenuis, & colores vini, quæcunque tandem ingesisset, & aliquando subcruentæ. Et corporis (tonus) tabescentia extrema, & impotentia, neque surgere, vel alio quidem subleuante, poterat. In medio autem vmbilici, & ossis pectoris, circa hanc regionem apposita manu, talis erat palpitatio, qualis neque a cursu, neque, à pauore circa cor generari posset. Bibenti, lactis asinini excocti, quasi nouem Atticas cotylas, duobus diebus biliosa purgatio vehemens oborta est, & dolores cessauerunt, & ciborum accessit appetentia. Posthæc bubuli lactis crudi quatuor cotylas Atticas bibit, singulis diebus duos cyathos, primum aquæ sextam partem miscens, & vini nigri & austeri parum, semel autem in die cibum capiebat ad vesperam. Panis subcineritij velut chœnicis dimidium, & pisciculum saxatilem simplicem, aut carunculam capræ, aut ouis. Potus autem lactis, post dies decem vsq; ad quadraginta, sine aqua, cum vini nigri modica parte. Sudor verò exiguus fiebat post quinquagesimam à prima, post balneum, ad noctem. Exiguo vero potu vtebatur, & post cibum potu austeriore, quòd eius cupiditate caperetur.

Non narrat qui fuerit huius morbi exitus, an liberatus iā tādē, post tā longā ægrotationē, homo sit, an tabuerit prorsus. Ego certè oēs fere ita affectos, vidi, postremo perire tabidos: euenit tamē nonnunquā in ætate florente, & hominē alioqui natura robustū, paulatim, velut reuiuiscere. Vnicus mihi nūc in mentē subit ita affectorū, quē liberari viderim. Sed quæ fuerit hæc affectio, quā adeo periculosam dicimus, enarremus. Imprimis dysenteria cū cōtinua febre laborauit. Vnde cōsentaneū erat, mox timere morbi malignitatem,

gnitatem, quòd scilicet febris inuaderet à principio cum euacuationibus. Scitũ enim est illud secũdi libri huius operis, decretoria ne statim appareát. Sed & qualitas exeũtiũ malignitatẽ indicabat, cũ essent deiectiones biliosæ, tenues multæ, & mediocriter subcruẽtæ. Fiebant enim multa bile tenui regurgitante per intestina, adeo acri, vt vlcerãdo, ac radendo, sanguine tingeretur, & vehementem moueret ventris dolorem. Veterrimi, vt nuper notauimus, continebant ægrotos primam septimanam cum solis potionibus, secunda sorbitiones præbentes, veniebant deinceps ad cibos: potiones vero tribuebant non easdẽ omnibus, sed cuiusq; morbo accõmodatas, vt & sorbitiones, & cibos. Huic datum est primò potandũ serum lactis, deinde lac ignitũ, hoc est in quo extincti essent igniti lapilli, aut orbiculi ferrei. Quod quidem iuxta dysenteriæ indicationem est factũ rectè. Nam vtendum primum extergentibus, & expurgationem faciliorem reddentibus, quale certè serum est, deinde temperantibus succorum mordacitatem, & oblinentibus vlcera, & nonnihil adstringentibus, quale est lac ita paratum. Nam lapillorum ignitorum immersione absumitur serum, & deponitur facultas expurgandi, & comparatur adstrictio quædam: ipsum vero per se lac, est temperans, & pingue, præcipuè vero crassius igne factum. Ita merito factum est, vt huius potu dolores mitescerent, & deiectiones essent minus cruentæ: quoniam vero materia supererat adhuc multa, biliosæ deiectiones procedebant, & exsurgebat crebro, etsi cum minori labore: vt diceres, iam curatam esse lactis qualitate dysenteriam, superesse verò, ob bilis redundantiam, diarrhœam. Febris post primã septimanam adeo est remissa, sedata scilicet iam in intestinorum vlceratione, affectione phlegmonosa, quæ talia vlcuscula sæpe comitatur, vt ipsi ægroto, & multis eorum qui aderãt, nulla prorsus esse videretur. Cùm verò nondum maneret purũ corpus, & intestina adeo acrem & exustam fluxionem pati cessarent, factus est exustæ bilis in superiora recursus, & ob id cœperunt superiores biliosiores esse, quod indicabat pulsus circa tempora (dictum iam sæpe est vocari ab Hippoc. pulsum: insignem & conspicuum arteriarum motum) & lingua ob siccitatẽ subalbutiens (nimirũ vt nimia linguæ humiditas facit balbutiem, ob molliciem & infir-

mitatem, ita ſiccitas ob immobilitatem) & quòd ſiticuloſus erat, quamquam id non nimis, quia febris erat exigua, ſatis verò, ob ſiccitatem, cui etiam atteſtabatur peruigiliũ. Erat enim etiam ſine ſomno. Ita tranſegit totam ſecũdam ſeptimanam, deinde ſecundum conſuetudinem, vtebatur ſorbitionibus, & vinis. Sorbitionibus quidem, quia erat elapſa ſeptimana prima: vinis verò quia febricula, vt dixi, erat exigua (nam alioqui vinum in potionibus ponebant, non in ſorbitionibus) cum iam ad decimam quartam perueniſſet, oborta ſunt tubercula circa aurem vtramque, dura & cruda, doloroſa verò mediocriter: itaque erat phlegmones ſcirrhoſi, cerebro deponente excrementa in partes adenoſas facti. Nihil tamen attulerunt vtilitatis, quia euanuerunt, hoc eſt diſparuerunt, repente, neque reſoluti paulatim, neque ſuppurati, quod periculoſiſſimum eſſe teſtatur Hippocr. ſæpe, atque fortaſſe tuberculorum retroceſſu factus eſſet internus aliquis phlegmon, niſi deiectiones biliosæ perſeueraſſent. Verum hæ nunquã ceſſabant, & ſemper erant bilioſæ. Cumque vellet iam diarrhœæ occurrere, ſorbuit (inquit) in farina herb m. Non dicit quã herbam, licet vero intelligere aliquam earum, quæ ad cohibendam aluum ſunt accommodatæ, vt plantaginem, aut anchuſam, aut pentaphillon. Parata ergo illi eſt ſorbitio ex farina triticea, & tali quapiam herba coctis, & moderatiores facti ſunt dolores, & egeſtiones bilioſæ eſſe deſtiterunt, & factę ſunt multæ & crebræ humidæ, hoc eſt aquoſæ. Atqui neque hoc quicquam contulit, cum ne tunc quidem expurgatum eſſet ſatis corpus, vt liceret cohibere bilioſas deiectiones. Suppreſſa iterum eſt bilis, & rurſum recurrit ſurſum, in hypochondria & caput. Quod indicarunt, faſtidium, ingens adeo, vt cibum vehementer abhorreret, nec ſine magna vi acciperet, & calor, & ſitis aucta ſunt. Sudores vero nulli fiebant, natura ſcilicet nihil notatu dignum per corporis habitum expellente. Accidit etiam tunc obliuio quædam illi (quæ haud dubie ex mentis alienatione erat, potius quàm ex memoriæ ipſius per ſe læſione) ſimilis illi obliuioni, quæ fieri ſolet in phreniticis, aut ijs quibus iam iam inſania imminet. Nam cum interrogaſſet quod paulò ante audierat, rurſum interrogabat, & rurſum repetebat, vt qui nunquam interrogaſſet, atque cum alicubi ſederet, obliuiſcebatur

batur

batur inde surgere, nisi quis ipsum admoneret. Atqui erat
ipse sibi conscius huius passionis, neque ignorabat. Hæc
certè melancholica erant, significabantque mentem, nigra
euaporatione in caput delata ex bile vsta, lædi. Nunquam
autem hæsit multum talis bilis circa spiritales partes, & ob
id respiratio erat qualis sano. Hæsit verò plurima circa hy-
pochondria, quæ à trigesima vsque ad quadragesimā diem
tantum dolorem ventris excitauit, vt nisi supinus decūbe-
re non posset, neque tantillum se posset conuertere, neq; ci
bum quidem prę doloris vehemētia sua manu caperet, sed
opus esset, vt alius ei indulgēter tribueret. Adeo erat dolo-
re fract⁹. Alui egestio erat multa, decissa, hoc est diuersa &
malè coherens, tenuis & coloris vini, quæcunque tandem
ingesissent: hoc est colores apparebant in deiectione, po-
tuum & eduliorum, quæcunque essent ingesta Quod inco-
ctionem significabat, & debilitatem maximam facultatis
ventriculi, quæ quidem in ita affectis fieri consueuit, vt &
acida cruditas naturali calore debilitato per caloris ignei
exuperantiam: aliquando etiam erant colores subcruenti:
similem etiam (arbitror) iam patiente hepate debilitatem.
Nam per talē, vt ex prima concoctione exeunt tenuia refe
rentia coloribus ipsos cibos, ita ex secunda subcruēta quæ
dam, similia carnium loturæ. Inter vmbilicum verò & os
pectoris, apposita manu, talis sentiebatur palpitatio, qualis
neque à cursu, neque à pauore circa cor generari posset.
Constat hic palpitationem vocari, non eam solū quæ a Ga-
leno exactius distinguēte nomina, ita vocatur, sed omnem
subiectarum manui partium motitationem. Nam is cordis
motus qui à cursu fit, non est palpitatio, sed pulsus, neque
qui à pauore, sed tremor. Atque is etiā motus, qui in præ-
sentis historiæ ægroto sentiebatur, erat pulsus. Fit verò mul
tis ægrotantibus, eo in loco pulsus quidā insignis, eius arte
riæ, quæ per spinam descēdit, ob affectum phlegmonosum
eius loci, qui quidē aliquando fit in acutis morbis, & vt di-
citur in prognostico, significat periculū & furorē, aliquan
do etiam manet post acutos morbos, bile vsta collecta in
hypochondrium, fitque affectio eo loco cancrosa, ex qua
perpauci euadunt, pleriq; tabescunt. Velut hic, cuius corpo
ris tonus tabescētia extrema, & impotentia, hoc est, totus
corporis habitus talis erat, qualis in tabidis, & extrema

macies,& debilitas tanta, vt neq; alio quidem subleuante
surgere posset. Hac occasione purgatus est copioso haustu
lactis asinini excocti. Accepit verò duobus diebus quasi
nouē Atticas cotylas, quæ capiūt vncias 81. Erat veteribus
familiaris vsus huius lactis ad purgandā bilē, vt constat fa-
cilè, legēti librum secundū de ratione victus in acutis: quē
vsum ego non sine magna vtilitate sum aliquando imitatus
cogens ægrotos accipere huius seri, aut huius lactis, quod
etiā est valde serosum, plusquam duos sextarios. Lac coqui
debet, vbi nō potest esse recens mulctū, & per se calens, ne
, acescat: serū datur melius frigidū: huic certè biliosa purga
, tio vehemens oborta est, & dolores ventris cessauerunt, &
recedente bile accessit ciborū appetentia. Postea accepit
dies duodecim summo manè, lac bubulum quod facultate
expurgandi longè inferius est asinino, pingue tamen est, &
nutrit multo plus, quapropter tabescēti ex dysenteria, post
expurgationē erat accōmodatissimū Tabes enim post cor-
poris expurgationē, petit nutritionē: dysenteria post exter-
sionē petit inunctionē, ex aliquo pingui. Accipiebat vero
quotidie cyathos duos, hoc est vncias 3. Itaq; accepit his
omnibus diebus, fere cotylas quatuor Atticas. Addebatur
vero huic potioni matutinæ, aquæ pars sexta, & vini nigri
austeri parū. Itaq; potio accipiebat lactis bubuli vncias 3.
aquæ vnciā semisse vini austeri nigri parū. Fiebatq; ita po-
tio pinguis, nutriēs, & nōnihil adstringēs, antea etiā per to-
tū ferè morbū (nā à decima die vsq; ad quadragesimā) ac-
cipiebat summo mane potionē dictæ similē, præterquā qđ
non accipiebat aquā, sed solū lac (nō explicat quale, fuerit
vero asinū, aut equinū quod illi est proximū, fortasse etiam
caprinū, nā & hoc probatur) & vini nigri partē modicam,
vt fortasse sextā. Hæc quoq; potio ex lacte & vino cōmi-
stis familiaris erat antiquis, vt ex alijs etiā huius operis lo-
cis cōstat: hoc autē tēpore nullus est eius vsus, quod timeāt
medici, ne facilè acescat. Sed victus quoq; quo vtebatur, sa
piebat plurimū veterrimā illā medicinam. Nam accipiebat
cibū semel in die ad vesperā, cōtra ac nunc fit, nisi in raris
quibusdā morbis. Verū hoc nō est mirū, eadē enim ratione
veteres dabāt cibos vesperi, & nunc dātur in meridie, vtrū-
que enim fit iuxta temporis conditionem, & hominū mo-
, res. Accipiebat vero panis subcineritij velut chœnicem
dimidium.

dimidium. Et pisciculum saxatilem simplicem, aut carunculam capræ, aut ouis. Panis subcineritius, autore Galeno cap. 2. primi de alimẽtorũ facultate, omniũ est deterrimus, quia præterquã quod inæqualiter coquitur, malam qualitatem à cineribus accipit. Fortasse vocat hic subcineritium ad ignẽ tostum, postea quã sit in furno coctus. Talis enim per diarrhœas non inutiliter datur. Sin autẽ vocat subcinetitium, eum qui proprie talis est, ruditati illius seculi imputandum est, quo male paratis & pane & obsonijs in cõmune homines vtebantur, non tamen hoc, & alia huiusmodi, imitãda nunc sunt. Fruendũ enim potius cultiori victu, quem tempus attulit, & hominum ingenia, chænicis dimidium est, paulò plus quam libra, nunc vulgaris, & mercatoria. Nam duo sextarij constituunt chænicem, sextarius verò capit vncias duo de viginti Pisciculum saxatilem Galenus commendat. l b 7. meth. pro arescentibus, simplicem intelligo vocari, simpliciter paratum, sine muria aut garo, quasi non salitum dicas, neque aliter conditũ. Carnem caprinam & ouillam, vituperat Gal. etiã 3. lib. de alimẽt fac. c. 2. quasi mali succi, & alteram excrementosam, alterã acrem. Quare neque hoc imitandũ est, nisi forte, Carũculam dixit, vt tenellam ætatem animalium significaret, deditque carnẽ capellæ, & agninam Has enim, in tam longo morbo, & arescente homine, non erat nimis licentiosum, concedere. Itaque hoc victu peruentum ad quinquagesimam diem est. Postea cùm balneis vteretur, quotidie corripiebatur ad noctem, post balneũ, sudore modico. Non vtebatur autem multo potu, neq; crebro, sed solũ post cibum, & tũc austeriore, quod eo delectaretur. Non narrat quẽ exitũ habuerit morbus. Fortasse, quandoquidẽ non dicit esse mortuũ, liberatus est paulatim. Ego vero quod certo affirmem non habeo. Sudor enim ille, fieri solet ad noctẽ, non solum ijs quibus corpora excrementosa paulatim purgãtur, sed etiã tabidis. Abhorrere verò à potu, & austeriore delectari, eorum est quibus bilis redundat, & effusa per totum est, aqua enim illis & omnis moderatus potus insuauis fit, solus verò austerus gratus, quod austeritas bilis amaritudini occurrit. Itaq; erat adhuc corpus excrementosum, gracile, & debile nescio quid de eo actũ sit. Certe nõ euasit breui: sed si quã maxime erat natura robustus, vix lõgo tpe fuerit liberatus.

5 *CTesicrati autē quod in farina magis contulit, quàm caprinum serum, cum dolor esset circa totum ventrem, & labores & surrectio multa, & subcruenta, & tumor pedum ferè iam dies viginti esset. Contulerunt eadem Adriano. Puero autem Canei lac asininum coctum.*

Hi quoque laborauerunt dysenteria, & eisdem remedijs vsi sunt, puta lacte asinino, & sero caprino, & sorbitione ex herba & farina. Quorum facultates in historia filij Eratolai dictæ sunt. Fuit autem diligentiæ Hippocratis notare, quiuis eorum, qui simili morbo ea tempestate correpti sunt, quo maxime auxilio leuaretur. Ctesicrati quod in farina dicit contulisse, magis quam caprinum serū. Hæc phrasis, quod in farina, significare solet nihil aliud, quam farinam ipsam. Hic fortasse refert id quod nuper est dictum, significatque herbam in farina, coctam. Dicit verò habuisse hunc dolorem, & labores per totum ventrem, & multam surrectionem & subcruentam, quod est habuisse dolorem intestinorum ob eorum affectionē, labores verò ex crebra surrectione ad deiectionem, eam verò fuisse subcruentam, cum tumore pedum, qui viginti iam dies hominem teneret. Quæ notæ euidenter significabant dysenteriā, cum debilitate concoctricis in hepate: vnde hydropis periculum ob refrigerationem impendebat. Hoc casu merito serum esset inutile, vtpote refrigerans, & aqua magis replens. iuuaret vero herba aliqua corroborans in pulticula, vt alterum firmaret hepar, alterum muniret intestina. Eadem inquit contulisse Adriano, quòd, vt arbitror, eodē modo laboraret. Puer vero Cænei iuuatus est asinino lacte, quòd, arbitror, sine hepatis debilitate esset biliosior.

6 *CYrdis filio circa solstitium hyemale rigor & febris, & auris dextræ dolor. Huiusmodi autem dolor statim a paruo puero illum comitabatur, rheumatosus, & fistulosus, & grauis odoris, cum autem ita se haberet, plerunque erat sine dolore: tunc autem dolor erat vehemens, & cephalalgia, secunda aut tertia die bilis vomitus: desi-*

denti

denti factum est subbiliosum lætum, velut ex ouo subpallidum. Quarta & quinta die ad noctem aliquantulũ delirabat & dolor capitis & auris grauis, & febris. Sexta suppurgatio à mercuriali, & calor & dolor cessasse videbatur. Septima velut sanus. In temporibus autem pulsus non defecit, sudor non est obortus. Octaua succum sorbuit, ad vesperam autem betæ, & nocte somnus. Et admodum sine dolore. Et nona lætus erat ad solis occasum. Ad noctem verò capitis & auris dolor grauis. Euenit autem & hac occasione pus fluere ex aure, cùm maximè doleret statim à principio. Totam autem noctem nonam, & diem sequentem, & maximam noctis partem, non agnouit quemque, suspirare vero perseuerabat, die vero ad seipsum rediјt, & dolores cessauerunt, & calor factus est moderatior. Cùm sorbuisset autem mercurialem vndecima, deorsum fluxere pituitosa, muccosa, maleolentia. Duodecima & terdecima mediocriter, quatuordecima à summo mane incipiens vsque ad meridiem toto corpore sudabat cum somno & multo sopore, vt ægre excitaretur: vespere autẽ experrectus est, & corpus moderatè perfrigeratum est, in temporibus autem pulsus perseuerabat. Decimaquinta, & decimasexta succis vtebatur. Decimaseptima autem venit rursus dolor ad noctem eorundem, & delirium, & pus fluebat decimaoctaua, & decimanona, & vigesima, maniacæ. Vociferabatur attollere sese tentans. Non potens autem caput sustentare, manus protendens, semper aliquid frustra venabatur. Vigesima prima sudor circa dextrum latus, & pectus, & caput. Vigesima secunda sudor circa faciem plurimus erat. Voce autem hoc tempore, siquidem plurimum conaretur, loquebatur quæ volebat perfecte, si vero repente, semi perfecta, & ore resoluto, & genæ, & labia, semper mouebantur, quasi vellet loqui, & oculorũ creber motus ac intuitus, & color in oculo

dextro, vt dictum est, subcruentus, & superna palpebra intumuit, & in maxillæ fine rubor, & venæ omnes faciei manifestæ, adeoque compactæ, & oculis non ampliùs nictabat; sed attente intuens, & distrahens palpebras in supernam palpebram, vt fieri solet cùm quid in oculum incidit. Et cùm biberet, descendentis in ventrem & pectus sonitus, qualis & Chartadi. Spiritus autem mediocriter moderatus semper. Lingua qualis est peripneumonicis, semicandida semipallida ab initio, & semper dolor capitis. Ceruix semper immobilis, vt cum capite circumferre cogeretur, & spina quæ ex ceruice, recta & inflexibilis, & decubitus quales dicti sunt, & non semper supinus. Pus autem iam serosum album, operosum erat spongijs extergere. Odor valde excellens postremo iam tempore, pedum tactus non valde sentiebatur.

Hic haud dubie mortuus est, tametsi id dicere Hipp. omisit, nisi fortè id insinuauit, dicens postremo iam tempore, postremo scilicet vitæ tempore. Hic puer statim à paruulo laborauerat auris dextræ humiditate, quem morbum Hipp. apho. 24. sect. 3. dicit esse pueris recens natis familiarem. Habebat vero dolorem dextræ auris rheumatosum, ac fistulosum, & grauis odoris, hoc est patiebatur, cum dolore, & fistula, diuturnitate iam facta, puris fœtidi effluxum. Verum etsi semper haberet, non semper dolebat, sed plerunque effundebat sine dolore pus. Quodam autem anno circa solstitium hyemale, concitata illi in aurem (vt scilicet fieri solet in partes, quæ sunt alioqui debiles) noua fluxione, atque adeo in totum caput, præcipuè secundum id latus, obortus illi est in auditorio poro, & proximis partibus, phlegmonosus affectus, qui tametsi adhibitis idoneis auxilijs aliquoties mitigaretur, tolli verò omnino nó potuit, quin postremo, communicato malo ipsi cerebro, quod est mentis sedes, & neruorum principium, cum delirio & conuulsione moreretur. Principio rigor eum apprehendit, quòd, arbitror, partes sentientes humor acer tangeret, mox firmato humore, & inflãmatione oborta, successit

febris

febris & dolor vehemens, & patiente simul toto capite, cephalalgia. Secunda aut tertia die (non alia causa vtitur ea particula disiungendi, quam quod nõ satis recordaretur) accidit vomitus biliosus. Hoc quoq; symptoma fieri crebro solet per cephalalgiã, & hemicraneã, vt & per capitis vulnera, ob eam cõpassionem quæ inter caput & os vẽtriculi intercedit. Hoc ipso tempore cũ desideret deijciebat ex aluo subbiliosum lẽtum velut ex ouo subpallidum. Ne putes hac periphrasi descriptionem bilis vitellinæ contine ri (vt fortasse quispiam censeret sequutus sententiam Auicenæ qui eã bilem mistione bilis & pituitæ fieri putat) sed deiectionis cuiusdã pituitæ & bilis mistione factæ, similis, non vitello oui, sed albumini bile tincto. Lẽtũ enim in ouo non vitellus sed albumẽ est. Dicit ergo esse quod egerebatur subbiliosũ lentũ, quasi albumen oui quis tingẽs subpallidũ reddat. Itaq; ab exeũtibus supreme & inferne bilis & pituitæ redũdantia significabat in toto corpore. Quarta & quinta die ad noctẽ delirabat aliquãtulũ, & dolor capitis & auris grauis, & febris, insignis scilicet. Quod morbus hic noctu ingrauesceret, consonum est rationi, Dictũ iam enim est non semel antea in hoc ipso opere morbis capitis & oculorũ (est autem eadem ratio & aurium) id esse familiare. Crescebat vero hactenus malũ, & cũ eius impetus in septimam vsq; diẽ timeretur, iuxta id quod in prognostico dicitur, natu minores septima aut citius ab hoc morbo intereunt, ob morbi vrgentiã volentibus medicis periculũ anteuertere, & deorsum reuellere materiã, sexta die mercuriali purgatus est per inferiora: & res optimè cessit. Nã peracta purgatione calor & dolor cessasse videbat, & septima erat velut sanus. Hoc exẽplo sese tuebũtur, satis scio vulgares medici qui omnes ægrotos qui continuis febribus tenent die sexta pharmaco purgãt, vt magna noxij humoris pars detrahatur antequam prælium quod dies septima solet afferre, superueniat. Verum id non est faciendum incaute, neque temere. Interest enim quæ sit morbi constitutio. Nam ne acutis quidem omnibus est septima iudicatoria, sed alijs vndecima, alijs quatuordecima, alijs etiam vigesima septima. Interest, turgeat materia an non, vrgeat multitudo, sit aliqua concoctio, cessauerint principij fluxiones, an secus: his omnibus perspectis, iuxta

commu-

communes præceptiones expurgandum erit, aut secus, non sexta die solũ, sed & quinta, & quarta, & tertia, aut etiã prima, si res ferat, quod in commentarijs quarti de ratione victus explicuimus. Huic non malè videtur, neq; præter artẽ, datũ medicamẽtũ, quia nõdũ sentiebatur cessasse fluxio, & reuulsoria expurgatio non est quòd expectet concoctionẽ. Posset non deterius dari die tertia, cũ lenta, & biliosa deijci cœperunt, fuissetq; fortasse deuitata molestia quartæ, & quintæ: nisi id prohibuit vomitus biliosus. qui eadẽ accidit occasione. Quæ vero antea nõ potuit, recte est acta die sexta, expurgatio: à qua cũ quã maximè sanus esse videretur, restitit tamẽ quiddã (ita vt fieri, in ijs quibus est futura recidiua, Hippocr. ipse antea dixit) quod nõdum esse hominẽ liberũ à morbo, sed rursus deterius habitũ, indicabat: pulsus scilicet in temporibus, qui, affectus phlegmonosi, nondum soluti itegrè, erat symptoma: cui accesit, nõ esse obortũ sudorẽ, neq; vero vllam aliam decretoriã euacuationẽ, qua id quod in capite fuerat firmatum, solutum iam esse putaretur. Vbi animaduerte Hippocrat. etiam post euacuationes arte factas, quæ videantur plurimum contulisse, desiderare spontaneas & decretorias, easq; non succedere, suspectæ salutis censere esse signum. Atqui cum medicus, siue is fuerit Hippocr. siue alius quispiam (plurima enim, vt in superioribus historijs vidimus, narrat in hoc opere Hippocrat. quæ ab alijs gesta sunt) videret nondum esse solutum morbum, in victu ægrotantium hominem continuit, deditque octaua sorbendum succum (fortasse ptissanæ) ad vesperam autem dedit succumbetæ, quem constat esse medicamentosum, & aluum subducere. Quoniam, arbitror, viderat mercuriali esse hominem adiutum, velut quia, viam mõstrabat fortuna, sequi. Quod consilium ego in curationibus magnopere probo, modo nihil agatur nimis. Non narrat an hac die aluus sit soluta, tamen vtcunque euenerit, homo habuit melius. Nam ea nocte somnus & fuit admodũ sine dolore, & nona ad solis occasum lętus erat, & sine omni quærela confabulabatur. Atque cum omnes (ita vt fit) essent domi læti, & inciperent morbi curam deponere, ea-
, dem nocte redijt capitis & auris dolor grauis, simulq; cum
, maximè doleret, statim à principio, hoc est, antequam dolo
, res vlla ex parte mitescerent, pus fluxit ex aure, & totam

cam

eam noctem, quæ nona erat morbi, & diem sequentem, & maximam noctis, sequentis diei, partem, non agnouit quenquam, & perseuerabat suspirare: quod delirij erat. Nam suspirare est spiritu magno & raro vti, quod, vt in prognostico dicitur, delirium indicat. Sed miraberis, qui fieri potuerit, vt in ipso doloris impetu pus efflueret, vr̄.n. vt ī aphorismo dicitur, tunc maximè generari cū dolores ac febres fiunt, exire vero cum iam est confectum. Certè coniectandum est, hoc pus, per dolores quartæ, & quintæ diei, esse genitum, erupisse vero per dolores nona, & decima, in interuallo quo confectum pus erat, neq; adhuc rumpebatur abscessus, mitius habuisse omnia. Non tantum autem per hos secundos dolores, prius geniti puris accidit eruptio, sed cū corpus adhuc esset impurum, noua fluxio est concitata, & noua puris generatio: itaque alius motus priori omnino similis, præter quam quod interuallum vsque ad dolorum recrudescentiam (vt Hippocratico modo loquar) habuit longius. Nam à fine decimæ diei vsque ad decimam septimam, qua febres, dolores, deliria, & puris eruptio redierunt, melius habuit. Itaque inter primos & secundos dolores, vnicus fuit quaternarius, inter secundos & tertios duo quaternarij. Causam autem fuisse existimo iudicationem quandam imperfectam quæ die quatuordecima intercucurrit. Sed quid duob. his quaternarijs actum sit, exponamus. Cum dolores, & deliria, bonā partem noctis decimæ diei perseuerassent, sequenti diei initio ad se ipsum redijt, & dolores cessauerunt, & calor febrilis factus est moderatus. Medicus vero eadem die, eodem prorsus consilio quo antea fecerat, dedit mercurialis succum sorbendum, & successit tunc quoque bene. Nam fluxere deorsum pituitosa, mucosa, maleolentia. Duodecima & terdecima habuit mediocriter. Quatuordecima à summo mane incipiens, vsque ad meridiem, toto corpore sudabat, cum multo sopore, vt ægrè excitaretur. Vespere autem experrectus est, & corpus moderatè refrigeratū, vt videretur scilicet extincta febris. Mirum nisi hæc iudicatio adeo placuit medicis, qui aderāt, vt putarent iam inde ægrotum futurum sine periculo. Nam erat sudor calidus (dixisset enim Hippocrates haud dubiè, si esset frigidus) per totum corpus, sine anxietatibus, (si quidem cum somno) & tactu quidem videbatur febrem

brem substulisse,& hæc omnia in die decretorio sunt acta. Restitit tamen nunc quoque idem imperfectæ solutionis, & futuræ recidiuæ signum quod prius puta pulsus in temporibus:quapropter decimaquinta, & decima sexta, non cibis,vt qui bene iam haberet,sed succis vsus,vt qui adhuc ægrotaret, decima septima ad noctē correptus rursum est dolore earundem partium,& delirauit denuo,ac pus efflu xit iterum,processitq; delirium ad maniam,& durauit vsque ad vigesimā primam,& vociferabatur attollere se tentans:non poterat tamen miser caput sustentare: protendebat manus,& semper frustra venabatur, quod qua ratione accidat phreniticis,in prognostici commentario, & multis alijs locis explicatum à me est. Vigesima prima accidit sudor circa dextrum latus,& pectus,& caput: hoc est circa dextrum latus,pectoris,& capitis.Qui sudor non decretorius(fuisset enim æqualis)sed symptoma multitudinis & debilitatis,iuxta id quod in aphorismo dicitur, Vbi sudor ibi morbus.Laborauit enim toto hoc morbo dextrum latus præcipuè.Iam hinc abire cœperunt signa omnia in deteriora manifestè Nā sudor secunda die accidit secundum solam faciē, quæ deterioris sudoris est species,& cępit cō uulsiuos habere motus in partibus faciei,qui processerunt vsq; ad tetanū,& puris conditio mutata est,abijtq; in serosum,vsquedum postremo, extremis partibus amitti cępit sensus,& homo mortuus est.Vt iam hinc constet, quā verè dixerit Hippocrat.in prognostico, & in huius operis libri sexti, sectione quinta,aurem esse locum fallacē: fallaces.n. vt in commentario sectionis sextæ libri eius dixi, morbi sunt,qui cum videantur esse sedati,aut etiam soluti,redeūt Cuius præsens historia præstat accommodatissimum exēplum.Sed redeamus ad pensum.Est notatu dignum, quod siquid(inquit)voce conaretur plurimum, loquebatur quæ volebat perfectè,si vero repente,atq; vt aliud agens,& sine magno conatu loqui inciperet, loquebatur semiperfecta,hoc est non perfecte proferebat,sed velutore resoluto Hoc accidens vidimus in quibusdam per abolitam memoriam,alijs etiam per irrationalem obliuionem,quale habebat Eratolai filius,cuius historia nuper narrata est. Nam quibus abolita est memoria, accidit aliquando, vt vel in media prolatione verborum obliuiscātur,atq; ita semipro

lata

lata dimittant, cum vero quis ipsis dictat, & simul proferre iubet, perfectè proferunt, vtpote nullo vitio consistente in sermonis instrumentis: melancholici etiam aliquãdo per mentis alienationem balbutiunt, & quædam imperfectè prolata effutiunt, tamen cũ aliquando conantur aliq̃d proferre, & aduertunt animum, nullum in prolatione vitium est, vt neque in eius instrumẽtis. Ab hoc homine mẽtis alienatio non aberat, verum aliorũ symptomatum concursio indicat, in aliam potius causã reijci debere, quã in dictorum vllum. Nam genæ & labia mouebantur semper tremulè, quasi semper aliquid loqui vellet, oculi quoque crebrò mouebantur, & in varios vertebantur intuitus: quæ non aliter quam incipiente resolutione, aut conuulsione partium, fieri poterãt. Fuisse vero cõuulsionis initium, exitus declarauit. Nã desijt hæc agitatio in immobilitatẽ oculorũ, vt non amplius nictarent, sed attentè intuerentur, & in tetanum: vt ceruicem cum capite circunferre cogeretur & spina quæ ex ceruice, hoc est spina ceruicis, recta & inflexilis, vt simul cũ capite & pectore moueretur. Consentaneum ergo est, dicta omnia in cõuulsionẽ reijcere. Nimirũ antequam conuulsio musculos apprehendat, mouẽtur cõuulsoriè, imprimis quidem, facultate vim magnam retinẽte, causa verò præter naturam, adhuc lædente exiguum: deinde paulatim præualente morbo, & succumbente facultate. Igitur imprimis conuelli musculis qui os claudunt, & qui buccas mouent, tantum incipientibus, loquebãt semiperfecta, & ore velut resoluto, quod scilicet cõuulsio aperientiũ, claudẽtibus repugnaret, & labia, & genæ, & oculi, conuulsiuo more mouebantur. Deinde, crescente conuulsione, infixi sunt oculi, & distorta palpebra superna sursum versus, velut consulto fieri solet, cum aliquid in oculum incidit. Postremò, secundũ caput, ceruicem, & totam spinã, superuenit tetanus. Factam esse conuulsionem multitudine sanguinis in caput irruente, indicabant, color subcruentus, & tumor palpebræ in oculo dextro, & genarum rubor, & venarũ in tota facie tumor: siquidẽ erant manifestæ & compactæ, hoc est tumentes, & solidæ, atq; obstructæ multo sanguine. Cõmemorata itaq; signa, erant conuulsoria: reliqua extinctionẽ facultatũ, quibus corpus regitur, & naturalis caloris sequebantur. In quibus est illud insigne,

quod

quod cum biberet, erat descendentis in ventrem & pectus sonitus (quod & Chartadi dicit accidisse, cuius historia paulo post narrabitur,) hoc signum vidi ego in multis moribundis, atque haud scio an viderim in vllo eorum, qui superuixerint, certe in vno tantum, eorum qui acute ægrotarent, & id accidens accutæ febri superuenisset. Causam vero esse censeo eius accidentis, quod corruptis iam facultatibus naturalibus, potus pondere, & propria fluxilitate feratur, velut in demortuum corpus, atque ob id sonitum edat. Accedit etiam sonitus edendi alia causa, quod moribunda corpora flatum iam admittunt intra naturales cauitates, qui ingressu humoris, qui non sugitur paulatim a naturalibus instrumentis, sed propria natura incidit, verberatus, edit sonitum. Has ob causas ego hoc signum in pessimis pono. Subscribitque meæ opinioni præsens narratio. Pus etiam redditum serosum, & graueolens, huius erat generis, naturalis caloris debilitatem indicans: ac multo magis illa pedum mortificatio, quæ in extremo iam tempore superuenit, per quam tactus non sentiebatur. Cum dicit spiritus mediocriter moderatus semper, ne intellige fuisse per totum morbum moderatum (nam vt dictum antea est nona nocte suspirabat) sed nunquam fuisse maximas spiritus immoderationes, vt orthopneam, aut sublimem spiritum, aut offendentem, aut talem altum. Linguam semicandidam semipallidam, qualis esse solet peripneumonicis fuisse a principio, secundum naturam redundantium humorum fiebat. Siquidem indicatum antea est, pituitam & bilem redundasse. Dolor capitis cur semper affuerit, nemo dubitet, cum locus præcipue affectus fuerit caput. De huius ægroti curatione illud vnum lubet nunc monere, purgationes reuulsorias bene ac tempestiue esse actas. missionem tamen sanguinis (si modo vt sermone, re etiam ipsa omissa est) perperam, neque sine pernitie hominis esse omissam. Fuisset huic prima & secunda die, quibus vehemens erat auris dolor, & cephalalgia, mittendus sanguis ex cephalica dextri lateris, quantum vires ferrent, & ea vẽtris suppurgatio ex mercuriali quæ die sexta facta est, fuisset facienda die tertia aut quarta, cum adhuc humores motu principij agitabantur, ferebanturque sua sponte in aluum, & exibant lenta velut ex ouo biliosa subpallida.

Fortasse enim, his tempestiue actis, inflammatio ante suppurationem esset resoluta, & ea quæ accidit septima die, fuisset firma morbi inclinatio: quod si tunc quoque exacerbatum esset denuo malum nocte diei nona, redeunte motu simili, eadem curatio esset rursus repetenda, mittendusque tunc denuo sanguis ex eodem loco, quāquam parcius, vtpote facultate minus iam constante. Quod si videretur peti à morbo copiosior missio sanguinis, quam à facultate posset ferri, affixendæ essent dorso & spatulis cucurbitæ cum scarificatione, & rursum (vt est factum) molienda aliqua alui subductio. His actis, corporeque adeo vacuato, fuisset fortasse iudicatio diei quatuordecimæ perfectior, quod si fuisset nihilominus imperfecta, & decimaseptima superuenisset tanta exacerbatio, putari oporteret malum pernitiosum, & insuperabile. Neque enim omnia vinci possunt, quantumuis quis arte repugnet. Interim non esset omittenda (vt neque medicis, qui hunc ægrotum curandum susceperunt, verisimile est esse omissa) collyria ad aurem, mitigantia imprimis ac mediocriter repellentia vt rosaceum, aut lac: deinde coquentia, aut tantillum resoluentia, simulque anodina, vt mulsam calidam, aut chamæmellinum: postremo extergentia, & prohibentia putredinē vt mulsam cum aliqua mirrhæ portione. Essent quoque toto morbi tempore vtiles frictiones crurum reuulsoriæ, & clysteres. Esset quoque infundendum in caput oxyrrhodinum, cum phrenitica incipiebant apparere accidentia, & nerui iuxta spinam emolliendi, amigdalino, aut violaceo aut alio eiusmodi vnguento, cum inciperent conuulsione rigere.

7 *Harpalidæ sorori circa quartum mensem, aut quintum prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant & cauæ oculorum partes intumescebant, & totum corpus in tumorem eleuatum est, vt leucophlegmaticis. Tussis sicca. Orthopnea autem & asthma eiusmodi, & strangulationes aliquando ab spiritu, vt sedens perseueraret in lecto, decumbere autem non posset, sed etiam si aliqua somni esset opinio, erat sedens. Mediocriter erat sine febre*

Fœtus

Fœtus multo tempore immobilis erat, velut corruptus, & translabebatur. Comitabatur vero anhelatio fere duos menses, fabis autem melle admixto vsa, & eclecmate ex melle, & cum ex vino bibisset Aethiopicum cuminum, melius habuit, postea tussiens excreauit multa cocta pituitosa, alba, spiratio cessauit. Peperit vero fœmellam.

Fieri in prægnantibus tumores edematosos pedum rarum non est, neque verò eos in corpus totum procedere, quasi leucophlegmaticæ sint. Euenit enim, in ijs quæ pituitosæ sunt, ob menstrui sanguinis suppressionem, vt certè in alijs citra prægnationem, quibus supprimitur. Hoc tamē interest, quod ob solum affectum præter naturam supprimi, quam ob prægnationem, grauius est, neque expectatur auxilium à partu, vt in prægnantibus. Verum tantam anhelationem illi partium tumori accedere, rarum est, etiam si id quoque vidimus aliquando, & simul cum prægnatione finiri, atque ab his omnibus simul mulierem liberari. Nimirum morbi quibus affectus aliqui naturales occasionem præbent, adeo periculosi non sunt. Est vero dignum admiratione, hanc non fecisse abortum, ob tussim adeo crebrā & diutinam. Nisi fortè admirationem minuit, portasse fœmellam. Maiores enim hæ, quam mares sustinent occasiones, & minus abortiuntur, saltem post primos menses: fœmellę enim rarò, nisi initio prægnationis, & antequam formationem receperint, neque mollem, excidunt, mares vero facilius, vbi iam augeri & moueri cœperunt, velut à quarto aut quinto mense, quibus hæc mulier cœpit pati: causam esse existimo, quod acetabula masculorum sunt sicciora, & motus vehementiores. Itaque hanc ne abortiret, non parum fortasse iuuit, fœmellam gerere. Atque ob id videtur Hip. animaduertisse, & vt exemplo etiam indicaret, id quod medici omnes docent, difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare. Est præterea hæc multorum medicorum opinio, quæ non videtur ratione omnino destituta, eas quæ fœmellas conceperunt, vt morbis huiusmodi, qui ex retentione excrementorum fiūt

solent

solent magis capi, ita magis ab illis (pares sint) liberari, quia scilicet earum habitui magis congruunt, quàm earũ quæ mares conceperint. Deteriori enim & morbosiori habitu sunt illæ, quam quæ mares cõceperunt magna ex parte: quare filias enixæ in lethales morbos magis incidunt, ab æqualibus verò magis liberantur: potuit igitur præter dicta, hoc quoque Hipp. innuere, dicens, peperisse fœmellã. Scilicet ob id minus mirum fuisse euadere. Multis itaq; de causis fuit rationi consonum mulierem hanc parere fęmellam, vt quæ prægnationẽ habuerit adeo morbosam, vt quę non fecerit abortum, vt quæ euaserit. Percurramus igitur breui omnia quæ mulier hæc passa est. Circa quartum aut quintum (dubitantis est illa phrasis) mensem prægnanti, tumores aquosi circa pedes fiebant. Primis tribus mensibus solent fieri vtero gerentibus, vomitiones, nauseæ, & piccæ vtpote ventriculo citò consentiente cum vtero: tumores verò pedum, & alia eiusmodi, non ante quartum aut quintum, cum iam menstruæ euacuationes pluries defuerint, & hepar diuturnitate cacochymiæ debilitatum sit. Sed euenit dubitare, si tumores tales fiunt mense quarto aut quinto, velut maiori iam facta patiendi causa, cur eo iam tempore cessant nauseæ & piccæ? Quæ enim à minori causa nata sũt fieri, accessione maioris causæ, non solent extingui, sed augeri, aut cum alijs morbis qui superueniant, commorari. Gal. primo de symptom. caus. dicit, earum plerasq; sic affici vsque ad secundum & tertium mensem, in quarto verò desinere partim vomitione vacuato humore, partim tempore concocto, muliere ipsa præ fastidio pauca comedente: atque fœtu, vtpote iam grandiori plus trahente: atq; ita totum corpus desinere plenitudine laborare, & adeo vitioso esse succo. Verum hæc ratio non videtur posse omnibus congruere. Sunt enim nonnullæ adeo excremẽtosæ, vt illis plus aut deterius sit quod singulis mensibus efflueret, quã vt à fœtu trahi possit. Quibus constat futuram in dies per totum prægnationis tempus maiorẽ cacochymiam. His siue superueniãt tumores pedũ, siue non, nõ est cur fastidia & piccæ, & nauseæ, cessent. Minus autem excrementosis, in quibus scilicet vomitiones primorũ mensium, & inedia, & maior suctus grandioris iam facti fœtus, plus poterunt cacochymiam minuere, quàm diuturnitas suppresionis

menstruorum,augere , cessabunt illa mense quarto : atqui fieri poterit , vt his ipsis tunc incipiant aquosi pedum tumores,quod diuturnitate sit hepar debilitatũ. Multo enim citius trahitur in compassionem vteri ventriculus , quam hepar , verum diuturnitate intemperatum hepar retinet compassionem,quam ventriculus , vomitione iam expurgatus, deponit.Hoc verò non accidet quibus hepar erit firmum,sed deponent ventriculi passiones, nullis tumoribus succedentibus . Quamquam contrarium quoque potest quibusdam euenire,vt nullis insignibus ventriculi passionibus laborent , & deinde tumoribus pedum & asthmate corripiantur , quibus scilicet eueniet ventriculum esse firmum , & infirmum hepar . Itaque tumores pedum raro fiunt ante quartum piccæ plerunque finiuntur intra tertium,neutrum tamen horum est perpetuum,neque eas quibus tumeãt pedes,ventriculo antea laborasse,neque secus . Huic non narrat quid ante quartum acciderit,potuit vtrũuis accidere.Tumoribus pedum, crescente crudorum humorum copia,superuenit oculorum & totius corporis tumor,qualis est leucophlegmaticis, & respirationis instrumenta occupata sunt adeo , vt laborauerit maxima orthopnea,tanta scilicet,vt dormiret ẽt erecta.Succi etiam principio erant adeo crudi,vt vexaretur sicca tussi.Febris exigua erat,quia non ex humorũ in venis putrescentia,sed ex crudorum oppilatione in vijs spiritus,nascebatur. Erat ergo qualis esse solet hydropicis,& asthmaticis,vtrisq; enim nisi quis alius accedat morbus, exigua tantum est febricula.Illud vero videbatur in hac muliere horrendum magis fœtus motũ multo tempore non sentiri , & velut mortuũ translabi ex latere in latus,cũ mulier cõuerteretur . Quod sanè magnum incuteret timorem , videretur enim id fieri quod fœtus esset decissus ex vtero,& mortuus . Mortuum non fuisse constat,siquidem est suo tempore in lucem editus,tamen ægrotasse eo tempore fętum intra vterum , non est dubium,adeo vt non posset sese proprio impetu loco mouere,neque verò continere, cum matris corpus versaretur, sed pondere excideret,vt valde debilibus ægrotis videmus accidere:ipsi enim non possunt sese erigere , si qs eos conetur erigere,neque sustentet, facile decidunt . Laborare verò fętus intra vterum morbis satis grauibus,qui-

que

què plerunque quadraginta dierum habent constitutionē, Hipp.docet libello de partu septimestri. Durauerit ergo fętus ea debilitas fortasse plus quam mensem, quod significauit dicens, multo tempore immobilis erat. Anhelatio verò durauit duos mēses. Dicit melius habuisse vsu fabarū admisto melle, & eclegmate ex melle, & potu cumini ethiopici ex vino: concocta enim esse excrementa, & tussiendo excreata. Faba (dicit Gale. septimo de simpl. facult.) si quid aliud, excreationibus ex thorace & pulmone, est idonea. Mel esse thoraci congruentissimum ad extergendū, & ad coquendum, inter omnes medicos constat. Atq; ob hęc serapia omnia, & eclegmata pectoralia, parantur ex eo, & alia quęcunque, siue catapotiorum forma, siue bolorū, pro thorace parantur, nullo succo melius quam melle confor mātur. Duobus modis potuerit hic vti faba, atq; vterque fuerit vtilissimus, aut ex fabacea farina melle subacta formatis catapotijs, aut bolis, aut melle cui farina inspergeretur. Ego vero intelligo, vsā esse farina melle subacta, atque seorsum eclegmate ex melle, aut solo & despumato, aut cū re alia, succo ue alio, velut eclegmate ex adianto, aut hyssopo, aut alio simili. Dicit enim, quasi duo diuersa medicamēta innuēs, faba melle admixto vsa, & eclegmate ex melle. Cumini genus omne habet vim calfaciēdi tertio ordine, & discutit flatus valenter, probatur maxime inter omnia eius genera ethiopicum, vt inquit Dioscorides. Quoniam verò eius puluerem ex vino potare iuberent medici constat eos cōcoctu contumacē esse censuisse succum, qui in mulieris thorace redūdaret: neque sanè aliter, vti oporteret in hac, tam valenti auxilio, cum præcipuè in diureticis esse à Galeno dicatur cuminum, quorum vsus in grauidis periculosus est.

8 *Polycratis vxori, æstate circa caniculæ sydus, febris, Spiritus matutinus minor. A meridie vero erat spiritus magis, & paulo densior. Tussis & excreatio statim ab initio similis purulentis. Intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & cerchnon. Facies boni coloris. In genis rubor non abunde coloratus, sed moderatè floridus. Procedente autem tempore etiam vox aspera facta est,*

& corporis colliquatio, & circa lumbos eruptiones, & aluus extremo iam tempore liquidior. Septuagesima die febris exterius plurimum refrigerata est: in temporibus autē quies. Spiritus autem densior fiebat. Post hanc verò requiem spiritus densior adeo, vt sedēs perseueraret, quare & mortua est. In arteria verò sonitus multus inerat, & sudores praui. Et intuitus admodum sanam mentem indicantes, ad extremum vsque tempus. Superuixit iam refrigerata dies plures quam quinque. Post primos autem, purulentum excreare perseuerabat.

Vxor Polycratis, vt ex symptomatum narratione licet colligere, laborauit primū peripneumonia, deinde ex ea breui incidit in suppurationē, & à suppuratione postremo in tabem, à qua cito est mortua. Insumpti enim sunt in has omnes mutationes, paulò plures quā septuaginta dies, cum soleant quidā tabidorum, durare etiam annos. Neque tamen hoc non fuit rationi valde consonum, quia ex peripneumonia, vt ea est breuioris constitutionis quā pleuritis ita citius fit suppuratio, & illius vomica rumpitur prius, & nisi prius ēt perpurgentur, tabescunt ab ea prius suppurati, vt in commentarijs sectionis quintæ aphorismorū indicauimus. Iam vero tabidi facti, qui ex interna inflāmatione tales facti sunt, breui moriuntur, atq; tanto breuius, quāto ex inflammatione acutiori. Qui enim tabescētes durāt diu, ij sunt qui ex destillationibus à capite, aut toto corpore, vel ex congesta inter latera pituita, inceperunt. Merito igitur quæ a peripneumonia procedit ad tabem, adeo breui cōsumpta fuit: futuram verò citò mortem significauerunt lethalia signa citissimè apparentia, & celeriter alia ex alijs fientia. Laborasse enim à principio pulmonē, indicauit hęc syndrome signorum, febris continua, difficultas spirandi, tussis. Si enim fuisset pleuritis, adfuisset etiam dolor, qui tamen non adfuit. Sed & rubor genarum, & sibilus, & cerchnon, hoc est, asperitas rancida circa asperam arteriam, & fauces, pulmonis & arteriarū eius indicant affectionem. Quod spiritus vespertinus maior erat & dēsior matutino signū erat malum, passionem simul indicans, & periculum.

Nam

Nam peripneumonia rarò non est pituitosa inflammatio, cuius febris, quotidiana habet incrementa. Fieri vero hæc vesperi à prandio, familiare est omnibus catarrhosis, & quacunque causa tabescentibus: quorum vtrumq; huic ad erat, fluxionem scilicet secundum pulmonem pati, & ad tabem vergere. Nā erat statim ab initio tussis, & excreatio similis purulentis, hoc est, qualis in ijs qui tendūt in suppurationem. Huiusmodi autem est tussicula quædā molesta, partim omnino sicca, partim cum tenui excreatione, & alba. Cùm ergo maligna inciperet pulmonis inflammatione laborare, citò processit in suppurationem, & tabē pariter. Cum supra suam constitutionem quæ septem dierum est, prorrogata sit peripneumonia, procedēte tēpore etiā vox est facta aspera, & accidit corporis colliquatio. Siccescente simul toto corpore, & aspera arteria. Nam vox clangosa, quæ ob siccitatem arteriæ fit, vocatur aspera. Factæ sunt circa lumbos eruptiones, quæ etiam recensentur ab Hippocrate inter signa suppuratorū in prognostico, vbi ita dicitur, Cæterum omnes suppuratos ex his signis cognoscere
» oportet. Primum quidem si febris non admittunt, sed diu
» quidē tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi obo
» riuntur, tussiq; ac tussiendi promptitudo ipsis adest, & ni
» hil memorabile expuunt, & oculi caui fiunt (hoc fit simul
» cū corporis colliquescentia) & maxillæ ruborem contra-
» hunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò
» calescunt, & potissimum summi: in pedibus tumores fiunt
» & cibos non appetunt, & pustulæ, per corpus enascuntur.
» Horum plurima adfuerunt vxori Polycratis. Cui pustulæ factæ præcipuè sunt circa lumbos. Illud quoque accidit, vt reliquis tabescentibus consueuit, quod extremo iam tempore aluus liquidior facta est. Aphorism. 12. sectionis quintæ dicit Hiopocrat. quibuscunque tabe laborantibus capilli de capite defluxerint, hi, alui profluuio accedente, moriuntur. Capillos defluere tabescentibus, signum est in extremo constitutorum, quod huic mulieri non narratur accidisse, neque vero necessarium est adesse omnibus, & mulieribus quidem multo minus, vt pote quarum capilli radices habent firmiores, & ex crassiori ac lentiori fuligine. Postremo acciderunt postrema iam signa, quæ accidere solent moribundis. Nam septuagesima die refrigerata sunt

extrema,videbaturq; extincta febris, quia & in temporibus facta est quies,hoc est cessauit pulsus in tẽporibus sentiri,id quod extinctione naturalis caloris factum est. Respiratio verò fiebat densior,atque adeo post hanc requiem, hoc est,post hanc apparentẽ infebricitationem, tanto densior,vt nisi sedens,esse non posset,idque durauerit,vsq; dũ mortua est.Erat vero etiam sibilus in aspera arteria. Fiebant hæc pure in asperas arterias pulmonis regurgitãte, & vias spiritus obstruente,atque ita demũ suffocante. Quod quidem in tali statu constitutis facilè fit, quia debilissima facultas nõ potest diu laboriosam respirationẽ sustinere. Aderãt quoq; sudores praui,quales.s.per syncopẽ solẽt,frigidi secundum faciem & frontem Nihilominus constabat mente, atque ad extremum vsque vitæ finem constitit, quod intuitus indicabat. Scilicet cum iam loqui non posset præ angustia, non erat vnde quis iudicium sanæ mentis acciperet,nisi ex oculis.Modum vero quo ægroti intuentur,magnam præstare significationem mentis,ex ijs quæ in prognostico docet Hippo.facilè intelliges. Congruens autem fuit huic mortis generi, mentem ad extremum vsque constare.Ita enim consueuit in ijs,qui tabescunt ex suppuratione,sicut & in extremo, & cum iam iam videntur extingui, durare plusquam quis speret. Velut hæc quæ iam refrigerata,& pulsu deficiente, etiam in temporibus, durauit plus quam quinque dies.Id vero fit in ijs qui extinctione moriuntur,potiusquam morbi magnitudine. Exsoluitur enim vis sensim.Concludit Hippocrates narrationem, dicens, post primos autem purulentum excreare perseuerabat.Quæ verba non ad extremos hos dies debent referri (in his enim excreari iam desineret) sed ad totum morbũ significant enim,post primos dies, velut post primam septimanam,toto reliquo tempore excreatum esse pus.

9 *EI quæ supra portas habitabat, iam seniori febricula oborta est, quæ cum iam desineret, ceruicis dolor vsque ad spinam & lumbos, & harum partium non valde potens erat. Maxillæ erant compactæ, & dentes in se ipsos, magis quam vt specillum admitterent, & vox balbutiens, quod resolutum, & immobile, & debile eßet corpus.*

pus. Constabat autem mente. Calfactorijs, & melicrato tepido, tertia die ferè laxauit, & post hæc succis & iuscu lis sana euasit. Euenit autem hoc cum autumnale tempus finiretur.

Hvic mulierculæ factus est, in febriculæ lentæ, quales senibus sunt familiares solutione, abscessus: cōgruens sanè solutio, & febris naturæ (siquidē erat lēta) & ætati mulierculæ, siquidē senior iā erat. Factus vero & abscessus ad articulos spinæ, à ceruicis initio vsque ad lumbos, neq; solū in articulis fecit dolorē humor, sed in neruorum ēt initia refusus, omnium eorum fecit resolutionē, in quibusdam maiorem, in quibusdam minorē. Nam aliarum omniū partiū, quæ motum ab spina recipiunt, non valde potens erat, idest non bene eas poterat mouere, quod resolutū, & immobile, & debile esset corpus. Manifestè autem resoluti sunt musculi mouentes linguam, & aperientes os. Nam balbutiebat, & habebat os clausum, & dentes adductos, adeo vt specillum non admitterent. Quod quidem accidens fieri poterat, ob conuulsionem claudentium, aut ob resolutionem, aperientiū, ex alijs verò quæ vnà aderāt, verisimilius est in resolutionem reijci. Præterquam quod Hipp. id noluit sub dubio relinquere, dicens, quod resolutum, & immobile, & debile esset corpus. Velut etiā quod affecta erat lingua cū maxillis, constat affectionem ad totam ceruicē pertinuisse Nam musculi eas partes mouentes, descendunt ab ipso cerebro, qua iā iā incipit spinalis medulla. Itaq; ipsum etiam cerebrū abscessus partem accepit. Atq; ob id Hipp. cum dixisset maxillæ cōpactæ, & vox balbutiēs, velut quiddam notatu dignū adiecit, cōstabat autē mente. Nimirū cū laboraret cerebrū, videbatur cōsentaneū, vt mens quoque esset læsa. Verum non adeo mirum est, vt non occurrant sæpe, læsiones motus sine sensuum læsione, vergente, vt dixit in proximo libro Hippocrates succo ad corpus. Calefactorijs (vt fortasse frictione olei vulpini, aut ricinini) & collutione oris ex melicrato tepido, atq; etiam eiusdē melicrati potione tertia die fere laxauit, cępit scilicet laxare os, vt posset iam abducere dētes, & accipere plusquā melicratū, & postea succis & iusculis vtēs q.s. nondū haberet ma-

xillas adeo solutas & firmas, vt posset cibis vti) paulatim
euasit omnino sana. Videbitur curatio fuisse leuior quã ꝓ
magnitudine affectus. Verũ scire oportet, affectus partium
iudicatione factos, multo facilius curari, quã cũ ob multi-
tudinẽ aut cacochymiã fiunt, præcipue cũ nondũ iudicato
rij abscessus, ob medici incuriã, aut quod eius copia nõ fue
rit, induruerint, aut inueterauerint. Nã ꝑ pauci sunt particu
larum affectus curatu difficiles, nisi quod foueantur à mul
titudine, aut à cacochymia corporis totius, aut aliarũ par-
tiũ. Quod in iudicatorijs abscessibus non euenit. Hinc fit
vt morbus regius in febris solutione ortus, per quẽ & vri-
na & deiectio sunt quales in bene valentibus, facillimè sol
uatur, ac breui: qui verò ob biliosam fit cacochymiã, nõ ni
si sæpe ac vehementer expurgato corpore. Dicit euenisse
hoc, cũ autũnale tẽpus finiretur. Merito profecto. Nã autũ-
ni finis partim retinet autũni cõditionẽ, partim hyemis cõ
ditionem imitatur. In autũno verò fiunt dyscrisiæ. seu diffi-
ciles iudicationes, quales ꝓcipuè quæ per abscessus: in hye
me fiunt dolores laterum, & lumborum, & resolutiones,
vt in aphorismo dicitur. Contigerunt igitur huic omnia se
cundum temporis conditionem.

10 *VNctor, qui iuxta Harpalidem, impotentior crurum
& manuũ factus circa autumnum, bibit tunc phar
macũ, sursum ac deorsum purgans. A purgatione febris,
& in arteriã fluxit tale vt loquentem impediret, & vt in-
ter loquendum anhelaret, similiter ac anginosus raucus.
Suffocatio deglutienti, & alia anginosa, tumor autem non
erat. Febris autẽ & tussis intẽdebatur, & excreatio humi
dæ & multæ pituitæ. Progressu tẽporis ẽt dolor circa pe-
ctus, & mammam sinistram. Cũ autẽ exurgeret aut mo-
ueretur, anhelatio multa, & sudor à fronte & capite: &
quæ circa fauces habebat, mollius autẽ, dolore in pectus
descẽdẽte. Ab initio igitur fabis tinctis melle vtebatur.
Postquã aũt febres detinebãt, magis oxymelite calido, &
multo mellis linctu. Trãsactis quatuordecim diebꝰ, oĩa de
sierũt, & nõ multo post, crurũ & manuũ potẽs est factus.*

Hic ob redundantiam crassorum & frigidorum succorum, quibus, eum in autumno contingit esse plenũ, cœpit pati crurum & manuum pariter resolutionem. Casus sane satis periculosus. Nam vbi omnes pariter artus pati incipiunt, meritò timetur communi omnium principio, cuius resolutio apoplexia est. Hanc, arbitror, ob causam, bibit tunc (nam illud tunc festinationem significat) pharmacum sursum & deorsum purgans. Cum verò esset excrementorum copia, maior quam vt posset vni quantumuis forti expurgationi cædere, factum est, vt febris, & multæ fluxiones excitarentur, alteratis scilicet & exagitatis succis, magis quam euacuatis, & periclitatus inde est, siquidem febris fuit acuta, fluxio autem in spiritales vias abundanter incubuit: primum quidem in superiores, & quæ ad ceruicem sunt, vnde cum asperitate arteriæ anginosus & raucus factus est, & suffocabatur degluciens, omniaque apparebant vt in anginoso, quamuis tumor exterius nullus apparebat, quia non tam erat causa horum inflammatio, quàm multa fluxio in gulam, & asperam arteriam incumbens. Adeo angebatur, vt cùm exurgeret anhelaret, & præ anxietate sudaret, ex capite, & fronte. Deinde cœperunt, descendente fluxione ad pectus, quæ circa fauces, habere mollius, & tunc adhærente lateribus pituita, superuenit dolor circa pectus, & mammam sinistram. Ab initio cùm scilicet fluxio partes faucium & colli magis afficiebat, & curationis gratia, atque ob raucedinem, vtebatur eo medicamine, cuius nuper in historia vxoris Policratis, facta est mentio, ex farina fabarum & melle. postquam verò febris videbatur produci, & fluxio altiores partes obsidere, cœpit vti oxymelite calido abundantius, & multo linctu ex melle, seu solo, seu cum succis quibusdam parato, ita vt fit in pleuritide, & peripneumonia, & alijs huiusmodi passionibus. Transactis quatuordecim diebus omnia hæc desierunt cum febre, atque adeo crurum etiam & manuũ vim paulò post recuperauit: eadem prorsus ratione, qua, qui a conuulsione tenetur, febre superueniente liberatur. Nam, vt soluatur febre, eadem ratio est, resolutionis & cõuulsionis à repletione, & aliorum morborum à multitudine crudorum habentium ortum.

11 *CHartidi febris ardens, vomitus bilis multæ, & infra alui egestio, vigiliæ, & in splene tumor rotundus. In ipso mane surrexit strepitu circa ventrē sine dolore facto. Vbi verò aluum exoneraret, subijt sanguinis velut victimæ plusquàm congius, & vbi iterum ac tertio cohibuisset, compacti grumi. Anxietas autem circa cor, & sudor exiguus per totum ferè corpus, & febricula, frigescere videbatur. Et primum quidem mente constabat, procedente autem die, & anxietas maior, & inquietudo, & spiritus paulo densior, & confidentius ac benignius quàm pro tempore alloquebatur, & excipiebat, & quædam animi deliquia videbantur supervenire. Offerentibus autem quibusdam succos, & ex farina aqua, non soluebantur. Sed spiritus ad vesperam valde multus erat, & iactatio multa, & in dextra ac sinistra conuertens sese, nullo tēpore quiescere poterat. Pedes frigidi. In temporibus & capite calor maior. Propinqua iam morte exigui sudores multi, & cum biberet sonitus in thoracem, & ventrem descendentis potus. Quod autem pessimum. Dicens vero velle sibi aliquid descendere & intendens oculos, non diu se cobibens, mortuus est.*

Hic est Chartides, cuius nuper meminit in historia filij Cydis, ob illud signum, quod huic quoque accidit in ventre, dum biberet, strepitus scilicet, velut descēdentis in thoracem & ventrem. Quod signū tanti momenti facit Hipp. ad mortē significandā, vt nō cōtentus narrasse, dicat, quod autem pessimū, quasi diceret, hoc autem pessimum est. Sed enarremus historiam à principio. Hic, quantum intelligo, intra diem naturalem mortuus est, ex febre ardente cum cholera morbo, quæ in profusam sanguinis deiectionem processit, ex qua per syncopem interijt. Quamquam legitur in quibusdā codicibus, tertio mane, iuxta quam lectionē, fuerit mortuus Chartades intra diem tertiam. Et fieri quidem potuerit vtrūque. Nam choleram, quātumuis vehementem,

hementem,in diem tertiã protrahi,mirum nõ est,precipuè si sanguinis deiectio non acciderit vsque ad tertiũ mane, quod intra secundũ esset diem. Neq; mirum adeo fuisse vehementem, vt intra diem hominem tolleret, si in ipso primo mane superueniret deiectio sanguinis. Iuxta hanc ergo lectionem, videtur Chartades cœpisse febricitare vesperi,& totã noctem trãsegisse vigilem,mouendo,ac deijciendo,& primo mane descendisse ad deiectionẽ, ac deiecisse sanguinis optimi, ac velut effusi ex iugulata victima, plusquã congiũ,hoc est plusquã duodecim cotylas (cõgius enim capiebat sex sextarios) atque ab ea tam copiosa sanguinis effusione,cum signis instantis syncopis,perseuerasse diem totum,vsquedum vesperi,superueniẽte alia effusione sanguinis,non extra corpus iã ob debilitatẽ,sed in ipsa intestina , mortuus est. Quam autẽ causam affectionis huius fuisse suspicer, superest dicã. Cum errore facultatum naturaliũ, ob malignã aliquam sanguinis totius qualitatem, & debilitatẽ lienis,multa sanguinis copia ad eũ sese collegisset, intumuit adeo , vt rotundi tumoris speciem præberet tactui satis conspicuã,vt ex manifesta ac facili eius cognitione,cõstaret esse magnũ,ex rotunda figura , pertinere ad viscus potius quàm ad vllũ musculorũ.Putrescentibus igitur,ijs qui oppilati erãt,succis,orta est febris ardẽs.Irritata vero lienis facultas multitudine ac qualitate, cœpit in ventrẽ,superiorẽ pariter & inferiorẽ reuomere,primũ biliosos succos,secernens inutilia ab vtilibus, paulo autẽ post non potens iam se cõtinere,(ita vt fit,cũ enacuationes incipiũt à maxima irritatione) reiecit omnia affatim , adeo vt vel ipse sanguis colore integer,& similis sanguini victimæ effunderetur, peneque exhaurirentur venæ per ipsum lienẽ. Nisi fortè tunc quoq; hepar conspirauit cũ liene, atque, vt ita dicã,simul cũ illo sese præcipitauit. Vtcũq; hochabeat, iã inde,velut cũ syncope reliquũ eius diei colluctatus, vesperi mortuus est. Fuerint verò syncopis duæ causæ:nimia euacuatio sanguinis , cũ qua nõ potuit nõ exhauriri vitalis spirit⁹ maxima copia,quia boni atq; integri sanguinis erat effusio,& ex impotẽtia facultatis nascebatur:& grumi detenti intra ventrẽ. Nam cum ille viriũ exolutionẽ sentiẽs, semel atque iterũ cohibere curasset,atq; valẽter sphyncterem astrinxisset,compacti sunt grumi. Sãguis enim mox ac

in

in ventrem incidit, hoc est extra venas & arterias effunditur, concrescit in grumos, & corrumpitur, atque eius corruptio multo maiorem, quam vllius alterius succi, infert noxam cordi. Symptomata, quæ totam eam diem, vsque dum spirauit, affuerunt, apertam habent interpretationem. Nam anxietas, & iactatio, & febris extinctio, & sudor exiguus, & spiritus densior, exolutionis vitalis facultatis sunt, vt etiam frigiditas pedum cum calore maiori temporum & capitis. Exiguum enim, quod vitalis calidi reliquum est, ad pedes aut manus non effunditur, expirat vero per arterias capitis, & temporales, vnde & sudores ea parte solum orti, syncopales sunt. Iam vero strepitum descendentis potus, esse corruptionis facultatum, quæ regunt nostra corpora, interpretati antea sumus. Delirauit quoque, tametsi non maniacè. Scribit enim id solum habuisse delirij, quod alloqueretur, & exciperet homines confidentius, & benignius, quam pro tempore, hoc est quam conueniret hominem in tanto periculo constitutum. Omnia vero huiusmodi desipientiam indicant, non verò qualem phrenitis facere solet, sed qualem nonnunquam debilitas, quam medici mentis vacillationem vocant. Narrat etiam Hippocr. quid
„ sit actum. Offerentibus (inquit) quibusdam (medicis scili-
„ cet, aut adstantibus) succos, & ex farina aquam (polētam scilicet, ad reficiendum hominem, & ad cohibendas euacuationes. (Nam farina vt & amylum cohibet, non quidem adstrictione, sed agglutinatione & lentore) non soluebantur deliquia, sed procedebant, augebanturque signa syncopes. Memini me, aliquando, ad ægrotātem in hoc eodem periculo constitutum, accersitum esse, simul cum alio medico non vulgari, qui eum à principio susceperat curandum, in quo, quod consilium cœperimus, dicere non grauabor quandoquidem optimè cessit, & ille euasit. Tenebatur quidem ille iam aliquot diebus febre continua, superuenit illi quadam die morbi (neq; enim memini qua) desidenti ad deiectionem, fluxus sanguinis, non minus copiosus quam Chartadi, & ex effluxu, similiter atque ille, periclitatus est. Cibum concoctu facilē, & tenuem, & reficientē facile dari crebro iussimus, vt iuscula gallinæ refectoria qualia quæ succi alicuius permistione parātur. Interim odoribus rerum esu raptarū, vt carniū, panis recentis,

&

& vim refocillari. Cordi aliquid eorum quæ proprietate quadam dicũtur illud roborare, admoueri, & clysteres dissoluentes grumos sine irritatione infundi, vt ex mulsa, & ventrem totum vnguento diaphœnicon illinire. Erat itaq; tota curatio in refectione virtutis, & ventris adstrictione, & grumorum paulatina dissolutione, & euacuatione. Si enim, sine reliquis, agatur sola refectio, non erit satis, grumi enim inferẽt mortem: ac multo magis, si quis simul adstringat: si vero grumos curet dissoluere sine roboratione, non poterit euacuatio sustineri, ac multo minus, nisi quis etiam adstringat. Itaque ea omnia simul facere expedit, in hoc, & quocunque alio casu simili. Chartadi fortasse non fuisset ea curatio satis, quòd non mediocriter iam debilitato ex cholera, ea sanguinis effusio superuenisset.

12 *ERmoptolemi vxori hyemis tempore febris: & capitis dolores, & cum biberet, vt difficulter bibens, surrexit, & cor se sanaße dicebat. Lingua liuida à principio. Occasio autem videbatur horrore post balneũ eße. Vigil & nocte & die. Post primos dies interrogata, non solum caput, sed totũ corpus dolere dicebat. Sitis quãdoque vehemens, quandoque moderata. Quinta, & sexta, & vsque ad nonã, ferè delirium: & statim ad se ipsam: loquebatur cũ sopore semiperfecta. Et manũ aliquãdo extendebat ad dealbatũ parietẽ, & ceruical frigidũ existẽs, capiti & lateribus admouebat. Et aliquãdo proijciebat stragula, & in dextro oculo subcruentũ erat. Et lachrymabatur. Vrina autẽ qualis pueris pessima est semper. Deijciebat vero à principio quidẽ subrufa, deinde aũt aquosa admodũ, & talis coloris. Vndecima videbatur moderatiùs eße calida. Et sine siti aliquãdo fiebat, adeo vt nisi quis daret, nõ peteret. Somni primi quidem tempore fiebant interdiu mediocriter, ad noctem autem vigil erat, & laborabat magis ad noctem. Nona venter perturbatus est, excernens aquosa, eodem modo, & vndecima, sequentibus autem*

moderatè

moderatè, multa exſurrectio erat, & huiuſmodi. Erant autem in prioribus diebus indignationes, & clamores velut pueruli, & vociferatio, & timores, & circũſpectiones cum ex ſomno excitaretur. Quatuordecima vero operoſũ erat ipſam continere, exilientem & clamantem repente & pertinaciter, velut ob plagam, & grauem dolorem, & timorem quaſi quis ipſam apprehendens, tempus quoddã modicum detineret. Deinde rurſus quietem agebat, & comate preſſa, dormiens perſeuerabat, omnino non videns, aliquando vero neque audiens. Mutabatur vero ferè totã eam diem crebro in vtrumque, tumultum, & quietem. Sequenti nocte ſubijt quiddam ſubeructum, velut mucoſum, & rurſum velut limoſum. Poſtea valde porracea & nigra. Decimaquinta vero acutæ iactationes, & timores, & vociferatio fiebat lenis. Conſequebatur autem efferatio, & indignatio, & eiulatus, niſi cito ei quod vellet eſſet porrectum. Et cognoſcebat quidem omnes & omnia, ſtatim iam poſt primos dies, & illud oculi ſedatum eſt, mentia autem ſecundum occaſionem, & dicta mutatio ſequebatur ad ſoporem. Audiebat inæqualiter, quædam quidem vehementer, etſi ſummiſſè quis loqueretur, quædã vero clarius oportebat eloqui. Pedes ſemper æqualiter cum toto corpore calidi vſque ad vltimos dies, verùm decimaſexta minùs, decimaſeptima moderatius quam alijs habens, ad noctem vt horrore ipſi ſuperueniente, contrahens ſeſe, magis febricitauit. Et ſitis multa erat, alia autẽ ſimilia conſequebantur. Tremores autem in manibus fiebant, & caput concutiebat, & oculorum intuitus praui, & ſitis fortis, & cùm potaſſet, rurſum petebat, & rapiebat, ac largiter bibebat, auellere autem non poterant. Lingua ſicca, & manus ambas in os ferens, manducabat, cùm eſſet tremula. Atque ſiquis offerret aliquid comedendum aut ſorbendum, largè ac maniacè degluciebat, ac ſorbebat. Et

que

quæ circa intuitum praua. Tribus autem diebus aut quatuor ante finem, horrores quandoque incidebant ipsi, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret. Crura conuellebantur, & refrigeratio pedum, sitis autem similis & quæ ad mentem attinent similia. Et surrectiones, aut inanes, aut pauca & tenuia, cum quadam exigua tẽtione. Vltima autem, vigesimatertia, oculus magnus mane erat, & circunspectio breuis, & quietem habebat, aliquando quidem absque contectione & sopore, ad vesperam autem dextri oculi motus qualis intuentis, aut aliquid volentis, ab externo angulo ad nasum, cognoscebatque, & interroganti respondebat. Vox post multa sub læsa, & præ vociferatione fracta, ac rauca.

LONGA certè, & difficilis, est hæc narratio. Magna enim ex parte est incondita, & præpostero contexta ordine, & verbis obscuris. Qua propter maximus labor erit in ipsius dictionis expositione. Quod ad huius morbi speciẽ, seu essentiam attinet, constat fuisse febrem ardentem, cui successerit phrenitis. Quod verò ad internam causam, & succos qui in mulieris corpore redundabant, multiplices, ac multam omnium copiam. Nam bilis erat multa, & ea quidem partim flaua, partim nigra exustione. Sed & crudi ac pituitosi inerant, non pauci. Ex hac succorum varietate & copia, nata sunt adeo multa & varia symptomata, atque adeo contraria, & hanc ob causam morbus fuit adeo magnus, & perniciosus. Cerebrum præcipuè passum est, vt in reliquis phreniticis, sed & cor satis insigniter, vt in melancholicis, ad hæc, facilè sit percurrenti, referre symptomata omnia quæ continet hæc narratio. Dicit hyemis tempore accidisse hanc febrem, non quod talis cum hyemis natura congruat, sed vt intelligas, ideo fuisse adeo periculosam, quòd non congrueret. A principio adfuit febris, & capitis dolor, vt par erat futuro phrenitico, quia si quæ pars per morbum dolet, in eam fiunt abscessus, atque si ante morbum, in eam morbus firmatur. Initio morbi cum offerretur illi potus, surrexit ad bibendum more eorum qui diffi-

culter

culter bibunt & hausto potu dicebat se cor sanasse, quia scilicet magnum sensit secundum cor solatium ex potu, vt faciunt plerúque qui anguntur, & patiuntur deliquia. Hæc melancholici succi erat nota, quia hic succus cor debilitat, & angit: sicut & quod mox apponit, lingua à principio liuida. Occasionem febricitandi, dicit, videri fuisse horrorem post balneum. Vulgus hominum diceret, illum horrorem causam fuisse febris, & esse hominem refrigeratum, re vera tamen non ita erat, sed balneum intempestiuum rigorem fecit, & toti morbo dedit initium. Neque mirum. Nam vbi corpora prauis succis, aut crudis, aut multis, sunt referta, balneum periculosum est, nisi prius vacuetur, aut expurgetur. Quia balneum in talibus fundit, & mouet magis quam euacuat, & ita fluxiones multas mouet, & putrescendi sæpe præstat initium: Cùm igitur hæc mulier esset plena prauis & varijs excrementis, non mirum læsam esse adeo, vt primum, excrementis per sentientes partes delatis, rigeret, putrefactis deinde, febricitaret acutè. Primis diebus erat vigil die ac nocte, ob magnitudinem febris & capitis dolorem: post primos (duos aut tres fortasse) dies, interrogata, dicebat non solum caput, sed totum etiã corpus dolere, crescente febre & debilitate. Sitis quandoque vehemens, quandoque moderata. Hæc enim & alia fere omnia inæqualiter secundum tempus inerant, ob succorum varietatem. Quinta & sexta & vsque ad nonam fere, delirium, hoc est, fere continenter delirabat, & statim ad se ipsam redibat, loquebatur cum sopore semiperfecta. Quæ etiam diuersa sunt, & diuersorum humorum signa. Erat etiam tunc quoque vehemens exustio, nam manus extendebat ad dealbatum parietem, quem propè habebat, & vertebat ceruical, atque qua frigidum erat, admouebat capiti, & lateribus, & aliquando proijciebat stragula. In dextro oculo subcruentum erat, & lachrymabatur. Quod signum vituperatur ab Hippocrate maximè in prognostico, dicente. Si inuoluntariè lachrymentur, aut albas partes rubentes habeant, hæc mala & perniciosa esse putandum est. Vrina verò (inquit) qualis pueris pessima est. Hac periphrasi significat vrinam albam & tenuem, iuxta illud prognostici, at tum in viris tum mulieribus, nigræ vrinæ pessimæ sunt; in pueris autem aquosæ. Erant verò

hæ vrinæ pæſsimæ huic mulieri, vtpote deliranti, ita enim dicitur in aphoriſmo. Vrinæ albæ & perſpicuæ malæ, maximè ſi in delirantibus appareant. His dictis deſcribit ſpeciem deiectionum,dicens,à principio deijciebat ſubrufa,& biliosa.Deinde autem (hoc eſt nona die) aquoſa, talis coloris,hoc eſt ſubſtãtia & colore aquoſa. Narrat mox, per anticipationem,quæ acciderunt die vndecima,& mox redit ad nonam. Melius autem ſit me ordine texere narrationem. Antea igitur deijecerat ſubrufa deinde aquoſa. Nam nona venter perturbatus eſt,excernens aquoſa,eodẽ modo & vndecima, in qua videbatur iam mulier eſſe moderatius calida, & ſine ſiti aliquando fiebat, adeo vt niſi quis offerret potum, non peteret. Somni (inquit) primo quidem tempore, hoc eſt ante hos dies (non enim primis duobus aut tribus totius morbi,ſiquidem in illis vt dicebatur, vigil erat & nocte & die) fiebant interdiu mediocriter,ad noctem autem vigil erat, & laborabat magis ad noctem. Hoc certe graue eſt ſignum, & in morbis fit periculoſis, tanto enim deterius eſt noctu vigilare, & diu dormire,quàm contra,quanto diſsimilius eſt, ei quod ſecundum naturam fit,in bene valentibus. Ita habebat vſque ad vndecimam,ſequẽtibus autem moderatè multa exurrectio erat, & huiuſmodi. Hoc eſt, durauerunt vſque ad quatuordecimam deiectiones,& crebra ad deijciendum exurrectio, & eiuſdem modi, puta exeuntibus aquoſis, moderatius tamen fiebant omnia. Hæc aquoſa deiectio quæ à nona fuit vſque ad quatuordecimam, ſignificabat redundantiam ſeroſorum & crudorum,atque bilis raptum in ſuperiora, ſicut & aquoſa vrina. His eiſdem diebus,qui ſcilicet fuerunt vſque ad quatuordecimam,erant indignationes & clamores velut pueruli, & vociferatio, & mores, & circunſpectiones cum ex ſomno excitaretur. Hæc omnia melancholica ſimul erant,& phrenitica, quæ die quatuordecima aucta ſunt plurimum, factaque ſunt iam maniaca ſeu ferina, rapta in caput atra bile. Nam quatuordecima operoſum iam erat ipſam continere, & exilientem, & clamãtem repente,& pertinaciter,quaſi accepiſſet plagam,aut grauis dolor repente incidiſſet,aut quaſi timore aliquo repentino eſſet percita,quaſi quis ipſam apprehendens occulte, contineret fortiter.Rurſum hoc tumultu,velut paroxyſmo ali-

quo exacto, quieſcebat, & premebatur comate, & perſeuerabat dormiens, aliquando quidē concluſis oculis non videns, & ſi non omnino dormiret, aliquando etiam neq; audiens, quòd omnino dormiret. Tanta erat humoris caput occupantis diuerſitas, vt mutaretur ferè totam eam diem crebro in vtrunque tumultum & quietē. Deiectiones quoque ſpontaneæ indicabant multiplices humores. Nam nocte diei quatuordecimi ſubijt quiddam ſubcruentum, velut mucoſum, & rurſum velut limoſum, poſtea valde porracea & nigra. Decimaquinta verò acutæ iactationes, & timores. Vocat, arbitror, acutas iactationes, celeres & repēte factas, quales cum timore fieri ſolent. Vociferatio fiebat nunc lenis, nunc conſequebatur efferatio, hoc eſt ferocitas ſeu furor, nunc indignatio, & eiulatus niſi cito eſſet porrectum ei quod vellet. Tantos animi motus ciebat, & tantam debilitatem inferebat vitioſus ſuccus, præcipuè melancholicus. His dictis de die quindecima, repetit rurſum quædam eorum quæ, ſuperioribus diebus, in eam vſque, contigerant. Cognoſcebat (inquit) omnes & omnia, ſtatim poſt primos dies, & illud oculi ſedatū eſt. Mania autē ſecundum occaſionem, & clamor, & dicta mutatio ſequebatur ad ſoporem. Quaſi diceret, & ſi die quinta incepit delirare, & iam inde parum apud ſeſe fuit, tamen non ſemper eodem modo, neque æqualiter inſaniebat, ſed cum primis delirij diebus, hoc eſt quinta & ſexta & fortaſſe vſque ad nonam, non agnoſceret eos qui aderant, ſtatim poſt primos, & toto reliquo morbo, agnoſcebat omnes & omnia (nimirum non errabat imaginatio) & illud quod in oculo dextro erat, ſedatū eſt. Corripiebatur verò man ia ſecundū occaſionem, hoc eſt cum occaſio aliqua furendi ſeſe offerebat, & clamabat etiam ſecundum occcaſionem, &, vt dictum eſt, mutabatur, nunc ad ſoporē, nunc ad peruigilium. Habebat quiddam aliud notatu dignū, audiebat enim inæqualiter, quædam, etſi ſummiſſe qui aderant loquerentur, quædā non niſi clarius. Hoc neceſſe eſt fiat organo eodem modo habente, aut mutato. Mutari quidē adeo crebro, vt nunc videretur audire nimis, nunc non ſatis, fieri non poterat, niſi ob flatuoſam aliquam & tenuē ſubſtantiā, quæ obuerſaretur: velut ijs, qui ob ventriculum aut partē aliam, laborant ſuffuſione. Quædam enim vident expedite, tūc forte

te nullo vapore opposito,quædã mox obscure,vapore,intercursante:eodem modo habente organo,fieri potest,ob mentis alienationem. Quibus enim mens non satis cõstat, solent quædam eorũ quæ adsunt neq; audire neq; videre & rursum quædã facile sentire.Præcipuè vero hoc accidere solet melancholicis, & ex eo succo insanientibus. Sunt enim sicca & excarni aure,atque ob id,si adest animus, nimiũ audiunt,sin autẽ abest,non audiunt.Huic mulieri vtrãque causam adfuisse est verisimile, quia & melancholica tenebatur insania, & vapor ei multus ferebatur in caput. Decimasexta,cum antea habuisset semper æque calidos pedes,cœpit eos habere minus calidos, quàm reliquum corpus. Quod sanè erat deterius iam: nam debilitatis caloris erat id signũ, & sanguinis ad superiora multo magis effusi. Decimaseptima, cum interdiu videretur moderatius habere quàm antea, ad noctem cœpit, sese cum sensu frigoris contrahere,quasi rigor ei superuenisset,& inde rursus magis febricitauit, & sitis multa iã inde erat. Reliqua vero vt antea.Iam hinc habuit multo deterius, & cerebrum ac neruosum genus multo magis est affectum,& succus qui antea mentem solum lædebat,cœpit ad corpus verti,& conuulsiue cœperunt moueri partes. Quod procesfit, vsque dum conuulsa interijt.Fiebant (inquit) tremores in manibus,& concuciebat caput,& oculorũ intuitus praui,cõtortis scilicet oculis.Hæc omnia erant conuulsoria, quæ eo erant grauiora,quo post maiorẽ,& cũ maiori febre fiebant. Aderãt verò simul maximè febris signa.Nam erat sitis fortis,& cũ potasset,rursus petebat, atque si denegabatur, rapiebat,ac largiter bibebat: auellere autem ab eius manibus potum, non poterant qui ei aderãt.Lingua erat sicca.Ferebat in os ambas manus & manducabat, cum esset tremula. Dicens, cum esset tremula,causam reddit, quasi dicat, illud mãducare per conuulsoriũ motũ mandibularũ fieri. Erat itaque illud,manus ferre in os,anxietatis & maniæ, illud manducare, conuulsorium. Siquis offerebat, aliquid comedendũ aut sorbendum, largè ac maniacè degluciebat, ac sorbebat.Hoc accidens anxijs & furentibus accidit,quibusdam etiam moribundis,quòd langorem sentiant, & inde expectent auxilium. Erant tunc quoq; quæ circa intuitum praua,cõuulsione scilicet procedẽte. Tribus autẽ (inquit) aut

quatuor diebus ante finem, hoc est antequam interiret, à vigesima scilicet vsque ad vigesimam tertiam qua interijt) incidebant quandoque ipsi horrores, & sensus frigoris, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret, more eorum qui horrent, aut rigent: & pedum refrigeratio. Hæ iam erant refrigerationes perniciosæ, de quibus primo prorrhetici ita dicitur. Perfrigerationes ex rigore non recalescentes, malum. Fiũt hæc iam extincto naturali calore. Processerunt simul conuulsio & mania. Nam crura conuellebãtur, & quæ ad mentem attinent, similia. Postremò tentante naturali facultate, & apponente extremos conatus ad expellendum, nihil tamen proficiente, surrectiones ad egerendum, aut inanes omnino, aut per quas pauca & tenuia egerebantur cum quadam exigua tentione, hoc est cũ quodam exiguo impetu, qui mox remittebatur. Vltima iã die, quæ decimatertia morbi fuit, erat oculus magnus, alter scilicet altero maior, & circunspectio breuis, quod est, circũspiciebat omnia breui, quasi furtim. Ad vesperam dexter oculus mouebatur ab angulo externo, versus internũ, qui est iuxta nasum, quasi vellet aliquid videre, quæ vt & priora conuulsionis erant. Ea die quietior videbatur esse quã superioribus, neque se contegebat, neque sopore tenebatur. Cognoscebat, & interroganti respondebat. Erat verò hæc alleuatio, qualis solet iam iam morientibus fieri, concidentibus facultatibus, & cædentibus morbo. Vox vltimo lædi cœpit, vt non posset quis iam intelligere, quæ loquere tur, clamabat, quod non parũ faceret ad exhauriendas vires, & facta est illi vox fracta & rauca, deficiente virtute & siccata arteria, & post tam multa, tandem obijt.

13 *Filio Amphiphradis, æstate, lateris sinistri dolor, & tussis, & deiectiones multæ aquosæ, & subbiliosæ & febris videbatur soluta esse circa septimã, tussis aderat: color subalbidus & subpallidus, circa duodecimã autẽ subuiride screabat. Spiritus procedẽte morbo semper densior, et anhelatio, & asperitas rancida circa pectus & arteriã. Sorbitionibus vtebatur. Mente constabat toto tempore. Vigesimaoctaua mortuus est. Sudores aliquando exibant.*

Hic

Hic filius Amphiphradis laborauit pleuritide biliosa sinistri lateris, a qua ob humoris copiam liberari non potuit,quin ad suppurationem verteretur, cœpitque suppurationis adesse nota septima die , vt videretur hic moriturus intra quatuordecimam , iuxta id quod ab Hippoc. dicitur in prognostico. Vt liceat cõiectare, adfuisse huic aliquod aliud bonum signum, præcipueque constantiam facultatis,ob quam vixerit duplum, duraueritque vsque ad vigesimam octauam. Ita enim habetur citato loco. Ex suppurationibus,quęcunq; dum adhuc sputum biliosum est, suppurantur,perniciosæ valde sunt, siue biliosum illud in parte,siue simul cum pure expuatur, atque hoc potissimum,si morbo ad septimũ diem progresso,suppuratio ab hoc sputo procedere incipit.Timor autẽ est,eum qui talia expuit, moriturum esse decimaquarta die, nisi aliquod bonũ signũ ipsi acciderit.Fuisse vero hoc, quod præsenti ægroto accidit , interpretor , quia habuit à principio dolorem lateris cum tussi & febre continua (nam dicẽs febris videbatur soluta circa septimam, insinuat fuisse antea continuam) & difficultate respirandi (nã dicens spiritus, procedente morbo,semper densior,insinuat ab initio fuisse densum,qualis scilicet doloris) quapropter pleuritidem habuerit. (Nam pulsus rarò meminit Hipp. fuerit verò is reliquis quatuor signis congruens) eã vero fuisse biliosam , licet colligere ex tẽporis quo ægrotauit homo,conditione, siquidẽ æstate:& ex deiectionibus aquosis subbiliosis, quæ non aliter quam redundãte bile fiebant.Suppurationẽ verò pernitiosam esse factã breuissimè,vt in talibus solet,agnosces,quia circa septimam videbatur febris esse soluta,& tussis nihilo minus aderat.Et densior spiritus , & color (sputi intelligo) subalbidus,& subpallidus, qualis scilicet fit admistione puris cum bile.Procedente vero alteratione in deteriorẽ, nõ fiebat in dies sputum candidius,vt oporteret,sed biliosius, vt circa duodecimã,subuiride iam excrearet.Iam inde fiebant omnia vt in suppuratis, & priorẽ suspitionem confirmabant.Nam spiritus fiebat semper densior , & anhelatio, & asperitas rancida circa pectus , hoc est circa arteriam, qualis esu rancidorum aut oleosorum fit (σκερνον vocant) & exibant sudores aliquando. Noctu solent fieri suppuratis. Vtebãt(inquit)sorbitionibus,quibus scilicet tales vti solent.

lent. Mẽte cõstabat toto tẽpore, quod etiã ita moriẽtiũ est. Mortuus est vigesima octaua, moriturus, vt dixi quatuordecima, nisi virtute valuisset. Esse autẽ hoc casu adeo velox periculũ, ob malignitatẽ alterationis materiæ dictũ est in cõmentario prognostici. Animaduertit Hippo. dolorem fuisse lateris sinistri, quasi aliquid fortasse interesset, vtrius esset. Auicena hãc nobis dubitationẽ ingessit, quã Aponẽsis post illũ suscepit discutiendã, fecitq; id tenuiter, fortasse quia ipsa quæstio leuis est, neq; adeo magni momẽti, neq; medici qui pleuritici curationẽ aggrediuntur, adeo multũ curant, vtrũ latus doleat. Nihilominus videtur id Hip considerasse, atq; ob id dicendũ aliquid de ea etiã est. Auicena non respondit satis distinctè, dicit enim, ob partis dignitatẽ deteriorem esse pleuritidem sinistri lateris, quòd cor eo loco situm sit, tamen ob cordis calorem facilius discuti, si modo ea sit pleuritis, vt discuti possit. Tamen hoc non est questionẽ decidere, sed argumenta ab vtraq; parte proponere. Fuisset dicendũ, vtrũ horum pluris faciendũ sit, dignitas partis ad morbi malignitatẽ, an facilis discusio ad cõtrarium, vt inde flueret assertio, sinistri lateris pleuritide deteriorẽ esse, aut minus malã. Falso etiam affirmat Auicena, latus sinistrũ præstãtius esse, & calidius dextro. Nã re vera est tãto frigidius, & ignobilius, quãto lien hepate: cor. n. in medio thoracis situ est, & arteria, etsi oriatur à sinistra parte cordis, mox reflectĩt dextrorsum ad spinã, indeq; ramos demittit in vtrãq; partẽ, numero pares, sed in dextrã ampliores. quod vel pulsus indicat, qui plerisq; hominibus sentĩt in dextra manu maior. Has ob causas cẽset Rasius lib. 3. cõtinẽtis, deteriorẽ esse pleuritidẽ dextri lateris, quia scilicet est partis nobilioris. Constat verò nihil adeo facere ad periculũ, quàm principatũ partis affectæ. Huius sententiæ videtur fuisse auctor librorũ de morbis, siue is fuerit Hipp. siue quiuis alius. Nã lib. 2. ita scriptũ est. Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemẽs, ac tussis corripit, & latus dolet, & in sanã partẽ decũbere non potest, sed in dolentẽ, & pedes & oculorũ cauitates intumescunt. Hunc vbi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sede firma collocata, & alius ipsius manus quidẽ teneat, tu verò humerum concutito, vt audias in vtrũ latus affectio strepitũ edat: optandũ autẽ esset in sinistrũ. Hęc illo in loco,

loco, quibus verbis videtur præferri pleuritis sinistra, vt minus periculosa: quandoquidem dicit fuisse optandum, vt sinistrum teneret latus. Verum si rectè consideres, hic autor non loquitur de pleuritide, sed de suppuratione ex pleuritide: fieri vero potest, vt non idem iudicium ferendum sit, de pleuritide, & de suppuratione ex pleuritide. Consideretur ergo seorsum vtrumque. Pleuritis hos exitus habere potest, resolutionem, & suppurationem, & corruptionem. Resolutione liberantur homines breui, & intra morbi constitutionẽ, corruptione moriũtur breui: suppuratione magna ex parte moriuntur lentè, tabescentes, aliquãdo etiã liberãtur, multo tẽpore repurgati. Tres ergo cum sint pleuritidis exitus, optandus maximè qui fit resolutione: timendus qui corruptione: timendus etiã, etsi minus, qui suppuratione. Pleuritis dextri lateris, quantũ in partis natura est, erit maior & acutior, quia calidior & sanguinolentior pars ad calidas & acutas inflammationes est paratior, sinistri lateris erit minor & tardior: igitur dextra pleuritis paratior erit ad citã aut salutẽ aut mortem, per resolutionẽ aut corruptionem (acutorũ enim est hoc) sinistra verò sæpius in suppurationem abibit: Vide vtrũ eligas. Post quàm facta iã est suppuratio (fieri enim potest vtroq; in latere) deterior sit haud dubie quæ in dextra. Nã non potuerit fieri, nisi ea parte plurimum debilitata, debilitatam vero esse partem alioqui fortem, grauius est, quàm debilẽ. Accedit quod sinistra pars vt ignobilior, opportunior est curationi. Nã cum minori periculo secatur & vritur. Huc respexit autor librorũ de morbis, dicens optandũ autem esset in sinistrũ: subiungit enim: hunc igitur locũ seces. Minus enim lethalis est. Videtur ergo mihi Hipp. hic narrasse quod latus doluerit, quòd filius Amphiphradis in suppurationem incidit.

14 *Caupo qui peripneumonia tenebatur, aluus statim subijt: circa quartam sudor multus. Videbatur soluta esse febricula. Tussis nulla, vt ita dicam. Quinta et sexta & septima detinebat febris. Sudor octaua, nona excreabat pallidum. Decima ibat aceruatim, non sæpe: circa vndecimam mitius habuit. Quaruordecima sanus euasit.*

Rarum exẽplum est hoc, peripneumoniæ, bene per alui profluuium solutæ. Nã vt in aphorismo dicitur, à peripneumonia malũ est. Neque sanè successisset, nisi pariter sudasset, & excreasset homo. Excreatio enim peripneumoniæ est principalis, vt Hippocraticè dicam, euacuatio, sudor, omnibus inflammationibus est conueniens. Accessit peculiaris quædam causa, quæ huic alui profluuium contulit, species succi. Nam color sputi pallidi, bilis indicauit redundãtiã, ea vero per aluum vtiliter subit, aut subducitur. Itaque & si morbi eius species soluere ventrem non suadeat, si tamen bilis redundare videatur, licet ob cacochymiam, etiã in eo morbo aliquando, facere. Illud etiam habuit, egestio alui, conueniens, quod ibat aceruatim non sæpe. Nam talis egestio, quia est copiosa confert, quia rara, rectè fertur. Neque tamẽ bene ac citò solui potuit fluxu alui peripneumonia, nõ enim intra suæ cõstitutionis tẽpus soluta est, sed vt quæ difficilis fuerit iudicij, producta est duplum. Solet enim finiri intra septimam.

15 *ERmoptolemo, post pleiadum occasum febris superuenit. Tussis non valde. Lingua autem peripneumonica. Non sudauit, totus refrigeratus est, vt videbatur. Offerebant ipsi succum. Circa meridiem calescebat. Vndecima sudor, & aluus. Siccatæ sunt biliosæ egestiones, & tussicula superuenit. Quatuordecima pallidum excreabat, & stertebat, quindecima, mente constans toto tempore, mortuus est.*

Hic mortuus est eodem morbo, & eodem ferè tempore, quo Caupo liberatus. Nam ex peripneumonia obijt hic die quindecima, ille ex codẽ morbo liberatus est quatuordecima. Illud habuit simile hic morbus priori, quòd sudores & alui profluuia acciderunt. Verũ hæc ipsa fuerunt deterioris conditionis, & lethalia. Nam a sudore refrigerabatur, & aluus cum fluere cœpisset, suppressa est intempestiuè, & recurrente sursum bile, tussicula aucta est denuo, cum a principio fuisset exigua. Superuenerunt postremo illa duo pessima signa, excreare pallidum quatuordecima

(nam

(nam morbo adeo progresso, is color, materiæ est inuictissimæ) & stertor, qualis scilicet accidere solet, ijs, qui strangulantur. Quod quidem, ex instrumentorum spiritualium passione, mori indicauit, neq; admodum consentiente cerebro, siquidem mente toto tempore constitit. Post pleiadum occasum hyemem esse, sæpe iam antea dixi.

16 *ALius quidam in palato superiori stertens. Lingua sicca peripneumonica, mente constans, mortuus est.*

DVPLEX est stertor, in gutture, & in palato. In gutture stertunt, quibus ibi feruor quidam cum strepitu est, vt Ermoptolemo: in palato superiori, quibus is strepitus fit ea via, quæ est inter palatum & nares, vt fieri consueuit multis dormientium. Ermoptolemum dixit habuisse linguam peripneumonicam: hunc alium siccam peripneumonicam. Nimirum linguam peripneumonicam dici, qualis peripneumonicis esse solet, par est intelligere. Fit verò plerisque peripneumonicorum crassa, & excrementosa, humidaq;: alijs sicca exusta cum rubore, vt scilicet ipsa peripneumonia, in erysipelatis naturam magis inclinat, aut ædematosi phlegmonis.

17 *ET Posidonius, adhuc intrante æstate, secundum pectus, & hypochondria, & latus dolebat multo tempore, citra febres. Multis autem antea annis suppuratus factus fuerat. Hyeme autem, cum inhorruisset, dolor intendebatur, & febricula tenuis, & excreatio purulenta. Tussis cum asperitate rancida circa fauces, & stertorosa, mente autem constans, mortuus est.*

MVLTIS euenit, dolore aliquo diuturno teneri, partiū thoracis aut vētris, sine febre, & tādē suppuratos fieri, iuxta illud quod in aphorismo dicitur. Ex dolore diuturno partiū circa vētrē, suppuratio. Nimirū, vt externis partibus euenit aliquando tubercula quædā cruda fieri, quæ febrē nullā excitant, vsq; dum suppurātur, tunc vero, etiam si sint succi subiecto frigidi, ob putrescētiā quæ superuenit, febrē inferre incipiunt, ita ēt in internis vētribus, siue inferiori, siue superiori.

periori. Febres enim fiunt, cum pus conficitur magis quàm iam confecto, & quam antequam conficeretur. Itaque quibus antequam confici inciperet, febres erant, tunc fiunt, maiores, quibus non erant, tunc superueniunt, maiores aut minores, iuxta succi putrescentis naturam. Huic ita euenit. Laborauit enim sine febre multo tempore, dolore pectoris, lateris, & hypochondrij, pituita lateribus, qua parte alligantur hypochondrio, hærente, & impacta, neque tamen putrescente: deinde, suppuratione oborta, febricula superuenit, & horror, & dolor intentior, quæ omnia suppurationis fientis esse signa dictum est sæpe, in hoc ipso opere, & in prognostico. Accidit etiam huic aliud quiddam notatu dignum, quodque multis euenit. Nimirum sunt quibus, ob debilitatem partium illarum, sæpe redit hoc malum, fiuntque suppurati leui ex causa, sed quia leui ex causa, facilè etiam liberantur, atque ita fit vt crebrò id patiantur, vsque dum aliquando, debiliores solito forte existentes, effugere non possunt, & moriuntur. Qua causa fit, vt plerosq; interimat is morbus, in quem sunt paratiores, vt quorum natura vergit ad tabem, tabes: tametsi verum etiam sit, ab eo morbo facilius eos, quam alios homines, liberari. Sine delirio mori, frequens est in morbis thoracis.

18 *BAlis filius cum in monte plurimum aberraßet, sexta lingua praua sub rubra, & in aberratione vociferatus est multum. Oculi colorati, pleni, velut dormiẽtium. Color aũt reliqui corporis non valde iclericus, sed sub pallidus, liuidus. Vox praua. Lingua obscura peripneumonica, non prudens. Spiritus ad manum prauus, non densus, neque magnus. Pedes frigidi, lapidei. Circa nonam mortuus est.*

Hic puer cùm aberrasset plurimum in monte, atque in aberratione plurimum esset vociferatus, ex defatigatione, & labore & anxietate incidit in febrem acutissimam, malignam, ex qua nona die mortuus est. Habuit vero, vt par erat in febre tam citò interemptura, citò signa pernitiosa,

sa, & referentia causam à qua læsus est. Nam cum erraret, & clamaret plurimum, euenit efferri illi in caput sanguinem, & excrementa, quæ in corpore contigit abundare, vnde facta est lingua praua subrubra, hoc est subrubra, & referens malignum morbum, velut sicca plurimum & aspera, & oculi etiam colorati, rubri, & pleni, hoc est tumidi velut dormientium. Effusus etiam est illi vitiosus humor per totum corpus, vnde factus est color corporis velut inter subpallidum & liuidum. Quorum alterum significabat excrementa, alterum extinctionem caloris naturalis, quem labor & timor anxius extinxerant. Vox praua, hoc est aspera & clangosa, lingua obscura, hoc est obscurè loquens, peripneumonica qualis descripta est. Non prudens, hoc est delire loquens. Hæc quoque omnia raptam esse bilem in omnes capitis partes significabant: spiritus ad manum prauus, hoc est frigidus. Nam hæc solum differentia spiritus exploratur tactu. Non densus, neque magnus. Itaq; prauus & rarus & frigidus, qui vt in prognostico dicitur, valde pniciosus iam est. Pedes postremò facti sunt frigidi, lapidei, hoc est frigidi & sine sensu, atque velut emortui.

19 *ANginosa quæ apud Metronem, dextram manum, & crus doluit. Febricula tenebat eam. Tussicula suffocatio die tertia remansit. Septima conuulsa, sine voce, stertor, dentium collisio, maxillarum rubor. Hæc non multum vitam protrahens, quinta aut sexta mortua est. Signum circa manum subliuidum.*

QVO pacto mortua est hæc quinta aut sexta, si septima conuulsa est? Duorum alterum licet suspicari, aut vitiatum esse codicem, legendumque aliter, aut dici quintam vel sextam diem, ab ea qua cum conuulsione, & stertore, & collisione dentium, & maxillarum rubore, vocē amisit, vt mortua fuerit mulier vndecima aut duodecima à morbi initio. Ego primum censeo probabilius. Nam cum tam graui morbo non posset tandiu durare. Morbi quidem essentia, & permutatio pernitiosa, non est obscura. Nam febricula, tussicula, & suffocatio, anginam indicabant, reliqua accidentia

tia conuulsionem vniuersalem, à qua facillimè mori euenit ob spiritus interceptionem. Duo signa sunt hic notatu digna, alterum quod antecesit morbum, veluti futuri morbi signum, alterum quod superuenit, fuitque mortale. Dolor manus & cruris conuulsionem præmonstrauit. Quia artuũ dolor, plerunque fit patientibus neruis, qui in eos inseruntur, si autem pars aliqua ante morbum dolet, in eam morbus firmatur. Liuorem verò manus lethalem esse in progno
5 stico dicit Hippo. his verbis. Si digiti ac pedes omnino nigrescant, minus pestiferi sunt si liueant. Quod signum, citra rigorem, aut occasionem eiusmodi, tanti facere suadeo, vt cum apparet, nihil facias reliqui eorum quæ ad moriendum sint, necessaria, quin citra moram edicas postrema, tametsi ægrotus de se aliter cogitet. Quia in proximo esse iam mortem, experimento didici. Exemplo etiam est hæc anginosa.

20 *Bion ex hydropico multi temporis, factus est fastidiosus multos dies, & stranguriosus. In sinistro genu abscessus factus est, suppuratus est, mortuus est.*

Hydropici meritò fiunt fastidiosi, ob redundantiam aquæ putridæ & salsæ, in ventriculi tunicis, imbibitæ. Stranguria fit eadem aqua ad vrinæ vias deriuata, atque ob id reddita salsiori, quam pro naturæ modo. Vix autem habent vllum exitum salutarem, si diuturna iam sit pasio. Nam præ debilitate sustinere non possunt vllos abscessus. Euacuatio vero nulla est eis satis idonea, nisi fortè aquosum alui profluuium.

21 *Ctesiphon hydropicus ex causo multo, & antea hydropicus spleniticus, plurimum repletus est, & scrotum & crura, & peritonæum. In fine tussis, & suffocationes fiebant ad noctem, magis à peripneumonia velut peripneumonicis. Ante diem vltimam tribus, aut quatuor diebus rigor febris. Circa femur dextrum, intus iuxta venam mediam ab inguine, velut ignis feri collectio, subliuidum*

habens

habens ruborem. Ad noctem cordis dolor, & non multo post vocis interceptio. Suffocatio cum stertore, & mortuus est.

VELVT ille hydropicus, cuius narrata est historia, mortuus est cum suppuratione tumoris circa genu, ita hic mortuus est cū carbone, qui in interna parte femoris dextri iuxta inguē, obortus est, trib. dieb. ante obitū. Signa verò Carbonis erant euidentissima erat. n rubor subliuidus, vrens vt ferus ignis. Ortus est cū rigore & febre. Dicit ortū esse hūc Carbonē iuxta venā mediam, quoniā verò in femore non sunt multæ venæ insignis magnitudinis, sed vnica, constat mediā venā vocari, eam quæ per mediū femur repit in alto recondita. Consentaneū est, huic potius quàm illi, factū esse Carbonē, quia fuit hydropicus ex multa febre ardente. Nā quibus fit hydrops ex febre ardente, manet simul cū aqua sanguis exustus, quo in partem aliquā truso Carbones fiūt. Facile aūt erat agnoscere, hunc hydropicū in malū tēdere, quia per ea processit signa, quæ in hydrope vituperantur. Nā plurimū repletus est scrotū & crura & peritonæum, qđ quidē est hydropis plurimū aucti: deinde tussis. Dicitur aūt in aphorismo, hydropicū si tussis vexet, desperatus est. Fiebat vero huic tussis non qualiscunq;, sed suffocationes etiā ad noctē magis, à peripneumonia, velut peripneumonicis. Tota hac phrasi nihil aliud significat, quàm fuisse tantam suffocationem, vt videretur esse peripneumonicus. Postremo crescentib. his eisdem symptomatis, & materia superiores partes affatim occupante, mortuus est Nam dolor cordis, hoc est, oris ventriculi, superuenit, & vocis interceptio, & suffocatio cum stertore.

22 *ET in Olyntho hydropicus repente voce priuatus, desipiens noctem & diem, mortuus est.*

EXEMPLVM aliud est hoc, hydropici mortui ꝑ aphoniam. Quo pacto dignosci possit desipientia, in homine qui loqui non possit, explicatum antea non semel est. Nimirum ex oculorum iactatione, & gestubus.

23 *PRodromi filius æstate subblæsus. Causo laborans, lingua ipsi subarida obscura, egestio alui deorsum multa, seruatus est.*

Alui

Alvi egestionem, conuenientem esse causa indicationem, indicatur hoc exemplo, quod testatur Galenus, vt in alijs locis, ita 3. de crisibus cap. 3. dicens, si sit febris ardēs, vel sanguis è naribus fluet, vel post vehementem rigorem, sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum aut aluum aliquid biliosum excernetur.

24 *Leophorbidæ febris acuta, post hyemale solstitium, hypochondriorum & ventris dolor, deiectiones humidæ biliosæ multæ, & interdiu soporosus. Lingua peripneumonica, tussis non inerat. Duodecima nigra pauca, & porracea deijciebat: quatuordecima, soluta videbatur febris. Postea verò sorbitionibus vtebatur: decima sexta os valde salsuginosum, siccum fiebat, ad extremum vesperi horror febris: vigesima prima, circa medium diei, rigor, & sudor. Febricula soluta est. Calor verò suberat tenuis. Ad noctem rursus sudor, & vigesima secunda ad noctem sudor, & calor remisit. Prioribus autem omnibus sine sudore erat. Aluus autem humectata est, etiam in ea, quæ posterius videbatur, recidiua.*

Cavsvs erat hic, pendens ex multiplici ac varia materia. Nam nunc indicabatur bilis flaua, nunc viridis, nunc nigra, nunc salsa pituita. Consentaneum verò est ab his omnibus succis causum fieri, siquidem à quocunque horum fieri consueuit. Laborauerunt in hoc homine præcipuè instrumenta naturalia, hypochondria scilicet & vēter. Nam erat hypochondriorum & ventris dolor, collecta in eas partes maxima succorum copia, ex qua multæ humidæ & biliosæ deiectiones nascebantur. Tussis verò non inerat, vt potè vitalibus non perinde laborantibus. Lingua fiebat peripneumonica ob hypochondria. Nam, vt dictum est sæpe, exposita est lingua excrementis & fuliginibus, omnium ferè internarum partium: nam ventris, hypochondriorum, pulmonis, & capitis. Vocatur verò Hippocr. vt explicatum antea est, lingua peripneumonica, quæ vtcunque est excrementosa. Sopor diurnus, ardentis febris erat symptoma,

cum

cum quadam portione pituitæ. In tanta ſuccorum multitudine & differentia, non poterat morbus non eſſe diuerſus, inæqualis, & difficilis iuditij, habuit vero præcipuè quandã diuerſitatem, qua putatus eſt habere recidiuam, cum tamẽ re vera inæqualitas quædam eſſet motus, non tanta, vt mereretur nomen recidiuæ. Quod innuit dicens, in ea quæ videbatur recidiua. Intermiſsio viſa eſt fieri, inter quatuordecimam & extremum decimæ ſextæ. Contulit huic ad ſolutionem deiectio copioſa, quæ totum morbum durauit, fuitque vtilis, etſi inceperit ſymptomaticè, ſed multo magis ſudor, qui ſuperuenit iam concocto morbo. Tempus quoque fecit ad difficilem iudicationem.

25 *TEoclis cognata, quæ ſuperius habitabat, ſub pleiadis febris acuta. Sexta videbatur ceſſaſſe. Lauit velut ſe data febre. Septima mane maxilla valde rubra, vtra non memini. Veſperi febris venit multa, & lipopſychia, & aphonta erat, non multo autem poſt, ſudor. Et ſedatio ſeptima.*

Non eſt facilè ſcire quod tempus vocet ſub pleiadis. Nam alibi interpratati ſumus ſub, Canedici, tempus quo regnat Canis, inter exortum ſcilicet eius & occaſum, nunc vero non poſſumus hanc interpretationem ſequi. Nã æſtas & autumnus totus ſunt ſub pleiadis, eſſet vero in tãta anni parte incerta narratio. Conſentaneum ergo eſt nunc intelligi, ad exortum aut occaſum, neque ſcio vtrum potius ea phraſis ſignificet, tempora certè ea multum diſsident. Acutiſsima febris, qualis hæc fuit, multo magis congruit æſtatis initio, quam hyemis. Fiunt vero etiam ſæpe morbi non congruentes. In hac narratione nihil eſt notatu dignum, præter iudicationis formam: ea vero eſt rariſsima. Fuerunt enim decretoria ſigna, maxillæ alterius rubor, febris, multa lipopſychia, & aphonia. Quis autẽ non putaret ea eſſe lethalia? Subſecutus autem eſt mox ſudor, & ſolutio morbi. Adeo non oportet terreri malis in initijs iudicationum.

26 ET vxor Theodori, facto vehementi sanguinis fluxu per febrem in hyeme. Soluta verò febre circa nonam, non multò post, lateris dextri ab vtero grauitas. Et prius autem factus est grauis dolor pectoris, & sequentibus diebus. Et fomento calido lateri dextro admoto, remiserunt die quarta dolores. Spiritus densior. Arteria vix respirans subsibilabat, & supina difficilè se conuertebat. Ad noctem acutior febris, & delirium breue fiebat. Quinta mane videbatur mitior esse. Sudor à facie fundebatur primum exiguus, deinde multus per totum corpus, & pedes. Posthæc autem videbatur ipsi febris remisisse. Erat verò ad manus frigidius corpus arterijs: quæ verò in temporib. etiam magis saliebant, & spiritus densior, & delirabat aliàs: & omnia in deterius. Lingua ad finem vsque alba valde. Tussis non inerat nisi tertia, & quinta die exiguū tempus. Sitis non inerat. Spuitio erat. Hypochondrium dextrum valde eleuabatur circa quintam, postea verò mollius. Excretio pauca stercoris à glande. Quinta rursum paucum humidum. Aluus autem vacua. Vrinæ acerbæ cineris speciem referentes. Oculi velut delassatæ. Difficulter suspiciebat, ac circunferebat oculos. Quinta ad noctem difficulter, & delirium sequebatur. Sexta rursum eadem hora qua plenum solet esse forum, sudor multus diffundebatur, A fronte incipiebat ad totum corpus. Multum tempus prudenter res suas disponebat. Ad meridiem multum delirabat, & refrigeratio similis erat, grauiora autem omnia circa corpus. Ad vesperam tibia ipsi ex cubili decidebat, & puero præter rationem minabatur, & rursus tacebat, & ad quietem mutabatur. Ad primum autem somnum sitis multa & mania, & residebat, & præsentibus conuitiabatur, & rursus tacebat, & quiescebat. Et videbatur reliquam noctem comate teneri, verum oculos non claudebat. Ad idē indicabat plurima nutibus, non

mouens corpus, & intelligens mediocriter. Rursus sudor eadem hora. Similiter oculi demissi, ad infernam palpebram magis inclinantes, rigidè ac stupidè intuentes. Albæ oculorum partes pallidæ & mortales, & totus color pallidus & niger existens. Manum plerunque ad parietem, aut ad stragulum habebat. Strepitus autem bibenti magni fiebant, respuebat, & rursum ad nasum absorbebat, & floccos legebat, & faciem velabat. Post sudorem autem manus velut cristalinæ. Sudor sequebatur frigidus. Corpus ad manum frigidum. Exiliebat, vociferabatur, insaniebat, spiritus multus, manus tremulæ, sub mortem iam etiam conuulsæ. Septima mortua est. Minxit sexta ad noctem exiguum. Quod minxerat palea trahebatur, lentum, & semini simile. Vigil erat omnes dies. Post sextam vrina subcruenta.

HAEC mulier primùm habuit febrem, à qua die nona liberata est, facto vehementi sanguinis fluxu, & cum ab ea liberata esse videretur, non multò post incidit in febrem aliam acutiorem & grauiorem, atque symptomatis vrgentem, cuius die septima mortua est. De priori febre nihil aliud narrat, quam accidisse hyeme, & cum fluxu sanguinis solutam esse die nona, secundam describit fusius. Quam etiam constat in hyeme accidisse, siquidem paulò post primam. Morbus certè vterque fuit temporis naturæ contrarius, atque ob id periculosior: sed & iudicationis species, & constitutio. Quia in hyeme longiores fieri, & iudicationes minus habere solēt morbi. Verùm omnia fieri possunt in omnibus temporibus. Secundæ febris descriptionē enarremus. Lateris dextri dicit factā esse ab vtero grauitatem, & prius autem factum esse grauem dolorem pectoris. Hoc nihil aliud est, quā quod secundo de morbis mulierum dicitur, his verbis. Si vteri ad costas allapsi fuerint, tussis tenet, & dolor sub latus. Nimirum aliquibus ex vteri morbo fit dolor lateris, & est id tam graue, vt in eodem loco paulò post citata verba dicitur, vt nonnullæ ab eo morbo pereant, vt certè accidit huic. Quæ autē causa sit qua id fiat,

requires. Veterrimi nihil dicebant aliud, quàm quòd vterus in partes dolentes illaberetur, aut quod ita re vera putarent, esse scilicet vterum errabundum animal, aut quod ea in re loqui vellent iuxta vulgi. & ipsarum mulierũ phãtasiam. Re vera tamen vterus non errat, neque proprio impetu agitur huc aut illuc, sed flatu, aut humore, aut vacuatione, contrahitur, laxatur, inflatur, aut subsidet, atque inde nascitur imaginatio proprij motus. Genitalia cum spiritalibus instrumentis habent magnam communionem, vt lib. 2. explicatum est, per venas communes vtrisque partibus, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, præter communes neruos ex sexta coniugatione. Cùm ergo redundat excrementis vterus, refunduntur in partes pectoris cum altera vteri pars insigniter, in alterum latus. Hanc ob causam ex partu difficili, & menstruorũ suppressione, multa fiunt pleuriticæ: sed & sine vera pleuritide. dolet latus multis ex vtero. Ego verò hanc, suspicor, primo quaternario fuisse pleuriticam, secundo (ita vt fit) peripneumonicam. Vtrunque vero fluere ex vtero, vt latus & pulmo esset pars recipiens, vterus mittens. Pleuritidem agnosco, ex dolore, febre, & tussi, ac difficili respiratione. Differẽtiam pulsus raró explicat Hippocr. quam tamen hic etiam attigit dicens, erat corpus ad manus frigidius arterijs. Id enim nihil est aliud, quàm maiorem calorem indicari arteriarum motu, quàm tactu. Itaque habebat pulsum vehementer aucti vsus. Duriciei pulsus non video vbi vnquam meminerit Hippoc. Tussim tertia & quinta die fuisse dicit, spiritum densiorem dicit, densum à principio innuens. Doloré dicit fuisse grauem, quod non videtur esse pleuriticæ, siquidem esset pungens. Verùm neque pulsus differentiam, neque doloris, adeo exactam reperies in omni pleuritide, sed magnam vtriusque in alias differentias inclinationem, ob partis differentiam, & humoris, & complicationem aliarum passionum. Quis verò dubitet febrem habuisse à principio quæ adeo acutè ægrotauit, vt a prima die mortua sit septima, aut quæ cum febre, & dolore lateris, & denso spiritu, & tussi, etsi rara, & sputione, ad tam citam mortem venit, fuisse pleuriticam? Transitum in peripneumoniam indicat mihi, dolor remissior die quarta, & spiritus factus densior, & arteria aspera subsibilans, & vix respirans, &

quòd supina difficile sese conuertebat. Id enim etiam est difficilis respirationis, nisi fortè id faciebat vteri phlegmonosa passio, poterat enim ea quoque facere. Primariam vero affectionem fuisse vteri, agnosco, quia Hippoc. dicit. Neque certè est hæc incommoda agnoscendi affectionem ratio. Nam, vt ipsemet testatur, bonam partem dignotionis accipimus à medico, præterquam quod omnia symptomata maligna, quæ hunc morbum comitata sunt, refrigerationes scilicet quarundam partium, deliria, & conuulsiones, & illa repentina hypochondrij intumescentia & rursum laxatio ex vtero fieri consueuerunt. Suspicor tamen Hippoc. agnouisse vterinam esse affectionem, quòd cognouerit antea mulierem, & eius naturam, atque familiares ei affectiones. Atqui fortasse præter ea quæ narrantur, habuit ea etiam symptomata, quæ loco citato ex secũdo de morbis muliebribus recensentur, his verbis. Si vterus in costas illapsus sit, tussis obtinet, & dolor sub latus, & insidet vterus durus velut pila (hoc est quod in dextro hypochõdrio fiebat huic mulieri) & ad cõtactum dolet velut ab vlcere, & contabescit, & videtur ipsi peripneumonia esse, & contrahitur, & gibbosa fit, & menses non apparent: aliquæ autem quibus prius apparuerunt (hoc est quibus iam fluebãt antequam inciperent ægrotare) etiam pereunt: atque si tũc prodeant, imbecilles sunt & pauci, ac deteriores, & genitura non fit hoc tempore. Hoc est, semen non excernitur, sed supprimitur: quod, vt medici omnes affirmant, longè grauiora affert mala, quã suppressio sanguinis: suppressum verò esse huic semen, satis indicauit ea mictio, quæ sexta die mulieri iam morti proximæ accidit. Minxit enim sexta ad noctem exiguum, & id erat album & lentum semini simile, adeo vt velut oui albumen palea traheretur. Quod putridum semen, quod tanti mali fuerat causa, per impotentiam retentricis iam (ita vt fit) exire, indicabat. Et eadẽ ratione dictæ vrinæ successit subcruenta, exeunte post semẽ etiã sanguine, quæ ambo soboles erant propriæ causæ morbi, retenti scilicet sanguinis & seminis. Mirum vero quod ex sanguinis suppressione ægrotauerit paulo post, ac per vehementẽ fluxum sanguinis ab alia febre fuerit liberata. Hoc vero indicat, malignam potius qualitatem suppressi sanguinis, quam multitudinem, fuisse morbi causam.

27 *ANtiphanis filio hyeme dolor lateris dextri, tussis, febris, edebat, ambulabat etiam febriēs. Videbatur ruptura laborare. Nona remisit febris, non reliquit tussis: multa & crassa spumosa. Latus dolebat. Circa decimamquartam & rursus vigesimam, febres videbantur desinere, & rursus corripiebant. Erat autem & calor tenuis, & parum quid relinquebat. Tussis autem aliquando quidem relinquebat, quandoque abundabat cum multa suffocatione, tunc autem remittebat, & excreatio post dies hoc multa, cum tussi suffocante. Et purulenta feruentia super vase, & spumantia, & in faucibus plerunque rancida asperitas, subsibilabat. Anhelatio semper detinebat, & spiritus densior. Rarò bene spirabat. Post quadragesimam, prope sexagesimam arbitror, oculus sinister excecatus est cum tumore sine dolore: non multo autem post, etiam dexter. Et pupillæ valde albæ & siccæ fiebant, & mortuus est post cecitatem, non multo post septimam, cum stertore & multo delirio.*

28 *SImilia autem & ex similibus eodem tempore contigerunt, etiam Thesalioni quæ feruentia & spumantia, & purulenta, & tusses, & rancidæ asperitates.*

ANTIPHANIS filius haud dubie tabuit ex fluxione pituitosa, quæ ex capite facta est in thoracem, hæsitque in latere dextro, ibiq; putrescens excitauit primū pituitosam pleuritidē, deinde & pulmonē occupauit, ibique feruētius putruit, & suppurationē malignam fecit, ac tabem. Venisse autē hanc fluxionē à capite, nihil magis indicat, quā cecitas illa, quæ paulo ante mortē aduenit, candidis & arefactis pupillis. Id enim factum est eadem causa, qua tertio libro sectione tertia dicebatur, fuisse tabescentium faciem charopam. Ibi enim interpretati sumus, charopū dici pro glauco. Fieri vero tabescentibus quibusdam glaucos oculos, quod succi crudi oculos occupent, & ibi durescant, & siccentur.

centur Ergo,inquit,Antiphanis filio, hyeme dolor lateris
dextri,tussis,& febris,ex pituitosa scilicet fluxione.Edebat
(id dicit,quia pleuritici,neque solent,neque debēt,primis
diebus cibos capere) ambulabat, etiam febriens, & cum
ambularet, nō videbatur esse pleuriticus sed putabatur la-
borare ruptura, hoc est fractura aliqua ossis,aut carnis di-
uulsione. Hæc opinio multos vulgares fallit:plurimos enim
putant luxatione, aut fractura laborare, qui ob alias causas
dolent. Nona die remisit febris, non reliquit tussis. Iā hinc
cœpit humor à latere in pulmonem abscedere. Nam latus
dolebat minus multo quàm antea, & incipiebat excreare
multa & crassa spumosa. Febres & tusses iam inde inæqua-
liter,nūc desinebant,nunc crescebāt, nunc suffocabatur cū
tussi. Et tunc,hoc est cū maximè suffocari videretur,repētè
aliquādo desinebat tussis. Hæc fiunt, vt fluxiones ipse fluūt
aut fluere desinunt,& suppuratio per partes fit, aut cessat.
Excreabat aliquando purulenta,& spumantia,& feruentia
super vase,hoc est si incidebant illa sputa in testam aliquā,
aut in vas quodcunque, feruebant & spumabant. Id quidē
fiebat ob igneum feruorem in pulmone, ob quē citissime
tabuit. Cur rancida asperitas in faucibus, & sibilus,& an-
helatio esset,& creber spiritus,non est cur interroges.Cur
oculi excecati sunt, dictum antea est. Postremò neque in-
temperiem tantam,neque redundantiam excrementorum
sustinente natura,mortuus est.Perinde autem & Thesalió.
Quamplurima eorum quæ supersunt, vt nonnulla eorum
quæ præcesserunt,occurrerāt antea in libris prioribus scri-
pta,præcipuè in quinto,& sine vlla vtilitate, neque (vt ar-
bitror) consilio auctoris,sed temeraria congestione char-
tarum. Quare ego neque scribere iterum laboro, sed præ-
teribo.Ea vero sunt,quæ mox sequitur historia vxoris Po-
lemarchi,& alia Aristipi, & alia cuiusdā cui hepar percus-
sum est iaculo,& alia cuiusdā percussi capite à Macedone,
& paulò post alia Neapolis, & alia Billi percussi in dorso,
& alia infœlicissimi filij Philes:& alia filij Parmenisci: &
alia Eniatis in Delo iaculo percussi, & alia filij Callime-
dontis: & alia Aspasij vxoris: & alia Melisandri: & alia
Eutychidis: & alia Timocharis: & alia pueri Cleomenis:
& alia vxoris Simonis, cuius tacito nomine, historia in
calce quinti narrata est, & alia filij Phaniæ, & Euer-

getæ: alia Harpali, filij: & alia Thrinonis Damonis filij: interque has, verba quædam de hæmicranea & destillatione: & alia quædam mulieris quæ sine nomine dicitur pharmacum ad perdendum fœtum accepisse: & alia Pythoclis; & rursum alia puellæ quæ ex rupe cecidit. Atque inter duas has historias repetuntur etiam verba quædam spectantia ad pernionum curationem, & quædam medicamenta oculis commoda, & curationem doloris lumborum, & coxæ, & crurum, & origani naturam, & rursum alia fullonũ habentium tubercula in inguinibus, & alia Nicaronis, & alia Timoclis, & alia Phœnis: & alia Cononis seruæ, & alia serui Timocharis: & alia Diophitis sororis, & alia vxoris Epicharmi, & alia ipsius Epicharmi, & alia Metrodori, & alia mulieris in Abderis, & alia Tychonis in obsidione circa Datum percussi: nescio an vllæ aliæ me fugerint repetitæ, seu historiæ, seu dictiones. Hoc certo scias, quicquid videbitur tibi, codices alios librorum epidemicorum consulenti, in hoc, ex libro septimo sublatum, te cum enarratione reperturum in quinto.

29 *Filio Theodori nona die in sole versato, accessit febris decima die, ex denudatione iuxta os, nullius momenti. In febre autem denigratum est, discessit cutis. Valde clangosus erat. Vigesimasecunda venter eleuatus est, præcipuè vero secundum hypochondria. Vigesimatertia mortuus est.*

Mvltis exemplis indicauit iam Hipp. in hoc opere, quod primis verbis libri de capitis vulneribus docuit, nullum vulnus capitis leuiter esse contemnendum, etiamsi sola cutis esset incisa: addit in eandem assertionem nunc exẽplum aliud filij Theodori. Qui cùm ictus esset (capite vt ego coniecto) ita tamen vt nulla esset ossis fractura, sed solum denudatio nullius momenti, hoc est, quam quiuis chyrurgus contemneret, quod esset exigua, & in loco tutissimo, vt fortè in occipite, aut vertice, & longè a commissuris, nona die ab ictu, contemnens iam vulnus, in sole versatus est, & die sequẽti, decima scilicet, febre est correptus

& cum

& cum febre cœperũt lethalia fieri ſigna, denigratio oſſis, & deceſſio cutis ab oſſe (decedit quæ in labijs eſt vlceris, eadem ratione qua ſiccatur, fitq; ſalitæ ſimilis. Arida enim facile deciduntur) & vox clangoſa. Hæc duo ſigna, deceſſionem inquam cutis, & vocem clangoſam, habuerunt filij Phaniæ & Euergetæ, quorum hiſtoria enarrata eſt in libro quinto, ibique explicatum, in quas referantur cauſas, & cur ſint lethalia: non minus atque in hiſtoria pueri Nicolai, cuius in eodem libro enarrata eſt hiſtoria, explicatũ eſt, cur quibuſdam morti iam proximis aluus intumeſcat, quod huic etiam puero accidit vigeſima ſecunda, cum eſſet vigeſima tertia moriturus.

30 *QVibus oſſa fracta fuerint, bis ſeptima die febres: ſi vero calidius fuerit anni tempus, etiam citius: at ſi magis fracta fuerint, etiam è veſtigio.*

PRAECIPVVM ac maximum ſignorum ſuperuenientium, quibus, fractum eſſe os in capitis vulnere, indicatur, eſt febris. Hanc dicit ſolere die ſeptima ſuperuenire: ſi verò ſit calidius anni tempus, etiam citius, velut quarta aut quinta: ac ſi magis fracta ſint oſſa, etiam ſtatim. Quibus verbis videtur ſignificari, in temporibus, aut frigidis, aut temperatis, ſuperuenire febres die ſeptima, in æſtate verò pri⁎: idque ſi fractura ſit mediocris, ſi verò ſit maxima, multo citius, vſque adeo vt aliquando ſuperueniant ſtatim. Hoc ſanè prima fronte videtur conſentaneum. Quia vt calor temporis plurimum facit ad faciliorem partium vlceratarum corruptionem, ita etiam faciet fracturæ magnitudo. Quod enim à fractura natum eſt fieri: id à magna fractura fiet magis, ac citius. Inſurgit tamẽ duplex obiectio, prima, Hipp. lib. de cap. vulneribus dicere, vbi fractum eſt os, & „ vulnus tale, vt ſeruari homo non poſſit, ante decimãquar- „ tam incidere in febres magna ex parte in hyeme, in æſtate verò, poſt ſeptimum: nunc verò dicere in tẽpore calidiori fieri ante ſeptimum. Quid autem ſit aliud tempus calidius quàm æſtas? Altera, chyrurgos ferè omnes cenſere, grauius ſignum eſſe febrem vlceri aliquanto poſt ſuperuenire, quã ſtatim fieri: neq; ſanè ea aſſertio videtur ratione deſtituta:

quandoquidem, si mox fit, censetur nasci ex recenti fluxione, & inflammatione: si verò superuenit, quo tẽpore solent iam inflammationes & dolores conquieuisse, non videtur posse referri, nisi in partium putrescentiam. Si autem febris statim fiens minus malum signum est, non potest profectò fieri ob maiores fracturas: esset enim deterius, quod nasceretur ex causa deteriori. Pro prima obiectione, scias, Hippoc. in lib. de vlceribus capitis loqui de vlceribus adultorum, hic vero ob filium Theodori, agere solũ de puerorum fracturis. Dictũ vero ab eodẽ est in eodẽ libello, pueros ex capitis fracturis, citiusquam adultos, & liberari & mori, vtrumuis sit euenturum. Citius igitur lethalibus puerorum fracturis accident lethalia signa, quam adultorum. Quare non est rationi dissonũ, in æstate fieri febres adultis post septimum, pueris citius. Pro secũda obiectione, scias febrẽ quæ mox accidit vulneratis, animaduersione indigere. Esse enim potest simplex, & ob dolorem & recentem phlegmonem orta: aut maligna, & ex fracturæ nata magnitudine, & internarum partium læsione. Dignosci possunt hæ: quod illam non comitantur accidentia alia maligna, sed videtur qualitate diaria, & conquiescit intra primum quaternarium: hæc durat vsque ad finem, & mox incipit malignitatem præse ferre, acceduntque citò peruigilia, deliria, aut conuulsiones, & ossis malignus color, & saniei. Odor malus, atque alia signa.

31 *ET Exarmodi famulus similiter dolorem habebat ad femur, non secundum rectitudinem vulneris, & & factus est clangosus, & dolor ceruicis.*

HAVD dubie hic quoque percussus est capite, & mortuus cum conuulsione. Nam dolores ab infernis partibus procedentes ad ceruicem, conuulsionem minantur in vulneratis. Dolere verò contrarias lateri vulnerato partes, significat id, quod fieri solere in capitis vulneribus, sæpe iam diximus, contrarias partes conuelli. Habuerit etiam hic, præter ea quæ narrantur, alia signa lethalia, vt scilicet habuit clangosam vocem, quam in lethalibus signis esse sæpe iam dictum est.

Et

32 *ET Posidocreon. Tertia die conuulsio. Calor non relinquebat. Mortuus est decima octaua.*

Nihil aliud est hic notatu dignum, quam tandiu durasse ægrotum, cum tam citò conuulsionem pati cœperit.

33 *SAgoræ filius, percussus est retro in caput contuso osse ac denigrato die quinta, liberatus est, os non abscessit.*

Rarum sanè est, quodquè, nisi in puero, expectare nõ datur, contuso osse, ac postea nigrescente, liberari, nullo osse abscedente, sed ab ipsa natura firmato, vnito, & emendato. Non parum contulerit, ne fractura ad interna penetraret, & saniẽ in cerebrum trãsmitteret, posterioris capitis os, quod omnium quæ in eo sunt est firmissimũ, esse quod pateretur.

Hinc excepi historias magnæ nauis gubernatoris, & Harpali filij, & Thrinonis Damonis filij. Require in quinta

34 *MEnoni, sub arcturum, & prius, ex febre æstiua, & alui profluuio ægre affecto, ex itinere delaßato, & lateris sinistri dolor, & tussis, quæ tenebat quidem etiam prius ex cattarrho. Tunc autem erat abundans. Et erat vigil, & ægre ferens febrem statim ab initio, & residens die tertia spuebat pallidũ. Arteria ex stertore subsibilabat. Circa quintã spiritus moderate dẽsus. Pedes, tibiæ, & plurima extrema frigida, & extra stragula. Deiectio àprincipio fiebat biliosa, neq; valde pauca, neq; multa. Septima octaua, & nona, facilius ferre videbatur, & somni quidam fiebant, & quæ excreabantur minus cocta decĩma, & vsq; ad decimã tertiã valde alba & pura. Et hypochondrium mollius fiebat, sinistrũ verò intentũ, & melius spirans.. Ad glandẽ verò subibat mediocriter. Decima tertia rursum spuit pallidum: quatuor decima verò magis quindecima porraceũ: aluus vero, male olentia, biliosa, humida, crebrò demisit. Sinistrum hypochondrium eleuatum est. Decima sexta autem, etiam valde in-*

tum-

tumuit. Et spiritus iam stertorosus. Sudor circa frontem & ceruicem, raro ad pectus. Extrema & frons moderatè perseuerabant frigida. Saltatio vero venarum circa tempora detinebat. Somni comatosi & nocte & die postremis temporibus. Vrina à principio cruda cineris speciem referens, circa decimam, & vsque ad decimam tertiam, tenues & sine colore, à decima tertia vero quales à principio.

Non est dubium, deesse huic narrationi verba aliqua, quæ nisi restituátur, neq; intelligi quidem potest, quid dicatur. Velut statim in initio vix intelligas, an hunc ipsum morbum, de quo agitur, vocet febrem æstiuam, an loquatur de morbo alio, qui conualescenti ex febre æstiua superuenerit. Verum paucis verbis appositis, euadit, res clarior. Vt si ita legatur Menoni sub arcturum, & prius, ex febre æstiua, & alui profluuio, ægrè affecto, ex itinere delassato, febris superuenit, & lateris sinistri dolor, & tussis, & reliqua. Ita fit apta & concinna oratio, significaturque quod verissimum esse coniecto, eum cum debilis adhuc esset ob prægressam febrem, iter egisse, atque vt par erat, esse defatigatum, & ob eam occasionem incidisse in aliã febrem cum sinistri lateris dolore. Dubium tamen tunc quoque est, an dicat habuisse æstiuam febrem sub arcturo & prius, an incidisse in hunc morbum de quo narratur historia, sub arcturo & prius. Mihi videtur illud primum magis consonum verbis Hippocratis. Nam sub arcturum & prius, significat orto iam arcturo, & ante quam oriretur. Itaque significat febrem incepisse ante quam oriretur, & durasse illo sydere iam orto. Est ortus eius, initium autumni. Incepit ergo nondum finita æstate. Qua propter hæc fuerit febris æstiua, de qua agitur, alia vero superuenerit postea, fortè in fine autumni: nisi forte laborauerat priori febre, quam æstiuam vocat, ad exortum caniculæ, aut ante in vocatis prodromis, & posterior superuenit paulo ante ortum arcturi: & quasi hæc iam esset autumnalis, quia autumnum attigit, vocauit auctor priorem æstiuam. Aut fortè non ob tempus, sed ob acutiem, velut in aphorismo, vbi dici-

dicitur,in autumno & morbi æstiui. Vtrumq; potest dictio inferre,neq; sanè plurimū refert,facta fuerit hæc febris, initio,aut fine autumni : quanquam in initio solent fieri morbi acutiores,in fine sapientes iā hyemē.Sed , vt dictum sæpe est,possunt fieri omnes in omnibus temporibus.De hoc igitur dubitantes,cætera exponamus Menon itaq; cum adhuc esset debilis ex febre æstiua & alui profluuio (quod alui profluuium,aut simul cum ipsa febre fuerat, & ita, vt pote symptomaticum,deiecerat plurimum vires:aut febri superuenit iudicatorio modo,tamē productū est plus satis ita enim etiam tardauerit corroborationem)iter agens lassatus est, & ob eum laborē intempestiuè susceptum correptus est febre,& dolore lateris sinistri,& tussi,quæ tenebat quidem hominem ex catarrho etiam prius , tunc autē erat multo copiosior:& erat homo vigil,& statim ab initio malè ferebat febrē.Huic etiam(vt ex ijs quæ mox dicentur intelliges)facta sunt mox hypochondria dura & intenta. Vnde constat calore & motu concitata esse corporis excremēta,& auctas eas,quæ prius inerant fluxiones,& concitatas alias, atq; ita destillationē à capite in pectus quæ prius inerat,auctam esse adeo vt pleuritidē sinistri lateris attulerit,& tussim plurimum auxerit:hypochondria vero,calore quem labor excitauit , & debilitate, quæ ex priori morbo adhuc supererat,corporis totius,alioqui commota, excrementa traxerint & receperint in sese. Facta est itaque continua febris cū pleuritide, & affectu phlegmonosi vtriusq; hypochondrij Nam esse febrem putridam , & morbū per sese,non solum inflammationum accidens,indicabat vrina quæ à principio ac semper signis concoctionis caruit. Esse vero pleuritidem,non est quod quisquam neget,cū adsunt febres continua,dolor,tussis,& respiratio difficilis . Nam pulsus differentiam ab Hippocrate quis requirat ? Erat vigil(non mirum:nam vel tussi prohiberetur dormire, nedū febre)& ægrè ferens febrem statim ab initio.Statim ab initio incepit habere signa facultatis concidentis , & malignæ alterationis materiæ.Nam residens iam die tertia , factusque orthopnicus,spuebat pallidum, hoc est biliosum & crudum,& aspera arteria subsibilabat ex stertore:nimirum hæc omnia pleuritidis in exitium tendentis esse, & in malignas referri causas,dictum iam sæpe est . Morbi vero

qui

qui breui sunt interempturi, citò incipiunt, à salutaribus plurimum dessidere. Deiectio etiam fiebat a principio morbi biliosa, quod multam versus quaque bilis redundantiam, & facultatis debilitatem indicabat. Neque boni quicquam promittebat, quia in pleuritide ab alui profluuio nũquam expectatur auxilium. Non tamen deiecit statim vires, vt primis quaternarijs moreretur homo, quia neque erat valde pauca, neque multa. Circa quintam spiritus factus est moderatè densus. Illud moderatè densus, non significat parum densum, sed densum mansuetè, sine orthopnæa, & sine sibilo. Quæ quidem spiritus mutatio, non semper fit in melius procedente morbo, sed aliquando in deterius. Nam spiritus rectus & stertorosus, aliquando conquiescit euacuata materia, & expurgatis vijs, & tunc agitur bene cum ægroto, aliquando succũbente facultate, & id est pessimum: aliquando cessante aliquo materiæ motu, quod sine insigni, neque bono neque malo fieri cõsueuit, sed vt mitescũt morboũ paroxysmi. Huic nõ esse sedatum illum stertorem ob salutarem quampiã causam, sed facultate concidente, & materia altius recondita, produnt symptomata reliqua: nimirum crebritas, quæ non est imminuta, & pedes, ac tibiæ, & plurima extrema (manus scilicet, brachia, & nasus) frigida, & extra stragula. Quod quidem grauius esse videtur, quàm si partes frigidas sub stragulis contineret. Nam non continere, pereuntis cum calore sensus est, aut nimiæ anxietatis. Septima, octaua, & nona facilius ferre videbatur, hoc est minus anxius esse, & symptomata omnia habere mitiora, & inter cætera vigiliam. Nam somni quidam fiebant. Neque tamẽ huic remissioni fidendum fuit, quia præter rationem accidit, & sine signis concoctionis. Nam quæ excreabantur (inquit) minus concocta. Explicans quæ vocet minus cocta, dicit, decima & vsque ad decimam tertiam, valde alba & pura. Hoc, aquosa, alba, & tenuia, puræ aquæ similia. Et hypochondrium fiebat mollius, vt phlegmonem deposuisse videretur. Sinistra verò hypochondrij pars intẽta, & melius spirans. Quod durum propriè est, separari facilè potest ab intento, etiam si vtrumque tactui resistit, sed modo diuerso. Duricies nascitur à corporis soliditate, & concretione, quæ in tumore phlegmonoso aut scirrhoso fieri

fieri consueuit:intentio à flatu. Itaque solui cœperit phle-
gmon hypochondrij,& flatus colligi ad partem sinistram.
Sed est consideratione dignum,quid sibi velit, vocans hy-
pochondrium melius spirans . Non enim dici illud melius
spirans de homine,sed de hypochondrio , liquet in græca
lectione . Ita enim habet τὸ δὲ ἀριστερὸν ζῶτε ταμέον κὸν
πνουστέρ si vero spirare non pertinet ad hypochōdrium, sed
ad thoracem , quo pacto dici potest hypochondrium me-
lius aut deterius spirans ? Certè spiratio thoracis & septi
transuersi est,tamen hypochondriorum intētio , aut durus
tumor,sæpe facit respirationem difficilem , quia compri-
munt septum transuersum , & in plerisque hominibus ha-
bent viscera,quæ in hypochōdrio sita sunt,vincula quibus
alligantur,vtrumque suo lateri:ergo ab effectu,quod diffi-
cilē facit respirationem,dicitur hypochondrium δίσπνουν
quod non facit defficilē εὔπνουν. Tunc ergo erat εὐπνούστερον
sinistrum,quod minus quàm antea impediret respirationē.
Sed qui fieri poterat,vt esset intentum , & melius spirans?
Certe quod ea distentio ad externas, & cuti proximas par
tes,spectaret,septum vero minus traheretur ad tentionem
aut comprimeretur,ad glandem vero(inquit) subibat me-
diocriter.Itaq; non suppressa erat aluus , neq; fluēs.Deci-
materti a redire cœperūt rursum signa concoctioni contra
ria.Nam spuit ea die pallidū, & quatuordecima magis ad-
huc pallidū,& quindecima porraceum : aluus vero iā inde
demisit male olentia,biliosa,humida,& crebrò: aucta sci-
licet toto corpore cacochymia,& corruptione. Sinistrum
hypochondrium eleuatum adhuc magis est: decimasexta
vero ēt magis intumuit,non tamē erat adhuc εὔπνουν.Erat
enim iam spiritus stertorosus,occupantibus iam excremē-
tis pulmonem & laryngē,& septo trāsuerso impedito. Nā
difficilis septi motus facit sublimē spiritum, succi vero fa-
ciunt stertorem,& feruorē in guttur. Iam erant omnia ve-
lut in moribundo,sudor circa frontem & ceruicē, qui vel
ad thoracem descendebat rarò:extrema frons frigida,sal-
tatio venarum circa tempora , quæ cum frigore extremo-
rum pessima est, quia significat vri interiora & superiora ,
cum extremorum refrigeratione . Somni comatosi nocte
& die postremis temporibus , ea scilicet die & sequenti ,
quæ vltima fuit . Mortuus enim fuit , quantum conie-
cto,

cto, decimaseptima. Nam cum decima tertia inceperit fieri lethale incrementum, id exigit ratio legitimæ constitutionis, præter quam quod signa decimæsextæ, eorum erant qui eadem die, aut postridie moriuntur. Fuisse verò vsque ad decimam tertiam morbi principium, & inde incepisse incrementum, constat facilè, ex ijs quæ de vrina addit. Siquidem præcipua temporum distinctio est per concoctionis signa. Dicit verò, vrina a principio cruda, cineris speciem referens (colore scilicet) à decima & vsque ad decimam tertiam, tenuis & sine colore, a decimatertia vsque ad finem, qualis a principio, cineritia scilicet Nimirum eodem modo processerunt signa concoctionis & contraria in omnibus exeuntibus. Nam & sputa, quæ à principio fuerant pallida, facta sunt alba & pura, à decima vsque ad decimamtertiam, ab hac rursum pallida. Deiectio etiam quæ à principio fuerat biliosa, & à decima quarta cœpit subire mediocriter ad glandem, decima tertia rursus cœpit fieri deterior, malè olens, biliosa, humida, & crebra. Itaque decima tertia cœperunt omnia abire à crudis ad malignè putrescentia Sed rogabis, cur morbus videatur processisse a malignis ad cruda, & ab ijs rursum ad maligna, cum a crudis incipiant omnes morbi pendentes ex materia. Certè cruda excrementa sunt duplicia, quædam quæ neq; habent concoctionis manifestæ vllas notas, neque corruptionis malignæ, habent tamen notas humorum à quibus morbi pendent: alia suntque ne horum quidem vllas notas habēt sed solius incoctionis. Sæpissime primis morbi diebus apparent excrementa cruda primi generis, deinde secundi à quibus proceditur, in lethalibus ad malignè putrescentia, in salutaribus, ad concocta. Quod quidem fit, quia incipiũt morbi agitatis excrementis, & ab agitatis necessario excidit aliquid cum exeuntibus. Cum vero cessat is motus, & concoctio nondum incepit, fiunt exeuntia tantum cruda durantque ea totum principium, vsque dum scilicet, aut malignæ putrescentiæ, aut concoctionis manifestæ notas accipiunt. Sed & alia etiam symptomata talem quendam habent progressum. Maiora enim ac difficiliora fieri consueuere in prima parte principij, ob motum materiæ quã procedente principio, in quo iam conquieuit, vsque dum procedente in vigorem morbo, ob materiæ alterationem

&

& incrementa morborum , redeunt maiora. Hinc fit, vt multi inexperti,& vulgares medici,putent, cum adhuc sūt in initijs,peruenisse morbos ad inclinationes.Scilicet , remittentibus doloribus,& exeuntibus quandam puritatem accipientibus.

35 *CLeocho lateris dolor & febris.Remisit febris.Sudauit corpus totum.In vrina multa superferebantur : posthæc turbata est.*

Svdor & vrina ex eadem sunt materia, proinde sæpe in eosdem morbos incidunt ambæ iudicationes,& qui sudando iudicari cœperunt,postremò per vrinas iudicantur perfectè porrò vrina turbata diuersis occasionibus fieri consueuit,aliquando fit in initio, agrediente natura cōco ctionem,estque signum coctionis occultæ:aliquando fit in morbi decursu,ob perturbationem in totis venis fientem, estque signum doloris,seu morbi capitis:aliquando fit inclinante morbo ob excrementorum exeuntium perturbatam mixtionem,estque tunc decretoria euacuatio , qualis huic facta est post vrinas concoctas,& post sudores .

36 *CIrca pleiadum occasum, Olympiadæ vxorem , octimestrem fetum gestantem,ex casu febris acuta corripuit:lingua velut causi,sicca,aspera,pallida:oculi pallidi,& corpus mortale . Fœtum corrupit quinta die: facile liberata est:& somnus,vt videbatur, comatosus . Vesperi excitantes non sensit.Sternutatorio subaudiuit , potionem accepit & succum , tußijt cum potaßet potionem Vox non soluebatur , neque ipsa quicquam alleuabatur : oculi tristes:spiritus sublimis , qui per nares trahebatur . Color prauus.Sudor circa pedes,& crura,cum iam circa mortem eßet. Mortua est.*

Cvm periculosum semper sit vtero gerentibus cadere,aut percuti,ita vt alliudant fœtus , multo tamen magis

octime-

octimestribus, quia fœtus magnus cum sit, & alioqui ægrotet, facilè ex collisione moritur, quod periculosissimũ est præcipuè cũ inflammatione vteri, quæ ex casu etiam fieri consueuit. Vt huic accidit. Inflammationem enim in vtero factam, indicat febris statim acuta: fœtum mortuum, corpus mortale, & fetus corruptio, hoc est abortus mortui. Quinta die dicit liberatã esse facilè, intellige facilè emisisse fetum, liberata enim omnino non est nedum facilè. Nõ parum fuit emittere ex inflammato vtero mortuum, tamen fecerit id irritatio magna, & fortis expultrix. Nihilo tamen habuit melius, quin potius, cum maxima cerebri compassione cum vtero, quam indicabat coma tantum, vt eadem die excitantes non sentiret, sed tamen sternutatorio videretur exiguum quiddam excitari, & audire, non tamen ita vt loqueretur, neque ipsa quicquam alleuaretur, cum, prauis signis circa oculos, & spiritum, & totius corporis colorem, ad mortem processerit. Haud scio an intra ipsam diem quintam, certè non multo post. Quod sudor huic iam iam morienti factus est circa pedes & crura, vt solet alijs circa frontem & ceruicem, causam esse existimo, quod calor igneus, qui per extrema expirauit, partem humilem, hoc est vterum, tenebat.

37 *Nicolai concubinæ, ex febre ardente parotides factæ sunt, vtraque parte. Paulo post alter tumor, cum iam videretur solui febris. Circa quatuor decimam magna sine signo subsederũt. Recidiua facta est. Color mortalis. Lingua aspera, valde densa, subalbida, siticulosa, dete-ctio deorsum multa, humida, male olens, per totum tempus. Ante obitum coruptum est corpus multitudine. Mortua est vigesima.*

Non narrat qua die ardentis febris parotides factæ sint, constat factas esse multo ante iudicationi idoneum tẽpus: nam multo ante quatuordecimam: siquidem die quatuordecima tumores magni subsederunt, cum antea ortæ essent parotides, ac post eas alius tumor, in quas eruptiones, non potuit non insumi satis multum tempus, siquidem

de nõ sunt factæ simul, sed ordine alia post alias. Itaque
non longè post morbi initium, cœperunt abscessus appa-
rere, quod vitiosissimum esse Hippocrates millies signifi-
cauit, maximè lib. 2. his verbis, decretoria ne statim ap-
pareant. Certè raró bene agitur cum ægroto, cui citò ap-
paret abscessus, aut quæ decretoriæ esse solent euacuatio-
nes. Exemplo est hæc ægrota, quæ cum per morbi de-
cursum aliquoties videretur melius habuisse, vt aliquan-
do interim febris videretur, solui, postremo mortua est.
Quæ autem fuerint signa grauiora, oportet notemus, vt
meritò eum finem habuisse morbum intelligamus. Impri-
mis factos esse abscessus ante tempus, deinde & subse-
disse tumores, alioqui magnos, die decretoria, sine si-
gno, hoc est nullo relicto vestigio. Hoc enim nihil est
aliud quàm euanuisse repente, & fecisse in altas partes im-
petum quod in magnis tumoribus tanto periculosius est,
quanto minus possit opinari, magnos quam paruos, fuis-
se per insensilem euacuationem resolutos: & quanto gra-
uius sit, multa quàm pauca excrementa, in partes nobi-
liores conuerti. Omnia autem lethalia signa diebus de-
cretorijs facta, firmiorem habent significationem, quàm
alijs, ac proinde deteriora sunt. Meritò ergo, quando-
quidem non multo post initium factæ sunt parotides, fuit
morbus difficilis iudicationis: quandoquidem verò die
quatuordecima, magni tumores sine signo subsederunt,
meritò est facta recidiua, longè perniciosior primo mor-
bo, & habens mortalia signa, colorem faciei mortalem,
hoc est qualem in cadaueribus videas, linguam asperam
valde densam, hoc est crassam, & duram, subalbidam
(qui color ob emorientem etiam calorem fieri solet, est-
que deterior, quàm cum est aperte alba ob pituitam,)
& siticulosam ob calorem igneum, & deiectionem mul-
tam humidam, malè olentem, per totum tempus: quæ
deiectio corruptionem significabat, potiusquam iudica-
tionem, & quia malè olens (non scilicet vt cunque, sed
grauiter & malignè,) & quia per totum tempus. Tem-
pestiuæ enim sunt quæ bonæ, non per totum tempus
fientes euacuationes. Atqui euentu confirmata est hæc
coniectura. Nam ante obitum corruptum est corpus multi
tudine, hoc est mortua est præ multitudine deiectionũ, cor

rupto corpore,& colliquefcentibus fimul fuccis, & carnibus. Mortua eft vigefima,a primo infultu morbi, arbitror, quia ita folet Hippocrates numerare:recidiua fortaffe fuerit facta decimafeptima, fueritque totus morbus acutus fimpliciter:recidiua vero feorfum acutifsimus, & perniciofifsimus.

38 *ANdream ante pleiadem,horror, febris, vomitus, ab initio femitertiana apparebat. Verùm tertiana erat: rurfus in foro agens horruit, febris acuta, vomitus bilis meracæ,delirium ad noctem,rurfum facilius. Quinta difficulter. Sexta à mercuriali bene fubijt, feptima difficilius. Et fequentibus iam diebus magis continenter, & fine fudore ab initio, & fiticulofus. Maximè verò os reficcabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cùm multa effet in ore infuauitas. Lingua ficcca,inarticulata, afperitas eflorefcebat cum pallore albicans, vigil,anxius, exolutus, fractus, lingua præ ficcitate fubblæfa, vfque dum madefeciffet. Succum maxime accipiebat. Nona aut decima circa aurem finiftram, & circa alteram tumores parui fine figno apparuerũt. Vrinæ femper nõ fine colore: fed fine fubfidentia. Quatuordecima fudor exiguus circa partes fuperiores,non valde moderatior. Calor circa decimam feptimam mitigatus eft. Aluus poft decimam ficca, non fluens fine glande. Circa vigefimam quintam exanthemata per totum,prurientia, calida, velut igne combufta. Dolor autem erat circa alas & latera. Tranfiuit ad crura fine figno,& d fiuit. Balneum proderat, & inunctio in aceto. Menfe verò,fecundo fortaffe,aut tertio, ad renes dolor,qui antea etiam fuerat,fedatus eft.*

ANTE pleiadem dicens, non explicata an ante ortum pleiadum dicat,an ante occafum. Mihi videtur confonum

ante

ante occasum intelligere, quia morbosius multo tempus est, & difficilis iudicationis morbis magis opportunum, quod occasum antecedit, quàm quod ortum, & quod occasus, quàm ortus pleiadum, rationem potius haberi vult Hippocrates. Siquidem libello de aere locis, & aquis, ita dicit: oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipue Canis, deinde Arcturi, & pleiadum occasum. His verbis haud dubie ortus Canis, & Arcturi potius quàm occasus, rationem haberi vult, occasus verò pleiadum. Itaque idem est ante pleiadem dicere, & autumni tempore. Morbus hic vsque ad diem septimam fuit tertiana febris, natura quidem intermittens, vt quæ ab horrore inceperit, adeo vero producta & molesta, vt fortasse ægrotum nunquam eueniret sine febre esse. A septima die cœpit esse febris perpetua, magna simul & maligna, a qua post dies multos vix per multos abscessus liberatus est. Dicit itaque ante pleiadem, hoc est in autumno, horror, febris, vomitus, hoc est febris quædam ab horrore incipiens cum vomitu, neque solum, arbitror, vt aliæ tertianæ solent, incipiens ab horrore, & mox in apertam febrem euadens, sed horrida etiam per totum fere tempus, aut magnam diei partem existens. Nam (inquit) ab initio semitertiana apparebat, quia scilicet hemitritæus febris est horrida, multarum febrium complicatione constans, verùm non erat semitertiana, altera die duos, altera vnicum paroxysmum habens, sed tertiana. Itaque erat tertiana simplex, sed notha, semitertianæ ob horroris productionem similis. Præterijt paroxysmus primus, & (ita vt fit) exsurrexit, ac domo exijt, & rursum die tertia in foro agens, correptus est febre eiusdem prorsus figuræ cum prima. Nam horruit, & febricitauit, & vomuit bilem meracam. Ad noctem eius diei delirauit, phreneticus scilicet vi febris factus: rursus verò die sequenti, quæ fuit totius morbi quarta, facilius habuit: quinta rursus difficulter, vt prima scilicet & tertia. Sexta mercurialem accepit, expurgationis gratia, & aluus quidem bene subiit, nihil tamen iuuatus est, quin potius septima difficilius habuit, & sequentibus iam inde diebus, magis continenter, hoc est citra intermisionem, febricitauit. Optimum sanè exemplum, læsionum quas infert

purgatio suscepta intempestiuè, & ante materiæ concoctionem: nimirum febres auget, & ex simplicibus duplices, & ex intermittentibus facit continuas: etiam si aluus fluat, & purgatio, ijs qui adsunt, videatur rectè successisse: quinetiam eo aliquando magis homo læditur, quo purgatio videtur abundantius facta, quia colliquatione fiunt tales deiectiones. Et vidi multos, mox ab intempestiua expurgatione, incidere in tabem. Vsque adeo vitari debet vulgaris praxis, eorum, qui die sexta omnibus febricitantibus pharmacum tribuunt, cum tamen ea die per paucis possit vtiliter dari. Quia plerisque acutè laborantium, sexta die finitum est, aut iam finitur principium, tempus vero concoctionis nondum venit. Citra hæc autem tempora, raro, aliquando vrgentiæ tamen gratia, expurgatur. Ducta vsque ad septimam narratione, rursum repetit, quæ ab initio febribus his aderant. Sine sudore (inquit) ab initio, & siticulosus, maximè verò os resiccabatur, & potum nullum libenter accipiebat, cum multa esset in ore insuauitas. Hæc maxime siccitatis erant signa, & succorum siccissimorum, bilis, & salsæ pituitæ. Ab his enim resiccabatur corpus adeo, vt neque inclinantibus paroxysmis sudaret, & esset siticulosus, atque sicco ore, tamen nullo potu delectaretur, ob oris insuauitatem. Lingua sicca inarticulata, hoc est inarticulatè proferens verba. Asperitas efflorescebat, cum pallore albicans, hoc est asperitas erat in lingua, velut innatis quibusdam granulis, quasi flosculis, cum pallore quodam albicante, velut mixtione bilis, & salsæ pituitæ facto. Erat vigil, quod siccæ & calidæ intemperiei etiam est, anxius, exolutus, fractus, hoc est defatigatus, quasi fractis artubus. Lingua præ siccitate subblesa, vsque dum madefecisset. Hoc est ob siccitatem lingua non poterat proferre, nisi aqua aut aliquo cremore prius eam madefecisset. Narrat deinde quo victu vteretur, dicens, succum maxime capiebat. Hoc est non vtebatur cibis solidis, sed pro his vt solent qui febricitant acutè, succis. His dictis, persequitur narrationem vltra septimam diem, à qua continua febris esse cœpisset. Nona (inquit) aut decima (incertus qua die, dubitanter dixit) circa aurem sinistram primum, deinde & circa alteram, tumores parui sine signo apparuerunt.

Sine

Sine signo euanescere tumorem, aut exanthemata, quid sit, dictum antea est, scilicet nullo relicto vestigio: sed quid sit sine signo apparere consideratione est dignum. Videtur autem nihil esse aliud, quàm nullo prægresso signo talis abscessus. Nimirum futuri abscessus solent significari, dolore aut lassitudine partium, in quas sunt futuri. Perinde est ergo, ac si diceret, facti sunt tumores parui in aurem vtramque repente, insperato, & nullo dolore, neque vllo alio futuri abscessus signo prægresso. Hæc autem abscessus generatio, adeo repentina, significat causam, ad qualitatem succi referri debere, potius quam ad multitudinem, aut partis debilitatem. Repentina enim irritatio repentinam ex parte in partem lationem facit. Quæ autem multum lassitudinis sensum habet prius, & debilis pars, aliarum excrementa paulatim admittit. Itaque abscessus repentini, & sine signo facti, qualitatem malignam succi, plurimum irritantem, & vrgentem significant, qualem sane fuisse in hoc ægroto, satis aperte indicarunt deinceps, exanthemata circa vigesimam quintam, per totum corpus facta. Fuerunt enim calida, & prurientia, velut igne combusta. Vrinas dicit semper huic fuisse, non sine colore, sed sine subsidentia. Hanc vrinam crudam extreme non esse, tamen esse principii, constat ex ijs, quæ de vrinis Galenus tradidit. Cunctari vero signa coctionis, plusquam pro aliorum symptomatum celeritate, dyscrisias significat. Quatuordecima (dicit) sudor exiguus circa partes superiores. Explicans exiguum fuisse, non admodum tamen, dicit, non valde moderatior. Multis modis à bono sudore deficiebat hic, nam quòd exiguus, quod non per totum fluens, quod sine concoctionis signis, & quod sine conferentia: solum quidem videbatur diei natura bonus: verum id, vbi cætera absunt omnia, nihilo est melius. Quia dies decretoria, velut & alia omnia decretoria, nihil aliud præstat, quam fidem, bona quidem meliora, mala vero deteriora, efficiens. Febris circa decimam septimam est mitigata, non tamen soluta perfectè, neque ita iudicata, vt sine quam multis deinceps obortis abscessibus, potuerit homo liberari. Aluum (dicit) post diem decimam fuisse siccam, non fluentem sine

neglande. Insinuat ante decimam non fuisse adeo siccam: satius autem fuisset contra fieri, vt primis diebus siccata aluus, procedente morbo humectaretur: consonum enim est hoc morbis salutaribus, & benignis, in quibus concoctioni tempestiua succedit expulsio: sed in morbis difficilis iudicationis, omnia fiunt præposterè. Circa vigesimam quintam (dicit) exanthemata calida, pruriencia, velut igne combusta. in quibusdam codicibus legitur, δι' ὅλου, hoc est per totum, in alijs hoc est δι' ὀλίγου hoc est breui, per paruum tempus. Prima lectione significatur, exanthemata illa orta esse per totum corpus: secunda, orta esse repente, quodque antea dixerat ἀσήμως hoc est sine signo. Dolor erat circa alas, & latera, & transiuit ad crura sine signo: hoc loco sine signo alterutrum potest significare, aut nullo doloris vestigio relicto in lateribus, aut nullo signo abscessus in cruribus prægresso: deinde hic dolor desiuit, visusque est iam homo liber a morbo. Tamen mense secundo aut fortasse tertio post hæc, dolor incidit in renes, qui antea etiam fuerat, hoc est quo ante hunc etiam morbum, aliquando laborare consueuerat. Et sedatus est dolor, & iam inde conualuit homo. Curationem non narrat Hippocrates. Illud solùm interponit, balneum proderat, & inunctio in aceto. Hoc est lauari aqua dulci, & à balneo inungi ex oleo, hoc est oleo, & aceto. Hoc non quacumque morbi parte faciendum fuit, sed postrema, quæ erat post decimam septimam, cum scilicet iam febris erat tenuis, erumpebant verò per cutem exanthemata, & abscessus in hos & illos articulos. Talibus enim vtile est balneum ad vacuandas reliquias succorum per cutem, & fundendum crassos, ne concrescant, & attemperandum corpus, atque extinguendas febres: inunctio vero olei necessaria est, ne spiritus dissoluatur, aceti vero, sicut etiam salis quædam portio, propter articulos, ne sola aqua & oleo ligamenta ossium emolliantur, & debilitentur. Qua propter ego consulerem hoc casu balneo, & inunctione ex solo oleo vti, primum ad totum corpus, ex oleo vero, aut sale & oleo post balneum, ad solos articulos.

39 *ARistocrati, circa hybernas solis conuersiones, lassitu-
do, horror, & calor, postea verò incepit die tertia la
teris dolor, & lumborum, & tumor ab axilla incipiens,
per totum dextrum latus, durus, rubicundus, liuidus, ve-
lut ab igne calfactus, & exustus, anxius, ægre ferens om-
nia. Valde siticulosus, lingua subalbida. Vrinæ non exi-
bant; crura subfrigida. Deiectio à mercuriali, exigua, hu-
mida, sub alba, spumosa: ad noctem spiritus sublimis est fa
ctus: sudor exiguus circa frontem: infernæ partes frigidæ:
anxius: ceruix inflabatur: tussis non erat: mortuus est
mente constans.*

INTRA primum quaternarium febris, mortuus est Ari
stocrates, die tertia orto carbunculo ingenti: neq; mirum:
minores enim carbunculi solent venenosa symptomata in-
ferre, & citæ mortis periculum, nedum tantus, vt latus to-
tum occuparet. Cum præcipuè dolor lateris & lumborum
indicaret, non solum externas, sed internas etiam cum illis
partes teneri. Quamquam nō os ventriculi, aut septum, aut
aliquam alienarum partium, cum quibus facilè mens con-
sentit, alioqui non esset mortuus sine delirio. Data est ea-
dem die mercurialis ob vrgentiam. Satius autem fuisset mit
tere sanguinem vsque ad animi deliquium, iuxta consilium
Galeni. 14. methodi. Exigua, humida, subalba, & spumosa
deiectio, colliquationem indicat.

40 *ONesianacti circa autumnum ophthalmia, postea ve
ro febris quartana. Incipiente quartana plurimum
auersabatur cibos; procedente autem morbo libenter acci
piebat. Sed & Polychari in quartana similiter euenit cir-
ca cibos.*

QVOD Onesianacti, & Polychari euenit, quam pluri-
mis: imo etiam plerisque quartana laborantibus, euenire
conspicimus, vt scilicet recens occupati, aliquādiu nausea,
& fastidio, & anxietatibus, & magnis laboribus confli-

ctentur, & horum aliqui paucis paroxyſmis, vt quinque aut ſeptem exactis, liberantur, alij conquieſcentibus anxietatibus, & ad cibos deinde melius habentes, manent cum quartana quadam mitiori in longum tempus, quam pati poſſunt exurgentes, & domo exeuntes, & negotia tractantes. Huiusrei cauſa eſt, quod febre illa laborare non incipiunt, ante quam multo, & eo quidem malo ſucco ſint, & irritata natura incipiat eum agitare: agitando verò huc & illuc trudit, & hac, & illa pellit. Vnde euenit, vt interim homo magnis angatur laboribus, & effuſa excrementa faſtidium inferant, & euacuationes diuerſæ fiant, & aliquando per easeuacuationes purgato corpore, ceſſat morbus, aliquando non ſunt eæ ſatis, & natura conuertitur ad reliqui concoctionem, & apprehendit, retinetque quietum. Quietum ergo excrementum, & minus factum, paroxyſmos quidem facit ordinem diu, ob partium mittentium, & recipientium intemperiem, & debilitatem, & id quod Galen. vocauit cinericium, verum ſymptomata affert mitiora: non quidem quę propria febris ſunt, ſiquidem pathognomonica cum quocumque morbo creſcunt, ſed quæ principij, & inquietudinis humorum. Inter cætera verò ſymptomata in quartana, cum ea iam elapſa primum illum incurſum reſidet, placari maximè ſolet faſtidium. Quia melancholia per ſe quidem famem potius infert, faſtidium non, niſi cum redundantia maxima putridæ materiæ abominationem infert.

41 *AScidit autem etiam Oneſianacti deiectio ante febrem, & poſtea ad multum tempus ſequebatur, multis albis mucoſis prodeuntibus: & aliquando exiguum ſanguinis ſine laboribus, & dolore. Flatus autem in ventre. Poſt febrem abſceſſit iuxta ſedem tuberculum durum, multum tempus comitabatur incoctum, effluxit in inteſtinum & extrorſum factum eſt fiſtuloſum. Deambulanti autem ipſi in foro, ſplendores apparebant ante oculos, & ſolem non valde videbat.*

Exiens

Exiens autem nonnihil extra se, habebat etiam conuulsionem ceruicis. Post quam autem rediјt in domum, vix respexit, & vix ad seipsum reuersus est. Primum verò circunspexit eos, qui aderant. Et corpus refrigeratum est vix autem recaluit, ventriculis & fomentis, πότῆκαιτνῆ Postquam autem apud se erat & exurrexit, nolebat exire, sed timere dicebat. Si quis verò de morbis difficilibus loqueretur, abibat præ timore. Alibi quando incidere sibi in hypochondria calorem dicebat, & oculorum splendores sequi, & alui deiectio multa, & sæpe, & similis hyeme fiebat. Venæ sectio facta est, bellebori, lactis potiones bobini, prius autem asininum contulit, & deiectiones sedauit. Potus aquæ ab initio, deambulationesque, & capitis purgationes.

In quibusdam codicibus legitur, non Onesianacti, sed Mnesianacti, videturque esse ægrotus alius, ab eo, qui opthalmia laborauit, & quartana, & alia narratio: mihi autem eadem prorsus esse videtur, & de eodem Onesianacte haberi sermo. Nam & illæ duæ particulæ, altera continuans, altera coniungens, accidit autem etiam Onesianacti deiectio, apertè indicant, illi de quo cœptus erat sermo, præter opthalmiam accidisse etiam ante febrem quartanam, deiectionem, hoc est fluxum alui, quem dicit, postea quam incepit quartana, durasse multum tempus, exeuntibus multis albis mucosis, & aliquando exiguo sanguine. Hæc si cum dolore mordaci exirent, essent haud dubie dysenteriæ, verum exibant sine laboribus, & dolore, vnde constat fuisse diarrhęam pituitosam. Illud exiguum sanguinis, quod consequebatur aliquando, deponebatur ab hepate, aut mesenterio, nisi fortè ab hæmorrhoydibus. Nam ab his etiam aliquãdo exit sine dolore: refrigeratum verò ventrẽ à pituitosa fluxione, indicabat flatus, qui in vẽtre erat. Meritò huic finita est opthalmia ante febrẽ quartanã, cum altus ante eã plurimũ fluxerit. Multũ enim

enim cedere solet opthalmia alui profluuio. Post febrem (inquit) abscelsit iuxta sedem tuberculum. Intelligendum post febrem, hoc est postquā correptus est febre: non enim verisimile est, iam esse finitam quartanam, cum nondum narratio ad totam hyemem venerit, siquidem quasi narrationem producens, dicit, postea alui deiectio multa & sæpe & similis, hyeme fiebat. Itaque dicit postquam correptus febre est homo, factum esse illi per abscessum tuberculum durum iuxta sedem, illudque diu mansisse crudum, durum scilicet, postea erupisse humorem in intestinum, & extrorsum esse factum fistulosum: Itaque factam illi esse fistulam, externum habentem os. & penetrantem vsque ad ipsum intestinum. Quod quidem fæcibus exeuntibus, erat facile agnoscere. Facile est coniectare, & ex corporis apparatu (siquidem quartana laborabat) & ex loci natura, quæ tales succos solet recipere, & ex corrosione tantaque facta est breui fuisse succum qui eo abscessit, atrabiliariū, Cum iam ita haberet, contigit quadam die deambulanti in foro, splendores apparere ante oculos, ita vt solem non valde videret, & exiuit nonnihil extra se, simulque conuulsus est secundum ceruicem: & ita, reductus, fortasse ab ijs qui aderant, redijt domum, iamque ingressus, vix respexit, & vix ad se ipsum reuersus est (illud vix significat difficulter, neque satis perfectè id fecisse) primum vero (ita vt fit) circunspexit eos qui aderant, & refrigeratum est illi tunc corpus, & vix recalescere potuit, etiam si multi vtriculi, & multa calida fomenta, adhiberentur. Postquam autē apud se erat, & exsurrexit à lecto, nolebat exire domo, sed dicebat se timere, ne forte illi accideret eadem passio iterum: atque si quis coram illo de morbis difficilibus loquebatur, abibat præ timore: itaque mansit timidus. Dicebat sibi aliquando incidere in hypochondria calorem, & sequi oculorum splendores. Ex his accidentibus manifestum fit, eū in foro correptum esse apoplectica passione, simul cum quadam conuulsione, ob raptum melancholiæ in superiores partes, eas verò passiones desijsse in melācholiam morbum, partim quidem cerebri, partim verò hypochondriorum. Alui deiectionem multam & sæpe, similemque, ei scilicet quæ inceperat, hoc est mucosam albam, exeunte aliquando exiguo sanguine hyeme fieri, quod per melancho-

licas

licas affectiones tam multa redundaret pituita, nō mirum.
Siquidem familiare est melancholicis, multam pituitã per
incoctionem, generari, præcipuè in concoctione prima, cu
ius excrementa excipit aluus. Narrat summatim quæ in hu
ius morbi curatione acta sunt, dicens, venę sectio facta est,
hellebori (hoc est expurgationes) lactis bouini potiones.
Prius autem asininum contulit, & deiectiones sedauit. Po-
tus aquæ ab initio, de ambulationesque, & capitis purga-
tiones. Per errhyna scilicet & apophlegmatismos. Ratio
curationis minimè sane vulgaris. Quotus enim quisq; me-
dicorum, fluente aluo mittit sanguinem, nedum & iam ex-
purgat pluries? aut lac præcipuè adeo frigidum & sero-
sum in quartana non interdicit? & in diarrhoea quiescere
non iubet, & vino modico vti? Capitis verò peculiariter,
quotus quisque habet curam, nisi quæ ei propria accedat
affectio? Ea tamen omnia se fecisse hic autor narrat, neq;
tamen in omnibus ita laborantibus, ea fieri suaserim, quam
quæ vtiliter in Onesianacte facta esse, dicenti credo. Nam
possunt etiã aliquando vtiliter fieri contraria. Nullus enim
est morbus, qui vnicam certamque habeat curationem, ne
que qui pro ratione causæ & naturæ hominis, ac denique
singularium animaduersionum, non possit accipere con-
trarias. Quapropter oportet singulorum auxiliorum con-
siderare vires, & adhibitis distinctionibus, dicere, in quibus
ita laborantibus fieri debeant, aut secus, illud vnum dicam
generatim, Hippocratem & omnes qui in magno prætio
fuerunt medicos, indicationẽ causæ sequi consueuisse, mul
to audatius quam vulgares medicos, qui plerunque præ-
sentibus symptomatis territi, illisque occurrentes, morbos
plerosque producunt & vix nisi leuissimos persanant. Ve-
lut nunc vulgaris missione sanguinis interdiceret, timens
euacuationum multitudinem, & expurgationes caueret,
ne excrementa vndique traherentur in ventrem, fluxione
alioqui laborantem: interim admoueret siccantia & ad-
stringentia, & totum victum eo dirigeret: Hippocrates ve-
ro, multo magis timens, sanguinis & vitiosorum humorũ,
qui toto corpore redundarent, copia, ac certo sciens, nisi
hæc tollerentur, alia omnia adhiberi frustra, neque sine no
xa: misit primum sanguinem deinde expurgatione vsus est,
& potu lactis asinini primum, cui ob multum serum vis est

ex-

expurgandi,deinde bobini ad renutriendum, & deambulationibus. Arbitror autem & frictionibus,vt toto corpore magna dissipatio fieret. Si quis verò incidet in laborantem debilitate potius virtutis, aut intestinorum intemperie,quam multitudine succorum,contraria consulet merito:quod si frigida esset ea intemperies,vt plerumque solet, vino vti iuberet, quod tamen huic detraxit Hippocrates, ne cum multitudine,vini potus, inflammationis cuiuspiam fieret causa. Multitudinem verò indicauerit sanguis, qui aliquando sine dolore exibat. Expurgandi, per errhyna & apophlegmatismos, capitis, magnam curam habere solet in huiusmodi morbis Hippocrates,& merito quidem(quãquam id post missum sanguinem, & expurgationem aut omnino aut bona ex parte factam) quia à capite cientur distillationes frequentissime in partes alias vt pectus, ventrem, & renes. Quare si quæ vel exigua, excrementosi capitis significatio est,in morbis thoracis,aut diarrhœis, aut frigidis renum morbis,consultum est caput purgare. Atqui hæc rursum fuerit alia causa interdicendi vini huic ægroto, ne repleretur caput, repletumque in ventrem, & alias partes,refunderet.

42 *ANecheti filio hæc contigerunt. Hyeme in balneo, dũ ad ignem vngeretur, calefactus est, & statim in comitiales conuulsiones incidit. Postquam autem manifestæ fuerant conuulsiones circunspexit, Non erat apud se,postquam autem ad se ipsum rediit, rursum die sequenti mane correptus est conuulsione. Spuma verò non valde,& tertia obscura (ακροπισ) loquela:& quarta lingua significabat:quinta non poterat loqui, sed cunctabatur in principiis nominum,etiã in quinta,lingua admodum: & spasmus factus est, & extra se erat, cum autem remitterent hæc, lingua vix in suum statum restituebatur: sexta cum abstineret ab omnibus, etiam à sorbitione & potu, nihil amplius accepit.*

Hic puer sex dies colluctatus,vt ita dixerim, cum epilepsia,

lepsia, nunc plus nunc minus excutiens humorem, prope oppressus, Postremo mortuus est conuulsus totus, aut apoplexia occupatus, vtrumuis enim fieri potuerit iuxta hanc narrationem. Nam die vltima, dicit, nihil neque cibi, neque sorbitionis, neq; potus, accepisse amplius, quod aut cōuulsis, cũ alijs oĩbus musculis etiã gulæ, aut resolutis omnibus per apoplexiã, fieri potuerit. Considerandа vero hic occasio, quæ in homine parato haud erat exigua, nimirum calore fusa & commota excrementa, in cerebrum irruerunt. Vt hinc constet, eos qui ad periculosas fluxiones sunt parati, arcendos esse à multo igne, & longa mora in balneo, &, eadem ratione, in sole.

43 *Cleoco ex lassit udinibus & exercitijs, melle per dies aliquot vtenti, tumor ad dextrum genu, magis autem inferius circa tendines, sub genu. Circuibat subclaudicãs, & poples intumescebat, & durus erat, & vsque ad pedẽ, & vsque ad malleolum dextrum: & in gingiuas iuxta dẽtes magna quædam, vt acini vuæ, liuida, denigrata, sine dolore, nisi quum ederet, & crura nisi exsurgeret. Venit enim etiam in sinistrum tumor, minus autem liuescebat. In tumoribus circa genua & pedes velut suppurationes: postremo autem non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed in lecto iacebat. Calores manifesti, aliquando cibum non capiebat, non valde siticulosus, neque ad sedem surgebat, anxius, & aliquando pusillanimitas eum tenebat. Hellebori exhibiti sunt, & capitis purgationes. Ad os medicamentum ex manna cum alijs permixtis contulit, ad vlcera in ore, sorbitio ex lente conueniens erat. Circa sexagesimam subsederunt tumores a secundo veratro. Dolores tamen ad genua decumbenti venerunt. Humor autem & bilis abscessit in genua, multis etiam diebus ante helleborum.*

NIHIL refert scire, an hic Cleocus, & ille qui paulo ante dictus est febricitare, idẽ sit, an alius: certè est alius homo

mo aut eiusdem alius morbus. Haud est dissonum censere ob morborum analogiam & naturam, eundem esse hominem, eumque iuuenem natura calidum, talibusque morbis opportunum, & à talibus causis lædi: nam antea dicebatur laborasse pleuritide & febre, nunc ab exercitijs & melle læsus esse, ambo verò hæc sunt calidorũ. Sed hoc habeat vtcumque: quæ nunc est in manibus historia enarretur. Læsus est hic exercitijs, & mellis vsu, atque tumores magnos, & liuescentes contraxit in cruribus dextro primum, deinde & sinistro, & in ore circa dentes, tubercula, pro loco quidem magna, & liuida, nigricantia, & primum quidem hæc ambulans passus est, deinde verò cum malum cresceret, neque pedibus posset insistere, decubuit, & febricitabat tunc temporis iam aliquando. Quomodo læsus in hos morbos ab his causis inciderit, ipse non dicit, licet tamen coniectare, ex ijs quæ dicit. Nimirum tumorum color melancholiam præse ferebat, melancholia verò, exercitatione & melle, non aliter fit, quam sanguine exusto, itaque læsus est, quòd motus nimius & mellis vsus, sanguinem vsserint, atque fecerint multum atræ bilis, quam natura ad debiles & extremas partes trudente, facti sunt tumores dicti, in ore circa gingiuas ob partis debilitatem, & in cruribus quòd sint partes extremæ, & humiles: primum verò in dextrum crus & in gingiuas, quòd arbitror, ambæ hæ partes, altera quidem supernè, rectitudinem habeant cum hepate, quod à calidis causis læsum esse, ante alia viscera, est cõsentaneum: deinde verò etiam in sinistrum, ob redundantiam succi aucta in omnes partes fluxione. Attestatur huic coniecturæ etiam sanatio. Nam sanatus est homo repetito hellebori vsu, quem melancholicæ cacochymiæ esse conuenientissimum, constat: sed & morbi diuturnitas idem indicat. Si enim biliosi aut sanguinei essent tumores (à pituitosis enim longè aberant) ante quadragesimam essent dissoluti, durauerunt vero vltra sexagesimam. Ex tuberculis illis facta sunt etiam vlcera in ore, ad quæ dicit contulisse medicamentum ex manna thuris, cum alijs permistũ: velut, fortè, cum myrrha, croco, & mastiche, aut postremo iam tempore, aliquo alumine, in medicamento ex moris, aut ex nucibus, aut succo aliquo adstringente. Nam ex his & alijs huiusmodi, parari sthomatica medicaméta, docuit

Gal.

Gal.diffuse.6.lib.de compos.med. secund. locos. Illud solũ in tota hac dictione non placet, sorbitionem ex lente conuenientem esse, eam scilicet quæ græcis veteribus vocabatur. φακοπτισανή, neque quidem ego huic ea sorbitione vti permisissem, neque omnino lente in cibis, quia est succi melãcholici. Sed percurramus verba omnia. Cleoco (inquit) ex lassitudinibus & exertitijs, melle per dies aliquot vtenti, tumor ad dextrum genu, & magis inferius circa tendines sub genu: circuibat, hoc est ambulabat per vrbẽ subclaudicans, & poples intumescebat, & durus erat, & vsque ad pedem, & vsque ad malleolum dextrum, producebatur tumor ille durus: & in gingiuas iuxta dentes eruperunt magna quædam tubercula, vt acini vuæ, liuida, denigrata, & sine dolore, nisi quum ederet, & crura etiam erant sine dolore, nisi exsurgeret. Reddit causam, qua dicit crura, cum antea solum dextrum, sit dictum, intumuisse, dicens, venit enim etiam in sinistrum tumor, minus autem liuescebat. Itaque liuescebat etiam tumor vtriusque cruris, non verò erat denigratus, velut tubercula oris: quoniam verò non dolebant nisi mota, constabat, fluxionem in eas partes, nõ nisi lentè, fieri, & quoniam tumores erant duri, dolentes si mouerentur, neque aliter, constabat esse inflammationes scirrhosas: quamuis postremæ partes tumorũ crurum, suprema scilicet quæ ad genua, & ima quæ ad pedes, habebãt velut suppurationes, hoc est vndatim motum quendã, siue succum siue flatum (ita enim fieri consueuit) ita vt ambigeretur, an essent suppurationes. Postremò, hoc est, cum iam crurum morbus multo creuisset, iam non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed iacebat in lecto. Calores manifesti, hoc est erant iam tunc temporis febres aliquæ manifestæ. Putrescentibus, arbitror, iam succis intra corpus: quam etiam ob causam, aliquando tanto tenebatur fastidio, vt cibum omnino non caperet, non tamen erat valde siticulosus. Forte quòd excreta atra bile ad externas partes, pituita, circa fauces & capitis partes, abundaret. Erat verò tunc adeo impotens, vt neque ad sedem surgere posset. Tantum aberat, vt posset ambulare. Erat anxius, & nonnunquam pusillanimis, quæ duo atrabiliarijs morbis adesse solent. Quã ob causam exibitus est helleborus bis, & factæ sunt capitis purgationes per caput purgia, vt scilicet

cet à pituita purgaretur cerebrum, atque purius fieret,& robustius etiam & minus melancholicis passionibus opportunum. Idonea medicamenta parata sunt ori, quæ iam descripsimus:& in cibis dabatur sorbitio ex lente quam nō probauimus. Non narrauit, quibus morbi diebus actæ sint expurgationes, constat tamen ambas fuisse ante sexagesimam. Nam sexagesima à secundo helleboro subsederunt tumores. Venerat verò in genua humor & bilis, hoc est biliosi succi fluxio, etiam ante primum veratrum, quam fluxionem in genua, quæ postremo facta est (nam quæ principio inceperat, fuerat potius infra genua circa tendines) indicauit dolor, qui omnino maximè, ac postremo afflixit. Nam venerunt decumbenti ad genua dolores. Hoc est ex quo decubuit, collegerunt se dolores in genua. Neque mirum. Nam morbi huiusmodi in crassis & contumacibus succis, in articulares dolores finiri solent.

44 *PIsistrato humeri dolor, & grauitas diuturna deambulanti, & alioqui bene valenti. Hyeme vero incidit magnus dolor lateris, & calor, & tussis, & excreatio sanguinis spumosi: hocque stertorossum in faucibus, bene autem ferebat morbum, & erat apud se, & calor remisit, simulque excreatio, & stertor, & circa quartam aut quintam diem sanus euasit.*

Typus hic est pleuritidis maximæ, & acutissimæ exactè, simulque salutaris. Nam speciem indicat syndromes signorum, doloris scilicet, febrilis caloris, tussis, & respirationis difficilis (pulsus enim rarò meminit Hippocrates.) Magnitudinem vero, horum magnitudo. Quippe dolor erat magnus, & respiratio adeo difficilis, vt esset etiam stertorosa, par autem est, & febrem & tussim magnam fuisse; acutiē & exeuntia mox apparuisse, siquidem mox fuit excreatio sanguinis spumosi, & tam breui solutum esse, siquidem circa quartam aut quintam. Salutarem verò esse tantum morbum, etiam ante exitum licebat agnoscere ex bona morbi tolerantia, & constantia mentis. Nam etiā si ex pleuritide solent cum mentis constantia mori, non tamen ex adeo acuta, quia quæ tam breui est interemptura, raró non est

con-

coniuncta cum peripneumonia, quæ cum lethalis est plerumque mentem lædit.

45 *Vxori Simonis in partu concussæ dolor circa pectus & latus, tussis, febres, excreationes purulẽta, phthisis, & constitit, & sex menses febres, & diarrhææ semper: in fine sedatio febrium, aluus stetit, post sedationem. Post dies septem mortua est.*

Haec eadem historia occurrit in calce libri quinti, & si præterito mulieris nomine, & quia quibusdam etiã alijs voculis discrepant lectiones, ego hanc illuc transtuli, & ibi enarraui.

46 *Et vxor Euxenij ex calidis fomentis videbatur. Calores nullo tempore deficiebant, magis ad vesperã increscebant, sudores in totum corpus fiebant, cum incrementum esset febris acceptura refrigeratio pedum, aliquando etiam tibiarum, & genuum. Fiebat tussicula sicca exiguo tempore, cum inciperet febris exacerbari, deinde cessabat. Per multum autem tempus totius corporis rigor fiebat. Sine siti semper, cũ potasset pharmacum & serum, læssa est magis. A principio nihil doluit, & bene spirabat, dimidiato autem tempore lateris dextri dolor factus est, & tussis mota, & anhelatio, & excreationes exiguæ, candidæ & subtenues, & horror non amplius ex pedibus, sed ab spina & dorso, & aluus humidior. Sedata est febris cum multo sudore, & refrigerata est. Anhelatio verò erat varia. Mortua est post cessationem, septima die, constans mente.*

Havd dubiè est hæc narratio mutila desuntq; in ipso initio nonnulla verba. Quæ. n. oratio imperfectior quã illa & vxor Euxenij ex calidis fomẽtis videbatur? Quid enim videbatur? Certè desunt multa, nõ enim aptè coherere his possunt verba quæ sequũtur, nisi interponãtur multa, quibus narret, mod⁹ quo cęperit mulier, à calidis fomẽtis læsa, ægrotare. Vanũ fuerit velle diuinãdo supplere oĩa, q̃ dsunt

ſatis ſit interpretari, mulierē hanc læſam eſſe vſu calidorū fomentorum & ob eā cauſam cœpiſſe febricitare, & qualiſcunq; fuerit initio febris typus, euaſiſſe talem, qualis ſequentibus verbis deſcribitur. Ex quibus omnibus ego coniecto, ob calidorum fomentorū vſum, excitatam eſſe fluxionem in caput, plenúq; illud eſſe excrementis, ſimulque inde refuſam eſſe in infernas partes fluxionē, & ob putreſcentiā excrementorum excitatas febres. Nam rheumaticis febribus familiare eſt, ob pituitoſam plerúq; materiā, ad vesperā ſingulis diebus ingraueſcere, & cum tuſſicula incipere: quæ incipiente diſtillatione ſimul cum febre fit, & aucta deinde febre, ceſſat: familiare etiam eſt talibus, habere rigores inordinatos & per multum tempus, quod decurrentia excrementa attingāt ſentientes partes: & ſine ſiti eſſe: hanc enim ob cauſam dicit Hippocrates ſiti carere, eos febricitantes quibus eſt tuſſis leuiter irritans. Talibus etiā ſuccedere ſolet, hærēte in latere fluxione, pleuritis, vt huic eſt factū dimidiato morbi tempore, cum à principio nulla parte doluiſſet, & bene ſpiraſſet, vtpote fluxione, neque ſpiritalia inſtrumenta eouſque occupante, neque alicubi hærente, ſed diffuſa, & diſperſa indolenter. Pleuritidis vero ſigna fuerunt, lateris dolor cum febre (nam hæc, vt dictum initio eſt, nullo tempore deffíciebat) & tuſsis denuo mota, & anhelatio. Fuerunt vero huic mulieri à principio duo, quæ eam meritò adegerunt in exitium, multa humorum copia, & naturalis caloris debilitas: illam indicabant ſudores, qui ab initio in totum corpus fiebant, hanc refrigeratio magna, pedum, tibiarum, & genuum: ob has cauſas, pharmaci expurgātis & ſeri vſus, nihil contulit, ſed potius læſit, quia neque tanta copia, præcipuæ cum eſſet cruda, cedere, neque tam exigua facultas, bene ferre poterat. Hinc factum eſt, vt pleuritis nunquam coqueretur, neque excreationes fierent, niſi exiguæ, candidæ, & tenues: ſed calore partim ſuffocato, partim cum euacuationibus exoluto, cum ſublata videretur eſſe febris, mulier moreretur. Debilitatem caloris naturalis, poſt excitatam pleuritidem, indicabat horror, non iam à pedibus ſed ab ſpina & dorſo incipiens. Aluus vero humidior facta (quæ euacuatio morbis thoracis, in raris quibuſdam naturis non eſt aduerſiſsima, vt in ſcholijs libri ſexti de locis patientibus

tibus indicauimus) & multus sudor febrem simul cum naturali calore substulerunt, & refrigerata est mulier. Anhelatio verò, quæ extremam perniciem indicabat, non desijt, sed erat varia, ita vt fit in moribundis, nunc facultate extremis conatibus mouente, nunc concidente: mortuaque est, septima die post cessationem febris, ex quo inquam refrigerata est, mente constans, vt scilicet mori plerique solent ex pleuritide, & quicumque ob caloris naturalis extinctionem. Fiunt enim hæc magna ex parte, sine læsione superni principij.

47 *Vxor Polemarchi æstate incepit febricitare, dimisit autem ipsam die sexta, postea vero ad noctem calor subcreuit, rursum autem dimittens, arripuit eam febris, & non reliquit fere tribus mensibus. Tussis multa. Excreatio pituitæ. Postquàm vero viginti diebus durasset spiritus semper densus, in pectore flatus. Plerumque cum sudore. Mane febris mitior, & horrores quandoque corripiebant. Somni fiebant, aluusque aliquando humectabatur, & rursus sistebatur. Sapiebat illi cibus moderate. Dimidiato autem tempore in genua & tibias dolor, atque vt flecteret, & distenderet, alio indigebat. Perseuerabant crurum affectiones, vsque ad finem iam propinquum. Et intumuerunt pedes vsque ad tibias, atque si tangerentur, dolebat, & sudores desierunt, & rigores, febris autem semper intendebatur. Ante finem vero aluus fluebat, prudens mortua est, tribus autem diebus ante motem, stertor in faucibus, & rursus reuertebatur. Mortua est.*

An alterius Polemarchi vxor, an eiusdem vxor altera an eiusdem eadem sed alio tempore, & alio morbo laborans, ac prius narratũ est in hoc ipso sermone, nihil refert disputare, neque est vlla ratio qua scire possis: ego ob mariti nomen suspicor eandem esse, & quod habeat etiã hic morbus, nescio quid simile illi, & quod in similem naturã

natum erat cadere. Illic enim dicebatur esse illi strepitum ex pectore, velut engastrymithis. Hic dicit in pectore flatus. Subit his lectis suspitio, fuisse mulierem quampiam flatuosam, & cui strepitus in corporis cauitatibus frequenter fierent. Sed hoc habeat vtcunque, præsens enarretur historia, ex qua palam fit, mulierem ex suppuratione esse mortuam: habuit enim maximam partem eius syndromes, quã Hippocrates descripsit in prognostico, dicens, omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet, primum quidẽ si febris non dimittit, sed per diem quidem tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi oboriuntur, tussesque, ac tussiendi cupiditas ipsis adest, & nihil memorabile expuunt: & oculi caui fiunt, & maxillæ ruborem contrahũt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti vero calescunt, & potissimum summi: & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Constat horum plurima affuisse vxori Polimarchi, siquidem febris eam non dimisit fere tribus mensibus, & mane febris fiebat mitior, vt quæ noctu fuisset amplior, & erat plerumque cum sudore, & tussis erat multa: & intumuerunt pedes vsque ad tibias. Neque enim quia non narratur alia omnia habuisse vtpote oculorum cauitatem, & maxillarum ruborem & vnguium curuitatem, & summorum digitorum calorem, & ciborum inappetentiam, & pustulas, proinde negandum fuisse suppuratam. nam & ipse Hippocrates eodem loco dicit, non quascunque suppurationes ea habere signa omnia, sed valde diuturnas. Quæ verò (inquit) breues sunt, ex his signis cognoscere oportet, siquid apparuerit, ex his quæ in principijs fiũt. Simul autem & si aliquanto difficilius spirauerit homo, Itaque nõdum diuturnas suppurationes, ex horum aliquibus, & difficili spiratione, dicit agnosci. Huic verò exactis viginti diebus, ex quo febris non intermisit, spiritus erat semper densus, qualis scilicet esse solet suppuratis, ob putredinalem calorem, & angustiam spiritalium cauitatum. Neque obstat quo minus suppurata esse putetur, & excreasse cum tussi assidua pituitam. Nam & siqui ex inflammationibus solẽt fieri suppurati, tussim solent habere aridam, vsque dum rumpuntur, tamen qui ex copioso catarrho, aut multa pituita iuxta latera putrescente, fiunt tales, solent cum tus-

si

si, incipiente, vel etiam instante suppuratione, excreare pituitam, non tantam vt perpurgentur, sed quæ redundantiam indicet. Hanc verò non dices suppuratam ex inflammatione, vt pleuritide, aut peripneumonia, siquidem à nullo horum incepit, sed ex febre pituitosa, perquam maxima pituitæ putrescentis copia sese collegit in spiritales partes. Quod primum indicauerunt, spiritus densus, tussis & excreatio pituitæ, postremo, tribus diebus ante mortē stertor in faucib⁹, qui tribus illis diebus nūc fiebat nūc cōcidēte facultate cessabat, nūc rursus reuertebat̄, apponente facultate vires extremas, vsque dū mortua mulier est. Horrores qui quandoque corripiebant & somni, satis indicabant febrem qualē diximus, puta pituitosam & catarrhosam, à qualibus suppuratos fieri diximus solere, estque rationi consentaneum. Suppurata vero cum esset, constat, ab alui humectatione, quæ primū quidem fiebat & cessabat alternatè, ante finem verò facta est copiose, læsam esse maximè, & in citam mortē actam. Siquidem rectè in morbis omnibus thoracis, magis autem in suppuratione & tabe, vituperatur ab Hippocrate. Illud habuit rarum quodque per tales morbos fieri non solet, appetentiam moderatam cibi. Hanc fortasse seruauit aliquid acidi succi, circa os ventriculi consistens: sed ea quoque procedente malo perierit. Habes, præter dicta, in hac historia accommodatissimum exemplum infidelitatis sextæ diei, quam tantopere Gal. celebrat. Nam dimisit ipsam febris die sexta, rediјt vero postea longa, difficilis iudicationis, & maligna. Nam durauit plusquam tres menses, & tentauit natura abscessus frustra, dimidiato tempore, in genua & tibias, & postremò tabescens. Mortua est.

48 *ECesipolis puer, fere quatuor menses, dolorem circa vmbilicum corrosiuum habuit. Procedente autem tempore dolor creuit. Percutiebat ventrem, vellicabat. Calores corripiebant, tabescebat. Oßa relicta sunt. Ambo pedes intumuerunt, testes (vētris partes quæ circa vmbilicum inflatum laxum, quibus futurum est vt vēter turbetur) fastidiosus fiebat, lac solum accipiebat recens, &*

aluus humida erat, & subcruenta sanies sub bat, mali odoris. Aluus vrebatur. Cum vomuisset exiguum, tardias, pituitosum, vt putaret quispiam esse genituram, mortuus est.

Si quidem rectè dicitur ab Hippocrate in aphorismo, à dolore multi temporis partium circa ventrem, suppuratio, meritò censeas, huic puero factum esse in ventre tumorem aliquem præter naturã, qui cum ab influxu humorũ corrosiuorum inceperit, in suppuratione finitus sit. Fuerint autem illi succi cum sanguine permisti, aut salsa pituita, aut bilis amara, vel acida, vel horum duo, aut plures, denique qui corrodere possent. Habuit fere quatuor menses corrosiuum dolorem. Species verò talium succorũ ab exeuntibus veniebat agnoscenda. Suppurationem subsequutam (præter dictam suspitionem) indicauit sanies cruenta mali odoris, quæ postremo effluxit, qualis scilicet ex tuberculis prauè suppuratis solet effluere. Malá vero fuisse materiæ alterationem, & pro bono pure prauam saniem factã esse, non mirum. Nam & malignum fuisse succum, qui eam effecit affectionẽ, indicauit maligna corporis affectio: nã & corpus, siccans colliquauit, & naturalem calorem extinxit. Illud ostendit illa corporis tanta tabes, vt sola ossa relicta viderentur: hoc pedum & testiculorum intumescentia qualis debilitata concoctrice in hepate solet futuris iã iã hydropicis accidere. Fiebat interim fastidiosus, adeo, vt vix vllũ cibũ capere posset, quod significat nomẽ ἀπόσιτος quo hic vtitur. Quod etiã malignæ affectionis esse celebratissimum apud Hippocratem est. Certè solũ accipere poterat lac recens mulctũ, quod arbitror daretur, quia, vt in aphorismo dicitur, confert tabidis, non valde admodũ febricitantibus. Facta est itaq; vt coniecto, suppuratio maligna, & ignei caloris soboles, naturalis aũt perexigui. Hinc factũ est, vt aluus vreretur, exeunte sanie cruenta, & grauiter olenta. Quapropter exesis, vt par est, internis partibus, mortua est. Excreuit vomitu iam iã moritura, magna vi, exiguũ quiddam pituitosum, genituræ persimile: quod certè fuerit pituita salsa igneo calore dẽsata, & ex cocta aut fortè ex interna ac pingui vẽtris parte derasa particula. Quid

enim

enim,in vētris corruptione moriente, non sit probabile?
Verba illa,ventris partes quæ circa vmbilicum in flatū la
xum,quibus futurum est vt venter turbetur. Mihi videtur
interiecta Nam vt ex ipsa phrasi constat non tā continent
narrationē vllā,velut reliqua quibus adiacēt, quā progno-
sticā assertionē:ea proinde ego lineis conclusi, & trāsiliui
seorsū excipiēda, ac persese narranda quod iam faciam.

49 *VEntris partes quæ circa vmbilicum inflatum,laxū, quibus futurum est,vt venter turbetur.*

SIGNIFICATVR his verbis, quāquā phrasis sit du-
riuscula,partes circa vmbilicū flatuosas & laxas,significa-
re ventris turbationem. Venter sanè inflatus & intētus,fie
ri potius solet cum alui suppresione,in colicis & in tym-
paniticis,tamen inflatus,seu potius flatuosus & laxus, fit
quibus citò futurum est,vt aluus turbetur: eadem ratione
qua murmur hypochondriorum,& reliqui vētris,prænun-
tiat alui fluxū. Nam fit decurrentibus per ventrem humi-
da & flatuosa substantia. Solus enim flatus cum fæcibus
aridis,inflat,& tendit.

50 *FIlio Plateæ morienti sutura capitis vehementer exca uata est, ægrotans verò semper bregma scalpebat manu,præcipue propinquissimam partem. Non dolebat au tem caput & in sinistro femore sub inguine sitæ partes liui dum quiddam habuerunt, pridie fortaße, testes graciles erant.*

AD pedes,aut digitos,aut femora externas aliquas par
tes,oriri liuores morientibus,& testes reuelli,aut etiā gra-
cilescere,ex ijs quæ scripta in prognostico ab Hippocrate
sunt,cōstat. Ibi enim ita scriptum est,testes & pudenda re
uulsa dolores fortes significant,& periculū lethale. Fit ve-
rò per reuulsionē testium extenuatio, vt vix appareant vl
„ li. Sed & vere extenuantur moribundis, quia naturaliter
„ habentibus tument copia vitalium spirituum, quibus per
„ extinctionē caloris vitalis deficientibus,accidit contrahi

ac veluti consumi. De liuoribus quoq; ibi scriptũ ita est, Si digiti ac pedes omnino nigrescãt, minus perniciosi sunt, quã si liueant. Itaq; liuores externis partibus facti, mortis imminẽtis præbẽt significationem. Illud verò aliud quod in capite accidit iam morienti, rarius est, quod scilicet sutura coronalis excauata est, dehiscẽtibus ossibus. Eã verò esse suturam, quã nunc vocat suturã capitis, intelliges ex ijs quæ addit. Nam quasi causam eius mirabilis & rari casus, insinuans, dicit, ægrotans vero semper bregma scalpebat manu, præcipue propinquissimam partem. Bregma significat Hippocrati & Galeno capitis partem quæ supra frontem sita est, cuius medium tenet sutura coronalis, ea scilicet quæ recens natis nuda osse est, in qua medulla cerebri videtur subsultare. Dicens ergo scalpebat manu bregma præcipuè propinquissimã partem, intelligit ægrotantẽ scalpere assidue synciput, præcipue propinquissimam partẽ parti mollissimæ, qua est ipsa sutura itaq; maxime scalpebat supra ipsam suturã coronalem. Cõsentaneum ergo est hanc ipsam excauatam esse, & ossa à se ipsis desciuisse, ab humore mordaci, qui in eam partem decubuerat exesis communibus vinculis menyngis duræ, & pericranei, simul que, siquæ sunt ibi ossiũ ligamenta, aut medio illo cartilagineo glutine, quo coalescunt, mirum vero quod dicit nõ dolebat capite, cum assidue scalperet. Intellige vero non habuisse dolorem alium præter pruritum illum, qui cogeret scalpere, non inquam grauantem, aut tendẽtem. Quod significat, nõ adeo multo succo, neque crasso, repletũ fuisse caput, quã mordacissimũ & exedentem eã capitis particulam occupasse, ac fortasse factam esse corruptionẽ partium ad internum vsque cerebrum (siquidem mulier mortua est) quæ passio indolens est, quia cum mortificatione fit, & est intẽperies habitualis, velut cum sthiomeno, aut gãgræna perit pars aliqua. Quod sine dolore fieri cõsuevit.

51 *Similia quoque Hegetoridæ filio. Mortuus est, præterquam quod vomitus plures sub obitum contigerunt.*

Similia accidentia apparuisse dicit in hoc, qui etiã mortuus est, atq; insup vomitus multos sub obitũ: fieri solere

lere crebro vomitus per consensum ventriculi cum cerebro, indicant lethalia capitis vulnera, quæ inter cætera vomitibus indicantur.

52 *Hippiæ soror hyeme phrenitica, aberrans, manibus aliquid faciens, lancinans seipsam, quinta sexta ad noctem sine voce, comatosa, inflans maxillas, & labia, vt dormientes. Mortua est die septima.*

Hvic factus est in caput impetus humorum adeo magnus, vt primum mentem læserit, feceritque aberrare, hoc est plurimum insanire, deinde & in corpus repserit, obstructoque cerebro comatosam fecerit affectionem, & aphoniam, ac postremò suffocauerit. Nam respiratio illa pessima, qua maxillæ & labia inflantur, vt quibusdam inter dormiendum, species quædam est respirationis sublimis, quæ iam iam suffocari hominem indicat, fitque plerumque cum quodam strepitu, vt antequam accedas ad ægrotantem, sentias eum suffocari, & magna ex parte, qui ita spiratur, frigidus spiritus est, vt qui naribus. Interim, succis alioqui malignis irruentibus in membra præcipua, erat mulier anxia, & suis se manibus velut lancinabat. Vbi enim hi rapidi adeo & magni impetus aguntur, nisi omnino fiāt repentè, vt euenit quosdam, vel momento cadere sine sensu & motu, vagantur agitata per corpus excrementa, antequam in vnum aliquod firmentur membrum, atque viscera reliqua mordent, & cor angunt, & neruorum radices irritant, vnde inquietudines, anxietates, & inordinatæ, aut etiam conuulsoriæ artuum motiones. Phrenitis rarissime inuadit à principio, sed superuenit febri ardenti, aut alteri morbo acuto, quare est superueniens & lethale, quæ verò talia sunt quo superueniunt citius, eo morbi constitutionem breuiorem indicant. Meritò ergo mulier tam breui est mortua, cum intra primum quaternarium fuerit phrenitica, ac nescio an à principio, atque cùm iam cito, alia & alia superuenerint signa, perniciosa.

53 *ASander vbi inhorruit, lateris dolor, & ad genua dolor, itemque ad femur, comedens delirabat, mortuus est breui.*

QVOD dicit comedens delirabat, nihil aliud est, quantum intelligo, quam comedere delirè, tumultuariè scilicet ac multum sese ingurgitantem, quod quidem in illis fieri scimus, qui præ facultatis vitalis langore deficiunt. Qua eadem causa, reliqua omnia huic accidisse, est consentaneum. Horror enim cū debilis facultas est, ab exigua quacunque causa fit, siquidem est remissus rigor, hic verò est passio calidi innati. Atque adeo cum facultate extreme debili, horrere magis possunt homines, quàm rigere, cum sit hic motus vehementior. Dolor lateris partium cordi proximarum, significare poterat angustiam (æquum autem est in tam pessima syndrome, in pessimas causas referri omnia) dolor genuum, ac femorum, ac omnino crurum, fieri solet moribundis, quòd sui illis artus, velut à facultate destituti, sint oneri, velut in prognostici commentarijs exposuit. Itaque ob caloris naturalis defectum mortuus est hic breui.

54 *CLeotimo sutori humectata aluo multum tempus, & calida facta secundum hepar, tumor tuberculosus ad hypogastrium descendit, & aluus humectabatur, & aliud ipsi tuberculum superius ad hypochondrium. Mortuus est.*

MAXIMA intemperie, & vitiosorum succorum redundantia laborasse huius hominis hepar constat, & ex alui profluuio, & ex tuberculis quæ illi oborta sunt super hepate, & paulò infra secundum hepatis rectitudinem. Nam tubercula omnia, quæ in quauis partium externarū nascuntur, ad vitium eius visceris, quod è regione est, referuntur: velut si in inguine dextro, ad hepar, si in sinistro, ad lienē, si post aurem, ad cerebrum. Multo ergo magis si in hypochondrio dextro, aut hypogastrio dextro, reijci debet in hepar. Atque cùm accederent deiectiones assiduæ, & calidæ,

dæ, hepar quæ in eo redundarent, pellere, certū erat. Quod cum euacuatio non esset decretoria, maximæ redundantiæ & facultatem superantis, erat soboles. Consentaneū ergo, hunc hepatis corruptione mortuum esse. Qui fuisset multa & repetita euacuatione curandus, cum, missione sanguinis secundum hepatis rectitudinem, tum, repetita expurgatione per medicamenta, pariter expurgantia, & extergentia, ac roborantia, velut exempli gratia, rhabarbaro, ex sero, aut potione ex cichorio & hordeo: aut agarico, aut vtroq; simul: vt species exeuntium posceret.

55 *Quibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem, & per nares humidum quiddam exit tenue, aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius: alijs autem sicca hæc, at sphacelus grauis periculum infert. Si autem accedat anxiosus & biliosus vomitus, aut stupor oculorum, aut obmutescentia, & raro quid loquitur, aut delirium quoddā, mortalia, & conuulsoria. Quicumque autem ex catarrho dimidium capitis dolentes, & per nares humido exeuntes febricitant moderatè, in quinta aut sexta refrigerantur.*

Capitis dolor grauis, id est molestus, & magnus cum calore, siue totius capitis, quem dicimus cephalalgiā, siue alterius capitis partis, quem dicimus hemicraneam, significat affectum phlegmonosum internarum partium capitis. Quod quidem accidit sæpe ex catarrhis calidis: vnde duo sunt exitus, aliquando enim expultrix cerebri facultas valet sese expedire per propria cerebri emunctoria, quæ sunt nares, aures, & palatum, & excernit succos nunc tenues aquosos quales redundant, aut sanguinem, & ita quoque cerebrum subleuat: nunc excernit succos coctos, vt pituitam crassam: aut pus. Aliquando passio est adeo cruda & sicca, vt sicca sint omnia hæc, hoc est nihil excernatur omnino, neque per nares, neque per palatum, neque per aures. Primum quidem illud securius est, hoc verò vltimū periculosum. Nam vt dicitur in aphorismo decimo sectionis

nis sextæ, Dolenti capite & valde dolenti, pus aut aqua aut sanguis, fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nimirum aquosi succi, aut sanguis, sunt, ex quibus tales dolores capitis catarrhosi, siue secundũ totũ, siue secundum dimidiatum caput, fieri consueuerunt. Sanguis verò nunc in pus vertitur, nũc manet insuppuratus. Idonea emunctoria cerebri sunt illa. Euacuari igitur succos tales in eo morbo, per partes illas, sit euacuari qualia oportet, & per conuenientes regiones, quare securius multo erit illud, quàm per tales capitis passiones, sicca esse omnia emũctoria. Tunc enim periculum sit, ne cerebrum sphaceletur, hoc est corrumpatur. Nam affectus magnus vt phlegmonosus, qui neque maturescit suppuratus, neque vincitur resolutus mortificationem afferre parti solet, quæ in carnosis & mollibus, gangrena vocari solet, in osseis, sphacelus. Aliquãdo vero indistinctè vtitur Hippocrates his nominibus, velut hic & in aphorismo quinquagesimo septimo, sphacelum cerebri corruptionem appellans. Est itaque periculũ sphaceli cerebri, vbi grauitas doloris & calor, phlegmonosum affectum indicant, tamen sicca sunt omnia emunctoria. Est vero id adeo graue periculum, vt eos quibus ita incipit affici cerebrũ, in tribus diebus perire dicat loco citato Hippocrates. Et si vero non sphaceletur cerebrum, & crescēte malo, neque vllo modo remittente, morietur homo cõuulsus. Inflammabitur enim radix communis neruorum. Cum vero in hunc exitum properabit morbus, accedēt vomitus biliosus & anxiosus (ventriculus enim facilimè consentit cũ cerebro, siue vulnerato, siue inflãmato, siue vtcũque grauiter affecto, vt in commentario aphorismi quinquagesimi sextæ diximus) aut stupor oculorũ, ac deprehensio, seu cõgelatio, vtcũque lubet vocare. Nam hoc conuulsione musculum mouentium oculos fit, aut aphonia. ita vt rarò quid loquatur. Hoc enim etiam significat instrumentorũ motus impedimentum, aut mentis alienationem aut vtrũque, aut delirium, quod corrumpi iam cerebri temperiē, qua mens seruatur, indicat. Mortalia enim hæc, & conuulsoria hoc est significantia moriturum conuulsum. Itaque si cui dolēti grauiter caput, & cum calore, nihil exit, non est affectio secura. Si accedat vomitus biliosus & anxius, aut deprehensio oculorũ, aut aphonia, aut deliriũ, in magno mortis periculo

riculo

riculo est homo, ac multo magis, si accedant duo aut plura illorum. Dolores vero capitis, per quos emũctoria humida sunt, securiores, ac multo magis, si accedat febris mitis, qui enim ita affecti sunt, quinta aut sexta die, solent refrigerari. hoc est liberari à febre, & omnino a morbo: velut contingebat alicubi, quadam tempestate morbosa, cuius meminit idem Hippocrates in calce libri quinti, dicẽs, Qui ex destillatione secundum dimidiam capitis partem dolebant, & humore per nares prodeunte febricitabant moderatè, in quinque diebus perfrigerabantur. Constat vt hanc sententiam ex illa historia collegerit, atque idem prorsum dixerit hic & illic, hic quidem præcipiens quæ obseruatione cognouerat, illic narrans quæ obseruauerat.

55 *Echecrati cæco capitis dolor grauis, præcipuè in posteriori parte, & ceruicis, vbi connexio, & in verticem procedebat, progrediente autem tempore, & ad aurem sinistram. Et dimidiũ capitis dolebat. Mucosa semper prodibant leniter combusta, & calor comitabatur tenuis, & cibum capere non poterat, interdiu facilius, noctu verò dolebat. Postquam autem pus per aurem erupit, cessauerunt omnia, erupit vero per hyemem.*

VNVM quoddam exemplum est hoc, eius quod nuper dictum est, Quibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem & per nares humidum quiddam exit tenue aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius: Et rursum aphor. nuper citato, quo dicebatur, dolenti capite, & valde dolẽti, pus aut aqua aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbũ. Nam huic Echecrati narratur, fuisse capitis dolorẽ grauem, & erũpente per aures pure, soluta esse omnia. Grauem autẽ fuisse dolorẽ, & per affectũ phlegmonosum, qui etiam suppurauit, factum, indicant symptomata. Nam mucosa prodibant aliquantulum combusta, cum tamen talia non admodum sint combustioni apta, & febricula quædã semper comitabatur, & dolor noctu ingrauescebat semper, quæ phlegmonis eo loco suppurantis erant, & cibum

capere

capere non poterat: quod ventriculi erat cõpatientis cum cerebro. Non est autem exigua passio, cuius magna est cõpassio. Indicauit verò id euentus. Nam erupit ex aure pus. Animaduertit vero Hippocrates erupisse hyeme, insinuans arbitror consentaneum esse eo potius quam calido tempore, eius partis inflammationes in suppurationẽ abire. Huius verò rei eadem est causa, qua & senibus magis quam florentibus ætate pus fit in aure. Nimirum vt dicitur in prognostico febres & deliria senibus minus accidunt, & hac de causa aures antea suppurantur: Ita etiam in hyeme suppurantur magis, quia resoluuntur minus, & ægri minus conuelluntur, & delirant.

56 *CErtè in omnibus suppurationibus, & ijs qui circa oculum ad noctem dolores.*

HAEC sententiola in quinto libro eisdem prorsus verbis scripta occurrit, vbi & explicata à me est.

57 *QVibus tusses hyeme in austrinis, crassa & multa excreantibus febres superueniunt, moderatè autem, quinque diebus sedantur, tusses vero quadraginta, vt Egesipoli.*

VELVT nuperrime dixit Hippocrates quicunque ex catarrho dimidium capitis dolentes, & per nares humido exeunte febricitant moderate, in quinta aut sexta refrigerantur, dixerat vero illud idem historicè in quinto libro, narrans in quadam tempestate ita solitũ accidere. Eo modo, hoc quoque quod nunc velut experimento cognitum docet, in quinto libro narrauerat, dicens, Quibus tusses hyeme, maximè in austrinis, crassa & multa excreantibus, febres superueniebant, moderatè autem, quinque diebus sedabantur, tusses verò quadraginta, vt Egesipoli. Atque profecto mihi videtur esse eadem prorsus vtriusque loci doctrina, nimirum febres mites cum catarrho solere finiri quinque aut sex diebus. Atqui suspicor eandẽ fuisse tempestatem, cuius vtrobique mentio agitur, sed distractis &

laceratis

laceratis verbis, factum esse vt duæ esse viderentur. Nam ex vtrisque coniunctis, fit vna satis concinna narratio, ita scilicet. Tusses hyeme maximè in austrinis fiebant, & pleriq; ex destillatione, secundum alteram capitis partem dolebant, & humore per nares procedente excreantibusque multa crassa & alba, febres succedebant leniter, & quinq; aut sex diebus perfrigerabantur, tusses autem quadraginta cessabant, velut Egesipoli. Itaque cùm grassarentur catarrhi magni, cum tussi, ac hæmicranea, ac febre leni & flante austro maximè inuaderent, febres quinque aut sex diebus finiebantur, tusses vero producebantur vsque ad quadraginta: ex ea tempestate, ac fortasse alijs, obseruando collegit Hippocrates quod hoc loco docet, fieri scilicet ita solere: oportet vero id præceptum fluxisse ex multis obseruationibus, & deinceps adiuncta ratione confirmari. Obseruationes sunt apud Hippocratem. Ratio ex ipsa, ventorum, & pathematum, natura fluit. Non sanè flante austro fiunt omnino catarrhi, magis quam flante borea, fiunt verò magis quales modo describuntur, cum hemicranea scilicet aut etiam cephalalgia (nam eadē est ratio) ac febre leni. Nam austri caput replent, atque ea causa eius dolores pariunt: sunt calidi, & calidas fluxiones cient, atque ita etiam febres: borealis flatus aut nullas facit febres, aut certè acutas, ob phrenitides aut alias internas inflammationes, quas generat. Mites ergo quasdam febres cum capitis dolore facere, austrinorum potius est. Multa etiam & crassa excreari, & emūgi, cito, in austrinis catharris potius eueniet, quàm borealibus, quia calida & humida causa, humoris auget copiam, atq; vt ad putrescentiam in paratis, ita etiā ad concoctionem facit. Quod vero in talibus, tales febres, finiantur quinque diebus, paulo plus minusve, consonum quoque rationi est. Nam febres ipsæ catarrhos plurimum maturant, atque ob id ipsæ se conficiunt cito: tusses verò nō statim cessant, sed postquam perpurgata, caput & thorax sunt. In quam expurgationem insumi solent quadraginta dies: tempus scilicet motuum non omnino longorū: quam ob causam & suppurati, vt dicitur in prognostico, solent tabidi fieri, nisi quadraginta diebus perpurgentur. Ita quoque quibus catarrhi fiunt magni cum tussi, si tussis magna supra quadraginta dies producatur, periculum est tabis

(nam

(nam tabescere etiam ex catarrhis multos, indicatum antea est exemplis non paucis) igitur, quibus ita laborantibus catarrho, excreatio, & emunctio multa, facit vt nuper dicebatur securitatem, soluentur tusses intra tempus legitimum expurgationis thoracis, quadraginta scilicet dies.

58 *QVibus calores multi, aliquando sedatorum, non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant.*

CALORES multos fieri, cùm videantur iam antea soluti esse affectus, non euenit rectè iudicatis, sed imperfectè & difficulter, vt solent iudicari qui non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant. Nam vt „ dicitur in prognostico, sudores circa caput & faciem „ fientes, & circa ceruicem, cum acuta febre mortem, cum mitiori, morbi longitudinem significant. Itaque nihil aliud hic dicitur, quàm eis morbis, qui sudore non per totum, sed circa ceruicem, aut sub alis oborto, sedantur, solere superuenire multos calores modo erratico, cum soluti iam viderentur, quia scilicet tales sudores, non iudicant perfectè neque tuto.

59 *CHaritem hyeme, ex tussicula epidemiali orta febris acuta apprehendit: stragula reijciebat, sopor cum labore, vrinæ erant rubræ, velut erui lotura. Hypostatis statim à principio multa candida, postea vero etiam subrubra, Septima à glande pauca exierunt. Sopor detinuit sine labore. Humiditas in fronte: somnus ad noctem, & calor mitior: octaua succum accepit: comatosus permansit vsque ad vndecimam, hac autem die etiam calor maximè cessauit. Postquam vero erat tussis, excreatio perseuerabat semper multa, facilis, primùm lenta, alba, crassa, postquam vero concocta erat, similis purulentis. Vrinæ ab vndecima puriores, subsidentia aspera: decima*

cimatertia dolor in dextra parte vsque ad inanem partem ad epigastrium: vrina supprimebatur, potus ex calliphylo contulit, quindecima dolor rursum. Decima sexta ad noctem dolor hypochondrij venit magis ad aluum. Mercurialis aqua subduxit. Calor intra vigesimum euanuit, & excreationes sequutæ sunt crassæ. Facilius habuit quadragesima.

VNVS quidam fortasse hic etiam fuit eorum qui febricitarunt catharrosa illa tempestate, in qua & Egesipoles, tametsi febricitauit acutius quàm ille, & alij quam plurimi eius tempestatis, vt constet hinc, quantum intersit febrem esse breuem aut acutam. Soluta est enim febris Egesipoli die quinta, Chariti vigesima, & dicitur ab Hippocrate ille febricitasse moderatè, hic acutè. Nimirum si absit essentiæ propriæ, & symptomatum magnitudo ac vrgentia, nō erit morbus acutus, & si sit breuis. Febricula quædam mitis ex catarrho, breuis esse consueuit, acuta tamen non dicitur. Hic verò cum catarrho habuit febrem viginti dierum, magnam, periculosam cum symptomatis grauibus, pendētem ex multa pituita putrescente, & ex sanguine crudiori. Neque vero quia dicit, Ex tussicula Epidemiali orta febris, intelligo tussiculam causam fuisse febris excitandæ, sed ab eadem causa ortam esse febrem & tussim, hanc verò incepisse, & aucta iam causa, & succo qui prius fluebat solum, iam putrescente, illam esse subsequutam: vt illud, ex, non significet causam, sed ordinem. Febris ergo acuta fuit, siquidem intra viginti dies euanuit, agnoscebatur vero à principio eius acuties ex symptomatum magnitudine. Nā stragula reijciebat, & erat illi sopor cum labore, hoc est sopor qui quietem non afferebat, neque referebat somnum placidum sed cum anxietate & inquietudine, vt simul sopore teneretur, & stragula reijceret, & hac & illac se conuerteret. Quæ quia magna symptomata, significabant magnum morbum, & quia talia, & hæc, significabant copiam pituitæ, non vtcumque putrescentis. Vrinæ erant rubræ, velut erui lotura, significantes scilicet copiā sanguinis crudioris. Hypostasis statim à principio multa & can-

dida, postea vero etiam subrubra. Nimirum vt Hippocrates aphorismo sexagesimonono insinuat, pituitosis & ex multa cruditate pendentibus morbis, ab initio vel breui subsidentia inest, postea vero talibus, fit, cum cruda concoctionis initium recipiunt, ex alba subrubra. Nam pituita concoctione in sanguinem abit, primum crudiorem, deinde & bene coctum. Hanc ob causam primis diebus apparens subrubra, certiorem significationem concoctionis incipientis præbet, quàm candida: obidque Hippocrates dixit rubeam potius nubeculam quarta die apparenté significare iudicationem septimæ. Habuit etiam aluum adstrictã, quod in magnis catarrhis plerumq; vsu venit inter initia, & nocet plurimum, estq; malum signum. Quia rapi sursum partem humidiorem cibi indicat, & detentarum fecũ vapor caput lædit. Ita euenit, vt septima die eiectis à glande paucis, tamen subleuatus sit. Nam iam inde, sopor detinuit sine labore, & humiditas erat in fronte, vt non adeo crudo catarrho: & somnus ad noctẽ, & calor mitior. Octaua (inquit) succum accepit, iuxta veterem scilicet consuetudinem cibandi, qua prima septimana continebantur sola potione. Equidem in magna cibi abstinentia contineri, laborantes catarrho, primis diebus, consonũ rationi est, ego tamen non potu, sed perpauco & sicco cibo vti suadeo. Non enim minus læduntur humiditate, quàm copia. Comatosus permansit vsque ad vndecimam (transilit Hippocrates, plurimos dies contemplabilium solum mentionem faciens) hac autem die etiam calor maxime cessauit. Itaq; ab vndecima exigua erat febris, & ab hac ipsa vrinæ puriores non scilicet iam subrubræ, neque perturbationem vllam referentes, sed perspicuæ: non tamen proinde bene coctę, sed habentes subsidentiam asperam, quod concoctionis defectum indicat, siquidem ad concoctionis significationem desideratur læuitas. Obiter, hæc dicens Hippocrates repetit altius sermonem, narratque, ex quo tussis fuit (fuit) vero ante febrem) excreationem semper perseuerasse, multam, & facilem, & primum quidem lenta alba, & crassa excreata esse, post concoctionem vero similia puri, alba scilicet & crassa sine lentore. Huiusmodi enim est pus. Redit his dictis narratio ad dies febris, Decimatertia dicit fuisse dolorem in parte dextra, vsque ad inanem partem sub vmbilico.

bilico, & vrinam ſupprimi: hoc euenit haud dubie, vijs vrinæ obſtructis à pituitoſis & craſsis quæ ſunt deriuata ad inferna: quod quidem veriſimile eſt incepiſſe fieri ab vndecima, atque ob id vrinas puriores apparere cœpiſſe. Ita autem habere hæc indicauit curatio, vt ipſe Hippocrates alibi dicit. Nam potus ex callyphilo contulit. Calliphylum eſt idem, quod calitrichum, ſeu adiantum, cui vires eſſe diureticas, omnes fatentur medici. Dioſcorides certè dicit. Eius decoctum vtiliter bibitur in vrinæ anguſtijs: fecerit ergo huic vrinam fluere, & ita dolorem ſubleuauerit. Sed euenit hoc loco dubitare, qua ratione vrina reddita ſit huic purior ob obſtructionem, cum dolor alterum tantum latus obſtrui indicaret, dextrum ſcilicet, & ſint duo renes, ac duæ vreteræ, in ſuo latere ſingulæ: ac multo magis euenit dubitare generatim, qui poſsit ob renum lapidem, quãtumuis magnum, & durum, vrina purior fieri, & aquæ ſimilior, nedum omnino ſupprimi, cum nullus lapis poſſit eſſe in vtroque rene, expedito autem altero, poſſit præterire vrina: conſentaneum profecto videbatur magis fore, vt altero obſtructo, in alterum renem tota vrina deriuaretur, exiretque nihilo, neque parcior neque purior. Auget admirationem, quod ego aliquando vidi, cani, quem forte fortuna feci ſecari, alterum renem eſſe corruptum omnino, ita vt multo tẽpore rene vnico agnoſceretur eſſe vſus. Atqui profectò hanc cauſam geminationis membrorum fuiſſe, dicit Galenus, vt cum alterum periret, aut pathemate aliquo impeditum eſſet, alterum eſſet vſui. Alioqui quorſum feciſſet natura duos renes, ſi alterutro impedito eleuaretur vtriuſque vſus? ſatius fuiſſet feciſſe vnicum. Rarius enim læderetur vnicus, quam duorum alteruter. An cum emulgentes vocatæ venæ ſimul oriantur ex caua, rarum ſit alterum renem lapidem congerere, altero non etiam obſtructo craſsis ſuccis & arenis, vt hanc ob cauſam per ambos colata fiat purior, aut etiam ſupprimatur: cum vero iã lapis in vreteram prodijt, vbi & ingentes dolores parit, euenit neque ex altera vrinam reddi, quia mictio nixu quodam muſculorum abdominis indiget, qui natura refugiente dolorem non apponitur. Tamen non ob id natura geminos renes fecit fruſtra: vnicus enim duplo crebrius obſtrueretur, cum reciperet ſordes, quæ nunc deriuantur in duos, & cũ

 alter

alter affectione quapiam indolente laborat, aut corrumpitur, nihil obstat quominus alter possit esse satis vsui animantis, velut in illo cane euenit, atque in quodam viro, cui resolutus totus ren est in pus, quod extrorsum rupta vomica eductum est, ac superuixit. Sed redeamus ad Charitem. Quindecima dolor rursum, eodem scilicet in loco, excitata arbitror, noua fluxione: per partes enim semper mouetur, & absumitur. Decimasexta ad noctem cœpit succus ad aluum deriuari. Nam dolor hypochondrij venit magis ad aluum, quam ad vrinæ vias, & cum ea via videretur cōuenientior ad multitudinem deponendam, iuuit medicus, & data aqua mercurialis facta est alui subductio, & febris euanuit intra vigesimā, & sequutæ sunt excreationes crassæ & concoctæ, quibus intra quadraginta (ita vt fit) purgatus, melius habuit.

60 *SVb purgare ventres in morbis, postquam cocta fuerint quæ mittenda sunt, infernos quidem cum consedisse videris, signum, si iam non anxij, neque capite grauati sint, & cum calores moderatissimi, & cum cessauerint post paroxysmos: supernos autem in paroxysmis, tunc enim etiam ipsi superferuntur, post quam anxij & supernis partibus grauati sunt. Ob hoc autem non purgandum in principijs, quòd sponte in diuturnis his, an diuturna periculosa?*

Haec eadem verba occurrerūt in quinto libro scripta, iuxta historiam vxoris Polemarchi, perpaucis voculis mutatis, quæ sensum nullatenus permutant, præter vltima illa, Ob hoc autem non purgandum in principijs, quod sponte in diuturnis his: an diuturna periculosa. Hæc enim hoc tantum loco scripta sunt, quæ proinde sola, nunc interpretabimur, in reliquis quæ illo loco sumus interpretati, lectionis differentia, quæ exigua sanè est, tantum notata. Illa vox πεμπτέα, quam ego interpretor, à verbo πέμπω, quæ mittenda sunt, illo loco desideratur, tamen neque illic detrahitur, neque hic adijcitur quicquam. Nam constat illa debere esse cocta, quæ sunt mittenda, idest emittenda a corpore, siquidem cocta medicari oportet. Vbi hic legitur

χαὶ-

καὶ ἄυται μετεωρίζονται idest & ipsi(ventres scilicet)superferũtur,illic legebatur αὐτόματα, hoc est sponte superferũtur,referebaturq; illud ad succos,tamen neque hoc sensum permutat,si enim dicitur ipsi ventres superferuntur,accipitur figuratè continens pro contento,humores enim superferuntur in ventre. Rursum vbi hic dicitur καὶ βαρέοντα ἄνω ἔωσιν, idest & supernis partibus grauati sunt,illic legebatur pro τὰ ἄνω ἔωσιν ἀλύοντες, idest & iactãtes sese. Quæ lectio rem magis explicat. Iactatione enim agnoscitur anxietas. Hactenus ergo lectionis differentia nullius momenti est, quare explicemus reliqua, quæ huius loci sunt propria, nullibi ante scripta. Illa scilicet, Ob hoc autẽ non purgandũ in principijs, quòd sponte in diuturnis his: an diuturna periculosa. In quibus deficere verba aliqua haud dubito, quia hæc per sese vix quidquã significãt: quid mihi insinuet, dicã. Dixerat, subpurgare ventres in morbis postquã cocta fuerint, quæ mittẽda sunt, colligit inde nũc ob id purgandũ non esse in principijs, & antequã cocta sint, redditq; causam, referens incõmodum quod ex intempestiua purgatione sequitur, quia vbi indicatũ erit purgandũ non esse ante concoctionẽ, constabit, si omnino purgandũ sit, esse faciendũ post concoctionẽ, id vero, incõmodum est, quod & quarto de ratione victus in acutis dixit his verbis. Aluũ ab initio per clysteris infusum subducito, medicamenta autem his ne exhibeto. Si enim quid circa ventrem cõmoueris, vrina non concoquitur, sed absque sudore ac iudicatione febris multum tempus durabit. Hoc idem insinuat nũc dicens, an diuturna periculosa? Hoc est, an morbi, purgatione in principijs facta, diuturni fiunt, & ob id periculosi? Fieri verò diuturnos intempestiua purgatione, quarto de ratione victus probauit analogisticè, quia vrina non concoquitur, quod indicat materiæ propriæ morbi coctionem tardari. Quia, vt Galenus in cõmentario dicit, expurgationes sunt contrariæ concoctionibus: nimirum alterum agitur expellendo, alterum retinẽdo: nunc probat hoc epilogistice, ducto argumento ab vno quod experiuntur homines in morbis, in quibus spõte fiũt euacuationes inter initia. Nimirum tales diuturni esse cõsueuerũt. Tale igitur argumẽtũ cõtinẽt hæc verba. Euacuatio in principijs spõte facta, solet apparere in diuturnis, ergo ab expurgatione in principijs

 facta

facta à medico, periculum etiam erit diuturnitatis morbi. Nempe timeri debet illud idem eueniat, quod cum sponte talis euacuatio fit.

61 *IN cubiti processu ex casu sauciato, cubitus sphacellatus suppuratur, maturato verò iam, lentus ichor & glutinosus exprimitur, & citò supprimitur, velut Cleogenisco Demarcho Aglaotelis. Similiter autem etiam omnino ex eisdem pus nullum, velut Eschili puero contigit. Fiente au tempure plurimis horrores & febres superueniunt.*

HAEC quoque oratio, siue vnica siue duplex scribatur, occurrit in lib. quinto, vbi & à me est explicata, vt noua enarratione nunc non sit opus. Solum lubet monere, pro ἐκπωματοσ, idest ex casu, reperiri in quibusdam codicibus ἐπτρώματοσ idest ex percussione, nihil interest: porro hic incipit oratio Επίωλεκρ́ανοις idest in cubiti processu, in quinto deest ea vox, & pro ώλεισράνου legitur πύχεοσ idest cubito, neque hoc interest. Nam idem significatur ambobus verbis. Hic quoque legitur γλιχροσ` ιχωρ, κ κολγώδυς, idest ichor lentus & glutinosus, illic deest vox κολλώδυς, vide quid intersit. Illud interest aliquando plus, quod illa verba ταχύτιρσίςαται, idest citò supprimitur, illic desiderantur. Quod etiam ego in eius loci commentatione animaduerti.

62. *ALcmani ex nephriticis se recolligenti, & inferius detracto sanguine, sursum ad hepar conuersus est, & ad cor dolor grauis, & spiritus præ dolore continebatur, & aluus difficulter egerebat exiguas Spherulas. Anxietas non erat, rigor autem aliquando, & febris corripiebat, & sudor, & vomitus, & in dolore non proderat clystere vti ex marina, conferebat ex furfuribus. Sine cibo transegit dies septem, mulsam meraciorem potabat, postea verò succum lentis, aliquando vero tenuem ax faba elixa. Bibebat aquam, postea vero catuli cocti carnes, mazæ exiguũ*

quid-

quiddam præcipuè multo ante confectæ, procedente verò tempore, aut ceruices bubulas, aut extremos pedes suum coctos, cum priori aquæ potione, quiete, & indumento.

MORBVS renum & colicus non admodum differunt si gnis, ac proinde proximas habere naturas cognoscuntur, & coincidunt sæpe in eundem hominem: sæpeq; alter ex altero superest. Nimirum proximæ partes sunt, vrinæ viæ, & intestina, atque à similibus causis similiter patiuntur, aliquando quidem à succis frigidis & crassis, aliquando à calidis, aliquando etiam ab inflammationibus. Alcmanes primum nephritide, hoc est renum dolore graui, correptus est, ob quem cum forte esset iuuenis, ac videretur satis robustus, missus est sanguis inferius, iuxta id Hippocratis pręceptum quod sexto Epid. sect. prima, scriptum his verbis est, In renem dolor grauis (paucis interpositis) iuuenis veratro. Purgare, poplitem secare, hoc modo curato. Postea ex nephritico dolore se recolligenti, conuersus est dolor sursum ad hepatis regionem, & ventriculi, quem vocabant veteres cor, & spiritus reddi non poterat, sed prę dolore continebatur, quòd quantũ cõiecto, nihil erat aliud, quàm dolor coli, quod cum totam aluum circuat, hepatis, ventriculi, & lienis regionem attingit. Is vero dolor facile facit contineri spiritum, quia eo loco colum distentum & dolens, proximum septo transuerso est, & cum illo inter respirandum mouetur Aluus (inquit) difficulter egerebat exiguas spherulas. Difficultatem egerendi in colicis omnibus facit dolor, refugiente enim eum natura partium, non audent sese comprimere ad egerendum. Accedit autem & causa alia ex materia. In quibusdam enim flatus facit fæces sursum efferri, neque descendere in alijs calida causa, vt inflammatio, aut bilis, siccat & exurit. Huic ex calida causa nasci colicum morbum licebat suspicari ex prægressa nephritide, quæ sanguinis detractione curata est, & ex rigore, & febre quæ aliquando corripiebat, & ex iuuantibus & nocentibus, siquidem lædebatur clystere ex marina, & iuuabatur aquæ potu. Merito ergo siccarentur & fæces, & concrescerent in spherulas: accedebatque hoc etiam signũ calidæ causæ non exiguum. Negat fuisse anxietatem, ego

intelligo talem, qualis in oris ventriculi proprio dolore esse solet. Nimirum eius partis dolor tantam anxietatem afferre solet, vt etiã inferat animi deliquia, & syncopas: huic, cum ad eam partem doleret, dolor verò ad eam non pertineret, sed ad intestinum, non erat talis anxietas: erat enim omnino aliqua, siquidem aderat sudor & vomitus. Quis enim sudat pre dolore, aut vomit omnino, sine vlla anxietate? Sudor non omnibus colicis adest, sed paratis: vomitus vero, aut saltem nausea proprium symptoma eius morbi est, ob sympathiam ventriculi cum intestinis. In huius morbi curatione, clysterium multus vsus præcipuum auxilium esse solet, anodinorum, & dissoluentium flatus, & extergentium, hoc aut illud magis, vt materia poscit. Quanquam cum causa morbi sublimis fertur, velut huic, cui dolor attingebat hypochondria, satius est, aliquando expurganti medicamento, quod totum corpus non moueat, eã deturbare, in quem vsum medicamento diacartamo vocato, ego vti soleo. Huic infusus est clyster ex marina, non iuuabatur, quia arbitror exacerbabatur humor calidus, & siccabantur magis fæces; iuuabatur verò clystere ex furfuribus, vt mitiori, & citra tantam mordicationem extergente. Iuuaretur etiam mulsa cocta, aut sola mixta cum chamæmelino, & alijs eiusmodi. Cuiusmodi sane etiam erant, quæ ore accepit primis septem diebus, quos transegit sine cibo: potabat enim mulsam meraciorem, postea succum lẽtis, & aliquando succum tenuem ex faba elixa, quæ omnia extergentia sunt, atque ob id poterant conferre, non tamẽ perinde conferrent, si simul ipsas lentes, aut fabas ederet, gignerent enim, succos crassos, & lentos, & flatus, succi vero non perinde, sed extergerent tantum. Bibebat aquam, ne, arbitror, vinum febrem excitaret, sed ego neque crudã méramque aquam exhiberem, sed decoctum casiæ, aut anisi, aut rei cuiuspiam talis. Exactis septem diebus cœpit vti cibis: primum quidem carnibus catulinis elixis, & maza multo ante subacta, deinde ceruicibus bouinis, & suum pedibus. Nimirum carnes catulinæ, vt habetur secundo libro de dieta, humectant, & facile subducuntur: maxa vero, vt recens siccat, & flatus non excludit, neque secedit: ita multo ante subacta, secedit, & excludit flatus, & alimentum minus præstat corpori: quod in eodem libro Hippocrates dicit.

dicit. Ceruices boum, & pedes suum, præstant alimentum solidius, & tenacius. Itaq; voluit medicus qui Alcmanem curabat, incipere à leuioribus cibis, & facilè descendentibus, postea verò quam & dolor solutus, & causa vacuata videbatur, firmioribus refficere vires, proinde his adiunxit, & priorem aquæ potionem, & quietem, & indumentum, quo scilicet his refficerentur vires, ac si quid adhuc superarat, coqueretur. Non video tamen cur iam in hac occasione, vini aliquid denegaret, nisi forte erat hydropota, neque vino assuetus, ac fortasse insinuat hoc autor dicens, cum priori aquæ potione, quasi cum consueta, & qua, prius etiam quam ægrotaret, fuerat vsus.

63 *AD nephriticā passionē, ex cucumere siluestri clyster.*

Vsvs clysterium non minus vtilis est inter initia ad nephriticos quam ad colicos. Habent enim duo hi morbi tūc temporis, vt Galenus dixit, dignotionem difficilem, & curationem similem. Accomodatissima enim deriuatio, eorum quæ in renes influunt, per aluum est, & renes intestinis plenis grauantur, & comprimuntur, vacuatis subleuantur, ob viciniam. Clysteres verò, nisi nephritica inflammatio, aut exulceratio sit, sed, vt plerumque solet, lapidis, aut crassorum succorum congestio, nihil prohibet esse extergentes, & amaros. Talibus, ob id, vtilem esse dicit clysterem ex cucumere siluestri. Eadem prorsus intentione qua lib. sexto iuuenes ita laborantes, iussit veratro purgare. Tu tamen interim caue, clyster habeat plurimum succi cucumeris, sed exiguum cum alijs commistum rebus. Solet enim facere magnas dysenterias.

64 *PArmenisci filio surditas, conferebat non lauare, purgare vero lana solùm, & oleum infundere aut netopum. Ambulare, mane surgere, vinum album bibere, abstinere ab oleribus, pane nutriri, piscibus saxatilibus.*

Haec eadem historia occurrit lib. 5. eisdem prorsus scripta verbis, præter illa vltima, quib. abstinere ab oleribus,

vti

vtipane & saxatilibus præcipitur. Mihi verò illic enarrata sunt omnia.

65 *ASpasi vxori dentis dolor grauis; & maxillæ, castoreo & pipere cùm collueretur, & ore contineret, remisit. Et stranguriosa affectio ipsi remisit. Calfacit & farina quæ cum rosaceo.*

Haec quoque historia, post historiam pueri Parmenisci, occurrit scripta, lib. 5. quanquam verbis non omnino eisdem, neque tam multis. Nam vbi hic dicitur, καὶ γνάθου idest, & maxillæ, in genitiuo singulari, illic dicebatur, καὶ γνάθοι ἐπήρθησαν idest, & maxillæ intumuerunt. Itaque illic significatur fuisse maxillarum tumorem, hic fuisse maxillæ dolorem. Me non multum commouet hæc lectionis differentia, vtrumque enim fieri consueuit, vt doleat scilicet, & tumeat maxilla. Quamquam si altera lectio deligenda est, illam magis probo, quia plerumque dolor ad dentem pertinet, & ad maxillam tumor, quinimo accedente maxillæ tumore, solet dolor laxari. Desiderantur libro quinto illa verba, & ore contineret, nihil tamen ob id mutatur, aut læditur sensus: nam non poterat collui, quin ore contineret, quanquam explicatur res aliquanto magis hoc loco. Nam ad dolorem dentium, non solum oportet idoneis succis colluere, sed citra collutionem, etiam ore continere, vt immaneant aliquantulum. Quod de stranguria & farina cum rosaceo hic dicitur, illic omnino deest, mihi verò est illuc translatum, & explicatum ibi.

66 *CApitis dolores ex vtero castoreum sedat. Plurimæ histericarum passionum flatus, signum ructus, & circa ventrem flatus, & tumores lumborum, & dolores circa renes, & coxas, & inunctus niger: aut aromatum tertiam partem farinæ duas, coquere in vino albo boni odoris, in linteolum infundere, & inungendo linteolo cataplasmatis modo apponere. Quæ in ventre dolores hystericos.*

DOLERE caput per conſenſum cum vtero, dictum antea ab Hippocrate eſt, in initio libri ſexti his verbis, Iuxta ſynciput maximi dolores, & quicunque alij ab vteris. Iam verò mala quæ per compaſsionem fiunt, curatione earum quæ primariæ ſunt, tolli, & eam eſſe legitimam eorum curationem, res eſt notiſsima: caſtoreum verò ad vterinas paſsiones (eas dico quæ antonomaticè appellantur vterinæ, cuiuſmodi præfocationes ſiue ex ſuppreſsione ſanguinis, ſiue ſeminis, ſiue ex flatu fiant) commendatur vno ore à medicis omnib. Dioſcorides mēſes, inquit, & partus ciet: Galenus ad ciendos menſes illud magnopere commendat, & ab omni noxa liberum affirmat, niſi mulier multum febricitet. Iam vero Hippocrates ipſe in libris de morbis mulieribus, crebram eius facit mentionem. In eum vſum libro ſecundo, inter multa alia huius morbi medicamina, dicit caſtoreum aut conizam bibenda dato. Galenus dat caſtoreum cum pulegio, aut calamintha, quæ cum coniza facultate congruunt. Itaque caſtoreum potum ſoluit dolores capitis ex vtero, quia ſoluit vteri morbos, quos ſolet dolor capitis comitari, ſuppreſsiones ſcilicet menſtruorum, & ſeminis retentiones, & ſuccorum quorumcunque frigidorum, ac flatuum. Neque vero caſtoreum ſoluet omnes paſsiones vteri, ſed frigidas: inflammationes enim aut eryſipelata potius auxerit. Quare cùm ob vteri inflammationes, poſsit etiam dolere caput, conſtat non omnes dolores capitis ex vtero ſedare caſtoreum, ſed eos qui ob frigidas paſsiones, quales eſſe præfocationes ex vtero affirmat Galenus. De talium paſsionum cauſis multa & varia ſcripta occurrunt. Plato in dialogo de natura ita ſcripſit Vulua animal auidum generandi, quando procul à fœtu in flore ætatis, aut vltra, diutius detinetur, ægrè fert moram, ac plurimum indignatur, paſsimque per corpus errans, meatus ſpiritus intercludit, reſpirare non ſinit, extremis vexat anguſtijs, morbis denique omnibus præmit. His verbis Plato ſignificat, vterum deerrare per corpus cupiditate venereorum, & eam eſſe cauſam præfocationis, & anxietatum. Libro primo de morbis mulieribus, ita occurrit ſcriptum, Re ſiccati à labore, vteri conuertuntur, vt qui vacui ſint, ac leues. Eſt enim ipſis locus ſpatioſus vt conuertantur, vt pote ventre vacuo exiſtente. Dum autem conuertuntur, impe-

tunt

tunt hepar, & iuxta consistunt, & ad hypochondria irruũt. Currunt enim & progrediuntur sursum ad humiditatem, tanquam a labore, magis quam opportunum est resiccati. Has sententias omnes refutat Galenus sexto de locis affectis optime, indicans hæc partim fabulosa videri, partim esse falsa. Indicatque causas præcipuas, esse in retentione sanguinis, aut seminis, quod & Auicena, & omnes alij medici, probauerunt. Causam verò ob quam frigoris tam multa apparent symptomata, atque adeo passio ipsa frigida est, cum tamen sanguis & semen succi sint calidi, esse dicunt, quòd detenti conclusique corrumpantur, corruptiq; refrigerentur, extincto in eis spiritali calore, ascendantque inde frigidæ auræ, in cor, & spiritalia instrumenta, & simul cum visceribus refrigeretur totum corpus. Hoc si ita est, & falli magnopere videtur hic Hippocrates, qui plurimas hystericarum passionum dicit esse flatus, hoc est a flatibus nasci signumque eius rei esse, ructus, & circa ventrem con uolutos flatus, qui in ita affectis sentiuntur, & tumores lumborum & dolores circa renes, & coxas, qui etiam videntur a flatu fieri: atque adeo curationem etiam hoc indicare, quæ tota calorifica sit: videtur inquam falli. Nam flatus orientur a frigida passione, quam semen & sanguis suppressa & corrupta fecerint, potius quam eius passionis causa sint. Certè videtur hoc quod Hippocrates nunc docet, dictum esse iuxta sententiam antiquam, quam lib. de flatibus enarrauit, morborum omnium causam flatus esse. Ego vero vt hoc semper esse verum non recipio, ita verum esse sæpe confiteor. Plurimum enim exagitantur, & commouentur humores a flatibus: atque in eis etiam morbis, de quibus nunc agitur, perinde sentio, eos plerumque nasci a sanguine aut semine suppresso, nonnunquam vero citra hæc vterum flatu frigido intumescere, atque intumescentia suffocare, atque frigore flatum refrigerare partes proximas, vsque ad spiritales. Videmus enim sepissimè, eas quæ ad tales passiones paratæ sunt, laborare vehementer, quod intempestiuè frigidam aquam ingesserint, aut aliquos flatuosos cibos, aut acetum gustauerint, aut humente frigidoq; solo insederint, etiam si tunc temporis menstruus fluxus non fieret, neque a viris proximis diebus abstinuerint. In his verisimile est, conclusos esse in ventribus flatus frigidos,

dos, a quibus illi tumeant, & totum corpus refrigeretur. Sed quo pacto vere dixerit Hippocrates plurimæ hystericarum passionum flatus? Non enim quia fieri possunt a flatibus, statim plurimas ita fieri rectè dicitur? Certè ego intelligo, plurimas passionum hystericarum, quæ ob causas procatharticas, & externas fiunt, oriri a flatibus. Id quod, ni fallor, verissimum est. Sed quæ de curatione dicit, apponamus. Non persequitur totam curationem, sed duobus medicamentis insinuat intentionem curatoriam, quæ in hoc morbo debet esse calorifica, & excussoria eius quod in vtero, & eius vasculis continetur: siquidem diximus esse passionem frigidam, & oriri a semine, aut sanguine, aut flatibus detentis. Et inunctus (inquit) niger. Quandoquidem incipit ab illa particula, Et, verisimile est fuisse prius scripta alia medicamenta, atque deesse verba aliqua, quæ vetustas abstulerit, vt hæc ipsa quibusdam codicibus desunt. Quidam intelligunt commendari hic helleborum nigrum, ego vero quandoquidem dicit inunctus, coniecto esse potius medicamentum quoddam, quod Hippocrates habeat paratum, vocabatque nigrum ad caput, & solebat in nares, ad huius morbi curationem indere. Nam ille secundo de morbis mulieribus ita inquit. In nares vero de pharmaco nigro ad caput præparato, specillo exceptum infarcias. Quæ fuerit huius medicamenti præparatio, non reperi, tamen solemne fuisse Hippocrati & ad hanc curationem accommodatum, constat ex his locis. Fuerit sanè sternutatorium, & odoris grauis, talia enim naribus harum admoueri vtile est, sicut bene olentia inferius ad vuluas. Dicit ergo & inunctus niger, quasi dicat, & inunctio nigri vnguenti intra nares, prodest. Scribit deinde aliud medicamentum, quod accipit farinæ, triticeæ scilicet, partes duas, aromatum, casiæ scilicet & gariophilorum, & piperis, partem vnam. Quæ debent coqui in vino albo boni odoris, & linteolo excepta, pro cataplasmate, admoueri vmbilico & hypogastrio, vsque ad os vteri. Hoc, & eiusdem naturę multa alia cataplasmata, sunt mulieribus vsitatissima.

Post præscripta verba succedunt mox historiæ filij Callimedontis, & Melissandri, quas quia lib. 5. occurrerant eisdem prorsus verbis scriptæ, vbi & enarratæ sunt, nunc prætereo.

Evtx-

Eutychidis quoque historia quæ mox succedit, occurrit in libro quinto, adiectis solum duabus voculis, quas illic cum reliquis interpretati sumus.

67 *Icterico, laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lauari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo vti.*

Icteri curationem attingit Hippocrates. Neque tamen omnis icteri, neque vllius integram, & a mali initio susceptam, aut, si cuius, certè illius solum qui per iudicationem bonam factus est, dico autem bonam iudicationē, per quam morbus prior cessauerit. Nam cùm possit morbus regius fieri ob hepatis obstructionem, cum inflammatione, aut citra illam, aut ob igneum calorem, in hepate, aut toto corpore, in bilem mutante sanguinem, aut morbi biliosi, qui antecesserit, causa ad cutem decretorie effusa, idque aut non soluto perfectè priori morbo, aut etiam perfectè soluto. Profectò huic solum ictero, cum quo nullus alius morbus manet, congruit hæc curatio, aut alijs etiam, cum morbi priores alijs auxilijs soluti sint, velut cum iam sit omnino sublata inflammatio, & obstructio, & igneus calor, à quocunque illorum icterus pependerit. Nam neque ad phlegmonem, neque ad igneum calorem hepatis, aut totius corporis, confert laborare, sed quiescendo vti idoneis ad eos affectus auxiliis, velut missione sanguinis, & frigidis, cum potionibus, tum etiam cibis. Iam vero neque lauare caput conuenit, multo, siue calido, siue tepido, neque vinum præbere. Nam vtcunque auxerit calorem, & bilem in caput extulerit. Neque ad obstructiones conuenit sudare, inidonea est enim ea euacuatio ad succos crassos in alto hærentes, neque admodum conuenit panem comedere, nisi sit autopyrus, aut aliquibus incidentibus imbuatur. Est enim crassi, & nonnihil lenti succi. Sed in phlegmone remedium princeps est missio sanguinis: in cacochymia biliosa, expurgatio per cholagogum: in obstructione, vsus de obstruentium potionum, ciborumque tenuium, & extenuantium, ac duplex expurgatio (nisi res etiam poscat plures) prior quidem crassorum, posterior biliosorum succorum.

rum. Postquam vero nihil harum passionum relictum est, sed solum id vitium quod in cutis colore conspicitur, bile, quæ cuti hæserat, infarcta, non est alienum a ratione, laborare, & sudare, & somno non multo vti, vti bilis reliquiæ discutiantur. Nam vigilia & labor discutiunt. Sudor vero maxime quæ cuti substant. Et lauare caput multo & calido, vt qui capitis partibus hæsit humor laxata cute euaporet. Merito vero capiti adhibetur in hoc malo maior cura, & præsenti loco, & secundo, & tertio de morbis, & vbi icteri tradit curationem. Quia color tunicarum oculi, indicat cerebri membranas, quarum eæ sunt productiones, bile etiam esse imbutas Constat vero vt nulla in parte posit magis lędere. Si ergo deformitatem tollere studeas, in capite maxime procurandum, ob faciem & oculos, sin noxas, ibi quoque, ob capitis internas membranas. Panis talibus, probus sit cibus, vt pote mediocris crassitie, & qualitatum medicamentosarum expers. Nam crassiora vitanda erunt, ne obstructio repetat: à tenuioribus raro abest vlla qualitas pungens, quæ vlcerosas punctiones posit parere. Itaque panis, probus sit cibus. Non contendo esse omnium optimum, neque ego dederim solum, ac sine vllo obsonio, vel ob solam consuetudinem. Bibere iubet non multum, quia exiguus potus abit in renes; qui copiosior est, regurgitat etiam in totum habitum. Nam distribuitur versus quaque, serum quod superest, ab eo quod renes trahunt. Si ergo quis multum bibat, multum supererit, quod delatum in corpus, defert vsque ad cutem crassas cibi partes, quæ commistæ cum bile, eam facient hærere tenatius. Potari ergo debet parum, vt id abeat in vrinæ vias, quod multo fiet melius, si id sit vinum album: est enim diureticum & tenue. Abibit ergo in vrinæ vias, atque si quid eius distribuetur, & extenuabit succos, & aperiet poros. Est igitur hæc curatio propria ipsius regij morbi per se, neque cum vlla alia affectione coniuncti.

68 *Galligeni, cùm vigesimum quintum annum attigisset, catarrhus. Tussis multa. Efferebat, cum tussi quod fluebat, nihil manebat infra. Annos quatuor perseuerabat. Calores tenues inter initia fiebant. Helleborus*

non

non conferebat, sed abstinentia à cibo, sed comprimi, comedere panem: vinum nigrum: obsonia qualia vellet: abstinere ab acribus, salsis, pinguibus, succo silphij, oleribus crudis deambulare multum. Lactis potus non conferebat, sed sesamum bibere, purum, crudum, oxybaphi mensura, cum vino molli.

DESTILLATIONEM hanc ex capite in asperam arteriam, qua Calligentes laborauit, constat non fuisse congruentem ætati: senilis enim est morbus, ipse verò viginti quinque annorum, atque etiam ob causam fuisse arbitror adeo grauem, & solutu difficilem, vt annos quatuor perseuerauerit, at verò ob vigentis ætatis robur omnino superari potuisse. Nam si tantus catharrus accidisset, seni, maximè si valde seni, coqui nunquam potuisset. Constat prætcrea ex ijs, quæ narrantur, hunc catarrhum non tam esse natum ex multitudine excrementorum in toto corpore, aut etiam in cerebro, quàm ex intemperie propria cerebri, ita vt non tam excrementa intemperiem facerent, quam ipsa intemperies excrementa. Si enim prima morbi causa excrementa forent, expurgatio conferret, at verò quia prima causa erat intemperies, atque intemperatum cerebrum, ex alimento proprio quod malè commutabat, sibi gignebat materiam destillationis, non conferebat helleborus, sed abstinentia à cibo, & comprimi, hoc est extenuari, & præ inedia gracilescere. Nam ita detrahebatur alimentum cerebro: in penuria verò eius minus erat, quod destillaturum redundaret, & cerebrum inedia siccabatur, atque ita eueniebat, intemperiem humidam cerebri emendari. Atqui quoniam nullo alio malo laborabat, præter propriam intemperiem cerebri, & erat iuuenis, & firmis lateribus, efferebat cum tussi quidquid fluebat neque sinebat quippiam manere infra, & hærere in pectore. Intemperies cerebri erat, vt dictum est, humida, sed non perinde frigida. Fiebant enim inter morbi initia calores tenues, hoc est febres mites, quales ex catarrhis fieri consueuerunt. Porrò lædebatur à calidis, præcipuè ab acribus, salsis, & pinguibus, quia talia præter calorem habent qualitates exasperantes spiritus vias,

vias, & mouentes tussim. Acria enim pungunt, salsa extergent & rodunt, pinguia schernon vocatum, hoc est rancidam asperitatem faciunt. Lædebatur etiam à succo sylphij, qui vt ipsemet dicit libro de ratione victus in acutis, nó consuetis eo vti facit choleram morbum, quia, vt ego in eius loci commentatione dixi, est acer, calidus, & flatuosus, atque insuetis eo vti, malè descendit. Easdem ob causas eueniebat meritò eius vsu Calligenem lædi, calefieret enim & repleretur caput, atque ob id destillatio magis flueret. Lædebatur quoque crudis oleribus, quia ab his omnibus crassus vapor & caput replens eleuatur. Lactis potus (inquit) non conferebat, posset etiam dicere, vt ego existimo, lædebat, quia lactis potus caput dolentibus noxius est, eadem autem ratione, & quibus citra dolorem facile repletur, quare est catarrhosis vitandus. Conferebat, vt abstinentia cibi ita, & deambulare multum, sicca enim etiam causa est. Subaudiendum verò est, tempestiue. Si quis enim ita affectorum mox à cibo deambulet, lædetur multo plusquam si moueatur nunquam. Eadem ratione qua motu, iuuaretur & frictione, & vigilia, non omnino nimia. Pro cibo tribuebatur huic panis, cibus sane mediocris omnibus modis, & noxa carens, nisi ingeratur multus: pro potu vinum nigrum, quoniam arbitror, succos minus facit fluere quam album. Suspectum verò mihi hoc est, quia replet multo magis quam album, & per vrina ac sudorem minus vacuat. Sed hæc omnia ad victum spectant. Medicamentum vnicum narrat, quo vsus & iuuatus sit. Potionem ex vino molli, & sesamo puro & crudo, oxybaphi mensura, Vinum molle appellat metaphorice, quod dulce, tale verò confert tussiculosis, & ijs qui indigent facili excreatione, vt etiam sesamum, ob blandam illam muccaginē, quam habet. Oxybaphum seu acetabulū, capit cotylæ quartā, hoc est duas vncias cum duabus dragmis. Intelligo autem dari bibendā potionē ex vino dulci & sesamo crudo acetabuli mēsura. Quis enim posset deuorare acetabulū sesami? Accipiet ergo potio, vini vncias duas, sesami dragmas duas. Videbitur tamē alicui hæc, ad thoracis passiones fuisse accomodatior potio, quā ad catarrhum ex intēperie cerebri. Certe ea potio per sese parū poterat

Ffff iuuare

iuuare caput, iuuabat vero hominem, reddens excreationem facilem, faciensque vt nihil eius quod fluebat, maneret infra, quod erat homini vtilissimum.

Tymochari historia quæ occurrit hoc loco, occurrerat etiam libro quinto, eisdem prorsus verbis, quare inane esset eam nunc repetere. Neque est quidquam quod moneam. Vt neque in historia filij Cleomenis, quæ succedit statim, est enim ea etiam scripta, & enarrata, in alio loco libri quinti.

69 *COco in spina gibberositas ex phrenitide facta est. Medicamenti potio nulla contulit, vinum nigrum, & panis esus, & à balneis abstinere, inungique, & inunctum fricari, fouere non vehementer, neque multo fomento, sed mansueto.*

HAEC quoque historia occurrerat ibidem, per paucis voculis variantibus. Vbi hic legitur χρίεσθαι τε καὶ ἀνατρίβεσθαι χριόμενον, id est inungique, & inunctum fricari: illic legebatur solum καὶ ἀνατρίβεσθαι λείως, id est, & fricari leniter. Mihi videtur, vt alio loco monui, eadem res dici, præterquam quòd hic definitur & explicatur, quòd illic dictum indefinitè est. Nimirum lenis frictio, est quæ fit cum quadam vnctione, aspera, quæ sicca.

70 *QVibus fluxiones in oculis tenues & diuturnæ, si cocta per nares procedant, iuuant.*

FLVXIONES tenues & diuturnas, constat esse crudas & concoctu contumaces, alioqui non diu manerēt tenues: constat quoque ex rectitudine & vicinia partiū, optimam accōmodatissimamq; deriuationē esse ab oculis ad nares. Igitur à tenuibus & diuturnis fluxionibus oculorū, cocta per nares procedere, vtilissima mutatio est. Nā à valde crudis ad cocta, & à diutius iam laborante parte, ad emunctorium optimum & proximum. Quid ergo, an non etiam iuuaret cocta per nares prodire, post oculorū fluxiones te-

nues

nues non diuturnas? Iuuaret sanè, tamen in recentibus expectes merito fore, vt in ipsis oculis coquantur, & concoctæ sanescant, cum verò diu in parte perstiterunt tenues, probabile est debiliorem esse eam partem, quam vt superare affectionem possit, atque solùm superesse auxilium deriuationis in aliam. Dicit ergo nunc Hippocrates modum, quo solent tales oculorum fluxiones persanari.

71 *QVibus prægnantibus ex casu aut conuulsione, aut plaga, dolores moderatè fiunt, in tribus diebus manifestè constat, an fœtum corrumpent.*

FOETVM corrumpere dicit Hippocrates abortum facere. Quibus igitur prægnantibus, ex casu, aut cõuulsione, aut plaga, dolores fiunt immoderati ac maximi, secundum lumbos scilicet & femora, haud dubie faciunt abortũ disruptis acetabulis, quibus pendent ex vtero secundinæ: quibusdã vero fiunt dolores moderatius, vt dubitetur, an sint abortum facturæ, quòd quædam talium faciant, quædam secus: hoc dicit nunc Hippocrates, palam fieri, intra tres dies. Nam quibus illi moderati dolores, quiescente corpore, & admota aliqua inunctione anodina, & acopa, vt chamæmelino, aut oleo tepido, mitescunt sensim ac cessant, non faciunt abortum: quibus verò etsi principio viderentur moderati, recrudescunt, & exacerbantur dolores, aut continenter, aut ex quibusdam interuallis, velut solent parturientibus, maximè si simul sanguis exeat copiosè, constat instare abortum, neque fieri iam posse quin abortiant: id vero nisi intra dies fieri incipiat, timeri non debet. Quia nisi quid sit interius disruptum, aut vulneratum, non excidet fœtus. in vulneribus vero vt dicitur ab Hippocrate lib. de fracturis, tertia & quarta dies recrudescentias pariunt: cum igitur tertia die nullas dolorum exacerbationes incipit afferre, sed potius afferet indolentiã, vulnera non sunt, aut per quam exigua, quare abortus non fiet, sed cessante affectione illa leui, quam casus, aut ictus, aut conuulsio, intulerat, seruabitur fœtus. Ex casu aut ictu frequenter fit abortus, sed & conuulsione fieri eadem ratione potest, vt si quæ prægnans paroxysmum patiatur epilepticum aut ex vtero conuulsionem. Euenit enim ita quoque, disrumpi

acetabula fœtus ſimul cum vtero. Neque verò leue eſt, aut parui momenti, iudicare, an fœtum corrumpet mulier quæ cecidit, aut icta eſt, aut cui etiam ſine manifeſta cauſa cœperũt dolores, & alia ſigna abortus, fieri: ſi enim ei cui diſruptus iam eſt fœtus, auxilijs cures prohibere abortum, multum lædes. Euulſus enim iam, & detentus, morietur intra vterum, & mortis periculũ matri etiam afferet: alioqui fieri poterit, vt idoneis auxilijs ab abortu præſeruetur.

72 *EI quæ vigeſimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, accidit, labor, vomitus bilioſorum multorum, pallidorum, & porraceorum, & nigrorum cùm bibiſſet: tertia die conuellebatur. Linguam mandebat cùm ad quartam veniret, & ipſa lingua erat magna nigra, oculorum autem alba rubra: inſomnis, quarta die mortua eſt ad noctem.*

73 *PYthocles ægrotantibus lac multa aqua miſcens dabat, & renutriebat. Perniones diſſoluere, tepefacere pedes, hoc modo præcipuè, calefacere igne & aqua, oculis quam maximè malum lenticula, fructus horarij dulces & olera. Dolentibus vero ſecundum lumbos, crura & coxam, ex laboribus, marina & aceto calidis aſpergere, & ſpongiam plenam admouere, deligare vero lanis ſuccidis, & agninis pellibus.*

HAEC omnia præterijſſem, vtpote lib. 5. iam enarrata, niſi vt exiguam quandam lectionis differentiam quæ intercedit, & ſi illic notaueram, hic ob oculos ponerem, ne quid deſideres.

74 *ORiganum potum, oculis, & dentibus malum eſt.*

HAEC quoque verba ſcripta ſunt vtrobique, ſatius eſſet vtraque eſſe expuncta.

Puellæ

75 *PVella quæ à rupe ceciderat, voce est priuata, iactabat sese, & vomuit, ad noctem multum sanguinis, cùm secundum sinistram cecidisset, copiosiùs effluxit. Melicratum difficulter bibebat, stertor, spiritus densus vt morientium, venæ circa faciem intentæ: decubitus supinus, pedes tepidi: febris multa aliquando acuta. Plurimum expauescebat: septima vocem rupit. Calores tenues: superuixit.*

Haec quoque historia scripta antea, & enarrata est, in libro quinto eisdem verbis, præterquam quòd vbi dicitur, febris multa aliquando acuta, illic dicebatur febris debilis: moxque vbi hic, plurimum expauescebat, illic, vocis interceptio: quæ differentia lectionum, videtur magnam sensuum differentiam afferre posse, ac quodammodo repugnantiam, si quidem non videtur esse posse multa neque acuta, quæ debilis: tamen si quis rectè consideret, nihil repugnantiæ est, coniunctis enim verbis vtriusque loci, redditur aptus sensus: ita scilicet, febris multa tenuis, aliquando acuta, hoc est febris multa, aliquando tenuis, aliquando acuta. Nam multa febris esse dicitur, cùm quis citra intermissionem continenter febricitat: tenuis vero & acuta dicitur Hippocrati ad tactum, quæ tenuiter scilicet, & quæ acute tactum mouet. Itaque significatur, huic febrem affuisse continenter, aliquando vero, si tangeretur, videri tenuiter calere, aliquando ardere acute, nunc calore intra viscera se continente, nunc effuso. Quod hic desint illa verba, vocis interceptio, nihil læditur narratio: repetitio enim erat, haud quaquam necessaria: si quidem dictum prius erat, voce est priuata. Quod vero hic dicitur plurimum expauescebat, dicto nulli repugnat, sed auget periculum: quia quoddam initium minabatur conuulsionis, quam solam deesse ad euidentissimam mortis significationem, illo loco diximus.

76 *NIsantides humeri dolorem habebat in æstate, factum ex abscessu. Marina lauare corpus & humerum*

plurimum tempus, tres dies vinum album aquosum bibere, simul decumbentem in marina, & in ea mingere.

Perbellam curationem tradit hoc loco Hippocrates abscessus dolorifici in humerũ facti in æstate. Ea verò est, lauare corpus & humerum marina aqua, & tres dies dari homini decumbenti intra balneum, vinum album, aquosum, affatim, vsque dum, intra ipsum balneum mingendo redderet: itaque simul lauari, potare, & mingere. Nimirum lauare corpus & humerum dicitur, quia toto corpore decumbebat in marina, incumbens autem in humerum dolentem, vt is humerus magis immergeretur, ita ergo decumbens, ac fere submersus marina, potabat plurimum vini albi aquosi, vsque dum ibidem manens, mingendo redderet. Quæ autem fuerit curantis intentio, ipsa curationis ratio indicat, Scilicet siccando corpus, humorem redundantem per eius habitum absumere, ac articulos firmare, præcipuè dolentem, & reliquum in vrinæ vias deducere. Marina enim siccat, & absumit superfluam humiditatem, quod salitæ carnes luce clarius indicant: vinum album & oligophorum, seu aquosum, tenue statim est, atque ob id facilè in vrinæ vias penetrat, ac reliqua deducit. Iam verò cùm vrinarias vias aperire, aut etiam vterinas studemus, magna ars est, manenti in balneo potiones ad eam rem idoneas propinare: laxato enim in balneo corpore, potio medicamentosa facilè peruadit. Neque sane quia balneũ erat salsum, non perinde fieret: siccarentur enim partes cuti proximæ, ac articuli eo loco prominentes, neque adeo multa carne contecti, ligamenta, vis verò salis ad partes in alto positas non attingeret, sed solus ille tepor calentis aquæ, qui liquat concreta, & laxat adstricta, cum quadam voluptate: fieret ergo quod erat maximè exoptandum, vt qui succus imbibitus iam erat ligamentis, consumeretur, qui verò non adeo, sed confluebat, reuocaretur in vrinas. Neque vero hoc non erat simile admodum ijs quæ sponte fieri solent, siquidem dicitur in aphorismo. Quibus spes est ad articulos abscessum fore, liberat ab abscessu vrina multa. Hoc est quod voluit medicus imitari in Nisantidis curatione. Suspicor autem Hippocratem consulto notasse, tempus facti abscessus fuisse æstatem, & eum abscessum

dolorem

dolorem attulisse, non etiam tuberculum, quia vtrumque conferebat, vt abscessus causa putaretur esse tenuis & mictui idonea. Marinam aquam non opus est à mari deportare, nihilo enim deterior est factitia. Fit verò admistione salis tanti, vt præ aquæ crassitie, innatet ouum.

77 *FVllo qui in Syro phreniticus, cum vstione autem tremulus. Crurum color, quasi esset morsus à culicibus, oculus magnus, exiguus motus: vox clangosa, manifesta autem. Vrina pura subsidentiam non habens. Nunquid ob deiectionem à tapsia, decima octaua dimisit emollitus morbus, sine sudore.*

RARISSIMVM exemplum est hoc rei præter artem, vt ego opinor, bene gestæ. Non mihi persuadeo phrenitico cum vstione tremulo, hoc est deliranti, cum vehementi febre, & quoddam tremore, Hippocratem propinasse tapsiam, sed alium quempiam medicum: ipsum vero miratum rei euentum, in commentaria contulisse. Magnum sanè exemplum ijs, quibus non placet expectari semper ad expurgationes, humorum concoctionem, sed ob morbi magnitudinem, & vrgentem necessitaté, dari aliquando pharmaca, sine illa. Quamquam ego simili incidente affectione (& si alioqui non nego, locum habere aliquando expurgationem sine concoctione) id facere nunquam tentarem, aut qui sciam, quod omnino fit præter rationem, & si casu aliquando bene cedat, imitandum non esse. Miror magnopere hunc, vsu tapsiæ non esset coniectum in furorem, & conuulsionem. Nam habebat phrenitidem tremulam, oculos magnos, & exiguum eorum motum, hoc est, inconniuentes, & apertos, & vocé clangosam, quæ omnia in prorrhiticis dicit esse conuulsiua & furorem indicantia: porrò habebat magnam febrem, quam vocat vstionem: quæ omnia magnopere prohibere expurgationem, cóstabit facilè, legenti quæ Hippocrates lib. de expurgátibus medicamentis scripsit, ac multo magis, quæ libello de locis in homi-
, ne, his verbis Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus
" fiat. Calfaciunt enim caput pharmaca purgatiua, & sanè ad

caliditatem febrilem accedens, ea quæ in medicaméto est, maniam facit. Hæc Hippocrates. Si ergo cui solú insignis capitis calor est, vsus pharmaci facit maniam, quanto certius, cui iam est cú exustione phrenitis præcipuè tremula, & cum alijs signis conuulsorijs, faciet furoré, & conuulsionem? Accedebat, succos nullatenus deorsum inclinare, siquidem neque cum vrina descendebat quippiam, sed erat pura, subsidentiam non habens, quod & cruditaté magnã, & succorum in superna raptú indicabat. Ego quidé citra concoctiones aliquando dari pharmaca posse, affirmo, ob vrgentiá, non tamen quin aliqua vergentis humoris in véntrem significatio sit, aut saltem non magna illius ab ea via auersio, quandoquidem Hippocrates in ijs purgationibus, quæ inter initia faciédæ sint, & nondú cocto succo, poscit, vt saltem murmur hypochondriorum, sit. Ego murmuris loco quamcumque vergentiam esse existimo, vt si aluus sit laxa & humida: si verò præterquam quod nulla sit coctionis nota, inferiores euacuationes sint admodú suppressæ, & succi alio rapti, quanto morbus videatur esse grauior, tanto ausim minus expurgans medicamentum dare, quia tanto certius videtur fore, vt homo moriatur, cum furore aut conuulsione, aut cú interna inflammatione refrigeratis extremis. Quid ergo, negabimus, has ob causas fieri potuisse, vt hic Fullo liberaretur tapsiæ vsu? Cú præcipuè tapsia sit vehementissimú medicamentú, si quod aliud expurgantiú? Non sanè, siquidem Hippocrates narrat. Dicemus verò fuisse rectú quoddã à magno errore, neq; cordato medico imitandú. Quid ergo faciemus cú res altera ex parte adeo vrget, expurgationé verò non audemus tentare? (nam neq; hoc dicere grauabor) mittemus sanguinem pro ratione virium: si id non sit satis, curabimus vsu lenientium medicamentorum succos versus ventrem molliter reuocare, id si recte cedere cœperit, veniemus fortasse deinceps ad expurgantia. Ille color crurum, quasi esset morsus à culicibus, est dignum cósideratione, an expurgationem prohiberet, an verò posceret. Dubitatum de hac re plurimú est à nostris medicis, vbi primum hoc symptoma malignarú febriú cœpit esse apud nos frequétissimú, est vero per totam Hispaniã, ex quo per multas illius partes cœpit grassari pestis, q̃ cú quindecim fere annos iã durauerit, nódú destitit.

Vocatur

Vocatur hoc symptoma vulgari nomine tabardillo. Dubitatum verò est, vt dixi, an à pharmacis in eo malo esset abstinendum. Et primū quidem omnibus ita videbatur, & agendū post missionem sanguinis exsecta vena, frictionibus cucurbitulis cum scarificatione, & sine ea, & potionibus alexipharmacis, & diaphoreticis, quod cēseretur, esse symptoma febriū malignarū (vt re vera est) vbi verò venenosa est qualitas succorum, timeri debeat ad interna motus, iuuari vero, ad externa, & euacuationes profusæ male ferantur ob periculum langoris. Verum vsus iam indicauit, missiones sanguinis satis magnas, in hujusmodi febrium principijs esse necessarias, & alui subductiones vtiles, tametsi neque per scammonium, aut aliud ejusmodi, sed per mitiora medicamenta, aut acriores clysteres. Neque sane ratio repugnat. Nam tales febres pendent ex malignis & multis, atque adeo crassis succis: hæcque est maxima difficilis curationis causa. Quia enim maligni sunt, vrgent, quia multi & crassi longo tempore indigent vt soluantur. Vix autem est vlla facultas quæ plurimum vrgentem morbum, possit diu sustinere, cum præcipuè in talibus maximè omnium repleri soleat caput, quia ebulientibus succis ob malignam putrescentiam, erumpunt potius illa exanthemata, quàm, vt variolæ vocatæ, vi facultatis expultricis. Eadem autem ebulitio facit repleri caput primum vaporibus deinde succis biliosis, postremò etiam crassis. Has ob causas talibus, vbi primum febricitare incipiunt, lassitudo quædam magna est, cum pulsus magna constrictione, & capitis occupatione fumosa, mox increscit febris, & peruigilio laborat homo, ac nonnunquam delirio, simulq; erumpunt morsus culicum, postremo plerique eorum fiunt comatosi, vt quidam videantur omnino facti lethargici. Opus est ergo ante omnia multitudinem deponere missione sanguinis, quia non aliter quam ea deposita, potest corpus ventilari. Quoniam verò tantam missionem sanguinis, quanta ad totam deponendam esset opus, facultas præcipuè malignitate labefactata, sustinere non posset, subductione per aluum opus sit, ea enim est secundo loco magna euacuatio prò multitudine deponenda, quæ etiam id habet boni, quod à capite reuellit. Ne sint autem fortia medicamenta ob febrilē ardorē, sed mode-

rata.

rata,& assidua subductio alui. In quem vsum quamplurimis,non sine magna vtilitate,clysterem acrem mox a misso sanguine,antequã perturbatio & lypopsichia,quæ plerosque talium inuadit conquiesceret iussi infundi:cómoti enim tunc,& exagitati succi,abundanter in ventrem se cedunt. Post hæc frictiones cum re aliqua extergente, & poros deobstruente,vt hordeacea farina,& inunctione laxante cutem,vt chamæmelino,& cucurbitulis & scarificationibus, iuuantur. Non quod eam eruptionem exanthematum censeam iudicatoriam,& ob id iuuandam(plerúque enim est mere symptomatica, sine facultatis expultricis opera,& ebulliendo facta)sed quia maligna vtiliter euocantur ad cutem, postquam maior pars per maiores euacuationes est educta. Vomitus in his, neque significationem vnquam præstat bonam, neque vnquam est procurandus,quia vt sectione secunda libri sexti diximus, in enarratione historiæ Simonis, quibus exanthemata sunt vomitus non confert. Nimirum os ventriculi acrioris sensus est,& cordi ac capiti vicinior, quam vt maligni succi in illud debeant conuocari. Si verò non conuocati sponte in os ventriculi influunt leui auxilio, vt tepida aqua inde reijciendi sunt, mox fouenda pars aliquo roborante medicamento,idque curandum antequam mittatur sanguis, & si nondum missus sit,aut nondum satis. Subductoria verò pharmaca,in ventriculi fundum conuocare incipiẽtia, vt trahunt,ita mox deorsum trudi faciunt.

78 *IN Olintho Nicoxenus similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Sorbitiones accipiebat velut botrum ex sole. Decima septima die accessi ad eum. Lingua vrebatur:calor exterius non valde fortis. Exolutio corporis grauis, vox clangosa, vt laboriosum esset audire,clara tamen tempora collapsa: oculi caui: pedes molles & tepidi. Secundum lienem distentio. Clysterem non admodum accipere potuerat,sed resiliebat. Ad noctem prodijt stercus compactum & paucum, & aliquid sanguinis,arbitror à clystere. Vrina pura pellucida: decubitus supinus:crura diducta ob exolutionem. Penitus vigil.*

gil. Intra viginti dies calor est mitigatus. Potus qui ex farina, sed & qui ex pomis simul & mali punici succus, & lentis coctæ frigidus, & farinæ lotura cocta frigida, tenuis sorbitio. Superstes mansit.

NICOXENVS (inquit) similiter die septima videbatur liberatus cum sudore. Ego non intelligo similiter liberatum videri, atque Fullonem in Syro. Nam Fullo non est visus liberari die septima, neque ante decimam octauam neque tunc quidem cum sudore: sed similiter affectum atque illum, visum fuisse liberari cum sudore die septima. Nimirum hic quoq;, vt & Fullo syrus, laborauit febre maligna cum exanthematis, cum tamen die septima adeo remisisset febris, vt ille videretur ab ea liberatus, rursus exacerbata est. Sorbitiones accipiebat (inquit) velut botrum ex sole. Hoc est succum botri insolati, expressum. Haud satis constat ex ipsa phrasi, an hoc dicat, velut victum quo vteretur, an velut occasioné ægrotandi, narrans. Mihi quidem, ob facultatem potionis & morbi naturam, videtur consentaneum, eam fuisse occasionem febricitandi, aut febris augendæ. Nam mustum, vt libro secundo de dieta ab Hippocrate dicitur, feruet in ventre, nimirum vt in dolijs. Cùm ergo dictum nuper sit, causam exanthematum per febres malignas, esse sanguinis feruorem, constat nullam potius esse posse eius mali occasionem, quam musti ex insolatis botris expresi, potationem. Præterit reliqua Hippocrates, vt qui non viderit, sed relatu agnouerit tantum, eum ægrotasse similiter ac Fullonem, & dicit, decima septima die accesi ad eum. Symptomata omnia quæ se in ægroto dicit vidisse, referebant febrem malignam, vrenté interius magis quam exterius, & langorem facultatum inferentem, & conuulsorium quiddam, & raptum humorũ in superna, quæ omnia febribus illis, quibus superueniunt dicta exanthemata, familiaria sunt. Nam lingua vrenda, & calor exterius non valde fortis, & pedes tepidi, significabant vrentem calorem in visceribus: exolutio corporis grauis, & pedes molles, hoc est, laxi, & nullam habentes firmitudinem, & decubitus supinus, & crura diducta ob exolutionem, significabant langorem facultatis animalis:

tem-

tempora collapſa & oculi caui , vitalis & naturalis: Vox clangoſa, ita vt laborioſum eſſet audire (ideſt percipere quæ dicerentur) clara tamen, & clyſterē accipi non poſſe, ſed reſilire, conuulſoria erant. Niſi forte flatus occupans inteſtina, arcebat clyſterē, cui atteſtaretur diſtētio ſiniſtri hypochondrij, aut fortè ſtercus durum obturans rectum inteſtinum, quod ad noctem prodijt a clyſtere, cum modico ſanguinis. Hippocrates cauſam & excreationis ſanguinis reijcit in clyſterē, atque quandoquidem ille dicit, ita cenſere equum eſt, maxime ſi ex cucumere ſilueſtri, quo veteres frequenter vtebantur, aut re alia tali paratus erat clyſter: ſcimus tamen, etiam citra clyſteres, excerni nonnūquam ſanguinem, ob ſolas fæces duras & compactas, atq; eam ſolam cauſam dyſenteriæ faciendæ, eſſe ſolere: verum ſiccitas tanta fæcum, & vrina pura ac pellucida, & vigilia illa magna, raptum in caput innuebant. Tamen cum hæc omnia haberet, manſit ſuperſtes, & mitigatus eſt calor intra viginti dies, neque mirum. Nam tametſi morbus hic periculoſus eſt, experimento tamen longo didicimus, multo eſſe plures, qui ab eo liberentur, quam qui intereant. Dicit eum, vſum eſſe potu qui ex farina, ſcilicet ſorbitione polentæ, & qui ex pomis ſimul cum ſucco, ſcilicet, aliquo pomi cuiuſpiam acidi. Nam & potu mali punici, & decocto lentis frigido, & lotura farinæ cocta & frigida, hoc eſt aqua cocta per quam colata ſit farina, & ea quidē poſt cocturam refrigerata. Quæ potiones ad extinguendū feruorem, & obtundendas acres qualitates, videntur idoneę non tamen adeo ad incindēdū, & aperiendū, & diducēdū in corporis habitū, quod ille morbus videtur deſiderare. Eſt tamen hic animaduertendum, etſi plerūq; ea febris, ex ſanguine craſſo, & putreſcente malignè, naſcatur, non tamen ſemper: ſed vt morbos alios pleroſq;, differentiam accipere ex materia, eſſeq; aliquando febrem malignam cū exanthematis, pituitoſam, aliquando bilioſam, aliquando etiam atrabiliariam, & curationem etiam ita variare huic non tam craſſorum, quàm acrium & tenuium fuiſſe redūdantiam, indicauit vſtio, & peruigilium: ſolent enim quibus admiſta pituita eſt, comate præmi. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ alijs eſſent aduerſiſsimæ. Fuiſſet tamen huic aduerſiſsimum, theriaca vti, aut decoctis ex herbis ca

lidis

lidis, quantumuis eſſent alexipharmacæ, vt dictamni,& ſcabioſæ,& cardui benedicti, quod alijs talium ſolet eſſe vtile.

79 *FVllonum inguina intumuerunt dura, & ſine dolore, & circa pubem & ceruicem ſimilia, magna, febris, ante decem tuſſiculoſi à rupturis. Tertio menſe aut quarto venter diſtentus eſt. Calores ſuperuenerunt, lingua ſicca, ſitis, deiectio vtrique, dificiles mortui ſunt.*

HAEC eadē dictio occurrit in libro quinto, atq; adeo longè emendatior, hanc enim corruptam eſſe & vitioſam conferenti cum illa, facilè conſtabit: neque quidem ego aliorſum hanc hic ſcribi volui, quàm vt ob oculos ponerē eius corruptionem, & lectoribus indicarē, hunc locū ſecūdum illum emēdari debere. Illic habebatur hoc modo: fulloni inguina intumuerunt, dura & ſine dolore, & circa pubem, & in ceruice ſimilia magna febris, primum quidem lenta tertio, menſe quarto venter diſtentus eſt, febres ſuperueniebant, lingua ſicca, ſitis. Deiectiones per inferna difficiles, mortuus eſt. Itaq; vbi hic legitur τῶν γναφέων, id eſt fullonum, illic τῷ γναφέω, ideſt fulloni, & tota hiſtoria hic narratur de multis, illic de vno. Conſtat vero quam ſit probabilius, morbum vnicum, in vnicum, quàm in multos homines, incidiſſe: vt quo videatur figmentum, fullones multos eodē omnino morbo laboraſſe. Rurſum vbi hic legitur πυρετὸς ἔμπροσθεν δέκα, βηχώδεες ἀπὸ ῥηγμάτων, i. febres ante decē, tuſsiculoſi a rupturis, illic legitur, πυρετὸς πρόσθεν μὲν βληχώδης τρίτη, ideſt febris primum quidē lenta tertio, quæ lectio quā ſit conſona, conſtabit legenti loci illius enarrationem: cum tamen quæ hic occurrit ſit ineptiſſima. Nam in morbo qui à cyrrhis incepit, nō eſt cōſentaneū, febrē ortā eſſe ante decē dies, multo minus ceſſaſſe ante decem dies, ſi id placeat intelligere. Iā vero vix poſsis intelligere, quid ſit illud tuſsiculoſi à rupturis. Certè nihil eſt, niſi mendū. Illud vero, deiectio vtriq; difficiles, ineptū & incongruum eſt, congruentius illud, deiectiones infernæ difficiles. Legendū itaq;, pro ὑποχώρησις ὑποχωρήσεις, pro ἑκάστω, αἰκατω ac poſtremo pro ἀπέθανον ἀπέθανεν.

Chole-

80 *CHolerica ex carnis esu, maxime vero porcellorum crudiorum, & ex cicere, & ebrietate vini odorati veteris, & insolatione, & sepia, & locustis, & gammaris, & olerum esu, maxime porri, & ceparum, adhuc autem & lactucarum coctarum, & brassicæ, & lapthi crudioris, & à placentis, & melitis libis, & à fructibus horarijs, & cucumere pepone, & vino ac lacte permistis, & orobis, & polenta recenti. cholerica præcipue in æstate, & febres intermittentes, & quibus rigores accedunt. Hæ aliquando malignæ fiunt, & ad morbos acutos perueniunt. Sed cauere oportet. Maxime autem tales morbos arguit quinta, septima, aut nona, melius autem vsq; ad quatuordecimam obseruare.*

CHOLERA morbus, siue ab humore bilioso, siue ab intestinis, quæ choladas vocabant veteres, vt Trallianus censet, appellatus, morbus est notissimus, perinde ac acutissimus, & periculosissimus: eius symptoma est assidua simul & deiectio & vomitio: tametsi est etiam alia quæ Hippocrati vocatur cholera sicca, per quam sunt ad ambas excreationes irritamenta assidua, & si ipsæ excreationes non sunt. Ambæ choleræ, & sicca inquam & humida nascuntur ab eisdem causis, vt nauseæ scilicet & vomitiones. Has fortasse ambas affectiones respiciens dicit, nomine multitudinis, cholerica: Duas habet hæc dictio partes, prima continet causas, quæ choleram morbum solent facere, secunda tempus quo ea maximè solet fieri, simulque morbos alios, qui eodem tempore fieri consueuerunt. Morbum hunc fieri debilitato ventre toto, aut ob incoctionem multi aut incoctilis, aut coruptionem cibi facilis aut qualitatem aliquam lædentem, velut acrem, aut nitrosam, aut pinguem, receptissimum est, atque ita eum solere nasci ab esu pinguium, & oleosorum (quod hæc resoluunt ventrem, & velut in fumosam & rancidam qualitatem facilè vertantur, cuiusmodi carnes pingues) aut dulcium: quod hæc facilè bilescant. (Huiusmodi sunt itria, & placentæ) aut concoctu difficilium, quod incocta maneát, (huius-

(huiusmodi sunt male elixatæ, aut assatæ carnes) aut leuiũ redundantiumve multa humiditate, quod facile cor rumpantur (huiusmodi sunt, olera, & fructus horarij) aut nitrosorum (huiusmodi sunt legumina, & quædem olera) aut acrium & exurentium: cuiusmodi sunt aromata & vinum forte, & meratius. Aliquid horum inesse omnibus hic enumeratis causis, quin & earum quibusdam multa, facilè cõstare potest. Nam carnes porcellorum sunt excrementosæ, & corruptu faciles, crudiores vero, id est male assatæ, etiam concoctu difficiles. Hanc ob causam, & libro quarto de ratione victus in acutis, ita scriptum est, porcellorũ carnes prauæ sunt, cum fuerint crudiores, aut ambustæ: pręcipuè autem choleram gignunt, & turbationem faciunt. Cicer nitrosum quiddam habet, vt & sepia, & locustæ, & gammari, & brassica, & lapathum crudius, & eruum, quæ etiam omnia concoctu sunt difficilia, & si non omnia æque, sed sepia, locustæ, & gammari, multo plus. Ebrietas vini odorati veteris, & insolatio, idest longa mora in sole, faciens æstum, vrendo faciunt choleram, biliosum enim reddunt sanguinem, & fluxiones commouent. Olera etiã acria vt porri & cepæ, eiusmodi sunt, replentia scilicet acribus, & naturam irritantibus, succis. Considerandũ Hippocratem vituperare lactucas coctas, & brassicam, ac lepathum, crudiora. Durum certè videtur inter choleræ causas recensere esum lactucarum coctarum, oleris adeò à medicis omnibus commendati, & vt illis videtur, innoxij. Certè lactuca vix habet vllam qualitatem noxiam, est nihilominus frigida & humida, quapropter nimius eius vsus replere poterit ventrem cruda humiditate, itaque vt olera omnia (& si minus quam alia) potest hoc quoque debilitare ventriculum, si omnino immoderatus sit eius vsus: & eam noxam fortasse infert citius, cocta, quam cruda, contra ac brassica, blitum, & beta, & alia eiusmodi. Hæc enim qualitatem quum habeant malignam & nitrosam, elixatione indigent, vt eam deponant: lactuca verò cum nullã habeat, neque ablutione quidem indiget vt corrigatur, & coctura fit laxior, & exoluens. Quapropter Dioscorides ita scriptum reliquit, stomachicis illotas esse prodest. Non ergo est quod medici tantopere grauentur concedere febricitantibus lactucas crudas, & coctis vti semper cogant

præci-

præcipuè in æstate. Nam Galenus ipse cum antea multo tẽpore esset vsus lactucis crudis, non alia causa dicit se coctis vti cœpisse quàm quod dentes iam essent deteriores, vt ipse testatur secundo de alimentorum facultatibus. Placentæ, & melita liba, pinguia simul sunt & dulcia, & vtraque ratione noxia. Fructus horarij (vt dixi) sunt corruptionis facilis. Vbi legimus & cucumere pepone, legitur græce καὶ σικύου, πέπονος dicere quidem posset καὶ σικύου, καὶ πέπονος, idest & cucumere & pepone, & recte quidem nam vt Galenus secundo de alimentis dicit, vterque cholera gignit, & si pepon magis quàm cucumer, vt qui crassior illo est: verum quando quidem citra particulam coniungentẽ dicit καὶ σικύου, πέπονος, idest & cucumere pepone, videtur mihi ambabus illis vocibus significare solum peponem, quia vt Galenus dicit capitulo 4. illius libri medici quidam voluerunt peponem appellare, sed componentes σικυοπέπονα. Ita mihi videtur hoc loco legendum σικυοπέπονος οἰνογάλα, id est, ex vino & lacte parata potio, antiquissimis in vsu fuit, occurritq; iam antea in ipso hoc opere ipsius mentio. Nam libro secundo sectione. 5. commendabatur ad fracturas ossis in capite: nunc recẽsetur inter choleram inferentes causas: & sanè satis probabilius est hoc quàm illud, licet illius quoque quam potuimus probabilem reddimus rationem suo loco. Nã lac acescit facile, acidum verò, vinum quoque trahet in aceti naturam, aceto verò cum lacte permisto, nihil ventri magis aduersum, quia lac ipsum in grumos & serum resoluit, & flatu dirrumpit. Itaque oenogalactis potionem hac ratione esse periculosam, ego maxime probo. Polentam nó adeo video vituperari ab antiquis, quin potius ad eas choleras quæ ab acribus succis excitatæ, attemperantium ciborum ac potuum vsum desiderant, vti ea iubebant, solum video Hippocratem. 2. de ratione victus in acutis dicere, polentam recentem turbationem facere, non assuetis ea vti: id verò non dicit, vt polentæ recentis vitium, sed vt consuetudinis vim explicet; atque si id quod nunc dicit iuxta illud interpretemur, intelligendum est, polentam recentem afferre solere choleram quibusdam, ob dessuetudinem ea vtendi. Polenta testibus, Gal. 3. de alimentis, & Plinio cap. 25. libro 22. parabatur ex farina hordei tosti, atque obid firmã-

di

di potius ac ſiſtendi ventris, quàm euertendi vim habere putabatur, tamen recens parata, in ſolitis ea vti, euertit vẽtrem. In ſecunda dictionis parte dicit cholerica, ideſt choleras morbos, præcipuè fieri in æſtate. Nimirum æſtate & autumno inopia naturalis caloris laborant, & debiles ſunt ventres, & bilis facile in eos cõfluit. Addit & febres intermittentes, & quibus rigores accedunt, quæ periphraſis ſignificat febres tertianas præcipue, deinde vero & quartanas, quia exquiſitæ tertianæ incipiunt à magnis rigoribus, quartanę etiam ab horroribus & rigoribus exiguis. Dicitur vero apho. 21. ſectionis tertiæ æſtate fiunt tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alui profluuia. Addit nunc Hippocrates, has febres in æſtate ortas, aliquãdo malignas fieri, & in febres continuas & acutas mutari: ac proinde ca uere oportere, ideſt timere, & curare caute, neque quippiam erroris committere, & ſi principio exiguus prorſus morbus, & contemplabilis eſſe videatur, maxime autem ta les morbos inquit arguere quintam, ſeptimam, aut nonam. Quandoquidem de intermittentibus loquitur, conſonum eſt intelligere, quintam, ſeptimam, aut nonam circuitionẽ: in intermittentibus non eſt dierum numeratio, ſed circuituum. Quidam illa verba *μάλιςα δὲ τὰ τοιαῦτα νοσήματα, ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἑβδόμη, καὶ ἡ ἐνάτη δηλοῦσι* ita vertunt, prę cipue autem tales morbos, quinta, & ſeptima, & nona, iudi cant. Mihi vero videtur Hippocrates dicturus, nõ *δηλοῦσι* ſed *κρινοῦσι* vt ſolet, dicit verò *δηλοῦσι* ideſt manifeſtos faciunt, ſeu produnt, ſeu arguũt, quod quidem nihil eſt aliud, quàm his diebus ſolere ſe prodere eorum malitiam, quod ſcilicet in eis ſoleant ex intermittentibus continuæ fieri. Ob id ergo vſque dum eæ dies exactæ ſint, cauere oportere, hoc eſt caute eos curare, nihilque permittere vt delinquant, ſuſpectos habentes ſemper morbos, qui alioqui ob propriam figuram videantur eſſe ſecuri: neque ad dictas vſque dies conſulit Hippocrates cauere, ſed quaſi melius & conſultius, etiam vſque ad quatuordecimam obſeruare: nimirum non vult nos ab intermittentibus æſtiualibus ſecu ros eſſe, vſque dum præteriјſſe quatuordecimam periodum viderimus, neque fieri continuas.

81 PHericidæ post solstitium hybernum nocte, lateris dextri dolor, Antea etiam consuetus cessauit. Transsus est, & egressus horruit: febris ad noctem sine dolore: tussicula quædam leuis sicca. Vrinæ non multæ hypostasis, multa, ramentosa, glabra, diuulsa, à principio: post quartam verò tubercula subsidebant, & vrina non decolor subsidentiam habens, & collectio non apparebat in matula vbi esset refrigerata. Tertia die aluus sua sponte egessit. Quarta glande apposita stercorosa & biliosa deiecit: humidus fluxus: somnus ad noctem non valde, interdiu autem aliquantulum do miebat. Sitis non vehemens. Quarta ad noctem maximè, cutis circa frontem reliquum, mollis semper ad superferendum. Febris vincebatur ad manum, & subhumescebat. Pulsus in fronte valde obscurus venarum, grauitas in conuersionibus, & in omnibus egestionibus exiguum tempus: semper sine dolore ab initio anxius, & paulatim vomebat. Septima à glande deiecit inter biliosum & stercorosum, humidum valde & pallidum, & iam aliquantulum delirabat, & humiditas exigua aliquando circa frontem. Stragula super faciem: oculus frustra velut aliquid aspiciens conuertebat, & rursus nictabat. Stragula reijciebat. Nona die sudor mane obortus vsq; ad pectus, perseuerabat vsq; dum moreretur, & febris intendebatur, & delirium. Circa frontem plurimus sudor, & velut graue quidem, aut valde album. Cutis autem quæ sub pilis interpuncta. Hypochondrium dextrum eleuatum, demisit à se ipso biliosum. Octaua apparebant velut culicum morsus: ante mortem tussiendo reiecit velut ex muco fungos compactos, alba pituita circundatos: excrearat autem & antea parua alba lactea. Post cœnam in somno horruit: mane surrexit graui capite, horruit rursum: noctem grauiter. Sequenti autem die febris acuta. Capitis sphacelus. Vomitus bilis multæ. Plurima porracea.

Remise-

Remiſerunt omnia. Somnus nocte, mane perfrigerabatur. Sudor exiguus. Humiditas per magnam partem corporis. Secundum lienem manu ſentiebat modico tempore collectionem in dolentem, ſtatim euanuit. Nocte ſine ſomno. Fori tempore exacerbabatur febris, anxietas, vertigo, tormē, capitis dolor, vomitus porraceus, leuis, lentus, vt pituita, ad occaſum ſolis ceßauerunt omnia. Sudor capitis, colli, excreuit per vomitum ſtercoroſa, humida, bilioſa, neque nigra, neq; inconuenientia: noctem mediocriter tranſegit, & ſequentem diem: ad noctem rurſus ſine ſomno. Vomitus mane ſimiliter etiam ſequenti die citra anxietatem. Capitis autem dolores ceſſauerunt poſt ſudorem: veſperi omnia remiſerunt. Nona non amplius vomuit, incaluit magis. Alijs non videbatur febricitare. Venæ temporum ſaliebant. Sine dolore omnino. Sitis ſemper erat. Nona cùm ad ſellam ſurrexiſſet, valde linquebatur animo. Excreuit à glande ramentoſa, nigra, & bilioſa, colore ſtercoroſo quātum deſtillauit. Vox glangoſa, in conuerſionib. grauis. Oculi caui: cutis frontis circuntenta. Alioqui bene ſpirans, cōpoſitus, ad parietem plerunq; conuerſus. Humidus in clyſterib. flexibilis, quietus. Lingua alba leuis: circa decimam autem & poſtea, vrinæ rubræ circulatim in medio exiguū album duodecima à glande ſimilia exierunt bilioſa, & ramentoſa. Poſt glandem animi deliquium. Deinde os ſiccabatur. Colluebatur ſemper, atq; niſi valde frigida eſſet, calidam dicebat eſſe. Niuem leniter guſtabat. Deinde ſitis non erat. Stragula ſemper à thorace proijciebat: clamydē calefieri non ſinebat. Ignis procul & paruus: ambarum maxillarum rubor. Poſt hæc malè loquebatur. Diem vnā vel duas supercaluit, ceſſauit.

MVLTO magis operoſum eſſet quàm vtile, narrationē hanc, longā, obſcuram, & perturbate ſcriptā, interpretari: neq; ſane omnino fieri poſſet, niſi diuinādo. Nā luce clarius

 eſt,

est,eam vt hic occurrit,à nullo nunquam hominũ esse scriptam,sed ob vetustatem vitiatam esse mille modis, de esse multa verba,alia esse interiecta,alia permutata, atq; ob id quædam incidisse, vbi nihil possent significare.Quale mihi videtur illud,hypostasis multa, ramentosa, glabra,diuulsa, quam enim vrinæ hypostasim intelligas dici glabram. Porrò quis nõ videat, perturbatam dierũ enumerationem, vt posterioris ante quã prioris fiat mẽtio,& eadem pluries repetatur,ex codicum corruptione nasci. Nemo verò possit lectionem restituere,nedum enarrare, ob id consultius esse videtur, ac prudentius, transilire, cum præcipuè nihil adeò ad artẽ vtile videatur,tota hac dictione insinuari. Illud solũ lubet monere, quod quicunq; attente leget, intelliget facilè,hanc non esse vnicã,simplicemq; narrationem,sed geminam, primã quidẽ continere hystoriam Pherecidæ, qui die nona mortuus est, & laborauit ea malignæ febris specie,quam nunc in historia fullonis frequentem esse dixi, cũ exanthematis s.morsibus culicum similibus:alterã alterius cuiuspiam cuius nomẽ vetustate deletum est, qui est liberatus.Pertingit prima narratio vsq; ad illa verba, Excrearat autem & antea parua alba lactea. Secunda incipit ab illis, post cœnam in somno horruit. Hoc verò adeo est apertũ, vt sola admonitione opus sit.

82 *ANdrothali,aphonia,ignorantia, delirium his sedatis supererat multis annis, & recidiuæ fiebant, lingua permanebat totum tempus sicca, nisi collueretur, loqui non poterat, & valde amara erat plerunque, aliquando autem & cordis dolor.Venæ sectio soluebat hæc, aquæ potus, aqua mulsa. Helleborum bibit nigrum. Biliosum non prodibat nisi paucum, tandem hyeme decubuit, & extra se exijt. Et pathemata linguæ similia, Calor tenuis. Lingua decolor: vox peripneumonica, à pectore stragula reijciebat, & se educi iubebat vt micturum, nihil potens aperte loqui, neque existens apud se: educebant ipsum. Ad noctem est mortuus. Duob. aut trib. dieb. decubuit.*

Haec eadẽ historia occurrit in quinto libro, sed q̃a imperfectius quam hic scripta,eius enarrationem in hũc locũ distuli-

distulimus. Quam plurimos tentare solent passiones apo-
plecticæ, humore quopiam repente irruente in cerebrum,
quibus ad malum non firmatur, neq; fit integrè, sed velut
inchoatur, significanturq; illa grauissimorum malorum ini
tia, quibusdam, minorib. quidem quam apoplecticis fieri so
lent, velut in via tamen ad illa positis. Huiusmodi sunt, ver-
tigo magna, & aphonia, hoc est loquellæ interceptio, &
ignorantia quædã omnium rerũ (in hoc genere est stupor
mentis, & obliuio) & delirium. Hoc quidem solum si acci-
dat, aliud indicat quam apoplecticam passionẽ, coniunctũ
tamen cum alijs, significat etiam illam, & quandam facien
tis causæ differentiam Nimirum humorem qui occupare cę
pit & obstruere cerebrũ, biliosum, aut atrabiliariũ esse. Ab
omni enim succo multitudine obstruente, fieri possunt illæ
passiones. Nam vel à crasso flatu fieri solent earum quædã.
Hic igitur Androthales, seu, vt in quibusdam codicib. legi-
tur, Androphanes, tale quidã aliquando passus est repentè,
atq; quia apparatus non fuit adeo magnus, non est factus
apoplecticus, sed processit læsio cerebri vsq; ad aphoniã,
& ignorantiam & deliriũ. Multi, vt alibi dictum est, ẽt sine
verbis delirant, gestibus, & signis. Hic autẽ fortasse (ita vt
fit) aphonia & ignoratione rerũ primũ laborans, vbi loqui
cœpit, delirauit. Cũ ergo passio adeò fuisset exigua, vt ne
leuis quidem apoplexia dici mereretur, sed velut quoddã
initiũ, cessauit: & superuixit homo multis annis, non ita ta-
men sanus, vt non rediret aliquando similis passio. Nimirũ
manebat interius idẽ apparatus, q̃ à principio fecerat. Quẽ
indicabat lingua semper sicca, adeo vt nisi collueretur, loq
nõ posset, & plerũq; valde amara: & cordis dolor, hoc est
dolor oris ventriculi, qui aliquando incidebat. Hæc omnia
significabãt, vitiosi & biliosi succi redundãtiã circa caput,
& vẽtriculũ, cui caput facillimè consentit. Cũ itaq; vixisset
aliquot annos hoc modo: tandẽ hyeme decubuit, & intra
duos aut tres dies mortuus est factus (arbitror) apertè ac sũ
mè apoplecticus. Primũ vero extra se exijt perturbato cere
bro, & linguæ erãt similia pathemata, siccitas s. & immobi-
litas, erat iã tũc decolor, & albida, ob naturalis caloris ex-
tinctionẽ. Vox erat peripneumonica, quasi strangularet, &
nihil aperte loqui poterat, & cũ angeretur iã ob strãgulatio
nẽ, reijciebat à pectore stragula, & cũ resolutio iã incipe-
 ret

ret serpere, ob resolutionem vesicæ vrgebatur cupiditate mingendi & perturbate, vt poterat se educi iubebat vt mi cturum, & educebant ipsum qui aderant, ille verò resolutus postremò totus, ad noctem mortuus est. Interponit Hippo. quædam ad huiusmodi affectus curationem spectātia. Venæ sectio (inquit) soluebat hæc aquæ potus & aqua mulsa. Hanc certe curationem hoc casu ego maximè recipio, ac probo. Suspicorque Androthali, ob hæc esse productam tot annos vitam: mortuum verò postremo esse, quòd cum biberit helleborum nigrum aliquoties purgandi gratia, nihil tamen sit iuuatus, quia non euacuabantur qualia euacuari oportebat. Nam biliosum non prodibat nisi paucum. Curatio autem optima, & quæ hoc casu potest conferre maximè, est, ante pharmacum vias laxiores facere, & biliosum sanguinem supernis partibus quibus hæret, sectione venæ detrahere, & aquæ vsu temperare, & vsu longo mulsæ facere lubricam aluum: verum citra hæc, helleboro biliosum non cedit, & homo neque purgatur, neque adiuuatur. In eo igitur cui tale quid acciderit, & talis esse videatur humoris species, venam seca pro virium ratione, & aqua vti iube, & mulsa, interimque cibi boni succi mediocri quantitate. Mox succedunt historiæ Nicanoris, Damoclis, Parmenisci, & seruæ Cononis, quæ eædem & eodem scriptæ ordine occurrerunt in quinto libro, atque eisdem verbis, præterquam quod historiæ. Parmenisci illic nihil erat præter principium, sed ego totam hinc illuc transtuli: atque enarraui cum reliquis, quas nunc ideo repetere, nihil refert. Vt neque historiam serui Timocharis, neque pueri Nicolai, cuius etiam initium solum in libro quinto est, tamen est ea quoque à me illuc translata. Itaque licet mihi nunc vsque ad historiam Metonis transilire.

83 *Metoni post pleiadum occasum febris, lateris sinistri dolor vsque ad clauiculam, atque is, adeo grauis, vt quiescere non poßet, & ardor tenebat. Deiectio multa biliosa, in tribus diebus fere cessauit dolor, calor autem circa septimam aut nonam. Tußis aderat. Excreationes neque biliosæ, neque multæ fiebant, pituitosæ verò tusses sequebantur. Cibos gustabat. Aliquando exibat velut sa-*

nus. Appræhendebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus. Sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densior, maxillarum rubor, circa latus grauitas, & sub alis, & ad humerum. Tusses tenebant. Pharmacum per superna eduxit biliosa: tertia post pharmacum exijt pus, ab initio verò infirmitatis quadragesima. Repurgabatur circa trigintaquinque alios dies. Et sanus factus est.

Hic pleuritide laborauit primum, cuius intra tres dies dolores cessauerunt cessante fluxione, tamen non est liberatus, sed inflammatio est ad suppurationem conuersa, & ob id iam inde factæ non sunt excreationes, neque multæ neq; biliosæ, quales scilicet ex materia propria fierent, sed tamen tusses pituitosæ, hoc est per quas nihil excrearetur, nisi pituita, ex ea quæ naturaliter colligitur ex pulmone. Constat huic cessasse fluxionem tertia, suppurationem vero ferè perfectam esse intra nouem dies, quia eo tempore cessauerunt calores, qui pure iam confecto, exigui manere consueuerunt. Vomica puris quadragesima à prima rupta est, iuuit fortasse, vt rumperetur, vomitio à pharmaco facta. Purgatus deinde alijs trigintaquinq; euasit. Habuit hic quidem omnia signa suppurati, & euasuri, iuxta ea quæ in prognostico scripta sunt ab Hippo. Nam calores interdum fientes, & sudores nocturni: spiritus in febre densior, & maxillarum rubor, & grauitas circa latus pro dolore, & permanentes tusses, suppurati erant. Interim cibos gustare, hoc est libenter accipere suppurationis salubris. Multa etiam deiectione biliosa non potuisse persanari, sed cùm maximè videretur liberatus, suppuratum mansisse, iuxta morbi conditionem euenit. Nimirum in pleuritide, & reliquis thoracis morbis, nisi in raris quibusdam naturis, non probatur alui profluuium.

84 *VXori Theotimi in semitertiana anxietas & vomitus, & horror simul cum febris inciperet, & si sitis: procedente verò, cùm febris inciperet, calor ingens. Cùm melicratum potaßet, & vomuisset, horror & anxietas, sedata sunt. Et postea quod à sida.*

BIS dicitur in breui hac dictione, cum febris inciperet primo loco significat primam paroxysmi partem, quo significato dicimus cùm aliquis rigere incipit, ei iam incipere tertianam febrem, nimirum vocantes ipsum rigorem, primam febris partem: secundo loco significat reliquum paroxysmi præter inuasionem. Quo significato, cum finitur rigor dicimus febrem incipere, diuidentes scilicet paroxysmum in rigorem aut horrorem, & febrem. Describit ergo hic Hippocrates febris semitertianæ, qua vxor Theotimi laborauit paroxysmos, & dicit quibus succurreretur, & in ipsa inuasione, & deinceps in febre. Fuisse dicit ei cum febris inciperet, hoc est in ipsa febris inuasione, horrorem cum anxietate & vomitu, & siti: procedente verò paroxysmo, cum finito horrore febris iam inciperet, calorem ingentem. Datum verò esse in initio melicratum, tepidum scilicet vt vomeret, & ita sedata esse horrorem, & anxietatem, vacuata certè bona parte succorum, qui in ore ventriculi aceruati, ea symptomata inferebant: & postea cum iam febris arderet, datum esse quod ex sida. Quidam vertunt succum mali punici. Hippocrates verò dicit, ἀπὸ τῆς σίδης quo nomine non video ab autore quopiam vocari malum punicum. Si vero vocari posit, mihi placeret ita legi, quandoquidem malo punico, in feruore præcipuè patientis ori ventriculi, nihil conuenientius esse videtur. At qui suspicor sidam facultate punico esse similem, vt est figura. Nunc incognita est, describitur à Theophrasto lib. 4. de historia plantarum cap. vndecimo. Verum quandoquidem est incognita, tu vteris Hippocratem imitatus, in similibus feruoribus, malorum punicorum succo. Diopithis sororis historia eisdem prorsus verbis occurrerat in quinto.

85 *VXori Apomoti, in hemitrito, circa Arcturum, grauis cardialgia in apprehensione, & vomitus, & strangulationes simul instabant vterinæ, & in dorsum dolores iuxta spinam: cùm autem huc ei peruenissent, soluebantur cardialgiæ.*

VELVT vxori Theotimi, in apprehensione semitertianæ, anxietas vomitus & horror fiebat, ita huic cardialgia, vomitus,

mitus,& strangulationes ex vtero,vitioso succo incumbē-te simul in vterū, & os ventriculi. Fiebat verò paulo post solutio cardialgiæ dolore eunte indorsum iuxta spinā,qua scilicet descendit ex ore,spinæ affixa,gula. Quapropter significat rectitudo, solutionem cardialgiæ fieri, succo ab ore ventriculi, in gulam abscedente. Iuuaretur hæc quoq; vomitu mulsa:nam solueret vomitus cardialgiam, & dolorem dorsi anteuerteret,& reuelleret ex vtero, quem interim calida aliqua & laxante inunctione, velut anethino aut irino,foueri oportet.

86 *TErpidæ matri, ei quæ à Dorisco cum corruptio facta esset mense quinto gemellorum ex casu,ab altero quidem statim velut in tunica quadam liberata est, ab altero prius vel posterius quadraginta diebus,liberata est.Postea autem concepit in ventre: anno vero non dolores graues ventris in multum tempus inceperunt. Aliquando quidem ex ceruice & spina: considebant autem in hypogastrium,& inguina:aliquando vero ex genu dextro. Cōsidebat autem in eundem locum:& cum circa ventrem dolores erant,eleuabatur venter,cum vero sedarentur, coincidebat cardialgia, strangulationes non aderant, sed frigus corporis,quasi in aqua iaceret. Tempore quo dolor fiebat, reuertebantur per totum corpus dolores, mitiores quàm in principio. Allia,silphium,acria omnia,non conferebant,neque dulcia,neque acida, neque vina alba, sed nigra, & balnea rara. Initio etiam vomitus graues fiebant,& ciborum exclusiones, & per dolores non apparebant muliebria.*

Omnia hæc mala fuisse vterina insinuat Hippocrates inchoans narrationem ab abortu, qui nouem ante annis factus erat, quamquam ab eo non adeo læsus mansit vterus, quin postea conceperit,atq; vt ego intelligo,pluries,siquidē tam multi anni exacti sunt,menstruis nondum deficientibus. Non enim defecisse per ætatē constat,quandoquidē dicit

dicit per dolores non apparebant muliebria, quasi scilicet apparere solerent. Cum ergo huic ex abortu, difficili sanè & periculoso (siquidem gemellorum, & mense quinto, in quo solent acetabula esse firmissima, & altero vix te quadraginta diebus expediuit) esus non nihil maneret vterus, anno nonó (cum interim aliquoties concepisset) incepit morbosa admodum esse ex vtero, fuitque multum tēpus. Inceperunt dolores graues ventris, qui diuturnissimo se fiebāt: aliquando quidem ex ceruice & spina incipientes, considebant in hypogastrium & inguina: aliquando verò incipientes ex genu dextro, considebant in eundem locum, in hypogastrium scilicet & inguina, vbi vterus situs est, & cū ibi erant dolores, eleuabatur venter, cum sedabantur eius loci dolores, fiebat cardialgia, repente scilicet humore in ventriculum, qui etiam patiebatur cum vtero. Nam initio etiam fiebant vomitus graues, per quos cibi omnes quos accipiebat, reijciebantur. Et si hic morbus vterinus erat, & cum suppressione menstruorum fiebat (non enim apparebant muliebria, cum dolores tenerent) non tamen afferebat strangulationes, quales fieri solent ex vtero, sed refrigerationem corporis, quasi in aqua iaceret. Nimirum non pendebat malum ex frigidis succis aut flatibus, sed ex acribus. Frigida enim aura inde ascendens, occurrensque cordi, respirationis tollit vsum, atque ita & respirationē: acria vero mordendo calorem intro reuocant. Hanc ob causam, neque allia, neque silphium siue lasser, neque alia acria, quę in frigidis vteri passionibus conferre solent, conferebant, neque dulcia, quia & hæc facile bilescunt: neque vero acida, quia vterus male fert eorum vsum, neque vinum albū, calidius enim & mordatius est magna ex parte hoc: sed vinum nigrum, & balnea rara, attemperando scilicet. Arbitror verò cauisse medicos balnea crebra, ne humiditas cresceret. His rebus mitigata sunt mala, ac postremo cum dolores fierent, non iam fiebant quales à principio, sed reuertebantur mitiores quidam per totum corpus, quasi ex pauciori & mitiori causa pendente malo, & vtero minus iam affecto.

87 *VXori Cleomenis circa Zephiri flatus, ex nausea, & lassitudine, lateris sinistri dolor, incipiens à ceruice*

& hu-

& humero, febris, & horror, & sudor. Incepit autem febris, neque desiit, sed intendebatur, & dolor grauis, tussis, excreatio subcruenta, pallida, multa, lingua alba, deiectiones mediocres humidæ, vrinæ biliosæ. Quarta ad noctem muliebria venerũt multa, soluta est tussis, & excreatio, & dolor. Calor autem tenuis.

Non arbitror, nauseam, & lassitudinem vt causas procatharticas morbi, hoc loco nominari, sed velut exordia, & initia illius: non inquam quòd nausea & lassitudo morbum fecerint, sed quòd ille à nausea & lassitudine inceperit. Itaque mulier primum laborabat nausea & lassitudine spontanea, deinde successit lateris sinistri dolor, incipiens à ceruice & humero, & febris, & horror, & sudor, & cum incepisset febris cum horrore, & superuenisset sudor, haberetque speciem intermittentis, non tamen desijt, sed mansit, & intendebatur, & dolor etiam grauis, hoc est molestus, intendebatur, & tussis, & erat excreatio subcruẽta, pallida, & multa, & lingua erat alba, & deiectiones mediocres humidæ: hoc est quantitate & multitudine mediocres, substantia autem humidæ: vrinæ biliosæ. Huius morbi præcipuam causam fuisse menstruorum suppressionem, & & in supernas partes recursum, euentus indicauit: præterquam quod ex ipsius ægrotæ narratione, id oportuit disci: nam quarta die ad noctem venerunt muliebria multa, soluta sunt, tussis, & excreatio, & dolor, mansit tamen calor quidam tenuis, hoc est exigua quædam febricula. Nimirũ sanguis alioqui per vterum effluxurus, per venas communes regurgitauerat in latus sinistrum, qua mamma est, vsq; ad ceruicem & humerum, vt sane euenit sæpissimè. Nimirum habet vterus cum partibus thoracis communes venas non exiguas, ob quas videmus à partu difficili, aut repentina menstruorum suppressione, fieri quibusdam dolores laterum, quibusdam veras pleuritides, alijs peripneumonias, alijs asthmata. Ita igitur huic facta est pleuritis ob recursum sanguinis, cuius rursum per inferna euacuatione soluta est, super fuit solum febricula exigua, quæ forte, prętter pleuritidem, pendebat ex aliqua putrescente per venas pituita

tuita & bile, quas lingua & vrina indicabant. Habes hic exemplum iudicationis die quarta factæ, rei vt ego existimo, non tam raræ, quàm Galeno visa est, & Archigeni. Historiæ vxoris Epicharmi, & vxoris Polemarchi, quæ hoc loco occurrunt, enarratæ sunt in quinto libro, & ex vtrisque locis lectio restituta.

88 *Liciniæ sorori seniori vomitus omnium quæ accipiebat, diebus quatuordecim, sine febre. Cruentarum vomitionum reiectiones: & contracta strangulatio ad cor procedebat. Castoreum, seseli, & succus sidæ, omnia sedauerunt: abscessit autem dolor moderatus ad partem inanem. Bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes quã minimi cum oleo.*

Strangulationem ex vtero esse hanc passionem, ob menstruorum suppressionem factam, symptomata indicant, & & confirmãt remedia. Nam contracta strangulatio ad cor procedens, nihil potius significat, quàm eam strangulationem. Videntur enim sibi mulieres ita affectæ, strangulari, vtero retracto in cor, consentiente verò ventriculo mox nauseant, & quædam earum vomunt quidquid acceperint. Cum ergo hæc tale quiddam sine febre passa sit, & cum strangulatione consentaneum est ex tali passione procedere: porro talis passio ex suppressione menstruorum fieri consueuit, quibus verò supprimuntur, fieri solent vomitiones sanguinis. Castoreum, & seseli à Dioscoride & Galeno commendantur ad strangulationes vterinas. Sidam dictum nuper est, in historia vxoris Theotimi, videri esse velut speciem quandam mali punici, quapropter huic datus sit eius succus, non ad vterinam passionem, sed ad sanguinis vomitum. Insinuans ergo Hippocrates, ob eandem passionem data esse hæc omnia, sed ob diuersas, dicit, castoreum, seseli, & succus sidæ, omnia sedauerũt: illa scilicet, strangulationes: hoc, vomitiones. Remittente hoc malo, abscessit dolor quidam moderatus ad partem inanem: contulere bulbi succus, & vinum lacteum austerum, & panes minimi cum oleo. Vinum lacteum vocatur

vinum

vinum lacte permistum, quo, vt nuper dixi, vtebantur veteres, vocabantque oinogala. Non est verisimile, hæc potu aut esu esse data (nam vino cum lacte misto, ad dolores inanis partis nihil esset deterius) sed appositum esse parti inani, cataplasma ex panis modico & succo bulbi, vino lacte & oleo, atque eius appositione solutum esse eius partis dolorem.

89 *PAusaniæ filiam ex crudi fungi esu anxietas tenebat, strangulatio, dolor ventris. Melicratum calidum bibere, & vomere conferebat, & balneum calidum. In balneo vomuit fungum, & cum iam essent soluenda omnia, sudauit.*

FVNGI quidam, vt testantur Dioscorides & Galenus, sunt venenosi, atque ita vt habeant aliquid veneni putrefactorij, eiusque quod toto genere venenum est, alij tamen omnes crudioris sunt, & crassæ substantiæ, atque nisi quantitate modica, bene elixati, atque cum correctiuis, vt cum pipere, pulegio, origano, aut alijs eiusmodi conditi, accipiantur, incocti manent, & strangulant, flatu arbitror crasso ex illis orto. Nullius itaque fungi est vsus satis tutus, cuiusdam verò etiam pernitiosus. Dioscorides docet rationem dignoscendi venenosum & eius antidota, atque etiam Galen. 2. de antidotis. Mulierem hanc non eo læsam esse constat, quòd venenosum ederet, sed quòd crudum, ob id anxietas eam tenebat & strangulatio, non potente ventriculo eum conficere, & flatu frigido inde versus cor, & reliquas corporis partes, delato. Hinc verò & dolor ventris. Superari fungi solent meri potu, & esu aromatum, cum vero vrget plurimum anxietas, satius est curare vt vomantur. Huic ob id: amissa spe coquendi, datum est melicratum calidum, vt vomeret. Ducta porro est in balneum calidum, vt calor obstaret frigori, quod ex fungo effundebatur, & longe à corde extraherentur flatus refrigeratorij. Vomuit ergo in balneo fungum, & deinde sudauit, & soluta sunt omnia, quia quidquid auræ frigidioris effusum in corpus, sudando expirauit. Epicarmi, & filij Euphranoris historiæ, enarratæ sunt in quinto libro.

90 *Post fabonium siccitates fiebant vsque ad equinoctium autumnale: sub cane graues suffocationes, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim calesiebant. Tubercula vero iuxta aures multis fiebant.*

Non sine magna loci corruptione scripta est hæc historia in quinto libro, atque ob id in hunc, vbi nobis scripta occurrit, eius enarrationem distulimus. Constat vt illic dicere cœpimus, non contineri narrationem integram his verbis, sed eam esse decisam ex narratione longiori tempestatis alicuius morbosæ. Quapropter verisimile est multo plura accidisse, & in ipsa aeris alteratione, & morborum constitutione, quam hic narrentur quæ diuinare non possum. Fuisse malignos eius tempestatis morbos, vel ex ijs solis quæ hic dicuntur, colligere licet. Nam erant febres sudatoriæ, & statim recalescebant (hoc est sudabant crebrò febricitantes, tamen non minuebantur sudore febres, quin potius inde videbantur denuo incrementa suscipere) & fiebant multis tubercula iuxta aures: quorum vtrunque malignitatis esse constat. Nam simplicioribus morbis, non sunt decretoria, nisi quæ decernant, & euacuationes potiusquam abscessus: cum vero sudores febricitantium non deficiente febre, vituperentur semper ab Hippocrate in hac tempestate malignos esse, erat longe euidentissimum. Quia per totum ver & totam æstatem vsque ad æquinoctium autumnale, fiebant siccitates (hoc est nullæ erant pluuiæ) sub cane verò tantus ardor, vt venti essent calidi, & homines viderentur grauiter suffocari. Vnde ergo fierent febres sudatoriæ, & humidæ: nam dicebatur prima sectione secundi libri, in ardoribus siccitatis febres plerumque citra sudorem, si verò in his minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Atqui hoc idem repetitur sectione tertia eiusdē libri. Non certè fierent hi sudores ob humoris copiam, sed ob vrentis ignis vim, colliquatone scilicet, vt dicitur ab Hipp. in prognostico, fiunt aliqui sudores, maligni quidem illi & inutiles, ob inflammationis vigorem.

91 *ANiculæ à tussi vexatæ circa nonâm diem: adolescēti splenico ancillæ filio aluo humectata, circa idē tempus. Ctesiphonti sub arcturum ferè circa septimam. Puero solum suppurata sunt. Eratili filio euannerunt.*

EXEMPLA sunt hæc, eorum quibus ea tempestate orta sunt tubercula iuxta aures; atque ita audiendum est, aniculæ illi quæ à tussi vexabatur, circa nonam diem facta sunt tubercula iuxta aures: adolescenti splenico qui erat ancillæ filius, humectata est aluus, & circa idem tempus, circa nonam scilicet diem. Ctesiphonti sub arcturum, hoc est incipiente iam autumno, ferè circa septimam diem morbi, orta etiam sunt tubercula: ex multis quibus ea sunt facta, puero cuidam solum suppurata sunt. Eratili filio euanuerunt. His duobus non narrat quibus morbi diebus orta sint, narrat verò quos habuerunt exitus, alteri scilicet suppurata esse, alteri euanuisse. Vnde licet intelligere tres hos exitus habere parotydas, quin & alia quæcunque tubercula: alijs enim suppurantur, & effuso pure sanescunt: alijs euanescunt, hoc est repentè & insperato disparent, alijs neque euanescunt, neque suppurantur sed persistunt, vsque dum homo interijt, aut ipsis paulatim resolutis liberatur, Puero præ alijs suppurata esse tubercula, congruens est puerili naturæ, quæ calida cum sit & humida, coquendi facultate plurimum valet. Ego quid in huiusmodi ægrotis, quibus per febres malignas parotydes oriuntur, facere soleam, dicere hoc loco non grauabor, quandoquidem censeo multos esse ita seruatos, qui alioqui interijssent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxante oleo foueo, vt chamæmelino, atque si exire cunctentur, loco ipsi cucurbitam affigo, ne abscessus sit minor quàm vt possit conferre: vbi autem satis manifestus iam factus sit, si breui increscat plurimum, mitto rursum sanguinem, ne sit maior quàm possit sustineri: mox verò durum adhuc tumorem, neque vlla suppuratione expectata, ignito ferro aperio, altera quidem in parte, si alteram solum obsederit tumor, in vtraque vero, si vtranque, & cataplasma suppurans appono. Plerunque res cedit bene. Nam breui conputrescens cum inusta scara tumor, manare pus incipit. Et per id orificium caput & reliqua

qua viscera perpurgantur. Neque hoc debet videri cuipiā atrox: pars enim adenosa per sese quidem vilis est, quamq; ob id licet vrere & secare, & vtrumque contemnere.

92 *Circa vtraque nulli sudores. Lingua præ siccitate blesi. Incitati venti flabant, multi & frigidi. Et niues exclementi cœlo quandoque fiebant, & post æquinoctium austrina permista borealibus. Aquæ frequentes. Populariter grassatæ sunt tusses multæ, præcipuè autem pueris. Iuxta aures multi qualia satyris. Quandoque verò ante hoc tempus hyems valde hiberna erat, in niuibus & pluuijs borealibus.*

Haec verba & aliunde decisa & male inter sese concinnata, nulla ratio est rectè enarrandi. Censeo potius expungenda.

93 *Tymonactis puero quasi duorum mensium, exanthemata in cruribus, & in coxis, & lumbis, hypogastrio, & tumores valde rubicundi. Sedatis autem his conuulsiones & epileptica fiebant sine febribus multis diebus, & mortuus est.*

Nihil frequentius, quā pusillis oriri exanthemata, cū tuberculis quibusdam rubris (quas vocant variolas) adeo vt hanc ob causam multi censuerint, eas a reliquijs menstrui sanguinis oriri, ego verò non censeam improbabile, & si non in omnibus tamen in adeo paruulis, id ita habere. Quia etsi infantes non nutriuntur pessimo illo sanguine, qui singulis mēsibus expurgabatur, sed selectiori, nō potest tamē non aliquid etiā illius cum bono, ad eos transfluere. Intereunt pueri ex his abscesibus, vt ex alijs quibusuis, vel quòd tanti tam multique sint, vt non possint sustineri, sed partes etiam principes occupēt, aut alias & si non principes, necessarias tamē corrūpant: vel quòd sint minores & pauciores quàm vt perpurgare possint corpora, vel qđ vbi cœperint fieri, euanescant. Huic non bene exijsse, atq; cum

exire

exire cœpissent, collegisse se malos succos in altum id interna, atque obid interijsse, constat, primũ quia non per totum corpus, vt solent tumores illi, facti sunt, sed solú in cruribus, coxis, & hypogastrio: deinde quia illis sedatis successit epilepsia, & ea sine febribus. Si enim cum febribus, successisset fortasse febrium vi, quoniam verò sine febribus, constat, successisse ob humorem illum veneficum, qui in neruorum repsit principia.

94 *Polemarchi puero contigit priori tempore suppurari, & excreare, postea verò calores ipsi erant, & aquã potabat multam, & erat splenicus, & anhelosus, ad verticem loci cuiuspiam eminentioris si quando accederet, impotens, & siticulosus, & cibum fastidiens moderate aliquando: & tussiculæ siccæ in multum tempus ita fiebant: atque nisi subducebatur aliquid, eratque aluus facilis, plena fiebat, & anhelatio, & suffocatio magis fiebat. Tãdem vero catarrhus & excreatio superuenit, ac tussis. Excreatio autem crassa & pallida, purulenta verò, & febris vehemens videbatur cessaße, & tussis mitior, & excreatio pura. Redijt rursum febris acuta, spiritus densus. Mortuus est. Verum antea riguerunt pedes, & postea perfrigeratus est. Spiritus magis interclusus est. Vrina stetit. Extrema refrigerata sunt. Sapiens interijt tertia die à recidiua.*

Mvlti suppurati, quibus ætas est adhuc firma, si citra vllum erratum in victu, excreationi studerent patiẽter, liberarentur, qui aut cibis vtentes incõmodis, aut ante tẽpus domo exeuntes, & ventis occurrentes, aut multo eoq; frigido potu vtentes, noxas augent, aut alias vocant, aut pluries suppurantur, cum iam incepissent a prioribus suppurationibus euadere. Velut hic puer, cui contigit primũ suppurari, & excreare pus (fortasse ex catharro aliquo solum, cum non narret morbum aliquem acutum antecessisse) postea verò quam excreare purulentũ inceperat, erant ipsi calores febriles (ita scilicet vt euenit suppuratis) interdiu exigui, noctu ĩcrescẽtes: cũ verò ille sitis esset impatiẽs

& multam aquam potaret, factus est lienosus, quare & anhelosus, neque potens in sublimem aliquem locum cõscẽdere, & siticulosus adhuc magis, vt solent qui fiunt hydropici. Hæc quidem omnia sæpe fieri solẽt ex multo aquę potu, causa vero est, quod cum aqua moretur in hypochondrijs, ea intumescunt plurimũ, & eũ immanẽte aqua, immanent etiam reliqua excremẽta, quæ immanẽtia, hęrẽt & imbibuntur durantq; & in tumorem attollunt, & male pernia faciunt viscera. Id quod crebrius accidit lieni, ob naturalem eius frigiditatem & raritatem, & naturam melãcholicam. Frigida enim natura facit id viscus opportunũ ad frigidas affectus: raritas vt capiat aquæ multum, & distendatur: natura melancholica, vt melancholiam cõgerat, & scirrhosum fiat. Hinc euenit mox trahi in compassionem hepar, & fieri hydropẽ. Qui ita laborant, necessario sunt anhelosi. Comprimitur enim septum à distentis visceribus, & eandem ob causam, & quia gestant viscera, velut pondera quædam aliena, male se mouent loco, præcipuè si in sublime aliquod præcipitiũ conscendere nitantur. Sunt etiam siticulosi, quia detẽta diu aqua putrescit, fitque salsa, & ob id sitim auget. Puer igitur hic ea omnia mala contraxit ex nimio aquæ potu. Erat quoque cibum fastidiens, id vero non nimis, sed aliquando moderatè. Fastidiosus quidem fieret ob corruptum circa ventriculum humorem, appeteret verò aliquando etiam moderatè ob affectum frigidũ. Malo ita procedẽte, desijt excreatio, & tussiculæ siccæ fiebãt quales scilicet superuenire solent splenicis, & hydropicis, transfuso semper aliquo succo in thoracem per septũ trãsuersum. Habebat tunc tẽporis puer quoddã accidens notatu dignum, quodq; in multis ita affectis animaduerti: id vero est, aluum si supprimatur tantillum, neque sit semper facilis, intumescere, & plenam fieri, atque ex eius plenitudine anhelationem, & suffocationem crescere: sint autem sẽper egerant, necesse est debilitari, neque inde tamen affectus sanescit, sed solum ab ea molestia, quam retẽtio affert liberãtur. Huius rei causa est, exigua cibi & potus in totum corpus distributio, partim ob mẽbrorũ debilitatem, partim ob hypochondriorum obstructiones, contingens. Tandẽ, hoc est postquã diu ita ægrotauerat, redijt alius catharrus, & tussis non amplius sicca, sed cũ excreatione crassa,

&

& pallida, ac purulenta, facta scilicet denuo alia suppuratiõe ex pituita & bile permistis, & hac excreatione aliquã diu durante febris vehemens mitigata est, vt videretur cessasse, & tussis facta est mitior, & excreatio pura, hoc est cãdida sine bile & pure: & cum videretur iam habere ob hæc melius, postremo redeunte, vt suspicor, alia suppuratione, collectionis alicuius interim insensibiliter factæ, redijt rursum febris acuta, & spiritus densus. Et cum facultas tã multas recidiuas iam non posset sustinere, concidit, & mortuus est homo, die tertia ab hac vltima recidiua. Ante mortem vero ob extinctionem naturalis caloris, riguerunt primũ pedes, deinde frigus toto corpore sensit, & ob casũ facultatis spiritus animalis interclusus est, hoc est interruptus & interceptus, & vrina etiam cessauit, naturali iam facultate cadente, & sui muneris oblita, & extrema omnia, caput scilicet manus ac pedes, refrigerata sunt: interijt vero sine delirio, vt solent scilicet qui tabidi intereunt ac suppurati quoniam ea passio ad nullam præcipuarum partiũ minus pertinet, quàm ad cerebrum. Itaque huius pueri malũ fuit tabes, interim, vt multis vidimus accidere, ferebatur in hydropem, malum sanè vbi processisset insuperabile, quod tamen circa initia, superatum fortasse fuisset, vel solo bono victu patienter tolerato.

95 *Filio Thini vehementer in febre vrente macerato fame, deiectio crebra, cum bile autẽ fiebat, & cum animi deliquio, & sudore multo. Refrigeratus est vehementer & sine voce erat. Totam diẽ & noctem, instillatum ptissanæ succum continuit. Sapiebat, & bene spirabat.*

Exemplum est hoc iudicationis, per deiectiones biliosas factæ à febre ardente, vix autem toleratæ, ob deijciẽdi crebritatẽ, & ob nimiã cibi detractionẽ per totũ morbũ. Cum itaque periclitaretur iam mori, ac post deliquiũ & sudorem multum refrigeratus iam esset, & sine voce totã diem ac noctẽ, instillato succo ptissanæ recuperatus est paulatim, redijt ad sese, loquebatur, sapiebat, & bene spirabat. Quæ omnia redeuntis iam facultatis erant. Admonet nos hæc historia, ne simus nimij in cibi per morbos detra-

ctiōe. Nā inter cætera facit sequētiū indicationū impatientiā,præcipuè si succedāt crebræ & præcipitatæ vacuatiōes

96 *Epicarmi filio accidit ex itinere & potu cruditas, sequenti die mane anxietate facta, bibens aquā acetū & salē, vomuit pituitam: postea verò rigor apprehendit, lotus est febricitans, & doluit pectus. Tertia die statim mane sopor modicum tempus tenuit eum, delirabat: & febris acuta. Grauiter ferebat morbum: quarta die insomnis. Mortuus est.*

Iter & potus multus, siue aquæ siue vini, in causis sunt quæ præcipuè possunt cruditatē facere, & in ventriculo, & in alijs officinis concoctionis. Nam motus vehemens euocās a ventre, ac in corporis habitum distribuens naturalem calorem, ciborum primam concoctionem tollit, ea verò sublata sequentes malè agi necesse est. Potus multus calorem extinguit, aqua quidem frigore & humore: vinū quia multum cum sit, non vincitur, inuictum verò manens, acescit, & maioris etiam quam aqua cruditatis causa fit. Hic vero cruditatis nomine, eius cōcoctionis quæ agitur in vētriculo, sublatio intelligitur, à qua multos eosque graues morbos, solitos esse oriri, nemo ignorat. Plurimum enim grauat, & distendit ventriculum, quod inuictum in eo manet, sentiturq; mox, velut alienum quoddam, & minimè naturale pondus, curruptionem vero aliquam consequutū mordet & rodit. Hinc fiunt facilè rigores & febres, rigores quidem, dum adhuc in ore ventriculi cruda manet, ob eius particulæ acerrimū sensum, febres cum iā descēdunt in aluum, vt lib.6. huius operis Hip. ipse significauit. Cōsentiunt quoque facillime cū ventriculo cerebrū & cor, adeo vt nullus sit earum partium morbus, qui non ob ventris passionem fieri soleat: nam & sopor & vertigo, & peruigilium, & delirium, & conuulsio, & apoplecticæ omnes passiones, & deliquia animi, & syncopes. Veruntamen non mihi videtur probabile, hunc puerum, die quarta, ab e a qua cruditatem sentire incepit mortuum esse, sed mortuum quidem esse, verum tardius, Hippoc. que solum affirmare mortuum esse, non tamē mortuum esse quarta die, nisi for

tè

tè grauiora alia paſſus fuerit ſymptomata, quæ Hippoc. tacuerit, velut conuulſiones fortes, aut ſyncopem. Nam quæ hic narrantur, grauia quidem ſunt, non adeo tamen vt ob hæc ſola videretur tam breui moriturus. Tametſi in huiuſmodi narrationibus deſideratur quam maxime pulſus differentia, cuius niſi rariſsimè Hippoc. non meminit. Si enim præter ea quæ narrantur, habuit hic à principio pulſus exiguos, magnæ conſtrictionis, mirè diuerſos, quales ob os ventriculi ſæpe fiunt, & à die tertia cœpit habere formicātes, non miror die quarta obijſſe, correptum ſyncope: ſi vero non erant adeo graues pulſus differentiæ, crediderim aliquanto plus protractum eſſe morbum Hippo. que tranſilijſſe, aut ex hac quoq; narratione perijſſe vetuſtate multa verba. Sed explicemus quæ narrantur. Primum quidem itinere & nimio potu læſus, ſenſit in ventriculo cruditatē, ea ſentitur, ventriculi grauitate, & tentione, & ructibus acidis: vel cibos incommutatos referentibus (nam nidoroſam corruptionem potiuſquam cruditatem nunc vocari malo, tametſi alibi cruditas etiam appelletur) die ſequenti mane, cum anxietatem ſētiret, accepit acetum multa aqua dilutum, & immixto ſale, ad vomendum & vomuit pituitam. Nihilominus cum cruda adhuc manerent in vētre neque eſſent reiecta vomitu, mox eadem die apprehendit eū rigor, cui ſuccesſit febris, & lotus eſt febricitans, putās fortaſſe eā febrem eſſe diariā ex ſatietate obortam (nā ſolēt tales incipere ab horrore, aut rigore, diſſidereq; parū à putridarū forma) ſatietatē verò iā eſſe cōfectā, & febrē balneo ſoluēdā: verū aliter euenit. Dolere enim iā inde cępit pectus, crudis arbitror ſuccis, qui circa vētrē erant in pectus balneo effuſis, & ſurſum euntibus: nam in ſuperiora adhuc latis, die ſequēti, quæ erat morbi tertia, ſummo ſtatim mane ſopor eum apprehendit, qui modicum durauit tēpus, ēt inde delirabat, & febris erat acuta, hoc eſt ardens plurimū computreſcente iā cū crudis bile, & in capite & per totū corpus. Quam etiam ob cauſam quarta die erat inſomnis, & ferebat grauiter morbum, hoc eſt erat inquietus, & anxius, quód malignitatis morbi, & debilitatis facultatis eſt. Tādē cū hæc fierent, ac fortaſſe etiam alia plurima, mortuus eſt. Huius ægroti notandi ſunt errores multi: primum quidem quod iter agens plurimo potu vſus ſit: deinde

 quod

quòd acetũ & salẽ vomendi causa biberit, cũ liceret vti alijs innocentioribus, vt tepida, siue aqua, siue mulsa, aut diluto oxymelite, aut hydreleo: deinde, quòd impuro adhuc corpore, atq; in initio febris putridæ cũ cruditate se lauerit. Quæ omnia fuissẽt magnopere cauenda: & procuranda, primũ quidẽ crudorũ ex vẽtre vacuatio, vomitione ex dictorũ aliquo, & clysteriũ vsu, deinde reliquiarum cõcoctio, quiete, tegumentis & inunctione.

97 *ARristoni pedis digito vulnerato cum febre nõ satis manifesta quod gangrenosum ascẽdit vsq; ad genu. Mortuus est. Erat vero nigrum, siccum fœtidum.*

VLCVS nigrum siccũ & fœtidũ, haud obscurè significat corruptionẽ naturalis caloris, & facultatũ naturaliũ in parte. Quapropter tale vlcus admodum lethale signum est. Nam non aliam ob causam nigrescit & fœtet, quam quod à calore præter naturã corrumpitur naturalis calor, & pars emoritur id quod gangrena est. Quam breui vsq; ad genu serpere, lõgè erat pessimũ signũ: quia ad plurimas partes, atque adeo ad totũ corpus, indicabat pertinere naturalis caloris defectũ. Febres quæ per huiusmodi affectus fiũt, exiguæ esse cõsueuerunt, vt in omnibus siue naturis, siue dispositionibus, quibus exiguus est naturalis calor.

98 *CVi carcinoma in faucibus exustum est sanus est à nobis factus.*

CARCINOMA dicitur græcis, qui nobis cãcer: est duplex, cũ vlcere, & sine vlcere: nascitur vterq; ab atrabile, vlceratus verò ab acidiori & acriori. Nõ vlceratũ cãcrũ sæpe curãt chirurgi excindendo, & extrahẽdo: sæpe etiã non curãt, sed blandius tractãt, medicamentis prohibẽtibus eius incrementum. Vlceratum plæriq; eorum ne tangere quidẽ audent, nisi blandis quibusdam & mitibus medicamentis, curam adhibentes, vt vulgus eorum vocat, paleatiuam, timentes ne, si ignis, aut causticum medicamentum adhibeatur immitior fiat atrabilis, & plus multo depascatur. Qua quidem in re consilium Celsi sequi videntur, lib. 5. capitul. 28. Verum Celsus in eo capite concedit, aliquando id vitium

tium causticis, scalpello & vstione recte curari: aliquando ita curari non posse, sed irritari potius: vocari vult id vitium, cum ita curari potest, tantum cacoethes, cum non potest carcinoma, esse verò adeo idem specie vitium vt discernere nemo nisi tempore, & experimento possit, tentādo scilicet, & experiundo, an ita curetur rectè. Non esse autem eum nominum vsum, & eam distinctionem ex hippocrate cōstat, cū hoc loco dicat, carcinoma exustiōe esse curatū alioq. dixisset cacoethes, Verū Hipp. nō accipit morborū differentiā à curatione, sed ab essentia & accidentibus proprijs, vt par est. Concedemus ergo carcinomata, seu cācros, si curādi sint radicitus, nulla alia ratione curari posse, quā vlceratos quidem vstione, non vlceratos sectione: esse aliquos qui curari possint si quidem hic cuius nūc narratur historia, sanatus est vstione, aliquos qui neq; possint, neque debeant, quod vt Celsus dicit, concitentur, & increscant, donec occidant, differentiam vero nō esse in morbi specie, sed succi qualitate: nam in ipsius atræbilis speciebus, sunt aliæ alijs acriores, aut mitiores. Si ergo ex alijs symptomatis agnoueris, adeo esse acrem homini atrambilem, vt leui de causa plurimum exacerbetur, fortasse ne tāgere quidem audebis, sin autem ad terestris aut sanguineæ melancholiæ naturam, atra bilis quæ homini est, ex alijs sētiatur vergere, tentabis causticis vrere, ac si res incipiat bene cedere, procedes festinanter ad ignem præcipue si malū sit in parte, quam facile ac breui depasci possit morbus, cuiusmodi fauces sunt. In talibus enim vel non satis certus an succus ferre id auxilium possit, tentabis, vel cum periculo, vrere: quia deposita curatione facillimè exedetur vel à succo non omnino immitti. Tentabis ergo vel cum periculo curare, morbum certò interempturum. Quam ob causam Celsus lib.6. capitu.25. iubet vlcera cancrosa in ore, si medicamenta non proficiant, aduri. Erit verò ex eius sententia, adustis imponenda lenticula donec sanescant.

99 *Poliphantus Abderis caput dolebat in febre vehemēti Vrinæ tenues, multæ. Hypostases densæ & conturbatæ. Non cessante autem capitis dolore, sternutatoria admota sunt, cum esset iam decima dies. Postea vero in*

ceruicem dolor fortis. Vrina venit rubra, perturbata, quales iumenti. Mente motus est phrenitico modo. Mortuus est in fortibus conuulsionibus.

Mihi videtur hic ægrotus, læsus esse magnopere intẽpestiuo vsu sternutatoriorum, quodq; cũ oporteret morbo occurrere, cura prepostere est adhibita symptomati. Laborabat enim febre acuta ac vehementi, cum dolore capitis, erãtq; vrinæ multæ & tenues, & in eis hypostases densæ & conturbatæ, tenuitate significante raptum bilis in superna, & hypostasi, multitudinem & perturbationẽ humorũ in venis, non cessante verò capitis dolore, decima die admota sunt sternutatoria: cum oporteret, missione sanguinis, & reuulsorijs per ventrem euacuationibus, & crurum frictionibus assiduis, vti, quo pariter sublatione causæ tolleretur febris, & reuulsione prohiberetur imminens phrenitis: capiti vero nihil admouere, nisi repellentia. Nam etsi missum esse prius sanguinem, & vacuatam aluum clysteribus, atque aliquo etiam lenientium medicaminum, suspiceris, etsi id non narretur (non enim consueuit Hipp. narrare omnia quæ gesta sunt) tamen, non esse satis vacuatũ totũ corpus, euẽtus indicauit, successit enim dolor fortis ceruicis, sanguine bilioso, vehementi capitis motu, sursũ tracto, & vrina facta est rubra, perturbataq;, quasi esset iumẽtorum, aucta in venis sanguinis totius perturbatione, ac tãdem phreniticus est factus, & cum conuulsione perijt. Peccatum est, quod nondum satis vacuato corpore, ad vacuationem partis principis peruenerint medici, & quod nõdũ soluto morbo, symptoma curare voluerint, & quod secundariam passionem seu compassionem, aut consensum manente primaria, tollere studuerint, & quod corpore adhuc impuro, & homine febricitante, partẽ principẽ vehementius mouerint: quæ oĩa ars prohibet fieri. Deniq; pinde est actũ, ac si primarius morbus fuisset dolor capitis, febris verò accidẽs, ac corpus esset perfectè vacuatũ, & purgatum: cum tamen res contra haberet. Dolebat enim caput per consensum: morbus præcipuus erat acuta illa febris Vrinam perturbatam qualis est iumentorum, phreniticorum & lethargicorum esse, in aphorismo dixit, dicetq; iterum paulo post. Cõtinget verò dubitare, quales essẽt vri

næ

næ illæ tenues, cũ hypostasi multa & perturbata. Nam per-
turbatio differentia esse videtur totius vrinæ, potiusquam
hypostasis, & perturbatæ sunt contrariæ tenuibus: quapro-
pter non videntur posse esse tenues cũ perturbatione, neq;
perturbatũ videtur rectè dici de hypostasi. Cæterũ in ipsa
hypostasi considerari potest perturbatio tametsi id non
soleant auctores animaduertere, non minusquã in tota vri
na. Nam est hypostasis quędam etsi crassa, tamen cõtinua-
ta & pellucida, est alia quæ constat velut exagitatis quibus-
dam fæcibus, & turbida quæ significationem habet similẽ
reliquæ perturbationi. Fit verò aliquãdo vrina tenuis cru-
da, neque cum naturali bilis portione mista, continens ve-
rò in fundo separatum quiddam crassum, confusum & tur-
bidum: estque hoc maioris cruditatis, minoris verò contur
bationis, quam cum tota vrina perturbata est. Nam vrinæ
fusuram manere tenuem, minoris alterationis est, crescẽte
verò agitatione, etiam illa crassa hypostasis commiscetur
cum fusura. Quod actum est in hoc ægroto. Initio enim
habuit vrinas tenues cum hypostasi perturbata, deinde ve-
nit vrina rubra totaque perturbata.

100 *SImiliter autẽ & Eualcidæ famula, cùm multo tem-
pore densæ vrinæ prodijssent, & cephalalgiæ inessent,
facta phrenitica, mortua est eodem modo cum fortibus
conuulsionibus. Omnino enim densæ vrinę & perturbatę
signum exactum est doloris capitis & conuulsionis, &
mortis.*

Similiter euenit famulæ Eualcidæ, ac Poliphanto eædẽ-
que fuerint vtrobique causæ. Quòd vero de significatione
vrinarum densarum & perturbatarum addit, cõsideremus.
„ oportet. Aphor. 70 sectio. 4. ita inquit Quibus in febribus
„ vrinæ perturbatæ vt subiugalium, ijs dolores capitis aut ad
sunt aut aderunt. Hæc in aphor. exemplo est famula Eual-
cidæ, cui cùm dolores capitis inessent, densæ vrinæ prodi-
bant. Sed quo pacto cũ illic doloris capitis signũ diceret,
nũc dicit, conuulsionis etiã, & mortis? an quia dolor capitis
ex perturbatione succorũ per venas corporis factus, si per

seueret,

feueret, non possit non firmari in morbum aliquē lethalem capitis, velut phrenitidem, lethargum, aut conuulsionem, ipse verò præteriens reliqua, nominauit illic dolorem, hic conuulsionem. Quia dolor solet omnes illas affectiones præcedere (nimirum cum caput incipit repleri) conuulsio solet subsequi, cum iam sunt proximi morti: perrarū enim est, ex morbis capitis mori sine conuulsione. Nominauit itaque & primū & postremū symptoma, intellegitque quæ intersunt. Sed quid sibi voluit Hippocrates vocans hoc signū exactū? an exactè significare hoc, ita vt non possit præsente hoc signo aliter fieri, quā significetur, sed necessario ita eueniat, an ita significare hoc, vt nihil aliud significet? Si enim neutrum horum euenit, nullatenus videtur esse signum hoc exactū, magis quā aliud quoduis. At verò videtur neutrū euenire. Nam fieri possit, vt vrina perturbata sit, & homo nō intereat, neque veniat morbus ad cōuulsionē: atq; alias multas affectiones comitari solet cōturbatio vrinæ præter illas: nam & principij febriū est, & morbi renū, & vidimus quibusdā hominibus esse naturalē. Quo pacto ergo est exactum signū conuulsionis & mortis? Certe nihil est aliud dicere, exactum signū esse conuulsionis & mortis, quam si diceret, signū hoc esse lethale, significareq;, non, vt alia signa lethalia, moriturū solū hominem, sed etiā modū quo moriturus est, nimirū moriturū cū conuulsione, itaque exactè ac distinctè, quia & mortē & moriendi modū, quæ interpretatio incidit in secūdū modū eorū quos proposui: scilicet ita significare hæc, vt nihil aliud præter hæc. Hoc verò non accidit omni perturbatæ, sed ei de qua hoc loco agitur, ei scilicet quæ in febribus (nā ita dicebatur in aphorismo) & quæ nō est peculiaris cuiusquā naturæ, neq; affectionis partis cuiuspiā (nā peculiares naturæ, & particulares affectiones semper excluduntur à prognosticis) & quæ perseuerat plusquā morbi principiū. His exceptis semper minatur capiti malū. Atqui quia perseuerat per morbi incrementū, neq; finito principio clarescit, fit signū contrariū concoctioni, quare & lethale: significat ergo moriturū hominem ex morbo capitis, ac proinde & cum conuulsione. Neq; vero quia hoc significat exactè, necesse est mori eum qui id habeat, quia non dicuntur lethalia signa, cum quibus nulli euadunt, sed cum quibus moriuntur plures.

Alicarna-

101 *ALicarnasensis qui in domo Xanthippi diuersabatur, aurem in hyeme dolebat & caput, non mediocriter, erat vero annorum ferè quinquagintaq; inq;. Secta est illi vena secundum Mnesimachū, læsum est caput, euacuatum & refrigeratum (non enim suppurauit) phreniticus factus est. Mortuus est. Vrinæ etiam huic densæ.*

HAEC historia videtur fauere vulgari opinioni de sectione venæ cephalicæ, quam vulgus hominum maximè reformidat, quod putent debilitato capite, insaniam inde nasci: narrat verò nunc Hippocrates, euacuato capite esse factum hominem phreniticum. Cæterùm vulgaris illa opinio, non est quod medicis probetur. Nā tametsi fieri possit, vt aliquis ob eius venæ sectionem deliret, aut si antea delirare inceperat, deliret grauius, cui scilicet siccū alioqui cerebrum esset, & nulla re minus indigeret quàm sanguinis missione, tamē cùm tempestiue, atque ob aliquam calidorum succorum in capite redundantiam, ea secatur, nihil tale accidere potest, quin potius ea euacuatio à phrenitide præseruat, detracta causa, quæ eum affectum parere posset. Neque si euacuatio plurimum producatur, atque plusquam præsens postulet dispositio, fieri possit phrenitis, sed contrarius lapsus per debilitatē quam affert euacuatio, fiet quidem aliquibus mentis vacillatio alijs per refrigerationem fiet stupiditas & obliuio: alijs quibus restabit pituita ex euacuatione calidorum, lethargus. Et ego quidem hoc loco ita intelligo, hunc lethargicum esse factū. Hippocrates enim toto hoc opere cōsueuit phreniticos vocare, omnes delirantes cum febre, siue sint lethargici, siue phrenitici. Huic ergo Alicarnasensi verisimile est, fuisse auris & capitis dolorem non mediocrem, ob redundantiam pituitæ & flatus. Nam & tēpori & ætati erat frigida passio cōgruens cum esset hyems, ipse verò quinquagintaquinque annorū, sed euentus id indicauit. Cùm enim calidis auxilijs potius indigeret, secta est illi vena secundum Mnesimachum, hoc est à Mnesimacho chyrurgo, seu vt Mnesimachus medicus fieri consuluit. Quandoquidem ob capitis dolorem secatur, arbitror cephalicam esse sectam. Læsum est caput euacuatum & refrigeratum, & ob id euasit lethargicus, cum

febre

febre scilicet & somno delirans, & mortuus est. Vrinas etiam huic dicit fuisse densas & perturbatas, quales scilicet dictæ sunt esse signum exactum doloris capitis, conuulsionis, & mortis. Consideratione indiget quod per parenthesim dicitur. Nõ enim suppurauit. Videtur enim parergon, non est tamen si rectè intelligatur, sed perinde est ac si diceret, non enim erat phlegmonosa affectio quæ dolorẽ afferebat, sed a frigida potius pendons materia, ac proinde venæ sectionẽ euacuatum & refrigeratum est caput. Rectè autem dixit non enim suppurauit insinuans inflammationẽ illarum partium illa ætate, suppuratione potius quam resolutione finiri consueuisse. Filij Metrodori historia quæ hoc loco occurrit, occurrerat in calce libri quinti eisdem prorsus scripta verbis, præterquam quod illic non narratur vbi id acciderit, hic dicitur factum in Cardia, quod vrbis nomen esse videtur, sed nihil interest.

102 *ANaxenor in Abderis, erat quidam splenicus, & praui coloris. Euenit autem ipsi ortum tumorẽ circa sinistrum femur, repentè euanescere. Non multis antẽ diebus postea, circa lienem oborta ei est, primum quidem velut crustula, deinde tumor & rubor durus. Post diem autem quartam febris ardens facta est. Et circum circa omnia facta sunt liuida, & videbantur putrida. Mortuus est. Suppurgatus autem est priùs, & mente constabat.*

SVNT quidam quibus lien valde durus est & magnus, color verò faciei, & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neque admodum graue, neq; periculosum est: significatur enim solùm vitium lienis, partis non adeo nobilis: cùm verò accedit vitiosus color, significatur iam magna excrementorum redundantia, reliqua viscera, & totum iam corpus vitians. Quapropter periculum magnum est morbi alicuius grauioris Curandumque magno studio est lienem ipsum primum expurgare, & deobstruere, deinde & totum corpus, antequàm scilicet lien, nõ capiens iam excrementa, in partem aliam trudat fortasse nobiliorem, aut per totum corpus putrescant, & febres excitent

rent aetatas, vt huic est factum, cui ex liene secundum rectitudinem factus est tumor in femore sinistro, qui tamen abscessus non liberauit hominem à grauioribus periculis, quia repente euanuit, neque suppurato scilicet, neque resoluto humore, sed intro recurrente quo nihil in abscessibus esse potest periculosius. Necesse est enim, aut pro extremo internus aliquis abscessus fiat aut citò alij externi (plerunque sanè grauiores) redeant: velut huic, cui paucis postea diebus circa lienem obortus est tumor, quē ex accidentibus constat, habuisse naturam inter cancrum & carbunculum. Cancri enim habuit, duriciē dies quatuor sine febre persistentē, carbonis verò crustulam, ruborem, & superuenientem causum sed & exitum. Nam ex magnitudine inflammationis, gangrena facta est partium circumcirca consistentium (omnia enim in circuitu facta sunt liuida, & videbantur esse putrida) atq; serpente gangrena in internas partes, mortuus homo est. Omnium horum causæ, & totius morbi decursus facilè intelligi potest. Quod ad eius curationē attineat, illud solū narrat, suppurgatū esse, anteaquā in gāgrenā incideret. Rectè sane quādoquidē liē nulli euacuationi magis cedit quā alui subductioni, si verò vt tacuit ita etiā omisit missionē sanguinis secundū rectitudinē factam, atq; adeo copiosam, nō recte fecit, tantā enim exposcit hæc affectio, vt vel vsq; ad animi deliquiū ob carbúculū fieri velit Gal. Ego huic misissem, tumore recés orto in sinistro femore, ex dextro maleollo, vt sāguinis neq; sursū recurreret, neq; in sinistrū femur copiosiùs quā oporteret, incúberet: orto verò iā deteriori illo tumore circa lienem, misissem copiosius ex sinistro maleollo, vt deoneraretur liē & natura prouocaretur ad abscessum eūdē, quē prius tētauerat. Animaduertit Hipp. Anaxemorē mēte cōstitisse semper vsq; ad mortē, quo intelligas, citra magnā cerebri cōpassionem, & citra septi transuersi inflāmationē, interijsse.

103 *C Leonigus in Abderis, erat quidem nephriticus, exiguum autem sanguinem plerunque difficulter mingebat. Vexabat autem & aluus dysenterica. Huic mane dabatur lac caprinum & aquæ quinta pars admistum, totum cotylæ tres: vesperi vero panis excoctus. Obsonia*

autem

autem beta aut cucumis: vinum nigrum tenue. Dabatur autem ex cucumis pepo. Hoc victu vtenti & aluus restitit, & vrinæ puræ redditæ sunt. Potatus autem est lacte vsquedum vrinæ restitutæ sunt.

CLONIGVS duas affectiones habebat simul, locis diuersas; essentia verò similes. Nam erat nephriticus & dysentericus. Vtrumque autem per exulcerationem, illud renum & viarum vrinæ, hoc intestinorum. Significabat viarũ vrinæ & renum exulcerationem mictus sanguinis, non copiosè ac facile fluentis, velut ex vase rupto solet, sed paulatim ac cum difficultate, ob grumulos scilicet, ex paulatim ab vlcere extorso sanguine, concrescentes, aut etiã fortasse ob excoriationem attingentem vsque ad ipsam vesicæ ceruicem, dysenteria vero ipsa exulceratio intestinorum est. Quoniam igitur eadem erat affectionum essentia potuit etiam eadem curationis ratio cõgruere; quoniam verò affectæ partes diuersæ, oportuit eam ex respicientibus partẽ vtranque compositam esse. Vtriusque morbi curatio solet pharmaca & chyrurgiam admittere. Nam & nephriticis & dysentericis mittitur sanguis, vbi adsunt scopi illud exposcentes, & adhibetur expurgatio vtiliter, cum pẽdet morbus à magna cacochymia, & cum res exigit, apponuntur cerata, cataplasmata, emplastra, & inunctiones, atque ore deuorantur medicamenta multa aliarum virium, & apponuntur non raro cucurbitulæ, tamen aliquando sola rectè instituti victus ratio satis esse solet ad curationem, neque sane ea est deterior curatio, sed cum est sufficiens, & in his & in alijs omnibus morbis, omnium optima: quia vt dicitur ab eodem Hippocrate, medicamentũ in alimento optimum. In hac historia, victus solum meminit, vnde duorũ, alterum licet intelligere, aut reliqua auxilia silentio esse prætermissa, velut communia multis morbis, aut solo victu esse rem bene gestam: quòd corpus non esset valde cacochymum. Certè constat huic maxime, Hippocratẽ salutem hominis acceptam reddidisse. Hic fuit maxima ex parte tẽperans, & extergens, nonnihil etiam siccans & adstringẽs. Lac enim, beta, cucumis, & pepo, extergẽt, panis excoctus siccat, vinum nigrum tenue exterget, & adstringit: lac quidem

dem & vinum nigrum vtrique parti se accommodant, panis quoque quamquàm ventri magis, beta ventri, cucumis & pepo vrinarijs vijs, lac præter dictam extergendi vim, aquæ admistione fiebat attemperantius, & accipiebat nōnihil adstrictionis. Nam scire licet, coctum esse lac, vsque dum absumeretur quantum aquæ esset infusum, id quod fit vel admoto igne, vel immissis ignitis lapidibus, aut ferreis globulis, ita amittit feri aliquid, & in casei facultatem inclinat. Ita ergo præparatum exterget, temperat, & nōnihil adstringit: caprinum verò multis alijs eius generibus melius est, quia siccius & minus serosum. Panis excoctus nihil aliud quam siccat. Beta intestina exterget & purgat, hæc eadem si bis coquitur sistit. Quapropter per dysenteriam recte agetur, si initio detur cocta semel, deinde bis. Cucumis & pepo temperat & exterget vrinæ vias. Vinum quia tenue penetrare poterat etiam in vrinæ vias, nequaquam consistens circa ventrem, quia nigrum adstringendi vi participabat. Talis itaque fuit is victus, talem verò desiderabat affectio, cum vtraque esset vlcus ex acrium pendēs influxu. Vlcus petebat extersionem, siccationem, & adstrictionem: succus attemperantia: pars propria sibi ac familiaria medicamenta. Faciebat ergo satis curatio hæc indicationibus omnibus: nam & ei quæ accipitur ab humore, & ei quæ à parte, & quæ ab effectu. Quin & symptomati etiam, hoc est fluxui vrinæ & alui, occurrebat per se, cum esset particeps adstrictionis.

Historia mulieris Abderitanæ occurrerat in libro quinto, eisdem fere scripta verbis, vt nulla nunc enarratione noua opus sit.

104 *DInij puerulo in Abderis, vulnerato mediocriter vmbilico, exigua fistula relicta est, & aliquando per eundem locum venit lumbricus magnus, & dicebat, cùm febricitaret, biliosa ipsa per hanc partem exire. Prociderat etiam intestinum, & corrosum erat vt ipsa fistula, & rumpebatur, & tussiculæ prohibebant permanere.*

Hvic puero facta est ex vulnere circa vmbilicum fistula,

stula, vsque in internam partem intestinorum penetrans. Id indicabant exeuntia, quia non poterat magnus lumbricus aliunde exire. Cum enim sit triplex genus lumbricorum, lati, rotundi & ascarides, hi sunt exigui, & generantur in sede, illi magni, generanturque lati per intestina tota, rotundi in tenuibus. Sunt vero lati maximi, quapropter ego coniecto, rotundum huic exisse per fistulam, qui solet esse bene magnus, atque ob id etiam suspicor, aliquod ex gracilibus intestinis accepisse fistulam. Quia vt dixi, in gracilibus generantur rotundi, & quia exibant ei, cum febricitaret biliosa, si enim crassi intestini esset vlcus, exiret stercus, in crassis enim colligitur naturaliter stercus densum, in gracilibus non nisi raræ fæces, atque in eorum quadã parte, sola bilis. Quo pacto factũ sit, vt intestinũ vlceraretur, explicat dicens, prociderat in fistulam, intestinum, & corrosum erat, vt ipsa fistula. Hoc est, cum fistula penetraret vsque ad peritoneum, atque ipsum peritoneũ ruptũ esset, procidit intestinum (vt fieri solet) & corrosum etiam est, ac penetratum vulnere. Accidebat huic quoque, quod & alijs ruptura peritonei laborantibus, nẽpe lædebatur tussi, quia tussiendo ruptio crescebat, & intestinũ prohibebatur permanere, & excidebat magis. Sed subit dubitare, quo pacto per intestinum ruptum, non cadebat stercus in eam cauitatem, quæ est inter intestina & peritoneũ, atque si cadebat, quo pacto potuerit puer non breuissimè mori, cum præcipuè dictum sit ab Hippocrate in aphorismo, incisionem tenuis intestini lethalem esse. Scire oportet, incisionẽ intestini, præcipuè tenuis, per quã transuersim dissectũ sit, omnino lethalem esse, & breuissimam afferre mortẽ, lethalem quoque esse, & si non tam breui, incisionem recẽtem, quæ penetrat in cauitatem ipsius intestini, sed vulnerationem inueteratam, paulatimque corrodendo factã, si penetret esse etiam incurabilem, non tamen necessariò afferre mortem, sed nonnullis vitam potiùs miseram. Quia fieri potest, vt fistulam accipiant, coalescantque ita fistula labia cum peritoneo & abdomine, vt extrorsum exeat aliquid eorum quæ prætereũt per intestinum, in spatium verò inane incidat nihil, velut huic est factum. Nimirum intestini pars aliqua impigit in fistulam, illicque simul est exesa, & coaluit. Cum tussi impellebantur intestina, erumpebat eorum

rum

rum maior pars, quæ cessante tussi rursum recipiebatur intrò, tamen pars quæ coaluerat, neque extrorsum pulso, neque intrò collecto intestino, desciscebat à fistula. Erat verò illud vlcus diuturnum, neque cum phlegmone, neque serpens.

105 *PYthonis filio in Pela febris statim incepit magna, & delapsus in somnum multus. cum vocis interceptione somni fiebant, & aluus dura per totum tempus, apposito vero ex felle multa egererat, & statim remittebat, breui vero rursum aluus in tumorem eleuabatur, & exacerbabatur febris, & cataphora per eadem. Existente vero eodem ductu, datum est quiddam eorum quæ ex cnico, & cucumere siluestri, & meconio, & biliosa eruperunt, & statim sopor sedatus est, & febris facta mitior, & omnia subleuata, & iudicatus est die quatuordecima.*

LABORAVIT hic haud dubie febre acuta, & magna, cum magno comate, adeo vt somni profunditas aphoniã pareret, & videretur ob id morbus habere aliquid apoplectici. Contigit ergo dubitare, qui factum sit, vt Hippocrates daret pharmacum expurgans ante diem quatuordecimam, cum ab eodem scriptum sit lib. de expurgant. medicamentis. Quicunque à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta expurgantia dare non oportet, donec remiserit febris, sin minus saltem non ante quatuordecimam. Neque si dicas non esse hoc ab Hippocrate actum, sed ab alio fortasse quopiam, vt plurima eorum quæ in hoc opere narrãtur, dubitatio cesset. Miraberis enim tunc, quo pacto tam cesserit ex voto, nisi rectè est actum. Certè mihi videtur actum optimè, & imitandum, vbi similis sese affectio obtulerit. Nam restricta aluo, rectè admota est per sedem glans ex felle (hoc enim innuit dicens apposito ex felle) & ad vacuandam aluum, & reuellendum à supernis corporis partibus, cumque à glande egereret multa, & ab egestione statim remitteret febris & sopor, constabat aperte, humorem in ventre detentum maximam augendi febrem & so-

porem esse causam, atque cum breui rursum aluus in tumorem eleuaretur, & exacerbaretur febris & sopor per eadē, hoc est per eandem causam, simulque vt eleuabatur in tumorem aluus, constabat confluere in illam biliosa ex toto corpore & ab eis ibi congestis foueri affectū: quapropter nulla potior erat curādi ratio, quam curare ne biliosa detinerentur in aluo, sed erumperent, & vt per eam viam, quam bilis cœperat, corpus expurgaretur. merito ergo existente eodem ductu, hoc est cum hoc eodem ordine, hoc idem eueniret, vt scilicet deonerata aluo cresceret febris & sopor, rursum cito aluus intumesceret, & illa crescerent, datum est pharmacum expurgans, successitque res. Eruperunt biliosa, & sedata est affectio. Quoniam verò ante legitimum iudicationis tempus, perfectè tollere morbum, nulla auxilia possunt, & si bona ex parte sedent, durauit febris vsque ad quatuordecimam, qui legitimus acutorū finis est, in eaque est iudicatus homo. Ex his verò illud licet intelligere, Hippocratem nomine turgentiæ non solum intelligere eam reciprocam à partibus in partes motitationem, quam Galenus interpretatur, sed etiā vergentiā humorum in euacuationis vias, præcipuè in aluum, qualis in quibusdam significatur hypochondriorum murmure, in hoc alui intumescentia citò, post eius deonerationē, redeunte. Ob talem enim succorum vergentiam, expurgare licet etiam ante coctionem, quia quæ sponte fluunt, facilè trahuntur.

106 *EVdemus splenem dolebat fortiter, imperatum est à medicis comedere multa, bibere paucum vinum tenue, deambulare multum. Non est facta vlla mutatio. Secta est vena. Cibos & potum parcè: deambulationem paulatim intendebat. Vinum nigrum tenue: sanitati restitutus est.*

TAMETSI inflammatio, aut multitudo, humorum, in hepate, & liene, partibus, nisi ob membranas quibus vestiuntur, fere expertibus sensus, dolores fortes non afferūt, sed grauantes sine vlla acutie, tamen ob humoris mordentem qualitatem, aut flatum distendentē, patiuntur aliquando illæ

do illæ partes (ob membranas quidem) dolores vehemẽtes, mordentes, aut tensiuos. Cum igitur Eudemus fortiter doleret secundum splenem, constat eum multum & acrem sanguinem in eo viscere collegisse. Vidimus enim id in quibusdam ægrotis, qui referebãt sentire se eo loco, velut admotam ignis prunam: quibus nulla ratione citius subuenitur, quam sanguinis missione facta secundum rectitudinem, ab interna scilicet vena cubiti sinistri, vel à sinistra manu. Cum vero laborantes lienes semper colligant crassum & melancholicum sanguinem, ob quem cirrhos plerunque contrahunt, vacuata per venæ sectionẽ bona parte sanguinis, præcipuè calidioris & vrentis, opus est alia curatione pro crassis succis absumendis, quæ in tenui victu, & potus abstinentia, & deambulatione consistit. Quidã medici ab hac intentione non multum declinantes, præceperunt Eudemo multa comedere, & bibere parũ vini tenuis, & deambulare multũ. Multa comedere arbitror eos præcepisse, vt posset homo multũ deambulare, quia vbi fames laborandum non est. Verũ non est cum hoc victu facta vlla mutatio, nullatenus inquàm iuuatus est homo: quapropter mutata deinceps est curandi ratio, sectaq; vena, imperatũque & cibos & potum accipere parce, & deambulare, nõ quidem repente ac multum, sed paulatim deambulationẽ intendendo. Datumq; vinum nigrum & tenue, & sanitati restitutus est homo. Nimirum, non imminuta per venæ sectionem multitudine, & remisso dolore visceris, exercitatio nihil conferret, ac fortasse etiam læderet, quòd infarctus lien non posset esse peruius, & colligeret in dies plus, motuq; ad sese alliceret. Si verò acciperentur multi cibi, nequaquam absumerẽtur humores, satis enim esse fortasse absumi ipsos cibos, cum cibo autẽ pauco non posset sustineri magna deambulatio, nisi susciperetur paulatim, vt paulatim assuesceret homo, & assuetudine patientiã cõpararet. Recte igitur ita est actum. Potu verò pauco vti debere lienosos, & multo plurimũ lædi, periclitariq; fieri hydropicos, res est expertissima, neq; ratio obscura. Cùm enim lien spõgiæ sit similis, plurimũ aquei liquoris imbibit, atq; distenditur, obruiturq; in eo facile calor, & frigus hepati cõmunicatur. Peccatũ ergo a prioribus trifariã est, primũ quod venam nõ secuerint ante omnia, deinde quòd multo

cibo uti iusserint, tertio quòd repente iusserint multum deambulare. Vinum dari tenue admodum erat necessarium, crassum enim est etiam feculentum, & ob id melancholicum, & obstruens. nigrum vero non adeo necessarium, nō tamen inutile, cum satis esset tenue. Neque enim obstruere poterat tenue existens, & quàm album sedaret sitim magis, quod in eo casu non parui momenti est, ne sitis cogat multo uti potu.

107 *PHilistidi Eraclidis vxori incepit febris acuta, rubor faciei, sine vlla causa manifesta: paulo post eadem die riguit, non recalescebat, conuulsio facta est in digitis manuum, & pedum. Paulò vero post hæc incaluit. Minxit densa, nebulosa, dispersa, noctem dormiuit. Secūda superriguit die, paulo plus caluit. Et rubor minus, & conuulsiones superuenerunt moderatiores: vrina per eadem. Noctem dormiuit, parum vigilauit, nulla difficultate seu molestia existente. Tertia reddidit vrinam melioris coloris, parùm subsidentem. Eadem autem hora superriguit. Febris acuta: sudor ad noctem per totum, vespere autem eiusdem diei color mutatus est modo icterico. Noctem dormiuit, (seu sudauit) per totum: quarta sanguis ex sinistra fluxit bene, & muliebria pauca apparuerunt ordinatè. Rursum autem eadem hora febricula exacerbata est. Vrinæ densæ paucæ. Aluus autem natura quidem dura, multo autem plus subsistens, & nihil exibat nisi glans apponeretur: noctem dormiuit. Quinta, & febricula mitior, & ad vesperam per totum sudauit, & muliebrium excretio, & noctem dormiuit. Sexta mingit confertim multum densum, paucam subsidentiam habens concolorem. Ad meridiem autem parum riguit, recaluit, sudauit per totum, noctem dormiuit: septima parum recaluit: facilè tulit: sudauit per totum. Vrinæ boni coloris: omnia iudicata sunt.*

Hic

Hic idem morbus fuisset in viro, quam in fœmina, &
intellectu difficilior, & periculosior. Nam febris quotidie
eadem hora rigorem habens, quo pacto non esset intermit
tens, si autem erat, quo pacto inciperet morbus à febre
acuta, & huic velut superueniens signum accederet rigor?
sin autem dicas cœpisse fortasse morbum à diaria febre
(ita vt fit sæpe) superuenisseque diariæ putridam intermit-
tentem, occurrit huic opinioni Hippocrates dicens ince-
pisse febrem sine vlla causa manifesta, à qua incipere dia-
riæ est proprium: si verò putes fuisse complicationem con
tinuæ cum intermittente, huic quoque opinioni repugnat
figura, siquidem rigor prima secūda & tertia factus, quarta
& quinta defuit, sexta apparuit, citra omnem typū rigori
congruentem. Sed & signa præ se tulit multum periculosa,
regium morbum die tertia, & rigorem sexta, & a febre
acuta conuulsionem, quæ velut lethalia sunt in aphorismis
notata ab Hippocrate. Verum fuit hæc forma tota, & hæc
signorum infrequentium, & alioqui lethalium, concursio,
morbi muliebris, potius quàm lethalis, & rigores illi fue-
runt inordinati, conditionem potius morbi, quàm certam
speciem indicantes. Nimirum totum hunc morbum attu-
lit difficultas eruptionis menstruorum, alioqui ordinatè
& suo tempore venientium. Velut enim multis suo tempo
re parientibus, tamen ob difficilem expurgationem, quam
aut expurgandorum humorum multitudo, aut strictura via
ium facit, accidunt febres, eæque quibusdam antequā pa-
riant, ab ipsius secretionis & agitationis initio, incipiunt
quibusdam paulò postquàm pepererunt, malè subsequen-
tibus humoribus infantis editum, suntque eæ febres ple-
runque horridæ, & cum inordinatis ac multis rigoribus, &
conuulsionibus, ob vteri naturam, cum quo sentiendi &
mouendi principium facilè compatitur, vt in quam multis
ante hunc commentarijs dictum est, ita & multis earū qui-
bus difficulter exeunt, circa menstruorum eruptiones ta-
les fiunt febres, quibusdam postquam cœperunt erumpe-
re, neque procedunt, sed opilati circa vteri vasa succi, in-
flammationes cient, aut saltem putrescunt: quibusdā ante-
quam appareat sanguis vllus, ab initio secretionis incipiūt,
malignis scilicet humoribus obsidere vterum, & querere
exitum incipientibus. Et his quidem cum iam erumpunt,

tolluntur febres, aut mitescũt earum symptomata, nisi omnino exiguum sit quod exit. Velut huic Philillidis vxori, cui cum instaret legitimũ menstruorum tempus, quia fortè fortuna erat prauis succis abundantior solito, incipiente secretione, quç quatuor fere dies ante exitũ incipere solet, facta est febris acuta & rubor faciei, sine vlla causa manifesta, sed ob multitudinem humorum agitati sanguinis, in faciê, & anteriorem capitis partem, per venas magnas & arterias, a partibus circa vterũ confluentium. Paulò post eadem die riguit, neque recta erigebat, sed multo tẽpore extremorum refrigeratio perseuerabat, & conuulsionẽ sensit in digitis manuũ, & pedum: paulo vero post conuulsiones caluit, caloreq; soluente conuulsiones, & liquante succos, minxit densa plena contentis dispersis lateritia nonnihil sublevata, noctem dormiuit. Secunda die eadem habuit, præterquam quod febris habuit plus, ruboris minus, & conuulsiones etiam moderatiores. Vrina eadem habuit quæ prima die, noctem tunc quoque dormiuit, non totam, sed vigilauit nonnihil, sine molestia tamen. Tertia die eadem hora accidit rigor, ac post eum febris acuta, & ad noctem sudor per totum corpus. Vesperi eiusdem diei color mutatus est icterico modo, & mane reddita fuerat vrina melioris coloris, & paruam habens subsidentiam. Itaque apparuerunt ea die duo longe diuersa signa alterum in vrina, quod salutem intra primam septimanam promittebat, vt certe euenit: alterum quod mortem minabatur. Vrina enim melioris coloris, neque continens iam vt antea nebulosa, & dispersa, sed parum subsidentiam, manifestæ concoctionis præstabat significationem, quæ intra primũ quaternarium apparens, intra primam septimanam iubet expectare salutem: morbus vero regius ante diem septimum factus, perniciosus est. Euenit tamen in hac muliere salutis præualere signum, quia perniciosum illud, eandem quam totus morbus habuit occasionem, secretionem scilicet vitiosi sanguinis, ad instantem menstruorum euacuationem. Itaque non ob hepatis inflammationem, aut venenosam sanguinis qualitatem, vt in alijs, sed ob conturbationem, quam attulit naturalis ille motus, effusio biliosi sanguinis in cutem facta est, atque minus periculosa fuit, vt quæ à naturali motu proficisceretur.

Facta

Facta mẽtione icteri, addit νύκτα ὕπνωσεδὶ ὅλου hoc est nocte dormiuit per totum. Quibusdam videtur ineptũ, dicere per totum dormiuit, quia illud δίολου idest per totum videtur referre σώματος idest corpus. Quid autem sit dormire per totum corpus? ob id malunt legi ἰδρωσεδιὸ λου idest sudauit per totum. Sed hæc quoque videtur inutilis repetitio, cum mox dixisset ἰδρως εσνὺκταδιὸλου. Quapropter rationi consonum censeo, legi vt occurrit scriptum νύκτα ὕπνωσε διὸλου & illud διὸλαν, accipi aduerbialiter, aut suppleri χρόνου vt significetur, per totũ noctis tempus domiuisse: quod mihi videtur admonuisse, vt significaret dormisse ea nocte melius quam superiori, qua dixerat partim dormisse, partim vigilasse. Quarta die, quæ secerni antea cœperant, eruperant suo tempore menstrua. Verum febris ipsa, quæ adhuc erat in incremento, ne perfectè erũperent, effecit, & ipsa imperfecta eruptio, ne febris statim cessaret, aut saltem desisteret ab incremento. Nã febris ardens affert in superna succos, & ipsam partem in quam influunt, phlegmonoso modo afficit. Ob hoc, vterus febricitantibus acutè malè deponit sanguinem: ob illud, neque ipse quidem sanguis bene in eum influit: proinde & per superiorum partium aliquam simul erumpit, vt huic per nares, & per vterum, parcius quàm vt febrem iudicet. Huic igitur merito non est febris per eam euacuationem iudicata, tamen symptomata vterina magna ex parte sedata sunt rigores enim quotidiani esse destiterunt, neque conuulsiones apparuerunt amplius, febris vero, & eius quotidianæ exacerbationes processerunt: vtero scilicet ex parte vacuato, & in reliqui euacuationem conuerso, toto uerò corpore nondum mundato: processerunt quoque sudores quotidiani per totum fluentes, qui ad talium morborum iudicationem, & corporum muliebrium perpurgationem, accommodatissimi sunt. Quod in ægrotantibus ex partu quotidie videas. Nimirum effunditur conturbatus, & exagitatus sanguis: suntque ijs tres motus, qui in hac muliere apparuerunt, congeneres, rigor, icterus, & sudor. Quorum sudor perfecit, inchoatam per duos priores, excreationem. Atq; ita fit, vt qui ex morbo regio rigent, si ex rigore sudant, euadant. Quod huic euenit, quæ cum non euacuasset satis multum, riguit, & ictero est correpta. Hæc ex parte vacuata

ta minus riguit, tamen nondum vacuata satis, sexta die iterum riguit: superueniente vero copioso sudore, die septima iudicata est perfecte, dici natura non parum iuuante: eueneruntque hæc omnia, iuxta id quod sectione tertia libri tertij dictum est, his verbis: Plerique ægroti circa iudicationem rigebant, maxime quibus sanguis non erupisset, ijdem vero postea insuper riguerunt, & exudarunt.

THICONIS, qui in obsidione circa datum catapulta percussus interijt, historia, occurrit hoc loco, enarrata vero prius est in quinto, neque hæc ab illa dictione euariat, nisi quā minimū, & quod nullius momenti est & quidquid id est, illo loco animaduertimus. Loc⁹ est nō lōge a hoc quinti.

108 *EVnuchus ex venatione & cursu, adaquator factus est, hic iuxta fontem Elealcidis: hic ad sex annos habuit ex equitatione malum, & bubonem, ile & dolores circa genitalia. Hic secundum inanes partes tabefactus, septem diebus perijt.*

NARRAT vitam anteactam, & passiones diuturnas, quæ ab ea viuendi ratione traxerant originem, quod eam fuisse causam autumet tam repentini interitus. Non enim narrat ex quo morbo perierit, sed perijsse septē diebus, insinuans non ob febrem aliquam acutissimam, aut internam inflammationem, vt ob peripneumoniā, aut pleuritidem, aut phrenitidē, sed ob aliquam affectionem, quæ a diuturnis illis fluxit, neque nisi ita affectum, ac labefactatū, tamdiu, sustulisset. Exercuit igitur hic multo tempore artem venatoriam, atque postea viuendi rationem mutauit, (cum fortasse non posset iam priorem sustinere) atque, venatione & assiduo cursu relictis, factus est adaquator (ita vocatur qui aquam defert, venditatque, aut qui haurit) habitabat hic iuxta fontem Dealcidis. Huic primum quidem ex labore, assidua inquam & concitata equitatione, qua venatores vtuntur, deinde & ex humiditate, quæ à viuendi ratione, & habitatione accessit, læsæ & debilitatę plurimū sunt partes humiles, quæ circum circa clunes & genitalia sunt, & inanes partes. Habuit ergo sex annos ἱππουρίν

ita vocant malum ex equitatione contractum, velut fieri so-lent vlcera quædam in clunibus, & interfœmineo, quæ ali-quando euadunt diuturna, & dysepulotica, & callosa. Ha-buit etiam bubonem, quem, siquidem fuit adeo diuturnus, constat fuisse tumorem scirrhosum in adene. Habuit quo-que ile, hoc est dolore partis inanis vexatus est, aut conti-nenter plus minusve affligente, aut repetente per quædam interualla, ita vt solet: accipitur vero hic nomen partis pro affectione, velut in aphorismo vbi dicitur. Autumno & ex æstiuis multi, & febres quartanæ, & erroneæ, & splenes. Nomen enim splenis pro eius visceris morbo accipitur: & rursum alio aphorismo. Senioribus autem fientibus ton-sillæ. Itaque hic quoque ἴξιν hoc est ile, vocat, ei parti fa-miliarem morbũ: addit καὶ κέδματα hoc est dolores circa genitalia, qui quidem dolores fuerint, arbitror, coxæ. Is enim articulus, vt est maximus, attingit os pubis, & fæmen inter crura, & ile, & clunes: itaque omnes eas, & earum plures partes obsederat dolor. Cum tanta ea-rum partium laboraret debilitate, correptus est acuto morbo (cum febre arbitror) & secundum inanem par-tem tabefactus, interijt die septima. Non explicat quo pacto interierit, neque qui fuerit postremus morbus: sci-re tamen licet, eos quibus humiles illæ partes diu iam sunt male affectæ, quosque laboriosa aliqua viuendi ratio, qua-lis huic Ennucho contigit, confecit, aut etiam nimia Ve-nus, quæ illas etiam partes debilitat: opportunos esse mul-tis & perniciosis affectibus, ac nonnunquam breui interi-mentibus. Nam putrescentiæ malignæ, & exedentia vl-cera, aut gangrenosæ inflammationes, breui secundum il-las partes, vtpote humidas & excrementitias fiunt, & ve-sicæ aut intestinorum, partium eo loco sitarum, actio-nes adeo necessariæ, sustolluntur, corrupta earum par-tium facultate naturali, aut animalibus earum actionum instrumentis penitus resolutis, vel conuulsis, aut vijs con-gestione insuperabili, lapidum, toporum, aut grumorum, aut caruncularum supercrescentia, obturatis.

109 *Præpotantium crudum, salsa cum melle.*

SVPPLERI hic debet ἄκος hoc est medella, significatur

enim

enim his verbis, vbi quis aquam crudiorem, aut gelidam,
vino præcipue assuetus, acceperit, aut crudum lac, aut iulcu
lum oleum cum multo aceto, aut denique potione aliqua,
aut sorbitione crudiori, læsum se sentiat, salso aliquo cibo
cum melle debere vti, velut veteri caseo, aut salito pisce
(vt certe sardina) melle intinctis. Quandoquidem salsa &
mellita, calida, & sicca cum sint, emendant crudam illam
frigiditatem. Constat vero eadem ratione iuuatum iri ho-
minem acribus. vt si veteribus vtatur nucibus, intinctis et
melle, aut vt quibusdam in vsu est, nucleis persicorum, aut
itrus ex nucleis pineis, aut amigdalis cum melle subactis,
aut alijs eiusmodi: constat quoque talium rerum vsum, non
solum post potiones sed post cibos etiam crudos, & frigi
dos, denique ad cruditatem omnem, quæ nidorosa non sit,
esse vtilem.

HINC deleui quædam verba, absurda prorsus, & indi
gna, quæ a probo quopiam viro legerentur. Ob id quan-
quam desint, non desiderabuntur.

110 *LEonidæ filiæ natura concitata auersa est: auersa ex-
candruit ira, cum excanduißet, reconciliata est. Medi
cus non intellexit. Puella mortua est.*

*LEonidæ filiæ natura concitata conuersa est, conuersa
vero subsanabat, subsanans pacata est. Medicus non
intellexit. Puella mortua est.*

PARVM peritis medicis, non aliter ac vulgaribus, me-
lius semper videtur ægroti quum quietiores & pacatiores
sunt, cum tamen posit hac quoq; in re esse quod nimium,
resque non ita pensanda sit, sed vt alibi Hippocrates mo-
net, similia sint an dissimilia quæcunque in ægroto appa-
rent, considerandum, ijs quæ in eodem esse consueuerant,
cum secundum naturam haberet, videndumque, id quod
adest, quantum dissideat, cum a communi hominum natu-
ra, tum vel maxime a cuiusque propria. Quod enim plu-
rimum dissidet ab eo quod secundum naturam, admodum
præter naturam, atque ob id etiam vitiosum est. Velut

cum

cum huic esset natura concitata, & ad furorem prona, pau
lo ante mortem conuersa est ad pacatiorem, sedataque est
plurimum, atque facta mitior. Tamen mouebat nares, ve-
lut subsanans. Medicus non intellexit, referens enim illud
ad communem naturam, potiusquam ad puellæ propriam,
sedatam ac placatam esse, boni consulebat, id vero erat
delirium merum. Non enim minus vitiosum est, loquacem
tacere, & concitatum, plus satis mitescere, quam tacitur-
num garrire, & mitem furere. Attestabatur vero insaniæ
etiam illa subsanatio, quę etiam fortasse non sanatio vera
erat, sed conuulsiuus aliquis motus faciei & nasi. Nam in
adeo morti proxima, quiduis merito suspiceris.

III *PVer Philotimi venit ad me in iechinā. Inueni os cra nei destitutum medicina, non videns occulta stabilia.*

MAXIMVM errorem imperitorum chyrurgorum no-
tat hic Hippocrates, qui nonnunquam desistunt intempesti
ue ab vlcerum curatione, ac quasi sana iam sint, relin-
quunt, eo quod supercreuerit caro quædam, & ossa con-
tecta, ac repletæ cauitates sint: cum tamen, nisi ea caro sit
a fundamentis satis firma, stabilis, & sicca, aquæ sub-
stant ossa, & membranæ citra omnem læsionem, maligne
occultata, atque vt dicunt, supersanata potiusquam sana
sint, necesseque sit postea malignius recrudescere, natura
pellente quod suberat, laxi, mollis, atque putridi, aut
alterata ossicula: aut (quod erit multo grauius) id non
potente efficere natura, eo, quod per inscitiam obtu-
ratæ illi viæ sint, superuenientibus grauissimis febri-
bus ac conuulsionibus, & malignis alijs symptomatis, mo-
ri, medicis valde mirantibus, quod insanis iam vlceribus
euenerit, negantibusque inde esse factum, sed ex nouo mor
bo, alia occasione incidente. Nitendum igitur sæpe perito
medico, ne ante tempus contegantur vlceris veluti funda-
menta, non minus quàm alias, vt caro generetur, ac si fun-
gosa, mollisque, & facilè liquescens caro pullulet, extirpā-
da, dissipandaque est, videndumque vt occulta, & quæ ta-
libus caruncul is conteguntur, stabilia prius sint, quàm per-
mittat quippiam supercrescere. Quod quidem, peccatum
esse

esse dicit Hippocrates in puero Philotimi, quem, cum habuisset vlcus vsque ad cranei os, chyrurgi, velut sanum iā factum, dimiserant, cum tamen occulta, hoc est, ipsius ossis squama & penetrantem & haerens illi caro, non essent satis sana. Oportuerit ergo (etsi id Hippocrates non dicat) vlcus nouare, ac sinceris partibus idoneam demum curationem adhibere, vsque adeo praestat artifex imperito.

DEO GRATIAS.

INDEX RERVM ET VERBORVM HVIVS OPERIS.

Ab-

B

INDEX.

Causæ

INDEX.

D

Febres

Fistula

L

Lachry-

INDEX.

INDEX.

Mo-

Mu-

N

Neruo-

O

Paro-

Q

R

Reci-

San-

Serum

Som-

ad

V

Vrina

INDEX.

FINIS.

btee